مظاهر حق

د مشکوة المصابيح پښتو شرحه

تاليف

علامه نواب محمد قطب الدين خان دهلوي رحمه الله

ترتيب

مولانا عبدالله جاويد غازي پوري (فاضل دارالعلوم ديوبند)

دريم جلد ۳

[illegible]	[illegible]
کتاب الصلوٰة	۱۔ [illegible] اعراب سره
کتاب الجنائز	۲۔ [illegible] ترجمه
کتاب الزکوٰة	۳۔ [illegible] تشريح
کتاب الصوم	۴۔ [illegible]

[illegible]
ارګ بازار کندهار

مظاهر حق جدید

د مشکوه المصابیح پښتو شرحه

دریم جلد

۳

تالیف

علامه نواب محمدقطب الدین خان دهلوي رحمة الله عليه

تزئین اوترتیب

مولاناعبدالله جاوید غازي پوري (فاضل دارالعلوم دیوبند)

ځانګړتیاوي

۱: حدیثونه د اعراب سره.

۲: تحت لفظي ترجمه.

۳: د حدیثونو تخریج.

٤: د لغاتو حل .

مباحث

کتاب الصلوة

کتاب الجنائز

کتاب الزکوة

کتاب الصوم

صداقت کتب خانه

بسم الله الرحمن الرحيم

(د مشکٰوة المصابیح پښتو شرحه)

مظاهر حق

تالیف: نواب محمدقطب الدين خان دهلوي رحمه الله

ترتیب او تزئين: مولاناعبدالله جاوید غازي پوري (فاضل ديوبند)

خپرندوی: صداقت خپرندویه ټولنه

پښتو ژباړه: محمد رسول سعید

تصحیح کوونکي: بسم الله رحيمي، مولوي عبدالکريم کريمي، مولوي عبدالجبار

لومړی چاپ: ۱۳۹۲ش - ۲۰۱٤ ع.

پنځم چاپ :۱۳۹۹ل. / ۲۰۲۰م.

د خپرونو لړ: ۱۸۳

چاپ شمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

د تر لاسه کولو ځایونه:

صداقت خپرندویه ټولنه-کندهار

اوله ناحیه، نوی سړک- کریم اعتماد مارکېټ

Sadaqat.books@gmail.com / ۰۷۰۰۳۰۵۴۰۷

کندهار: صداقت خپرندویه ټولنه- ارگ بازار- قلم او کتاب مارکېټ ۰۷۰۰۳۰۹۲۴۴ .

کابل: صداقت خپرندویه ټولنه،کوټه سنگي مینه یار مارکېټ او **اکسوس کتاب پلورنځی. هلمند** :تاج منور خپرندویه ټولنه. **هرات:** صداقت کتاب پلورنځی- کوچه گدام. **جلال آباد:** مومند خپرندویه ټولنه.ننگرهار مارکېټ. **غزني:** نعماني کتاب پلورنځی. **پکتیکا:** مجاهد کتاب پلورنځی. **خوست:** اسلامي کتاب پلورنځی.

د مظاهر حق دریم جلد فهرست

بَابُ صَلٰوةِ السَّفَرِ

د سفر د لمانځه بیان

مسافر چي کله د خپل کلي یا ښار د ابادۍ څخه ووځي نو پر هغه باندي قصر واجب دی یعني پوره څلور رکعته فرض لمونځ دوه رکعته کول پر واجب دی، که یو سړی د سفر په حالت کي چي پر هغه قصر واجب دی پوره څلور رکعته وکړي نو ګنهاه کار به وي او د دوو واجبو پرېښودونکی به وي یعني یو واجب خو د قصر ترک سي او دوهم د دوهمي قعدې وروسته سمدستي سلام ګرځول ځکه چي د مسافر په حق کي اوله قعده اخیره وي د دې وروسته هغه ته سمدستي سلام ګرځول پکار وو او هغه سلام و نه ګرځوي بلکه ودرېدی همداسي د هغه دوهم واجب ترک سو.

دلته په دې خبره هم پوه سئ چي د مسافر لپاره د قصر په جواز کي د هیڅ عالم او هیڅ امام اختلاف نسته یوازي دومره خبره ده چي د امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه په نزد خو قصر واجب دی مګر د امام شافعي رحمة الله علیه په نزد قصر اولی دی که یو مسافر قصر نه وکړي نو هغه د امام صاحب د مذهب سره سم ګناه کار دی که څه هم د امام شافعي رحمة الله علیه مذهب هغه ګناهکار نه ګرځوي خو د اولی او افضل شي ترک کونکی ورته وایي.

د قصر اندازه

قصر په دومره فاصله سره واجب کیږي چي په درمیانه تګ سره تر درو ورځو کم تلل نسي د درمیاني تګ څخه مراد د سړي یا د اوښ درمیاني رفتار دی د درو ورځو د مسافت څخه دا مراد دی چي د سهاره تر غرمې پوري ولاړ سي نه دا چي د سهار څخه تر ماښامه پوري ځکه فقهاء په موجود زمانه کي د دې مسافت انداه اته څلوېښت میله لګولې ده ګویا که یو سړی اته څلوېښت میله تقریبا اته اویا کلومتره فاصلې لپاره د خپل کور څخه په سفر ووځي څرنګه چي پورته ذکر سول د خپل کور یا ابادي څخه په دباندي وتلو سره پر هغه قصر واجب کیږي که یو سړي د قصر فاصله یعني اته څلوېښت میله یا اته اویا کلومتره د یو تیز سپرلۍ مثلاً آس یا د رېل ګاډی وغیره په ذریعه تر درو ورځو کم ووهي بیا هم هغه به مسافر ګڼل کیږي هغه ته هم قصر لمونځ کول پکار دی.

د قصر وخت

مسافر ته تر هغه وخته پوري قصر کول پکار دی تر څو پوري چي خپل اصلي وطن ته و نه رسيږي يا پر يو ځای باندي کم تر کمه تر پنځلسو ورځو پوري د اوسېدو قصد ونه کړي په شرط د دې چي دی د هغه ځای د اوسېدو وړ وي که يو سړی په درياب کي د اوسېدو قصد وکړي يا په دارالحرب کي يا همداسي په ځنګل کي نو د هغه نيت به د هيڅ اعتبار څخه نه وي هو کوچيان خلک که په ځنګل کي هم د پنځلسو ورځو د اوسېدو نيت وکړي نو دا نيت به صحيح وي ځکه چي هغوی په ځنګلو کي د اوسيدو عادي وي.

که يو سړی دا اندازه مسافت د قطع کولو څخه مخکي چي د هغه په سفر کي اعتبار سوی دی پر يو ځای باندي د اوسېدو يا خپل وطن ته د بيرته تلو نيت وکړي نو هغه به مقيم سي که څه هم تر پنځلسو ورځو کم اوسېدو نيت يې کړی وي.

د قصر لمانځه يو څو مسئلې :

۱. په لاندينی صورتو کي که يو مسافر د سفر مسافت پرې کولو وروسته تر پنځلسو ورځو هم زيات و درېږي نو هغه به مقيم نه وي او پر هغه به قصر کول واجب وي.
۲. که د پنځلسو ورځو اوسېدو اراده نه وي مګر په يو وجه بلاقصده او ارادې د زيات تم کېدو اتفاق وسي.
۳. کله يې هم نيت نه وي کړی مګر په نن صبا کي د هغه اراده د هلته څخه تلل وي خو هغه د دې وروسته پنځلس ورځي يا تر دې زيات هم و اوسيږي.
۴. پنځلس ورځي يا تر دې زيات تم کېدو نيت وکړي خو هغه ځای د هستوګني وړ نه وي.
۵. د پنځلسو ورځو لپاره د اوسېدو نيت وکړي مګر په دوو ځايو کي په شرط د دې که هغه په دواړو ځايو کي دومره فاصله وي چي د يو مقام اواز دوهم ځای ته نسي رسېدلای مثلاً لس ورځي په مکه معظمه کي د اوسېدو اراده وکړي او پنځه ورځي په منی کي کوم چي پر پنځه ميله فاصله باندي واقع ده او که د شپې په يو ځای کي د اوسېدو نيت وکړي او د ورځي په دوهم ځای کي نو په کوم ځای کي چي د شپې تېرېدو نيت يې کړی وي هغه به د هغه د اقامت وطن سي هلته به هغه ته د قصر اجازه نه وي اوس دوهم ځای چيري چي هغه ورځ تېروي که د هغه اول ځای څخه د سفر په مسافت وي نو هلته په تلو سره به مسافر سي کنه مقيم به وي او که يو ځای دوهم ځای ته دومره نژدې وي چي د يو ځای اذان دوهم ځای ته رسېدلای سي نو هغه دواړه ځايونه به يو وګڼل سي او په دواړو ځايو کي به د پنځلسو

ورځو د تم کېدو په اراده سره مقيم سي.

د مقيم اقتداء په مسافر پسي صحيح ده که څه هم ادا لمونځ وي يا قضاء، مسافر امام چي کله د دوو رکعتو په کولو سره سلام وګرځوي نو مقيم مقتدي ته پکار ده چي په ولاړېدو سره خپل لمونځ پوره کړي او په هغه کي دي قرائت نه کوي بلکه پټه خوله به ولاړ وي ځکه چي هغه لاحق دی او قعده اولی به پر هغه مقتدي باندي هم فرض وي مسافر امام ته مستحب دی چي د سلام ګرځولو څخه وروسته سمدستي د خپل مسافر کېدو په ويلو سره مقتديانو ته خبر ورکړي چي زه مسافر يم مقتديان دي خپل لمونځ پوره کړي.

مسافر هم په مقيم پسي اقتداء کولای سي خو په وخت کي دننه د وخت وروسته نه، ځکه کله چي مسافر په مقيم پسي اقتداء وکړي نو د امام سره به د تابعداری په وجه دی هم څلور رکعته وکړي او د امام قعده اولی څخه وروسته نور لمونځ به د مسافر دپاره نفل وي او د مسافر فرض به د امام د تحريمه تکبير څخه تر قعده اولی پوري وي.

مسافر دي د سهار سنت نه پرېږدي او د ماښام سنت پرېښول هم غوره نه دي او د پاته سنتو پرېښودل ورته اختيار دي خو غوره داده که چيري روان وي او اطمينان نه وي نو نه دي يې کوي کنه وه دي يې کړي. (علم الفقه).

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د رسول الله ﷺ قصر لمونځ

﴿۱۲۵۵﴾: عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى الظُّهْرَ بِالْمَدِيْنَةِ أَرْبَعًا وَصَلَّى الْعَصْرَ بِذِيْ الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ. متفق عليه

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د ماپښين لمونځ څلور رکعته وکړل او په ذي الحليفه کي يې د مازديګر دوه رکعته وکړل. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۲\۵۶۹، رقم: ۱۰۸۹ و مسلم ۱\۴۸۰، رقم: ۱۰- ۶۹۰.

تشريح: په دغه حديث شريف کي د رسول الله ﷺ د سفر حال بيان سوی دی، رسول الله ﷺ چي د حج لپاره د مکې د سفر اراده وکړه نو په مدينه کي يې د ماپښين څلور رکعته لمونځ وکړ بيا چي د مدينې څخه ووتی او ذوي الحليفه ته ورسېدی نو هلته يې قصر وکړ او د مازديګر لمونځ

پې دوه ركعته وكړ، (ذوالحليفه د يو ځاى نوم دى چي مدينې منورې ته په درې كوسه فاصله باندي پروت دى)

د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه او امام شافعي رحمة الله عليه هم دا مذهب دى چي كله شرعي مسافر د خپل ښار يا كلي د ځايو څخه دباندي ووځي نو قصر لمونځ دي وكړي .

﴿۱۲۵۶﴾: وَعَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبِ الْخُزَاعِيِّ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ اَكْثَرُ مَا كُنَّا قَطُّ وَآمَنُهُ بِمِنًا رَكْعَتَيْنِ . متفق عليه

د حضرت حارثة بن وهب رضي الله عنه څخه روايت دى چي موږ ته رسول الله ﷺ په منى كي دوه ركعته لمونځ راكړ حال دا چي موږ د وړاندي څخه زيات وو او د امن په حالت كي وو. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۲\۵۶۳، رقم: ۱۰۸۳ و مسلم ۱\۴۸۳، رقم: ۲۰- ۶۹۶.

تشريح : دا د حجة الوداع يادونه ده په دغه وخت د اسلام حقانيت او صداقت د اكثر په زړونو كي ځاى نيولى وو او د مسلمانانو شمېر ډېر زيات سوى وو د حجة الوداع پر وخت صحابه كرام رضي الله تعالى عنهم چي په څومره زيات شمېر كي وه تر دې مخكي په هيڅ وخت كي نه وه، د امن په حالت كي وو د دې مطلب دادى چي د كفارو د يو حملې يا د هغوى سره د جنګ كولو څه بېره نه وه مګر ډېر اطمينان او د سكون په حالت كي وه د دې ذكر په خاصه توګه ځكه سوى دى چي دا واضحه سي چي د قصر مشروعيت د كفارو د فتنو پر بيرې موقوف نه دى څرنګه چي د قرآن كريم د آيت څخه ښكاره ده مګر په سفر كي بهر صورت قصر كول پكار دى په مخكي حديث كي په تفصيل سره د دې بيان سوى دى .

د قصر په اړه آيت

﴿۱۲۵۷﴾: وَعَنْ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ قَالَ قُلْتُ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ اِنَّمَا قَالَ اللهُ اَنْ

د حضرت يعلي بن امية څخه روايت دى چي ما حضرت عمر بن خطاب رضي الله عنه ته وويل: الله تعالى دا حكم كړى دى چي

تَقْصُرُوْا مِنَ الصَّلٰوةِ اِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَقَدْ أَمِنَ النَّاسُ

كه تاسو د كافرانو د لوري په بيره كي ياست نو لمونځ كم كړئ مګر اوس چي امن قائم دى او بيره نسته نو په لمانځه كي د كمي څه ضرورت دى ؟

قَالَ عُمَرُ عَجِبْتُ مِمَّا عَجِبْتَ مِنْهُ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حضرت عمر ﷺ وویل څرنګه چي تا ته دا شک پیدا سوی دی همدارنګه ما ته هم پیدا سوی وو نو ما د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ،

عَنْ ذٰلِكَ فَقَالَ صَدَقَةٌ تَصَدَّقَ اللهُ بِهَا عَلَيْكُمْ فَاقْبَلُوا صَدَقَتَهُ. رواه مسلم

هغه وفرمایل : دا یو احسان دی چي الله پر تا کړی دی نو ته دا احسان قبول کړه . مسلم.

تخریج: صحیح مسلم ۱\۴۷۸، رقم: ۴-۶۸۶.

تشریح : د مسافر لپاره په لمانځه کي د قصر د اجازې په اړه چي کوم آیت نازل سوی وو او د هغه یو جزء دلته په حدیث کي نقل سوی دی هغه پوره داسي دی :

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُواْ مِنَ الصَّلاَةِ إِنْ خِفْتُمْ أَن يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُواْ

ژباړه : او کله چي تاسو سفر کوئ نو تاسو ته په دې کي ګناه نسته چي کم لمونځ کوئ که تاسو ته دا بیره وي چي کافران به تاسو ته تکلیف درکړي .

د دې آیت څخه په څرګنده دا معلومیږي چي د سفر په حالت کي د قصر اجازه هغه وخت وي کله چي د کافرانو څخه د تنګولو بېره وي حال دا چي داسي نه ده مګر حقیقت دا دی چي په آیت کي د بیري عادت او د اغلب په اعتبار کیږي چي اکثرو مسافرو ته بېره وي خصوصا په هغه زمانه کي کله چي کافر هر وخت او په هره زمانه کي مسلمانانو ته تاوان رسونکی وي دا وجه ده چي رسول الله ﷺ په فاقبلوا صدقة فرمایلو سره دې ته اشاره وفرمایل چي د سفر په حالت کي د قصر لمونځ کولو حکم یوازي د کافرانو د بېري سره مختص نه دی مګر دا اساني په حقیقت کي د الله تعالی له خوا پر هغو ټولو بندګانو باندي چي د سفر په حالت کي وي یو احسان دی چي د هغه څخه هر مسافر ګټه اخیستلای سي که څه هم بیره وي وي یا نه وي .

په (فاقبلوا) کي حکم د وجوب لپاره دی یعني د هر شرعي مسافر لپاره قصر کول واجب او ضروري دی د دې څخه د حنفیه مذهب تائید کیږي چي د سفر په حالت کي قصر واجب دی او قصر نه کول یعني پوره لمونځ ناخوښه دی .

د اقامت موده

﴿۱۲۵۸﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چې موږ د رسول الله ﷺ سره ووتلو

الْمَدِيْنَةِ إِلٰى مَكَّةَ فَكَانَ يُصَلِّيْ رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ حَتّٰى رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِيْنَةِ

د مدينې څخه مكې ته ، رسول الله ﷺ به په سفر كې دوه ركعته لمونځ كوی ترڅو چې موږ مدينې ته راستانه سو ،

قِيْلَ لَهُ أَقَمْتُمْ بِمَكَّةَ شَيْئًا قَالَ أَقَمْنَا بِهَا عَشْرًا . متفق عليه

د انس څخه پوښتنه وسول چې تاسو په مدينه كې څومره وخت واست؟ هغه وويل موږ په مكه كې لس ورځې وو. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۲\۵۶۱ ،رقم: ۱۰۸۱ ومسلم ۱\۴۸۱، رقم: ۱۵- ۶۹۳.

تشريح: د حجة الوداع پر وخت د رسول الله ﷺ او صحابه كرامو قيام په مكه كې لس ورځې داسې وې چې رسول الله ﷺ مكې ته د ذي الحجې پر څلورم تاريخ رسېدلی وو او د حج د اركانو وغيره څخه د فراغت وروسته د څورلسم ذي الحجې په سهار د هغه ځای څخه مدينې ته روان سو. په هر حال د دې حديث څخه معلومه سوه چې د سفر په حالت كې په يو ځای كې لس ورځې تېرولو سره هيڅ سړی نه مقيم كيږي د هغه لپاره قصر لمونځ كول جائز دی دا حديث په ښكاره د امام شافعي رحمة الله عليه د مذهب خلاف معلوميږي ځكه د هغه په نزد كه يو سړی په يو ځای كې تر څلورو ورځو زيات اوسي نو بيا د هغه لپاره قصر لمونځ جائز نه دی بلكه د هغه لپاره پوره لمونځ كول ضروري دی د دې پوره تفصيل په راتلونكي حديث كې را روان دی.

﴿۱۲۵۹﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَافَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَفَرًا

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چې نبي كريم ﷺ يو سفر وكړ

فَأَقَامَ تِسْعَةَ عَشَرَ يَوْمًا يُصَلِّيْ رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَنَحْنُ

او هلته يې نولس ورځې تيرې كړې او په دغه وخت كې به يې دوه دوه ركعته كول ، ابن عباس رضي الله عنه وايي موږ چې به

نُصَلِّيْ فِيْمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَكَّةَ تِسْعَةَ عَشَرَ رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ فَإِذَا أَقَمْنَا أَكْثَرَ

د مکې او مدينې په منځ کي تر نولس ورځو پوري پاته سو نو دوه دوه رکعته به مو کول او که تر دې به زيات پاته سو

مِنْ ذٰلِكَ صَلَّيْنَا أَرْبَعًا. رواه البخاري

نو څلور رکعته به مو کول. بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۲\۵۶۱، رقم: ۱۰۸۰.

تشريح: (فاقام تسعة عشر يوما): ددې مطلب دادی چي رسول الله ﷺ نولس ورځي بېله داقامت د نيت څخه داسي تيري کړې چي په نن سبا کي د هغه ځای څخه د راونېدو اراده به يې وکړل مګر بېله قصده او ارادې د رسول الله ﷺ قيام نوولس ورځي وسو د دې څخه ابن عباس ﷺ دا نتيجه واخېستل که يو سړی د سفر په حالت کي يو ځای نولس ورځي تيري کړي نو هغه قصر لمونځ کولای سي هو د نولس ورځو وروسته به د هغه لپاره قصر لمونځ جائز نه وي په دې مسئله کي ابن عباس ﷺ يوازي دی د بل هيچا دا مذهب نه دی.

د اقامت د مودې په اړه د باب په شروع کي په تفصيل سره بيان سوی دی په دې خبره هم پوه سئ چي د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه مذهب دادی که يو سړی د سفر په حالت کي په يو ځای کي د پنځلس ورځو څخه زيات د پاته کېدو اراده وکړي نو د هغه لپاره قصر جائز نه دی بلکه هغه دې پوره لمونځ وکړي او که يو سړی پنځلس يا د پنځلسو ورځو څخه زيات د پاته کېدو اراده ولري نو قصر لمونځ دې وکړي مګر که چيري هغه د اقامت نيت وکړي او په نن سبا کي د هغه ځای څخه د روانېدو اراده لري او همداسي بېله قصده اراده د هغه د قيام په اړه تر کلونو پوري اوږده سي نو بيا هم هغه دې د قصر لمونځ وکړي، امام طحاوي رحمة الله عليه دا مسئله د جليل القدر صحابه کرامو مثلا حضرت ابن عمر ﷺ وغيره څخه نقل کړې ده.

امام محمد رحمة الله عليه په خپل کتاب الاثار کي نقل کړي دي چي ابن عمر ﷺ په اذربائجان کي شپږ مياشتي همداسي اوسېدی چي په نن سبا کي به يې د تلو اراده وه خو بېله قصده د هغه قيام دومره اوږد سو نو هغه به په دغه وخت کي قصر لمونځ کوی او صحابه کرام هم د هغه سره ملګري وه، همداسي حضرت انس ﷺ هم د مروان د زوئ عبد المالک سره په شام کي تر دوو مياشتو پوري بېله ارادې اوسېدی او هلته به يې دوه دوه رکعته لمونځ کوی.

په دې مسئله کي د امام شافعي رحمة الله علیه مذهب دا دی که یو سړی په یو ځای کي پر ته د دوو ورځو تلو راتلو ښخه د ځلورو ورځو ښخه د زیات تلو راتلو اراده لري نو هغه مقیم کیږي د هغه لپاره قصر جائز نه دی هغه دي پوره لمونځ کوي همداسي د اقامت د نیت ښخه پرته په نن سبا کي د تلو راتلو په اراده کولو سره بېله قصده او ارادې تر اتلسو ورځو زیات و اوسېدی نو بیا هم د هغه لپاره قصر جائز نه دی بلکه هغه دي پوره لمونځ کوي، د امام شافعي رحمة الله علیه په فقه کي دا د باور وړ او صحیح قول دی.

په سفر کي نفل کول

﴿۱۲۶۰﴾: وَعَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ قَالَ صَحِبْتُ ابْنَ عُمَرَ فِيْ طَرِيْقِ مَكَّةَ فَصَلّٰى

د حفص بن عاصم رضي الله عنه ښخه روایت دی چي زه د مکې په سفر کي د ابن عمر رضي الله عنه ملګری وم

لَنَا الظُّهْرَ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ جَاءَ رَحْلَهُ وَجَلَسَ فَرَأٰى نَاسًا قِيَامًا فَقَالَ مَا يَصْنَعُ

هغه د ماپښین لمونځ دوه رکعته وکړ، ددې وروسته ابن عمر رضي الله عنه خپل ځای ته راغلی او کښېنستی خلک یې ولاړ ولیدل نو پوښتنه یې وکړل دا خلک څه کوي؟

هٰؤُلَاءِ؟ قُلْتُ يُسَبِّحُوْنَ. قَالَ لَوْ كُنْتُ مُسَبِّحًا أَتْمَمْتُ صَلَاتِيْ صَحِبْتُ رَسُوْلَ

ما ورته وویل نفل کوي، ابن عمر رضي الله عنه وویل که ما نفل کولای نو خپل لمونځ به مي پوره کولای زه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ملګرتیا کي پاته سوی یم

اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَانَ لَا يَزِيْدُ فِي السَّفَرِ عَلٰى رَكْعَتَيْنِ وَأَبَابَكْرٍ

مګر ما رسول الله صلی الله علیه وسلم په سفر کي تر دوو رکعتو زیات پر لمانځه کولو نه دی لیدلی او ابوبکر،

وَّعُمَرَ وَعُثْمَانَ كَذٰلِكَ. متفق علیه

عمر رضي الله عنه او عثمان رضي الله عنه به هم په سفر کي همداسي کول. بخاري او مسلم.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۲/ ۵۷۷، رقم: ۱۱۰۱، ومسلم ۱/ ۴۷۹، رقم: ۸- ۶۸۹.

د لغاتو حل: یسبحون: ای یصلون نفلا.

تشریح: ابن مالک رحمة الله علیه فرمایي چي دا حدیث د هغه خلکو لپاره دلیل دی کوم چي وایي د سفر په حالت کي نفل نه کیږي، سنت راتبه لمنځونه به انشاء الله تعالی په دوهم فصل

كي ذكر سي .

په سفر كي دوه لمنځونه يو ځاى كول

﴿۱۲۶۱﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ يَجْمَعُ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ إِذَا كَانَ عَلَىٰ ظَهْرِ سَيْرٍ وَّيَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ. رواه البخاري

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به په سفر كي د ماپښين او مازديګر لمونځ يو ځاى كوى اود ماښام او ماخستن لمونځ به يې يو ځاى كوي. بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۲\۵۷۹، رقم: ۱۱۰۷.

تشريح : شافعي حضرات د دغه حديث ښكاره مفهوم په خپل مستدل جوړولو سره دامسئله اخيستې ده چي د سفر په حالت كي جمع بين صلوتين يعني د ماپښين او مازديګر لمونځ په يو وخت كي يوځاى كول جائز دى كه د مازديګر لمونځ د ماپښين په وخت كي وكړي او كه د ماپښين لمونځ د مازديګر په وخت كي، همداسي د ماښام او ماپښين لمنځونه هم يو ځاى كول جائز دى كه د ماښام په وخت كي د ماخستن لمونځ وكړي اوكه د ماخستن لمونځ د ماښام په وخت كي وكړي .

د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه په نزد جمع بين صلوتين جائز نه دى ځكه د هغه له خوا د دې حديث چي د شوافع د ټولو لوى مستدل دى يعني رسول الله ﷺ به د ماپښين او مازديګر لمونځ يوځاى داسي كوى چي ماپښين به يې د هغه په اخري وخت كي كوى او مازديګر به يې د هغه بالكل په لومړني وخت كي اداء كوى، د ښكاره صورت د لحاظ څخه دا جمع بين صلوتين دى چي رسول الله ﷺ دواړه لمنځونه يو ځاى وكړل مګر په حقيقت كي دواړه لمنځونه پر خپل خپل وخت كول كيږي همداسي د ماښام لمونځ به يې په څنډ سره بالكل په اخري وخت كي كوى او د ماخستن لمونځ به يې په لومړني برخه كي اداء كوى .

پر سپرلۍ باندي لمونځ كول

﴿۱۲۶۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ يُصَلِّيْ فِي السَّفَرِ عَلَىٰ رَاحِلَتِهٖ حَيْثُ تَوَجَّهَتْ بِهٖ يُوْمِئُ إِيْمَاءً صَلَاةَ اللَّيْلِ إِلَّا الْفَرَائِضَ وَيُوْتِرُ عَلَىٰ رَاحِلَتِهٖ. متفق عليه

د حضرت ابن عمر ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ به د شپې پر خپل سپرلۍ لمونځ کوی د سپرلۍ مخ چې به هر لوري ته وود اشارې څخه به یې کار اخیستی مګر فرض لمونځ به یې پر سپرلۍ نه کوی البته وتریې کول. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۲\۴۸۹، رقم: ۱۰۰۰، ومسلم ۱\۴۸۷، رقم: ۳۷- ۳۸\۷۰۰.

تشريح: د (حيث توجهت به) مطلب دادی چې کومې خوا ته به د سپرلۍ مخ وو هغه خوا ته به رسول الله ﷺ مخ کړ او لمونځ به یې کوی مګر د تکبير تحريمې په وخت کې به ده خپل مخ مبارک په هر صورت د قبلې خوا ته کوی څرنګه چې د انس ﷺ د راويت څخه معلوميږي.

په اشارې سره د لمانځه کولو مطلب دادی چې رکوع او سجده به یې په اشاره سره کول او دا چې رسول الله ﷺ به سجده په اشاره سره کول هغه به د رکوع د اشارې څخه کښته وه.

د دې حديث څخه دوې مسئلې اخیستل کیږي: اول خودا چې پر سپرلۍ باندې نفل لمونځ کول جائز دی نه فرض لمنځونه، په دې حديث کې که څه هم د شپې د لمانځه ذکر سوی دی مګر په نورو روايتو کې د عامو نفلو لمنځونو ذکر موجود دی نو په دې حکم کې سنت موکده او د دې څخه پرته نور سنتونه او نفلونه هم ګډ دي. مګر د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه د يو بل روايت څخه معلوميږي چې د سهار د سنتو لپاره د سپرلۍ څخه کښته کېدل پکار دي مګر د يو بل روايت څخه معلوميږي چې د سهار سنت د سپرلۍ څخه په کښته کېدو سره کول واجب دی ځکه دا لمونځ بېله يو عذره په ناستې کول جائز نه دی فرض لمونځ پر سپرلۍ باندې کول جائز نه دی مګر د لاندنيو عذرونو په صورت کې فرض لمونځ پر سپرلۍ باندې کول هم جائز دی:

۱. کله چې يو سړی په ځنګل کې وي او د خپل مال يا ځان د هلاکت بېره غالبه وي مثلاً دا بېره وي که د سپرلۍ څخه کښته سي او لمونځ پيل کړي نو غل به د ده مال او اسباب وتښتوي يا د يو حيوان د تاوان رسېدو بېره وي يا د قافلې څخه د جلاکېدو بېره وي يا د لارې د ورکېدو بيره وي.

۲. سپرلۍ يو داسې سرکښ حيوان وي يا يو داسې شی وي چې د هغه څخه په راکښته کېدو سره دوهم وار هغه ته ختل نا ممکن وي.

۳. لمونځ کونکی دومره ضعيف او سپين ږيری وي چې خپله نه خو د سپرلۍ څخه کښته کېدای سي او نه سپرلۍ ته ختلای سي او داسې څوک نه وي چې د سپرلۍ څخه یې کښته کړي يا هغه ته يې وخېژوي.

۴. پر مځکه دومره ختې وي چې پر هغه لمونځ کول ممکن نه وي.
۵. د باران عذر وي.

په هر حال په دغه صورتونو کي فرض لمونځ هم پر سپرلۍ کولای سي ځکه چي عذرونه او ضرورتونه د شرعي قواعد او قوانینو څخه مستثنی دي، او کوم چي د رسول الله ﷺ د دغه عمل تعلق دی چي رسول الله ﷺ به وتر لمونځ هم پر سپرلۍ کوی نو د دې په باره کي امام طحاوي رحمة الله علیه فرمایي چي زموږ په نزد د دې یوه وجه دا کېدای سي چي رسول الله ﷺ به د وتر لمونځ د حکم د تاکید په خاطر او د دې د ارزښت د احساس ورکولو لپاره پر سپرلۍ باندي وتر لمونځ کوی مگر کله چي د خلکو په ذهن کي ددغه لمانځه تاکید او اهمیت کښېنستی او د هغه وروسته رسول الله ﷺ د دې دومره تاکید وفرمایه چي ددې پرېښودل ېې روا ونه گڼل نو وروسته رسول الله ﷺ وتر لمونځ هم د سپرلۍ څخه په کښته کېدو سره پر مځکه کوی او فرمایل به ېې چي رسول الله ﷺ همداسي کول.

امام محمد رحمة الله علیه په خپل کتاب مؤطا کي د صحابه کرامو رضي الله تعالی عنهم اجمعین او د تابعینو رحمة الله علیهم ډېر اثار نقل کړي دي چي د هغو څخه ثابتېږي چي هغه حضراتو به د وتر لمونځ کولو لپاره د خپلو سپرلیو څخه را کښته کېدل.

علامه شمني رحمة الله علیه فرمایي چي د فرض لمانځه په ډول د جنازې لمونځ، نذر لمونځ او هغه سجده تلاوت چي د هغه د آیت تلاوت پر مځکه سوی وي پر سپرلۍ باندي کول جائز نه دي.

د حدیث څخه دو همه مسئله دا اخیستل کیږي چي پر سپرلۍ باندي لمونځ کول په سفر سره مشروط دی، د جمهور امامانو دا مذهب دی، د امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه او امام ابویوسف رحمة الله علیه څخه هم په یوه روایت کي دا نقل دي مگر د امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه محقق او صحیح مذهب دادی چي پر سپرلۍ باندي د لمانځه جواز د لمونځ کونکي لپاره د ښار څخه په دباندي کېدو سره مشروط دی که څه هم مسافر وي یا مسافر نه وي، که یو مسافر په ښار کي دننه وي نو د امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه په نزد د هغه لپاره پر سپرلۍ باندي نفل لمونځ کول جائز نه دی، مگر د امام محمد رحمة الله علیه په نزد جائز دی که څه هم د هغه په نزد مکروه دی، امام ابویوسف رحمة الله علیه فرمایي که مسافر په ښارکي دننه پر سپرلۍ نفل لمونځ وکړي نو څه پرواه نه لري اوس د دې وروسته په دې کي اختلاف دی چي د ښار څخه د څومره فاصلې په صورت کي پر سپرلۍ باندي لمونځ کول جائز دی د ځینو حضراتو په نزد کم تر کمه شپږ میله د ښار څخه د باندي کېدل ضروري دي د ځینو حضراتو په نزد

درې فرسخه او د ځینو حضراتو په نزد یو قوس تعین کړی دی، صحیح داده چې د ښار او ابادۍ د ځایونو څخه په وتلو سره نفل لمونځ کول پر سپرلۍ جائز دي لکه څرنګه چې د قصر د لمانځه په باره کي قاعده ده.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د رسول الله ﷺ قصر نه کول

﴿۱۲۶۳﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُلّ ذٰلِكَ قَدْ فَعَلَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَصَرَ الصَّلاَةَ وَأَتَمَّ. رواه في شرح السنة.

د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ پوره لمونځ هم کړی دی او قصر (دوه رکعته) یې هم کړی دی. شرح السنة

تخریج: البغوي في شرح السنة ۱۶۶\۴، رقم: ۱۰۲۳.

تشریح: د دې مطلب دادی چې رسول الله ﷺ به د سفر په حالت کي په دواړو طریقو باندي عمل کوی یعني څلور رکعته لمونځ به یې هم کوی او دوه رکعته به یې هم کول، د امام شافعي رحمة الله علیه عمل پر دغه حدیث دی هغه فرمایي چې په سفر کي قصر لمونځ کول هم جائز دی او پوره لمونځ کول هم جائز دی، د اما اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه په نزد په سفر کي پوره لمونځ کول جائز نه دی که یو سړی قصر لمونځ ونه کړی بلکه پوره لمونځ وکړي نو ګناه کار به سي.

دا حدیث که څه هم د امام شافعي رحمة الله علیه دلیل دی مګر د اهل نظر وینا ده چې د دې حدیث په اړه په یوه روایت کي د ابراهیم بن یحیی نوم هم راغلی چې د هغه په وجه دا حدیث ضعیف ګرځول کیږي د دې وجه داده چې صاحب سفر السعادة فرمایي چې دا حدیث د صحت مرتبې ته نه دی رسېدلی او د سفر په حالت کي د رسول الله ﷺ څخه پوره لمونځ کول ثابت نه دي، دارقطني، بیقهي او داسي نورو چې کوم روایت نقل کړی دی چې د هغه څخه د سفر په حالت کي دا ویل کېدای سي که دا روایت هم صحیح ومنل سي نو د دې تعلق به د اول حکم سره وي یعني په شروع کي خو اتمام او قصر دواړه جائز وه مګر وروسته قصر ضروري وګرځول سو، دلته د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه چې کوم روایت نقل سوی دی د هغه یوه معنی دا هم

کېدای سي چي د حديث د اولي برخي اړه د هغه لمنځو سره ده چي په هغه کي قصر کېږي مثلا څلور رکعتيز لمونځ، او د دويمي برخي اړه د هغه لمنځو سره ده چي په هغه کي قصر نه کېږي لکه درې رکعتيز يا دوه رکعتيز لمونځ يعني رسول الله ﷺ خو به څلور رکعته او دوه رکعته لمونځ پوره کوی، دا مفهوم په مراد اخيستو سره د ښکاره معنی او مفهوم څخه زيات ليري والی نه راځي ځکه چي قصر او اتمام دواړه پر خپل خپل ځای مفهوم کېږي او دا توجيه ډېره مناسبه او حقيقت ته نژدې ده.

د پنځلس ورځو څخه زيات قيام

﴿۱۲۶۴﴾ وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عمران بن حصين رضي الله عنه څخه روايت دی چي زه د رسول الله ﷺ سره په جهاد کي وم،

وَشَهِدْتُ مَعَهُ الْفَتْحَ فَأَقَامَ بِمَكَّةَ ثَمَانِيَ عَشَرَ لَيْلَةً لاَ يُصَلِّي إِلاَّ رَكْعَتَيْنِ

رسول الله ﷺ په مکه کي اتلس شپې پاته وو او په دغه وخت کي يې فرض لمنځونه دوه دوه رکعته کول

يَقُوْلُ يَا أَهْلَ الْبَلَدِ صَلُّوْا أَرْبَعًا فَإِنَّا سَفَرٌ . رواه أبو داود .

او د ښار خلکو ته يې فرمايل: تاسو څلور رکعته کوئ ځکه چي موږ مسافر يو . ابوداؤد

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\۲۳- ۲۴، رقم: ۱۲۲۹.

تشريح: مخکي ښودل سوي دي چي په يو ځای کي ښېله قصده او ارادې تر پنځلسو ورځو زيات د قيام په صورت کي قصر لمونځ کېدای سي، د مکې د فتح په وخت کي د رسول الله ﷺ قيام اتلس شپې وو، رسول الله ﷺ په نن سبا کي د هغه ځای څخه راوتېدونکی وو مگر قيام يې بيله قصده او ارادې دومره اوږد سو، نو رسول الله ﷺ قصر لمونځ کوی د مکې د قيام په وخت کي به رسول الله ﷺ دوه رکعته په پوره کولو سره د سلام گرځولو وروسته فرمايل چي ښاروالا دې څلور رکعته لمونځ پوره کړي زه مسافر يم ځکه دوه رکعته کوم، نو د مسافر امام لپاره د مقيم مقتديانو همداسي خبرول مستحب دي.

د دې حديث څخه معلومه سوه که چيري مقيم د مسافر اقتداء وکړي نو د هغه لپاره څلور رکعته لمونځ پوره کول ضروري دي د امام په متابعت کي دوه رکعته کول جائز نه دي هو که

مسافر د مقيم اقتداء وكړي نو هغه ته د امام د متابعت له كبله څلور ركعته كول پكار دي.

قصر يوازې په څلور ركعتيز لمانځه كي

﴿۱۲۶۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الظُّهْرَ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما څخه روايت دى چي ما په سفر كي د رسول الله ﷺ سره د ماپښين دوه ركعته وكړل

فِي السَّفَرِ رَكْعَتَيْنِ وَ بَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ وفي رواية قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى

او د هغه وروسته دوه ركعت سنت، او په يو بل روايت كي دا الفاظ دي چي ما د رسول الله ﷺ سره لمونځ كړى دى

اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْحَضَرِ وَالسَّفَرِ فَصَلَّيْتُ مَعَهُ فِي الْحَضَرِ الظُّهْرَ أَرْبَعًا

په سفر او حضر كي په حضر كي مي د رسول الله ﷺ سره ماپښين څلور ركعته كول

وَبَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ وَصَلَّيْتُ مَعَهُ فِي السَّفَرِ الظُّهْرَ رَكْعَتَيْنِ وَبَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ

او دوه سنت او په سفر كي دماپښين دوه ركعته وكړل او وروسته دوه سنت

وَالْعَصْرَ رَكْعَتَيْنِ وَلَمْ يُصَلِّ بَعْدَهَا شَيْئًا وَالْمَغْرِبَ فِي الْحَضَرِ وَالسَّفَرِ سَوَاءً

او په مازديگر كي دوه ركعته او د هغه وروسته مو هيڅ لمونځ نه دى كړى، او د ماښام لمونځ مو په سفر او حضر دواړو كي

ثَلاَثَ رَكَعَاتٍ لاَ يَنْقُصُ فِي حَضَرٍ وَلاَ فِي سَفَرٍ وَّ هِيَ وِتْرُ النَّهَارِ وَبَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ. رواه الترمذي

درې ركعته كړى دى او د ماښام په لمانځه كي مو څه كمي نه ده كړې نه په سفر كي او نه په حضر كي (د حضر څخه مراد ښار دى) لكه د ماښام لمونځ چي د ورځي وتر دي او د ماښام څخه وروسته مو دوه ركعته سنت وكړل. ترمذي.

تخريج: سنن الترمذي ۲\ ۴۳۷، رقم: ۵۵۲.

تشريح : د دې حديث څخه دا خبره په وضاحت سره معلومه سوه چي د سفر په حالت کي قصر يوازي په څلور رکعتيز لمنځو کي جائز دی لکه د ماپښين، مازدېگر او ماخستن لمونځ، او په درې رکعتيز او دوه رکعتيز لمنځو کي لکه د ماښام او سهار نو په هغو کي قصر جائز نه دی دا لمنځونه چي څرنګه په کور کي کيږي همداسي په سفر کي کول هم پکار دي په هغو کي قصر کول جائز نه دی .

(وهي وتر النهار): ددې مطلب دادی چي څرنګه وتر لمونځ د شپې وتر دی همداسي د ماښام لمونځ د ورځي وتر دی ګويا د دې قول څخه د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه د قول تائيد کيږي چي وتر لمونځ په يوه سلام سره درې رکعته دی .

ابن ملک رحمة الله عليه فرمايلي دي چي دا حديث پر دې خبري دلالت کوي چي سنت موکده د حضر په ډول په سفر کي هم کول پکار دي مګر د حنفيه په نزد دلته معتمد او صحيح قول دادی چي کله مسافر په يوه ځای کي تم سي نو هلته دي سنت وکړي مګر په لاره کي دي بې پريږدي نه دي بې کوي .

دوه لمونځونه يو ځای کول

﴿۱۲۶۶﴾: وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ غَزْوَةِ

د حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به د تبوک د غزا په ورځو کي

تَبُوْكَ إِذَا زَاغَتِ الشَّمْسُ قَبْلَ أَنْ يَّرْتَحِلَ جَمَعَ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ وَإِنِ

کله چي به زوال وسو نو د سفر کولو څخه ترمخه به يې د ماپښين او مازديګر لمونځ يو ځای کوی او که به

ارْتَحَلَ قَبْلَ أَنْ تَزِيْغَ الشَّمْسُ أَخَّرَ الظُّهْرَ حَتّٰى يَنْزِلَ لِلْعَصْرِ وَفِي الْمَغْرِبِ

د زوال څخه ترمخه سفر وسو نو په ماپښين کي به يې ځنډ کوی او د مازديګر په وخت کي به راکښته سو او د ماپښين او مازديګر دواړه لمنځونه به يې يو ځای کول، او په ماښام کي به يې

مِثْلَ ذٰلِكَ إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ قَبْلَ أَنْ يَّرْتَحِلَ جَمَعَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ

هم داسي کول يعني که د لمر لوېدو څخه وروسته به سفر سو نو د ماښام او ماخستن لمونځ به يې يو ځای کوی

وَإِنِ ارْتَحَلَ قَبْلَ أَنْ تَغِيْبَ الشَّمْسُ آخَّرَ الْمَغْرِبَ حَتّٰى يَنْزِلَ لِلْعِشَاءِ ثُمَّ يَجْمَعُ بَيْنَهُمَا . رواه أبو داود والترمذي

او كه د لمر لوېدو مخكې به سفر سو نو په ماښام كې به يې ځنډ كوى او د ماخستن په وخت كې به راكښته سو بيا به يې دواړه لمنځونه يو ځاى كول. ابوداؤد، ترمذي.

تخريج : سنن ابي داؤد ۲\۱۸، رقم: ۱۲۲۰، والترمذي ۲\۴۳۷، رقم: ۵۵۳.

تشريح : د دغه حديث څخه د شوافع حضراتو د جمع بين الصلوتين په اړه جمع تقديم او جمع تاخير ثابت كړى دى د دې بيان مخكې جائز دى او هغه دواړه لمنځونه په يو وخت كې هم كېداى سي، د حنفيه په نزد جمع بين الصلوتين جائز نه دى ځكه هغوى په دې اړه د ابوداؤد رحمة الله عليه قول نقل كړى دى چې د وخت څخه مخكې د لمانځه كولو په اړه هيڅ قوي حديث نه دى ثابت . لكه د ابوداؤد دغه قول چې د دې حديث پر ضعيف كېدو باندې دليل دى بيا دا چې د حنفيه دليل د بخاري او مسلم هغه روايت دى چې حضرت عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه نقل كړى دى چې ما رسول الله ﷺ پر هيڅ يو لمونځ كولو په ټاكلي وخت كې نه دى ليدلى نو د دې دواړو حديثونو د ټكر په صورت كې د ابن مسعود رضي الله عنه په باره كې دا حديث به راجح وي ځكه چې دا د ابن مسعود رضي الله عنه په باره كې دى د دې څخه هيڅوك انكار نسي كولاى چې هغه د خپل تفقه، علم او د حديث د روايت په اړه په احتياط كې تر ټولو زيات ممتاز دى او ښكاره خبره ده چې د هغه روايت سوى حديث تر ټولو زيات صحيح او د باور وړ وي .

پر سپرلۍ باندې لمونځ

﴿۱۲۶۷﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ إِذَا سَافَرَ وَأَرَادَ أَنْ يَتَطَوَّعَ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ بِنَاقَتِهِ فَكَبَّرَ ثُمَّ صَلّٰى حَيْثُ وَجَّهَهُ رِكَابُهُ . رواه أبو داود .

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دى چې كله به رسول الله ﷺ په سفر كې د نفل لمونځ كولو اراده كول نو اوښه به يې د قبلې په لور كړه تكبير به يې وايه بيا چې به اوښه پر كوم لور تله نو هغه لوري ته به يې لمونځ كوى. ابوداؤد

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\۲۱، رقم: ۱۲۲۵.

تشريح : د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد په پورتني صورت كې قبلې ته مخ كول شرط دى

مګر د امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه په نزد په فرض لمانځه کي شرط نه دی یعني کوم عذرونه چي د دغه باب په اتم نمبر حدیث کي ذکر سوه د هغه په وجه که پر سپرلۍ باندي فرض لمونځ وکړل سي نو مخ پر قبله کېدو سره تکبیر تحریمه ویل ضروري دي.

﴿۱۲۶۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ بَعَثَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي حَاجَةٍ فَجِئْتُ وَهُوَ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ وَيَجْعَلُ السُّجُودَ أَخْفَضَ مِنَ الرُّكُوعِ. رواه أبو داود

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ زه په یو کار پسي ولیږلم کله چي زه راغلم نو وه مي لیدل چي رسول الله ﷺ پر سپرلۍ لمونځ کوی او د سپرلۍ مخ د ختیځ پر لور وو او رسول الله ﷺ تر رکوع سجده زیاته کښته کول. ابوداؤد.

تخریج: سنن ابي داؤد ۲\۲۲، رقم: ۱۲۲۷.

تشریح: د حدیث د اخري الفاظو مطلب دادی چي رسول الله ﷺ به رکوع او سجده دواړه په اشارې سره کول د سجدې لپاره به زیات او د رکوع لپاره به کم کښته کېدی.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دریم فصل)

د حضرت عثمان رضي الله عنه په منی کي قصر نه کول

﴿۱۲۶۹﴾: عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ صَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ په منی کي دوه رکعته لمونځ وکړ

وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ رَكْعَتَيْنِ صَدْرًا مِنْ خِلَافَتِهِ ثُمَّ إِنَّ عُثْمَانَ صَلَّى

د رسول الله ﷺ وروسته ابوبکر رضي الله عنه، عمر رضي الله عنه او حضرت عثمان رضي الله عنه د خپل خلافت په پیل کي دوه رکعته وکړل بیا حضرت عثمان رضي الله عنه

بَعْدُ أَرْبَعًا فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا صَلَّى مَعَ الْإِمَامِ صَلَّى أَرْبَعًا وَإِذَا صَلَّاهَا وَحْدَهُ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ. متفق علیه

څلور رکعته کول پیل کړل او ابن عمر چي به د امام سره لمونځ کوی نو څلور رکعته به یې کول او کله چي به یې یوازي کوی نو دوه رکعته یې کول. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۲\۵۶۳، رقم: ۱۰۸۲، ومسلم ۱\۴۸۲، رقم: ۱۶- ۶۹۴.

تشريح: مطلب دادی چي رسول الله ﷺ او د خلافت په زمانه کي حضرت ابوبکر او عمر فاروق رضي الله تعالی عنهما د حج کولو په وخت په منی کي قصر لمونځ کړی دی او په دې ترتيب سره حضرت عثمان غني رضي الله عنه د خپل خلافت په شروع کي دوه رکعته لمونځ کړی دی او بيا يې څلور رکعته.

د حضرت عثمان رضي الله عنه د دې عمل په باره کي خو څو سببه نقل کيږي علماء ليکي چي د دې وجه يا خو داده چي هغه په مکه کي متاهل وو د دې تائيد د امام احمد رحمة الله عليه د روايت څخه کيږي چي حضرت عثمان رضي الله عنه په منی کي څلور رکعته وکړل نو خلکو حيرانتيا اظهار وکړ هغه وفرمايل خلکو زه په مکه کي متاهل يعني قبيله داره يم او ما د رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي چي کوم سړی په يو ښار کي قبيله داره واده وکړي د کور او بچيانو خاوند سي نو هغه دي د مقيم په ډول لمونځ کوي، د حضرت عثمان رضي الله عنه پر دې عمل د خلکو حيرانېدل د دې خبري دليل دی چي رسول الله ﷺ به په سفر کي پوره لمونځ نه کوی او دا چي د سفر په حالت کي قصر لازم دی کنه نو خلکو به د حيرت اظهار نه کوی.

د حضرت عثمان رضي الله عنه يوه دوهمه توجيه داهم کېدای سي چي د حج په وخت کي ډېر زيات مسلمانان په منی کي جمع کېدل او په هغوی کي داسي خلک هم وه چي نوي مسلمانان سوي وه او د دين په پوره احکامو سره نه پوهېدل ځکه حضرت عثمان رضي الله عنه هغوی ته د ښودلو لپاره څلور رکعته کول چي ناخبره مسلمانان پوه سي چي د لمانځه څلور رکعته دي که چيري قصر يې کړی وای نو هغه خلکو به دا ګڼلای چي دوه رکعته لمونځ فرض دي.

بيا دا هم ويل کېدای سي چي په اخر کي د حضرت عثمان رضي الله عنه عمل د بي بي عائشې رضي الله تعالی عنها په نزد په سفر کي قصر او پوره لمونځ دواړه جائز وو.

قصر د رخصت څخه زيات عزيمت دی.

(۱۲۷۰): وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ فُرِضَتِ الصَّلٰوةُ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ هَاجَرَ رَسُوْلُ اللهِ

د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي په پيل کي دوه رکعته لمونځ فرض سوی وو بيا چي رسول الله ﷺ هجرت وکړ

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَفُرِضَتْ اَرْبَعًا وَتُرِكَتْ صَلٰوةُ السَّفَرِ عَلَى الْفَرِيْضَةِ

نو څلور رکعته لمونځ فرض سو او د سفر لمونځ هم هغه دوه رکعته وو ،

الْأُولٰى قَالَ الزُّهْرِيُّ فَقُلْتُ لِعُرْوَةَ مَا بَالُ عَائِشَةَ تُتِمُّ قَالَ تَأَوَّلَتْ كَمَا تَأَوَّلَ عُثْمَانُ. متفق عليه

زهري وايي ما عروه ته وويل چي د بي بي عائشې څه حال دی چي هغه په سفر کي هم پوره لمونځ کوي ؟ هغه وويل چي هغه هم د عثمان رضی الله عنه په ډول قصر او پوره دواړه جائز گڼي .بخاري او مسلم.

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري) ١١ \ ٤٦٤، رقم: ٣٥٠، ومسلم ١١ \ ٤٧٨، رقم: ١- ٦٨٥.

تشريح : مطلب دادی چي په شروع کي لمونځ دوه دوه رکعته فرض سوی وو مگر وروسته د ماپښين ، مازديگر او ماخستن څلور رکعته فرض سول البته د ماښام لمونځ پر اول حکم قائم پاته سو د دې څخه معلومه سوه چي د سفر په حالت کي څلور رکعته د شروع کېدو وروسته رخصت نسته مگر په اصل کي مشروع دی دوه رکعته دي ځکه قصر عزيمت يعني لازم دي نه چي رخصت چي د هغه مطلب دا سو چي د چا زړه غواړي قصر دي وکړي او که دچا زړه غواړي نو پوره لمونځ دي وکړي، د دې څخه د امام ابو حنيفه رحمة الله عليه د مذهب تائيد کېږي که يو څوک د سفر په حالت کي کله چي پر هغه قصر لازم وي پوره څلور رکعته وکړي او په اوله قعده کي کښيني نو هغه به بد وکړي او د هغه زائد دوه رکعته به نفل سي او که يو سړی څلور رکعته داسي وکړي چي په اوله قعده کي کښيني چي حکما هغه اخري قعده ده نو د هغه فرض لمونځ به باطل سي .

د حديث اخري الفاظ (تاولت کما تاول عثمان) مطلب دادی چي څرنگه حضرت عثمان رضی الله عنه د سفر په حالت کي څلور رکعته لمونځ کوی او د خپل دغه عمل تاويل يې کوی او س سوال دا دی چي د حضرت عثمان رضی الله عنه او د هغوی په ډول د بي بي عائشې رضي الله عنها تاويل څه وو .

علماء ليکي چي د دې تاويل په باره کي صحيح قول دا ښودل سوی دی چي حضرت عثمان رضی الله عنه او بي بي عائشې رضی الله عنها دواړو به د سفر په حالت کي قصر او پوره لمونځ دواړه جائز گڼل .

قصر د الله جل جلاله حکم دی

﴿۱۲۷۱﴾ : وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ فَرَضَ اللهُ الصَّلَاةَ عَلٰى لِسَانِ نَبِيِّكُمْ ﷺ فِي الْحَضَرِ أَرْبَعًا وَفِي السَّفَرِ رَكْعَتَيْنِ وَفِي الْخَوْفِ رَكْعَةً. رواه مسلم

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي الله جل جلاله ستاسو د نبي پر ژبه لمونځ فرض کړی دی په حضر کي څلور رکعته او په سفر کي دوه رکعته او د بيري په حالت کي يو رکعت. مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۱\۴۷۹، رقم: ۶- ۶۸۷.

تشريح: (وفي السفر ركعتين) دا د حنفيه د مذهب ښکاره دليل دی چي د سفر په حالت کي دي دوه رکعته وکړي پوره لمونځ دي نه کوي، (وفي الخوف ركعة) يعني د بيري په حالت کي يو رکعت فرض دی د دې پر ښکاره مفهوم باندي په علماء سلف کي يوه ډلي عمل کړی دی چي په هغه کي حسن بصري رحمة الله عليه او اسحاق رحمة الله عليه هم دي، مګر جمهور علماء فرمايي چي د لمانځه د رکعتونو په اعتبار د امن او خوف په لمانځه کي هيڅ فرق نسته، څومره رکعتونه چي د امن په حالت کي کيږي هغومره رکعتونه د خوف په حالت کي هم کول پکار دي د هغه لخوا د دې حديث تاويل دا سي کيږي چي د دې څخه مراد دادی چي د حقيقي يا حکمي امام سره د کولو په اړه دا طريقه دي اختيار کړل سي او يو رکعت دي يوازي وکړل سي څرنګه چي د خوف په حالت کي رسول الله ﷺ او صحابه رضي الله عنهم څخه د دې لمانځه کولو طريقه د حديثو څخه ثابته ده او په ښار کي مطلقا د خوف په حالت کي څلور رکعته او درې رکعته دي داسي وکړل سي چي د امام سره دي دوه رکعته وکړي او پاته دي يوازي وکړي د دې تفصيل به د صلوة الخوف په باب کي انشاء الله تعالی راسي.

قصر د قرآن او سنت څخه ثابت دی

﴿۱۲۷۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَا سَنَّ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ صَلَاةَ السَّفَرِ رَكْعَتَيْنِ وَهُمَا تَمَامٌ غَيْرُ قَصْرٍ وَالْوِتْرُ فِي السَّفَرِ سُنَّةٌ. رواه ابن ماجه

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه او ابن رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ په سفر کي دوه رکعته ټاکلي دي او دا دوه رکعته (په ثواب کي) پوره دي ناقص نه دی او وتر کول په سفر کي سنت دی. ابن ماجه.

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\۳۷۷، رقم: ۱۱۹۴.

تشريح: د سفر په حالت کي قصر لمونځ کول خو د قرآن کريم څخه ثابت دی او د حديث الفاظ رسول الله ﷺ د خپل قول او فعل څخه ښکاره کړي دي.

(وهما تمام غير قصر) يعني هغه ناقص نه دی پوره دی، د دې مطلب دادی چي د سفر د لمانځه

لپاره مشروع دوه رکعتونه دي نه دا چي مخکي ځلور رکعته مشروع وه بيا وروسته دوه رکعته کم کړل سوي دي او وتر لمونځ په سفر کي سنت دی يعني په سفر کي وتر لمونځ کول د سنت څخه ثابت دي يا دا چي د سفر په حالت کي وتر لمونځ کول د اسلام د سنتو څخه يو سنت دی دا مفهوم به د وجوب وتر خلاف نه وي ځکه چي وتر لمونځ څرنګه چي په حضر کي واجب دی همداسي په سفر کي هم واجب دی.

د قصر اندازه

﴿۱۲۷۳﴾: وَعَنْ مَالِكٍ بَلَغَهُ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ كَانَ يَقْصُرُ فِي الصَّلَاةِ فِيْ مِثْلِ مَا

د حضرت مالک رحمه الله څخه روايت دی چي هغه ته دا څرګنده سوې ده چي ابن عباس رضي الله عنه په اندازه د هغه مسافت چي

يَكُوْنُ بَيْنَ مَكَّةَ وَالطَّائِفِ وَفِيْ مِثْلِ مَا يَكُوْنُ بَيْنَ مَكَّةَ وَعُسْفَانَ وَفِيْ مِثْلِ مَا

د مکې او طائف په منځ کي دی په سفر کي قصر کولو او همداسي په اندازه ددې مسافت په سفر کي چي مکه او عسفان

بَيْنَ مَكَّةَ وَجَدَّةَ قَالَ مَالِكٌ وَذٰلِكَ أَرْبَعَةُ بُرُدٍ. رواه في الموطأ.

او د مکې او جدې په منځ کي دی. مالک وايي دا مسافت (۳۶) کوس برابر دی. مؤطا.

تخريج: الامام مالک في الموطا ۱۴۸/۱، رقم: ۱۵.

تشريح: ځلور بريده د شپاړس فرسخو برابر دی يو فرسخ درې ميله دی او يو ميل د محدثينو په نزد د ځلور زره لاسه مسافت ته وايي همداسي ځلور بريده اته ځلوېښت ميله فاصله سوه که يو منزل دوولس ميله مسافت ومنل سي نو ځلور بريده ځلور منزلونه سوه.

په ښکاره د دې حديث څخه دا معلوميږي چي په حديث کي د کومو درو مسافتو ذکر سوی دی هغه يو ډول دي يعني څومره مسافت چي د مکې او طايف په مينځ کي وي هغومره مسافت د مکې او عسفان په مينځ کي وي همداسي څومره مسافت چي د دې دواړو بېل بېل وي هغومره مسافت د مکې او جده په مينځ کي وي حال دا چي په حقيقت کي دا درې سره مسافت برابر نه دي که دا وويل سي نو زيات مناسب به وي چي د امام مالک رحمة الله عليه د قول اخري مسافت يعني د مکې او جدې په مينځ کي مسافت دی چي د مکې او جدې منځنۍ فاصله ځلور

بریده ده .

د ابن عباس رضي الله عنه د پورتني فعل په باره کي علماء ليکي چي په قرآن او حديث کي د قصر د مسافت يو حد نه دی بيان سوي مگر مطلقا سفر ذکر سوی دی د قصر لمانځه په اړه پر احاديث باندي په نظر اچولو سره دا خبره ښکاره کيږي چي چيري هم د قصر د لمانځه ذکر سوی دی او د رسول الله ﷺ قصر لمونځ کول بيان سوی دی د هغه ټولو ځايونو په مسافت کي فرق دی د ځينو مسافت کم دی او د ځينو مسافت زيات دی، د رسول الله ﷺ وروسته صحابه رضي الله تعالی عنهم، تابعين رحمة الله عليهم، امامان او د علماؤ امت د اساني لپاره د خپل خپل اجتهاد په ذريعه او د غور او فکر سره د قصر مسافت حد ټاکلی دی چي د دې حد څخه په کم مسافت کي قصر نه کيږي بلکه پوره لمونځ به کوي او د دې مسافت يا تر دې زيات مسافت په صورت کي قصر واجب کيږي .

امام شافعي رحمة الله عليه د يوه روايت مطابق د يوې ورځي مسافت او د دوهم روايت مطابق د دوو ورځو مسافت مقرر کړی دی مگر د هغوی د مذهب کتاب حاوي کي د شپاړسو فرسه تعين سوی دی او دا مذهب د امام مالک رحمة الله عليه او امام احمد رحمة الله عليه دی، امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه د قصر د مسافت په اړه درې منزله حد ټاکلی دی او يو منزل پر دومره مسافت باندي وي چي په کوچنيو ورځو کي قافله د سهار په روانېدو سره د غرمې وروسته منزل ته ورسيږي، امام ابويوسف رحمة الله عليه د دوو ورځو او د دريمي ورځي د زياتي برخي مسافت د قصر مسافت گرځولی دی .

اصحاب ظوهار هغه جماعت چي يوازي د حديث پر ښکاره الفاظو باندي عمل کوي د مطلقا سفر اعتبار کړی دی يعني د هغوی په نزد د قصر د مسافت څه حد مقرر نه دی که سفر اوږد وي که کوچنی په هر حالت کي قصر لمونځ ادا کيږي په دې اړه د څلور کوچني امامانو مذهب ته که وکتل سي نو معلوميږي چي د حقيقت او نتيجې په اعتبار د ټولو يو ډول مذهب دی ځکه چي د حنفيه په نزد د مشهور مذهب مطابق قصر اته څلوېښت ميله دی ، دحاوي د قول مطابق د شوافعو حضراتو په نزد شپاړلس فرسخه مقرر دي، او د شپاړسو فرسخو اعتبار د اته څلوېښتو ميلو برابر دی همداسي د امام مالک رحمة الله عليه او امام احمد رحمة الله عليه هم دا مذهب دی نو د څلورو سره په مذهب کي د قصر مسافت اته څلوېښت ميله سو . والله اعلم

په سفر کي د لمانځه بیان

﴿۱۲۷۴﴾: وَعَنِ الْبَرَاءِ قَالَ صَحِبْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ سَفَرًا فَمَا رَأَيْتُهُ تَرَكَ رَكْعَتَيْنِ إِذَا زَاغَتِ الشَّمْسُ قَبْلَ الظُّهْرِ. رواه أبو داود والترمذي وقال هذا حديث غريب.

د حضرت براء رضی الله عنه څخه روایت دی چي زه اتلس ورځي د رسول الله ﷺ سره په سفر کي ملګری وم ما نه دي لیدلي چي د زوال کېدو سره د ماپښین مخکي رسول الله ﷺ دوه رکعته ترک (پرې ایښي) کړي وي. ابوداوُد. ترمذي. ترمذي ويلي دي دا حديث غريب دی.

تخريج: سنن ابي داد: ۱۱\۱۹۱، رقم: ۱۲۲۲، والترمذي ۲\۴۳۵، رقم: ۵۵۰.

تشريح: په ښکاره خو دا معلومېږي چي رسول الله ﷺ د لمر لوېدو وروسته او د ماخستن د لمانځه څخه مخکي دوه رکعته د فرض مخکي سنت کول او د سفر په وجه به يې پر څلورو رکعتو باندي اکتفاء کړې وي يا دا هم کېدای سي چي دا دواړه رکعتونه د تحية الوضوء دي.

﴿۱۲۷۵﴾: وَعَنْ نَافِعٍ قَالَ إِنَّ عَبْدَ اللهِ بْنِ عُمَرَ كَانَ يَرٰى ابْنَهُ عُبَيْدَ اللهِ يَتَنَفَّلُ فِي السَّفَرِ فَلَا يُنْكِرُ عَلَيْهِ. رواه مالك.

د حضرت نافع رضی الله عنه څخه روایت دی چي عبد الله بن عمر رضی الله عنه به خپل زوی په سفر کي پر نفلو کولو لیدلی او هغه به یې نه منعه کوی. مالک

تخريج: الامام مالک في الموطا ۱\۱۵۰، رقم: ۲۴.

تشريح: کېدای سي چي عبيد الله سنت موکده کول يا دا چي هغه د دې اعتقاد سربېره چي د سفر په حالت کي نفل لمونځ پرېښودل جائز دی که په وخت کي يې وسعت وليدلی نو نور نوافل به يې کول نو د دې مفهوم په صورت کي د ابن عمر رضی الله عنه په باره کي هغه روايت چي په هغه کي ذکر دي چي هغه د خپل قافلې خلک د سفر په حالت کي د نفل لمونځ کولو څخه منعه کړې وه، شپېتم نمبر حديث وګوره پر دغه خبره به محمول کړل سي، چي هلته هغه خلک ځکه منعه کړي وه چي هغوی به نور نوافل په تنګ وخت کي کول يا دا چي په وخت کي خو وسعت وو مګر هغوی به دا ګمان کړی وي چي وظائف مثلا نوافل وغيره دومره لازم دي چي هغه د سفر په حالت

کي هم پرې نه ښودل سي حال دا چي داسي څه حکم نسته ځکه ابن عمر رضي الله عنه هغوی نفل لمونځ کولو سره هغوی د دې ګمان او خيال ترديد وکړ ځکه چي الله تعالی خو په خپل فضل او کرم سره د مسافر بنده په اعمال نامه کي د هغه عمل ثواب هم ليکي چي هغه به د عبادت په توګه د حضر يعني په خپل کور کي کوی او کوم چي د نفل لمانځه تعلق دی د دې څخه بهتر کوم مصروفيت کېدای سي او بېله څه وجهي د دې د کولو څخه چا ته څوک منعه کولای سي کله چي ابن عمر رضي الله عنه خپله پوهېدی چي د لمانځه څخه منعه کول ښه خبره نه ده، د الله تعالی ارشاد دی:

اَرَاَيْتَ الَّذِيْ يَنْهٰى عَبْدًا اِذَا صَلّٰى

ايا تا هغه (سړی) ليدلی دی چي منعه کوي يو بنده چي کله هغه لمونځ کوی.

=========

بَابُ الْجُمُعَةِ

د جمعې د لمانځه بيان

لفظ د (جمعه) چي د اونۍ د يوې ورځي نوم دی د فصيح ژبي او د لغت په اعتبار د جيم او ميم دواړو په پېښ سره دی مګر د جيم پېش او د ميم په سکون سره هم مستعمل سوی دی.

دې ورځي ته جمعه ځکه ويل سوې ده چي په دغه ورځ د حضرت ادم عليه السلام تخليق، جمع سوی او پوره سوی وو، ځيني حضرات وايي دې ورځي ته د جمعې د نامه ورکولو وجه دا ده چي حضرت ادم عليه السلام د جنت څخه دنيا ته راواستول سو نو په دغه ورځ هغه د بي بي حوا سره يو ځای سو د دې څخه پرته علماؤ نوري وجهي هم بيان کړي دي د ځينو حضراتو قول دی چي په دغه ورځ ټول خلک د الله تعالی د عبادت او لمانځه لپاره را ټولېږي ځکه نو دغه ورځي ته جمعه وايي.

جمعه اسلامي نوم دی د جاهليت په زمانه کي به دې ورځي ته عروبه ويل کېده مګر د ځينو علماؤ تحقيق دادی چي عروبه ډېر قديم نوم وو خو د جاهليت په زمانه کي دا نوم بدل کړل سو او دې ورځي ته جمعه ويل پېل سول.

د جمعې ورځ به د رسول الله ﷺ د پيغمبرۍ څخه مخکي د جاهليت په زمانه کي هم د يو خاص شرف او فضيلت ورځ منل کېدل مګر اسلام دا ورځ د دې حقيقي عظمت او فضيلت له کبله ډېره باعظمته او بزرګۍ ورځي په حيث وګرځول.

په تېرو صفحو کي دا خبره بيان سوې ده چي الله تعالی ته د لمانځه څخه زيات بل هيڅ عبادت هم نه دی خوښ دا وجه ده چي پر بندګانو باندي د الله تعالی له خوا چي د کومو نعمتونو باران کيږي او د هغه تعلق د انسان د پيدائش څخه تر مرګ پوري دی مګر د پيدائش مخکي او د مرګ وروسته هم انسان د الله تعالی د نعمتونو سره نازول کيږي د هغه شکر د اداء کولو لپاره په هره ورځ کي پنځه وخته لمونځ وټاکل سو او د جمعې په ورځ تر ټولو ورځو زيات نعمتونه پر بندګانو نازليږي ځکه په دې ورځ د يو خاص لمانځه کولو حکم ورکړل سوی دی او دا هم ښکاره کړل سوې ده چي په جماعت کي څومره زيات کثرت وي او مسلمانان په څومره زيات شمېر کي د لمانځه لپاره را جمع کيږي هغومره د هغه فائدې زياتي وي او دا هغه وخت ممکن ده کله چي د سيمو مسلمانان او د هغه ځايو اکثر خلک په يو ځای کي په را جمع کېدو سره لمونځ وکړي هره ورځ پنځه وخته دومره اجتماع د خلکو د پرېشانۍ او تکليف له کبله ممکن نه وه ځکه شريعت په اونۍ کي يوه ورځ داسي وټاکل چي په هغه کي د ښهلو سيمو او کليو مسلمانان په خپلو کي را يوځای سي او دا عبادت وکړي او د جمعې ورځ په ټولو ورځو کي افضله او اشرفه ده نو دا تخصيص د دې ورځي لپاره وسو.

مخکني امتونو ته هم الله تعالی د دې ورځي د عبادت حکم ورکړی وو خو هغوی د خپل سرکښۍ او بد نصيبۍ په وجه اختلاف وکړ نو د هغوی د سرکښۍ نتيجه دا سوه چي هغوی د دغه عظيم نعمت څخه محروم پاته سوه او دا فضيلت او سعادت هم د دې امت په محرومه برخه کي راغلی، يهوديانو د شنبې ورځ وټاکل په دې خيال چي په دغه ورځ الله تعالی د ټولو مخلوقاتو د پيدا کولو څخه فارغ سوی وو، عيسائيانو د يکشنبې ورځ وټاکل په دې خيال چي دا ورځ د پيدا کولو د شروع ورځ ده تر اوسه پوري دا دواړي ډلي په دغه ورځو کي د عبادت ډېره پابندي کوي خپل ټول کاروبار په پرېښودو سره په دغه ورځ کليسا او عبادت خانو ته خامخا ځي، په عيسايي حکومتونو کي د يکشنبې په ورځ په دې سبب ټول دفترونه او تعليمي ښوونځی رخصت وي، د ځينو په نامه مسلمانو حکومتونو دا بدنصيبي ده چي هغوی هم د عيسايي حکومتونو دا مذهبي طرز عمل بدل نه کړای سو او په خپلو هيوادونو کي يې د جمعې پر ځای د يکشنبې ورځ اختيار کړه.

د جمعي لمونځ فرض عين دی، د قرآن کريم، حديثونو او اجماع امت څخه ثابته ده او د اسلام د سترو شعارو څخه دی د جمعې د لمانځه انکار کونکی کافر او ښهله عذره پرېښودونکی فاسق دی د جمعې د لمانځه په اړه د الله تعالی ارشاد دی:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِي لِلصَّلَاةِ مِن يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ

ژباړه : اې مؤمنانو! کله چي د جمعې د لمانځه لپاره اذان وسي نو تاسو د الله تعالی ذکر ته راځغلئ او رانیول پلورل پرېږدئ دا ستاسو لپاره غوره ده که تاسو پوهېږئ.

په دغه آیت کریمه کي د الله تعالی د ذکر څخه مراد د جمعې لمونځ او خطبه ده، د اورېدلو څخه مراد د دغه لمانځه لپاره په ډېره پابندي سره تلل دي، د جمعې د لمانځه فرضیت رسول الله ﷺ ته په مکه شریفه کي معلوم سو مګر د کفر د غلبې په وجه د هغه د اداء کولو موقع تر لاسه نه سوه د هجرت وروسته په مدینه منوره کي په تشریف راوړلو سره رسول الله ﷺ د جمعې مبارکي لمونځ پیل کړ.

په مدینه منوره کي د رسول الله ﷺ د تشریف راوړلو مخکي حضرت اسعد ابن زراره رضي الله عنه په خپل اجتهاد او کشف صادق سره د جمعې مبارکي لمونځ شروع کړی وو. (علم الفقه)

د جمعې مبارکي د لمانځه په باره کي څو خبري وړاندي سوي دي په راروانو بابو کي به په مناسبه موقع د جمعې د لمانځه د احکامو او مسائلو او د هغه د فضایلو بیان وکړل سي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د جمعې د فضیلت څخه مخ اړول

﴿۱۲۷۶﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْنُ

د حضرت ابوهریرة رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: موږ

الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بَيْدَ اَنَّهُمْ اُوْتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا وَاُوْتِيْنَاهُ

په دنیا کي آخر راتلونکي یو او موږ به په قیامت کي مخته کیدونکي یو که څه هم اهل کتاب ته زموږ تر مخه کتاب ورکړل سوی دی او موږ ته

مِنْ بَعْدِهِمْ ثُمَّ هٰذَا الْيَوْمُ الَّذِيْ فُرِضَ عَلَيْهِمْ يَعْنِي الْجُمُعَةَ فَاخْتَلَفُوْا فِيْهِ

وروسته راکړل سوی دی بیا دا ورځ (د جمعې ورځ) هغه ورځ وه چي په هغوی (اهل کتابو.) باندي فرض سوې وه هغوی په دې کي اختلاف وکړ

فَهَدَانَا اللّٰهُ لَهُ فَالنَّاسُ لَنَا فِيهِ تَبَعٌ اَلْيَهُوْدُ غَدًا وَالنَّصَارٰى بَعْدَ غَدٍ. وَفِيْ

او موږ ته په دې اړه الله ﷻ لارښوونه وکړه او س نور خلک د جمعې په اړه زموږ تابع دي يهود و د جمعې وروسته ورځ (يعني شنبه) غوره کړل او نصارا وو د شنبې وروسته ورځ (يکشنبه) غوره کړل. بخاري او مسلم،

رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ قَالَ نَحْنُ الْاٰخِرُوْنَ الْاَوَّلُوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ نَحْنُ اَوَّلُ مَنْ

د مسلم په يوه روايت کي دا الفاظ دي چي نبي کريم ﷺ وفرمايل: موږ دنيا ته د راتلو په اعتبار آخري يو او په قيامت کي به اول يو

يَدْخُلُ الْجَنَّةَ بَيْدَ اَنَّهُمْ وَ ذَكَرَهُ نَحْوَهُ اِلٰى آخِرِهِ وَ فِيْ اُخْرٰى لَهُ عَنْهُ وَ عَنْ

او په جنت کي به هم تر ټولو اول موږ داخليږو، بيا اهل کتاب. ددې وروسته مخکني الفاظ دي، په يوه روايت کي ابو هريرة

حُذَيْفَةَ قَالَا قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ اٰخِرِ الْحَدِيْثِ نَحْنُ الْاٰخِرُوْنَ

او حذيفة څخه نقل دي چي هغوی وويل: رسول الله ﷺ وفرمايل: (د ذکر سوي حديث په پای کي) موږ د دنيا والاوو په اعتبار اخري يو

مِنْ اَهْلِ الدُّنْيَا وَالْاَوَّلُوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمَقْضِيُّ لَهُمْ قَبْلَ الْخَلَائِقِ.

او د قيامت په ورځ به اول يو د ټولو مخلوقاتو څخه لومړی به زموږ لپاره حکم وسي.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۲\۳۵۴، رقم: ۸۷۶، ومسلم ۲\۵۸۵، رقم: ۱۹- ۸۵۵.

تشريح: د حديث الفاظ (موږ ته وروسته کتاب راکړل سوی دی) د دې مطلب دادی چي که څه هم پر تېرو امتونو د الله تعالی کتاب مخکي نازل سوی دی او بيا تر ټولو وروسته زموږ امت په قرآن کريم سره نازول سوی دی خو په حقيقت کي دا شيان زموږ د امت لپاره د ټولو امتونو په مقابله کي د شرف او فضيلت دليل دی ځکه چي اصولي خبره ده چي کوم کتاب وروسته راځي هغه مخکي کتاب منسوخ کوي او ښکاره ده چي کوم کتاب مخکي کتاب منسوخ کړي هغه د خپل عظمت او فضيلت په اعتبار پر ټولو کتابونو حاوي وي د دې څخه معلومه سوه چي د رسول الله ﷺ قول (نحن الآخرون) هم د امت محمدي د فضيلت او عظمت د بيان لپاره دی.

د (فاختلفوا فیه) په وضاحت او تشریح کې د حدیث د شارحینو اختلاف دی چې د الله تعالی له خوا پر یهودو او نصاری باندې د جمعې ورځ د فرض کولو څخه څه مراد دی او دا چې اهل کتابو په دې کې څه اختلاف وکړ.

ځینو علماؤ لیکلي دي چې ددې څخه مراد دادی چې الله تعالی څرنګه پر مسلمانانو باندې جمعه فرض کړې ده بعینه همداسې پر اهل کتابو باندې هم د جمعې د ورځې عبادت کول فرض کړي وو او هغوی ته یې دا حکم ورکړی وو چې هغوی دې د الله تعالی د عبادت لپاره په خپلو کې جمع کیږي څرنګه چې د حدیث د الفاظو څخه مفهوم کیږي خو هغوی د خپل عادت مطابق په دې معامله کې د الله تعالی د حکم څخه مخ واړوی او خپله سرکښي یې څرګنده کړه ګویا همداسې د الله تعالی له خوا دا د اهل کتاب د اجتهاد او فکر او امتحان چې ایا هغوی ته حق او صحیح خبره د دریافت کولو او په هغه د خبرېدو صلاحیت لري که نه، مګر یهودیانو د شنبې ورځ وټاکل او وه یې ویل چې دا ورځ د الله ﷻ په عبادت کې په اجتماعیت سره د مصروف کېدو ورځ ده او د دې ورځې تر ټولو زیات فضیلت دی ځکه چې په دې ورځ الله تعالی د ټولو مخلوقاتو د پیدا کولو څخه فارغ سوی وو نو موږ ته هم پکار ده چې موږ په دغه ورځ د دنیا د کاروبار څخه د فراغت حاصلولو لپاره په عبادت کې مصروف سو.

نصاری د یکشنبې ورځ وټاکل هغوی دا ورځ په دې توګه تر ټولو ورځو زیاته افضله او بابرکته وګڼل چې په دې ورځ د مخلوقاتو د پیدائش ابتداء سوې ده دوی فکر وکړ چې دا ورځ د کمالاتو او انعاماتو مبداء ده چې په دې کې حق تعالی پر خپل مخلوق باندې خپل فیض او په خپلو نعمتونو سره متوجه سو نو د دې مقصد لپاره چې د الله تعالی عبادت او بندګي ډېره زیاته وکړل سي او بندګانو ته د دنیا د مصروفیاتو څخه په مخ اړولو سره د خپل پیدا کونکی او خپل پالونکي په بندګي کې اخته سي دا ورځ تر ټولو زیاته مناسب او غوره وګڼل مګر یهود او نصاری دواړه په خپل اجتهاد اورایه کې ناکامه سول د دوی په طبیعت او مزاج کې د سرکښی ماده زیاته وه د سعادت او خیر د نور څخه د هغوی زړونه په پوره توګه مستفید نه وه ځکه د دوی اصل مقصود او اصل روح چې د الله تعالی په علم کې وو و نه پېژندل سو مګر د خپلو دلیلونو په مرسته اخیستو سره نوري ورځي یې وټاکلې.

د دې پر خلاف الله تعالی امت محمدیه په هدایت سره ونازوی او په خپل فضل او کرم سره یې د اصلي ورځي یعني د جمعې د معروفیت توفیق یې موږ ته راکړ، کله چې الله تعالی د دغه آیت :یا ایها الذین آمنوا اذا نودي للصلواة من یوم الجمعة فاسعوا الی ذکر الله) په ذریعه

مسلمانانو ته حكم وركړ چي په جمعه كي د الله تعالى عبادت كوئ نو په دې سره هغوى ته يې د دې حكم پر ځاى راوړلو توفيق هم وركړ او دا امت يې په دې مرحله هم د سركښى او خود ساخته دليلونو په ذريعه ګمراه نه كړنو مسلمانانو د الله تعالى د دغه حكم منلو لپاره غاړه كښېښودل او د رېښتوني او فرمانبردار امت په كېدو سره د جمعې ورځ يې د الله تعالى د عبادت او بندګي لپاره اختيار كړل.

خلک زموږ تابع دي د دې مطلب دادى چي د جمعې ورځ د حضرت ادم عليه السلام د پيدا كېدو په وجه د انساني نسل لپاره مبداء او د انساني ژوند د ټولو اوله ورځ ده ځكه په دې ورځ عبادت كونكى د عبادت په اعتبار متبوع او د دې وروسته دوې ورځي يعني شنبه او يكشبنه د عبادت كونكو تابع سول.

په دې وجه حديث پر دې دلالت كوي چي شرعا او اصولا د جمعې ورځ د اونى اوله ورځ ده مګر تعجب دى چي عرف عام د دې پر خلاف دى.

د جمعي فضيلت

﴿۱۲۷۷﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرُ يَوْمٍ

د حضرت ابوهريرة ﷺ څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: تر ټولو غوره ورځ

طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمُ الْجُمُعَةِ فِيهِ خُلِقَ آدَمُ وَفِيهِ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ وَفِيهِ

د هغه ورځو څخه چي لمر پكښي راخيژي جمعه ده، په دې ورځ حضرت آدم عليه السلام پيدا سوى دى او په دې ورځ جنت ته داخل سوى دى او په دې ورځ

أُخْرِجَ مِنْهَا وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ إِلَّا فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ. رواه مسلم

د جنت څخه را ايستل سوى دى او قيامت به هم د جمعې په ورځ وي. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۵۸۵، رقم: ۱۷- ۸۵۴.

تشريح: د حديث د اولي جملې په ذريعه د مبالغې په توګه د جمعې د ورځي د فضيلت ښكاره كول مقصود دي د دې مطلب دادى چي په ټولو ورځو كي تر ټولو افضله ورځ جمعه ده ځكه چي داسي هيڅ ورځ نسته چي په هغه كي لمر نه راخيژي د حضرت ادم عليه السلام د پيدائښ ورځ د كېدو په وجه د جمعې د ورځي فضيلت ښكاره دى. مګر جنت ته د تلو په وجه د جمعې فضيلت

ځکه دی چي په اصل کي حضرت ادم علیه السلام د جنت څخه په وتلو سره مځکي ته راتلل د انبیاؤ او اولیاؤ د پیدائښ سبب او هغوی د مقدس ژوند څخه د بې حسابه حسنات د ظهور باعث سوه همداسي د حضرت ادم علیه السلام مرګ د الله تعالی په دربار کي د هغوی د حاضری باعث سو همداسي قیامت قائمېدل په جنت کي د داخلېدو سبب دی چي په هغه کي به پرهېزګار او د نیکانو لپاره د الله تعالی کړي وعدې څرګنده کېږي.

د قیامت قائمېدو څخه مراد یا خو اوله شپېلۍ وهل دي چي د هغه په اواز سره به مځکه او اسمان فناء سي او ټوله دنیا به د مرګ غېږ ته ورسيږي یا دوهمه شپېلۍ مراد اخستل کېږي چي د ټول مخلوق دوهم وار ژوندي کېدل او د هغوی د احکم الحاکمین په دربار کي د حساب کتاب لپاره یو ځای کېدل مراد دي.

علامه طیبي رحمة الله علیه فرمایي چي ځیني حضرات وایي په ټولو ورځو کي د عرفات ورځ افضله ده او د ځینو وینا ده چي د جمعې ورځ افضله ده څرنګه چي د حدیث د مفهوم څخه ښکاره کېږي مګر دا اختلاف او تضاد په هغه صورت کي دی کله چي مطلقا دا وویل سي چي په ورځو کي افضله ورځ د عرفات ورځ ده یا داسي ویل کېدای سي چي د جمعې ورځ تر ټولو افضله ورځ ده او که د دواړو اقوالو مفهوم داسي واخستل سي چي کوم حضرات د عرفات د فضیلت قائل دی د هغوی مراد دا دی چي په کال کي تر ټولو افضله ورځ عرفه ده او کوم حضرات چي وایي جمعه تر ټولو افضله ورځ ده د هغوی مراد دادی چي د اونۍ په ورځو کي تر ټولو افضله ورځ جمعه ده.

همداسي نه یوازي دا چي په دواړو اقوالو کي د تطبیق او تاویل ضرورت نه پاته کېږي بلکه دواړه اقوال پر خپل خپل ځای صحیح او د اعتبار وړ دي هو که چیري په حسن اتفاق سره عرفه یعني د ذي الحجې نهم تاریخ د جمعې په ورځ سي نو نور علی نور چي دا ورځ به مطلقا په ټولو ورځو کي تر ټولو زیاته افضله وي او په دې ورځ نېک عمل به په ټولو اعمالو کي افضل وي دا وجه ده که په خوشبختۍ سره حج (د عرفات ورځ) د جمعې په ورځ واقع سي نو هغه ته حج اکبر وايي ځکه چي کوم حج د جمعې په ورځ وي هغه د فضیلت او مرتبې په اعتبار علاوه په نورو ورځو کي پر ادا کېدونکو او یا پر حجونو باندي درووند وي.

د جمعې د فضیلت او عظمت اندازه د ابن مسیب رحمة الله علیه د دغه قول څخه معلومېږي چي د الله تعالی په نزد جمعه د نفل حج څخه زیاته محبوبه ده.

په جامع صغیر کي ابن عباس رضي الله عنهما دا روایت مرفوعا نقل کړی چي جمعه د مسکینانو حج دی.

په جمعه کي د قبلېدو ساعت

﴿۱۲۷۸﴾: وَعَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ فِي

د حضرت ابوهريرة ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

الْجُمُعَةِ لَسَاعَةً لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ يَسْأَلُ اللهَ فِيهَا خَيْرًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ.

د جمعې په ورځ کي يو داسي ساعت دی که په هغه کي يو مسلمان د نيکۍ دعاء وغواړي نو الله ﷻ به هغه ورکړي . بخاري او مسلم،

وَزَادَ مُسْلِمٌ وَهِيَ سَاعَةٌ خَفِيفَةٌ . وَفِيْ رِوَايَةٍ لَهُمَا قَالَ إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ لَسَاعَةً

د مسلم په يوه روايت کي دا الفاظ دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : چي هغه ساعت ډير لږ دی ، او د بخاري او مسلم په يو بل روايت کي دا الفاظ دي چي د جمعې په ورځ کي يو ساعت دی

لَا يُوَافِقُهَا مُسْلِمٌ قَائِمٌ يُصَلِّيْ يَسْأَلُ اللهَ خَيْرًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ.

که مسلمان هغه تر لاسه کړي او دلمانځه کولو وروسته په هغه کي د الله څخه د خير دعاء وغواړي نو خير ورکول کيږي .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۲\۴۱۵ ، رقم: ۹۲۵ ومسلم ۲\۵۸۴، رقم: ۱۵- ۸۵۲.

تشريح : د جمعې په ورځ يو خاص ساعت دی چي په هغه کي د بنده له خوا پروردګار ته هر پېښېدونکی خواست قبليږي خو هغه ساعت معين او ښکاره نه دی بلکه پټ دی دا نه دي ښودل سوي چي هغه ساعت کله راځي او د هغه د پټ ساتلو حکمت دادی چي خلک د هغه ساعت په اميد کي پوره ورځ په عبادت او دعا تيره کړي .

علامه جزري رحمة الله عليه فرمايي چي د قبوليت کوم ساعات چي نقل دي په هغه ټولو کي د جمعې د ورځي ساعت په قبوليت کي د دعا قبلېدو اميد ډېر زيات دی .

د (اعطاء اياه) مطلب يا خو دا دی چي بنده په هغه مقبول حالت کي دعاء کوي نو الله تعالى د هغه دعا سمدستي قبلوي په دې توګه چي د هغه مقصد په دنيا کي پوره کوي يا د دعا د قبوليت دا صورت وي چي حق تعالى د يو حکمت او د بنده د بهتري لپاره په دنيا کي خو د هغه د دعا څخه اجر نه ښکاره کوي مګر د هغه لپاره د اخرت ذخيره کوي او هلته به د هغه ثواب

ورکول کیږي .د (قائم یصلی) معنی داده چي لمونځ په پابندي سره کوي یا دا معنی چي پر دعا باندي همېشتوب کوي یا دا معنی ده چي د لمانځه انتظار کوي دا تاویلات ځکه سوي دي چي په ټولو روایتونو کي مطابقت راسي .

د قبلېدو ساعت کوم وي

﴿۱۲۷۹﴾: وَعَنْ أَبِيْ بُرْدَةَ بْنِ أَبِيْ مُوْسٰى قَالَ سَمِعْتُ أَبِيْ يَقُوْلُ سَمِعْتُ رَسُوْلَ

حضرت ابوبردة بن ابوموسی وایي چي ما د خپل پلار څخه اورېدلي دي چي (هغه وایي) ما د رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي

اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ فِيْ شَأْنِ سَاعَةِ الْجُمُعَةِ هِيَ مَا بَيْنَ أَنْ يَّجْلِسَ

چي د جمعې د ساعت په اړه یې فرمایل چي پر منبر د امام د ناستي څخه

الْإِمَامُ إِلٰى أَنْ تُقْضَى الصَّلَاةُ . رواه مسلم .

د لمانځه تر پایه پوري چي کوم وخت دی په هغه کي دا ساعت دی. مسلم

تخریج: صحیح مسلم: ۲\۵۸۴، رقم: ۱۶– ۸۵۳.

تشریح : د جمعې په ورځ د دعا د قبولیت ساعت نقل دی او د هغه په حقیقت کي هیڅ چا ته شک او شبهه نسته مګر د علماؤ په نزد په دې خبري کي اختلاف دی چي هغه ساعت کوم یو دی یعني هغه ساعت کوم وخت دی چي په هغه کي د قبولیت ساعت راځي د ځیني علماؤ تحقیق خو دادی چي د شب قدر ساعت د قبولیت او د اسم اعظم په ډول د جمعې د ورځي د قبولیت ساعت هم مبهم یعني غیر معلوم دی د ځیني حضراتو رایه داده چي هغه ساعت په هره جمعه کي بدلیږي کله د جمعې د ورځي په لومړنۍ برخه کي راځي، کله د جمعې په درمیاني برخه کي او کله په اخري برخه کي وي، مګر د اکثرو علماؤ وینا داده چي هغه ساعت متعین او معلوم دی مګر په دې کي هم اختلاف دی چي کوم ساعت دی او هغه کوم وخت دی چي په هغه کي دا عظیم او مقدس ساعت پټ دی په دې باره کي پنځه دېرش اقوال نقل دی :

۱. د جمعې په ورځ د سهار د لمانځه لپاره د مؤذن د اذان کولو وخت.

۲. د لمر ختلو څخه تر لمر لوېدو پوري وخت.

۳. د مازدیګر څخه تر لمر لوېدو پوري وخت.

۴. د خطبې وروسته د امام د منبر څخه د راكښته كېدو سمدستي وروسته ساعت.
۵. د لمر راختلو څخه سمدستي وروسته ساعت.
٦. د لمر ختلو وخت.
۷. يوه لحظه د پاته ورځې آخري ساعت.
۸. د زوال شروع كېدو څخه تر نيم لاس سايې راتلو پوري وخت.
۹. د زوال شروع كېدو څخه تر يوه لاس سايې راتلو پوري وخت.
۱۰. يوه لوېشت د لمر زوال كېدو وروسته يو لاس د لمر د زوال كېدو پوري وخت.
۱۱. عين د زوال پر وخت.
۱۲. د جمعې د لمانځه لپاره چې موذن اذان وكړي هغه وخت.
۱۳. د زوال شروع كېدو څخه د جمعې په لمانځه كي د شاملېدو وخت.
۱۴. د زوال په شروع كېدو سره د امام د جمعې د لمانځه څخه تر فارغه كېدو پوري.
۱۵. د لمر د زوال څخه تر لمر لوېدو پوري وخت.
۱٦. د خبطې لپاره د امام پر منبر باندي ختلو څخه د جمعې د لمانځه تر شروع كېدو پوري وخت.
۱۷. د امام د جمعې د لمانځه څخه تر فارغه كېدو پوري وخت.
۱۸. د خطبې لپاره د امام پر منبر باندي ختلو او د لمانځه د اداء كولو په مينځ كي.
۱۹. د اذان څخه تر لمانځه ادا كولو پوري درمياني وخت.
۲۰. د امام پر منبر باندي په ناسته سره د لمونځ تر پوره كولو پوري وخت.
۲۱. د رانيولو او خرڅولو حرام كېدو او د هغه د حلال كېدو درمياني وخت يعني د اذان د وخت څخه د جمعې د لمانځه تر ختمېدو پوري وخت.
۲۲. اذان ته نژدې وخت.
۲۳. د امام خطبه شروع كولو او د خطبې تر ختمېدو پوري وخت.
۲۴. د خطبې لپاره د امام پر منبر باندي د ختلو او د خطبې د شروع كېدو درمياني وخت.
۲۵. د دواړو خطبو په مينځ كي د امام د ناستي وخت.
۲٦. د خطبې څخه د فراغت وروسته د امام د منبر څخه د را كښته كېد وخت.
۲۷. د لمانځه لپاره تكبير د شروع كېدو څخه د امام پر مصلى باندي تر درېدو پوري وخت.
۲۸. د تكبير شروع كېدو څخه د لمانځه تر ختمېدو پوري وخت.
۲۹. د جمعې د لمانځه څخه د فراغت سمدستي وروسته وخت.

۳۰. د مازدیگر د لمانځه څخه تر لمر لوېدو پوري وخت.
۳۱. د مازدیګر د لمانځه درمیاني وخت.
۳۲. د مازدیګر د لمانځه وروسته یعني د لمر کښېنته کېدو مخکي د لمانځه د اخري مستحب وخته پوري وخت.
۳۳. مطلقا د مازدیګر وروسته وخت.
۳۴. د مازدیګر دلمانځه وروسته اخري ساعت.
۳۵. هغه وخت کله چي لمر لوېږي.

ويل کیږي چي حضرت علي کرم الله وجهه به بي بي فاطمي رضي الله عنها ته او ټولو اهل بیتو ته خپل خادمان ټاکل چي د هغوی د هري جمعې په ورځ د اخري ګړي خیال وساتي او هغه وخت ټولو ته یاد کړي چي هغوی په هغه ګړي کي د الله تعالی په عبادت او دعا کي مصروف سي دلته چي کوم حدیثونه نقل سوي دي د دې متعلق بلقیني رحمة الله علیه څخه پوښتنه وسوه چي د خطبې په وخت دعا څرنګه غوښتل پکار ده ځکه چي دا حکم دی چي کله امام خطبه ووايي هغه وخت پټه خوله کېدل پکار دي.

ددې په جواب کي هغه وفرمایل چي د دعا لپاره تلفظ شرط نه دی مګر د خپل مقصود او مطلوب په زړه کي خیال ساتل کافي دی یعني د دعا لپاره دا ضروري نه ده چي د دعا الفاظ په ژبه سره اداء کړل سي مګر دا هم کافي ده چي په زړه کي دي دعا وغوښتل سي همدا سي مقصود به هم حاصل سي او د خطبې پر وخت د پټه خوله کېدو شرعي حکم به هم خلاف نه وي، حضرت امام شافعي رحمه الله ويلي دي: دا خبره ماته معلومه سوې ده چي د جمعې په شپه هم غوښتل سوې دعاء قبلیږي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د جمعې فضيلت او د قبلېدو ساعت

﴿۱۲۸۰﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ خَرَجْتُ إِلَى الطُّوْرِ فَلَقِيْتُ كَعْبَ الْأَحْبَارِ

د حضرت ابو هریرة رضي الله عنه څخه روایت دی چي زه د طور غره ته ولاړم او د کعب احبار سره مي ولیدل

فَجَلَسْتُ مَعَهُ فَحَدَّثَنِيْ عَنِ التَّوْرَاةِ وَحَدَّثْتُهُ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

زه د هغه سره كښېنستم هغه زما په وړاندې د تورات له بیان وكړې او ما د رسول الله ﷺ حدیث هغه ته بیان كړل

وَسَلَّمَ فَكَانَ فِيمَا حَدَّثْتُهُ أَنْ قُلْتُ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرُ

كوم حدیثونه چې ما بیان كړل په هغو كې یو دا هم وو چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي غوره

يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمُ الْجُمُعَةِ فِيهِ خُلِقَ آدَمُ وَفِيهِ أُهْبِطَ وَفِيهِ تِيبَ

په هغه ورځو كې چې لمر پكښې راخيژي د جمعې ورځ ده په دې ورځ كې آدم علیه السلام پیدا سوی دی په دې ورځ هغه د جنت څخه را ایستل سوی دی په دې ورځ د هغه توبه قبوله سوه

عَلَيْهِ وَفِيهِ مَاتَ وَفِيهِ تَقُومُ السَّاعَةُ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ إِلاَّ وَهِيَ مُصِيخَةٌ يَوْمَ

په دې ورځ هغه وفات سو او په دې ورځ به قیامت وي او هیڅ یو حیوان داسي نسته چې غوږونه یې منتظر كړې نه وي

الْجُمُعَةِ مِنْ حِينَ تُصْبِحُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ شَفَقًا مِنَ السَّاعَةِ إِلاَّ الْجِنَّ

د جمعې د سهار څخه تر لمر ختلو پورې له جهته د بیرې د قیامت څخه مگر پیریانان

وَالإِنْسُ وَفِيهَا سَاعَةٌ لاَ يُصَادِفُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ وَهُوَ يُصَلِّي يَسْأَلُ اللهَ شَيْئًا

او انسان د دې څخه غافل كړل سوي دي او د جمعې په ورځ كې یو ساعت دی كه یو مسلمان هغه تر لاسه كړي او په هغه كې د لمانځه وروسته دعاء وغواړي

إِلاَّ أَعْطَاهُ إِيَّاهُ. قَالَ كَعْبٌ ذٰلِكَ فِي كُلِّ سَنَةٍ يَوْمٌ. فَقُلْتُ بَلْ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ فَقَرَأَ

نو الله تعالی به یې غوښتنه پوره كړي (د دې په اورېدو سره كعب احبار وویل) دا ورځ په كال كې یوه ورځ ده ما وویل بلكه دا ساعت په هره جمعه كې وي د دې په اورېدو سره

كَعْبُ التَّوْرَاةَ فَقَالَ صَدَقَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ

كعب تورات ووایه او وه یې فرمایل: رسول الله ﷺ رښتیا فرمایلي دي، ابو هریرة رضي الله عنه وایي

لَقِيتُ عَبْدَ اللهِ بْنِ سَلاَمٍ فَحَدَّثْتُهُ بِمَجْلِسِي مَعَ كَعْبٍ وَمَا حَدَّثْتُهُ فِي يَوْمِ

د دې وروسته ما د عبد الله بن سلام سره ليدنه وكړه او كعب احبار سره چي كومي خبري سوې وي

الْجُمُعَةِ فَقُلْتُ لَهُ قَالَ كَعْبٌ ذٰلِكَ فِيْ كُلِّ سَنَةٍ يَوْمٌ ؟ قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنِ سَلاَمٍ

د هغې يادونه كولو سره مي ورته وويل د كعب احبار بيان دى چي دا ورځ په كال كي يوه ورځ راځي عبد الله بن سلام د دې په اوريدو سره وويل

كَذَبَ كَعْبٌ فَقُلْتُ لَهُ ثُمَّ قَرَأَ كَعْبٌ التَّوْرَاةَ . فَقَالَ بَلْ هِيَ فِيْ كُلِّ جُمُعَةٍ .

كعب دروغ وايي بيا ما وويل كعب د دې وروسته تورات وواېه او وه يې ويل چي هغه ساعت په هره جمعه كي دى

فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنِ سَلاَمٍ صَدَقَ كَعْبٌ ثُمَّ قَالَ عَبْدُاللهِ بْنِ سَلاَمٍ قَدْ عَلِمْتُ

عبد الله بن سلام وويل كعب رېښتيا وويل ، د دې وروسته عبد الله بن سلام وويل زه د دې ساعت څخه خبر يم ،

أَيَّةَ سَاعَةٍ هِيَ . قَالَ أَبُوْ هُرَيْرَةَ فَقُلْتُ لَهُ فَأَخْبِرْنِيْ بِهَا وَلاَتَضِنَّ عَلَيَّ فَقَالَ

ابوهريرة وويل ما ته يې راوښيه او بخل مه كوه ، عبدالله بن سلام وويل

عَبْدُاللهِ بْنِ سَلاَمٍ هِيَ آخِرُ سَاعَةٍ فِيْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ قَالَ أَبُوْ هُرَيْرَةَ فَقُلْتُ

هغه د جمعې د ورځي آخري ساعت دى ، ابو هريرة د دې په اوريدو سره وويل د جمعې په ورځ

وَكَيْفَ تَكُوْنُ آخِرُ سَاعَةٍ فِيْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَقَدْ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

آخري ساعت څنگه كيدلاى سي هر كله چي رسول الله ﷺ دا فرمايلي دي چي

وَسَلَّمَ لاَ يُصَادِفُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ وَهُوَ يُصَلِّيْ فَقَالَ عَبْدُاللهِ بْنُ سَلاَمٍ أَلَمْ

كوم مسلمان بنده چي دا ساعت تر لاسه كړي او په هغه كي لمونځ كوي او د هغه وخت چي ته يادونه كوې په هغه كي خو لمونځ نه كيږي ، عبد الله بن سلام وويل : ايا

يَقُلْ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ جَلَسَ مَجْلِسًا يَنْتَظِرُ الصَّلاَةَ فَهُوَ

رسول الله ﷺ دا نه دي فرمايلي څوک چي د لمانځه په انتظار کي پر خپل ځای ناست وي هغه لکه چي په لمانځه کي دی

فِيْ صَلَاةٍ حَتّٰى يُصَلِّيْ قَالَ أَبُوْ هُرَيْرَةَ فَقُلْتُ بَلٰى قَالَ فَهُوَ ذَالِكَ . رواه مالك وأبو داود والترمذي والنسائي وروى أحمد إلى قوله صدق كعب .

تر څو چي هغه لمونځ وکړي، ابوهريرة وايي د دې په جواب کي ما وويل :هو، رسول الله ﷺ دا فرمايلي دي ، دلمانځه څخه مراد دادی چي هغه د لمانځه انتظار کوي، مالک، ابوداؤد، ترمذي، نسائي، احمد يوازي د کعب تر قوله پوري بيان کړی دی.

تخريج: الامام مالک في موطاه ۱\۱۰۸– ۱۱۰، رقم: ۱۶. والامام احمد ۲\۴۸۶ وابوداؤد ۱\ ۶۳۴– ۶۳۵، رقم: ۱۰۴۶ والترمذي ۲\۳۶۲، رقم: ۴۹۱ والنسائي: ۳\۱۱۴– ۱۱۵، رقم: ۱۴۲۹.

د لغاتو حل: (مُصيخة): منتظرة لقيام الساعة. (په انتظار کي).

تشريح : د حديث الفاظ (حين تصبح حتى تطلع الشمس) مطلب دادی چي قيامت به د جمعې په ورځ د لمر ختلو څخه تر لمر لوېدو پوري په درمياني برخه کي قائمېږي ځکه حيوانان د هري جمعې په ورځ په دغه وخت کي د قيامت د قائمېدو منتظر وي په دې ټول وخت کي کله چي حيوان د قيامت خيال لري او بيرېږي نو انسانانو ته په طريقه اولی دا پکار ده چي هغوی د جمعې ټوله ورځ د الله تعالی په عبادت او د هغه په ذکر کي تېره کړي او هغه شی چي راتلونکی دی (يعني د قيامت څخه) وبيرېږي.

دا حديث د رسول الله ﷺ د معجزې څرګندونه کوي چي د امي کېدو سربېره د هغه عظيم الشان شي خبر يې ورکړ چي په يهوديانو کي د تورات د يو لوی عالم څخه هم پټ وو حال دا چي په تورات کي د دې خبري ذکر موجود دی ګويا د تورات عالم خو په تورات کي د ذکر سوي شي څخه بې خبره وو او رسول الله ﷺ چي امي وو په پوره توګه سره باخبر وو په حقيقت کي دا يو ستره معجزه وه چي رسول الله ﷺ په ښکاره خو امي وو مګر الله تعالی د هغه په سينه مبارکه کي د علوم معرفت بحر موجزن کړی وو.

کعب احبار په يهودو کي يو لوی عالم او دانشمند منل کېدی هغه د رسول الله ﷺ زمانه خو ترلاسه کړې وه مګر د رسول الله ﷺ په خدمت کي نه وو حاضر سوی وروسته د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د خلافت په زمانه کي د اسلام په نعمت مشرف سو حضرت عبدالله ابن سلام رضی الله عنه هم

د هغو يهوديانو يو ډېر لوی عالم وو چي د رسول الله ﷺ په زمانه کي يې اسلام راوړلو سره د صحابيت په عظيم شرف باندي مشرف سوی وو.

﴿۱۲۸۱﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْتَمِسُوا السَّاعَةَ الَّتِي تُرْجَى فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ بَعْدَ الْعَصْرِ إِلَى غَيْبُوبَةِ الشَّمْسِ. رواه الترمذي

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: هغه ساعت ولټوئ په کوم کي چي د دعاء قبلېدو اميد دی د جمعې په ورځ د مازديگر څخه وروسته تر لمر لوېدو پوري. ترمذي

تخريج: سنن الترمذي ۲\۳۶۰، رقم: ۴۸۹.

د جمعې فضيلتونه

﴿۱۲۸۲﴾: وَعَنْ أَوْسِ بْنِ أَوْسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ

د حضرت اوس بن اوس رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِيْهِ خُلِقَ آدَمُ وَفِيْهِ قُبِضَ وَفِيْهِ النَّفْخَةُ

ستاسو په ورځو کي غوره ورځ د جمعې ورځ ده د جمعې په ورځ آدم علیه السلام پيدا سو د جمعې په ورځ د هغه روح قبض کړل سوه او د جمعې په ورځ به شپېلۍ وهل کېږي

وَفِيْهِ الصَّعْقَةُ فَأَكْثِرُوْا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ فِيْهِ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوْضَةٌ عَلَيَّ

او د جمعې په ورځ به صعقه (د مرګ شپېلۍ) وي نو په دې ورځ پر ما ډېر درود وايا ست ځکه چي ستاسو درود به ما ته وړاندي کېږي،

فَقَالُوْا يَا رَسُوْلَ اللهِ وَكَيْفَ تُعْرَضُ صَلَاتُنَا عَلَيْكَ وَقَدْ أَرِمْتَ؟ قَالَ يَقُوْلُوْنَ

صحابه کرامو عرض وکړ اې دالله رسوله! درود تاسو ته څنګه وړاندي کېږي حال دا چي ستاسو هډوکي به زاړه سوي وي،

بَلِيْتَ قَالَ إِنَّ اللهَ حَرَّمَ عَلَى الْأَرْضِ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ. رواه أبو داود والنسائي وابن ماجه والدارمي والبيهقي في الدعوات الكبير.

رسول الله ﷺ وفرمايل : الله تعالى پر مځکه د انبياؤ بدنونه حرام کړي دي . ابوداؤد، نسائي .

تخريج: سنن ابي داؤد ۱\ ۶۳۵، رقم: ۱۰۴۷، والنسائي ۳\ ۹۱- ۹۲، رقم: ۱۳۷۳، وابن ماجه ۱\ ۵۲۴، رقم: ۱۶۳۶، والدارمي ۱\ ۴۴۵، رقم: ۱۵۷۲.

تشريح : دا ارشاد : (ان من افضل ايامكم يوم الجمعة) دې ته اشاره کوي چي يا خو د عرفه ورځ تر ټولو ورځو افضله ورځ ده يا عرفه او جمعه په فضيلت کي سره برابر دي د جمعې په ورځ د ډېر زيات درود ويلو لپاره رسول الله ﷺ ځکه حکم ورکړی وو چي درود شريف د افضلو عبادتو څخه دی او د جمعې په ورځ دي د هري نيکۍ او ثواب لپاره اويا درجې زيات حاصليږي ځکه د جمعې په ورځ درود ويل اولی دي په دې خبري پوهېدل پکار دي چي د جمعې په ورځ او د جمعې په شپه کي پر رسول الله ﷺ باندي د درود ويلو وخت ډېر زيات فضائل په نورو حديثونو کي هم ثابت دي ځکه د مسلمانانو لپاره دا د حق تعالى لخوا يو عظيم الشان نعمت دی . نو د جمعې په ورځ او د جمعې په شپه پر رسول الله ﷺ ډېر زيات درود ويل پکار دی او د دې څخه غافل کېدل نه دي پکار .

د حديث د اخري الفاظو مطلب دادی چي څرنګه مځکه د نورو مړو سره معامله کوي چي د څو ورځو وروسته د هغوی بدن د مځکي نذر سي او خراب سي، مګر داسي معامله د انبياء عليهم السلام د بدنونو سره نه کيږي نه خو د هغوی جسمونه فناء کيږي نه خرابيږي مګر هغوی په قبرونو کي د دنيا په ډول ژوندي وي او د الله تعالى له خوا هغوی ته هلته حيات جسماني حقيقي ورکول کيږي دا مسئله بالکل صفا او څرګنده ده او په دې کي د هيڅ ډول اختلاف ځای نسته چي انبياء عليهم السلام په خپلو خپلو قبرونو کي ژوندي دي او د دنيا په ډول حقيقي او جسماني حيات ورته حاصل دی نه چي حيات معنوي نه علاوه نور مړي هم په خپلو قبرونو کي سلام کلام اوري او په ځينو ورځو کي د هغوی د خپلو کورنی اعمال هم د هغوی په مخکي وړاندي کيږي .

﴿۱۲۸۳﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْيَوْمُ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : (يوم

الْمَوْعُوْدُ يَوْمُ الْقِيَامَةِ وَالْيَوْمُ الْمَشْهُوْدُ يَوْمُ عَرَفَةَ وَالشَّاهِدُ يَوْمُ الْجُمُعَةِ

موعود) د قيامت ورځ ده او (يوم مشهود) د عرفات ورځ ده او شاهد د جمعې ورځ ده ،

وَمَا طَلَعَتْ الشَّمْسُ وَلاَ غَرَبَتْ عَلَى يَوْمٍ أَفْضَلَ مِنْهُ فِيهِ سَاعَةٌ لاَ يُوَافِقُهَا

لمر پر هيڅ يو داسي ورځ نه راخيژي او نه لويږي چي د جمعې تر ورځي دي غوره وي د جمعې په ورځ کي يو ساعت دی چي

عَبْدٌ مُؤْمِنٌ يَدْعُو اللّٰهَ بِخَيْرٍ إِلاَّ اسْتَجَابَ اللّٰهُ لَهُ وَلاَ يَسْتَعِيذُ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ

مؤمن بنده يې تر لاسه کړي او په هغه کي د الله ﷻ څخه دعاء و غواړي د خير نو الله تعالی هغه دعاء قبلوي او د کوم شي څخه چي پناه و غواړي

أَعَاذَهُ اللّٰهُ مِنْهُ. رواه احمد والترمذي و قال هذا حديث غريب لايعرف الا من حديث موسى ابن عبيدة وهو يضعف.

الله ﷻ د هغه څخه پناه ورکوي. احمد او ترمذي، ترمذي ويلي دا حديث غريب يوازي د موسى بن عبيد څخه پيژندل کيږي.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\۲۹۸ - ۲۹۹، والترمذي ۵\۴۰۶، رقم: ۳۳۳۹.

تشريح: د سورة بروج آيت دادی:

وَالْيَوْمِ الْمَوْعُوْدِ وَشَاهِدٍ وَّ مَشْهُوْدٍ

ژباړه: او (قسم دی) په هغه ورځ چي د هغه وعده ده او پر حاضريدونکو او څه چي د هغه سره حاضر کړل سي د هغه.

د دې آيت تفسير دا حديث دلته داسي کوي چي د يوم موعود څخه مراد د قيامت ورځ ده چي الله تعالی د هغه د راتلو خبر ورکړی دی او د مومنانو سره د دې ورځو د راتلو وروسته د جنت پر نعمتونو باندي وعده کړل سوې ده. د شاهد څخه مراد د جمعې ورځ ده چي مخلوق ته حاصليږي او په هره اونۍ کي راځي. د مشهود څخه مراد د عرفات ورځ ده چي د ټول عالم مسلمانانو او د الله تعالی ملائکي په دې ورځ حاضريږي او يوځای کيږي که څه هم امام ترمذي رحمة الله عليه ويلي دي چي د دې حديث راوي موسی ته د روايت حديث په اړه ضعيف ويل سوي دي مګر دا حديث پر خپل ځای ځکه قابل اسناد او قبول دی چي په دې اړه نور حديثونه چي د نورو روايتونو څخه روايت دي دغه حديث ته تقويت ورکوي.

اَلْفَصْلُ الثالث (دریم فصل)

د جمعې فضیلت

﴿۱۲۸۴﴾: عَنْ أَبِي لُبَابَةَ بْنِ عَبْدِ الْمُنْذِرِ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابولبابة بن عبدالمنذر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل :

إِنَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ سَيِّدُ الْأَيَّامِ وَأَعْظَمُهَا عِنْدَ اللهِ مِنْ يَوْمِ الْأَضْحٰى وَيَوْمِ الْفِطْرِ

د جمعې ورځ د الله جل جلاله په نزد د ورځو سرداره او یوه ستره ورځ ده او د الله جل جلاله په نزد د دې عظمت تر کوچني اختر او لوی اختر تر ورځو هم زیات دی

فِيهِ خَمْسُ خِلَالٍ خَلَقَ اللهُ فِيهِ آدَمَ وَأَهْبَطَ اللهُ فِيهِ آدَمَ إِلَى الْأَرْضِ وَفِيهِ

د جمعې په ورځ پنځه (۵) خبري دي ۱: الله تعالی په دې ورځ آدم علیه السلام پیدا کړی دی ۲: په دغه ورځ یې مځکي ته را الیږلی دی ۳: او په دې ورځ یې

تَوَفَّى اللهُ آدَمَ وَفِيهِ سَاعَةٌ لَا يَسْأَلُ الْعَبْدُ فِيهَا شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ مَالَمْ يَسْأَلْ

وفات کړی دی ۴: په دغه ورځ کي یو داسي ساعت دی که بنده د یو شي د عاء وغواړي الله جل جلاله هغه شي ورکوي په شرط د دې چي سوال نه وي

حَرَامًا وَفِيهِ تَقُومُ السَّاعَةُ مَا مِنْ مَلَكٍ مُقَرَّبٍ وَلَا سَمَاءٍ وَلَا أَرْضٍ وَلَا رِيَاحٍ

د یو حرام شي ۵: او په دې ورځ به قیامت قائمیږي څکه مقربي ملائکي، آسمان، مځکه، هواء،

وَلَا جِبَالٍ وَلَا بَحْرٍ إِلَّا وَهُوَ مُشْفِقٌ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ . رواه ابن ماجه . وَرَوٰى

غرونه او د ریاب تول خائف (په بیره کي) وي ، ابن ماجه،

أَحْمَدُ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

احمد د سعد بن معاذ څخه روایت کوي چي یو انصاري د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سو

فَقَالَ أَخْبِرْنَا عَنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ مَاذَا فِيهِ مِنَ الْخَيْرِ ؟ قَالَ فِيهِ خَمْسُ خِلَالٍ

وَساقَ إِلىٰ آخِرِ الْحَدِيْثِ.

او عرض يې وکړ اې دالله رسوله! مونږ د جمعې د ورځې د حال څخه خبر کړه، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: د جمعې په ورځ کې پنځه خبرې دي. (تر پايه حديث.)

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\۳۴۴، رقم: ۱۰۸۴، الامام احمد في مسنده ۵\۲۸۴.

تشريح: د حديث الفاظ وهو اعظم عند الله يوم الاضحى و يوم الفطر څخه معلوميږي چې يا خو د عرفات ورځ د جمعې تر ورځې افضله ده يا د فضيلت په اعتبار دا دواړې ورځې برابرې دي مګر د رزين په نقل سوي روايت کې په صراحت سره فرمايل سوي دي چې په ټولو ورځو کې تر ټولو افضله ورځ د عرفات ورځ ده.

وفيه خمس او په دې ورځې کې پنځه خبرې دي د جمعې د فضائلو په بيان کې تحديد او د حصر لپاره نه دي فرمايل سوي چې د هغه مطلب داوي چې د جمعې د ورځې څخه يوازې دا پنځه خبرې د فضيلت او عظمت په اعتبار جمعې ته پر ټولو ورځو امتياز ورکوي مثلا نقل سوي دي چې په جنت کې به د الله تعالى د زيارت شرف هم د جمعې په ورځ حاصليږي يا همداسې نورې ډيرې خبرې نقل سوي دي.

د جمعې نوم ولې جمعه ده

﴿۱۲۸۵﴾: وَعَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قِيْلَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَيِّ شَيْءٍ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چې د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وسول چې

سُمِّيَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ؟ قَالَ لِأَنَّ فِيْهَا طُبِعَتْ طِيْنَةُ أَبِيْكَ آدَمَ وَفِيْهَا الصَّعْقَةُ

د جمعې د ورځې نوم ولې جمعه ده؟ رسول الله ﷺ وفرمايل: په دې ورځ ستاسو د پلار آدم عليه السلام خاوره يو ځای کړل سوې او خمير کړل سوې ده او په دې ورځ به صعقة وي (يعني شپيلی به پوه کړل سي د مرګ)

وَالْبَعْثَةُ وَفِيْهَا الْبَطْشَةُ وَفِيْ آخِرِ ثَلَاثِ سَاعَاتٍ مِّنْهَا سَاعَةٌ مَنْ دَعَا اللهَ فِيْهَا اسْتُجِيْبَ لَهُ. رواه أحمد.

او په دې ورځ به ټول مخلوق را ژوندي کړل سي او په دې ورځ به قيامت وي او د دې ورځو په

آخري دري ساعتونو کي يو داسي ساعت دی چي په هغه کي کومه دعاء وسي هغه قبليږي. احمد

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\۳۱۱.

د لغاتو حل: (طبِعَت): اي خُمرت وجُمعت.

تشريح: علامه يحيى رحمة الله عليه فرمايي چي د رسول الله ﷺ د جواب حاصل دادی چي د دې ورځي نوم جمعه مبارکه ځکه ایښودل سوی دی چي پورتني ستر شیان په دې ورځ کي جمع کړل سوي دي مګر دا خبره دي هم ښکاره وي چي قطع نظر د دې خبري څخه چي دا ټولي خبري به هیئت مجموعي ده وجه تسمیه ښکاره کوي په دې کي هر یو پر خپل خپل ځای باندي د جماعیت او اجماعیت پر مفهوم باندي حاوي دي.

د جمعې په ورځ زيات درود ويل

﴿۱۲۸۶﴾: وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْثِرُوا

د حضرت ابودرداء رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل:

الصَّلَاةَ عَلَيَّ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَإِنَّهُ مَشْهُوْدٌ تَشْهَدُهُ الْمَلَائِكَةُ وَإِنَّ اَحَدًا لَنْ يُّصَلِّ

د جمعې په ورځ پر ما ډیر درود وایاست ځکه چي دا ورځ د حاضری ده او په دې کي ملائکي حاضریږي او په تاسو کي چي څوک پر ما درود وايي

عَلَيَّ إِلاَّ عُرِضَتْ عَلَيَّ صَلَاتُهُ حَتّٰى يَفْرُغَ مِنْهَا قَالَ قُلْتُ وَبَعْدَ الْمَوْتِ؟ قَالَ

تر څو پوري چي هغه د درود څخه فارغ سوی نه وي د هغه درود زما مخته ته وړاندي کیږي، ما عرض وکړ ایا ستاسو د وفات وروسته به درود وړاندي کیږي؟ رسول الله ﷺ وفرمایل:

إِنَّ اللهَ حَرَّمَ عَلَى الْأَرْضِ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ فَنَبِيُّ اللهِ حَيٌّ يُرْزَقُ. رواه ابن ماجه.

پر مځکه دا خبره حرامه سوې ده چي هغه د انبیاؤ بدن وخوري د الله نبیان ژوندي دي او هغوی ته رزق ورکول کیږي. ابن ماجه.

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\۵۲۴، رقم: ۱۶۳۷.

تشريح: دا حدیث د ابن عباس رضي الله عنهما د تفسیر تائید کوي هغه فرمایلي دي چي واليوم الموعود

وشاهد و مشهود په دې کي د مشهود څخه مراد د جمعې ورځ ده لکه څرنګه چي مخکي تیر سو په حدیث نمبر اتم کي فرمایل سوي دي چي د شاهد څخه مراد د جمعې ورځ ده او دا زیات صحیح هم دی که څه هم دلته د مشهود څخه د جمعې ورځ مراد اخستل کیږي په دې اعتبار سره چي په دغه ورځ ملائکي حاضریږي دا د حضرت علي کرم الله وجهه د تفسیر خلاف نه دی او دا احتمال هم قوي دی چي د حدیث په الفاظو کي فانه ضمیر د جمعې خوا ته نه دی مګر زیات درود شریف ته راجع دی چي د لفظ اکثر څخه مفهوم کیږي همداسي د حدیث معنی به دا وي چي د جمعې په ورځ پر ما په کثرت سره درود وایي ځکه چي په کثرت سره درود مشهود ده یعني د ملائکو د حاضریدو سبب دی.

عرضت صلواته: د دې مطلب دادی چي هسي خو همېشه څوک چي پر ما درود شریف وایي نو د هغه درود ماته وړاندي کیږي مګر د جمعې ورځ تر ټولو افضله ورځ ده ځکه د جمعې په ورځ درود ویونکی درود بطریق اولی چي زما مخکي یې ووایي که څه هم د درود ویلو موده هر څومره اوږده وي حتی یفرغ په فرمایلو سره دې ته اشاره کیږي چي تر څو پوري درود ویونکی په خپله د درود څخه فارغ نسي یا درود ویل پرې نږدي تر هغه وخته پوري درود ماته رارسیږي.

د رسول الله ﷺ د ارشاد په اوریدو سره حضرت ابودرداء رضی الله عنه دا وګڼل چي شاید دا حکم ښکاره حالت یعني د رسول الله ﷺ په دنیاوي ژوند سره متعلق وي نو هغوی د رسول الله ﷺ څخه په دې باره کي پوښتنه وکړه رسول الله ﷺ ورته وفرمایل پر مځکه باندي د انبیاؤ بدنونه خوړل حرام دي یعني څرنګه چي د نورو مړو بدنونه په قبرونو کي فناء کیږي همداسي د انبیاؤ بدن په قبر کي نه فناء کیږي مګر هغه په خپل اصلي حالت کي موجود وي ځکه انبیاؤ علیهم السلام لپاره دواړه حالته یعني د دې ښکاره ژوند او په مرګ کي څه فرق نسته څرنګه چي هغوی دلته دي همداسي هلته دي ځکه ویل سوي دي چي:

اولیاء الله لایموتون ولاکن ینتقلون من دار الا دارا : د الله تعالی دوستان او حقیقي بندګان مري نه هغوی یوازي د یوه ځای څخه بل ځای ته اوړي.

څرنګه چي دلته د دنیا په ژوند کي مخکي درود وایي همداسي به زما په قبر کي هم ماته درود شریف وایي.

د حدیث اخري الفاظ حتی یرزق مطلب دادی چي انبیاؤ علیهم السلام ته په خپلو خپلو قبرونو کي د الله تعالی د خوا هغوی ته رزق ورکول کیږي او که د رزق څخه رزق حسي مراد

واخستل سي نو دا به د حقیقت خلاف نه وي مګر صحیح به وي هر کله چي د شهداؤ د روحونو په باره کي نقل دي چي هغوی د جنت مېوې خوري نو انبیاء علیهم السلام خو د شهداء څخه اشرف او اعلی دي ځکه د هغوی لپاره هم دا خبره بطریق اولی ثابتېدای سي چي هغوی ته په خپلو قبرونو کي حسي رزق ورکول کیږي.

د جمعې په ورځ مرګ

﴿۱۲۸۷﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن عمرو رضی الله عنهما څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل:

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَمُوْتُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَوْ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ إِلاَّ وَقَاهُ اللهُ فِتْنَةَ الْقَبْرِ.

رواه أحمد والترمذي وقال هذا حديث غريب وليس إسناده بمتصل.

: کوم مسلمان چي د جمعې په ورځ یا د جمعې په شپه وفات سي نو هغه د قبر د فتنو څخه محفوظ وي. احمد، ترمذي، ترمذي ویلي دي دا حدیث غریب دی د دې اسناد متصل نه دي.

تخریج: الامام احمد في مسنده ۲\۱۶۹، والترمذي ۲\۳۸۶، رقم: ۱۰۷۴.

تشریح: مطلب دادی چي د یو نېکبخته مسلمان د جمعې په ورځ یا د جمعې په شپه وفات کېدل په حقیقت کي د هغه د سعادت دلیل دی ځکه چي د جمعې په مقدسو ساعتونو کي وفات کېدونکی سړی د الله تعالی له لوري په بې پناه رحمتونه او نعمتونو سره نازول کیږي د جمعې په ورځ د وفات کېدونکو مسلمانانو په حق کي ډېر زیات زیري نقل دي مثلاً په یوه روایت کي نقل دي چي رسول الله ﷺ وفرمایل کوم مسلمان چي د جمعې په ورځ مړ سي هغه ته د قبر د عذاب څخه خلاصون ورکول کیږي او هغه به د قیامت په ورځ په داسي حال کي راځي چي پر هغه باندي به د شهیدانو ټاپه لګول سوې وي.

په یو بل روایت کي دي چي رسول الله ﷺ وفرمایل کوم سړی چي د جمعې په ورځ مړ سي د هغه لپاره د شهیدانو ثواب لیکل کیږي او هغه د قبر د فتنې څخه ساتل کیږي.

همداسي د یو بل روایت الفاظ دادي چي کوم مسلمان سړی یا ښځه د جمعې په ورځ یا په شپه وفات سي هغه د قبر د فتنې او د عذاب څخه ساتل کیږي او الله تعالی سره به په داسي حال کي د هغه ملاقات کیږي چي د قیامت په ورځ به د هغه سره هیڅ محاسبه نه کیږي، ځکه چي د

هغه سره به شاهدي وي چي د هغه د سعادت او نيكي گواهي به وركوي يا پر هغه به د شهداؤ تاپه لگول كيږي.

جمعه د اختر ورځ ده

﴿۱۲۸۸﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَرَأَ (اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيْنَكُمْ) الآية وَعِنْدَهُ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی چي هغه د يهودي په وړاندي دا آيت تلاوت كړ: (نن ورځ ما ستاسو لپاره دين پوره كړ)

يَهُوْدِيٌّ فَقَالَ لَوْ نَزَلَتْ هٰذِهِ الآيَةُ عَلَيْنَا لَاتَّخَذْنَاهَا عِيْدًا فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ

د دې په اوريدو سره يهودي وويل كه دا آيت پر موږ نازل سوی وای نو موږ به دا ورځ د اختر گرځولې وای، ابن عباس رضي الله عنهما وويل:

فَإِنَّهَا نَزَلَتْ فِيْ يَوْمِ عِيْدَيْنِ فِيْ يَوْمِ جُمُعَةٍ وَيَوْمِ عَرَفَةَ. رواه الترمذي وقال هذا حديث حسن غريب.

دا آيت د دوو اخترو په ورځ نازل سوی دی يعني د جمعې او عرفات په ورځ. ترمذي ويلي دي دا حديث حسن غريب دی.

تخريج: سنن الترمذي ۵\۲۳۳، رقم: ۳۰۴۴.

تشريح: د يهودي د ويلو مطلب دا وو چي كه دا آيت پر موږ نازل سوی وای نو دومره عظيم الشان نعمت خوشحالي او د هغې د شكرانې په توگه د لوی اختر ورځ گرځولې وای خو تعجب دی چي مسلمانانو دا ورځ يادگار او د اختر ورځ ونه گڼل د دې په جواب كي ورته ابن عباس رضي الله عنهما وفرمايل كله چي الله تعالی په خپله دا آيت په يوه داسي ورځ باندي نازل كړ چي پر يوه نه بلكه پر دوو اخترو باندي حاوي وه نو بيا موږ ته دوې ورځي د لمانځني څه ضرورت وو ځكه چي رسول الله ﷺ اخري حج ادا كړی وو نو هغه د جمعې په ورځ وو گويا يو خو د جمعې كېدو په وجه خپله هغه ورځ افضله او اشرفه وه او دوهمه د عرفې ورځ يعني د حج ورځ كېدو په وجه د دې افضليت او عظمت زيات وو او په دې ورځ دا آيت نازل سو نو ښكاره ده چي د خپل عظمت او فضيلت په اعتبار د مسلمانانو لپاره د دې څخه بله كومه شپه كېدای سي.

د جمعې ورځ او شپه ځلانده وي

﴿۱۲۸۹﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ رَجَبٌ

د حضرت انس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې کله به د رجب میاشت راغلل نو رسول الله ﷺ به

قَالَ اللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيْ رَجَبٍ وَّشَعْبَانَ وَبَلِّغْنَا رَمَضَانَ قَالَ وَكَانَ يَقُوْلُ لَيْلَةُ

دا دعاء کول: (اې الله جل جلاله! د رجب او شعبان په میاشتو کې موږ ته برکت راکړې او موږ رمضان ته ورسوې) او انس رضی اللہ عنہ فرمایلي دي چې رسول الله ﷺ دا فرمایلي دي: شپه

الْجُمُعَةِ لَيْلَةٌ أَغَرُّ وَيَوْمُ الْجُمُعَةِ يَوْمٌ أَزْهَرُ. رواه البيهقي في الدعوات الكبير

د جمعې ځلانده شپه ده او د جمعې ورځ ځلانده ورځ ده. بیهقي.

تخريج: رواه البيهقي في الدعوات الكبير.

د لغاتو حل: (ازهر): ای ابیض (نوراني).

تشريح: او موږ ې روژې ته ورسولو: د دې مطلب دادی چې اې الله! زموږ دا سعادت نصیب کړه چې پوره روژه ونیسو او د روژې په ټولو ورځو کې موږ ته د روژو نیولو او د تراویح لمونځ کولو توفیق راکړې. د جمعې په ورځ یا د جمعې په شپه نورانیت نبوي یا خو بالذات وي یا دا چې د جمعې ورځ او د جمعې په شپه کې چې کوم عبادت کیږي د هغه برکت او د هغه په سبب سره معنوي نورانیت پیدا کیږي.

بَابُ وُجُوْبِهَا

د جمعې د واجب کېدو بيان

لکه څرنګه چې مخکې ښودل سوې ده چې د جمعې لمونځ فرض عین دی دلته د وجوب څخه مراد فرض دی.

علامه یحیی رحمہ اللہ فرمایي د جمعې لمونځ فریضه محکمه ده چې قرآن کریم احادیث رسول الله ﷺ او اجماع امت څخه ثابته ده د جمعې د لمانځه د فرضیت څخه انکار کونکی کافر کیږي د قرآن کریم د کوم آیت څخه چې د جمعې فرضیت ثابت دی د هغه الفاظ (فاسعوا الی ذکر الله) د ذکر څخه مراد د جمعې لمونځ او د هغه خطبه ده.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د جمعې د لمانځه پرېښودل او د هغه سزا

﴿۱۲۹۰﴾: عَنِ ابْنِ عُمَرَ وَأَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُمَا قَالَا سَمِعْنَا رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه او ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي موږ د رسول الله ﷺ څخه اوريدلي دي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ عَلَى أَعْوَادِ مِنْبَرِهِ لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الْجُمُعَاتِ

چي فرمايل يې د لرګي پر منبر: خلک دي د جمعې د پرېښودو څخه منعه سي (يعني د جمعې لمونځ دي نه پرېږدي)

أَوْ لَيَخْتِمَنَّ اللّٰهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ ثُمَّ لَيَكُونُنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ . رواه مسلم

کنه نو الله به د هغو پر زړو مهر ولګوي او هغوی به په غافلو خلکو کي حساب سي. مسلم

تخريج: صحيح مسلم ١٢\٥٩١، رقم: ٤٠-٨٦٥.

تشريح: مطلب دادی چي په دغه دوو شيانو کي يو شی مقرر دی يا خو د جمعې لمونځ نه پرېښودل يا پر زړونو باندي ټاپه لګېدل خلک د جمعې لمونځ نه پرېږدي نو هغوی په زړونو به مهر نه لګول کېږي او که څوک يې پرېږدي نو د هغوی پر زړونو به ټاپه ولګول سي.
پر زړونو ټاپه لګول ددې خبري کنايه ده چي الله تعالی به د داسي بد بختو خلکو زړونه په انتهايي غفلت کي اخته کړي د هغه نتيجه ښکاره ده چي داسي خلک به د الله تعالی په سخت عذاب کي اخته کړه سي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

﴿۱۲۹۱﴾: عَنْ أَبِي الْجَعْدِ الضُّمَيْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو الجعد الضميري رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

مَنْ تَرَكَ ثَلَاثَ جُمَعٍ تَهَاوُنًا بِهَا طَبَعَ اللّٰهُ عَلَى قَلْبِهِ . رواه أبو داود والترمذي

والنسائي وابن ماجه والدارمي، ورواه مالك عن صفوان بن سليم.

كوم څوک چې د سستۍ له کبله درې جمعې لمونځ پرېږدي الله به د هغه پر زړه مهر ولګوي.
ابوداؤد، ترمذي، نسائي، ابن ماجه، دارمي.

تخريج: سنن ابي داؤد: ١\ ٦٣٨، رقم: ١٠٥٢، والترمذي ٢\ ٣٧٣، رقم: ٥٠٠. والنسائي ٣\ ٨٨، رقم: ١٣٦٨، وابن ماجه ١\ ٣٥٧، رقم: ١١٢٥، والدارمي ١\ ٤٤٤، رقم: ١٥٧١.

د جمعې دلمانځه نه کولو په صورت کې صدقه کول پکار دي.

﴿١٢٩٢﴾: وَعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت سمرة بن جندب ﷺ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ فَلْيَتَصَدَّقْ بِدِيْنَارٍ فَإِنْ لَّمْ يَجِدْ فَبِنِصْفِ دِيْنَارٍ. رواه أحمد وأبو داود وابن ماجه.

چا چې د يو عذر پرته د جمعې لمونځ پرېښودی نو هغه ته پکار ده چې يو دينار صدقه کړي که ممکن نه وي نو نيم دينار دې صدقه کړي. احمد ابوداؤد، ابن ماجه

تخريج: الامام احمد في مسنده ٥\ ١٤، وابوداؤد: ١\ ٦٣٨، رقم: ١٠٥٣، وابن ماجه ١\ ٣٥٨، رقم: ١١٢٨.

د جمعې پر اذان اورېدونکی باندې د جمعې لمونځ واجب دی

﴿١٢٩٣﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْجُمُعَةُ عَلٰى مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ. رواه أبو داود.

حضرت عبد الله بن عمرو ﷺ د نبي کريم ﷺ څخه روايت کوي چې: د جمعې لمونځ پر هغه چا فرض او واجب دی چې د جمعې آذان واوري. ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ١\ ٦٤٠، رقم: ٥٠٢.

تشريح: شيخ عبد الحق رحمة الله عليه فرمايي د دې مطلب دادی هر کله چې يو سړی د جمعې اذان واوري نو د هغه لپاره د جمعې تياري کول او د جمعې د لمانځه لپاره تلل واجب دي.

ملا علي قاري رحمة الله عليه فرمايي دا حديث كه على الاطلاق د دى پر ښكاره معنى باندې محمول كړل سي نو د دې څخه د جزيات شكلونه پيدا كيږي ځكه مناسبه داده كه د دې حديث مفهوم داسي واخيستل سي چي جمعه پر هغه سړي واجب ده چي په داسي ځاى كي وي چيري چي د هغه سړي او ښار په مينځ كي د ږغ رسيدو فاصله وي يعني كه يو څوك په ښار كي ږغ وكړي نو چيري چي هغه دى هلته آواز وررسيږي.

په شرح منيه كي ذكر سوى دى چي جمعه پر هغه سړي باندي لازمه ده چي د ښار په شاوخوا كي په داسي ځاى كي وي چي د هغه او د ښار په مينځ كي فاصله نه وي مگر جنگيدلي مقامات وي كه څه هم هغه د اذان اواز وا نه وري او كه د هغه او د ښار په مينځ كي د فصلونو، كورونو وغيره د حائل كېدو په وجه فاصله وي نو پر هغه جمعه واجب نه ده كه څه هم هغه اذان واوري مگر د امام محمد رحمة الله عليه څخه نقل دي كه هغه اذان واوري نو پر هغه جمعه واجب ده او فتوى د امام محمد رحمة الله عليه پر قول ده.

﴿۱۲۹۴﴾: وَعَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اَلْجُمُعَةُ عَلٰى مَنْ آوَاهُ اللَّيْلُ إِلٰى أَهْلِهِ. رواه الترمذي وقال هذا حديث إسناده ضعيف.

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د جمعې لمونځ پر هغه چا واجب دى چي د جمعې لمونځ وكړي او د شپې خپل اهل وعيال ته ورسيږي. ترمذي ويلي دي د دې حديث اسناد ضعيف دي.

تخريج: سنن الترمذي ۲\۳۷٦، رقم: ۵۰۲.

تشريح: مطلب دادى چي جمعه پر داسي سړي باندي واجب ده چي د هغه د هستوگني د ځاى او هغه مقام په مينځ كي چيري چي د جمعې لمونځ كيږي دومره فاصله وي چي د جمعې وروسته په اساني سره خپل كورته دوهم وار راسي او شپه د خپلو بچيانو سره تېره كړي.

هغه كسان چي جمعه پر واجب نه ده

﴿۱۲۹۵﴾: وَعَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ اَلْجُمُعَةُ حَقٌّ وَاجِبٌ

د حضرت طار بن شهاب رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: جمعه واجب ده

عَلٰى كُلِّ مُسْلِمٍ فِيْ جَمَاعَةٍ إِلاَّ عَلٰى أَرْبَعَةٍ عَبْدٍ مَّمْلُوْكٍ أَوِ امْرَأَةٍ أَوْ صَبِيٍّ أَوْ

مَرِيْضٍ. رواه أبو داود وفي شرح السنة بلفظ المصابيح عن رجل من بني وائل

پر هر مسلمان باندي په جماعت سره مگر نه پر څلورو کسانو ۱: غلام باندي، ۲: ښځه باندي ۳: کوچنی باندي. ۴: ناروغ باندي. ابو داؤد، شرح السنة د مصابيح په ډول د بني وائل د يو سړي څخه روايت کړی دی.

تخريج: سنن ابي داؤد ۱\ ۶۴۴، رقم: ۱۰۶۷، والبغوي في شرح السنة ۴\ ۲۲۵، رقم: ۱۰۵۶ ومصابيح السنة ۱\ ۴۷۰، رقم: ۹۶۸.

د جمعې لمونځ په جماعت سره فرض دی

جمعه حق ده يعني د جمعې فرضيت د کتاب الله او سنت رسول الله ﷺ په ذريعه ثابت دي همداسي واجب دی د دې مطلب دادی چي پر هر مسلمان باندي پرته د پورتنيو څلور ډوله خلکو څخه د جمعې لمونځ په جماعت سره فرض دی.

پر لاندنيو خلکو باندي جمعه ولي نه ده واجب؟

۱. غلام د نورو په ملکيت کي وي ځکه پر هغه د جمعې لمونځ نه دی فرض کړل سوی.
۲. پر ښځي باندي د جمعې لمونځ ځکه فرض نه دی چي نه يوازي دا چي د هغې پر ذمه د خاوند حقوق دومره زيات متعلق دي چي د جمعې په لمانځه کي د ګډون د هغه د حقوقو ادا کولو څخه مانع کيږي مګر د جمعې په لمانځه کي د خلکو رش او کش زيات وي ځکه د جمعې په لمانځه کي د ښځو ګډون د فتنې او فساد سبب ګرځي.
۳. کوچنيان غير مکلف دي ځکه پر هغوی د جمعې لمونځ نه دی فرض.
۴. همداسي پر ناروغ باندي د هغه د ضعف او ناتواني او د ضرر د دفع کولو په سبب جمعه فرض نه ده مګر د ناروغ څخه مراد هغه ناروغ دی چي په يو داسي ناروغۍ کي اخته وي چي د هغه په وجه دی په جمعه کي نه سي حاضريدای.

د دې څخه پرته پر کومو خلکو چي جمعه فرض کېدل نه دي ثابت په هغوی کي لېونی هم دی چي د کوچني په حکم کي دی همداسي پر مسافر، ړوند، ګوډ او شل باندي هم جمعه فرض نه ده.
ابن همام رحمة الله عليه فرمايي داسي سپين ږيری چي هغه ته ضعف لاحق وي د ناروغ په حکم کي داخل دی ځکه چي هغه او پر هغه معذور هم چي پر خپلو پښو تللو باندي قادر نه وي جمعه فرض نه ده همداسي د مريض پر ساتونکي هم جمعه فرض نه ده چي د هغه جمعې ته تللو په وجه د ناروغ تکليف او وحشت زياتېدو يا د هغه د ضائع کېدو ېېره وي.

اَلْفَصْلُ الثالث　　(دريم فصل)

د جمعې پرېښودونكي لپاره سزا

﴿۱۲۹۶﴾: عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِقَوْمٍ

د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ د هغه خلكو په اړه وفرمايل

يَتَخَلَّفُونَ عَنِ الْجُمُعَةِ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ آمُرَ رَجُلاً يُصَلِّي بِالنَّاسِ ثُمَّ أُحَرِّقَ

چي د جمعې د لمانځه څخه شاته پاته كيږي : ما دا اراده كړې ده چي زه يو سړي ته د لمانځه كولو حكم وكړم او بيا كورونه وسوځم

عَلَى رِجَالٍ يَتَخَلَّفُونَ عَنِ الْجُمُعَةِ بُيُوتَهُمْ . رواه مسلم

د هغه خلكو چي د جمعې لمانځه ته نه راځي.مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۱\۴۵۲، رقم: ۲۵۴-۶۵۲.

تشريح : په دغه حديث كي د هغه خلكو لپاره سخت وعيد دى چي بېله عذره او بې مجبورۍ د جمعې لمونځ نه كوي داسي خلكو ته پكار ده چي د دغه حديث څخه عبرت واخلي او د جمعې لمونځ هيڅكله قضاء نه كړي .

﴿۱۲۹۷﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ تَرَكَ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : كوم څوك چي پرېږدي

الْجُمُعَةَ مِنْ غَيْرِ ضَرُوْرَةٍ كُتِبَ مُنَافِقًا فِيْ كِتَابٍ لاَّ يُمْحٰى وَلاَ يُبَدَّلُ . وفي بعض الروايات ثلاثا . رواه الشافعي .

د جمعې لمونځ بېله عذره نو هغه په هغه كتاب كي منافق ليكل كيږي د كوم چي ليكنه نه خرابېداى سي او نه بدلېداى سي . او په ځيني رواياتو كي دا الفاظ دي چي درې ځله (يعني درې جمعې) . شافعي

تخريج : ترتيب مسند الامام الشافعي ۱\۱۲۹، رقم: ۳۸۱.

تشريح: من غير ضرورة: مطلب دادی چي د جماعت پرېښودلو کوم عذرونه مثلاً د ډېر ظالم او د دښمن څخه ېېره، بارن اورېدل، واوره کېدل، په لار کي ختي وغيره کېدل او داسي نور که په دغو کي د يو عذر په وجه يو څوک د جمعې لمانځه ته ولاړ نسي نو هغه به منافق نه وي هو بېله عذره او مجبوري د جمعي پرېښودونکي منافق دی.

(في كتاب لا يمحي ولا يبدل): د كتاب څخه مراد اعمال نامه ده، مطلب دا چي د جمعې د لمانځه د پرېښودونکي په اعمال نامه کي چي په هغه کي نه تنسيخ ممکن دی او نه تغير او تبديل په هغه کتاب کي دی منافق ليکل کيږي تر دې چي د هغه سره د لفظ نفاق په ډول لعنتي صفت همېشه لپاره لګيږي تر دې چي په اخر کي يا خو به الله تعالی هغه د دې په وجه په عذاب کي اخته کړي يا په خپل فضل او کرم سره په معاف کولو سره به يې وبخښي د غور او فکر مقام دی چي د جمعې د لمانځه پرېښودونکي لپاره څومره سخت وعيد دی الله تعالی دي موږ ټول د خپل عذاب څخه وساتي .آمين.

د جمعې پرېښودونکی خپله تاواني دی

﴿۱۲۹۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کوم څوک چي ايمان لري

بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَعَلَيْهِ الْجُمُعَةُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلاَّ مَرِيْضٌ أَوْ مُسَافِرٌ أَوْ صَبِيٌّ

پر الله جل جلاله او د قيامت پر ورځ نو پر هغه د جمعې لمونځ واجب دی، مګر ناروغ، مسافر، کوچنی

أَوْ مَمْلُوْكٌ فَمَنِ اسْتَغْنٰى بِلَهْوٍ أَوْ تِجَارَةٍ اسْتَغْنَى اللهُ عَنْهُ وَاللهُ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ.

رواه الدار قطني.

او غلام د دې څخه وتلي دي پر دوی د جمعې لمونځ فرض نه دی کوم څوک چي د جمعې د لمانځه څخه بې پروايي غوره کړي يا په لهو ولعب او تجارت کي بوخت سي نو الله تعالی د هغه څخه بې پروا دی او الله تعالی بې پروا او تعريف کړل سوی دی. دار قطني.

تخريج: سنن الدار قطني ۲/۳، رقم: ۱.

تشريح: د حديث د اخري الفاظو مطلب دادی چي کوم سړی په بازيو، تجارت او د دنيا په نورو کارونو کي په اخته کېدو سره د جمعې د لمانځه پرواه نه وکړي او د جمعې د لمانځه د

پرېښودو احساس هغه ته نه وي نو هغه خپل تاوان خپله کوي ځکه چي د داسي سړي څخه الله تعالی هم بې پرواهي اختياروي او پر هغه خپل فضل وکرم او مهرباني نه کوي او پر کوم بدنصيبه چي د الله تعالی کرم او مهرباني نه وي نو په دين او دنيا دواړو ځايو کي به د هغه د تباهۍ او بربادي په باره کي کوم بد بخت ته شک کېدای سي.

=========

بَابُ التَّنْظِيْفِ وَالتَّكْبِيْرِ

پاکي تر لاسه کول او د جمعې لمانځه ته پر وخت تلل

د پاکۍ تر لاسه کولو څخه مراد د غسل په ذريعه بدن پاکول، د برېتونو وېښتان پرېکول، نوکان پرېکول، د نامه لاندي وېښتان پاکول، د بغل وېښتان ليري کوي، جامې پاکول او د عطرو استعمالول د جمعې د ورځي دا ټول شيان سنت دي د دې تفصيل په کتاب الطهارت کي د مسواک په بيان کي تېر سوی دی.

د جمعې لپاره د وختي تللو څخه مراد دادی چي مسجد يا چيري چي لمونځ اداء کيږي او هلته د جمعې د لمانځه لپاره په اول وخت کي رسېدل که يو سړی د جمعې د لمانځه لپاره مسجد ته ورځي په اوله برخه کي ورسيږي نو دا افضل دي، امام غزالي رحمة الله عليه د ځينو علماؤ سلف دا معمول نقل کړی دی چي هغوی د عبادت خواته د پېش روي په اختيارولو سره په جذبې سره د جمعې د لمانځه لپاره به د سهار څخه مسجد ته رسېدل خو دومهر خبره په ذهن کي کښېنول پکار ده چي په مسجد نبوي کي لمونځ کونکو چي دا معمول جوړ کړی دی چي هغوی د جمعې په ورځ د سهار د وخته څخه په مسجد اقدس کي ځای د نيولو لپاره خپلي خپلي مصلې هواري کړي او هلته نه کښېني بلکه ولاړسي بيا د لمانځه پر وخت راځي نو په دې باره کي علماؤ ليکلي دي که داسي خلک هلته په ناستي سره په ذکر او فکر کي مصروف سي نو بهتره ده کنه يوازي د ځای نيولو لپاره هلته په مصله اوارولو سره کورته بيرته راتلل مناسب نه دي ځکه چي په دې سره خلکو ته تنگي پېدا کيږي.

د دې څخه معلومه سوه چي په جامع مسجد کي د ځای نيولو لپاره د اول وخت په رسېدو سره خپل خپل پټوان يا مصلی هوارول بيا د هغه ځای څخه د خوراک لپاره کورته تلل مناسبه نه دي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د جمعې اداب

﴿۱۲۹۹﴾: عَنْ سَلْمَانَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا يَغْتَسِلُ

د حضرت سلمان رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کوم څوک چي غسل وکړي

رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ طُهْرٍ وَيَدَّهِنُ مِنْ دُهْنِهِ أَوْ يَمَسَّ

د جمعې په ورځ او څومره چي ممکن وي پاکي ترلاسه کړي او عطر يا خوشبويي چي په کور کي موجود وي ولګوي

مِنْ طِيْبِ بَيْتِهِ ثُمَّ يَخْرُجُ فَلَا يُفَرِّقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ ثُمَّ يُصَلِّيْ مَا كُتِبَ لَهُ ثُمَّ

يا د کور څخه د لمانځه لپاره راسي او د دوو خلکو په منځ کي ورننوتلو سره نه کښيني څومره لمونځ چي الله جل جلاله پر فرض کړی دی هغه وکړي

يُنْصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرٰى. رواه البخاري

بيا چي امام خطبه وايي پټه خوله کښيني نو د هغه ټول ګناهونه چي د يوې جمعې څخه تر بلي جمعې پوري يې کړي دي معاف کيږي. بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۱۲\۳۷۰، رقم: ۸۸۳.

تشريح: او څومره چي کېدای سي پاکي اختيار کړي: د دې مطلب دادی چي د برېتو وېښتان پرې کول، نوکان پرې کول، د نامه لاندي ورېښتان پاکول، د بغلونو وېښتان ليري کول او پاکي جامې دي واغوندي.

د دوو خلکو په مينځ کي فرق و نه کړي د دې مطلب دادی چي په مسجد کي پلار او زوی يا داسي دوه خلک چي په خپلو کي ډېره مينه او تعلق لري يو ځای ناست وي نو د هغه په مينځ کي دي نه کښېني يا د خلکو په مينځ کي ځای نه وي نو هلته دي نه کښېنې که هغوی ته تکليف وي هو که چيري ځای خالي وي نو څه پرواه نه لري.

يا د فرق کولو څخه مراد دادی چي د خلکو پر سرونو دي جمپونه نه وهي او په ګغاسته سره خلکو ته په ډيکو ورکولو سره دي مخکي صف ته نه ځي بلکه چيري چي ځای ترلاسه کړي هلته

دي کښېني او که ېله ډيکو وهلو او د صفونو خرابولو اول صف ته رسېدای سي نو بيا مخکي په ورتلو کي څه پرواه نسته، دا حکم په هغه صورت کي دی کله چي په مخکي صفونو کي ځای نه وي هو که دا وګڼي که زه مخکي صفونو ته ولاړسم نو خلک به هلته د ناستي لپاره ځای راکړي يا دا چي په مخکي صفونو کي ځای خالي وي نو صفونه په خرابولو سره هم مخکي تلل صحيح نه دي ځکه چي په وروستني صفونو کي ناسته د خلکو قصور دی چي هغوی په مخکي کېدو سره په مخکني صفونو کي ولي کښېنستل او خالي ځای يې ولي ډک نه کړ.

په حقيقت کي دا حديث دې ته اشاره کوي چي د جمعې د لمانځه لپاره په اول وخت کي مسجد ته رسېدل پکار دي چي هلته د فرق نه کولو او د صفونو خرابولو ضرورت پېښ نسي.

﴿۱۳۰۰﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ اغْتَسَلَ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کوم څوک چي د جمعې په ورځ غسل وکړي

ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ فَصَلَّى مَا قُدِّرَ لَهُ ثُمَّ أَنْصَتَ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْ خُطْبَتِهِ ثُمَّ يُصَلِّي

بيا د جمعې د لمانځه کولو لپاره مسجد ته راسي او څومره لمونځ چي يې په مقدر کي وو هغه وکړي او بيا پټه خوله کښېني تر څو چي امام د خطبې څخه فارغ سي بيا د امام سره لمونځ وکړي

مَعَهُ غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى وَفَضْلُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ . رواه مسلم

نو د هغه ټول هغه ګناهونه بخښل کيږي چي د يوې جمعې څخه تر بلي جمعې پوري يې کړي وي بلکه د نورو درو ورځو زيات ګناهونه يې بخښل کيږي. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۵۸۷، رقم: ۲۶- ۸۵۷.

تشريح: د درو ورځو زيادتوب د دې لپاره دی چي د هري نېکي ثواب لس چنده زيات وي نو د يوې جمعې څخه تر بلي جمعې پوري اوه ورځي سوې او او درې ورځي په دې کي نوري اضافه سوې چي لس پوره سوې.

﴿۱۳۰۱﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کوم څوک چي په ښه ډول

الْوُضُوءَ ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ فَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ

اودس وکړي بیا د جمعې لمانځه ته د مسجد په لور ولاړ ی خطبه یې واوریدل پټه خوله کښېنستی نو د هغه گناه بخښنل کیږي کومه چې یې د یوې جمعې څخه تر بلي جمعې پوري کړې وي

وَزِيَادَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ وَمَنْ مَسَّ الْحَصَى فَقَدْ لَغَا. رواه مسلم

بلکه د نورو درو ورځو زیاته گناه چې هغه کړې وي بخښنل کیږي خو چا چې د خطبې پر وخت یا په لمانځه کي په شگو یا بل شي سره ځان بوخت کړو نو هغه عبث کار وکړ. مسلم.

تخریج: صحیح مسلم ۲\۵۸۸، رقم: ۲۷- ۸۵۷.

تشریح: شگو ته لاس وروړل یعني په لمانځه کي په شگو بوخت سو په دې توگه چې د سجدې ځای برابرولو لپاره هغه یې د یوه وار څخه زیات لیري کړل ځیني حضرات وایي چې د دې څخه مراد دادی چې د خطبې په وخت په شگو سره بازي کول دي.

د لغو معنی ده باطل او بې فائدې نو د لمونځ کونکي په شگو سره بازی کولو ته یې په لغو سره مشابهت ځکه ورکړی دی چې دا فعل د خطبې د اوریدو څخه منعه کوي.

د جمعې لمانځه ته په اول وخت کي د حاضریدو فضیلت

﴿۱۳۰۲﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ

د حضرت ابوهریرة رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: د جمعې په ورځ

وَقَفَتِ الْمَلَائِكَةُ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ يَكْتُبُونَ الْأَوَّلَ فَالْأَوَّلَ وَمَثَلُ الْمُهَجِّرِ

ملائکي د مسجد په دروازه کي دریږي او مسجد ته د راتلونکو حاضري لیکي یعني کوم چې اول راځي هغوی اول لیکي او کوم چې وروسته راځي هغوی وروسته لیکي، او د اول مثال داسي دی لکه (مهجر)

كَمَثَلِ الَّذِي يُهْدِي بَدَنَةً ثُمَّ كَالَّذِي يُهْدِي بَقَرَةً ثُمَّ كَبْشًا ثُمَّ دَجَاجَةً ثُمَّ

چې په سخته گرمۍ کي د لمانځه لپاره راسي او تر هغه وروسته چې راسي د هغه مثال د هغه چا په ډول دی چې مکې ته د قربانۍ لپاره غوا ولیږي او کوم سړی چې وروسته راسي هغه د هغه چا په ډول دی چې پسه ولیږي بیا د دې څخه وروسته چې څوک راسي هغه مثال د هغه چا په ډول دی چې چرگه ولیږي

بَيْضَةً فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ طَوَوْا صُحُفَهُمْ وَيَسْتَمِعُوْنَ الذِّكْرَ. متفق عليه

او څوک چي د دې وروسته راسي هغه داسي دی لکه هګۍ چي ولېږي بيا چي امام د خطبې لپاره ولاړېږي نو ملائکي خپل کاغذونه ټول کړي او خطبه اوري. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۲\۴۹۷، رقم: ۹۲۹ ومسلم ۲\۵۸۷، رقم: ۲۴- ۸۵۰.

د لغاتو حل: (المُهجر): المبكر الى الجمعة (د جمعې لمانځه ته وختي راتلونکی).

تشريح: د حديث د اولي حصې مطلب دادی چي د جمعې په روځ يا خو د سهار کېدو سره يا په لمر ختو سره يا څرنګه چي بهتر او راجح قول دی د زوال د وخت څخه فرښتې د مسجد په دروازه کي درېږي او په کوم ترتيب سره چي لمونځ ګزار راځي په هغه ترتيب سره د هغوی نومونه ليکي داسي چي کوم خلک په اول وخت کي مسجد ته راځي د هغوی نوم تر ټولو مخکي ليکل کېږي ګويا هغوی تر ټولو افضل وي او کم خلک چي وروسته راځي د هغوی نوم وروسته ليکل کېږي همداسي هغه خلک په اول وخت کي د راتلونکو خلکو په نسبت کم فضيلت والا شمېرل کېږي او دا فرښتې د هغو فرښتو څخه علاوه وي کومي چي د بندګانو پر اعمالو ليکلو باندي ماموري وي.

د خطبې په وخت کي منعه شيان

﴿۱۳۰۲﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَنْصِتْ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَقَدْ لَغَوْتَ. متفق عليه

د حضرت ابوهريرة ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: هر کله چي امام خطبه وايي نو هغه وخت ملګري ته دومره ويل چي ټپه خوله سه هم عبث کار دي وکړ. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۲\۴۱۴، رقم: ۳۹۴، ومسلم ۲\۵۸۳، رقم: ۱۱- ۸۵۱.

تشريح: د خطبې په وخت کي د هيڅ ډول خبرو اجازه نسته ځکه دا وخت چي کوم سړی خبري کوي هغه ته د ټپه خوله کېدو لپاره ويل هم د دې حديث مطابق لغو دي د دې څخه معلومه سوه چي د خطبې وخت مطلقا کلام کول ممنوع دي که څه هم هغه کلام امر بالمعروف او نهي عن المنكر سره متعلق وي او دا وخت دا فريضه د اشارې په ذريعه اداء کوي مګر په ژبې سره د ويلو اجازه نسته.

د خطبې په وخت کي د چوپتيا مسئله

کله چي امام خطبه ووايي هغه وخت چپتيا اختيارول د اکثرو علماؤ په نزد واجب ده امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه هم په هغوی کي ګډ دی او د ځيني علماؤ په نزد مستحب دی د امام شافعي رحمة الله عليه هم دا مذهب دی مګر په مذاهب لدينه کي ليکلي دي چي په دې مسئلې کي د امام شافعي رحمة الله عليه دوه قوله دي يو قول د وجوب دی او دوهم د استحباب د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه مذهب دادی چي کوم وخت امام د خطبې لپاره روان سي هغه وخت هم لمونځ شروع کول يا کلام کول دواړه ممنوع دي که يو سړی لمونځ مثلا سنت وغيره کوي او امام خطبه شروع کړي نو هغه ته دوه رکعته په پوره کولو سره لمونځ ماتول پکار دی خو د امام ابويوسف رحمة الله عليه او امام محمد رحمة الله عليه په نزد د امام خطبې ته د ورتللو او د خطبې شروع کولو په مينځ کي داسي د هغه د خطبې د ختمولو وروسته تکبير تحريمه تر شروع کولو پوري په کلام کولو کي څه حرج نسته ځکه چي کلام کراهيت په دې وجه دی چي په کلام کي د مصروفېدونکي سړي خطبه نسي اورېدلای او ښکاره ده چي دا مواقع د خطبې اورېدو څخه نه وي ځکه په داسي اوقات کي کلام کول جائز دی.

خو امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه د دې دواړو د ممانعت دا دليل وړاندي کوي چي حديث دی اذا خرج الامام فلا صلوة ولا کلام هر کله چي امام خطبې ته روان سي نو د هغه وخت څخه لمونځ جائز دی او نه کلام او د صحابه رضي الله عنهم اقوال هم همداسي دي او د صحابي ﷺ قول حجت او دليل په ګرځولو کي نه يوازي دا چي څه شک او شبهه نسته مګر د صحابي د قول تقليد او پېروي واجب ده علماؤ ليکلي دي چي د خطبې پر وخت د صاحب ترتيب لپاره قضاء لمونځ کول مکروه نه دی.

د هغه سړي په باره کي چي د امام څخه ليري وي او د خطبې اواز هغه ته نه ور رسيږي د علماء مختلف اقوال دي مګر صحيح او مختار قول دادی چي هغه سړی دي هم خبري نه کوي بلکه د هغه لپاره چپ کېدل واجب دی.

د خطبې پر وخت اداب

علماؤ صراحت کړی دی چي کوم وخت امام خطبه ووايي هغه وخت خوراک څښاک يا کتابت وغيره په دنيوي کارو کي مصروفېدل حرام دي د سلام او ترڅي جواب ورکول هم مکروه دی په دې اړه په درمختار کي يوه کليه ليکل سوې ده کل شيء حرم في الصلواة حرم في الخطبة

يعني كوم شيان چي په لمانځه كي حرام وي هغه د خطبې په وخت كي هم حرام دي د خطبې پر وخت دي درود هم په ژبي سره نه بلكه په زړه سره دي ېې ووايي. كه چيري د خطبې پر وخت يو سړى د شريعت خلاف عمل وكړي نو په ژبه سره يې منعه كول مكروه دي ليكن په لاس يا اشارې سره هغه منعه كول مكروه نه دي.

په هر حال د دې حديث د دغه باب سره د مناسبت وجه داده چي د دې باب مقتضي دادى چي په جمعه كي مسجد ته وختي تلل د ثواب د زياتي باعث دي او كه يو سړى وختي مسجد ته خو ورسېدى خو هغه هلته د امام د خطبې ويلو پر وخت چاته په ژبي سره نصيحت وكړي نو گويا د هغه څخه يو لغو (عبث) كار وسو د هغه نتيجه داسوه چي د وختي مسجد ته رسېدو ثواب يې ختم سو نو پكار ده چي د جمعې د لمانځه دپاره مسجد ته وختي ورسي نو داسي يو عمل ونه كړي چي په هغه سره ثواب ختم سي او هلته داسي حركت نه وكړي چي په هغه سره ثواب ولاړسي.

بل څوک ولاړول نه دي پكار

﴿۱۳۰۴﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ لَا يُقِيمَنَّ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ثُمَّ لِيُخَالِفُ إِلَى مَقْعَدِهِ فَيَقْعُدَ فِيهِ وَلَكِنْ يَقُولُ افْسَحُوا. رواه مسلم

د حضرت جابر ﷺ څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: په تاسو كي دي هيڅوک خپل مسلمان ورور د جمعې په ورځ د هغه د ځاى څخه نه ولاړوي او بيا د هغه پر ځاى خپله دناستي اراده دي نه كوي مگر هغو ته دا پكار ده چي د پراختيا غوښتنه وكړي.مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۴\۱۷۱۴، رقم: ۲۹– ۲۱۷۸.

تشريح: مسئله داده چي د يو سړى په ولاړولو سره د هغه پر ځاى د هغه د رضا خخه بغير كښېنستل حرام دى او كه رضا حاصله سي نو هغه هم حقيقة كښېدل پكار دي نه چي د څه بيري اوحياء په وجه وي همداسي كه يو سړى څوک د مخكي څخه مسجد ته ورواستوي چي هلته د هغه لپاره ځاى ونيسي نو هغه سړى هم د هغه ځاى څخه ولاړول حرام دى ځكه چي يو سړى هم يوازي په وراستولو سره او د ځاى په نيولو سره د مسجد وغيره شان مقدس ځايونو حقدار كېداى نسي مگر كوم سړى چي پر كوم ځاى ناست وي هغه هغه ځاى ته مخكي د رسېدو په وجه تر ټولو زيات حقدار كيږي كه څه هم هلته په رسېدو باندي د هغه دانيت نه وي چي كوم سړى زه

را استولی یم د هغه لپاره ځای نیسم او دلته به هغه سړی کښېني نو خپله هغه سړي ته د خپل ځای څخه د استونکي لپاره پورته کېدل او د هغه سره په دې اړه د قرباني معامله کول مکروه ده په شرط د دې چي هغه سړی د هغه څخه په فضيلت کي د کمي درجې وي یعني که څوک د هغه څخه زيات افضل وي نو د هغه سره د قرباني معامله کول مکروه نه ده او د هغه لپاره د هغه ځای څخه پورته کېدل ځکه مکروه دي چي په عباداتو کي بلاغذره مکروه دي.

تر څو پوري چي د دې آيت (والذين يوثرون على انفسهم) تعلق دی چي په دې کي الله تعالی د ايثار کونکو فضيلت بيان کړی دی نو په دې باره کي ويل سوي دي چي دلته ايثار مراد دادی چي د هغه تعلق حفظ نفس يعني د طبعي ضروریاتو او خواهشاتو سره وي.

اوس خو غالبا هيڅ چيري دا دستور نسته خو په پخوا زمانه کي ځيني اصحاب ثروت او دولت چي د هغوی د ژوند بنيادي مقصد پر نورو ظلم کول وو خپل خادمان او ملازمان به پې جامع مسجد ته وروا استول چي هلته د مخکي څخه ناست کمزوري او غريبان خلک به پې پورته کړل په وهلو او ټکولو او ورته وه به پې ويل دلته زما اقا کښېني د هغي زمانې عارف ته چي د دې غلطي طريقې په باره کي وويل سوه نو هغه په ډېر افسوس سره دا عارفانه مقوله ارشاد وفرمايله هر کله چي د هغوی د عبادت دا حال وي نو د هغوی د ظلم او گناه به څه حال وي.

ځای دي پراخه کړي داسي په هغه وخت کي ويل پکار دي کله چي په ځای کي د پراخې امکان وي کنه په داسي صورت کي داهم ويل نه دي پکار او نه خلک تنگول پکار دي مگر چيري چي ځای تر لاسه کړي هلته دي کښېني. ددې باب د حديث مناسبت دادی چي په دې حديث کي دا رغبت ورکړل سوی دی چي لمونځ گزار ته مسجد ته پر وخت رسېدل پکار دي چي د چا د پورته کولو ليري کولو ضرورت مخ ته رانه سي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د جمعې په ورځ ښه جامه اغوستل

(۱۳۰۵): عَنْ أَبِي سَعِيْدٍ وَّأَبِي هُرَيْرَةَ قَالَا قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابوسعيد رضی الله عنه او ابوهريرة رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

مَنِ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلَبِسَ مِنْ أَحْسَنِ ثِيَابِهِ وَمَسَّ مِنْ طِيْبٍ إِنْ كَانَ

څوک چي د جمعې په ورځ غسل وکړي او د خپلو جامو څخه ښه جامه واغوندي که خوشبويي ورسره وي هغه ولګوي

عِنْدَهُ ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ فَلَمْ يَتَخَطَّ أَعْنَاقَ النَّاسِ ثُمَّ صَلَّى مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَهُ ثُمَّ

بيا د جمعې لمانځه ته ولاړ سي مګر د خلکو تر غاړو اوښتو سره مسجد ته نه ننوزي بيا څومره چي الله ﷻ د هغه په مقدر کي ليکلي وي (يعني سنت) وکړي

أَنْصَتَ إِذَا خَرَجَ إِمَامُه حَتّٰى يَفْرُغَ مِنْ صَلَاتِهِ كَانَتْ كَفَّارَةً لِّمَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ

الْجُمُعَةِ الَّتِيْ قَبْلَهَا رواه أبو داود.

هر کله چي امام د خطبې لپاره ودريږي پټه خوله کښيني تر دې چي د لمانځه څخه فارغ سي نو دا د هغه د ګناهو کفاره ده چي هغه د يوې جمعې څخه تر بلي جمعې پوري کړي وي. ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ١\ ٢٤٤، رقم: ٣٤٣.

تشريح: د ښه جامو څخه مراد سپيني جامې دي رسول الله ﷺ به سپيني جامې خوښولې.

مسجد ته پر پښو تلل غوره ده

﴿١٣٠٦﴾: وَعَنْ اَوْسِ بْنِ اَوْسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ

د حضرت اوس بن اوس ﷛ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي

غَسَّلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاغْتَسَلَ وَبَكَّرَ وَابْتَكَرَ وَ مَشٰى وَ لَمْ يَرْكَبْ وَدَنَا مِنَ

د جمعې په ورځ غسل وکړي او خپل ښځه هم په غسل کولو باعث کړي او لمانځه ته پر وخت پر پښو ولاړ سي او مسجد ته اول ورسيږي او نژدې کښيني

الْاِمَامِ وَاسْتَمَعَ وَلَمْ يَلْغُ كَانَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ عَمَلُ سَنَةٍ صِيَامُهَا وَقِيَامُهَا.

رواه الترمذي و ابوداؤد والنسائي وابن ماجه.

امام ته او خطبه واوري او يو پالتو بې ځايه خبره ونه کړي نو هغه ته د هر قدم په بدله کي د يو کال د روژو او د شپې د عباداتو ثواب ورکول کيږي. ابوداؤد، نسائي، ابن ماجه.

تخريج: سنن ابي داؤد ۱۱ ۲۴٦، رقم: ۳۴۵، والترمذي ۱۲ ۳٦۷، رقم: ۳۹٦، والنسائي ۱۳ ۹۷، رقم: ۱۳۸۳، وابن ماجه ۱۱ ۳۴٦، رقم: ۱۰۸۷.

د لغاتو حل: (وابتكر): اى اتى الصلاة في اول وقتها وادرک اول الخطبة.

تشريح: د غسل كولو مطلب دادى چي خپله بي بي ولمبوي او د دې څخه مراد چي په خپلي بي بي سره صحبت وكړي چي د هغې د لمبولو باعث سي يا مراد دادى چي خپلي جامې صافي كړي او پرې پيولي يا خپل سره په خطمي وغيره سره وميزي د جمعې د ورځي يا د شپې د خپلي بي بي سره هم بستري په دې غوره ده چي په دې سره د زنا خطره په زړه كي نه پيدا كيږي او په لمانځه كي حضور قلب حاصليږي.

په حديث كي د لفظ مشى څخه وروسته د لم يرتكب د قيد مقصد دا خبره ښكاره وي چي په ټوله لار په پښو ولاړ سي بيا د تلو سره سپور سي ځكه لم يركب په ذكر كولو سره د دې خبري تاكيد وفرمايل سو چي جامع مسجد ته د تلو لپاره سواري بالكل استعمال نه كړه سي او ټوله لار پر پښو ولاړ سي.

د جمعې لپاره جامې جوړول

﴿۱۳۰۷﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَلَامٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن سلام ﷺ څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

مَا عَلٰى أَحَدِكُمْ إِنْ وَجَدَ أَنْ يَتَّخِذَ ثَوْبَيْنِ لِيَوْمِ الْجُمُعَةِ سِوٰى ثَوْبَيْ مِهْنَتِهِ.

رواه ابن ماجه و رواه مالك عن يحيى ابن سعيد.

په تاسو كي چي څوک د كاروبار يا د مزدورۍ د جامو څخه پرته د جمعې د لمانځه لپاره دوې جامې نوري جوړي كړي نو هيڅ پروا نسته. ابن ماجه، مالک.

تخريج: سنن ابن ماجه ۱۱ ۳۴۸، رقم: ۱۰۹۵.

تشريح: مطلب دادى كه يو سړي ته اساني حاصله وي چي هغه د جامو څخه ماسېوا كومي چي همېشه اغوندي او په هغو جامو كي د كور بهر كاروبار كوي د جمعې د لمانځه لپاره دوې نوري جامې جوړي كړي نو دا تاوان نه لري.

د دې څخه معلومه سوه چي كه يو سړى په خاصه توګه سره د جمعې او اخترونو په لمانځه كي جامې جوړي كړي نو دا د زهد او تقواى خلاف نه دي مګر د رسول الله ﷺ په باره كي ثابته

ده چي دوي داسي جامې ورسره وي چي په خاصه توگه سره به يې د جمعې په ورځ اغوستلې .

امام ته نژدې کښېنستل

﴿۱۳۰۸﴾: وَعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت سمرة بن جندب رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

اُحْضُرُوا الذِّكْرَ وَادْنُوْا مِنَ الْإِمَامِ فَإِنَّ الرَّجُلَ لَا يَزَالُ يَتَبَاعَدُ حَتّٰى يُؤَخَّرَ فِي الْجَنَّةِ وَإِنْ دَخَلَهَا . رواه أبو داود .

د خطبې پر وخت حاضر او امام ته نژدې اوسئ ځکه چي سړی څومره د نيکيو څخه ليري وي هغومره به په جنت کي وروسته وي که څيري جنت ته ولاړ سي ، ابوداؤد .

تخريج: سنن ابي داؤد ۱۱ ۶۶۴، رقم: ۱۱۰۸.

تشريح : د دې حديث په ذريعه د دې خبري رغبت ورکول کيږي چي همېشه اعلی امور اختيار کړه سي او پر ادنی شيانو باندي قناعت دي ونه کړه سي .

همت بلند دار که نزد خدا او خلق : باشد بقدر همت تو اعتبار تو

د خلکو تر غاړو د اوښتلو سزا

﴿۱۳۰۹﴾: وَعَنْ سَهْلِ بْنِ مُعَاذِ بْنِ أَنَسٍ الْجُهَنِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ

سهل بن معاذ بن انس الجهني د خپل پلار څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ تَخَطّٰى رِقَابَ النَّاسِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ اتَّخَذَ جِسْرًا إِلٰى جَهَنَّمَ . رواه الترمذي وقال هذا حديث غريب .

کوم څوک چي د جمعې په ورځ د خلکو پر غاړو اوړي هغه د جهنم په لور پول جوړ کړي ځان ته . ترمذي، ترمذي ويلي دي دا حديث غريب دی

تخريج: سنن الترمذي ۲\ ۳۸۸، رقم: ۵۱۳.

تشريح : سيد رحمة الله عليه ويلي دي د حديث اسناد عن معاذ ابن انس عن ابيه سهوا نقل کړي دي ځکه چي د معاذ پلار انس ته نه يوازي شرف روايت حاصل دی مگر فيض صحبت

ورته هم ميسر سوى دى نو صحيح اسناد داسي دى عن سهل ابن معاذ عن ابيه سهل ابن معاذ د خپل پلار څخه نقل کړي دي څرنګه چې په ترمذي کي نقل دي .

د حديث الفاظ د جهنم پر پل جوړيږي د دې مطلب دادی چې د قيامت په ورځ به داسي سړی د خپل مثل بدله تر لاسه کوي يعني څرنګه چې هغه د خلکو پر څټانو باندي تيرونه وهلي وه او د خلکو څخه يې خپله لار جوړه کړل همداسي به هغه د جهنم خوا ته د پل په جوړولو سره د هغه خلکو لپاره لاره جوړه کړل سي .

د ناستي منعه طريقه

﴿۱۳۱۰﴾: وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهٰى عَنِ الْحَبْوَةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ . رواه الترمذي وأبو داود .

د حضرت معاذ رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ د جمعې په ورځ چې کله امام خطبه وايي د (حبوة) څخه منعه فرمايلې ده يعني چې دواړه زنګنونه جګ ودروي او ورنونه د نس سره وموښلوي او کناتي پر مځکه ولګوي . ترمذي، ابوداؤد .

تخريج: سنن ابي داوٗد ۱\ ۶۶۴، رقم: ۱۱۱۰، والترمذي ۲\ ۳۹۰، رقم: ۵۱۴.

د لغاتو حل: (الحَبوة): اسم من الاحتباء وهو ضم الساق إلى البطن بثوب أو باليدين (ورنونه د نس سره موښلول په جامه يا لاسونو سره).

تشريح: حبوة د يو خاص ناستي يو خاص طريقې ته وايي د دې صورت داوي چې د پښو پر سر په کښېنستو سره وزن پر پښو وي خو کوناتي پر مځکه نه ايږدي د جامو يا د لاس په ذريعه دواړه زنګونان او ورنونه د نس سره يو ځای کړل سي .

د خطبې پر وخت د داسي ناستي څخه منعه فرمايل سوې ده ځکه چې په داسي حالت کي خوب راځي چې د هغه په وجه د خطبې اورېدل نسي کېدای مګر دېر واره داسي کيږي چې داسي کښېنستونکی د پرکايي په حالت کي د اړخ خوا ته وغورځيږي يا په ناستي ېې اودس مات سي او هغه خبر هم نسي .

د اوږمۍ په راتلو سره ځای بدلول پکار دي

﴿۱۳۱۱﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا نَعَسَ

أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَلْيَتَحَوَّلْ مِنْ مَجْلِسِهِ ذٰلِكَ. رواه الترمذي

د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کوم چا ته چي د جمعې په ورځ اررمی راسي نو هغه ته پکار ده چي خپل ځای بدل کړي. ترمذي.

تخريج: سنن الترمذي ۲\۴۰۴، رقم: ۵۲۶.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث　(دريم فصل)

د بل چا پر ځای کښېنستل

﴿۱۳۱۲﴾: عَنْ نَافِعٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُوْلُ نَهٰى رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

نافع وايي ما د ابن عمر رضي الله عنهما څخه اوريدلي دي چي رسول الله ﷺ د دې څخه منعه فرمايلې ده

وَسَلَّمَ أَنْ يُّقِيْمَ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَقْعَدِهٖ وَيَجْلِسُ فِيْهِ قِيْلَ لِنَافِعٍ فِي الْجُمُعَةِ قَالَ فِي الْجُمُعَةِ وَغَيْرِهَا. متفق عليه

چي يو څوک يو سړي ولاړوي او خپله د هغهٔ پر ځای کښيني، د نافع څخه پوښتنه وسول ايا دا منعه يوازي د جمعې په ورځ ده؟ هغه وويل د جمعې په ورځ هم او په نورو ورځو کي هم، بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۱۱\۶۲، رقم: ۶۲۷۰، ومسلم ۴\۱۷۱۴، رقم: ۲۸ - ۲۱۷۷.

تشريح: د دې عمل څخه ځکه منعه فرمايل سوې ده چي په دې سره يو مسلمان ورور ته تکليف وررسيږي نو دا ممانعت که جمعه وي او که غير جمعه د هر وخت سره متعلق دی.

د جمعې ادب کوونکي لپاره زيری

﴿۱۳۱۳﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنهما څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

يَحْضُرُ الْجُمُعَةَ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ فَرَجُلٌ حَضَرَهَا بِلَغْوٍ فَذٰلِكَ حَظُّهُ مِنْهَا وَرَجُلٌ

د جمعې په ورځ دري ډوله خلک مسجد ته ننوزي ۱: يو هغه چي د پالتو کار لپاره حاضريږي

(یعني د خطبې پر وخت) بیکاره حرکت او لغو کار وي او د هغه د حاضرید و دغه حصه ده ۲: دوهم هغه سړی چي

حَضَرَهَا بِدُعَاءٍ فَهُوَ رَجُلٌ دَعَا اللّٰهَ إِنْ شَاءَ أَعْطَاهُ وَإِنْ شَاءَ مَنَعَهُ وَرَجُلٌ

د دعاء لپاره حاضریږي هغه دعاء کوي که الله یې قبوله کړي او که نه، ۳: دریم هغه سړی چي

حَضَرَهَا بِإِنْصَاتٍ وَسُكُوتٍ وَّلَمْ يَتَخَطَّ رَقَبَةَ مُسْلِمٍ وَّلَمْ يُؤْذِ أَحَدًا فَهِيَ

په پټه خوله خطبه اوریدو لپاره حاضر سوی وي نه د چا تر غاړه اوښتی وي او نه یې چا ته تکلیف رسولی وي نو د هغه دا کار

كَفَّارَةٌ إِلَى الْجُمُعَةِ الَّتِي تَلِيهَا وَزِيَادَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ وَذٰلِكَ بِأَنَّ اللّٰهَ يَقُولُ (مَنْ

کفاره دی د دې جمعې څخه تر هغه جمعې پوري چي دې سره لګېدلې ده بلکه د درو ورځو زیاتو د ګناه کفاره او دا له دې کبله چي الله تعالی فرمايي: کوم سړی چي

جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا). رواه ابوداؤد.

یوه نیکي وکړي هغه ته لس چنده ثواب ورکول کیږي. ابوداؤد.

تخریج: سنن ابي داؤد ۱\ ۶۶۵، رقم: ۱۱۱۳.

تشریح: (ان شاء اعطاه و انشاء منعه) د دې مطلب دادی چي هغه سړی د ادب خلاف او د حکم خلاف هغه وخت په دعاء کي بوخت دی ځکه که الله تعالی وغواړي نو یوازي په خپل فضل او کرم سره به د ده دعا قبوله کړي که د عدل له مخي هغه د دغه بد کار په وجه چي هغه په دعاء کي په بوخت کېدو سره د خطبې اورېدو څخه غافل سو نو د هغه دعا به قبوله نه کړي، د خطبې پر وخت په دعا کي بوخت کېدل د حنفیه په نزد مکروه دي او د نورو علماؤ په نزد حرام دی، د مشکوة په یوه بله نسخه کي لفظ د یلغوا په صیغه مضارع سره نقل سوې ده مګر صحیح بلغوا دی ځرنګه چي دلته نقل سوی دی ځکه چي دا د مخکنیو جملو سره سم دی.

(ولم یؤذ احدا) د دې مطلب دادی چي مسجد ته په راتلو سره هغه چا ته تکلیف ورنه کړي په دې توګه چي مثلا نه خو یې څوک د هغه د ځای څخه پورته کړی او نه د چا د بدن پر یو اندام ختلو سره کښېنستی یا همداسي نه خو د چا پر مصلی باندي د هغه د خوښي څخه پرته کښېنستی او نه د اوږي او پیاز په ډول بدبویه شیانو سره یې چا ته تکلیف ورسوی.

د خطبې پر وخت خبرې کول

﴿۱۳۱۴﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ

د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل : څوک چې

تَكَلَّمَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَهُوَ كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا وَالَّذِيْ

د خطبې پر وخت خبرې وکړي نو هغه د هغه خره په ډول دی چې پر هغه کتابونه بار وي او څوک چې

يَقُوْلُ لَهٗ أَنْصِتْ لَيْسَ لَهُ الْجُمُعَةُ . رواه أحمد .

یو چا ته ووایي چې پټه خوله سه نو د هغه هم جمعه نسته . احمد .

تخریج: الامام احمد في مسنده ۱\۲۳۰.

تشریح : د (کمثل الحمار) مطلب دادی چې داسې سړی د هغه خره په ډول دی چې د هغه پر شا کتابونه واچول سي دا په اصل کې د عالم په علم نه کولو څخه کنایه ده او د دې خبرې کنایه ده چې هغه سړی په ډېر زیات محنت او مشقت برداشتولو سره علم تر لاسه کړ خو د هغه څخه یې فائده وانه خیستل .

کوم سړی چې په خبرو کې مصروف سړي ته د چپتیا لپاره ووایي نو هغه ته هم د جمعې ثواب ځکه نه تر لاسه کیږي چې د هغه څخه داسې لغو او بې فائدې کلام صادر سو چې د هغه ممانعت ثابت سوی دی څرنګه چې د دې تفصیل د حضرت ابو هریره رضی اللہ عنہ په روایت کې بیان سوی دی .

د خطبې پر وخت د رسول الله ﷺ د کلام وضاحت

په یوه روایت کې راځي چې یو وار د جمعې په ورځ رسول الله ﷺ خطبه ویل چې یو اعرابي راغلی هغه عرض وکړ اې د الله رسوله زما مال تباه سو، زما اهل او عیال وږل سوه، زما لپاره دعا وکړه، رسول الله ﷺ په هغه حالت کې خپل لاس مبارک پورته کړ او دعا یې وکړه یا همداسې په ځیني روایتونو کې د خطبې په حالت کې خبرې اترې کول ثابت دي نو د دې روایتو په باره کې څو احتمال دي یا خو دا چې د رسول الله ﷺ په دعا کې مصروف کېدل یا خبرې اترې کول د خطبې په حالت کې نه وو یا خو د خطبې پیل کېدو څخه مخکې یا د خطبې شروع کېدو وروسته به رسول الله ﷺ په دعا یا خبرو اترو کې مصروف سوی وي یو احتمال

دادی چي ددې روایتو تعلق د هغه زمانې سره دی کله چي د خطبې په حالت کي د دې ډول مصروفیت څخه منعه نه وه سوې یا دا به وویل سي چي دا د رسول الله ﷺ د ځانګړتیاو څخه دی.

د جمعې ورځ دا اختر ورځ ده

﴿۱۳۱۵﴾: وَعَنْ عُبَيْدِ بْنِ السَّبَّاقِ مُرْسَلاً قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت عبید بن السباق رضي الله عنه څخه مرسلا روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل

وَسَلَّمَ فِيْ جُمُعَةٍ مِّنَ الْجُمَعِ يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِيْنَ إِنَّ هٰذَا يَوْمٌ جَعَلَهُ اللّٰهُ عِيْدًا

یوه ورځ په جمعه کي د جمعو: اې د مسلمانانو ټولې! الله تعالی د جمعې دا ورځ اختر ګرځولې ده

فَاغْتَسِلُوْا وَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ طِيْبٌ فَلَا يَضُرُّهُ أَنْ يَّمَسَّ مِنْهُ وَعَلَيْكُمْ بِالسِّوَاكِ.

رواه مالك ورواه ابن ماجه عنه وهو عن ابن عباس متصلا.

نو تاسو په جمعه کي غسل کوئ که خوشبویي درسره وي هغه ولګوئ او مسواک خامخا ووهئ. (مالک)

تخريج: الامام مالک في موطا ۱\۶۵، رقم: ۱۱۳ وابن ماجه ۱\۳۴۹، رقم: ۱۰۹۸.

تشريح: مطلب دادی چي د جمعې ورځ اختر یعني د فقیرانو، اولیاء الله او صالحینو لپاره د خوشحالۍ او د زیب و زینت ورځ ده په دې ورځ ولمبېږئ یعني په ښه ډول صفائي او پاکي وکړئ او عطر استعمال کړئ عطر داسي پکار دي چي په هغه کي عطر وي خو رنګ نه وي پکښې.

علامه ابن حجر رحمة الله علیه فرمایي چي په عطرونو کي افضل عطر داسي مشک دي چي په هغه کي د ګلاب ګډون وي ځکه چي رسول الله ﷺ به اکثر د مشکو خوشبو استعمالول.

د حدیث الفاظ (ومن کان عنده طیب فلا یضره ان یمس) په باره کي دا اشکال پیدا کیږي چي دا بیان هلته استعمالیږي چیري چي د یو ګناه ګمان وي مګر عطر استعمالول او په خاصه توګه د جمعې په ورځ چي سنت موکده دي نو په دې وخت کي یې دا ولي اختیار کړل؟ نو جواب به دا وي چي ځینو مسلمانانو به دا ګمان کوی چي د عطرو په استعمال کي د ښځو استعمال زیات وي او ښځي زیات د د ې د استعمال عادت وي ځکه د خلکو لپاره به د دې استعمال مناسب نه وي د دې ګمان ګناه نفي ده په پیرایه کي بیان سوي دي چي څرنګه په طواف یعني د صفا او مروه ارکان حج دی او واجب دي مګر د دې باوجود په دې باره کي الله تعالی دا پیرایه

بيان كړ (لا جناح عليه ان يطوف بهما) يعني په دې كي څه حرج نسته چي د صفا او مروه سعي وكړل سي.

د حديث د اخري الفاظو مطلب دادى چي د جمعې په ورځ په خاصه توګه په غسل او اوداسه كي مسواک استعمالول پكار دي.

د جمعې په ورځ غسل كول او خوشبويي لګول

﴿۱۳۱۶﴾: وَعَنِ الْبَرَّاءِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَقًّا عَلَى

د حضرت براء ﷺ څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: واجب ده

الْمُسْلِمِيْنَ أَنْ يَّغْتَسِلُوْا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلْيَمَسَّ أَحَدُهُمْ مِنْ طِيْبِ أَهْلِهِ فَإِنْ

پر مسلمانانو چي د جمعې په ورځ غسل وكړي كه په كور كي خوشبويي وي هغه دي ولګوي كه

لَمْ يَجِدْ فَالْمَاءُ لَهُ طِيْبٌ. رواه أحمد والترمذي وقال هذا حديث حسن.

خوشبويي نه وي نو اوبه يې خوشبويي ده (يعني چي غسل په وكړي). احمد، ترمذي.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۴\۲۸۲، والترمذي ۲\۴۰۷، رقم: ۵۲۸.

تشريح: (من طيب اهله) ځكه فرمايل سوي دي چي ښځي اكثر عطر لري ګويا دلته دې ته اشاره ده كه چيري د يو چا سره عطر نه وي نو هغه دي يې د خپل ښځي څخه واخلي مګر د ښځي عطر داسي نه وي چي په هغه كي د رنګ ګډون وي (فالماء طيب له) مطلب دادى كه د چا سره عطر نه وي او د هغه په كور كي د ښځي وغيره سره هم نه وي نو هغه دي په اوبو سره ولمبيږي چي اوبه په درجه د خوشبويي وي ځكه چي اوبه د پاكۍ او صفائي سبب دي او د بدن بدبويي په دې اوبو سره ليري كيږي.

دا حديث او پورته حديث د امام مالک رحمة الله عليه د مذهب تائيد كوي ځكه د هغه په نزد د جمعې په ورځ غسل كول واجب دى مګر د جمهور علماء په نزد د جمعې په ورځ غسل واجب نه دى نو دې حضراتو دا حديث پر سنت محمول كړى دى ځكه چي د دې څخه پرته په نورو ډيرو حديثونو كي دا ثابته ده چي د جمعې په ورځ غسل واجب نه دى بيا هم علماء ليكي چي د جمعې په ورځ غسل نه كول مكروه دي.

بَابُ الْخُطْبَةِ وَالصَّلٰوةِ

د خطبې او د جمعې د لمانځه بيان

خطبه په لغات کي خبرو اترو او هغه کلام ته ويل کيږي چي د هغه په ذريعه خلک مخاطب کړل سي مګر د شريعت په اصطلاح کي خطبه هغه کلام ته وايي چي پر پند، نصيحت، ذکر، درود، سلام او شهادتين باندي مشتمل وي.

د جمعې په لمانځه کي خطبه فرض او شرط ده، زموږ د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه په نزد د خطبې کم تر کمه مقدار سبحان الله يا الحمد لله يا لااله الا الله ويل دي که څه هم د رسول الله ﷺ څخه اوږده خطبه نقل سوې ده مګر اوږده خطبه واجب يا سنت ده خو امام ابو يوسف رحمة الله عليه او امام محمد رحمة الله عليه فرمايي چي اوږد ذکر، پند او نصيحت چي هغه ته په عرف عام کي خطبه ويل کيږي ضروري ده يوازي سبحان الله يا الحمد لله ويلو ته خطبه نسي ويل کېداى، امام شافعي رحمة الله عليه فرمايي تر څو پوري چي دوې خطبې نه وي ويل سوي خطبه نه جائز کيږي د دې ټولو امامانو مذهبونه د فقهي په کتابونو کي مذکور دي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړى فصل)

د جمعې د لمانځه وخت

﴿۱۳۱۷﴾: عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّيْ الْجُمُعَةَ حِيْنَ تَمِيْلُ الشَّمْسُ. رواه البخاري.

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ به د جمعې لمونځ هغه وخت کوى چي کله به زوال و سو. بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۲\۳۸۶، رقم: ۹۰۴.

تشريح: د جمعې د لمانځه په اړه د رسول الله ﷺ دا معمول وو چي د يخ په وخت کي به د لمر د زوال کېدو سره به يې د جمعې لمونځ کوى مګر د سختې ګرمي په ورځو کي به يې د يخ په وخت کي کوى څرنګه چي وړاندي به د انس رضي الله عنه د يو بل روايت څخه معلومه سوه.

﴿۱۳۱۸﴾: وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ مَا كُنَّا نَقِيْلُ وَلاَ نَتَغَدّٰى إِلاَّ بَعْدَ الْجُمُعَةِ. متفق عليه

د حضرت سهل بن سعد رضي الله عنه څخه روايت دی چي د جمعې د لمانځه د مخه به موږ نه قيلوله (د غرمې خوب) کول او نه به مو ډوډی خوړل مګر د جمعې تر لمونځ کولو وروسته به مو کول. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۲\۴۲۷، رقم: ۹۳۹ ومسلم ۲\۵۸۸، رقم: ۳۰-۸۵۹.

تشريح: د غرمې په وخت کي ارام کولو ته قيلوله وايي که بيده سي يا بيده نسي د حديث حاصل دادی چي موږ به د جمعې په ورځ په ډوډی خوړلو او قيلوله کي نه بوخت کېدلو، بلکه وختي به د جمعې د لمانځه لپاره تلو د لمانځه کولو وروسته به مو ډوډی خوړل او قيلوله به مو کوله.

﴿۱۳۱۹﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اشْتَدَّ الْبَرْدُ بَكَّرَ بِالصَّلاَةِ وَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ أَبْرَدَ بِالصَّلاَةِ يَعْنِي الْجُمُعَةَ. رواه البخاري

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به د سخت يخ په ورځو کي د جمعې لمونځ وختي کوی او د سختي ګرمی په ورځو کي به يې لږ وروسته کوی. بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۲\۳۸۸، رقم: ۹۰۶.

د جمعې لومړنی اذان

﴿۱۳۲۰﴾: وَعَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيْدٍ قَالَ كَانَ النِّدَاءُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَوَّلَهُ إِذَا جَلَسَ

د حضرت سائب بن يزيد رضي الله عنه څخه روايت دی چي د رسول الله ﷺ په زمانه کي به د جمعې لومړی آذان هغه وو چي

الْإِمَامُ عَلَى الْمِنْبَرِ عَلٰى عَهْدِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِيْ بَكْرٍ وَّعُمَرَ

د امام پر منبر د ناستي وروسته به کېدی، د حضرت ابوبکر رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه په زمانه کي هم په دې عمل کېدی

فَلَمَّا كَانَ عُثْمَانُ وَكَثُرَ النَّاسُ زَادَ النِّدَاءَ الثَّالِثَ عَلَى الزَّوْرَاءِ. رواه البخاري

بیا چي د حضرت عثمان رضي الله عنه د خلافت زمانه سول او خلک زیات سول نو دریم آذان زیات کړل سو. بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۲\۳۹۳، رقم: ۹۱۲.

د لغاتو حل: (الزوراء): موضع في سوق المدينة (د مديني په بازار کي يو ځای).

تشريح: د رسول الله ﷺ په زمانه کي د جمعې د اذان په اړه دا معمول وو چي کوم وخت به رسول الله ﷺ د جمعې د لمانځه لپاره تشريف راوړ او پر منبر به کښېنستی نو اذان به يې کوی د جمعې د اول اذان چي د لمانځه د وخت شروع کېدو څخه وروسته کيږي وخت تاکلی نه وو د رسول کريم ﷺ د زمانې وروسته د حضرت ابوبکر رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه د خلافت په زمانه کي هم هماسي معمول وو مګر حضرت عثمان غني رضي الله عنه چي خليفه سو او هغه دا وليدل چي د رسول الله ﷺ په زمانه کي مسلمانان په کم شمېر کي وه او هغوی هم مسجد ته نژدې اوسېدونکي وه او اکثر مسلمانان به هر وخت د الله تعالی په دربار کي حاضر وه او اوس نه يوازي دا چي د مسلمانانو شمير ډير زيات سوی دی بلکه اکثر مسلمانان د مسجد څخه په ليري ليري سيمو کي اوسي او په خپل کاروبار کي بوخت وي نو هغه دا مناسب وګڼل چي کله د لمانځه وخت راسي نو اذان دي وکړل سي چي کوم خلک په ليري ليري سيمو کي اوسيږي هغوی دي هم په خطبه کي حاضر سي هماسي اول اذان کول شروع سو نو د دريم اذان څخه مراد اول اذان دی مګر د رسول الله ﷺ په زمانه کي تاکلي دوه اذانونه يعني يو خو هغه اذان چي د خطبې پر وخت کيږي او دوهم د تکبير وروسته ځکه دی ته دريم اذان ويل کيږي.

په هر حال هغه اذان چي د جمعې د لمانځه لپاره تر ټولو مخکي کيږي حضرت عثمان غني رضي الله عنه تاکلی دی او هغه هم سنت دی دې ته بدعت نسي ويل کېدای ځکه چي د خلفاء راشدينو رضي الله عنهم فعل او د هغوی تاکلې طريقه هم په سنت کي شمېرل کيږي.

اوس خو غالبا په هيڅ ځای کي دا طريقه رواج نه ده مګر مخکي په ځينو ځايو کي دا معمول وو چي د سنت کولو پر وخت به يې يو اذان کوی دا نه خو د رسول الله ﷺ په زمانه وه تاکل سوې وه نه د صحابه کرامو رضي الله عنهم اجمعين او نه د تابعينو رحمة الله عليهم په زمانه تاکل سوې وه او نه په اکثرو اسلامي هيوادو او ښارو کي هغه وخت اذان کېدی، معلومه

نه ده چي کوم سړي دا بدعت شروع کړی دی، علماء ليکي چي د جمعې په لمانځه کي په تلوار سره د هغه تياري کول او رسېدل واجب دی.

دوې خطبې

﴿۱۳۲۱﴾: وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ كَانَتْ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت جابر بن سمرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به

خُطْبَتَانِ يَجْلِسُ بَيْنَهُمَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيُذَكِّرُ النَّاسَ فَكَانَتْ صَلاَتُهُ قَصْدًا وَخُطْبَتُهُ قَصْدًا. رواه مسلم

دوې خطبې ويلې او د هغو په منځ کي به کښېنستی او په دواړو خطبو کي يې قرآن کريم وايه او نصيحت به يې کوی او دده مبارک لمونځ به اوسط وو (نه ډير اوږد نه ډير لنډ) او خطبه به يې هم د اوسطي درجې وه. مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۲\۵۸۹- ۵۹۱، رقم: ۳۴- ۸۶۲.

تشريح: رسول الله ﷺ به د دواړو خطبو په مينځ کي دومره کښېنستی چي د بدن مبارک هر اندام به خپل خپل ځای ته راتلی د دواړو خطبو په مينځ کي ناسته يوازي دومره تاکل سوې ده چي په هغه کي درې واره سبحان الله ويل کېدای سي د دواړو خطبو په مينځ کي ناسته واجب نه ده مګر سنت ده په دې خبره هم پوهېدل پکار دي چي په صحيح توګه سره دا ثابته نه ده چي رسول الله ﷺ به د دواړو خطبو په مينځ کي په ناستي سره دعا غوښتل.

لنډه خطبه واياست

﴿۱۳۲۲﴾: وَعَنْ عَمَّارٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ

د حضرت عمار رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه اوريدلي دي چي فرمايل يې:

طُولَ صَلاَةِ الرَّجُلِ وَقِصَرَ خُطْبَتِهِ مَئِنَّةٌ مِنْ فِقْهِهِ فَأَطِيلُوا الصَّلاَةَ وَاقْصُرُوا

لمونځ اوږد کول او خطبه لنډه ويل د هوښيارتوب نښه ده نو تاسو خپل لمونځ اوږد کوئ او

الْخُطْبَةَ وَإِنَّ مِنَ الْبَيَانِ سِحْرًا. رواه مسلم

خطبه لنډه وایاست او ځیني بیان سحر وي. مسلم.

تخريج: صحیح مسلم ۲\ ۵۹۴، رقم: ۴۷- ۸۶۹.

د لغاتو حل: (مَئِنة): ای علامة یتحقق بها فقهه (ځیر کتوب).

تشريح: د خطبې په حالت کي د خلکو توجه د مخلوق یعني خطبې ویونکي ته وي او حال دا چي د لمانځه په حالت کي د توجه مرکز د الله تعالی ذات وي، پورتني حدیث په ډېر بلیغ انداز کي دا ښودل غواړي چي د انسان د هوښیارتوب غوښتنه دا کېدل پکار ده چي هغه حالت زیات اوږد کړل سي په کوم کي چي د بنده توجه د خپل خالق خوا ته وي او هغه حالت ډېر مختصر کړل سي په کوم کي چي د ده توجه د مخلوق خوا ته وي مګر په دې خبره باندي پوه سی چي دلته د لمانځه د اوږدولو څخه مراد دادی چي لمونځ د سنت موافق وي یعني د لمانځه کولو په اړه چي کومه درجه د رسول الله ﷺ څخه نقل او ثابته ده د هغه څخه نه طویل وي او نه مختصر، همداسي په دې حدیث او په پورتني حدیث کي به مطابقت پیدا سي.

(ان من البيان سحرا) ځکه چي ځیني بیان سحر یعني جادو دی، ګویا دا دخطبې د مختصر کولو په اړه دلیل بیانیږي چي د هغه مطلب دادی چي خطبه داسي کول پکار ده چي د قل او دل پوره پوره مصداق وي یعني د هغه الفاظ مختصر مګر د حقائقو او معنی دریاب پکښي ځای سوي وي څرنګه چي د سحر په مختصر الفاظو کي ډېر زیات تاثیر وي، همداسي په هغه بیان او تقریر کي هم چي د الفاظ او معنی په اعتبار جامع او مانع وي یو عظیم تاثیر وي چي د هغه په وجه د اورېدونکو زړونه د یوه حالت څخه دوهم حالت ته مائل او منتقل کیږي نو د حدیث په دې الفاظو کي د بیان تقریر عریف هم دی او مذمت هم په دې ترتیب که یو بیان د اورېدونکو زړونه او دماغ د بدۍ څخه د نیکي خوا ته مایل کړي نو هغه ښه دی او کوم بیان چي د اورېدونکو په ذهن او په فکر کي د نیکۍ د لاري څخه د لیري کولو سره د بدي لاري ته مائل کړي نو هغه خراب دی.

د رسول الله ﷺ خطبه

﴿۱۳۲۳﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَطَبَ

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي کله به رسول الله ﷺ خطبه ویل

احْمَرَّتْ عَيْنَاهُ وَعَلَا صَوْتُهُ وَاشْتَدَّ غَضَبُهُ حَتَّى كَأَنَّهُ مُنْذِرُ جَيْشٍ يَقُولُ

نو سترګي به يې سرې سوې آواز به يې لوړ سو او سخت غضب ناک به سو لکه چي رسول الله ﷺ بيرونکى دى د خلکو د لښکر څخه په دې الفاظو چي

صَبَّحَكُمْ وَمَسَّاكُمْ وَيَقُولُ بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ وَيَقْرُنُ بَيْنَ إِصْبَعَيْهِ السَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى. رواه مسلم

د دښمن لښکر به سبا يا ماښام تاسو لوټ کړي او فرمايل به يې زه او قيامت داسي راليږل سوي يو د دې په فرمايلو سره به يې منځنى ګوته او د شهادت ګوته په خپلو کي سره يو ځاى کړې .مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۵۹۲، رقم: ۴۳- ۸۶۷.

تشريح : د الله تعالى د لويي او د امت مرحومه د کوتاهيو د ليدني په وجه به د خطبې په وخت کي د رسول الله ﷺ سترګي مبارکي سرې سوې همداسي د امت د غم او فکر په وجه يا دا چي د اوريدونکو غوږونو ته د خپلو الفاظو رسولو لپاره د رسول الله ﷺ اواز به پورته کېدى چي د خلکو زړونه متاثر سي او هغه وخت به د رسول الله ﷺ غصه د امت د اعتقاد او عمل له کبله نه تيزيدل.

په هرحال د حديث خلاصه داده چي څرنګه د خپل قوم او لښکر غفلت شعاري او کمي په ليري کولو سره قومونه او لښکرونه د دښمن د خطرناکو ارادو او منصوبه بندو د بېريدو څخه خپل اواز پورته کوي نو د هغه سترګي سرې کيږي او غصه يې تيزيږي همداسي د خپل امت د غفلت شعاري له کبله د خطبې پر وخت به د رسول الله ﷺ هم دا کيفيت او حالت وو.

د حديث د اخري جملې مطلب دادى چي څرنګه منځنى ګوته د شهادت د ګوتي څخه لږ اوږده ده همداسي زه هم د قيامت څخه بس لږ مخکي دنيا ته راغلم د قيامت د راتلو وخت زما د پيغمبرى د وخت سره متصل دى زما وروسته ډېر ژر قيامت راتلونکى دى.

په خطبه کي آياتونه ويل

﴿۱۳۲۲﴾: وَعَنْ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ (وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ). متفق عليه

د حضرت يعلي بن اميه رضي الله عنه څخه روايت دى چي ما د رسول الله ﷺ څخه پر منبر دا آيت اوريدلى

دى : (وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ) . بخاري او مسلم.

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۸\۵۶۸، رقم: ۴۸۱۹ و مسلم ۲\۵۹۴، ۵۹۵، رقم: ۴۹- ۸۷۱.

تشريح : په دې آيت كي د دوږخيانو او د دوږخ د سردار د سوال او جواب بيان دى چي دوږخيان به د دوږخ د عذاب د شدت څخه د ېېږېدو سره وايي اې سرداره ته خپل پروردگار ته عرض وكړه چي هغه زموږ كار خلاص كړي مخكي د دوږخ د مشر جواب هم ذكر دى هغه به وايي انک ماكثون يعني مرگ او د دې عذاب څخه ستاسو د خلاصېدو ارمان باطل او بې كاره دى تاسو خو به همېشه په دغه عذاب كي اخته ياست نو رسول الله ﷺ به د دوږخ د عذاب څخه د خلكو د ېېږېدو لپاره دا آيت تلاوت كوى .

﴿۱۳۲۵﴾: وَعَنْ اُمِّ هِشَامٍ بِنْتِ حَارِثَةَ بْنِ نُعْمَانَ قَالَتْ مَا أَخَذْتُ ق وَالْقُرْآنِ

د حضرت ام هشام بنت حارثه بن نعمان څخه روايت دى چي ما سورة ق والقرآن

الْمَجِيدِ إِلاَّ عَنْ لِسَانِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَؤُهَا كُلَّ يَوْمِ

المجيد د رسول الله ﷺ د خولې مباركي څخه زده كړى دى چي هره

جُمُعَةٍ عَلَى الْمِنْبَرِ إِذَا خَطَبَ النَّاسَ . رواه مسلم

جمعه به يې په خطبه كي پر منبر خلكو ته وايه . مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۵۹۵، رقم: ۵۱- ۸۷۳.

تشريح : په خطبه كي په يو وار د رسول الله ﷺ څخه پوره سورت ويل ثابت نه دي ځكه د دې حديث مفهوم دا معلومېږي چي رسول الله ﷺ به د هري جمعې په خطبه كي د سورت لږ لږ برخه تلاوت كول همداسي بي بي ام هشام رضي الله تعالى عنها به د رسول الله ﷺ څخه هره جمعه په لږ لږ اورېدو سره پوره سورت يا د كړى وي . (والله اعلم)

د لنگوټې په ترلو سره خطبه ويل

﴿۱۳۲۶﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ قَدْ أَرْخَى طَرَفَيْهَا بَيْنَ كَتِفَيْهِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . رواه مسلم

د حضرت عمرو بن حريث ﷺ څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ به د جمعې په ورځ په داسي

حال کي خطبه ویل چي توره لنګوټه به يې پر سر کړې وه او دلنګوټې دواړې شملې به يې د اوږو په منځ کي پرتې وې . مسلم.

تخریج: صحیح مسلم ۲\۹۹۰، رقم: ۴۵۲- ۱۳۵۹.

تشریح: په يو ضعيف حديث کي نقل دي چي په کوم لمانځه کي لنګوټه تړل سوې وي هغه ته د اويا لمنځو فضیلت حاصلیږي په نسبت د هغه لمنځو چي بېله لنګوټې کړل سوي وي.

په هر حال علامه طيبي رحمة الله عليه فرمايي چي د پورتني حديث څخه دا مفهوم اخيستل کيږي چي د جمعې په ورځ ښکلا اختيارول، جامې اغوستل، توره لنګوټه تړل او د لنګوټې دواړې غاړې د اوږو په مينځ کي را ځړول سنت دي.

د میرک شاه رحمة الله عليه قول ددې حديث په باره کي دادی چي د کومې خطبې په باره کي دلته ښودل سوي دي دا خطبه د رسول الله ﷺ د مرض الموت په وخت کي ارشاد فرمايل سوې ده د زيلعي رحمة الله عيله وينا ده چي د توري لنګوټې استعمالول سنت دی صاحب مدخل ليکلي دي چي د رسول الله ﷺ لنګوټه مبارکه اوه لاسه وه.

سيوطي رحمة الله عليه داسي ډېر صحابه او طابعين ذکر کړي دي چي توره لنګوټه به يې تړل په هغوی کي انس بن مالک ﷺ، عمار ابن ياسر ﷺ، معاويه ﷺ، ابو درداء ﷺ، براء ﷺ، عبد الرحمان بن عوف ﷺ، وائله ﷺ، سعيد بن مسيب ﷺ، حسن بصري او سعيد بن جبير وغيره هم دي . نووي رحمة الله عليه ليکلي دي چي لنګوټه په دواړو طريقو سره تړل جائز ده که شمله يې ايله کړې وي يا نه وي، په دې کي يوه طريقه هم مکروه نه ده .

د خطبې پر وخت تحية المسجد کول

﴿۱۳۲۷﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَخْطُبُ

د حضرت جابر ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ په خطبه کي فرمايلي دي

إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ وَلْيَتَجَوَّزْ فِيهِمَا . رواه مسلم

هر کله چي په تاسو کي يو څوک د جمعې په ورځ مسجد ته ولاړ سي او امام خطبه وايي نو هغه ته پکار دي چي دوه لنډ رکعتونه وکړي. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۵۹۷، رقم: ۵۹- ۸۷۵.

تشريح: امام شافعي رحمة الله عليه دا روايت پر تحية المسجد محمول کړې دی د هغه په نزد د تحية المسجد لمونځ واجب دی که څه هم امام خطبه وايي، دا مذهب د امام محمد رحمة الله عليه هم دی دا دواړه حضرات دا حديث خپل دليل جوړوي چي تحية المسجد واجب دی ځکه خو رسول الله ﷺ د خطبې په وخت کي د دې کولو تاکيد کړی دی.

د حنفيه په نزد تحية المسجد د جمعې څخه پرته په نورو وختو کي واجب نه دی نو د خطبې په وخت به په اولی طريقې سره واجب نه وي د امام مالک رحمة الله عليه او سفيان ثوري رحمة الله عليه هم دا مذهب دی جمهور علماء صحابه رضي الله تعالی عنهم او تابعين همنوا دي.

د دې حضراتو له خوا د دې حديث تاويل دا کيږي چي دلته د خطبې څخه مراد اراده ده يعني د رسول الله ﷺ دا ارشاد مبارک دی چي دوه رکعته هغه وخت هم کول کيږي کله چي امام د خطبې لپاره ورسيږي او د خطبې ورکولو اراده کوي نه دا چي بالفعل خطبه وايي د دې تاويل هغه قرائن او صحيح احاديث دي چي د هغه څخه د خطبې پر وخت د لمانځه حرمت ثابت سوی دی د رسول الله ﷺ ارشاد دی: کله چي امام د خطبې لپاره منبر ته روان سي نو د هغه وخت څخه خبري اتري نه دي صحيح نه لمونځ صحيح دی، يوازي دا ارشاد نبوي نه بلکه د حضرت علي کرم الله وجهه او حضرت عمر رضي الله عنه په باره کي نقل دي چي هغوی به هم د امام د خطبې لپاره د راوتلو وروسته کلام او لمونځ کول دواړه مکروه ګڼل نو د صحابه رضي الله تعالی عنهم قول حجت دی او زموږ په نزد د هغه تقليد د واجب که سنت څخه منقول يو شی د هغه مخالف نه وي.

په صحيح بخاري او مسلم کي د حضرت جابر رضي الله عنه څخه دا روايت په متعدد طريقو سره نقل دی چي يو سړی په مسجد کي هغه وخت داخل سو کله چي رسول الله ﷺ خطبه ورکول، رسول الله ﷺ د هغه سړي څخه پوښتنه وکړه چي تا تحية المسجد کړي دي؟ هغه عرض وکړ چي يا، نو رسول الله ﷺ ورته وفرمايل دوه رکعته لمونځ وکړه او مختصر يې وکړه د دې تاويل دا کېدای سي چي دا واقعه د هغه وخت ده چي د خطبې په وخت کي د لمانځه کولو ممانعت نه وو سوی يا دا اجازه يوازي د هغه سړي لپاره مخصوص وو د ځينو حضراتو تحقيق دادی چي دا واقعه د رسول الله ﷺ د خطبې شروع کولو مخکي پېښه سوې وه.

شيخ ابن همام رحمة الله عليه چي په دې اړه کومه خبره فرمايلې ده هغه زياته مناسبه ده هغه فرمايي په دې حديث کي او په هغو حديثونو کي چي د هغه څخه د خطبې د وخت کولو ممانعت

ثابتيږي څه اختلاف پکښي نه لازميږي، کېداى سي کله چي سړى په مسجد کي داخل سو او رسول الله ﷺ هغه ته د لمانځه کولو لپاره وفرمايل نو رسول الله ﷺ خطبه دروله وه بيا رسول الله ﷺ خطبه پوره کړې وه.

د ابن همام رحمة الله عليه دا خبره يوازي تر دغه قياس او تاويل پوري محدوده نه ده مګر حقيقت دادى چي صورت حال همداسي سوى دى د دارقطني رحمة الله عليه روايت بالکل په واضح الفاظو کي دا وضاحت کړى دى چي رسول الله ﷺ هغه ته وفرمايل چي دوه رکعته لمونځ وکړه بيا تر څو پوري چي هغه سړى د لمانځه څخه فارغ سوى نه وو نو رسول الله ﷺ چپ وو د لمانځه څخه د فارغه کېدو وروسته رسول الله ﷺ بيا خطبه مکمله کړې وه.

يو رکعت د امام سره کول

﴿۱۳۲۸﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصَّلَاةِ مَعَ الْإِمَامِ فَقَدْ أَدْرَكَ الصَّلَاةَ. متفق عليه

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: چا چي د امام سره يو رکعت ونيوى نو هغه پوره لمونځ ونيوى. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۲\۵۷، رقم: ۵۸۰، ومسلم ۱\۴۲۴، رقم: ۱۶۲- ۶۰۷.

تشريح : دا حکم په عامه توګه د ټولو لمنځو لپاره دى د جمعې لپاره مخصوص نه دى په کتاب الصلوة باب ما على المأموم کي ددغه مضمون حديث تير سوى دى چي (من ادرک رکعة قد ادرک الصلوة) د دې وضاحت هلته هم سوى دى مګر دا حديث چي دلته نقل کيږي امام شافعي رحمة الله عليه د جمعې په لمانځه سره مخصوص او مقيد کړى دى او د دې بنياد هغه د ابوهريره رضي الله عنه پر هغه روايت ايښى دى کوم چي د دې باب په اخر کي راځي.

د فقه حنفي په مشهور کتاب هدايه کي ليکلي دي چي کوم سړي ته د جمعې په لمانځه کي د امام سره د لمانځه کومه برخه حاصله سي هغه دي د امام سره اداء کړي او پر هغه برخه باندي د جمعې بناء کولو سره پاته لمونځ دي پوره کړي د دې حديث دا دليل دى چي (ما ادرکتم فصلوا ما فاتکم فاقضوا) يعني د لمانځه کومه برخه چي د امام سره ترلاسه کړئ هغه دي ادا کړي او څه چي پاته سي هغه دي پوره کړي د دې مطلب دا سو که يو سړى د جمعې په لمانځه کي بالکل په اخر کي په داسي حال کي شريک سي چي امام په التحيات کي وي يا په سجده سهو کي وي

نو هغه ته پکار ده چي په هغه حالت کي په جماعت کي شریک سي او د امام سره د جمعې د لمانځه کومه برخه چي هغه لاندي کړې ده پر هغه د جمعې بناء کولو سره پاته لمونځ دي پوره کړي، د امام یوسف او امام ابوحنیفة رحمة الله علیهما هم دا مذهب دی.

امام محمد رحمة الله علیه فرمایي که یو سړی د امام سره د جمعې د دوهم رکعت اکثره برخه ترلاسه کوي نو هغه ته پر هغه د جمعې بنا کول پکار ده مګر کوم سړی چي د جمعې دوهمه برخه ترلاسه نه کړي نو هغه دي پر هغه د جمعې بناء نه کوي مګر د ماپښین بناء دي وکړي.

د دوهم رکعت د اکثري برخي د ترلاسه کولو څخه مراد د رکوع تر لاسه کول دي یعني که یو سړی د دوهم رکعت په رکوع کي هم نسي ګډ نو هغه اکثره برخه دي لاندي کړي او که امام د رکوع څخه سر په پورته کولو سره هغه په جماعت کي ګډ سي نو هغه ته بهٔ اکثره برخه تر لاسه کول نه وایو. شیخ ابن همام رحمة الله علیه فرمایلي دي چي امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه او امام ابویوسف رحمة الله علیه د خپل پورتني مذهب بنیاد چي پر کوم حدیث ایښی دی هغه حدیث مطلق دی د جمعې سره د هغه تخصیص نسته.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د نبي کریم ﷺ د خطبې طریقه

﴿۱۳۲۹﴾: عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ خُطْبَتَيْنِ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ به دوې خطبې ویلې

كَانَ يَجْلِسُ إِذَا صَعِدَ الْمِنْبَرَ حَتَّى يَفْرُغَ أُرَاهُ الْمُؤَذِّن ثُمَّ يَقُومُ فَيَخْطُبُ ثُمَّ

پر منبر به کښېنستی بیا چي کله مؤذن به د آذان څخه فارغ سو نو رسول الله ﷺ به ودریدی او خطبه به یې ویل بیا

يَجْلِسُ وَلَا يَتَكَلَّمُ ثُمَّ يَقُوْمُ فَيَخْطُبُ. رواه أبو داود.

د یوې خطبې وروسته به کښېنستی او هیڅ خبره به یې نه کول بیا به ودریدی او دوهمه خطبه به یې ویل. ابوداؤد.

تخریج: سنن ابي داؤد ۱/ ۶۵۷، رقم: ۱۰۹۲.

تشريح : د حديث د الفاظ (اذا صعد المنبر) سره سم علماء ليکي چي پر منبر باندي په دربدو سره خطبه ويل مستحب ده د دوارو خطبو په مينځ کي د ناستي د مقدار په باره کي علامه ابن حجر رحمة الله عليه فرمايلي دي غوره داده چي د سورة اخلاص قل هوالله احد ويلو په اندازه دي کښيني.

(خبري به يې نه کولې) : د دې مطلب دادی چي د دوارو خطبو په مينځ کي به رسول الله ﷺ نه يو دعا کول او نه به يې څه ويل.

مسئله داده چي په دوهمه خطبه کي د رسول الله ﷺ د آل، اصحاب او ازواج مطهراتو، خلفاء راشدينو، حضرت حمزه رضي الله عنه او حضرت عباس رضي الله عنه لپاره دعا کول مستحب ده.

په شرح کنيه کي ليکلي دي چي د پاچهانو داسي تعريف چي غلط وي او د هغوی داسي اوصاف بيانول چي د هغه سره هغوی متصف نه وي سخت مکروه يعني مکروه تحريمي دی ځکه چي په داسي عبادت سره ګناه يعني درواغ يو ځای کول لازميږي، د دې مسئلې شدت ددي څخه په ښه ډول واضح کيږي چي زموږ ځيني امامانو خو دا ويلي دي چي زموږ د زمانې پاچاهانو ته عادل ويل د کفر حد ته نژدې کيږي، په حديث کي چي دا بيان سوی دی چي رسول الله ﷺ د دوارو خطبو په مينځ کي خبري نه کولې نو د دې په باره کي شيخ عبدالحق محدث دهلوي رحمة الله عليه تشريح کړې ده کوم چي پورته بيان سوې ده مګر علي قاري رحمة الله عليه د شرح طيبي څخه نقل کړي دي چي د دوارو خطبو په مينځ کي د قرآن ويل غوره دي ځکه چي د ابن حبان رحمة الله عليه يو روايت دی چي د هغه مفهوم دادی : کله چي به رسول الله ﷺ د دوارو خطبو په مينځ کي کښېنستی نو د کتاب الله اياتونه به يې ويل ځيني حضراتو ويلي دي چي په دې دوران کي سورة اخلاص ويل مستحب دی، په هرحال داسي معلوميږي چي د حديث د دې جملې د تشريح پر وخت به د شيخ عبدالحق رحمة الله عليه دا روايت نه وو. والله اعلم.

خطبې ته د ناستي طريقه

﴿۱۳۳۰﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اسْتَوٰى عَلَى الْمِنْبَرِ اِسْتَقْبَلْنَاهُ بِوُجُوْهِنَا . رواه الترمذي وقال هذا حديث لا نعرفه إلا من حديث محمد بن الفضل وهو ضعيف ذاهب الحديث .

د حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی چي کله به رسول الله ﷺ پر منبر کښېنستی نو

مخامخ به سوو موړ ده ته په مخونو خپلو سره ، ترمذي ويلي دي دا موړ ته يوازي د محمد بن فضل څخه ځرګنده ده چي ضعيف دی او د هغه حديث ياد نه پاته کېدل .

تخريج: سنن الترمذي ۲\۳۸۳، رقم: ۵۰۹.

تشريح: د دې حديث څخه معلومه سوه چي د خلکو لپاره دا مستحب ده چي هغوی د خطبې پر وخت د خطبې اورېدو لپاره خپل مخ د خطيب خواته متوجه کړي او کښېني همداسي خطيب دي هم خلکو ته مخ په متوجه کېدو سره خطبه شروع کړي .

د حنفيه په نزد مسئله دا ده چي کله خطيب د خطبې لپاره پر منبر کښېني نو خلکو ته دي سلام نه کوي خو امام شافعي رحمة الله عليه او امام احمد رحمة الله عليه د دې څخه اختلاف کړی دی .

اَلْفَصْلُ الثالث (دريم فصل)

نبي كريم ﷺ به خطبه په ولاړه ويل

﴿۱۳۳۱﴾: عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ

د حضرت جابر بن سمرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به خطبه ويل

قَائِمًا ثُمَّ يَجْلِسُ ثُمَّ يَقُومُ فَيَخْطُبُ قَائِمًا فَمَنْ نَبَّأَكَ أَنَّهُ كَانَ يَخْطُبُ جَالِسًا

په ولاړه بيا به کښېنستی بيا به ودريدی او خطبه به يې ويل ، کوم چا چي تا ته دا خبر درکړی دی چي رسول الله ﷺ به په ناسته خطبه ويل

فَقَدْ كَذَبَ فَقَدْ وَاللهِ صَلَّيْتُ مَعَهُ أَكْثَرَ مِنْ أَلْفَيْ صَلَاةٍ . رواه مسلم

هغه دروغجن دی ما د رسول الله ﷺ سره تر دوو زرو زيات لمنځونه کړي دي .مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۵۸۹، رقم: ۳۵- ۸۶۲.

تشريح : د دوو زرو څخه زيات لمنځونو څخه يوازي د جمعې لمنځونه مراد نه دي بلکه مطلب دادی چي جمعه او د جمعې پرته نور تر دوو زرو زيات لمنځونه ما د رسول الله ﷺ سره کړي دي ځکه چي رسول الله ﷺ تر ټولو اوله جمعه مدينې منورې ته په راتلو سره کړي وه او په مدينه کي د رسول الله ﷺ ټول وخت د اقامت لس کاله وو همداسي د رسول الله ﷺ په ژوند کي د ټولو جمعو اندازه تر پنځو سوو زياته وه، په هرحال د حضرت جابر رضي الله عنه مقصد خو د رسول الله ﷺ

سره د معيت او رفاقت (ملگرتوب) زياتوب بيانول دی.

په شرح منيه کي دا مسئله ليکلې ده چي کوم ښار په جنگ او جدل سره او د توري په ذريعه فتح سوی وي لکه مکه مکرمه چي فتح سوې ده نو هلته خطيب ته په توري سره خطبه ويل او د کوم ښار او سېدونکي چي په خپله خوښه مسلمانان سي يعني اسلام قبول کړي لکه مدينه منوره نو هلته بېله توري خطبه ويل پکار ده.

په ينا بيع کي ليکلي دي چي دوهمه خطبه د اولي خطبې په نسبت په کرار اواز سره ويل پکار ده.

﴿١٣٢٢﴾: وَعَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ أَنَّهُ دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ ابْنُ أُمِّ

د حضرت کعب بن عجرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي هغه مسجد ته ننوتی او عبدالرحمن بن ام

الْحَكَمِ يَخْطُبُ قَاعِدًا فَقَالَ انْظُرُوا إِلَى هٰذَا الْخَبِيثِ يَخْطُبُ قَاعِدًا وَقَالَ

الحکم په ناسته خطبه ويل هغه وويل دا خبيث ته گوره چي په ناسته خطبه وايي حال دا چي

اللّٰهُ تَعَالَى وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا. رواه مسلم

الله تعالی فرمايلي دي (کوم وخت چي سوداگري يا لوبي ويني نو د هغه په لور ور وځغلي او تا په ولاړه) (خطبه ويلو) پرېږدي. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ٢\٥٩١، رقم: ٣٩- ٨٦٤.

تشريح: د رسول الله ﷺ په مقدسه زمانه کي يو وار په مدينه منوره کي سخته وچ کالي راغلل او اهل مدينه سخت پرېشان او په تکليف کي اخته سول په هغه ورځو کي يو وار داسي وسول چي رسول الله ﷺ د جمعې ورځ پر منبر خطبه و فرمايل چي ناڅاپه د تجارت يوه قافله د شام څخه په مدينه کي داخله سول، صحابه کرام رضي الله تعالی عنهم چي د لوږي څخه ډېر بې حاله او کمزوري سوی وه د خطبې په دوران کي هغه قافلې ته د کتلو لپاره د مسجد څخه دباندي ووتل ځيني صحابه کرام رضي الله عنهم چي د هغوی شمېر دوولس وو په مسجد کي ناست خطبه يې اورېدل د دغه خلکو په اړه پورتنی آيت نازل سو، د کعب رضي الله عنه د ارشاد مطلب دا وو چي د الله تعالی د دې قول څخه دا خبره بالکل واضحه کيږي چي خطبه په ولاړه ويل کيږي او د صحيح احاديثو څخه هم ثابته ده، نو سربېره د دې چي هغه سړي په ناسته خطبه ويل نو د هغه

په خبث باطن کي څه شک دی.

په هر حال د آیت د الفاظو (تا ولاړ پریږدي) څخه دا خبره څرګندہ سوه چي رسول الله ﷺ به په ولاړي خطبه ورکول د امام شافعي رحمة الله علیه په نزد په ولاړي خطبه ورکول د خطبې شرط دی مګر د حنفیه په نزد سنت دی.

د جمعې او خطبې وختونه

د جمعې د صحیح اداء کولو د شرطو څخه یو شرط وخت دی چي وخت تېر سي بیا نه صحیح کیږي د جمعې وخت د ماپښین وخت دی د جمعې لمونځ د وخت څخه مخکي جائز نه دی مګر د امام احمد ابن حنبل رحمة الله علیه په نزد صحیح دی همداسي د مازدیګر وخت د شروع کېدو وروسته هم د جمعې لمونځ جائز نه دی خو د امام مالک رحمة الله علیه په نزد جائز دی.

پورتنی حدیث پر دې خبره دلالت کوي چي د حرام یا مکروه شیانو کونکي باندي سختي کول یا په هغه سره د غصې معامله کول جائز ده ځکه چي د هغه شي خلاف عمل کول چي د هغه همشتوب د رسول الله ﷺ څخه ثابت دی دا د هغه د خبث باطن علامه ده.

په خطبه کي لاسونه غورزول نه دي پکار

﴿۱۳۲۳﴾: وَعَنْ عُمَارَةَ بْنِ رُؤَيْبَةَ قَالَ رَأَى بِشْرَ بْنَ مَرْوَانَ عَلَى الْمِنْبَرِ رَافِعًا

د حضرت عمارة بن رویبة رضی الله عنه څخه روایت دی چي هغه بشر بن مروان پر منبر ولیدی

يَدَيْهِ فَقَالَ قَبَّحَ اللهُ هَاتَيْنِ الْيَدَيْنِ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

په لاسو غورزولو سره، هغه وویل الله تعالی دي دا لاسونه خراب کړي ما رسول الله ﷺ لیدلی دی

مَا يَزِيدُ عَلَى أَنْ يَقُولَ بِيَدِهِ هٰكَذَا وَأَشَارَ بِإِصْبَعِهِ الْمُسَبِّحَةِ. رواه مسلم

چي تر دې زیاته اشاره یې نه کول د دې په ویلو سره یې د شهادت په ګوتي سره اشاره وکړل. مسلم

تخریج: صحیح مسلم ۲\۵۹۵، رقم: ۵۳- ۸۷۴.

تشریح: مطلب دا دی چي کله حضرت عمار رضی الله عنه بشر ولیدی چي هغه د سنت طریقې خلاف خپل لاسونه زیات پورته کوي نو پر هغه یې ډېر بد وویل چي په داسي الفاظو کي یې د هغه اظهار وکړ د دې وروسته هغه د خپل شهادت په ګوتي سره په اشاره کولو سره وښودل چي رسول الله ﷺ به یوازي په دومره اندازه اشاره کول او هغه به یې هم ځکه کول چي خلک په ښه انداز

سره مخاطب وي او ه خطبې اوريدو خواته راغب وي او د خبطې پر جزئياتو باندي د عمل کولو ولوله او جذبه پيدا سي.

د نبي کريم ﷺ د خطبې پر وخت پر منبر دريدل او د ابن مسعود رضی اللہ عنہ مسجد ته رابلل

﴿۱۳۴۴﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ لَمَّا اسْتَوٰى رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي يو ځل رسول الله ﷺ په اطمينان سره پر منبر کښېنستی

الْجُمُعَةِ عَلَى الْمِنْبَرِ قَالَ اجْلِسُوْا فَسَمِعَ ذٰلِكَ ابْنُ مَسْعُوْدٍ فَجَلَسَ عَلٰى بَابِ

او وه يې فرمايل: کښېنئ، ابن مسعود دا الفاظ واوريدل نو د مسجد په دروازه کي کښېنستی

الْمَسْجِدِ فَرَآهُ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ تَعَالَ يَا عَبْدَ اللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ. رواه أبو داود.

چي هغه وخت هلته ولاړ وو کله چي رسول الله ﷺ هغه وليدی نو وه يې فرمايل: عبد الله بن مسعوده! دننه راسه. ابو داؤد

تخريج: سنن ابي داؤد ۱/۶۵۶، رقم: ۱۰۹۱.

تشريح: علامه طيبي رحمة الله عليه فرمايي دا حديث د دې خبري دليل دی چي پر منبر باندي د خطبې ورکولو او دريدو په صورت کي خبري کول جائز دي مگر د حنفيه په نزد د خطيب لپاره د خطبې په حالت کي کلام کول جائز نه دی په شرط د دې چي هغه کلام د امر بالمعروف په توگه نه وي خو خطيب ته پکار ده چي د امر بالمعروف په اړه که چاته څه وايي نو په عربي ژبه کي دي يې ووايي که په بله ژبه يې ووايي نو مکروه ده.

علامه ابن حجر رحمة الله عليه فرمايي چي په ښکاره خو داسي معلوميږي چي کله به رسول الله ﷺ د خطبې لپاره پر منبر ودريدی نو رسول الله ﷺ به په حاضرينو کي يو څوک هغه وخت د لمانځه کولو لپاره دريدلی ليدلی وو نو هغه ته به يې د کښېنستلو حکم فرمايلی وي ځکه چي د خطبې لپاره پر منبر باندي د خطيب د کښېنستلو په وخت کي لمونځ کول حرام دي څرنگه چي د ټولو علماؤ دا متفقه مذهب دی.

د جمعې دلمانځه قضايي

﴿۱۳۳۵﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : کوم څوک چي

أَدْرَكَ مِنَ الْجُمُعَةِ رَكْعَةً فَلْيَصِلْ إِلَيْهَا أُخْرٰى وَمَنْ فَاتَتْهُ الرَّكْعَتَانِ فَلْيُصَلِّ أَرْبَعًا أَوْ قَالَ الظُّهْرَ . رواه الدار قطني .

د جمعې يو رکعت ونيسي نو هغه ته پکار ده چي د هغه سره دوهم رکعت يو ځای کړي او د کوم چا څخه چي دواړه رکعتونه تير سي نو هغه ته پکار ده چي څلور رکعته وکړي يا د ماپښين لمونځ وکړي . دار قطني.

تخريج: سنن الدار قطني ۱۱/۲، رقم: ۷.

تشريح : که څه هم نووي رحمة الله عليه وضاحت کړی دی چي دا حديث د ضعف څخه خالي نه دی خو دا حديث که صحيح هم ومنل سي نو د دې مطلب به دا وي چي کوم سړی د جمعې دوه رکعتونه هيڅ ونه نيسي نو هغه دي د ماپښين څلور رکعته وکړي د دې مسئلې وضاحت د حضرت ابو هريره رضي الله عنه د هغه روايت د تشريح په ضمن چي د دې باب د اول فصل په اخر کي تېر سوی دی بيان سوی دی .

==========

بَابُ صَلٰوةِ الْخَوْفِ (د بيري دلمانځه بيان)

د کافرانو د بيري او د دښمن د مقابلې په وخت کي چي کوم لمونځ کيږي هغه ته د بيري لمونځ ويل کيږي، د بيري لمونځ د کتاب او سنت څخه ثابت دی، د اکثرو علماؤ په نزد پر دې خبره اتفاق دی چي د رسول الله ﷺ د وصال وروسته هم دا لمونځ پاته او ثابت دی که څه هم د ځينو حضراتو قول دی چي د بيري لمونځ يوازي د رسول الله ﷺ د زمانې سره ځانګړی وو او د ځينو حضراتو مثلا امام مالک رحمة الله عليه په نزد دا لمونځ د سفر په حالت سره مخصوص دی او د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه په نزد دا لمونځ د سفر او حضر په دواړو صورتو کي جائز دی .

د زماني او ځای د اختلاف په مناسبت سره دا لمونځ په زیاتو طریقو سره روایت سوی دی ځینو حضراتو ویلي دي چي په شپاړلسو طریقو سره نقل دي، ځیني حضرات تر دې زیات او ځینو تر دې کم طریقې وایي، مګر د علماؤ پر دې خبره اتفاق دی چي په حدیثو کي چي څومره طریقې نقل دي تولي معتبري دي، د علماء په نزد اختلاف یوازي د ترجیح او فوقیت په باره کي دی، چا یوې طریقې ته ترجیح ورکړې ده او د چا په نزد بلي طریقې ته فوقیت حاصل دی، علامه شمني رحمة الله علیه ویلي دي چي رسول الله ﷺ د بیري لمونځ څلور ځایه کړی دی: اول په ذات الرقاع کي، دوهم په بطن نخل کي، دریم په عسفان کي او څلورم په قرد کي.

د دې څخه معلومه سوه چي د بیري لمونځ سته نو د سفر په حالت کي پر دې قیاس کولو سره دا لمونځ هم په حضر کي هم جائز کړی دی.

اَلْفَصْلُ الْاَوَّلُ (لومړی فصل)

د جګړې په وخت کي دلمانځه طریقه

﴿۱۳۳۶﴾: عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِیْهِ قَالَ غَزَوْتُ مَعَ رَسُوْلِ

حضرت سالم بن عبد الله بن عمر د خپل پلار څخه روایت دی کوي چي زه د رسول الله ﷺ سره

اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ قِبَلَ نَجْدٍ فَوَازَیْنَا الْعَدُوَّ فَصَافَفْنَا لَهُمْ فَقَامَ

د نجد په لور په جهاد ولاړم او د دښمن سره مو مقابله وکړه موږ د دښمن په وړاندي صف بندي وکړه او رسول الله ﷺ ودریدی

رَسُوْلُ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یُصَلِّيْ لَنَا فَقَامَتْ طَائِفَةٌ مَّعَهُ وَأَقْبَلَتْ

موږ ته دلمانځه کولو لپاره یوه ډله د رسول الله ﷺ سره لمانځه ته ودریدل او بله ډله د دښمن مقابلې ته ودریدل

طَائِفَةٌ عَلَی الْعَدُوِّ وَرَکَعَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْ مَعَهُ وَسَجَدَ

رسول الله ﷺ د هغه خلکو سره چي په رسول الله ﷺ پسي لمانځه ته ولاړ وه رکوع وکړل بیا یې دوې سجدې وکړې

سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ انْصَرَفُوْا مَكَانَ الطَّائِفَةِ الَّتِيْ لَمْ تُصَلِّ فَجَاؤُوْا فَرَكَعَ رَسُوْلُ

بیا کومي ډلي چي لمونځ کوی د هغه ډلي پر ځای ودریدل کوم چي لمنځونه نه وه کړې او د دښمن سره جنګېدل هغه ډله راغلل او د رسول الله ﷺ سره یې یو رکعت وکړ

اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِهِمْ رَكْعَةً وَّسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ فَقَامَ كُلُّ

او دوې سجدې یې وکړې ، بیا رسول الله ﷺ سلام وګرځوی او هر سړي په ولاړه

وَاحِدٍ مِّنْهُمْ فَرَكَعَ لِنَفْسِهِ رَكْعَةً وَّ سَجْدَتَيْنِ وَرَوٰى نَافِعٌ نَحْوَهُ وَزَادَ فَإِنْ

بیل بیل خپل یو رکعت وکړی او دوې سجدې یې وکړې ، رافع هم دا ډول روایت بیان کړی دی د هغه په روایت کي دا الفاظ زیات دي که چیري

كَانَ خَوْفٌ هُوَ أَشَدُّ مِنْ ذٰلِكَ صَلُّوْا رِجَالاً قِيَامًا عَلٰى أَقْدَامِهِمْ أَوْ رُكْبَانًا

بیره د دې څخه هم زیاته وي نو خلک دي پر پښو په ولاړه او سپاره دي پر خپل سپرلۍ

مُسْتَقْبِلِي الْقِبْلَةِ أَوْ غَيْرَ مُسْتَقْبِلِيْهَا قَالَ نَافِعٌ لاَ أُرٰى ابْنَ عُمَرَ ذَكَرَ ذٰلِكَ

د قبلې په لوري یا بل لوري ته مخ کړي او لمونځ دي وکړي ، نافع وایي ابن عمر به دا روایت

إِلاَّ عَنْ رَّسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . رواه البخاري .

خامخا د رسول الله ﷺ څخه نقل کړی وي .بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۲\۴۲۹، رقم: ۹۴۲.

تشريح : نجد لوري مځکي ته وايي او دلته د نجد څخه مراد نجد حجاز دی نجد یمن مراد نه دی دا حدیث پر دې خبره دلالت کوي چي تعدد د جماعت یعني څو څو واره جماعت کول مکروه دی په خاصه توګه کله چي ټول لمونځ کونکي حاضر وي، همداسي دا حدیث پر دې خبره دلالت کوي چي فرض لمونځ په نفل لمونځ کونکو پسي نه دی صحیح کنه رسول الله ﷺ به دوارو جماعتونو ته بیل بیل دوه دوه واره لمونځ ورکړی وای او د جماعت واجب کېدو هم دا حدیث قوي دلیل دی چي په داسي حالت کي هم کله چي د دښمن لښکر مخامخ وي جماعت دي نه پریږدي .

ابن همام رحمة الله علیه فرمايي چي په پورتنۍ طريقې سره د بيري د لمانځه اداء كول هغه وخت ضروري کیږي کله چي ټول خلک د يوه سړي پر امام جوړولو باندي ټینګ وي که داسي صورت نه وي نو بيا غوره داده چي يو امام دي يو جماعت ته پوره لمونځ ورکړي او دوهم امام دي دوهم جماعت ته پوره لمونځ ورکړي.

د حديث الفاظ فقام كل واحد منهم او دا خلک ودرېدل د دې تفصيل او تشريح د علماء حنفيه ځنی ځيني شارحينو دا بيان کړې ده چي دا جماعت چي وروسته په راتلو سره په لمانځه کي ګډ سوی وو د رسول الله ﷺ د سلام ګرځولو وروسته د دښمن سره د مقابلې لپاره ولاړ او اول جماعت چي په اول رکعت کي ګډ سوی وو د هغه ځای ځنځه د لمونځ کولو لپاره راغلی او يوازي يوازي خپل پاته لمونځ يې پوره کړی او د سلام ګرځولو سره بيا د دښمن مقابلې ته ولاړل د دې وروسته بيا دوهم جماعت دلته راغی او هغوی هم يوازي يوازي خپل لمونځ په پوره کولو سره سلام وګرځوی او بيا د دښمن مقابلې ته ولاړل.

ابن ملک رحمة الله علیه فرمايي چي د ځينو علماؤ ځنځه دا تفصيل او طريقه نقل ده د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله علیه هم دا مذهب دی که څه هم دا تفصيل په حديث کي په وضاحت سره نه دی بيان سوی او نه په صراحت سره حديث پر دې دلالت کوي مګر ابن همام رحمة الله علیه فرمايي چي د دې حديث ځنځه د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله علیه د مذهب يو برخه ثابتيږي او هغه دا چي اول جماعت په يوه رکعت کولو سره ولاړ سي او دوهم جماعت په دريم رکعت کي په راتلو سره د امام سره ګډ سي او د دې دوهم جماعت په شتون کي دي امام خپل لمونځ په پوره کولو سره سلام وګرځوي البته د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله علیه پوره مذهب او د هغوی نقل سوې پوره طريقه د يو بل روايت ځنځه معلوميږي چي پر حضرت ابن عباس رضی الله عنه باندي موقوف ده، د امام اعظم رحمة الله علیه دا مذهب او د هغوی روايت امام محمد رحمة الله علیه په خپل کتاب الاثار کي نقل کړی دی.

په دې اړه په دې خبره هم پوه سی چي د بيري د لمانځه په باره کي چي د امام اعظم رحمة الله علیه کوم مذهب دی او هغه چي کوم تفصيل بيان کړی دی هغه د حديث د موقوف ځنځه ثابت دی او ښکاره ده چي په دې باب کي عقل ته هيڅ دخل نسته نو حديث موقوف به د حديث مرفوع په درجه کي وي.

او بيا دا چي د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله علیه مذهب دا هم دی چي په پورتني صورت کي اول جماعت خپل لمونځ بيله قرائته د لاحق په ډول پوره کړي او دوهم جماعت يې په قرائت

سره پوره کړي څرنګه چي مسبوق خپل لمونځ په قرائت سره پوره کوي.
مګر دا صورت د هغه وخت دی کله چي لمونځ د سفر په حالت کي کول کيږي او امام مسافر وي يا لمونځ دوه رکعتيز وي او که امام مقيم وي او لمونځ څلور رکعتيز وي نو د دواړو جماعتونو څخه هر يو جماعت به د امام سره دوه دوه رکعته کوي مګر که لمونځ دري رکعتيز وي لکه د ماښام لمونځ که د سفر وي يا د حضر په دواړو صورتونو کي اول جماعت دي د امام سره دوه رکعته کوي او دوهم جماعت يو رکعت او هر جماعت به خپل خپل لمونځ په پورتني طريقې سره پوره کوي.
د حديث اخري الفاظ (قياما على اقدامهم) څخه دې خبري ته اشاره ده چي لمونځ کونکي دي رکوع او سجده پرېږدي يعني په پورتني صورت کي کله چي خلک پر سپرلۍ باندي لمونځ وکړي نو رکوع او سجده دي د سر په اشاره سره وکړي، د ويري د لمانځه په اړه پورتنۍ ذکر سوې طريقه که څه هم د قياس خلاف ده مګر خپله د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه په نزد تلل، سپرېدل او جنګ کول لمونځ فاسد کوي بيا دا چي په دې صورت کي نه يوازي دا چي دا عمل کثير دی بلکه د قبلې څخه هم مخ اړول کيږي ، په قرآن کريم او د رسول الله ﷺ په احاديث صحيحه کي د ويري لمونځ او د دې طريقه راغلې ده ځکه نو هغه مشروع ساتل سوې ده.

د ويري د لمانځه يوه بله طريقه

﴿۱۳۳۷﴾: وَعَنْ يَزِيدَ بْنِ رُومَانَ عَنْ صَالِحِ بْنِ خَوَّاتٍ عَمَّنْ صَلَّى مَعَ رَسُولِ
يزيد بن رومان د صالح بن خوات څخه او هغه د هغه سړي څخه چي د رسول الله ﷺ سره يې
اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ ذَاتِ الرِّقَاعِ صَلَاةَ الْخَوْفِ أَنَّ طَائِفَةً صَفَّتْ
د ذات الرقاع په غزا کي د خوف (ويري) لمونځ کړی وو، نقل کوي چي يوې ډلي صف وتړی
مَعَهُ وَطَائِفَةٌ وِجَاهَ الْعَدُوِّ فَصَلَّى بِالَّتِي مَعَهُ رَكْعَةً ثُمَّ ثَبَتَ قَائِمًا وَأَتَمُّوا
د رسول الله ﷺ سره او بله ډله د دښمن مقابلې ته ودريدل ، رسول الله ﷺ دې صف ته يو رکعت لمونځ ورکړ بيا په دوهم رکعت کي رسول الله ﷺ ودريدی هغه ډلي خپل لمونځ پوره کړی
لِأَنْفُسِهِمْ ثُمَّ انْصَرَفُوا فَصَفُّوا وِجَاهَ الْعَدُوِّ وَجَاءَتِ الطَّائِفَةُ الْأُخْرَى فَصَلَّى
بيا يوازي د دښمن مقابلې ته ورغلل او بله ډله راغلل ، رسول الله ﷺ دې ډلي ته هم

بِهِمُ الرَّكْعَةَ الَّتِي بَقِيَتْ مِنْ صَلَاتِهِ ثُمَّ ثَبَتَ جَالِسًا وَأَتَمُّوا لِأَنْفُسِهِمْ ثُمَّ

يو ركعت لمونځ وركړ هغه ركعت چي پاته وو د لمانځه دده ﷺ څخه بيا پاته سوو ناستو خلكو خپل لمونځ د خپل ځان سره پوره كړبيا

سَلَّمَ بِهِمْ . متفق عليه واخرج البخاري بطريق آخر عن القاسم عن صالح بن خوات عن سهل بن ابي خثمة عن النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

نبي كريم ﷺ سلام وګرزوی دوی هم سلام ورسره وګرزوی. بخاري او مسلم، امام بخاري دا حديث د يو بل سند څخه بيان كړی دی د دې سند داسي دی چي قاسم د صالح بن خوات څخه او هغه د سهل بن حشمه څخه او هغه د رسول الله ﷺ څخه روايت كړی دی .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۷\ ۴۲۱، رقم: ۴۱۲۹ ومسلم ۱۱\ ۵۷۵، ۵۷۶، رقم: ۳۱۰- ۸۴۲.

تشريح : د ذات الرقاع په ورځ كوم سړی چي د رسول الله ﷺ ملګری وو د هغه نوم سهل ابن خثمه رضي الله عنه وو، ځكه چي محمد ابن قاسم رحمه الله د صلوة الخوف حديث د صالح ابن خوات رحمة الله عليه څخه او هغه د حضرت سهل ابن خثمه رضي الله عنه څخه نقل كړی دی لكه څرنګه چي د بخاري په روايت كي بيان سوي دي.

ذات الرقاع د يو غزا نوم دی چي په پنځم هجري كال كي رامنځته سوې ده ، رسول الله ﷺ د كفارو د مقابلې لپاره ولاړی مګر بيله جګړې كولو بيرته ستانه سول او په دغه وخت كي دا لمونځ سوی وو.

دغه غزا ته ذات الرقاع ځكه وايي چي هغه وخت مسلمانان په غزا كي د ګڼون كولو لپاره د جنګ ډګر ته تللي وه نو لوڅي پښې وه او د هغه په وجه يې په پښو كي سوريان سوي وه او نوكان يې مات سوي وه هغه مجاهدينو پر خپلو پښو رقاع چاپيره كړي وې او په دې مناسبت سره دا غزا د ذات الراقع په نامه مشهوره سوه.

په دې حديث كي د بيري د لمانځه چي كومه طريقه نقل سوې ده دا يوه بله طريقه ده په دې كي هم هري ډلي يو ركعت د رسول الله ﷺ سره وكړ او يو يو ركعت يې يوازي وكړ، مګر دلته فرق دادی چي هري ډلي چي يو يو ركعت يوازي وكړ هغه يې د رسول الله ﷺ په لمانځه كي د پاته كېدو په دوران كي وكړ او په لومړی طريقه كي هري ډلي خپل يو يو ركعت د رسول الله ﷺ

د لمانځه څخه د فارغه کېدو وروسته کړی وو.

امام شافعي رحمة الله عليه او امام مالک رحمة الله عليه پر دغه طريقه عمل کړی دی کوم چي د دغه حديث څخه ثابته ده.

د رسول الله ﷺ زغم

﴿۱۳۳۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ أَقْبَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتّٰى

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي موږ د رسول الله ﷺ سره جهاد ته روان سو، کله چي

إِذَا كُنَّا بِذَاتِ الرِّقَاعِ قَالَ كُنَّا إِذَا أَتَيْنَا عَلٰى شَجَرَةٍ ظَلِيلَةٍ تَرَكْنَاهَا لِرَسُولِ

ذات الرقاع ته ورسيدو نو موږ د رسول الله ﷺ لپاره يوه سايه داره درخته پرېښودل

اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَسَيْفُ رَسُولِ

چي د هغې لاندي آرام وکړي، جابر رضي الله عنه وايي رسول الله ﷺ تر درختي لاندي آرام کوی او توره يې

اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُعَلَّقٌ بِشَجَرَةٍ فَأَخَذَ سَيْفَ نَبِيِّ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

پر درختي زړېدل چي په مشرکينو کي يو سړی راغلی او د رسول الله ﷺ توره يې واخيسته

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاخْتَرَطَهُ فَقَالَ لِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَخَافُنِي

او د تيکي څخه يې راوکښل او وه يې ويل ايا ته زما څخه بيرېږې ؟

قَالَ لَا قَالَ فَمَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي قَالَ اللّٰهُ يَمْنَعُنِي مِنْكَ قَالَ فَتَهَدَّدَهُ أَصْحَابُ

رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: نه، هغه ورته وويل زما څخه به دي اوس څوک خلاصوي؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل ستا د لاسه به ما الله خلاصوي، بيا صحابه کرامو هغه وليدی

رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَغْمَدَ السَّيْفَ وَعَلَّقَهُ قَالَ فَنُودِيَ بِالصَّلَاةِ

او هغه يې ونيوی او توره يې په تيکي کي واچول او پر درخته يې وزړول، جابر رضي الله عنه وايي د دې وروسته آذان وسو د لمانځه

فَصَلّٰى بِطَائِفَةٍ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ تَأَخَّرُوا وَصَلّٰى بِالطَّائِفَةِ الْأُخْرٰى رَكْعَتَيْنِ قَالَ

رسول الله ﷺ يوې ډلي ته دوه رکعته ورکړل بيا دا ډله شا ته سول او بله ډله د هغه پر ځای راغلل رسول الله ﷺ هغوی ته هم دوه رکعته ورکړل،

فَكَانَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعُ رَكَعَاتٍ وَلِلْقَوْمِ رَكْعَتَانِ .

متفق عليه

يعني رسول الله ﷺ څلور رکعته وکړل او خلکو دوه دوه رکعته وکړل . بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۷\۴۲۶، رقم: ۴۱۳۶، ومسلم ۱\۵۷۶، رقم: ۳۱۱- ۸۳۴.

تشريح: د دې حديث څخه معلومه سوه چي رسول الله ﷺ نه يوازي دا چي ډېر زړه ور وو بلكه د كفارو له خوا پر رسېدونكي تاوان باندي به يې صبر كوی او جاهلو كفارو چي به كله د رسول الله ﷺ سره د بداخلاقۍ معامله كول نو رسول الله ﷺ به هغه په ډير صبر سره زغمل، واقدي رحمة الله عليه ذكر كړی دی چي كله هغه مشرک په غلطي ارادې سره توره راواېستل نو د هغه پر ملا سخت درد پيدا سو چي په هغه سره وارخطا سو او توره يې د لاسه څخه پر مځكه ايله سوه په دې حالت ليدو سره هغه مشرک مسلمان سو او د هغه په وجه ډيرو زياتو خلكو هدايت تر لاسه كړ مګر ابوعوانه ﷺ نقل كړی دی چي هغه مسلمان نه سو خو هغه دا وعده وكړه چي بيا به هيڅكله د رسول الله ﷺ سره جنګ نه وكړم .

په هر حال رسول الله ﷺ د هغه پر بداخلاقۍ هغه ته سزا نه وركړل د دې وجه يا خو تاليف قلب وو يا يو بله وجه وه چي رسول الله ﷺ هغه معاف كړ، د دې حديث په باره كي د مظهر رحمة الله عليه قول دا دی چي د دې څخه مخكي سوی روايت او په دې روايت كي اختلاف دی .

د دغه دواړو روايتونو تعلق د يو ځای يعني غزوه ذات الرفاع سره دی نو د دې وجه دا ده كه څه هم دواړه روايتونه په يوه ځای سره متعلق وي خو په وختونو كي فرق او اختلاف دی د دې مطلب دا دی چي دواړه روايتونه به پر دې محمول كيږي چي غزوه ذات الرقاع كي رسول الله ﷺ دوه واره لمونځ كړی دی يو وار خو د هغه طريقې سره سم كوم چي سهل ابن خثمه ﷺ بيان كړی دی او يو وار د هغه طريقې مطابق چي حضرت جابر ﷺ يې بيانوي، نو د سهل روايت د سهار پر لمانځه محمول كيږي او د حضرت جابر ﷺ روايت به د ماپښين يا مازديګر پر لمانځه محمول كيږي بيا دا ويل كېدای سي چي دواړه روايتونه به پر تعدد غزوات باندي محمول كيږي .

څرنګه چي د جابر ﷺ د ارشاد څخه ثابتيږي چي په دغه وخت كي رسول الله ﷺ څلور

كعته وكړل او د نورو خلكو دوه ركعته سول نو علماؤ د دې څو وجهې بيان كړې دي په هغه ټولو كي صحيح او بهتره وجه داده چي يا خو دا واقعه د آيت د قصر نازلېدو مخكي ده يا كوم ځاى چي دا لمونځ سوى وو هلته قصر نه واجب كېدى، امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه دا قول اختيار كړى دى چي خلكو د رسول الله ﷺ سره دوه ركعته وكړل او پاته دوه ركعته يې يوازي پوره كړل. والله اعلم.

د بيري د لمانځه يوه بله طريقه

﴿۱۳۳۹﴾: وَعَنْهُ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْخَوْفِ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ به موږ ته د خوف لمونځ راكوى

فَصَفَفْنَا خَلْفَهُ صَفَّيْنِ وَالْعَدُوُّ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ فَكَبَّرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

موږ په رسول الله ﷺ پسي دوه صفونه جوړ كړل او د ښمن زموږ او د قبلې په منځ كي وو، رسول الله ﷺ تكبير ووايه

وَسَلَّمَ وَكَبَّرْنَا جَمِيعًا ثُمَّ رَكَعَ وَرَكَعْنَا جَمِيعًا ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ

بيا موږ ټولو تكبير ووايه بيا حضرت ﷺ ركوع وكړل نو موږ هم ټولو ركوع وكړل بيا رسول الله ﷺ د ركوع څخه سر راپورته كړ

وَرَفَعْنَا جَمِيعًا ثُمَّ انْحَدَرَ بِالسُّجُودِ وَالصَّفُّ الَّذِي يَلِيهِ وَقَامَ الصَّفُّ الْمُؤَخَّرُ

او موږ هم ټولو سر راپورته كړ بيا د سجدې لپاره كښېنته سو او د رسول الله ﷺ سره هغه صف هم كښېنته سو كوم چي رسول الله ﷺ ته نژدې وو يعني لومړى صف او دوهم صف

فِي نَحْرِ الْعَدُوِّ فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السُّجُودَ وَقَامَ الصَّفُّ

د ښمن مقابلې ته ولاړى بيا رسول الله ﷺ سجده وكړه او هغه صف ودريدى

الَّذِي يَلِيهِ انْحَدَرَ الصَّفُّ الْمُؤَخَّرُ بِالسُّجُودِ ثُمَّ قَامُوا ثُمَّ تَقَدَّمَ الصَّفُّ

(كوم چي سجده كړې وه) بيا دوهم صف د لومړي صف پر ځاى

الْمُؤَخَّرُ وَتَأَخَّرَ الصَّفُّ الْمُقَدَّمُ ثُمَّ رَكَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَكَعْنَا

او لومړی صف د دوهم صف پر ځای ودریدل (د قرائت وروسته) رسول الله ﷺ رکوع وکړه او موږ تولو هم رکوع وکړه

جَمِيعًا ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ وَرَفَعْنَا جَمِيعًا ثُمَّ انْحَدَرَ بِالسُّجُودِ

بیا یې د رکوع څخه سر پورته کړ او موږ هم سر پورته کړ بیا د رسول الله ﷺ سره نژدې صف

وَالصَّفُّ الَّذِي يَلِيهِ الَّذِي كَانَ مُؤَخَّرًا فِي الرَّكْعَةِ الأُولَى وَقَامَ الصَّفُّ الْمُؤَخَّرُ

د رسول الله ﷺ سره سجده وکړه چې وړاندې ولاړ وو او دوهم صف

فِي نَحْرِ الْعَدُوِّ فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السُّجُودَ وَالصَّفُّ الَّذِي

د دښمن مقابلې ته ولاړی کوم چې مخکې یې سجده کړې وه بیا چې رسول الله ﷺ او نژدې صف

يَلِيهِ انْحَدَرَ الصَّفُّ الْمُؤَخَّرُ بِالسُّجُودِ فَسَجَدُوا ثُمَّ سَلَّمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَسَلَّمْنَا جَمِيعًا. رواه مسلم

د سجدې څخه فارغ سول نو دوهم صف سجده وکړه او بیا نبي کریم ﷺ او موږ تولو سلام وګرزوی. مسلم.

تخریج: صحیح مسلم ۱\ ۵۷۴، رقم: ۳۰۷ = ۸۴۰.

تشریح: د بیرې د لمانځه دا یوه غوره طریقه ده، رسول الله ﷺ چې به څرنګه وخت او موقع لیدل د هغه سره سم به یې د بیرې لمونځ کوی دلته دښمن د قبلې خواته وو ځکه اسلامي لښکر یوې خواته داسې لمونځ کوی چې د دښمن لښکر مخامخ وو نو د یوې ډلې بلې خوا ته د استولو ضرورت نه محسوس کېدی، پوره لښکر تر رکوع پورې خو متفق وو د هغه وروسته یوازې دومره فرق وسو کله چې یو صف سجدې ته ولاړی نو دوهم صف ودرېدی او کله چې دوهم صف سجدې ته ولاړی نو اول صف به ودرېدی څرنګه چې په حدیث کې ذکر سوي دي، علماء لیکې چې دا لمونځ رسول الله ﷺ په عسفان کې ادا کړی دی.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د بيري د لمانځه يوه خاصه طريقه

﴿۱۳۴۰﴾: عَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّيْ بِالنَّاسِ صَلَاةَ

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ په بطن نخل (د يو ځای نوم) کي خلکو ته د جګړي په حالت کي

الظُّهْرِ فِي الْخَوْفِ بِبَطْنِ نَخْلٍ فَصَلّٰى بِطَائِفَةٍ رَّكْعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ جَاءَ طَائِفَةٌ

د ماپښين لمونځ ورکړ نو يوې ډلي ته رسول الله ﷺ دوه رکعته ورکړل او سلام يې وګرزوی او بيا بله ډله راغلل

أُخْرٰى فَصَلّٰى بِهِمْ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ . رواه في شرح السنة .

او هغوی ته يې هم دوه رکعته ورکړل او سلام يې وګرځوی . شرح السنة .

تخريج: البغوي في شرح السنة ۴\۲۸۴، رقم: ۱۰۹۴.

د لغاتو حل: ((بطن نخل): موضع بين مكة والطائف. (د مکې او طائف په منځ کي يوه سيمه).

تشريح: بطن نخل د مکې او مدينې په مينځ کي د يو ځای نوم دی د امام شافعي رحمة الله عليه د مذهب سره سم دا حديث پر دې محمول دی چي رسول الله ﷺ قصر لمونځ وکړ يعني د ځلورو رکعتو پر ځای يې دوه رکعته لمونځ وکړ، د هغه وروسته يې دوه رکعته نفل لمونځ وکړ.

د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد په نفل لمونځ کونکي پسي د فرض لمونځ کونکی اقتدا صحيح نه ده .

د حنفي مذهب سره سم د دغه حديث تشريح په ځرګنده يوه سخته مسئله ده ځکه که چيري دا پر سفر باندي محمول کړل سي نو په نفل لمونځ کونکي پسي د فرض لمونځ کونکي اقتداء لازميږي او د حنفيه په نزد دا صحيح نه ده ، نو دا د سفر لمونځ نسي کيدای ، او که چيري د دغه حديث محمول د حضر لمونځ وګرځول سي نو بيا پر هرو دواړو رکعتو باندي سلام ګرځول لازميږي چي د لمانځه خلاف کار دی، نو د دې څخه پرته بله لار نسته چي دا وويل سي چي لمونځ د حضر په حالت کي ورکړل سوی دی ، البته د هرو دوو رکعتو وروسته د رسول الله ﷺ سلام ګرځول دا يوازي د رسول الله ﷺ ځانګړتيا وه چي د نورو خلکو لپاره جائز نه ده، نو خلکو

خپل پاته دوه ركعته د رسول الله ﷺ د سلام گرځولو وروسته په خپله پوره کړل ، همداسي د هغوی هم څلور ركعته پوره سول.

په دې اړه چي امام طحاوي كومه پلټنه وړاندي كړې ده هغه ډير مناسب معلوميږي ، هغه فرمايي: چي دا پيښنه د هغه وخت ده چي كله يو فرض لمونځ دوه واره كيدلای سو.

اَلْفَصْلُ الثالث (دريم فصل)

د ويري د لمانځه يوه بله طريقه

﴿۱۳۴۱﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَزَلَ بَيْنَ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ قيام وكړ په منځ كي

ضَجْنَانَ وَعُسْفَانَ فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ إِنَّ لِهَؤُلَاءِ صَلَاةً هِيَ أَحَبُّ إِلَيْهِمْ مِنْ

د ضجنان او عسفان ، مشركانو په خپل منځ كي وويل چي د دې خلكو يو لمونځ دی چي دوی ته زيات خوښ دی تر

آبَائِهِمْ وَأَبْنَائِهِمْ هِيَ الْعَصْرُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ فَمِيلُوا عَلَيْهِمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً

تر پلرونو خپلو او زامنو خپلو او هغه د مازديگر لمونځ دی خپله اراده پخه كړئ او په يو وارد لمانځه په حالت كي بريد پر وكړئ ،

وَأَنَّ جِبْرِيلَ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَأَمَرَهُ أَنْ يَقْسِمَ أَصْحَابَهُ شَطْرَيْنِ فَيُصَلِّيَ بِهِمْ

نو سمدستي جبرائيل عليه السلام د رسول الله ﷺ په خدمت كي حاضر سو او عرض يې وكړ چي خپل اصحاب په دوو برخو وويشه يوې ډلي ته لمونځ وركړه

وَتَقُومُ طَائِفَةٌ أُخْرَى وَرَاءَهُمْ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ فَتَكُونُ لَهُمْ

او دوهمه ډله دې د دښمن مقابلې ته ودريږي او د ځان سره دې د خپل ساتني ټول سامان او اسلحه واخلي نو د هغوی د هري ډلي

رَكْعَةٌ وَلِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَكْعَتَانِ . رواه الترمذي والنسائي .

يو يو ركعت سو او د رسول الله ﷺ دوه ركعته سول . ترمذي، نسائي

تخريج: سنن الترمذي ۵\۲۲۷، رقم: ۳۰۳۵، والنسائي ۳\۱۷۴، رقم: ۱۵۴۳.

د لغاتو حل: (ضجنان و عُسفان): موضعان او جبلان على بعد مرحلتين من مكة.

تشريح: ضجنان د يو غره نوم دى چي د مكې او مدينې په مينځ كي واقع دى او عسفان د يو ځاى نوم دى چي د مكې څخه پر دوه پړاوه فاصله باندي پروت دى.

=========

بَابُ صَلٰوةِ الْعِيْدَيْنِ (د اخترو د لمانځه بيان)

د شوال د مياشتي لومړنۍ نېټې ته عيدالفطر (يعني د سرسايې اختر) او د ذي الحجې لسمي نېټې ته عيدالاضحى (يعني د قربانۍ اختر) او دواړو ته عيدين (اخترونه) ويل كيږي .دا دواړه تاريخونه د اخترو او خوشحالۍ ورځي دي چي په هغه كي دوه دوه ركعته لمونځ د شكرانې په توګه ادا كيږي، د اخترونو لمونځ د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه په نزد واجب دى مګر امام شافعي رحمة الله عليه او نورو علماؤ د اخترو لمنځو ته سنت مؤكده ويلي دي.

د عيد لفظ د عود څخه مشتق دى چي د هغه معنى ده په وار وار راتلل، نو دې ورځي ته اختر ځكه ويل سوى دى چي دا ورځ هر وار راځي يعني هر كال راځي، ځيني حضرات وايي د دې ورځي نوم اختر ځكه دى چي الله تعالى عود كوي يعني پر بندګانو باندي په خپل رحمت او بخښني سره متوجه كيږي په دې مناسبت سره د اختر په باره كي دا عارفانه جملې استعماليږي.

لَيْسَ الْعِيْدُ لِمَنْ لَبِسَ الْجَدِيْدَ اِنَّمَا الْعِيْدُ لِمَنْ اٰمِنَ مِنَ الْوَعِيْدِ	اختر د هغه چا لپاره نه دى چي جامې واغوندي بلكه د هغه چا لپاره دى چي د سزا څخه په امن كي وي
لَيْسَ الْعِيْدُ لِمَنْ تَبَخَّرَ بِالْعُوْدِ اِنَّمَا الْعِيْدُ لِلتَّائِبِ الَّذِيْ لَايَعُوْد	اختر د هغه چا لپاره نه دى چي د عود په خوشبويي معطر سي بلكه د هغه چا لپاره دى چي توبه كونكى وي او بيا ګناه نه كوي.
لَيْسَ الْعِيْدُ لِمَنْ تَزَيَّنَ بِزِيْنَةِ الدُّنْيَا	اختر د هغه چا لپاره نه دى چي د دنيا زيب وزينت اختياروي بلكه د هغه چا لپاره دى چي تقوا او د

اِنَّمَا الْعِيْدُ لِمَنْ تَزَوَّدَ بِزَادِ التَّقْوٰی	آخرت توښه جوړه کړي.
لَيْسَ الْعِيْدُ لِمَنْ رَكِبَ الْمَطَايَا	اختر د هغه چا لپاره نه دی چي پر سپرليو سپور سي
اِنَّمَا الْعِيْدُ لِمَنْ تَرَكَ الْخَطَايَا	بلکه د هغه چا لپاره دی چي ګناهونه پرېږدي.
لَيْسَ الْعِيْدُ لِمَنْ بَسَطَ الْبِسَاطَ	اختر د هغه چا لپاره نه دی چي فرش وغوړوي بلکه
اِنَّمَا الْعِيْدُ لِمَنْ جَاوَزَ الصِّرَاطَ.	د هغه چا لپاره دی چي پر پل صراط تېر سي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د اخترو لمونځ

﴿۱۳۴۲﴾: عَنْ أَبِيْ سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابوسعيد خدري رضی الله عنه څخه روايت دی چي کله به رسول الله ﷺ

يَخْرُجُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَالْأَضْحٰى إِلَى الْمُصَلّٰى فَأَوَّلُ شَيْءٍ يَبْدَأُ بِهِ الصَّلَاةَ ثُمَّ

د کوچني او لوی اختر په ورځ د کور څخه عيدګاه ته تلی نو تر ټولو وړاندي به يې دا کار کوي چي لمونځ به يې شروع کوی د لمانځه څخه د فارغ کېدو وروسته به

يَنْصَرِفُ فَيَقُوْمُ مُقَابِلَ النَّاسِ وَالنَّاسُ جُلُوْسٌ عَلٰى صُفُوْفِهِمْ فَيَعِظُهُمْ

خلکو ته مخامخ ودريدی او خلک به په خپلو صفو کي ناست وه او رسول الله ﷺ به هغوی ته نصيحت کوی (يعني خطبه يې ويل)

وَيُوْصِيْهِمْ وَيَأْمُرُهُمْ وَإِنْ كَانَ يُرِيْدُ أَنْ يَّقْطَعَ بَعْثًا قَطَعَهُ أَوْ يَأْمُرَ بِشَيْءٍ أَمَرَ بِهِ ثُمَّ يَنْصَرِفُ. متفق عليه

وصيت به يې کوی او ضروري احکام به يې ور ښودل او که يو لښکر به يې لېږی نو د هغه د روانېدو حکم به يې کوی او که يو خاص حکم به يې نافذ کوی نو هغه به يې نافذ کوی بيا به بيرته راوګرځيدی. بخاري او مسلم.

تخریج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۲\۴۴۸ - ۴۴۹، رقم: ۹۵۶ ومسلم ۲\۶۰۵، رقم: ۹ - ۸۸۹.

تشریح : د مدینې منورې عیدګاه د ښار څخه دباندې وه چې د هغه فاصله د حجرې شریفې څخه پر زر قدمه باندې ده، هغه ځای ډیر زیات متبرک او مقدس دی اوس د هغه چاپېره چاردیواري جوړه سوې ده.

په هر حال په تشریح السنه کي لیکلي دي چي د وخت د امام لپاره ضروري ده چي د اختر د لمانځه لپاره عیدګاه ته ولاړسي هو که چیري یو عذر مانع وي نو بیا د ښار په مسجد کي دي لمونځ وکړي ابن همام رحمة الله علیه فرمایي چي د امام لپاره مسنون دی چي هغه خپله د اختر د لمانځه لپاره عیدګاه ته ولاړسي او یو داسي سړی خپل قائم مقام جوړ کړي چي په ښار کي ضعیفانو ته د اختر لمونځ ورکړي مګر علامه ابن حجر رحمة الله علیه فرمایي چي عیدګاه ته د تلو مسئله د مسجد حرام او بیت المقدس څخه پرته د نورو ځایو لپاره ده ځکه چي نه یوازي د دغه دواړو مقدسو مسجدونو د عظمت او تقدس له کبله بلکه د صحابه کرامو رضي الله عنهم او تابعینو رحمة الله علیهم په اِتباع کي هم په مسجدو کي تول لمنځونه کول افضل دي.

مطلب دادی چي رسول الله ﷺ د لمانځه څخه د فراغت وروسته د خطبې ارشاد فرمایلو لپاره د خلکو مخکي پر مخکه ودرېدی ځکه چي د رسول الله ﷺ په هغه زمانه مبارکه کي په عیدګاه کي منبر نه وو د هغه وروسته چي د مسلمانانو شمېر ډیر زیات سو نو په عیدګاه کي د منبر انتظام وکړل سو ځکه چي پر منبر باندي په درېدو سره د خطبې اواز تر لیري پوري ځي.

نصیحت یې کوی : یعني رسول الله ﷺ به مسلمانانو ته دغه وخت په دنیا کي د زهد اختیارولو او د اخرت خواته د توجه کولو نصیحت فرمایه او د خلکو مخکي به یې د ثواب عظمت او فضائل بیانول او د ګناهونو څخه به یې بېرول چي خلک د دغه ورځو په خوشبویو او خوشحالیو کي په مصروف کیدو سره د طاعت څخه غافل او په ګناهونو کي اخته نسي لکه څرنګه چي نن سبا د خلکو حال دی، او وصیت به یې کوی: یعني خلکو ته به یې د تقوی اختیارولو نصیحت کوی، د تقوی دوې درجې دي: لومړی ادنی درجه یې داده چي د شرک څخه ځان وساتي ،دوهم : اوسطه درجه یې داده چي د الله تعالی او د هغه د رسول فرمانبرداري وکړي، دریمه او اعلی درجه یې داده چي د الله تعالی خواته هر وخت په حضور قلب سره متوجه او د الله تعالی څخه بې غرضه سي ، احکام به یې صادر فرمایل: یعني د خلکو د معاملاتو په باره کي چي کوم احکام ورکول پکار وه هغه به یې صادرول او په کوچني اختر کي به یې د

سرسایې او په لوی اختر کي به يې د قرباني احکام بیانول.

﴿۱۳۴۳﴾: وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعِيدَيْنِ غَيْرَ مَرَّةٍ وَلَا مَرَّتَيْنِ بِغَيْرِ أَذَانٍ وَلَا إِقَامَةٍ. رواه مسلم

د حضرت جابر بن سمرة ﷛ څخه روایت دی چي ما د رسول الله ﷺ سره د دواړو اخترو لمنځونه کړي دي یو وار او دوه واره نه بلکه ډیر لمنځونه کي چي نه به آذان وو او نه اقامت. مسلم.

تخریج: صحیح مسلم ۲\۶۰۴، رقم: ۷-۸۸۹.

تشریح: په شرح السنة کي لیکلي دي چي د رسول الله ﷺ په اصحابو کي د اکثر اهل علم دا مذهب وو چي د دواړو اخترونو په لمانځه کي نه اذان مشروع دی او نه اقامت، همداسي په نورو نفلو کي هم اذان او اقامت نسته بلکه په کتاب الازهار کي خو مکروه لیکلي دي.

د اختر دلمانځه وروسته خطبه ویل

﴿۱۳۴۴﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبُوْبَكْرٍ وَّعُمَرُ يُصَلُّونَ الْعِيدَيْنِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ. متفق عليه .

د حضرت ابن عمر ﷛ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ، ابوبکر ﷛ او عمر ﷛ به د دواړو اخترو لمونځ د خطبي تر مخه کوی. بخاري و مسلم.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۲\۴۵۳، رقم: ۹۶۳ ومسلم ۲\۶۰۵، رقم: ۸\۸۸۸.

تشریح: د ابن منذر رحمة الله علیه قول دی چي د دیني عالمانو پر دې خبره اتفاق دی چي د کوچني او لوی اختر خطبه د لمانځه وروسته ویل پکار ده د لمانځه څخه مخکي خطبه ویل جائز نه ده، که چیري یو سړي د لمانځه مخکي خطبه ووایي نو د ټولو علماؤ په نزد لمونځ يې جائز دی، ویل کیږي چي مروان ابن حکم چي د مدینې حاکم سو او هغه د امیر معاویه ﷛ له خوا خطبه د لمانځه مخکي وویل نو د هغه دا فعل صحابه کرامو ډیر بد وګڼی.

د اخترو دلمانځه لپاره اذان او اقامت نسته

﴿۱۳۴۵﴾: وَسُئِلَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَشَهِدْتَ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابن عباس ﷛ څخه پوښتنه وسول چي ایا تا د اختر په لمانځه کي د رسول الله ﷺ سره

ګډون کړی دی ؟

الْعِيْدَ قَالَ نَعَمْ خَرَجَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلّٰى ثُمَّ خَطَبَ

هغه وويل :هو، رسول الله ﷺ به د کور څخه راووتی او عيدګاه ته د رسيدو سره به يې د اختر لمونځ وکړ او بيا به يې خطبه ويل ،

وَلَمْ يَذْكُرْ أَذَانًا وَّلَا إِقَامَةً ثُمَّ أَتَى النِّسَاءَ فَوَعَظَهُنَّ وَذَكَّرَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ

ابن عباس رضي الله عنه په خپل بيان کي د آذان او اقامت يادونه ونه کړل ، بيا به رسول الله ﷺ ښځو ته متوجه سو هغوی ته به يې نصيحت کوی د دين احکام به يې وريادول او د صدقه (خيرات) کولو حکم يې ورکوی

بِالصَّدَقَةِ فَرَأَيْتُهُنَّ يُهْوِيْنَ إِلٰى آذَانِهِنَّ وَحُلُوْقِهِنَّ يَدْفَعْنَ إِلٰى بِلَالٍ ثُمَّ

ابن عباس رضي الله عنه وايي ما وليدل چي د رسول الله ﷺ د دي الفاظو په اوريدو سره ښځو خپل لاسونه غوږو او غاړو ته اوږده کړل زيورات يې را کښل او بلال رضي الله عنه ته يې ورکول بيا به

ارْتَفَعَ هُوَ وَبِلَالٌ إِلٰى بَيْتِهِ (متفق عليه)

رسول الله ﷺ او بلال رضي الله عنه کور ته ولاړل . بخاري او مسلم .

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري) : ۹\۳۴۴، رقم: ۵۲۴۹، ومسلم ۲\۶۰۲، رقم: ۱- ۸۸۴.

تشريح : څرنګه چي جابر رضي الله عنه ابن سمره رضي الله عنه هم په وضاحت سره بيان کړی دی د هغه روايت څخه هم ثابتيږي چي د دواړو اخترو د لمانځه لپاره اذان او اقامت کول مشروع نه دی .

د رسول الله ﷺ په زمانه مبارکه کي د رسول الله ﷺ سره ښځي هم د اخترو د لمانځه لپاره عيد ګاه ته تللي ، رسول الله ﷺ چي خلکو ته وعظ او نصيحت لپاره تشريف يوور ځکه چي ښځي به د خلکو څخه بيلي بلي خواته کښېنستلې ځکه نو کله چي به رسول الله ﷺ خلکو ته خطبه فرمايل نو اواز به ښځو ته ښه سم نه رسېدی .

د اختر د لمانځه مخکي يا وروسته نفل لمونځ

(۱۳۴۶): وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلّٰى يَوْمَ الْفِطْرِ رَكْعَتَيْنِ لَمْ يُصَلِّ قَبْلَهُمَا وَلَا بَعْدَهُمَا . متفق عليه

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د کوچني اختر په ورځ دوه رکعته لمونځ وکړ د هغه وړاندي او وروسته يې هيڅ يو بل لمونځ نه وکړ. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۲\۴۵۳، رقم: ۹۶۴، ومسلم ۲\۶۰۶، رقم: ۱۳- ۸۸۴.

تشريح: علامه ابن همام رحمة الله عليه فرمايي دا نفي د عيدګاه سره اړوند ده ځکه چي د ابوسعيد خدري رضی الله عنه دا روايت دی چي رسول الله ﷺ د اخترو د لمانځه مخکي نفل لمونځ نه کوی، مګر کله چي به د عيدګاه څخه کورته يې تشريف راوړ نو دوه رکعته به يې کول، په در مختار کي ليکلي دي چي د اخترو د لمانځه مخکي نفل لمونځ کول مطلقا مکروه دی يعني په عيدګاه کي هم مکروه دی او په کور کي هم، البته د اخترو د لمانځه وروسته په عيدګاه کي لمونځ کول مکروه دی او په کور کي جائز دی.

د اختر په لمانځه کي د ښځو ګډون

﴿۱۳۴۷﴾: وَعَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ أُمِرْنَا أَنْ نُخْرِجَ الْحُيَّضَ يَوْمَ الْعِيدَيْنِ

د حضرت ام عطيه څخه روايت دی چي موږ ته دا حکم راکړل سو چي موږ تولي ښځي حيض والا يا پردې والا ټولي د دواړو اخترو په لمنځو کي ګډون وکړو

وَذَوَاتِ الْخُدُورِ فَيَشْهَدْنَ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَدَعْوَتَهُمْ وَ تَعْتَزِلُ الْحُيَّضُ

او د مسلمانانو په ډله کي ګډون وکړو او د هغوی په دعاء کي ګډون وکړو او حيض والا ښځي دي

عَنْ مُصَلَّاهُنَّ قَالَتِ امْرَأَةٌ يَا رَسُولَ اللهِ إِحْدَانَا لَيْسَ لَهَا جِلْبَابٌ قَالَ

د خپلي مصلا څخه بيلي وي، يوې ښځي د دې په اوريدو سره عرض وکړې اې د الله رسوله! په موږ کي د ځينو ښځو سره څادر نه وي، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل:

لِتُلْبِسْهَا صَاحِبَتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا. متفق عليه

هغه دي د خپلي ملګري څادر استعمال کړي. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱\۴۶۶، رقم: ۳۵۱، ومسلم ۲\۶۰۶، رقم: ۱۲- ۸۹۰.

تشريح: خطابي رحمة الله عليه فرمايي چي رسول الله ﷺ ټولو ښځو ته عيدګاه ته د تللو حکم ورکړ چي کومو ښځو ته يو عذر نه وي هغوی دي لمونځ وکړي او کومو ښځو ته چي يو عذر وي

هغوی ته به د لمانځه او دعا برکت ورسیږي ګویا داسي خلکو ته ترغیب ورکول کیږي چي هغوی په لمنځو کي ګډون وکړي د وعظ او ذکر په مجالسو کي حاضر سي او د علماء او صلحاؤ قرب حاصل کړي چي هغوی ته د الله تعالی د هغه نېکو او مقدسو بندګانو برکت حاصل سي که څه هم د رسول الله ﷺ په زمانه مبارکه کي د ښځو لپاره عیدګاه ته تلل ممنوع نه وه مګر نن سبا د فتنې او فساد په زمانه کي د ښځو عیدګاه ته تلل مستحب نه دي.

د رسول الله ﷺ په زمانه مبارکه کي عیدګاه ته د ښځو د تللو وجه امام طحاوي رحمة الله علیه دا بیان کړې ده چي په هغه وخت کي د اسلام ابتدائي دور وو مسلمانان ډیر کم وه ځکه د رسول الله ﷺ دا مقصد وو چي ټولي ښځي دي هم عیدګاه ته ځي نو د مسلمانانو شمېر به زیات معلوم سي چي په هغه سره به پر کفارو رعب ولویږي، نن سبا نه یوازي دا چي د دې ضرورت نسته بلکه د ښځو په شتون کي د زیاتو مکروهاتو او محروماتو ذریعه جوړېدای سي ځکه علماؤ د ښځو عیدګاه ته تلل منعه کړي دي.

د حدیث د اخري جملې مطلبْ دادی که د یوې ښځي سره یو پټو یا جامه نه وي چي ځان په پټ کړي او عیدګاه ته ولاړه سي نو د هغې ملګري ته پکار ده چي هغې ته یو شی ورکړي چي پرده په وکړي یا دا که د هغې سره هم یو څادر وي نو د خپل څادر نیمه برخه دي پر هغې واچوي او دواړي دي یو ځای کښېني.

د غزلو او سروز مسئله

﴿۱۳۴۸﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اِنَّ اَبَابَكْرٍ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا جَارِيَتَانِ فِيْ

د حضرت عائشي رضي الله عنها څخه روایت دی چي حضرت ابوبکر رضي الله عنه هغې ته راغلی او په دغه وخت کي د انصاراوو دوې انجوني ناستې وې

اَيَّامِ مِنٰى تُدَفِّفَانِ وَتَضرِبَانِ وَفِيْ رِوَايَةٍ تُغَنِّيَانِ بِمَا تَقَاوَلَتِ الْاَنْصَارُ يَوْمَ

د منی په ورځو کي (په کومو ورځو کي چي حاجیان په منا کي قیام کوي) او دریا یې وهل، او په یوه روایت کي دا الفاظ دي چي هغو انجونو هغه شعرونه ویل کوم چي انصارو

بُعَاثَ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَغَشٍّ بِثَوْبِهِ فَانْتَهَرَهُمَا اَبُوْ بَكْرٍ فَكَشَفَ

د بعاث د جګړې په ورځ ویلي وه، رسول الله ﷺ دغه وخت په جامه کي ځان پیچلی وو، ابوبکر صدیق رضي الله عنه هغه انجونی وترټلی (بد او رد یې ورته وویل)

النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ وَجْهِهِ فَقَالَ دَعْهُمَا يَا أَبَا بَكْرٍ فَإِنَّهَا أَيَّامُ

رسول الله ﷺ د مخ څخه جامه لیري کړه او وه يې فرمايل: اې ابوبکر! دوی پريږده ځکه دا

عِيْدٍ وَّفِيْ رِوَايَةٍ يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ عِيْدًا وَهٰذَا عِيْدُنَا. متفق عليه

د اختر ورځ ده، او په يوه روايت کې دا الفاظ دي چې د هر قوم يو اختر وي او دا زموږ اختر دی.
بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۲/ ۴۴۵، رقم: ۹۵۲، رقم: ۹۸۷ ومسلم ۲/ ۶۰۷، رقم: ۱۶، ۱۷- ۸۹۲.

تشريح: لفظ د تضربون ګويا د تدفقان د تاکيد لپاره استعمال سوی دی مګر ځينو حضراتو د دې دا معنی بيان کړې ده چې هغه انجونو به ټوپونه وهل او دريه به يې وهل.

د دريا وهلو مسئله: د دريا وهلو په باره کې د علماؤ دوه قوله دي، اول خو دا چې غزل ويل مطلقا مباح دي يعني پر هر وخت يې ويلای سي د دې پر خلاف دوهم قول دا دی چې مطلقا حرام کار دی په دې اړه صحيح مسئله داده چې پر ځينو وختونو باندي مثلا نکاح، وليمه د وادہ ډوډی يا دا ډول نور مراسمو کې چې ددغه دواړو په حکم کې وي او په اخترو کې دريا ويل مباح دي، علماؤ په دريا وهلو کې فرق کړی دی يعني که چيري دريا شرنګی کونکې نه وي نو مکروه نه ده که څه هم د نه شرنګي کونکي دريې په باره کې ځينو علماؤ اختلاف کړی دی.

(تغنيان) يعني غزلي يې ويلې، مطلب دا دی چې انجونو هغه شعرونه ويل په کوم کې چې د شجاعت او مېړاني مضمون وو چې کله انصارو پر بعاث حمله وکړه او د هغه جګړې په اړه يې ويلي وه څرنګه چې د زړه ورو عادت دی چې د جنګ په وخت خپل زړه توب او عبادت باندي مشتمل اشعار په ډير فخر سره وايي، بعاث د يو ځای نوم دی چې د مدينې څخه پر دوه ميله فاصله باندي پروت دی د ځينو حضراتو تحقيق دا دی چې د جاهليت په ورځو کې د انصارو د دوو قبيلو اوس او خزرج په منځ کې سخت جنګ وسو چې په هغه کې قبيله اوس کامياب سوه دې جنګ ته جنګ بعاث ويل کيږي.

په هرحال انجونو چې کوم اشعار ويل هغه د فحش، حسن او عشق د مضامينو څخه نه وه چې د هغه ويل معيوب او ممنوع وي مګر هغه اشعار د جنګ او جدل د کارنامو پر شجاعت داستانو او د ميدان جنګ پر کرمو قصو باندي مشتمل وه چې د هغه په ويلو سره په اشاعت دين کې مرسته حاصليدل په دې توګه چې هغوی به د کفارو سره د جهاد کولو لپاره مومنانو ته

ترغیب ورکوی کنه د هغو انجونو جرئت نسته چي د بي بي عائشې رضي الله تعالی عنها په شتون کي او د رسول الله ﷺ په مخکي د خراب او معیوبو اشعارو ویلو جرئت يې کړی وای.

د بخاري په یوه روایت کي د لفظ تغنیان څخه وروسته دا الفاظ هم ذکر دي و لیستا بمغنیتین، یعني انجونو شعرونه ویل او غزلي يې ویلې د هغو انجونو کسب او کار نه وه چي څوک زیاتي ښه غزلي وایي او د غزلو ویلو په فن کي مشهوري وې یا دا چي هغوی د خپلو اشعارو په ذریعه د خیالات فاحشه او خواهشات نفساني د اشتیاق سبب جوړېدې چي د فتنې او فساد باعث به وو مگر هغوی بالکل په داسي انداز کي اشعار ویل چي اکثر شریف خلک يې په خپلو کورونو کي د پاکو خیالاتو حامل اشعار وایي.

(فانترها ابوبکر): یعني حضرت ابوبکر رضی الله عنه هغه انجوني وترټلي، څرنگه چي په صحیح بخاري کي ذکر دي چي حضرت ابوبکر رضی الله عنه هغو انجونو ته دا وویل چي رسول الله ﷺ ته نژدې شیطاني باجه وایاست گویا حضرت ابوبکر رضی الله عنه هغو ته زوررونه ورکړل او د هغه فعل څخه يې منعه کړې په اصطلاح کي مزمار هغه باجې ته وایي چي غزل چیان يې وایي مثلا سورنا ،دریا، رباب، او داسي نور، ابوبکر رضی الله عنه د هغه انجونو باجې ته شیطاني باجه ځکه وویل چي څرنگه شیطان د خپل ذات سره د انسان علمي ژوند د نیک کار څخه په آخوا کولو سره په بدکار کي يې مصروف کوي همداسي باجه هم انساني زړه یا د الله تعالی د یاد د مقدسي لاري څخه په آخوا کولو سره د لهو و لعب او د ناجائزو خواهشاتو پر لار روانوي.

د حدیث د اخري الفاظو مطلب دادی چي څرنگه د تیرو امتونو او د غیر مسلمو په نزد د خوشحالۍ او اختر یوه ورځ ده څرنگه چي د مجوس قوم په نزد نوروز یوه خاص ورځ ده چي په هغه کي خپل اختر کوي همداسي د مسلمانانو لپاره د خوشحالۍ دوې ورځي دي او هغه د کوچني او لوی اختر ورځي دي.

دا مشابهت یوازي د تمثیل تر حده پوري نه دی د هغوی معتقدات او په افعالو سره مشابهت مقصود نه دی یعني د دې مقصد دا نه دي څرنگه چي غیر مسلم د خوشحالۍ او میلو په ورځ غلط کارونه کوي هسي غلط کارونه مسلمانان هم په دغه ورځ کولای سي علماء لیکي چي د کوچني او لوی اختر په ورځ د غیر مسلمانانو د میلې مشابهت اختیارول کفر دی مثلا غیرشرعي او غیر مناسب زیب و زینت کول، هگۍ جنگول، نارینوو ته نکریزي وهل، په غزلو وغیره کي مصروف کیدل.

د حدیث څخه د اهل سماع غلط استدلال: په دغه حدیث کي د اهل سماع څخه لویه غلطي

سوې ده دغه خلکو ددغه حدیث پر بنیاد د هارمونیم په ډول ساز سره د قوالۍ مباح کیدل او د هغه اوریدل جائز ګرځولي دي حال دا چي د دې حدیث په قطعي توګه سره دا مفهوم او مطلب نه دی کوم چي اهل سماع مراد اخستی دی مګر د انصاف او بېله څه تعصب په نظر که معقولیت پسند زړه او دماغ سره د حدیث حقیقي مفهوم ته وګوري نو د هغه پوره وضاحت دادی چي حضرت ابوبکرصدیق رضی الله عنه هغه انجوني د غزلو ویلو څخه ځکه منعه کړې او هغوی ته یې زورونه ورکړه چي د هغوی په نزد غزل ویل مطلقا معیوب شی وو او هغه دا ګمان وکړ چي رسول الله ﷺ دا انجوني د غزلو ویلو څخه ځکه منعه وفرمایلې چي رسول الله ﷺ بیده وو او دا نه وه ورته معلومه چي دلته څه کیږي حال دا چي حضرت ابوبکر رضی الله عنه ته دا معلومه نه وه چي رسول الله ﷺ په داسي ورځ په ډیري معمولي طریقې سره د اشعار ویلو اجازه ورکړې وه او هغه د غزلو ویلو او تماشو څخه نه وو.

حاصل دا چي حضرت صدیق اکبر رضی الله عنه ته د دې فرق او تفصیل علم نه وو ځکه هغه انجوني د غزلو ویلو څخه منعه کړې چي پر هغه رسول الله ﷺ صدیق اکبر رضی الله عنه ته وفرمایل چي دغه انجونو ته هیڅ مه وایه نو ددغه حدیث څخه یوازي دومره معلومه سوه چي د اختر په ورځ یا پر داسي وخت باندي خوشحالي کول مباح دي د شریعت په حدودو کي دننه اشعار ویل مباح دي بیا دا هم ویل پکار دي چي د دغه واقعې تعلق په یو مخصوص ځای او یو مخصوص وخت سره دی چي په هغه کي غزل ویل وغیره مطلقا مباح کېدل نه لازمیږي.

ځینو حضراتو ویلي دي چي د دې حدیث څخه دا ثابتیږي چي پر یو خاص وخت باندي دریا ویل او قوالي وغیره ممنوع نه دي مګر پر دې همېشتوب کول مکروه دي ځکه چي په مستقله توګه غزل ویل د تقوی وصف او اخلاق فاضله ختموي چي د هغه په وجه داسي سړی د شریعت په نظر کي خپل اعتماد ضائع کوي.

ابن مالک رحمة الله علیه فرمایي چي دا حدیث پر دې دلالت کوي چي دریا وهل جائز ده چي په هغه کي شرنګی نه وي او کله نا کله وویل سي، او داسي اشعار ویل جائز دي چي په هغه کي د چا بدي او مذمت نه وي بیان سوې، او پر فاحشو مضامینو باندي مشتمل نه وي، په فتاوی قاضي خان کي لیکلي دي چي د باجو اوریدل ګناه ده.

د رسول الله ﷺ ارشاد دی: د باجو اورېدل ګناه ده د هغه په مجلس کي ګډون فسق او د هغه څخه خوند اخیستل د کفر څخه دی.

او مسئله داده چي که چیري په غیر اختیاري توګه د باجې اواز په غوږ کي ننوزي نو ګناه

نسته مګر د باجو د اواز څخه حتی الامکان تر خپله وسه پوري د ځان ساتلو پوره هڅه کول پکار ده، د رسول الله ﷺ عادت مبارک دا وو چي پر داسي وخت باندي رسول الله ﷺ په خپلو غوږو مبارکو کي ګوتي اچولې.

علماء ليکي چي د جاهليت د زمانې داسي اشعار ويل چي په هغه کي د فحش مضامين، شراب او کباب او د حسن او عشق يادوني وي مکروه دي.

يو جليل القدر محدث ددې حديث په تشريح کي د سماع او غنا مسئله په پوره وضاحت سره ليکلې ده، دلته د هغه خلاصه نقل کول مناسب دي، نوموړی فرمايي چي ددغه حديث څخه دا څرګنديږي چي غزل وغيره ويل ممنوع دي هو پر يو خاص وخت باندي مثلا په اختر کي يا دا ډول بل د خوشحالۍ پر وخت يعني په نکاح وغيره کي ددې تر يوه حده پوري جواز دی ځکه چي صديق اکبر رضی الله عنه په صحابه کرامو کي تر ټولو زيات د فضيلت خاوند دی هغه ته د دين احکام په ښه ډول معلوم وه هغه غزلو ته مزمار شيطان وويل، رسول الله ﷺ چي هغه منعه کړ نو ددې خبري څخه ښې نه وه منعه کړې چي غزلي ته ښې مرزمار شيطان وويل بلکه رسول الله ﷺ هغه د اختر لپاره منعه کړی وو چي نن ورځ په دې کي دومره سختي مه اختياروه، ګويا د رسول الله ﷺ د ارشاد مقصد د غزلي د ممانعت په اړه د صديق اکبر رضی الله عنه د قول ترديد نه وو بلکه مراد دا وو چي د غزلو ويل يوازي په دومره معمولي درجه کي چي په هغه کي دغه انجوني مصروف دي نن ورځ د ممانعت د حکم څخه مستثنی دي که انجوني په شرعي او اخلاقي حدودو کي د شجاعت او ميړاني، تعريف او توصيف باندي مشتمل اشعار په خوش اوازۍ سره ووايي نو په دې کي هيڅ تاوان نسته، رسول الله ﷺ نه يوازي دا چي خپله د انجونو په دغه کار کي دلچسپي نه واخستل څرنګه چي معلومه سوه چي رسول الله ﷺ بيده وو مګر صديق اکبر رضی الله عنه هم ددې ترغيب نه وکړ مګر رسول الله ﷺ يو ډول لا پرواهي څرګنده کړل ګويا رسول الله ﷺ د خپل دغه فعل په ذريعه هم په هغه ورځ د دې جائز کيدو خوا ته اشاره وفرمايل.

نو دا حديث په اتفاق سره د غزلو ويلو پر اباحت باندي دليل نسي ګرځول کېدای څرنګه چي ځيني حضراتو ددې روايت د حقيقت په مفهوم اخستو سره د سماع او غنا مطلقا جواز ثابتوي.

د سماع حرمت او کراهت: دا خو د حديث وضاحت او تشريح سول، اوس د اصلي مسئلې خوا ته راسئ او وګورئ چي په دې باره کي د سلف (پخوانيو علماؤ) څه رايه ده د سماع او غناء مسئله د هميشه څخه د علماؤ او فقهاء په منځ کي مختلف فيه راغلې ده د صحابه کرامو

او تابعينو هم په دې مسئلې كي اختلاف دي مګر اكثر جليل القدر صحابه كرام ددې د حرمت او كراهت قائل وه، هغوی دا آيت كريمه (ومن الناس من يشتری لهو الحديث) څخه مراد غنا بيان كړې ده، ابن عباس رضي الله عنه او ابن مسعود رضي الله عنه خو ددې مراد د تعين په اړه تر قسم خوړلو پوري به يې ويل چي دلته د غنا مراد دی همداسي د ابن عباس رضي الله عنه او مجاهد رضي الله عنه په نزد دا آيت كريمه (واستفرز من استطعت منهم بصوتک) كي د شيطان د اواز څخه مراد غنا اخلي.

د ابن عمر رضي الله عنه په باره كي نقل دي چي هغه به د غزلو اوريدو څخه منعه فرمايل.

د امير المومنين حضرت علي كرم الله وجهه ارشاد مبارک نقل دی كه يو سړی داسي مړ سي چي د هغه سره غزلي ويونكي ښځي وي نو د هغه جنازه مه كوئ.

ابو امامه رضي الله عنه روايت كوي چي د رسول الله ﷺ ارشاد مبارک دی چي غزل ويونكي ښځي مه اخلئ مه يې خرڅوئ او مه په هغوی تعليم كوئ يعني پوره قاطعه ور سره وساتئ د دې ارشاد په ډول دا آيت كريمه : يشتری لهوا الحديث نازل سوی وو په دې وجه ځيني علماء وايي چي كوم حديثونه د غزلو او سروز پر اباحت باندي دلالت كوي د هغه تعلق د هغه ممانعت د مخكي زمانې سره دی كله چي ايت شريف نازل سو او د غنا ممانعت واضح سو نو هغه حديثونه منسوخ وګرځول سوه.

د ابن مسعود رضي الله عنه څخه يو ارشاد نقل دی چي غناء نفاق داسي شين كوي لكه څرنګه چي اوبه شينګيا شنه كوي .د حضرت جابر رضي الله عنه څخه دا الفاظ نقل دي چي څرنګه اوبه فصل شين كوي . د حضرت انس رضي الله عنه څخه دا الفاظ نقل دي چي غنا او لهوه په زړه كي نفاق داسي شين كوي لكه څرنګه چي اوبه واښه شنه كوي.

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه دا الفاظ نقل دي چي د غنا مينه په زړه كي نفاق داسي شين كوي لكه څرنګه چي اوبه واښه شنه كوي، په دغه ارشاداتو كي د نفاق څخه مراد هغه عملي نفاق دی چي د څرګنده احوال پر خلاف د ګناه خواهش پټ لري.

حضرت فضيل ابن عياض رضي الله عنه فرمايي چي غنا د زنا منتر دی په هر حال په دې اړه د صحابه كرامو او تابعينو دا ډول نور ډير ارشادات نقل دي، او كوم چي د فقهاؤ تعلق دی هغوی هم ددې حرمت او كراهت ډير زيات په شدت سره بيان كړی دی او د څلورو امامانو په اتفاق سره مشهور او صحيح قول دا دی چي غنا مكروه ده او پر دې د حرمت اطلاق هم منقول دی، قاضي ابو اللطيف رحمة الله عليه، شعبي رحمة الله عليه، سفيان ثوري رحمة الله عليه، حماد نخعي رحمة الله عليه او د فاكهي رحمة الله عليه څخه حرام كيدل ثابت سوي دي، علامه بغوي رحمة

الله عليه هم په تفسير معالم التنزيل كي ويلي دي چي د څلورو امامانو په نزد غنا حرامه ده.

علامه قطبي رحمة الله عليه فرمايلي دي چي د غناء د حرمت په باره كي اختلاف نسته ځكه چي د دا د لهو لعب د قبيل څخه دی چي په متفقه توګه سره د ټولو په نزد مذموم دی هو كومه غنا چي د محرمات څخه محفوظ وي هغه لږ ډير د واده، كوزدې او دا ډول نورو مراسمو كي جائز دی، د علماؤ د يو ډلي ميلان د غناء د اباحت خوا ته دی.

په دې اړه دا خبره هم بايد په ذهن كي وي چي دلته د كومي غنا او سروز په باره كي بحث كيږي او د حرمت او اباحت محل اختلاف دی دا هغه ډول غنا ده لكه غزلچيان چي د پېسو او فن په توګه بې اختياروي هغوی يوازې د خلكو په طبيعتونو كي هيجان او كيف ونشاط پيدا كولو لپاره داسي شعرونه وايي چي يوازې د محرومات پر ذكر باندي مشتمل دي هو هغه غنا مباح ده چي پر داسي پاكو شعرونو باندي مشتمل وي چي په هغه كي زړونه روحاني خوشحالي محسوس كړي او د محروماتو او مكروهاتو پر ذكر باندي مشتمل نه وي مثلا د الله تعالى حمد، د رسول الله ﷺ نعت، د حرمين شريفين يا د نورو مقدسو ځايونو منقبت، جهاد او د ميدان جنګ اوصاف، د كوچنيانو خوشحالي او د بيده كولو لپاره د مندو خويندو كوچنيانو ته الله هو، د بزرګانو جائز توصيف او تعريف، د لاري پرې كولو لپاره د مسافرو د خوشحالي لپاره دا ډول اشعار په ترنم سره ويل نا جائز نه دي مګر تر يوه حده پوري دا مستحب دي ځكه چي دا د نيک او با مقصد اعمالو لپاره د نشاط موجب دي.

كوم علماء چي د غنا د اباحت قائل دي هغوی وايي چي غنا او سماع د اكثرو صحابه كرامو، تابعينو، محدثينو او علماؤ څخه چي اصحاب زهد او تقوی وه نقل دي، دا حضرات وايي چي د غنا د حرمت او كراهت په اړه د امامانو او ځينو اكابرو څخه چي كوم سخت الفاظ نقل دي هغه په اصل كي پر هغه غنا باندي محمول دي چي په هغه كي فحش مضامين يا د هغه سره د غير شرعي شيانو مثلا مزامير وغيره ارتباط وي دا خبره د هغه حضراتو له خوا ځكه كيږي چي د امامانو او علماؤ په قول او فعل كي تطبيق راسي ځكه چي د هغوی څخه هم غنا اوريدل نقل دي.

د پخوانۍ زمانې بزرګانو او شيخانو او د وروستنۍ زمانې بزرګانو او شيخانو د اقوالو او افعالو په مينځ كي هم اختلاف دی د مخكنۍ زمانې شيخانو چي په راه طريقت پيش روا رهنما دي پرهيز كوی خو وروسته د ځينو مشائخو څخه د سماع ابتداء كيږي په دې اړه د مخكنۍ زمانې د شيخانو د قول او فعل په باره كي د دې خبري اندازه لګيږي چي شيخ حماد

وياس رحمة الله عليه چي د خپل وخت امام طريقت او د سلسله قادريه يو جليل القدر شيخ غوړ
ته غزل ورسېدل نو سمدستي ودريدی او وه يې فرمايل: نن زما څخه داسي کومه ګناه سوې ده
چي د هغه په سزا کي زه په دې اخته کړل سوی يم تر ډيره وخته پوري يې غور او فکر کوی خو يو
داسي خبره ورته محسوس نه سوه چي د هغه څخه پوه سي چي فلانۍ ګناه ور څخه سوې ده کله
چي کور ته راغلی نو پلټنه يې شروع کړه د ډير وخت وروسته ورته معلومه سوه چي يو عکس
لرونکې پياله يې رانيولې ده نو وه يې فرمايل: همدا سبب دی چي د هغه په وجه زه په دې سزا
کي اخته سوم چي د غزلو اواز زما غوږو ته راځي، د حضرت شيخ عبد القادر جيلاني رحمة الله
عليه اقوال او ارشادات د کتلو څخه هم دا معلوميږي چي نوموړي به دا بد ګڼل.

د حضرت شبلي رحمة الله عليه په باره کي نقل دي چي يو وار د هغه څخه پوښتنه وسول
چي: آيا غنا جائز ده؟ نو هغه پوښتنه وکړل چي ايا هغه غنا حق ده؟ يعني په هغه کي غير شرعي
او غير اخلاقي مضامين مذکور نه دي؟ خلکو وويل: يا، نو نوموړي وفرمايل که هغه حق نه ده
نو بيا د ګمراهۍ څخه پرته نور څه کېدای سي، بيا يې وفرمايل د دې مکروه کيدو مخکنۍ دليل
کافي دی د دې په ذريعه نه يوازي دا چي په طبيعت کي خواهشات نفساني او د ښځو خوا ته
ميلان کيږي بلکه په دې کي د نفس اماره د خوښۍ، د عقل د سپکي او د ناءت اظهار هم دی
البته د الله ذکر او د هغه په ياد کي مصروف کيدل د هر هغه سړي لپاره چي پر الله او د اخرت پر
ورځ يې ايمان راوړی دی تر ټولو غوره دی.

شيخ ابو الحسن شاذلي رحمة الله عليه چي د شاذليه لړۍ امام او پيشوا دی، فرمايي: کوم
خلک چي په سماع کي مصروف کيږي او د ظالمانو ډوډی خوري په هغوی کي د يهوديت يوه
برخه شامله ده چي د هغه په باره کي الله تعالی فرمايي: (سماعون للكذب آكلون للسحت)

حضرت اما غزالي رحمة الله عليه فرمايي چي د سماع څو درجې دي: اوله درجه: د
ځوانانو لپاره حرام محض ده ځکه چي د ځوانانو مزاج او پر طبيعت باندي د خواهشاتو نفسانيه
غلبه وي نو سماع د هغوی لپاره پر ځای د ښه اثر مرتب کيدو د هغوی خواهشات نفساني کي
زيات انتشار پيدا کوي.

دوهم: د هغه سړي لپاره مکروه ده چي اکثر وختونه په لهو، لعب او سماع کي مصروف وي.

دريم: د هغه سړي لپاره مباح ده چي يوازي د ترنم او په خوش آوازۍ سره دلچسپي لري.

څلورم: د هغه سړي لپاره مندوب ده چي په هغه کي د الله تعالی د مينې غلبه وي او سماع د هغه
لپاره ښه اثرات مرتب کړي.

د چشتیه مشائخو په اړه نقل دي چي هغوی د سماع سره دلچسپي درلودل، خو د هغوی د لچسپي به د آدابو او شرطو په حدودو کي دننه وه هغوی به اکثر په خلوت کي سماع اوریدل چي په هغه کي به نامحرم نه وو.

د شیخ المشائخ خواجه نظام الدین په اړه ویل کیږي چي هغه به هم سماع اوریدل مگر د هغه مجلس سماع به د مزامیر او تالی په ډول د لغویاتو څخه پاک وه.

په هر حال مطلب دادی چي کوم صوفیان د سماع قائل دي د هغوی په نزد دا کلیه مقرره ده چي سماع یوازي د اهل لپاره مباح ده هغوی نه یوازي دا چي د سماع لپاره اداب او شرطونه ټاکلي دي بلکه دایې هم ښودلي دي چي د سماع اوریدو اهل چا ته ویل کیږي همداسي د سماع د ممانعت په اړه فقهاء او اکابر اولیاء څخه چي کوم الفاظ نقل دي د هغه تعلق د هغه نغمې او سروز سره دی چي په هغه سره غیر مشروع شیان مثلا مزامیر وغیره وي او د هغه بنیاد پر یوازي نفسي خواهشاتو او لهو لعب باندي وي کنه خوش آوازي ممنوع نه ده ځکه چي هغه مباح الاصل ده.

او بیا ددې حقیقت څخه انکار هم نسي کېدای چي څرنگه په خوش آوازي کي مفاسد دي همداسي مصالح وغیره هم دي مثلا غزل او ترنم سخت زړه نرموي او په عباداتو کي ذوق، شوق، خوږوالی او خشوع پیدا کوي مگر ددې سربېره پر غزلو او ترنم باندي همیشتوب د اکابر سلف دا طریقه د اتباع څخه لیري ده ځکه کېدای سي چي کوم سړی پر دې همېشتوب کوي نو هغه ددې دلچسپي ته پر عباداتو او ریاضت باندي ترجیح ورکوي او د شیطان مکر او فریب هغه د سمي لاري څخه خپل په جال کي د اطاعت او شریعت اهمیت د هغه په نظر کي کم کړي چي د هغه په وجه هغه پر غلطه لار روان سي، نو سماع بذاته خو مباح ده مگر غلط معارض لکه د ښځي او شرابو ذکر، د نامحرمو ښځو او هلکانو غزلي، مزامیر یعني ډول او هارمونیم وغیره،د سماع پر نا اهلیت او پر دې د همیشتوب په وجه ممنوع دي.

دا خبره دي په ذهن کي وي چي کوم خلک د معرفت، حقیقت میني مدعا کېدو سره د یو خاص جذبې د تسکین له کبله په سماع کي په بوخت کېدو سره حقیقي ذکر الله او د قرآن کریم د تلاوت څخه محروم کیږي هغوی د خپل نفس دوکه او د شیطان په فریب کي راگیر دي، هغوی په حقیقت کي د سیده لاري په پرېښودو سره غلطه لار اختیار کړې ده چي د هغه په وجه ورځ په ورځ د دین او شریعت د لاري څخه لیري کیږي ، د هغوی دا حالت دی چي په نور عبادت کي به څه بوخت سي د هغوی لمنځونه هم په بې روح کېدو سره محضي د ناستي یوه ټولگه جوړه سوې

ده ، هغه لمنځونه هم د جبر او ریا په وجه یا په مخلوق کي د خپل دین او مذهبي ژوند د ښودلو لپاره یې کوي افسوس چي د هغوی د سماع سره دومره دلچسپي نه وي یوازي هغوی لمونځ، روژه او نور فرضونه په خلوص نیت سره ادا کولای نو د هغوی دین به کم از کم نه پاته کیدی، په دې اړه دا صورت هم دی چي نن سبا کوم خلک د سماع قائل دي د هغوی نظر دادی چي فلاني بزرګ سماع اوریدل ، زموږ فلاني پیشوا د هغه قائل وو، نو کله چي هغه اختیار کړل نو موږ هم د هغوی پیروي کوو، او د هغوی په اتباع کي سماع جائز ګڼو، حال دا چي دا هم محض د نفس فریب دی ځکه که چیري هغه بزرګانو سماع اختیار کړه او د هغه سره یې مینه درلودل نو دا هم د هغوی د بې خودی او د حال غلبه وه که چیري هغوی سماع اوریدلې ده نو پر هغه یې همیشتوب نه دی کړی بلکه کله کله یې د یو حکمت سره سم اوریدلې ده او بیا دا چي د هغوی په مجلسو کي د سماع دا جلوه نه وه بلکه هغوی په خلوت کي او د نیت په خلوص سره اوریدلې ده او هغوی په ضروري ګرځولو سره یو طریقه تاکلې نه ده چي په هر صورت کي په هغه عمل وکړل سي ، او بیا دا چي د هغه بزرګانو جذبه، حال او د نیت اخلاص او چیري موږ د زمانې دنیاوي او نفساني خواهشات او د نفس او فریب ، اوس خو د هغه بزرګانو یوازي ددې خبري تقلید دی نه چي د هغوی د صالح افکارو اطاعت او نه د هغوی د نیك اعمالو او مقدس ژوند پیروي ده .

حقیقت دادیچي د هغه بزرګانو سره نه خو ددغه خلکو یو حقیقي نسبت سته او نه د هغه بزرګانو ددغه خلکو سره څه تعلق سته، او کوم خلک چي دا کارونه د پلار او نیکه روایت ګڼي بیله اهلیته یې اختیاروي د هغوی پر حال دغه آیت کریمه صادقیږي :

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ۞ فَهُمْ عَلَى آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ

خلاصه دا چي نن سبا کومه طریقه رواج ده چي د اولیاء الله پر مزارو د عرس په نامه محض د نمود او ښوونې او شهرت جشن کوي ، د رقص او سروز مجلسونه جوړوي ، قوالي او قوالي ویونکي د خپل قوالی او ساز وسامان سره یوازي د شهرت او مال تر لاسه کولو لپاره راځي ، حاشا لله چي د پخوانی زمانې د یو بزرګ دا طریقه پاته سوې وي .

او بیا دا چي دا شیان د مشائخو په عرسونو کي د الله تعالی د قرب ذریعه ګڼل کیږي داسي خلک دي فکر وکړي چي دوی د ګمراهی او ضلالت لار اختیار کړې ده ، آرمان چي دغه خلکو خپل ځان ته متقي، پرهیزګار او بزرګان نه ویلای، او خپل آزاد بدن ته یې د زهد او تقوا دا تنګه جامه نه اغوستلای،

بنه پوه سئ چي د داسي خلكو شرعا او ديانتا نه خو اطاعت واجب دى او نه د دوى تعظيم ضروري دى، ځكه كه چيري د دغه خلكو عزت وكړل سي نو په دا ډول به د دوى دغه غلط اعمال او افعال تائيد او مرسته به يې كيږئ ، الله تعالى دي موږ ټولو ته پر هغه لار د تللو توفيق را كړي چي هغه د خپل پيغمبر ﷺ په ذريعه موږ ته را ښودلې ده .آمين .

د اختر په ورځ خرما خوړل

﴿۱۳۴۹﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَغْدُوْ يَوْمَ الْفِطْرِ حَتّٰى يَأْكُلَ تَمَرَاتٍ وَيَأْكُلُهُنَّ وِتْرًا . رواه البخاري .

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دى چي تر څو پوري به رسول الله ﷺ يو څو خرماوي نه واى خوړلي نو د كوچني اختر لمانځه ته به نه راتلى او رسول الله ﷺ به طاق خرماوي خوړلې .بخاري

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۲\۴۴۶، رقم: ۹۵۳.

تشريح : د رسول الله ﷺ د اختر په ورځ عيدگاه ته د تللو څخه مخكي خرما خوړل گويا په خوراک كي تلوار كول وو چي د مخكنيو ورځو يعني روژې څخه امتياز پيدا سي ځكه چي څرنگه په روژې كي نه خوړل واجب دي همداسي د اختر په ورځ خوړل واجب دي .

رسول الله ﷺ به خرما طاق يعني درې، پنځه ، اوه يا تر دې كمي يا زياتي خوړلې په هر كار كي د طاق شمېر خيال ساتل غوره دي ځكه رسول الله ﷺ په دې اړه هم د طاق لحاظ ساتى او د دې وجه داده چي (ان الله وتر يحب الوتر) يعني الله تعالى طاق دى او طاق خوښوي .

د اختر په ورځ به رسول الله ﷺ خرما ځكه خوړل چي هغه به هغه وخت موجود وې ځيني حضراتو ويلي دي په خرما خوړلو كي حكمت دا وو چي هغه خوږې وې او د قوت بصر ذريعه جوړيدل په خاصه توگه سره د خلو معده وخت خو نظر ته تقويت لپاره دا ډير ژر اثر كوي نو د روژو په وجه چي كوم ضعف پيدا سوى دى خرما خپل په اثراتو سره هغه ختموي بيا دا چي خوږوالى د مقتضاء ايمان موافق ده، علماء ليكي كوم سړى په خوب كي خوږ شى خوړل ويني هغه ته حلاوت ايمان نصيب كيږي او خوږ شى زړه نرموي په دې ترتيب سره په خواږه شي سره روژه ماتول افضل دي .

عيدگاه د تگ راتگ دوې لاري

﴿۱۳۵۰﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ يَوْمُ عِيْدٍ

خَالَفَ الطَّرِيْقَ . رواه البخاري .

د حضرت جابر ؓ څخه روایت دی چې د اختر په ورځ به رسول الله ﷺ پر دوو مختلفو لارو تگ راتگ کوی . بخاري

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري) ۲\۴۷۲، رقم: ۹۸۶.

تشريح : يعني عيدگاه ته به پر يوه لاره راتلی او پر دوهمه لاره به د عيدگاه څخه بيرته تلی په دې کې حکمت داوو چې پر دواړو لارو باندې انسانان او پيريان د عبادت شاهدې ورکړي ددې څخه پرته نورې وجهې هم علماؤ ليکلي دي مگر حقيقت دادی چې دا ټول د احتمال په درجه کې دي، علماء د خپل فهم سره سم ددې وجهې بيان کړي دي اصل حقيقت او وجه څه ده په دې الله او د هغه رسول ښه پوهيږي .

د اختري کولو وخت

﴿۱۳۵۱﴾: وَعَنِ الْبَرَاءِ قَالَ خَطَبَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ النَّحْرِ

د حضرت براء ؓ څخه روايت دی چې د قربانۍ په ورځ به رسول الله ﷺ زموږ په وړاندې خطبه ويل

فَقَالَ إِنَّ أَوَّلَ مَا نَبْدَأُ بِهِ فِي يَوْمِنَا هٰذَا نُصَلِّي ثُمَّ نَرْجِعُ فَنَنْحَرُ فَمَنْ فَعَلَ

رسول الله ﷺ به فرمايل : تر ټولو لومړی کار چې نن موږ کوو هغه دادی چې موږ لمونځ وکړو او بيا کورو ته ولاړ سو او قرباني وکړو، کوم څوک چې په دې طريقه عمل وکړي

ذٰلِكَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا وَمَنْ ذَبَحَ قَبْلَ اَنْ نُّصَلِّيَ فَإِنَّمَا هُوَ شَاةٌ لَحْمٍ عَجَّلَهُ

نو هغه زموږ سنت تر لاسه کړل او چا چې دلمانځه وړاندې قرباني وکړه نو هغه قرباني نه ده بلکه د غوښو پسه دی چې

لِأَهْلِهِ لَيْسَ مِنَ النُّسُكِ فِي شَيْءٍ . متفق عليه

د خپل کورنۍ لپاره يې ژر حلال کړی دی د قرباني سره ددې هيڅ اړه نسته . بخاري او مسلم .

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۲\۴۵۶، رقم: ۹۶۸، ومسلم ۳\۱۵۵۳، رقم: ۷- ۱۹۶۱.

تشريح : مطلب دادی چې د لمانځه مخکې په قرباني کولو سره د قربانۍ ثواب نه حاصليږي مگر د هغه شمير د هغه په غوښه کې کيږي چې روزانه کور والا يې خوري .

په دې اړه مشروع دادی چې مخکې دې د لوی اختر لمونځ وکړې او د هغه وروسته دې خطبه ووایې او بیا دې قرباني وکړل سي، په پورتني حدیث کې د قربانۍ تر وخته پورې وضاحت سوی دی ځکه د علماؤ پر دې خبره اجماع ده چې د اختر په ورځ د سهار مخکې قرباني کول جائز نه ده البته د سهار وروسته د قربانۍ وخت د مشروع کیدو په اړه د امامانو اختلاف دی د امام شافعي رحمة الله علیه مذهب دادی چې لمر د یوې نیزې برابر سي او د هغه وروسته کم از کم دوه رکعته لمونځ او د دوو خطبو په اندازه وخت چې تیر سي نو د قربانۍ وخت شروع کیږي د هغه وروسته قرباني کول جائز کیږي که څه هم د لوی اختر لمونځ سوی وي یا نه وي سوی، د دې وخت څخه مخکې قرباني نه ده جائز که څه هم قرباني کونکی په ښار کې اوسیږي یا په کلي کې، د امام شافعي رحمة الله علیه په نزد د قربانۍ وخت د دیارلسم تاریخ تر لمر لویدو پورې دی.

د امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه په نزد د قربانۍ وخت د ښاریانو لپاره د لوی اختر د لمانځه وروسته شروع کیږي او د کلي اوسیدونکو لپاره د صبح صادق ختلو وروسته شروع کیږي د ده په نزد د قربانۍ اخري وخت د دوولسم تاریخ تر اخیره پورې دی.

اختری واجب دی که سنت؟

د امام شافعي رحمة الله علیه په نزد قرباني واجب نه ده مګر سنت ده او د امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه مذهب دادی چې پر هر صاحب نصاب باندې قرباني واجب ده.

﴿۱۳۵۲﴾: وَعَنْ جُنْدُبِ بْنِ عَبْدِاللهِ الْبَجَلِيِّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ

د حضرت جندب بن عبدالله البجلي رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل:

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَلْيَذْبَحْ مَكَانَهَا اُخْرٰى وَمَنْ لَمْ يَذْبَحْ

کوم څوک چې د لمانځه مخکې اختری وکړي نو هغه ته پکار ده چې د هغه پر ځای بل اختری وکړي او څوک چې

حَتّٰى صَلَّيْنَا فَلْيَذْبَحْ عَلَى اسْمِ اللهِ. متفق علیه

د لمانځه وروسته اختری وکړي نو هغه ته پکار ده چې د الله په نوم اخیستلو سره اختری وکړي. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري)، ۹/۰۱۹ ۶۳،رقم: ۵۵۰۰،ومسلم ۳/۱۵۵۱، رقم: ۱-۱۹۶۰.

﴿۱۳۵۳﴾: وَعَنِ الْبَرَاءِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ ذَبَحَ

د حضرت براء رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: چا چي اختری حلال کړي

قَبْلَ الصَّلاَةِ فَإِنَّمَا يَذْبَحُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ ذَبَحَ بَعْدَ الصَّلاَةِ فَقَدْ تَمَّ نُسُكُهُ

دلمانځه مخکي نو هغه د خپل ځان لپاره وکړی او چا چي د لمانځه وروسته حلال کړي نو د هغه ارکان پوره سول

وَأَصَابَ سُنَّةَ الْمُسْلِمِينَ. متفق عليه

او د مسلمانانو سنت يې تر لاسه کړل. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري)، ۱۰/۳، رقم: ۵۵۴۶، ومسلم ۳/۱۵۵۲، رقم: ۴- ۱۹۶۱.

تشريح: د جمهورو علماؤ مذهب هم دادی، مګر تعجب دی چي د دومره واضح او صحيح حديثو سربيره امام شافعي رحمة الله عليه ولي د جمهورو علماؤ د مذهب خلاف دا وايي چي د اختري کولو د وخت پيل کېدو څخه وروسته اختری کول جائز دی که څه هم لمونځ سوی وي يا نه وي سوی، څرنګه چي مخکي د هغه مذهب نقل سوی دی.

په عيدګاه کي اختری کول

﴿۱۳۵۴﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْبَحُ وَيَنْحَرُ بِالْمُصَلّٰى. رواه البخاري.

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به په عيدګاه کي حلالول او نحر به يې کوی (يعني د اوښ حلالول) کول. بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري)، ۱۲/۴۷۱، رقم: ۹۸۲.

تشريح: پسه، بزه، غوا، ګامېښه او اوښ دغه حيوانان که نر وي يا ښځه ددې څخه پرته د نورو حيوانانو قرباني نه ده جائز، د اوښ څخه پرته د نورو حيوانانو حلالولو ته ذبح وايي او د اوښ حلالولو ته نحر وايي، د نحر طريقه داده چي اوښ ودروي د هغه په سينه کي نيزه ووهل

سي چي په هغه سره اوښ راولوېږي كه څه هم اوښ ذبح كول جائز دي مگر نحر افضل دي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د خوشحالۍ دوې ورځې

﴿۱۳۵۵﴾: عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِيْنَةَ وَلَهُمْ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دي چي كله رسول الله ﷺ مدينې ته تشريف راوړ نو په هغه وخت كي د مدينې د خلكو

يَوْمَانِ يَلْعَبُوْنَ فِيْهِمَا فَقَالَ مَا هٰذَانِ الْيَوْمَانِ؟ قَالُوْا كُنَّا نَلْعَبُ فِيْهِمَا فِي

دوې ورځي وې چي په هغو كي به خوشحالي او لوبي كولې، رسول الله ﷺ د خلكو څخه پوښتنه وكړه چي دا دوې ورځي څنگه دي؟ صحابه كرامو عرض وكړ په دې ورځو كي به موږ د جاهليت په زمانه كي خوشحالي او لوبي كولې،

الْجَاهِلِيَّةِ فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَبْدَلَكُمُ اللهُ بِهِمَا خَيْرًا

رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: الله تعالى تاسو ته دا ورځي په دوو غوره ورځو بدلي كړي

مِّنْهُمَا يَوْمَ الْأَضْحٰى وَيَوْمَ الْفِطْرِ. رواه أبو داود.

يعني د لوى اختر ورځ او د كوچني اختر ورځ. ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ۱/ ۶۷۵، رقم: ۱۱۳۴.

تشريح: د جاهليت په زمانه كي د مدينې او سيدونكو لپاره دوې ورځي ټاكلي وې چي په هغو كي به په لهو او لعب كي مصروف كيدل او خوشحالي به يې كول په هغو كي يوه ورځ د نوروز وه او دوهمه ورځ د مهرجان، د نوروز په ورځ لمر په برج حمل كي او د مهرجان په ورځ په برج ميزان كي داخليږي په دغه دواړو ورځو كي آب او هوا معتدله وي او شپې برابري وي ځكه دا دواړي ورځي حكماء د خوشحالي كولو لپاره ټاكلي دي دغه رواج په خلكو كي راروان وو تر دې چي اهل مدينه په اسلام مشرف سول، په شروع كي د پخواني عادت سره سم په دغه ورځو كي د مخكنۍ زمانې په دول به يې خوشحالۍ كولې، رسول الله ﷺ چي د دغه دواړو ورځو حقيقت وپوښتى نو خلكو د دې څه حقيقت بيان نه كړاى سو يوازي دومره يې وښودل چي د پخوانى

زمانې څخه دا طريقه راروانه ده چې موږ په دغه ورځو کې خوشحالي کوو بيا رسول الله ﷺ وفرمايل ددغه ورځو سره اوس تاسو هيڅ کار مه ساتی ځکه چې الله تعالى د دغه ورځو څخه غوره ورځې تاسو ته د اخترو دوې ورځې درکړي دي تاسو په دغه دوو برکتناکو ورځو کې خوشحالي کولای سئ ګويا داسي رسول الله ﷺ اشاره وفرمايل چې مسلمانانو ته پکار ده چې هغوی حقيقي اختر او خوشحالي د عبادت په ورځ وکړي نو په دې حديث کې د اخترو په ورځ په لهو او لعب کې د مصروف کيدو څخه منعه ده، بلې خوا ته دا خفي اشاره ده چې په اخترو کې په ډيره معمولي طريقې سره بازی او په هغه طريقې سره خوشحالي کول چې په هغه کې د شريعت د حدودو څخه تجاوز نه وي جائز دی.

دا حديث په ډير بليغ انداز کې دا ښيي چې د غير مسلمو د مېلو تعظيم کول او په هغه کې خوشحالي کول او د هغوی رسمونه خپلول او دا حديث د غير مسلمانانو اختر او په ميله کې د شرکت او حاضرۍ ممانعت هم ښکاره وي ځيني علماء خو دا دومره سخته ګڼلې ده چې په دې عمل بې د کفر په حکم کې راوستلي دي.

ابو حفص کبير حنفي فرمايي کوم سړی چې د نوروز د عظمت او توقير له کبله په دغه ورځ مشرکانو ته په تحفه کې هګۍ ورکړي لکه څرنګه چې په دغه ورځ کې د مشرکانو طريقه ده نو هغه کافر کيږي او د هغه ټول اعمال بيکاره کيږي.

د قاضي ابو المحاسن حسن ابن منصور حنفي رحمة الله عليه قول دی که څوک په دغه ورځ هغه شيان واخلي چې په نورو ورځو کې يې نه اخلي څرنګه چې دلته د يو والي په ورځ د بازيو او خواږه شيان وغيره واخلي يا په دغه ورځ يو چاته تحفه ورواستوي او د هغه څخه د هغه مقصد د دغه ورځې تعظيم وي لکه څرنګه چې مشرکان ددغه ورځې تعظيم کوي نو هغه سړی کافر کيږي او که يو سړی يو ازي د خپل استعمال او ګټې اخيستلو لپاره يا د عادت سره سم يو چا ته د هديې استولو په نيت سره يو شي ورکړي نو کافر کيږي نه مګر دا هم مکروه دي همداسي د کافرانو سره مشابهت کيږي ځکه نو ددې څخه هم پرهيز کول پکار دی.

همداسي که يو سړی د عاشورا په ورځ خوشحالي کوي نو د خوارج سره مشابهت پيدا کيږي او که په دغه ورځ د غم او تکليف شيان نه اختياروي نو د روافض سره مشابهت پيدا کيږي نو ددغه دواړو خبرو څخه ځان ساتل پکار دي په دې خبره هم پوه سی چې د نوروز عظمت او توقير په اړه روافض د مجوسيانو سره ګډون کوي او ددې سبب دا بيانوي چې په دغه ورځ حضرت عثمان ﷺ شهيد سوی دی او د حضرت علي کرم الله وجهه خلافت منځته راغلی دی.

په فتاوى ذخيره كي ليكلي دي چي كوم سړى د هولي يا ديوالي (د هندوانو د لمانځني ورځي) د كتلو لپاره په خاصه توګه ووځي نو هغه د كفر حد ته نږدې كيږي ځكه چي په دي كي د كفر اعلان كيږي نو داسي سړى ګويا په خپل دغه عمل سره د كفر مرسته كوي، او پر دې باندي د نوروز كتلو لپاره وتَل هم قياس كول پكار دي لكه چي ځيني مسلمانان داسي كوي دا هم د كفر موجب دى.

په تجنيس كي ذكر دي چي زموږ د مشائخو او علماؤ پر دې اتفاق دى چي كوم سړى د اهل كفارو د معتقداتو او معاملاتو څخه د يو شي د ښه كيدو اعتقاد وساتي نو هغه د كفر په حدود كي داخليږي پر دې دامسئله هم قياس كېداى سي كه يو سړى د يو داسي اهل هوا وهوس انسان مثلا د شريعت ځركنده خلاف ورزي كونكى د نام نهاد صوفياء د يو كلام يا قول په باره كي ښه خيال ساتي او دا وايي چي دا كلام معنوى دى يا دا وايي چي فلانى قول داسي دى چي د هغه معنى صحيح ده همداسي نوادر الفتاوى كي نقل دي چي كوم سړى د غير مسلمانانو په رسمونو كي ګډون وكړي نو هغه كافر كيږي، په عمدة الاسلام كي ليكلي دي چي كوم سړى د كافرانو رسمونه ادا كوي مثلا په نوي سراى كي د غوايي، غوا او آس په ژړ او سور رنګ وركولو سره تړي نو هغه كافر كيږي.

خلاصه دا چي د عقيدو او رواجو څخه قطعا پرهيز كول پكار دى په كومو كي د اسلام او شريعت هيڅ اړه هم نسته مګر ددې بنياد پر خالص غير اسلامي او غير شرعي شيانو باندي دى.

په كوچني او لوى اختر كي خوراک

﴿۱۳۵۶﴾: وَعَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لاَ يَخْرُجُ يَوْمَ الْفِطْرِ حَتّٰى يَطْعَمَ وَلاَ يَطْعَمُ يَوْمَ الْأَضْحٰى حَتّٰى يُصَلِّيْ. رواه الترمذي وابن ماجه والدارمي.

د حضرت بريدة ﷛ څخه روايت دى چي د كوچني اختر په ورځ تر څو پوري چي رسول الله ﷺ به يو شى خوړلى نه وو نو دباندي به نه راوتى او د لوى اختر په ورځ به يې تر هغه وخته پوري څه نه خوړل تر څو چي لمونځ به يې نه وو كړى. ترمذي، ابن ماجه، دارمي.

تخريج: سنن الترمذي ۲\۵۴۲، رقم: ۵۴۲، وابن ماجه ۱\۵۸۸، رقم: ۱۷۵۶، والدارمي ۱\۴۵۵، رقم: ۱۶۰۰.

تشريح: د كوچني اختر په ورځ د لمانځه مخكي د خوراک او څښناک سبب په تيرو صفحو كي بيان سوى دى د لوى اختر په ورځ به رسول الله ﷺ د غريبانو او مسكينانو سره د ملګرتيا او د

هغوی د زړه د خوشحاله کولو له کبله د لوی اختر د لمانځه وروسته خوړل ځېنېل کول ځکه چي غريبانو او مسکينانو ته به خوراک او څښناک هغه وخت په برخه کيدی چي کله به قرباني وسول او د هغه غوښه به پر خلکو وویشل سول ځکه نو رسول الله ﷺ به د هغوی په وجه خپله هم خوراک او څښناک په زنډ سره کوی .

د اخترو تکبيرونه

﴿۱۳۵۷﴾: وَعَنْ كَثِيرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

حضرت کثير بن عبد الله د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلار څخه روايت کوي چي د دواړو اخترو په لمنځو کي به رسول الله ﷺ

وَسَلَّمَ كَبَّرَ فِي الْعِيدَيْنِ فِي الْأُولَى سَبْعًا قَبْلَ الْقِرَاءَةِ وَفِي الْآخِرَةِ خَمْسًا قَبْلَ الْقِرَاءَةِ . رواه الترمذي وابن ماجه والدارمي .

په لومړي رکعت کي د قرائت څخه وړاندي اووه تکبيرونه ويل او په دوهم رکعت کي د قرائت څخه وړاندي پنځه تکبيرونه ويل. ترمذي.

تخريج: سنن الترمذي ۲\۴۱۶، رقم: ۵۳۶، وابن ماجه ۱\۴۰۷، رقم: ۱۲۷۹. والدارمي ۱\۲۲۰، رقم: ۱۶۰۶.

تشريح: مطلب دا دی چي رسول الله ﷺ به په اول رکعت کي د قرائت مخکي تحريمه او د رکوع د تکبيرونو څخه پرته اووه تکبيروه ويل همداسي په دوهم رکعت کي د قيام او رکوع د تکبيرونو څخه پرته پنځه تکبيرونه به يې ويل، د امام شافعي رحمة الله عليه پر دې عمل دی په دې اړه مفصل بحث مخته راځي .

﴿۱۳۵۸﴾: وَعَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ مُرْسَلاً أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبَا

د حضرت جعفر بن محمد څخه مرسلا روايت دی چي رسول الله ﷺ،

بَكْرٍ وَّعُمَرَ كَبَّرُوْا فِي الْعِيدَيْنِ وَالْاِسْتِسْقَاءِ سَبْعًا وَّخَمْسًا وَصَلَّوْا قَبْلَ

ابو بکر صديق رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه به په دواړو اخترو کي او د استسقاء په لمانځه کي اووه تکبيرونه په لومړي رکعت کي او پنځه تکبيرونه په دوهم رکعت کي ويل

الْخُطْبَةِ وَجَهَرُوْا بِالْقِرَاءَةِ . رواه الشافعي .

او د خطبې مخکې به يې لمونځ کوى او په لوړ آواز سره به يې قرائت وايه . شافعي .

تخريج: مسند الشافعي ۱۵۷، رقم: ۴۵۷.

تشريح: د جعفر څخه مراد امام جعفر صادق رحمة الله عليه، ابن باقر رحمة الله عليه، ابن علي رحمة الله عليه يعني امام زين العابدين ابن حضرت امام حسين ابن حضرت علي کرم الله وجهه دى، د اووو او پنځو وضاحت په پورتني حديث کي بيان سوى دى چي په اول رکعت کي د قرائت څخه مخکي به يې اوه تکبيرونه او په دوهم رکعت کي د قرائت څخه مخکي به يې پنځه تکبيرونه ويل او دا هم نبودل سوې ده چي د امام شافعي رحمة الله عليه مذهب هم دادى .

﴿۱۳۵۹﴾: وَعَنْ سَعِيْدِ بْنِ الْعَاصِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا مُوْسَى وَحُذَيْفَةَ كَيْفَ كَانَ

د حضرت سعيد بن عاص ﷺ څخه روايت دى چي ما د ابو موسى او حذيفه څخه پوښتنه وکړه چي رسول الله ﷺ به

رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَبِّرُ فِي الْأَضْحَى وَالْفِطْرِ ؟ فَقَالَ أَبُوْ مُوْسَى

په کوچني او لوى اختر کي څنګه تکبيرونه ويل ؟ ابو موسى وويل :

كَانَ يُكَبِّرُ أَرْبَعًا تَكْبِيْرَهُ عَلَى الْجَنَائِزِ فَقَالَ حُذَيْفَةُ صَدَقَ . رواه أبو داود .

رسول الله ﷺ به څلور تکبير ويل لکه څرنګه چي د جنازې په لمانځه کي ويل کيږي او ابو حذيفه ددې تصديق وکړ . ابوداؤد .

تخريج: سنن ابي داؤد ۱/ ۶۸۲، رقم: ۱۱۵۳.

تشريح: د حضرت ابو موسى ﷺ د جواب تفصيل دادى چي څرنګه رسول الله ﷺ به د جنازې د لمانځه کولو پر وخت څلور تکبيرونه ويل همداسي رسول الله ﷺ به د اخترو په لمانځه کي په هر رکعت کي څلور تکبيرونه ويل په داسي توګه چي په اول رکعت کي د قرائت څخه مخکي په تکبير تحريمه سره به يې څلور تکبيرونه ويل او په دوهم رکعت کي د قرائت څخه وروسته د رکوع د تکبير سره څلور تکبيرونه به يې ويل .

په دې اړه په دې پوهيدل پکار دي چي د اختر د تکبيراتو په اړه متضاد حديثونه نقل دي

په دې وجه د امامانو څخه هم په مذهب کې اختلاف څرګند سوی دی د درو سره امامانو په نزد د اخترو په لمانځه کې په اول رکعت کې اووه تکبیرونه دي او په دوهم رکعت کې پنځه تکبیرونه دي فرق يوازې دادی چې د امام مالک رحمة الله علیه او امام احمد رحمة الله علیه په نزد په اول رکعت کې پنځه تکبیرونه د تکبیر تحریمې سره دي او همداسې په دوهم رکعت کې پنځه تکبیرونه د قیام دتکبیر سره دي او د امام شافعي رحمة الله علیه په نزد په اول رکعت کې اووه تکبیرونه د تکبیر تحریمې څخه پرته او په دوهم رکعت کې پنځه تکبیرونه د قیام دتکبیر څخه پرته دي.

د امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه مذهب دادی چې د تکبیر تحریمې څخه پرته درې تکبیرونه په اول رکعت کې دي او د رکوع د تکبیر څخه پرته درې تکبیرونه په دوهم رکعت کې دي لکه څرنګه چې د دې حدیث څخه ثابتیږي او دا حضرت ابن مسعود رضي الله عنه هم اختیار کړی دی، او د امام شافعي رحمة الله علیه دقول سره سم د حضرت ابن عباس رضي الله عنه مذهب دی، او کوم چې د هغه احادیثو تعلق دی چې د هغو څخه امام شافعي رحمة الله علیه استدلال کوي نو د هغه صحت او ضعف او د هغه د اسنادو او طریقو په باره کې ډیر زیات اعتراضات دي چې د هغه نقل کولو دلته موقع نه وه، علماء حنفیه د خپل مذهب په باره کې لیکلي دي چې د اخترو د تکبیراتو په اړه کله چې متضاد حدیثونه مخته راسي نو په هغو کې موږ هغه حدیثونه خپل معمول ګرځوو چې په هغو کې د تکبیراتو شمېر کم نقل وي ځکه چې د اخترو زائد تکبیرونه او رفع یدین په هرحال خلاف معمول دی ځکه نو د کم شمېر اختیارول به اولی وي.

د خطبې پر وخت پر لکړه تکیه

﴿۱۳۶۰﴾: وَعَنِ الْبَرَاءِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نُوِلَ يَوْمَ الْعِيْدِ قَوْسًا فَخَطَبَ عَلَيْهِ. رواه أبو داود

د حضرت براء رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د اختر په ورځ یو لیندۍ ورکړل سول او رسول الله صلی الله علیه وسلم به پر هغه خطبه ویل. ابو داؤد.

تخریج: سنن ابي داؤد ۱۱/ ۶۷۹، رقم: ۱۱۴۵.

تشریح: مطلب دادی چې څرنګه د لکړې وغیره په تکیه کولو سره خطبه ویل کیږي همداسې رسول الله صلی الله علیه وسلم د لکړې پر ځای د لیندۍ په لګولو سره د هغه په مرسته خطبه و فرمایل.

﴿۱۳۶۱﴾: وَعَنْ عَطَاءٍ مُّرْسَلاً أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا خَطَبَ يَعْتَمِدُ عَلٰى عَنَزَتِهِ اِعْتِمَادًا. رواه الشافعي.

د حضرت عطاء څخه مرسلا روایت دی چي رسول الله ﷺ به کله خطبه ویل نو د خپلي نیزې پر تکیه لګولو سره به ودریدی. شافعي.

تخريج: مسند الشافعي ۱۴۵، رقم: ۴۲۲.

د لغاتو حل: (عَنَزَتِه): مثل نصف الرمح اوَ اكبر شيئا وفيها سنان مثل سنان الرمح والعكازة قريب منها. (النهاية).

﴿۱۳۶۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ شَهِدْتُ الصَّلاَةَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روایت دی چي د اختر په ورځ زه د رسول الله ﷺ سره

يَوْمِ عِيْدٍ فَبَدَأَ بِالصَّلاَةِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ بِغَيْرِ أَذَانٍ وَلاَ إِقَامَةٍ فَلَمَّا قَضَى الصَّلاَةَ

د لمانځه لپاره حاضر سوم، رسول الله ﷺ د خطبې څخه مخکي لمونځ وکړ او آذان او اقامت یې نه وکړ، کله چي رسول الله ﷺ لمونځ وکړ

قَامَ مُتَّكِئًا عَلٰى بِلاَلٍ فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنٰى عَلَيْهِ وَوَعَظَ النَّاسَ وَذَكَّرَهُمْ وَحَثَّهُمْ

نو د بلال په مرسته ودریدی (یعني تکیه یې کړې وه پر بلال باندي) د الله تعریف یې وکړ او ثناء یې وویل پر ده او خلکو ته یې نصیحت وکړ او د عذاب او ثواب یادونه یې وکړه

عَلٰى طَاعَتِهِ ثُمَّ قَالَ وَمَضٰى إِلَى النِّسَاءِ وَمَعَهُ بِلاَلٌ فَأَمَرَهُنَّ بِتَقْوَى اللهِ

او د الله تعالی پر فرمانبرداری یې زور واچوی، بیا د بلال سره رسول الله ﷺ د ښځو په لور تشریف یووړ او هغوی ته یې د الله جل جلاله د بیري هدایت او نصیحت وکړ

وَوَعَظَهُنَّ وَذَكَّرَهُنَّ. رواه النسائي.

او د ثواب او عذاب یادونه یې وکړه. نسائي.

تخريج: سنن النسائي ۳\۱۸۶، رقم: ۱۵۷۴.

تشريح : ددې حديث څخه معلومه سوه چي د خطبه ويونكي لپاره مناسب ده چي د خطبې وركولو پر وخت د يو شي مثلا توره، ليندي، نيزه، لكړي يا د يو سړي په مرسته اخيستو سره ودريږي.

عيدګاه ته د تللو طريقه

﴿۱۳۶۳﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَرَجَ يَوْمَ الْعِيدِ فِي طَرِيقٍ رَجَعَ فِي غَيْرِهِ. رواه الترمذي والدارمي.

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي كله به رسول الله ﷺ د اختر لمانځه ته پر يوه لار تشريف راوړ نو پر هغه لار به نه ستنېدی بلكه پر بله لار به تلی. ترمذي، دارمي.

تخريج: سنن الترمذي ۲\۴۲۴، رقم: ۵۴۱، والدارمي ۱\۴۶۰، رقم: ۱۶۱۳.

تشريح : عيدګاه ته د تللو لپاره يوه لار غوره كول او د ستنېدو لپاره دوهمه لار غوره كول سنت ده، د دې حكمت ددې باب په اول فصل كي د يوه حديث په تشريح كي بيان سوی دی، عيدګاه ته د تللو پر وخت په لاره كي تكبير يعني الله اكبر الله اكبر لا اله الا الله والله اكبر الله اكبر ويل پكار دي، د صاحبينو په نزد خو په دواړو اخترونو كي پر دواړو وختونو باندي په لاره كي دا تكبير په لوړ اواز سره ويل پكار دي مگر امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه فرمايي چي په كوچني اختر كي دا تكبير په كرار اواز سره او په لوي اختر كي په لوړ اواز سره ويل پكار دي.

د عذر په وجه د اختر لمونځ په ښار كي كول

﴿۱۳۶۴﴾: وَعَنْهُ أَنَّهُ أَصَابَهُمْ مَطَرٌ فِي يَوْمِ عِيدٍ فَصَلَّى بِهِمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْعِيدِ فِي الْمَسْجِدِ. رواه أبو داود وابن ماجه.

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي كله به د اختر په ورځ باران وو نو نبي كريم ﷺ به خلكو ته د اختر لمونځ په مسجد كي وركوی. ابوداؤد، ابن ماجه.

تخريج: سنن ابي داؤد ۱\۶۸۶، رقم: ۱۱۶۰، وابن ماجه ۱\۴۱۶، رقم: ۱۳۱۳.

تشريح : مطلب دادی چي رسول الله ﷺ به د اخترو لمونځ د ښار څخه دباندي په ځنګل كي اداء كوی خو كله چي به باران سو نو په مسجد نبوي كي به يې لمونځ كوی د دې څخه معلومه سوه چي د اخترو لمونځ په ځنګل كي يعني په عيدګاه كي اداء كول افضل دي هو كه چيري يو

عذر وي نو بيا د ښار په مسجد كي اداء كول كيږي .

په دې اړه د اهل مكه لپاره مسئله داده چي هغوی دي د اخترو لمونځ په مسجد حرام كي اداء كوي ځرنګه چي نن سبا عمل دی همداسي اهل مدينه هم د اخترو لمونځ په مسجد نبوي كي اداء كوي .

د اخترو دلمانځه مستحب وختونه

﴿۱۳۶۵﴾: وَعَنْ أَبِي الْحُوَيْرِثِ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ كَتَبَ إِلَى عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ وَهُوَ بِنَجْرَانَ عَجِّلِ الْأَضْحَى وَأَخِّرِ الْفِطْرَ وَذَكِّرِ النَّاسَ . رواه الشافعي .

د حضرت ابو الحويرث رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول اللهﷺ عمرو بن حزم ته چي په نجران كي وو وليكل چي د لوی اختر لمونځ ژر كوه او د كوچني اختر لمونځ په زنډ سره كوه او خلكو ته نصيحت كوه. شافعي.

تخريج: ترتيب مسند الامام الشافعي ۱\۱۵۳، رقم: ۴۴۲.

تشريح : نجران د يو ښار نوم دی چي رسول الله ﷺ عمرو ابن حزم رضي الله عنه هلته عامل ټاكلی وو كله چي د هغه عمر اووه لس كاله وو نو رسول الله ﷺ هغه ته دا احكام وركړي وه چي پر دې عمل وكړي، د لوی اختر د لمانځه ژر اداء كولو لپاره يې ځكه وفرمايل چي خلك د لمانځه د فارغه كيدو سره په قرباني وغيره كي مصروف سي همداسي د كوچني اختر لمونځ په زنډ سره د اداء كولو لپاره يې دا وفرمايل چي خلك دې د لمانځه مخكي سرسايه اداء كړي .

په شاهدي سره روژه ماتول

﴿۱۳۶۶﴾: وَعَنْ أَبِي عُمَيْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ عُمُوْمَةٍ لَهُ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ

حضرت ابو عمر بن انس د خپل اكاګانو څخه چي د رسول الله ﷺ اصحاب وه روايت كوي چي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ رَكْبًا جَاءُوْا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَشْهَدُوْنَ أَنَّهُمْ

د خلكو يو ډله سپره د رسول اللهﷺ په خدمت كي حاضر سول او ددې خبري شاهدي يې وركړه

رَأَوُا الْهِلَالَ بِالْأَمْسِ فَأَمَرَهُمْ أَنْ يُّفْطِرُوْا وَإِذَا أَصْبَحُوْا أَنْ يَّغْدُوْا إِلَى مُصَلَّاهُمْ . رواه أبو داود والنسائي .

چي هغوی پرون ماښام د اختر میاشت لیدلې ده د هغوی په شاهدي سره. رسول الله ﷺ خلکو ته د روژې ماتولو حکم ورکړ او وه يې فرمايل: چي سبا عيدگاه ته ولاړ سئ. ابوداؤد، نسائي

تخريج: سنن ابي داد ۱۱ ۶۸۴، رقم: ۱۱۵۷، والنسائي ۱۳ ۱۸۰، رقم: ۱۵۵۶.

تشريح: د روژې مبارکي په ديرشمه شپه د مديني اوسيدونکو د اختر مياشت و نه ليدل نو هغوی پر ديرشم تاريخ روژه ونيول، اتفاقا په هغه ورځ يوه قافله مديني ته راغلل او د رسول الله ﷺ مخکي يې ددې خبري شاهدي ورکړل چي موږ پرون مياشت ليدلې ده رسول الله ﷺ د هغه قافلې شهادت په منلو سره خلکو ته حکم وکړ چي روژه ماته کړي او د مياشت ليدو دا شهادت د لمر د زال وروسته راغلی وو دا صراحت هم دی چي (انهم قدموا آخر النهار) يعني قافله د ورځي په اخري برخه کي مديني ته رسيدلې وه ځکه رسول الله ﷺ د لمانځه په باره کي دا حکم وکړ چي سبا سهار دي اداء کړل سي، د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه پر دغه قول عمل دی چي د لمر پورته کيدو وروسته د اختر د لمانځه وخت شروع کيږي او د لمر تر زواله پوري دی.

په شرح منيه کي ليکلي دي که چيري يو داسي عذر مخته راسي چي د کوچني اختر په ورځ د لمر د زوال مخکي د کوچني اختر د لمانځه لپاره مانع وي نو د اختر لمونځ دي د هغه پر ځای په دوهمه ورځ د لمر د زوال مخکي اداء کړل سي او که په دوهمه ورځ هم يو عذر د لمانځه د اداء کولو څخه مانع سي نو بيا دي لمونځ نه کوي.

په خلاف د لوی اختر د لمانځه، که چيري د لوی اختر د لمانځه د ادا کولو لپاره يو عذر په اوله او دوهمه ورځ مانع وي نو په دريمه ورځ هم د هغه لمونځ کېدای سي هسي د لوی اختر په لمانځه کي بېله عذره هم تر دويمي يا دريمي ورځي پوري تاخير جائز دی مگر مکروه دی.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د اختر د لمانځه اذان او اقامت نسته

(۱۳۶۷): عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ اَخْبَرَنِيْ عَطَاءٌ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَّجَابِرِ بْنِ

حضرت ابن جريج وايي چي عطاء د ابن عباس او جابر بن عبد الله څخه روايت کوي چي

عَبْدِاللهِ قَالاَ لَمْ يَكُنْ يُؤَذَّنُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَلاَ يَوْمَ الْاَضْحٰى ثُمَّ سَاَلْتُهُ بَعْدَ

هغه ویلي دي د کوچني اختر او لوی اختر په ورځ به آذان نه کېدی، څو ورځي وروسته ما بیا د عطاء څخه

حِينٍ عَنْ ذٰلِكَ فَأَخْبَرَنِي قَالَ أَخْبَرَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ الْأَنْصَارِيُّ أَنْ لاَ

د دې خبري پوښتنه وکړه نو هغه وويل چي ما ته جابر بن عبدالله رضي الله عنه ښودلي دي چي

أَذَانَ لِلصَّلَاةِ يَوْمَ الْفِطْرِ حِينَ يَخْرُجُ الْإِمَامُ وَلاَ بَعْدَ مَا يَخْرُجُ وَلاَ إِقَامَةَ

د کوچني او لوی اختر په ورځ د اختر د لمانځه آذان نسته نه خو د امام د باندي د وتلو په وخت او نه د امام د راتلو او نه اقامت،

وَلاَ نِدَاءَ وَلاَ شَيْءَ لاَ نِدَاءَ يَوْمَئِذٍ وَلاَ إِقَامَةَ. رواه مسلم

اعلان او نه بل يو شی او په هغه زمانه کي نه اقامت وو نه آذان. مسلم.

تخریج: صحیح مسلم ۲\۶۰۴، رقم: ۵- ۸۸۶.

تشريح: ابن جريج رحمة الله عليه يا خو به دوه واره د عطاء څخه ددې مسئلې تفصيل معلوم کړی وي يا بعينه هغه مسئله به يې پوښتل، په هرحال عطا په دوهم وار کي يوازي د کوچني اختر ذکر وکړ او ددې وجه داوه چي هغه پوه سو چي يوازي د کوچني اختر ذکر کول کافي دی پوښتنه کونکي پر کوچني اختر لوی اختر هم قياس کړی دی.

د نداء (الصلوة الصلوة) يا داسي نور الفاظ چي د لمانځه د خبر ورکولو لپاره استعماليږي ويل مراد دي د لانداء وروسته لاشيئ د لانداء د تاکيد لپاره راوړل کيږي بيا ددې څخه وروسته د حديث الفاظ لانداء يومئذ ولا اقامة هم د تاکيد لپاره دوهم وار استعمال سوی دی. (شيخ عبدالحق رحمة الله عليه)

ملا علي قاري رحمة الله عليه ليکلي دي چي لفظ د (لانداء) د اول څخه تر اخيره پوري د اولي جملې تاکيد دی او مناسب دادی چي د لفظ نداء څخه اذان مراد واخيستل سي ځکه چي د اخترو پر وخت د اذان او تکبير پر ځای الصلوة جامعة په زوره ويل د تولو علماؤ په نزد مستحب دی ګويا د شيخ عبدالحق رحمة الله عليه د قول سره سم د حديث مطلب داسو چي د اخترو د لمانځه لپاره څرنګه چي اذان او اقامت مشروع نه دی همداسي د لمانځه د اطلاع لپاره بل لفظ مثلا الصلوة جامعة په زوره ويل هم مشروع نه دی د ملا علي قاري رحمة الله عليه د قول مطلب

دادی چي د اخترو په لمانځه کي اذان او اقامت مشروع نه دی هو د لمانځه د خبر ورکولو لپاره نداء يعني الصلوة جامعة په زوره ويل مستحب دي نو د دغه دواړو قولو اختلاف او تضاد به د دې تطبيق په ذريعه ختم سي چي شيخ چي د نداء کومه نفي کړې ده هغه په عيدگاه کي د ننه او دوهم بطريق التزام نداء دي نه ورکوي او ملا علي قاري رحمة الله عليه چي نداء ته مستحب ويلي دي نو د هغه تعلق د عيدگاه څخه دباندي په ويلو سره دی يعني الصلوة جامعة د عيدگاه څخه دباندي او کله کله په زوره ويل مستحب دي. (والله اعلم)

د خطبې مخکي لمونځ کول

﴿۱۳۶۸﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ

د حضرت ابوسعيد خدري ﷛ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به

يَخْرُجُ يَوْمَ الْأَضْحَى وَيَوْمَ الْفِطْرِ فَيَبْدَأُ بِالصَّلَاةِ فَإِذَا صَلَّى صَلَاتَهُ قَامَ

د کوچني او لوی اختر په ورځ د کور څخه دباندي راوتی او شروع به يې وکړه په لمانځه بيا چي به د لمانځه څخه فارغ سو نو (د خطبې لپاره) به ودريدی

فَأَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ وَهُمْ جُلُوسٌ فِيْ مُصَلَّاهُمْ فَإِنْ كَانَ لَهُ حَاجَةٌ بِبَعْثٍ ذَكَرَهُ

او خلکو ته چي د خپل لمانځه پر ځای به ناست وه توجه فرمايل او که چيري به د يو لښکر د ليږلو ضرورت سو نو د خلکو په وړاندي به يې د هغه يادونه کول

لِلنَّاسِ أَوْ كَانَتْ لَهُ حَاجَةٌ بِغَيْرِ ذَلِكَ أَمَرَهُمْ بِهَا وَكَانَ يَقُولُ تَصَدَّقُوا

يا که بل څه ضرورت وو نو د هغه حکم به يې ورکوی او خطبه کي به يې دا هم فرمايل چي صدقه ورکړئ

تَصَدَّقُوا تَصَدَّقُوا وَكَانَ أَكْثَرَ مَنْ يَتَصَدَّقُ النِّسَاءُ ثُمَّ يَنْصَرِفُ فَلَمْ يَزَلْ

صدقه ورکړئ صدقه ورکړئ او صدقه او خيرات ورکونکي به زياتي ښځي وې، د دې وروسته به رسول الله ﷺ تشريف راوړ،

كَذَلِكَ حَتَّى كَانَ مَرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ فَخَرَجْتُ مُخَاصِرًا مَرْوَانَ حَتَّى أَتَيْنَا

د مروان بن حکم تر زمانې پوري په دې طريقه عمل وو د اختر په ورځ ما د مروان په لاس کي لاس

اچولی روان وم تر څو چي موږ عيد گاه ته ورسيدو

الْمُصَلَّى فَإِذَا كَثِيرُ بْنُ الصَّلْتِ قَدْ بَنَى مِنْبَرًا مِنْ طِينٍ وَلَبِنٍ فَإِذَا مَرْوَانُ

نو كثير بن صامت د اومو خښتو او خاورو څخه منبر جوړ كړی وو بيا چي عيد گاه ته ننوتلو نو مروان

يُنَازِعُنِي يَدَهُ كَأَنَّهُ يَجُرُّنِي نَحْوَ الْمِنْبَرِ وَأَنَا أَجُرُّهُ نَحْوَ الصَّلَاةِ فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلِكَ

په خپل لاس سره زما لاس راكش كړ لكه هغه چي ما د منبر په لور كشوي چي خطبه د لمانځه څخه وړاندي وركړه او ما به هغه د لمانځه په لور راكشوی هر كله چي ما د هغه دا حالت وليدی

مِنْهُ قُلْتُ أَيْنَ الِابْتِدَاءُ بِالصَّلَاةِ فَقَالَ لَا يَا أَبَا سَعِيدٍ قَدْ تُرِكَ مَا تَعْلَمُ

چي هغه دلمانځه مخكي خطبه وركول غواړي نو ورته وه مي ويل د اختر د لمانځه مخكي د كولو هغه فعل څه سو چي پر هغه تر اوسه عمل كېدی، مروان وويل : اې ابو سعيد ! جګړه مه كوه په كومه خبره چي ته پوهيږې هغه پرېښودل سول ،

قُلْتُ كَلَّا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَأْتُونَ بِخَيْرٍ مِمَّا أَعْلَمُ ثَلَاثَ مِرَارٍ ثُمَّ انْصَرَفَ . رواه مسلم

ما وويل : قسم دي په هغه ذات وي چي د هغه په واك كي زما روح ده ددې څخه غوره چي په هغه زه پوهيږم ته نه سې راوړلای ما درې ځله دا الفاظ وويل ، ددې وروسته ابو سعيد بيرته راغلی . مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲/۶۰۵، رقم: ۹- ۸۸۹.

د لغاتو حل: (مُخَاصرا): المخاصرة هي ان ياخذ رجل بيد رجل آخر وهما ماشيان ويد كل واحد منهما عند خصر صاحبه. (لاس په لاس كي وركول او تلل).

تشريح : د صدقې او خيرات يعني د الله تعالى پر نامه د خپل مال مصرف كولو چي كوم ارزښت او فضيلت دی په دې اړه رسول الله ﷺ په خطبه كي لفظ د تصدقوا درې واره د تاكيد لپاره فرمايلي دی يا دا چي درې واره فرمايل درو حالتو ته اشاره كوي اول :دا چي صدقه وركړئ د خپل ژوند لپاره، دوهم دا چي صدقه وركړئ د خپل مرګ لپاره او دريم دا چي صدقه وركړئ د خپل آخرت لپاره .

مخاصر د دوو خلکو په خپلو کي لاسونه نيولو ته وايي چي د هر يوه لاس د دوهم تشي ته نژدې وي.

مروان ابن الحکم په دوهم هجري کال کي پيدا سوی وو د رسول الله ﷺ شرف زيارت ورته نه وو حاصل سوی همداسي د کثير ابن صلت په باره کي ويل سوي دي چي د هغه پيدائش هم د رسول الله ﷺ په مبارکه زمانه کي سوی وو له دې کبله په صاحب جامع الاصول کي شمار ل سوي دی ځيني محقيقينو ورته تابعي ويلي دي د هغه کور عيدګاه ته نژدې وو هغه په عيدګاه کي منبر جوړ کړی وو چي د اختر په ورځ پر هغه په دريدو سره به يې خطبه ويل لکه څرنګه چي د جمعې خطبه پر منبر باندي په دريدو سره ويل سنت ده، د حديث څخه دا معلوميږي چي تر ټولو مخکي مروان ابن حکم په عيدګاه کي منبر جوړ کړی دی. د حديث اخري الفاظ ثم انصرف پر دا معنی هم محتمل کيدای سي چي بيا مروان د منبر خوا ته راغلی چي خطبه ووايي هغه د ابو سعيد خبره ومنل چي مخکي لمونځ وکړي او بيا خطبه ووايي.

د اخترو د لمانځه طريقه

د اخترو د لمانځه دوه رکعته دي طريقه يې داده چي لمونځ کونکی دي نيت وکړي او په تکبير ويلو سره دي لاس وتړي بيا د سبحانک اللهم... په ويلو سره درې واره الله اکبر دي ووايي او هر وار دي د تکبير تحريمې په ډول لاسونه دواړو غوږو ته پورته کوي او د تکبير وروسته دي يې ايله کړي او د هر تکبير وروسته دي دومره توقف وکړي چي درې واره سبحانک اللهم وويل سي د دريم تکبير وروسته دي لاسونه نه ايله کوي بلکه لاسونه دي وتړي او د اعوذ بالله او بسم الله په ويلو سره دي سورة فاتحه او يو بل سورة ووايي د دې وروسته دي درې تکبيرونه داسي وکړي لکه څرنګه چي په اول رکعت کي د سبحانک اللهم وروسته يې ويلي وه مګر دلته د دريم تکبير وروسته دي لاسونه نه تړي بلکه ايله دي يې کړي بيا د څلورم تکبير په ويلو سره دي رکوع ته ولاړسي او لمونځ دي پوره کړي د لمانځه وروسته امام ته پکار ده چي هغه پر منبر باندي په دريدو سره دوې خطبې ووايي د کوچني اختر په خطبه کي دي د سرسائې احکام او مسائل بيان کړي او د لوی اختر په خطبه کي دي د قربانۍ او د تشريق د تکبيرو احکام بيان کړي.

تکبير تشريق يعني د هر فرض لمانځه وروسته يو وار الله اکبر اکبر لا اله الا الله والله اکبر الله اکبر و لله الحمد ويل واجب دي دا تکبير د عرفات يعني ذي الحجه د نهم تاريخ څخه تر

دیارلسم تاریخ ماز دیګره پوري ویل پکار دي، دا تکبیر پر ښځي او مسافر باندي نه دی واجب هو که دا خلک د یو داسي سړي مقتدیان وي چي پر هغه تکبیر ویل واجب وي نو پر دوی هم تکبیر ویل واجب دی. علم الفقه .

=========

بَابُ فِي الْأُضْحِيَّةِ (د اختري بیان)

په حنفي مذهب کي قرباني (اختری) پر هر هغه مسلمان باندي فرض ده چي مقیم او غني وي یعني د نصاب خاوند وي ، د امام شافعي رحمة الله علیه په نزد قرباني سنت مؤکده ده، د امام محمد رحمة الله علیه په نزد مشهور او مختار قول دادی .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

اختری په خپل لاس حلالول

﴿۱۳۶۹﴾: عَنْ أَنَسٍ قَالَ ضَحَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَبْشَيْنِ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ اختری وکړ د دوو

أَمْلَحَيْنِ أَقْرَنَيْنِ ذَبَحَهُمَا بِيَدِهِ وَسَمَّى وَكَبَّرَ قَالَ رَأَيْتُهُ وَاضِعًا قَدَمَهُ عَلَى

ابلکو ښکرورو مړو او په خپلو لاسو یې هغه حلال کړل ، بسم الله او تکبیر یې وو ایه ، انس رضي الله عنه وایي ما رسول الله ﷺ ولیدی چي د مړو پر بغلو پښه ایښې وه

صِفَاحِهِمَا وَيَقُولُ بِسْمِ اللهِ وَاللهُ أَكْبَرُ . متفق علیه

او رسول الله ﷺ د حلالولو پر وخت دا فرمایل : بسم الله والله اکبر . بخاري او مسلم .

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۲۲- ۲۳، رقم: ۵۵۶۴، ومسلم ۱۳\۱۵۵۷، رقم: ۱۸- ۱۹۶۶.

د لغاتو حل: (صِفاحِهِما): ای جنبیهما (بغل).

تشریح : د قرباني کونکي لپاره مستحب ده که هغه د ذبح اداب پیژني نو د قرباني حیوان دي په خپل لاس سره حلال کړي کنه د خپل خوا څخه دي بل چا حلال کړي او خپله دي هلته موجود وي د ذبح پر وخت د الله نوم اخیستل یعني والله اکبر ویل د ټولو علماؤ په نزد مستحب

دی د حديث اخري الفاظ ويقول بسم الله والله اكبر كي دې ته اشاره ده چي لفظ والله اكبر ويل مستحب دی، د ذبح پر وخت درود شريف ويل د جمهور علماء په نزد مکروه دي او د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد سنت دی.

د اختري د حیوان صفات

﴿۱۳۷۰﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِكَبْشٍ أَقْرَنَ

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دی چي رسول اللهﷺ د يو داسي مږ راوستلو حکم وکړ چي د هغه په سر کي ښکر وي

يَطَأُ فِي سَوَادٍ وَيَبْرُكُ فِي سَوَادٍ وَيَنْظُرُ فِي سَوَادٍ فَأُتِيَ بِهِ لِيُضَحِّيَ بِهِ فَقَالَ لَهَا يَا

او هغه په توروالي کي ګرځي يعني د هغه پښې توري وي او په توروالي کي کښيني يعني د هغه نس او سينه توره وي او په توروالي کي ويني يعني د هغه د سترګو حلقه توره وي نو داسي مږ رسول اللهﷺ ته د اختري لپاره راوستل سو، رسول اللهﷺ وفرمايل: اې

عَائِشَةُ هَلُمِّي الْمُدْيَةَ ثُمَّ قَالَ اشْحَذِيهَا بِحَجَرٍ فَفَعَلَتْ ثُمَّ أَخَذَهَا وَأَخَذَ

عائشې! چاړه راوړه او پر ډبره يې تېره کړه نو دا کار مي وکړ، ددې وروسته رسول اللهﷺ چاړه واخيستل

الْكَبْشَ فَأَضْجَعَهُ ثُمَّ ذَبَحَهُ ثُمَّ قَالَ بِاسْمِ اللّٰهِ اللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ مِنْ مُحَمَّدٍ وَآلِ

او مږ يې پرې ايستی او بيا يې په (بِاسْمِ اللّٰهِ اللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ مِنْ مُحَمَّدٍ وَآلِ

مُحَمَّدٍ وَمِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ ثُمَّ ضَحَّى بِهِ. رواه مسلم

مُحَمَّدٍ وَمِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ) ويلو سره هغه حلال کړ. مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۳\۱۵۵۷، رقم: ۱۹- ۱۹۶۷.

د لغاتو حل: (الْمُدية): ای الشفرة، (چاړه).

تشريح: کله چي حيوان حلاليږي نو د هغه مخکي چاړه تېره کول مکروه دي ځکه چي د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه په باره کي نقل دي چي هغه يو سړی په دُرو ووهی د داسي کولو په وجه، همداسي د يو حيوان د بل حيوان مخکي حلالول هم مکروه دي.

رسول الله ﷺ چي د حلالولو پر وخت كوم الفاظ فرمايل د هغه څخه مراد يوازي په ثواب كي خپل امت ګډول وو، نه دا چي رسول الله ﷺ د ټولو له خوا قرباني كړې وه ځكه چي د يوه پسه يا بزې قرباني د ټولو خلكو لخوا صحيح نه ده.

دا ختري حيوان

﴿۱۳۷۱﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَذْبَحُوا إِلَّا مُسِنَّةً إِلَّا أَنْ يَعْسُرَ عَلَيْكُمْ فَتَذْبَحُوا جَذَعَةً مِنَ الضَّأْنِ. رواه مسلم

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: تاسو مه حلالوئ مګر مسنه (يعني هغه اوښه چي په شپږم كال كي وي) او كه مسنه مو پيدا نه كړل نو وری يا وری جزعه (چي تر يو كال پوري وي) حلال كړئ. مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۳\۱۵۵۵، رقم: ۱۳-۱۹۶۳.

د لغاتو حل: (المُسِن): من البقر، هو ما جاوز السنتين والمسنة انثاه. (تر دوو كالو غټ ګيلګی).

تشريح: مسنه يا جذعه د يو خاص حيوان نوم نه دي مګر دا يو اصطلاح ده چي د قرباني د حيوان په عمر كي استعماليږي هغه اوښ ته مسنه ويل كيږي چي پوره د پنځو كالو عمريې وي او په شپږم كال كي داخل سوی وي، په ګاميښي او غويي كي مسنه هغه ته وايي چي د پوره دوو كالو وي او په دريم كال كي داخل سوی وي نو په دې حيوان كي د قرباني لپاره مسنه كيدل ضروري دي هو پسه كه جذعه هم وي نو د هغه قرباني جائز ده جذعه د ميږي هغه زوی ته ويل كيږي چي د هغه عمر خو د يوه كال څخه كم وي مګر د شپږو مياشتو څخه زيات وي.

ځيني حضرات وايي چي د جذعه قرباني په دې صورت كي جائز ده چي هغه دومره چاغ وي كه هغه د مسنه سره ودرول سي نو د ليري څخه كتونكی پر هغه د مسنه ګمان وكړي كه هغه تيار نه وي مګر كوچنی او كمزوره وي نو د هغه قرباني نه ده صحيح، په ښكاره د حديث مفهوم داسي كيږي كه مسنه تر لاسه نسي يا د هغه قيمت حاصل نسي نو د جذعه قرباني صحيح نه ده كنه په دوهم صورت كي د هغه قرباني نه صحيح كيږي مګر فقهاء ليكي چي دا پر استحباب باندي محمول ده يعني مستحب خو دا دی كه مسنه حاصل سي او د هغه د اخيستلو توفيق وي نو د جذعه قرباني دي نه كوي هسي كه د مسنه موجود كيدو كي هم څوك د جذعه قرباني وكړي نو صحيح به وي.

د مرغومي یا وري اختری

﴿۱۳۷۲﴾: وَعَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْطَاهُ غَنَمًا

د حضرت عقبة بن عامر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ هغه ته د پسو د یوې رمې د حواله کولو حکم وکړ

يَقْسِمُهَا عَلٰى صَحَابَتِهٖ ضَحَايَا فَبَقِيَ عَتُوْدٌ فَذَكَرَهُ لِرَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

چي پر صحابه کرامو یې د اختري لپاره وویشي، د ویش وروسته یو وری پاته سو رسول الله ﷺ ته د هغه یادونه وسول

وَسَلَّمَ فَقَالَ ضَحِّ بِهٖ أَنْتَ وَفِيْ رِوَايَةٍ قُلْتُ يَارَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

نو رسول الله ﷺ راته وفرمایل دا ته قرباني کړه، او په یوه روایت کي دا الفاظ دي چي ما رسول الله ﷺ ته عرض وکړ چي اې د الله رسوله!

أَصَابَنِيْ جَذَعٌ قَالَ ضَحِّ بِهٖ. متفق علیه

زما په برخه یو وری راغلی دی، رسول الله ﷺ وفرمایل: ته یې قرباني کړه. بخاري او مسلم.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۱۰\۹، رقم: ۵۵۵۵، ومسلم ۱۳\ ۱۵۵۵-۱۵۵۶، رقم: ۱۵ و ۱۶-۱۹۶۵.

د لغاتو حل: (عَتود): هو الصغير من اولاد المعز. (وریان).

تشریح: عتود د پسه هغه بچي ته وایي چي تیار او تازه وي او د یوه کال وي نو د دې حدیث څخه معلومه سوه چي د پسه د یوه کال د بچي قرباني جائز ده د امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه هم دا مذهب دی.

ځیني حضرات وایي چي عتود د پسه هغه بچي (وري) ته وایي چي د شپږو میاشتو څخه زیات وي په دې صورت کي به دا یوازي د عقبه ابن عامر رضي الله عنه سره خاص وي د نورو لپاره د عتو قرباني به جائز نه وي د جذعه په باره کي مخکي ښودل سوي دي یعني د پسه هغه بچي چي د شپږو میاشتو څخه زیات وي.

په عيدگاه كي اختري كول غوره دى

﴿١٣٧٣﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْبَحُ وَيَنْحَرُ بِالْمُصَلَّى. رواه البخاري

د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ به په عيدگاه كي ذبح او نحر كول. بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ١٢\٤٧١، رقم: ٩٨٢.

تشريح : د باب صلوة العيدين د اول فصل په پاى كي د ذبح او نحر معنى او د هغه په خپلو كي فرق په تفصيل سره بيان سوى دى علماء ليكي چي په عيدگاه كي قرباني كول افضل دي.

د قربانۍ برخي

﴿١٣٧٤﴾: وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْبَقَرَةُ عَنْ سَبْعَةٍ وَّالْجَزُوْرُ عَنْ سَبْعَةٍ. رواه مسلم وأبو داود واللفظ له.

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د غوا (غوايي) او اوښ قرباني د اوو كسانو لپاره بس ده. مسلم، ابوداؤد

تخريج: صحيح مسلم ١٢\٩٥٥، رقم: ٣٥٢ - ١٣١٨، وابوداؤد: ١٣\٢٣٩، رقم: ٢٨٠٨.

د اختري كونكي لپاره لارښووني

﴿١٣٧٥﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ

د حضرت ام سلمة رضي الله عنها څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : هر كله چي داخله سي

الْعَشْرُ وَأَرَادَ بَعْضُكُمْ أَنْ يُّضَحِّيَ فَلَا يَمَسَّ مِنْ شَعْرِهِ وَبَشَرِهِ شَيْئًا وَفِيْ

د لوى اختر لومړى لسيزه او په تاسو كي يو څوک د اختري اراده وكړي نو نه دي خپل وريښتان خريي او نه دي يې غچي كوي

رِوَايَةٍ فَلَا يَأْخُذَنَّ شَعْرًا وَّلَا يَقْلِمَنَّ ظُفْرًا وَفِيْ رِوَايَةٍ مَنْ رَأَى هِلَالَ ذِي

او مه نوكان پرې كوئ، او په يوه روايت كي دا الفاظ دي چي مه وريښتان خريي او مه نوكان

پرې کوئ، او په یو بل روایت کې دا الفاظ. دې چې کوم څوک د ذي الحجې میاشت ویني

الْحِجَّةِ وَأَرَادَ أَنْ يُّضَحِّيَ فَلَا يَأْخُذْ مِنْ شَعْرِهِ وَلَا مِنْ أَظْفَارِهِ. رواه مسلم.

او د اختري کولو اراده وکړي نو هغه ته پکار دي چې نه خو ویښتان وخریي او نه یې غچې کړي او نه نوکان پرې کړي. مسلم

تخریج: صحیح مسلم ۳\۱۵۶۵، رقم: ۳۹و ۴۲- ۱۹۷۷.

تشریح: د لوی اختر د میاشتې لېدو وروسته د قرباني کولو څخه مخکې د ویښتانو پرېکولو څخه ځکه منعه فرمایل سوې ده چې د احرام والاوو سره مشابهت تر لاسه سي مګر دا ممانعت تنزیهي دی نو ویښتان وغیره نه پرېکول مستحب دي او ددې خلاف عمل کول ترک اولی دی او د امام شافعي رحمة الله علیه په نزد ددې خلاف کول مکروه دي.

د ذي الحجې د لسو ورځو فضیلت

(۱۳۷۶): وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل:

أَيَّامٍ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيْهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللهِ مِنْ هٰذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشْرَةِ قَالُوْا

هیڅ ورځ چې په هغه کې نیک عمل چې د الله جل جلاله په نزد تر تولو زیات خوښ وي تر دغه لسو ورځو پرته بله نه ده، صحابه کرامو پوښتنه وکړه

يَا رَسُوْلَ اللهِ وَلَا الْجِهَادُ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ؟ قَالَ وَلَا الْجِهَادُ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ إِلَّا

اې د الله رسوله! ایا د الله جل جلاله په لار کې جهاد هم نه؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: او د الله جل جلاله په لار کې جهاد هم نه، مګر

رَجُلٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ يَرْجِعْ مِنْ ذٰلِكَ بِشَيْءٍ. رواه البخاري.

هغه سړی د الله په نزد د دې ورځو تر. نیک عمل هم زیات خوښ دی چې په خپل مال او ځان سره د الله په لار کې جنګ ته ووزي او بیا را نه سي. (یعني شهید سي) بخاري

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري)، ۲\۴۵۷، رقم: ۹۶۹.

تشریح : مطلب دادی که جهاد داسي وي چي په هغه کي سر او مال هر څه د الله په لار کي قربان کړل سي او جهاد کونکی د شهادت مرتبې ته ورسيږي نو هغه جهاد البته د الله تعالی په نزد د دې لس ورځو د نیکو اعمالو څخه هم زيات محبوب دی ځکه چي د ثواب په قدر د نفس کشي او مشقت حاصليږي او ښکاره ده چي د الله تعالی په لار کي د سر او مال قربانولو څخه زياته نفس کشي او مشقت نور څه کېدای سي.

د روژې د نیکو اعمالو هم ډیر زيات فضيلت او عظمت بيان سوی دی ځکه کيدای سي چي ددې حديث مراد داوي چي ددغه لسو ورځو نېکو اعمالو د ايام رمضان د نیک اعمالو څخه پرته د نورو ورځو د نیکو اعمالو څخه زيات محبوب دي يا دا چي په هغه ورځو کي فرض روژې نیول کيږي او ډيره زياته بزرګه او مقدس شپه يعني ليلة القدر هم په روژې کي راځي او دذي الحجه د اولي لسيزي اعمال په دې اعتبار سره تر ټولو زيات محبوب دی چي ډيره زياته بزرګه او باعظمته او د فضيلت ورځ يعني عرفات په دغه ورځو کي راځي او افعال حج هم په دغه ورځو کي وي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د اختري كولو دعاء

﴿۱۳۷۷﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ ذَبَحَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الذَّبْحِ كَبْشَيْنِ

د حضرت جابر ﷛ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د لوی اختر په ورځ دوه پسونه حلال کړل

أَقْرَنَيْنِ أَمْلَحَيْنِ مَوْجُوئَيْنِ فَلَمَّا وَجَّهَهُمَا قَالَ إِنِّيْ وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِيْ فَطَرَ

چي ښکرور، ابلک او خصي وه، رسول الله ﷺ چي هغه د قبلې په لور کړل نو دا کلمات يې وويل: (زه خپل ځان هغه لور ته متوجه کوم

السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ عَلٰى مِلَّةِ إِبْرَاهِيْمَ حَنِيْفًا وَّمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ إِنَّ

چي آسمان او مځکه يې پيدا کړل په داسي حال کي چي زه د ابراهيم ﷷ پر دين يم او د هغه پر دين چي د توحيد منونکي وو او زه د مشرکانو څخه نه يم

صَلَاتِيْ وَنُسُكِيْ وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِيْ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ لَا شَرِيْكَ لَهُ وَبِذٰلِكَ أُمِرْتُ

زما لمونځ، عبادت زما او ټول عبادتونه بلکه زما ژوند او مرګ يوازي الله تعالى لره دي چي د دوارو جهانو پروردګار دی هيڅوک د هغه شريک نسته او ما ته ددې حکم سوی دی

وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ اَللّٰهُمَّ مِنْكَ وَلَكَ عَنْ مُحَمَّدٍ وَّأُمَّتِهِ بِسْمِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ

او زه د مسلمانانو څخه يم، اې الله! دا قرباني ستا راکړه ده او ستا د رضا لپاره ده ته دا د محمد او د هغه د امت د لوري قبوله کړې د الله په نامه سره او الله ډير لوی دی)

ثُمَّ ذَبَحَ. رواه أحمد وأبو داود وابن ماجه والدارمي وفي رواية لأحمد وأبي داود والترمذي ذَبَحَ بِيَدِهٖ وَقَالَ بِسْمِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ اَللّٰهُمَّ هٰذَا عَنِّيْ وَعَمَّنْ لَّمْ يُضَحِّ مِنْ أُمَّتِيْ.

د دې وروسته يې هغه حلال کړل. احمد، ابوداؤد، ابن ماجه، دارمي، د احمد، ابوداؤد او ترمذي په يوه روايت کي دا الفاظ دي چي د دعاء کولو وروسته رسول الله ﷺ په خپل لاس سره خپل پسونه حلال کړل او ويل يې (بسم الله ...) اې الله! دا قرباني قبوله کړې زما د لوري او زما د امت د هغه چا د لوري چي قرباني يې نه وي کړې.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۳\ ۳۷۵ و ابوداؤد ۳\ ۲۳۰- ۲۳۱، رقم: ۲۷۹۵، وابن ماجه ۲\ ۱۰۴۳، رقم: ۳۱۲۱، والدارمي ۲\ ۱۵۳، رقم: ۱۹۴۶،

د لغاتو حل: (أَملَحين): الذي بياضه اكثر من سواده (چي سپينوالی يې تر توروالی ډېر وي).
(مَوجُوءين): الخصي.

تشريح: د خصي څخه مراد هغه حيوان دی چي د هغه په خوټو کښلو سره د هغه شهوت ختم کړي د هغه په قرباني کي څه تاوان نسته داسي خصي حيوان تيار وي او غوښې يې خوندوري وي، (وما انا من المشركين) او زه د مشرکانو څخه نه يم په دې کي د علماؤ اختلافي اقوال دي، رسول الله ﷺ د نبوت مخکي د چا د شريعت مطابق عبادت کوی ځيني حضرات وايي چي د نبوت تر لاسه کولو مخکي د رسول الله ﷺ عبادت د حضرت ابراهيم عليه السلام د شريعت مطابق وو، د ځينو علماؤ قول دی چي د حضرت موسى عليه السلام د شريعت مطابق وو او د ځينو علماؤ تحقيق دادی چي د حضرت عيسى عليه السلام د شريعت مطابق رسول الله ﷺ عبادت کوی.

په دې اړه صحيح قول دادی چي رسول الله ﷺ د هيڅ يو شريعت مطابق عبادت نه کوی

مگر د خپل فهم او وجدان موافق رسول الله ﷺ به په خپل عبادت کي مصروف وو او پر الله تعالی يې ايمان درلودی البته دا خبره بالکل په اجتماعي توګه سره محقق او ثابته ده چي رسول الله ﷺ د ژوند په هيڅ دور کي هم د بت پرستۍ په نجاست کي ملوث نسو، او س سوال دادی چي د رسول الله ﷺ عبادت د کوم ډول او کومي طريقې وو نو په دې باره کي علماء ليکي چي هغه غير معلوم دی الله تعالی ښه پوهيږي چي رسول الله ﷺ هغه وخت څرنګه عبادت کوی.

په (عن محمد و امته) کي مشارکت يا خو پر ثواب باندي محمول دی يعني رسول الله ﷺ د ذبح پر وخت د دغه الفاظو په فرمايلو سره د خپل قرباني په ثواب کي خپل امت هم ګډ کړ يا دا پر حقيقت باندي هم محمول کيدای سي چي په هغه صورت کي به ويل کيدای سي چي دا د رسول الله ﷺ د ځانګړتياوو څخه دی په دې اړه دا واضحه خبره ده چي رسول الله ﷺ د خپل خوا څخه قرباني وکړه او دوهم يې د امت لخوا څخه قرباني وکړه-.

ددغه حديث شريف څخه دا خبره معلومه سوه که چيري قرباني کونکی پر ذبح کولو باندي قادر وي نو هغه ته په خپل لاس سره د قرباني حيوان حلالول مستحب دي که څه هم ښځه وي.

د مړي له لوري قرباني کول

﴿۱۳۷۸﴾: وَعَنْ حَنَشٍ قَالَ رَأَيْتُ عَلِيًّا يُضَحِّي بِكَبْشَيْنِ فَقُلْتُ لَهُ مَا هٰذَا ؟

د حضرت حنش رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما حضرت علي رضي الله عنه پر دوو پسو حلالولو وليدی او ما پوښتنه وکړه چي دا څه دي ؟

فَقَالَ إِنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْصَانِيْ أَنْ أُضَحِّيَ عَنْهُ فَأَنَا أُضَحِّيْ عَنْهُ . رواه أبو داود وروى الترمذي نحوه

هغه وويل: رسول الله ﷺ ما ته وصيت کړی دی چي زه د هغه د لوري هم قرباني وکړم نو ځکه زه دا قرباني کوم. ابوداؤد، ترمذي.

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\ ۲۳۷، رقم: ۲۸۰۴، والترمذي ۴\ ۷۳، رقم: ۱۴۹۸، والنسائي ۷\ ۲۱۶، رقم: ۴۳۸۴، والدارمي ۲\ ۱۰۶، رقم: ۱۹۵۲، وابن ماجه ۲\ ۱۰۵، رقم: ۳۱۴۳.

تشريح: په دې اړه دوه احتماله دي يا خو حضرت علي کرم الله وجهه د قرباني څخه پرته دوه پسونه د رسول الله ﷺ له خوا قرباني کړل يا دا چي حضرت علي رضي الله عنه به د يوه پسه قرباني د خپل لوري کول او يو پسه به يې د رسول الله ﷺ له خوا په هر حال کي قرباني کوی.

دا حدیث پر دې خبرې دلالت کوي چې د مړي له خوا قرباني کول جائز ده که څه هم ځینې علماؤ دې ته جائز نه دي ویلي د ابن مبارک قول دا دی چې زه دا خوښوم چې د مړي له خوا د الله تعالی په لاره کي خرڅ وکړل سي د هغه له خوا قرباني ونه کړل سي هو که د مړي له خوا قرباني وکړل سي نو د هغه غوښه دي بالکل خپله نه خوري بلکه ټوله دي د الله تعالی پر نامه وویشل سي.

دا ختري حیوان باید بې عیبه وي

﴿۱۳۷۹﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَسْتَشْرِفَ

د حضرت علي رضي الله عنه څخه روایت دی چې موږ ته رسول الله ﷺ دا حکم کړی دی چې کوم حیوانان موږ اختری کوو

الْعَيْنَ وَالْأُذُنَ وَأَنْ لاَ نُضَحِّيَ بِمُقَابَلَةٍ وَلاَ مُدَابَرَةٍ وَلاَ شَرْقَاءَ وَلاَ خَرْقَاءَ.

رواه الترمذي وابوداؤد والنسائي والدارمي و ابن ماجة وانتهت روایته الی قوله والاذن.

د هغه سترګي او غوږونه دي په ښه ډول وګورو چې په هغو کي څه کمي نه وي او دا حکم یې راکړی دی چې د کوم حیوان د وړاندي څخه یا د شا څخه پرې سوی وی نو موږ هغه اختری نه کړو او نه هغه چې غوږ یې پرې سوی وي او نه پکن. ترمذي، ابوداؤد. دارمي.

تخریج: سنن ابي داؤد ۳\۲۳۷، رقم: ۲۸۰۴، والترمذي ۴\۷۳، رقم: ۱۴۹۸.

د لغاتو حل: (المقابلة): المقابلة هي التي قطع من اذنها شئ ثم ترک معلقا من مقدمها (المُدابرة): هي التي قطع من دبرها وترک معلقا من مؤخرها. (الشرقاء): هي مشقوقة الاذن. (الخرقاء): هي مثقوبة الاذن.

تشریح: د امام شافعي رحمة الله علیه په نزد د هغه پسه قرباني جائز نه ده چې د هغه غوږ لږ هم پرې وي او د امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه په نزد جائز دی که چیري غوږ د نیم څخه کم پرې سوی وي، امام طحاوي رحمة الله علیه فرمایي په دې مسئله کي د امام شافعي رحمة الله علیه عمل پر دې حدیث دی او د امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه چې کوم مذهب دی هغه ډیر جامع دی ځکه چې د هغه په مذهب سره په دې حدیث کي او د قتاده په حدیث کي تطبیق چې د هغه الفاظ دا دي چې قتاده د حضرت ابن کلیب څخه روایت کوي چې ما د حضرت علي کرم الله

وجهه څخه دا اوريدلي دي چي رسول الله ﷺ د عضباء قرن د قرباني څخه منعه فرمايلې ده، قتاده ﷺ وايي ما د سعيد ابن مسيب څخه پوښتنه وکړه چي د عضباء اذن څه مطلب دی؟ نو هغه وفرمايل چي د کوم حيوان غوږ نيم يا تر نيم زيات پرې سوی وي.

د حنفيه په نزد د کوم ډول حيوان قرباني جائز نه ده

په دې اړه چي د حنفيه کوم مذهب دی د هغه خلاصه داده چي د داسي حيوان قرباني جائز نه ده چي د هغه د غوږ دريمه حصه يا زياته پرې کړل سي او د داسي حيوان قرباني صحيح نه ده چي د هغه غوږونه پيدائشي نه وي همداسي د داسي حيوان قرباني هم صحيح نه ده چي د هغه لکۍ يا پزه دريمه برخه يا زيات پرې وي، کوم حيوان چي ړوند يا کوڼ وي يا د يوې سترګي دريمه برخه رڼا يا تر دې زياته تللې وي نو د هغه قرباني نه ده صحيح د کوم حيوان چي تي وچ سوي وي د هغه قرباني صحيح نه ده او د داسي حيوان هم قرباني صحيح نه ده چي په هغه کي ماغزه نه وي پاته سوي او نه د داسي ګوډ، شل چي د قرباني تر ځايه پوري نسي تلی او نه د داسي ناروغه حيوان چي وابنه نسي خوړلای نه داسي حيوان چي خارش لري نه د بې غاښو حيوان چي وابنه نسي خوړلای او نه د نجاست خور ښاروي هو د داسي حيوان قرباني صحيح ده چي د هغه د غوږونو په اوږدوالي کي يا د هغه د مخ د خوا څخه شليدلي او خلاص سوي وي دا حديث چي د دې څخه د داسي حيوان د قرباني ممانعت معلوميږي پر نهي تنزيهي باندي محمول دی.

﴿۱۳۸۰﴾: وَعَنْهُ قَالَ نَهٰى رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنْ نُّضَحِّيَ بِأَعْضَبِ الْقَرْنِ وَالْأُذُنِ. رواه ابن ماجه.

د حضرت علي ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د هغه حيوان قرباني منعه فرمايلې ده چي د هغه ښکر مات وي او غوږونه يې پرې سوي وي. ابن ماجه

تخريج: سنن ابن ماجه ۲\۱۰۵۱، رقم: ۳۱۴۵.

تشريح: په حنفي مذهب کي دداسي حيوان قرباني صحيح ده چي د هغه پيدائشي ښکرونه نه وي يا مات وي يا د هغه پوست غورځېدلی وي نو دا حديث به پر نهي تنزيهي باندي محمول وي البته د داسي حيوان قرباني به صحيح نه وي چي د هغه ښکر بالکل د بيخ څخه مات سوی وي.

﴿۱۳۸۱﴾: وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ مَا

د حضرت براء ﷺ څخه روايت دی چي د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وسول چي

ذَا يُتَّقٰى مِنَ الضَّحَايَا فَاَشَارَ بِيَدِهٖ فَقَالَ اَرْبَعًا اَلْعَرْجَاءُ الْبَيِّنُ ظَلْعُهَا وَ

کوم حيوان د اختري ورنه دی ؟ رسول الله ﷺ په څلورو ګوتو اشاره وکړه يعني څلور دوله ۱: ګوډ چي د هغه ګوډوالی څرګند وي او تلای نه سي

اَلْعَوْرَاءُ الْبَيِّنُ عَوَرُهَا وَالْمَرِيْضَةُ اَلْبَيِّنُ مَرَضُهَا وَ الْعَجْفَاءِ الَّتِي لاَ تُنْقِي.

رواه مالك واحمد والترمذي و ابوداؤد والنسائي وابن ماجه والدارمي .

۲: ړوند چي ړوندوالی يې ښکاره وي ۳: ناروغ چي ناروغي يې څرګنده وي ۴: او څلورم خوار چي په هډوکو کي يې توان نه وي . مالک، احمد، ترمذي، نسائي، ابوداؤد، ابن ماجه، دارمي

تخريج: الامام مالک في موطاه ۲\ ۴۸۲، رقم: ۱، والامام احمد في مسنده ۳\ ۲۸۹، وابوداؤد: ۳\ ۲۳۵، رقم: ۲۸۰۲، والترمذي ۳\ ۷۲، رقم: ۱۴۹۷، والنسائي ۷\ ۲۱۴، رقم: ۴۳۸۱، وابن ماجه ۲\ ۱۰۵۰، رقم: ۳۱۴۴، والدارمي ۲\ ۱۰۵، رقم: ۱۹۴۹.

د لغاتو حل: (ظلعُها): ای عَرَجُها (ګوډوالی). العَجفاء): ای التي لاشيء فيها من الشحم.

د تيار او چاغ حيوان قرباني غوره ده

﴿۱۳۸۲﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُضَحِّيْ

د حضرت ابو سعيد ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به اختری کوی

بِكَبْشٍ أَقْرَنَ فَحِيلٍ يَأْكُلُ فِي سَوَادٍ وَيَمْشِي فِي سَوَادٍ وَيَنْظُرُ فِي سَوَادٍ. رواه الترمذي و ابوداؤد والنسائي وابن ماجه .

د ښکرور پسه چي په تور والي کي به يې ليدل کول (يعني د سترګو حلقه به يې توره وه) او په تور والي کي به يې خوراک کوی (يعني مخ به يې تور وو) او په تور والي کي به تلی (يعني پښي به يې هم توري وې) .ترمذي، ابوداؤد، نسائی، ابن ماجه.

تخریج: سنن ابي داؤد ۱۳\ ۲۳۱، رقم: ۲۷۹۶، والترمذي ۴\ ۷۲، رقم: ۱۴۹۶، والنسائي ۱۷\ ۳۲۱، رقم: ۴۴۰۲، وابن ماجه ۱۲\ ۱۰۴۶، رقم: ۳۱۲۸.

تشریح: علماء لیکي چي دداسي حیوان قرباني کول چي ډیر تیار او غټ وي مستحب ده د یوه تیار او چاغ پسه قرباني د دوو کمزورو پسو د قرباني څخه افضل ده، همداسي د زیاتو غوښنو والا پسه قرباني د کمي غوښي والا پسه د قرباني څخه افضل ده په شرط د دې چي غوښه يې خرابه نه وي یعني د زیات غوښنور پسه غوښه که خرابه وي نو بیا د هغه قرباني افضل نه ده.

د جذع قرباني

﴿۱۳۸۳﴾: وَعَنْ مُجَاشِعٍ مِنْ بَنِيْ سُلَيْمٍ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ كَانَ يَقُوْلُ إِنَّ الْجَذَعَ يُوَفِّيْ مِمَّا يُوَفِّيْ مِنْهُ الثَّنِيُّ. رواه أبو داود والنسائي وابن ماجه.

د بني سلیم یو کس مجاشع وایي چي رسول الله ﷺ به فرمایل: جذع (د شپږو میاشتو څخه زیات) بس دی د ثنی (تر کال زیات) څخه یعني د شپږو میاشتو پسه هم د قربانۍ لپاره داسي بس دی لکه څرنګه چي د کال څخه زیات بس دی. ابوداؤد، نسائي، ابن ماجه.

تخریج: سنن ابي داؤد ۱۳\ ۲۳۳، رقم: ۲۷۹۹، والنسائي: ۱۷\ ۲۱۹، رقم: ۴۳۹۵، وابن ماجه ۱۲\ ۱۰۴۹، رقم: ۳۱۴۰.

تشریح: مطلب دادی چي څرنګه د هغه پسه قرباني جائز ده چي د یوه کال څخه زیاته وي همداسي د جذع قرباني هم جائز ده، ثنی هم اصطلاحي لفظ دی چي د قرباني د عمر په اړه استعمالیږي په پسو کي ثنی هغه پسه ته وایي چي د یو کال په پوره کېدو سره په دوهم کال کي داخل سوی وي او په غوا او غویي کي ثنی هغه دی چي د دوو کالو په پوره کېدو سره په دریم کال کي داخل وي په اوښ کي ثنی هغه دی چي د پنځو کالو په پوره کېدو سره په شپږم کال کي داخل سوی وي.

﴿۱۳۸۴﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ نِعْمَتِ الْأُضْحِيَّةُ الْجَذَعُ مِنَ الضَّأْنِ. رواه الترمذي

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه اوريدلي چي د اختري لپاره د مږ جذع (شپږ مياشتنی) غوره دی. ترمذي.

تخريج: سنن الترمذي ۴\ ۷۴، رقم: ۱۴۹۹.

تشريح: د جذع د قرباني د تعريف څخه په اصل کي خلکو ته دا ښودل مراد دي چي د پسه د شپږو مياشتو د بچي قرباني جائز ده پر خلاف د پسه د جذع چي د هغه قرباني صحيح نه ده.

په قربانۍ کي ګډون

﴿۱۳۸۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فَحَضَرَ الْأَضْحَى فَاشْتَرَكْنَا فِي الْبَقَرَةِ سَبْعَةً وَفِي الْبَعِيرِ عَشَرَةً. رواه الترمذي والنسائي وابن ماجة وقال الترمذي هذا حديث حسن غريب.

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی چي موږ د رسول الله ﷺ سره په سفر کي وو چي لوی اختر راغلی نو موږ په يوه غوا کي اووه کسان او په اوښ کي لس کسان ګډ سوو. ترمذي، نسائي، ابن ماجه. ترمذي ويلي دي دا حديث حسن غريب دی (د علماؤ په نزد دا په هغه حديث سره منسوخ دی چي په اوښ کي هم د اوو کسانو د ګډون حکم راغلی دی).

تخريج: سنن الترمذي ۴\ ۷۵، رقم: ۱۵۰۱، والنسائي ۷\ ۲۲۲، رقم: ۴۴۰۴، وابن ماجه ۲\ ۱۰۴۷، رقم: ۳۱۳۱.

تشريح: اسحاق ابن راهويه رحمة الله عليه پر دغه حديث عمل کړی دی هغه فرمايي په قرباني کي په يوه اوښ کي لسو خلکو ته ګډيدل جائز دي او د ټولو علماؤ په نزد دا حديث د هغه حديث په ذريعه منسوخ ګرځول سوی دی چي په هغه کي دا وضاحت دی څرنګه چي د غوا قرباني د اوو خلکو له خوا صحيح ده همداسي د اوښ قرباني هم د اوو خلکو له خوا صحيح کيدای سي.

د قربانۍ کولو فضيلت

﴿۱۳۸۶﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا عَمِلَ آدَمِيٌّ مِنْ عَمَلٍ يَوْمَ النَّحْرِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ إِهْرَاقِ الدَّمِ إِنَّهَا لَتَأْتِي يَوْمَ

د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: الله جل جلاله ته د لوی اختر په ورځ د انسان هيڅ يو عمل پرته د اختري کولو څخه غوره نه دی او د

قیامت په ورځ به هغه حلال سوی حیوان

الْقِيَامَةِ بِقُرُونِهَا وَأَشْعَارِهَا وَأَظْلَافِهَا وَأَنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللهِ بِمَكَانٍ قَبْلَ

د خپلو ښکرو، ورېښتانو او نوکانو سره راسي او د قرباني وينه تر دې وړاندي چي

أَنْ يَقَعَ مِنَ الْأَرْضِ فَطِيبُوا بِهَا نَفْسًا. رواه الترمذي وابن ماجه.

پر مځکه توی سي د الله تعالی په نزد قبلیږي نو تاسو اختری په ښه (خوشحاله) زړه سره کوئ. ترمذي، ابن ماجه

تخريج: سنن الترمذي ۳۶۱\۴، رقم: ۱۴۳۹، وابن ماجه ۱۰۴۵\۲، رقم: ۳۱۲۶.

تشريح: زين العرب فرمايي چي د لوی اختر په ورځ تر ټولو افضل عبادت د قرباني د حیوان وينه بيول دي او د قرباني حيوان به د قيامت په ورځ داسي راځي څرنګه چي په دنيا کي د قرباني مخکي بغير د څه عيب څخه وو چي هغه د قرباني کونکی د هر هر اندام د خوا به نعم البدل او پر پل صراط باندي د هغه سپرلۍ وي.

د حديث د اخري الفاظو مطلب دادی چي کله تاسو ته دا معلومه سي چي الله تعالی ستاسو قرباني قبلوي او د هغه په بدله کي تاسو ته ډير زيات ثواب درکوي نو د قرباني کولو په وجه په تاسو کي د هيڅ ډول تنګي يا کراهت پيداکيدل نه دي پکار بلکه د دغه عظيم زيري په وجه ستاسو نفس ته اطمينان او ستاسو زړه ته خوشحاله کيدل پکار دي.

د ذوالحجې فضيلت

﴿۱۳۸۷﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمايل:

أَيَّامٍ أَحَبُّ إِلَى اللهِ أَنْ يُتَعَبَّدَ لَهُ فِيهَا مِنْ عَشْرِ ذِي الْحِجَّةِ يَعْدِلُ صِيَامُ كُلِّ

د الله تعالی په نزد هيڅ يوه ورځ چي په هغه کي عبادت وسي د ذوالحجې د لسيزي څخه غوره نه ده په دي ورځو کي د يوې ورځې د روژې ثواب

يَوْمٍ مِنْهَا بِصِيَامِ سَنَةٍ وَقِيَامُ كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْهَا بِقِيَامِ لَيْلَةِ الْقَدْرِ. رواه

الترمذي وابن ماجة و قال الترمذي اسناده ضعيف.

د ټول کال د روژو د ثواب سره برابر دی او د يوې شپې عبادت د شب قدر د عبادت سره سم دی. ترمذي، ابن ماجه.

تخريج: سنن الترمذي ۳\ ۱۳۱، رقم: ۷۵۸، وابن ماجه ۱\ ۵۵۱، رقم: ۱۷۲۸.

تشريح: مطلب دادی چي د الله جَلَّ جَلَالُهُ په نزد په دغه ورځو کي عبادت کول د نورو ورځو د عبادت کولو په نسبت زيات محبوب دي، په خاصه توګه قرباني کول تر نورو اعمالو زيات افضل او محبوب دی د ذي الحجې د اولي لسيزي د فضيلت په اړه پوره وضاحت مخکي تير سوی دی.

اَلْفَصْلُ الثالث (دريم فصل)

اختری د لمانځه وروسته کول

﴿۱۳۸۸﴾: عَنْ جُنْدُبِ بْنِ عَبْدِاللهِ قَالَ شَهِدْتُ الْأَضْحَى يَوْمَ النَّحْرِ مَعَ

د حضرت جندب بن عبدالله رضي الله عنه څخه روايت دی چي د لوی اختر په ورځ زه

رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَعْدُ أَنْ صَلَّى وَفَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ سَلَّمَ

د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سوم او رسول الله ﷺ په پوره توګه د لمانځه څخه نه وو فارغ سوی کله چي دلمانځه څخه فارغ سو سلام يې وګرزوی

فَإِذَا هُوَ يَرَى لَحْمَ أَضَاحِيَّ قَدْ ذُبِحَتْ قَبْلَ أَنْ يَفْرُغَ مِنْ صَلَاتِهِ فَقَالَ مَنْ

چي د قرباني غوښه يې وليده چي د لمانځه څخه وړاندي حلال سوي وه، د دې په ليدو سره رسول الله ﷺ وفرمايل: کوم چا چي

كَانَ ذَبَحَ أُضْحِيَّتَهُ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَلْيَذْبَحْ مَكَانَهَا أُخْرَى وفي رواية قَالَ صَلَّى

د لمانځه څخه وړاندي اختری وکړی نو هغه ته پکار ده چي د هغه پر ځای بل اختری وکړي، او په يوه روايت کي دا الفاظ دي چي

النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ النَّحْرِ ثُمَّ خَطَبَ ثُمَّ ذَبَحَ وَقَالَ مَنْ كَانَ ذَبَحَ

رسول الله ﷺ د لوى اختر په ورځ لمونځ وکړ بیا یې خطبه وویل بیا یې اختری وکړ او وه یې فرمایل: چا چي

قَبْلَ اَنْ يُّصَلِّيْ اَوْ نُصَلِّيْ فَلْيَذْبَحْ اُخْرٰى مَكَانَهَا وَمَنْ لَمْ يَذْبَحْ فَلْيَذْبَحْ بِاسْمِ اللّٰهِ . متفق عليه

د لمانځه وړاندي اختری کړی دی نو هغه ته پکار ه چي د هغه پر ځای بل اختری وکړي او څوک چي د لمانځه وروسته اختری وکړی نو هغه دي د الله په نوم اخيستلو سره اختری وکړي. مسلم او بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۲\۵۴۷، رقم: ۹۸۵، ومسلم ۱۳\۱۱۵۵، رقم: ۱- ۱۹۶۰.

د اختري ورځي

﴿۱۳۸۹﴾: وَعَنْ نَّافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ الْأَضْحٰى يَوْمَانِ بَعْدَ يَوْمِ الْأَضْحٰى . رواه مالك . وقال وبلغني عن علي بن أبي طالب مثله .

د حضرت نافع رضي الله عنه څخه روایت دی چي ابن عمر رضي الله عنه وفرمایل: اختری د یوم نحر وروسته دوې ورځي کیدلای سي. مالک.

تخريج: الامام مالک في الموطا ۱۲\۴۸۷، رقم: ۱۲.

تشريح: د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه، امام مالک رحمة الله عليه او امام احمد رحمة الله عليه د درو سره امامانو عمل پر دې حديث دی دا حضرات فرمايي چي د قرباني اخري ورځ د ذي الحجې دوولسم تاريخ د لمر لوېدو پوري ده، امام شافعي رحمة الله عليه فرمايي چي اخري وخت تر ديارلسم تاريخ پوري دی دا حديث د درو سره امامانو مستدل او پر امام شافعي رحمة الله عليه باندي حجت دی.

رسول الله ﷺ تل قرباني کول

﴿۱۳۹۰﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ أَقَامَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِيْنَةِ عَشْرَ سِنِيْنَ يُضَحِّيْ . رواه الترمذي .

د حضرت ابن عمر ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ تر لسو کلو پوري په مدينه کي وو او هر کال به يې اختري کوی .ترمذي.

تخريج: سنن الترمذي ۷۸\۴، رقم: ۱۵۰۷.

تشريح : د قرباني د واجب کيدو دا تر ټولو لوی دليل دی چي رسول الله ﷺ پر دې مداومت (هميشتوب) کړی دی او تل بې قرباني کول .

قرباني د ابراهيم ﷺ سنت ده

﴿۱۳۹۱﴾:وَعَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ قَالَ أَصْحَابُ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

د حضرت زيد بن ارقم ﷺ څخه روايت دی چي د رسول الله ﷺ اصحابو وويل چي

وَسَلَّمَ يَارَسُوْلَ اللهِ مَا هٰذِهِ الْأَضَاحِيُّ ؟ قَالَ سُنَّةُ أَبِيْكُمْ إِبْرَاهِيْمَ عَلَيْهِ

اې د الله رسوله ! دا قرباني څه شي ده ؟ رسول الله ﷺ وفرمايل : دا ستاسو د پلار حضرت ابراهيم ﷺ طريقه ده ،

السَّلَامُ قَالُوْا فَمَا لَنَا فِيْهَا يَا رَسُوْلَ اللهِ ؟ قَالَ بِكُلِّ شَعْرَةٍ حَسَنَةٌ . قَالُوْا

صحابه کرامو عرض وکړ اې د الله رسوله ! موږ ته څه ثواب رسيږي ؟ رسول الله ﷺ وفرمايل د هر وربښته په بدله کي يوه نيکي ده، هغوی بيا عرض وکړ

فَالصُّوْفُ يَا رَسُوْلُ اللهِ ؟ قَالَ بِكُلِّ شَعْرَةٍ مِّنَ الصُّوْفِ حَسَنَةٌ رواه أحمد وابن ماجه .

او وړی والا اې د الله رسوله ! رسول الله ﷺ وفرمايل هو، يعني د وړی څخه د هر وېښته په مقابل کي يوه نيکي ده . . احمد، ابن ماجه.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۳۶۸\۴، وابن ماجه ۱۰۴۵\۲، رقم: ۳۱۲۷.

=========

بَابُ الْعَتِيْرَةِ (د بُتانو پر نامه حلالول)

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

فرع او عتيره

﴿۱۳۹۲﴾: عَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لاَ فَرَعَ وَلاَ

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: په اسلام کي نه فرع سته او

عَتِيْرَةَ قَالَ وَالْفَرَعُ أَوَّلُ نِتَاجٍ كَانَ يُنْتَجُ لَهُمْ كَانُوْا يَذْبَحُوْنَهُ لِطَوَاغِيْتِهِمْ وَالْعَتِيْرَةُ فِيْ رَجَبٍ . متفق عليه

نه عتيرة، ابو هريرة وايي فرع د حيوانانو لومړي بچي ته وايي چي کفارو به د خپلو بتانو پر نامه حلالول او عتيره هغه حيوان چي کفارو به د رجب په لومړۍ لسيزه کي د بتانو پر نامه حلالول. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۹\۵۹۶، رقم: ۵۴۷۳، ومسلم ۳\۱۵۶۴، رقم: ۳۸- ۱۹۷۶.

د لغاتو حل: (العتيرة): هي شاة تذبح في رجب، كانوا يعظمون بذبحها شهر رجب لانه اول شهر من الاشهر الحرم. مرقات.

تشريح: د جاهليت په زمانې کي دا طريقه وه چي د چا د حيوان اول بچی به پيدا سو نو هغه به يې د بتانو پر نامه حلالوی د اسلام په شروع کي هم دا طريقه جاري وه چي مسلمان به هغه بچی د الله تعالی پر نامه حلالوی مګر وروسته دا طريقه منسوخ کړل سوه او د کفارو د مشابهت له کبله د دې څخه منعه وکړل سوه.

عتيره څه ته وايي؟

د جاهليت په ورځو کي يو رواج دا هم وو چي خلکو به د رجب د مياشتي په اوله لسيزه کي د خپل معبود د تقرب حاصلولو لپاره پسه حلالوی او دې ته عتيره ويل کيږي، د اسلام په شروع کي مسلمانانو هم داسي کول، کافرانو خو به د بتانو پر نامه حلالول بيا وروسته دا هم په منسوخ کرځولو سره د دې څخه منعه وسوه.

ځيني حضرات وايي چي دا ممانعت د دې لپاره وو چي هغوى به د خپلو بتانو پر نامه ذبح كول او كه چيري د الله تعالى پر نامه ذبح وكړل سي نو څه تاوان نه لري مګر صحيح مسئله داده چي د بت پرستو د مشابهت څخه د ساتني لپاره بايد دا ممانعت اختيار كړل سي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

﴿۱۳۹۳﴾: عَنْ مِخْنَفِ بْنِ سُلَيْمٍ قَالَ كُنَّا وُقُوفًا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت مخنف بن سليم رضي الله عنه څخه روايت دى چي موږ د رسول الله ﷺ سره ولاړ وو

بِعَرَفَاتٍ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلَى كُلِّ أَهْلِ بَيْتٍ فِي كُلِّ عَامٍ أُضْحِيَّةٌ

په عرفات كي نو ما د رسول الله ﷺ څخه واوريدل چي فرمايل يې: اې خلكو! پر هره كورنۍ باندي په كال كي اختري

وَعَتِيرَةٌ هَلْ تَدْرُونَ مَا الْعَتِيرَةُ هِيَ الَّتِي تُسَمُّونَهَا الرَّجَبِيَّةَ. رواه الترمذي وابوداؤد والنسائي وابن ماجة وقال الترمذي هذا حديث غريب ضعيف الاسناد و قال ابوداؤد والعتيرة منسوخة.

او عتيره كول واجب دي تاسو ته څرګنده ده چي عتيره څه شي ده؟ عتيره هغه شى دى چي هغه ته تاسو رجبيه وايئست. ترمذي، ابوداؤد، نسائي، ابن ماجه. او ترمذي ويلي دي دا حديث ضعيف الاسناد دى، ابوداؤد ويلي دي چي عتيره منسوخه ده.

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\ ۲۲٦، رقم: ۲۷۸۸، والترمذي ۴\ ۸۳- ۸۴، رقم: ۱۵۱۸، والنسائي ۷\ ۱٦۷- ۱٦۸، رقم: ۴۲۳۵، وابن ماجه ۲\ ۱۰۴۵، رقم: ۳۱۲۵.

اَلْفَصْلُ الثالث (دريم فصل)

پر مسكين باندي اختري واجب نه دي

﴿۱۳۹۴﴾: عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

أُمِرْتُ بِيَوْمِ الأَضْحٰى عِيْدًا جَعَلَهُ اللهُ لِهٰذِهِ الأُمَّةِ قَالَ لَهُ رَجُلٌ يَارَسُوْلَ اللهِ

ما ته حکم سوی دی چي د قرباني ورځ زه اختر و ګڼم دا ورځ الله تعالی د دې امت لپاره اختر ګرځولې ده، يو سړي عرض وکړ اې دالله رسوله!

أَرَأَيْتَ إِنْ لَّمْ أَجِدْ إِلاَّ مَنِيْحَةً أُنْثٰى أَفَأُضَحِّيْ بِهَا ؟ قَالَ لاَ وَلٰكِنْ خُذْ مِنْ

که د چا سره د منيحه (منيحه هغه اوښه چي د شېدو لپاره يو چا ته ورکول سوې وي) پرته نور هيڅ نه وي نو ايا هغه د دې اختری وکړي؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل نه، مګر ته وخريه

شَعْرِكَ وَأَظْفَارِكَ وَتَقُصُّ شَارِبَكَ وَتَحْلِقُ عَانَتَكَ فَذٰلِكَ تَمَامُ أُضْحِيَّتِكَ عِنْدَ اللهِ . رواه أبو داود والنسائي .

خپل ورېښتان او يا يې کوچني کړه او نوکان پرې کړه او سنت واخله او د نامه لاندي ورېښتان وخريه دا د الله په نزد ستا پوره قرباني ده . ابوداؤد،نسائي.

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\۲۲۷، رقم: ۲۷۸۹، والنسائي ۷\۲۱۲، رقم: ۴۳۷۷.

د لغاتو حل: (مَنيحة): المراد بها الشاة . (پسه).

تشريح : منيحه د منح څخه مشتق دی د دې معنی د عطاء او بخښني ده، د اهل عرب دا عادت وو چي د همدردۍ او احسان له موخي به يې خپل شېدو والا اوښه اړو کسانو ته ورکول چي د هغه ورېء او د هغه د بچيانو څخه د خپل ضرورت او احتياج وخت پوره فائده واخلي او کله چي د هغوی حاجت او ضرورت به پوره سو نو هغه به يې بيرته ور کړل نو د هغه صحابي سره د دې ډول حيوان وو چي هغه ته يې د يو ضرورت او حاجت له کبله ورکړی وو هغه په لوی اختر کي د هغه حيوان د قرباني اجازه وغوښتل نو رسول الله ﷺ منعه وکړل ځکه چي اول خو د قاعدې مطابق خپل د ضرورت وروسته هغه حيوان خپل اصل مالک ته بيرته ورکول پکار دي دوهم دا چي د هغه حيوان څخه پرته د هغه سره بل يو داسي ذريعه نه وه چي په هغه سره يې خپل ضرورت پوره کړي وای نو د حديث د ښکاره مفهوم څخه دا خبره ثابتيږي چي قرباني پر تنګ دست او غريب باندي واجب نه ده په دې مسئله کي د علماؤ مختلف اقوال دي د علماء سلف د يوې ډلي

د ا قول دی چي قرباني پر تنگ دست او غریب باندي هم واجب ده د جمهور علماؤ قول دادی چي د تنگ دست لپاره قرباني کول مستحب ده مگر امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه فرمایي چي قرباني یوازي پر هغه سړي باندي واجب ده چي د نصاب خاوند وي.

===========

بَابُ صَلٰوةِ الْخُسُوْفِ

د لمر او سپوږمۍ تندره نیولو دلمانځه بیان

د لغت پوهانو او عالمانو قول دادی چي خسوف د سپوږمۍ تندري نیولو او کسوف د لمر تندري نیولو ته وایي، په دغه باب کي چي څومره حدیثونه نقل کیږي هغه ټول د لمر تندري نیولو اړوند دي مگر یو حدیث چي د مخکني فصل دوهم حدیث دی د هغه په باره کي احتمال دی چي هغه د سپوږمۍ تندري نیولو اړوند دی، نو د مشکوة د مؤلف لپاره غوره داده چي هغه ددې باب نوم د صلوة الخسوف پر ځای باب الکسوف ایښی وای.

ځینو علماؤ لفظ د کسوف په دواړه ځایه کي استعمال کړی دی د لمر تندري نیولو کي هم او د سپوږمۍ تندري نیولو کي هم، همداسي ځیني حضرات لفظ د خسوف هم دواړه ځایه استعمالوي.

د لمر تندري نیولو لمونځ د جمهورو علماؤ په اتفاق سره سنت دی، د حنفیه په نزد د لمر تندري نیولو لمونځ دوه رکعته په جماعت سره بېله خطبې دی او د سپوږمۍ تندري نیولو لمونځ هم دوه رکعته دی مگر په دې کي جماعت نسته بلکه هر سړی دي جلا جلا لمونځ وکړي، د امام شافعي رحمة الله علیه په نزد په دواړو لمنځو کي جماعت او خطبه سته.

اَلْفَصْلُ الْاَوَّلُ　　(لومړی فصل)

د لمر تندري نیولو لمونځ

﴿۱۳۹۵﴾: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اِنَّ الشَّمْسَ خَسَفَتْ عَلٰى عَهْدِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى

د حضرت عائشې ﷺ څخه روایت دی چي د رسول الله ﷺ په زمانه کي لمر تندرې ونیوی

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَعَثَ مُنَادِيًا اَلصَّلَاةَ جَامِعَةٌ فَتَقَدَّمَ فَصَلّٰى اَرْبَعَ رَكْعَاتٍ فِيْ

نو يو اعلان كوونكي يې وليږي چي دا اعلان يې كوی (لمونځ تيار دی) كله چي خلک را ټول سول نو رسول الله ﷺ وړاندي سو او دوه ركعته يې وكړل چي په هغه كي يې څلور ركوعي

رَكْعَتَيْنِ وَاَرْبَعَ سَجْدَاتٍ قَالَتْ عَائِشَةُ مَا رَكَعْتُ رُكُوعًا قَطُّ وَلاَ سَجَدْتُ

او څلور سجدې يې وكړې، بي بي عائشه ﷺ وايي چي ما هيڅكله يو ركوع او سجده

سُجُودًا قَطُّ كَانَ اَطْوَلَ مِنْهُ. متفق عليه

دومره اوږده نه وه كړې څومره چي په دې لمانځه كي مي وكړه. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۲\۵۴۹، رقم: ۱۰۶۶، رقم ۱۰۵۱، ومسلم ۱۲\۶۲۰، رقم: ۴- ۹۰۱.

تشريح: په صلوة الخسوف كي د خلكو يوځای كولو لپاره الصلوة جامعة په زوره ويل سنت دی په خاصه توګه كله چي خلک ددې لمانځه لپاره نه وي را ټول سوي، د علماؤ پر دې خبره اجماع ده چي دا لمونځ دي په جامع مسجد يا عيدګاه كي وكړل سي او دا لمونځ دي په مكروه وختونو كي نه كول كيږي.

(فصلی اربع ركعة ....الخ) : ددې څخه دا معلوميږي چي رسول الله ﷺ څلور ركوعي او څلور سجدې وكړې يعني په هر ركعت كي دوې ركوعي او دوې سجدې يې وكړې مګر د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه په مذهب كي د نورو لمنځونو په ډول په دغه لمانځه كي هم په ركعت كي يوه ركوع ده د هغوی دليل هغه حديثونه دي چي د هغه څخه يوه ركوع كول ثابت دي مګر په دې اړه يو حديث قولي هم نقل دی او دا كليه ده چي چيري قول او فعل ثابتيږي نو پر فعل باندي قول ته ترجيح وركول كيږي.

د سپوږمۍ تندري نيولو لمونځ

﴿۱۳۹۶﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ جَهَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ صَلَاةِ الْخُسُوْفِ بِقِرَاءَتِهِ. متفق عليه

د حضرت عائشې ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د سپوږمۍ تندري نيولو په لمانځه كي په لوړ آواز سره قرائت وو ايه. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۲\۵۴۹، رقم: ۱۰۶۵، ومسلم ۱۲\۶۲۰، رقم: ۵- ۹۰۱.

د لمر تندري نیولو سبب

﴿۱۳۹۷﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ انْخَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ

د عبد الله بن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي د رسول الله ﷺ په زمانه کي لمر تندري ونيوی،

اللهِ ﷺ فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ وَالنَّاسُ مَعَهُ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلاً قَدْرَ نَحْوِ

نو رسول الله ﷺ او خلکو په لمانځه کي اوږده ولاړه وکړه يعني دومره وخت په څومره وخت کي چي

سُورَةِ الْبَقَرَةِ ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلاً ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلاً وَهُوَ دُونَ

سورة بقرة ويل کيږي، بيا يې اوږده رکوع وکړل بيا يې د رکوع څخه سر پورته کړ او تر ډيره وخته پوري ولاړ وو چي د قرائت تر ولاړي کم وو

الْقِيَامِ الْأَوَّلِ ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلاً وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ ثُمَّ رَفَعَ ثُمَّ

بيا يې اوږده رکوع وکړه او دا رکوع تر لومړۍ رکوع کمه وه بيا يې سر پورته کړ بيا يې

سَجَدَ ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلاً وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلاً وَهُوَ

سجده وکړه بيا ودريدی او تر ډيره وخته پوري ولاړ وو مګر دا دريدل تر لومړي دريدو کم وو بيا يې اوږده رکوع وکړه او دا رکوع

دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلاً وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ ثُمَّ

تر لومړۍ رکوع کمه وه بيا يې د رکوع څخه سر پورته کړ او تر ډيره وخته پوري ولاړ وو او دا ولاړه تر لومړۍ ولاړي کمه وه بيا يې

رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلاً وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ ثُمَّ رَفَعَ ثُمَّ سَجَدَ ثُمَّ انْصَرَفَ

اوږده رکوع وکړه او دا رکوع تر لومړۍ رکوع کمه وه بيا يې د رکوع څخه سر پورته کړ بيا يې سجده وکړه بيا يې لمونځ ختم کړي،

وَقَدْ انْجَلَتْ الشَّمْسُ فَقَالَ إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ لاَ

په دې دوران كي لمر هم څلانده سوی وو ، ددې وروسته رسول الله ﷺ وفرمايل چي لمر او سپوږمی د الله تعالی د نښو څخه دوې نښې دي نه

يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذٰلِكَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قَالُوا يَا

د يو چا پر مرګ او نه د يو چا پر پيدا كېدو تندره نيسي هر وخت چي تاسو تندره نيول ووينئ نو الله تعالی يادوی ، صحابه كرامو عرض وكړ

رَسُولَ اللّٰهِ رَأَيْنَاكَ تَنَاوَلْتَ شَيْئًا فِي مَقَامِكَ هٰذَا ثُمَّ رَأَيْنَاكَ تَكَعْكَعْتَ فَقَالَ

اې د الله رسوله ! موږ تاسو په دې حالت كي وليدا ست چي تاسو پر خپل ځای ولاړ د يو شي نيولو اراده مو كول بيا موږ دا وليدل چي تاسو لږ وروسته سوا ست، رسول الله ﷺ وفرمايل:

إِنِّي رَأَيْتُ الْجَنَّةَ فَتَنَاوَلْتُ مِنْهَا عُنْقُودًا وَلَوْ أَخَذْتُهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ مَا بَقِيَتْ

ما جنت وليدی او د هغه د درختي څخه مي د انګورو وابنكی شكولو اراده كړې وه كه ما هغه وابنكی راشكولي وای نو تر څو پوري چي دنيا آباده وای تر هغو به مو خوړل ،

الدُّنْيَا وَرَأَيْتُ النَّارَ فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ مَنْظَرًا قَطُّ أَفْظَعَ وَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ

بيا ما دوږخ وليدی او هيڅ داسي يو خوفناك منظر زما تر نظر نه دی تير سوی څنګه چي ما نن وليدی، په دې كي ما زياتي ښځي وليدې،

قَالُوا بِمَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ بِكُفْرِهِنَّ قِيلَ أَيَكْفُرْنَ بِاللّٰهِ قَالَ بِكُفْرِ الْعَشِيرِ

صحابه كرامو پوښتنه وكړه اې د الله رسوله ! ددې سبب څه دی ؟ رسول الله ﷺ وفرمايل : د هغوی د نعمت ناشكري له كبله ، صحابه كرامو پوښتنه وكړه ايا ښځي د الله څخه انكار كوي ؟ رسول الله ﷺ وفرمايل د خپل خاوند نافرماني كوي

وَبِكُفْرِ الْإِحْسَانِ لَوْ أَحْسَنْتَ إِلَى إِحْدَاهُنَّ الدَّهْرَ ثُمَّ رَأَتْ مِنْكَ شَيْئًا قَالَتْ

او د احسان ناشكري كوي كه ته ورسره ټول عمر احسان كوې خو كه هغه ستا د لوري د خپل مرضی خلاف يو خبره ويني نو وايي چي

مَا رَأَيْتُ مِنْكَ خَيْرًا قَطُّ . متفق عليه

ما هیڅ چیري ستاسو څخه خیر لیدلی نه دی. بخاري او مسلم.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري)؛ ۱۲\۵۴۰، رقم: ۱۰۵۲، ومسلم ۱۲\۶۲۶، رقم: ۱۷- ۹۰۷.

د لغاتو حل: (تَکَعکَعتَ): احجمت وتاخرت الی وراء (تر شا څنډېدل).

تشریح: د (آیتان من آیات الله) مطلب دادی چي لمر او سپوږمۍ د الله تعالی د الوهیت او ربوبیت او د هغه د قدرت د نښو څخه دي چاته د ګتې او تاوان رسولو خو څه په دوی کي دومره طاقت هم نسته چي په خپل ځان کي پیدا سوی یو تاوان او عیب ختم کړي نو څومره بې عقله او کم بخته دي هغه خلک چي دداسې شي په لېدو سره لمر او سپوږمۍ معبود ګرځوي او د هغوی مخکي خپل تندی کښته کوي، ددې وروسته رسول الله ﷺ د اهل جاهلیت هغه عقیده ختمه کړل کوم چي د یو عظیمي پیښي مثلاً د یو لوی سړي مرګ یا عامه وباء یعني وچ کالۍ وغیره په وجه لمر او سپوږمۍ تندره ونیسي، رسول الله ﷺ وفرمایل دا خیالات او عقیدې فاسدي دي په حقیقت کي ددې هیڅ تعلق نسته، الله تعالی د دواړو په تندره نیولو کي یوازې د خپل قدرت اظهار کوي او خلک د خپل غیظ او غضب څخه بیروي.

د (فاذکروا الله) مطلب دادی چي د لمر او سپوږمۍ په تندره نیولو سره که د لمانځه مکروه وخت نه وي نو د کسوف او خسوف لمونځ کوئ او که چیري مکروه وختونه وي نو لمونځ مه کوئ مګر د الله تعالی په تسبیح، تهلیل، تکبیر او استغفار کي مصروف سئ، په دې خبره پوه سئ چي دا حکم د امر استحابي په توګه دی د وجوب په توګه نه دی ځکه چي د کسوف او خسوف لمونځ واجب نه دی بلکه د ټولو علماؤ په اتفاق سنت دی.

ددنیا تر پاته کېدو پوري به مو خوړلای: یعني څرنګه چي د جنت د میوو خاصیت دی د انګورو د هغه غونچې څخه چي کوم دانه مو خوړلې ده د هغه پر ځای به دوهمه دانه پیدا کیدل همداسي هغه غونچه به د دنیا تر پاته کېدو پوري چلیدلای.

د جنت د انګورو د وانښکي نه اخیستو سبب دا وو که چیري رسول الله ﷺ هغه اخیستی وای او خلکو هغه لیدلی وای نو د ایمان بالغیب هیڅ حقیقت او اهمیت به نه وای پاته سوی.

(۱۳۹۸): وَعَنْ عَائِشَةَ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَقَالَتْ ثُمَّ سَجَدَ فَأَطَالَ

بي بي عائشې ﷺ هم د ابن عباس ﷺ په دول حدیث بیان کړی دی بیا یې دا بیان هم کړی دی چي رسول الله ﷺ سجده وکړه او اوږده سجده یې وکړه

السُّجُوْدَ ثُمَّ انْصَرَفَ وَقَدِ انْجَلَتِ الشَّمْسُ فَخَطَبَ النَّاسَ فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنٰى

بيا يې لمونځ ختم کړو او لمر ځلانده سو ، بيا رسول الله ﷺ خلکو ته خطبه وويل لومړی يې د الله تعالی حمد او ثناء وکړه

عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ لاَ يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ

بيا يې وفرمايل : لمر او سپوږمۍ د الله تعالی دوې نښې دي نه د چا پر مرګ

اَحَدٍ وَلاَ لِحَيَاتِهِ فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذٰلِكَ فَادْعُوا اللهَ وَكَبِّرُوْا وَصَلُّوْا وَتَصَدَّقُوْا ثُمَّ

او نه د چا پر پيدا کېدو دا تندره نيسي هر کله چي تاسو تندره نيول ووينئ نو د الله څخه (دخير) دعاء غواړئ، تکبير وايا ست لمونځ کوئ او خيرات کوئ ، بيا

قَالَ يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ وَاللهِ مَا مِنْ أَحَدٍ أَغْيَرَ مِنَ اللهِ أَنْ يَزْنِيَ عَبْدُهُ أَوْ تَزْنِيَ أَمَتُهُ

رسول الله ﷺ وفرمايل اې د محمد امته ! په الله دي مي قسم وي د الله ﷻ څخه زيات غيرتمند هيڅوک نسته چي زنا به کوي بنده دده يا زنا به کوي مينځه دده ،

يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ وَّاللهِ لَوْ تَعْلَمُوْنَ مَاۤ أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيْلاً وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيْرًا . متفق عليه

اې د محمد ﷺ امته ! په الله دي مي قسم وي که تاسو ته هغه شي څرګند سي کوم چي زما په علم کي دی نو خندا به ډېره کمه او ژړا به ډېره زياته کوئ. بخاري او مسلم

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۲\۵۲۹، رقم: ۱۰۴۴، ومسلم ۲\۶۱۸، رقم: ۱- ۹۰۱.

تشريح : په دغه روايت کي د سجدې د اوږدوالي، خطبې، دعا، تکبير او خيرات کولو ذکر او حکم دی او د حديث اخري الفاظ مزيد نقل دي چي د ابن عباس ﷺ په روايت کي ددې ذکر نسته.

د غيرت اصل معنی په خپل حق کي د غير شرکت بد ګڼل او د الله تعالی د غيرت مطلب دادی چي په خپلو احکامو کي د بندګانو نافرماني او د امر او نهي خلاف کول بد ګڼل، د ارشاد حاصل دادی چي د الله تعالی يو بنده چي په زنا کي اخته سي نو په دې معامله کي چي تاسو ته څومره غيرت محسوس کيږي او هغه د دوارو څخه چي ستاسو څومره نفرت وي د الله تعالی

غيرت د هغه څخه ډير زيات سخت او د هغه نفرت ستاسو تر نفرت زيات سخت دی.

د لمر او سپوږمۍ تندري نيولو علت

﴿۱۳۹۹﴾: وَعَنْ اَبِيْ مُوْسٰى قَالَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

د ابوموسی رضي الله عنه څخه روايت دی چي لمر تندري ونيوی نو رسول الله ﷺ په بيره کي ولاړ سو

وَسَلَّمَ فَزِعًا يَخْشٰى أَنْ تَكُوْنَ السَّاعَةُ حَتّٰى أَتَى الْمَسْجِدَ فَصَلّٰى بِأَطْوَلِ قِيَامٍ

او د قيامت بيره وړباندي خپره سول بيا رسول الله ﷺ مسجد ته تشريف راوړ او لمونځ يې وکړ چي ولاړه،

وَرُكُوْعٍ وَسُجُوْدٍ مَا رَأَيْتُهُ يَفْعَلُهُ قَطُّ وَ قَالَ إِنَّ هٰذِهِ الْاٰيَاتِ الَّتِيْ يُرْسِلُ اللهُ لَا

رکوع او سجده يې دومره اوږده وکړه چي وړاندي ما هيڅکله نه وه ليدلي، بيا رسول الله ﷺ وفرمايل: دا نښي الله تعالی راليږي

تَكُوْنُ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ وَلٰكِنَّ يُخَوِّفُ اللهُ بِهَا عِبَادَهُ فَإِذَا رَأَيْتُمْ شَيْئًا

دا نه د چا د مرګ له کبله دی او نه د چا د زيږيدني له کبله، مګر له دې کبله الله تعالی خپل بندګان بيروي له دې کبله هر کله چي تاسو دا ډول نښي ووينئ

مِنْ ذَالِكَ فَافْزَعُوا إِلٰى ذِكْرِهِ وَدُعَائِهِ وَاسْتِغْفَارِهِ. متفق عليه

نو دالله څخه بيره وکړئ د هغه ذکر کوئ دعاء کوئ او د هغه څخه بخښنه غواړئ. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۲\۵۴۵، رقم: ۱۰۵۹، ومسلم ۱۲\۶۲۸، رقم: ۲۴-۹۱۲.

تشريح: د (يخشی ان تکون الساعة) الفاظ راوي د تمثيل په توګه استعمال کړي دي، ددې قول مطلب دادی چي رسول الله ﷺ به په دغه وخت کي خوف زده وو څرنګه چي يو سړی پر قيامت کيدو باندي خوف زده وي د رسول الله ﷺ دا بيره په دې وجه نه وه چي رسول الله ﷺ دا ګڼل چي قيامت شروع سوی دی ځکه چي رسول الله ﷺ بنه پوهيدی چي تر څو پوري زه په خلکو کي موجود يم قيامت نسي راتلای.

په هرحال رسول الله ﷺ به د الله تعالی د نښو په ليدو سره مثلاً د لمر او سپوږمۍ تندره نيول، زلزلې، سېلاب، طوفان، بريښنا او تالندي په وخت کي چي به بيريدی نو په هغه کي

یوازي پر مځکه سربیره او سیدونکو انسانانو د شفقت جذبه وه نو رسول الله ﷺ د خپل ذات لخوا نه بلکه د نړیوالو له خوا خوف زده کیدی چي په خپل لمن کي د دنیا والا لپاره د تباهي او بربادي پیغام نه وي راوړی او په دې صورت کي پر هغوی د الله تعالی عذاب نازل نسي.

وقال هذه الایات: مطلب دادی چي د سپوږمۍ او د لمر د تندري نیولو او د زلزلې سیلابو او طوفانو راتلل او د برېښنا آواز وغیره دا ټول د الله تعالی د قدرت نښي دي په دې سره هغه خپل بندګان بیروي او انسانانو ته دا ښودل غواړي چي وګورئ زه تغیر حالت قسمت په اخیستو او پر عذاب نازلولو باندي قادر یم.

په صلوة خسوف او کسوف کي رکوعي

﴿۱۴۰۰﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ فِيْ عَهْدِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت جابر ﷛ څخه روایت دی چي د رسول الله ﷺ په زمانه کي

وَسَلَّمَ يَوْمَ مَاتَ اِبْرَاهِيْمُ بْنُ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلّٰى بِالنَّاسِ

کومه ورځ چي د رسول الله ﷺ زوی ابراهیم ﷛ وفات سوی وو نو لمر هم تندري ونیوی، رسول الله ﷺ خلکو ته لمونځ ورکړ

سِتَّ رَكَعَاتٍ بِاَرْبَعِ سَجَدَاتٍ. رواه مسلم

چي په هغه کي یې شپږ رکوعي او څلور سجدې وکړې. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\ ۶۲۳، رقم: ۱۰- ۹۰۴.

تشریح: حضرت ابراهیم ﷛ د رسول الله ﷺ زوی وو چي د بي بي ماریه قبطیه رضي الله عنها څخه په اتم هجري کال کي پیدا سوی وو او په لسم هجري کال کي د تي رودلو په زمانه کي وفات سو د هغه عمر یوازي اتلس میاشتي یا تر دې زیات وو، په کومه ورځ چي هغه وفات سو په هغه ورځ لمر تندري ونیوی، خلکو ویل چي د هغه د وفات په وجه لمر تندري ونیوی چي د هغه رسول الله ﷺ تردید وکړ لکه څرنګه چي د تیرو روایتو څخه معلومه سوې ده.

د شپږ رکوعو او څلورو سجدو مطلب دادی چي رسول الله ﷺ دوه رکعته لمونځ وکړ لکه څرنګه چي ددې باب د حدیثو څخه معلومیږي چي ددغه لمانځه د رکوعو شمیر مختلف بیان سوی دی، امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه هغه حدیثو ته ترجیح ورکړې ده چي په هغه کي

یوازي د یوې رکوع ذکر سوی دی ځکه نه یوازي دا چي اصل خبره داده چي په هر رکعت کي یوه رکوع وي بلکه په دې باره کي قولا او فعلا دواړه دوله حدیثونه نقل دي او بیا دا چي د امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه د مستدل روایت څخه پرته نور روایتونه مضطرب دي چي په هغه کي د یو شمېر تعین ډیر گران دی ، امام شافعي رحمة الله علیه د دوو رکوع والا حدیث ته ترجیح ورکړې ده د امام شافعي رحمة الله علیه او نور اکثر اهل علمو حضراتو په نزد دا مسئله هم ده که د تندري نیولو تر وخته پوري وي نو دا جائز ده چي په هر رکعت کي درې، څلور یا پنځه رکوعي هم کیدای سي .

﴿۱۴۰۱﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ حِيْنَ كَسَفَتِ الشَّمْسُ ثَمَانَ رَكَعَاتٍ فِيْ أَرْبَعِ سَجَدَاتٍ . وعن علي مثل ذلك . رواه مسلم .

د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چي د لمر تندرې نیولو پر وخت رسول الله ﷺ د اته رکوعو او څلورو سجدو لمونځ ورکړ یعني دوه رکعته چي په هغه کي یې څلور رکوعي او دوې دوې سجدې وکړې . حضرت علي رضی الله عنه هم داسي روایت کړی دی . مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ٢\٦٢٧، رقم: ١٨- ٩٠٨.

تشريح : (وعن علی مثل ذالک) مطلب دادی چي یا خو حضرت علي رضي الله عنه د رسول الله ﷺ څخه دا روایت نقل کړی دی چي رسول الله ﷺ همداسي لمونځ اداء کړ یا دا چي د حضرت علي رضی الله عنه په باره کي دا نقل سوي دي چي هغه هم داسي لمونځ اداء کړ .

د لمر تندري نیولو پر وخت د نبي کریم ﷺ طریقه

﴿۱۴۰۲﴾: وَعَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ كُنْتُ أَرْتَمِي بِأَسْهُمٍ لِي بِالْمَدِيْنَةِ

د حضرت عبد الرحمن بن سمرة رضی الله عنه څخه روایت دی چي ما په مدینه کي په غشو سره وېشتل کول

فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ كَسَفَتْ الشَّمْسُ فَنَبَذْتُهَا

د رسول الله ﷺ په زمانه چي لمر تندري ونیوی نو ما خپل غشي وغورزوی

فَقُلْتُ وَاللهِ لَأَنْظُرَنَّ إِلَى مَا حَدَثَ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي

او په زړه کي مي وویل په الله جل جلاله دي مي قسم وي چي زه به د رسول الله ﷺ حالت وینم

كُسُوفِ الشَّمْسِ قَالَ فَأَتَيْتُهُ وَهُوَ قَائِمٌ فِي الصَّلَاةِ رَافِعٌ يَدَيْهِ فَجَعَلَ يُسَبِّحُ

د تندري نيولو پر وخت، ويلي دي راوي نو زه رسول الله ﷺ ته راغلم او وه مي ليدل چي رسول الله ﷺ پر لمانځه ولاړ وو د تکبير لاسونه يې پورته کړي وه نو رسول الله ﷺ تسبيح،

وَيَحْمَدُ وَيُهَلِّلُ وَيُكَبِّرُ وَيَدْعُو حَتَّى حُسِرَ عَنْهَا قَالَ فَلَمَّا حُسِرَ عَنْهَا قَرَأَ

حمد، تهليل، تکبير او دعاء ويل پيل کړل ترڅو چي لمر ځلانده سو نو رسول الله ﷺ دوه رکعته وکړه چي په هغو کي يې

سُورَتَيْنِ وَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ . رواه مسلم في صحيحه عن عبدالرحمن بن سمرة وكذا في شرح السنة و في نسخ المصابيح عن جابر بن سمرة .

دوه سورتونه وويل . مسلم، شرح السنة .

تخريج: صحيح مسلم ۲\۶۲۹، رقم: ۲۶- ۹۱۳، وشرح السنة ۴\۳۷۹، رقم: ۱۱۴۴.

د لغاتو حل: (فنبذتُها): اى رميتُ السهام. (غشى ويشتل).

تشريح: (وهو قائم في الصلوة) دا دې مطلب دادی چي رسول الله ﷺ دواړه لاسونه پورته کړل د لمانځه په انداز کي مخ پر قبله ولاړ وو او خلکو صفونه تړلي وه، يا دا ويل کيږي چي دلته صلوة يعني د لمانځه څخه مراد دعاء ده دا تاويل ځکه کيږي چي د هيڅ مذهب څخه دا نه معلوميږي چي رسول الله ﷺ د لمر تندري نيولو پر وخت د لمانځه په حالت کي د اذکارو پر وخت خپل دواړه لاسونه پورته کړي وه .

څرنګه چي مخکي ښودل سوي دي چي د لمر تندري نيولو د لمانځه د رکوع د شمېر په باره کي جلا جلا حديثونه روايت دي په کومو روايتونو کي چي په هر رکعت کي د څو څو رکوع اثبات دی هغه ټول مضطرب دي دا وجه ده چي په دې باره کي خپله راويان هم مضطرب دي چي ځينو درې درې رکوعي بيان کړي دي او دا قاعده ده چي اضطراب موجب ضعف دی نو د دې روايتونو پرېښودل واجب سول چي تعدد رکوع ثابتوي ځکه امام ابو حنيفه رحمة الله عليه هغه روايات خپل مستدل ګرځولي دي چي د هغه څخه په هر رکعت کي يوه يوه رکوع کول ثابت ده .

د تندري پر وخت د غلام ازادول

﴿۱۴۰۳﴾: وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ لَقَدْ أَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْعِتَاقَةِ فِي كُسُوْفِ الشَّمْسِ. رواه البخاري.

د حضرت اسماء بنت ابوبكر رضي الله عنها څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ ما ته د لمر تندري نيولو پر وخت د غلام آزادولو حكم راكړ. بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۲\۵۴۳، رقم: ۱۰۵۴.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د كسوف په لمانځه كي قرائت

﴿۱۴۰۴﴾: عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُوْلُ اللهِ ﷺ فِي كُسُوْفٍ لاَ نَسْمَعُ لَهُ صَوْتًا. رواه الترمذي وأبو داود والنسائي وابن ماجه.

د حضرت سمرة بن جندب رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ موږ ته د لمر تندري نيولو لمونځ راكړ موږ دده مبارك آواز نه سو اوريدلاى. ابوداؤد، ترمذي، نسائي، ابن ماجه

تخريج: سنن ابي داؤد ۱\ ۷۰۰، رقم: ۱۱۸۴، والترمذي ۲\ ۴۵۱، رقم: ۵۶۲، والنسائي ۳\ ۱۴۰، رقم: ۱۴۸۳، وابن ماجه ۱\ ۴۰۲، رقم: ۱۲۶۴.

تشريح: دغه حديث او دا دول نور حديثونه پر دې خبري دلالت كوي چي د لمر تندري نيولو په لمانځه كي امام په لوړ اواز سره قرائت نه كوي، د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه او د امام شافعي رحمة الله عليه مذهب دادى، په بخاري، مسلم او نورو كتابونو كي داسي روايتونه هم نقل دي چي د هغه څخه د صلوة كسوف د قرائت په لوړ اواز سره ويل ثابتيږي، د رواياتو د دغه ټكر له كبله ابن همام رحمه الله هغه روايتونو ته ترجيح وركول ضروري سول چي د هغه څخه قرائت په كرار اواز سره ويل ثابتيږي ځكه چي د ورځي په لمانځه كي د قرائت كرار ويل اصل دى.

د عجيبه پېښه پر وخت سجده كول

﴿۱۴۰۵﴾: وَعَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ قِيلَ لِابْنِ عَبَّاسٍ مَاتَتْ فُلاَنَةُ بَعْضُ أَزْوَاجِ

د حضرت عكرمة رحمه الله څخه روايت دی چي ابن عباس رضي الله عنهما ته وويل سول چي د رسول الله ﷺ
فلانۍ بي بي وفات سوې ده (يعني بي بي صفيه)

النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَرَّ سَاجِدًا فَقِيلَ لَهُ تَسْجُدُ فِيْ هَذِهِ السَّاعَةَ

نو ابن عباس رضي الله عنهما پر سجده پريوتی ، د هغه څخه پوښتنه وسول ايا ته په داسي حالت کي هم سجده کوې ؟

فَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَأَيْتُمْ آيَةً فَاسْجُدُوا فَأَيُّ

هغه وويل: رسول الله ﷺ فرمايلي دي چي کله تاسو د الله جل جلاله يو نښه ووينئ نو سجده کوئ او

آيَةٍ أَعْظَمُ مِنْ ذَهَابِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ. رواه ابوداؤد والترمذي

تر دې لويه نښه به بله څه وي چي د رسول الله ﷺ بي بي وفات سوه . ابو داؤد ، ترمذي.

تخريج: سنن ابي داؤد ١\٧٠٦، رقم: ١١٩٧، والترمذي ٥\٦٦٥، رقم: ٣٨٩١.

تشريح : ابن عباس رضي الله عنهما ته د خلکو د وينا مطلب دا وو چي تاسو دا وخت بېله سببه سجده ولي کوئ حال دا چي بېله سببه سجده کول ممنوع ده، نو هغه دا جواب ورکړ چي د رسول الله ﷺ ارشاد مبارک دی کله چي تاسو د بلاګانو او مصيبتونو د راتلو په صورت کي د الله تعالی د کارنامو څخه چي د هغه په ذريعه الله تعالی خپل بندګان بيروي يو کارنامه ووينئ نو د الله تعالی په دربار کي سمدستي سجده کوئ او ښکاره خبره ده چي د الله تعالی کومه کارنامه به تر دې زياته بيرونکې او سخته وي چي د رسول الله ﷺ بيبياني مبارکي ددې دنيا څخه رخصت سوې ځکه چي دې مقدسو ميندو ته د رسول الله ﷺ په زوجيت کيدو او د رسول الله ﷺ سره د ډير زيات ارتباط او اختلاط په وجه چي کوم عظمت او فضيلت حاصل وو هغه نورو ته حاصل نه وو څرنګه چي د هغوی ژوند د نړۍ او نړيوالو لپاره د امن او برکت سبب او د نيکۍ او خير باعث وو همداسي د هغوی وفات دنيا او د اهل دنيا لپاره د امن او برکت او د نيکۍ او خير د تلو سبب او د انسانانو په عذاب کي د اخته کيدو د بيري باعث دی ځکه د هغوی د برکت څخه د منقطع په وخت د الله تعالی په ياد کي مصروف کيدل او د الله تعالی په دربار کي سجده کول غوره دي چي د الله تعالی ذکر او د سجدې د برکته د الله تعالی عذاب پورته سي .

علماء ليکي چي د رسول الله ﷺ ارشاد مبارک (فاسجدوا) سجده کوئ مطلب دا دی چي

لمونځ وکړئ، ځيني حضرات وايي چي ددې ارشاد څخه يوازي سجده کول نه دي مراد لکه څرنګه چي ابن عباس رضی اللہ عنہ وکړل.

علامه طيبي رحمة الله عليه فرمائي چي د رسول الله ﷺ ارشاد مطلق دی ځکه که چيري دا سپوږمۍ او لمر پر تندري نيولو باندي محمول کړي نو د سجدې څخه مراد به لمونځ وي او که د دې څخه پرته نوري نښي مثلا طوفان، سيلاب، يا پر زلزلو وغيره باندي اطلاق وکړل سي نو بيا د سجدې څخه به سجده مراد وي په دې صورت کي هم لمونځ مراد کيدای سي ځکه نقل سوي دي چي کله به يو داسي صورت راغلی نو رسول الله ﷺ به لمونځ کوی.

ابن همام رحمة الله عليه فرمايي چي دا نقل سوي دي چي د سخت طوفان، سيلاب او تياري پر راتلو باندي لمونځ کول غوره دي د ابن عباس رضی اللہ عنہ په باره کي هم روايت دی چي هغه په بصره کي د زلزلې پر وخت لمونځ کړی وو.

اَلْفَصْلُ الثالث (دريم فصل)

د صلوة کسوف رکوع او سجده تلاوت

﴿۱۴۰۶﴾: عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ قَالَ اِنْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلٰى عَهْدِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى

د حضرت ابی بن کعب رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي د رسول الله ﷺ په زمانه کي لمر تندري ونيوی،

اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلّٰى بِهِمْ فَقَرَأَ سُوْرَةً مِنَ الطُّوَلِ ثُمَّ رَكَعَ خَمْسَ رَكَعَاتٍ

نو رسول الله ﷺ صحابه کرامو ته لمونځ ورکړ او په اوږدو سورتو کي يې يو سورت وواية او پنځه رکوعي

وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ قَامَ الثَّانِيَةَ فَقَرَأَ بِسُوْرَةٍ مِّنَ الطُّوَلِ ثُمَّ رَكَعَ خَمْسَ

او دوې سجدې يې په لومړي رکعت کي وکړې بيا د دوهم رکعت لپاره ولاړ سو او يو اوږد سورت يې وواية بيا يې پنځه رکوعي

رَكَعَاتٍ وَ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ جَلَسَ كَمَا هُوَ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ يَدْعُوْ حَتّٰى انْجَلٰى كُسُوْفُهَا. رواه أبو داود.

او دوه سجدې وكړې، وروسته مخ پر قبله كښېنستى او دعاء يې كول تر څو چې لمر څلانده سو. ابوداوٗد.

تخريج: سنن ابي داوٗد ۱۱ ۶۹۹، رقم: ۱۱۸۲.

د حنفيه مستدل حديث

﴿۱۴۰۷﴾: وَعَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيْرٍ قَالَ كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلٰى عَهْدِ رَسُوْلِ اللهِ

د نعمان بن بشير رضي الله عنه څخه روايت دى چي د رسول الله ﷺ په زمانه كي لمر تندري ونيوى

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلَ يُصَلِّيْ رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ وَيَسْأَلُ عَنْهَا حَتّٰى

نو مبارک ﷺ دوه دوه ركعته لمونځ پيل كړ او د خلكو څخه به يې پوښتنه كول ايا لمر څلانده سو؟ تر څو چي

انْجَلَتِ الشَّمْسُ . رواه أبو داود . وفي رواية النسائي أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلّٰى حِيْنَ

لمر څلانده سو. ابوداوٗد، د نسائي په يوه روايت كي دا الفاظ دي چي د لمر تندري نيولو په وخت كي رسول الله ﷺ داسي لمونځ كوى

انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ مِثْلَ صَلَاتِنَا يَرْكَعُ وَيَسْجُدُ، وَلَهُ فِيْ أُخْرٰى أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ

لكه څرنگه چي موږ يې كوو، يعني ركوع او سجده به يې هم كول، او په يوه روايت كي دا الفاظ دي چي لمر تندري ونيوى نو رسول الله ﷺ

خَرَجَ يَوْمًا مُسْتَعْجِلًا إِلَى الْمَسْجِدِ وَقَدِ انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ فَصَلّٰى حَتّٰى انْجَلَتْ

په تلوار د كور څخه راووتى او مسجد ته ولاړى لمونځ يې پيل كړ او تر هغه وخته پوري يې لمونځ كوى تر څو چي لمر څلانده سوى نه وو،

ثُمَّ قَالَ إِنَّ أَهْلَ الْجَاهِلِيَّةِ كَانُوْا يَقُوْلُوْنَ إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْخَسِفَانِ إِلَّا

رسول الله ﷺ وفرمايل: د جاهليت په وخت كي به خلكو دا وويل چي لمر او سپوږمۍ هغه وخت تندره نيسي چي

لِمَوْتِ عَظِيْمٍ مِنْ عُظَمَاءِ أَهْلِ الْأَرْضِ وَإِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْخَسِفَانِ

د دنیا د سردارانو څخه یو څوک مړ سي (زه تاسو ته بښیم چي) لمر او سپوږمۍ تندره نه نیسي

لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلاَ لِحَيَاتِهِ وَلٰكِنَّهُمَا خَلِيْقَتَانِ مِنْ خَلْقِهٖ يُحْدِثُ اللّٰهُ فِيْ خَلْقِهٖ

د یو چا پر مرګ او نه د یو چا پر زیږېدني او دا دواړه هم د الله تعالی مخلوقات دي په خپل مخلوق کي چي الله ﷻ څنګه غواړي هم هغسي بدلون کوي

مَا شَاءَ فَأَيُّهُمَا انْخَسَفَ فَصَلُّوْا حَتّٰى يَنْجَلِيَ أَوْ يُحْدِثَ اللّٰهُ أَمْرًا. رواه النسائي

هر کله چي په دوی کي یو تندره ونیسي نو تاسو تر هغو لمونځ کوئ تـــر څو پوري چي ځلانده نه سي او یا الله تعالی یو حکم څرګند کړي. نسائي.

تخریج: سنن ابي داؤد ۱\۷۰۴، رقم: ۱۱۹۳، والنسائي ۳\۱۴۵، رقم: ۱۴۸۸.

تشریح: د حدیث الفاظ: (زموږ په ډول لمونځ) مطلب دادی چي رسول الله ﷺ د صلوة کسوف یعني د لمر تندري نیولو د لمانځه په هر رکعت کي څو څو رکوعي نه دي کړي مګر څرنګه چي موږ هره ورځ لمونځ کوو همداسي رسول الله ﷺ هم هغه وخت لمونځ کړی دی او په هر رکعت کي یوه یوه رکوع او دوې دوې سجدې دي وکړي.

دا حدیث د حنفیه مذهب دلیل دی ددې څخه پرته نور حدیثونه هم نقل دي چي په دې مسئله کي د حنفیه د مذهب تائید کوي.

بَابُ فِيْ سُجُوْدِ الشُّكْرِ

د شکر د سجدې بیان

د علماؤ په نزد په دې خبره کي اختلاف دی چي د لمانځه څخه دباندي یوازي سجده کول جائز، مسنون او د تقرب الی الله ذریعه ده که یا؟ د ځینو حضراتو رایه داده چي د لمانځه څخه پرته په نورو وختو کي یوازي سجده کول بدعت او حرام دي او په شریعت کي ددې هیڅ حقیقت نسته له دې کبله د وتر لمانځه وروسته د دواړو سجدو حرمت بیانیږي، دو هم د ځینو حضراتو په نزد جائز او په کراهت سره مشروع دی.

د دې مسئلې حقیقت او تفصیل دادی چي د لمانځه څخه وتلې سجده پر څو ډوله وي یو خو سجده سهوه ده او دا د لمانځه په حکم کي ده د دې په باره کي هیڅ اختلاف نسته، دوهمه

سجده تلاوت ده او ښکاره خبره ده چي ددې په باره کي هم هيڅ اختلاف نسته، دريمه سجده مناجات ده چي د لمانځه څخه دباندي ده د دې په باره کي د اکثرو علماؤ د ښکاره اقوالو څخه دا معلومېږي چي دا سجده مکروه ده، څلورمه سجده شکر ده چي پر حصول نعمت او خاتمه مصيبت او پر بلا باندي کيږي په دې سجده کي د علماؤ په نزد اختلاف دی، د امام شافعي رحمة الله عليه او امام احمد رحمة الله عليه په نزد دا سجده سنت ده، په حنفيه کي د امام محمد رحمة الله عليه هم دا قول دی، ددغه مذهب په تائيد کي اثار او حديثونه هم په کثرت سره نقل دي د امام مالک رحمة الله عليه او امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه په نزد دا سجده مکروه ده دا حضرات د خپل دليل په توګه دا وايي چي د الله تعالی نعمتونه بې شميره دي د هغه شمېر نسي کيدای نو څرګنده ده چي په بنده کي دومره طاقت نسته چي هغه د الله تعالی د هر نعمت پر حصول باندي سجده شکر وکړي هغه داسي تکليف او په مصيبت کي اخته کيدل دي چي د هغه زغمل د هغه د طاقت څخه وتلی دی .

مګر کوم حضرات چي د سجده شکر قائل دي هغوی وايي چي د نعمتونو څخه مراد هغه نعمتونه دي چي نوي وي او کله کله حاصليږي هغه نعمتونه ځيني مراد نه دي چي مستقل او دائمي وي که هغه خپله د انسان وجود د هغه توابع او د هغه لوازمات چي د اهم په حقيقت کي د الله تعالی لوی لوی نعمتونه دي چي بنده ته په مستقله توګه سره حاصل دي .

د رسول الله ﷺ په باره کي روايت دی چي کله رسول الله ﷺ ته د ابوجهل لعين د قتل کيدو خبر ورسيدی نو رسول الله ﷺ سجده شکر وکړل، د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه په باره کي نقل دي چي هغه د مسيلمه کذاب په باره کي ويلي دي چي کوم وخت ذي الثديه خارجي قتل کړل سو نو هغه سجده شکر ادا کړل همداسي د مشهور صحابي حضرت کعب رضي الله عنه او ابن مالک رضي الله عنه په باره کي نقل کړي دي چي هغه د توبې قبلېدو د زيري پر وخت سجده وکړل .

په نوموړي باب کي لومړی او دريم فصل نسته

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د خوشحالۍ پر وخت سجده

(۱۴۰۸): عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَاءَهُ أَمْرٌ

د حضرت ابوبکرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي کله به رسول الله ﷺ ته

سُرُوْرًا أَوْ يُسَرُّ بِهِ خَرَّ سَاجِدًا شَاكِرًا لِلّٰهِ تَعَالٰى . رواه أبو داود والترمذي وقال هذا حديث حسن غريب .

د خوشحالي یو پيښه وړاندي سول یا په یو خبره به خوشحاله سو نو د الله ﷻ د شکر ادا کولو لپاره به پر سجده پریوتی . ابوداؤد، ترمذي .

تخريج: سنن ابي داؤد ۲۱٦\۳، رقم: ۲۷۷۴، والترمذي ۱۲۰\۴، رقم: ۱۵۷۸.

تشريح: علامه تور پشتي رحمة الله عليه فرمايي چي د علماء يو ډله د حديث ښكاره مفهوم په ليدو سره وايي چي پر حصول د نعمت باندي سجده شكر مشروع ده حال دا چي نورو علماؤ ددې سره اختلاف کړی دی او د حديث د مفهوم په باره کي يې ويلي دي چي دلته په اصل کي د سجدې څخه مراد لمونځ دی د دې تاويل دليل دا حديث دی چي رسول الله ﷺ د څاښت پر وخت دوه رکعته لمونځ وکړ کله چي په جنګ کي د فتح زيری ورکړل سو، يا دا چي د ابوجهل لعين سر پرېکړی راوړل سو .

امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه فرمايي كه بنده پر هر نوي حاصليدونكي نعمت باندي سجده لازمه وګرځوي نو په دې کي هيڅ شك نسته چي د هغه د ژوند يوه يوه لحظه هم د سجدې څخه خالي نه وي ځکه چي د انساني ژوند هيڅ يوه لحظه داسي نه راځي چي په خپلو لمحاتو کي د الله تعالى نعمت نه راوړي بيا دا چي د انسان ژوند خپله د الله تعالى تر ټولو لوی نعمت دی الحمدلله چي د هري ساه دباندي راوتل او دننه تلل او راتلونکې هره لحظه او هر دم يو نعمت دی همداسي نه يوازي دا چي ډير زيات مشقت او په تکليف کي به اخته سي بلكه د انساني ژوند پوره نظام به معطل پاته سي ځکه د امام اعظم ابو حنيفه رحمه الله په نزد سجده شکر سنت نه ده .

سجده شكر

﴿۱۴۰۹﴾: وَعَنْ أَبِيْ جَعْفَرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلاً مِنَ النُّغَاشِيِّيْنَ فَخَرَّ سَاجِدًا . رواه الدارقطني مرسلا وفي شرح السنة لفظ المصابيح

د حضرت ابو جعفر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ يو نغاشي (لنډ كتی، ضعيف، ناقص خلقتي) سړی وليدی نو پر سجده پريوتی . دار قطني .

تخريج: سنن الدار قطني ۴۱۰\۱، رقم: ۷۷۲.

د لغاتو حل: (النغاشين): هو القصير جدا، الناقص خلقة. (ډېر لنډ سړی).

تشريح : نغاش او نغاشي هغه سړي ته وايي چي ډير زيات ناقص الخلقت او ضعيف الحركت وي رسول الله ﷺ چي داسي سړی وليدی نو د الله تعالى په دربار كي پر سجده پرېوتی.

مظهر رحمة الله عليه فرمايي دا سنت دی چي څوک يو داسي سړی ويني چي په مصيبت كي اخته وي نو د الله تعالى په دربار كي سجده شكر وكړئ چي الله تعالى زه د مصيبت څخه ساتلی يم مګر په دې اړه دا خاص ادب دی چي دا سجده شكر دي په پټه توګه سره وكړل سي چي په هغه كي په بلا كي اخته غمجن نسي مګر د يو فاسق په ليدو سره دا شكر كول چي الله تعالى زه د دغه فسق څخه وساتلم په ځرګنده د فاسق مخكي سجده كول پكار ده چي هغه ته شرمندګي وي او هغه د خپل فسق څخه منعه سي.

د حضرت شبلي رحمة الله عليه په باره كي نقل دي هغه چي يو داسي سړی وليدی چي ددنيا په لذتونو كي ېې ځان ورک كړی وو نو د هغه مخكي ېې وفرمايل: (الحمدلله الذي عافاني مما ابتلاک به) يعني هغه الله لره دي تعريف وي چي زه ېې د بلا څخه وساتلم په كومه كي چي ته اخته ېې.

د رسول الله ﷺ شفقت

﴿۱۴۱۰﴾: وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِيْ وَقَّاصٍ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

د حضرت سعد بن ابووقاص ﷛ څخه روايت دی چي موږ د رسول الله ﷺ سره روان سوو

وَسَلَّمَ مِنْ مَكَّةَ نُرِيْدُ الْمَدِيْنَةَ فَلَمَّا كُنَّا قَرِيْبًا مِّنْ عَزْوَزَاءَ نَزَلَ ثُمَّ رَفَعَ

د مكي څخه د مديني په اراده، كله چي موږ د مكې او مديني درمياني ځای (عزوزا) ته ورسيدو نو رسول الله ﷺ د اوښې څخه را تا سو بيا يې دواړه لاسونه پورته كړل

يَدَيْهِ فَدَعَا اللهَ سَاعَةً ثُمَّ خَرَّ سَاجِدًا فَمَكَثَ طَوِيْلاً ثُمَّ قَامَ فَرَفَعَ يَدَيْهِ

د يو څه وخت لپاره يې د الله تعالى څخه وغوښتل او بيا پر سجده پريوتی او تر ډيره وخته پوري پر سجده پروت وو، بيا ودريدی دواړه لاسونه يې پورته كړل

سَاعَةً ثُمَّ خَرَّ سَاجِدًا فَمَكَثَ طَوِيْلاً ثُمَّ قَامَ فَرَفَعَ يَدَيْهِ سَاعَةً ثُمَّ خَرَّ سَاجِدًا

او دعا يې وكړل يو څه وخت او بيا پر سجده پريوتی او تر ډيره وخته پوري پر سجده پروت وو بيا

ودريدى لاسونه يې پورته كړل يو څه وخت بيا پر سجده پريوتى

قَالَ إِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي وَشَفَعْتُ لِأُمَّتِي فَأَعْطَانِي ثُلُثَ أُمَّتِي فَخَرَرْتُ سَاجِدًا لِرَبِّي

بيا يې سر پورته كړى او وه يې فرمايل: ما د خپل رب څخه د خپل امت لپاره د شفاعت دعاء وغوښتل، يعني د هغوى د ګناهو د بخښنيي، ما ته دريمه برخه امت راكړل سو، زه پر سجده پريوتم او د الله ﷻ

شُكْرًا ثُمَّ رَفَعْتُ رَأْسِي فَسَأَلْتُ رَبِّي لِأُمَّتِي فَأَعْطَانِي ثُلُثَ أُمَّتِي فَخَرَرْتُ

شكر مي ادا كړ بيا ما د سجدې څخه سر راپورته كړ د خپل رب څخه مي دعاء وغوښتل او د امت د بخښني غوښتونكى سوم نو الله تعالى ما ته دريمه برخه امت راكړ (يعني د دريمي برخي د امت بخښنه يې راته وكړه) زه بيا د الله ﷻ

سَاجِدًا لِرَبِّي شُكْرًا ثُمَّ رَفَعْتُ رَأْسِي فَسَأَلْتُ رَبِّي لِأُمَّتِي فَأَعْطَانِي الثُّلُثَ

د شكر ادا كولو لپاره د خپل امت د بخښني غوښتونكى سوم نو الله تعالى يا ته دريمه برخه امت هم ما ته راكړ

الْآخِرَ فَخَرَرْتُ سَاجِدًا لِرَبِّي شُكْرًا. رواه أحمد وأبو داود.

او زه د شكر ادا كولو لپاره بيا پر سجده پريوتم. احمد، ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ۲۱۷\۳، رقم: ۲۷۷۵، ولم نجده عند الأمام.

تشريح: په اول وار د سابقينو يعني هغه خلكو مغفرت وكړل سو چي په نيكي كولو كي سبقت او وړاندي والي كوي او په اعمالو كي هيڅ ډول كوتاهي نه كوي دوهم وار د مقتصدين يعني د منځنى درجو والا خلكو مغفرت وكړل سو او په دريم وار د هغه خلكو مغفرت وكړل سو چي پر خپل نفس باندي ظلم كوي يعني په معصيت او ګناه كي اخته وي.

دلته يو مشكل پيدا كيږي او هغه دا چي د څومره اياتونو او حديثونو څخه دا ثابته سوې ده چي كوم خلك په ګناه كبيره كي اخته وي هغوى ته به په اخرت كي عذاب وركول كيږي مګر دلته د دې حديث څخه دا معلوميږي چي دغه خلكو ته به عذاب نه وركول كيږي ځكه چي ټول امت ته مغفرت سوى دى. (الحمد لله)

د دې جواب دادی چې دلته د شفاعت د دعاء او د الله تعالی له خوا د مغفرت څخه مراد دادی چې د رسول الله ﷺ امت ته د خسف او مسخ دواړو عذابو څخه امن ورکړی دیلکه څرنګه چې د مخکنیو امتونو خلک به د خپل بدۍ او بد عملۍ په وجه په همداسي دردناک عذاب کي په دنیا کي اخته کول کیږي امت محمدي ته په دې دنیا کي دا عذاب نه ورکول کیږي البته د مغفرت تعلق د هغه عذاب سره نه دی کوم چې هر ګناه کار ته د هغه د بدعملۍ او بدۍ په مناسبت سره ورکول کیږي.

ځیني حضرات وايي چې دلته مراد دادی چې د رسول الله ﷺ دعا او په سفارش سره امت مرحومه ته د دائمي عذاب څخه د امن پروانه ورکړل سوې ده چې د امت ګناه کار او بدعمله خلک په دائمي توګه سره په عذاب کي نه دي مګر د خپل جرم په مناسبت سره د سزا په ترلاسه کولو سره او د رسول الله ﷺ په سفارش سره به د جهنم څخه را وایستل سي او بیا به په دائمي توګه سره جنت ته داخلیږي.

==========

بَابُ صَلٰوةِ الْاِسْتِسْقَاءِ

د استسقاء دلمانځه بیان

د استسقاء لغوي معنی د باران غوښتل او د شریعت په اصطلاح کي د دې مطلب دادی چې په وچ کالۍ کي د باران غوښتلو لپاره د ښودل سوو طریقو سره سم لمونځ کول او دعاء غوښتل.

اَلْفَصْلُ الْاَوَّلُ (لومړی فصل)

د نبي کریم ﷺ د استسقاء لمونځ

﴿۱۴۱۱﴾: عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ خَرَجَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ بِالنَّاسِ اِلَى الْمُصَلّٰى

د حضرت عبد الله بن زید رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ د خلکو سره د استسقاء (د باران غوښتني) لپاره عیدګاه ته تشریف یووړ،

يَسْتَسْقِيْ فَصَلّٰى بِهِمْ رَكْعَتَيْنِ جَهَرَ فِيْهِمَا بِالْقِرَاءَةِ وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ يَدْعُوْ

رسول الله ﷺ خلکو ته دوه رکعته لمونځ ورکړ چې په هغه کي يې په لوړ آواز سره قرائت ووایه

او بیا مخ پر قبله سو او دعاء یې وکړه

وَرَفَعَ يَدَيْهِ وَحَوَّلَ رِدَاءَهُ حِيْنَ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ. متفق عليه.

او دواړه لاسونه یې د دعاء لپاره پورته کړل بیا یې مخ پر قبله څادر واړوی. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۲\۵۱۴، رقم: ۱۰۲۴، ومسلم ۲\۶۱۱، رقم: ۲- ۸۹۴.

تشريح: د امام شافعي رحمة الله عليه او صاحبينو يعني امام ابويوسف رحمة الله عليه او امام محمد رحمة الله عليه په نزد د استسقاء لمونځ د اختر د لمانځه په ډول دی او د امام مالک رحمة الله عليه مذهب دادی چي د استسقاء دوه رکعته لمونځ دی، د استسقاء لمونځ هم هغسي کیږي لکه څرنگه چي نور لمنځونه کیږي.

د استسقاء د لمانځه په اړه د حنفيه مذهب

د استسقاء د لمانځه په اړه خپله د حنفيه په نزد دوه قوله دي: امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه خو دا فرمايي چي د استسقاء لپاره لمونځ نسته مگر دعاء او استغفار سته، هغه فرمايي چي په کومو حديثو کي د استغفار ذکر راغلی دی په هغه کي لمونځ نه دی ذکر سوی بلکه يوازي دعا کول ذکر دي، او بيا د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه په باره کي صحيح روايت نقل دی چي هغه د استسقاء لپاره يوازي پر دعا او استغفار باندي اکتفاء وکړل لمونځ يې نه وکړی، که په دې اړه لمونځ مسنون وای نو هغه به نه پرېښوداى او د داسي ضروري پېښو هغوى ته نه معلوميدل کله چي د نبوت د زمانې زياتي ورځي نه وې تيري سوي، او د معلوميدلو په صورت کي پرېښودل د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د شان څخه لیري خبره ده.

د صاحبينو مذهب ددې خلاف دی، ددې حضراتو په نزد نه يوازي دا چي د استسقاء لپاره لمونځ نقل او مسنون دی بلکه جماعت او خطبه هم مشروع ده.

ځينو حضراتو ليکلي دي چي د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه قول (لا صلوة في الاستسقاء) يعني د استسقاء لپاره لمونځ نسته، ددې څخه مراد دادی چي ددغه لمانځه لپاره جماعت، خطبه او نوري ځانگړتياوي سنت او شرط نه دي که چيري هر سړی جلا نفل لمونځ وکړي او دعا او استغفار وکړي نو بهتره ده دا وخت د حنفيه په نزد فتاوی د صاحبين پر قول ده ځکه چي صلوة استسقاء د رسول الله ﷺ څخه ثابت او نقل دی چي د هغه يو واضح ثبوت دا پورتنی حديث دی. د استسقاء د لمانځه په اړه دا افضل ده چي په دغه دواړو رکعتو کي په اول رکعت کي سورة ق يا سبح اسم ربک الاعلی او په دوهم رکعت کي اقتربت الساعة يا د سورة

غاشيه قرائت دي وكړل سي .

پټو ګرځول په اصل كي د تغير حالت لپاره د ښه فال اخيستو په درجه كي دي لكه څرنګه چي پټو اړول را اړول سوی دی همداسي په موجوده حالت كي هم تبديل او تغير وسي په دې توګه چي د وچ كالي په بدله كي ارزاني سي او د خشک كالي پر ځای د رحمت په باران سره دنيا اوپاشي سي .

د پټو ګرځولو طريقه داده چي خپل دواړه لاسونه د شا له خوا څخه په رايستلو سره په راسته لاس سره د پټو د چپه خوا پلو ونيسي او په چپه لاس سره د پټو لاندي پلو ونيسي بيا دواړه لاسونه د ملا خواته داسي وګرځوي چي په چپه لاس كي د پټو نيولي پلو پر چپه وږه باندي راسي او په چپه لاس كي د پټو نيول سوي پلو پر چپه اوږه راسي په دې طريقې سره به د پټو چپه پلو راسته سي او راسته پلو به چپه سي او پورته خوا به لاندي راسي او لاندي خوا به پورته سي . د رسول الله ﷺ د پټو په باره كي په كتابونو كي ليكلي دي چي د رسول الله ﷺ پټو څلور لاسه اوږد او دوه لاسه يوه لويشت پلن وو .

لاسونه ډير پورته كول

﴿۱۴۱۲﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِيْ شَيْءٍ مِّنْ دُعَائِهِ إِلاَّ فِي الْاِسْتِسْقَاءِ فَإِنَّهُ يَرْفَعُ حَتَّى يَرٰى بَيَاضَ إِبْطَيْهِ . متفق عليه

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به د استسقاء د دعاء پرته په هيڅ يو دعاء كي لاسونه نه پورته كول (يعني ډير زيات به يې نه پورته كول) ، په دې دعاء كي به رسول الله ﷺ لاسونه دومره پورته كړل چي د بغلو سپين والی به يې څرګند سو. بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۲\۵۱۷، رقم: ۱۰۳۱، ومسلم ۲\۶۱۲، رقم: ۵-۸۹۵.

تشريح: د حضرت انس رضي الله عنه مراد د استسقاء څخه پرته په بل وخت كي د دعا پر وخت د لاس پورته كولو نفي نه وه ځكه چي د استسقاء څخه پرته پر نورو وختونو باندي هم د دعا پر وخت د رسول الله ﷺ څخه دواړه لاسونه پورته كول ثابت سوي دي مګر مطلب دادی چي رسول الله ﷺ به پر نورو وختونو باندي د دعا پر وخت خپل دواړه لاسونه دومره زيات او د سر څخه نه پورته كول چي د رسول الله ﷺ د مباركو بغلونو سپين والي به معلوميدی هو د استسقاء پر وخت د دعاء لپاره به رسول الله ﷺ خپل دواړه لاسونه مبارک دومره زيات پورته كول كه چيري جامه به

ہې نه وه اغوستې نو د بغلونو مبارکو سپين والی به ہې معلومېدی، علماء ليکي چې د کوم مقصداو مراد لپاره دعا غوښتل کيږي هغه مقصد چې څومره زيات ارزښتناک او عظيم وي د دعاء پر وخت دواړه لاسونه هغومره زيات پوره کول پکار دي.

د دعاء پر وخت د لاسو کيفيت

﴿۱۴۱۳﴾: وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَسْقَى فَأَشَارَ بِظَهْرِ كَفَّيْهِ إِلَى السَّمَاءِ. رواه مسلم.

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ د باران لپاره دعاء وکړه او په دعاء کې د لاسو د ورغوي شا يې د آسمان په لور کړل. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۶۱۲، رقم: ۶- ۸۹۶.

تشريح: علماء ليکي چې د باران لپاره د دعا غوښتلو پر وخت د لاسونو شا د اسمان خواته کول هم د فال اخيستو په درجه کې دي څرنگه چې د پټو په اړولو سره ښه فال اخيستل کيږي د لاسونو شا د اسمان خواته کول په اصل کې دې ته اشاره ده چې الله تعالی دي وکړي همداسې د وريځو نس هم د مځکې خواته سي او هغه په ځان کې د اوبو ذخيره پر مځکه را و اوروي.

د دعاء پر وخت د پورته سوو لاسونو د هيئت په باره کې علماء ليکي چې په دې اړه دا طريقه اختيارول پکار ده چې کوم سړی په بلاء مثلا وچ کالی وغيره ليري کولو لپاره دعا وغواړي نو هغه دي د خپلو لاسونو شا د اسمان خواته کړي او کوم سړی چې د الله تعالی څخه د بل يو نعمت د غوښتلو لپاره دعاء کوي نو هغه دي د لاس ورغوي د اسمان خوا ته کړي.

د باران دعاء

﴿۱۴۱۴﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا رَأَى الْمَطَرَ قَالَ اَللّٰهُمَّ صَيِّبًا نَافِعًا. رواه البخاري.

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دی چې کله به رسول الله ﷺ باران وليدی نو فرمايل يې:

«اَللّٰهُمَّ صَيِّبًا نَافِعًا» اې الله! و اوروه باران نفع رسونکی. بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) ۲\۵۱۸، رقم: ۱۰۳۳.

د لغاتو حل: (صيبا): الصيب هو المطر الذي يصوب اي ينزل.

د باران پر وخت د رسول الله ﷺ عمل

﴿۱۴۱۵﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ أَصَابَنَا وَنَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دی چي موږ د رسول الله ﷺ سره وو

مَطَرٌ قَالَ فَحَسَرَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ ثَوْبَهُ حَتَّى أَصَابَهُ مِنَ الْمَطَرِ فَقُلْنَا يَا

چي باران پیل سو، د انس رضي الله عنه بیان دی چي رسول الله ﷺ د خپل بدن مبارک څخه جامه ایسته کړل او په باران کي لوند سو، موږ عرض وکړ

رَسُولَ اللّٰهِ لِمَ صَنَعْتَ هَذَا قَالَ لأَنَّهُ حَدِيثُ عَهْدٍ بِرَبِّهِ . رواه مسلم

اې د الله رسوله! داسي مو ولي وکړل؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: د باران اوبه اوس اوس د خپل پروردګار څخه راغلی دي. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۶۱۵، رقم: ۱۳- ۸۹۸.

تشريح: د رسول الله ﷺ د جواب مطلب دادی چي دا اوبه د خپل رب په حکم سره همدا اوس د لوړي څخه را کښته سوي دي او د دغه عالم کثیف په اجزاء سره تر اوسه پوري لړل سوي نه دي او نه تر اوسه پوري د ګناه کارانو لاسو ته رسیدلي دي ځکه دا اوبه متبرک دي چي د هغه یو برخه زه پر خپل بدن باندي اخلم، علماء لیکي چي د باران پر وخت خپل یو مقصد او مطلب غوښتل سنت دي ځکه چي د دغه وخت دعا قبلیږي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي　　(دوهم فصل)

د څادر اړولو طريقه

﴿۱۴۱۶﴾: عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن زيد رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ تشریف راوړ

إِلَى الْمُصَلَّى فَاسْتَسْقَى وَحَوَّلَ رِدَاءَهُ حِينَ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَجَعَلَ عِطَافَهُ الأَيْمَنَ

عیدګاه ته او د باران دعاء یې وغوښتل بیا مخ پر قبله کېدو سره یې څادر واړوی (یعني د څادر راسته خوا یې

عَلٰى عَاتِقِهِ الْأَيْسَرِ وَجَعَلَ عِطَافَهُ الْأَيْسَرَ عَلٰى عَاتِقِهِ الْأَيْمَنِ ثُمَّ دَعَا اللهَ.

رواه أبو داود

د چپې اوږې خوا ته يوړل او چپه خوا يې د راسته اوږې خواته) بيا يې دالله څخه دعاء وغوښتل. ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ۱\۶۸۸، رقم: ۱۱۶۳.

د لغاتو حل: (عطافه): اى ردائه (څادر).

تشريح: په دغه حديث شريف كي د استسقاء لپاره د لمانځه كولو ذكر نه دى سوي يوازي د دعاء ذكر سوى دى.

﴿۱۴۱۷﴾: وَعَنْهُ أَنَّهُ قَالَ اسْتَسْقٰى رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ

د حضرت عبد الله بن زيد رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ د باران لپاره دعاء وغوښتل

خَمِيْصَةٌ لَّهُ سَوْدَاءُ فَأَرَادَ أَنْ يَّأْخُذَ أَسْفَلَهَا فَيَجْعَلَهُ أَعْلَاهَا فَلَمَّا ثَقُلَتْ قَلَّبَهَا عَلٰى عَاتِقَيْهِ. رواه أحمد وأبو داود.

نو څادر يې پر سر كړى وو، رسول الله ﷺ اراده وكړل چي د څادر زړېدلي څوكي پورته كړي مگر رسول الله ﷺ ته تكليف سو نو پر اوږو يې څادر واړوى. احمد، ابوداؤد.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۴\۴۲، رقم: ۱۱۶۴.

تشريح: مطلب دادى چي د پورتني طريقې سره سم كله چي په پټو كرځولو كي تكليف محسوس سو نو رسول الله ﷺ يوازي دا وكړل چي د پټو چپه څوكه يې پر راسته وږه باندي كړل او راسته څوكه يې پر چپه اوږه باندي كښېښودل، رسول الله ﷺ پټو مبارك په دويمي خطبي كي كرځولى وو ځكه چي د پټو كرځولو وخت او ځاى دغه دى.

﴿۱۴۱۸﴾: وَعَنْ عُمَيْرٍ مَّوْلٰى آبِي اللَّحْمِ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ يَسْتَسْقِيْ عِنْدَ

د حضرت عمير چي د ابي اللحم آزاد كړى غلام وو څخه روايت دى چي ده ليدلي وو نبي كريم ﷺ چي باران يې غوښتى

أَحْجَارِ الزَّيْتِ قَرِيْبًا مِنَ الزَّوْرَاءِ قَائِمًا يَّدْعُوْ يَسْتَسْقِيْ رَافِعًا يَدَيْهِ قَبْلَ

په مقام احجار الزيت سره نژدې زوراء ته چې ولاړ وو دعاء يې کول د باران غوښتونکي وو لاسونه يې پورته کړي

وَجْهِهِ لاَ يُجَاوِزُ بِهِمَا رَأْسَهُ . رواه أبو داود وروى الترمذي والنسائي نحوه .

د لاسو ورغوي يې د مخ طرف ته وه او لاسونه يې تر سر نه وه لوړ کړي . ابو داؤد، ترمذي او نسائي هم دا ډول روايت کړې دی .

تخريج: سنن ابي داؤد ۱\ ۶۹۱، رقم: ۱۱۶۸، والترمذي ۲\ ۴۴۳، رقم: ۵۵۷، والنسائي: ۳\ ۱۵۹، رقم: ۱۵۱۳.

تشريح : (احجار الزيت) د مديني د يو ځای نوم وو د دې وجه تسميه داده چې هلته توري ډبري وې او دومره ځلانده وې چې په کتلو سره به محسوس کيده ګويا پر هغه ډبرو باندې د زيتون تيل موږل سوي دي، زوراء هم د مديني منورې په بازار کې د يو ځای نوم وو .

په دې حديث کې د دعاء پر وخت د لاسونو دا هيئت بيانيږي چې د رسول الله ﷺ دواړه تلي د مخ خوا ته يعني پورته خواته وه په دې بناءِ دا روايت د هغه روايت خلاف نه دی چې د هغه څخه معلوميږي چې د دعا پر وخت رسول الله ﷺ د خپل پورته سوي لاسونو تلي د مځکي خواته کړي وه ځکه چې کله به رسول الله ﷺ داسي دعاء وغوښتل چې تلی به اسمان خوا ته وو څرنګه چې د دې روايت څخه معلومه سوه هم داسي دلته په دې روايت کې دا ښودل سوي دي چې د رسول الله ﷺ پورته سوي لاسونه د سر مبارک څخه پورته نه وه نو دا هم د حضرت انس ﷜ د هغه روايت خلاف نه دی چې د هغه څخه معلومه سوه چې رسول الله ﷺ به د باران غوښتلو پر وخت خپل لاس مبارک ډير زيات پورته کول دلته هم دا خبره ده چې کله به رسول الله ﷺ خپل لاس مبارک ډير زيات پورته کوی لکه څرنګه چې انس ﷜ بيان کړي دي او کله به يې ډير زيات نه پورته کوی لکه څرنګه چې دلته عمير ﷜ يې بيانوي .

د استسقاء پر وخت خشوع او عاجزي

﴿۱۴۱۹﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ خَرَجَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْنِيْ

د حضرت ابن عباس ﷛ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ د باران د غوښتني لپاره ووتی

فِي الْاِسْتِسْقَاءِ مُتَبَذِّلاً مُّتَوَاضِعًا مُّتَخَشِّعًا مُّتَضَرِّعًا . رواه الترمذي وأبو

داود والنسائي وابن ماجه .

په داسي حال کي چي زينت يې پرې ايښى وو ډيره عاجزي او زاري کونکى وو. ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ۱\ ۶۸۸، رقم: ۱۱۶۵، والترمذي ۲\ ۴۴۵، رقم: ۵۵۹، والنسائي ۳\ ۱۵۶، ۱۵۷، رقم: ۱۵۰۷، وابن ماجه ۱\ ۴۰۳، رقم: ۱۲۶۶.

تشريح: د باران لپاره د دعا کولو او د الله تعالى څخه د رحمت غوښتلو لپاره چي به کله رسول الله ﷺ دباندي راوتى نو د رسول الله ﷺ پټ او ښکاره، ژبه او زړه ګويا پوره بدن مبارک به يې په ډيره بيچارګۍ او عجز کي مصروف وو نه يوازي دا چي رسول الله ﷺ په دغه وخت کي د بنده ډيره زياته اړتيا او بيچارګي د اظهار لپاره رسول الله ﷺ په ظاهري توګه سره زيب او زينت يعني جامې وغيره کي خوش سليقي په پرېښودلو سره سر تر پايه عاجز او منکسر وو مګر په باطني توګه سره د رسول الله ﷺ زړه مبارک د الله تعالى د بيري څخه لړزان او ژبه مبارکه به يې په زارۍ کي مصروفه وه.

د باران لپاره دعاء

﴿۱۴۲۰﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ

عمرو بن شعيب د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلار څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ به

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اسْتَسْقَى قَالَ اللّٰهُمَّ اسْقِ عِبَادَكَ وَبَهِيمَتَكَ وَانْشُرْ رَحْمَتَكَ وَأَحْيِ بَلَدَكَ الْمَيِّتَ . رواه مالك وأبو داود .

کله د باران لپاره دعاء کول نو ويل به يې (اې الله! خپل بندګان او خپل حيوانان اوبه کړې او خپل رحمت خپور کړې او خپل مړه ښارونه آباد کړې.) مالک، ابوداؤد.

تخريج: الامام مالک في الموطا ۱\ ۱۹۰، رقم: ۲، وابوداؤد ۱\ ۶۹۵، رقم: ۱۱۷۶.

﴿۱۴۲۱﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوَاكِئُ فَقَالَ

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روايت دى چي ما رسول الله ﷺ وليدى چي لاسونه يې پورته کړل او دا د عاء يې غوښتل

اللّٰهُمَّ اسْقِنَا غَيْثًا مُغِيثًا مَرِيئًا مُرِيعًا نَافِعًا غَيْرَ ضَارٍّ عَاجِلاً غَيْرَ آجِلٍ قَالَ

فَأَطْبَقَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءَ . رواه أبو داود.

(اې الله! د باران په اوبو موړ اوبه کړې ، زموږ فرياد واورې او زموږ انجام ښه کړې ارزانې کړې چې دا باران ګټور وي تاوان رسونکې نه وي ژر راتلونکې وي وروسته راتلونکې نه وي) جابر رضي الله عنه وايي ددې دعاء وروسته پر هغوی وريځ راغلل . ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ۱\ ۶۹۰، رقم: ۱۱۶۹.

د لغاتو حل: (يُواكِئ): المواكاة هي الاعتماد والتحامل على الشئ والمراد انه يتحامل على يديه اي يرفعهما. مرقات.

اَلْفَصْلُ الثالث (دريم فصل)

﴿۱۴۲۲﴾: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ شَكَا النَّاسُ إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چې خلکو رسول الله ﷺ ته د باران نه کېدو شکايت وکړ،

قُحُوْطَ الْمَطَرِ فَأَمَرَ بِمِنْبَرٍ فَوُضِعَ لَهُ فِي الْمُصَلَّى وَوَعَدَ النَّاسَ يَوْمًا يَخْرُجُوْنَ

رسول الله ﷺ حکم وکړ چې په عيدګاه کې دې منبر کښېښودل سي ، په عيدګاه کې منبر کښېښودل سو او د خلکو څخه يې وعده واخيستل چې هغوی يوه ورځ عيدګاه ته ولاړ سي ،

فِيْهِ قَالَتْ عَائِشَةُ فَخَرَجَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِيْنَ بَدَا حَاجِبُ

بي بي عائشة رضي الله عنها وايي رسول الله ﷺ يوه ورځ د لمر ښکاره کېدو سره عيدګاه ته تشريف يووړ،

الشَّمْسِ فَقَعَدَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَكَبَّرَ وَحَمِدَ اللهَ ثُمَّ قَالَ إِنَّكُمْ شَكَوْتُمْ جَدْبَ

او پر منبر باندې کښېنستی الله اکبر يې و وايه بيا يې د الله حمد او ثناء وکړه بيا يې وفرمايل: تاسو شکايت کړی دی

دِيَارِكُمْ وَاسْتِيْخَارَ الْمَطَرِ عَنْ إِبَّانِ زَمَانِهِ عَنْكُمْ وَقَدْ أَمَرَكُمُ اللهُ أَنْ

په خپلو ښارو کې د باران نه کېدو ، الله جل جلاله تاسو ته حکم درکړی چې تاسو

تَدْعُوْهُ وَوَعَدَكُمْ أَنْ يَّسْتَجِيْبَ لَكُمْ ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

د هغه څخه دعاء وغواړئ او هغه وعده کړې ده چي ستاسو دعاء قبلوي، بيا رسول الله ﷺ دا دعاء وکړه: (ټول تعريفونه الله لره دي چي د دواړو جهانو پروردګار دی

الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ مٰلِكِ يَوْمِ الدِّيْنِ لَآ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ يَفْعَلُ مَا يُرِيْدُ اَللّٰهُمَّ أَنْتَ

بخښونکی او مهربان دی مالک د ورځي د قيامت دی د هغه څخه پرته بل د عبادت وړ نسته هغه چي څه غواړي کوي، ای الله! ته

الغني لَآ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ الْغَنِيُّ وَنَحْنُ الْفُقَرَاءُ أَنْزِلْ عَلَيْنَا الْغَيْثَ وَاجْعَلْ مَا

معبود يې ستا څخه پرته بل د عبادت وړ نسته ته غني يې او موږ فقيران يو پر موږ باران و اوروې او کوم شي چي

أَنْزَلْتَ لَنَا قُوَّةً وَّبَلاَغًا إِلٰى حِيْنٍ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ فَلَمْ يَتْرُكِ الرَّفْعَ حَتّٰى بَدَا

ته نازل کړې هغه تريو زمانې پوري زموږ لپاره د خوراک او ګټي سبب جوړ کړې) ددې وروسته رسول الله ﷺ دواړه لاسونه پورته کړل او تر ډيره وخته پوري يې لوړ کړي وه تر دې چي څرګند سو

بَيَاضُ إِبْطَيْهِ ثُمَّ حَوَّلَ إِلَى النَّاسِ ظَهْرَهُ وَقَلَّبَ أَوْ حَوَّلَ رِدَاءَهُ وَهُوَ رَافِعٌ يَّدَيْهِ

د رسول الله ﷺ د بغلو سپين والی بيا رسول الله ﷺ خلکو ته خپله شا کړل او څادر يې واړوی د رسول الله ﷺ لاسونه هم پورته وه

ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ وَنَزَلَ فَصَلّٰى رَكْعَتَيْنِ فَأَنْشَأَ اللهُ سَحَابَةً فَرَعَدَتْ وَبَرَقَتْ

بيا د خلکو په لور متوجه سو د منبر څخه راکښته سو او دوه رکعته لمونځ يې وکړ، الله تعالى هغه وخت وريځ څرګنده کړه بيا اوازونه يې وکړل بريښنا وسول

ثُمَّ أَمْطَرَتْ بِإِذْنِ اللهِ فَلَمْ يَأْتِ مَسْجِدَهُ حَتّٰى سَالَتِ السُّيُوْلُ فَلَمَّا رَأٰى

او ددې وروسته د الله تعالى په حکم سره باران پيل سو، رسول الله ﷺ لا مسجد ته نه وو تللی چي نالی وبهېدلې،

سُرْعَتَهُمْ إِلَى الْكِنِّ ضَحِكَ حَتّٰى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ وَقَالَ أَشْهَدُ أَنَّ اللهَ عَلٰى كُلِّ

هر کله چي رسول الله ﷺ وليدل چي خلک د ديوالو او سرايو پناه لټولو کي تلوار کوي نو رسول الله ﷺ په خندا سو او د مخ غاښونه يې څرګند سول بيا يې وفرمايل: (زه شاهدي ورکوم چي الله ﷻ پر هر شي

شَيْءٍ قَدِيْرٌ وَّأَنِّيْ عَبْدُ اللهِ وَرَسُوْلُهُ. رواه أبو داود.

توان لري او زه د الله بنده او رسول يم.) ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ۱\ ۶۹۲، رقم: ۱۱۷۳.

د لغاتو حل: (يُواکئ): الکِنُ هو ما يرد به الحر والبرد من المساکن.

تشريح: د امام مالک رحمة الله عليه، امام شافعي رحمة الله عليه او د يوه روايت سره سم امام احمد رحمة الله عليه فرمايي چي د استسقاء د لمانځه وروسته دوې خطبې ويل سنت دي او د خطبې شروع په تکبير سره کيږي او د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه او د يوه بل روايت سره سم د امام احمد رحمة الله عليه په نزد خطبه مشروع نه ده يوازي پر دعا او استغفار باندي اکتفاء کول پکار ده.

ابن همام رحمة الله عليه فرمايي چي اصحاب سنن اربعة د حضرت اسحاق ابن عبد الله ابن کنانه څخه يو روايت نقل کړی دی د هغه حاصل دادی چي رسول الله ﷺ د استسقاء لپار عيدګاه ته د تلو سره ستاسو په ډول خطبه نه ويل مګر رسول الله ﷺ دعاء، ژړا او زاری کول او د الله تعالی عظمت او لويي يې بيانول او رسول الله ﷺ دوه رکعته لمونځ وکړ لکه څرنګه چي يې په اختر کي کوی.

په وسيله سره د باران دعاء

﴿۱۴۲۳﴾: وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ إِذَا قُحِطُوْا اَسْتَسْقٰى بِالْعَبَّاسِ

د حضرت انس ﷺ څخه روايت دی چي کله به وچ کالي راغلل نو عمر بن خطاب ﷺ به د حضرت عباس بن

بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ اَللّٰهُمَّ اِنَّا كُنَّا نَتَوَسَّلُ اِلَيْكَ بِنَبِيِّنَا فَتَسْقِيْنَا وَإِنَّا

عبد المطلب په ذريعه د باران لپاره دعاء کول او ويل به يې (اې الله: موږ به مخکي خپل نبي ستا په لور وسيله کوی نو موږ به اوبه سوو او اوس هم

نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَمِّ نَبِيِّنَا فَاسْقِنَا قَالَ فَيُسْقَوْنَ. رواه البخاري.

د خپل نبي ﷺ اکا تا ته وسیله کوو نو موږ په اوبو اوبه کړې) انس وايي د دې دعاء په کولو سره به باران وسو. بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۲\۴۹۴، رقم: ۱۰۱۰.

تشريح: ويل کيږي چي حضرت عمر رضي الله عنه او نور صحابه کرام چي د هغه سره ملګري وه د حضرت عباس رضي الله عنه په وسیله سره به يې دعاء غوښتل نو حضرت عباس رضي الله عنه وفرمايل اې پروردګاره! ستا د پيغمبر امت زما وسيله اختيار کړې ده، اې الله زما دغه سپين ږيرتوب رسوا مه کړې او ما د دوی مخکي شرمنده مه کړې، نو د حضرت عمر رضي الله عنه او نورو صحابه کرامو او حضرت عباس رضي الله عنه په دغه الفاظو کي دومره تاثير وو چي هغه وخت به باران پيل سو.

د استسقاء په اړه د يو نبي پيښه

﴿۱۴۲۴﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ يَقُوْلُ خَرَجَ نَبِيٌّ مِّنَ

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه اوريدلي دي چي يو نبي

الْأَنْبِيَاءِ بِالنَّاسِ يَسْتَسْقِيْ فَإِذَا هُوَ بِنَمْلَةٍ رَّافِعَةٍ بَعْضَ قَوَائِمِهَا إِلَى السَّمَاءِ

په انبياؤو کي د خلکو سره د باران د دعاء لپاره ووتی هغه نبي يو ميږی وليدی چي د خپلو پښو څخه يې ځيني د آسمان لور ته پورته کړي وي

فَقَالَ ارْجِعُوْا فَقَدِ اسْتُجِيْبَ لَكُمْ مِنْ أَجْلِ هٰذِهِ النَّمْلَةِ. رواه الدار قطني.

(د دې په ليدو سره) هغه نبي خلکو ته وويل راځئ بيرته ولاړسئ ستاسو دعاء د دې ميږي په ذريعه قبوله سول. دارقطني

تخريج: سنن الدار قطني ۲\۶۶، رقم: ۱.

تشريح ويل کيږي چي دا نبي حضرت سليمان عليه السلام وو، د دې پيښي څخه مقصد په حقيقت کي د الله تعالی عظمت او د هغه د قدرت اظهار دی او دا ښودل دي چي نه يوازي دا چي د الله تعالی رحمت پر ټول مخلوقات باندي يو ډول دی بلکه د هغه علم د ټولو موجوداتو پر احوالو او کوائفو باندي خپور دی او دا چي د الله تعالی ذات مسبب او قاضي الحاجات دی.

دغه پیښبي په اړه دا هم نقل دي چي هغه میړي دا دعا کول: (اللهم انا خلق من خلقک لا غني بنا عن رزقک فلا تهلکنا بذنوب بني آدم) یعني اې پروردګاره! ستا په مخلوقات کي موږ هم یو مخلوق یو ستا د رزق څخه موږ مستغفی نه یو نو موږ د انسانانو د ګناهونو په وجه هلاک مه کړې.

==========

بَـــابُ فِي الرِّيَـــاحِ (د بادونو بیان)

د مشکوة په زیاتو نسخو کي یوازي لفظ د باب لیکل سوی دی لکه څرنګه چي د مشکوة د مولف عادت دی چي هغه پر ځینو ځایو باندي یوازي لفظ د باب په لیکلو سره یو باب قائموي چي په حقیقت کي یو بېل او ځانته باب نه وي بلکه بیان سوی د مخکني باب لواحق او پر متمات باندي مشتمل وي مګر په یوه صحیح نسخه کي دلته باب في الریاح، او همداسي په یوې بلي نسخې کي باب الریاح لیکل سوي دي چي د هغه مطلب دی د هواوو بیان، ګویا په دې باب کي د هواګانو په اړه حدیثونه نقل کیږي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

هواء رحمت هم دی او عذاب هم

﴿۱۴۲۵﴾: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نُصِرْتُ بِالصَّبَا وَأُهْلِكَتْ عَادٌ بِالدَّبُوْرِ. متفق علیه

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: ما ته د جنوب د لوري د هواء سره مرسته راکړل سوې ده او د عادیانو قوم په باد سره هلاک کړل سو. بخاري او مسلم.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۲\۵۲۰، رقم: ۱۰۳۵، ومسلم ۱۲\۶۱۷، رقم: ۱۷- ۹۰۰.

تشریح: د خندق دغزا پر وخت کله چي کفارو په پوره قهرماني طاقت سره د مدینې سخته محاصره وکړه نو د الله تعالی له خوا د مسلمانانو داسي مرسته وسول چي د جنوب د غاړي هوا ډېره زیاته چلیدل شروع سول چي دومره سخته وه چي د کفارو خیمې ونړول سوې د هغوی کټوي یې نسکوري کړې او وه یې غورځول او پر هغوی یې د ډبرو باران شروع کړی همداسي

الله تعالى د هغوى په زړونو كي د رعب او دهشت داسي هيبت ناكه څپه وځغلول چي هغوى حواس باخته وار خطا سول او د ماتي په ليدو سره ميدان ېې پرېښودى او وه تښتېدل ګويا دا پر مسلمانانو د الله تعالى يو لوى فضل او د رسول الله ﷺ يوه عظيمه معجزه وه.

د عاد قوم په تېرو امتونو كي يو سخت او سركښ امت تير سوى دى ددې امت د خلكو قد دوولس ګزه وو كله چي د دې قوم سركښي او بدي د حد څخه په تجاوز كولو سره د الله تعالى عذاب ته دعوت وركړ نو د قبلې له لوري سخته هوا وچليدل چي هغوى ېې داسي پر مځكه را وويشتل چي سرونه ېې مات مات سول، نسونه ېې څيري سول او كولمې يې دباندي راووتلې.

نو د دغه ارشاد څخه د رسول الله ﷺ مقصد دا ښودل وو چي هوا د الله تعالى تابعداره ده كله خو هغه د رحمت په شكل كي د مرستي په جوړيدو سره راځي او كله هغه هوا د الله تعالى په حكم سره د عذاب الهي په صورت كي د يو قوم لپاره د هلاكت او بربادۍ پيغام راوړي.

دوريځ او هواء په ليدو سره د رسول الله ﷺ حالت

﴿۱۴۲۶﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَارَأَيْتُ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ ضَاحِكًا حَتّٰى أَرٰى مِنْهُ

د حضرت عائشې ﷺ څخه روايت دى چي ما رسول الله ﷺ هيڅكله په زوره خندا كولو سره نه دى ليدلى،

لَهَوَاتِهٖ إِنَّمَا كَانَ يَتَبَسَّمُ فَكَانَ إِذَا رَأٰى غَيْمًا أَوْ رِيْحًا عُرِفَ فِيْ وَجْهِهٖ. متفق عليه

كله چي ده مبارك خندل نو يوازي تبسم به يې كوى او كله چي به يې وريځ يا تيزه هواء وليدل نو مخ مبارك به يې متغير سو. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۸\۵۷۸، رقم: ۴۸۲۹، ومسلم ۲\۶۱۶، ۶۱۷، رقم: ۱۶- ۸۹۹.

تشريح: مطلب دادى چي كله به رسول الله ﷺ وريځ يا هوا وليدل نو په فكر كي به سو او پر مخ مبارك به ېې د بيري او خوف اثار را ښكاره سول چي دا وريځ يا هوا په خپله لمن كي د تاوان سامان نه وي راوړى.

په دې روايت كي د بي بي عائشې رضي الله تعالى عنها مقصد دا ښودل دي چي هسي خو به رسول الله ﷺ د شهود يعني د جلال كبريايي د مشاهدې په وجه هميشه بيريدونكي او لړزان وو او په هيڅ وخت كي هم د رسول الله ﷺ زړه مبارك د بيري او خشيت څخه خالي نه پاته كيدى په خاصه توګه كله چي به وريځ يا هوا يې ليدل نو زيات په فكر كي به سو.

د تیز باد پر وخت د نبي كريم ﷺ دعاء

﴿۱۴۲۷﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا عَصَفَتْ الرِّيحُ

د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي كله به سخت باد چلېدی نو رسول الله ﷺ به فرمايل:

قَالَ اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا وَخَيْرَ مَا فِيهَا وَخَيْرَ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ وَأَعُوذُ بِكَ

(اې الله! زه ستا څخه ددې خير غواړم او د هغه شي خير چي په دې كي دی او خير د هغه شي چي د هغه لپاره تا راليږلې ده او ستا په ذريعه پناه غواړم

مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا فِيهَا وَشَرِّ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ وَإِذَا تَخَيَّلَتْ السَّمَاءُ تَغَيَّرَ لَوْنُهُ

ددې د شر څخه او د هغه شي د شر څخه چي په دې كي دی او د هغه شي د شر څخه چي د هغې لپاره راليږل سوې ده) او كله چي به پر آسمان وريځ وه نو د رسول الله ﷺ د مخ رنګ به بدل سو

وَخَرَجَ وَدَخَلَ وَأَقْبَلَ وَأَدْبَرَ فَإِذَا مَطَرَتْ سُرِّيَ عَنْهُ فَعَرَفْتُ ذٰلِكَ فِي وَجْهِهِ

او د خفګان په حالت كي به كله كور ته ننوتی او كله به راوتی كله به دې خوا تلی او كله به آخوا تلی بيا چي به باران پيل سو نو د رسول الله ﷺ پرېشاني به ليري سول، يو ځل بي بي عائشې رضي الله عنها د رسول الله ﷺ دا بدلون محسوس كړ

قَالَتْ عَائِشَةُ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ لَعَلَّهُ يَا عَائِشَةُ كَمَا قَالَ قَوْمُ عَادٍ فَلَمَّا رَأَوْهُ

او ددې په اړه يې پوښتنه وكړه، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: اې عائشې! كيدای سي دا وريځ داسي وي چي د هغې په نسبت قوم عاد ويلي وه، يعني كله چي پر هغوی وريځ راغلل

عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هٰذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا. و في رواية و يقول اذا

راى المطر رحمة. متفق عليه

نو هغوی به ويل دا وريځ ده پر موږ به و اوريږي، او په يوه روايت كي دا الفاظ دي چي كله به رسول الله ﷺ باران وليدی نو دا به يې فرمايل: (اې د الله! دا د رحمت باعث جوړ كړې) بخاري او مسلم.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۳۰۰\۱٦، رقم: ۳۲۰٦، ومسلم ٦۱٦\۱۲، رقم: ۱۴، ۱۵- ۸۹۹.

د لغاتو حل: (تخیلت): تهیات (وریځناکه).

تشریح: په پورتني آیت کي د قوم عاد د هلاکت د ابتدا ذکر سوی دی چي د الله تعالی عذاب کله چي د وریځ په شکل کي پر هغوی څرګند سو نو هغوی په دې خوش فهمۍ کي وه چي دا وریځ به پر موږ باران اوروي خو الله تعالی د هغوی خوش فهمي ژر د هغوی په هلاکت او تباهۍ کي بدله کړل چي د هغه اظهار د دې ایت د نورو الفاظو (بل هو ما استعجلتم الایه) په ذریعه په دې توګه سوی دی چي نه مګر دا هغه شی دی چي د هغه لپاره تاسو تلوار کوی یعني طوفان چي هغه د تکلیف ورکونکی عذاب څخه ډک دی چي هر څه به د خپل رب په حکم سره تباه کړي بیا هغوی سبا ته داسي پاته سول چي د هغوی د کورونو پرته بل هیڅ شی نه معلومیدی ګناه کارانو خلکو ته موږ داسي سزا ورکوو.

نو د حدیث مقصد دادی چي کله به رسول الله ﷺ وریځ ولیدل نو وبه بیریدی چي په داسي سره قوم عاد د وریځ په لیدو سره دا ګڼلې وه چي پر موږ به باران وسي او بیا هغه وریځ به پر هغوی باران څه ورولی وو مګر په داسي تیزي سره طوفان راغلی چي هغه په یو دم کي ټول قوم د هلاکت په وادي کي وغورځوی ځکه نو زموږ لپاره هم دا وریځ د هلاکت او بربادي باعث نه وي.

د غیبو خزانې

﴿۱۴۲۸﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ مَفَاتِيْحُ الْغَيْبِ خَمْسٌ ثُمَّ قَرَأَ (إِنَّ اللهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ) الاية. رواه البخاري

د حضرت ابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: د غیبو پنځه کلیاني دي بیا رسول الله ﷺ دا آیت تلاوت کړ: (یعني د قیامت علم د الله سره دی او هغه باران اوري.....) بخاري

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۲۹۱\۸،

تشریح: د غیب پنځه خزانې دي چي د هغه علم یوازي د الله تعالی سره دی بل هیڅوک په هغه خبر نه دی د هغه پنځو خزانو په دغه ایت کي بیان سوی دی (ان الله عنده علم الساعة وینزل الغیث ویعلم مافي الارحام وما تدري نفس ما ذا تکسب غدا وما تدري نفس بای ارض تموت ان الله علیم خبیر) ژباړه: بېشکه الله تعالی ته د قیامت قائمیدو او د باران اوریدو علم دی او هغه پوهیږي چي د مور په نس کي څه وي یعني هلک دی که انجلی سپین دی که تور یا نیمګړی

وغيره، او هيڅ چاته معلومه نه ده چې سبا به هغه څه کوي يعني په دنيا کې به بدي کوي که نيکي او په اخرت کې به ثواب ترلاسه کوي که عذاب،او نه څوک په دې پوهيږي چې پر کومه مځکه به مړ کيږي بېشکه الله تعالى پوهيږي.

دا د غيب پنځه خبري دي چې د هغه کليات بېله الله تعالى بل هيڅوک نه پيژني هو د الله تعالى ځيني نېک بندګان د هغو په ځينو جزئياتو باندې پوهيږي خو هغه هم هغه وخت کله چې الله يې هغوی ته يو ذريعه وښيي.

سخته وچ کالي څه ته وايي؟

﴿۱۴۲۹﴾: وَعَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ لَيْسَتِ السَّنَةُ بِأَنْ لاَّ تُمْطَرُوْا وَلٰكِنِ السَّنَةُ أَنْ تُمْطَرُوْا وَتُمْطَرُوْا وَلاَ تُنْبِتُ الْأَرْضُ شَيْئًا. رواه مسلم

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: سخته وچ کالي دا نه ده چې پر تاسو باران نه کيږي بلکه وچ کالي دا ده چې پر تاسو باران وسي او بنه باران وسي مګر مځکه هيڅ شي شين نه کړي.مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۴\۲۲۲۸، رقم: ۴۴- ۲۹۰۴.

تشريح: قاضي ويلي دي لکه څرنګه چې د حديث څخه معلومه سوه چې سخته وچ کالي دا نه ده چې باران نه وي مګر سخته وچ کالي د دې نوم دی چې باران خو وي مګر د مځکي حاصلات بالکل بند سي ځکه چې د فائدې او خير اميد او بيا د هغه د اسباب او وسائل څرګنده کيدو وروسته په غير متواقع طريقې سره تاوان د مځکي څخه د متوقع او نا اميدې څخه ډير زيات سخت او شديد ږي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

هواء ته د بد ويلو څخه منعه

﴿۱۴۳۰﴾: عَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چې ما د رسول الله ﷺ څخه اوريدلي دي چې فرمايل يې:

الرِّيحُ مِنْ رُّوحِ اللهِ تَأْتِيْ بِالرَّحْمَةِ وَبِالْعَذَابِ فَلاَ تَسُبُّوْهَا وَسَلُوْا اللهَ مِنْ

هواء د الله ﷻ رحمت دی چي رحمت او عذاب دواړه راولي نو تاسو دې ته بد مه وایاست او د الله ﷻ څخه

خَيْرِهَا وَعُوْذُوْا بِهِ مِنْ شَرِّهَا . رواه الشافعي وأبو داود وابن ماجه والبيهقي في الدعوات الكبير .

ددې خير غواړئ او ددې د ضرر او شر څخه پناه غواړئ. ابوداؤد، ابن ماجه، بيقهي

تخريج: ترتيب مسند الامام الشافعي ۱\ ۱۷۵- ۱۷۶، رقم: ۵۰۴، وابوداؤد: ۵\ ۳۲۸، رقم: ۵۰۹۷، وابن ماجه: ۲\ ۱۲۲۸، رقم: ۳۷۲۷.

تشريح: تېزه هوا او طوفان چي د الله تعالى د سركښو او نافرمانو بندګانو لپاره د عذاب ذريعه جوړېږي هغه هم په حقيقت كي رحمت دی ځكه چي د الله تعالى نېک او فرمانبرداره بندګان د هغه د تباهۍ څخه خوندي وي.

﴿۱۴۳۱﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَجُلاً لَعَنَ الرِّيْحَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی چي يو سړي د رسول الله ﷺ په وړاندي هوا ته بد وويل

وَسَلَّمَ فَقَالَ لاَ تَلْعَنُوْا الرِّيْحَ فَإِنَّهَا مَأْمُوْرَةٌ وَإِنَّهُ مَنْ لَّعَنَ شَيْئًا لَّيْسَ لَهُ بِأَهْلٍ رَّجَعَتِ اللَّعْنَةُ عَلَيْهِ . رواه الترمذي وقال هذا حديث غريب

رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: پر هواء لعنت مه وايه هغه د الله د لوري امر سوې ده او څوک چي پر يو شي لعنت وايي او هغه د لعنت مستحق نه وي نو هغه لعنت بيرته راستنيږي پر ده باندي. ترمذي

تخريج: سنن الترمذي ۴\ ۳۰۹، رقم: ۱۹۷۸.

تشريح: امام غزالي رحمة الله عليه فرمايي د لعنت باعث درې شيان كيږي اول: كفر، دوهم بدعت او دريم فسق، او ښكاره خبره ده چي په هوا كي په درو شيانو كي يو شی هم نسي تر لاسه كيدای ځكه رسول الله ﷺ پر هوا باندي د لعنت ويلو څخه منعه وكړه.

﴿۱۴۳۲﴾: وَعَنْ أُبَيِّ ابْنِ كَعْبٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابی بن كعب رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

لاَ تَسُبُّوا الرِّيحَ فَإِذَا رَأَيْتُمْ مَا تَكْرَهُونَ فَقُولُوا اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ

هواء ته بد او رد مه وایاست هر کله چي تاسو وويني چي هواء ستاسو د خوښي خلاف ده نو دا کلمات وایاست (اې الله! موږ ددې هواء خير غواړو

هَذِهِ الرِّيحِ وَخَيْرِ مَا فِيهَا وَخَيْرِ مَا أُمِرَتْ بِهِ وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ هَذِهِ الرِّيحِ وَشَرِّ مَا فِيهَا وَشَرِّ مَا أُمِرَتْ بِهِ. رواه الترمذي

او هغه خير چي په دې کي دی او د کوم کار لپاره چي دا ماموره سوې ده د هغه خير غواړو او ستا په ذريعه موږ ددې د شر او څه چي په دې کي دي د هغې د شر څخه او په کوم کار چي دا ماموره سوې ده د هغه د شر څخه پناه غواړو). ترمذي.

تخريج: سنن الترمذي ۴\۴۵۱، رقم: ۲۲۵۲.

د تيز باد پر وخت د نبي کريم ﷺ دعاء

﴿۱۴۳۳﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مَا هَبَّتْ رِيحٌ قَطُّ إِلاَّ جَثَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی چي کله به تيزه هواء چليدل نو رسول الله ﷺ به

وَسَلَّمَ عَلَى رُكْبَتَيْهِ وَقَالَ اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا رَحْمَةً وَّلاَ تَجْعَلْهَا عَذَابًا اَللَّهُمَّ

پر زنګنو کښېنستی او فرمايل به يې (اې الله! دا هواء رحمت وګرځوې او عذاب يې مه جوړوې اې الله!

اجْعَلْهَا رِيَاحًا وَّلاَ تَجْعَلْهَا رِيحًا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي كِتَابِ اللهِ تَعَالَى (إِنَّا

دا هواء رياح يعني رحمت جوړ کړې ريح يعني زحمت يې مه جوړوې) ابن عباس رضي الله عنهما وايي په قرآن مجيد کي راغلي دي چي: (موږ

أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا) وَ(أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ) (وَأَرْسَلْنَا

پر هغوی تيزه هواء راوليږل او داسي هواء مو پر راوليږل چي درختي به يې د بېخه کښلې، او ليږلي دي موږ

الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ) وَ(أَنْ يُّرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ) . رواه الشافعي والبيهقي في الدعوات الكبير .

بادونه ميوه پيدا كونكي او الله زيرى ليږونكي هوا وي ليږي (يعني د باران هوا). شافعي، بيهقي.

تخريج: ترتيب مسند الامام الشافعي ۱۱ ۱۷۵، رقم: ۵۰۲.

تشريح : مشهور او صحيح حديث دادى چي لفظ د ريح چي مفرد دى د عذاب پر وخت استعماليږي څرنګه چي په دغه روايت كي ذكر سوى دى، د اولو دوو اياتونو څخه معلومه سوه چي لفظ د رياح چي جمع ده د رحمت پر وخت استعماليږي څرنګه چي د اخري دوو اياتونو څخه ثابته سوه . نو د ابن عباس ﷺ په دغه روايت كي په پورتنۍ دعا كي د رياح څخه مراد عذاب دى مګر ابو جعفر طحاوي رحمة الله عليه په دې صورت كي ظاهر كړى دى ځكه چي په قرآن كريم كي هم دا ارشاد دى چي (و جرين بهم بريح طيبة) چي د هغه څخه معلوميږي چي ريح د رحمت او د ذخيرې لپاره استعماليږي .

همداسي په ځينو حديثو كي هم لفظ د ريح چي مفرد دى د خير او شر دواړو لپاره استعماليږي د مثال په توګه د حضرت ابوهريره ﷺ د تير روايت الفاظ (الريح من روح الله........الخ) ووايا ست نو د دې اشكال له كبله خطابي رحمة الله عليه د دغه حديث توجيه دا كړې ده چي كله ډيري هوا وي راسي نو هغه وريځ او باران راولي او په فصلونو كي زرغون والى پيدا كوي كله چي په يوه هوا كي دا تاثير كم وي ځكه رسول الله ﷺ دا دعا وفرمايل چي اې الله! دا هوا رياح جوړ كړه، ريح يې مه جوړوه .

دوريځي ليدلو دعاء

﴿۱۴۳۴﴾ : وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَبْصَرَنَا شَيْئًا

د حضرت عائشي ﷺ څخه روايت دى چي كله به رسول الله ﷺ يو شى وليدى

مِّنَ السَّمَاءِ تَعْنِي السَّحَابَ تَرَكَ عَمَلَهُ وَاسْتَقْبَلَهُ وَقَالَ اللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُ بِكَ

پر آسمان يعني وريځ نو كار به يې پريښودى او وريځي ته به متوجه سو او ويل به يې (اې الله! زه ستا په ذريعه پناه غواړم

مِنْ شَرِّ مَا فِيْهِ فَإِنْ كَشَفَهُ حَمِدَ اللهَ وَإِنْ مَطَرَتْ قَالَ اللّٰهُمَّ سُقْيًا نَافِعًا .

رواه أبو داود والنسائي وابن ماجه والشافعي واللفظ له .

د هغې د شر څخه چي په دې کي دننه ده) که الله به هغه وريځ صافه کړه نو د الله حمد او ثناء به يې کول او که باران به پيل سو نو فرمايل به يې (اې الله ! ګټه رسونکي اوبه و اوروې).
ابوداؤد، ابن ماجه، نسائي، شافعي

تخريج: ترتيب مسند الامام الشافعي ۱\ ۱۷۴، رقم: ۵۰۱، وابوداؤد: ۵\ ۳۳۰، رقم: ۵۰۹۹، والنسائي ۱۳ ۱۶۴، رقم: ۱۵۲۲، وابن ماجه ۲\ ۱۲۸۰، رقم: ۳۸۸۹.

د برېښنا پر وخت دعاء

﴿۱۴۳۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا سَمِعَ صَوْتَ

دحضرت ابن عمر رضي الله عنهما څخه روايت دی چي کله به رسول الله ﷺ واوريدی آواز

الرَّعْدِ وَالصَّوَاعِقِ قَالَ اَللّٰهُمَّ لاَ تَقْتُلْنَا بِغَضَبِكَ وَلاَ تُهْلِكْنَا بِعَذَابِكَ وَعَافِنَا

قَبْلَ ذٰلِكَ . رواه أحمد والترمذي وقال هذا حديث غريب .

د برېښنا او برېښنا به يې وليدل نو فرمايل به يې : (اې الله ! موږ په خپل غيظ او غضب سره مه وژنې او په خپل عذاب سره مو مه هلاکوې او ددې مخکي موږ په امن ولرې). احمد، ترمذي

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\ ۱۰۰-۱۰۱، والترمذي ۵\ ۴۶۹، رقم: ۳۴۵۰.

اَلْفَصْلُ الثالث (دريم فصل)

﴿۱۴۳۶﴾: عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّهُ كَانَ إِذَا سَمِعَ الرَّعْدَ تَرَكَ الْحَدِيْثَ

د حضرت عبدالله بن زبير رضي الله عنهما څخه روايت دی چي کله به هغه د برېښنا آواز واوريدی نو خبري کول به يې پرېښودلې

وَقَالَ سُبْحَانَ الَّذِيْ يُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهٖ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيْفَتِهٖ . رواه مالك

او ويل به يې : (هغه ذات پاک دی چې ثناء د هغه په تعريف سره او ملائكې د هغه د بيرې د هغه تسبيح كوي) . مالک .

تخريج: الامام مالک في الموطا ٢\٩٩٢، رقم: ٢٦.

تشريح: رعد د ملائكې نوم دی چې د وريځې پر شړلو باندې ټاكل سوې ده او تالنده د هغه د تسبيح آواز دی، د ابن عباس رضي الله عنه دا روايت نقل دی چې هغه فرمايي يو وار لښكر د حضرت عمر رضي الله عنه سره په سفر كې ملګري وو چې برېښنا او يخ موږ راونيولو، حضرت كعب رضي الله عنه (د دې په لېدو) وويل كوم سړی چې تالندې د اواز په اوريدو سره درې واره دا كلمات ووايي (سبحان من يسبح الرعد بحمده والملائكة من خيفته) نو هغه د دې شيانو څخه محفوظ او مامون وي نو موږ دا كلمات ويل پيل كړل او الله تعالى موږ محفوظ وساتلو د دې څخه معلومه سوه چې پر داسې وخت باندې كله چې وريځ، برېښنا او تالندې بيره راسي نو دد غه الفاظو ويل د زړه د اطمينان او ساتنې لپاره ډېر تاثير كوونكي دي .

============

بِسمِ اللهِ الرَّحمٰنِ الرَّحِيم

كِتَابُ الْجَنَائِز

د جنازې بيان

د (جنائز) لفظ د جنازې جمع ده او جنازه د لغت په اعتبار د جيم په زير او زور دواړو سره استعماليږي مګر زيات فصيح د جيم په زبر سره دى، کله چې مړى پر تخت باندې وي نو دې ته جنازه وايي ځينو حضراتو ويلي دي چې لفظ د جَنازه يعني د جيم په زور سره د مړي په معنى استعماليږي او جِنازه يعني د جيم په زير سره تابوت او هغه تخت يا چارپايي ته وايي چې پر هغه باندې د مړى په ايښودو سره هغه پورته کوي ځينو حضراتو د دې برعکس ويلي دي يعني جَنازه د جيم په زور سره تابوت يا تخت ته وايي او جِنازه د جيم په زير سره مړي ته وايي.

بَابُ عِيَادَةِ الْمَرِيْضِ وَ ثَوَابِ الْمَرِيْضِ

د ناروغ پوښتنه او د ناروغۍ ثواب

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړى فصل)

د ناروغ پوښتنه

﴿۱۴۳۷﴾: عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

د حضرت ابو موسى اشعري ﷛ څخه روايت دى چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

أَطْعِمُوا الْجَائِعَ وَعُودُوا الْمَرِيضَ وَفُكُّوا الْعَانِيَ. رواه البخاري

وږي ته ډوډۍ ورکړئ د ناروغ پوښتنه وکړئ او بندي خلاص کړئ. بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۱۱۲، رقم: ۵۶۴۹.

تشريح: په دغه حديث کې د درو خبرو حکم ورکول کيږي، دا حکم د وجوب على الکفايه په توګه دى ددې مطلب دادى که يو سړى دا احکام پوره کړي نو د پاته خلکو لپاره ددې پوره کول ضروري نه دي مګر د ټولو لپاره په دغو احکامو عمل کول سنت او د ثواب باعث دى هو که

چيري يو سړی هم دا احکام پوره نه کړي نو بيا ټول خلک به د نافرمانۍ په ګناه کي اخته سي.
شيخ عبد الحق دهلوي رحمة الله عليه ليکلي دي چي وږي ته ډوډۍ ورکول هغه وخت سنت ده چي هغه د اضطرار په حالت کي نه وي يعني د هغه د لوږي حالت داسي نه وي که چيري په هغه باندي ډوډۍ نه وخوړل سي نو مړ به سي خو په دې صورت کي هغه ته ډوډۍ ورکول فرض ده چي هغه د اضطرار حالت ته رسيدلی وي، همدارنګه که يو وږی په يو داسي ځای کي وي چيري چي يو نه بلکه څو خلک د هغه وږي د ډوډۍ ورکولو وس و لري نو پر ټولو باندي د هغه په ډوډۍ مړول فرض کفايه دي که په هغوی کي يو چا هم په وږي ډوډۍ وخوړل نود ټولو خلکو ذمه به خلاصه سي. هو که وږی په يو داسي ځای کي وي چي هلته يوازي يو سړی د قدرت خاوند وي او پاته ټول خلک مفلس او غريبان وي نو پر هغه قدرت والا باندي په وږي ډوډۍ خوړل فرض عين دي همدارنګه د هغه ناروغ سړي پوښتنه سنت ده چي د هغه پوښتنه کونکی وي او د هغه ناروغ پوښتنه کول واجب دي د چا چي هيڅوک پوښتنه کوونکی نه وي.

د مسلمان پر مسلمان حق

﴿۱۴۳۸﴾: وَعَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَقُّ

دحضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: حقوق

الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خَمْسٌ رَدُّ السَّلَامِ وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ وَ

ديوه مسلمان پر بل مسلمان پنځه دي. ۱- دسلام جواب ورکول ۲- دناروغ پوښتنه کول ۳- دجنازي سره تلل

إِجَابَةُ الدَّعْوَةِ وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ. متفق عليه

۴- بلنه قبلول ۵- دتريچي جواب ورکول. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۱۱۲، رقم: ۱۲۴۰، ومسلم ۴\۱۷۰۴، رقم: ۴- ۲۱۶۲.

تشريح: پورتني ياد سوي پنځه شيان فرض کفايه دي، سلام کول سنت دی او هغه د اسلام د حقوق څخه دی څرنګه چي د راتلونکي حديث څخه به معلومه سي مګر سلام کول داسي سنت دی چي د فرض څخه هم افضل دی ځکه چي د سلام کولو څخه نه يوازي دا چي د تواضع (خاکسارۍ) او انکسارۍ اظهار کيږي بلکه دا سنت د واجب ادا کولو سبب هم دی.

د ناروغ پوښتنه او د جنازې سره د تللو د حكم څخه اهل بدعت مستثنى دي يعني د روافض او داسي نور نه خو د هغوى د ناروغۍ پوښتنه کېږي او نه دې څوک د هغوى سره جنازې ته ځي.

د بلني قبلولو څخه مراد دادى كه يو سړى يې د خپلي مرستي لپاره راوبولي نو د هغه بلنه دي قبوله كړل سي او د هغه مرسته دي وكړل سي، ځينو حضراتو ويلي دي چي د دعوت قبلولو مطلب دادى كه يو سړى د مېلمستيا لپاره وبلل سي نو د هغه د بلني په قبولو سره دي د هغه خوا ته ورسي او په مېلمستيا كي دي ګډون وكړي په دې شرط چي ميلمستيا د هيڅ يو داسي حيثيت څخه نه وي چي په هغه كي شركت د ګناه باعث وي لكه چي امام غزالي رحمة الله عليه فرمايي كومه مېلمستيا چي يوازي د فخر او د نامه له كبله وي په هغه كي دي ګډون نه كوي، د سلفو صحابه كرامو يعني د مخكني زمانې د علماؤ په اړه نقل سوي دي چي هغوى به داسي ميلمستيا غوره نه ګڼل.

د ترچي د جواب وركولو مطلب دادى كه چيري ترچي كونكى الحمد لله ووايي نو د هغه په جواب كي دي يرحمك الله ووايي، په شرح السنة كي ليكلي دي چي د اسلام د دې ټولو حقوقو تعلق د ټولو مسلمانانو سره دى كه نېک مسلمان وي او كه بد، يعني داسي مسلمان وي چي ګناه كار خو وي مګر بدعتي نه وي نو دا احتياط اوامتياز دي په نظر كي ونيول سي چي په ورين تندي سره يو ځاي كيدل او مصافحه كول يوازي د يو نېک مسلمان سره خاص كيدل پكار دي فاجر يعني دبدو او ګناه كوونكو مسلمانانو سره چي په ډاګه ګناه كوي ورين تندى او مصافحه كول ضروري نه ده.

﴿۱۴۳۹﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى

د حضرت ابو هريره ﷛ څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: حقونه ديوه مسلمان پر

الْمُسْلِمِ سِتٌّ قِيْلَ مَا هُنَّ يَا رَسُوْلَ اللهِ قَالَ إِذَا لَقِيْتَهُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ وَإِذَا دَعَاكَ

بل مسلمان شپږ دى: پوښتنه وسول چي هغه كوم كوم دي. رسول الله ﷺ وفرمايل: ۱- هركله چي ديو مسلمان سره ووينئ نو سلام اداء كوئ ۲- كله چي څوک بلنه دركړي

فَأَجِبْهُ وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ فَانْصَحْ لَهُ وَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللهَ فَشَمِّتْهُ

نو دهغه بلنه قبلوه. ۳- څوک چي درڅخه نصيحت يا خيرخواهي وغواړي نو هغه ته خيرخواهي

ورسوه . ۴- كله چي ځوک وترچي او الحمد لله ووايي نو دهغه جواب ورکوه (يرحمک الله ووايه)

وَإِذَا مَرِضَ فَعُدْهُ وَإِذَا مَاتَ فَاتَّبِعْهُ . رواه مسلم

۵- ځوک چي ناروغ سي نو دهغه پوښتنه کوه ۶- ځوک چي مړ سي نو دهغه د جنازې سره ځه. مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۴\۱۷۰۵، رقم: ۵- ۲۱۶۲.

تشريح: (و اذا مرض ......الخ) : مطلب دادی چي کله يو مسلمان ناروغ سي نو د هغه عيادت او پوښتنه کول پکار دي که څه هم پوښتنه او عيادت يو وار وکړل سی، په دې اړه دا فکر کول پکار دی چي ځيني خلک دا وايي چي په ځينو وختونو کي د ناروغ پوښتنه کول نه دي پکار نو د دې هيڅ اصل نسته دا بالکل غلطه خبره ده .

په دغه حديث کي د اسلام شپږ حقوق ښودل سوي دي، په تېر حديث کي د حقوقو شمېر پنځه بيان سوی دی گويا په دغه حديث کي د خيرخواهۍ نور هم ذکر سوی دی نو په دې باره کي په دې پوهيدل پکار دي چي په حديث کي د حقوقو چي کوم شمير ذکر سوی دی هغه د احاطه کولو په توگه نه دی بلکه حقيقت دادی چي د يو مسلمان پر بل مسلمان ډير زيات حقوق دي چي هغه درجه پر درجه په مختلفو حديثو کي لړ لړ بيان سوي دي، دا هم کيدای سي چي دا احکام د وحي په ذريعه همداسي درجه په درجه نازل سوي وي يعني مخکي خو د پنځو حقوقو حکم نازل سوی وه او بيا د شپږو حقوقو احکام نازل سول .

﴿۱۴۴۰﴾: وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ اَمَرَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَبْعٍ

دحضرت براء بن عازب ﷛ څخه روايت دئ چي نبی کريم ﷺ موږ ته داوو شيانو امر راکړئ

وَنَهَانَا عَنْ سَبْعٍ أَمَرَنَا بِعِيَادَةِ الْمَرِيضِ وَاتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ

او د اوو شيانو څخه ئې منعه کړو . موږ يې امر کړو : ۱- د ناروغه د پوښتني ۲- د جنازې سره د تلو ۳- د ترچي د جواب ورکولو

وَرَدِّ السَّلَامِ وَإِجَابَةِ الدَّاعِي وَإِبْرَارِ الْمُقْسِمِ وَنَصْرِ الْمَظْلُومِ نَهَانَا عَنْ خَاتَمِ

۴- د سلام د جواب ورکولو ۵- د بلونکي د بلني قبلولو ۶- د قسم خوړونکی د قسم د رښتيا کولو ۷- او د مظلوم سره د مرستي کولو . او منعه ئې کړو : ۱- د گوتمۍ څخه

الذَّهَبِ وَ عَنْ الْحَرِيرِ وَالْإِسْتَبْرَقِ وَالدِّيبَاجِ وَالْمِيثَرَةِ الْحَمْرَاءِ وَالْقَسِّيِّ

د سرو زرو، ۲- د ریښمنو جامو دا غوستلو څخه ۳- د سره څېن د پوښ د استعمالولو څخه ۴- د قسي جامو څخه چي د وریښمو او کتان څخه جوړ سوي وي

وَآنِيَةِ الْفِضَّةِ . و في رواية وعن الشرب في الفضة فانه من شرب في الفضة

۵- د سپینو زرو د لوښو د استعمال څخه ۶- د اطلس جامو د استعمال څخه ۷- د وریښمنو جامو د اغوستلو څخه. او په یو بل روایت کي دا الفاظ هم سته چي نبي کریم ﷺ منعه کړې ده د سپینو زرو په لوښي کي د اوبو چښلو څخه،

فانه من شرب فيها في الدنيا لم يشرب فيها في الاخرة . متفق عليه

ځکه چي یو څوک په دنیا کي د سپینو زرو په لوښي کي اوبه چیښي نو په اخرت کي به اوبه د سپینو زرو په لوښي کي ور په برخه نه سي. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۲\۱۱۲، رقم: ۱۲۳۹، ومسلم: ۱۶۳۵\۱۳، رقم: ۳- ۲۰۶۶.

د لغاتو حل: (الاستبرق): الديباج، الحرير، الغليظ (وریښم). (الميثرة): نوع من مراكب العجم تعمل من حرير او ديباج. (القسي): ضرب من كتان مخلوط بحرير.

تشريح: د قسم کوونکي د قسم پوره کولو مطلب دادی که چیري یو سړی دیو پېښېدونکي خبري په باره کي قسم واخلي او هغه د قسم په پوره کولو باندي قادر وي او په هغه کي گناه هم نه وي نو تاته هغه قسم پوره کول پکار دي د مثال په توگه یو سړی تا په مخاطب کولو سره تا ته قسم واخلي چي زه به ستا څخه نه جلا کېږم تر څو تا فلانی کار نه وي کړی نو اوس که چیري ته په هغه کار باندي قادر وې نو هغه کار وکړه تر څو د هغه قسم مات نه سي.

ځیني حضرات فرمایي چي د دې مطلب دادی که یو سړی چا ته دا قسم ورکړي چي قسم په خدای ته دا کار وکړه نو د هغه سړي لپاره هغه کار مستحب دی چي د پروردگار د نامه د تعظیم له کبله هغه کار وکړي که څه هم واجب نه دی.

د مظلوم د مرستي کولو په تشریح کي علماؤ لیکلي دي چي د مظلوم سره مرسته کول واجب ده او په دې حکم کي مسلمان او ذمي دواړه برابر شریک دي یعني څرنگه چي د یو مظلوم مسلمان مرسته کول واجب ده همداسي د هغه ذمي مرسته کول هم واجب ده کوم چي د

اسلامي رياست تابعدار او سېدونکی وي او محصول ادا کوي، او بيا د مرستي لفظ هم عام دی که د ژبې د مرستي ضرورت وي نو په ژبه او قول دواړو سره دي مرسته وکړل سي او که د فعلي مرستي ضرورت پې وي نو د فعل او عمل په ذريعه دې د هغه مرسته وکړل سي.

(ميثره) : د هغه زين پوښ ته وايي چي هغه د پمبوو څخه ډک سوی وي او هغه چي د آس او داسي نورو په زين اچول کيږي او پر هغه کښيني هغه ته (نمد زين) هم وايي د دنيا لرونکو دا يو عادت دی چي هغوی دغه د زين پوښ د تکبر او غرور له مخي د ريښمو او داسي نورو څخه جوړوي ددې مسئلې حکم دادی که هغه زين پوش د ريښمو وي که د هر رنګ لرونکی وي نو هغه حرام دی هو که چيري د رېښمو نه وي بلکه د سره رنګ وي نو د هغه استعمال مکروه دی که د سره رنګ نه وي نو د هغه په استعمال کي څه پرواه نسته.

(قسي) د يو جامې نوم دی چي د ريښمو او کتانو څخه به جوړيدل او د (قس) خواته به منسوب کيدل چي د مصر د يوې سيمي نوم دی.

په حديث شريف کي د سپينو زرو د لوښي د استعمال څخه منعه راغلې ده همداسي د سروزرو د لوښي استعمال هم منعه دی بلکه د سروزرو د لوښي په استعمالولو کي د سپين زرو د لوښي تر استعمالولو زياته گناه ده، په دې حديث کي چي د کومو شيانو څخه منعه سوې ده د هغو اړه يوازي د خلکو سره ده د ښځو سره نه ده مګر د سپينو زرو د لوښي د استعمال ممانعت د خلکو او ښځو دواړو لپاره يو ډول دی.

د حديث اخري الفاظ چي په آخرت کي به هغوی ته د سپينو زرو په لوښو کي څښل نه په برخه کيږي ددې صحيح وضاحت دادی چي کوم سړی په دنيا کي د سپينو زرو لوښي استعمال کړل نو هغه ته به په اخرت کي تر هغه وخته پوري چي د هغه د عذاب وخت ختم نسي د سپينو زرو په لوښي کي څښل نه په برخه کيږي، يا د وقوف او حساب په وخت به هغه ته د سپينو زرو په لوښي کي څښل نه نصيب کيږي يا دا هم ويل کيدای سي چي په جنت کي د داخليدو وروسته به هم هغه تر يو څه وخته پوري ددغه لوښو څخه محروم وي او بيا وروسته به دا پابندي د هغه څخه ختمه سي، او همدارنګه ددې حديث شريف څخه مراد دادی چي نارينه يې د وريښمو د اغوستلو څخه منع کړي دي، فرمائي چي (من لبسه في الدينا لم يلبسه في الآخرة) يعني کوم سړی چي په دنيا کي رېښم واغوست د هغه به په آخرت کي ريښم اغوستل نه نصيب کيږي همداسي ددې حديث هم دا وضاحت دی چي په هغه کي د شرابو په باره کي فرمايل سوي دي چي (من شربها في الدنيا لم يشربها في الآخرة) يعني چاچي په دنيا کي شراب وڅيښل د هغه

به په اخرت کي شراب څښنل نه په برخه کیږي .

د ناروغ د پوښتني ثواب

﴿۱۴۴۱﴾: وَعَنْ ثَوْبَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا عَادَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ لَمْ يَزَلْ فِي خُرْفَةِ الْجَنَّةِ حَتّٰى يَرْجِعَ . رواه مسلم

د حضرت ثوبان رضی الله عنه څخه روایت دي چي رسول الله ﷺ وفرمایل : هرکله چي یو مسلمان د بل مسلمان ورور د ناروغی پوښتنه کوي نو همیشه د جنت د میوي په خوړو کي وي (د جنت د میوو د خوړلو اهل وی) تر څو چي د هغه ناروغ د پوښتني څخه بیرته راو ګرځي. مسلم.

تخریج: صحیح مسلم : ۱۹۸۹\۱۴، رقم: ۴۱- ۲۵۶۸.

د لغاتو حل: (خُرفة الجنة): ای روضتها.

تشریح : مطلب دادی چي کله یو مسلمان د خپل ناروغ ورور پوښتني ته ځي نو تر څو پوري چي هغه د ناروغ د پوښتني د فارغه کیدو سره بیرته ستون نسي نو تر هغو پوري د الله تعالی د رحمتونو او برکتونو څخه فیضیاب کیږي، او د هغه ثمره دا وي چي هغه د خپل انساني او اخلاقي همدردی له کبله د جنت او د جنت د میوو خوړلو وړ ګرځي .

د ناروغ د پوښتني ثواب

﴿۱۴۴۲﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللّٰهَ

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دي چي رسول الله ﷺ وفرمایل : الله جل جلاله به

عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَا ابْنَ آدَمَ مَرِضْتُ فَلَمْ تَعُدْنِي قَالَ يَا رَبِّ

د قیامت په ورځ وفرمایي : اې انسانه ! زه ناروغ سوم، مګر تا زما پوښتنه ونه کړه ، هغه به جواب ورکړي ، اې زما پروردګاره !

كَيْفَ أَعُودُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ قَالَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَبْدِي فُلَانًا مَرِضَ

ما څنګه ستا پوښتنه کړي وای ، ته په خپله د دواړو جهانو پالونکی یې ، خدای جل جلاله به ورته ووايي چي ایا ستا په یاد نه دي چي زما فلانی بنده ناروغ سو

فَلَمْ تَعُدْهُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ عُدْتَهُ لَوَجَدْتَنِي عِنْدَهُ يَا ابْنَ آدَمَ اسْتَطْعَمْتُكَ

او تا دهغه پوښتنه ونه کړه، که تا دهغه پوښتنه کړې وای نو زه به دې هلته پیدا کړی وای (زما رضا به دې هلته پیدا کړې وای) بیا به خدای ﷻ پوښتنه وکړي چې اې انسانه! ما ستا څخه ډوډۍ وغوښته

فَلَمْ تُطْعِمْنِي قَالَ يَا رَبِّ وَكَيْفَ أُطْعِمُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ قَالَ أَمَا عَلِمْتَ

او تا ډوډۍ رانه کړه، هغه به په جواب کې ووایي: اې پروردګار! ما تا ته څنګه ډوډۍ درکړې وای ته خو د دواړو جهانو پالونکی یې. خدای ﷻ به وفرمایي: ستا په یاد نه دي چې

أَنَّهُ اسْتَطْعَمَكَ عَبْدِي فُلَانٌ فَلَمْ تُطْعِمْهُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ أَطْعَمْتَهُ لَوَجَدْتَ

زما فلانی بنده تاته د ډوډۍ غوښتلو لپاره راغلی وو تا هغه ته ډوډۍ ورنه کړه، که تا هغه ته ډوډۍ ورکړې وای نو دهغې ثواب به دې

ذَلِكَ عِنْدِي يَا ابْنَ آدَمَ اسْتَسْقَيْتُكَ فَلَمْ تَسْقِنِي قَالَ يَا رَبِّ كَيْفَ أَسْقِيكَ

زما سره موندلی وای. بیا به خدای ﷻ پوښتنه وکړي چې اې انسانه! ما ستا څخه اوبه وغوښتلې او تا اوبه رانه کړې. هغه به عرض وکړي چې اې پروردګاره! ما تاته اوبه څنګه درکړې وای،

وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ قَالَ اسْتَسْقَاكَ عَبْدِي فُلَانٌ فَلَمْ تَسْقِهِ أَمَا عَلِمْتَ إِنَّكَ

ته خو د دواړو جهانو پالونکی یې. خدای ﷻ به وفرمایي زما فلاني بنده ستا څخه اوبه وغوښتلې او تاهغه ته اوبه ورنه کړې، تا ته معلومه نه ده که چیرې تا

لَوْ سَقَيْتَهُ وَجَدْتَ ذَلِكَ عِنْدِي. رواه مسلم

هغه ته اوبه ورکړې وای نو دهغه ثواب به دې زما سره موندلی وای. مسلم

تخریج: صحیح مسلم: ۱۹۹۰/۴، رقم: ۴۳- ۲۵۶۹.

تشریح: په حدیث شریف کې ذکر سوي دي چې په دغه صورتونو کې په اول صورت یعنې د عیادت کولو او په وروسته دواړو صورتونو کې دا فرق دی چې الله تعالی به د ناروغ د پوښتنې په باره کې دا فرمایي که تا د ناروغ عیادت کړی وای نو زه به دې د هغه سره پیدا کړی وای، د ډوډۍ خوړلو او اوبه څښلو په باره کې به فرمایي که تا ډوډۍ باندې خوړلې وای یا دا که تا اوبه باندې څښلې وای نو د هغه ثواب به دې زما سره وای ددې څخه معلومه سوه چې د ناروغ پوښتنه کول، وږي ته د ډوډۍ ورکولو او تږي ته د اوبو ورکولو غوره دي.

ناروغ ته تسلي وركول

﴿۱۴۴۳﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلٰى اَعْرَابِيٍّ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دي چي نبي كريم ﷺ د صحرايي د پوښتنی لپاره ولاړی،

يَعُوْدُهُ وَكَانَ اِذَا دَخَلَ عَلٰى مَرِيْضٍ يَعُوْدُهُ فَقَالَ لَا بَأْسَ طَهُوْرٌ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ

دنبی كريم ﷺ عادت مبارک دا وو چي ديو ناروغ دپوښتنی لپاره به ورتلی نو د هغه سره به كښېنستئ او فرمايل به يې: لاباس طهور ان شاء الله (څه اندېښنه نسته، ته په ناروغی مه خفه كېږه داستا پاكوونكې ده)

فَقَالَ لَهُ لَا بَأْسَ طُهُوْرٌ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ قَالَ كَلَّا بَلْ حُمّٰى تَفُوْرُ عَلٰى شَيْخٍ كَبِيْرٍ

نو هغه صحرايي ته يې هم داسي وفرمايل: لاباس طهور ان شاء الله (څه اندېښنه نسته په ناروغی مه خفه كېږه داستا پاكوونكې ده)، صحرايي چي دنبی كريم ﷺ دا الفاظ واورېدل نو يې وويل داسی نه ده بلكه دا يوه داسي تبه ده چي په ډېر سپين ږيری سړی جوش وهی،

تُزِيْرُهُ الْقُبُوْرَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَعَمْ اِذَنْ. رواه البخاري.

او هغه به قبر ته ورسوی، نبي كريم ﷺ ورته وفرمايل: او داسي به كيږی. بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۱۲۱، رقم: ۵۶۶۲.

تشريح: دا حديث د رسول الله ﷺ د كمال تواضع او مساوات عملي نمونه ده چي رسول الله ﷺ د يو صحرائي د عيادت لپاره تشريف يوور ګويا رسول الله ﷺ خپله په دې ښه عمل سره امت ته تعليم وركړ چي يوازي د هغو خلكو د پوښتني لپاره تلل نه دي پكار چي تر ځان لوړ وي يا هم مرتبه وي بلكه د هغو خلكو پوښتنه هم پكار ده چي په يو حيثيت سره تر ځان كم او د ادنی درجې وي .يعني رسول الله ﷺ هغه صحرائي ته د خپل ناراضګی اظهار وفرمايه چي زه خو ستا مخكي د ناروغی ثواب وراندي كوم او ته د دې نعمت څخه انكار كوې كه ستا دا خيال وي نو بيا پوه سه چي همداسي به وي ځرنګه چي ته وايې ځكه چي د نعمت د ناشكري كولو سزا داده چي هغه د هغه نعمت څخه محروم سي.

د صحرائي دا رويه او د هغه د خبرو په وجه كيداى سي چي هغه كافر وي خو علماؤ ليكلي دي چي صحيح خبره داده چي هغه مسلمان وو خو بې عقل او ناپوه وو ځكه د ناروغی د تكليف

او د سخت درد په وجه يې دا دول الفاظ د ژبې څخه را وايستل.

د ناروغ لپاره دعاء

﴿۱۴۴۴﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِذَا اشْتَكٰى مِنَّا

دحضرت عائشې رضي الله عنها څخه روايت دي چي كله به په موږ كي يو څوك ناروغ سو

اِنْسَانٌ مَسَحَهُ بِيَمِيْنِهٖ ثُمَّ قَالَ أَذْهِبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ وَاشْفِ أَنْتَ الشَّافِي

نو نبي كريم ﷺ به خپل راسته لاس پر هغه راتير كړئ او فرمايل يې: أَذهب .... سَقَمًا (اې دخلكو پروردگاره، ناروغي ليري كړې او شفا وركړې ته شفا وركونكى يې،

لَا شِفَاءَ اِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا. متفق عليه

نسته شفا خو شفا ستا هغه شفا چي هيڅ ناروغي نه پريږدي. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۱۳۱، رقم: ۵۶۷۵، ومسلم ۱۴\۱۷۲۱، رقم: ۴۶- ۲۱۹۱.

﴿۱۴۴۵﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ كَانَ اِذَا اشْتَكَى الْاِنْسَانُ الشَّيْءُ مِنْهُ اَوْ كَانَتْ بِهٖ قَرْحَةٌ

دحضرت عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی: كله چي به د يو چا په خپل بدن كي ديوه ځايه څخه شكايت وكړئ د درد يا يوې ناروغۍ له كبله

اَوْ جُرْحٌ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاِصْبَعِهٖ بِسْمِ اللّٰهِ تُرْبَةُ اَرْضِنَا

او يا د يو بل شي څخه د هغه په بدن كي، د ننكى يا د زخم له كبله، نو رسول الله ﷺ به خپله گوته پورته كړل او وبه يې فرمايل. بسم الله .... باذن ربنا (دخداى جل جلاله په نامه سره بركت ترلاسه كوم، موږ دمځكى دا خاوره

بِرِيقَةِ بَعْضِنَا يُشْفٰى سَقِيْمُنَا بِاِذْنِ رَبِّنَا. متفق عليه

زموږ دځينو خلكو دخولې دناوړو لړلې ده زموږ چي دپروردگار په امر زموږ ناروغ لره شفاء وركړي. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۲۰۶، رقم: ۵۷۴۳، ومسلم ۱۴\۱۷۲۴، رقم: ۵۴- ۲۱۹۴.

تشريح : ويل كيږي چي په دې اړه د رسول الله ﷺ دا طريقه وه چي رسول الله ﷺ به خپلي ناړي مبارکي په خپله گوته لگولې او هغه به يې پر خاورو ايښوولې بيا به يې هغه په خاورو لړلې گوته د هغه درد پر ځاي په ايښودو سره پر هغه اندام ايښودل او ذکر سوې دعا يعني (بسم الله......الخ) به يې ويل.

د دانو او زخمو د علاج په اړه د رسول الله ﷺ دا طريقه او دعاء په حقيقت کي د رموز الهي څخه يو راز دی چي رسول الله ﷺ په پوهيدی او زموږ عقلونه ددغه راز حقيقت ته د رسيدو څخه عاجز دي بيا هم قاضي بيضاوي د احتمال له مخي ليکلي دي چي د طبي نقطې د نظره دا خبره ثابته ده چي د مزاج بدلولو په اړه د خولې ناړي ډيري موثري دي همداسي مزاج پر خپل حالت د برقرار ساتلو لپاره د وطن خاوره ډير تاثير لري تر دې چي حکيمان، عالمان، طبيبان، ساينس پوهان ليکي چي مسافر ته پکار ده چي د خپل ځان سره د خپل وطن څه خاوره د اوبو په لوښي کي واچوي او د هغه لوښي څخه د سفر په دوران کي اوبه څښي .نو کيداي سي چي رسول الله ﷺ په دې وجه دا طريقه اختيار کړې وي او نورو شارحينو هم د دې توجيهات بيان کړي دي خو هغه ټول د احتمال په درجه کي دي صحيح خبره داده چي دا د الله ﷻ يو نياز دی چي د هغه حقيقت ته زموږ د عقلو رسېدل ممکن نه دي يعني زمونږ عقلونه دې ته نسي رسېدلاي.

مولانا اشرف علي رحمة الله عليه ويلي دي چي دا حديث رقيه يعني د جادو پر جائز کيدو دلالت کوي په شرط ددې چي په هغه جادو کي د کفر گډون نه وي لکه جادو يا کلمه کفر او شرک او داسي نور، او په دې اړه مسئله داده چي منتر که څه هم د کومي ژبي وي د هندي ،اردو، عربي، فارسي، ترکي او پښتو وغيره وي د هغه ويل تر هغه وخته پوري نه دی صحيح تر څوپوري چي د هغه معنی نه وي معلومه سوې ځکه چي کيداي سي چي په دې کي د کفر الفاظ وي هو په حديث کي يوورد (بسم الله شجة قرنية ......الخ) د لرم د چيچلو لپاره منقول دی که څه هم د دې معنی نه ده معلومه مگر ويل يې جائز دي .

په آياتونو سره دم کول

﴿۱۴۴۶﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اشْتَكَى نَفَثَ عَلَى

دحضرت عائشي ؓ څخه روايت دی چي کله به رسول الله ﷺ ناروغ سو

نَفْسِهِ بِالْمُعَوِّذَاتِ وَمَسَحَ عَنْهُ بِيَدِهِ فَلَمَّا اشْتَكَى وَجَعَهُ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ كُنْتُ

نو قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس (سورتونه) به یې پر ځان دم کول او پر بدن به یې لاس تیروی. تر کوم ځایه پوری به چي د نبی کریم ﷺ لاس رسېدی، نبی کریم ﷺ چي کوم وخت په هغه ناروغی کي پرېوتی په کوم کی چي وفات سو

اَنْفُثُ عَلَيْهِ بِالْمُعَوِّذَاتِ الَّتِي كَانَ يَنْفُثُ وَاَمْسَحُ بِيَدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

نو دا دواړه سورتونه به ما لوستل، د نبی کریم ﷺ په لاسونو به می دم کول او بیا به مي د نبی کریم ﷺ لاسونه د هغه پر بدن را تیرول.

وَسَلَّمَ. متفق عليه. وَفِيْ رِوَايَةٍ لِّمُسْلِمٍ قَالَتْ كَانَ اِذَا مَرِضَ اَحَدٌ مِّنْ اَهْلِ بَيْتِهِ نَفَثَ عَلَيْهِ بِالْمُعَوِّذَاتِ.

بخاري او مسلم. او د مسلم په یوه روایت کي دا الفاظ راغلي دی چي عائشې (رض) وفرمایل د کور په خلکو کی به چي څوک ناروغه سو، نو نبی کریم ﷺ به دواړه سورتونه پر چف کول.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۸\ ۱۳۱، رقم: ۴۴۳۹، ومسلم ۴\ ۱۷۲۴، رقم: ۵۴- ۲۱۹۴.

تشریح: د معوذات څخه مراد قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس سورتونه دي په حدیث کي معوذات د جمعې په صیغه د ایاتو په اعتبار فرمایل سوي دي یا دا چي اقل جمع تر ټولو کمه درجه دوه دي ځکه د دې دواړو سورتونو لپاره د جمع صیغه استعمال سوې ده او دا هم ویل کیداي سي چي د معوذات څخه مراد درې سورتونه دي یعني قل اعوذ برب الفلق قل اعوذ برب الناس او قل هو الله احد، او دې درو ته د معوذات نوم غالبا ورکړل سوی دی دا خبره زیاته د اعتماد وړ ده، ځینو حضراتو ویلي دي چي په معوذاتو کي د دې درو سورتونو څخه ماسیوا قل یا ایها الکافرون هم داخل دی والله اعلم.

د مسلم په دوهم روایت کي د لاس ګرځولو ذکر نسته په دې هکله دا هم احتمال سته چي رسول الله ﷺ په دم کولو سره لاس هم ګرځوی. مګر دلته د دې ذکر ځکه نه وسو چي په دم کولو سره د لاس ګرځول خپله مفهوم کیږي هلته دا هم احتمال دی چي رسول الله ﷺ دم لاس هم ګرځوي همداسي په ځني وختونو کي یوازي په دم کولو باندي اکتفاء کړې وي او لاس بې نه

وي ګرځولی مګر صحيح او حقيقت ته نژدې هغه وضاحت دی کوم چې مخکې بيان سوئ دی او اولي هم دادی چې دم هم وکړل سي او لاس هم پر راتېر کړي.

دا حديث شريف په دې خبره دلالت کوي چې د الله تعالی اياتونه ويل او په ناروغ دم کول سنت دي.

د بدن د درد لپاره دعاء

﴿۱۴۴۷﴾: وَعَنْ عُثْمَانَ ابْنِ اَبِي الْعَاصِ اَنَّهُ شَكَا اِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَعًا يَجِدُهُ فِي جَسَدِهِ مُنْذُ اَسْلَمَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَعْ يَدَكَ عَلَى الَّذِي تَأَلَّمَ مِنْ جَسَدِكَ وَقُلْ بِاسْمِ اللّٰهِ ثَلَاثًا وَقُلْ سَبْعَ مَرَّاتٍ اَعُوذُ بِاللّٰهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا اَجِدُ وَاُحَاذِرُ قَالَ فَفَعَلْتُ فَاَذْهَبَ اللّٰهُ مَا كَانَ بِي. رواه مسلم.

دحضرت عثمان بن ابو العاص رضي الله عنه څخه روايت دی چې هغه نبي کريم ﷺ ته شکايت وکړ د هغه درد کوم چې دهغه پر بدن وو. رسول الله ﷺ هغه ته وفرمايل، کوم ځای چې ستا په بدن کې درد کوي هلته لاس کښېږده. درې واره (بسم الله) ووايه او اووه واره (اعوذ بعزة الله و قدرته من شر ما اجد واحاذر) ووايه، عثمان رضي الله عنه وايي ما داسي وکړل خدای جل جلاله زما څخه هغه درد بوتلی يعني جوړ سوم. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۱۷۲۸/۴، رقم: ۶۷- ۲۲۰۲.

د جبرائيل عليه السلام دعاء

﴿۱۴۴۸﴾: وَعَنْ اَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ اَنَّ جِبْرِيلَ اَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ اشْتَكَيْتَ فَقَالَ نَعَمْ قَالَ بِاسْمِ اللّٰهِ اَرْقِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ

دحضرت ابو سعيد خدری رضي الله عنه څخه روايت دي چې جبرئيل عليه السلام د نبی کريم ﷺ په خدمت کې حاضر سو او وې ويل:

ای محمده ! ایا ته ناروغ یې ؟ نبی کریم ﷺ وفرمایل : هو . جبرئیل ؑ ورته وویل : بسم الله ارقیک .... (دخدای ﷻ په نامه پر تا دم کوم د هر هغه شي څخه چي تا ته تکلیف درکوي

مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنِ حَاسِدٍ اللَّهُ يَشْفِيكَ بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ . رواه مسلم

د هر هغه چا د بدۍ څخه او د هر حاسد د نظر څخه ، الله تعالی دي تا ته شفا درکړي، دخدای ﷻ په نامه پر تا دم کوم) مسلم.

تخریج : صحیح مسلم ۱۴\۱۷۱۸، رقم: ۴۰- ۲۱۸۶.

د ناوړه پیښي څخه د پناه لپاره

﴿۱۴۴۹﴾ : عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَوِّذُ الْحَسَنَ

د حضرت ابن عباس ؓ څخه روایت دی چي نبی کریم ﷺ به خپل لمسیان حسن او حسین رضی الله عنهما په دې الفاظو سره دخدای ﷻ په پناه کي ورکول :

وَالْحُسَيْنَ أُعِيذُكُمَا بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ

اعیذ کما ... (یعنی ای حسن او حسین زه تاسو د خدای ﷻ د پوره کلماتو په پناه کي ورکوم ، د هر شیطان د بدۍ څخه ، او د هر زهرجن حیوان څخه ، او د هر

عَيْنٍ لَامَّةٍ وَيَقُولُ إِنَّ أَبَاكُمَا كَانَ يُعَوِّذُ بِهَا إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ. رواه البخاري وفي اكثر نسخ المصابيح بهما على لفظ التثنية.

نظر لګونکی د سترګو څخه) او نبی کریم ﷺ به دا هم فرمایل : چي ستاسو پلار یعنی حضرت ابراهیم ؑ به د دې کلماتو په ذریعه خپل زامن اسماعیل ؑ او اسحق ؑ (دخدای ﷻ) په پناه کي ورکول ،د مصابیح په اکثرو نسخو کی د ((بها)) پر ځای ((بهما)) دئ. بخاري .

تخریج : صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۶\۴۰۸، رقم: ۳۳۷۱.

د لغاتو حل : (لَامَّة): ای جامة للشر.

تشریح : د کلمات الله تعالی څخه مراد یا خو د الله تعالی معلومات دی یا د هغه اسماء مبارک همداسي د هغو کتابونو څخه هم مراد کیدای سي .د هر شیطان د بدي څخه مطلب دی هر

سرکش او دتر حد تیر د بدۍ څخه که هغه د خلکو څخه وي او که د پیریانو څخه وي یا د حیوانانو څخه.

(هامه) هغه زهروالا حیوان ته وایي چي د هغه په چیچلو سره انسان مړسي لکه مار او داسي نور، د کم زهروالا حیوان په چیچلو سره چي سړی نه مړکیږي هغه ته هامه وایي لکه لړم، مچ موچۍ، سمساره او داسي نور او په ځینو وختونو کي هوام د هامه جمع ته وایي د روایت د آخري الفاظو مطلب دادی چي دلته کوم حدیث نقل سوئ دی د هغه الفاظ (ان ابا کما کان یعوذ بها) کي د لفظ بها ضمیر مفرد سره نقل سوی دی حال داچي د مصابیح په اکثرو نسخو کي پر دې ځای باندي بهما ضمیر په تثنیه سره دی د دې مطلب دادی چي ددې ضمیر تثنیه به د حدیث د دواړو جملو من شر کل شیطان او من کل عین لامة خوا ته راجع دی مګر په دې کي خامخا تکلف دی ځکه علامه طیبي رح ویلي دي چي په کمو نسخو کي چي بهما د تثنیه د ضمیر سره لیکل سوي دي هلته د کاتب څخه خطا سوې ده صحیح بها یعني د مفرد په ضمیر سره دی.

تکلیف او ستونزه د الله ﷻ رحمت دی

﴿۱۴۵۰﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ يُرِدْ اللّٰهُ بِهِ خَيْرًا يُصِبْ مِنْهُ. رواه البخاري

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دي چي رسول الله ﷺ وفرمایل: دچا سره چي الله تعالی د ښو کولو اراده وکړي نو هغه په ستونزه کي واچوي. بخاري

تخريج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۱۰۳، رقم: ۶۵۴۵.

تشريح: مصیبت هر هغه شي ته وایي چي زړه یې قبول او خوښ نه کړي، ددغه حدیث څخه معلومه سوه چي مصیبت که د تکلیف او ناجوړۍ په شکل کي وي یا دیو پیښي یا د صدمې په شکل کي وي همیشه د الله د قهر او عذاب په توګه نه راځي بلکه داسي هم کیږي چي په کوم بنده باندي الله تعالی د خپل فضل او کرم سایه کول غواړي او هغه د خیر او نیکۍ پر لار روانول غواړي نو هغه په یو مصیبت کي اخته کوي چي په هغه سره نه یوازي د هغه ګناه لیري کیږي بلکه د هغه زړه او د ماغ د مصیبت سختي سره مجلي او مصفا کولو سره د خیر او نیکي نور صلاحیت پکښي پیدا کوي ددې څخه معلومه سوه که یو بنده پر یو مصیبت او تکلیف باندي صبر وکي او راضي سي نو دا به ددې خبري نښه وي چي دا مصیبت به د هغه لپاره په لمن کي د

الله ﷻ رضا او رحمت راوړي.

هو که یو بنده پر یو مصیبت باندي د صبر او توکل لمن نه پرېښودو سره ژړا او فریاد کول شروع کړي او خفه سي نو ددې صاف مطلب به دا وي چي دا مصیبت د هغه په حق کي رحمت نه بلکه د الله تعالی عذاب دی.

د تکلیف له کبله گناه معافیدل

﴿۱۴۵۱﴾: وَعَنْهُ وَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دحضرت ابو سعید خدری ﷛ څخه روایت دي چي رسول الله ﷺ وفرمایل:

قَالَ مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصَبٍ وَلَا هَمٍّ وَلَا حُزْنٍ وَلَا أَذًى وَلَا

مسلمان ته چي کوم رنځ، تکلیف، فکر، غم او څه ضرر رسیږي

غَمٍّ حَتَّى الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا إِلَّا كَفَّرَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ. متفق علیه

تر دې چي یو اغزی ئې پکښي مات سي نو الله تعالی د هغه له کبله د هغه گناه لیری کوي.

بخاري او مسلم

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۱۰۳، رقم: ۵۶۴۱، ومسلم ۴\۱۹۹۳، رقم: ۵۲- ۲۵۷۳.

تشریح: د (هم او حزن) معناوي تقریبا یو دي لیکن دومره فرق دی چي هم د راتلونکي واقع کیدونکي سره اړه لري یعني که یو داسي مشکل کار پېښېدونکی وي چي د هغه په کولو یا نه کولو سره خفگان رسیږي نو هلته (هم) استعمالیږي او د غم تعلق د تیري سوي واقعې سره وي.

په هر حال د حدیث حاصل دا دی که یو مسلمان ته څه ډول تکلیف او غم ورسیږي نو هغه د صغیره گناهونو د لیري کېدو ذریعه جوړیږي.

پر رسول الله ﷺ د ناروغۍ سختي

﴿۱۴۵۲﴾: وَعَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

عبد الله بن مسعود ﷛ څخه روایت دي چي زه د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضر سوم،

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُوعَكُ فَمَسَسْتُهُ بِيَدِي فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّكَ لَتُوعَكُ

هغه وخت د نبي کریم ﷺ تبه وه، ما د نبي کریم ﷺ پر بدن باندي لاس کښېښودئ او عرض مي

وکړ. اې د الله رسوله! ستاسو هم سخته تبه کيږي؟

وَعْكًا شَدِيدًا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجَلْ إِنِّي أُوعَكُ كَمَا يُوعَكُ

نبي کريم ﷺ وفرمايل: هو! زما هم تبه کيږي، دومره تبه کوم چې تاسو دوو کسانو ته راځي.

رَجُلَانِ مِنْكُمْ قُلْتُ ذٰلِكَ لِأَنَّ لَكَ أَجْرَيْنِ فقَالَ أَجَلْ ثُمَّ قَالَ مَا مِنْ مُسْلِمٍ

ابن مسعود رضي الله عنه وايي، ما عرض وکړ، اې د الله رسوله! د دې غالبه وجه داده چې تاسو دوه چنده ثواب تر لاسه کړئ؟ نبي کريم ﷺ وفرمايل: هو! او د دې وروسته يې وفرمايل: هيڅ يو مسلمان داسي نسته

يُصِيبُهُ أَذًى مِّنْ مَّرَضٍ فَمَا سِوَاهُ اِلاَّ حَطَّ اللهُ بِهِ سَيِّئَاتِهِ كَمَا تَحُطُّ الشَّجَرَةُ وَرَقَهَا. متفق عليه

چې هغه ته د يو ناروغي څخه تکليف ورسيږي، يا د دې څخه پرته بل يو تکليف تر څو چې الله جل جلاله د هغه په وجه د هغه ګناهونه ليرې کړي لکه د درختي څخه چې وچې پاڼې رژيږي. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۱۱۱، رقم: ۵۶۴۸، ومسلم ۴\۱۹۹۱، رقم: ۴۵- ۲۵۷۱.

﴿۱۴۵۳﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشَدَّ عَلَيْهِ الْوَجَعُ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. متفق عليه

د بی بی عائشې رضي الله عنها څخه روايت دئ چې ما د هيچا ناروغي دومره سخته نه وه ليدلې، څومره چې د رسول الله ﷺ ناروغي وه. مسلم او بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۱۱۰، رقم: ۵۶۴۶، ومسلم ۴\۱۹۹۰، رقم: ۴۴- ۲۵۷۰.

د مرګ سختي د درجو لوړي ده

﴿۱۴۵۴﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ مَاتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ حَاقِنَتِي وَذَاقِنَتِي

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ زما د غاړي او زني په مينځ (غيږ)

كي وفات سو ،

فَلَا أُكْرَهُ شِدَّةَ الْمَوْتِ لِأَحَدٍ أَبَدًا بَعْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رواه البخاري

له دې كبله د نبي كريم ﷺ څخه وروسته د هيچا د مرګ سختي بده نه ګڼم. بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۸\ ۱۴۰، رقم: ۴۴۴۶.

د لغاتو حل: (الحاقنة): الوهدة المنخفضة بين الترقوتين، والذاقنة: الذقن.

تشريح: د بي بي عائشې رضي الله عنها په ارشاد كي د مخكنيو خبرو مطلب دادی چي د رسول الله ﷺ وفات په داسي حال كي وسو چي د رسول الله ﷺ سر مبارك زما د سينې او غاړې په منځ كي پروت وو نو زه ښه پوهيدم چي هغه وخت رسول الله ﷺ د زكندن په ډومره سخت حالت كي وو او د رسول الله ﷺ مرګ ډومره سخت وو.

د حديث دوهم جزء (فلا اكره شرة الموت) مطلب دادی چي مخكي خو ما دا ګڼله چي د زكندن د حالت تكليف او د مرګ سختي د ګناهونو د كثرت په وجه وي مګر ما چي د رسول الله ﷺ مرګ وليدلو نو ماته معلومه سوه چي د مرګ سختي د ګناهونو د كثرت او د بنې خاتمې د نه كيدو علامت دی بلكه د مرګ سختي او د سكرات الموت شدت د درجاتو د لوړوالي لپاره وي.

ددې څخه معلومه سوه چي د مرګ اساني د بزرګۍ او فضيلت خبره نه ده كه داسي وي نو رسول الله ﷺ ته به دا افضليت په طريق اولی سره تر لاسه وای.

د مؤمن او منافق د ژوند مثال

﴿۱۳۵۵﴾: وَعَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت كعب بن مالك رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْخَامَةِ مِنَ الزَّرْعِ تُفَيِّئُهَا الرِّيحُ تَصْرَعُهَا مَرَّةً وَتَعْدِلُهَا

د مسلمان مثال ديو فصل د تازه پانو په ډول دی چي هوا حركت وركوي، كله ئې هوا غورځوي او كله يې دروي،

أُخْرٰى حَتّٰى يَأْتِيَهُ أَجَلُهُ وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ كَمَثَلِ الْأَرْزَةِ الْمُجْذِيَةِ الَّتِيْ

تر دې چي دهغه د مرګ وخت راځي، او د منافق مثال دصنوبر د درختي په شان دی، چي

مضبوطه او سخته وي،

لَايُصِيْبُهَا شَيْئٌ حَتَّى يَكُونَ انْجِعَافُهَا مَرَّةً وَاحِدَةً . متفق عليه

دهوا په وجه هيڅ يو ضرر نه ورسيږي ، همداسي منافق دحادثې پروا نه ساتي او خوشحاله وي بيا ناڅاپه (دصنوبر ددرختي په شان) غورځي (مري) بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۱۰۳، رقم: ۵۶۴۳، ومسلم ۴\۲۱۶۳، رقم: ۵۹-۲۸۱۰.

د لغاتو حل: (المُجذية): اى الثابتة القائمة. (انجعافُها): اى انقطاعها وانقلاعها (قطع كېدل).

تشريح : د مومن مثال خو د تازه كښت او نرمي څانګې سره وركول كيږي څرنګه چي د هوا څپې پر هغه شاخ باندي اثر اچوي داسي چي كله هغه څانګه يا شاخ راولويږي كله بې سيده كوي خو هغه ښاخ د هوا او سختي څپو په خوړلو سره پر خپل ځاي تر آخري وخته پوري ولاړ وي همداسي د مومن حال دی چي كله خو د مشكلاتو او ضعف او ناجوړي سختي بې راغورځوي كله د صحت او خوشحالي او مسرت چې د هغه په ژوند كي خوشحالي پيدا كوي همداسي د هغه خپل ژوند ورځي پوره كوي.

د منافق مثال د صنوبر د درختي سره وركړل سوی دی چي څنګه د صنوبر درخته په ښكاره پر يو ځاي ولاړه وي او پر هغه د هوا اثر نه پرېوزي خو كله چي د هغه وخت پوره سي نو هغه يودم پر مځكه راولويږي همداسي د منافق مثال دی چي هغه په دنيوي ژوند كي په ښكاره معلوميږي نه پر هغه د مصيبتونو باران كيږي او نه د ناجوړي او ضعف اثر پر لويږي تر دې چي هغه ناڅاپه بېله كومي ناروغۍ او كمزوري د مرګ خولې ته ورسوي.

د حديث حاصل دا سو چي د مومن او مسلمان ژوند په مصائبو او پريشانيو كي تيريږي كله هغه د ناجوړي او كمزورتيا په جال كي ومښلي كله دمال په كمي كي اخته سي كله په نورو دنيوي حادثاتو كي راچاپېره سي خو مومن مسلمان په داسي حالت كي ژوندئ اوسي او دا ټول شيان د هغه په حق كي د اخروي سعادت او خوش بختي علامت ګرځول كيږي په شرط د دې چي د صبر، زغم، رضا او خوشحالۍ څخه كار واخلي.

ددې په مقابله كي د منافق او فاسق ژوند دی چي پر هغه نه خو زياته د غم او تكليف سايه وي نه د ناروغي او تكليفو توره وريځ پر راځي او نه د بل څه دنيوي ذلت او مصيبت، بلكه هغه په ښكاره جوړ روغ او خوشحاله وي داسي نه هغه ته د هغه درجه حاصليږي چي په ناروغي او پريشاني كي په اخته كيدو سره د كفارې په توګه مومن او مسلمان ته حاصليږي او نه ورته هغه

ثواب او سعادت ملاويږي كوم چي په ناروغي او پريشاني كي د مومن او مسلمان د اخروي كاميابي او خلاصون ذريعه جوړه سي.

﴿۱۴۵۶﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَثَلُ

دحضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : مثال

الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الزَّرْعِ لَا تَزَالُ الرِّيحُ تُمِيلُهُ وَلَا يَزَالُ الْمُؤْمِنُ يُصِيبُهُ الْبَلَاءُ

دمؤمن ديو فصل په شان دي، هوا گاني هر وخت هغه ته حركت وركوي، دغسي مؤمن ته تكليفونه رسيږي

وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ كَمَثَلِ شَجَرَةِ الْأَرْزِ لَا تَهْتَزُّ حَتَّى تَسْتَحْصِدَ. متفق عليه

او دمنافق مثال دصنوبر د درختي په شان دي، چه هغه نه ښوري، تر دې چي دبيخه څخه ووځي. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۱۰۳، رقم: ۵۶۴۴، ومسلم ۴\۲۱۶۳، رقم: ۵۸- ۲۸۰۹.

تشريح: مطلب دادی چي منافق په دنيوي ژوند كي په زياتو مصيبتو او تكليفو كي نه وي او نه يو درد پر هغه ډير اثر كوي چي ددې ځاي د مصيبتونو په بدله كي د هغه لپاره د اخروي ژوند عذاب سپک نه سي بلكه د مسلمان په دنيا كي مصائب او په دردو كي اخته كيدل د دې خبري نښه ده چي هغه ته به په آخرت كي ډير د سكون او راحت څخه ډک ژوند حاصليږي.

ناروغۍ ته بد مه وایاست

﴿۱۴۵۷﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى أُمِّ السَّائِبِ فَقَالَ مَا لَكِ

دحضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ بی بی ام سائبې رضی الله عنها ته تشريف وروړئ او پوښتنه يې ځيني وكړه،

تُزَفْزِفِينَ قَالَتْ الْحُمَّى لَا بَارَكَ اللهُ فِيهَا فَقَالَ لَا تَسُبِّي الْحُمَّى فَإِنَّهَا تُذْهِبُ

ولی رپيږې؟ هغې ورته وويل، تبه مي ده، خدای جل جلاله دي دې ته بركت ور نه كړي، نبی كريم ﷺ ورته وفرمايل: تبی ته بد مه وايه، ځكه چي تبه

خَطَايَا بَنِي آدَمَ كَمَا يُذْهِبُ الْكِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ. رواه مسلم

دانسان ګناهونه داسي ليري کوي څنګه چي بټۍ داوسپني ميل (خيري) ليري کوي. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم: ۴\۱۹۹۳۱، رقم: ۵۳- ۴۵۷۵.

د لغاتو حل: (تُزَفزِفِينَ): اى مالک ترتعدين (رپېدل).

تشريح: په يو روايت کي نقل دي چي الله تعالى د مومن ټولي ګناوي د هغه د يوې شپې د تبې په خاطر ليري کوي همداسي ابوداود په يوه روايت کي نقل کړي دي چي د يوې شپې تبه د يوه کال ګناه تويوي.

په ناروغۍ کي نيک عملونه

﴿۱۴۵۸﴾: وَعَنْ اَبِيْ مُوْسٰى قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا مَرِضَ الْعَبْدُ أَوْ سَافَرَ كُتِبَ لَهُ مِثْلُ مَا كَانَ يَعْمَلُ مُقِيمًا صَحِيحًا. رواه البخاري

دحضرت ابو موسى رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: هر کله چي يو بنده ناروغه سي يا سفر کوي (او دهغه څخه دهغه نفلونه او اذکار پاته کيږي) نو دهغه په حساب کي ليکل کيږي، څنګه چي به هغه د روغتيا او اقامت په حالت کي کول. بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۶\۱۳۶، رقم: ۲۹۹۶.

په طاعون سره مرګ

﴿۱۴۵۹﴾: وَعَنْ اَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الطَّاعُوْنُ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ. متفق عليه

دحضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: (په) طاعون (کي مړ کېدل) دهر مسلمان لپاره شهادت دى. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۱۸۰، رقم: ۵۷۳۲، ومسلم ۳\۱۵۲۲، رقم: ۱۶۶- ۱۹۱۶.

تشريح: مطلب دادى چي په کومه سيمه کي که چيري د طاعون ناروغي خپره سي نو کوم مسلمان چي د صبر او زغملو لمن ونيسي او د ناجوړۍ څخه د بيريدو څخه بل ځاي ته نه وتښتي بلکه په الله جل جلاله باندي په باور او توکل کولو سره هلته اوسي او د طاعون په مرض مړ سي نو هغه ته د شهيد مرتبه ورکول کيږي طاعون د يوې ناجوړي نوم دى په کمه علاقه کي چي

دا ناجوړي پيدا سي د هغه ځاي آب هوا عام ژوند د انسانانو او حيوانانو ټول ددې ناروغۍ د جراثيم او فساد څخه متاثره کيږي .

ځينو خلکو ويلي دي چي طاعون هغه خاص نا جوړي ته وايي چي په هغه سره د بدن پر نرمه برخه باندي زخم کيږي لکه ترخ او هغه زخمونه شاو خوا تور سره او شنه وي .

د شهيد ثواب

﴿۱۴۶۰﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ الشُّهَدَاءُ خَمْسَةٌ اَلْمَطْعُوْنُ وَالْمَبْطُوْنُ وَالْغَرِيْقُ وَصَاحِبُ الْهَدْمِ وَالشَّهِيْدُ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ. متفق عليه

دحضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : شهيدان پنځه دي . يو طاعون ځپلي . دوهم چي دنس دناروغي څخه مړ سي ، دريم چي په اوبو کي بې اختياره مړ سي ، څلورم چي د دېوال يا بام لاندي مړ سي ، پنځم چي دخداى ﷻ په لاره کي شهيد سي . بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ٦\٤٢، رقم: ٢٨٢٩، ومسلم ١٣\١٥٢١، رقم: ١٦٤ - ١٩١٤.

تشريح : په اوبو کي مړ سړي ته د شهادت ثواب حاصليږي چي بې اختياره او بې پامه په اوبو کي ډوب سوى وي همداسي که په درياب کي کښتۍ ډوبه سي يا ماته سي او ټول خلک يا څه خلک په درياب کي ډوب سي نو په هغوى کي ډوبيدونکي ته به د شهادت ثواب حاصليږي په شرط ددې چي د څه گناه او معصيت په ارادې سره په کشتۍ کي ناست نه وي .

په دې حديث کي د پنځو ډولو شهيدانو ذکر سوى دى په دې اړه په دې خبره پوهيدل پکار دي چي حقيقي شهيدوازي هغه سړى دى چي د الله ﷻ په لار کي خپل ځان قربان کي،د شهيدانو قسمونه حکمي دي مړ کيدونکى چي حقيقي شهيد خونه وي هو د هغوى بېکسي او بې بسي د مرگ په وجه ده ته د شهادت ثواب حاصليږي .

په دې وخت ددې خبري وضاحت هم ضروري دى چي دلته په دې حديث کي د څلور قسمه شهيدانو ذکر سوى دى ددې څخه ماسيوا د حکمي شهيدانو نور هم ډېر زيات قسمونه دي چي د هغوى په باره کي په نورو مشهورو حديثو کي ذکر دي چي ځيني علماء مثلا سيوطي رح وغيره هغوى په يو ځاي کي راجمع کړي دي په دې حديث کي چي د حکمي شهداء ذکر سوي دي ددې ماسيوا نور حکمي شهداء دا دي .

ذات الجنب: يعني د نمونيه په ناجوړي کي مړ کيدونکى ، په سوزيدو سره مړ کيدونکي ، د

حمل په حالت كي مړه كيدونكې ښځه يا پيغله مړه كيدونكې هغه ښځه چي د حمل كيدو وروسته د بچي د پيدائش پوري يا د بچي د شېدو وركولو په وخت كي مړه سي يعني په دق مرض كي مړكيدونكې د سفر په حالت كي مړكيدونكى د جهاد په سفر كي د سورلئي څخه د راغورځيدو په وخت كي مړكيدونكى مرابط يعني د اسلامي مملكت د سرحدونو د حفاظت په دوران كي مړكيدونكى په كنده كي په غورځيدو سره مړكيدونكى د درنده ګانو يعني زمري او داسي نورو د حملې څخه مړ كېدونكى ، خپل مال خپل اهل وعيال خپل دين خپله وينه او د حق له خاطره قتليدونكى د جهاد په دوران كي خپل د مرګ مړكيدونكى او هغه سړى چي د شهادت پر خوله آرزو لري خو د شهادت موقع نه سي ورته نصيب او د هغه وخت پوره سي او د شهادت خواهش يې په زړه كي پاته سي او ددې دنيا څخه ولاړ سي .

د حضرت علي رح څخه روايت دى كوم سړى چي حاكم وخت د ظلم او تشدد په توګه په قيد خانه كي واچول سي او هغه هلته مړ سي نو هغه شهيد دى كوم سړى چي په ظالمانه طريقې سره ووهل سي او د هغه په نتيجه كي مړ سي نو هغه شهيدٌ دى او كوم سړى چي د توحيد په شاهدي وركولو سره خپل سر خالق ته وروسپاري نو هغه شهيد دى .

د حضرت انس رضي الله عنه څخه په مرفوع طريقې سره روايت دى چي حضرت ابو عبيده بن الجراح رضي الله عنه روايت كوي ما عرض وكړ يا رسول الله ﷺ په شهداوو كي د الله په نزد تر ټولو زيات با فضيلت شهيد كوم يو دى رسول الله ﷺ وفرمايل هغه سړى چي د ظالم حاكم په مخكي ودرېږي هغه ته د ښه او نيك كار كولو حكم وركړي او د بد كار څخه يې منعه كي او هغه حاكم هغه سړى مړ كړى .

د حضرت ابو موسي رضي الله عنه څخه روايت دى كوم سړى چي د آس يا اوښ د پښو لاندي سي او هغه مړ سي يا د زهرو لرونكو حيوانانو په چيچلو سره مړ سي نو هغه شهيد دى او د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دى د كوم سړي چي د چا سره عشق و سي او نه يوازي دا چي هغه په خپل عشق كي متقي پاته سو بلكه هغه خپل عشق هم پټ كړ او په دې حال كي مړ سو نو هغه شهيد دى .

د رسول الله ﷺ د ارشاد نقل دى چي كوم سړى په كښتى كي ناست د سر چكر او په قي مړ سو نو هغه ته د شهيد اجر وركول كيږي .

د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه څخه مرفوعا روايت دى چي الله تعالى د ښځو په باره كي غيرت او خودداري لازمه كړې ده او د خلكو لپاره يې جهاد ضروري ګرځولى دى نو كمي ښځي چي د خپلي بنې موجودګي كي د صبر او زغم څخه كار واخلي نو هغې ته به د شهيد اجر حاصليږي.

بي بي عائشه رضي الله عنها مرفوعا روايت كوي چي كوم سړی هره ورځ پنځوس واره دا دعا ووايي (اللهم بارک لي في الموت وفيما بعد الموت) او د مرګ پر بستره وفات سي نو الله تعالی هغه ته د شهيد اجر ورکوي.

حضرت ابن عمر رضي الله عنه مرفوعا روايت كوي كوم سړی چي د اشراق او څاښت لمونځ كوي او په مياشت كي درې روژې نيسي او وتر لمونځ نه د سفر په حالت كي پريږدي نه د قيام په حالت كي نو د هغه لپاره د شهيد اجر ليكل كيږي.

همداسي په امت كي په عامه توګه د اعتقادي او عملي ګمراهي وخت سنتو باندي په ټينګه سره قائم اوسيدونكی او د علم په غوښتني كي مړكيدونكی شهيد دی د علم په غوښتني كي د مړكيدونكي څخه مراد هغه سړی دی چي د علم په حاصلولو او درس وتدريس كي مصروفه وي يا په تصنيف وتاليف يا ترجمه كي مصروفه وي لكه فقير چي د دې كتاب مترجم دی يا يوازي په څه علمي مجلس كي حاضر وي او كوم سړي چي خپل ژوند داسي تير كړي چي د خلكو ميلمستيا او خاطر تواضع د هغه طريقه وي نو هغه شهيد دی مرتث يعني هغه سړی چي د جنګ په ميدان كي په زخمي كيدو سره سمدستي نه سي مړ بلكه كم نه كم تر دو مره وخته پوري ژوندی وي چي د دنيا د څه شي فائده واخلي نو هغه هم شهيد دی كوم سړی چي د مسلمانانو غله ورسوي او كوم سړی چي خپل اهل وعيال او د خپل غلام او مينزي لپاره يو څه وګټي نو هغه شهيد دی همداسي هغه جنب سړی چي كافر يې د جنګ په ميدان كي قتل كي او او شريق يعني هغه سړی چي په غاړه كي يې اوبه ومښلي او ساه يې بنده سي او مړ سي نو هغه هم شهيد دی.

په حديث كي راغلي دي چي كوم مسلمان په خپل مرض كي د حضرت يونس عليه السلام دا دعا (لااله الا انت سبحانک اني كنت من الظالمين) څلويښت واري ووايي او په هغه مرض كي وفات سي نو هغه ته د شهيد ثواب وركول كيږي او كه د هغه مرض څخه خلاص سي نو هغه په هغه حال كي صحت منده كيږي چي د هغه مغفرت سوی وي.

دا هم په حديث كي وارد دي چي ريښتني او امانت دار تاجر به د قيامت په ورځ د شهداوو سره وي او كوم سړی چي د جمعې په شپه مړ سي هغه شهيد دی.

او په حديث كي دا هم نقل دي چي بلا اجرت يوازي د الله تعالی د رضا د خاطره اذان كوونكی موذن د هغه شهيد په ډول دی چي په خپلو وينو كي لت پت سي او هغه موذن چي مړ سي نو د هغه قبر چينجي نه كوي .نقل دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل :كوم سړی چي پر ما يو واري درود ووايي نو الله تعالی پر هغه لس وراه درود وايي او كوم سړی چي پر ما لس واره

درود ووايي نو الله تعالی هغه د دواړو سترګو په مينځ کي نفاق او د اور څخه خلاصي ورته ليکي او الله تعالی به هغه بنده د قيامت په ورځ د شهيدانو ملګری کړي.

نقل دي چي کوم سړی د سهار په وخت کي درې واره (اعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم) او د سورة حشر اخري درې اياتونه ووايي نو الله تعالی د هغه سره اويا زره ۷۰۰۰۰ ملائکي مقرري کوي او د هغه لپاره تر ماښامه پوري د بخښني لپاره دعا کوي او که هغه سړی په هغه ورځ مړ سي نو د هغه مرګ د شهيد مرګ وي او څوک چي يې په سهار کي ووايي نو هغه هم د دې اجر مستحق دي.

نقل سوي دي چي رسول الله ﷺ يوه ورځ وصيت وکړ چي کله تاسو د شپې د خوب لپاره خپلي بسترې ته ورځئ نو د سورة حشر اخري اياتونه واياست او وې فرمايل که تاسو د شپې د دې ويلو وروسته بيده سی او د شپې مړه سئ نو د شهيد مرګ به درته حاصليږي.

نقل سوي دي چي کوم سړی چي د مرګي په مرض کي اخته وي نو هغه شهيد کيږي او کوم سړی چي د حج او عمرې په دوران کي مړ سي نو شهيد کيږي کوم سړی چي په اوداسه کي مړ سي نو هغه شهيد کيږي همداسي د روژې په مياشت کي په بيت المقدس کي په مکه مکرمه يا مدينه منوره کي مړ سي نو هغه شهيد دی د مانده توب په ناروغي کي چي څوک مړ سي نو هغه هم شهيد کيږي کوم سړی چي په افت او بلا کي اخته وي او هغه په هغه حالت ضرر او بلا باندې د صبر او رضا لمن نيولې مړ سي نو هغه شهيد دی او کوم سړی چي د سهار ماښام مقاليد السماوات والارض ....الخ) چي د هغه د ويلو د فضيلت تذکيره په يو حديث کي سوې ده چي دا ووايي نو هغه شهيد دی.

نقل دي چي کوم سړی د نوي کالو په عمر کي مړ سي يا په داسي حال کي مړ سي چي د هغه مور وپلار د هغه څخه خوشحاله وي يا نيک بخته ښځه چي په داسي حال کي مړه سي چي د هغې خاوند د هغې څخه راضي وي نو هغه شهيده ده همداسي عادل حکيم او بادشاه صدر ګورنر شرعي قاضي او داسي نور يعني هغه قاضي چي هغه هميشه د حق او انصاف په رڼا کي فيصلې کړي وي او چي هغه مړ سي نو هغه شهيد دی او هغه مسلمان هم شهيد دی چي د يو ضعيف مسلمان سره د ښو خبرو او نيکه معامله وکړي. والله اعلم.

د طاعون په سيمه کي صبر

﴿۱۴۶۱﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سَأَلْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الطَّاعُونِ

دبی بی عائشي (رض) څخه روايت دي چي ما د رسول الله ﷺ څخه د طاعون حقيقت وپوښتئ

فَأَخْبَرَنِي أَنَّهُ عَذَابٌ يَبْعَثُهُ اللَّهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَأَنَّ اللَّهَ جَعَلَهُ رَحْمَةً لِلْمُؤْمِنِينَ

، نو نبي كريم ﷺ وفرمايل : طاعون يو عذاب دئ چي خداى ﷻ يې پر خپلو بندگانو وغواړي نازلوي يې ، او خداى ﷻ دا د مؤمنانو لپاره رحمت گرځوي

لَيْسَ مِنْ أَحَدٍ يَقَعُ الطَّاعُونُ فَيَمْكُثُ فِي بَلَدِهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا يَعْلَمُ أَنَّهُ

او كوم ځاى چي طاعون وي ، او هلته د خداى ﷻ يو مؤمن بنده پاته سي او د ښار او كلي څخه ونه تښتي ، او صابر پاته سي او د خداى ﷻ څخه د ثواب غوښتونكى سي ، او باور ولري چي

لَا يُصِيبُهُ إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ إِلَّا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ شَهِيدٍ . رواه البخاري

هغه ته به څه ضرر نه رسيږي ، مگر نه هغه چي خداى ﷻ ليكلي وي ، نو هغه ته د شهيد ثواب وركول كيږي . بخاري .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۳/۱۵۲۱، رقم: ۱۶۴- ۱۹۱۴.

د طاعون د سيمي لپاره هدايت

﴿۱۴۶۲﴾: وَعَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دحضرت اسامه بن زيد رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

الطَّاعُونُ رِجْسٌ أُرْسِلَ عَلَى طَائِفَةٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَوْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ

طاعون يو عذاب دئ چي د بني اسرائيلو پر يو ډلي نازل سوئ وو ، يا نبی كريم ﷺ وفرمايل : په هغه خلكو كي چي ستاسو مخكي وه ،

فَإِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ فَلَا تَقْدَمُوا عَلَيْهِ وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا فَلَا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ . متفق عليه

هر كله چي تاسو واورئ چي په يو ځاى كي طاعون دئ ، نو هلته مه ځئ او هر كله چي په يو ځاى كي طاعون خپور سي كوم ځاي چي تاسو اوسېږئ نو د هغه ځايه څخه بلي خوا ته مه تښتئ .

بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ١٠\١٩٢، رقم: ٦٩٧٤، ومسلم ١٤\١٧٣٦، رقم: ٩٢- ٢٢١٨.

تشريح: د بني اسرائيلو د يو ډلي څخه مراد هغه ډله ده چي هغوی ته د الله تعالی حکم ورکړل سوی وو چي (ادخلوا الباب سجدا) يعني په دروازه کي په سجده کولو سره داخل سئ خو هغوی د سرکښۍ او نافرمانۍ څرګندونه وکړه الله تعالی فرمايي (فانزلنا عليهم رجزا من السماء) يعني مونږ د هغوی د سرکښۍ او نافرمانۍ په وجه پر هغوی باندي د اسمان عذاب رانازل کړی.

ابن مالک رحمه الله فرمايي چي هغه اسماني عذاب طاعون وو چي الله تعاليپر هغه بد بخت او سرکش قوم باندي نازل کړ د هغه نتيجه دا سوه چي په هغه عذاب کي په اخته کيدو سره د هغه قوم څلويشت زره غټ شپين ږيري آنا فآنا د مرګ خولې ته ورسول.

په دغه حديث کي د طاعون زده سيمي په باره کي دوې لارښوونې ورکول کيږي يو خو دا چي په کمه علاقه کي طوفان راغلی وي او تاسو هلته د مخکي څخه نه ياست موجود نو اوس د طاعون د خپريدو په وجه هغه علاقې ته مه ځئ د دې څخه منعه ځکه فرمايل سوې ده چي په قصد سره ځان په هلاکت کي نه دي اچول پکار .دوهم هدايت دادی چي په کومه سيمه کي طاعون راغلی وي او تاسو هلته د مخکي څخه موجود ياست نو اوس يوازي د طاعون د خپريدو په وجه د هغه علاقې د وتلو څخه بل ځاي ته مه تښتئ ځکه چي همداسي د تکليف او پريشاني او د مرګ د بيريدو څخه د تښتيدو مطلب به دا وي چي د تقديرد ليکلي فيصلې څخه تيښته نه ده پکار ځکه دا بې فايدې دي .نو د څه عامي وبا د خپريدو د وخت په باره کي د اسلام د مقدس دين دا قاعده ده چي کوم ځاي وبا خپره سوې وي هلته تلل نه دي پکار او کوم ځاي چي د مخکي څخه موجود وو او هلته وبا خپره سوې وي نو بيا دي د هغه ځاي څخه نه تښتي کوم سړي چي وتښتي نو د ګناه کبيره مرتکب ګرځي او د الله تعالی د درګاه څخه شړل سوئ به وي هو د وبا څخه ماسوا پر نورو وختونو باندي چيري چي د هلاکت ګمان غالب وي د تښتيدو اجازت دی مثلا يو سړی په کور کي وي او زلزله راسي يا په کور کي اور ولګيږي يا همداسي يو څوک تر ديوال لاندي ناست وي چي د هغه د رايله کيدو بيره وي نو د هغه ځاي څخه تښتيدل جائز دي.

پر ړوندوالي باندي صبر او اخروي ثواب

﴿۱۴۶۳﴾: وَعَنْ اَنَسٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ اللّٰهَ قَالَ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دي چي ما د رسول الله ﷺ څخه واورېدل: الله تعالى فرمايي:

إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي بِحَبِيبَتَيْهِ ثُمَّ صَبَرَ عَوَّضْتُهُ مِنْهُمَا الْجَنَّةَ يُرِيدُ عَيْنَيْهِ. رواه البخاري

کوم بنده چي زه په دوه خوښ شيانو کي اخته کوم، او هغه ور باندي صبر وکړي نو دهغو په بدله کي زه جنت ورکوم او هغه دوه خوښ شيان سترګي دي (يعني څوک چي زه ړوند کړم). بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۱۱۶، رقم: ۵۶۵۳.

تشريح: د الله جل جلاله د ارشاد مطلب دادی چي کوم سړی زه ړوند کړم نو هغه ته د دواړو سترګو په بدله کي جنت ورکوم يعني هغه د نجات حاصلونکو خلکو سره يوځای کوم يا دا چي هغه ته په جنت کي خاص ځای او درجات ورکوم.

کله چي يو سړی د سترګو څخه محروم سي نو هغه ته پکار ده چي هغه د دې په وجه په ژبه شکايت نه راوړي او نه دي په زړه کي څه تنګي پيدا کوي بلکه په داسي صورت کي دي صبر او زغم څخه کار واخلي او پوه دي سي چي ړوند کيدل د خدای جل جلاله د غضب وجه نه ده بلکه د ګناهونو د ليري کولو او درجاتو لوړولو او د بدنظر څخه د بچ کيدلو لپاره حق تعالى په ازمائش کي اخته کي د يو بزرګ په باره کي نقل دي چي کله د عمر په اخري برخه کي ړوند سو نو وه يې فرمايل هغه خلوت چي ټول عمر مي غوښتی اوس مي تر لاسه کړ.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د ناروغ د پوښتني ثواب

﴿۱۴۶۴﴾: عَنْ عَلِيٍّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَا

د حضرت علي رضي الله عنه څخه روايت دي چي ما د رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي چي فرمايل يې:

مِنْ مُسْلِمٍ يَعُودُ مُسْلِمًا غُدْوَةً إِلَّا صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتَّى يُمْسِيَ

كوم مسلمان چي د يو مسلمان وروردناروغي پوښتنه دسهار په وخت كي وكړي نو اويا زره ملائكي ترمابنامه پوري دهغه لپاره درحمت او مغفرت دعاوي كوي،

وَإِنْ عَادَهُ عَشِيَّةً إِلَّا صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتَّى يُصْبِحَ وَكَانَ لَهُ خَرِيفٌ فِي الْجَنَّةِ. رواه الترمذي وابوداؤد.

او څوک چي د مابنام په وخت كي دناروغ پوښتنه وكړي ، نو دهغه لپاره اويا زره ملائكي تر سهاره پوري د رحمت او مغفرت دعاوي كوي او په جنت كي دهغه لپاره يو باغ تياكي. ترمذي، ابوداؤد

تخريج: سنن ابي داوُد ۳\ ۴۷۵، رقم: ۳۰۹۸، والترمذي: ۳\ ۳۰۰– ۳۰۱، رقم: ۹۶۹.

د لغاتو حل: (خَرِيف): الحائط، اى البستان من النخل (د خرما باغ).

د سترګو د ناروغۍ لرونكو د عيادت مسئله

﴿۱۴۶۵﴾: وَعَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ عَادَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ وَجَعٍ كَانَ بِعَيْنَيَّ. رواه أحمد وأبو داود.

د حضرت زيد بن ارقم ﷛ څخه روايت دي چي زما سترګي خوږېدې نو نبي كريم ﷺ زما پوښتنه وكړه. ترمذي، ابوداؤد

تخريج: الامام احمد في مسنده ۴\ ۳۷۵، وابوداؤد : ۳\ ۴۷۷، رقم: ۳۱۰۲.

تشريح : له دغه حديث څخه معلومه سوه چي د هغه سړي عيادت كول سنت دي كوم چي د سترګو په خوږ يا د سترګو په ناروغۍ اخته وي هر كله چي د يو روايت چي په جامع صغير كي نقل دي چي د هغه دا مفهوم دی چي درې ناروغه داسي دي چي په هغه كي د ناروغه سړي عيادت كول نه دي پكار اول د سترګو خوږ دوهم د زامي د غاش په درد كي دريم په غټو دانو كي.

په دغه دواړو حديثونو كي ټكر دی ځكه چي په دې دواړو كي به د دې تاويل په ذريعه مطابقت پيدا كولاي سي چي په دې ناروغيو كي د ناروغه سړي پوښتنه دي هغه خلك نه كوي چي د هغوی لپاره ناروغه سړي ته تكليف رسيږي يا د هغوی راتلل د ناروغه لپاره مشكل وي ځكه خلك د اسي ناروغه سړي پوښتني ته ځي نو د سترګي په خوږېدو سره يا د سترګي د دويمي ناجوړي په شكل كي ناجوړی به خپلي سترګي په خلاصيدو باندي مجبوره كيږي يا د

زامي د غابن د درد كولو په صورت كي هغه ته به د خبرو په وجه ډير زيات تكليف وي همداسي كه غتيه دانه وه نو هغه به د هغوی په وجه په صحيح توګه سره په ناستي باندي مجبوره وي او ښكاره ده چي د دې دانې په وجه به د هغه لپاره په څه بل صحيح هيئت باندي ناسته د ډير زيات تكليف باعث وي هو كه داسي خلک عيادت ته ورسي چي د هغوی په وجه ناجوړي ته تكليف نه وي يا د هغوی ورتلل پر ناجوړه سړي ډير بوج نه وي نو په دې ناجوړيو كي هم پوښتني ته ورتللو كي څه حرج نسته حاصل دا چي دلته كوم حديث نقل كيږي هغه په اخري صورت باندي محمول وي او د جامع صغير روايت به پر اول صورت باندي محمول كيږي.

د عيادت لپاره اودس كول سنت دي

﴿۱۴۶۶﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ تَوَضَّأَ

دحضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: چاچي اودس وكړ

فَأَحْسَنَ الْوُضُوْءَ وَعَادَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ مُحْتَسِبًا بُوْعِدَ مِنْ جَهَنَّمَ مَسِيْرَةَ سِتِّيْنَ خَرِيْفًا. رواه أبو داود.

او په ښه توګه يې اودس وكړ او هغه صرف د ثواب په نيت ديو مسلمان ورور پوښتنه وكړه، نو هغه د دوږخ څخه د شپيته كلو په مسافت ليري ساتل كيږي. ابو داؤد

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\۴۷۵، رقم: ۳۰۹۷.

تشريح: د دې حديث څخه معلومه سوه چي د عيادت لپاره اودس كول سنت دی او غالبا د دې حكمت دا فرمايل سوی دی چي عيادت عبادت دی او ښكاره ده چي په اوداسه سره عبادت كامل او افضل كيږي علماء ليكي كه په داسي حالت كي دعا وكړل سي نو قبليږي.

د ناروغ لپاره دعاء

﴿۱۴۶۷﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَعُوْدُ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كوم مسلمان چي د يو مسلمان پوښتنه وكړي

مُسْلِمًا فَيَقُوْلُ سَبْعَ مَرَّاتٍ أَسْأَلُ اللهَ الْعَظِيْمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ أَنْ

او اووه واره دا كلمات ووايي ، اسال...... ان يشفيك (د لوى الله ﷻ څخه دعا غواړم چي دعرش عظيم خاوند دئ ، دا چي

يَّشْفِيَكَ إِلاَّ شُفِيَ إِلاَّ أَنْ يَّكُوْنَ قَدْ حَضَرَ أَجَلَهُ . رواه أبو داود والترمذي .

تاته شفاء درکړي) نو خدای ﷻ هغه ته شفاء ورکوي ، په شرط ددې چي دهغه دمرګ وخت نه وي راغلی . ابوداؤد او ترمذي.

تخريج: سنن ابي داوٗد ۳\۴۷۹، رقم: ۳۱۰۶، والترمذي ۴\۳۵۷، رقم: ۳۰۸۳.

دتبي او درد دعاء

﴿۱۴۶۸﴾: وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُعَلِّمُهُمْ مِنَ الْحُمّٰى وَمِنْ

دحضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دي چي نبی کريم ﷺ به خپلو اصحابو ته بنودل چي هغوی دتبي او

الْأَوْجَاعِ كُلِّهَا أَنْ يَقُوْلَ بِسْمِ اللّٰهِ الْكَبِيْرِ أَعُوْذُ بِاللّٰهِ الْعَظِيْمِ مِنْ شَرِّ كُلِّ

درد په وخت كي دا كلمات وائي : بسم الله............حر النار (دلوی خداي ﷻ په نامه زه د لوي خدای ﷻ په ذريعه پناه غواړم د شر څخه د هر

عِرْقٍ نَعَّارٍ وَمِنْ شَرِّ حَرِّ النَّارِ . رواه الترمذي وقال هذا حديث غريب لا يعرف الا من حديث ابراهيم بن اسمٰعيل وهو يضعف في الحدث .

رګ جوش وهونكي او د اور دګرمی د بدی څخه)(ترمذي ، دا حديث غريب دي) يوازي د ابراهيم بن اسماعيل څخه روايت دئ او دی ضعيف ګڼل سوی دی.

تخريج: سنن الترمذي ۴\۳۵۳، رقم: ۲۰۷۵.

د لغاتو حل: (نعار) : ای فوار الدم.

تشريح : د هر رګ جوش وهونكي څخه مراد هغه وينه ده چي په رګ كي جوش وهي مطلب دادی چي زه د هغي ويني څخه پناه غواړم كومه چي په رګ كي جوش وهي څكه چي وينه غالبه سي نو تكليف رسوي داسي چي د هغه څخه تبه او نور مرضونه پيدا كيږي دا حديث ابي شيبه ،

ترمذي ابن ماجه، ابن ابي الدنيا ابن سني او حاكم روايت کړی دی او بيقهي په دعوات كبير کي د دې د صحت تصديق کړی دی .

په ناروغۍ کي کومه دعاء پکار ده؟

﴿۱۴۶۹﴾: وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ

دحضرت ابو درداء رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي چي فرمايل یې

مَنِ اشْتَكَى مِنْكُمْ شَيْئًا أَوِ اشْتَكَاهُ أَخٌ لَهُ فَلْيَقُلْ رَبُّنَا اللهُ الَّذِي فِي السَّمَاءِ

په تاسو کي چي يو څوک ناروغ سي يا د هغه ورور ناروغ وي، نو هغه ته پکار ده چي دا کلمات ووايي : ربنا الله ..... فيبرا (زموږ رب الله جل جلاله دئ، هغه الله جل جلاله چي په اسمان کي دئ،

تَقَدَّسَ اسْمُكَ أَمْرُكَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ كَمَا رَحْمَتُكَ فِي السَّمَاءِ فَاجْعَلْ

ستاسو نوم پاک دئ، ستاسو حکم په اسمان او مځکه کي منل کیږي، څنګه چي ستا رحمت په اسمان کي دئ، همداسي

رَحْمَتَكَ فِي الْأَرْضِ اغْفِرْ لَنَا حُوبَنَا وَخَطَايَانَا أَنْتَ رَبُّ الطَّيِّبِينَ أَنْزِلْ رَحْمَةً

رحمت په مځکه کي نازل کړئ، زموږ کوچني او لوی ګناهونه وبخښې، ته د پاکو خلکو پروردګار یې، نازل کړې رحمت

مِنْ رَّحْمَتِكَ وَشِفَاءً مِنْ شِفَائِكَ عَلَى هٰذَا الْوَجَعِ فَيَبْرَأُ . رواه أبو داود .

دخپل رحمت څخه و دخپلې شفاء څخه شفاء پر دغه ناروغۍ نو هغه به ښه سي) ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ۴\۲۱۸، رقم: ۳۸۹۲.

د لغاتو حل: (حُوبنا): اى ذنبنا (زموږ ګناه).

تشريح: څرنګه چي ستا رحمت په اسمان کي دی: د دې مطلب دادی چي په اسمان کي خو ستا رحمت په هر ځای کي دی او د هغه ځای پر هر اوسيدونکي دی خلاف د مځکي او د مځکي د اوسيدونکو چي دلته رحمت خو خاص پر ځينو باندي وي او پر ځينو باندي نه وي يعني خاص رحمت سره يوازي مومن فيضياب کيږي نه چي کافر که څه هم عام رحمت د ټولو لپاره يو ډول دی خواه مومن وي يا کافر څنګه چي ارشار رباني دی :

رحمتي وسعت كل شيء : زما رحمت پر هر شي باندي دی د پاکیزه خلکو څخه مراد مومن دی چي د شرک څخه پاک وي یا هغه متقي مسلمانان ځني مراد دي چي خپل ځان د فاسدو اعمالو او اقوالو څخه ژغوري.

د عیادت پر وخت دعاء

﴿۱۴۷۰﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دحضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه څخه روایت دي چي رسول الله ﷺ وفرمایل :

إِذَا جَاءَ الرَّجُلُ يَعُوْدُ مَرِيْضًا فَلْيَقُلْ اَللّٰهُمَّ اشْفِ عَبْدَكَ يَنْكَأُ لَكَ عَدُوًّا أَوْ يَمْشِيْ لَكَ إِلٰى جَنَازَةٍ. رواه أبو داود.

کله چي یو سړی د ناروغ پوښتني ته راسي، نو هغه ته پکار ده چي دا کلمات ووایي: اللهم .... إلى جنازة: (یا الله د ي خپل بنده ته شفاء ورکړه چي ستا د دښمن سره جنګ وکړي یا ستا د رضا د تر لاسه کولو لپاره د جنازي سره ولاړ سي) ابوداؤد

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\ ۴۸۰، رقم: ۳۱۰۷.

د لغاتو حل: (ينكا): يجرح (ژوبل کیږي).

ستونزي او تکلیفونه کفاره ده

﴿۱۴۷۱﴾: وَعَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أُمَيَّةَ أَنَّهَا سَأَلَتْ عَائِشَةَ عَنْ قَوْلِ اللّٰهِ تَعَالٰى

حضرت علی بن زید د امیه رضی الله عنهما څخه روایت کوي چي هغې د عائشې رضی الله عنها څخه د دې ایاتو مطلب وپوښتۍ.

إِنْ تُبْدُوْا مَا فِيْ أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوْهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ، وَعَنْ قَوْلِهِ مَنْ يَعْمَلْ

ان تبدوا ..... به الله (څه چي ستاسو په زړونو کي دي، هغه که ظاهر کړي یا ئې پټ کړي، خدای به در څخه د هغه حساب وکړي) او ومن یعمل

سُوْءًا يُجْزَ بِهِ. فَقَالَتْ مَا سَأَلَنِيْ عَنْهَا أَحَدٌ مُنْذُ سَأَلْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

سوء یجز به (او څوک چي بدي وکړي د هغه بدله به ورکول سي). بی بی عائشې رضي الله عنها وفرمایل:

كله چي دا مسئله ما د رسول الله ﷺ څخه وپوښتل ،

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ هَذِهِ مُعَاتَبَةُ اللهِ الْعَبْدَ فِيمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْحُمَّى وَالنَّكْبَةِ

زما څخه هيچا دا مسئله نه ده پوښتلې (ستا د سوال په جواب كي) نبي كريم ﷺ فرمايلي وه چي دا محاسبه او جزاء (چي په دې اياتو كي ذكر ده) پر بنده د خداى عتاب (زورونه) ده ، چي هغه ته د تبي او رنځ په صورت كي رسيږي ،

حَتَّى الْبِضَاعَةُ يَضَعُهَا فِي يَدِ قَمِيصِهِ فَيَفْقِدُهَا فَيَفْزَعُ لَهَا حَتَّى إِنَّ الْعَبْدَ

تردې چي د هغه شي په وركېدو سره چي هغه يې د قميص په لستوڼي (يا جيب) كي لري ، او هغه بيا پيدا نه كړي ، او د هغه په نه پيدا كيدو ناراضه كيږي ،

لَيَخْرُجُ مِنْ ذُنُوبِهِ كَمَا يَخْرُجُ التِّبْرُ الْأَحْمَرُ مِنَ الْكِيرِ. رواه الترمذي

نو هغه د ګناهونو څخه داسي پاكيږي ، څنګه چي سره او سپين زر د بټي وتلو سره صاف او پاک سي . ترمذي .

تخريج: سنن الترمذي ۵\ ۳۵۲، رقم: ۳۲۵۲،

د لغاتو حل: (النكبة): اى المحنة (خواري). (التبر): بالكسر أي: الذهب والفضة قبل أن يضربا دراهم ودنانير (سپين او سره زر چي ويلي سوي نه وي).

تشريح: د دغه دواړو اياتونو د پوښتني كولو وجه داوه چي اول ايت پر دې خبري دلالت كوي چي بندګان به د هغوى د زړونو د خطرو او وسوسو او خرابو خيالاتو باندي محاسبه كولاي سي او د دوهم ايت څخه دا معلوميږي چي بندګانو ته به په هر عمل باندي سزا وركول كيږي خواه هغه عمل كوچني وي يا لويي لږ وي يا زيات نو په دې سره صحابه ډير پريشانه سوه چي څه وكړي ځكه چي د دې څخه ځان ساتل نا ممكن دي حضرت اميه رضي الله عنه د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه د آياتو مطلب وپوښتى نو هغې د دې اياتو وضاحت وكړ چي د هغه حاصل دادى چي د دې اياتونو مطلب دانه دى چي الله تعالى به د قيامت په ورځ مومنان د هغوى د زړه ټولو خبرو او د هغوى د ټولو كوچنيو ګناهونو په وجه په عذاب كي اخته كړي بلكه په اياتونو كي محاسبه او د سزا څخه مراد دادى چي الله تعالى مومنان د هغوى څخه د سوو ګناهونو په وجه په دنيا كي په خپل عتاب كي اخته كي داسي چي څوک د څه ناجوړي په تكليف كي او

ځوک څه بل رنج او غم کي اخته کوي چي دا شيان د هغوی د ګناهونو کفاره سي.

د عتاب معني داده چي يو سړی د خپل يو دوست څخه د هغه د څه غلطي روېږ او بې ادبي په وجه ښکاره پر هغه د خپلي غصې اظهار وکړي خو په زړه کي يې د هغه محبت پاته وي.

﴿۱۴۷۲﴾: وَعَنْ اَبِيْ مُوْسٰى أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يُصِيبُ

د حضرت ابو سى رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: بنده ته چي کوم معمولي ضرر هم ورسيږي

عَبْدًا نَكْبَةٌ فَمَا فَوْقَهَا أَوْ دُونَهَا إِلاَّ بِذَنْبٍ وَمَا يَعْفُو اللّٰهُ عَنْهُ أَكْثَرُ قَالَ وَقَرَأَ

يا بل څه تکليف که کم وي او که زيات، دا د هغه د ګناهونو پايله وي، او هغه ګناه چي خدای جل جلاله ئې په دنيا او اخرت کي معافوي، ددې ګناهونو څخه ډير زيات دي، په کومو چي سزا ورکوي، بيا نبی کريم ﷺ دا ايت ولوستئ.

وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ . رواه الترمذي

وما اصابکم ....عن کثير (کوم مصيبت چي تاسو ته رسيږي، هغه ستاسو دلاسه وي او خدای جل جلاله ډير ګناهونه معافوي) ترمذي.

تخريج: سنن الترمذي ۵\ ۳۵۲، رقم: ۳۲۵۲.

تشريح: مطلب دادی چي تاسو ته کوم مصيبت تکليف او ناروغي وغيره ورسيږي هغه ستاسو د خپلو بدو اعمالو نتيجه ده ګويا دلته ګنهګار مخاطب کولای سي چي په خپلو بدو اعمالو او د غلطو کارونو څخه منعه سي او پر نيکه لار تلل د خپل ديني او دنيوي راحت او د سکون ذريعه وګڼي هو هر کله چي هغه خلک په څه مصيبت کي اخته سي چي ګناه کار نه وي نو د هغه څخه د هغوی ازمائش او امتحان مقصود دی چي د هغه په وجه د هغوی په درجو کي لوړوالی کيږي که څه هم د الله پاک نيک او بزرګ بندګان څه معمولي تکليف او پريشاني کي هم اخته کيږي نو د خپل عجز او بېچارګي د احساس په وجه هغوی هم دا وايي چي دا زموږ د بدو اعمالو وجه ده، د يو بزرګ په اړه ويل کيږي چي يو وار يو مړې د هغه د څپلۍ تسمه وخوړل نو هغه دومره متاثر سو چي ژړل يې او ويل يې آه معلومه نه ده چي زه په کومه ګناه کي اخته سوی يم چي د هغې سزا ما داده تر لاسه کړه.

د ناروغۍ په حالت کي د روغتيا نيک اعمال

﴿۱۴۷۳﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دحضرت عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا كَانَ عَلٰى طَرِيْقَةٍ حَسَنَةٍ مِّنَ الْعِبَادَةِ ثُمَّ مَرِضَ قِيْلَ لِلْمَلَكِ الْمُوَكَّلِ

کله چي يو بنده په ښه توګه عبادت کوي او بيا ناروغ سي نو خداى تعالى هغې ملائکي ته چي دهغه داعمالو په ليکلو مامورہ وي ، حکم ورکوي ،

بِهِ اكْتُبْ لَهُ مِثْلَ عَمَلِهِ إِذَا كَانَ طَلِيْقًا حَتّٰى أُطْلِقَهُ أَوْ أَكْفِتَهُ إِلَيَّ . شرح السنة

چي هغه د صحت په حالت کي کوم نيک کار کوئ ، همهغه اعمال ليکه ترڅو چي زه هغه ته روغتيا ورکوم يا زه هغه ځان ته راوغواړم . (شرح السنة) .

تخريج : البغوي في شرح السنة ۵\۲۴۰- ۲۴۱، رقم: ۱۴۲۹.

﴿۱۴۷۴﴾: وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا ابْتُلِيَ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ فرمايلي دي : چي کله يو مسلمان

الْمُسْلِمُ بِبَلَاءٍ فِيْ جَسَدِهِ قِيْلَ لِلْمَلَكِ اكْتُبْ لَهُ صَالِحَ عَمَلِهِ الَّذِيْ كَانَ يَعْمَلُ

په بدني ناروغۍ اخته سي ، نو ملائکو ته ويل کيږي چي دده په اعمال نامه کي هغه نيک عمل ليکئ ، کوم چي به دده د روغتيا په وخت کي کول ،

فَإِنْ شَفَاهُ غَسَّلَهُ وَطَهَّرَهُ وَإِنْ قَبِضَهُ غَفَرَ لَهُ وَرَحِمَهُ . رواهما في شرح السنة

بيا که خداى ﷻ هغه ته شفاء ورکړه ،نو دهغه ګناهونه رژوي او هغه پاکوي او که هغه واخلي (وفات کړي)نو هغه ته بخښنه کوي او رحم پر کوي . (شرح السنة)

تخريج : البغوي في شرح السنة ۵\۲۴۱، رقم: ۱۴۳۰.

د شهادت نور ډولونه

﴿۱۴۷۵﴾: وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَتِيْكٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
دحضرت جابر بن عتیک ﷛ څخه روایت دي چي رسول الله ﷺ وفرمایل :

اَلشَّهَادَةُ سَبْعٌ سِوَى الْقَتْلِ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ اَلْمَطْعُوْنُ شَهِيْدٌ وَالْغَرِيْقُ شَهِيْدٌ

شهادت پر اووه ډوله دئ : دهغه شهادت څخه پرته کوم چي د الله تعالی په لاره کي وي: ۱- هغه څوک چي دطاعون (وباء) په ناروغی کي مړ سي شهید دي، ۲- کوم چي ډوب سي او مړ سي شهید دئ،

وَصَاحِبُ ذَاتِ الْجَنْبِ شَهِيْدٌ وَالْمَبْطُوْنُ شَهِيْدٌ وَصَاحِبُ الْحَرِيْقِ شَهِيْدٌ

۳- ذات الجنب (یو مرض دی) کي چي مړ سي، شهید دئ، ۴- دنس په ناروغی کي چي مړ سي شهید دئ، ۵- په اور کي چي وسوزي، مړ سي،

وَالَّذِيْ يَمُوْتُ تَحْتَ الْهَدْمِ شَهِيْدٌ وَالْمَرْأَةُ تَمُوْتُ بِجُمْعٍ شَهِيْدٌ . رواه مالك وأبو داود والنسائي .

۶- تر یو ودانۍ لاندي سي او مړ سي، ۷- کومه ښځه چي دحمل په حالت کي مړه سي، یا باکره (پېغله) وي مړه سي، شهیده ده . مالک، ابوداؤد، نسائي .

تخريج: الامام مالک في الموطا ۱\ ۲۳۳، ۲۳۴، رقم: ۳۶، وابوداؤد: ۳\ ۴۸۲، رقم: ۳۱۱۱، والنسائي ۴\ ۱۳- ۱۴، رقم: ۱۸۴۵.

د لغاتو حل: (بجُمع): ای تموت و في بطنها ولد (په نس کي يې ماشوم وي او مړه سي).

تشريح : مطلب دادی چي حقیقي شهید خو هغه دی چي د الله تعالی په لار کي د دین د دشمنانو سره په مقابله کولو کي قتل سي د دې څخه ماسیوا اووه قسمه نور شهیدان دي چي حقیقي شهیدان خو نه دي مگر د شهیدانو په حکم کي داخل دي بلکه د دې څخه ماسیوا نور هم ډیر قسمونه دي چي په مختلفو حدیثو کي مذکور دي او هغه په تفصیل سره په تیرو صفحو کي ذکر سوي دي . ذات الجنب یوه مشهوره ناروغي ده د دې ناروغي په څنګ کي د ننه زړه او د سینې سره نژدې دانې پیدا سي او د هغه علامت دا وي چي د ناروغ ساه بندیږي او تبه او ټوخی پې کیږي .

په سخت تکلیف کي کوم خلک وي؟

﴿۱۴۷۶﴾: وَعَنْ سَعْدٍ قَالَ سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ

د حضرت سعد رضي الله عنه څخه روایت دي چي د نبی کریم ﷺ څخه پوښتنه وسوه چي: کوم خلک په سختو ستونزو اخته کیږي؟

بَلاءً؟ قَالَ الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ يُبْتَلَى الرَّجُلُ عَلٰى حَسَبِ دِيْنِهٖ

نبي کریم ﷺ وفرمایل: انبیاء علیهم السلام، بیا هغه خلک چي انبیاءو سره زیات مشابه وي، بیا هغه خلک چي دهغوی سره زیات مشابه وي، بیا هغه انسان چي پر دین ډېر سخت وي،

فَإِنْ كَانَ فِيْ دِيْنِهٖ صُلْبًا اِشْتَدَّ بَلَاؤُهٗ وَإِنْ كَانَ فِيْ دِيْنِهٖ رِقَّةٌ هُوِّنَ عَلَيْهِ فَمَا زَالَ

هغو مره مصیبت یې سخت وي، او څو مره چي په دین کي نرم وي، هغو مره دهغه مصیبت نرم وي، تر دې چي

كَذٰلِكَ حَتّٰى يَمْشِيَ عَلَى الْأَرْضِ مَالَهٗ ذَنْبٌ. رواه الترمذي وابن ماجه والدارمي وقال الترمذي هذا حديث حسن صحيح.

په دین کي سخت انسان پر مځکه ګرځي، او د ګناه څخه پاک وي. (ترمذي، ابن ماجه، دارمي) په ترمذي کي راغلي دي چي دا حدیث حسن صحیح دي.

تخريج: سنن الترمذي ۴\ ۵۲۰، رقم: ۲۳۹۸، وابن ماجه ۲\ ۱۳۳۴، رقم: ۴۰۲۳، والدارمي: ۲\ ۴۱۲، رقم: ۲۷۸۳.

تشريح: مطلب دادی چي انبیاء کرام په مصیبت او بلاء کي تر ټولو زیات اخته وي ځکه چي هغوی په بلاء او مصیبت کي داسي لذت محسوسوي څنګه چي عام انسان په نعمت او راحت کي لذت محسوسوي بیا د هغوی وروسته هغه خلک په مصیبت او سختي کي اخته سي چي د هغوی مشابه وي یعني اولیاء الله او صلحاء دوی هم د مصیبت او تکلیف په سخت ازمائش کي اخته دي چي د ډېر زیات ثواب مستحق سي خو د دوی د مصیبت او بلا سختي د انبیاء د مصیبت او بلاء تر سختي کمه وي د دې وروسته د هغه خلکو نمبر راځي چي د مرتبې او درجې څخه د اولیاء الله او صلحاء څخه کم وي.

په اخر کي دا کلیه بیانیږي چي کوم خلک پر خپل دین باندي په سختي سره قائم سي او په

هیڅ مرحله کي هم د هغه په قدم کي لړزه رانسي د هغه مصیبت او بلاء هم ډیره سخته ده ځکه چي هغه صاحب یقین وي نو هغه د خپل مصیبت او پر سختي صبر کوي او دا ګڼي چي زه د خپلو ګناهونو په وجه د دې اهل ګرځه یم نو د دې په وجه د هغه ایمان مکمل وي او د الله تعالی سره د هغه تعلق مضبوط کیږي د هغه نتیجه دا وي چي د هغه ګناه لیري کیږي او د هغه درجات لوړ کیږي د دې پر خلاف چي کوم سړی په خپل دین کي نرم خویه وي د هغه بلاء او مصیبت سختي هم کمه وي د بې صبري څرګندونه ونه کړل سي او د خپل ایمان او تعلق د الله ﷻ سره د قوي کیدو په وجه د دین څخه و نه وځي.

د اخرت خیر

﴿۱۴۷۷﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا أَغْبِطُ أَحَدًا بِهَوْنِ مَوْتٍ بَعْدَ الَّذِي رَأَيْتُ مِنْ شِدَّةِ مَوْتِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رواه الترمذي والنسائي.

دبی بی عائشې (رض) څخه روایت دئ، چي کله ما د رسول الله ﷺ د وفات سختي لیدلې ده، ما هیڅ کله د چا د مرګ د اساني امید نه دئ کړی. ترمذي، نسائي

تخریج: سنن الترمذي ۳\۳۰۹، رقم: ۹۷۹، والنسائي: ۴\۶، ۷-، رقم: ۱۸۲۹.

تشریح: د بي بي عائشې رضي الله عنها د ارشاد مطلب دا دی چي مخکي به ما د مرګ د اساني آرزو کوله خو هر کله چي ما د رسول الله ﷺ د مرګ سختي ولیدله نو هغه آرزو مي شاته پاته کړه، بلکه اوس ما دا غوره ګڼلې ده چي اخروي سعادت او خیر د مرګ په سختي کي دي د مرګ په اساني کي نه دي.

د نبي کریم ﷺ وفات

﴿۱۴۷۸﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ بِالْمَوْتِ

دبی بی عائشې ﵂ څخه روایت دي چي ما رسول الله ﷺ ولیدئ چي د مرګ حالت پر خپور وو

وَعِنْدَهُ قَدَحٌ فِيهِ مَاءٌ وَهُوَ يُدْخِلُ يَدَهُ فِي الْقَدَحِ ثُمَّ يَمْسَحُ وَجْهَهُ ثُمَّ يَقُولُ

د نبي کریم ﷺ و مخته یوه پیاله د اوبو پرته وه، نبي کریم ﷺ په اوبو کي لاس ډوبوئ او پر مخ به یې تیروئ او فرمایل به ئې:

اللّٰهُمَّ أَعِنِّي عَلَى غَمَرَاتِ الْمَوْتِ أَوْ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ. رواه الترمذي وابن ماجة

اللهم ..... او سكرات الموت (اې خدايه : د مرګ په سختي ليري کولو کي ته زما سره مرسته وکړې، يا يې داسي وفرمايل: يا الله! د مرګ د څپو په دفعه کولو کي زما مرسته وکړې) ترمذي.

تخريج: سنن الترمذي ۳۰۸\۳، رقم: ۹۷۸، وابن ماجه ۵۱۹\۱۱، رقم: ۱۶۲۳.

تشريح: سکرات الموت د زکندن يا د مرګ په سختي کي د رسول الله ﷺ خپل لاس مبارک په اوبو کي لندولو سره پر مخ مبارک څکه تير کړلو چي د مرګ سختي او شدت په وجه چي کوم حرارت او ګرمي پيدا سوې وه په هغه کي کمي وسي.

د رسول الله ﷺ د مرګ د سختي په باره کي علماوو څو وجوهات بيان کړي دي په هغو کي يوه وجه داده چي په رسول الله ﷺ باندي د سکرات الموت دا کيفيت څکه خپور سوی وو چي د امت د خلکو په دې سبب سره د خپل مرګ په باره کي زياته پريشاني نه سي هر کله چي امې دا وويني چي د رسول الله ﷺ پاک روح څرنګه چي د جسم مبارک څخه بېلوالی حاصل کړ نو هغوی به د ځان په باره کي د صبر لمن کلکه ونيسي چي د هغه په وجه به د هغوی په زکندن کي اساني وي .والله اعلم.

د دنيا سزا د آخرت تر سزا غوره ده

﴿۱۴۷۹﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَرَادَ اللّٰهُ

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کله چي الله جل جلاله اراده وکړي

بِعَبْدِهِ الْخَيْرَ عَجَّلَ لَهُ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا وَإِذَا أَرَادَ اللّٰهُ بِعَبْدِهِ الشَّرَّ أَمْسَكَ

د خپل يو بنده سره د نيکی ، نو د هغه سزا په دنيا کي ژر ورکوي، او کله چي يو بنده ته د بدی اراده وکړي،

عَنْهُ بِذَنْبِهِ حَتّٰى يُوَافِيَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رواه الترمذي

نو د هغه د ګناهونو سزا پرېږدي تر څو د قيامت په ورځ هغه ته د ګناهونو پوره سزا ورکړي. ترمذي

تخريج: سنن الترمذي ۵۱۹\۱۴، رقم: ۲۳۹۶.

تشريح: په هر حال د دنيا سزا د آخرت تر سزا غوره ده د دې وجي الله پاک هغه نيک بندګان چي په ګناهونو کي اخته دي په دنيا کي الله تعالی د مصيبت او تکليف او يا ناروغي په صورت

كي سزا ورکوي او د دې وجه داده چي د دنيا عذاب کم وي په دې توګه د دنيا موده کمه ده په هر حال کي تيريږي او هغه کسان چي د خداي ج څخه مسلسل نافرماني د وجي څخه د الله تعالی عذاب ورته ورکول کيږي او په اخرت کي پر بد بختي کي اخته کيږي نو الله تعالی هغه ته په دنيا کي سزانه ورکوي بلکه هغه ته اوږد عمر ورکوي د دې لپاره چي په اخرت کي په عذاب اخته سي او د آخرت عذاب د دنيا تر عذاب ډير سخت دی .

لويه بدله

﴿۱۴۸۰﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ عِظَمَ الْجَزَاءِ

دحضرت انس ؓ څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : لويه بدله

مَعَ عِظَمِ الْبَلَاءِ وَإِنَّ اللهَ إِذَا أَحَبَّ قَوْمًا ابْتَلَاهُمْ فَمَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَا وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السَّخَطُ. رواه الترمذي وابن ماجة .

په لوی مصيبت سره ده ، خدای ﷻ چي يو قوم خوښ ګرځوي ، نو هغوی په مصيبت کي اخته کوي ، تر څو چي په مصيبت او آزمائښت کي خوشحاله سو ، نو دهغه لپاره دخدای ﷻ رضا ده ، او څوک چي ناراضه سو ، نو دهغه دپاره دخدای ﷻ ناراضي ده . ترمذي ، ابن ماجه.

تخريج: سنن الترمذي ۴\۵۱۹، رقم: ۲۳۹۶، وابن ماجه: ۲\۱۳۳۸، رقم: ۴۰۳۱.

تشريح : کله چي الله تعالی د يوسړي څخه خوشحاله سي نو هغه په مصيبت کي اخته کوي همداسي د کوم سړي څخه چي خوابدی کيږي نو هغه هم په مصيبت کي اخته کوي که څه هم دوهم جزء په حديث کي په ښکاره نه دی ذکر سوی مګر د حديث الفاظ (فمن رضي ....الخ) څخه دا جزء هم مفهوم کيږي .

ګويا د حديث حاصل دا سو چي د بنده خوشحالي او ناخوشحالي د حق تعالی د خوشحالي او ناخوشحالي علامت دی کوم سړی چي په مصيبت او بلاء کي راضي او خوشحاله وي هغه د الله تعالی خوښ او محبوب وي په دې توګه چي الله هم د هغه څخه راضي او خوشحاله وي او کوم سړی چي د مصيبت او بلاء پر سختيو باندي شکايت په ژبه راوړي او د ناراضګي او ناخوشحالي اظهار کوي نو هغه د الله تعالی د دربار څخه شړل سوی دی په دې توګه چي د هغه څخه خوشحاله او راضي نه وي .

نقل دي چي صحابوو په خپلو کي دا سوال کوی چي څنګه معلومیږي چي الله تعالی د یو بنده څخه راضي او خوشحاله دی او د کوم بنده څخه ناراضه دی ، ددې مطلب دادی چي که بنده د الله څخه خوشحاله او راضي وي نو دا به وګڼل سي چي الله پاک د هغه بنده څخه خوشحاله او راضي دی او که بنده د الله پاک څخه ناراضه وي نو د دې صاف مطلب به دا وي چي الله پاک هم د هغه څخه ناراضه دی.

مسلمان ته ستونزي راتلل

﴿۱۴۸۱﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَزَالُ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ داسي وفرمايل: همېشه

الْبَلَاءُ بِالْمُؤْمِنِ وَالْمُؤْمِنَةِ فِيْ نَفْسِهِ وماله وولده حَتّٰى يَلْقَى اللّٰهَ وَمَا عَلَيْهِ خَطِيْئَةٌ. رواه الترمذي و روى مالك نحوه وقال الترمذي هذا حديث حسن صحيح.

مسلمان سړی او مسلماني ښځي ته د هغه يا د هغې په ذات ، مال او اولاد کي مصيبت او آزمائښت رسيږي . تر دې چي هغوی د خدای جل جلاله سره د ګناهونو څخه پاک يو ځای سي . ترمذي ، مالک ، په ترمذي کي راغلي دي چي دا حديث حسن او صحيح دئ.

تخريج: سنن الترمذي ۴\۵۲۰، رقم: ۲۳۹۹، ومالک في الموطا ۱\۲۳۶، رقم: ۴۰.

د ستونزو زغمل مرتبې لوړوي

﴿۱۴۸۲﴾: وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدِ السُّلَمِيِّ عَنْ أَبِيْهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ

حضرت محمد بن خالد سلمي رضي الله عنه د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلاره څخه روايت کړی دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا سَبَقَتْ لَهُ مِنَ اللّٰهِ مَنْزِلَةٌ لَمْ يَبْلُغْهَا

کله چي د خدای جل جلاله سره د يو بنده څه داسي رتبه وټاکل سي چي هغه په خپلو نيکو اعمالو سره تر لاسه کولای نه سي

بِعَمَلِهِ ابْتَلَاهُ اللهُ فِيْ جَسَدِهِ أَوْ فِيْ مَالِهِ أَوْ فِيْ وَلَدِهِ ثُمَّ صَبَّرَهُ عَلٰى ذٰلِكَ يُبْلِغَهُ

نو خداى ﷻ هغه په بدني، مالي، او د اولاد په ستونزه اخته كوي، (يا خو هغه ناروغ سي يا د هغه مال ضائع سي، يا اولاد ته ئې تاوان ورسي) بيا خداى ﷻ هغه ته صبر وركوي،

الْمَنْزِلَةَ الَّتِيْ سَبَقَتْ لَهُ مِنَ اللهِ. رواه أحمد وأبو داود.

ترڅو هغه هغې مرتبې ته ورسوي، كومه چي د هغه لپاره تياكل سوې وي. احمد، ابوداؤد.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۵\۲۷۳، وابوداؤد: ۳\۴۷۰، رقم: ۳۰۹۰.

تشريح: د دې حديث څخه معلومه سوه چي بنده په مصيبت او تكليف كي د صبر كولو په وجه د اخروي سعادت هغه عظيمي درجې او مرتبې ته رسيږي چي هغه ته د عبادت او د اطاعت په ذريعه نسي رسيدلاى.

دنيا د مؤمن لپاره بنديخانه او د كافر لپاره جنت ده

﴿۱۴۸۳﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شِخِّيْرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دحضرت عبد الله بن شخير رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

مُثِّلَ ابْنُ آدَمَ وَإِلَى جَنْبِهِ تِسْعَةٌ وَتِسْعُوْنَ مَنِيَّةً إِنْ أَخْطَأَتْهُ الْمَنَايَا وَقَعَ

انسان په داسي حال كي پيدا سوئ دئ چي د هغه په اړخ كي نه نيوي (۹۹) هلاكونكي بلاګاني ايښودل سوي دي، كه دا بلاګاني څيني ليري سوې يعني انسان يې په مصيبت كي اخته نه كړ، يا هغه برداشت كړې،

فِي الْهَرَمِ حَتّٰى يَمُوْتَ. رواه الترمذي وقال هذا حديث غريب.

نو په سپين ږيرتوب كي خو خامخا تاوان او نقصان ورسوي، تر دې پوري چي مړ سي. ترمذي. دا حديث غريب دي.

تخريج: سنن الترمذي ۴\۳۹۶، رقم: ۲۱۵۰.

تشريح: مطلب دادى چي انسان د عدم څخه وجود ته راځي نو د هغه څلورو خواوو ته د بلاګانو د يوجال په ډول اوار سوى وى هغه په داسي داسي بلاګانو او په مصيبتونو كي راچاپيره وي چي د هغه څخه خلاصون نه وي او كه اتفاقا يو سړى د هغو بلاګانو څخه نجات

درلاسه کي نو په آخر کي د سپين ږيرتوب په جال کي ومنبلي او سپين ږيرتوب هم داسي وي چي درد ېې ېې دوا او بلا ېې ېې انتهاء وي حاصل دا چي دنيا د مومن لپاره قيد خانه او د کافر لپاره جنت دی نو مسلمانانو ته لاميږي چي هغوی د دنيا د هر مصيبت او درد په وخت د صبر لمن په لاس کي کلکه ونيسي او الله تعالی څخه د هغوی په مقدر کي څه ليکلي دي پر هغه راضي او صبر کونکی سي او د اخروي کاميابۍ او سعادت ضامن سي.

په يو حديث قدسي کي نقل دي چي الله تعالی ارشاد فرمايي کوم بنده چي زما نازل کړي مصيبتونه او تکليفونه پر هغو باندي صبر ونه کي زما د ورکړو نعمتونو شکر ادا نه کي او زما په فيصله نه سي راضي نو هغه دي زما څخه ماسيوا د ځان لپاره يو بل دوهم رب پيدا کي سوچ وکړئ چي د داسي سړي لپاره د الله تعالی ناراضګي څومره سخته ده چي د صبر او شکر پر لار ګامزن نه وي د الله تعالی پر فيصله نسي راضي. اللهم احفظنا منه وفقنا للصبر والشكر والرضاء.

د قيامت په ورځ آرزو

﴿۱۴۸۴﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوَدُّ أَهْلُ

دحضرت جابر ﷛ څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

الْعَافِيَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حِينَ يُعْطَى أَهْلُ الْبَلَاءِ الثَّوَابَ لَوْ أَنَّ جُلُودَهُمْ كَانَتْ

د قيامت په ورځ به هغو خلکو ته چي په دنيا کي په مصيبت کي اخته سوي وي، ثواب ورکول سي، نو کوم خلک چي په دنيا کي په امن او عافيت سره وه، د دې خبري اميد به ساتي چي کاشکي په دنيا کي ئې خپل بدنونه

قُرِضَتْ فِي الدُّنْيَا بِالْمَقَارِيضِ. رواه الترمذي وقال هذا حديث غريب.

په غچيانو سره پرې کړي وای (او نن د هغه په بدله کي دېر ثواب ترلاسه سوی وای. (ترمذي)
په ترمذي کي ويل سوي دي چي دا حديث غريب دي.

تخريج: سنن الترمذي ۴\۵۲۱، رقم: ۲۴۰۲.

ناروغي د ګناهونو کفاره ده

﴿۱۴۸۵﴾: وَعَنْ عَامِرٍ الرَّامِ قَالَ ذَكَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دحضرت عامر رضي الله عنه څخه روايت دي چي يو وار رسول الله ﷺ يادونه وکړه

الْأَسْقَامَ فَقَالَ إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَصَابَهُ السَّقَمُ ثُمَّ عَافَاهُ اللهُ مِنْهُ كَانَ كَفَّارَةً

دناروغيو ، او په دې اړه يې وويل : يو مؤمن چي کله په يوه ناروغي کي اخته سي او وروسته بيا خداى جل جلاله هغه ته روغتيا ورکړي ، نو دا ناروغي د هغه لپاره کفاره ګرځي

لِمَا مَضٰى مِنْ ذُنُوْبِهٖ وَمَوْعِظَةً لَّهُ فِيْمَا يَسْتَقْبِلُ وَإِنَّ الْمُنَافِقَ إِذَا مَرِضَ ثُمَّ

دتيرو ګناهونو او آئنده د هغه لپاره نصيحت او عبرت جوړ سي ، او منافق چي کله ناروغ سي ،

أُعْفِيَ كَانَ كَالْبَعِيْرِ عَقَلَهٗ أَهْلُهٗ ثُمَّ أَرْسَلُوْهُ فَلَمْ يَدْرِ لِمَ عَقَلُوْهُ وَلِمَ أَرْسَلُوْهُ

بيا روغتيا ورکړل سي نو د هغه اوښ په شان سي چي مالک تړلى وي ، بيا يې ايله کړي ، او ښ ته د دې سبب څرګند نه وي ، چي ولي د هغه خاوند هغه وتړئ ، او ولي يې پرېښودئ ،

فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُوْلَ اللهِ وَمَا الْأَسْقَامُ ؟ وَاللهِ مَا مَرِضْتُ قَطُّ فَقَالَ قُمْ عَنَّا

فَلَسْتَ مِنَّا . رواه أبو داود .

يو سړى د نبى کريم ﷺ دا بيان وا وريدئ نو هغه ته يې وويل : يا رسول الله ! ناروغي څه شي ده ؟ قسم په خداى زه خو هيڅکله نه يم ناروغ سوى . نبى کريم ﷺ وفرمايل : ته زموږ د ډلي څخه ولاړ سه ، ته زموږ څخه نه ئې . (ابوداؤد).

تخريج : سنن ابي داؤد ۳\۴۶۸، رقم: ۳۰۸۹.

تشريح : مومن د ناروغي څخه د صحت تر لاسه کولو وروسته اګاه کيږي او هغه پوهيږي چي زه د خپلو ګناهونو په وجه په ناروغي کي اخته سوى وم ځکه هغه نه يوازي دا چي پر خپلو تيرو ګناهونو باندي پښيمان کيږي او توبه کوي بلکه آئنده هم د ګناهونو څخه ځان ساتي، د دې برعکس د منافق حال دادى چي کله هغه د ناروغي وروسته جوړ سي نو د هغه مثال د هغه اوښ په ډول دى که مالک هغه وتړي نو په دې نه پوهيږي چي زه يې ولي وتړم او ولي يې پريښودم . منافق د ناروغي په وجه نه پوهيږي نه د هغه څخه عبرت اخلي او نه په ګناهونو پښيمانه کيدو سره توبه کاږي ځکه د هغه ناروغي نه خو د هغه د تيرو ګناهونو کفاره کيږي او نه په آئنده کي د هغه لپاره د نصيحت او عبرت باعث کيږي چي هغه د ګناهونو څخه وساتل سي (فاولآئک

كالانعام بل هم اضل اولآئک هم الغافلون) مطلب دادی چي ته د اهل طريقه څخه نه يې ځکه چي څنګه مونږ په ناروغيو او مصيبتونو کي اخته کيږو همداسي ته نه يې اخته سوی .

ناروغ ته ډاډ ورکول

﴿۱۴۸۶﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلْتُمْ

د حضرت ابو سعيد رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : کله چي تاسو ورسئ

عَلَى الْمَرِيضِ فَنَفِّسُوا لَهُ فِي أَجَلِهِ فَإِنَّ ذَلِكَ لَا يَرُدُّ شَيْئًا وَيَطِيبُ بِنَفْسِهِ.

رواه الترمذي وابن ماجة وقال الترمذي هذا حديث غريب .

ديو ناروغ پوښتني ته ،نو هغه ته ډاډ ورکوئ او دهغه رنځ او غم ليري کړئ ، که څه هم دا ډاډ حکم الهي نه سي منعه کولای ، مګر د ناروغ زړه خامخا خوشحالوي (ترمذي ، ابن ماجه) ترمذي ويلي چي دا حديث غريب دي .

تخريج : سنن الترمذي ۴\۳۵۹، رقم: ۲۰۸۷، وابن ماجه: ۱\۴۶۲، رقم: ۱۴۳۸.

تشريح : ځينو علماوو ليکلي دي کوم وخت چي زکندن نژدې سي نو د مريض لپاره مستحب دي چي هغه مسواک ووهي په صحيح حديثونو کي د رسول الله ﷺ په اړه نقل دي چي د وفات په وخت يې مسواک وهلی وو او د دې حکمت ځينو حضراتو دا فرمايلی دی چي په دې سره روح وتل اسانه کيږي همداسي هغه وخت د ملائکو په وجه خوشبويي لګول مستحب دي او پاکي جامې اغوستل لمونځ کول او لمبيدل هم مستحب دي .

د نس په ناروغۍ کي مړ کېدل

﴿۱۴۸۷﴾: وَعَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ صُرَدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ مَنْ قَتَلَهُ بَطْنُهُ لَمْ يُعَذَّبْ فِيْ قَبْرِهِ .رواه أحمد والترمذي وقال هذا حديث غريب .

د حضرت سليمان بن صرد رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي د نس د ناروغۍ څخه مړ سي ، هغه ته د قبر عذاب نه ورکول کيږي . (احمد ، ترمذي) ويل سوي چي دا حديث غريب دي .

تخريج : الامام احمد في مسنده ۳\۲۶۲، والترمذي ۳\۲۷۷، رقم: ۱۰۶۴.

تشريح : د نس په ناروغۍ کي د مړ کيدونکي لپاره دا سعادت څکه دی چي د دې مرض د سختي په وجه ګناه ليري کيږي او هغه شهيد مري څرنګه چي په تيرو صفحاتو کي ذکر سوی دی او د شهيد په باره کي په صحيح مسلم کي دا حديث نقل دی چي د شهيد ټولي ګناوي بېله د بندګانو د حقوقو څخه نور ټول بخښل کيږي .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د کافر پوښتنه

﴿۱۴۸۸﴾ : عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ غُلَامٌ يَهُودِيٌّ يَخْدُمُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دحضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دي چي يو يهودي هلک به د نبي کريم ﷺ خدمت کوئ ،

فَمَرِضَ فَأَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ يَعُودُهُ فَقَعَدَ عِنْدَ رَأْسِهِ فَقَالَ لَهُ أَسْلِمْ فَنَظَرَ إِلَى

هغه هلک ناروغ سو ، نو نبي کريم ﷺ دهغه دپوښتني لپاره تشريف يوور ، دهغه سره کښيناستئ ، او ويې ويل : اسلام قبول کړه.

أَبِيهِ وَهُوَ عِنْدَهُ فَقَالَ أَطِعْ أَبَا الْقَاسِمِ ﷺ فَأَسْلَمَ فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ

هلک دخپل پلار خواته وکتل ، چي دهغه سره نژدې ناست وو ، دهغه پلار وويل : دابو قاسم (نبی کريم ﷺ) اطاعت وکړه ، نو هغه هلک اسلام قبول کړ . نبی کريم ﷺ چي کله دهغه ځای څخه وکرځېدی

يَقُولُ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَنْقَذَهُ مِنَ النَّارِ . رواه البخاري .

نو فرمايل يې : هغه لوی خدای جل جلاله د هر ډول تعريف وړ دئ چي دا هلک يې د دوږخ څخه خلاص کړ . (بخاري).

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۲۱۹\۱۳، رقم: ۱۳۵۶.

تشريح : د حديث د الفاظو : فقعد راسه څخه معلومه سوه چي د عيادت په وخت کي د مريض د سرخواته کښينستل مستحب دي او د دې حديث څخه دا هم معلومه سوه چي د کافر ذمي څخه خدمت اخستل جائز دی او که کافر ذمي ناروغه سي نو د پوښتني لپاره بې ورتلل جائز دي .

په کتاب خزانه کي ليکلي دي چي د يهوديانو د عيادت او پوښتني لپاره په تلو کي هيڅ حرج

نسته هو د مجوسیانو د پوښتني په باره کي د علماوو په اقوالو کي اختلاف دی همداسي د فاسق د پوښتني په باره کي که څه هم د علماوو اختلاف دی مگر صحیح دادی چي د فاسق پوښتني ته په تلو کي هیڅ حرج نسته دا حدیث د نابالغ اسلام د قبلولو په باره کي د حضرت امام اعظم ابو حنیفه رح تائید کوي ځکه چي امام موصوف فرمایي چي د نابالغ اسلام قبلول صحیح دی . علماوو لیکلي دي چي دلته په حدیث کي د کوم یهودي هلک ذکر کیږي د هغه نوم عبدالقدوس دی .

د ناروغ د پوښتني لپاره پر پښو تلل غوره دي

﴿۱۴۸۹﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ عَادَ مَرِيضًا نَادٰى مُنَادٍ فِي السَّمَاءِ طِبْتَ وَطَابَ مَمْشَاكَ وَتَبَوَّأْتَ مِنَ الْجَنَّةِ مَنْزِلاً . رواه ابن ماجه .

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت دي چي رسول الله ﷺ وفرمایل : څوک چي دیو ناروغ پوښتنه وکړي نو یوه ملائکه د اسمان څخه اواز کوي تا ته دي په دنیا او اخرت کي خوشحالي وي ، او په دنیا او اخرت کي دي ستا تلل مبارک وي او په جنت کي دي درته لویه مرتبه حاصله وي .(ابن ماجه).

تخریج: سنن ابن ماجه ۱\ ۴۶۴، رقم: ۱۴۴۳.

تشریح : اصل مقصد خو د عیادت څخه ناروغ ته رسیدل دي که هر ډول وي او په هره ذریعه سره وي مگر علماء لیکي چي په دې حدیث کي دې ته اشاره ده چي د ناروغ سرې پوښتني ته تلل پر پښو افضل دي .

د ناروغ د خبر ورکولو طریقه

﴿۱۴۹۰﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَنَّ عَلِيًّا خَرَجَ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ

د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چي د نبي کریم ﷺ د هغه ناروغی د حالت څخه په کوم کي چي وفات سو ، حضرت علي رضی الله عنه راستون سو ،

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي وَجَعِهِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ فَقَالَ النَّاسُ يَا أَبَا حَسَنٍ كَيْفَ أَصْبَحَ

نو خلکو پوښتنه وکړه ، چي اې ابو الحسن! رسول الله ﷺ په سهار کي څنګه وو ،

رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ أَصْبَحَ بِحَمْدِ اللهِ بَارِئًا . رواه البخاري

علي رضی الله عنه جواب ورکړ ، د خدای شکر دئ ، سهار ورباندي ښه تیر سو .(بخاري).

تخريج: صحيح البخاري ۱۱\۵۷، رقم: ۶۲۶۶.

تشريح: کله چي خلکو د حضرت علي رضي الله عنه څخه د رسول الله ﷺ د روغتيا په باره کي پوښتنه وکړه نو حضرت علي رضي الله عنه د دې الفاظو په ذريعه جواب ورکړ د هغه مطلب دا وو چي د الله تعالی شکر دی چي اوس رسول الله ﷺ صحت ته نژدې دی د حضرت علي رضي الله عنه دا جواب يا خو د هغوی د خپل گمان مطابق وو چي هغوی دا وګڼله چي رسول الله ﷺ ژر جوړېدونکی دی يا دا چي حضرت علي رضي الله عنه د رسول الله ﷺ د ناروغي د احساس څخه د نااميدي باوجود دا جواب د نيک فال په توګه ورکړ. علماء ليکي کله چي د عيادت کونکي څخه د مريض حال وپوښتل سي که څه هم د ناروغه حالت خراب وي خو په دې باره کي ادب او طريقه داده چي د نيک فال په توګه همداسي د ښو اظهار يعني په خوشحالي سره جواب ورکول پکار دی.

علاج د توکل خلاف نه دی

﴿۱۴۹۱﴾: وَعَنْ عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَبَاحٍ قَالَ قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ أَلَا أُرِيكَ امْرَأَةً مِنْ

د حضرت عطاء بن ابو رباح رضي الله عنه څخه روايت دئ چي ماته ابن عباس رضي الله عنه وويل: ايا زه تاته يوه جنتي ښځه وښيم،

أَهْلِ الْجَنَّةِ قُلْتُ بَلَى قَالَ هَذِهِ الْمَرْأَةُ السَّوْدَاءُ أَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

ما ورته وويل. هو! ابن عباس رضي الله عنه وويل: هغه توري ښځي چي د نبی کريم ﷺ په خدمت کي عرض کړی وو چي

وَسَلَّمَ فَقَالَتْ إِنِّي أُصْرَعُ وَإِنِّي أَتَكَشَّفُ فَادْعُ اللَّهَ لِي قَالَ إِنْ شِئْتِ صَبَرْتِ وَلَكِ

يا رسول الله! پر ما باندي د ميرګي څپه راځي، او د هغه په وجه زما بدن ښکاره کيږي، تاسو ماته دعا وکړئ. نبی کريم ﷺ ورته وفرمايل: که ته غواړې نو (پر دې ناروغی) صبر وکړه،

الْجَنَّةُ وَإِنْ شِئْتِ دَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُعَافِيَكِ فَقَالَتْ أَصْبِرُ فَقَالَتْ إِنِّي أَتَكَشَّفُ

خدای جل جلاله به درته جنت درکړي، او که غواړې زه به درته دعا وکړم، خدای جل جلاله به د دې ناروغی څخه شفاء درکړي، هغې ښځي وويل: زه به صبر وکړم،

فَادْعُ اللَّهَ لِي أَنْ لَا أَتَكَشَّفَ فَدَعَا لَهَا. متفق عليه

مگر تاسو راته دعا وکړئ، چې د میرګي د حملې په وخت کې مې ستر ښکاره نه سي، نو نبی کریم ﷺ ورته دعا وکړه (بخاري).

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۰\ ۱۱۴، رقم: ۵۶۵۲، ومسلم ۴\ ۱۹۹۴، رقم: ۵۴- ۲۵۷۶.

تشریح: د هغه ښځي نوم سعیره یا سقیره وو، د یو روایت سره سم دغه ښځي به د ام المومنین بي بي خدیجة الکبری سر ږمونځوی.

په دې حدیث کې دې ته اشاره ده چې پر مصیبت او تکلیف باندي صبر کول او د رضا په تقدیر د اوسیدو دواء او دعاء پرېښول نه دي جائز بلکه د حدیث ښکاره مفهوم خو پر دې خبره دلالت کوي چې په صبر او رضا سره همیشه په ناروغي کې اخته کیدل د صحت مند او عافیت کیدو څخه بهتر دي مګر په دې نسبت د ځینو خلکو یعني دا د هغه سړي لپاره افضل دی چې د هغه ناروغي د الله تعالی د مخلوق د ګټې وررسولو د تعطل باعث جوړ نه سي او د حدیث ښکاره مفهوم هم په دې خبره دلالت کوي چې علاج معالجه کول د ابوداود د حدیث مطابق سنت دي په هغه کې یو روایت دی چې صحابه ﷺ رسول الله ﷺ ته عرض وکړو چې ایا مونږ په ناروغي کې دوا کولای سو رسول اللهﷺ وفرمایل هو دارو کوئ ځکه چې الله تعالی هیڅ داسي ناروغي نه ده پیدا کړې چې د هغه دارو بې نه وي پیدا کړي ماسیوا د سپین ږیرتوب، علماء لیکي علاج معالجه د توکل خلاف نه دي ځکه چې علاج معالجه یوازي د اسبابو په درجه کې دي دا وجه ده چې رسول الله ﷺ په خپله هم علاج اختیاروی حال دا چې رسول اللهﷺ د توکل د مخه علاج معالجه پرېښود ل څرنګه چې ابوبکر ﷺ پرې ایښي وه د فضیلت باعث دی.

ناروغي د ګناهو کفاره ده

﴿۱۴۹۲﴾: وَعَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيْدٍ قَالَ إِنَّ رَجُلاً جَاءَهُ الْمَوْتُ فِيْ زَمَنِ رَسُوْلِ اللهِ

د حضرت یحي بن سعید ﷺ څخه روایت دې چې د رسول الله ﷺ په زمانه کې یو سړی مړ سو،

ﷺ فَقَالَ رَجُلٌ هَنِيْئاً لَهُ وَلَمْ يُبْتَلَ بِمَرَضٍ فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ وَيْحَكَ

نو یوه سړي وویل، دده وفات دي مبارک وي (داچي بې تکلیفه مړ سو) او په ناروغي اخته نه سو، په دې اوریدو سره نبی کریم ﷺ ورته وویل: پر تا دي افسوس دي،

وَمَا يُدْرِيْكَ لَوْ أَنَّ اللهَ ابْتَلاَهُ بِمَرَضٍ فَكَفَّرَ عَنْهُ مِنْ سَيِّئَاتِهِ. رواه مالك مرسلا

تاته څه معلومه ده، که خدای ﷻ په ناروغي کې اخته کړی وای، نو دا ناروغي به دهغه د ګناهونو

كفاره سوې واى (مالک مرسلا)

تخريج: الامام مالک في الموطا ۲\۹۴۲، رقم: ۸.

د صابر ناروغ فضيلت

﴿۱۴۹۳﴾: وَعَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ وَالصُّنَابِحِيِّ أَنَّهُمَا دَخَلاَ عَلٰى رَجُلٍ مَّرِيْضٍ

دحضرت شداد بن اوس او صنابحي رضی الله عنهما څخه روايت دي چي دوی دواړه ديو ناروغ پوښتني ته ورغلل،

يَّعُوْدَانِهِ فَقَالاَ لَهُ كَيْفَ أَصْبَحْتَ قَالَ أَصْبَحْتُ بِنِعْمَةٍ قَالَ شَدَّادٌ أَبْشِرْ

او هغه ته يې وويل: سهار دي باندي څنګه تير سو هغه ورته وويل دخداى شكر دئ ما په نعمت الهي باندي سهار كړ، شداد ورته وويل:

بِكَفَّارَاتِ السَّيِّئَاتِ وَحَطِّ الْخَطَايَا فَإِنِّيْ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ يَقُوْلُ إِنَّ اللهَ

دګناهونو په ليري كېدو او دخطاګانو په پاكېدو سره خوشحاله سه، ځكه چي ما د نبی كريم ﷺ څخه اورېدلی دي، خداوند تعالی

عَزَّ وَجَلَّ يَقُوْلُ إِذَا أَنَا ابْتَلَيْتُ عَبْدًا مِّنْ عِبَادِيْ مُؤْمِنًا فَحَمِدَنِيْ عَلٰى مَا

فرمايي: كله چي زه يو مؤمن بنده په يوه ناروغي باندي اخته كړم او هغه پر دې ازموينه زما تعريف وكړي

ابْتَلَيْتُهُ فَإِنَّهُ يَقُوْمُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذٰلِكَ كَيَوْمٍ وَّلَدَتْهُ أُمُّهُ مِنَ الْخَطَايَا وَيَقُوْلُ

نو هغه دخپلي بسترې څخه داسي پاک ولاړسي لكه چي دمور ه نن پيدا سوی وي او هيڅ ګناه دهغه پاته نه سي، او خداى ﷻ فرمايي:

الرَّبُّ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى أَنَا قَيَّدْتُ عَبْدِيْ وَابْتَلَيْتُهُ فَأَجْرُوْا لَهُ مَا كُنْتُمْ تُجْرُوْنَ

لَهُ وَهُوَ صَحِيْحٌ. رواه احمد.

ما خپل بنده بندي كړ، په مصيبت كي مي واچوی، او ازمائښت مي په وكړ. نو (اې) ملائكو،

تاسو دهغه په اعمال نامه کي هغه عمل وليکئ چي دهغه د روغتيا په حالت کي به مو ليکئ (اعمال صالحه).(احمد.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۱۴\۱۲۳.

ناروغي ګناهونه ختموي

﴿۱۴۹۴﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ إِذَا كَثُرَتْ ذُنُوْبُ الْعَبْدِ وَلَمْ يَكُنْ لَّهُ مَا يُكَفِّرُهَا مِنَ الْعَمَلِ ابْتَلَاهُ اللهُ بِالْحُزْنِ لِيُكَفِّرَهَا عَنْهُ. رواه أحمد

دحضرت بی بی عائشي رضی الله عنها څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : کله چي ديو بنده ګناهونه زيات سي ، دهغه په اعمالو کي څه داسي شي پاته نه وي ،چي د هغه د ګناهونو کفاره سي ، نو خدای ﷻ يې په درد غم او مصيبت کي اخته کوي ، چي په دې سره دهغه دګناهونو کفاره سي (احمد).

تخريج: الامام احمد في مسنده ۶\۱۵۷.

تشريح : په يو روايت کي چي طبراني او حاکم نقل کړی دی دا نقل دي چي الله تعالی هر غمجن زړه خوښوي .

د ناروغ د پوښتني ثواب

﴿۱۴۹۵﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ مَنْ عَادَ مَرِيْضًا لَّمْ يَزَلْ يَخُوْضُ الرَّحْمَةَ حَتّٰى يَجْلِسَ فَإِذَا جَلَسَ اغْتَمَسَ فِيْهَا. رواه مالك وأحمد.

دحضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي ديوه ناروغ پوښتنه کوي ، هغه د رحمت په درياب کي داخليږي ، تر دې چي کښيني ، کله چي د ناروغ سره کښيناستي نو د رحمت په درياب کي ډوب سي . (مالک ، احمد)

تخريج : الامام مالک في الموطا ۲\۹۴۶، رقم: ۱۷، والامام احمد في مسنده ۲\۳۰۴.

د تبې علاج

﴿۱۴۹۶﴾: وَعَنْ ثَوْبَانَ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِذَا أَصَابَ أَحَدَكُمُ الْحُمّٰى فَإِنَّ الْحُمّٰى

ثوبان رضي الله عنه څخه روايت دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل: په تاسو کې چې د چا تبه سي، او تبه

قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ فَلْيُطْفِئْهَا عَنْهُ بِالْمَاءِ فَلْيَسْتَنْقِعْ نَهْرًا جَارِيًا لِيَسْتَقْبِلَ

د اور يوه ټوټه ده، نو هغه ته پکار ده، چې په اوبو سره يې يخه کړي يعني روانو اوبو ته دننه ورسي او د اوبو د بهېدو پر لور ودرېږي،

جِرْيَتَهُ فَيَقُولُ بِسْمِ اللهِ اللّٰهُمَّ اشْفِ عَبْدَكَ وَصَدِّقْ رَسُولَكَ بَعْدَ صَلَاةِ

بيا دي دا کلمات ووائي: بسم الله........رسولک (زه د خداى ﷻ په پاک نامه سره شفاء غواړم. اى الله ته دې بنده ته شفاء ورکړې او د خپل رسول قول رېښتيني کړې) او دا عمل د سهار دلمانځه څخه وروسته

الصُّبْحِ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ فَلْيَغْتَمِسْ فِيهِ ثَلَاثَ غَمَسَاتٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَإِنْ

دلمر ختو څخه مخکې وکړي او په درياب کې درې غوټې ووهي، او درې ورځې دي دا کار وکړي

لَمْ يَبْرَأْ فِي ثَلَاثٍ فَخَمْسٍ وَإِنْ لَمْ يَبْرَأْ فِي خَمْسٍ فَسَبْعٌ فَإِنْ لَمْ يَبْرَأْ فِي سَبْعٍ

که د درو ورځو پوري ارام نه راغي نو تر پنځو ورځو دي دا کار وکړي، که پنځه ورځو کې ارام او سکون رانه غي نو اوو ورځو پوري دې دا کار کوي او که تر اوو ورځو پوري سکون حاصل نه سي

فَتِسْعٍ فَإِنَّهَا لَا تَكَادُ تُجَاوِزُ تِسْعًا بِإِذْنِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ. رواه الترمذي و قال هذا حديث غريب

نو تر نهو ورځو پوري دې دغه کار وکړي، د خداى ﷻ په فضل او مهرباني سره به تبه د نهو ورځو څخه زياته نه پاته کېږي (ترمذي) په ترمذي کې ويل سوي چې دا حديث غريب دي.

تخريج: سنن الترمذي ۳۵۷/۱۴، رقم: ۲۰۸۴.

تشريح: لفظ ولينغمس په اصل کې (فليستنقع) په وياله کې د غورځېدو بيان دى نو د دې عبارت څخه دا معني هم اخيستل کېږي چې درې غوټې په درو ورځو کې ووهي او دا معنى هم

محتمل كيداى سي چي هره ورځ درې درې غوټې ووهي.

په پورتني حديث كي د تبي لپاره چي كوم علاج تجويز كړل سوى دى هغه علاج مخصوص دى يعني د هري تبي لپاره دا علاج كاركونكى نه دى بلكه د دې تعلق د ژړي تبي د ځينو اقسامو سره دى چي په هغه كي اهل حجاز اخته وي په ځني تبو كي د اوبو د استعمال څخه نه يوازي دا چي مضر وي بلكه د هلاكت باعث وي ځكه په هري تبي كي د علاج دا طريقه اختيارول نه ده پكار هو كه په يوې تبي كي مسلكي طبيب او باوري ډاكټر اجازت وركړي نو بيا پر هغه طريقه باندي عمل كول پكار دي.

په دې اړه خطابي رحمة الله عليه يوه واقعه ليكلې ده چي يو سړى په داسي تبي كي اخته سو چي په هغه كي د اوبو استعمال ضرر مند وو خو هغه په ناپوهي كي په اوبو كي غوټه ووهله نتيجه دا سوه چي حرارت يې په بدن كي ودريدى نو هغه دومره سخت ناروغه سو چي هلاكت ته نژدې سو بيا چي په څه نا څه طريقه ښه سو نو ظالم په دې نه سو پوه چي د حديث په معني د نه پوهيدو په وجه خپله په مصيبت كي ومبتلو البته پخپله د حديث په باره كي كه هغه په دې پوهيدى چي دا حكم د هر قسم تبي لپاره نه دى بلكه د ځينو خاصو تبو لپاره دى.

تبي ته بد مه وايأست

﴿۱۴۹۷﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ ذُكِرَتِ الْحُمَّى عِنْدَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دي چي د رسول الله ﷺ په حضور كي د تبي ذكر وسو،

وَسَلَّمَ فَسَبَّهَا رَجُلٌ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَسُبَّهَا فَإِنَّهَا تَنْفِي

يوه سړي تبي ته بد وويل، نو نبي كريم ﷺ ورته وفرمايل: تبي ته بد مه وايه، د انسان ګناهونه داسي پاكوي،

الذُّنُوْبَ كَمَا تَنْفِي النَّارُ خَبَثَ الْحَدِيْدِ. رواه ابن ماجه.

څنګه چي اور اوسپنه د خيرو څخه پاكوي. (ابن ماجه)

تخريج: سنن ابن ماجه ۲\۱۱۴۹، رقم: ۳۴۶۹.

تشريح: مطلب دادى هر كله چي تبه ګناهونه ليري كوي نود عقل او دانش تقاضا دا پكار ده چي د تبي په معامله كي د شكر څخه كار اخيستل پكار دي، دا نه چي نا شكري وكړل سي مشائخو رح ليكلي دي چي په درد او مصيبت كي هم داسي د الله تعالى شكر پكار دى څنګه

چي په نعمت او راحت کي د الله تعالی شکر ادا کول کيږي ځکه چي خداوند قدوس کله پر چا يوه بلا نازلوي نو په هغه بلاء کي هم د هغه څه نا څه رحمت پټ وي .

تبه د دوږخ د اور بدله ده

﴿۱۴۹۸﴾: وَعَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ إِنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ عَادَ مَرِيْضًا فَقَالَ أَبْشِرْ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ ديوه ناروغ پوښتنه وکړه ، او ورته يې وفرمايل : تا ته دي زيری وي ،

فَإِنَّ اللهَ تَعَالٰى يَقُوْلُ هِيَ نَارِيْ أُسَلِّطُهَا عَلٰى عَبْدِيَ الْمُؤْمِنِ فِي الدُّنْيَا لِتَكُوْنَ

خدای جل جلاله فرمايي : تبه زما اور ده ، زه هغه پر خپل يوه بنده په دې وجه ور ولم چي هغه تبه

حَظَّهُ مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . رواه أحمد وابن ماجه والبيهقي في شعب الإيمان

د قيامت په ورځ د هغه لپاره د دوږخ د اور بدله وګرځيږي .(احمد ، ابن ماجه ، بيهقي شعب الايمان)

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\ ۴۴۰، وابن ماجه ۲\ ۱۱۴۹، رقم: ۳۴۷۰، والبيهقي في شعب الايمان ۷\ ۱۶۱، رقم: ۹۸۴۴.

تشريح : مطلب دادی چي په قرآن مجيد کي د الله تعالی دا ارشاد دی (وان منكم الا واردها) يعني په تاسو کي هيڅ څوک داسي نسته چي د قيامت په ورځ په دوږخ کي نه واچول سي خو مومن بنده د دې د داخليدو په بدله کي د دنيا په تبه کي اخته کيږي همداسي هغه به د تبي په وجه د عذاب څخه چي دوږخ کي د داخليدو په وجه وي که څه هم داخليدل يې په دې توګه د ټولو لپاره وي چي پل صراط به د دوږخ پورته قائم کړل سي او پر هغه به ټول خلک تيريږي .

د پورتنی تشريح سره سم په حديث کي لفظ مومن سره د کامل قيد لګول پکار دي د دې مطلب به دا وي چي د حديث مفهوم تعلق د کامل مومن سره دی ځکه چي ځيني ګنهګاران مومنان به هم د دوږخ د اور په عذاب کي اخته کول کيږي همداسي هغه مومن چي د خپلو ګناهونو په وجه د دوږخ په عذاب کي اخته کيږي د حديث مفهوم او د مصداق څخه به خارج وي .

ناروغي د ګناهو د بخښني ذريعه ده

﴿۱۴۹۹﴾: وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّ الرَّبَّ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى يَقُوْلُ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : الله تعالی فرمايي :

وَعِزَّتِيْ وَجَلاَلِيْ لاَ أُخْرِجُ أَحَدًا مِنَ الدُّنْيَا أُرِيْدُ أَغْفِرُ لَهُ حَتّٰى أَسْتَوْفِيْ كُلَّ

زما دي په خپل عزت او لويي سره قسم وي، څوک چي زه د دنيا څخه پاک صاف او بې ګناه پورته کول غواړم هغه ته د هغه د ګناهونو په دنيا کي پوره بدله ورکوم

خَطِيْئَةٍ فِيْ عُنُقِهِ بِسَقَمٍ فِيْ بَدَنِهِ وَإِقْتَارٍ فِيْ رِزْقِهِ. رواه رزين.

د ګناهونو چي د ده پر غاړه وي. يعني هغه په ناروغي کي اخته کوم او د هغه په رزق کي کمي راولم. (رزين).

تخريج: رواه رزين.

تشريح: د الله تعالی د ارشاد مطلب دادی چي کوم بنده زه د آخرت په ابدي سعادت سره پالل غواړم نو د هغه د ګناهونو سزا په دنيا کي په دې توګه ورکوم چي کله خو هغه په ناروغي کي اخته کوم کله د مال او رزق تنګي پر هغه مسلطوم نو هغه به بخښل کيږي او د آخرت د عذاب څخه به ساتل کيږي حاصل دا چي فقر او ناروغي او درد او مصيبت ګناهونه ليري کوي.

د ابن مسعود رضي الله عنه واقعه

﴿۱۵۰۰﴾: وَعَنْ شَقِيْقٍ قَالَ مَرِضَ عَبْدُ اللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ فَعُدْنَاهُ فَجَعَلَ يَبْكِيْ

د حضرت شقيق رضي الله عنه څخه روايت دي چي عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ناروغ سو، موږ د هغه پوښتني ته ورغلو، نو هغه موږ ته په ژړا سو،

فَعُوْتِبَ فَقَالَ إِنِّيْ لاَ أَبْكِيْ لِأَجْلِ الْمَرَضِ لِأَنِّيْ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ

خلکو هغه ملامت کړ، هغه وويل. زه د ناروغی له کبله نه ژاړم، ځکه چي ما د نبی کريم ﷺ څخه اورېدلي دي،

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ الْمَرَضُ كَفَّارَةٌ وَإِنَّمَا أَبْكِيْ أَنَّهُ أَصَابَنِيْ عَلٰى حَالِ فَتْرَةٍ وَّ

چي فرمايل يې: ناروغي د ګناهونو کفاره کيږي، بلکه په دې ژاړم چي د سپين ږيرتوب په ورځو کي زه ناروغ سوم،

لَمْ يُصِبْنِيْ فِيْ حَالِ اِجْتِهَادٍ لِأَنَّهُ يُكْتَبُ لِلْعَبْدِ مِنَ الْأَجْرِ إِذَا مَرِضَ مَا كَانَ

دځواني په ورځو کي ناروغ نه سوم، چي د اعمالو دپاره بهترينه زمانه وه، او انسان چي ناروغه سي،

يُكْتَبُ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَّمْرِضَ فَمَنَعَهُ مِنْهُ الْمَرَضُ. رواه رزين.

نو دهغه دناروغي په ورځو کي دهغه هغه اعمال ليکل کيږي کوم چي هغه دصحت په وخت کي کول، دې ناروغي زه ددې ثواب څخه محرومه کړي يم. (رزين).

تخريج: رواه رزين.

تشريح: د ځواني په ورځو کي د صحت او روغتيا په حالت کي نيک عمل ډيرزيات وي ځکه چي د دې بشارت مطابق چي الله تعالى په خپل فضل او کرم سره د ناروغۍ په حالت کي د ناروغه بنده په اعمالنامه کي ملائکو ته د هغه اعمالو د ليکلو حکم ورکوي کوم چي د هغه د جوړتيا په حالت کي کول او اوس د ناروغي په وجه يې نه سي کولاي د ځواني د ورځو په ناروغيو کي چي د کوم ثواب اعمالو ثواب ليکل کيږي ځکه ابن مسعود ﷺ فرمايي کاشکي چي زه د ځواني په ورځو کي ناروغه سوی واي چي زما په اعمال نامه کي زيات ثواب ليکل کيداي.

عيادت کله کول پکار دي

﴿۱۵۰۱﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَعُوْدُ مَرِيْضًا إِلَّا بَعْدَ ثَلَاثٍ. رواه ابن ماجه والبيهقي في شعب الإيمان.

دحضرت انس ﷺ څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ به درې ورځي وروسته د ناروغ پوښتنه کول. (ابن ماجه، بيهقي درشعب الايمان)

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\۴۶۲، رقم: ۱۴۳۷، والبيهقي في شعب الايمان ۶\۵۴۳، رقم: ۹۲۱۶.

تشريح: مطلب دا دی چي د ناروغ کيدو درې ورځي وروسته د مريض د پوښتني لپاره به رسول الله ﷺ تشريف وړی په دې اړه تر ټو پوري چي د دې مسئلې سره تعلق دی جمهور علماء په دې خبره متفق دی چي عيادت په زمانه سره نه دی مقيد کله چي غواړي ودې يې کړي که مخکي يې وکړي يا وروسته ځيني حضرات خو وايي چي دا حديث ضعيف دی بلکه ځينو حضراتو خو دا حديث د ځان څخه جوړ سوی بولي.

د ناروغ څخه دعاء وغواړئ

﴿۱۵۰۲﴾: وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ إِذَا دَخَلْتَ عَلٰى مَرِيْضٍ فَمُرْهُ يَدْعُوْ لَكَ فَإِنَّ دُعَاءَهُ كَدُعَاءِ الْمَلَائِكَةِ. رواه ابن ماجه.

د حضرت عمر بن خطاب رضی الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کله چي ته ديوه ناروغ پوښتني ته ورسې نو هغه ته دا وو ايه چي ما ته دعا وکړه، ځکه چي د هغه دعا د ملائکو د دعا په ډول وي. (ابن ماجه)

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\۴۶۳، رقم: ۱۴۴۱.

تشريح: د مريض دعاء د ملائکو د دعاء په ډول ګرځول سوی دی ځکه چي د ناروغه سړي خو د ملائکو سره ډير مشابهت وي په دې توګه چي څنګه ملائکي د ګناهونو څخه پاکي وي هميشه د الله تعالى په ياد کي اخته وي او هروخت په بارګاه رب العزت کي دعاء مناجات او التجاء کوي همداسي ناروغه هم د ګناهونو څخه ساتل کيږي هر وخت د الله تعالى خواته متوجه وي او دعاء، زارئ، او التجاء کي مصروفه وي.

د ناروغ په مخکي شور مه کوئ

﴿۱۵۰۳﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مِنَ السُّنَّةِ تَخْفِيْفُ الْجُلُوْسِ وَقِلَّةُ الصَّخَبِ

حضرت ابن عباس رضی الله عنه فرمايي: دا کار سنت دئ چي د ناروغ سره کم کښينئ او شور مه کوئ،

فِي الْعِيَادَةِ عِنْدَ الْمَرِيْضِ قَالَ وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا كَثُرَ

د رسول الله ﷺ د ناروغي په زمانه کي هر کله چي خلکو شور جوړ کړ او اختلاف يې وکړ، نو نبي کريم ﷺ وفرمايل:

لَغَطُهُمْ وَاخْتِلَافُهُمْ قُوْمُوْا عَنِّيْ. رواه رزين.

زما څخه ولاړ سئ. (رزين)

تخريج: رواه رزين.

تشريح: د ابن عباس رضی الله عنه د ارشاد څخه دا معلومه سوه چي د پوښتني د ادبونو څخه يو ادب دادی چي د ناروغه سره د پوښتني په وخت کي يوازي دومره وخت کښينستل پکار دي چي په

هغه کي د ناروغه سړي احوال معلوم کړل سي او د هغه د حالاتو او کیفیاتو علم وسي ګویا د هغه سره خامخا تر زیات وخته پوري په کښېنستلو سره د ناروغه سړي پر مزاج بوج راوړل نه دي پکار هلته دا هم معلومه سوه چي د ناروغه سره په کښېنستلو سره شور کول هم مکروه دي د روایت د دوهم جز تفصیل د ابن عباس رضي الله عنه د روایت په رڼا کي چي په بخاري کي روایت دي دادي چي رسول الله ﷺ د خپل ژوند په اخري ورځو کي هر کله چي په مرض اخته سو او د وفات وخت یې رانژدې سو په دې وخت کي د رسول الله ﷺ سره ډیر خلک جمع وه چي په هغوی کي حضرت عمر رضي الله عنه هم وو رسول الله ﷺ وفرمایل قلم او سیاهي راوړئ زه تاسو ته یوه وصیت نامه لیکم چي زما وروسته په ګمراهي کي اخته نه سئ د دې په اوریدو سره حاضرین په مخاطب کولو سره حضرت عمر رضي الله عنه وفرمایل معلومیږي چي دا وخت په رسول الله ﷺ د مرض شدت ډیر غالب دی ځکه چي رسول الله ﷺ د وصیت نامه لیکلو لپاره فرمایي کنې د وصیت نامه څه ضرورت دی ځکه چي ستاسو سره قرآن کریم موجود دی او کتاب الله ستاسو لپاره کافي دی د دې وروسته اهل بیت او نورو خلکو خپله خپله خبره شروع کړل چابه ویل قلم او سیاهي راوړل پکار دي چي رسول الله ﷺ ستاسو لپاره وصیت نامه ولیکي ځینو خلکو به د حضرت عمر رضي الله عنه د خبري تائید کولو غرض په دې اړه کي څه بحث مباحثه زیاته سوه او د خلکو رایې شور اختیار کړ نو رسول الله ﷺ وفرمایل تاسو ټول خلک زما څخه لیري سئ د دې صورت واقعه څخه روافض دا نتیجه اخلي چي رسول الله ﷺ په هغه وصیت نامه کي د خلافت په باره کي څه لیکل غوښتل (مثلا زما وروسته په خلیفه اول علي رضي الله عنه مقرر کړل سي) مګر حضرت عمر رضي الله عنه رسول الله ﷺ د دې څخه منعه کړل۔

علامه ابن حجر رحمة الله عليه د دې جواب دا ورکړی دی چي د روافضو دا نتیجه اخذ کول صحیح نه ده ځکه چي د دې واقعې حقیقت خو دا وو چي رسول الله ﷺ چي د وصیت نامه لیکلو لپاره اراده وکړله او په حاضرینو کي اختلاف پیدا سو نو د رسول الله ﷺ په زړه کي دا خبره راغله مصلحت دادی چي څه وصیت نامه ونه لیکل سي رسول الله ﷺ د حضرت عمر رضي الله عنه د ویلو په وجه نه بلکه خپله په خپل اختیار سره نه یوازې دا چي هغه وخت وصیت نامه ونه لیکله بلکه د لیکلو اراده یې هم پرېښوله ځکه که رسول الله ﷺ د یو شي لیکلو پخه اراده کړې وای نو د حضرت عمر رضي الله عنه بل څه مجال وو چي د رسول الله ﷺ د فیصلې په لاره کي خنډ جوړ نسي رسول الله ﷺ د دې واقعې وروسته تر دردو ورځو پوري ژوندئ وو او په دا درو ورځو کي د رسول الله ﷺ سره حضرت عمر رضي الله عنه او نور صحابه موجود نه وه بلکه اهل بیت مثلا حضرت علي رضي الله عنه حضرت عباس رضي الله عنه

وغيرهما په بارگاه رسالت كي موجود وه كه رسول الله ﷺ په دې وخت د خلافت په باره كي څه وصيت نامه ليكلو كي مصلحت ګڼى نو خامخا به يې ليكلي واى بيا دا چي رسول الله ﷺ د خلافت په باره كي داسي طريقه اختيار كړله چي په هغه كي د څه شک او شبهې او تاويل ګنجائش نه و پاته رسول الله ﷺ په خپلو اخري ورځو كي حضرت ابوبكر رضي الله عنه ته په لمانځه كي د خلكو امام مقرر كړ په دې وجه حضرت علي رضي الله عنه د صديق اكبر رضي الله عنه په لاس د بيعت كولو لپاره د خلكو په مخكي تقرير وفرمايه چي د رسول الله ﷺ حضرت ابوبكر رضي الله عنه زموږ د دين لپاره منتخب كړ يعني په لمانځه كي زموږ امام يې مقرر كړ نو ايا مونږ دې هغوى د خپلي دنيا لپاره ولي منتخب نه كړو، رسول الله ﷺ چي ابوبكر رضي الله عنه په لمانځه كي د خلكو د امام جوړولو لپاره راوغوښتى نو هغه وخت زه د رسول الله ﷺ سره ناست وم او رسول الله ﷺ زه ليدم خو رسول الله ﷺ زه امام نه كړم مقرر حضرت ابوبكر رضي الله عنه د هغو خلكو څخه نه دى چي د هغوى په باره كي د حق تعالى دا ارشاد دى (لايخافون لومة لائم) يعني دا خلک د ملامت كونكي د ملامتيا څخه نه بيريږي.

نقل دي چي ابوسفيان ابن حرب پر يوه موقع باندي حضرت علي رضي الله عنه ته وويل كه ته غواړې نو زه به د ابوبكر رضي الله عنه سره د جنګ لپاره د مديني ميدان د آسونو او پيادو څخه ډک كړم نو حضرت علي رضي الله عنه د ابوسفيان په دې خبره خوابدى سو او هغه ته يې ډير بدو رد وويل چي نه يوازي ابوسفيان بلكه نور خلک هم پوه سي چي د ابوبكر رضي الله عنه خلافت د منشاء نبوت د مطابق كيدو په وجه دومره مستحكم او حقيقي دى چي په دې كي يوه ذره برابر د شک اوګمان ګنجائش نسته.

د دې څخه معلومه سوه چي نه خو هغه وخت رسول الله ﷺ د حضرت علي رضي الله عنه د خلافت په باره كي د څه ليكلو اراده فرمايلې وه او نه خپله د حضرت علي رضي الله عنه په ذهن كي دا خبره وه چي زه د حضرت ابوبكر رضي الله عنه څخه مخكي يم او خلافت زما حق دى كه حضرت علي رضي الله عنه پر حضرت ابوبكر رضي الله عنه فضيلت درلود او د خلافت مخكي د هغه حق دى نو رسول الله ﷺ به ضرور د دې وصيت كړى واى خو دې خوا ته يې اشاره هم نه ده فرمايلې هر كله چي حضرت ابوبكر رضي الله عنه په لمانځه كي د خلكو امام په مقررولو سره دې خواته څرګند اشاره فرمايلې وه چي زما وروسته به ابوبكر رضي الله عنه خليفه وي.

د ناروغ سره ډیر مه کښیني

﴿۱۵۰۴﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اَلْعِيَادَةُ فَوَاقُ نَاقَةٍ، وَفِيْ رِوَايَةِ سَعِيْدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ مُرْسَلاً أَفْضَلُ الْعِيَادَةِ سُرْعَةُ الْقِيَامِ. رواه البيهقي في شعب الإيمان.

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دي چي رسول الله ﷺ فرمايلي دي: د ناروغه د پوښتني وخت دا وښي دلوشلو په ډول دئ (څومره وخت چي دا وښي دلويشلو څخه وروسته تر دوهم وار لوښلو پوري وي هغومره وخت دئ. او دسعيد بن مسيب په روايت كي دا الفاظ سته. چي تر ټولو افضله دناروغه پوښتنه هغه ده، چي په هغه كي څوك ژر ولاړ سي. بيهقي

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ٦\٥٤٣، رقم: ٩٢٢٢.

د لغاتو حل: (فُواق ناقة): اى مقدار مابين الحلبتين، لانها تحلب ثم تترک سويعة يرضعها الفصيلل لتدر ثم تحلب.

تشريح: د اول حديث حاصل دادی چي د اوښي شيدې دوه يا درې واره لوښل كيږي د هغه طريقه دا ده چي يو وار شيدې لويشل بيا لږ دريدل او بچی يې د تيانو سره لګول چي شيدې ښه را ايله سي بيا د هغه وروسته لوښل شروع كړي همداسي دوه واره په منځنی وقفه ډيره لږه وي نو د عيادت يعني پوښتني په باره كي فرمايل سوي دي هر كله چي څوک ډير زيات مريض ته ورسي نو د هغه لپاره افضل دادی چي هغه د مريض سره تر زيات وخته پوري نه كښيني بلكه دوه واره د شدو لوښلو د منځنی وقفې په اندازه كښيني چي ناروغه ته تكليف نه ور ورسيږي. په كتابونو كي د يو سړي واقعه نقل ده وايي موږ د حضرت سري سقطي رحمه الله پوښتني ته ورغلو چي هغه د مرګ په مرض اخته وو مونږ د هغه سره تر ډيره وخته پوري ناست وو هغه وخت د هغه پر نس ډير زيات درد وو مونږ هغه ته وويل چي زموږ لپاره دعا وكړه هغه وفرمايل اې الله دې خلكو ته د ناروغه د پوښتني كولو اداب او طريقه وروښوې ګويا هغه د دې دعا څخه دې خواته اشاره وفرمايله چي د ناروغه پوښتني ته ولاړ سئ نو تر زيات وخته پوري مه ورته كښينئ بلكه لږ ساعت په ناستي سره په پوښتني كولو سره بيرته ولاړ سئ.

هو كه څوک پوښتنه كونكی په دې پوه سي چي پر ناروغه سړي باندي د هغه زياته ناسته بوج كيږي نه بلكه د انډيوال كيدو په حيثيت سره يا د بركت حاصلولو په غرض يا د خدمت او

دينداري په وجه د مريض خپل خواهش داوي چي دى دي د هغه سره تر زياته وخته پوري كښيني نو په دې اړه ژر پورته كيدل به افضل نه وي.

ناروغ ته د هغه د خوښې شى وركول

(۱۵۰۵): وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ عَادَ رَجُلاً فَقَالَ لَهُ مَا تَشْتَهِي؟ قَالَ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دي چي نبى كريم ﷺ ديوه ناروغ پوښتنه وكړه، د هغه څخه يې پوښتنه وكړه، څه ته دى هوا كيږي هغه عرض وكړ

أَشْتَهِي خُبْزَ بُرٍّ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ كَانَ عِنْدَهُ خُبْزُ بُرٍّ فَلْيَبْعَثْ إِلَى أَخِيهِ

دغنمو ډوډۍ ته، رسول الله ﷺ وفرمايل: دچا سره چي دغنمو ډوډۍ وي خپل ورور ته دي راوغواړي.

ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا اشْتَهَى مَرِيضُ أَحَدِكُمْ شَيْئًا فَلْيُطْعِمْهُ. رواه ابن ماجه

ددې څخه وروسته نبي كريم ﷺ وفرمايل: په تاسو كي چي كله ديوه ناروغ ديوه شي خواهش وي نو هغه په وخوروئ. (ابن ماجه)

تخريج: سنن ابن ماجه ۱/ ۴۶۳، رقم: ۱۴۳۹.

تشريح: د خواهش څخه مراد خواهش صادق (ريښتونى خواهش) دى او هغه د روغتيا ښنبه وي، ځينو ناروغانو ته د هغه شي خوړل چي تاوان كونكي نه وي او په اندازه كي لږ وي او داسي نه وي چي د هغه د تاوان او ضرر اړخ غالب وي، نو خلاصه داده چي ددغه حديث دا حكم (اذا اشتهى فليطعمه) په كلي او عامه توګه باندي نه دى بلكه په جزئي او انفرادي توګه دى، ددې مطلب دادى چي د هر ناروغ سره دا معامله كول نه دي پكار چي هغه څه غواړي كه څه هم د روغتيا لپاره تاواني وي هغه دي وركړل سي بلكه په ځينو خاصو حالاتو كي كه يو ناروغ د يو داسي شي خواهش وكړي چي په هغه كي د تاوان او ضرر اړخ غالب نه وي او دا چي د اكتهر د هغه خلاف نه وي نو هغه شى ناروغ ته وركول پكار دي.

علامه طيبي رحمة الله عليه فرمايي چي دا حكم پر توكل يا د ژوند څخه پر مايوسۍ باندي مبني دى يعني د كوم ناروغ چي د ژوند اميد پاته نه وي نو د هغه په اړه فرمايل سوي دي چي څه غواړي هغه وركول پكار دي.

د مسافرۍ په حالت کي مرګ

﴿۱۵۰٦﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ تُوُفِّيَ رَجُلٌ بِالْمَدِيْنَةِ مِمَّنْ وُلِدَ بِهَا

د حضرت عبد الله بن عمرو رضی الله عنه څخه روایت دئ چي په مدینه کي یو سړی مړ سو ،او په مدینه کي پیدا سوئ وو ،

فَصَلَّى عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَالَيْتَهُ مَاتَ بِغَيْرِ مَوْلِدِهِ قَالُوْا

نبی کریم ﷺ هغه ته د جنازې لمونځ ورکړ، او بیا ئې وفرمایل: کاشکي دی په خپل پیدائشي ځای کي مړسوی نه وای !صحابه کرامو عرض وکړ ،

وَلِمَ ذَالِكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ ؟ قَالَ إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا مَاتَ بِغَيْرِ مَوْلِدِهِ قِيْسَ لَهُ مِنْ

یا رسول الله ! ولي؟ نبی کریم ﷺ ورته وفرمایل :کله چي یو سړی د خپل وطنه څخه دباندي مړ سي ،

مَّوْلِدِهِ إِلَى مُنْقَطَعِ أَثَرِهِ فِي الْجَنَّةِ . رواه النسائي وابن ماجه .

نو د مرګ د ځایه څخه بیا تر پیدائشي ځایه پوري هغه ته په جنت کي ځاي په برخه کیږي (نسائي ،ابن ماجه)

تخريج: سنن النسائي ۴\۷–۸، رقم: ۱۸۳۱، وابن ماجه ۱\۵۱۵، رقم: ۱٦۱۴.

تشریح : مطلب دادی چي کوم سړی د وطن څخه لیري د سفر په حالت کي مړکیږي نو د هغه د وطن او د هغه د مرګ تر ځایه پوري په مابینځ کي چي څومره مسافت وي د هغه په اندازه ځاي هغه ته په جنت کي ورکول کیږي مګر د دې په باره کي صحیح دا معلومیږي چي د سفر څخه مراد د اطاعت سفر یعني جهاد وغیره دی د دې مطلب دادی چي دا اجر او انعام هغه سړي ته ورکول کیږي چي د جهاد لپاره یا د دیني تعلیم حاصلولو لپاره یا دا ډول د یو بل بامقصد او بامطلب کار لپاره د وطن څخه لیري راوتلی وي .

﴿۱۵۰۷﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَوْتُ غُرْبَةٍ شَهَادَةٌ . رواه ابن ماجه

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دي چي رسول الله ﷺ فرمایلي دي : په سفر کي مرګ شهادت دئ (ابن ماجه)

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\ ۵۱۵، رقم: ۱۶۱۳.

﴿۱۵۰۸﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ مَاتَ

دحضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي مړ سي

مَرِيْضاً مَاتَ شَهِيْدًا وَ وُقِيَ فِتْنَةَ الْقَبْرِ وَغُدِيَ وَرِيْحَ عَلَيْهِ بِرِزْقِهِ مِنَ الْجَنَّةِ .

رواه ابن ماجه والبيهقي في شعب الإيمان .

د ناروغۍ په حالت ، نو د شهادت درجه حاصلوي ، دقبر د فتنې څخه محفوظ کيږي او سهار او ماښام هغه ته همېشه دجنت رزق حاصليږي . (ابن ماجه ، بيهقي .

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\ ۵۱۵، رقم: ۱۶۱۵، والبيهقي في شعب الايمان ۷\ ۱۷۴، رقم: ۹۸۹۷.

تشريح : د مشکوة شريف په صحيح نسخو کي لفظ د مريضا ليکل سوی دی مګر په ځينو نسخو کي په تغير کولو سره د مريضا پر ځاي لفظ غريبا ليکل سوی دی مګر صحيح په ابن ماجه کي لفظ مرابطا نقل دی ځکه ميرک رح د مشکوة د خپلي نسخې په حاشيه کي دا لفظ صوابه مرابطا يعني صحيح لفظ مرابطا دي ليکلو سره د هغه لاندي ليکلي دي چي كذا في سنن ابن ماجه في باب ماجاء من مات مرابطا مات شهيدا بيا دا چي د لفظ مريضا په باره کي علماوو خو ليکلي دي چي د مرض څخه مراد عام مرض دی هر کله چي ځينو حضراتو په خاص مرض سره لکه استسقاء مراد اخستی دی مګر ملا علي قاري رح فرمايي چي دلته ددې قيد اېښولو ضرورت نسته بلکه دا ويل کيداي سي چي دلته د راوي څخه غلطي سوې ده ځکه چي د حديث الفاظ من مات مرابطا دی نه چي من مات مريضا .

د طاعون مرګ د شهادت مرګ دی.

﴿۱۵۰۹﴾: وَعَنِ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ

دحضرت عرباض بن ساريه رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

يَخْتَصِمُ الشُّهَدَاءُ وَالْمُتَوَفَّوْنَ عَلٰى فُرُشِهِمْ إِلٰى رَبِّنَا فِي الَّذِيْنَ يُتَوَفَّوْنَ مِنَ

شهيدان او هغه خلک چي پر خپله بستره مړه سي ، د دواړو به دخداى جل جلاله په حضور کي سره

جګړه سي ، کوم چې په طاعون مړه سوي وي

الطَّاعُونِ فَيَقُوْلُ الشُّهَدَاءُ إِخْوَانُنَا قُتِلُوْا كَمَا قُتِلْنَا وَيَقُوْلُ الْمُتَوَفَّوْنَ إِخْوَانُنَا

شهيدان به وايي چې دا زموږ وروڼه دي يعني زموږ مشابه دي ، زموږ په شان دطاعون دلاسه شهيدان سوي دي ،

مَاتُوا عَلٰى فُرُشِهِمْ كَمَا مُتْنَا فَيَقُوْلُ رَبُّنَا انْظُرُوْا إِلٰى جِرَاحَتِهِمْ فَإِنْ أَشْتَبَهَتْ

او کوم خلک چې په خپلو بسترو مړه سوي وي ، هغوی به وايي ، چې دا زموږ وروڼه دي ، څنګه چې موږ په بسترو مړه سوي يو ، همدغسي دوی هم په خپلو بسترو مړه سوي دي . ددې جګړو په اوریدو سره الله ﷻ به وفرمائي : ښه ده ، ددوی زخمونه وګورئ ،

جِرَاحُهُمْ جِرَاحَ الْمَقْتُوْلِيْنَ فَإِنَّهُمْ مِنْهُمْ وَمَعَهُمْ فَإِذَا جِرَاحُهُمْ قَدْ أَشْبَهَتْ جِرَاحَهُمْ : رواه أحمد والنسائي .

که ددوی زخمونه دشهیدانو دزخم په شان وي نو دوی په شهیدانو کي دي او دهغوی په شان دثواب ورړ دي ، وبه کتل سي ، نو دهغوی (طاعون والا) زخمونه به دشهیدانو دزخم په ډول وي .(احمد ، نسائي).

تخريج: الامام احمد في مسنده ۱۴\۱۲۸، ۱۲۹، والنسائي ۶\۳۶، ۳۷، رقم: ۳۱۶۲.

تشريح : د الله تعالى په دربار کي د طاعون څخه د مړه کېدونکو په باره کي د شهداوو دليل دادی چي څرنګه مونږ قتل کړل سو همداسي دوی هم قتل کړل سوي دي د دې مطلب دادی چي څنګه مونږ د دين دشمنانو او د کفارو د لاسه په زخمي کيدو سره مړه سوي يو همداسي دوی هم د پيريانو د لاسه په زخمي کيدو سره مړه سوي دي ځکه چي علماوو ليکلي دي ډير واره طاعون زده ته دا محسوسيږي لکه څوک چي هغه په نېزو سره وهي ځکه دې مرض ته د طاعون نوم ورکول سوی دی چي د طعن څخه مشتق دی چي د هغه معني ده نېزه وهل د دې حديث څخه معلومه سوه چي کوم سړی د طاعون په ناروغۍ مړ سي هغه د شهيدانو څخه دی ځکه چي د قيامت په ورځ به د هغوی سره وي .

د طاعون څخه تېښته

﴿۱۵۱۰﴾: وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْفَارُّ مِنَ الطَّاعُوْنِ كَالْفَارِّ مِنَ الزَّحْفِ وَالصَّابِرُ فِيْهِ لَهُ أَجْرُ شَهِيْدٍ. رواه أحمد.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۳\۳۵۲.

تشريح : طيبي رحمة الله عليه فرمايي چي مشابهت د ګناه کبيره په اعتبار دی يعني څنګه چي د کفارو د مقابلې څخه تښتېدونکی په ګناه کبيره کي اخته کيږي همداسي د طاعون څخه تښتېدونکی هم په ګناه کبيره کي اخته کيږي او ددې عقيدې په درلودلو سره د طاعون زده علاقې څخه تښتيدل که زه دلته وتښتم نو سلامت به سم که و نه تښتم مړ به سم کفر دی په ښکاره د حديث څخه معلوميږي چي په طاعون کي صبر کونکي ته د شهيد ثواب حاصليږي که څه هم په هغه کي مړ نه سي.

==========

بَابُ تَمَنِّي الْمَوْتِ وَ ذِكْرِهِ

د مرګ غوښتنه او د هغه يادونه

د بدني تکليف، مصيبت او دنيوي ضرر او تاوان مثلاً تنګدستي او د نورو بلاګانو او پريشانيو په وجه د مرګ خواهش کول مکروه دي ځکه چي دا د بې صبرۍ او په تقدير الهي باندي د نه راضي کېدو نښه ده، د الله تعالی د ديدار شوق او ددې فاني دنيا او د هغې سره محبت د پيدا کېدو څخه نجات دارالبقاء ته د رسيدو ارزو او هلته د نعمتونو په ارمان کي د مرګ خواهش د ايمان او کمال ايمان نښه ده همداسي د دين تاوان او ضرر د بيري څخه هم د مرګ خواهش کول مکروه نه دي.

مرګ ياد ساتل په اصل کي کنايه ده د دې خبري څخه چي د الله رب العزت بيره بې په زړه کي وي د هغه د رضا او د هغه اطاعت او فرمانبرداري هر وخت په نظر کي نيولې وي د رسول الله ﷺ محبت او د هغوی راوړلي شريعت باندي عمل وي د توبه استغفار ورد وي او دنيوي نفع او تاوان باندي د آخرت ګټه او تاوان مقدم کړل سي کنې مرګ ياد ساتل او يادول او په عملي توګه بې لاري توب اختيارول څه دومره فائده مند نه دي بلکه د زړه د سختي وجه ده څنګه چي په غفلت سره الله رب العزت يادول څه حيثيت نه لري نسئل الله العافية.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د مرګ غوښتنه مه کوئ

﴿۱۵۱۱﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَتَمَنَّيَنَّ

دحضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : ارزو دي نه كوي

أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ إِمَّا مُحْسِنًا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَزْدَادَ خَيْرًا وَإِمَّا مُسِيئًا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعْتِبَ . رواه البخاري

په تاسو كي هيڅوک دمرګ، ځکه که هغه نېک کاره وي نو ممکنه ده، چي دهغه په صالحو اعمالو كي زياتي وسي، او كه بد كاروي نو ممكنه ده، چي هغه په ائنده كي خداى جل جلاله راضي كړي .(بخاري)

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۱۲۷، رقم: ۵۶۷۳.

﴿۱۵۱۲﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَتَمَنَّى أَحَدُكُمُ

دحضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : په تاسو كي دي هيڅوک ارزو نه كوي

الْمَوْتَ وَلَا يَدْعُ بِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُ إِنَّهُ إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمُ انْقَطَعَ اَمَلُهُ وَإِنَّهُ

دمرګ، او نه دي دمرګ دراتلو دعا كوي، ځکه چي كله يو انسان مري، نو دهغه اميد ونه ختم سي

لَا يَزِيدُ الْمُؤْمِنَ عُمُرُهُ إِلَّا خَيْرًا . رواه مسلم .

او دمؤمن دعمر په زياتوالي كي دنيكيو اضافتوب راځي . مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۴\۲۰۶۵، رقم: ۱۳- ۲۶۸۳.

تشريح : ښكاره ده چي د انسان ژوند ختم سي نو د نيكي او خير لاري هم قطع كيږي ځکه که ژوند وي نو نيک اعمال به وي او هر كله چي نيک اعمال وي نو په سعادت او خير كي به اضافه توب وي همداسي فرمايل سوي دي چي د مومن بنده ژوند د راز سي نو د هغه په وجه د هغه په

خیر او سعادت کي اضافه توب کیږي ځکه چي مومن بنده په درد او مصیبت باندي صبر کوي د نعمتونو شکر اداء کوي د تقدیر الهي څخه راضي وي او د الله تعالی او رسول الله ﷺ د احکامو فرمانبرداري کوي چي د هغه په وجه د هغه ثواب زیاتیږي.

د مرګ د غوښتني منعه

﴿۱۵۱۳﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قال قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَتَمَنَّيَنَّ

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دي چي رسول الله ﷺ وفرمایل: آرزو دي نه کوي

أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ مِنْ ضُرٍّ أَصَابَهُ فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ فَاعِلاً فَلْيَقُلْ اللّٰهُمَّ أَحْيِنِي مَا

په تاسو کي یو څوک د مرګ کله چي هغه ته تکلیف ورسیږي، که چیري دغه قسم ارمان ولري نو دا کلمات دي ووایي اللهم..... خیرالی (ای الله جل جلاله! ما تر هغه وخته پوري ژوندی وساته

كَانَتِ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتِ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي. متفق عليه

ترڅو پوري چي زما ژوند غوره وي، او هر وخت چي مرګ راته غوره وي نو ماته مرګ راولیږه) بخاري، مسلم).

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۱۲۷، رقم: ۵۶۷۱، ومسلم: ۱۴\۲۰۶۴، رقم: ۱۰- ٢٦٨٠.

تشريح: امام نووي رحمة الله علیه فتوی ورکړې ده چي د دیني فتنې او فساد د بیري څخه د مرګ خواهش کول مکروه نه دي بلکه مستحب دي په دې اړه هغه د امام شافعي رحمة الله علیه او عمر بن عبدالعزیز رحمة الله علیه او داسي نورو په باره کي نقل کړي دي چي دې حضراتو د دیني فتنې او فساد د بیري څخه د مرګ خواهش کړی وو ځکه چي حضرت عمر رضی الله عنه او داسي نورو څخه ثابت او منقول دي بلکه د حضرت معاذ رضی الله عنه په باره کي تر دې اندازې نقل دي چي هغه د طاعون عمواس په وخت د مرګ خواهش کړی وو د دې څخه دا معلومه سوه چي د شهادت خواهش کول که څه هم د طاعون او داسي نورو د اقسامو څخه نه دی مستحب دی.

په مسلم کي دا روایت نقل دی چي کوم سړی چي د زړه په صدق سره او د نیت په خلوص سره د شهادت خواهش وکړ نو هغه ته د شهادت ثواب حاصلیږي که څه هم هغه ته شهادت نه سي حاصل. په مدینه کي د مرګ خواهش کول مستحب دی په بخاري کي نقل دي چي حضرت عمر رضی الله عنه دا دعا کړې وه

(اللهم ارزقني شهادة في سبيلك واجعل موتي ببلد رسولك) : ترجمه : اې الله په خپله لار كي زما شهادت نصيب كړې او د خپل د رسول الله ﷺ په ښار كي ماته مرگ راپه نصيب كړې.
د حديث د اخري الفاظو مطلب دادى چي تر هغه وخته پوري ژوند د مرگ څخه بهتره دى تر څو پوري چي د گناه په مقابله كي اطاعت زيات وي او زمانه د ديني فساد او فتنې څخه خالي وي هو كله چي زمانه بالكل برعكس وي په دې توگه چي د طاعات په مقابله كي گناوي زياتي وي او كه زمانه د دين د فتنې او فساد څخه خالي وي نو بيا ژوند تر مرگ بهتر دى.

مرگ او د خپل مولى ملاقات

﴿۱۵۱۴﴾: وَعَنْ عُبَادَةَ ابْنِ الصَّامِتِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دحضرت عباده بن صا مت رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللّٰهِ أَحَبَّ اللّٰهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللّٰهِ كَرِهَ اللّٰهُ لِقَاءَهُ قَالَتْ

څوک چي د خداى جل جلاله سره ملاقات كول خوښوي، خداى جل جلاله د هغه سره يو ځاى كېدل خوښوي، او څوک چي د خداى جل جلاله سره ملاقات كول نه خوښوي، نو خداى جل جلاله د هغه سره ملاقات كول نه خوښوي، وويل

عَائِشَةُ أَوْ بَعْضُ أَزْوَاجِهِ إِنَّا لَنَكْرَهُ الْمَوْتَ قَالَ لَيْسَ ذَاكِ وَلٰكِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا

بى بى عائشې رضي الله عنها يا د نبي كريم ﷺ يوې بلي بي بي (يا رسول الله ﷺ) موږ مرگ ښه نه گڼو، نبى كريم ﷺ وفرمايل: دا خبره نه ده، بلكه واقعه دا ده، كله چي يو مؤمن ته

حَضَرَهُ الْمَوْتُ بُشِّرَ بِرِضْوَانِ اللّٰهِ وَكَرَامَتِهِ فَلَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا أَمَامَهُ

مرگ راسي، نو هغه ته دا زېري وركول كيږي چي خداى جل جلاله د هغه څخه راضى دي او هغه ښه گڼي، د غه وخت د هغه په خيال كي د خداى جل جلاله رضا،

فَأَحَبَّ لِقَاءَ اللّٰهِ وَأَحَبَّ اللّٰهُ لِقَاءَهُ وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا حُضِرَ بُشِّرَ بِعَذَابِ اللّٰهِ

او د خداى جل جلاله په نظر كي د هغه د عظمت څخه بهتره شي نه وي، بيا داسي وي چي هغه مؤمن بنده د خداى جل جلاله سره د ملاقات د پاره بې ارامه سي، او خداى جل جلاله هم د هغه سره ملاقات عزيز گڼي. او كافر بنده ته چي كله ملائكه راسي، نو هغه د خداى جل جلاله د عذاب او سزا څخه وبېروي،

وَعُقُوبَتِهِ فَلَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَهَ إِلَيْهِ مِمَّا أَمَامَهُ كَرِهَ لِقَاءَ اللّٰهِ وَكَرِهَ اللّٰهُ لِقَاءَهُ.

متفق عليه ، و في رواية عائشة والموت قبل لقاء الله .

نو دهغه په خيال کي هغه وخت تر مرګ څخه بد بل هيڅ نه ښکاري، هغه د الله ﷻ سره ملاقات کول بد ګڼي او خدای ﷻ د هغه سره ملاقات بد ګڼي (بخاري) دبی بی عائشې څخه روايت دي چي مرګ د الله ﷻ د ملاقات څخه مخکي دي .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري)، ۱۱\۳۵۷، رقم: ۶۵۰۷، ومسلم ۴\۲۰۶۵، ۲۰۶۵، رقم: ۱۴- ۲۶۸۳.

تشريح : مشهوره خو داده چي لقاء مولی يعني د الله تعالی ملاقات څخه مراد مرګ دی مګر په دې باره کي تحقيقي خبره داده چي د لقاء مولي څخه مرګ مراد نه دی بلکه مراد دادی چي د اخرت خواته متوجه کيدل د حق تعالی رحمت او مغفرت او د هغه د رضا غوښتونکی کيدل د دنيا خواته نه مائل کيدل او د دنيا د ژوند په محبت کي نه ګرفتارکيدل نو کوم سړي چي دنيا پرېښوده اودنيا او د دينا هغه شيان يې پرېښول نو هغه ګويا مولی خوښ کړ او کوم سړي چي دنيا اختيارکړه د دنيا د شيانو سره يې په محبت کي راګير سو او د دنيا خواته يې خپل ميلان وساتی هغه ګويا لقاء مولي ناخوښه کړ د مرګ محبت او د هغه شوق لازم دی يعني کوم سړی چي لقاء مولي خوښوي هغه به مرګ هم خوښوي ځکه چي د لقاء مولی لپاره مرګ وسيله ده .

ام المومنين دا ګڼلې وه چي د لقاء مولي څخه مراد مرګ دی ځکه رسول الله ﷺ خپل ارشاد (ليس الامر کذالک) په ذريعه وضاحت وفرمايه چي د لقاء مولی څخه مراد مرګ نه دی او نه دا مراد دی چي د بشريت د تقاضا سره سم د مرګ سره محبت وي او او بالفعل د مرګ خواهش کول وي بلکه مراد دادی چي کوم سړی د رضايي حق طالب او د لقاې مولي شائق وي هغه د لقاې مولي لپاره د وسيله کيدو په وجه مرګ هميشه په عقلي توګه محبوب ګڼي د هغه اثر دا کيږي چي کله د ژوند وخت پوره سي او د مرګ وخت رانژدې سي او هغه ته د حق تعالی رضا خوشخبري ورکول سي نو بيا هغه وخت هغه په طبعي توګه مرګ خوښوي او د لقاې مولی شوق د هغه طبعي خواهش جوړيږي د حديث الفاظ(ولکن المومن ....الخ) يعني هر کله چي مومن ته مرګ راسي نو د دې خبري خوشخبري ورکول کيږي چي الله تعالی د هغه څخه راضي دی د دې خبري وضاحت کوي .

د بي بي عائشې ﷺ د روايت الفاظ مرګ د الله تعالی د ملاقات څخه مخکي دی د دې

مطلب دادی چي د الله تعالی ديدار د مرګ څخه مخکي ممکن نه دی او دا چي د لقاء الاهي وجود د مرګ د وجود څخه مخکي مقصور نه دی د دې څخه معلومه سوه چي لقاء الهي او مرګ دواړه يو شی نه دي بلکه دواړه د جلا جلا مفهوم لرونکی دي.

د مؤمن او فاجر د مرګ پايله

﴿۱۵۱۵﴾: وَعَنْ اَبِيْ قَتَادَةَ اِنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دحضرت ابوقتاده رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ ته

مُرَّ عَلَيْهِ بِجِنَازَةٍ فَقَالَ مُسْتَرِيحٌ وَمُسْتَرَاحٌ مِنْهُ قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا

جنازه راوړل سوه، نبي کريم ﷺ وفرمايل: دی راحت موندونکي دی، يا به راحت ځيني تر لاسه سي. اصحابو عرض وکړ يا رسول الله!

الْمُسْتَرِيحُ وَالْمُسْتَرَاحُ مِنْهُ قَالَ الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ يَسْتَرِيحُ مِنْ نَصَبِ الدُّنْيَا

راحت موندونکي څوک دی، او هغه څوک دی چي دهغه څخه به نورو ته راحت حاصليږي. نبی کريم ﷺ ورته وفرمايل: مؤمن بنده د مرګ څخه وروسته به د دنيا د رنځ او تکليف څخه او د دنيوي تکليفو څخه بيا راحت مومي،

وَأَذَاهَا إِلَى رَحْمَةِ اللّٰهِ وَالْعَبْدُ الْفَاجِرُ يَسْتَرِيحُ مِنْهُ الْعِبَادُ وَالْبِلَادُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ. متفق عليه

او د خدای جل جلاله رحمت ته به ولاړ سي، او فاجر او بدکاره بنده د مرګ سره به د خدای جل جلاله بندګان، ښارونه، درختي او حيوانان د هغه د شر څخه بيا راحت مومي. (بخاري، مسلم).

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۱\۳۶۲، رقم: ۶۵۱۲، ومسلم ۲\۶۵۶، رقم: ۶۱ – ۹۵۰.

تشريح: مطلب دادی چي مومن بنده وفات سي نو هغه د دنيا د رنځ څخه په دې توګه راحت تر لاسه کوي چي په دنيا کي د اعمالو او احوالو په وجه هغه په کم مشقت او محنت کي اخته وو د هغه څخه خلاصون ورته وسو او د دنيا د تکليف څخه په دې توګه راحت هم تر لاسه کړو چي دنيوي تکليف او پريشاني مثلاً ګرمي، يخ، تنګدستي، مفلسي او داسي نورو څخه يا دا چي د اهل دنيا د تاوان څخه هغه ته خلاصون وسي ځکه مسروق رح ويلي دي چي ما ته په هيڅ شي هم

د څه شي په وجه دومره شک نه راځي يعني څومره شک چي ماته پر هغه مومن راځي کوم چي په قبر کي بيده کړل سي ځکه چي هغه د الله د عذاب څخه په امان سي او د دنيا څخه راحت او سکون تر لاسه کي او ابوداود فرمايي زه خپل رب ته د تلو په شوق کي مرګ خوښوم د ګناهونو د کفارې لپاره مرض خوښوم او د خپل رب په مخکي د تواضع او انکساري له خاطره فقر خوښوم.

کله چي يو ګناه کار بنده مري نو د هغه څخه بندګان داسي راحت تر لاسه کوي چي هغه به په خپل ژوند کي د شرعي په خلاف خبري کولې هغه به خلک منعه کوله، هغوی ته به يې تکليف رسوی او که خاموشي به يې اختيارول نو خپل دين او دنيا ته به يې تاوان رسوی او کوم وخت چي هغه ګناه کار مړ سي نو خلک د هغه څخه خلاصون تر لاسه کي او ښاروالا د هغه په مرګ په دې توګه راحت تر لاسه کوي چي د ګناه او ظلم کيدو په وجه په عالم کي فساد کيږي د دين په ارکانو کي خلل راځي او الله تعالى ګنهګار او ظالم غضب وهلي ليري کوي نو د هغه په وجه ځکه او هغه ټوله شيان کوم چي په مځکه کي دي تاوان ورته پېښيږي بيا دا چي د هغه د ګناه په وجه الله تعالى باران نه اوروي اوس چي هغه مړ سو نو وريځو خپله خوله خلاصه کړه او د مځکي وني شنې سوې او همداسي ټولو راحت تر لاسه کړ.

په دنيا کي مسافر اوسئ

﴿۱۵۱۶﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ أَخَذَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دحضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ ونيول

بِمَنْكِبِي فَقَالَ كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ

زما اوږه، او ويې فرمايل: په دنيا کي داسي اوسه، لکه ته چي مسافر يې، يا پر لاره تېرېدونکى لاروى، او ابن عمر رضي الله عنه به ويل:

إِذَا أَمْسَيْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ وَإِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ وَخُذْ مِنْ

چي ماښام سي، نو د سهار انتظار مه کوه، او چي سهار سي نو د ماښام انتظار مه کوه،

صِحَّتِكَ لِمَرَضِكَ وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ. رواه البخاري

او صحت د ناروغى څخه مخکى او ژوند تر مرګ مخکى غنيمت ګڼه. (بخاري)

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۱\۲۳۳، رقم: ٦٤١٦.

تشريح: په حديث كي لفظ د (بمنكبي) د (ي) په سكون سره د مفرد په صيغه سره نقل كړل سوي دي حال دا چي د مشكوة په يوې بلي نسخې كي حرف يا په تشديد سره بصيغه تثنيه نقل ده.

فانک غريب: لكه ته چي مسافر يې، د دې مطلب دادی چي ته د دنيا خواته رغبت مه كوه ځكه چي ته دې دنيا ته د آخرت سفر كونكى يې نو ته دا دنيا خپل وطن مه جوړوه د دنيا د لذتونو سره الفت او محبت مه ساته دنيادارو خلكو او د هغوى د ملګري كيدو څخه ځان وساته ځكه چي ته د دې ټولو خلكو څخه جلا كيدونكى يې په دې دنيا كي د خپلي بقاء وهم او ګمان هم مه ساته د هغو كارو څخه قطعا پرهيز وكړه چي د هغه څخه يو مسافر په جلاوطني كي پرهيز كوي او په هغو شيانو كي نه مصروفه كيږي چي په هغه كي مسافر اهل وعيال او خپل وطن ته دتلو اراده ولري، ته بالعموم په دې دنيا كي داسي اوسه څرنګه چي يو مسافر په خپل وطن او د خپل اهل وعيال څخه ليري په وطن كي اوسي بيا مخكي نور په مبالغې سره يې وفرمايل بلكه د يوراه ګير پر لار تلونكى په ډول اوسه ځكه مسافر د خپل سفر په دوران كي په مختلفو طريقو سره په مختلفو ښارو كي قيام كوي په خلاف د لار تلونكي چي هغه چيري خو قيام هم نه كوي.

نو د دنيا څخه نه يوازي دا چي د سفر ځاي ګڼل پكار دي بلكه دا خيال كول پكار دي چي پر لار روان يم نه خو په وطن كي يم او نه چيري د سفر په حالت كي چيري دربدلى يم.

هر كله چي سهار سي نو د ماښام انتظار مه كوه الخ. د دې ارشاد مطلب دادی چي هيڅ سړي ته د خپل مرګ د وخت علم نسته معلومه نه ده چي د مرګ په پنجه كي كله راګير سي د يوې لمحې لپاره هم د ژوند څه باور نسته د سهار په وخت كي دا هيڅ چاته نه وي معلومه چي ماښام ليدل به ورته په نصيب سي كه نه حاصل دا چي د سهار او ماښام هر وخت مرګ خپل مخ ته حاضر ګڼه د ژوند ارزوګاني مه اوږدوه د خير په عمل كولو كي وړاندي والى كوه او نيک اعمال ورځ ته مه پريږده ځكه چي:

غنيمتي شمراي شمع وصل پروانه كه اين معامله تا صبح دم نه خواهد ماند.

صحت د ناروغى مخكي غنيمت ګڼه، د دې مطلب دادی چي د روغتيا په حالت كي څومره چي ممكنه وي ډېر تر ډېر نيک اعمال كوه چي د ناروغي په حالت كي هر كله چي ته په نيكو اعمالو باندي قادر نه يې هغسي ثواب تر لاسه كوه يعني ستا چي څومره هم ژوند دی په هغه كي عمل كوه هر كله چي ژوند خپل وخت پوره كي او ته د مرګ غيږ ته ورسيږي نو بيا د دې وروسته ستا د ژوند د هغه د اعمالو ثواب تاته نه رسيږي.

غنیمت دان جوانا دولت حسن جواني را ؛ نه پنداري که ایام جواني جاودان باشد

په ښکاره معلومیږي چي د حدیث الفاظ (اذا مسیت ترمن حیاتک لموتک ... پوري) د ابن عمر رضي الله عنه ارشاد موقف دی مګر په احیاء العلوم کي دا مرفوعا یعني د رسول الله ﷺ ارشاد نقل سوی دی . والله اعلم .

د الله جل جلاله څخه د رحمت امید ساتئ

﴿۱۵۱۷﴾ : وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ مَوْتِهِ بِثَلَاثَةِ أَيَّامٍ يَقُولُ لَا يَمُوتَنَّ أَحَدُكُمْ إِلَّا وَهُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ بِاللّٰهِ . رواه مسلم .

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روایت دي چي ما د رسول الله ﷺ څخه درې ورځي مخکی تر وفات دا اوریدلي دي ، په تاسو کي دي څوک نه مري ، خو دا چي د خدای جل جلاله په اړه نیک ګمان لري ، یعني د مرګ څخه مخکي دی د هغه په فضل و کرم او بخښني پوره باور ولري . (مسلم)

تخریج : صحیح مسلم ۴\۲۲۰۵، رقم: ۸۱ - ۲۸۷۷.

تشریح : مطلب دا چي هر مؤمن مسلمان د الله تعالی په فضل ، کرم او د هغه په عفوي باندي پوره امید ولري او د هغه په وعدو چي د مؤمن مسلمان سره کړي دي باور ولري او مسلمان باید د الله جل جلاله په وړاندي د ښه معاملې کولو فکر وکړي، داسي نه وي چي د هغه د رحمت څخه د مایوسی په حالت کي مړ سي او سبب د الله جل جلاله د قهر او غضب وګرځي .

علماوو لیکلي دي چي د الله پاک سره د نیک ګمان ساتلو څخه مراد نیک اعمال کول دي یعني په خپل ژوند کي نیک اعمال کول پکار دي چي د مرګ په وخت د الله پاک سره ښه ګمان وي د چا ژوند چي د الله تعالی د اطاعت او فرمانبرداري او د هغه د رضاء او خوشحالي له خاطره په عباداتو او نیکو اعمالو کي تیر سوی وي هغه د مړکیدو په وخت کي د الله پاک سره نیک ګمان وساتي چي انشاءالله زما سره به ښه معامله کیږي د دې پر خلاف د چا ژوند چي د الله پاک په نافرماني او په خرابو اعمالو کي تیر سوی وي هغه د مرګ په وخت کي د الله پاک سره بد ګمان ساتي هر کله چي مرګ يې پر سر ودریږي نو هغه ته د خپل ژوند خراب اعمال را یاد سي هغه وخت د هغه سره دا خیال پیدا سي چي زما سره به نیکه ښه معامله نه کیږي .

او علماء لیکي چي د امید حقیقت دا دی چي عمل کوي او امید ساتي د مولي اطاعت کوي او نظر هغه پر عطاء ساتي نه چي درواغ امید چي د عمل څخه يې ممنوع کوي او د ګناهونو

باعث وي د امید څخه نه دی بلکه دا ارزو او غرور دی د امام حسن بصري رح دا قول نقل دی که په تاسو کي څوک سړی بې عمله دا ووايي چې زه د خپل پروردګار څخه ښه ګمان لرم نو هغه دروغ وايي ځکه که هغه د خپل پروردګار سره ښه ګمان لري نو نېک عمل به يې هم کولای .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د قيامت په ورځ تر ټولو لومړۍ پوښتنه

﴿۱۵۱۸﴾: عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنْ

دحضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل :

شِئْتُمْ أَنْبَأْتُكُمْ مَا أَوَّلُ مَا يَقُوْلُ اللهُ لِلْمُؤْمِنِيْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ وَمَا أَوَّلُ مَا

ایا تاسو دیوې خبرې څخه اګاه کړم ، چې د قیامت په ورځ به خدای جل جلاله دمؤمنانو سره تر ټولو مخکي کمه خبره کوي ؟ او مؤمن به اولني خبره

يَقُوْلُوْنَ لَهُ ؟ " قُلْنَا نَعَمْ يَا رَسُوْلَ اللهِ قَالَ إِنَّ اللهَ يَقُوْلُ لِلْمُؤْمِنِيْنَ هَلْ أَحْبَبْتُمْ

د خدای جل جلاله سره کومه کوي ؟ اصحابو عرض وکړ . هو يا رسول الله ! نبی کریم ﷺ ورته وفرمایل : خدای جل جلاله به د قیامت په ورځ د ټولو څخه مخکي دا پوښتنه کوي ، ایا تا زما سره ملاقات کول خوښول ؟

لِقَائِيْ ؟ فَيَقُوْلُوْنَ نَعَمْ يَا رَبَّنَا فَيَقُوْلُ لِمَ ؟ فَيَقُوْلُوْنَ : رَجَوْنَا عَفْوَكَ وَ مَغْفِرَتَكَ

مؤمن به جواب ورکوي ، هو ! پروردګاره ، خدای جل جلاله به ور څخه پوښتنه وکړي ، چې تا زما سره ملاقات کول ولي خوښول ؟ مؤمن به جواب ورکړي ، په دې وجه چې موږ ستا څخه د معافی او بخښني امید درلودي ،

فَيَقُوْلُ قَدْ وَجَبَتْ لَكُمْ مَغْفِرَتِيْ . رواه في شرح السنة وأبو نعيم في الحلية

خدای جل جلاله به په دې اوریدلو سره وفرمائي ، زما بخښنه ستاسو دپاره واجب سوه .(شرح السنة ،

تخريج : البغوي في شرح السنة ۵\۲۶۸ ، رقم: ۱۵۴۲ ، وابونعيم في حلية الاولياء ۸\۱۷۹ ، رقم: ۳۹۷.

تشريح : کیدای سی چې د ملاقات څخه مراد د آخرت خوا ته رجوع کول وي او دا هم احتمال

لري چي د ملاقات څخه مراد د حق تعالى ديدار وي ابن مالک رح ويلي دي په حديث کي د لفظ څخه وروسته د الفاظ کيدل پکار دي (لاي سبب اذ نبتم) يعني حق تعالى به فرمايي چي تاسو ولي گناهونه کړي دي مگر صحيح الفاظ دادی لم احببتم لقائي، يعني زما ملاقات مو ولي خوښوی څنگه چي په ترجمه کي ښکاره سو .

مرگ په ياد لرئ

﴿۱۵۱۹﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْثِرُوْا ذِكْرَ هَاذِمِ اللَّذَّاتِ الْمَوْتِ . رواه الترمذي والنسائي وابن ماجه .

د حضرت ابو هريره ﷛ څخه روايت دي چي رسول اللهﷺ و فرمايل: د خوندو ليري کوونکي يعني مرگ ډېر په ياد لرئ (ترمذي ، نسائي ، ابن ماجه)

تخريج: سنن الترمذي ۴\۴۷۹، رقم: ۲۳۰۷، والنسائي ۴\۴، رقم: ۱۸۲۳، وابن ماجه ۲\۱۴۲۲، رقم: ۴۲۵۸.

د لغاتو حل: (هاذِم): اى قاطع (قطع کوونکی، ختموونکی).

تشريح : صحيح لفظ دادی چي هاذم په ذال سره دی د دې معني ده قطع کونکی، کومو خلکو چي په دال سره يعني لفظ هادم بمعني اچوونکي نقل دي صحيح نه دی کيداي سي چي په دې باره کي د راوي خطا سوې يې په هر حال د حديث حاصل دادی چي مرگ په کثرت سره يادول پکار دی څکه چي په مرگ يادولو سره غفلت چي د نيکو اعمالو په لار کي خنډ ليري کيږي د مرگ يا د دنيا د خرابو کارونو مشغوليت څخه هم منعه کوي او مرگ يادونکی د طاعاتو او عباداتو خواته موتوجه وي چي د آخرت توښه ده .نسائي دا روايت په دې اضافه الفاظو سره نقل کړی دی (فانه لايذکر في کثير الا قلله ولا في قليل الا کثره) هر کله چي د مال په زياتي کي مرگ را ياد سي نو هغه مال کموي يعني د مرگ دياد د راتلو په وجه د مال خواته هم څه رغبت نه پاته کيږي او مال فاني گڼي څکه هغه وخت زيات مال هم په نظر کي راځي د حقير کيدو په وجه کم محسوسيږي او هر کله چي د مال په کمي کي مرگ را ياد سي نو هغه مال زياتوي يعني هر کله چي مرگ را يادېږي نو دنيا په فاني گڼلو سره پر کم مال باندي قناعت کوي څکه لږ مال هم زيات ور معلوميږي .

د الله ﷻ څخه شرم او حياء کول

﴿۱۵۲۰﴾: وَعَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ

د حضرت ابن مسعود ﷺ څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ يوه ورځ اصحابو ته وفرمايل:

يَوْمٍ اسْتَحْيُوا مِنَ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ حَقَّ الْحَيَاءِ قَالَ قُلْنَا يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ إِنَّا

د الله ﷻ څخه د شرم او حيا په کولو کي د شرم او حيا حق ادا کړئ، اصحابو عرض وکړ، اى د خداى ﷻ رسوله!

نَسْتَحِي وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ قَالَ لَيْسَ ذٰلِكَ وَلٰكِنْ مَنْ اسْتَحَى مِنَ اللّٰهِ حَقَّ الْحَيَاءِ

د خداى تعالى شکر دي، موږ د الله ﷻ څخه شرم او حيا کوو، يعني د هغه څخه بېرېږو، نبي کريم ﷺ وفرمايل: حيا کول دا نه دي کوم چي تاسو وايأست، بلکه د خداى ﷻ څخه د حيا يو مطلب دا دي چي

فَلْيَحْفَظْ الرَّأْسَ وَمَا حَوَى وَلْيَحْفَظْ الْبَطْنَ وَمَا وَعَى وَلْيَذْكُرْ الْمَوْتَ وَالْبِلَى

سر او څه چي په سر کي دننه دي، د هغوي ساتنه وکړئ، او ساتي دي نس او هغه څه چي جمع کړي د غه نس، او پکار دي چي مرګ ياد لرئ، او د هډوکو وراسته کېدل هير نه کړئ،

وَمَنْ أَرَادَ الْاٰخِرَةَ تَرَكَ زِيْنَةَ الدُّنْيَا فَمَنْ فَعَلَ ذٰلِكَ فَقَدْ اسْتَحْيَا مِنَ اللّٰهِ عَزَّ

وَجَلَّ حَقَّ الْحَيَاءِ. رواه احمد والترمذي وقال هذا حديث غريب.

او څوک چي د اخرت د نيکۍ خيال ساتئ، د غه د دنيا زينت پرېږدئ، چاچي په دې خبرو عمل وکړ، هغه د خداى ﷻ څخه حيا وکړه، او د حيا حق ئې ادا کړ (احمد، ترمذي، دا حديث غريب دي) د سر د حفاظت څخه مراد غرور او تکبر څخه منعه کول دي، او په سر کي دننه د شيانو مراد، ژبه، سترګي، او غوږونه د بدو خبرو څخه ځان ساتل دي، د نس څخه مراد حرام خوړل او په نس کي د دننه شيانو څخه مراد ستر، لاسونه، پښې او زړه دي د هغوی حفاظت کول. احمد او ترمذي.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۱\ ۳۸۷، والترمذي ۱۴\ ۵۵۰، رقم: ۲۴۵۸.

تشريح: د سر ساتنه: د دې مطلب دا دى چي سر الله تعالى په شرف او کرامت سره نازولى دى

د الله تعالى څخه ماسوا د بل چا لپاره دي په كار وا نه چول سي . سر ته الله تعالى انساني تقدس ور كړى دى د انسان د لاسونو تراشلي بتانو او خپله د انسانانو مخكي په كښته كولو سره دي ذليل نه كړل سي او خلكو ته د ديندارى په خاطر په لمانځه كي كښته سي، سر دي د الله ماسيوا بل چاته نه كښته كوي او سر د غرور او تكبر له مخي دي پورته نه كړل سي .په سر سره د شيانو څخه مراد په ژبه ستركي او غوږونه دي اود دې شيانو د ساتني مطلب دادى چي دا اندامونه دي د ګناهونو څخه بچ كړل سي ژبه دي په غيبت كي نه سي اخته نه دي درواغ وويل سي په ستركو سره دي نامحرومو شيانو ته نه وكتل سي او په غوږو سره دي د چاغيبت او درواغ قصې دي نه واوريدل سي د نس د ساتني مطلب دادى چي حرام او مشتبه شيان دي نه وخوړل سي په نس سره شيان د جسم هغه حصې او اندامونه مراد دي چي د نس سره لګېدلي وي مخصوص اندامونه لاس پښې او زړه او داسي نور د دې مطلب دادى چي د جسم د اندامونو او حصو هم دي د ګناه څخه محفوظ وساتل سي مثلا ستر يعني خاص اندامونه دي په حرام كار كي اخته نه كړل سي د ګناه او خواهش ځاي لكه مېلې تماشې ، ډولونه ، سرناوي او غزلو ته دي نه ورځي همداسي پښې دي د ګناه څخه محفوظ وساتل سي په لاسونو سره دي چاته هيڅ تكليف نه وررسوي نه دي څوک ووهي او وتكوي نه دي د چا مال غلا كړل سي نه دي په زوره واخستل سي نه دي نامحرم ته لاس وروړل سي همداسي زړه دي د خرابو عقيدو ګنده خيالاتو او د الله پاک څخه ماسيوا د بل چا د ياد څخه پاک وساتل سي . په اخر كي د انسان د خاكي جسم د فاني كيدو احساس وركړل سوى دى فرمايل سوي دي دا خبره هيڅ كله هيرول نه دي پكار چي اخر به يوه نه يوه ورځ د دې دنيا څخه ستركي پټي سي او دا فاني جسم خواه هر څومره ښائسته وي د قبر په غېږ كي به بيده كړل سي چي هلته به غوښه چي څه هډوكي هم وراسته او خاوري سي .

بيا د دې وروسته (ومن اراد الآخرة ....الخ) په فرمايلو سره يوه قاعده بيان كړه سوې ده چي كوم سړى پوهيږي چي دنيا فاني ده هغه دنيا او د دنيا لذتونه پرېږدي او دا چي كوم سړى د اخرت ثواب او د هغه د ابدي نعمتونو او سعادتونو خواهش ولري هغه دي د دنيا ښكاره زيب و زينت پرېږدي ځكه چي دا دواړه شيان په پوره كمال سره په يوه سړي كي تر دې چي په اولياء كي هم نسي جمع كيداى .

دا حديث د خلكو په وړاندي زيات بيانول د دې خپرول او دې مفهوم او د غوښتنو څخه عوام خبرول د لوئ سعادت او فضيلت خبره ده امام نووي رحمة الله عليه فرمايي دا حديث په كثرت سره بيانول مستحب دى .

مرګ د مؤمن تحفه ده

﴿۱۵۲۱﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تُحْفَةُ الْمُؤْمِنِ الْمَوْتُ. رواه البيهقي في شعب الإيمان.

د حضرت عبد الله بن عمر ﷺ څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ و فرمايل: د مؤمن تحفه مرګ دي (بيهقي په شعب الايمان كي

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۱۷\۱۷۱، رقم: ۹۸۸۴.

د مؤمن مرګ

﴿۱۵۲۲﴾: وَعَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْمُؤْمِنُ يَمُوْتُ بِعَرَقِ الْجَبِيْنِ. رواه الترمذي والنسائي وابن ماجه.

د حضرت بريده ﷺ څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ و فرمايل: مؤمن د تندي د خُولي سره مري (يعني مؤمن ته د زكندن پر وخت سخت تكليف وي چي په هغه سره پر تندي خُوله راځي او دا د نيكي نښه ده) (ترمذي، نسائي، ابن ماجه)

تخريج: سنن الترمذي ۳\۳۱۰، رقم: ۹۸۲، والنسائي ۴\۶۱۴، رقم: ۱۸۲۷، وابن ماجه ۱\۴۶۸، رقم: ۱۴۵۲.

تشريح: ځيني حضرات وايي چي د تندي په خولو سره مړكيدل د ځكندن د شدت څخه كنايه ده چي د هغه په وجه ځينو ويلي دي دا د دې خبري كنايه ده چي مومن تر مرګ پوري د حلالي روزي په طلب كي مشقت او محنت كوي او په عباداتو كي كوښښ كوي، ځيني علماء وايي چي د مرګ په وخت په تندي د خولو راتلل د سعادت او خير نښه ده ځينو علماء ويلي دي چي د دې څخه مراد دادی چي مرګ د مومن لپاره د تكليف سبب نه دی، دا چي د هغه په تندي خوله راسي، والله اعلم.

ناڅاپي مرګ

﴿۱۵۲۳﴾: وَعَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بْنِ خَالِدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبيد الله بن خالد ﷺ څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ و فرمايل:

مَوْتُ الْفُجَاءَةِ أَخْذَةُ الْأَسَفِ . رواه أبو داود وزاد البيهقي في شعب الإيمان ورزين في كتابه أخذة الأسف للكافر ورحمة للمؤمن

ناڅاپه مرګ دخدای ﷻ دغضب نیول دي (ابو داؤد) په بیهقي او رزین په دې روایت کي دا الفاظ زیات کړي دي چي د خدای ﷻ دغضب نیول دکافر دپاره دي ، او مؤمن دپاره رحمت دی.

تخريج: سنن ابي داؤد ۴۸۱\۳، رقم: ۳۱۱۰.

تشريح : مطلب دادی چي ناڅاپه مرګ د الله تعالی د غضب نښه ده ځکه چي د ناپامه مرګ واقع کیدونکي صورت کي دومره هم فرصت نه ترلاسه کیږي چي د آخرت د سفر تیاري وکي په دې توګه چي توبه او په استغفار کولو سره د خپلو ګناهونو بخښنه وغواړي او نیک او صالح عمل په اختیارولو سره په بارګاه رب العزت کي سرلوړی سي مګر علماء لیکي چي د ناپامه مرګ د کافر لپاره د غضب ګرفت فرمايلي دي او د هغو خلکو لپاره دي چپ پر نیکه لار نه وي لکه چي د حدیث د آخري الفاظو څخه چي بیقهي او رزین نقل کړي معلومیږي ګویا حاصل د کلام دا سو چي په ناڅاپه مرګ نیکو او د ښو خلکو لپاره ښه دی او د خرابو اوبدکارو خلکو لپاره بد دی.

د الله ﷻ څخه د رحمت امید

﴿۱۵۲۴﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى شَابٍّ وَهُوَ فِي

دحضرت انس ﷺ څخه روایت دي چي رسول الله ﷺ یو ځوان ته ورغلی ،

الْمَوْتِ فَقَالَ كَيْفَ تَجِدُكَ قَالَ ارجو الله يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِنِّي أَخَافُ ذُنُوبِي فَقَالَ

چي ساه يې په ختو وه ، نبی کریم ﷺ ورڅخه پوښتنه وکړه چي ته په ځان کي کوم حالويني (يعني ستا په زړه کي دخدای درحمت امید دی یا دغضب الهي ویره) هغه ورته وویل : یا رسول الله ! زه په خپل زړه کي دخدای ﷻ درحمت امید لرم ، او دخپلو ګناهونو څخه خوفزده یم.

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي قَلْبِ عَبْدٍ فِي مِثْلِ هَذَا

رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: دیوه بنده په زړه کي چي په دې وخت کي دا دوه حالاته یو ځاي سي

الْمَوْطِنِ إِلَّا أَعْطَاهُ اللّٰهُ مَا يَرْجُو وَآمَنَهُ مِمَّا يَخَافُ. رواه الترمذي وابن ماجة وقال الترمذي هذا حديث غريب

نو الله ﷻ د هغه دا اميد پوره کوي ، او دويري څخه يې په امن کوي (ترمذي ، ابن ماجه) په ترمذي کي دا حديث غريب ښوول سوی دی.

تخريج: سنن الترمذي ۳\۳۱۱، رقم: ۹۸۳، وابن ماجه ۲\۱۴۲۳، رقم: ۴۲۶۱.

تشريح : د داسي وخت څخه مراد يا خو په خاصه توګه د سکرات الموت وخت دی يا داسي وختونه هم ځني مراد دي چي د سکرات الموت د وخت په ډول وي چي په هغه کي انسان حکما بالکل د مرګ پر غاړه وي لکه د جنګ د وخت لپاره يا د قصاص وخت يا دا ډول نور وختونه.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د عمر د اوږدوالي سعادت

﴿۱۵۲۵﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَمَنَّوْا الْمَوْتَ

دحضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : دمرګ غوښتنه مه کوئ

فَإِنَّ هَوْلَ الْمُطَّلَعِ شَدِيْدٌ وَإِنَّ مِنَ السَّعَادَةِ أَنْ يَّطُوْلَ عُمَرَ الْعَبْدِ وَيَرْزُقَهُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ الْإِنَابَةَ. رواه أحمد.

ځکه چي د زکندن ويره سخته ده او دا کار په نېک بختي کي داخل دي چي دبنده عمر زيات وي او خدای ﷻ خپل بنده د خپل اطاعت ولور ته متوجه کوي. (احمد).

تخريج: الامام احمد في مسنده ۳\۳۳۲.

د لغاتو حل: (مطلع): بتشديد الطاء وفتح اسم مكان الاطلاع أو زمانه. (د اعلان لوړ ځای).

تشريح : مطلع هغه لوړ ځاي ته وايي چي د هغه په ختلو سره يو شي ويني دلته د حديث په الفاظو کي د مطالع څخه مراد سکرات الموت او د هغه سختي ده چي مخکي انسان په هغه کي راونيول سي بيا مړ کېږي .د حديث حاصل دادی چي د مرګ په خواهش کي هيڅ فائده او نيک بختي نسته کوم سړی چي د مرګ خواهش کوي هغه غم سختي او د صبر د کمي په وجه داسي

کول نو د مړکیدو وخت د هغه نا امیدي به نوره زیاته وي او همداسي د غضب خداوندي هم مستحق وي ځکه د مرګ د خواهش څه فائده د دې څخه معلومه سوه چي د بې صبري او نا امیدي په وجه د مرګ ارزو منعه ده هو د دیدار الهي شوق او عالم آخرت د محبت په وجه د مرګ خواهش جائز دی.

د حدیث الفاظ (ان من السعادة) څخه د مرګ خواهش د ممانعت دوهم علت بیانوي چي د مرګ خواهش مه کوئ ځکه چي مرګ خو خپله یوه نه یوه ورځ خامخا راځي د دنیا دا څو ورځي د ژوند غیمت وګنړئ او په ژوند کي د آخرت لپارچي کمه توښه تیارولای سئ تیاره یې کړئ یعني نیک اعمال کوئ هر کله چي مرګ راسي او تاسو د دې دنیا څخه دارالبقاء ته روان سئ نو ستاسو لمن دي په نیکو او صالحو اعمالو سعادت څخه ډکه کړل سي (الدنیا مزرع الآخرة) یعني دا دنیا د آخرت کښت دی چي دلته نیک اعمال کوئ نو هلته به مو پکار راسي.

﴿۱۵۲۶﴾: وَعَنْ اَبِيْ اُمَامَةَ قَالَ جَلَسْنَا اِلَى رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابوامامه رضي الله عنه څخه روایت دي چي موږ د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر وو او ټول نبي کریم ﷺ ته متوجه وو،

فَذَكَّرَنَا وَرَقَّقَنَا فَبَكَى سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ فَأَكْثَرَ الْبُكَاءَ فَقَالَ يَا لَيْتَنِي مِتُّ

رسول الله ﷺ موږ ته نصیحت کوئ، او (په خپل بیان سره یې) زموږ زړونه نرم کړل، سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه خو د نبی کریم ﷺ په بیان سره دومره متاثره سو، چي ډېر یې وژړل، او بیائې وویل: کاشکي زه مړ سوی وای په کوچنیوالي کي،

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا سَعْدُ أَعِنْدِي تَتَمَنَّى الْمَوْتَ فَرَدَّدَ ذٰلِكَ

رسول الله ﷺ وفرمایل: سعده! زما په مخکي د مرګ ارزو کوې؟ دا جمله نبی کریم ﷺ

ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ قَالَ يَا سَعْدُ إِنْ كُنْتَ خُلِقْتَ لِلْجَنَّةِ فَمَا طَالَ عُمُرُكَ أَوْ

درې واره وویل، او د دې څخه وروسته یې وفرمایل: اې سعده! که ته د جنت د پاره پیدا سوي یې، نو څومره چي ستا عمر زیات وي

حَسُنَ مِنْ عَمَلِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ. رواه احمد

او ستا عمل نيک وي هغو مره به ستا لپاره بهتره وي . (احمد) .

تخريج: الامام احمد في مسنده ۵\۲۶۷.

تشريح: د رسول الله ﷺ ارشاد دى: ايا ته زما مخکي د مرګ خواهش کوې د دې مطلب دا دى چي زما وروسته د مرګ د خواهش څه وجه کيداې سي خو زما په موجودګي کي د مرګ خواهش ولي کوئ ځکه چي زما د جمال باکمال ديدار او زما د صحبت عظيم شرف ستا لپاره د هر نعمت څخه بهتر او اعلي دى اګر که زما مخکي د مړکيدونکي وروسته تاته د هغه ځاى اعلي مراتب او نعمتونه حاصل وي او په دې کي هيڅ شک نسته چي د رسول الله ﷺ د مقدس او مبارک مخ د ديدرا عظيم مرتبې ته بل هيڅ شئ نسي رسېدلاې د يو مرد عارف څخه چا پوښتنه وکړه که د مومن لپاره ژوند بهتر دى که مرګ هغه عارفا جواب ورکړ ، د نبوت په زمانه کي چي د رسول الله ﷺ د داسي لوړه هستۍ او شخصيت او لوى نعمت په موجودګۍ کي د مومن لپاره ژوند بهتر وو او اوس د هغوى وروسته مرګ بهتر دى د حديث د اخري الفاظو وروسته د دوهم شق ذکر نه وو فرمايلو چي ګويا دلته محذوف دى او هغه دادى چي (وان کنت خلقت للنار فلا خير في موتک ولا يحسن الاسراع اليه) يعني که ته نعوذبالله د اور لپاره پيدا سوى يې نو بيا هم په نه مړکيدو کي خير دى او نه د مرګ لپاره تلوار کول ښه خبره ده .

د حضرت خباب رضی اللہ عنہ واقعه

﴿۱۵۲۷﴾: وَعَنْ حَارِثَةَ بْنِ مُضَرِّبٍ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى خَبَّابٍ وَقَدِ اكْتَوَى سَبْعًا

د حضرت حارثه بن مضرب رضی اللہ عنہ څخه روايت دئ چي زه خباب رضی اللہ عنہ ته ورغلم ، چي هغه خپل بدن اووه ځايه داغلى وو ،

فَقَالَ لَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا يَتَمَنَّى أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ لَتَمَنَّيْتُهُ

او هغه وويل که ما د نبي کريم ﷺ څخه دا نه واى اورېدلي چي په تاسو کي دي څوک د مرګ غوښتنه نه کوي، نو ما به خامخا د مرګ ارزو کړې واى ،

وَلَقَدْ رَأَيْتُنِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا أَمْلِكُ دِرْهَمًا وَإِنَّ فِي جَانِبِ بَيْتِي الْآنَ

ما ځان د نبى کريم ﷺ په وخت کي ليدلي وو چي زه ديوه درهم خاوند نه وم او نن زما په کور کي

لَأَرْبَعِينَ أَلْفَ دِرْهَمٍ قَالَ ثُمَّ أُتِيَ بِكَفَنِهِ فَلَمَّا رَآهُ بَكَى قَالَ لَكِنَّ حَمْزَةَ

څلوېښت زره درهم ستـه ، حارثه وايي : ددې څخه وروسته د خباب مخکي د هغه کفن راوړل سو ، هغه چي کفن وليدئ ،نو په ژړا سو او وه يې ويل : آه حمزه

لَمْ يُوجَدْ لَهُ كَفَنٌ إِلَّا بُرْدَةٌ مَلْحَاءُ إِذَا جُعِلَتْ عَلَى رَأْسِهِ قَلَصَتْ عَنْ قَدَمَيْهِ

هغه ته داسي کفن تر لاسه سو ، چي په هغه کي سپيني او توري ليکي وې ، ليکن دومره کوچنی وو ، که به يې سر ورپټ کړ نو پښې به يې لوڅي سوې ،

وَإِذَا جُعِلَتْ عَلَى قَدَمَيْهِ قَلَصَتْ عَنْ رَأْسِهِ حَتَّى مُدَّتْ عَلَى رَأْسِهِ وَجُعِلَ عَلَى

او که به يې پښې ورپټي کړې نو سر به يې لوڅ سو ، اخر يې سر ورپټ کړ ، او په پښو يې

قَدَمَيْهِ الْإِذْخِرُ. رواه احمد والترمذي الا انه لم يذكر ثم اتي بكفنه الى اخره

اذخر (يو قسم وابنه دي چي په مدينه کي پيدا کېدل) ور واچول . (احمد او ترمذي) خو ترمذي . ثم اتي بکفنه څخه تر اخره پوري ذکر نه کړ .

تخريج : الامام احمد في مسنده ۵\۱۱۱، والترمذي ۳\۳۰۱ - ۳۰۲، رقم: ۹۷۰.

د لغاتو حل : (ملحاء): اى فيها خطوط سود وبيض. (سپيني او توري کرښي لرونکی).

تشريح : حضرت خباب بن ارت رضي الله عنه يو جليل القدر صحابي وو د اولينو اسلام راوړونکو څخه شميرل کيږي دا هغه کس دی چي د کفارو د ظلم او ستم په ماحول کي يې تر ټولو مخکي د خپل اسلام اظهار وکړ د هغه نتيجه دا سوه چي د ډېرو تکليفونو ، کړاوونو او ظلم سره مخامخ سو ، حضرت خباب په بدر او نورو غزاوو کي شريک سوی دی او په دروڅلوېښت هجري کال کي په حق ورسېدی .پر بدن باندي داغ لگول په هغه زمانه کي د ډېرو امراضو يو معروف علاج وو يو وخت د دې څخه منعه وفرمايل سوه خو ځينو علماوو وضاحت کړی دی چي دا ممانعت ځکه فرمايل سوئ دی چي په دغه طريقه علاج اختيارونکو دا عقيده درلودل چي په دې سره شفاء کېږي که دا صورت نه وي بلکه عقيده دا وي چي د علاج دا طريقه خو يوازي د يو ښکاره سبب درجه کي شفاء ورکونکی الله دی نو بيا د علاج په دې طريقې سره پروا نه لري يا داسي به وويل سي چي دا ممانعت په هغه صورت کي دی هر کله چي في الواقع د علاج د دې طريقې ضرورت او حاجت نه وي . د حضرت خباب رضي الله عنه د خوا د مرگ خواهش ځکه وو چي هغه د دې مرض د شدت څخه چي د هغه لپاره داغ لگولی وو ډېر زيات ناقراره وو يا د دې وجه د هغه مالداري وه

پي هغه ته دا احساس وو چي مال او زر د ډير والي چيري زما په استقامت کي لړزه نه کي پيدا
نې د هغه په وجه د اخرت په عذاب کي اخته سم او دا وجه زياته صحيح ده ځکه چي د هغه دا
لفاظ (ولقد رايتني ....الخ) په دې دلالت کوي . حضرت حمزه رضي الله عنه د عبدالمطلب زوئ او
رسول الله ﷺ اکا وو په جنګ احد کي په شهادت ورسېدی او په سيد الشهداء لقب سره يادېږي .
اذخر : د يو واښه نوم وو چي خوښبوداره وو دا واښه د چت پر تختو اچول سوي وه او په
ورو ډيرو ضروورياتو کي هم استعمالېږي دا حديث په دې خبره دلالت کوي چي صبر کونکی
مفلس او تنګ دست د شرک کونکي مالدار څخه افضله دی ځکه حضرت خباب رضي الله عنه په دول
جليل القدر صحابي پر خپل حال باندي چي هغه ته مالداري حاصله وه او ښکاره ده چي د هغه
په شاکر کيدو کي هيڅ شبه نه وه افسوس يې وکړ .

بَابُ مَا يُقَالُ عِنْدَ مَنْ حَضَرَهُ الْمَوْتُ

د زکندن پر وخت ښودنه\تلقين ورکول

د قريب الموت څخه مراد هغه ناروغ دی چي پر هغه د مرګ نښني ښکاره سي او علماوو
ليکلي دي چي د مرګ نښني دادي چي د ناروغ پښې سستي سي که هغه درېدل وغواړي نو
درېدلاي نه سي د پزي سر يې کوږ سي، کوناټي يې کښيني او د بيضتين (خايو) پوست يې
زوړند سي . د زکندن نيوونکي کس ته د تلقين ورکولو څخه مراد کلمه طيبه ده يعني لااله الا
الله محمد رسول الله تلقين د سورة ياسين تلاوت ، انا لله وانا ليه راجعون ويل، د خير دعاوي
کول او مغفرت غوښتل او داسي نور ......

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د کلمې تلقين کول

﴿۱۵۲۸﴾: عَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ وَّاَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَا قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ . رواه مسلم

د حضرت ابو سعيد رضي الله عنه او ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د مړ کيدونکي ومخته لا اله الا الله وايا ست .

تخریج: صحیح مسلم: ۲\۶۳۱، رقم: ۱- ۹۱۶.

تشریح: د تلقین معني ده ویل دلته د تلقین څخه مراد د زکندن په وخت کي د مړ کېدونکي په مخ کي کلمه لا اله الا الله ویل چي هغه هم په اوریدو سره ووایي خو قریب الموت کس ته دا نه ویل پکار دي چي ته یې هم ووایه، داسي نه وي چي د مرض دشدت یا د بد حواسي په سبب د هغه د خولې څخه انکار صادر سي د جمهور علماء په نزد دا تلقین مستحب دی.

د خیر کلمې ویل

﴿۱۵۲۹﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا حَضَرْتُمُ الْمَرِيضَ أَوِ الْمَيِّتَ فَقُولُوا خَيْرًا فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ يُؤَمِّنُونَ عَلَى مَا تَقُولُونَ. رواه مسلم

دبی بی ام سلمه رضی الله عنها څخه روایت دي چي رسول الله ﷺ وفرمایل: کله چي تاسو یو ناروغ یا مرګ ته نژدې کس ته ورسئ نو د هغه مخته د خیر کلمه وایاست، ځکه چي تاسو څه وایاست، ملائکي پر هغه باند آمین وایي. مسلم

تخریج: صحیح مسلم: ۲\۶۳۳، رقم: ۶- ۹۱۹.

تشریح: په حدیث کي د میت څخه مراد میت حکمي یعني قریب الموت هم مراد اخیستل کیداي سي او میت حقیقي یعني مړی هم مراد اخستل کېږي که میت حقیقي مراد وي نو لفظ (او) به د راوي د شک د اظهار لپاره ورکول سوئ وي او که میت حقیقي مراد وي نو لفظ (او) به د تنویع لپاره وي .د حدیث حاصل دادي چي مریض او د قریب المرګ مخکي په خپلي ژبي سره د خیر او نیکي کلمات ادا کوي په دې توګه چي د ځان لپاره خو د خیر د مریض لپاره شفاء او د مړي لپاره د بخښني دعاء وکړي.

د مصیبت په وخت کي صبر

﴿۱۵۳۰﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ مُسْلِمٍ

د حضرت ام سلمه ؓ څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل.چي کله یو مسلمان ته

تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ فَيَقُولُ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ بِهِ { إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ } اللَّهُمَّ

مصیبت ورسیږي، او هغه د لوی خدای ﷻ د حکم مطابق په هغه مصیبت کي دا الفاظ ووایي انا لله..... خیر منها (موږ د خدای یو او د هغه و طرفته زموږ وروسته ورتلل دي، ای الله!

أْجُرْنِي فِي مُصِيبَتِي وَأَخْلِفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا أَخْلَفَ اللَّهُ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا فَلَمَّا

زما په مصيب ما ته ثواب راكړې او كوم حالت چې دې دهغه ځخه بهتر راكړې)نو خداى ﷻ هغه ته دهغه ځخه بهتره شى وركوي ،

مَاتَ أَبُو سَلَمَةَ قُلْتُ أَيُّ الْمُسْلِمِينَ خَيْرٌ مِنْ أَبِي سَلَمَةَ أَوَّلُ بَيْتٍ هَاجَرَ إِلَى

حضرت ام سلمه ﷺ وايي چې كله ابو سلمه ﷺ (يعني دهغې خاوند) وفات سو نو ما وويل: دابو سلمه ﷺ ځخه به غوره كوم مسلمان وي ، هغه داسې سړى وو چې تر ټولو مخكې يې دخپل اهل وعيال سره هجرت كړى وو .

رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ إِنِّي قُلْتُهَا فَأَخْلَفَ اللَّهُ لِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . رواه مسلم

ما دغه كلمات وويل ، نو خداى ﷻ ماته دابو سلمه ﷺ په عوض كې حضرت رسول الله ﷺ راكړ (يعني زما سره نبى كريم ﷺ نكاح وكړل).(مسلم) يعني دابو سلمه ﷺ په وفات كې ما دغه كلمات وويل چې پورته بيان سول . نو الله ﷻ ماته بهتر خاوند (حضرت محمد ﷺ) راكړ. مسلم.

تخريج : صحيح مسلم ٦٣١/٢ ، رقم: ٣- ٩١٨.

تشريح : انا لله و انا اليه راجعون: د دې مطلب دادى چې موږ او كوم شيان چې موږ ګڼلې دي داټول د الله پاک ملكيت او د هغه پيدا سوي دي او موږ هغه خواته ورګرځېدونكي يو ، ګويا په دې ايت كې دا تسليم او اقرار دى چې خپله زموږ ځان او زموږ ذات او هغه شيان چې د هغه موږ ځان مالكان ګڼو او هغه زموږ په تيوازي او اختيار كې دي او زموږ خواته د هغه نسبت كيږي هغه ټول په حقيقت كې د الله پاک ملكيت دى زموږ سره خو يوازې عاريتا دي د الله پاک د خوا ځخه زموږ ابتداء سوې ده او هغه خواته زموږ انتهاء هم ده، كوم سړى چې دا مضمون په خپل زړه او دماغ كې راسې او په كوم مصيبت كې چې هغه اخته وي په هغه مصيبت د صبر او رضا لمن يې نيولې وي نو د هغه لپاره هغه مصيبت ځه چې هر مصيبت اسانه كيږي مګر په دومره خبره باندې پوهيدل پكار دي چې په مصيبت او تكليف باندې جزع او فزع د آيت صرف په ژبې سره اداء كول ځه دومره فائده منده نه دى كه يو سړي ته دا مشكل پيدا سي چې د مذكوره ايت او كلماتو د ويلو حكم يې نه دى بيان كړى نو بيا د ارشاد دا جزء فيقول ما امره الله به د الله تعالى د حكم مطابق دي يې ووايي د دې ځه مطلب دى نو د دې جواب به په مختصره توګه دا

وي چي هر کله د آيت او د مذکوره کلماتو د ويلو فضيلت بيان سو دا حکم فرمايل سوی دی
لفظ اجرني همزه الف جزم او د جيم په پيش سره هم نقل دی او د همزه زور او جيم زير هم نقل دی
خو د دواړو معني او مراد يو دی د بي بي ام سلمه ﷺ ارشاد: فلما مات ابوسلمه يعني کوم
وخت چي ابوسلمه ﷺ وفات سو الخ د دې مطلب دادی چي ما د رسول الله ﷺ دا حديث مبارک
د مخکي څخه اورېدلی وو هر کله چي زما خاوند ابوسلمه ﷺ د رسول الله ﷺ مخکي وفات سو
نو د رسول الله ﷺ د حکم پر ځای د راوړلو له امله او دا فضيلت د حاصلولو لپاره ما وغوښتل
چي دا کلمات ووايم نو بيا زما په زړه کي دا خيال پيدا سو چي ابوسلمه ﷺ څخه بهتر کوم سړی
کيدای سي چي الله تعالی به يې د ابوسلمه ﷺ په بدله کي عطاء کړي وه نو ام سلمه ﷺ د
ابوسلمه ﷺ فضيلت بيانوي چي کوم خلک په هجرت کي مدينې شريفي ته تللي وه په هغوی
کي ابوسلمه تر ټولو اول کس وو چي د خپل اهل وعيال سره يې هجرت وکړ او د رسول الله ﷺ
په خدمت کي حاضر سو بيا دا چي ابوسلمه ﷺ د رسول الله ﷺ د اکا زوی او رضاعي ورور يې
وو د دې وروسته ام سلمه ﷺ فرمايي باوجود د دې تردد ما مذکوره کلمات وويل چي د هغه په
وجه ماته د دنيا او آخرت د ټولو عظيم لوئې سعادت او فضيلت حاصل سو يعني د رسول الله
ﷺ په نکاح کي راغلم چي افضل البشر دی.

د مړي لپاره د نبي کريم ﷺ دعاء

﴿۱۵۳۱﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَبِي سَلَمَةَ

د بي بي ام سلمه ﷺ څخه روايت دي چي کله د ابوسلمه ﷺ (يعنی د هغې د خاوند) سترګي
(د مرګ په وخت کي) غړېدلي پاته سوې نو رسول الله ﷺ تشريف راوړ،

وَقَدْ شَقَّ بَصَرُهُ فَأَغْمَضَهُ ثُمَّ قَالَ إِنَّ الرُّوحَ إِذَا قُبِضَ تَبِعَهُ الْبَصَرُ فَضَجَّ

او په خپل لاس سره يې د هغه سترګي بندي کړې، بيا ئې وفرمايل: کله چي روح قبض کيږي،
نو د هغه ديد هم د هغه د روح سره ولاړ سي،(د ابوسلمه ﷺ د کور خلک پوه سول چي

نَاسٌ مِنْ أَهْلِهِ فَقَالَ لَا تَدْعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ إِلَّا بِخَيْرٍ فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ يُؤَمِّنُونَ

ابوسلمه وفات سوي دي) هغوی په ژړا سول، نبي کريم ﷺ وفرمايل، د ځان د پاره د خير څخه
ماسوا بله دعا مه کوئ، ځکه چي په دې وخت کي څه چي ستاسو د ژبې څخه وځي، ملائکي په

عَلٰی مَا تَقُوْلُوْنَ ثُمَّ قَالَ اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِأَبِيْ سَلَمَةَ وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ فِي الْمَهْدِيِّيْنَ

هغه آمين وايي، ددې څخه وروسته نبی کريم ﷺ وفرمايل: اللهم اغفر .... ونور له فيه. (اې الله! ابو سلمه وبخښې، او د هغه درجه لوړه کړې، هغه په هغو خلکو کې شامل کړې چې هغوی ته سيده لاره ښوول سوې ده

وَاخْلُفْهُ فِيْ عَقِبِهِ فِي الْغَابِرِيْنَ وَاغْفِرْ لَنَا وَلَهُ يَا رَبَّ الْعَالَمِيْنَ وَافْسَحْ لَهُ فِيْ قَبْرِهِ وَنَوِّرْ لَهُ فِيْهِ. رواه مسلم

او د هغه وروسته پاتو کارسازسي، او اې ددوارو جهانو پروردګاره! موږ او دی وبخښې او قبر يې وراخ کړې او منور يې کړې) (مسلم).

تخريج: صحيح مسلم ۲\۶۳۴، رقم: ۷- ۹۲۰.

تشريح: د حديث د الفاظو (ان الروح اذا قبض ....الخ) په ذريعه ګويا د اغماض يعني د سترګو بندولو علت بيان سوی دی د هغه مطلب دادی چې ما د هغه سترګې ځکه وربندي کړې چې کله يې روح قبض کيږي نو د هغه سره د سترګو نور هم ځي نو د سترګو د خلاصي پاته کيدو څه فائده نسته.

د نبي کريم ﷺ وفات

﴿۱۵۳۲﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اِنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِيْنَ تُوُفِّيَ سُجِّيَ بِبُرْدٍ حِبَرَةٍ. متفق عليه

د حضرت بی بی عائشې ﷺ څخه روايت دي کوم وخت چې رسول الله ﷺ وفات سونو په يمني څادر باندې يې بدن مبارک پټ کړل سو. (بخاري او مسلم)

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري)، ۳\۱۱۳، رقم: ۱۲۴۱، ومسلم ۲\۶۵۱، رقم: ۴۸- ۹۴۲.

د لغاتو حل: (حبرة): ای مخطط. (کرښه لرونکی).

اَلْفَصْلُ الثَّانِي　(دوهم فصل)

د مرګ په وخت کي اخري خبره

﴿۱۵۳۳﴾: عَنْ مُعَاذِبْنِ جَبَلٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ . رواه ابو داؤد

د حضرت معاذ بن جبل رضی الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: ديو چا اخيري خبره چي لااله الاالله سوه، هغه په جنت کي داخليږي ابو داؤد

تخريج: سنن ابي داؤد ۴۸۶۱۳، رقم: ۳۱۱۶.

تشريح: مراد دادی چي کوم سړی په آخري وخت کي پوره کلمه طيبه (لااله الا الله محمد رسول الله) ووايي هغه به په جنت کي داخليږي اوس دا احتمال خواه دا دخول جنت څخه د عذاب مخکي دخول خاص دی يا د خپلو ګناهونو په اندازه عذاب ورکولو وروسته به وي مګر اول احتمال صحيح معلوميږي چي په هغه کي مومنين کوم چي په کلمه طيبه ويلو سره خپل ځان الله پاک ته وروسپاري او هغه مؤمنان چي د هغوی آخري کلام کلمه طيبه نه وي امتياز پيدا سي.

د زکندن پر وخت ياسين ويل

﴿۱۵۳۴﴾: وَعَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اقْرَءُوا يس عَلَى مَوْتَاكُمْ . رواه احمد و ابو داؤد وابن ماجة.

د حضرت معقل بن يسار رضی الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: مړ کيدونکي ته سورة يس واياست. (احمد، ابو داؤد، ابن ماجه)

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲۷۱۵، وابو داؤد: ۴۸۹۱۳، رقم: ۳۱۲۱، وابن ماجه ۴۶۶۱۱، رقم: ۱۴۴۸

تشريح: د مړو څخه مراد مرګ ته نژدې کسان دي په دې اړه د سورة ياسين ويلو حکم په ښکاره دا معلوميږي چي مرګ ته نژدې کس په دې سورة کي ذکر سوي مضامين مثلا د الله تعالی ذکر، د قيامت حال او د دې قسم نور عجيب او غريب مضامينو څخه باخبر سي.

دا هم احتمال لري چي په حديثو کي لفظ د (موتکم) څخه قريب الموت مراد نه وي بلکه حقيقي مړی ځني مراد وي په دې صورت کي د دې کلمې مطلب به دا وي چي سورة ياسين مړي

ته د هغه په كور كي يا د ښخېدو وروسته د قبر د سر خواته وويل سي .

ابن مردويه رح او ځينو نورو يو حديث روايت كړى دى چي رسول اللهﷺ وفرمايل د كوم سړي يعني قريب المرگ سر ته چي سورة ياسين شريف وويل سي نو الله تعالى مرگ پر هغه اسانه كوي .

ابن عدي رحمة الله عليه وغيره دا حديث نقل كړى دى كوم سړى چي د خپل مور وپلار يا يوازي د مور يا د پلار قبر ته هره جمعه ورسي بيا هلته سورة ياسين ووايي نو د قبر دصاحب لپاره د سورة ياسين د ټولو حروفو د تعداد په اندازه مغفرت ورته عطاء كيږي علماء فرمايي په دې حديث كي د جمعې څخه مراد حسب ظاهر په خاصه توگه د جمعې ورځ هم مراد كيداي سي او پوره اونۍ هم مراد اخيستل كيږي .

مسلمان مړى مچول جائز دي

﴿۱۵۳۵﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبَّلَ

دبى بى عائشيﷺ څخه روايت دي چي رسول اللهﷺ دعثمان بن مظعون بدن دوفات څخه وروسته مچ كړ

عُثْمَانَ بْنَ مَظْعُوْنٍ وَّهُوَ مَيِّتٌ وَهُوَ يَبْكِيْ حَتّٰى سَالَ دُمُوْعُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلٰى وَجْهِ عُثْمَانَ . رواه الترمذي و أبو داود وابن ماجه

او د هغه په مړي يې وژړل ، تر دې چي د نبى كريمﷺ اوښكي مباركي دعثمان پر مخ وبهېدلي . (ترمذي ، ابو داؤد ، ابن ماجه)

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\ ۵۱۳، رقم: ۳۱۶۳، والترمذي ۳\ ۳۱۴، رقم: ۹۸۹، وابن ماجه: ۱\ ۴۶۸، رقم: ۱۴۵۶.

تشريح : په مهاجرينو كي عثمان ابن مظعون تر ټولو اول په مدينه كي وفات سو تر ټولو مخكي دى په بقيه هديره كي ښخ كړل سو ددې وروسته بقيع ته د هديرې حيثيت وركړل سو رسول اللهﷺ په خپل لاس مبارك سره ډبري را پورته كړې او د هغه پر قبر يې د نښې په توگه كېښېنولې د دې حديث څخه معلومه سوه چي مسلمان مړي د ښخولو څخه مخكي مچول او په مسلمان مړي باندي په اوښكو سره ژړل جائز دي .

﴿۱۵۳۶﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَبَّلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مَيِّتٌ.

رواه الترمذي وابن ماجه

د عائشې رضي الله عنها څخه روايت دي چي حضرت ابوبکر رضي الله عنه رسول الله ﷺ د وفات څخه وروسته پر مخ باند مچ کړ. (ترمذي، ابن ماجه)

تخريج: سنن الترمذي ۳\۳۱۴، رقم: ۹۸۹، وابن ماجه ۱\۴۶۸، رقم: ۱۴۵۶.

په تجهيز او تکفين کي تلوار

﴿۱۵۳۷﴾: وَعَنْ حُصَيْنِ بْنِ وَحْوَحٍ أَنَّ طَلْحَةَ بْنَ الْبَرَاءِ مَرِضَ فَأَتَاهُ النَّبِيُّ

د حضرت حصين بن وحوح رضي الله عنه څخه روايت دي چي طلحه بن براء ناروغه سو، نو رسول الله ﷺ د هغه پوښتني ته راغي

ﷺ يَعُودُهُ فَقَالَ إِنِّي لَا أَرَى طَلْحَةَ إِلَّا قَدْ حَدَثَ فِيهِ الْمَوْتُ فَآذِنُونِي بِهِ وَعَجِّلُوا

او ويې فرمايل: زه وينم چي د طلحه مرګ راغلي دي، کوم وخت چي دی وفات سو، نو ما سمدستي خبر کړئ او تاسو دده په کفن و دفن کي د تلوار څخه کار واخلئ،

فَإِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِجِيفَةِ مُسْلِمٍ أَنْ تُحْبَسَ بَيْنَ ظَهْرَانَيْ أَهْلِهِ. رواه ابوداؤد

ځکه چي مسلمان مړي د کور په مينځ کي زيات ساتل مناسب نه دي. (ابوداؤد)

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\۵۱۰، رقم: ۳۱۵۹،

تشريح: که چيري د مړي په ښخېدو کي چي ځنډ وسي نو د مړي د خرابېدو بيره وي او ښکاره خبره ده چي د مړي په خرابېدو سره به خلک د هغه څخه نفرت کوي په دې اره د مړي حقارت او سپکاوی کيږي الله تعالی مومن ډير معظم او مکرم پيدا کړی دی چي د هغه په تکفين (کفن ورکولو) او تدفين (ښخولو) کي تلوار کوئ چي پورتني صورت نه پيدا نسي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دریم فصل)

مړي ته تلقین ورکول

﴿۱۵۳۸﴾: عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دحضرت عبدالله بن جعفر رضی الله عنه څخه روایت دي چي رسول الله ﷺ وفرمایل :

لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

تاسو مړ کیدونکي کس ته ددې کلماتو ښوونه کوئ : لا اله الا الله .... رب العالمین (دالله څخه ماسوا بل څوک دعبادت لائق نسته ، چي حلیم او کریم دي ، دلوی عرش پروردګار دي ،

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ كَيْفَ لِلْأَحْيَاءِ قَالَ أَجْوَدُ وَأَجْوَدُ .

رواه ابن ماجه .

ټوله تعریفونه دهغه دپاره دي ، چي دداورو جهانو پالونکي دي) اصحابو عرض وکړ : یا رسول الله ﷺ ! ددې کلمو ښوول وصحتمندو خلکو ته څنګه دي؟ نبی کریم ﷺ ورته وفرمایل : بهتر او ډیر بهتر دي . (ابن ماجه) .

تخریج: سنن ابن ماجه ۱\ ۴۶۵ ، رقم: ۱۴۴۶ .

تشریح : ابن عساکر رحمه الله د حضرت علي رضی الله عنه څخه نقل کړي دي ما د رسول الله ﷺ څخه څو کلمات اوریدلي دي کوم سړی چي دا د خپل وفات په وخت کي ووایي هغه به په جنت کي داخلیږي او هغه کلمات دادي (لااله الا الله الحلیم الکریم) دري واره الحمد لله رب العالمین دري واره او د دې وروسته تبارک الذي بیده الملک یحیي ویمیت وهو علي کل شيء قدیر ووایي .

د مؤمن او فاسق روح

﴿۱۵۳۹﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَيِّتُ

دحضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل : مرګ ته نژدې انسان ته

تَحْضُرُهُ الْمَلَائِكَةُ فَإِذَا كَانَ الرَّجُلُ صَالِحًا قَالُوا اخْرُجِي أَيَّتُهَا النَّفْسُ الطَّيِّبَةُ

ملائكي راځي ، كه هغه صالح بنده وي ، نو ملائكي ورته وايي ، اې پاک روحه

كَانَتْ فِي الْجَسَدِ الطَّيِّبِ اخْرُجِي حَمِيدَةً وَأَبْشِرِي بِرَوْحٍ وَرَيْحَانٍ وَرَبٍّ غَيْرِ

چي په پاک بدن كي وې ، راووځه . په داسي حال كي چي دخداى ﷻ او مخلوق په نيز ستا تعريف سوي دي ، او خوشحاله په راحت ، دجنت پاک رزق ، او تا ته دي دخداى ﷻ دملاقات زيري وي ، چي په تا باندي

غَضْبَانَ فَلَا تَزَالُ يُقَالُ لَهَا ذَلِكَ حَتَّى تَخْرُجَ ثُمَّ يُعْرَجُ بِهَا إِلَى السَّمَاءِ

غضب ناكه نه دي ، (بلكه ستاڅخه خوشحاله دي) دا ملائكي مخامخ دهغه سړي ومخته داكلمات وايي . تر دې چي روح يې په خوشحالي سره دبدن څخه په خوشحالي راووځي ، او ملائكي يې د اسمان ولو ر ته يوسي ،

فَيُفْتَحُ لَهَا فَيُقَالُ مَنْ هَذَا فَيَقُولُونَ فُلَانٌ فَيُقَالُ مَرْحَبًا بِالنَّفْسِ الطَّيِّبَةِ

او بيا دهغه ومخته د اسمان دروازه خلاصه سي ، دربان ورڅخه پوښتنه كوي ، چي څوک دي؟ ملائكي وايي چي دا فلانكى بنده دي ، نو ورته وايي چي دا پاک روح دى هر كله راسي ،

كَانَتْ فِي الْجَسَدِ الطَّيِّبِ ادْخُلِي حَمِيدَةً وَأَبْشِرِي بِرَوْحٍ وَرَيْحَانٍ وَرَبٍّ غَيْرِ

چي په پاک بدن كي وو . اې پاكه روحه ! په اسمان كي په داسي حال كي داخل سه چي ستا تعريف سوي دي ، او تا ته دي دراحت ، دجنت رزق او دخوشحالي زيري وي .

غَضْبَانَ فَلَا يَزَالُ يُقَالُ لَهَا ذَلِكَ حَتَّى يُنْتَهَى بِهَا إِلَى السَّمَاءِ الَّتِي فِيهَا اللهُ

دا جملې وهغه ته مخامخ ويل كيږي . تر دې چي دهغه روح هغه اسمان ته راورسيږي چي په هغه كي خداى ﷻ دى ،

عَزَّ وَجَلَّ وَإِذَا كَانَ الرَّجُلُ السُّوءُ قَالَ اخْرُجِي أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْخَبِيثَةُ كَانَتْ

او كه هغه بدكاره انسان وي نو ملائكي هغه ته وايي اى خبيثه نفسه! چي

فِي الْجَسَدِ الْخَبِيثِ اخْرُجِي ذَمِيمَةً وَأَبْشِرِي بِحَمِيمٍ وَغَسَّاقٍ وَآخَرَ مِنْ

په خبیث او ناپاک بدن کي وې ، دباندې راووځه ، په داسې حال کي چي ستا بد ویل سوي دي ، او تا ته دې دنو په شان دګرمو اوبو ،

شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ فَلَا تَزَالُ يُقَالُ لَهَا ذَلِكَ حَتَّى تَخْرُجَ ثُمَّ يُعْرَجُ بِهَا إِلَى السَّمَاءِ

او درنګارنګ عذابونو زیري وي ، ملائکي ورته مخامخ دا الفاظ وایي ، تر دې چي دهغه روح دبدن څخه راووځي ، او ملائکي هغه داسمان ولور ته یوسي ،

فيفتح لَهَا فَيُقَالُ مَنْ هَذَا فَيُقَالُ فُلَانٌ فَيُقَالُ لَا مَرْحَبًا بِالنَّفْسِ الْخَبِيثَةِ

داسمان دروازه ورته خلاصه سي ، پوښتنه وسي چي څوک دي ؟ ورته وویل سي ، فلاني بنده دي، داسمان دربان ورته وایي ، ناپاکه روح ته دې زیري نه وي ،

كَانَتْ فِي الْجَسَدِ الْخَبِيثِ ارْجِعِي ذَمِيمَةً فَإِنَّهَا لَا تُفْتَحُ لَكِ أَبْوَابُ السَّمَاءِ

چي په ناپاک بدن کي وو ، په داسې حال کي چي ستا بدی ویل سوي ده ، او ستا دپاره داسمان دروازې نه خلاصیږي

فَيُرْسَلُ بِهَا مِنَ السَّمَاءِ ثُمَّ تَصِيرُ إِلَى الْقَبْرِ. رواه ابن ماجة.

نو هغه د آسمان څخه را وشړل سي او دقبر وطرفته ولاړ سي . (ابن ماجه)

تخريج: سنن ابن ماجه ۲\ ۱۴۲۳، رقم: ۴۲۶۲.

تشريح : هغه ته ملائکي راځي : د دې څخه په ښکاره دا معلومیږي چي مړ کېدونکي ته د هغه روح قبضولو لپاره د رحمت ملائکي او د عذاب ملائکي دواړي راځي که مړ کېدونکی نیک او صالح وي نو د رحمت ملائکي خپل کار کوي او که بد کار وو نو د عذاب ملائکي خپل کار کوي .

د نیک او صالح څخه په عمومي توګه مومن مراد دی یا هغه نیک بخت مراد دی چي د الله ﷻ او د بندګانو د دواړو د حقوقو مراعت ساتي او د هغه ژوند د اطاعت او فرمانبرداري په لار تیر سوی وي .

په حدیث شریف کي د نیک صالح او د کافر د روح د قبضولو په باره کي خو په تفصیل سره ښودنه سوې ده مګر د فاسق په باره کي باالکل سکوت اختیار سوی دی د هغه څه ذکر نه دی

سوی څکه چي د فاسق په باره کي د کتاب او سنت دا طريقه ده چي د هغه په باره کي سکوت اختيارول کيداي سي چي هغه د بيري او اميد د دواړو په مابينځ کي وي د مومن او کافر د روح په مابينځ کي دا امتياز او فرق هم واضح سوی دی چي د کافر روح د اسمان څخه را شړل کيږي او هغه د هميشه لپاره اسفل السافلين کي قيد کيږي پر خلاف د صالح مومن د روح چي هغه ته ازادي حاصليږي او په اسمان او مځکي کي چيري چي غواړي سيل کولای سي په جنت کي مېوې خوړلای سي، د عرش لاندي د قنديلونو خواته خپل ځاي اختيارولای سي بيا دا چي په قبر کي د خپل جسم سره د هغه تعلق وي په دې توګه چي مړی په قبر کي د قرآن کريم تلاوت کولای سي، لمونځ کولای سي، د سکون او راحت څخه خوندي اخلي، د واده د زلمي په ډول خوب کوي او خپل حسب مراتب او د جنت په درجاتو کي خپل ځایويني او ګوري يې.

په دې هکله دي دا خبره په نظر کي ونيول سي چي د روح معامله او د برزخ او د آخرت احوال که څه هم خوارق عادت نه دي دا چي زموږ په دنيوي ژوند کي هغه احوال په ظاهره نه معلوميږي مګر د دې امورو د وقوع په باره کي په هيڅ ډول شک او شبهه کي اخته کيدل نه دي پکار.

﴿۱۵۴۰﴾: وَعَنْهُ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا خَرَجَتْ رُوحُ

د حضرت ابو هريره ﷛ څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کله چي د مؤمن روح ووځي

الْمُؤْمِنِ تَلَقَّاهَا مَلَكَانِ يُصْعِدَانِهَا قَالَ حَمَّادٌ فَذَكَرَ مِنْ طِيبِ رِيحِهَا وَذَكَرَ

نو دوې ملائکي هغه د اسمان ولور ته وړي، حماد راوي وايي، د دې څخه وروسته ابو هريره ﷛ د روح د خوشبو او مشکو ذکر وکړ (يعني دا چي د دې څخه د مشکو بوئ راځي)

الْمِسْكَ قَالَ وَيَقُولُ أَهْلُ السَّمَاءِ رُوحٌ طَيِّبَةٌ جَاءَتْ مِنْ قِبَلِ الْأَرْضِ صَلَّى

د دې څخه وروسته راوي د رسول الله ﷺ دا قول بيان کړ: د اسمان ملائکي چي دا روح ويني نو وايي: يو پاک روح د مځکي لخوا څخه راځي،

اللهُ عَلَيْكِ وَعَلَى جَسَدٍ كُنْتِ تَعْمُرِينَهُ فَيُنْطَلَقُ بِهِ إِلَى رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ يَقُولُ

بيا اسمان والا هغه مخاطب کړي ورته وايي، د خدای رحمت دی پر تا او ستا پر بدن باندي نازل وي، چي تا به اباد ساتي، بيا ملائکي هغه و پروردګار ته يوسي، او پروردګار دا حکم وکړي

انْطَلِقُوا بِهِ إِلَى آخِرِ الْأَجَلِ قَالَ وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا خَرَجَتْ رُوحُهُ قَالَ حَمَّادٌ

د قیامت تر ورځي پوري معطل کړي، او کله چي د کافر روح وځي، حماد وويل:

وَذَكَرَ مِنْ نَتْنِهَا وَذَكَرَ لَعْنًا وَيَقُولُ أَهْلُ السَّمَاءِ رُوحٌ خَبِيثَةٌ جَاءَتْ مِنْ قِبَلِ

ابو هريرة رضي الله عنه ددې روح د بدبوي ذکر وکړ، او بيا يې دلعنت، ددې ځخه وروسته يې وفرمايل: ددې روح په لېدو سره داسمان والا وايي، چي يو ناپاک روح د مځکي دلور ځخه راځي،

الْأَرْضِ فَيُقَالُ انْطَلِقُوا بِهِ إِلَى آخِرِ الْأَجَلِ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَرَدَّ رَسُولُ اللهِ

بيا وويل سي، چي دا يوسئ، او د قيامت تر ورځي پوري مهلت ورکړئ، حضرت ابو هريرة رضي الله عنه فرمائي: ددې ځخه وروسته رسول الله ﷺ

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَيْطَةً كَانَتْ عَلَيْهِ عَلَى أَنْفِهِ هٰكَذَا. رواه مسلم

د خپل پټو ځوکه پر خپله پزه کښېښودل (لکه چي د کافر د روح بدبوئ رسول الله ﷺ ته محسوسه سول) (مسلم).

تخريج: صحيح مسلم: ۲۲۰۲/۴، رقم: ۷۵- ۲۸۷۲.

د لغاتو حل: (رِيطة): وهي بفتح الراء وسكون الياء التحتانية، كل ملاءة على طاقة واحدة ليست لفقتين أي: طرف ريطة. (د څادر ځوکه).

تشريح: کله چي د مؤمن روح د الله تعالی په دربار کي وړاندي کيږي نو الله رب العزت د هغه په باره کي فرمايي: دی يوسئ او د قيامت تر ورځي پوري وخت ورکړئ چي په جنت کي يا د جنت نژدې اوسئ او د پروردګار د رحمتونو برخمن کيږي بيا د دې وروسته د قيامت په ورځ به د ده بيرته راتلل وي د حساب وروسته د هغه لپاره د جنت د دائمي سعادت فيصله کول کيږي.

ګويا په حديث کي د اجل ځخه مراد د برزخ وخت دی چي د هغه انتهاء يوم حساب يعني د قيامت ورځ ده، برزخ هغه عالم ته وايي چي د مرګ ځخه د قيامت تر ورځي پوري درمياني وقفه ده.

د حديث آخري الفاظ همداسي راوړلو: مطلب دادی چي حضرت ابو هريره رضي الله عنه د خپل پټو پر ځوکي پزه کښېښودل او دا يې وښودل چي رسول الله ﷺ همداسي د خپل پټو پر ځوکي خپل پزه مبارکه ايښې وه.

پر پزه ېې د پټو څو که کښېښو دل : د دې وجه دا وه چې رسول الله ﷺ ته د مکاشفې له مخې د کافر روح او د هغه بدبوئي محسوسه سوه چې د هغه په وجه رسول الله ﷺ خپل پټو پر خپل پزه مبارکه کښېښو دی.

﴿۱۵۴۱﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا حُضِرَ الْمُؤْمِنُ

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت دي چې رسول الله ﷺ وفرمایل : کله چې دیو مؤمن د مرګ وخت رانژدې سي

أَتَتْهُ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ بِحَرِيرَةٍ بَيْضَاءَ فَيَقُولُونَ اخْرُجِي رَاضِيَةً مَرْضِيًّا

نو د رحمت ملائکي دو رېښم سپينه کپړه راوړي ، او د مؤمن و روح ته وايي : اې روحه ! د بدن څخه راووځه ، او د خدای جل جلاله و طرفته ته راځه ، په داسي حال کي چې ته د خدای جل جلاله څخه راضي يې ، او خدای جل جلاله ستا څخه راضي دي ،

عَنْكِ إِلَى رَوْحِ اللهِ وَرَيْحَانٍ وَرَبٍّ غَيْرِ غَضْبَانَ فَتَخْرُجُ كَأَطْيَبِ رِيحِ الْمِسْكِ

الله جل جلاله رحمت ، او د جنت رزق ستا دپاره دي نو روح راووځي او خوشبويي يې د مشکو په شان وي

حَتَّى أَنَّهُ لَيُنَاوِلُهُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا حَتَّى يَأْتُونَ بِهِ بَابَ السَّمَاءِ فَيَقُولُونَ مَا

او ملائکي يې لاس په لاس واسمان ته وړئ ، کله چې ملائکي دا روح د اسمان و دروازو ته يوسي ، نو د اسمان ملائکي وايي

أَطْيَبَ هَذِهِ الرِّيحَ الَّتِي جَاءَتْكُمْ مِنَ الْأَرْضِ فَيَأْتُونَ بِهِ أَرْوَاحَ الْمُؤْمِنِينَ

څه ښه خوشبويي ده ، چې تاسو د ځمکي د طرفه څخه راوړې ده ، بيا ملائکي دا روح د مؤمنانو ارواحو ته يوسي ،

فَلَهُمْ أَشَدُّ فَرَحًا بِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ بِغَائِبِهِ يَقْدَمُ عَلَيْهِ فَيَسْأَلُونَهُ مَاذَا فَعَلَ

او هغوي ورسره دومره خوشحاله سي ، چې ديو خپل د سفر څخه په بيرته راتلو سره ، يا ديو ورک سوي خپل په بيرته راتلو سره تاسو خوشحاله کيږي ،

فُلَانٌ مَاذَا فَعَلَ فُلَانٌ فَيَقُولُونَ دَعُوهُ فَإِنَّهُ كَانَ فِي غَمِّ الدُّنْيَا فَإِذَا قَالَ أَمَا

بیا دمؤمنانو روحونه دهغه روح څخه پوښتنه کوي ، چي فلاني فلاني بنده څه وکړه ، یعني دفلاني فلاني بنده څه حال دي ، بیا دمؤمنانو روحونه خپلو کي وایي ، دی پرېږدي ، دی ددنیا په رنځ او تکلیف کي اخته وو ،

أَتَاكُمْ قَالُوا ذُهِبَ بِهِ إِلَى أُمِّهِ الْهَاوِيَةِ وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا احْتُضِرَ أَتَتْهُ مَلَائِكَةُ

هر کله چي ده ته سکون او ارام حاصل سي ، نو بیا ور څخه پوښتنه وکړئ ، بیا داروح (دارام دحاصلولو څخه وروسته) وایي ، چي فلاني بنده مړ سو ، ایا هغه تاسو ته نه دي راغلي ؟ دمؤمنانو روحونه به ورته وایي ، ملائکو هغه وخپل ځاي (دوږخ) ته یو وړ . او کله چي دکافر دمرګ وخت نژدې سي ، نو دعذاب ملائکي

الْعَذَابِ بِمِسْحٍ فَيَقُولُونَ اخْرُجِي سَاخِطَةً مَسْخُوطًا عَلَيْكِ إِلَى عَذَابِ اللَّهِ عَزَّ

هغه ته ټاټ راوړئ او ورته وایي : اې روحه! بهر راووځه ، دخداي ﷻ عذاب تاته متوجه دي ،

وَجَلَّ فَتَخْرُجُ كَأَنْتَنِ رِيحِ جِيفَةٍ حَتَّى يَأْتُونَ بِهِ بَابَ الْأَرْضِ فَيَقُولُونَ مَا

نو هغه روح دبدبوئ مرداري په شان راوځي ، تر دې پوري چي ملائکي یې دمځکي دروازو طرفته راوړي ، او ورته ویل کیږي ،

أَنْتَنَ هَذِهِ الرِّيحَ حَتَّى يَأْتُونَ بِهِ أَرْوَاحَ الْكُفَّارِ . رواه احمد والنسائي .

څنګه ناپاکه او بدبویه روح دي ، بیا هغه دکافرو روح ته یو وړل سي .(احمد ، نسائي).

تخریج: سنن النسائي ۴/۸-۹، رقم: ۱۸۳۳. لم نجده عند الامام احمد.

دلغاتو حل: (مِسح): الثوب الخشن (کلک ټوکر، ټاټ).

تشریح : د مؤمن د مرګ په وخت کي د رحمت ملائکي د ریښم جامې ځکه راوړي چي په هغه کي روح نغښتی یوسي، ماذا فعل فلان، فلانی څه کوي یعني د مؤمنو ارواح د راتلونکي مؤمن د روح څخه د هغو خلکو په باره کي چي په دنیا کي پیژندل او په دنیا کي یې پرې ایښی وه پوښتنه کوي چي فلانی او فلانی په څه حال کي دی او د دې پوښتني څخه د هغوی مطلب داوي که دا معلومه سي چي د هغوی ژوند د الله تعالی او د الله د رسول ﷺ په اطاعت او فرمانبرداری کي تیریږي نو خوشحاله سي او پر راه حق باندي د هغوی د استقامت لپاره دعاء کوي او که د

چاپه باره كي هغوی ته دا معلومه سي چي د هغه ژوند د گناه او معصيت په جال كي نغښتی دی نو رنځ او غم كوي او د الله تعالی څخه د هغوی د هدايت او د هغوی د مغفرت او تحسين دعا غواړي.

(حتي ياتون به الی باب الارض) بيا ملائكي هغه د مځكي د دروازو خواته راوړي د دې په باره كي علامه طيبي رحمة الله عليه فرمايي چي د مځكي د دروازې څخه مراد د مځكي د اسمان يعني اول اسمان دروازه ده څرنگه چي د تير حديث الفاظ (ثم يعرج بها الی السماء) دلالت كوي او دا هم احتمال دی چي د مځكي د دروازو څخه مراد مځكه وي په دې صورت كي به د دې مطلب دا وي چي د كافر روح اسفل السافلين خواته غورځول كيږي ملا علي قاري رحمة الله عليه فرمايي چي زما په نزد هم دوهم صورت غوره معلوميږي.

د كافر ارواح خواته يې وړي: د دې مطلب دا دی چي هغه د كافرانو ارواحو ته چي د هغوی ځای سجين دی هغه ته يې رسوي سجين د جهنم په ژوروالي كي د يو ځای نوم دی.

﴿۱۵۴۲﴾: وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت براء بن عازب رضي الله عنه څخه روايت دی چي موږ د رسول الله صلی الله عليه وسلم سره ولاړو

فِي جِنَازَةِ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَانْتَهَيْنَا إِلَى الْقَبْرِ وَلَمَّا يُلْحَدْ فَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ

ديوه انصاري جنازې ته، تر دې چي موږ د هغه قبر ته ورسېدو، تر هغه وخته پوري هغه ښخ سوي نه وو، رسول الله صلی الله عليه وسلم كښېنستي،

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ وَكَأَنَّ عَلَى رُءُوسِنَا الطَّيْرَ وَفِي يَدِهِ عُودٌ يَنْكُتُ فِي الْأَرْضِ فَرَفَعَ

او موږ هم د نبي كريم صلی الله عليه وسلم سره شا وخوا سر كښېنته او خاموش كښېناستو، گواكي زموږ پر سرو باندي مرغان ناست دي، نو د نبي كريم صلی الله عليه وسلم په لاس كي د غه وخت يو لرگی وو. چي په هغه سره يې مځكه كروول،

رَأْسَهُ فَقَالَ اسْتَعِيذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ثُمَّ قَالَ إِنَّ الْعَبْدَ

بيا نبي كريم صلی الله عليه وسلم خپل سر مبارك پورته كړ او ويې فرمايل: د قبر د عذاب څخه پناه غواړئ، دوه يا دري واري نبي كريم صلی الله عليه وسلم دا الفاظ وويله، د دې څخه وروسته يې وفرمايل: هر كله چي

ن إِذَا كَانَ فِي انْقِطَاعٍ مِنَ الدُّنْيَا وَإِقْبَالٍ مِنَ الْآخِرَةِ نَزَلَ إِلَيْهِ مَلَائِكَةٌ مِنَ

ن بنده تعلق د دنيا څخه قطعه کېدونکي وي او هغه د اخرت ولورته متوجه وي نو هغه ته د اسمان دلوري څخه ملائکي راځي ،

اءِ بِيضُ الْوُجُوهِ كَأَنَّ وُجُوهَهُمُ الشَّمْسُ مَعَهُمْ كَفَنٌ مِنْ أَكْفَانِ الْجَنَّةِ

ي مخونه داسي روښانه وي ګواکي دهغوی مخونه لمر غوندي وي ، دهغوي سره دجنت کفن

وطٌ مِنْ حَنُوطِ الْجَنَّةِ حَتَّى يَجْلِسُوا مِنْهُ مَدَّ الْبَصَرِ ثُمَّ يَجِيءُ مَلَكُ الْمَوْتِ

نت خوشبويي وي ، تر دې چي هغوی دومره ليري کښيني ، څومره چي نظر کار کوي ، بيا دمرګ ملائکه راسي ،

السَّلَام حَتَّى يَجْلِسَ عِنْدَ رَأْسِهِ فَيَقُولُ أَيَّتُهَا النَّفْسُ الطَّيِّبَةُ اخْرُجِي إِلَى

من بنده ته کښيني او ورته وايي اې پاکه روحه ! دخدای دبخښني او درضا ولور ته راسه ،

رَةٍ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ قَالَ فَتَخْرُجُ تَسِيلُ كَمَا تَسِيلُ الْقَطْرَةُ مِنَ السِّقَاءِ

ي کريم ﷺ وفرمايل : چي روح داسي بهېدونکي دبدن څخه راووځي لکه څنګه چي دابو ټاټکي دمشک څخه بهېدونکي راووځي ،

خُذُهَا فَإِذَا أَخَذَهَا لَمْ يَدَعُوهَا فِي يَدِهِ طَرْفَةَ عَيْنٍ حَتَّى يَأْخُذُوهَا فَيَجْعَلُوهَا

مرګ ملائکه هغه روح واخلي او سمدستي نوري ملائکي دملک الموت څخه هغه روح واخلي ، يعني دسترګو د رپ څخه ژر ، او هغه کښېږدي

ذَلِكَ الْكَفَنِ وَفِي ذَلِكَ الْحَنُوطِ وَيَخْرُجُ مِنْهَا كَأَطْيَبِ نَفْحَةِ مِسْكٍ وُجِدَتْ عَلَى

په هغه کفن او خوشبويي کي کوم چي هغوی راوړي دي ، ددې روح څخه هغه بهترينه خوشبويي خيژي ، چي په مځکه کي دټولو خوش بويو شيانو څخه افضله وي ، ب

هِ الْأَرْضِ قَالَ فَيَصْعَدُونَ بِهَا فَلَا يَمُرُّونَ يَعْنِي بِهَا عَلَى مَلَإٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا

ملائکي دا روح داسمان و طرف ته وړي ، او د ملائکو دکومي ټولۍ سره چي دا روح تيرېږي

قَالُوا مَا هٰذَا الرُّوحُ الطَّيِّبُ فَيَقُولُونَ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ بِأَحْسَنِ أَسْمَائِهِ الَّتِي كَانُوا

نو هغه ټولې وايي .دا پاک روح دچا دی ، کومي ملائکي چي داروح وړی هغوی وايي ، دا فلانی بنده دی او دفلاني زوی (یا لور) دی ، يعني دهغه نوم او لقب وروښيي چي

يُسَمُّونَهُ بِهَا فِي الدُّنْيَا حَتَّى يَنْتَهُوا بِهَا إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَيَسْتَفْتِحُونَ لَهُ

په دنیا کي يې ذکر کيږي ، ترڅو چي دا ملائکي يې ددنيا اسمان ته راورسوئ او دهغه دپاره داسمان د دروازې خلاصولو غوښتنه وسي

فَيُفْتَحُ لَهُمْ فَيُشَيِّعُهُ مِنْ كُلِّ سَمَاءٍ مُقَرَّبُوهَا إِلَى السَّمَاءِ الَّتِي تَلِيهَا حَتَّى يُنْتَهَى

نو د هغه لپاره د آسمان دروازه خلاصه سي او دهغه سره دهر اسمان ملائکي دبل اسمانه پوري ځي ، ترڅو پوري چي هغه روح ورسول سي

بِهِ إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ فَيَقُولُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ اكْتُبُوا كِتَابَ عَبْدِي فِي عِلِّيِّينَ

اووم اسمان ته ، او الله ﷻ فرمايي : زما دبنده اعمال نامه مقام العلين کي (کم ځاي چي نيک روحونه قرار لري) کښيږدي ،

وَأَعِيدُوهُ إِلَى الْأَرْضِ فَإِنِّي مِنْهَا خَلَقْتُهُمْ وَفِيهَا أُعِيدُهُمْ وَمِنْهَا أُخْرِجُهُمْ تَارَةً

او دا روح دمځکي وطرف ته يوسئ (يعني دده بدن چي ښخ سوي دي واپس کړئ) ما دمځکي څخه بدنونه پيدا کړي دي

أُخْرَى قَالَ فَتُعَادُ رُوحُهُ فِي جَسَدِهِ فَيَأْتِيهِ مَلَكَانِ فَيُجْلِسَانِهِ فَيَقُولَانِ لَهُ مَنْ

او مځکي ته يې واپس کوم ، او دمځکي څخه به يې دوهم وار راباسم ،ددې څخه وروسته نبی کريم ﷺ وفرمايل چي هغه روح بيا دهغه په بدن کي اچول کيږي ، بيا هغه ته دوې ملائکي راځي هغه کښېنوي او دهغه څخه پوښتنه کوي: څوک دی

رَبُّكَ فَيَقُولُ رَبِّيَ اللّٰهُ فَيَقُولَانِ لَهُ مَا دِينُكَ فَيَقُولُ دِينِيَ الْإِسْلَامُ فَيَقُولَانِ لَهُ مَا

ستا رب ؟ په جواب کي هغه ورته ووايي . زما پروردګار الله ﷻ دی ، بيا هغوی پوښتنه ځيني وکړي ، ستادين څه دی ؟ (يعني ته په کوم دين يې؟) هغه ورته ووايي ، زما دين اسلام دي ، بيا

هغوی څيني پوښتنه وکړي چي

هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي بُعِثَ فِيكُمْ فَيَقُولُ هُوَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَيَقُولَانِ لَهُ وَمَا عِلْمُكَ

دا څوک دي، چي تاسو ته درليږل سوي وو؟ هغه ورته په جواب کي وايي، دا دخدای ﷻ رسول دی، بيا څيني پوښتنه کوئ، چي تا دده رسالت څنګه وپيژندي؟

فَيَقُولُ قَرَأْتُ كِتَابَ اللَّهِ فَآمَنْتُ بِهِ وَصَدَّقْتُ فَيُنَادِي مُنَادٍ فِي السَّمَاءِ أَنْ صَدَقَ

هغه ورته وايي، ما دخدای ﷻ کتاب ولوستی، ما ايمان پر راوړ، او تصديق مي وکړ، بيا يو اوازکونکي داسمان څخه يو اواز وکړي چي ريښتيا وويل

عَبْدِي فَأَفْرِشُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ وَأَلْبِسُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى الْجَنَّةِ قَالَ

زما بنده، دده دپاره دجنت بستره هواره کړئ، او دجنت جامه په واغوندئ، او دجنت ولور ته يو کلکين ورته خلاص کړئ، نو کلکين ورته خلاص سي

فَيَأْتِيهِ مِنْ رَوْحِهَا وَطِيبِهَا وَيُفْسَحُ لَهُ فِي قَبْرِهِ مَدَّ بَصَرِهِ قَالَ وَيَأْتِيهِ رَجُلٌ

او دهغه لاري ورته دجنت هوا او خوشبويي راځي، او هغه قبر ورته ډېر پراخه سي، ددې څخه وروسته رسول الله ﷺ وفرمايل: بيا هغه ته يو ډېر ښائسته سړی راسي،

حَسَنُ الْوَجْهِ حَسَنُ الثِّيَابِ طَيِّبُ الرِّيحِ فَيَقُولُ أَبْشِرْ بِالَّذِي يَسُرُّكَ هَذَا يَوْمُكَ

چي ښائسته لباس يې اغوستي وي او بهترينه خوشبويي يې لګولې وي، او هغه ته وايي، تاته دي دهغه شي زيري وي چي ستا خوشحالوونکي دي (يعني ستا دپاره دهر قسم نعمتونه موجود دي) دا هغه ورځ ده

الَّذِي كُنْتَ تُوعَدُ فَيَقُولُ لَهُ مَنْ أَنْتَ فَوَجْهُكَ الْوَجْهُ يَجِيءُ بِالْخَيْرِ فَيَقُولُ أَنَا

چي ددغه نعمتو وعده درسره سوې وه، مړي څيني پوښتنه کوي چي ته څوک يې؟ چي ستا ښائست کامل دي، او تا زيري راوړي دي، هغه به ورته ووايي: زه

عَمَلُكَ الصَّالِحُ فَيَقُولُ رَبِّ أَقِمِ السَّاعَةَ حَتَّى أَرْجِعَ إِلَى أَهْلِي وَمَالِي قَالَ وَإِنَّ

ستا نيک عمل يم، مړي چي دا واوري نو وايي، چي اې زما پروردګاره! قيامت راولې، چي زه

بیا یو وار د مال او عیال لور ته ولاړ سم، د دې څخه وروسته نبي کریم ﷺ وفرمایل:

الْعَبْدَ الْكَافِرَ إِذَا كَانَ فِي انْقِطَاعٍ مِنَ الدُّنْيَا وَإِقْبَالٍ مِنَ الْآخِرَةِ نَزَلَ إِلَيْهِ مِنَ

کافر بنده چې د دنیا څخه د اخرت ولور ته ځي، نو راسي هغه ته

السَّمَاءِ مَلَائِكَةٌ سُودُ الْوُجُوهِ مَعَهُمُ الْمُسُوحُ فَيَجْلِسُونَ مِنْهُ مَدَّ الْبَصَرِ ثُمَّ

د آسمان څخه ملائکي چې د هغوی سره ټاټ وي، هغوی د و مره لیري ځیني کښېني، چې تر کمه ځایه پوري سترګې دید کوي، بیا

يَجِيءُ مَلَكُ الْمَوْتِ حَتَّى يَجْلِسَ عِنْدَ رَأْسِهِ فَيَقُولُ أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْخَبِيثَةُ

د مرګ ملائکه ورته راسي او د هغه سره کښېني او ورته وایي، ای خبیثه او ناپاکه روحه!

اخْرُجِي إِلَى سَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَغَضَبٍ قَالَ فَتُفَرَّقُ فِي جَسَدِهِ فَيَنْتَزِعُهَا كَمَا يُنْتَزَعُ

د خدای د غضب ولور ته راځه، رسول الله ﷺ وفرمایل: د کافر روح چې دا واوري بدن یې په لړزه سي (او د جسم څخه د راوتلو څخه بیریږي لیکن د مرګ ملائکه هغه روح راکاږي لکه چې

السَّفُّودُ مِنَ الصُّوفِ الْمَبْلُولِ فَيَأْخُذُهَا فَإِذَا أَخَذَهَا لَمْ يَدَعُوهَا فِي يَدِهِ طَرْفَةَ

ازغی د لندو وړیو څخه راکاږي، او هغه د بدن څخه راوکاږي او د سترګو په رپ کي د هغه څخه روح هغه ملائکي راوکاږئ، چې د هغه اخیستلو د پاره راغلي وي،

عَيْنٍ حَتَّى يَجْعَلُوهَا فِي تِلْكَ الْمُسُوحِ وَيَخْرُجُ مِنْهَا كَأَنْتَنِ رِيحِ جِيفَةٍ وُجِدَتْ عَلَى

ملائکي هغه روح په ټاټ کي ونغاړي، او د هغه څخه ډېره سخته بدبویي راوځي، لکه د مرداري

وَجْهِ الْأَرْضِ فَيَصْعَدُونَ بِهَا فَلَا يَمُرُّونَ بِهَا عَلَى مَلَإٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا قَالُوا مَا

هغه بوی چې په مځکه کي بیا پیدا سي، بیا ملائکي هغه روح د اسمان لور ته وړئ، د ملائکو د کومي ډلي څخه چې دا روح تیریږي، هغوی داوایي چې

هَذَا الرُّوحُ الْخَبِيثُ فَيَقُولُونَ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ بِأَقْبَحِ أَسْمَائِهِ الَّتِي كَانَ يُسَمَّى بِهَا

دا د چا ناپاکه روح دي؟ ملائکي جواب ورکوئ، د فلاني بنده د فلاني د زوی (یالور) یعني هغه په بدو لقبو او نومو سره ذکر کوي، چې مخاطب کېدی په هغو سره

فِي الدُّنْيَا حَتَّى يُنْتَهَى بِهِ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَيُسْتَفْتَحُ لَهُ فَلَا يُفْتَحُ لَهُ ثُمَّ قَرَأَ

په دنيا كي ، تردې چي ملائكي هغه د دنيا اسمان ته ورسوئ او د دروازې خلاصولو غوښتنه وسي ليكن دروازه نه خلاصيږي . تر دې وروسته

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ { لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ

نبي كريم ﷺ وويل : لا تفتح لهم .... فى سم الخياط . (داسمانونو دروازې د كافرانو دپاره نسي خلاصيدلاى او نه به هغوى په جنت كي داخل كړل سي تر څو پوري چي

الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ } فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ اكْتُبُوا كِتَابَهُ فِي سِجِّينٍ فِي الْأَرْضِ

اوښ دستني په سپم كي د اخل نه سي يعني د هغوى په جنت كي داخليدل ممكن نه دي) بيا به الله ﷻ حكم وكړي ، دده اعمالنامه په سجين كي كښيږدئ (چي په دوږخ كي ديو ځاي نوم دي) چي په اووم مځكه د ننه دي ،

السُّفْلَى فَتُطْرَحُ رُوحُهُ طَرْحًا ثُمَّ قَرَأَ { وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ

بيا د هغه روح وغورځول سي ، ددې څخه وروسته نبي كريم ﷺ دا ايات ولوستي : ومن يشرك بالله.....الخ (چا چي د خداى ﷻ سره څوك شريک کړ ، هغه لكه چي د اسمان څخه پرمخي راولويدي ،

فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ } فَتُعَادُ رُوحُهُ فِي جَسَدِهِ

مرغان هغه خوري يا يې هوا په ليري ځاى كي غورځوي) ددې څخه وروسته نبي كريم ﷺ وفرمايل : بيا د هغه روح په بدن كي واچول سي

وَيَأْتِيهِ مَلَكَانِ فَيُجْلِسَانِهِ فَيَقُولَانِ لَهُ مَنْ رَبُّكَ فَيَقُولُ هَاهْ هَاهْ لَا أَدْرِي فَيَقُولَانِ

او دوې ملائكي ورته راسي ، هغه كښېنوي او پوښتنه ځيني وكړي ، ستا رب څوک دي ؟ هغه به ورته ووايي . هاها ماته معلوم نه دي ، بيا به ځيني پوښتنه وسي ،

لَهُ مَا دِينُكَ فَيَقُولُ هَاهْ هَاهْ لَا أَدْرِي فَيَقُولَانِ لَهُ مَا هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي بُعِثَ

چي ستا دين كم دي ، هغه به ووايي هاها ماته معلوم نه دي ، بيا به د هغه څخه پوښتنه وسي ، چي

هغه څوک دي چي تاستو ته لېږل سوي وو ،

فِيكُمْ فَيَقُولُ هَاهْ هَاهْ لَا أَدْرِي فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ أَنْ كَذَبَ فَافْرِشُوهُ

هغه به په جواب کي ووايي چي هاها ماته معلوم نه دي ، ددې څخه وروسته يو اواز کوونکی دخدای جل جلاله د طرفه څخه اواز کوي چي دا دروغجن دي ، دده دپاره فرش هوار کړئ

مِنَ النَّارِ وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى النَّارِ فَيَأْتِيهِ مِنْ حَرِّهَا وَسَمُومِهَا وَيُضَيَّقُ عَلَيْهِ

د اور او د ده دپاره ددوږخ لور ته دروازه خلاصه کړئ ، نو ددوږخ ولور ته يوه دروازه خلاصه سي ، نو ددوږخ ګرمي او هوا وده ته رسيږي ، او قبر يې تنګ سي ،

قَبْرُهُ حَتَّى تَخْتَلِفَ فِيهِ أَضْلَاعُهُ وَيَأْتِيهِ رَجُلٌ قَبِيحُ الْوَجْهِ قَبِيحُ الثِّيَابِ مُنْتِنُ

تر دې چي دهغه پښتۍ ديوه خوا څخه بلي خواته وځي ، بيا به يو بد صورت سړی چي خيرني جامې يې اغوستي وي ، هغه ته به راسي ،

الرِّيحِ فَيَقُولُ أَبْشِرْ بِالَّذِي يَسُوءُكَ هَذَا يَوْمُكَ الَّذِي كُنْتَ تُوعَدُ فَيَقُولُ مَنْ

چي دهغه څخه به سخته بد بويي خيژي ، ورته وبه وايي ، تا ته دي دهغه شي زيري وي (بد زيري) چي تا ته به بد معلوميږي ،دا هغه ورځ ده چي ددې وعده درسره سوې وه ، مړی دهغه څخه پوښتنه کوي چي ته څوک يې ؟

أَنْتَ فَوَجْهُكَ الْوَجْهُ يَجِيءُ بِالشَّرِّ فَيَقُولُ أَنَا عَمَلُكَ الْخَبِيثُ فَيَقُولُ رَبِّ لَا تُقِمْ

ته خو ډېر بد شکل يې او بد زيري دي راوړي دي ، هغه به په جواب کي ورته ووايي چي زه ستا بد عمل يم ، په دې اوريدو سره به مړی ووايي اې پروردګاره ! قيامت مه راوله .

السَّاعَةَ. وَفِي رِوَايَةٍ نَحْوَهُ وَزَادَ فِيهِ إِذَا خَرَجَ رُوحُهُ صَلَّى عَلَيْهِ كُلُّ مَلَكٍ بَيْنَ

په يو بل روايت کي دا تهوله خبره ذکر ده ، او دومره نوره زياته ده چي کوم وخت دمؤمن بنده روح دبدن څخه وځي نو په هغه باندي هره ملائکه چي داسمان او مځکي ترمينځ وي رحمت ليږي

السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَكُلُّ مَلَكٍ فِي السَّمَاءِ وَفُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ لَيْسَ مِنْ أَهْلِ

او هغه ملائکه چي په اسمان کي وي دهغه دپاره داسمان دروازې خلاصوي او دهر مسلمان

لپاره داسمان ملائكي دخداى ﷻ څخه

بَابٍ إِلاَّ وَهُمْ يَدْعُوْنَ اللهَ أَنْ يُّعْرَجَ بِرُوْحِهٖ مِنْ قِبَلِهِمْ . وَتُنْزَعُ نَفْسُهُ يَعْنِيْ

دا دعا غواړئ چي دهغه روح ددوى دد روازو څخه تيريږي چي دهغه په زيارت مشرف سي او دكافر روح دهغه ځايو څخه منعه سي ،

الْكَافِرَ مَعَ الْعُرُوْقِ فَيَلْعَنُهُ كُلُّ مَلَكٍ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَكُلُّ مَلَكٍ فِي السَّمَاءِ

او هره ملائكه چي د اسمانو او مځكو په مينځ كي وي لعنت پر وايي .

وَتُغْلَقُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ لَيْسَ مِنْ أَهْلِ بَابٍ إِلاَّ وَهُمْ يَدْعُوْنَ اللهَ أَنْ لاَّ يُعْرَجَ رُوْحُهُ مِنْ قِبَلِهِمْ . رواه أحمد

او داسمان ټولي دروازې ورته بندي سي او دهرې دروازې ملائكي دخداى ﷻ څخه دادعا غواړئ چي دهغه روح دهغوى په دروازو كي تير نه سي ، احمد .

تخريج: الامام احمد في مسنده ۴\۲۸۷– ۲۸۸.

د لغاتو حل: (السفودُ): الشوک (ازغى). (المسوح): جمع المسح بالكسر، وهو اللباس الخشن (پنډ ټوكر\ ټاټ).

تشريح : د حديث الفاظ (فتخرج تسيل كما تسيل القطرة من السقاء) څخه دا معلومه سوه چي د بنده روح په ډيري اساني سره وځي هر كله چي د يوې خوا څخه دا معلوميږي چي د روح د وتلو په معامله كي مومن هم په ډير تكليفو كي اخته كيږي نو په دې دواړو روايتونو كي تطبيق پيدا كيږي چي د مومن روح خو د جسم د وتلو څخه مځكي په سختي كي اخته سي او د جسم څخه د وتلو په وخت كي په اساني سره دباندي راوځي په خلاف د كافر د روح چي د هغه روح د جسم څخه د وتلو په وخت كي هم په ډيري سختي كي اخته كيږي .

دې حديث دا وښودل چي د مومن روح اووم اسمان ته رسول كيږي هر كله چي د دوهم روايت څخه معلومه سوه چي د مومن روح عرش ته رسول كيږي نو كيداي سي چي ځني روحونه اووم اسمان ته رسول كيږي او ځني روحونه تر عرشه پوري رسول كيږي .

عليين: د يوځاى نوم دى چي په اووم اسمان باندي واقع دى او په هغه كي د نيكو خلكو اعمال نامې پرتې وي .

په حديث كي د منكر نكير دريم سوال داسي نقل سوى دى يعني رسول الله ﷺ چي تاسو ته را استول سوى دى ځوک دى نو كيداي سي چي د ځني خلكو څخه داسي پوښتنه كيږي او د ځني خلكو څخه دا پوښتنه كيږي چي ستاسو نبي ځوک دى ځنګه چي په يو دريم روايت كي نقل دي.

حتي ارجع الي اهلي ومالي: چي زه خپل د اهل وعيال خواته ولاړسم په دې كي د اهل څخه مراد حوري او خادمان دي او د مال څخه محل د جنت او هلته د مال په توګه نور شيان هم ځني مراد دي يا دا هم ويل كيداي سي چي د اهل څخه مراد د مومن اهل قرابت او د مال څخه مراد محلونه او داسي نور دي .والله اعلم

سجين : د اومي مځكي لاندي د دوږخ د ژوروالي د يو ځاي نوم دي چيري چي د دوږخيانو اعمال نامې ايښول كيږي د حديث الفاظ اكتبوا كتابه في سجين في الارض السفلي په دې كي دې خواته اشاره ده چي دوږخ د اوومي مځكي لاندي دى .

د الله تعالى سركش خلك قبر په څومره دردناكي طريقې سره كنبېكاړي دا خو تاسو ته د دې حديث څخه معلومه سوه ليكن ځيني مومنين بلكه اكابر موحدين يعني اولياء الله لپاره هم د قبر كښې كښل ثابت دى خو د دې كيفيت دا نه وي بلكه د مومن لپاره قبر خپلي دواړي غاړي داسي يوځاي كوي ځنګه چي مور د انتهائي زيات شوق او محبت په حالت كي خپل بچى د خپلي غاړي سره يوځاي كړي د دوهم روايت الفاظ د كافر روح د ركو سره راباسل كيږي په دې كي دې خبري ته اشاره ده چي د كافر روح خپل جسم په ډير مشكل او سختي سره پريږدي او د هغه روح دا نه غواړي چي د جسم څخه راوباسل سي نو ځكه ملائكي د هغه روح په كښولو راباسي.

په عالم برزخ كي د مؤمن روح

﴿۱۵۴۳﴾: وَعَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ كَعْبٍ عَنْ اَبِيْهِ قَالَ لَمَّا حَضَرَتْ كَعْبًا الْوَفَاةُ

حضرت عبدالرحمن بن كعب رضي الله عنه د خپل پلار څخه روايت كوي ، كوم وخت چي د كعب رضي الله عنه د مرگ وخت رانژدې سو ،

اَتَتْهُ اُمُّ بِشْرٍ بِنْتُ الْبَرَاءِ بْنِ مَعْرُوْرٍ فَقَالَتْ يَا اَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ اِنْ لَقِيتَ

نو د براء بن معرور لور بى بى ام بشر هغه ته راغله ، او ويې ويل : اې ابو عبدالرحمن !كه په اخرت كي د فلاني سره يوځاي سوې ،

فُلَانًا فَاقْرَأْ عَلَيْهِ مِنِّي السَّلَامَ قَالَ غَفَرَ اللّٰهُ لَكِ يَا أُمَّ بِشْرٍ نَحْنُ أَشْغَلُ مِنْ

نو هغه ته زما سلام وايه، كعب ﷺ جواب وركړ، اې ام بشر! خداى ﷻ دي تا وبخښي هلته به ددې څخه زيات په مهم كار باندي مشغول يو، (يعني هلته به موږ د ځان څخه خبر نه يو، نو دبل چا خبر به څنګه اخلو).

ذٰلِكَ قَالَتْ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أَمَا سَمِعْتَ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ يَقُوْلُ إِنَّ أَرْوَاحَ

بی بی ام بشر وويل: اې ابو عبدالرحمن! ايا تا د رسول الله ﷺ څخه دا نه دي اورېدلي چي دمؤمنانو ارواح به

الْمُؤْمِنِيْنَ فِيْ طَيْرٍ خُضْرٍ تَعْلُقُ بِشَجَرِ الْجَنَّةِ قَالَ بَلٰى قَالَتْ فَهُوَ ذَاكَ. رواه ابن ماجة والبيهقي في كتاب البعث والنشور.

دشنو مرغانو په شكل كي وي، چي دجنت ددرختو څخه به مېوې خوري. كعب ﷺ ورته وويل: او ما (هم داسي) اورېدلي دي، بی بی ام بشر ﷺ ورته وويل: دا هغه فضل وكرم دي چي دا ستا دپاره اميد كېداى سي. (يعني ستا روح به په هغو روحونو كي شامل وي) (ابن ماجه، بيهقي در كتاب البعث والنشور).

تخريج: سنن ابن ماجه ۱/۴۶٦، رقم: ۱۴۴۹.

د لغاتو حل: (تعلّق): اى تاكل وترعى (خوراک كوي او څرېږي).

تشريح: حضرت عبدالرحمن رحمة الله عليه د سترو تابعينو څخه دی او د هغه بناغلی پلار حضرت كعب ﷺ د جليل القدر صحابه كرامو څخه شمېرل كيږي، همداسي براء ابن معرور ﷺ هم صحابي دی او د انصارو څخه دی، بي بي ام بشر ﷺ د هغه لور وه، حضرت كعب ﷺ چي د آخرت د سفر په تياري كي وو او د هغه اجل نژدې وو نو ام بشر د دې خبري خواست ورته وكړ چي كله ته د دنيا څخه رخصت سې او د فلاني سړي سره دي لېدنه وسي نو زما سلامونه ورته وايه.

په څرګنده ددې څخه دا معلومېږي چي فلانی سړی د راوي الفاظ دي ام بشر په دې وخت كي د حضرت براء يا د حضرت بشر نوم اخيستى خو كعب و ام بشر ته وويل الله تعالى دي تا وبخښي دا الفاظ پر هغه وخت وويل سول كله چي خبري كونكي خپل مخاطب ته يو داسي خبره وراوروي چي هغه ته ويل يې نه دي پكار ګويا د حضرت كعب ﷺ مطلب دا وو چي ته دا څه

وایي، هلته خو به زموږ بوختیا ددې څخه ډېره زیاته وي هلته په رسیدو سره څوک و پیژنو او هغوی ته د چا سلام او پیغام ورسوو، یعني هلته په رسیدو سره زه به په خپل حال کي اخته یم د خپل ځان څخه به هم خبر نه یم د نورو به څه خبر سم، همداسي ټول به په خپل خپل حال کي اخته وي، حاصل دا چي هلته به څوک په هوش کي نه وي او چا ته به د خپل حال څخه فراغت نه وي نو د بل چا سلام او پیغام به څه ورسوي.

ام بشر د رسول الله ﷺ د ارشاد په رڼا کي هغه ته د دې عذر دا جواب ورکړ چي تاسو به په هغه خلکو کي نه یاست چي په ستونزو کي به راګیر یاست بلکه تاسو به په هغو مؤمنانو کي یاست چي د هغوی په اړه رسول الله ﷺ ته دا لوی زیری ورکړل سوی دی ګویا تاسو به هلته خوشحاله او ډاډه یاست او د الله تعالی په لوی رحم او کرم کي به یاست.

په یو بل روایت کي په عالم برزخ کي د مؤمانو د روحونو یو څه تفصیل دا سي سوی دی چي د مؤمنانو روحونه به د شنو مرغانو په څېر کي وي چي په جنت کي به ګرځي د هغه مېوې به خوري د هغه اوبه به چښي او د عرش لاندي د سروزرو په قندیلونو کي خپل د اوسیدو ځای به یې جوړ کړی وي.

﴿۱۵۴۴﴾: وَعَنْهُ عن أبيه أَنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حضرت عبدالرحمن رضی الله عنه دخپل پلاره څخه روایت کوي چي رسول الله ﷺ

قَالَ إِنَّمَا نَسَمَةُ الْمُؤْمِنِ طَيْرٌ تَعْلُقُ فِيْ شَجَرَ الْجَنَّةِ حَتّٰى يَرْجِعَهُ اللهُ فِيْ

وفرمایل: دمؤمن روح به دمرغانو په شکل دجنت ددرختو څخه مېوې خوري، تر څو چي هغه بیا الله جل جلاله هغه په بدن کي اچوي په

جَسَدِهِ يَوْمَ يَبْعَثُهُ . رواه مالك والنسائي والبيهقي في كتاب البعث والنشور

هغه ورځ به ئې الله جل جلاله پورته کړي، یعني د قیامت په ورځ. (مالک، نسائي، بیهقي کتاب البعث والنشور).

تخریج: الامام مالک في الموطا ۱\۲۴۰، رقم: ۴۹، والنسائي: ۴\۱۰۸، رقم: ۲۰۷۲.

تخریج: (النسَمة): النفس والروح (ساه او روح).

تشریح: که چیري دا اشکال پیدا سي چي د انسان روح ته د حیوان بدن ورکړل سي نو د هغه

مرتبه کمه سوه ځکه چي په دې صورت کي هغه انسان حیوان سو او قلب د حقیقت لازم سو نو د دې جواب به دا وي چي د مؤمن روح د مرغه د جسم سره داسي تعلق نه وي لکه څرنګه چي خپله د حقیقي جسم سره د روح تعلق وي او پر هغه خپل تصرف کوي بلکه دا تعلق داسي دی لکه څرنګه چي د یو قیمتي شي مثلاً لال یا جواهر د هغه د حفاظت او احتیاط له کبله په صندوق کي ایږدي نو د مؤمن روح د مرغه په غالب کي په ورکولو سره نه خو د هغه مرتبه کمېږي او نه قلب حقیقت لازمیږي بلکه په داسي توګه د هغه درناوی او تعظیم کیږي.

ځیني علماء فرمایي په حدیث کي د مومن د روح په باره کي چي کوم کیفیت بیان سوی دی د هغه تعلق د شهداوو سره دی هر کله چي د نورو ځینو علماؤ دا قول دی چي د دې تعلق د عامو مومنانو سره دی لکه څرنګه چي د حدیث د ښکاره مفهوم څخه ثابتیږي.

﴿۱۵۴۵﴾: وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ وَهُوَ يَمُوتُ فَقُلْتُ اقْرَأْ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ السَّلَامَ. رواه ابن ماجة.

حضرت محمد بن منکدر رحمه الله فرمادي: کوم وخت چي د جابربن عبدالله رضي الله عنه د مرګ وخت نژدې سو، نو زه ورسره وم، او ورته مي وویل: زما سلام و رسول الله ﷺ ته ورسوه. (ابن ماجه)

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\۴۶۶، رقم: ۱۴۵۰.

بَابُ غُسْلِ الْمَيِّتِ وَ تَكْفِيْنِهِ

مړي ته غسل او کفن ورکول

په دغه باب کي هغه حدیثونه نقل کیږي په کومو سره چي مړي ته د غسل ورکولو او کفن ورکولو د احکامو، مسائلو او ادابو علم ترلاسه کیږي، د ټولو علماؤ په نزد مړي ته غسل ورکول فرض کفایه دي یعني که یوڅو خلک مړی ولمبوي نو د ټولو ذمه به ادا سي او که هیڅوک مړی و نه لمبوي نو ټول به ګناه کار وي.

په دې اړه د علماؤ په نزد اختلاف دی چي د مړي په غسل کي نیت شرط دی که نه، د ځینو حضراتو په نزد شرط دی او د ځینو په نزد شرط نه دی مګر صحیح قول دادی چي نیت شرط دی لکه څرنګه چي د شیخ ابن همام رحمة الله علیه قول دی.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

مړي ته غسل ورکول

﴿۱۵۴۶﴾: عَنْ اُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دبـي بـي ام عطيـه رضي الله عنها څخـه روايـت دئ چـي رسـول الله ﷺ مـوږ تـه راغلـی

وَنَحْنُ نَغْسِلُ ابْنَتَهُ فَقَالَ اغْسِلْنَهَا ثَلَاثًا أَوْ خَمْسًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ إِنْ

کله چي موږ د رسول الله ﷺ لور (بی بی زینب رض) ته غسل ورکوئ او ويې فرمایل: دې ته په اوبو او د بيري په پاڼو سره درې یا پنځه واري غسل ورکړئ یا زيات تر دې که چيري

رَأَيْتُنَّ ذٰلِكَ بِمَاءٍ وَّ سِدْرٍ وَاجْعَلْنَ فِي الْآخِرَةِ كَافُوْرًا أَوْ شَيْئًا مِنْ كَافُوْرٍ فَإِذَا

تاسو ددې ضرورت وګڼئ ، او اخر کافور یا دکافوريو څه شي په کښي واچوئ ،او کله چي

فَرَغْتُنَّ فَآذِنَّنِي فَلَمَّا فَرَغْنَا آذَنَّاهُ فَأَلْقَى إِلَيْنَا حِقْوَهُ فَقَالَ اَشْعِرْنَهَا إِيَّاهُ وَ فِيْ

دغسل څخه فارغه سواست نو ما ته خبر راکړئ ، بيا چي موږ دغسل څخه فارغه سو نو نبی کريم ﷺ ته مو خبر ورکړ، نو نبی کريم ﷺ خپل لنګ موږ ته راغورځوي ، او ويې فرمايل: دالنګ دمړی دبدن سره ولګوئ ، يعني دهغه په بدن يې واچوئ ،

رِوَايَةٍ اِغْسِلْنَهَا وِتْرًا ثَلٰثًا اَوْ خَمْسًا اَوْ سَبْعًا وَ ابْدَأْنَ بِمَيَامِنِهَا وَمَوَاضِعِ

او په يو بل روايت کي داالفاظ دي :طاق يعني درې يا پنځه يا اووه واره غسل ورکړئ ، او غسل دراسته او

الْوُضُوْءِ مِنْهَا وَ قَالَتْ فَضَفَرْنَا شَعَرَهَا ثَلَاثَةَ قُرُوْنٍ وَأَلْقَيْنَاهَا خَلْفَهَا . متفق عليه

داوداسه داعضاو څخه شروع کړئ ،بی بی ام عطيه رضي الله عنها فرمايي : موږ دمړي دويښتانو څخه درې کوڅۍ جوړي کړئ او هغه مو دهغې شا اړخ ته ايله کړئ . (بخاري او مسلم) .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۱۳۴، رقم: ۱۲۶۳، ومسلم ۲\۶۴۷، رقم: ۳۷-۹۳۹.

د لغاتو حل: (حَقوَه): ازاره (لونګ). (قُرون): ای ضفائر (کوڅۍ).

ح : د حديث په الفاظو :(اغسلنها ثلاثا او خمسا او اكثر من ذالك او اغسلنها وترا و خمسا او سبعا) كي د (او) لفظ د ترتيب لپاره دى د اختيارولو لپاره نه دى، ځكه كه په اول غسل كي پاكي حاصله سي نو درې واره لمبول مستحب دى او تر دې زيات تجاوز مكروه دى او كه پاكي په دوه يا درې واره حاصله سي نو بيا پنځه واره لمبول مستحب دي ت تر زيات اووه واره، تر اووه واره زيات لمبول نه دي نقل سوي، مګر تر دې زيات لمبول ه دي .

د بيري په بلګو او د كافور په اوبو سره مړي ته غسل وركول :

مړى د بيري په پاڼو او د كافور په اوبو سره لمبول پكار دى په دې اړه قاعده داده چي دوه ره خو د بيري د پاڼو په اوبو سره دي ولمبول سي لكه څرنګه چي د هدايې څخه معلوميږي بوداود روايت دى چي ابن سيرين رحمة الله عليه د بي بي ام عطيه رضي الله عنها څخه د سل زده كړى وو .

كافور د اوبو سره يو ځاى كړل سي كه د عطرو سره؟

خ ابن همام رحمة الله عليه فرمايي چي د دغه حديث مراد دادى چي كافور دي په هغه اوبو ځاى كړل سي په كومو چي مړى لمبوي، د جمهور علماؤ هم دا رايه ده ، مګر كوفي وايي چي كافور دي د حنوط يعني هغه خوشبويي سره يوځاى كړل سي په كومو چي معطر كيږي، او د مړي د لمبولو او د هغه د بدن وچولو وروسته پر بدن باندي لګول كيږي ماؤ ليكلي دي كه كافور تر لاسه نه سي نو بيا مشك د هغه پر ځاى استعمالول هم صحيح دي .

د بيري د پاڼو او د كافورو ځانګړتيا :

ماء كرام ليكي چي د بيري د پاڼو په اوبو سره مړي ته غسل وركول او د مړي پر بدن د كافور وجه داده چي د بيري په پاڼو سره خو د بدن خيري په ښه ډول صفا كيږي او ددې په وجه مړى بيږي او د بيري د پاڼو او كافور د استعمال په وجه ضررناكه حيوانان مړي ته نه راځي .

ت حاصلولو لپاره د بزرګانو څه جامه په كفن كي داخلولاى سې : رسول الله ﷺ خپله خپلي لور ته د كفن لګولو لپاره ځكه وركړې وه چي د هغه بركت هغې ته ورسيږي د دې معلومه سوه چي څرنګه يو سړى د ديندارو او بزرګانو د جامې څه جامه د مرګ څخه ي د ځان سره د تبرک لپاره وساتي يا هغه استعمالوي همدا سي د مرګ وروسته د بزرګانو بركت حاصلول مستحب دى په دې توګه د هغوى څه جامه په اخستو سره په كفن كي سي مګر په دې اړه دا په خيال كي ساتل پكار دى چي هغه جامه د كفن د جامو څخه زياته

نه وي.

(و ابدان بمیامنها) د دې مطلب دادی چې مړی دي د هغه د راسته لاس راسته اړخ او د راسته پښې خوا څخه لمبول شروع کړي همداسي د مواضع الوضوء منها کي حرف (واو) د مطلق جمع لپاره دی د هغه مطلب دادی چې د مړي په غسل کي د اوداسه اندامونه پرهولل پکار دي د هغه وروسته نور اندامونه مينزل پکار دي او د اوداسه د اندامو څخه مراد هغه اندامونه دي چې د هغه پرهولل فرض دي د مړي په غسل کي خوله پريولل او په پزه کي اوبه اچول د حنفيه په نزد پکار نه دي. ځيني علماؤ دې خبري ته مستحب ويلي دي چې مړی لمبونکی دي پر خپلو گوتو باندي جامه واچوي او د هغه سره د مړي غابنونه تالو د دننه څخه وچ کړي او سپږمې ومږي اوس دا معمول دی.

صحيح دادی چې د غسل پر وخت د مړي پر سر باندي دي مسح و سي او د هغه پښې دي د غسل وروسته پرهولل سي مگر کله چې د اوداسه نور اندامونه ومينزل سي نو هغه وخت دي پښې هم ومينزل سي مگر د غسل په شروع کي د خولې نه مينزل پکار دي پر خلاف د ناپاکه اسړي چې هغه کله غسل کوي نو مخکي خپل دواړه لاسونه ځکه مينځي چې د نورو اندامو د مينزلو لپاره دواړه لاسونه پاک سي کله چې مړی د نورو لاسونو سره مينزل سي ځکه د هغه د دواړو لاسونو مينزلو حاجت نسته.

د حضرت امام ابوحنيفه رحمة الله عليه په نزد مسئله داده که مړی ښځه وي نو د غسل وروسته د هغه ويښتيان دي خلاص نه پرېښودل سي بلکه هغه دي وتړل سي.

د رسول الله ﷺ کفن

﴿۱۵۴۷﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ كُفِّنَ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ بِيضٍ سَحُولِيَّةٍ مِنْ كُرْسُفٍ لَيْسَ فِيهَا قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ. متفق عليه

دبی بی عائشې ﷝ څخه روايت دي چې رسول الله ﷺ ته ديمن په درو سپينو کپړو سره کفن ورکول سو، چې دسحول (په يمن کي يو کلي کي) جوړي سوي وي او دپمبو وې، په دغه کپړو کي قميص او لنگوټه نه وه. (بخاري او مسلم)

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۱۳۵، رقم: ۱۲۶۴ و مسلم ۲\۶۴۹، رقم: ۴۵-۹۴۱.

د لغاتو حل: (كُرسُف): القطن (پنبه).

تشريح : (ليس فيها قميص ولا عمامة) : يعني نه په هغه كي قميص وو او نه پټكى وو د دې مطلب دادى چي د رسول الله ﷺ په كفن كي د دې جامو څخه ماسيوا قميص او پټكى بالكل نه وو.

ځيني حضرات و د دې جملې مطلب دا بيان كړى دى چي قميص او پټكى په دې درو جامو كي نه وو مگر قميص او پټكى د دې درو جامو څخه ماسيوا وو په دې صورت كي د رسول الله ﷺ په كفن كي پنځه جامې كيدل لازميږي حال دا چي دا ثابت سوي دي چي د رسول الله ﷺ په كفن كي درې جامې وې نو دا به ويل كيږي چي د دې جملې صحيح مطلب دادى چي د رسول الله ﷺ په كفن كي قميص او پټكى بالكل نه وو يوازي درې جامې وې.

د دې جملې سره سم د علماؤ په مذهب كي دا اختلاف پيدا سوى دى چي ايا دا مستحب دى چي په كفن كي دي قميص او پټكى وي يا دا دي نه وي امام مالک رحمة الله عليه، امام شافعي رحمة الله عليه او امام احمد رحمة الله عليه خو دا فرمايي چي په كفن كي درې لفافې وي يعني يوازي پټو نه وي چي په هغه كي ونغابنتل سي او په هغه كي قميص او پټكى نه وي.

كله چي حنفيه دا وايي چي په كفن كي درې جامې كيدل پكار دي اول ازار يعني لنگ دوهم قميص يعني كفن دريم لفافه يعني د كفن پاسني پټو چي مړى د كفن د نورو حصو سره انغښتل سي په حديث كي چي د قميص نفي فرمايل سوې ده د هغه تاويل حنفيه دا كوي چي هغه ته كفني وايي (سحوليه) د سحول خوا ته منسوب دى او سحول د يمن د يوه كلي نوم دى.

ښه كفن وركول

﴿۱۵۴۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَفَّنَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُحَسِّنْ كَفَنَهُ . رواه مسلم

دحضرت جابر ﷺ څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : كله چي تاسو خپل ورور ته كفن وركوئ، نو پكار ده چي ښه كفن وركړئ. (مسلم)

تخريج: صحيح مسلم ۲\۶۵۱، رقم: ۴۹- ۹۴۳.

تشريح : د ابن عدي رحمة الله عليه روايت دى چي خپلو مړو ته ښه كفنونه وركوئ ځكه چي مړي په خپلو قبرونو كي يو د بل سره ملاقات كوي.

په هر حال د ښه كفن څخه مراد دادى چي د كفن جامې پوره وي او بغير د څه اسراف لطيف پاكيزه او سپين وي خواه مينزلي هم وي كه نوي وي د ښه كفن څخه اعلى او قيمتي جامې مراد

نه دي چي ځيني جاهل دنيا داران يې د نامه كولو او د تكبر له مخي استعمالوي مگر دا سي كفن سخت حرام دى .

علامه تور پشتي رحمة الله عليه فرمايي اسراف كونكو چي كومه طريقه اختيار كړې ده چي د ډيري زياتي قيمتي جامې كفن وركوي دا د شرعي اعتبار څخه منعه ده ځكه چي په دې سره خامخا د مال ضائع كول لازميږي .

د احرام د جامو كفن

﴿۱۵۴۹﴾: وَعَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ اِنَّ رَجُلاً كَانَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ

دحضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه څخه روايت دى چي يو سړى د نبي كريم ﷺ ملگري وو ،

فَوَقَصَتْهُ نَاقَتَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ فَمَاتَ فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اغْسِلُوْهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ

او دحج احرام يې تړلي وو ، چي دهغه اوښې دهغه غاړه ماته كړه او هغه مړ سو ، رسول الله ﷺ اصحابو ته حكم وركړ ، چي ده ته ديبرو دپاڼو په اوبو سره غسل وركړئ ،

وَكَفِّنُوْهُ فِي ثَوْبَيْهِ وَلَا تُحَنِّطُوْهُ وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًا. متفق عليه و سنذكر حديث خباب قتل مصعب بن عمير في باب جامع المناقب ان شاء الله تعالى .

او په دوو كپړو كي ورته كفن وركړئ ، مه ورباندي خوشبويي لگوئ او مه سر ورپټوئ ، ځكه چي دقيامت په ورځ به دا سړى لبيک ويونكي دقبر څخه راپورته كيږي . (ډېر ژر به انشاء الله په باب جامع المناقب كي دحضرت عمر رضي الله عنه بن مصعب د قتل حديث ذكر كړو)

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\ ۱۳۷، رقم: ۱۲٦۷، ومسلم ۲\ ۸٦۵، رقم: ۹۳- ۱۲۰٦.

تشريح : د دې حديث څخه دا معلوميږي كه يو سړى د احرام په حالت كي وفات سي نو په خپلو جامو كي دي هغه محرم ته كفن وركول سي او عطر دي پر ونه لگول سي د امام شافعي رحمة الله عليه او امام احمد رحمة الله عليه دا مذهب دى كله چي د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه او امام مالک رحمة الله عليه په نزد كفن د محرم او نامحرم دواړو لپاره برابر دي .

تر څو پوري چي د دې خبري سوال دى چي رسول الله ﷺ هغه محرم د هغه په دواړو جامو كي

چي هغه بطور محرم استعمالوی د کفن کولو حکم ورکړی د هغه وجه داده چي د هغه سره د هغه د دوو جامو ماسیوا بل هیڅ جامه نه وه چي هغه ته پوره کفن ورکړه سي همداسي رسول الله ﷺ د هغه د سرپټولو څخه منعه وفرمایله چي دا ممانعت هم یوازي د هغه سړي لپاره وو په عامه توګه سره د کولو لپاره دا حکم نه وو .

(وسنذكر حديث خباب قتل مصعب بن عمير في باب جامع المناقب انشاء الله تعالى) او د خباب هغه حديث چي د هغه ابتداء داده قتل مصعب بن عمير موږ به یې انشاء الله په باب جامع المناقب كي نقل كړو .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د سپينو جامو كفن

﴿۱۵۵۰﴾: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَسُوا

دحضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : تاسو اغوندئ

مِنْ ثِيَابِكُمُ الْبَيَاضَ فَإِنَّهَا مِنْ خَيْرِ ثِيَابِكُمْ وَكَفِّنُوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ وَإِنَّ خَيْرَ

سپيني جامې ،چي دا غوره جامې دي ، او په سپينو جامو كي مړي ته كفن وركوئ ،

أَكْحَالِكُمُ الْإِثْمِدُ فَإِنَّهُ يُنْبِتُ الشَّعْرَ وَيَجْلُو الْبَصَرَ . رواه ابوداؤد والترمذي وروى ابن ماجة الى موتاكم .

او ستاسو دپاره بهترين رانجه اثمد (تور رانجه) دي ، ځكه چي دا بانو شنه كوي او دسترګو ديد زياتوي .(ابوداؤد ، ترمذي او ابن ماجه دموتاكم پوري روايت كړي دي .

تخريج: سنن ابي داؤد ۴\۳۳۲، رقم: ۴۰۶۱، والترمذي ۳\۳۱۹، رقم: ۹۹۴، وابن ماجه ۲\۱۱۸۱، رقم: ۳۵۶٦.

تشريح : مړوته په سپينو جامو كي د كفن وركولو حكم د استحباب په توګه دی ابن همام رحمة الله عليه فرمايي چي د كفن جامه كه سپينه وي نو غوره خبره ده كنه د خلكو د كفن لپاره برد او د كتان جامه او د ښځو د كفن لپاره ريشمي ، زعفراني او د سوررنګ په جامه كي هم څه تاوان نسته ځكه چي سړی وي كه ښځه د هغه لپاره په ژوند كي د كومو جامو استعمال جائز دی د مرګ وروسته هم د هغو جامو كفن وركول جائز دی .

(احمد) هغه رانجو ته وايي چي په عامه توګه سره مونږ يې استعمالوو د دې رانجو د استعمال په باره کي افضل دادی چي د رسول الله ﷺ د اتباع سره سم د بيده کيدو پر وخت ولګول سي بيا دا چي د بيده کيدو په وخت رانجه لګول د خپلو فائدو د اعتبار څخه ډېر زيات تاثير لري.

ګران بيه کفن منعه دئ

﴿۱۵۵۱﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاَ تَغَالَوْا فِي الْكَفَنِ فَإِنَّهُ يُسْلَبُهُ سَلْبًا سَرِيعًا. رواه ابوداؤد.

د حضرت علی رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: په کفن کي ډېره قيمتي جامه مه استعمالوئ، ځکه چي هغه ژر خرابيږي. (ابوداؤد)

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\۵۰۸، رقم: ۳۱۵۴.

تشريح: ډير ژر واخيستل سي: مطلب دادی چي ډير ژر خرابيږي او زړيږي بيا څه ضرورت دی چي نفيس او زياته قيمتي جامه په دې کفن کي ولګول سي غرض د حديث حاصل د کفن په باره کي د اصراف کولو څخه منعه کول دي ځکه علماء ليکي چي په کفن کي د اوسطي درجې جامه لګول مستحب دی.

په قيامت کي پاڅېدل

﴿۱۵۵۲﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ اَنَّهُ لَمَّا حَضَرَهُ الْمَوْتُ دَعَا بِثِيَابٍ جُدُدٍ

د حضرت ابو سعيد خدری رضي الله عنه څخه روايت دي، کوم وخت چي د هغه د مرګ وخت رانژدې سو، نو هغه نوي کپړې راوغوښتلې

فَلَبِسَهَا ثُمَّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ الْمَيِّتَ

او وايې غوستلې او ويې ويل: ما د رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي چي فرمايل يې: مړي

يُبْعَثُ فِي ثِيَابِهِ الَّتِي يَمُوتُ فِيهَا. رواه ابوداؤد.

په هغه کپړو کي راپاڅېږي په کوم کي چي مړ سوي وي. (ابوداؤد)

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\۴۸۵، رقم: ۳۱۱۴.

تشريح: د حديث د ښکاره مفهوم څخه دا معلومه سوه چي ابو سعيد رضي الله عنه د رسول الله ﷺ په

ارشاد عمل کولو لپاره نوي جامې راوغوښتلې او هغه يې واغوستلې په ښکاره د حديث مراد دا سو په قيامت کي چي مړی به دوهم وار را ژوندی کيږي او هغوی به د حشر ميدان ته راځي نو هغه وخت به د هغوی پر بدن جامې وي .

ښکاره ده چي که دا مفهوم د حديث مراد دی نو مسئله ډيره زياته نازکه کيږي ځکه چي د صحيح حديث په ذريعه دا خبره ثابته سوې ده چي د قيامت په ورځ په خلک بربنډ بدن او بربنډې پښې راپورته کيږي .

ځکه علماء د دې حديث معنی دا ليکي چي په حديث کي د جامو څخه مراد هغه اعمال دي چي پر هغه ژوند ختميږي داسي کيږي چي اهل عرب کله کله لفظ ثياب يعني جامې وايي او د هغو اعمالو څخه مراد اخلي څرنګه چي جامې د بدن سره لګيدلي وي همداسي اعمال هم د بدن سره متعلق وي دا وجه ده چي دا ايت کريمه (ثيابک فطهر) د دې تاويل ځيني مفسرينو دا کړی دی چي خپل اعمال صحيح کړه .

ابو سعيد رضي الله عنه هغه وخت د دنيا څخه رخصت کېدی يوازي د پاکي او پاکيزګي لپاره يې نوي جامې واغوستلې اتفاقا دا حديث هم د هغه په ذهن کي راغلی چي هغه بيان کړه نه دا چي ابو سعيد رضي الله عنه هغه وخت نوي جامې اغوستل د دليل په توګه سره دا حديث بيان کړی وو .

د دې ارشاد مراد دا هم کيداي سي چي په کومو جامو کي مرګ واقع سي هغه به د قبر څخه په هغو جامو کي راپورته کيږي خو د حشر ميدان ته به بربنډ حالت کي رسيږي .

غوره کفن کوم يو دی؟

﴿۱۵۵۳﴾: وَعَنْ عُبَادَةَ ابْنِ الصَّامِتِ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ خَيْرُ الْكَفَنِ الْحُلَّةُ وَخَيْرُ الْأُضْحِيَّةِ الْكَبْشُ الْأَقْرَنُ . رواه ابوداؤد والترمذي وابن ماجه عن ابي امامة.

د حضرت عباده بن صامت رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: بهترين کفن حله دی (يعني لنګ، څادر او قميص) بهترينه قرباني د ښکرور پسه ده .(ابوداؤد ، ترمذي او ابن ماجه دا روايت د ابو امامه څخه نقل کړي دي) .

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\۵۰۹، رقم: ۳۱۵۶. والترمذي ۴\۸۳، رقم: ۱۴۷۳.

تخريج: (الحُلة): اى الازار والرداء (لونګ او څادر).

تشريح : د حُله څخه پتو، لنګ او د هغه لاندي قميص مراد دی په کفن کي دا درې سره جامې مسنون دي يا دا چي د حله څخه مراد د قميص کفني څخه ماسيوا يوازي څادر او لنګ دی په دې صورت کي به مطلب دا وي چي په کفن کي پر يوې جامې باندي اکتفاء ونه سي مګر کم ازکم دوې جامي کيدل بهتر دي ځکه چي دا کفن کفايه او ادنی درجه ده او که په کفن کي درې جامې يعني څادر لنګ او د هغه سره قميص ورکړي نو دا سنت او د کمال درجه ده.

د شهيدانو کفن خپل جامې وي

﴿۱۵۵۴﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِقَتْلَى أُحُدٍ أَنْ يُنْزَعَ عَنْهُمُ الْحَدِيدُ وَالْجُلُودُ وَأَنْ يُدْفَنُوا بِدِمَائِهِمْ وَثِيَابِهِمْ. رواه ابوداؤد وابن ماجة

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دي چي دا حد د شهيدانو په اړه رسول الله ﷺ دا امر وکړ، چي دهغو د بدنو څخه دي اوسپنه او دپوست جامې وغيره ليري کړل سي، او بيا دي په هغو کپړو کي چي په وينو دي ښخ کړل سي. (ابوداؤد، ابن ماجه)

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\۴۹۷، رقم: ۳۱۳۴، وابن ماجه ۱\۴۸۵، رقم: ۱۵۱۵.

تشريح : د امام شافعي رحمة الله عليه په مذهب کي د شهيد لپاره غسل نسته نه د جنازې لمونځ سته او د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه په نزد د شهيدانو لپاره غسل خو نسته ليکن د جنازې لمونځ سته.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د حضرت مصعب رضي الله عنه او حضرت حمزه رضي الله عنه کفن

﴿۱۵۵۵﴾: عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ أُتِيَ

حضرت سعد بن ابراهيم رضي الله عنه د خپل پلاره څخه روايت کوي چي د عبدالرحمن رضي الله عنه روژه وه،

بِطَعَامٍ وَكَانَ صَائِمًا فَقَالَ قُتِلَ مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ وَهُوَ خَيْرٌ مِنِّي كُفِّنَ فِي بُرْدَةٍ

چي هغه ته ډوډۍ راوړل سوه، هغه وويل: مصعب بن عمير رضي الله عنه شهيد سو، او هغه زما څخه بهتر وو، خو هغه په يوه جامه کي ښخ سو،

إِنْ غُطِّيَ رَأْسُهُ بَدَتْ رِجْلَاهُ وَإِنْ غُطِّيَ رِجْلَاهُ بَدَا رَأْسُهُ وَأُرَاهُ قَالَ وَقُتِلَ

او دومره کوچنی وه ،که سر به یې ورته پټ کړنو پښې به یې لڅې سوې او که به یې پښې ورته پټې کړې نو سر به یې لڅ سو ، ، دراوي بیان دي ، عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه داهم وویل :چي

حَمْزَةُ وَهُوَ خَيْرٌ مِنِّي ثُمَّ بُسِطَ لَنَا مِنَ الدُّنْيَا مَا بُسِطَ أَوْ قَالَ أُعْطِينَا مِنَ

حضرت حمزه رضي الله عنه شهید سو او هغه زما څخه افضله وو او هغه ته هم دغسې کفن ورکول سو ،او بیا زموږ لپاره په دنیا کې پراخې سول هغه چې پراخه سول . یا داالفاظ یې وویل :

الدُّنْيَا مَا أُعْطِينَا وَقَدْ خَشِينَا أَنْ تَكُونَ حَسَنَاتُنَا عُجِّلَتْ لَنَا ثُمَّ جَعَلَ يَبْكِي حَتَّى تَرَكَ الطَّعَامَ . رواه البخاري

موږ ته دنیا راکول سوه ،هغه قدر چې راکړل سوه، زموږ سره دا بیره پیدا سوه چې شاید زموږ دنیکو بدله موږ ته ژر راکول سوه ، ددې په ویلو سره هغه دخپل ځان سره په ژړا سو ترڅو یې ډوډۍ خوړل پرېښول (بخاري) .

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۷\۳۵۳ ،رقم: ۴۰۴۵.

تشریح : عبدالرحمان بن عوف رضي الله عنه لوی او ډیر باعظمته صحابي دی او د عشره مبشره څخه دی همداسې مصعب ابن عمیر رضي الله عنه هم یو جلیل القدر او د لوړې مرتبې صحابي دی ، د بدر په غزا کې یې ګډون کړی دی او د احد په غزا کې شهید سو .

حضرت مصعب ابن عمیر رضي الله عنه د اسلام راوړلو مخکې ډیر مالداره وو کله چې د اسلام مقدسو وړانګو د هغه زړه او دماغ روښانه کړ او د رسالت تر احکامو لاندې یې ژوند اختیار کړ نو د مال او دولت څخه یې مخ په ګرځولو سره د زهد او فقر ژوند اختیار کړ نقل دي چې یو وار د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت اقدس کې په داسې حال کې حاضر سو چې پر ملا یې تسمه تړلې وه رسول الله صلی الله علیه وسلم د هغه په لیدو سره صحابوو ته وفرمایل دې سړي ته وګورئ الله تعالی د ایمان په رڼا سره د ده زړه منور کړی ما دی په مکه کې په داسې حال کې لیدلی دي چې د ده مور او پلار به نبه تر نبه ډوډۍ خوړله او ما به لیدل چې د ده پر بدن به د دوو سوو درهمو جامې وې خو اوس دا سړی د الله او د هغه د رسول په محبت کې خپل ځان دې حالت ته رسولی دی .

حضرت حمزه رضي الله عنه ابن عبدالمطلب د رسول الله صلی الله علیه وسلم محترم اکا وو او د اهل بدر څخه دی او په جنګ احد کې په شهادت ورسیدی رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته سید الشهداء فرمایلي دي .

د حضرت عبدالرحمان قول ولقد خشینا ....الخ) زموږ سره د دې خبري بیره ده د دې مطلب دادی چي دنیا او د دنیا د نعمتونو کومه پراخي سره موږ ته حاصل سوې ده د هغه په وجه موږ بیریږو چي چیري موږ هم په هغو خلکو کي داخل نسو چي د هغوی په باره کي د الله تعالی دا ارشاد دی :

مَّن كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاء لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلاهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا ١٨ وَمَنْ أَرَادَ الآخِرَةَ وَسَعَى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُورًا ١٩ كُلاًّ نُّمِدُّ هَؤُلاء وَهَؤُلاء مِنْ عَطَاء رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاء رَبِّكَ مَحْظُورًا ٢٠ انظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَلَلآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلاً ٢١ لاَّ تَجْعَل مَعَ اللّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولاً

ژباړه : کوم سړی چي د دنیا د نعمتونو د حاصلولو اراده لري نو موږ هغه ته چي په دنیا کي کوم شی غواړي او د چا لپاره یې غواړي ژر یې ورکوو بیا موږ د هغه لپاره جهنم ګرځوو چي په هغه کي به په بدحال کیدو سره وررننوځي .

په عبدالرحمن بن عوف ﷺ باندي د الله تعالی بیره غالبه او د هغه زړه د الله تعالی د ویري څخه لړزان وو ځکه هغه ته خیال وسو چي داسي نه وي چي زه په هغو خلکو کي داخل سم چي د هغوی په باره کي الله تعالی دا سخته سزا بیان سوې ده کنې ښکاره د ایت معنی داده کوم سړی یوازي دنیا او د دنیا د نعمتونو خواهشمند وي او د دنیا د نعمتونو ماسیوا د هغه د خواهش محور بل څه نه وي نو موږ په دنیا کي هغه په خپل انعام سره نازوو مګر موږ هغه ته هغه ورکوو چي موږ یې غواړو نه دا چي څه د هغه خواهش هم داسي موږ هغه سړي ته د دنیا نعمتونه ورکوو.

حاصل دا چي په ایت مذکوره کي د هغو خلکو په باره کي سزا بیان سوې ده چي یوازي د دنیا طلبګاره وي ښکاره ده چي عبدالرحمان بن عوف ﷺ د هغو خلکو څخه نه وو خو پر هغو باندي د الله تعالی بیره غالبه وه ځکه بیریدله چي د دنیا د دې اسائش او پراخي په وجه چیري زموږ شمیر هم په دې خلګو کي نه وسي .

په عبدالرحمن بن عوف باندي د الله تعالی د بیري د غلبې دا اثر وو چي د روژه دار کیدو باوجود د سخت ضرورت هغه طعام پوري پریښودی او هیڅ یې نه خوړل ځکه چي زړه د خدای تعالی له ویري څخه په لړزان وو نو هغه د هیڅ دنیوي لذت خوا ته نه مائل کیږي .

دا حدیث پر دې خبري دلالت کوي چي د ضرورت په وخت کي څومره کفن وجود لري نو هغه سنت دی .

د منافقينو د مشر عبدالله ابن ابی سره د رسول الله ﷺ معامله

۱۵۵۲): وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ أَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ

حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ راغلم كله چي دعبدالله بن

أُبَيٍّ بَعْدَ مَا أُدْخِلَ حُفْرَتَهُ فَأَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ فَوَضَعَهُ عَلَى رُكْبَتَيْهِ وَنَفَثَ عَلَيْهِ

أبی مړی په قبر كي كښښنودل سو او حكم يې وكړ چي مړی د قبر څخه راوباسئ ،نو مړی راوكښل سو ، نبی كريم ﷺ هغه په خپلو زنګنو مباركو كښښنوئ او د هغه په خوله كي يې خپلي ناوړی مباركي واچولې

مِنْ رِيقِهِ وَأَلْبَسَهُ قَمِيصَهُ فَاللَّهُ أَعْلَمُ وَكَانَ كَسَا عَبَّاسًا قَمِيصًا. متفق عليه

او خپل قميص يې ورته واغوستئ، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي :چي عبدالله بن ابی حضرت عباس رضي الله عنه ته د بدر په غزا كي قميص وراغوستئ وو نو نبی كريم ﷺ دهغه بدله وركړه .(بخاري او مسلم)

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۲٦٦، رقم: ۵۷۹۵، ومسلم ۱۴\۲۱۴۰، رقم: ۲- ۲۷۷۳.

تشريح : د منافقينو مشر عبدالله بن ابی د اسلامي تاريخ يو مشهور ترين كس دی ، كله چي نبي كريم ﷺ د الله تعالى په حكم د مكې معظمې څخه ومدينې منورې ته تشريف راوړ همداسي د اسلامي دعوت او تبليغ مركز د مكې معظمې څخه ومدينې منورې ته نقل سو نو د اسلامي دعوت او تبليغ په نتيجه كي درې ډلي په وجود راغلې :

اول : يو جماعت خو د هغه باسعادت او پر عظيمو انسانانو باندي مشتمل وو چي هغوی د رسول الله ﷺ پر دعوت لبيک ووايه، او په اخلاص او صدق سره يې د الله تعالى وحدانيت او د رسول الله ﷺ پر رسالت باندي ايمان راوړی، د نبوت وروسته دوی تر ټولو انسانانو لوړه مرتبه د صحابيت تر لاسه كړه.

دوهم جماعت د اول جماعت برعكس دی، دا جماعت په هغه بدبختو باندي مشتمل دی كومو چي په ډاګه باندي د رسول الله ﷺ مخالفت وكړ، د دوی نتيجه كي انساني نسل د ژوند و هغه كمزوري او ذليلي درجې (كفر وشرک) ته ورسېدی .

دريم : د دې دواړو جماعتونو په مينځ كي يو دريم جماعت وو دا دريم جماعت پر هغه خود

غرضو او مفاد پرستو خلکو باندي مشتمل وو چي د خپل اغراضو او مقاصدو لاندي په ښکاره خو مسلمانان سوي وه او مسلمانانو ته د ښودني لپاره هغوی همنواهم وه خو په باطني توګه د هغوی مهمه موضوع د دعوت اسلامي مخالفت او د مسلمانانو د بيخ ايستلو جذبه وه دا هغه جماعت وو چي د انسانيت ارزل ترين خصلت د نفاق څخه ډک وو او په اسلامي تاريخ کي د منافقينو په نامه سره ياديږي، عبدالله ابن ابي د دې جماعت سردار وو.

حضرت عباس رضی اللہ عنہ د رسول الله ﷺ اکا محترم وو که څه هم د بدر د غزا څخه ډير مخکي اسلام يې قبول کړی وو خو د ځيني مجبوريو په وجه ځان يې مسلمان نه ظاهروی کله چي جنګ بدر وسو نو د مکې د کفارو د خوا څخه په بدر کي مجبورا ګډ سو خو رسول الله ﷺ ته دا معلومه وه چي دی مسلمان سوی دی ځکه رسول الله ﷺ مسلمانان خبر کړي وه چي په جنګ کي پر هغه لاس پورته نه کړي.

په هر حال جنګ ختم سو او الله تعالی مسلمانانو ته فتح ور نصيب کړه نو اسلامي لښکر د مکې د کفارو يو لوی لښکر د جنګ د ميدان څخه بنديان مدينې منورې ته راوستل، په دغه بنديانو کي حضرت عباس رضی اللہ عنہ هم وو چي مدينې ته يې راويستی نو پر بدن يې جامه نه وه او هغه د راز قد وو نو د يوه مسلمان جامه هم د عباس رضی اللہ عنہ پر بدن صحيح نه راغله اتفاقا عبدالله ابن ابي هم دراز قد وو هغه خپل قميص وکښی او حضرت عباس رضی اللہ عنہ ته يې پيش کړی چي د مجبوری څخه يې هغه قبول کړ، همداسي حضرت عباس رضی اللہ عنہ د عبدالله ابن ابی قميص واغوست، کوم وخت چي عبدالله ابن ابی مړ سو نو رسول الله رضی اللہ عنہ د هغه قميص بدله د ورکولو لپاره خپل قميص مبارک هغه ته ورواغوستی چي پر رسول الله رضی اللہ عنہ باندي د يو منافق احسان پاته نسي.

دلته يو مشکل پيدا کيږي او هغه دا چي په قرآن کريم کي خو د الله تعالی ارشاد دی:

وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰٓ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِ

ژباړه: په منافقانو کي چي څوک مړ سي د هغه لپاره د مغفرت او بخشش دعا هيڅ کله مه کوه او مه د هغه قبر ته ورځه.

مګر ددې سربېره رسول الله ﷺ د عبدالله ابن ابي قبر ته تشريف يووړ هغه ته يې قميص و رواغوستی او د هغه په خوله کي يې د خپلي خولې مبارکي ناړي واچولې.

علماؤ د دې اشکالو ډير جوابونه ورکړي دي چي په پورته تفصيل سره په نورو تشريحو کي

ذکر دي دلته یوازي دا جواب کافي دی چي دا پیښه د هغه وخت ده کله چي مذکوره ایت نه وو نازل سوی یا دا چي د رسول الله ﷺ مقصد د هغه د احسان بدله ورکول وو څرنګه چي اوس یې بیان سو او د عبدالله ابن ابی زوی ډیر مخلص او صادق مومن وو او هغه د نفاق څخه پاک وو ځکه د هغه هر کلی کول هم مقصد وو.

د ژوند اخري لمحات او د مړي د غسل د تکفین یو څو احکام

دا باب ختمیږي ځکه مناسب دی چي پر دې وخت د ژوند اخري لمحات او د مړي د غسل او تکفین په باره کي څه احکام او مسائل بیانیږي کله چي یو سړی قریب المرګ وي او پر هغه د مرګ علامات څرګند سي نو هغه دي مخ پر قبله سي او قریب المرګ ته دي تلقین و سي یعني د هغه مخکي دي کلمه (اشهد ان لااله الا الله وان محمد رسول الله) په لوړ اواز سره ووایي چي قریب المرګ یې هم په اوریدو سره ووایي خو قریب المرګ ته دي د کلمي ویلو حکم نه ورکول کیږي ځکه چي دا وخت ډیر سخت وي معلومه نه ده چي د هغه د خولې څخه څه ووځي کله چي روح ورڅخه ووځي نو د هغه ټول اندامونه دي سم سي او په جامو سره دي د هغه خوله په ترکیب سره وتړي چي جامه د زني لاندي په راکښلو سره پر سر باندي غوټه کړي چي خوله یې بنده سي او په خوله کي د دننه څه چینجي وغیره داخل نسي سترګي دي هم وربندي سي او د پښو دواړي بټي ګوتي په یو ځای کولو سره دي یې وروتړي چي دواړي پښې یې یو ځای سي.

د مړي د لمبولو، کفن ورکولو او په ښخولو کي چي څومره کیدای سي تلوار کول پکار دي کله چي مړي ته د غسل ورکولو اراده و سي نو مخکي دي یو تخت یا لوئ تختې ته د لبان یا ګربتی وغیره خوشبویي ولګول سي درې واره یا پنځه واره یا اووه واره څلور خواته دي د خوشبویي لوګی په ورکولو سره مړی دي په هغه کي واچوي هغه جامې په راکښلو سره څه جامه دي چي د هغه اوږدوالی دي یو نیم لاس او پلنوالی دوه لاسه وي د ناف څخه تر زنګانه پوري واچوي چي ستر یې پټ سي.

د مړي د غسل طریقه

د مړي د لمبولو طریقه داده چي لومړی دي د مړي استنجاء وکړل سي مګر ورنو او د استنجاء ځای ته دي غسل ورکونکی خپل لاس نه وروړي او نه دي پر هغه نظر اچوي مګر د خپل لاس څخه دي یو جامه چاپیره کړي او کومه جامه چي د نامه څخه تر زنګانه پوري پرته وي د هغه دننه دي یې ومینزي بیا دي د هغه وروسته اودس وسي خو نه دي په خوله کي او نه دي په پزه کي اوبه اچوي او نه دي تر مړوندو پوري لاسونه پرېولل سي مګر مخ دي پرېولل سي، بیا

لاسونه تر څنګلو پوري بیا د سرمسح بیا دواړي پښې او که درې واره پنبه په لندولو سره پر غاښونو او وریو باندي د پزي په دواړو سوریانو کي وګرځول سي نو هم جائز دی ، او که څوک د حیض یا نفاس په حالت کي مړ سي نو خولې او پزې ته اوبه رسول ضروري دي .

د مړي د پزي خولې او په غوږونو کي دي پمبه کښېښودل سي چي اودس کولو او د لمبولو په وخت کي اوبه د ننه ولاړي نسي .

کله چي اودس و سي نو سر او ږیره یې په ګل خطمی سره یا څه بل شي لکه صابون او داسي نورو سره په موږلو ومینځي بیا دي مړی په چپه خوا کي د بیري د پاڼو په اچولو سره نیمی یخي ګرمي اوبه دي درې وار د سر څخه تر پښو پوري پر واچول سي تر دې چي په تختې سره لګیدلي اړخ ته ورسیږي بیا په راسته اړخ مخ ورکولو سره همداسي د سر څخه تر پښو پوري دي اوبه درې واره پر واچول سي تر دې چي اوبه هغه اړخ ته ورسیږي چي د تختې سره لګیدلی دی .

د دې وروسته دي مړي کښېنول سي او د هغه نس دي کرار کرار وموږي که د نس څخه څه ګندګي وغیره راووځي نو هغه دي پرېولل سي مګر د دې صفائي وروسته بیا دوهم وار د اوداسه او د غسل ضرورت نسته د دې وروسته دي هغه پر چپه خوا واړول سي د کافورو اوبه دي پر واچول سي او اوبه دي د سر څخه تر پښو پوري درې واره پر واچول سي که د بیرو پاڼي یا کافور او اشنان پیدا نسي نو ساده نیمي ګرمي اوبه کافي دي په دې سره همداسي درې واره دي ولمبول سي د لمبولو وروسته ټول بدن دي په جامې سره وچ کړه سي بیا د هغه سر او پر ږیري باندي دي عطر ولګول سي او تر تندي پوري پر دواړو تلو دواړو ګنډو او دواړو پښو باندي کافور دي وموږل سي د مړي ویښته او ږیره دي نه ږمونځوي او نه دي نوکان ور پرې کوي همدارنګه کوم مړی چي سنت سوی نه وي د هغه سنت دي هم نه کوي د دې ټولو شیانو څخه د فارغیدو وروسته دي کفن ورکړل سي .

مسنون کفن

نارینه مړی په درو جامو کي کفن کول سنت دی : اول کفني یعني قمیص چي د وږو څخه تر پښو پوري وي دوهم ، لنګ دریم ، لفافه یعني پټو ازار د سر څخه تر پښو پوري او پټو د هغه څخه یو لاس لوئ پکار دی دا مسنون کفن دی او کفن کفایه دوې جامې یعني یو ازار او یوه لفافه ښځه مړی په پنځو جامو کي کفن کول سنت دی :

اول ، کفني یعني قمیص دوهم پوړنی یعني سپین سربند دریم ازار څلورم لفافه یعني پټو پنځم سینه بند . سربند درې لاسه اوږد پکار دی او سینه بند د بغلو د لاندي برخي څخه تر زنګنو

پوري پلن او دومره اوږد پکار دی چي وتړل سي پاته درې برخي په اندازه کي کیدل پکار دي څومره چي د سړي په کفن کي لګیږي د مسنون کفن په دې اندازه کي زیاتي یا کمي کول نه دي پکار. د ښځي لپاره کفن کفایه درې جامې دي: ۱- ازار، ۲- پوړنی، ۳- لفافه، د ضرورت په وخت کي یوه کپړه هم کافي ده لیکن بېله ضرورته په یوه کپړه دي اکتفاء نه کوي.

د کفن ورکولو طریقه

د کفن ورکولو مخکي درې یا پنځه یا اووه واره عطر ورته لګول پکار دي بیا مړی که نر وي نو په دې طریقې سره دي کفن کړل سي چي مخکي د لفافې د کفن پورتنی پټو چي مړي د کفن په نورو حصو سره نغښتلای سي پټو دي هوار کړه سي د هغه پورته ازار د هغه پورته قمیص بیا مړی ته قمیص واغوستل سي او د هغه دواړه لاسونه دي پر سینه نه ایږدي مګر دواړو خواوو ته دي خواره کړه سي بیا لنګ دي راونغاشتي مخکي چپه خواته بیا راسته خوا ته بیا پټو دي راونغاښتي مخکي چپه خواته بیا راسته خوا ته.

د ښځي د کفن کولو طریقه داده چي مخکي دي پټو او ازار په خورولو سره پر هغه قمیص کښېښودل سي او مړی دي هغه په اچولو سره مخکي دي قمیص ورواغوستل سي او د سر ویښته په دوو حصو کولو سره د قمیص پورته پر سینه دي واچول سي یوه برخه راسته خواته او یوه برخه چپه خواته.

د دې وروسته سربند دي پر سر او پر ویښتانو واچول سي هغه دي نه تړي او نه دي انغښتتل سي بیا دي د هغه پورته ازار او د هغه وروسته د لفافې پټو دي په ترتیب سره یعني مخکي د چپه خوا څخه بیا د راسته خوا څخه ونغاښته سي بیا د ټولو وروسته دي سینه بند ونغاښته سي.

د کفن جامې د نغښتلو وروسته په یوې ټوټې سره دي د پښې او سر خوا ته کفن وتړل سي او په یو بند سره دي ملا هم وتړل سي چي په لارکي کفن خلاص نسي.

=========

بَابُ الْمَشْيِ بِالْجَنَازَةِ وَالصّلوة عَلَيْهَا

د جنازې سره تلل او د جنازې دلمانځه بیان

د جنازې سره پر پښو تلل افضل دي:

په جنازې پسي پر پښو تلل او سپور تلل دواړه جائز دي مگر پر پښو تلل افضل دي که یو سړی د جنازې سره په یو سوارۍ کي ولاړ سي نو هغه ته پکار ده چي د جنازي وروسته وروسته ځي هو پر پښو تلونکي لپاره د جنازې مخکي تلل هم جائز دی او وروسته هم مگر د هغه لپاره وروسته تلل افضل دی.

د جنازې لمونځ فرض کفايه دی: د جنازې لمونځ فرض کفایه دی یعني که څه خلک د جنازې لمونځ وکړي نو د ټولو د ذمې څخه فرضیت ساقطیږي او که چیري یوه هم د جنازې لمونځ ونه کړ نو ټول خلک گناه کاره سول.

د جنازې د لمانځه د صحت شرائط: د جنازې د لمانځه صحیح درې شرطونه دي.

۱- مسلمان به وي.

۲- مړي ته به غسل ورکول سوی وي.

۳- جنازه به د خلگو مخ ته حاضره وي..

نو د دریم شرط مطلب دا سو که چیري جنازه حاضره نه وه نو د جنازې لمونځ جائز نه دی، د غیباني جنازې لمونځ جائز نه دی او بل دا که چیري جنازه په موټر یا د خلگو پر اوږو یا د یوه حیوان په شا وي بیا هم لمونځ ورکول جائز نه دي، همداسي که جنازه د خلگو تر شا وه په دې صورت کي بیا د جنازې لمونځ جائز نه دی.

که چیري یو مړی بېله غسله ښخ کړل سي او د هغه مړي راکښل بېله قبره د کښندلو ممکن نه وي نو په دې صورت کي د طهارت شرط ساقطیږي او که چیري د جنازې لمونځ نه وي ورکول سوی نو د جنازې لمونځ دي د هغه د قبره سره وسي او که د مړي راکښل ممکن وه نو مړي ته دي غسل ورکړي او وروسته دي د جنازې لمونځ ورکول سي، او که چیري په خطا کي بېله غسله مړي ته د جنازې لمونځ ورکړي او ښخ یې کړي وروسته معلومه سي چي بېله غسله یې لمونځ ورکړی او مړ راوکاږي نو مړي ته دي غسل ورکړي او بیا دي د جنازې لمونځ ورکړي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

په جنازه کي تلوار کول

﴿۱۵۵۷﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَسْرِعُوا

دحضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : تلوار كوئ

بِالْجِنَازَةِ فَإِنْ تَكُ صَالِحَةً فَخَيْرٌ تُقَدِّمُوْنَهَا وَإِنْ يَكُ سِوَى ذٰلِكَ فَشَرٌّ تَضَعُوْنَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ . متفق عليه

د جنازې په وړلو كي ، ځكه كه هغه د نيک سړی جنازه وي نو هغه د نيكي، وطرفته ژر رسول پكار دي او كه هغه د بد كاره جنازه وي ، نو هغه د خپلو غاړو څخه ژر كښته كړئ .(بخاري او مسلم)

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۲\۱۸۲، رقم: ۱۳۱۵، ومسلم ۱۲\۶۵۱، رقم: ۵۰- ۹۴۴.

تشريح : په جنازې كي تلوار مه كوئ: د دې مطلب دادی كه د ښخولو لپاره جنازه وړئ نو تلوار كوئ او كرار كرار قدمونه مه اخلئ مګر د چابكتيا څخه ځغستل مراد نه دی بلكه درميانه تګ مراد دی چي قدم ژر ژر اخلئ د دې حاصل دادی چي د عام تګ څخه تېز او د ځغاستي څخه منعه وسي، كه هغه جنازه د نيک سړي وه او د هغه ژوند په ښه اعمالو سره تير سوی وي نو هغه ژر ژر بيايا ست چي د اخرت د نعمتونو او د الله تعالی د رحمت سره يو ځای سي، او كه هغه جنازه د يو داسي سړي وي چي د هغه ژوند په خرابو احوالو او په خرابو اعمالو كي تير سوی وي نو هم ژر ژر ځئ تر څو چي دا بد عمله مو د اوږو څخه ژر كښته سي.

د نيک او بد انسان جنازه

﴿۱۵۵۸﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِذَا وُضِعَتْ

دحضرت ابو سعيد رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : كله چي جنازه تياره سي ،

الْجِنَازَةُ فَاحْتَمَلَهَا الرِّجَالُ عَلَى أَعْنَاقِهِمْ فَإِنْ كَانَتْ صَالِحَةً قَالَتْ قَدِّمُوْنِيْ

نو خلک يې پر اوږو پورته كوي ، بيا كه هغه د نېک سړی جنازه وي ، نو وايي چي ما ژر د خپل منزل وطرف ته ورسوئ ،

وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ صَالِحَةٍ قَالَتْ لِأَهْلِهَا يَا وَيْلَهَا أَيْنَ تَذْهَبُونَ بِهَا يَسْمَعُ صَوْتَهَا

او كه دبدكاره جنازه وي نو خپلو قريبانو ته وايي افسوس دى وتاسو ته ما چيري وړئ، دمړي دا اواز اوري

كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا الْإِنْسَانَ وَلَوْ سَمِعَ الْإِنْسَانُ لَصَعِقَ. رواه البخاري

هر څوک ماسيوا د انسان څخه، كه يې انسان واوري نو بې هوشه كيږي يا مړ كيږي (بخاري).

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۲\۱۸۴، رقم: ۱۳۱۶.

تشريح: نيک بخت يعني مومن چي مړ كيږي او د هغه جنازه تياره سي نو د جنت نعمتونه او د الله تعالى رحمتونه ويني ځكه د جنازې د ژر وړلو امر سوى دى تر څو د نعمتو سره ژر وصل سي، د دې پر خلاف چي بدبخت انسان د مرګ غېږ ته ورسيږي او د هغه جنازه تياره سي نو هغه عذاب خپل مخ ته ويني ځكه واويلا كوي او خپلو خلكو ته وايي چي ما د عذاب خوا ته ولي وربولئ.
علماء ليكي چي مړى هغه وخت په حقيقت كي خبري اوري كه څه هم د هغه روح تللى وي فرق يوازي دومره دى چي انسان د هغه اواز نسي اوريدى كله چي نور مخلوقات د هغه اواز اوري او دا شى څه غير ممكن نه دى ځكه چي الله تعالى پر دې قادر دي دا بالكل داسي وي څرنګه چي مړى په خپل قبر كي سوال او د جواب لپاره را ژوندى كيږي.

جنازې ته دريدل

﴿۱۵۵۹﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ فَقُومُوا فَمَنْ تَبِعَهَا فَلَا يَقْعُدْ حَتَّى تُوضَعَ. متفق عليه

د حضرت ابو سعيد رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كله چي تاسو يوه جنازه ووينئ نو ودرېږئ او څوک چي د جنازې سره ولاړ سي هغه دي تر هغه وخته پوري نه كښېني تر څو چي يې جنازه نه وي ايښې. (بخاري او مسلم).

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۳\۱۷۸، رقم: ۱۳۱۰، ومسلم ۱۲\۶۶۰، رقم: ۷۷ – ۹۵۹.

تشريح: مطلب دا چي جنازه د كور څخه وځي نو د مړي احترام او د هغه د ايمان د تعظيم سره سم دريدل پكار دي ګويا په دغه ارشاد كي دې ته اشاره ده چي په داسي وخت كي بې پرواه كيدل نه دي پكار بلكه په جنازه ليدو سره په احترام دريدل پكار دي تر هغه وخته پوري چي

جنازه یې نه وي ایښې نه دي کښېني او د جنازې په مخ کي دې نه ځي بلکه او ړده په او ړده دي ورسره ځي.

ځيني حنفي علماء فرمايي که یو سړی جنازې سره د تلو اراده نه لري نو د اکثرو علماء په نزد جنازه په لیدو سره د هغه دریدل مکروه دي کله چي ځيني حضرات فرمايي هغه ته اختیار دی خواه ودریږي خواه کښيني همداسي د ځيني علماؤ قول دی چي دا دواړه یعني دریدل او کښېنستل مستحب دی جمهور علماء فرمايي چي دا حديث او د دې وروسته د راتلونکی حدیث دواړه د حضرت علي کرم الله وجهه د روايت پر بناء چي مخته به راسي منسوخ دی.

﴿۱۵۶۰﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ مَرَّتْ جَنَازَةٌ فَقَامَ لَهَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ وَقُمْنَا مَعَهُ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّهَا يَهُودِيَّةٌ فَقَالَ إِنَّ الْمَوْتَ فَزَعٌ فَإِذَا رَأَيْتُمُ الْجَنَازَةَ فَقُومُوا. متفق عليه

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روایت دي چي یوه جنازه تېره سوه، رسول الله ﷺ چي هغه ولیدل نو ولاړ سو او موږ هم ولاړ سوو، بیا موږ عرض وکړ یا رسول الله! دا خو دیوې یهودی ښځي جنازه وه، نبی کریم ﷺ وفرمایل: مرګ د خوف او ویري شی دی، تاسو چي جنازه ووینئ نو ورته دریږئ. (مسلم)

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۱۷۹، رقم: ۱۳۱۱، ومسلم ۲\۶۶۰، رقم: ۷۸- ۹۶۰.

﴿۱۵۶۱﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ رَأَيْنَا رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَامَ فَقُمْنَا وَقَعَدَ فَقَعَدْنَا يَعْنِي فِي الْجَنَازَةِ. رواه مسلم و في رواية مالك و ابي داؤد قام في الجنازة ثم قعد بعد

د حضرت علی رضي الله عنه څخه روایت دی چي موږ رسول الله ﷺ ولیدئ چي ولاړ وو، نو موږ هم ودرېدو، بیا چي نبی کریم ﷺ کښېنستئ نو موږ هم کښېناستو. یعني د جنازې په لیدو سره. (مسلم) او د مالک او ابوداؤد په روایت کي راغلي دي چي رسول الله ﷺ جنازه ولیده نو ولاړ سو، بیا کښېناستي.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۶۶۲، رقم: ۸۴- ۹۶۲.

تشريح : د اول روايت چي امام مسلم رحمة الله عليه نقل کړی دی دوې معناوي يې دي يو خو دا چي رسول الله ﷺ د جنازې په ليدو سره ودرېدی او کله د نظر څخه غائبه سوه نو رسول الله ﷺ کښېنستلو او موږ هم ورسره کښېنستلو .

دوهمه معنی داده چي تر يوه وخته پوري د رسول الله ﷺ دا معمول وو چي جنازه په ليدو سره به درېدلی مگر وروسته دا صورت سو چي جنازې په ليدو سره به نه و لاړيدی ناست به وو .

همداسي د دوهم روايت چي امام مالک رحمة الله عليه او امام ابوداود رحمة الله عليه نقل کړی دی دا دواړه مطلبونه اخيستل کيدای سي او دوهم مطلب زيات صحيح دی .

د جنازې د ګډون او ښخولو ثواب

﴿۱۵۶۲﴾ : وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ اتَّبَعَ

دحضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : کوم سړی چي ديو مسلمان

جَنَازَةَ مُسْلِمٍ اِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا وَكَانَ مَعَهُ حَتّٰى يُصَلّٰى عَلَيْهَا وَيَفْرُغَ مِنْ

دجنازې سره دمؤمن په حيثيت او دثواب دطلب په غرض ولاړ سي ، ورسره وي ،جنازه وکړي ، او فارغه سي

دَفْنِهَا فَاِنَّه يَرْجِعُ مِنَ الْأَجْرِ بِقِيْرَاطَيْنِ كُلُّ قِيْرَاطٍ مِثْلُ أُحُدٍ وَمَنْ صَلّٰى

د هغه د ښخولو څخه ، نو هغه ته دوه قيراطه ثواب حاصليږي ،چي هر قيراط د احد دغره برابر دي ، او څوک چي صرف د جنازې لمونځ وکړي

عَلَيْهَا ثُمَّ رَجَعَ قَبْلَ أَنْ تُدْفَنَ فَاِنَّهُ يَرْجِعُ بِقِيْرَاطٍ . متفق عليه

او بيرته راسي او په ښخولو کي نسي شريک ، نو هغه ته يو قيراط ثوا ب حاصليږي .(بخاري او مسلم) .

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري) : ۱۹۶۳ ، رقم : ۱۳۲۵ ، ومسلم ۲\۶۵۲ ، رقم : ۵۲- ۹۴۵ .

تشريح : قيراط د دينار دوولسمي برخي ته وايي چي د هغه وزن تقريبا د څلورو وربشو برابر وي دلته د قيراط څخه مراد لويه کوټه ده چي د احد د غره سره تعبير سوې ده .

د نجاشي د جنازې لمونځ

﴿۱۵۶۳﴾: وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَعَى النَّجَاشِيَّ فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ وَخَرَجَ بِهِمْ إِلَى الْمُصَلَّى فَصَفَّ بِهِمْ وَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ. متفق عليه

د حضرت ابو هريره ﷺ څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ خلكو ته د نجاشي (د حبشې د باچا) خبر ور كړ، په هغه ورځ په كومه ورځ چي هغه مړ سوى وو، بيا د اصحابو سره عيدگاه ته ولاړئ، بيا يې صفونه جوړ كړل او څلور تكبيرونه يې وويل (يعني پر هغه يې د جنازې لمونځ وكړ) (بخاري او مسلم).

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۱۸۶، رقم: ۱۳۱۸، ومسلم ۲\۶۵۶، رقم: ۶۲-۹۵۱.

تشريح: نجاشي د حبشې د پاچا لقب وو د هغه نوم اصحمه وو چي د هغه د جنازې لمونځ رسول الله ﷺ غائبانه ادا كړ.

هغه مخكي د نصارى د دين پيروكار وو خو وروسته د رسول الله ﷺ پر رسالت يې ايمان راوړى كله چي د مكې كفارو په رسول الله ﷺ او صحابه كرامو رضي الله عنهم ظلم او ستم شروع كړ او په مكه كي د هغوى ژوند ډير سخت سو نو رسول الله ﷺ صحابه رضي الله عنهم ته حكم وركړ چي هغوى د مكې څخه هجرت وكړي نو د صحابوو رضي الله عنهم يو لوى شمير د خپلو كورو په پريښودو سره حبشې ته هجرت وكړ، د مسلمانانو دا تر ټولو اول هجرت وو په حبشه كي هغه وخت دا اصحمه په نامه پاچا وو هغه د صحابوو رضي الله عنهم ډيره اعلى پيمانه حوصله افزايي وكړه او د هغوى خدمت يې د ځان لپاره د خوشبختۍ ذريعه وگڼله.

كله چي هغه مړ سو نو رسول الله ﷺ ته ډيره صدمه ورسيده صحابه يې د هغه د وفات څخه خبر كړل او د ټولو سره يې عيدگاه ته تشريف يووړى او هلته يې غائبانه د جنازې لمونځ ادا كړ.

په مسجد كي د جنازې د لمانځه كولو مسئله

په هدايه كي راځي چي په مسجد كي كوم ځاى د لمانځه د جماعت لپاره جوړ سوى وي هلته دي د جنازې لمونځ نه كوي د رسول الله ﷺ ارشاد دى كوم سړى چي په مسجد كي د جنازې لمونځ وكړي هغه ته ثواب نه حاصليږي.

علامه ابن همام رحمة الله عليه فرمايي: په مسجد كي د جنازې لمونځ كول مكروه دى كه څه هم جنازه او لمونځ كوونكي دواړه په مسجد كي وي يا جنازه په مسجد كي دننه وي او ټول لمونځ

كوونكي يا لړ لمونځ كوونكي د مسجد څخه دباندي وي البته ځيني حضرات دا فرمايي په هغه صورت كي مكروه نه دى كله چي جنازه د مسجد څخه دباندي ايښودل سوى وي بيا د دې وروسته د كراهيت په باره كي هم د علماؤ اختلافي اقوال دي ځيني حضرات وايي چي كراهت تحريمي دى او د ځينو حضراتو قول دى چي كراهت تنزيهي دى.

د حديث څخه د شوافعو استدلال

شافعي مذهبه حضرات دا حديث د خپل مذهب استدلال گرځوي چي د غائبانه جنازې لمونځ جائز دى د حنفيه په نزد د جنازې غائبانه لمونځ جائز نه دى ځكه د هغوى لخوا څخه د دې حديث تاويل داسي كيږي چي كيداى سي چي د نجاشي جنازه د رسول الله ﷺ مخ ته ايښودل سوې وي ځكه چي د الله تعالى ذات پر دې قادر دى چي په مينځ كي حائل غرونه ځنگلونه او دهوالونه ليري كړي او رسول الله ﷺ د نجاشي جنازهويني نو دا د رسول الله ﷺ خصوصيت سو نو د نورو لپاره جائز نه دى چي هغوى د غائبانه جنازې لمونځ اداء كوي د ابن عباس رضي الله عنه دا ببله اسناده نقل دى چي د نجاشي جنازه پرانستي سوه تر دې چي رسول الله ﷺ وليده او پر هغه يې لمونځ وكړ.

د جنازې د لمانځه تكبيرونه

﴿۱۵۶۴﴾: وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ كَانَ زَيْدٌ يُكَبِّرُ عَلَى جَنَائِزِنَا أَرْبَعًا وَإِنَّهُ كَبَّرَ عَلَى جَنَازَةٍ خَمْسًا فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُكَبِّرُهَا.

رواه مسلم

د حضرت عبد الرحمن بن ابى ليلى رضي الله عنه څخه روايت دي چي زيد بن ارقم به زموږ د جنازې په لمونځو كي څلور يا پنځه تكبيرونه ويل، موږ ځيني ددې سبب وپوښتئ، هغه وويل: چي رسول الله ﷺ به پنځه تكبيرونه كول (مسلم) (تكبيرونه څلور دي، پنځه منسوخ دي).

تخريج: صحيح مسلم: ۶۵۹/۲، رقم: ۷۲- ۹۵۷.

تشريح: د زيد بن ارقم ارشاد چي رسول الله به پنځه تكبيرونه ويله، د دې مطلب دادى چي يا خو رسول الله ﷺ په ابتدائي زمانه كي پنځه تكبيرونه ويل يا دا چي كله كله يې پنځه تكبيرونه ويلي دي.

د ټولو علماؤ په متفقه توگه سره دا فيصله ده چي د جنازې په لمانځه كي څلور تكبيرونه دي كه څه هم د رسول الله ﷺ او صحابه كرامو څخه تر څلورو زيات تكبيرونه نقل دي مگر علماء ليكي چي په اخر كي د رسول الله ﷺ څخه څلور تكبيرونه ثابت دي په كومو روايتونو كي چي تر څلورو زيات تكبيرونه نقل دي هغه منسوخ دي خو زيد رضي الله عنه د هغه روايتونو د منسوخ كيدو قائل نه دی نو پر دې اتفاقي او اجتماعي فيصلې باندي هيڅ اثر نه لويږي.

د جنازې په لمانځه كي سورة فاتحه

﴿۱۵۶۵﴾: وَعَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ صَلَّيْتُ خَلْفَ ابْنِ عَبَّاس عَلَى جَنَازَةٍ فَقَرَأَ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ قَالَ لِيَعْلَمُوا أَنَّهَا سُنَّةٌ. رواه البخاري

د حضرت طلحه بن عبد الله بن عوف رضي الله عنه څخه روايت دي چي ما په ابن عباس رضي الله عنه پسي د جنازې يو لمونځ وكړ، هغه (د هغه تكبيرو څخه وروسته) سورة فاتحه وويل، بيا يې وويل: ما سورة فاتحه ځكه وويل چي تاسو ته معلومه سي چي سنت ده. (بخاري).

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۲۰۳، رقم: ۱۳۳۵،

تشريح: امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه فرمايي دا سنت دی د دې څخه مراد دادی چي د جنازې په لمانځه كي سورة فاتحه ويل واجب نه دی، يعني كه د تكبير اولی وروسته سبحانک اللهم پر ځای سورة فاتحه وويل سي نو د سنت يعني سبحانک اللهم ...الخ ويلو قائم مقام كيږي.

محقق ابن همام رحمة الله عليه فرمايي د جنازې په لمانځه كي د سورة فاتحه قرات نه كيږي هو د ثناء په نيت سره فاتحه ويل كيږي د جنازې په لمانځه كي رسول الله ﷺ څخه سورة فاتحه ويل ثابت نه دي او په موطا كي نقل دي چي ابن عمر رضي الله عنه به د جنازې په لمانځه كي سورة فاتحه نه ويله.

د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد د جنازې په لمانځه كي سورة فاتحه ويل واجب دي هغه فرمايي د ابن عباس رضي الله عنه الفاظ انها سنة دا سنت دی په دې كي د سنت څخه مراد دی چي سورة فاتحه ويل د دين يوه مشروعه طريقه ده نو د هغوی د دغه تاويل څخه وجوب د نفي نه لازميږي.

د جنازې په لمانځه كي دعاء

﴿۱۵۶۶﴾: وَعَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ صَلَّى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى

د حضرت عوف بن مالک رضي الله عنه څخه روايت دي چي رسول الله ﷺ په يوه جنازه كي لمونځ وكړ

جَنَازَةٍ فَحَفِظْتُ مِنْ دُعَائِهِ وَهُوَ يَقُولُ اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ

او نبي کريم ﷺ چي کومه دعا په لمانځه کي وکړل هغه ما په ياد کړه ، هغه دعا داده : اللهم ....من عذاب النار .اې الله! دی وبخښې ، او رحم پر وکړی او دبدو څخه يې بري کړي ، او دده قصور معاف کړې ،

عَنْهُ وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ وَاغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ وَنَقِّهِ مِنَ

او دده ښه مېلمستيا وکړې ، او دده قبر پراخه کړې ، او دی په اوبو سره، په واوري سره او په يخي سره پاک کړې ،

الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ

دده گناهونه پاک کړې ، څنگه چي سپينه کپړه د ميل (خيري) څخه پاکيږي ، او ده ته د ده د کور څخه افضله کور ورکړې ،

وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَأَعِذْهُ مِنْ

او دده د ښځي څخه افضله ښځه ورکړې (دده د خادمانو څخه ښه خادمان ورکړې) او دی په جنت کي داخل کړې ، او دی خلاص کړې

عَذَابِ الْقَبْرِ أَوْ مِنْ عَذَابِ النَّارِ وَفِي رِوَايَةٍ وَقِهِ فِتْنَةَ الْقَبْرِ وَعَذَابِ النَّارِ قَالَ

د قبر د عذاب څخه او د دوږخ د عذاب څخه او په يو ه بل روايت کي راغلي دي او دده قبر د دوږخ د فتنې او د دوږخ د عذاب څخه خلاص کړې ، عوف وايي

حَتّٰى تَمَنَّيْتُ أَنْ أَكُونَ أَنَا ذٰلِكَ الْمَيِّتَ . رواه مسلم

کله چي ما د رسول الله ﷺ د ژبې څخه دا الفاظ واورېدل ، نو بې اختياره زما په زړه کي دا آرزو پيدا سوه ، چي کاشکي دا مړی زه واي . او رسول الله ﷺ زما د پاره دا دعا کړې وای (مسلم) .

تخريج : صحيح مسلم: ۲\۶۶۲، رقم: ۸۵- ۹۶۳.

تشريح : د هغه د ښځي څخه بهتره ښځه: د دې څخه څرنگه د جنت حوري مراد دي همدا سي د دنيا ښځي هم مراد دي نو په دې اړه څه اشکال پاتـه نه سو ، په جنت کي به د دنيا ښځي د خپل

لمانځه او روژې په وجه د جنت د حورو څخه افضلي وي ځرنګه چي په حديث كي راغلي دي.
په فقه كي ليكلي دي چي دا دعا اهسته ويل مستحب دي رسول الله ﷺ داد عا په لوړ اواز ځكه
ويلې وه چي نور يې په اوريدو سره ياد كړي دا دعا نسائي او ترمذي هم نقل كړې ده او امام
بخاري فرمايلي دي د جنازې په اړه د مړي لپاره چي كومي دعاوي نقل دي په هغو ټولو كي دا
دعا تر ټولو زياته صحيح ده.

په مسجد كي د جنازې لمونځ

﴿۱۵۶۷﴾: وَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أَنَّ عَائِشَةَ لَمَّا تُوُفِّيَ سَعْدُ بْنُ أَبِي

ابو سلمه بن عبد الرحمان رحمه الله څخه روايت دي كله چي سعد بن ابى وقاص رضي الله عنه وفات سو،

وَقَّاصٍ قَالَتْ ادْخُلُوا بِهِ الْمَسْجِدَ حَتَّى أُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَأُنْكِرَ ذٰلِكَ عَلَيْهَا فَقَالَتْ

نو بى بى عائشې رضي الله عنها خلكو ته وويل: دده جنازه مسجد ته يوسئ چي زه لمونځ وركړم خلكو د
جنازې مسجد ته د وړلو څخه انكار وكړ، بى بى عائشې رضي الله عنها وفرمايل:

وَاللّٰهِ لَقَدْ صَلَّى رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عَلَى ابْنَيْ بَيْضَاءَ فِي الْمَسْجِدِ سُهَيْلٍ وَأَخِيهِ.

رواه مسلم

په خداى دي مي قسم وي رسول الله ﷺ دبيضاء پــــزا دواړو زامنو (سهيل او د هغه ورور)
باندي د جنازې لمونځ په مسجد كي وكړ. (مسلم).

تخريج: صحيح مسلم: ۲\۶۶۹، رقم: ۱۰۱- ۹۷۳.

تشريح: د سهيل د ورور نوم سهل وو او د هغه د دواړو د مور نوم بيضاء وه په مسجد كي د
جنازې د لمانځه كولو مسئله مختلف فيه ده د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد د دې حديث په
دليل د جنازې لمونځ په مسجد كي كيداى سي كله چي د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه په
نزد په مسجد ي د جنازې لمونځ كول مكروه دى د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله دليل هم دا
حديث دى د بي بي عائشې رضي الله عنها په وينا صحابه رضي الله عنهم د دې خبري څخه
انكار وكړى چي د بن ابي وقاص رضي الله عنه جنازه مسجد ته راوړه سي ځكه چي د رسول الله ﷺ دا
معمول نه وو چي په مسجد كي دي د جنازې لمونځ كوي مگر مسجد ته نژدې يو ځاى ټاكلى وو

هلته به رسول الله ﷺ د جنازې لمونځ کوی د دې ماسيوا په ابوداود کي يو حديث هم پر دې مضمون نقل دی چي کوم سړی په مسجد کي د جنازې لمونځ کوي هغه ته ثواب نه حاصليږي.
ترڅو پوري چي د بي بي عائشې رضي الله عنها د ارشاد تعلق دی رسول الله ﷺ په مسجد کي د سهيل او د هغه د ورور د جنازې لمونځ کړی دی په دې اړه علماؤ ليکلي دي چي داسي رسول الله ﷺ د عذر د وجي څخه وکړی يا خو باران وو يا رسول الله ﷺ په اعتکاف کي وو ځکه رسول الله ﷺ په مسجد کي د جنازې لمونځ ادا کړی که په يوه روايت کي د دې وضاحت هم سوی دی چي رسول الله ﷺ په اعتکاف کي وو ځکه رسول الله ﷺ په مسجد کي د جنازې لمونځ وکړ.

د جنازې په لمانځه کي د دېدو ځای

﴿۱۵۶۸﴾: وَعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ صَلَّيْتُ وَرَاءَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى امْرَأَةٍ مَاتَتْ فِي نِفَاسِهَا فَقَامَ عَلَيْهَا وَسَطَهَا. متفق عليه

د حضرت سمره بن جندب ﷛ څخه روايت دی چي ما په رسول الله ﷺ پسي ديوې ښځي د جنازې لمونځ وکړ کوم چي د نفاس په وجه مړه سوې وه، نبی کريم ﷺ د جنازې په مينځ کي ودرېدئ. (بخاري).

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۲۰۱، رقم: ۱۳۳۲، ومسلم: ۲\۶۶۴، رقم: ۸۷- ۹۶۴.

تشريح: د امام شافعي رحمة الله عليه مذهب خو دادی چي د ښځي د جنازې په لمانځه کي امام دي د مړي برابر ودريږي او د سړي د جنازې په لمانځه کي دي د مړي د سر مخ ته ودريږي د ښځي د جنازې د لمانځه په باره کي د امام شافعي رحمة الله عليه د مذهب دليل دا حديث دی کله چي د سړي د جنازې د لمانځه په باره کي هغه خپل مذهب د يوه دوهم حديث څخه ثابتوي.
د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه مذهب دادی چي امام دي د مړي د سينې مخ ته ودريږي خواه د سړي جنازه وي يا د ښځي د دې حديث په باره کي ابن همام رحمة الله عليه فرمايي دا حديث د مړي د سينې مخکي د دريدو خلاف نه دی ځکه چي انساني جسم د اندامو د اعتبار څخه په اصل کي سينه وسط دی په دې توګه سره چي د سينې پورته سر او لاسونه وتړي او د سينې لاندي نس او پښې دي او د دې تړلو په مينځ کي سينه ده او دا احتمال دی چي رسول الله ﷺ پر دې وخت ته د څيګر خوا ته لږ مائل ولاړ وو او دا دواړي برخي يعني سينه او څيګر په خپلو کي بالکل نژدې نژدې دي ځکه راوي به دا ګمان کړی وي چي رسول الله ﷺ د څيګر مخ ته

ولاړ وو.

شمني رحمة الله عليه ويلي دي د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه او امام ابو يوسف رحمة الله عليه په روايت كي هم دا دى چي د ښځي د جنازي په لمانځه كي امام ته د مړي د ځيګر مخ ته دريدل پكار دي. (والله اعلم)

د ښخيدو وروسته د جنازې لمونځ

﴿۱۵۶۹﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِقَبْرٍ قَدْ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ پر يو قبر تير سو

دُفِنَ لَيْلًا فَقَالَ مَتَى دُفِنَ هٰذَا قَالُوا الْبَارِحَةَ قَالَ أَفَلَا آذَنْتُمُونِي قَالُوا دَفَنَّاهُ

چي په هغه كي د شپې مړي دفن كړل سوى وو، رسول الله ﷺ پوښتنه وكړه دا كله دفن سوي دي صحابه كرامو عرض وكړ نن شپه، رسول الله ﷺ پوښتنه وكړه تاسو زه ولي خبر نه كړم؟ صحابه كرامو عرض وكړ

فِي ظُلْمَةِ اللَّيْلِ فَكَرِهْنَا أَنْ نُوقِظَكَ فَقَامَ فَصَفَفْنَا خَلْفَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ. متفق عليه

موږ دوى په تياره كي ښخ كړل او په داسي وخت كي مو ستاسو راكښينول مناسب نه وګڼل، رسول الله ﷺ ودريدئ او موږ صف جوړ كړى او پر هغه (قبر) يې لمونځ وكړ. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۱۱۷، رقم: ۱۲۴۷، ومسلم ۲\۶۵۸، رقم: ۶۹- ۹۵۴.

﴿۱۵۷۰﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ امْرَأَةً سَوْدَاءَ كَانَتْ تَقُمُّ الْمَسْجِدَ أَوْ شَابًّا

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي يوې توري ښځي او يا يو زلمي به مسجد نبوي جارو كوئ،

فَفَقَدَهَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَ عَنْهَا أَوْ عَنْهُ فَقَالُوا مَاتَ

رسول الله ﷺ چي هغه غائب وليدئ نو پوښتنه يې وكړه (چي چيري دي) صحابه كرامو عرض وكړ هغه مړه سوې ده (يا مړ سوئ دئ)

قَالَ أَفَلَا كُنْتُمْ آذَنْتُمُونِي قَالَ فَكَأَنَّهُمْ صَغَّرُوا أَمْرَهَا أَوْ أَمْرَهُ فَقَالَ دُلُّونِي

رسول الله ﷺ وفرمايل تاسو زه ولي خبر نه كړم، ابو هريرة رضي الله عنه وايي لكه چي صحابه كرامو د هغه مرګ

معمولي کنيځ له دې کبله يې رسول الله ﷺ ته خبر ورنه کړ، رسول الله ﷺ وفرمايل ما ته وښياست

عَلَى قَبْرِهِ فَدَلُّوهُ فَصَلَّى عَلَيْهَا ثُمَّ قَالَ إِنَّ هَذِهِ الْقُبُورَ مَمْلُوءَةٌ ظُلْمَةً عَلَى أَهْلِهَا

د هغه قبر، صحابه کرامو د هغه قبر ته بوتلئ او پر هغه قبر يې لمونځ وکړ بيا يې وفرمايل: دا قبرونه د تاريکيو ځخه ډک دي

وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُنَوِّرُهَا لَهُمْ بِصَلَاتِي عَلَيْهِمْ . متفق عليه و لفظه للمسلم

او زما لمونځ کول پر هغه ځلانده کوي. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۲۰۴، رقم: ۱۳۳۷، ومسلم ۲\۶۵۹، رقم: ۷۱- ۹۵۶.

تشريح: يوه تور رنګې ښځه وه يا يو ځوان سړی وو: دا په حقيقت کې د راوي شک دی چې په صحيح توګه ورته خبره ياد نه ده چې ابوهريره ﷺ دا فرمايلي وه چې يوه توره ښځه وه چې مسجد نبوي به يې جارو کوی يا دا يې وفرمايل چې يو ځوان سړی وو چې مسجد مبارک به يې جارو کوی.

د تيارو ځخه ډک قبرونه: د دې ځخه مراد هغه قبرونه دي چې پر هغه د رسول الله ﷺ لمونځ کول ممکن نه وو په دې مسئله کې چې پر قبرونو باندې د جنازې لمونځ کول جائز دی که نه د علماؤ اختلاف دی که څه هم مخکې د هغه د جنازې لمونځ اداء سوی وي که نه وي اداء سوی.

ابراهيم نخعي رحمة الله عليه، امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه او د امام مالک رحمة الله عليه قول دا دی که مخکې د جنازې لمونځ سوی وي نو اوس پر قبر باندې د جنازې لمونځ نه دی صحيح او که مخکې د جنازې لمونځ نه وي سوی نو بيا جائز دی مګر د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه شرط دا هم دی که مړی په قبر کې خراب سوی نه وي نو لمونځ به صحيح وي کنې د مړي په قبر کې د خرابېدو په صورت کې به لمونځ صحيح نه وي په قبر کې د مړي د خرابېدو اندازه ځينو حضراتو درې ورځې تاکلې ده يعني که د ښخولو درې ورځې نه وي تيرې سوي نو دا ګڼلی به سي چې مړی اوس لا په خپل قبر کې نه دی خراب سوی او که د ښخولو درې يا زياتې ورځې تيرې سوې وي نو دا ګڼل پکار دي چې مړی په خپل قبر کې خراب سوی دی.

امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه فرمايي: په کومو حديثونو کې چې د رسول الله ﷺ په باره کې پر قبر باندې لمونځ کول نقل دي نو دا يوازې د رسول الله ﷺ خصوصيت دی چې رسول الله ﷺ د هغوی قبرونه منور او روښانه کولو لپاره پر هغوی لمونځ کوی د نورو لپاره دا مطلقا

جائز نه دی.

په جنازه کي (۴۰) کسان

﴿۱۵۷۱﴾: عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ مَاتَ ابْنٌ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه ازاد سوی غلام کریب د ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت کوي چي د هغه زوی مړ سو

لَهُ بِقُدَيْدٍ أَوْ بِعُسْفَانَ فَقَالَ يَا كُرَيْبُ انْظُرْ مَا اجْتَمَعَ لَهُ مِنَ النَّاسِ قَالَ

په قدید یا عسفان نامي ځای کي نو هغه وویل: اې کریب! وګوره او د جنازې د لمانځه لپاره یو څو کسه یو ځای کړه، کریب وایي

فَخَرَجْتُ فَإِذَا نَاسٌ قَدِ اجْتَمَعُوا لَهُ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ تَقُولُ هُمْ أَرْبَعُونَ قَالَ

زه د باندي ولاړم او وه مي ليدل چي ډير خلک يو ځای سوي دي، ما ابن عباس رضي الله عنه ددې څخه خبر کړ، هغه پوښتنه وکړه ایا ستا په خیال دا خلک به څلوېښت وي؟ ما عرض وکړ

نَعَمْ قَالَ أَخْرِجُوهُ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَا مِنْ

هو، هغه وویل بنه دئ جنازه. را واخلئ ځکه چي ما د رسول الله ﷺ څخه اوریدلي دي

رَجُلٍ مُسْلِمٍ يَمُوتُ فَيَقُومُ عَلَى جَنَازَتِهِ أَرْبَعُونَ رَجُلًا لَا يُشْرِكُونَ بِاللّٰهِ

هر کله چي یو مسلمان مړ ي باندي څلوېښت داسي خلک یو ځای سي چي د الله جل جلاله سره شریک نه نیسي (او هغه مړي ته جنازه ورکړي)

شَيْئًا إِلَّا شَفَّعَهُمُ اللّٰهُ فِيهِ. رواه مسلم.

نو الله تعالی د هغوی شفاعت د مړي په حق کي قبلوي. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲/۶۵۵، رقم: ۵۹-۹۴۸.

په جنازه کي سل کسان

﴿۱۵۷۲﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَا مِنْ مَيِّتٍ تُصَلِّي عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِنَ

الْمُسْلِمِينَ يَبْلُغُونَ مِائَةً كُلُّهُمْ يَشْفَعُونَ لَهُ إِلَّا شُفِّعُوا فِيهِ . رواه مسلم

د حضرت عائشې (رض) څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: پر کوم مړي چي د مسلمانانو یو ډله چي د سلو شمیر ته ورسیږي لمونځ وکړي او ډله د مړي لپاره الله تعالی ته سفارش وکړي نو د هغه ډلي سفارش قبلیږي . مسلم .

تخریج: صحیح مسلم ۲\۶۵۴، رقم: ۵۸- ۹۴۷.

تشریح : په اول حدیث کي د څلویښتو خلکو د جنازې د لمانځه کولو ثواب بیان سوی دی علماء د دې اختلافي وجه دا لیکي چي مخکي به د سلو خلکو د شرکت فضیلت نازل سوی وای بیا وروسته به الله تعالی د خپلو بندګانو په حال په رحم کولو سره شمیر په کمولو سره د څلویښتو خلکو او سلو په خاصه توګه سره د دې څخه کثرت د جماعت مراد دی .

مؤمنان د الله شاهدان دي

﴿۱۵۷۲﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ مَرُّوا بِجَنَازَةٍ فَأَثْنَوْا عَلَيْهَا خَيْرًا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى

د حضرت انس ﷺ څخه روایت دئ چي د صحابه کرامو یو ډله پر یوه جنازې تیر سول او د هغه د نیکۍ تعریف یې وکړ، نبي کریم ﷺ چي د هغوی تعریف واوریدئ نو وه یې فرمایل

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَبَتْ ثُمَّ مَرُّوا بِأُخْرَى فَأَثْنَوْا عَلَيْهَا شَرًّا فَقَالَ وَجَبَتْ

واجب سو، بیا دا ډله پر یوه بله جنازه تیره سول او د هغه بدي یې وکړل، رسول الله ﷺ وفرمایل: واجب سو،

فَقَالَ عُمَرُ مَا وَجَبَتْ قَالَ هَذَا أَثْنَيْتُمْ عَلَيْهِ خَيْرًا فَوَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ وَهَذَا

حضرت عمر ﷺ پوښتنه وکړه اې دالله رسوله! څه شي واجب سو، رسول الله ﷺ وفرمایل، د کوم مړي د نیکۍ چي تاسو تعریف وکړ د هغه لپاره جنت واجب سو او د کوم چي

أَثْنَيْتُمْ عَلَيْهِ شَرًّا فَوَجَبَتْ لَهُ النَّارُ أَنْتُمْ شُهَدَاءُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ . متفق عليه و في رواية المؤمنون شهداء لله في الارض .

تاسو د بدۍ بیان وکړ د هغه لپاره دوږخ واجب سو او تاسو خلک پر مځکه د الله شاهدان

یاست. بخاري او مسلم، او په یو بل روایت کي دا الفاظ دي چي مؤمن بندګان په مځکه کي د الله تعالی شاهدان دي.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۳\۲۲۸، رقم: ۱۳۶۷، ومسلم ۲\۶۵۵، رقم: ۶۰ - ۹۴۹.

تشریح: جنت واجب سو د دې مطلب دادی د کوم سړي چي تاسو تعریف بیانوئ که د هغه تعریف صحیح او رښتیا وي یا د هغه مرګ د خیر او نیکي په حالت کي سوی وي چي تاسو یې بیانوئ مطلب دا هم دی چي د کوم سړي تاسو بدي بیانوئ که د هغه هغه بدي واقعي وي یا د هغه مرګ د هغه د بدي په حالت کي سوی وي کوم چي تاسو بیانوئ نو د هغه لپاره د دوږخ سزا واجب سوه.

د مظهر قول دی دا حکم په عامه توګه سره د هر سړي لپاره نه دی د کوم سړي په باره کي چي خلک د خیر او نیکي ذکر کوي د هغه لپاره جنت لازم سي مګر د کوم سړي په باره کي چي خلک د ښه او نیکو خیالاتو اظهار کوي او د هغه تعریف بیان کړي نو د هغه لپاره د جنت امید کیدای سي همداسي د کوم سړي په باره کي چي خلک د خرابو خیالاتو اظهار کوي نو د هغه په باره کي دا بیره وه چي دوږخ ته به ولاړ سي،

اوس پاته سوه دا خبره چي رسول الله ﷺ د اول سړي لپاره دوږخ ولي واجب کړ؟ د دې وجه دا ده چي الله تعالی رسول الله ﷺ ته اول سړی د جنتي کیدو او دوهم سړی د دوږخي کیدو د فیصلې څخه خبر سوی وو.

زین عرف فرمایي د یوه سړي خیر نیکي شر او بدي ذکر کول د هغه لپاره ذریعه د جنت او دوږخ نه سي کیدای، مګر په حقیقت کي د یوه سړي په باره کي د خلکو د ژبي ښه یا بد اثر د هغه د جنتي کیدو یا د دوږخي کیدو نښه ده.

بیا دا چي د هغه تعریف او هغي بدي ته هغه وخت اعتبار دی چي د نیک بخت او متقي خلکو ژبي د هغه ګواهي ورکړي ځکه چي د الله تعالی د نیک بخت او متقي خلکو ژبه د هغه د زړه سلیم همنوا وي نو هغوی چي د کوم سړي تعریف کوي یا د کوم سړي بد وایي او په هغه کي د څه خارجي دباو یا د نفس د څه غلطي تقاضا قطعي دخل نه وي مګر د هغوی ظاهري تاثرات په حقیقت کي د هغوی د صالح زړه د صحیح فیصلې غماز وي نو د یوه سړي په باره کي د هغوی تعریف به د هغه سړي د جنتي کیدو علامت دی او د یوه سړي په باره کي د هغوی بیان کړی دی بدي به د هغه سړي د دوږخي کیدو علامت وي.

د دې څخه دا خبره ښکاره سوه که یو فاسق او دنیا دار سړی د نفس د غلطي تقاضا او د خپل ذاتي اغراض او مقاصد لخاطره د یوه خراب او بد کار سړي تعریف بیان کړی او د هغه په باره کي د ښه تاثراتو اظهار وکړي یا همداسي پر یو نیک او پر مردمومن بدي بیان کړي نو نه به د هغه د تعریف اعتبار وي نه به د هغه د بیان کړي بدي څه حیثیت وي مګر د هغه په باره کي به دا وویل سي چي دی د خپل نفس غلام او ضمیر فروش دی چي یوازي د خپل ذاتي اغراض او مقاصدو له خاطره هغه سړي ته ښه وايي چي د هغه بدي او بدکاري څرګنده ده او د هغه نیک بخت بدي وايي چي د هغه نیک بختي مثالي حیثیت لري.

انتم شهداء الله (تاسو د الله تعالی ګواهان یاست) د رسول الله ﷺ دا ارشاد د اکثرو د اعتبار څخه دی د دې مطلب دادی چي اکثر داسي کیږي چي کوم سړی څرنګه دی الله تعالی د خپلو بندګانو د ژبي هغه ته همداسي وايي یعني که یو سړی نیک دی نو الله تعالی د خپلو بندګانو د ژبي څخه د هغه د بدکارۍ شهادت ورکوي د بنده دا شهادت په حقیقت کي د دې خبري نښه ده چي هغوی د چا په باره کي د کوم تاثر اظهار کوي هغه واقعتا همداسي دی.

خلک د الله ﷻ شاهدان دي

﴿۱۵۷۴﴾: وَعَنْ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّمَا مُسْلِمٍ

د حضرت عمر رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: د کوم مسلمان لپاره چي

شَهِدَ لَهُ أَرْبَعَةٌ بِخَيْرٍ أَدْخَلَهُ اللّٰهُ الْجَنَّةَ قُلْنَا وَثَلَاثَةٌ قَالَ وَثَلَاثَةٌ قُلْنَا وَاثْنَانِ

څلور کسان د نیکۍ شاهدي ورکړي الله تعالی به هغه په جنت کي داخل کړي، موږ عرض وکړ اې دالله رسوله! که درې کسان شاهدي ورکړي؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: او که درې کسان هم شاهدي ورکړي نو الله تعالی به هغه په جنت کي داخل کړي، موږ بیا عرض وکړ او که دوه کسان د هغه شاهدي ورکړي؟

قَالَ وَاثْنَانِ ثُمَّ لَمْ نَسْأَلْهُ عَنِ الْوَاحِدِ. رواه البخاري

رسول الله ﷺ وفرمایل: او که دوه کسان هم شاهدي ورکړي نو بیا هم (په جنت کي داخلیږي) بیا موږ د یوه سړي د شاهدي په اړه د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه ونه کړل. بخاري.

تخريج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۲۲۹\۱۳، رقم: ۱۳۶۸.

د مړي بد مه وايا ست

﴿۱۵۷۵﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ فَإِنَّهُمْ قَدْ أَفْضَوْا إِلَى مَا قَدَّمُوا. رواه البخاري

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمايل: په مړو پسې بد مه واياست ځکه چې هغوی څه کړي وي د هغه جزا او سزا ته ورسيدل. بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري)، ۲۵۸/۱۳، رقم: ۱۳۹۳.

د احد د شهيدانو ښخول

﴿۱۵۷۶﴾: وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَجْمَعُ بَيْنَ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ به

الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أُحُدٍ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ثُمَّ يَقُولُ أَيُّهُمْ أَكْثَرُ أَخْذًا لِلْقُرْآنِ

د احد دوه دوه شهيدان په يوه جامه کې پټول يعني دوو کسانو ته يې يو کفن ورکوئ، بيا به رسول الله ﷺ د صحابه کرامو څخه پوښتنه کول چې په دوی دواړو کې کوم يو په قرآن کريم کې زيات وو،

فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى أَحَدٍ قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ وَقَالَ أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هٰؤُلَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

صحابه کرامو چې به يوه ته اشاره وکړه نو هغه به په لحد کې د قبلې په لور لومړی کښېښنودل سو، بيا به يې وفرمايل: زه به د قيامت په ورځ د دوی د شهادت شاهدي ورکوم،

وَأَمَرَ بِدَفْنِهِمْ بِدِمَائِهِمْ وَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِمْ وَلَمْ يُغَسَّلُوا. رواه البخاري

بيا رسول الله ﷺ حکم وکړ چې دوی همداسې په خاورو او وينو لړلي ښخ کړئ، رسول الله ﷺ هغوی ته د جنازې لمونځ ورنه کړ او غسل يې هم ورنه کړ. بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري)، ۲۱۲/۱۳، رقم: ۱۳۴۷.

د جنازې څخه ستنېدل

﴿۱۵۷۷﴾: وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ أُتِيَ النَّبِيُّ ﷺ بِفَرَسٍ مُعْرَوْرًى فَرَكِبَهُ

حِينَ انْصَرَفَ مِنْ جَنَازَةِ ابْنِ الدَّحْدَاحِ وَنَحْنُ نَمْشِي حَوْلَهُ . رواه مسلم

د حضرت جابر بن سمره رضی الله عنه څخه روايت دئ کله چي د ابن دحداح جنازه ښخ کړل سول نو د رسول الله ﷺ لپاره يو آس راوستل سو پر کوم چي ځين نه وو ، رسول الله ﷺ پر هغه سپور سو او موږ د رسول الله ﷺ شا وخوا روان سوو. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲/ ٦٦۴، رقم: ۸۹- ۹٦۵.

تخريج: (معرُور): عار من السرج (هغه چي ځين نه لري).

اَلْفَصْلُ الثاني (دوهم فصل)

د جنازې سره د تللو طريقه

﴿۱۵۷۸﴾: عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الرَّاكِبُ

د حضرت مغيرة بن شعبه رضی الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : سپور سړی دي

يَسِيرُ خَلْفَ الْجَنَازَةِ وَالْمَاشِي يَمْشِي خَلْفَهَا وَأَمَامَهَا وَعَنْ يَمِينِهَا وَعَنْ

د جنازې شا ته ځي او پياده خلک دي مخکي ، وروسته ، راسته خوا ته او

يَسَارِهَا قَرِيبًا مِنْهَا وَالسِّقْطُ يُصَلَّى عَلَيْهِ وَيُدْعَى لِوَالِدَيْهِ بِالْمَغْفِرَةِ وَالرَّحْمَةِ

چپه خوا ته نژدې نژدې ځي او د کوچني پر جنازه دي لمونځ وکړل سي او د هغه د مور او پلار لپاره دي د بخښني او رحمت دعاء وکړل سي.

رواه ابوداؤد و في رواية احمد والترمذي والنسائي وابن ماجة قال الراكب خلف الجنازة و الماشي حيث شاء منها والطفل يصلي عليه و في المصابيح عن المغيرة بن زياد.

ابو داؤد. د احمد ، ترمذي او نسائي په يو روايت کي دا الفاظ دي چي سپور سړی دي تر جنازې شا ته شا ته وي او پياده چي دده خوښه وي او د کوچني پر جنازه دي لمونځ وکړل سي او په

مصابيح كي د مغيره بن زياد څخه روايت دئ.

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\۵۲۲، رقم: ۳۱۸۰.

د جنازې مخكې تلل

﴿۱۵۷۹﴾: وَعَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ رَأَيْتُ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ وَأَبَا

حضرت زهري د سالم څخه او سالم د خپل پلار څخه روايت كوي چي ما رسول الله ﷺ، او ابو

بَكْرٍ وَّعُمَرَ يَمْشُوْنَ أَمَامَ الْجَنَازَةِ. رواه أحمد وأبو داود والترمذي والنسائي وابن ماجه وقال الترمذي وأهل الحديث كأنهم يرونه مرسلا

ابوبكر صديق رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه ليدلي دي چي هغوى به تر جنازې مخكې تلل، احمد، ابو داؤد، ترمذي، نسائي، ابن ماجه، ترمذي او محدثين دا مرسل گڼي.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\۸، وابوداؤد: ۳\۵۲۲، رقم: ۳۱۷۹، والترمذي ۳\۳۲۹، رقم: ۱۰۰۷، والنسائي ۴\۵۶، رقم: ۱۹۴۳، وابن ماجه ۱\۴۷۵، رقم: ۱۴۸۲.

د جنازې تر شا تلل

﴿۱۵۸۰﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

الْجَنَازَةُ مَتْبُوعَةٌ وَلَا تَتْبَعُ مَعَهَا مَنْ تَقَدَّمَهَا. رواه الترمذي وابوداؤد وابن ماجة قال الترمذي وابو ماجد الراوي رجل مجهول.

خلك د جنازې تابع دي چي تر هغه وروسته ولاړ سي او هغه (جنازه) د خلكو تابع نه ده چي تر خلكو وروسته وي او څوك چي تر جنازې مخكې ځي هغه ته د جنازې د ملگرتيا ثواب نه تر لاسه كيږي. ترمذي، ابن ماجه، ابوداؤد، ترمذي ويلي دي ابو ماجد مجهول راوي دئ.

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\۵۲۵، رقم: ۳۱۸۴، والترمذي ۳\۳۳۲، رقم: ۱۰۱۱، وابن ماجه ۱\۴۷۶، رقم: ۱۴۸۴.

جنازې ته اوږه ورکول

﴿۱۵۸۱﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ تَبِعَ

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي ولاړ سي

جَنَازَةً وَحَمَلَهَا ثَلَاثَ مِرَارٍ فَقَدْ قَضَى مَا عَلَيْهِ مِنْ حَقِّهَا . رواه الترمذي و

د جنازې سره ولاړ سي او درې واره يې هغې ته اوږه ورکړه نو هغه خپل حق ادا کړ، ترمذي

قال هذا حديث غريب و قدوري في شرح السنة ان النبي صلى الله عليه وسلم حمل جنازة سعد بن معاذ بين العمودين .

وفرمايل چي دا حديث غريب دئ . او په شرح السنة کي دي چي رسول الله ﷺ د سعد بن معاذ جنازه د دوو لرګيو په منځ کي پورته کړې وه

تخريج: سنن الترمذي ۳\۳۵۹، رقم: ۱۰۴۱.

په جنازه کي پر پښو تلل

﴿۱۵۸۲﴾: وَعَنْ ثَوْبَانَ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي

د حضرت ثوبان رضي الله عنه څخه روايت دئ چي موږ د نبي کريم ﷺ سره په يو جنازه کي ګډون وکړ،

جَنَازَةٍ فَرَأَى نَاسًا رُكْبَانًا فَقَالَ أَلَا تَسْتَحْيُونَ إِنَّ مَلَائِكَةَ اللهِ عَلَى أَقْدَامِهِمْ

موږ وليدل چي خلک سپاره دي، رسول الله ﷺ هغه سپاره مخاطب کړل او ورته وه يې فرمايل: تاسو ته شرم او حياء نه درځي د الله جل جلاله ملائکي پر پښو رواني دي

وَأَنْتُمْ عَلَى ظُهُورِ الدَّوَابِّ . رواه الترمذي و ابن ماجة و روي ابوداؤد نحوه قال الترمذي و روي عن ثوبان موقوفا .

او تاسو د حيوانانو پر شا سپاره ياست . ترمذي، ابن ماجه، ابوداؤد او دا حديث د ثوبان څخه موقوفا روايت دئ .

سنن الترمذي ۳\ ۳۳۳، رقم: ۱۰۱۲، وابن ماجه ۱\ ۴۷۵، رقم: ۱۴۸۰، وابوداؤد ۳\ ۵۳۱، رقم:

په جنازه کي سورة فاتحه

: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ عَلَى الْجَنَازَةِ
ةِ الْكِتَابِ . رواه الترمذي و ابوداؤد وابن ماجة .

رت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ د جنازې (په لمانځه کي) سورة فاتحه وويل . ترمذي ، ابوداؤد ، ابن ماجه

يج : سنن الترمذي ۳\ ۳۴۵، رقم: ۱۰۲۶، وابوداؤد ۳\ ۵۳۷، رقم: ۳۱۹۸، وابن ماجه ۱\ ۴۷۹، رقم:

د مړي لپاره د زړه د اخلاصه دعاء

۱۵﴾: وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا
يْتُمْ عَلَى الْمَيِّتِ فَأَخْلِصُوا لَهُ الدُّعَاءَ . رواه ابوداؤد وابن ماجة .

ضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : تاسو د مړي لمونځ وکړئ نو په اخلاص سره د هغه لپاره دعاء وغواړئ . ابوداؤد ،. ابن ماجه

ريج : سنن ابي داؤد ۳\ ۵۳۸، رقم: ۳۱۹۹، وابن ماجه ۱\ ۴۸۰، رقم: ۱۴۹۶.

د جنازې د لمانځه دعاء

۱۵۸﴾: وَعَنْهُ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَلَّى عَلَى الْجَنَازَةِ

حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به د جنازې په لمانځه کي دا دعاء

قَالَ اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا وَشَاهِدِنَا

كول : (اللهم ...... ولا تفتنا بعده) اې الله زموږ مړه او ژوندي و بخښې زموږ حاضر او زموږ غايب ، زموږ ماشومان او زموږ لويان، زموږ نارينه او زموږ ښځينه ،

وَغَائِبِنَا اَللّٰهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ

اې الله ﷻ په موږ کې چې څوک ژوندی پاته کړې نو پر اسلام یې ژوندی لرې او په موږ کې چې څوک وفات کړې نو هغه د ایمان سره وفات کړې

عَلَى الْإِيمَانِ اَللّٰهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ وَلَا تَفْتِنَّا بَعْدَهُ. رواه احمد و ابوداؤد والترمذي و ابن ماجة و رواه النسائي عن ابي ابراهيم الاشهلي عن ابيه و انتهت روايته عند قوله و انثانا و في رواية ابي داؤد فاحيه على الايمان و توفه على الاسلام و في اخره و لاتضلنا بعده.

اې الله موږ د هغه د ثواب څخه مه محرومه کوې او د هغه وروسته موږ په فتنه کې مه اچوې. احمد، ابوداؤد، ترمذي، ابن ماجه، نسائي د ابراهيم اشهلي څخه روایت کړئ دئ هغه د خپل پلار څخه او د هغه روایت یوازې انثانا، پورې دئ. او د ابوداؤد په یوه روایت کې: فاحیه علی الایمان و توفه علی الاسلام او د هغه په پای کې ولا تضلنا بعده الفاظ دي.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\ ۳۶۸، وابوداؤد ۳\ ۵۳۹، رقم: ۳۲۰۱، والترمذي ۳\ ۳۴۳، رقم: ۱۰۲۴، وابن ماجه ۱\ ۴۸۰، رقم: ۱۴۹۸.

د مړي لپاره د رسول الله ﷺ دعاء

﴿۱۵۸۶﴾: وَعَنْ وَاثِلَةَ ابْنِ الْاَسْقَعِ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت واثلة بن اسقع ﷛ څخه روایت دئ چې رسول الله ﷺ زموږ سره د یو مسلمان د جنازې

عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ اَللّٰهُمَّ إِنَّ فُلَانَ بْنَ فُلَانٍ فِي ذِمَّتِكَ

لمونځ وکړ او ما د رسول الله ﷺ څخه دا دعاء واوریدل: اللهم ان.... الغفور الرحیم. اې الله! فلان زوی د فلان ستا په امن کې دئ ته دی

وَحَبْلِ جِوَارِكَ فَقِهِ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ النَّارِ وَأَنْتَ أَهْلُ الْوَفَاءِ وَالْحَقِّ

د قبر د فتنې څخه او د دوږخ د عذاب څخه وساتې اې الله! ته د وفا او حق خاوند یې

اللّٰهُمَّ فَاغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ . رواه ابوداؤد و ابن ماجة

اې الله ! دا مړی و بخښې او پر ده رحم وکړې بېله شکه ته بخښونکی او رحم کونکۍ یې .
ابوداؤد ، ابن ماجه .

تخريج: سنن ابي داؤد ۱۳\۵۴۰، رقم: ۳۲۰۲، وابن ماجه ۱۱\۴۸۰، رقم: ۱۴۹۹.

تشريح : ملا علي قاري رحمة الله عليه په وحبل جوارک کي د لفظ حبل څو معناوي بيان کړي دي او په اخر کي يې ليکلي دي د دې جملې تر ټولو بهتره معنى داده چي هغه د قرآن کريم سره تعلق لرونکی او هغه ته په مظبوطي سره نيونکی وو نو دلته د لفظ حبل څخه قرآن کريم مراد دی ځرنګه چي د قرآن کريم دا ايت دی چي ترجمه يې داده د الله تعالى کتاب په مضبوطي سره ونيسئ په دې کي د حبل څخه مراد قرآن کريم دی همداسي د لفظ جوار څخه امان مراد دی او د دې جملې وحبل جوارک کي اضافت بيانيه دی ګويا د دې جملې وضاحتي معنى به دا وي چي هغه سړی قرآن کريم په مضبوطي سره نيونکی وو داسي قرآن کريم چي هغه په مضبوطي سره اختيارول يعني پر هغه په پوره توګه عمل کول د اسلام د سلامتيا او د اسلام د معرفت باعث او ذريعه ده .

د مړي بد مه واياست

﴿۱۵۸۷﴾ : وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اذْكُرُوا مَحَاسِنَ مَوْتَاكُمْ وَكُفُّوا عَنْ مَسَاوِيهِمْ . رواه ابوداؤد و الترمذي

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د مړو نيکی يادوی او د هغوی بد مه يادوی . ابوداؤد ،ترمذي.

تخريج: سنن ابي داؤد ۵\۲۰۶، رقم: ۴۹۰۰، والترمذي ۳\۳۳۹، رقم: ۱۰۱۹.

تشريح : د مړو خلکو نيک اعمال او د هغوی نيکي ځکه يادول او بيانول پکار ده چي د نيک او نيکۍ د ذکر کولو پر وخت د الله تعالى د رحمت نزول کيږي .

مګر د هغوی د بدي د ذکر څخه د ساتلو حکم ورکړه سوی دی هغه د وجوب په توګه دی يعني پر هر مسلمان باندي واجب دی چي هغه د خپل مړه مسلمان ورور بدي ذکر نه کړي او د دې کار څخه ځان وساتي، په حجة الاسلام کي ليکلي دي چي د مړو غيبت کول د ژوندو د

غیبت څخه ډیر د نفرت قابل وي، په کتاب الازهار کي د علماؤ دا قول لیکل سوی دی که د مړي د غسل په حالت کي په مړي کي څه نیک علامت ویني مثلا د مړي مخ روښانه او منور وي یا د مړي د بدن څخه ښه بوئ راځي نو هغه د خلکو په مخ کي بیانول مستحب دی او که څه بد علامت ویني مثلا نعوذ بالله د مړي مخ یا بدن تور سوی وي یا د هغه صورت مسخ سوی وي نو هغه خلکو ته بیانول حرام دی.

د امام د دریدو ځای

﴿۱۵۸۸﴾: وَعَنْ نَافِعٍ اَبِيْ غَالِبٍ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَلَى جَنَازَةِ

د نافع ابو غالب رحمه الله څخه روایت دئ چي ما د یو سړي جنازه د انس بن مالک رضي الله عنه سره وکړل

رَجُلٍ فَقَامَ حِيَالَ رَأْسِهِ ثُمَّ جَاءُوا بِجَنَازَةِ امْرَأَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ فَقَالُوا يَا أَبَا

حضرت انس رضي الله عنه د جنازې سر ته نژدې ودریدئ او بیا د یو قریشي ښځي جنازه راوړل سوه او ورته وویل سول اې ابو

حَمْزَةَ صَلِّ عَلَيْهَا فَقَامَ حِيَالَ وَسَطِ السَّرِيرِ فَقَالَ لَهُ الْعَلَاءُ بْنُ زِيَادٍ هٰكَذَا

حمزه! پر دې لمونځ وکړه او س انس رضي الله عنه د جنازې د تخت د مینځ سره ودریدئ، علاء بن زیاد انس رضي الله عنه ته وویل

رَأَيْتَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ عَلَى الْجَنَازَةِ مُقَامَكَ مِنْهَا وَمِنَ الرَّجُلِ

ایا تا رسول الله صلی الله علیه وسلم په جنازه کي داسي ولاړ لیدلی دئ څنګه چي ته ددې ښځي د جنازې په منځ کي او د سړي د جنازې سر ته مخامخ ولاړ یې،

مُقَامَكَ مِنْهُ قَالَ نَعَمْ. رواه الترمذي و ابن ماجة و في رواية ابي داؤد نحوه مع زيادة و فيه مقام عند عجيزة المراة

انس بن مالک رضي الله عنه وویل هو، . ترمذي، ابن ماجه، او د ابو داؤد په یوه روایت کي دا الفاظ دي چي انس بن مالک د هغې ښځي د تشي سره نژدې ودریدئ.

تخریج: سنن الترمذي ۳\۳۵۲، رقم: ۱۰۳۴، وابن ماجه ۱\۴۷۹، رقم: ۱۴۹۴، وابوداؤد: ۳\۵۳۳، رقم: ۳۱۹۴.

تشريح : په دې مسئله کي چي د جنازې په لمانځه کي امام ته په جنازې کي کوم ځای دریدل پکار دي اختلاف دی او د دین د امامانو چي کوم مذهب دی د هغه پوره تفصیل په وضاحت سره د تیرو صفحاتو د اول فصل د یوه حدیث په تشریح کي بیان سوی دی .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دریم فصل)

د جنازې په لیدو سره دریدل

﴿۱۵۸۹﴾ : عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى قَالَ كَانَ سَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ وَقَيْسُ بْنُ

د حضرت عبد الرحمن بن ابو لیلی رضي الله عنه څخه روایت دئ چي سهل بن حنیف او قیس بن

سَعْدٍ قَاعِدَيْنِ بِالْقَادِسِيَّةِ فَمَرُّوا عَلَيْهِمَا بِجَنَازَةٍ فَقَامَا فَقِيلَ لَهُمَا إِنَّهَا مِنْ

سعد په قادسیه کي یو ځای ناست وه چي یوه جنازه هلته تیره سوه دواړه د هغه په لیدو سره ولاړ سول ، هغوی ته وویل سول چي دا خو د

أَهْلِ الْأَرْضِ أَيْ مِنْ أَهْلِ الذِّمَّةِ فَقَالَا إِنَّ لِنَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّتْ بِهِ

ذمي جنازه ده، هغوی وویل : د رسول الله ﷺ په خوا کي هم یو جنازه تیره سوې وه

جِنَازَةٌ فَقَامَ فَقِيلَ لَهُ إِنَّهَا جِنَازَةُ يَهُودِيٍّ فَقَالَ أَلَيْسَتْ نَفْسًا . متفق عليه

او رسول الله ﷺ ورته ولاړ سوی وو ، کله چي رسول الله ﷺ ته وویل سول چي دا جنازه خو د یهودي ده نو رسول الله ﷺ وفرمایل : ایا دی ساه لرونکی نه دئ . بخاري او مسلم .

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۲\۱۷۹، رقم: ۱۳۱۲، ومسلم ۲\۶۶۱، رقم: ۸۱- ۹۶۱.

تشريح : قادسیه د یو ځای نوم دی چي د کوفي څخه پر پنځلس کوس فاصله باندي پروت دی . په روایت کي ذمي په اهل زمین سره تعبیر سوی دی یا خو د هغوی د کمي رتبې کیدو په وجه یا دا چي مسلمانانو د هغوی مځکه کرله او د هغوی څخه به یې خراج اخیستی ځکه هغوی ته اهل زمین ویل سوي دي .

د رسول الله ﷺ ارشاد ایا دی انسان نه دی : د دې مطلب دا دی چي ایا دا د انسان جنازه نه ده چي د هغه په لیدو سره دي عبرت حاصل نه کړه سي حاصل دا چي په جنازه لیدو سره بیره محسوسیږي او عبرت حاصلیږي که هغه مسلمان وي که کافر ځکه د جنازې په لیدو سره زه ودریدم .

په تیرو صفحاتو کي دا هم ښودل سوي دي چي جنازه په لیدو سره دریدل د حضرت علي رضي الله عنه په روایت سره منسوخ سوی دی نو کیدای سي چي دې دواړو صحابه ته د هغه منسوخي علم نه وو ځکه نو دا حضرات به د جنازې په لیدو سره دریدلي وي.

د رسول الله ﷺ عادت

﴿۱۵۹۰﴾: وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبادة بن صامت رضي الله عنه څخه روایت دئ چي کله به رسول الله ﷺ

إِذَا اتَّبَعَ الْجَنَازَةَ لَمْ يَقْعُدْ حَتّٰى تُوضَعَ فِي اللَّحْدِ فَعَرَضَ لَهُ حَبْرٌ فَقَالَ هٰكَذَا

د یو جنازې سره تلئ نو تر هغو پوري نه کښینستئ تر څو پوري چي هغه په قبر کي نه وو ایښودل سوې. یو یهودي عالم د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضر سو او عرض یې وکړ

نَصْنَعُ يَا مُحَمَّدُ قَالَ فَجَلَسَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ وَقَالَ خَالِفُوهُمْ. رواه الترمذي و ابوداؤد وا بن ماجة و قال الترمذي هذا حديث غريب و بشر بن رافع الراوي ليس بالقوي.

اې محمد! موږ هم داسي کوو، د راوي بیان دئ چي ددې وروسته به رسول الله ﷺ د مړي ښخولو یا په لحد کي د کښته کولو څخه مخکي کښینستئ او فرمایل به یې په دې اړه تاسو د یهودو مخالفت وکړئ. ترمذي، ابوداؤد، ابن ماجه، ترمذي ویلي دي دا حدیث غریب دئ، بشر بن رافع راوي قوي نه دئ.

تخريج: سنن الترمذي ۳\۳۴۰، رقم: ۱۰۲۰، وابوداؤد: ۳\۵۲۰، رقم: ۳۱۷۶، وابن ماجه ۱\۴۹۳، رقم: ۱۵۴۵.

په جنازه کي ناسته

﴿۱۵۹۱﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَنَا بِالْقِيَامِ فِي الْجِنَازَةِ ثُمَّ جَلَسَ بَعْدَ ذٰلِكَ وَأَمَرَنَا بِالْجُلُوسِ. رواه احمد

د حضرت علي رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ موږ ته حکم راکړئ چي د جنازې په لیدو

سره چي ودريږئ بيا رسول الله ﷺ كښيېنستئ او موږ ته يې هم د ناستي حكم راكړئ. احمد.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۱\۸۲.

تشريح: د دې حديث د ښكاره مفهوم څخه دا خبره ثابته سوه چي مخكي خو جنازه په ليدو سره د دريدو حكم وو خو وروسته دا حكم منسوخ كړه سو اوس د دې وروسته مسئله داده چي كوم خلك د جنازې سره نه مگر چي ناست وي هغوى ته جنازه په ليدو سره دريدل نه دي پكار.

﴿۱۵۹۲﴾: وَعَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ سِيْرِيْنَ قَالَ أَنَّ جَنَازَةً مَرَّتْ بِالْحَسَنِ بْنِ عَلِيّ

د محمد بن سيرين رحمه الله څخه روايت دئ چي حسن بن علي رضي الله عنه

وَابْنِ عَبَّاسٍ فَقَامَ الْحَسَنُ وَلَمْ يَقُمْ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقَالَ الْحَسَنُ أَلَيْسَ قَدْ

او د ابن عباس رضي الله عنه سره نژدې يوه جنازه تيره سوه، د دې په ليدو سره حسن بن علي رضي الله عنه ولاړ سو مگر ابن عباس رضي الله عنه ولاړ نه سو، حسن ابن عباس ته وويل:

قَامَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ لِجَنَازَةِ يَهُوْدِيّ قَالَ نَعَمْ ثُمَّ جَلَسَ. رواه النسائي

ايا رسول الله ﷺ د يهودي د جنازې په ليدلو سره ولاړ نه سوو، ابن عباس وويل: هو، مگر بيا ناست وو. (و نه دريدئ) نسائي.

تخريج: سنن النسائي ۴\۴۶، رقم: ۱۹۲۳.

تشريح: د ابن عباس رضي الله عنه د جواب مطلب دادى چي مخكي خو بيشكه دا يې معمول وو چي جنازه په ليدو سره به دريدى خو ورسته يې دا معمول سوى وو چي جنازه په ليدو سره به نه دريدى مگر ناست به وو نو جنازه په ليدو سره د دريدلو حكم منسوخ سوى دى.

د حضرت حسن رضي الله عنه د عمل په باره كي علماء ليكي كيداى سي چي حسن رضي الله عنه ته د دې حكم د منسوخ كيدو علم نه وو سوى څكه هغه يوازي دا چي جنازه په ليدو سر دريدى مگر هغه د ابن عباس رضي الله عنه پر نه دريدو هم اعتراض وكړى.

كله چي نبي كريم ﷺ د يوې يهودى جنازه وليدل

﴿۱۵۹۳﴾: وَعَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيْهِ أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيّ كَانَ جَالِسًا

حضرت جعفر بن محمد د خپل پلار څخه روايت كوي چي حسن بن علي رضي الله عنه ناست وو چي

فَمُرَّ عَلَيْهِ بِجَنَازَةٍ فَقَامَ النَّاسُ حَتّٰى جَاوَزَتِ الْجَنَازَةُ فَقَالَ الْحَسَنُ إِنَّمَا مُرَّ

يو جنازه تيره سوه، خلک و دريدل تر څو چي جنازه تيره سوه، حسن بن علي وويل:

بِجَنَازَةِ يَهُودِيٍّ وَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلٰى طَرِيقِهَا جَالِسًا

رسول الله ﷺ په يو ځای کي تشريف فرما وو چي د يو يهودي جنازه پر هغه لور تيره سوه،

وَكَرِهَ أَنْ تَعْلُوَ رَأْسَهُ جَنَازَةُ يَهُودِيٍّ فَقَامَ. رواه النسائي.

رسول الله ﷺ دا کار بد وګڼئ چي د يهودي جنازه د رسول الله ﷺ تر سره تيره سي له دې کبله رسول الله ﷺ ودريدئ. نسائي.

تخريج: سنن النسائي ۴۷\۴، رقم: ۱۹۲۶.

تشريح: د حضرت حسن رحمة الله عليه د ارشاد مطلب دادی چي رسول الله ﷺ د يهودي جنازه په ليدو سره چي ولاړ وو نو د دې وجه د مړي احترام نه وو مګر اصل حقيقت خو دا وو چي رسول الله ﷺ دا خبره خوښه نه کړه چي د يهودي جنازه د رسول الله ﷺ د سر څخه پورته سي ګويا حضرت حسن رضي الله عنه د خپل ارشاد په ذريعه پر هغو خلکو اعتراض وکړی چي جنازه په ليدو سره نه وه دريدلي.

اوس د دې مخکي چي کوم حديث تير سوی دی د هغه څخه معلومه سوه چي حضرت حسن رضي الله عنه نه يوازي دا چي جنازه په ليدو سره ودريدی مګر پر ابن عباس رضي الله عنه يې ځکه اعتراض وکړی چي هغه جنازه په ليدو سره نه وه دريدلی او دلته په دې حديث کي دا بيانيږي چي کوم خلک جنازه په ليدو سره ودريدل حضرت حسن رضي الله عنه پر هغوی اعتراض وکړی.

نو د دې اختلاف په باره کي محدثين ليکي دا واقعه چي دلته بيانيږي تر هغه پيښې وروسته ده کومه چي د دې مخکي په حديث کي بيانه سوې ده مخکي حضرت حسن رضي الله عنه ته د منسوخي علم نه وو سوی ځکه هغه ابن عباس رضي الله عنه باندي اعتراض وکړی خو وروسته د تحقيق دا ثابته سوه چي رسول الله ﷺ په مخکنی وجه د يهودي د جنازې په ليدو سره دريدلی وو او دا چي جنازه په ليدو سره د دريدو حکم اوس منسوخ سوی دی نو هغه پر دې وخت پر هغو خلکو باندی اعتراض وکړی چي جنازه په ليدو سره دريدلي وه.

په هر حال جنازه په ليدو سره ودريدی نور هم څو وجهي دي مثلاً ډير وار داسي کيږي چي

رسول الله ﷺ به د بيري او عبرت په وجه جنازه په ليدو سره ودريدى كله د ملائكه د تعظيم په وجه به ودريدى چي د جنازې سره به وو كله به رسول الله ﷺ ځكه ودريدى چي رسول الله ﷺ جنازه په خپل سر مبارك اخستل نه خوښول.

شيخ عبدالحق محدث دهلوي رحمة الله عليه ليكلي دي دا حديث منقطع دى ځكه چي امام باقر رحمة الله عليه د حضرت حسن ﷺ په زمانه كي نه وو.

﴿۱۵۹۴﴾: وَعَنْ اَبِي مُوسٰى أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا مَرَّتْ

د حضرت ابو موسى ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: هر كله چي تيريږي

بِكَ جِنَازَةُ يَهُودِيٍّ أَوْ نَصْرَانِيٍّ أَوْ مُسْلِمٍ فَقُومُوا لَهَا فَلَسْتُمْ لَهَا تَقُومُونَ إِنَّمَا تَقُومُونَ لِمَنْ مَعَهَا مِنَ الْمَلَائِكَةِ. رواه احمد

ستا سو په مخكي د يو يهودي، نصراني يا مسلمان جنـــازه نو ودريږئ تاسو د جنازې (د ادب او احترام) لپاره نه بلكه د هغه ملائكو لپاره ودريږئ چي د جنازې سره وي. احمد.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۴\۳۹۱.

تشريح: ځرنګه چي پورته بيان سوى دى چي جنازه په ليدو سره د دريدو مختلفي وجهي دي په هغه كي يوه وجهه دلته بيانيږي او هغه دا چي د دريدو حكم مخكي وو اوس منسوخ سوى دى د دې وضاحت هم د تيرو حديثو په تشريح كي بيان سوى دى.

﴿۱۵۹۵﴾: وَعَنْ اَنَسٍ أَنَّ جَنَازَةً مَرَّتْ بِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَامَ فَقِيلَ إِنَّهَا جَنَازَةُ يَهُودِيٍّ فَقَالَ إِنَّمَا قُمْنَا لِلْمَلَائِكَةِ. رواه النسائي.

د حضرت انس ﷺ څخه روايت دئ چي يوه جنازه د رسول الله ﷺ سره تيره سوه، نو رسول الله ﷺ ودريدئ، رسول الله ﷺ ته وويل سول چي دا خو د يهودي جنازه ده، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: زه د ملائكو له كبله ودريدم. نسائي.

تخريج: سنن النسائي ۴\۴۸، رقم: ۱۹۲۸.

د جنازې په لمانځه کې درې صفه جوړول

﴿۱۵۹۶﴾: وَعَنْ مَالِكِ بْنِ هُبَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت مالک بن هبیرة رضي الله عنه څخه روایت دئ چې ما د رسول الله ﷺ څخه اوریدلي دي

يَقُوْلُ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَمُوتُ فَيُصَلِّي عَلَيْهِ ثَلَاثَةُ صُفُوفٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا

چې فرمایل یې: هر کله چې یو مسلمان مړ سي او د هغه په جنازه کې درې صفه د لمانځه جوړ سي

أَوْجَبَ فَكَانَ مَالِكٌ إِذَا اسْتَقَلَّ أَهْلَ الْجَنَازَةِ جَزَّأَهُمْ ثَلَاثَةَ صُفُوفٍ لِهٰذَا

نو الله تعالی د هغه لپاره جنت واجبوي، ددې حدیث د اوریدو وروسته به حضرت مالک کله چې د جنازې په لمانځه کې تر درې صفو کم ولیدل نو هغوی به یې پر درو صفو ویشل.

الْحَدِيثِ. رواه ابوداؤد و في رواية الترمذي قال كان مالك بن هبيرة اذا صلى على جنازة فتقال الناس عليها جزاهم ثلثة اجزاء ثم قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من صلى عليه ثلثة صفوف اوجب.

ابوداؤد. د ترمذي په یو روایت کې دي چې مالک بن هبیرة به کله د جنازې کولو اراده وکړه او لږ خلک به یې ولیدل نو هغوی به یې پر درو برخو وویشل بیا به یې وویل: رسول الله ﷺ فرمایلي دي پر چا چې درې صفه لمونځ وسي نو د هغه لپاره شفاعت واجب سي. ابن ماجه هم داسي روایت کړی ی.

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\ ۵۱۴، رقم: ۳۱۶۶، و رواية الترمذي في سننه ۳\ ۳۴۷، رقم: ۱۰۲۹، وابن ماجه ۱\ ۴۷۸، رقم: ۱۴۹۰.

تشريح: د اسلامي عقائدو دا یوه واضحه مسئله ده هر سړي ته دا عقیده ساتل ضروري دی چې پر الله تعالی باندي هیڅ شی واجب نه دی یعني د هغه بزرګ وبرتر ذات د څه شي کولو باندي مجبور نه دی مګر دلته په حدیث کې فرمایل سوي دي چې الله تعالی جنت واجب کوي ځکه علماء د حدیث دا مطلب بیانوي چې د کوم سړي د جنازې په لمانځه کې د مسلمانانو درې صفونه ګډ سي د دې بشارت پر موجب الله تعالی پر خپل ځان باندي دا واجب وي چې هغه به په

جنت کي داخل کړي گويا دلته په حديث کي چي د کوم وجوب ذکر کيږي هغه د الله تعالى د فضل او د هغه د وعدې د مناسبت څخه دى د دې مطلب دادى چي الله تعالى د داسي سړي په جنت کي د داخليدو وعده کړې ده او ښکاره ده چي الله تعالى کومه وعده وکړي او هغه دي پوره نسي دا ناممکنه ده ځکه د وعدې د پوره کولو او د خپل فضل او کرم د اظهار په توگه الله تعالى د څه مجبوري يا د دباو لاندي نه مگر پر ځان باندي دا واجب کوي چي داسي سړى په جنت کي داخل کړي دې ته اصطلاحا وجوب لغيره وايي چي د دې خلاف نه دى هو وجوب لذاته د الله تعالى د ذات لپاره ممتنع دى چي د هغه په باره کي پورته اسلامي عقيده بيان سوې ده کرماني رحمة الله عليه ليکلي دي د جنازې په لمانځه کي په ټولو صفونو کي زيات افضل تر ټولو وروسته صف دى پر خلاف د نورو لمونځونو چي په هغه کي د ټولو مخکي صف تر ټولو زيات افضل وي.

او علماء دا مسئله ليکي چي د جنازې د لمانځه وروسته د مړي لپاره دي دعا نه کوي ځرنگه چي په نورو لمونځونو کي د سلام گرځولو وروسته دي دعا وغوښتل سي ځکه چي په دې سره د جنازې په لمانځه کي د اضافتوب اشتباه ده.

د جنازې دعاء

﴿۱۵۹۷﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الصَّلٰوةِ عَلَى الْجَنَازَةِ

د حضرت ابوهريرة ﷛ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به په جنازه کي دا دعاء کول:

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ رَبُّهَا وَأَنْتَ خَلَقْتَهَا وَأَنْتَ هَدَيْتَهَا لِلْإِسْلَامِ وَأَنْتَ قَبَضْتَ رُوحَهَا

اللهم انت ..... فاغفرله. اي الله! ته دده پروردگار يې تا دى پيدا کړى دئ او تا د اسلام په لور هدايت ورته کړئ دئ او تا يې روح قبض کړې ده

وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِسِرِّهَا وَعَلَانِيَتِهَا جِئْنَاكَ شُفَعَاءَ فَاغْفِرْ لَهُ. رواه ابوداؤد.

ته دده په ظاهر او باطن ته ښه خبردار يې موږ دده سفارش ته راغلي يو ته دى و بخښې. ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\۵۳۸، رقم: ۳۲۰۰.

د کوچني مړي دعاء

﴿۱۵۹۸﴾: وَعَنْ سَعِيْدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ صَلَّيْتُ وَرَاءَ أَبِي هُرَيْرَةَ عَلَى صَبِيٍّ لَمْ يَعْمَلْ خَطِيئَةً قَطُّ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ اللَّهُمَّ أَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ . رواه مالك

د حضرت سعيد بن المسيب رضي الله عنه څخه روايت دئ چي ما په ابوهريرة رضي الله عنه پسي د يو داسي کوچني د جنازې لمونځ وکړ چي هغه هيڅکله هم ګناه نه وه کړې نو په لمانځه کي ما د ابوهريرة څخه دا واوريدل: اللهم اعذه من ...... اې الله! دی د قبر د عذاب څخه وساتې. مالک.

تخريج: الامام مالک في الموطا ۱۱ ۲۲۸، رقم: ۱۸.

تشريح: علامه ابن حجر رحمة الله عليه فرمايي چي د روايت الفاظ (يعمل خطيبة قط) يعني هيڅ کله ګناه نه وي ځيني سوې لفظ د صبی يعني د بچي صفت کاشفه دی ځکه چي پر غير بالغ نه ګناه کيدل مقصور نه دي.

د ابوهريره رضي الله عنه دعاء: اې الله! دې کوچني ته د قبر د عذاب څخه پناه ورکړه، په دې کي د قبر د عذاب سزا او د قبر سوال او جواب مراد نه دی مګر د دې څخه مراد دادی چي اې الله دا کوچنی د قبر د حسرت او غم، د قبر د وحشت او د قبر د دباو کولو او د بيرې څخه په امان کي وساتې او بنکاره ده چي د قبر په دباو کي هر سړی اخته کيږي که بالغ وي که نا بالغ.

په قبر کي د کوچنيانو سوال او جواب وي که نه؟

په دې اړه د علماء بېل بېل قولونه دي چي څرنګه د بالغو څخه سوال او جواب کيږي که نه د ځيني حضراتو قول خو دادی چي د کوچنيانو څخه به سوال او جواب کيږي کله چي د نورو حضراتو قول دادی چي کوچنيان به د دې څخه مستثنی وي د هغوی څخه به هيڅ سوال او جواب نه کيږي او دا قول صحيح دی ځکه چي پر غير مکلف باندي په عذاب کي اخته کيدل د اصول شريعت خلاف دی.

د کوچني د جنازې لمونځ

﴿۱۵۹۹﴾: وَعَنِ الْبُخَارِيِّ تَعْلِيقًا قَالَ يَقْرَءُ الْحَسَنُ عَلَى الطِّفْلِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَيَقُولُ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا سَلَفًا وَّفَرَطًا وَّ ذُخْرًا وَّأَجْرًا .

د امام بخاري (رح) څخه دا حديث معلق (يعني بېله سنده) روايت دئ چي حضرت حسن بصري

رضی اللہ عنہ به د كوچني د جنازې په لمانځه كي (د تكبير اولى وروسته د سبحانك اللهم پر ځاى) سورة فاتحه ويل او بيا به يې دا دعاء كول: اللهم...واجرا. اې الله! دى زموږ پيشوا وګرځوې او زموږ پيش رو يې جوړ كړې او ذخيره او ثواب يې وګرځوې. بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ٣\٢٠٣، رقم: ٦٥.

تشريح: سلف هغه مال ته وايي چي مخكي استول سوى وى تر څو منزل ته په رسيدو سره د هغه څخه فائده حاصله سي همداسي فرط د لښكر هغه سړي ته ويل كيږي چي د لښكر څخه مخكي په رسيدو سره د خوراك څيښاك او نور سامان انتظام كوي.

دلته په دعا كي د دواړو څخه مراد دادى چي دا كوچنيان به د قيامت په ورځ زموږ د بهترى خير او منفعت باعث جوړ سي په دې توګه چي الله تعالى ته به زموږ شفاعت وكړي ذخره هغه مال ته وايي چي د ذخيرې په توګه ايښول سوى وي چي د حاجت او ضرورت په وخت په كار راسي.

د كوچني لمونځ

﴿١٦٠٠﴾: وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ اَلطِّفْلُ لَا يُصَلِّي عَلَيْهِ لَا يَرِثُ وَلَا يُورَثُ حَتّٰى يَسْتَهِلَّ. رواه الترمذي و ابن ماجة الا انه لم يذكروا الا يوريب.

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: پر كوچني دي لمونځ نه كيږي، نه دي هغه د چا وارث وي او نه دي څوک د هغه وارث وي تر څو پوري چي د زيږيدني پر وخت د هغه آواز وانه وريدل سي. ترمذي، ابن ماجه، مګر ابن ماجه (ولا يورث) لفظ نه دى ذكر كړئ.

تخريج: سنن الترمذي ٣\٣٥٠، رقم: ١٠٣٢، و ابن ماجه ١\٤٨٣، رقم: ١٥٠٨.

امام او مقتديان دي يو برابر ولاړ وي

﴿١٦٠١﴾: وَعَنْ أَبِي مَسْعُوْدِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ نَهٰى رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابي مسعود انصاري رضی اللہ عنہ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ د دې څخه منعه فرمايلې ده

وَسَلَّمَ أَنْ يَّقُوْمَ الْإِمَامُ فَوْقَ شَيْءٍ وَالنَّاسُ خَلْفَهُ يَعْنِيْ أَسْفَلَ مِنْهُ. رواه الدار قطني في المجتبى في كتاب الجنائز.

چي امام دي پر يو لوړ ځاى يا لوړ شي ولاړ وي او خلک تر ده كښته ولاړ وي. دارقطني د

مجتبى كتاب الجنائز كي بيان كړى دئ

تخريج: سنن الدار قطني ١٢\٨٨، رقم: ١.

تشريح : د جنازې په لمانځه كي د امام لپاره دا منعه دى چي هغه پريو لوړ ځاى ودريږي او ټول مقتديان دي تر هغه لاندي وي د دې ځخه معلومه سوه چي دا خبره به په طريق اولى سره منعه ده چي يوازي امام خو دي لاندي ولاړ وي او مقتديان دي پورته ولاړ وي دا مسئله د ټولو لمونځو ده د جنازې د لمانځه تخصيص پكښې نسته، د حديث الفاظ هم مخصوص نه دي مګر د مشكوة مصنف دا حديث د جنازې پر لمانځه په محمول كولو سره په دې باب كي نقل كړى دى د دې ځخه واضح كيږي چي دا حديث په دې باب كي هم وارد سوى دى او د دې وجه داده چي خلك به د جنازې په لمانځه كي دا طريقه اختيار كړي نو د دې ځخه يې منعه كړل.

============

بَابُ دَفْنِ الْمَيِّتِ (د مړي ښخولو بيان)

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړى فصل)

پر لحد اومې خښتي اېښودل

﴿١٦٠٢﴾: عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ فِي مَرَضِهِ الَّذِي هَلَكَ فِيهِ الْحَدُوا لِي لَحْدًا وَانْصِبُوا عَلَيَّ اللَّبِنَ نَصْبًا كَمَا صُنِعَ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ. مسلم

د حضرت عامر بن سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه ځخه روايت دئ چي سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه په خپل هغه ناروغى كي چي پكښې وفات سو وويل : زما د ښخولو لپاره لحد جوړ كړئ او پر ما اومې خښتي ودروئ لكه ځرنګه چي د رسول الله ﷺ په لحد كي سوي وه. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ١٢\٦٦٥، رقم: ٩٠-٩٦٦.

د لغاتو حل: (لحدًا): الحَد يُلحد: اذا حفر اللحد، واللحد: هو الشق تحت الجانب القبلي من القبر.

تشريح : لحد په قبر كي د قبلې خوا ته جوړي سوي هغي كندي ته وايي چي په هغه كي مړى اېښودل كيږي په كوم قبر كي چي داسي كنده جوړيږي هغه ته بغلي قبر وايي د دې حديث ځخه معلومه سوه چي بغلي قبر جوړول مستحب دى.

ابن همام رحمة الله عليه فرمايي زموږ په نزد په قبر كي لحد جوړول سنت دی په شرط د دې چي څه مجبوري نه وي يعني كه مځكه پسته وي او لحد په جوړولو سره د قبر كښېنستو بيره وي نو بيا په قبر كي لحد جوړول نه دی پكار مگر صندخ دي جوړ كړه سي.

د حضرت سعد رضي الله عنه ارشاد: پر ما اومې خښتي ودروئ، د دې مطلب دادی چي زما لحد په امو خښتو بند كړی علماء ليكي چي د رسول الله ﷺ د قبر مبارك لحد په اومو خښتو سره بند كړه سوی وو.

په قبر كي د څادر اچول

﴿۱۶۰۳﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ جُعِلَ فِي قَبْرِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَطِيفَةٌ حَمْرَاءُ. رواه مسلم

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي د رسول الله ﷺ په قبر كي سور څادر اچول سوی وو. مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۲\۶۶۵، رقم: ۹۱- ۹۶۷.

د لغاتو حل: (قطيفة): الكساء (څادر).

تشريح: د رسول الله ﷺ يو خادم وو د هغه نوم شعران وو هغه د صحابه كرامو د خوښی او اجازت څخه ماسيوا په خپله دا پټو د رسول الله ﷺ په قبر كي اوار كړي وو او د دې وجه يې دا بيان كړه چي زه دا قطعي نه خوښوم چي كوم پټو مبارك رسول الله ﷺ استعمال كړی وو هغه دي د رسول الله ﷺ وروسته بل سړی استعمال كړي.

ځيني علماء دا وايي چي په قبر كي پټو اېښول د رسول الله ﷺ د خصائصو څخه نه وو او س د بل چا لپاره اجازت نسته چي د هغه په قبر كي دي پټو خپور كړه سي يا كښېښودل سي ځيني حضراتو ليكلي دي چي د رسول الله ﷺ په قبر كي د پټو ايښولو په باره كي هم په صحابه كي د چاد بنې رائې اظهار ونه كړ حضرت علي رضي الله عنه دا سخته رد كړه چي هغه په قبر مبارك كي پټو ولي كښېښوی علامه ابن عبدالبر رحمة الله عليه په كتاب استيعاب كي دا ليكلي دي چي هغه پټو چي شعران د رسول الله ﷺ پر قبر مبارك اچولی وو د قبر د پټولو مخكي وكښل سو.

په هر حال علماء په قبر كي لاندي څه جامه هوارول مكروه گرځولي دي ځكه چي په دې كي د مال اسراف او د هغه ضائع كول دي.

د قبر شکل

﴿۱۶۰۴﴾: وَعَنْ سُفْيَانَ التَّمَارِ أَنَّهُ رَأَى قَبْرَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُسَنَّمًا. رواه البخاري

د حضرت سفيان تمار رحمه الله څخه روايت دئ چي هغه د رسول الله ﷺ قبر مبارک وليدئ چي د اوښ د قوب (ماهي پشت) په ډول وو. بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۶۵۵، رقم: ۱۳۹۰.

تشريح: امام مالک رحمة الله عليه، امام احمد رحمة الله عليه او امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه نه يوازي دا حديث مګر د دې ماسيوا نور هم صحيح حديثونه د خپل دې مذهب مستدل ګرځولي دي چي قبر د اوښ د بوق په ډول جوړول د مسطح جوړولو څخه افضل دی د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد قبر مسطح جوړول افضل دی.

د قبرو لوړول منعه دي

﴿۱۶۰۵﴾: وَعَنْ أَبِي الْهَيَّاجِ الْأَسَدِيِّ قَالَ قَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَلَا أَبْعَثُكَ

د حضرت ابو الهياج الاسدي رحمه الله څخه روايت دئ چي ما ته حضرت علي رضي الله عنه بن ابي طالب وويل: ايا زه تا په هغه کار مامور نه کړم

عَلَى مَا بَعَثَنِي عَلَيْهِ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ لَا تَدَعَ تِمْثَالًا إِلَّا

په کوم چي زه رسول الله ﷺ مامور کړی وم او هغه دادئ چي کوم ځای عکس ووينئ نو هغه

طَمَسْتَهُ وَلَا قَبْرًا مُشْرِفًا إِلَّا سَوَّيْتَهُ. رواه مسلم

نيست او نابود کړه او چيري چي لوړ قبر ووينې نو هغه برابر کړه. مسلم

تخريج: صحيح مسلم: ۲\۶۶۶، رقم: ۹۳- ۹۶۹.

تشريح: علماء ليکي چي د ځان سره تصوير ساتل هم حرام دی او هغه خرابول واجب دی او د هغه مخ ته کښينستل ناجائز دی کوم قبر چي لوړ ووينې هغه برابر کړي د دې مطلب دادی که قبر ډير لوړ جوړ سوی وي نو هغه دومره را کښته کړي چي د ځمکي د سطح سره نژدې سي يوازي د هغه نښه پاته سي چي د هغه اندازه يوه لويشت ده ځکه چي مسنون دادی په کتاب

الازهر کي د علماء دا قول ليکلی دی چي قبر په اندازه د يوه لويشت پورته کول مستحب دی او تر دې زيات مکروه دی او تر يوه لويشت زيات پورته قبر غورځول يعني يوازي په اندازه د يوه لويشت پاته پريښودل مستحب دی.

پوخ قبر منعه دئ

﴿۱۶۰۶﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُجَصَّصَ الْقَبْرُ وَأَنْ يُبْنَى عَلَيْهِ وَأَنْ يُقْعَدَ عَلَيْهِ. رواه مسلم

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ ددې څخه منعه فرمايلې ده چي قبر دي پوخ جوړ کړل سي يا پر قبر دي عمارت جوړ کړل سي او پر قبر باندي د ناستي څخه يې منعه فرمايلې ده. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم: ۲\۶۶۷، رقم: ۹۴–۹۷۰.

تشريح: په کتاب اظهار کي ليکلي دي چي د قبرونو د ګچ کاري ممانعت د کراهت په توګه دی يعني په قبرونو ګچ کاري کول مکروه دی بيا د ممانعت دا حکم د دواړو صورتونو لپاره دی يعني که د قبر خښتي ګچ کړل سي يا پر قبر باندي د ګچو کار وکړل سي دواړه مکروه دي د قبر پورته څه عمارت لکه ګنبده يا قبه جوړول صحيح نه دي مګر په يو قبر که څه عمارت جوړ سوی وي نو د هغه غورځول واجب دی که څه هم هغه مسجد وي.

علامه تور پشتي رحمة الله عليه فرمايي پر قبرونو باندي عمارت جوړول دوو شيانو ته محتمل دي خواه پر قبر باندي د بري او خښتي سره څه عمارت جوړ کړه سي خواه د قبر پورته څه خيمه وغيره ودروي دواړه صورتونه ممنوع دي ځکه چي ددې شيانو هيڅ فائده نسته علامه تور پشتي رحمة الله عليه دا هم فرمايلي دي چي د دې ممانعت يو سبب دا هم دی چي دا د جاهليت فعل دی يعني کفارو به د مړي پورته لس لس ورځي سوري کوله ځکه د دې مشابهت څخه د ځان ساتلو لپاره هم مقصود دی.

پر قبر باندي د ناستي څخه ځکه منعه فرمايل سوې ده چي دا د مومن د اکرام او شرف خلاف دی په دې توګه چي د قبر پورته په ناستي سره د صاحب قبر تحقير او سپکاوی لازميږي.

ځيني حضرات فرمايي د قبر پورته د ناستي څخه مراد دادی چي يو سړی د رنځ او غم د اظهار لپاره د قبر پورته مسلسل کښيني څرنګه چي ځيني خلک د فقر او دنيا څخه د ليري والي په

اختيارولو سره خپل يو محسن او متعلق قبر خپل د اوسيدو ځای جوړوي نو د دې څخه منعه فرمايل سوې ده.

د قبرو په هکله يو څو احکام

﴿۱۶۰۷﴾: وَعَنْ أَبِي مَرْثَدٍ الْغَنَوِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَجْلِسُوا عَلَى الْقُبُورِ وَلَا تُصَلُّوا إِلَيْهَا. رواه مسلم

د حضرت ابو مرثد الغنوي رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: پر قبرو مه کښينئ او مه د قبرو په لور لمونځ کوئ. مسلم

تخريج: صحيح مسلم: ۶۶۸\۲، رقم: ۹۷- ۹۷۲.

تشريح: محقق ابن همام رحمة الله عليه فرمايي په قبرونو کي کښېنستل او هغه ته نږدې ورتلل مکروه دی د ځينو خلکو دا عادت دی چي هغوی په خپلي هديره کي د خپل يو قريب قبر ته د رسيدو لپاره بېله تکليفه پر قبرو خيژي او هغوی تر پښو لاندي کوي دا ډيره غلطه خبره ده.

د ضرورت په وخت کي مثلا د قبر د کښلو لپاره يا د مړي د ښخولو لپاره په هديره کي تګ راتګ جائز دی ، په هديره کي لوڅي پښې تلل مستحب دي او قبر ته تکيه وهل او بېدېدل مکروه دي. د قبرونو سره استنجاء وهل کوچني يا غټي بولي کول خو د زيات کراهت خبره ده هديرې ته د راتګ په باره کي هر هغه شی مکروه دی کوم چي د سنت څخه نه دی ثابت په دې اړه يوازي قبرونو ته تلل او هلته په ولاړي ولاړي دعا غوښتل د سنت څخه ثابت دي د رسول الله ﷺ په باره کي نقل دي چي کله به يې جنت البقيع هديرې ته تشريف وړی نو هلته به يې دا فرمايل (السلام عليکم دار قوم مؤمنين وانا ان شاءالله بکم لاحقون واسئل الله ولکم العافية) يعني اې د مومنانو کوره پر تاسو دي سلام وي موږ انشاء الله ستاسو سره پيوست کيږو د الله تعالی څخه ستاسو امن او عافيت غواړو (ملا علي قاري رحمة الله عليه).

د ملا علي قاري رحمة الله عليه په دې الفاظو سره څه اشکال پيدا کيږي چي دلته خو دا ثابته سوه چي د قبرونو د زيارت په اړه کي خو يوازي قبرونو ته تلل او هلته دعا غوښتل د سنت څخه ثابت دی ځرنګه چي ملا علي قاري رحمة الله عليه هم د دې باب د دريم فصل په يوه حديث کي چي د ابن عمر رضي الله عنه څخه نقل دی په تشريح کي هغه حديثونه نقل دي نو د دې جواب به دا وي چي د قران کريم تلاوت په دعا کي شامل دي ځکه د قرآن کريم تلاوت هم حکما دعا ده نو دا مکروه

نه دي.

د حديث اخري الفاظ (ولا تصلوا اليها) اومه د قبرو خواته لمونځ کوئ په رڼا کي علماء ليکي چي کوم سړی قبر ته يا د قبر وخاوند ته د تعظيم په وجه د قبر خواته لمونځ کوي نو دا ځرګنده کفر دی که د قبر يا صاحب قبر په نظر کي نه وي بيا هم قبر ته لمونځ کول مکروه تحريمي دی دا حکم د جنازې هم دی کله چي د لمونځ کوونکي مخ ته پرته وي مګر په دې کي خو نور هم زيات کراهت دی حاصل دا چي د لمونځ کونکي مخته بايد قبر او جنازه نه وي.

پر قبر د کښېنستلو عذاب

﴿۱۶۰۸﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَأَنْ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ فَتُحْرِقَ ثِيَابَهُ فَتَخْلُصَ إِلَى جِلْدِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرٍ . رواه مسلم

که په تاسو کي څوک د اور پر سکروټو کښېني او هغه د هغه جامې وسوځي د هغه پوست ته ورسيږي نو دا ددې څخه غوره ده چي هغه پر قبر کښېني. مسلم

تخريج: صحيح مسلم: ۲\۶۶۷، رقم: ۹۶- ۹۷۱.

تشريح : مطلب دا چي که يو سړی د اور سربيره کښېني او هغه او ر د هغه جامې په سوزولو سره د هغه بدن ته ورسيږي او د بدن برخي سوزوي ددې تکليف څخه د قبر پورته ناستي تاوان او تکليف ډير زيات دی.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د نبي کريم ﷺ قبر مبارک

﴿۱۶۰۹﴾: عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ كَانَ بِالْمَدِيْنَةِ رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا يَلْحَدُ

د حضرت عروة بن الزبير رضي الله عنه څخه روايت دئ چي په مدينه کي دوه کسان وه چي په هغوی کي يو ه لحد جوړوئ

وَالْآخَرُ لَا يَلْحَدُ فَقَالُوْا أَيُّهُمَا جَاءَ أَوَّلاً عَمِلَ عَمَلَهُ فَجَاءَ الَّذِيْ يَلْحَدُ فَلَحَدَ لِرَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رواه في شرح السنة

او بل لحد نه جوړوئ، د رسول الله ﷺ د وفات وروسته د صحابه كرامو دا رايه سوه چي په هغو كي كوم يو لومړی راسي هغه دي خپل كار وكړي نو لحد جوړولو والا مخكي راغلی او د رسول الله ﷺ لپاره لحد تيار كړل سو . شرح السنة

تخريج: البغوي في شرح السنة ۵\۳۸۹، رقم: ۱۵۱۰.

تشريح: ابو عبيده بن الجراح رضي الله عنه د لوئ عظمت او فضيلت مالك صحابي دی د جليل القدر صحابه رضي الله تعالى عنهم د شمير څخه دی د عشره مبشره يعني هغه لس خوش نصيبه صحابؤ څخه يو دی چي رسول الله ﷺ ورته په دنيا كي د جنتي كيدو زيری وركړی وو .

د دې روايت څخه معلومه سوه چي كه څه هم بغلي قبر افضل دی مگر صندوقي قبر هم مشروع دی كه صندوقي قبر مشروع نه وای نو ابو عبيده رضي الله عنه به صندوقي قبر نه كنبی .

د قبر لحد

﴿۱۶۱۰﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اَللَّحْدُ لَنَا وَالشَّقُّ لِغَيْرِنَا. رواه الترمذي وأبو داود وابن ماجه رواه احمد عن جرير بن عبد الله

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: لحد زموږ لپاره دئ او شق زموږ څخه د پرته لپاره (يعني لحد د انبياؤ لپاره خاص دئ او شق يعني خلاص قبر د ټولو لپاره جائز دئ) . ترمذي، ابوداؤد، نسائي، ابن ماجه، احمد د جرير بن عبد الله څخه روايت كړئ دئ .

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\ ۵۴۴، رقم: ۳۲۰۸، والترمذي ۳\ ۳۶۳، رقم: ۱۰۴۵، والنسائي ۴\ ۸۰، رقم: ۲۰۰۸، وابن ماجه ۱\ ۴۹۶، رقم: ۱۵۵۴.

تشريح: علماؤ د دې حديث څو معناوي بيان كړي دي مگر زياته صحيح معنى داده چي لحد يعني بغلي قبر زموږ انبياء د جماعت لپاره دی گويا د لحد فضيلت بيانيږي د دې مطلب دا دی چي د بغلي قبر نسبت د انبياء جماعت خوا ته په كولو سره د هغه د فضيلت او اوليت اظهار فرمايل كيږي .

قبر ژور كښل پكار دي

﴿۱۶۱۱﴾: وَعَنْ هِشَامِ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ يَوْمَ أُحُدٍ اِحْفِرُوْا وَأَوْسِعُوْا

د حضرت هشام بن عامر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ د احد په ورځ وفرمايل: قبرونه وكاږئ پراخ يې كړئ

وَأَعْمِقُوْا وَأَحْسِنُوْا وَادْفِنُوْا الْاِثْنَيْنِ وَالثَّلَاثَةَ فِيْ قَبْرٍ وَّاحِدٍ وَقَدِّمُوْا أَكْثَرَهُمْ

او ژور يې كړئ ښه يې جوړ كړئ او په يوه يوه قبر كي دوه دوه دري دري ښخ كړئ. او په قبر كي لومړى هغه كس ايږدئ چي

قُرْآنًا. رواه أحمد والترمذي وأبو داود والنسائي وروى ابن ماجه إلى قوله وأحسنوا

قرآن يې زيات زده وي. احمد، ترمذي، ابوداؤد، نسائي، ابن ماجه تر واحسنوا پوري بيان كړئ دئ.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۴\۱۹، وابوداؤد ۳\۵۴۷، رقم: ۳۲۱۵، والترمذي ۴\۱۸۵، رقم: ۱۷۱۳، والنسائي: ۴\۸۱، رقم: ۲۰۱۰، وابن ماجه ۱\۴۹۷، رقم: ۱۵۶۰.

تشريح: د أحد د غزا د ورځي څخه مراد دادي چي كله جنگ احد ختم سو او د شهداء د ښخولو اراده وكړل سوه نو هغه وخت رسول الله ﷺ وفرمايل قبرونه وكاږئ نو په ارشاد كي د قبرونو د كښنو حكم خو د وجوب په توگه دى پاته احكام يعني د قبرونو پراخول، ژور كښل او ښه جوړولو حكم د استحباب په توگه دى.

قبرونه ژور كاږئ د دې څخه معلومه سوه چي قبر ژور كښل سنت دى ځكه چي د دې په وجه مړى د درندگانو څخه په امن كي وي.

د مظهر رحمة الله عليه قول دى قبرونه دومره ژور كاږل مراد دى كه سړى پكښني دننه ودريږي او هغه خپل لاسونه پورته كړي نو د هغه د گوتو سرونه د قبر غاړي ته ور ورسيږي.

په يوه قبر كي دوه دوه يا دري دري خلك ښخول او د مجبوري او حاجت په وخت كي جائز دى مگر بېله ضرورته او مجبوري جائز نه دى.

د رسول الله ﷺ په ارشاد كي او اولني د قبلې خواته هغه كښيږدي چاته چي قرآن زيات يادوو په دې كي دې خوا ته اشاره ده چي څرنگه د عالم باعمل تعظيم او تكريم د هغه په ژوند كي كيدى همداسي د هغه د مرگ وروسته هم د هغه د تعظيم او د هغه احترام په خپل نظر كي ساتل پكار دى.

د ډېرو جنازو په يو وار لمونځ

ځرنګه چې پر يوې جنازې لمونځ ادا کيږي همداسې په يوه وخت کې د څو جنازو يو لمونځ هم اداء کيدای سي مطلب دا چي په يوه وخت څو جنازې را ټولي سي که څه هم پر هري جنازې باندي جلا جلا لمونځ وسي او که ټولي جنازې په اېښودو سره د ټولو لپاره د جنازې يو لمونځ وسي دا دواړه صورتونه جائز دي که د څو جنازو پر وخت د جنازې لمونځ وکړه سي نو د جنازې مخ ته په ترتيب سره په اېښودو کي هم اختيار دی خواه ټولي جنازې مخ ته په ترتيب سره په اېښودو کي هم اختيار دی که ټولي جنازې د قبلې خواته مخکي وروسته په کولو سره کښېښنودل سي او که په اوږد قطار د ټولو سره په جنازې کي کښېښنوده سي دواړه ډوله جائز دي البته امام ته پکار ده چي هغه د جنازې سره ودريږي چي هغه په ټولو جنازو کي افضل دی.

د مړي د يوه ځای څخه بل ځای ته وړل

﴿۱۶۱۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ جَاءَتْ عَمَّتِيْ بِأَبِيْ لِتَدْفِنَهُ فِيْ

د حضرت جابر ﷛ څخه روايت دئ کله چي د احد ورځ سوه يعني د احد جګړه وسوه او په هغه کي مسلمانان شهيدان سول نو زما عمه زما د پلار مړي ته راغلل چي

مَقَابِرِنَا فَنَادَى مُنَادِيْ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ أَنْ رُدُّوا الْقَتْلَى إِلَى مَضَاجِعِهَا. رواه احمد والترمذي و ابوداؤد والنسائي والدارمي ولفظه للترمذي.

زموږ يعني په خپله هديره کي يې ښخ کړي، په دا وخت کي سمدستي د رسول الله ﷺ له لوري دا علان وکړل سو چي شهيدان د هغوی د شهادت ځای ته ورسوئ چي هلته ښخ کړل سي. احمد، ترمذي، ابوداؤد، نسائي، دارمي او الفاظ د ترمذي دي.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۳\ ۲۹۷، و ابوداؤد ۳\ ۵۱۴، رقم: ۳۱۶۵، والترمذي ۴\ ۱۸۷، رقم: ۱۷۱۷، والنسائي ۴\۷۹، رقم: ۲۰۰۲، والدارمي ۱\ ۳۵، رقم: ۴۵.

تشريح: د حضرت جابر ﷛ د ارشاد مطلب دادی چي کله د احد په غزا کي ځيني مسلمانان شهيدان سوه نو زما پلار هم په هغه شهيدانو کي وو زما ترور زما د پلار خو د ميدان جنګ څخه دباندي ښار ته راوړی چي په خپلي هديرې يعني په بقيع کي ښخ کړه سي مګر د رسول الله ﷺ د خوا څخه يوه سړي اعلان وکی چي شهيدان چي کوم ځای شهيدان سوي دي هلته دي ښخ کړل سي.

دا خو د حديث وضاحت وو اوس د مسئلې خوا ته راځو ځيني علماء فرمائي څرنګه چې په دې حديث کي د رسول الله ﷺ حکم نقل سوی دی کوم سړی چې په کوم ښار کي دننه ښخ کړل سي د هغه جسم دې بل ښار ته نه وړې په کتاب ازهار کي ليکلي دي چې د مړي د نقلولو د نه اجازې دا حديث يو قوي دليل دی، مګر په دې اړه صحيح خبره داده چې دلته په حديث کي د مړي د يو ځای څخه بل ځای ته د وړلو کوم ممانعت چې فرمايل سوی دی هغه يوازي د شهداء سره خاص دی او تر دې زيا ته صحيح خبره داده چې دا ممانعت د مړي د ښخولو وروسته بېله څه عذره پر منتقل کولو باندي محمول کړه سي يعني که مړی ښخ کړل سي نو اوس د څه عذر بغير دوهم ځای ته د هغه منتقل کول منعه دي .

علامه يحيی په دې مسئله کي دا فرمائي که واقعي ضرورت پيښ سي نو د مړي دوهم ځای ته منتقل کول جائز دي مګر بغير د څه ضرورته نه دي جائز .

د محقق علامه ابن همام رحمة الله عليه قول دادی که مړی د ښخولو او د قبر د تياري مځکي په يو يا دوه کوسه فاصله باندي منتقل کړه سي نو څه تاوان نه لري ځکه چې هديره پر دومره فاصله باندي وي .

علماء ليکي چې مړی د هغه ښار په هديرې کي ښخول مستحب دی چيري چې هغه وفات سوی وي نقل دي چې د ام المومنين بي بي عائشې صديقې رضي الله عنها وروو حضرت عبدالرحمان بن ابوبکر رضي الله عنه وفات د مکې څخه پر يوه منزل فاصله باندي وسو نو د هغه جنازه د ښخولو لپاره مکې مکرمې ته راوړه سو کله چې بي بي عائشې صديقې رضي الله عنها د هغه قبر ته تشريف راوړی نو وې فرمايل که زه ستا د وفات پر وخت موجود وای نو دلته به مونه راوړلای مګر هلته به مي ښخ کړی وای چيري چې ته وفات سوی يې .

د ښخولو وروسته د قبر کښلو مسئله

د مړي د ښخولو او پر قبر باندي د خاورو اچولو وروسته د مړي د راکښلو لپاره يا د څه بل مقصد لپاره قبر کنل جائز نه دی خواه د ښخ سوي لږ وخت سوی وي يا زيات ، هو د عذر پر بناء جائز دی مثلا که د ښخولو وروسته دا ښکاره سي چې پر کومه مځکه باندي دی ښخ کړه سوی دی هغه په زور اخستل سوې مځکه ده يا هغه مځکه يوه سړي بحق شفعه په اخستو سره خپل ملکيت جوړه کړې ده نو په دې صورتونو کي د مځکي د مالک په مطالبه قبر کينل به جائز وي علماء ليکي څو مره صحابه چې د کافرانو په ښارونو کي ښخ کړه سوي دي خو هغوی د هغه ځای څخه منتقل نه کړه سوه .

كه د هغه مځكي مالك چي پر هغه قبر جوړ سوی دی دا غواړي چي مځكه هواره كړي او په هغه كي كښت وكري نو د هغه حق دی د ښخولو وروسته د قبر كينلو په عذرونو كي يو عذر دا هم دی كه د يوه سړي څه مال يا جامې په قبر كي پاته سي نو د هغه لپاره جائز دی چي قبر په كينلو سره هغه مال يا جامې را وكاږي.

علامه ابن همام رحمة الله عليه فرمائي علماء او مشائخ په دې خبره متفق دي كه د يوې ښځي زوی د ښار څخه ماسيوا په بل ځای كي ښخ كړه سي او هلته هغه ښځه موجوده نه وي او د هغه محبت يې بې صبره كړي او هغه په دې خبره اصرار كوي چي د هغه د زوئ جسد دي د هغه ښار ته واېستل سي نو په دې صورت كي قطعي هيڅ ګنجائش نسته چي جسد وايستل سي په دې اړه ځيني علماء د كوم جواز چي قائل سوي دي د هغوی هيڅ اعتبار نسته.

صاحب هدايه د هدايې څخه ماسوا په يو دوهم كتاب كي د هدائې ليكلي دي كه يو سړی په يو ښار كي مړ سي نو د هغه جسد دوهم ښار ته وړل مكروه دی ځكه چي داسي نه يوازي دا چي يو بې فائدې شي كي وخت تيريږي مګر مړي ته د ښخولو هم تاخير كيږي او د ځيني علماء بالاتفاق فيصله ده كه يو مړی بغير د غسل او لمانځه ښخ سي بيا هم د قبر څخه راكښل جائز نه دي.

يو سړی دي په هغه ځای كي نه ښخيږي په كوم ځای كي چي هغه اوسيږی دا يوازي د انبياء كرام عليهم السلام سره خاص وو د دوهم لپاره داسي كول مناسب نه دي.

مړی قبر ته كښته كول

﴿۱۶۱۳﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سُلَّ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ قِبَلِ رَأْسِهِ . رواه الشافعي

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله صلى الله عليه وسلم د سر د خوا څخه قبر ته كښته كړل سو. شافعي

تخريج: ترتيب مسند الامام الشافعي ۱\۲۱۵، رقم: ۵۹۸.

تشريح: د دې صورت دا وو چي جنازه د قبر د پښو خواته كښېښېږدی بيا رسول الله صلى الله عليه وسلم د سر مبارک خوا ته په لوړولو سره په قبر كي كښېښنودل سي د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد مړی په دې طريقې سره په قبر كي اېښودل پكار دي.

د حنفيه په نزد په دې اړه مسنون طريقه دا ده چي جنازه د قبر قبلې خوا ته دي كښېښنول سي

او د هغه ځای څخه دي مړی په پورته کولو سره په قبر کي کښيښنول سي رسول الله ﷺ به مړی په دې طريقې سره په قبر کي کښيښنودی ځرنګه چي د راتلونکي حديث څخه واضحه کيږي.
تر څو پوري چي د مذکوره روايت تعلق دی چي رسول الله ﷺ په دې طريقې سره په قبر کي اېښنول سوی دی نو د هغه وجه داده چي په کوټې مبارکي کي دومره وسعت نه وو چي رسول الله ﷺ د قبلې د خوا څخه په قبر کي اېښی وای ځکه چي د رسول الله ﷺ قبر د حجري د ديوال سره مو ښتی وو.
د حنفيه له خوا څخه د دې يو جواب دا هم ورکول کيږي چي د رسول الله ﷺ په قبر کي د اېښنولو کيفيت مضطرب نقل دی يعني دلته په دې روايت کي خو دا ښودل سوي دي چي رسول الله ﷺ د سر مبارک د خوا څخه په قبر کي اېښنول سوی وو کله چي د ابوداود يو روايت دی چي رسول الله ﷺ په قبر کي د قبلې د خوا څخه اېښنول سوی وو او همداسي يو روايت ابن ماجه رحمة الله عليه هم نقل کړی دی نو په دې دواړو حديثونو کي تکر راغی نو دواړه حديثونه ساقط سول.

﴿۱۶۱۴﴾: وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ قَبْرًا لَيْلًا فَأُسْرِجَ لَهُ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ د شپې يو قبر ته کښته سو نو د رسول الله ﷺ لپاره څراغ بل کړل سو او

سِرَاجٌ فَأَخَذَهُ مِنْ قِبَلِ الْقِبْلَةِ وَقَالَ رَحِمَكَ اللهُ إِنْ كُنْتَ لَأَوَّاهًا تَلَّاءً لِلْقُرْآنِ. رواه الترمذي وقال في شرح السنة اسناده ضعيف.

هغه مړی د قبلې خوا ته رسول الله ﷺ په قبر کي کښېښنودئ او بيا يې وويل: رحمک الله.... تلاء للقرآن. الله دي پر تا رحم وکړي ته ډير ژړېدونکی او قرآن ويونکی وې. ترمذي، په شرح السنة کي راځي چي د دې سند ضعيف دئ.

تخريج: سنن الترمذي ۳\ ۳۷۲، رقم: ۱۰۵۷، وشرح السنة ۵\ ۳۹۸، رقم: ۱۵۱۴.

تشريح: د دې روايت په باره کي د امام ترمذي رحمة الله عليه فيصله داده چي دا حديث حصن صحيح دی او په دې اړه د حضرت جابر رضي الله عنه او يزيد بن ثابت روايتونه هم نقل دي.
د دې حديث څخه معلومه سوه چي د شپې مړی ښخول مکروه نه دی ځرنګه چي ځيني علماؤ ليکلي دي چي دا حديث د حنفيه د مذهب دليل دی د دوی په نزد مړی په قبر کي د قبلې خوا ته

ایښبول سنت دی.

د مړي قبر ته کښته کول

﴿۱۶۱۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أُدْخَلَ الْمَيِّتَ

د حضرت ابن عمر ﷺ څخه روايت دئ كله چي به رسول الله ﷺ يو مړی قبر ته كښته كوئ

الْقَبْرَ قَالَ بِسْمِ اللهِ وَبِاللهِ وَعَلٰى مِلَّةِ رَسُوْلِ اللهِ. وَفِي رِوَايَةٍ وَعَلٰى سُنَّةِ رَسُوْلِ اللهِ. رواه أحمد والترمذي وابن ماجه وروى أبو داود الثانية

نو فرمايل به يې: بسم الله.... على سنة رسول الله. زه تا د الله په نامه سره د الله په حكم سره او د رسول الله او شريعت سره سم قبر ته كښته كوم، او په يوه روايت كي دا الفاظ دي چي د رسول الله ﷺ پر طريقه. احمد، ترمذي، ابن ماجه. د ابوداؤد په يوه روايت كي آخري الفاظ دي.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\ ۵۹، وابوداؤد: ۳\ ۵۴۶، رقم: ۳۲۱۳، والترمذي ۳\ ۳۶۴، رقم: ۱۰۴۶، وابن ماجه ۱\ ۴۹۴، رقم: ۱۵۵۰.

پر قبر درې لپې خاورې اچول

﴿۱۶۱۶﴾: وَعَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيْهِ مُرْسَلاً أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حضرت جعفر بن محمد د خپل پلار څخه په مرسل توګه روايت كوي چي رسول الله ﷺ

حَثَّا عَلَى الْمَيِّتِ ثَلَاثَ حَثَيَاتٍ بِيَدَيْهِ جَمِيْعًا وَأَنَّهُ رَشَّ عَلٰى قَبْرِ ابْنِهِ إِبْرَاهِيْمَ وَوَضَعَ عَلَيْهِ حَصْبَاءَ. رواه في شرح السنة وروى الشافعي من قوله: رش.

په دواړو لاسو كي درې لپې خاوره پر يو مړي واچول او د خپل زوی ابراهيم پر قبر يې او به وننولې، او پر قبر يې د ننبې لپاره ډبري ودرولې. شرح السنة. امام شافعي تر (رش) پوري ذكر كړې دئ.

تخريج: ترتيب مسند الامام الشافعي ۱\ ۲۱۵، رقم: ۵۹۹ - ۶۰۱، وشرح السنة ۵\ ۴۰۱، رقم: ۱۵۱۵.

تشريح: امام احمد رحمة الله عليه په ضعيف اسناد سره نقل كړی دی رسول الله ﷺ په قبر باندي خاوره داسي اچوله چي اول موټ به يې په ډكولو سره خاوره پر اچوله نو ويل به يې (منها

خلقناكم) او كله چي به يې دوهم موټ دكولو نو ويل به يې (وفيها نعيدكم) او همداسي چي دريم موټ به يې اچولو نو دابه يې ويل ومنها نخرجكم ......،......الخ)

حضرت ابن مالك رحمة الله عليه فرمائي كوم خلك چي په جنازې سره قبر ته ولاړ سي د هغوی لپاره سنت دی كله چي لحد يا شق بند كړه سي نو هغوی دي موټ په دكولو سره خاوره پر قبر واچوي همداسي چي قبر ډك سي او پورته خاوره برابره كړه سي نو د قبر پورته د اوبو اوپاشي كول سنت دي.

حكايت : نقل سوي دي چي يو سړی وفات سو نو يو چا په خوب كي وليدی او پوښتنه يې ځيني وكړه چي الله تعالی ستا سره څه سلوك وكی هغه وويل كله چي زما نيكي او بدي وتله سوې نو بدئ تر نيكيانو ډيري سوې ناپامه يوه تيلئ د نيكيو په ترازو كي ومښته چي د هغه په وجه د نيكيو ترازو دروند سو ما تيلئ راواخسته چي په هغه كي يو موټ خاوره وه او دا هغه خاوره وه چي يو وخت ما د يو مسلمان پر قبر اچولې وه همداسي زما دا نيكي په كار راغله.

د قبر پخول او پر قبر ليكل منعه دي

﴿۱۶۱۷﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُجَصَّصَ الْقُبُورُ وَأَنْ يُكْتَبَ عَلَيْهَا وَأَنْ تُوطَأَ. رواه الترمذي

د حضرت جابر ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ د قبرونو د پخولو ،پر قبرو د ليكلو او د قبرو په پښو سره پايماله كولو څخه منعه فرمايلې ده. ترمذي

تخريج: سنن الترمذي ۳\۳۶۸، رقم: ۱۰۵۲.

د لغاتو حل: تُوطَا: ای بالارجل (تر پښو لاندي كول).

تشريح :د قبرونو د گچ كولو څخه ځكه منعه فرمايل سوې ده چي په دې كي يو ډول زينت او تكلف دی د ځيني حضراتو په نزد په ختو كي ليو كول جائز دی.

پر قبرونو باندي د الله ﷻ او د رسول ﷺ نوم او د قرآن كريم اياتونه ليكل مكروه دي چي د پښو لاندي په راتلو سره يا د يو حيوان او داسي نورو په بولو كولو سره د هغه بې ادبي ونسي ځيني حنفي علماء وائي همداسي د مسجدونو وغيره پر ديوالو باندي د الله تعالی او د هغه د رسول نومان او د قرآن كريم اياتونه ليكل منعه دي او دا هم مكروه دي چي پر ډبري وغيره باندي د مړي نوم وليكل سي او هغه پر قبر كښېښودل سي البته ځيني علماء دا وايي چي پر ډبري

وغیره باندي د مړي په خاصه توګه سره د علماء دین او صلحاء امت وغیره په لیکلو سره پر قبر باندي جائز دی چي د زمانې د تیریدو باوجود د هغوی قبرونه وپیژندل سي .

پر قبر اوبه پاشل

﴿۱۶۱۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ رَشَّ قَبْرُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ الَّذِيْ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روایت دئ چي د رسول الله ﷺ پر قبر مبارک اوبه وننول سوې او چا چي

رَشَّ الْمَاءَ عَلٰى قَبْرِهِ بِلَالُ بْنُ رَبَاحٍ بِقِرْبَةٍ بَدَأَ مِنْ قِبَلِ رَأْسِهِ حَتّٰى انْتَهٰى إِلٰى

رِجْلَيْهِ . رواه البيهقي . في دلائل النبوة

وننولې هغه بلال بن رباح وو ، بلال په ژي سره اوبه وننولې او تر قدمو پوري یې و پاشلې .بیهقي

تخریج: رواه البيهقي في دلائل النبوة.

پر قبر ډبري درول

﴿۱۶۱۹﴾: وَعَنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ أَبِيْ وَدَاعَةَ قَالَ لَمَّا مَاتَ عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُوْنٍ أُخْرِجَ

د حضرت مطلب بن ابو وداعه رضي الله عنه څخه روایت دئ کله چي عثمان بن مظعون رضي الله عنه وفات سو نو

بِجَنَازَتِهِ فَدُفِنَ فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ رَجُلًا أَنْ يَأْتِيَهُ بِحَجَرٍ فَلَمْ يَسْتَطِعْ حَمْلَهُ

د هغه جنازه پورته سول او ښخ کړل سول ، رسول الله ﷺ یو سړي ته حکم ورکړ چي هغه ډبري راوړي هغه سړي ډبري را نه وړلای سوې (د ډبرو راوړلو طاقت یې نه درلودی)

فَقَامَ إِلَيْهَا رَسُوْلُ اللهِ ﷺ وَحَسَرَ عَنْ ذِرَاعَيْهِ قَالَ الْمُطَّلِبُ قَالَ الَّذِيْ

نو رسول الله ﷺ په خپله ورغلئ او لستوني یې پورته کړل ، مُطلب وایي کوم سړي چي ما ته دا

يُخْبِرُنِيْ ذٰلِكَ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ كَأَنِّيْ أَنْظُرُ إِلٰى بَيَاضِ ذِرَاعَيْ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ

روایت کړئ دئ هغه یاد و نه وکړه چي لکه زه چي اوس هم سپینوالی وینم چي د لستونو پورته کولو څخه د رسول الله ﷺ د بغلو څخه ما ته هغه څرګنده سوې وه .

حِيْنَ حَسَرَ عَنْهُمَا ثُمَّ حَمَلَهَا فَوَضَعَهَا عِنْدَ رَأْسِهِ وَقَالَ أَعْلَمُ بِهَا قَبْرَ أَخِيْ

بيا رسول الله ﷺ د بري پورته کړې او د قبر د سر په خوا يې کښېښودلې او وه يې فرمايل: ما د خپل ورور پر قبر نښه ولګول

وَأُدْفِنُ إِلَيْهِ مَنْ مَاتَ مِنْ أَهْلِي. رواه ابوداؤد.

او زه به بيا هغه څوک چې زما د کورنۍ څخه مړ سي د دې قبر سره ښخوم. ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\۵۴۳، رقم: ۳۲۰۶.

تشريح: حضرت مطلب بن ابو وداعه رضی الله عنه هغه صحابي دی چې د مکې د فتحې په ورځ په اسلام مشرف سوی وو هغه دا روايت د يو بل صحابي رضی الله عنه څخه څکه نقل کړی دی چې دی خپله په هغه وخت موجود نه وو.

حضرت عثمان بن مظعون د رسول الله ﷺ په شيدو شريک ورو وو هغه بالکل د اسلام په ابتدائي زمانه کي اسلام قبول کړی وو او د هغه مخکي يو ازي ديارلسو خلکو ايمان راوړی وو د بدر په غزاء کي يې ګډون کړی وو په مدينه کي په مهاجرينو کي تر ټولو مخکي دی وفات سوی وو د هغه قبر ته نږدې تر ټولو مخکي د رسول الله ﷺ زوئ حضرت ابراهيم رضی الله عنه ښخ سوی وو.

په ازهار کي ليکلي دي چې د دې حديث څخه معلومه سوه چې پر قبر باندي د نښې په توګه يوه ډبره وغيره ايښول مستحب دي چې قبر وپيژندل سي او اهل خاندان او قرباء يو ځای ښخول مستحب دي.

د نبي کريم ﷺ او يارانو قبرونه

﴿۱۶۲۰﴾: وَعَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ فَقُلْتُ يَا أُمَّاهُ

د حضرت قاسم بن محمد رضی الله عنه څخه روايت دئ چې زه د حضرت عائشې رضی الله عنها په خدمت کي حاضر سوم او عرض مي وکړ چې ای مورجاني!

اكْشِفِي لِي عَنْ قَبْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَاحِبَيْهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا

زما لپاره د رسول الله ﷺ او د هغه د دواړو ملګرو يعني ابوبکر صديق رضی الله عنه او عمر رضی الله عنه قبر (يعني دروازه) خلاصه کړه،

فَكَشَفَتْ لِي عَنْ ثَلَاثَةِ قُبُورٍ لَا مُشْرِفَةٍ وَلَا لَاطِئَةٍ مَبْطُوحَةٍ بِبَطْحَاءِ الْعَرْصَةِ

الْحَمْرَاءِ . رواه ابوداؤد

حضرت عائشې ﷺ د حجرې دروازه خلاصه کړه ما درې قبرونه وليدل چې نه لوړ وه او نه ټيټې د مځکې سره برابر پر هغو د مدينې د ميدان د شاوخوا سرې شګې پرتې وې . ابوداؤد .

تخريج : سنن ابي داؤد ۳\۵۴۹، رقم: ۳۲۲۰.

د لغاتو حل: (مبطوحة): اى ملقاة فيها البطحاء وهو الحصى الصغار. (شګې وړياندې اچول).
(العرصة): كل بقعة بين الدور واسعة ليس فيها بناء.

تشريح : د رسول الله ﷺ ، حضرت ابوبكر ﷺ او حضرت عمر ﷺ قبرونه د بي بي عائشې په حجره کې وه تر څو پورې چې دروازه خلاصه سوه په هغه کې پرده زړېدل، کله چې به يو سړي د قبرونو د زيارت مشرف کيدل غوښته نو د پردې په پورته کولو سره به د ننه تلی .

(۱۶۲۱): وَعَنِ الْبَرَّاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت براء بن عازب ﷺ څخه روايت دئ چې موږ د رسول الله ﷺ سره ولاړو

وَسَلَّمَ فِي جَنَازَةِ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَانْتَهَيْنَا إِلَى الْقَبْرِ وَلَمْ يُلْحَدْ بَعْدُ

د يو انصاري په جنازه کې ، قبر ته ورسيدلو نو څرګنده سوه چې اوس لا هغه تيار سوی نه وو ،

فَجَلَسَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ وَجَلَسْنَا مَعَهُ . رواه ابوداؤد والنسائي وابن ماجة وزاد في آخره كان على رؤسنا الطير .

رسول الله ﷺ مخ پر قبله کښېنستئ او موږ د رسول الله ﷺ سره کښېنستو . ابوداؤد او نسائي . د ابن ماجه په يوه روايت کې دا الفاظ دي چې موږ داسي پټه خوله ناست وو لکه زموږ پر سرو چې مرغان ناست وه .

تخريج : سنن ابي داؤد ۳\۵۴۶، رقم: ۳۲۱۲، والنسائي ۴\۷۸، رقم: ۲۰۰۰، وابن ماجه ۱\۴۹۴، رقم: ۱۵۴۹.

تشريح : د (باب مايقال عند من حضره الموت) په دريم فصل کې هم دا حديث په تفصيل سره نقل سوی دی دلته د حديث څخه يوازې د خاموشي ناسته مراد ده .

د مړي سپکاوی کول منعه دي

﴿۱۶۲۲﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ كَسْرُ عَظْمِ الْمَيِّتِ كَكَسْرِهٖ حَيًّا. رواه مالك و ابوداؤد وابن ماجة.

د حضرت عائشې ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د مړي هډوكي ماتول داسي دي لكه د ژوندي انسان هډوكي ماتول. مالک، ابوداؤد، ابن ماجه.

تخريج: الامام مالک في الموطا ۱\۲۳۸، رقم: ۴۵، وابوداؤد ۳\۵۴۳، رقم: ۳۲۰۷، وابن ماجه ۱\۵۱۶، رقم: ۱۶۱۶.

تشريح: په دې ارشاد کي دې ته اشاره ده چي څرنګه د ژوندي سړي تحقير او بې عزتي ممنوع ده همداسي د مړي تحقير او سپکاوئ هم ممنوع دی څرنګه چي ژوندی سړی تکليف او ارام محسوسولای سي همداسي مړی هم تکليف او ارام محسوسوي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د لور پر وفات د رسول الله ﷺ اوښکي

﴿۱۶۲۳﴾: عَنْ اَنَسٍ قَالَ شَهِدْنَا بِنْتَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تُدْفَنُ

د حضرت انس ﷺ څخه روايت دئ چي موږ د رسول الله ﷺ د لور بي بي ام کلثوم رضي الله عنها په ښخولو کي ګډون وکړ،

وَرَسُولُ اللّٰهِ ﷺ جَالِسٌ عَلَى الْقَبْرِ فَرَأَيْتُ عَيْنَيْهِ تَدْمَعَانِ فَقَالَ هَلْ فِيْكُمْ

رسول الله ﷺ د قبر سره ناست وو او دسترګو مبارکو څخه يې اوښکي رواني وې، رسول الله ﷺ وفرمايل: په تاسو کي داسي څوک سته

مِنْ اَحَدٍ لَمْ يُقَارِفُ اللَّيْلَةَ فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ أَنَا قَالَ فَانْزِلْ فِيْ قَبْرِهَا فَنَزَلَ فِيْ قَبْرِهَا. رواه البخاري

چي هغه نن شپه د خپلي بي بي سره صحبت نه وي کړی، ابو طلحه ﷺ وويل: زه يم، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: د هغې قبر ته کښنته سه نو هغه هم کښنته سو. بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري)، ۳\۱۵۱، رقم: ۱۲۸۵.

تشريح: رسول الله ﷺ د صحابه کرامو څخه د خپلو ښځو سره د صحبت نه کولو په باره کې ځکه پوښتنه وکړه چې که څه هم د خپلو ښځو سره صحبت ممنوع نه دی مګر په نه کولو کې د ملائکو سره مشابه کیږي نو رسول الله ﷺ وغوښتل چې کوم سړي نن شپه صحبت نه دی کړی او همداسي هغه د ملائکو مشابه وي هغه دې د بي بي ام کلثوم رضي الله عنها قبر ته کښته کړي.

اوس دلته یو اشکال دا پیداکیږي چې حضرت ابوطلحه رضي الله عنه بي بي ام کلثوم رضي الله عنها قبر ته کښته کړه چې د هغه لپاره پردی او غیر محرم وو د دې اشکال توجیه داده چې دا خو د هغه د خصوصیاتو څخه وو چې رسول الله ﷺ هغه ته بطور خاص قبر ته د کښته کولو حکم ورکړ یا همداسي رسول الله ﷺ په دې اړه د جواز خوا ته اشاره وفرمایل.

د ښځي مړي دي خلک په قبر کي واچوي

محقق علامه ابن همام رحمة الله علیه فرمائي د ښځي مړی په قبر کي د اېښودلو یا راکښلو کار دي سړي وکړي څرنګه چې ښځي ته د هغې په ژوند کي د یو پردي سړي د ضرورت په وخت کي داسي مسه کول جائز دی چې په مینځ کي جامه وغیره حائل وي همداسي مړه ښځه هم په وخت د ضرورت کي پردي سړي ته مسه کول جائز دی کله چې یوه ښځه مړه سي او د هغه څوک محرم نه وي نو قبر ته دي د هغې همسایه ور کښته کړي کله چې نیک او صالح ضعیف موجود نه وي نو بیا هغه همسایه ځوان دي قبر ته ور کښته کړي چې نیک او صالح وي هو که محرم موجود وي که څه هم هغه د شیدو په خاطر محرم وي نو هغه دي و قبر ته کښته کړي.

که څه هم د مخکني حدیث په باره کي دا اشکال پیدا وي چې علماء خو دا وائي چې د ښځي د مړي په قبر کي د کښته کولو لپاره خاوند او محارم اولی دي نو بي بي ام کلثوم رضي الله عنها حضرت عثمان رضي الله عنه یا خپله رسول الله ﷺ قبر ته ولي نه ور کښته کړ، نو د دې جواب دادی دا احتمال دی چې هغه وخت رسول الله ﷺ او حضرت عثمان رضي الله عنه ته څه عذر پیښ سوی وو ځکه نه خو رسول الله ﷺ قبر ته ور کښته سو او نه حضرت عثمان رضي الله عنه.

د عمروبن عاص وصیت

﴿۱۶۲۴﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ لِابْنِهِ وَهُوَ فِيْ سِيَاقِ الْمَوْتِ إِذَا أَنَا مُتُّ

د حضرت عمرو بن العاص رضي الله عنه څخه روایت دئ چې هغه خپل زوی ته د زکندن په حالت کي وویل: کله چې زه مړ سم

فَلَا تَصْحَبْنِي نَائِحَةٌ وَلَا نَارٌ فَإِذَا دَفَنْتُمُونِي فَشُنُّوا عَلَيَّ التُّرَابَ شَنًّا ثُمَّ أَقِيمُوا

نو زما د جنازې سره دې نه څوک غم کونکې وي او نه دې اور وي، کله چې تاسو ما ښخ کړئ نو پر ما کرار کرار خاوره اچوئ، د ښخولو وروسته زما د قبر سره دومره انتظار سئ

حَوْلَ قَبْرِي قَدْرَ مَا تُنْحَرُ جَزُورٌ وَيُقْسَمُ لَحْمُهَا حَتَّى أَسْتَأْنِسَ بِكُمْ وَاعْلَمَ مَاذَا أُرَاجِعُ بِهِ رُسُلَ رَبِّي. رواه مسلم

په څومره وخت کې اوښ حلالېداى سي او د هغه غوښې ويشل کيداى سي څکه زه ستاسو له کبله ارام تر لاسه کوم او په دې پوه سم چې د خپل پروردګار ملائکو ته څه جواب ورکوم. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۱\۱۱۲-۱۱۳، رقم: ۱۹۲- ۱۲۱.

تشريح: د جاهليت په زمانه کې دا رواج وو چې د لويې او ريا په توګه د مړي سره به يې اور اخيستى چې د دې په ذريعه خوشبو وغيره ولګوي يا څه بل کار ځيني واخيستل سي په شريعت کې د دې څخه منعه فرمايل سوې ده څکه حضرت عمرو بن عاص ﷺ دا وصيت وکړ چې زما د جنازې سره دې غزلې نه ويل کيږي چې دا يو غير اسلامي طريقه ده او نه دې اور وي چې دا هم د جاهليت د زمانې يوه نښه ده.

د دې څخه دا معلومه سوه چې د جنازې سره ګرېتې لګول په درختو او داسې نورو شيانو باندې څراغان لګول، او رونه بېله ضرورته لګول منعه دي.

تر دې چې زه ارام تر لاسه کوم، د دې مطلب دادى چې پر قبر باندې ستاسو دعائې استقامت او د مغفرت ذکر او قرآن کريم استغفار او ايصال ثواب په وجه د سوال او جواب په مرحله کې په اسانې سره تيرسم او په قبر کې د الله تعالى د رحمتونو سره وصل سم د ابوداود د په يوه روايت کې نقل دي رسول الله ﷺ چې به د يوه مړي د ښخولو څخه فارغه سو نو د هغه د قبر سره به ودريدى او صحابه ته به مخاطب سو او ورته وه به يې فرمايل د خپل ورور استغفار وغواړئ او د ده لپاره دعائې استقامت او اثبات وغواړئ څکه چې دا وخت د ده سره سوال او جواب کيږي.

په ښخولو کې تلوار کول

﴿۱۶۲۵﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن عمر ﷺ څخه روايت دئ چې ما د سول الله ﷺ څخه اوريدلي دي

يَقُوْلُ إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ فَلَا تَحْبِسُوْهُ وَأَسْرِعُوْا بِهِ إِلَى قَبْرِهِ وَلْيُقْرَأْ عِنْدَ رَأْسِهِ

چي فرمايل يې: هر كله چي په تاسو كي يو څوك مړ سي نو هغه مه زندوئ بلكه ژر يې قبر ته ورئ او پكار دي چي د ښخولو وروسته د هغه سر ته

فَاتِحَةُ الْبَقَرَةِ وَعِنْدَ رِجْلَيْهِ بِخَاتِمَةِ الْبَقَرَةِ . رواه البيهقي في شعب الإيمان . وقال : والصحيح أنه موقوف عليه

لومړی سورة بقرة (تر مفلحون پوري) وويل سي او د پښو خــوا ته يې د سورة بقرة آخري آياتونه وويل سي (يعني د آمن الرسول څخه تر پايه پوري) مرقاة .

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ١٦١٧، رقم: ٩٢٩٤.

تشريح : هغه بندي مه ساتئ يعني بغير د څه عذره د مړي په ښخولو كي ځند مه كوئ مگر څومره چي كيداى سي ژر تر ژره مړی د دنيا اخري ارام گاه يعني قبر ته وررسوئ علامه ابن همام رحمة الله عليه فرمائي كله چي يوسی مړ سي نو د هغه په كفن وركولو او ښخولو كي ځند مه كوئ د (فلا تجلسوا) وروسته جمله (و اسرعوا به) يا خو د دې څخه د مخكي جملې د تاكيد په توگه راوړل سوې ده څرنگه چي په ترجمه كي ښكاره سوه يا بيا د دې جملې څخه دې خوا ته اشاره فرمايل كيږي چي كله جنازه په اخستو سره روان سي نو په چابكتيا سره تلل سنت دي يعني جنازه په اخستو سره دي په درميانه تگ سره ځي نه خو منډې وهل پكار دي او نه بالكل كرار تلل پكار دي .

د ثواب لیږلو فضيلت

حضرت امام بن حنبل رحمة الله عليه فرمائي كله چي تاسو هديرې ته ولاړسئ نو هلته سورة فاتحه قل هو الله احد او معوذتين په ويلو سره د هغه ثواب اهل هديرې ور وبخښي د ثواب رسولو لپاره قبرونو ته يعني د مړي لپاره خو دا مقصود دی چي هغه ايصال ثواب او دعائې مغفرت او داسي نورو څخه فائده حاصله كړي او قبر ته د تلونكي لپاره دا بهتره ده چي هلته په تلو سره عبرت حاصل كړي .

د حضرت علي ﷺ څخه بطريق مرفوع روايت دی چي كوم سړی هديرې ته ولاړ سي او هلته قل هو الله احد يوولس واره په ويلو سره د هغه ثواب اهل قبر ته وروبخښي نو هغه ته په هديرې

كي د ښځ سوي مړو د شمير په برابر ثواب ورته حاصليږي.
حضرت ابوهريره رضي الله عنه روايت كوي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كوم سړى چي هديرې ته ولاړ سي او سورة فاتحه، قل هوالله احد، او الهكم التكاثر په ويلو سره دا عرض وكړي چي اې الله ما ستا د كلام پاك څخه چي دا وخت څه ويلي دي د هغه ثواب په دې هديرې كي د ښځ سوو مومنانو خلكو او ښځو ته رسوم او په هديرې كي ښخ سوي مړي نر او ښځي د هغه ويونكي لپاره الله تعالى ته شفاعت كونكي سي.
حضرت حماد مكي رحمة الله عليه خپله يوه واقعه بيانوي وايي چي يوه شپه زه د مكې هديرې ته ورسيدم او هلته سر په ايښودو سره بيده سوم ناڅاپه په خوب كي څه وينم چي مړي په بيلو بيلو حلقو كي ناست دي ما وويل ايا قيامت قائم سوى دى چي تاسو ټول د قبرونو څخه راوتلي ياست هغوى وويل يا مگر زموږ د وړونو څخه يوه سړي قل هوالله احد په ويلو سره ثواب يې موږ ته رابخښلي دي نو موږ خلك د يوه كال څخه دلته ناست يو هغه ثواب په خپلو كي تقسيموو.
حضرت انس رضي الله عنه روايت كوي چي رسول الله ﷺ وفرمايل كوم سړى چي هديرې ته ولاړسي او هلته د ايصال ثواب په غرض سورة ياسين تلاوت كړي نو الله تعالى د هديرې په عذاب كي كمي كوي او هغه سړي ته په هديرې كي د ښخ سوو مړو د شمير په اندازه نيكى وركوي.

د حضرت امام شافعي رحمة الله عليه قول

علامه سيوطي رحمة الله عليه چي شافعي المذهب دى په شرح الصدور كي ليكلي دي دا مسئله مختلف فيه ده چي قرآن كريم په ويلو سره كه د دې ثواب مړي ته وروبخښل سي نو ايا هغه ثواب ورته رسيږي كه نه جمهور سلف يعني صحابه رضي الله عنهم او تابعين رحمة الله عليهم د مخكي زمانې علماء او درې سره امامان خودا وائي چي مړي ته د دې ثواب رسيږي خو امام شافعي رحمة الله عليه په دې اړه اختلاف لري.
بيا د دې وروسته سيوطي رحمة الله عليه د امام شافعي رحمة الله عليه د دلائلو ځو جوابونه په ليكلو سره دا خبره ثابته كړې ده كه يو سړى د خپل بدني اعمال او عباداتو ثواب لكه لمونځ روژه او د قرآن كريم تلاوت او داسي نور يو مړي ته وروبخښي نو هغه مړي ته د هغه ثواب رسيږي په دې اړه د نور تحقيق لپاره په شرح الصدور كي يا په مرقات كي تاسو كتلاى سئ.

بي بي عائشه ﷺ او د ورور قبر

﴿۱۶۲۶﴾: وَعَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ لَمَّا تُوُفِّيَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ بِحُبْشِيٍّ

د حضرت ابو مليكة ﷺ څخه روايت دئ چي كله عبد الرحمن بن ابوبكر ﷺ په حبشي (مقام) كي وفات سو

وَهُوَ مَوْضِعٌ فَحُمِلَ إِلَى مَكَّةَ فَدُفِنَ فِيهَا فَلَمَّا قَدِمَتْ عَائِشَةُ أَتَتْ قَبْرَ عَبْدِ

نو د هغه مړی مكې ته راوړل سو او ښخ كړل سو ، كله چي حضرت عائشة (رض) د حج لپاره مكې ته راغلل نود خپل ورور

الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ فَقَالَتْ وَكُنَّا كَنَدْمَانَيْ جَذِيمَةَ حِقْبَةً مِنَ الدَّهْرِ حَتَّى

عبدالرحمن بن ابوبكر قبر ته راغلل او دا شعر يې ووايه : (ژباړه) : موږ دواړه خو په كراره كراره په جذيمه كي د دوو همنشينانو په ډول وو چي تر ډيره وخته پوري د يو بل څخه بيل سو

قِيلَ لَنْ يَتَصَدَّعَا فَلَمَّا تَفَرَّقْنَا كَأَنِّي وَمَالِكًا لِطُولِ اجْتِمَاعٍ لَمْ نَبِتْ لَيْلَةً مَعَاثُمَّ

تر دې چي دا وويل سول چي دوی به هيڅكله نه بيليږي بيا تر ډيره وخته پوري د يو ځای اوسيدو څخه وروسته بيل سو نو داسي ښرگندېده لكه چي يو ځای مو شپه هم نه وي تيره كړې) بيا

قَالَتْ وَاللَّهِ لَوْ حَضَرْتُكَ مَا دُفِنْتَ إِلَّا حَيْثُ مُتَّ وَلَوْ شَهِدْتُكَ مَا زُرْتُكَ. رواه الترمذي

حضرت عائشې (رض) وفرمايل : په الله دي مي قسم وي كه زه هغه وخت ستا سره موجود وای كوم وخت چي ته ښخېدلې نو ته به ما هيڅكله دلته نه وای ښخ كړی بلكه هلته به مي ښخ كړی وای كوم ځای چي ته مړ سوی وې او كه ستا د وفات په وخت كي زه ستا سره موجود وای نو ستا ليدني ته به نه راتلای . ترمذي

تخريج : سنن الترمذي ۳۷۱\۱۳، رقم: ۱۰۵۵.

تشريح : (حُبْشي) د مكې نژدې د يو كلي نوم وو ځيني حضرات وائي چي دا د مكې د يو ځای نوم دی بي بي عائشه رضي الله عنها د خپل ورور قبر ته ورغله ه هلته هغې د خپل ورور په

فراق کي د حال سره مناسب دوه شعرونه وویل دا شعرونه متمم بن نویره د خپل ورو مالک بن نویره په مرثیه کي ویلي وو چي خالد بن ولید رضی الله عنه د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه د خلافت په زمانه کي قتل کړی وو.

په دې اشعارو کي متمم بن نویره خپل ځان او خپل ورور ته د جذیمه د دوو هم نشینانو سره مشابهت ورکړی دی د دې قصه داده په یوه زمانه کي د عراق یو بادشاه وو چي د هغه نوم جذیمه وو په جزیره عرب کي د هغه تصرف وو د دې بادشاه دوه همنشینان وه چي دواړه وروڼه وه په هغوی کي د یوه نوم مالک وو او د دوهم نوم عقیل وو دا دواړه څلویښت کاله تر اوږدې مودې پوري د جذیمه بادشاه هم نشین وو دا دواړه وروڼه نعمان ووژل، د دوی د قتل واقعه ډیره عجیبه ده چي په مقامات حریري کي په تفصیل سره ذکر دي.

په هر حال متمم د خپل ورور په مرثیه کي وائي چي زه او ته دواړه هم نشین او په خپلو کي ډېر زیات محبت لرو او موږ د ډېر وخت راهسي یو د بله نه یو جلا سوی څرنګه چي د جذیمه دواړو هم نشینانو په خپلو کي تر دومره اوږدې مودې پوري انتهائي ژور اخلاص او محبت او هم نشیني لرله چي خلکو به د هغوی په لیدو سره ویل دا دواړه به هیڅ کله د یو بله څخه جلا نسي بیا تمیم وائي کوم وخت چي مالک مړ سو او همداسي په دواړو کي جدائي وسوه نو اوس د دې باوجود چي موږ دواړه تر یوې اوږدې مودې پوري یو ځای وو خو اوس ماته دا محسوسیږي چي ګویا موږ دواړه د یوې شپې لپاره هم یوځای نه سو پاته کیدای یعني د محبت او یکجائي هغه اوږده زمانه په څو لمحو کي ختمه سوه یا د یو خوب په شان محسوسیږي.

د بي بي عائشې رضي الله عنها الفاظ که زه ستا د وفات پر وخت ستا سره موجوده وای نو دا وخت به ستا قبر ته نه راتلم د دې مطلب دادی چي رسول الله ﷺ په هغو ښځو باندی لعنت کړی دی چي قبرونو ته ورځي ځکه زه به دلته قبر ته هیڅ کله نه وای راغلې خو ستا د وفات په وخت ستا زیارت مي نصیب سوی نه وو ځکه مجبورا اوس ستا قبر ته راغلې یم چي زما ستا قبر ته راتلل په اخري وخت کي ستا د ملاقات قائم مقام جوړ سي.

د امام شافعي مستدل

﴿۱۶۲۷﴾: وَعَنْ اَبِيْ رَافِعٍ قَالَ سَلَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَعْدًا وَرَشَّ عَلٰى قَبْرِهِ مَاءً. رواه ابن ماجة.

د حضرت ابو رافع رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ د سر د خوا څخه قبر ته کښته کړل سو او د هغه پر قبر اوبه وپاشل سوې. ابن ماجه

تخریج: سنن ابن ماجه ۱/ ۴۹۵، رقم: ۱۵۵۱.

تشریح: مړی په قبر کي د وراچولو په باره کي د حضرت امام شافعي رحمة الله علیه مذهب بیان سوی دی دا حدیث د هغوی د دې مذهب دلیل دی د حنفیه لخوا څخه د دې جواب دا ورکول سوی دی یا خو دا چي په ضرورت یا بیان جواز باندي محمول دی د دې پوره تفصیل د دې باب په دوهم فصل کي د حضرت ابن عباس رضی الله عنه د روایت د تشریح په ضمن کي تر لاسه کیدای سي.

د خاورو اچول

﴿۱۶۲۸﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلّٰى عَلٰى جَنَازَةٍ ثُمَّ اَتَى الْقَبْرَ فَحَثّٰى عَلَيْهِ مِنْ قِبَلِ رَاْسِهٖ ثَلَاثًا. رواه ابن ماجة.

د حضرت ابو هریرة رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ پر یو جنازه لمونځ ادا کړ بیا د هغه قبر ته ورغلئ او د خاورو درې لپې یې د هغه د سر خوا ته واچولې. ابن ماجه

تخریج: سنن ابن ماجه ۱/ ۴۹۹، رقم: ۱۵۶۵.

قبر ته څنگ وهل منعه دي

﴿۱۶۲۹﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ قَالَ رَآنِي رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَّكِئًا عَلٰى قَبْرٍ فَقَالَ لَا تُؤْذِ صَاحِبَ هٰذَا الْقَبْرِ اَوْ لَا تُؤْذِهٖ. رواه احمد.

د حضرت عمرو بن حزم رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ زه د یو قبر سره په څنگ وهلو باندي ولیدم نو وه یې فرمایل: ته دې قبر والا ته تکلیف مه ورکوه، یا یې دا وفرمایل: ده ته تکلیف مه ورکوه. احمد.

تخریج: لیس هذا الحدیث في المنشور من المسند ص ۸۵ حیث قال.....

تشریح: د تکلیف ایذاء څخه غالبا دا مراد دی چي پر قبر باندي په څنگ وهلو سره، پر پروتي یا په ناستي سره د صاحب قبر روح خفه کیږي ځکه چي په داسي کولو سره د هغه سپکاوی کیږي.

========

بَابُ الْبُكَاءِ عَلَى الْمَيِّتِ

پر مړي باندي ژړا کول

د يو قريب، ملګري او اړوند کس پر دائمي بېلتون باندي رنج او غم او مسرت او افسوس کيدل يوه فطري خبره ده مړ کيدونکی چي څومره زيات نژدې او عزيز وي د غم هغومره زيات وي دا نا ممکنه ده چي خپل عزيز او په متعلقين کي دي څوک مړ سي او څوک دي نه وژاړي سترګي دي اوښکي نه وبيوي او مخ دي د درد او غم تصوير جوړ نه کي بيا د دې فطري رنج غم دريم رخ د غم اظهار دی اوښکي بيونکی سترګي د هغه کيفيت کوي چي پر زړه باندي د جدائي د احساس تور پټو وغوړوي او پر مخ باندي د رنج او غم اوريدونکي وريځي د هغه د جذباتو اظهار کوي کوم چي په رګ رګ کي د دائمي فرق سبب ګرځي اسلام د ژوند په هره شعبه کي د ميانه روي لار ښودلې ده او پيغمبر اسلام څه د خوشحالي او څه د غم په هره مرحله باندي د انساني وقار معيار برقرار ساتلی دی نو ځکه د انساني همدردۍ لپاره ددې باب د راوړلو ضرورت وو چي په دې هکله د رسول الله ﷺ مقدس تعليم او عمل څه وو .

د باب اړوند يو څو احکام او مسائل

د يو چاپر وفات نوحه او چغي وهلو بغير ژړل مکروه نه دي چغي او په نوحه سره ژړل او د مړي زيات او د حقيقت څخه ليري تعريف بيانول څرنګه چي دا د جاهليت د زمانې رواج وو مکروه دي البته د مړي واقعي او حقيقي تعريف بيانول مکروه نه دي .

که يو سړی مړ سي نو د هغه د لواحقينو سره تعزيت کول مستحب او ډير ښه کار دی او د تعزيت مفهوم دا دی چي لواحقينو ته د صبر او سکون نصيحت و سي او هغوی ته تسلي ورکول سي د يوه څخه زيات وار تعزيت دي نه کول کيږي د وفات په دريمه ورځ د مړي په کور کي جمع کيدل خوراک او څښناک کول او نور رسمونه ادا کول په قطعي توګه سره بدعت او حرام دی نه يوازي دا چي په شريعت کي د دې خبري څه حقيقت نسته مګر د مړي د وصيت څخه بغير د هغه مال خرڅول د يتيمانو وارثانو په مال کي تصرف کول بالکل نا جائز ده د قاموس مصنف مجدد الدين په سفر السعادة کي ليکلي دي مخکي د مړي لپاره يوازي دا طريقه وه چي خلک به صرف د جنازې د لمانځه لپاره جمع کيدل خو اوس دا طريقه ورځ او شپه په ټاکلو سره او غير ضروري تکلفات کولو سره قرآن خواني او د ختم وغيره کولو لپاره پر قبر باندي يا په څه بل ځای کي

خلک جمع کول بدعت دی.

د تعزیت لپاره په حجره یا مسجد کي ناسته جائز ده، نقل دي چي کوم وخت د حضرت جعفر، حضرت زید او حضرت ابن رواحه ﷺ په باره کي رسول الله ﷺ ته دا خبر ورسیدی چي دوی دري سره د موته په غزا کي شهیدان سوي دي نو رسول الله ﷺ ډیر زیات په غم سره په مسجد نبوي کي کښېنستی هلته خلک د تعزیت لپاره راتلل او رسول الله ﷺ تعزیت په کولو سره به تلل هو په ټاکلو ورځو او په تاریخونو کي د تعزیت هغه طریقه چي وروسته رائج سوه هغه وخت نه وه.

وروستني ډیر علماء لیکي چي د ښخولو وروسته د مړي په کور کي د تعزیت لپاره په خاصه توګه سره جمع کیدل مکروه دي او دا خبره خو سخته مکروه ده چي د مړي اهل عیال یوازي د دې مقصد لپاره د کور پر دروازه کښېني او خلک هلته په جمع کیدو سره تعزیت کوي ځکه چي دا د زمانه جاهلیت طریقه ده په دې اړه صحیح طریقه دا ده کله چي خلک مړي ښخ کړي نو په خپلو کارو پسي دي ولاړ سي، د مړي اهل او عیال ته پکار ده چي هغوی هم په خپل کاروبار کي اخته سي همداسي د قبر څلور خوا ته حلقه په تړلو سره قرآن ویل مکروه ده.

د مړي د ښخولو وروسته یوازي تر درو ورځو پوري تعزیت کول پکار دي تر درو ورځو زیات تعزیت کول مکروه دي هو که چیري غم ځپونکي موجود نه وي نو بیا چي کله سره ویني هغه وخت دي تعزیت وکړي په دې کي هیڅ کراهت نسته.

د مړي د ښخولو وروسته تعزیت کول د ښخولو مخکي د تعزیت کولو څخه اولی دی خو دا مسئله په هغه صورت کي ده کله چي د مړي په اهل او عیال کي ډیر زیات د رنج او غم اظهار نه وي که اهل او عیال په زیات غم کي اخته وي نو بیا د ښخولو مخکي به تعزیت اولی وي.

په عمومي توګه سره د مړي ټوله اقارب خوا کوچني وي که لویان خلک وي که ښځي د ټولو سره تعزیت کول مستحب دی هو که ښځه ځوانه وي نو د هغې سره دي تعزیت نه کیږي البته د هغي ښځي محرم د هغه سره تعزیت کولای سي.

د تعزیت پر وخت کوم الفاظ ویل پکار دي؟

مستحب دادی چي کله یو سړی د کور والا سره تعزیت کوي نو د هغوی سره دي صبر او تسلي د دې ډول الفاظ وائي الله تعالی دي مړی په خپل مغفرت او بخشش سره وبخښي د هغه خطاګاني دي معاف کړي پر هغه دي خپل رحمت وکړي پر دي پیښي دي تاسو ټولو ته د صبر توفیق درکړي او تاسو ټولو ته دي د دې مصیبت په بدله کي ثواب درکړي.

د تعزیت بهترین الفاظ هغه دي کوم چي رسول الله ﷺ فرمایلي وه:

ان الله ما اخذ له ما اعطی وکل شيء عنده باجل مسمی .	پر هغه شي هم د الله تعالی ملکیت دی چي هغه واخست او پر هغه شي باندي هم د هغه ملکیت دی چي هغه ورکړی .

او که کافر مړ سي او د هغه قریبان مسلمانان وي نو د هغه سره دي تعزیت داسي وکړه سي چي الله تعالی دي تاته ډیر زیات ثواب در کړي او تادي په ښه صبر او سکون سره ونازوي او که مړی مسلمان وي او قریبان یې کافران وي نو هغوی ته دي داسي وویل سي الله تعالی دي مړی په بخشش او په مغفرت سره ونازوي، تاسو ته دي صبر او سکون درکړي او که مړی او قریبان یې دواړه کافران وي نو تعزیت دي په دې الفاظو سره وکړه سي: الله تعالی دي تاسو ته د دې بدله درکړي او ستاسو په اهل او عیال کي دي د دې کمي نه وکړي .

د غم او احساس په توګه تردرو ورځو پوري خپل کاروبار پرېښودل او په کور کښېنستل که څه هم جائز دی مګر د دې پرېښودل اولی دي د غم د اظهار پر وخت خلکو ته توري جامې اغوستل د مصیبت پر وخت جامې څیرل ګریوان څیري کول دا ټول شیان منعه دي هو که ښځي توري جامې واغوندي نو په دې کي هیڅ تاوان نسته .

د چاپېر مرګ تر حد زیات ژړا او انګولا کول مثلا مخ او لاسونه تورول ، ګرېوان څېرل، مخ وهل، ویښتان شکول، پر سر باندي خاوري اچول ، سینه وهل او پر قبرونو باندي اور بلول دا ټول د جاهلیت د زمانې رسمونه دي او غلط کار دی د دې څخه منعه کول پکار دي.

په کوم کور کي چي مړی وسي هلته ډوډی پخول او استول هیڅ تاوان نه لري مګر دا ضروري او لازمي ګڼل او د هغه لپاره پور کول ډیره غلطه خبره ده همداسي پر دریمه ورځ خلک په خاصه توګه سره رابلل او ډوډی په خوړل هم بې فائدې کار دی .

دا خبره په خاصه توګه یاد ساتئ چي کوم خلک د دریمي پر نوم کوم خرافات او واهیات حرکتونه کوي هغوی په ډیري زیاتي ګمراهي کي اخته دي مثلا د مرګ پر دریمه ورځ داسي انتظامات وکړه سي څرنګه چي په واده یا په کوزدې کي کیږي خلکو ته دعوت ورکول کیږي فرش غوړیږي، خېمې درول کیږي، عطرونه تقسیمیږي دا ټولي خبري بدعت او ډیري زیاتي ګمراه کونکي دي د دې واهیاتو او خرافاتو څخه ځان ساتل پکار دي .

په نصاب کي لیکلي دي په کومو ځایونو کي چي دا رسم شروع دی چي د سړي د مرګ په دریمه ورځ خوشبو لګول کیږي هغوی د ښځو سره په مشابهت کي اخته دي ځکه چي ښځي په دریمه ورځ ماتم د ختمولو لپاره خوشبو لګوي نو د دې څخه پرهیز کول پکار دی مګر دا ممانعت د

خوشبو لگولو په وجه نه دی مگر په دې وجه دی چې همداسې هغه وخت ښځو سره مشابهت پيدا کيږي او شريعت د ښځو سره د مشابهت اختيارولو څخه منعه فرمايلې ده.

د تعزيت اداب دادی چې کله يو سړی د مړي کورته د غم شريکولو لپاره ولاړ سي نوهلته کور والا ته دي سلام وکړي مصافحه دي وکړي د هغوی سره دې ډير زيات تواضع او په نرمي سره دې خبري اتري کوي بې فائدې او زياتي خبري دي نه کوي مگر يوازې د تسلي او اطمينان او صبر او سکون الفاظ دې ووايي او د خنداکانو او مسخرو څخه دي پرهيز وکړي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د نبي کريم ﷺ د خپل زوی پر وفات غم

﴿۱۶۳۰﴾: عَنْ أَنَسٍ قَالَ دَخَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَبِي

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دئ چې موږ د رسول الله ﷺ سره ولاړو

سَيْفٍ الْقَيْنِ وَكَانَ ظِئْرًا لِإِبْرَاهِيمَ فَأَخَذَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِبْرَاهِيمَ فَقَبَّلَهُ

ابوسيف پښ ته، چې د نبي کريم ﷺ د زوی ابراهيم د دائي خاوند وو، نبي کريم ﷺ ابراهيم په غيږ کي واخيستئ مچ يې کړی

وَشَمَّهُ ثُمَّ دَخَلْنَا عَلَيْهِ بَعْدَ ذٰلِكَ وَإِبْرَاهِيمُ يَجُودُ بِنَفْسِهِ فَجَعَلَتْ عَيْنَا

او بوی يې کړی (يعني خپل پزه او خوله يې د هغه پر مخ داسې کښېښودل لکه څوک چې بويوي) د دې پښبې څو ورځي وروسته موږ بيا ابوسيف ته ورغلو ابراهيم په دغه وخت کي پر زکندن وو د هغه په ليدو سره

رَسُولِ اللهِ ﷺ تَذْرِفَانِ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

د رسول الله ﷺ سترگي په بهېدو پيل سوې، عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه عرض وکړ اې د الله رسوله!

وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللهِ فَقَالَ يَا ابْنَ عَوْفٍ إِنَّهَا رَحْمَةٌ ثُمَّ أَتْبَعَهَا بِأُخْرَى فَقَالَ

تاسو هم ژاړئ؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: اې د عوف زويه! دا (اوښکي) رحمت دئ، د دې وروسته د رسول الله ﷺ د سترگو څخه بيا اوښکی روانی سوې رسول الله ﷺ وفرمايل:

ﷺ إِنَّ الْعَيْنَ تَدْمَعُ وَالْقَلْبَ يَحْزَنُ وَلَا نَقُولُ إِلَّا مَا يَرْضَى رَبُّنَا وَإِنَّا بِفِرَاقِكَ يَا إِبْرَاهِيمُ لَمَحْزُونُونَ. متفق عليه

سترګي اوښكي بيوي او زړه غمګين دئ مګر موږ په خپله ژبه سره هغه خبره كوو چي په هغه سره زموږ پروردګار راضي وي، ابراهيمه موږ ستا په بيلتون غمګين يو. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۱۷۲، رقم: ۱۳۰۳، ومسلم ۴\۱۸۰۷، رقم: ۶۲-۲۳۱۵.

د لغاتو حل: (القين): الحداد (پښں)، ظِئرا: اى زوج مرضعة ابراهيم عليه السلام.

تشريح: د ابوسيف نوم براء وو او د هغه د ښځي نوم خوله بنت منذر وو چي انصاريه او د رسول الله ﷺ د زوئ حضرت ابراهيم رضی اللہ عنہ دائي وه دِ هغوى كور يې د كار په لحاظ درولی وو حضرت ابراهيم رضی اللہ عنہ يوازي د شپاړلس يا اوولس مياشتو وو چي په حق ورسېدی، په دې حديث كي د هغه د ناروغي او د زكندن د حالت بيان دی. رسول الله ﷺ د هغه د دائي كورته ورغلی او هغه غيږ كي په اخستو سره مينه محبت يې ورسره وكړ او هر كله چي د هغه اخري وخت يې وليدی نو په ژړا سو په دې وجه حضرت عبدالرحمان بن عوف عرض وكی د دې ډول زړه نرمونكي وختونو باندي خلک خو ژاړي خو ستاسو د عظمت شان او د كمال معغرت څخه دا خبره ليري ده چي تاسو دي هم وژاړئ د دې جواب رسول الله ﷺ دا وركړی چي دا رحمت دی يعني زما سترګي د بې صبري په وجه اوښكي نه بيوي څرنګه چي ته ګڼې مګر حقيقت دادی چي بچی په دې حالت كي په ليدو سره د رحم جذبه راپورته سي چي د اوښكو په شكل كي د سترګو څخه بهيږي.

زړه غمجن دی، په دې كي دې ته اشاره ده چي كوم خلک په داسي وختونو كي غمجن نه وي او د هغه زړه غم نه محسوسوي نو د هغه په سينه كي لړزېدونكی زړه نسته مګر د ډبري يوه ټوټه ده كله چي د سترګو مخكي د ځيګر د ټوټې ساه خېژي پر داسي نازک وخت باندي سترګي اوښكي نه بيوي نو دا صبر او ضبط نه دی مګر د احساس محبت نشته والی دی نو دا حال يعني غمجن كيدل د اهل كمال په نزد كامل تر دی په نسبت د دې شيانو چي د بچي مرګ واقع سي او پر مخ باندي د بشاشت او اطمينان اثار را ښكاره سي.

د لمسي پر مرګ د رسول الله ﷺ اوښكي

﴿۱۶۳۱﴾: وَعَنْ أُسَامَةَ ابْنِ زَيْدٍ قَالَ أَرْسَلَتْ ابْنَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت اسامه بن زيد رضي الله عنه څخه روايت دئ چي د نبي كريم ﷺ لور بي بي زينب نبي كريم ﷺ ته د يو سړي په ذريعه دا پيغام وليږئ چي

إِلَيْهِ إِنَّ ابْنًا لِي قُبِضَ فَأْتِنَا فَأَرْسَلَ يُقْرِئُ السَّلَامَ وَيَقُولُ إِنَّ لِلّٰهِ مَا أَخَذَ وَلَهُ

زما د زوى ساه خيژي تاسو تشريف راوړئ، رسول الله ﷺ په جواب كي د سلام څخه وروسته وفرمايل: كوم شى چي خداى واخلي هغه د خداى دئ

مَا أَعْطَى وَكُلٌّ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُسَمًّى فَلْتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ تُقْسِمُ

او كوم شى چي هغه وركړي هغه هم د هغه دئ او د هغه سره د هر يو شي وخت ټاكلئ دئ نو ته صبر كوه او د ثواب غوښتونكې سه، بي بي زينب دوهم وار سړى وليږئ او رسول الله ﷺ ته يې د تشريف راوړلو لپاره قسم وركړ،

عَلَيْهِ لَيَأْتِيَنَّهَا فَقَامَ وَمَعَهُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ وَمَعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَأُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ

نو رسول الله ﷺ سمدستي را ولاړ سو دا وخت سعد بن عبادة، معاذ بن جبل، ابى بن كعب،

وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَرِجَالٌ فَرُفِعَ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ الصَّبِيُّ وَنَفْسُهُ تَتَقَعْقَعُ قَالَ

زيد بن ثابت او نور صحابه كرام هم ورسره وه، كوچني رسول الله ﷺ ته راوړل سو او د رسول الله ﷺ په غيږ كي وركړل سو دغه وخت د زكندن حالت وو،

حَسِبْتُهُ أَنَّهُ قَالَ كَأَنَّهَا شَنٌّ فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ فَقَالَ سَعْدٌ يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا هٰذَا

د هغه په ليدو سره د رسول الله ﷺ د سترګو څخه اوښكي رواني سوې، سعد رضي الله عنه وويل: اې د الله رسوله! دا څه دي؟

فَقَالَ هٰذِهِ رَحْمَةٌ جَعَلَهَا اللّٰهُ فِي قُلُوبِ عِبَادِهِ وَإِنَّمَا يَرْحَمُ اللّٰهُ مِنْ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءَ. متفق عليه

رسول الله ﷺ وفرمایل دا د خدای رحمت دئ چي الله ﷻ د خپلو بندگانو په زړو کي پیدا کړئ دئ او الله ﷻ په خپلو بندگانو کي پر هغه چا رحم کوي چي هغه مهربانه وي . بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري)۳:\۱۵۰، رقم: ۱۲۸۴، ومسلم ۲\۶۳۵، رقم: ۱۱- ۹۲۳.

د لغاتو حل: (تتقعقع): اى تضطرب ولاتلبث على حال واحدة (بې تابي كول).

تشريح : حضرت سعد ﷺ دا گمان وکړی چي د ژړا ټول ډولونه حرام او مکروه دي او رسول الله ﷺ دا وخت سهوا ژاړي ځکه رسول الله ﷺ هغه خبر کړ چي داسي ژړا چي یوازي سترگي اوښکي بیوي حرام او مکروه نه دی مگر داسي ژړا خو د رحم د جذبې علامت دی چي په زړه کي راپورته کیږي نو په چغو سره ژړل کړیوان شکول او مخ وهل حرام او منعه دي .

په چغو ژړل

﴿۱۶۳۲﴾ : وَعَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ اشْتَكَى سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ شَكْوَى لَهُ فَأَتَاهُ

د حضرت عبدالله بن عمر ﷺ څخه روایت دئ چي سعد بن عبادة ﷺ ناروغ سو ،

النَّبِيُّ ﷺ يَعُودُهُ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَسَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ وَعَبْدِ اللّٰهِ

نبي ﷺ د هغه پوښتني ته تشریف راوړئ ، عبدالرحمن بن عوف، سعد بن ابي وقاص، او عبدالله

بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ فَوَجَدَهُ فِي غَاشِيَةِ أَهْلِهِ فَقَالَ

بن مسعود هم ورسره وه ، کله چي رسول الله ﷺ را ورسيدئ نو هغه د بې هوشي په حالت کي وو رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه

قَدْ قَضَى قَالُوا لَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَبَكَى النَّبِيُّ ﷺ فَلَمَّا رَأَى الْقَوْمُ بُكَاءَ النَّبِيِّ

ايا وفات سو ؟ صحابه کرامو عرض وکړ اې دالله رسوله ! نه، د دې په اوريدو سره رسول الله ﷺ ته ژړا ورغلل ، صحابه کرامو چي رسول الله ﷺ په ژړا وليدئ

ﷺ بَكَوْا فَقَالَ أَلَا تَسْمَعُونَ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُعَذِّبُ بِدَمْعِ الْعَيْنِ وَلَا بِحُزْنِ الْقَلْبِ

نو هغوی هم په ژړا سول، رسول الله ﷺ وفرمایل : واورئ الله تعالی د سترگو په جاري کېدو عذاب نه ورکوي او نه د زړه په غمگين کېدو ،

وَلَكِنْ يُعَذِّبُ بِهَذَا وَأَشَارَ إِلَى لِسَانِهِ أَوْ يَرْحَمُ وَإِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ. متفق عليه

مګر الله تعالى له دې كبله عذاب وركوي او رحم هم كوي او رسول الله ﷺ ژبې ته اشاره وكړه، البته مړي ته د هغه د كورنۍ د ژړا په سبب عذاب وركول كيږي (يعني په لوړ آواز سره ژړا او په چغو چغو سره ژړل). بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۱۷۵، رقم: ۱۳۰۴، ومسلم ۲\۶۳۶، رقم: ۱۲- ۹۲۴.

تشريح: د حديث د اخري الفاظو مطلب دادى كه دومره اهل او عيال او د هغه كور والا په لوړ اواز يعني په چغو چغو ژاړي يا نوحه كوي نو هغه مړي ته عذاب كيږي د دې مسئلې تحقيق به په دريم فصل كي انشاء الله راسي.

﴿۱۶۲۳﴾: وَعَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ. متفق عليه

د حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: هغه څوک زموږ څخه نه دئ څوک چي مخ ووهي، ګريوان څيري كړي او د جاهليت د زمانې په ډول په چغو چغو ژاړي. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۱۶۳، رقم: ۱۲۹۴، ومسلم ۱\۹۹، رقم: ۱۶۵- ۱۰۳.

تشريح: دلته مخ وهونكى او ګريوان شلونكي لپاره چي كومه سزا فرمايل سوې ده دا سزا د هغه سړي لپاره هم ده چي د سر څخه پوړنۍ يا پټو وغورځوي يا د سر او ږيري وريښتان وشكوي ځكه چي د دې ټولو شيانو يو حكم دى.

﴿۱۶۲۴﴾: وَعَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى قَالَ أُغْمِيَ عَلَى أَبِي مُوسَى فَأَقْبَلَتْ

د حضرت ابو بردة بن ابو موسى رضي الله عنه څخه روايت دئ چي ابو موسى رضي الله عنه بې هوشه سو

امْرَأَتُهُ أُمُّ عَبْدِ اللهِ تَصِيحُ بِرَنَّةٍ قَالَا ثُمَّ أَفَاقَ قَالَ أَلَمْ تَعْلَمِي وَكَانَ يُحَدِّثُهَا

نو د هغه ښځه ام عبد الله په چغو چغو ژړا پيل وكړ، كله چي ابو موسى په هوش كي سو نو هغه ورته وويل: ايا تا ته څرګنده نه ده

أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَنَا بَرِيءٌ مِمَّنْ حَلَقَ وَسَلَقَ وَخَرَقَ.

متفق عليه و لفظه للمسلم.

چي رسول الله ﷺ دا فرمايلي دي زه د هغه چا څخه بېزاره يم چي په مصيبت کي د سر وربښتان شکوي، په چغو چغو ژاړي او جامې شکوي. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري)؛ ۳\۱۶۵، رقم: ۱۲۹۶، ومسلم ۱\۱۰۰، رقم: ۱۶۷- ۱۰۴.

د لغاتو حل: (حلق): اى حلق شعره لاجل المصيبة (د غمه سر خريل)، صلق: اى رفع صوته بالبكاء (په چغو ژړل). خرق: اى قطع ثوبه (جامې شلول).

تشريح: د جاهليت په زمانه کي به دا ډول افعال د ښځو څخه کيدل نو مسلمانانو ته د دې خبرو څخه پرهيز کول پکار دي څرنګه چي رسول الله ﷺ د داسي خلکو څخه بيزاره کيږي کوم چي په دې غلط او باطلو شيانو کي اخته وي.

د فرياد کولو بدي

﴿۱۶۳۵﴾: وَعَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو مالک اشعري ؓ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

أَرْبَعٌ فِي أُمَّتِي مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ لَا يَتْرُكُونَهُنَّ الْفَخْرُ فِي الْأَحْسَابِ وَالطَّعْنُ

د جاهليت د زمانې څلور شيان دي چي زما امت به يې نه پريږدي: ۱: په حسب فخر کول. ۲: طعنه ورکول

فِي الْأَنْسَابِ وَالْاسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ وَالنِّيَاحَةُ وَقَالَ النَّائِحَةُ إِذَا لَمْ تَتُبْ قَبْلَ

په نسب ۳: د ستورو څخه اوبه غوښتل ۴: وير او ماتم کول، که وير کونکې ښځه د مرګ څخه مخکي توبه ونه باسي

مَوْتِهَا تُقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ. رواه مسلم

نو د قيامت په ورځ به په داسي حال کي را پورته سي چي د هغې پر بدن به د قطران او خارش قميص وي. مسلم.

تخريج : صحيح مسلم ۲\ ۶۴۴، رقم: ۲۹- ۹۳۴.

تشريح : حسب هغو عادتونو ته وايي كه په انسان كي موجود وي نو د هغه د موجودگي په وجه ځان بهتر او ښه وگڼي لكه شجاعت، مېړانه، فصاحت او داسي نور.

پر نسب باندي د طعن كولو مطلب دادی چي د يوه سړي په نسب كي داسي عيب پيدا كړي چي د فلاني سړي پلار خراب وو او د فلاني سړي نيكه د كمي درجې وو، په حسب فخر كولو او پر نسب باندي د طعن كولو په وجه خپل تعظيم او لوئ والي او د نورو خلكو سپكاوئ لازمېږي ځكه دا دواړه شيان خراب دي هو د اسلام او د كفر د امتياز پر بناء دي په دې دواړو شيانو كي هيڅ تاوان نسته يعني كه يو مسلمان د خپل ايمان او اسلام په وجه خپل ځان بزرگ او لوئ وگڼي او يو كافر د هغه د كفر په وجه حقير او كمتر وگڼي نو دا جائز دی د ستورو په ذريعه اوبه غوښتلو څخه مراد دادي چي د ستورو پر تاثير باندي د باران اميد ساتل يعني دا عقيده ساتل چي فلانی ستورئ په فلاني منزل كي داخل سي نو باران به كيږي.

په دې اړه مسئله داده چي دا عقيده ساتل چي د فلاني ستوري فلانی منزل كي د داخليدو په وجه به باران كيږي حرام دی مگر كله چي باران وي نو دا ويل واجب دی چي الله تعالی يوازي په خپل فضل او كرم سره موږ په باران اوبه كړو.

د نوحه كولو مطلب دادی چي يو سړی مړسي او پر هغه باندي واويلاء وكړه سي او د مړي ښه خصلتونه په ژړا ژړا كي داسي بيان كړه سي چي هغه څومره زړه ور وو هغه داسي وو او هغه داسي وو.

قطران د تار كول په ډول د يوې دوائي نوم دی چي تور او بدبويه داره وي او ابهل يعني د هغي اوني څخه چي هغه ته هوبير هم وائي د هغه څخه تيل وځي دا د هغه اوبن پر بدن موږي چي هغه خاربن سي په دې كي حرارت او گرمي زياته وي ځكه هغه د اوبن خارش سوځوي د دې يو خاص اثر دا هم دی چي د اور اثر ډير ژر قبلوي او ژر لنده كيږي د ارشاد د دې اخري جملې مطلب داسو كه نوحه كونكې ښځه د خپل دې بد فعلي په وجه د توبې څخه بغير مړه سي نو د قيامت په ورځ به د هغې پر بدن خارش مسلط كړه سي يا پر هغه قطران موږي چي د هغه په خارش كي زيات سوزش پيدا سي او هغه زيات تكليف تر لاسه كوي.

﴿۱۶۳۶﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِامْرَأَةٍ تَبْكِي عِنْدَ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ د يوې ښځي په خوا كي تير سو چي پر يو

قبر یې په چغو چغو ژړل،

قَبْرٍ فَقَالَ اتَّقِي اللّٰهَ وَاصْبِرِي قَالَتْ إِلَيْكَ عَنِّي فَإِنَّكَ لَمْ تُصَبْ بِمُصِيبَتِي وَلَمْ

رسول الله ﷺ ورته وفرمایل : د الله ﷻ څخه وبیریږه او صبر کوه ، هغې ښځې ورته وویل : پر خپل لار ځه تا ته زما په ډول ستونزي نه دي رسیدلي،

تَعْرِفْهُ فَقِيلَ لَهَا إِنَّهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَتْ بَابَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ

هغې ښځي رسول الله ﷺ نه وو پیژندلئ ، بیا چي هغې ته وویل سول چي دا رسول الله ﷺ وو ، نو هغه ښځه د نبي کریم ﷺ دروازې ته راغلل

تَجِدْ عِنْدَهُ بَوَّابِينَ فَقَالَتْ لَمْ أَعْرِفْكَ فَقَالَ إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى . متفق علیه

او هلته یې چوکیدار ونه لیدئ او د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضره سوه او عرض یې وکړه : ما تاسو نه واست پیژندلی، رسول الله ﷺ وفرمایل : صبر د غم په پیل کي وي . بخاري او مسلم .

تخریج : صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۴۸\۳، رقم: ۱۲۸۳، ومسلم ۶۳۷\۲، رقم: ۱۵- ۹۲۶.

تشریح : څومره ریښتنی او پر حقیقت باندي مبني قول دی چي کومه خبره وویل سي هغه ته ګوره چي ویونکی څوک دی پر دې قول عمل نه یوازي دا چي د ربنتیا او نیکئ لاري روښانه کوي مګر ډیر واره جهالت او شرمندګي څخه هم سړي ساتي په دې پیښي نظر واچوه یوه ښځه غلط کار کوي رسول الله ﷺ هغې ته د نیکئ پر لار د روانولو لپاره څه ارشاد فرمائي هغه ښځه په اتفاقي توګه سره رسول الله ﷺ نه پیژني نه یوازي دا چي د رسول الله ﷺ د ارشاد څخه مخ اړوي مګر یو غلط جواب هم ورکوي وروسته چي هغې ته معلومه سوه چي دا د خیر خبره کوونکي خو د الله تعالی رسول دی نو هغې ته دا احساس وسو چي زه په غلطه یم نو په ځغاستي د رسول په خدمت کي حاضره سوه او د خپلي غلطۍ او پښېماني اقرار یې وکړ .

اوس وګورئ که هغې د دغه عارفانه قول مطابق د رسول الله ﷺ د پیژندلو څخه بغیر د رسول الله ﷺ د ارشاد مخکي واطاعت ته سر کښېنته کړی وای نو نه یوازي دا چي د نیکۍ لار به یې هغه وخت تر لاسه کړې وای مګر وروسته د خجالت او شرمندګئ څخه به ساتل سوی وای .

د حديث د اخري جملې مطلب دادی چي کامل او جميل صبر چي پر هغه ثواب حاصليږي هغه دی چي د مصيبت پر وخت وکړه سي کنې په اخر کي خو خپله صبر راځي وروسته که چا صبر وکړئ نو څه صبر يې وکړی ؟

نوحه كول حرام دى

د پورته ذکر سوو حديثو څخه دا خبره واضحه سوه چي نوحه کول او د مړي ښه خصلتونه په ژړا ژړا کي بيانول او په چغو چغو ژړل مخ وهل ګريوان شکول ويښتان شکول ، مخ تورول. پر سر باندي خاوري اچول او داسي نور ټول شيان پر بې صبرۍ باندي دلالت کوي حرام دی.

د درو اولادو نو مرګ

﴿۱۶۳۷﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَمُوْتُ لِمُسْلِمٍ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ فَيَلِجَ النَّارَ إِلَّا تَحِلَّةَ الْقَسَمِ . متفق عليه

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د کوم مسلمان چي درې کوچنيان مړه سي هغه به اور ته نه داخليږي، مګر د قسم پوره کولو لپاره، دا ددې آيت په لور اشاره ده : (وان منكم الا واردها) : يعني قسم دئ په تاسو کي هيڅوک داسي نسته چي په دوږخ کي به داخل نه سي که څه هم د يوې لحظې لپاره وي . بخاري او مسلم .

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۱\ ۵۴۱، رقم: ٦٦٥٦، ومسلم ۱۴\ ۲۰۲۸، رقم: ۱۵۰- ۲٦۳۲.

تشريح : د حديث اخري جمله هو د قسم پوره کولو لپاره به ځئ د دې څخه د الله تعالى ارشاد (و ان منكم الا واردها الاية) دې خوا ته اشاره ده ګويا په اصل کي دا ايت داسي دی وان منكم والله الا واردها الاية، قسم مي دي په خدای وي په تاسو کي هيڅ څوک داسي نسته چي په دوږخ کي به داخيل نسي که څه هم هغه د بجلي يا هوا په ډول د يوې لمحې لپاره ولي داخل نسي د دې مطلب دادی چي د دوږخ پورته پر پل صراط قائم کړه سي کافر او خواه نيک وي يا بد يوازي دومره خبره به وي چي څوک بدکار وي هغه به د دې په ذريعه تکليف تر لاسه کوي په دې توګه چي هغه به د پل صراط څخه دوږخ ته راغورځي او نيک کار به هيڅ تکليف نه تر لاسه کوي په دې توګه چي هغه به په دې په تيريدو سره په جنت کي داخل سي نو د رسول الله ﷺ د ارشاد مطلب دادی چي د کوم مسلمان درې کوچنيان مړه سي هغه به دوږخ ته اچول کيږي هو يوازي د دومري لمحې لپاره نو د هغه دوږخ ته تلل ممکن دي چي د الله تعالى قسم پوره سي او هغه د

مختصر وخت لپاره هم پر پل صراط باندي د تیریدو وقفه ده یعني د دې مطلب دانه دی چي په دوږخ کي به دننه داخل کړه سي او عذاب تر لاسه کي مګر مطلب دادی چي هغه به هیڅ ډول عذاب نه کي ترلاسه او یوازي پر پل صراط باندي تیریدل په دې ایت کي د مذکوره د خول دوږخ مصداق او د الله تعالی د قسم د ریښتیا او پوره کیدو لپاره کافي دی.

اهل عرف په خپل ورځني عرف کي وائي چي ما دا کار د خپل قسم پوره کولو لپاره وکی یعني دا کار مي یوازي په دومره اندازه وکی چي د دې په وجه قسم پوره سي او ښکاره ده چي د هغه لپاره د هغه کار چي ادنی حصه په کمه موده کي تېره سي د هغه قسم پوره کېدو لپاره کافي ده.

(۱۶۳۸): وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِنِسْوَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ

د حضرت ابوهریرة رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ د انصارو ښځو ته وفرمایل:

لَا يَمُوْتُ لِإِحْدَاكُنَّ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ فَتَحْتَسِبَهُ إِلَّا دَخَلَتِ الْجَنَّةَ فَقَالَتْ امْرَأَةٌ

په تاسو کي چي د یو چا درې ماشومان مړه سي او هغه په صبر او شکر سره د ثواب غوښتونکې وي نو په جنت کي به داخل سي، د دې په اوریدو سره په هغو ښځو کي یوې ښځي وویل:

مِنْهُنَّ أَوْ اثْنَيْنِ يَا رَسُوْلَ اللهِ قَالَ أَوْ اثْنَيْنِ. رواه مسلم و في رواية لهما ثلثة

لم يبلغوا الحنث.

اې د الله رسوله! که د چا دوه ماشومان مړه سي، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: هو، ددوو لپاره هم (دا زیری دئ). مسلم او په یوه روایت کي دا الفاظ دي چي درې ماشومان چي بالغ سوي نه وي.

تخریج: صحیح مسلم: ۲۰۲۸\۴، رقم: ۱۵۱- ۲۶۳۲.

تشریح: د ثواب طلبګاره وي د دې مطلب دادی کله چي الله تعالی د چا درې بچې ځان ته وبولي نو هغوی دي د هغوی په مړه کیدو په چغو نه ژاړي مګر د صبر او شکر لمن دي ونیسي د (انا لله و انا الیه راجعون) په ویلو سره د الله تعالی د مرضي او د هغه د مصلحت مخکي دي سر کښته کړي نو هغه به په جنت کي داخله کړه سي.

اوس په دې اړه دوه احتماله دي یا خو بهٔ هغه د شروع څخه په غیر عذاب کي په اخته کولو جنت کي داخله کړه سي یا بیا دا چي د هغه د بچو د سفارش وروسته به د جنت د سعادت سره ونازول سي.

د ښځي په عرض كولو د رسول الله ﷺ يا (دوه بچي مړه سي) په باره كي علماء ليكي كله چي رسول الله ﷺ د درو ځامنو په باره كي ارشاد وفرمايه او ښځي د درو د تخصيص د ختمولو د خواهش اظهار وكړ نو د بې نيازه خداى تعالى له خوا څخه فورا د وحي په ذريعه نبي كريم ﷺ ته اطلاع وركړه كه دوه ځامن يې مړه سي نو هم دا سعادت به ورته حاصليږي يا بيا دا چي رسول الله ﷺ به په دې اړه بطور خاص دعا وغوښتله او د الله تعالى په دربار كي دعا قبوله سوه نو رسول الله ﷺ هغې ښځې ته زيرى وركړ.

په دوهم روايت كي د نابالغ قيد ځكه ولګېدى چي د كوچنيانو بچو سره د ښځو ډېر زيات محبت وي د غټو بچانو په نسبت كوچني بچيان خپلي مور ته زيات قريب او محبوب وي ځكه د هغوى په مرګ په طبعي توګه سره ښځو ته ډېر زيات غم او رنځ رسيږي.

پر مرګ باندي د صبر جزا

﴿۱۶۳۹﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ اللهُ تَعَالَى مَا

د حضرت ابوهريرة ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: الله پاک فرمايي: نسته

لِعَبْدِي الْمُؤْمِنِ عِنْدِي جَزَاءٌ إِذَا قَبَضْتُ صَفِيَّهُ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ثُمَّ احْتَسَبَهُ إِلَّا الْجَنَّةُ. رواه البخاري

زما بنده لره زما څخه جزا هغه وخت چي قبض كړم هغه غوره ده ته په اهل دنيا كي بيا طلب د ثواب وكړي دى په هغه مګر جنت دى. بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۱\۲۴۱، رقم: ۶۴۲۴.

تشريح: مطلب دادى چي كه د يوه سړي د اهل دنيا څخه څوك عزيز او محبوب لكه اولاد، مور، پلار يا د دوى څخه ماسيوا څوك داسي سړى چي هغه عزيز او محبوب لري وفات سي او هغه پر هغه صبر وكړي نو د هغه د دې صبر پر بناء به الله تعالى هغه ته جنت وركړي.

د اهل دنيا د قيد څخه معلومه سوه كه د اهل اخرت څخه څوك عزيز او محبوب وفات سي او په هغه صبر وكړه سي نو تر دې هم زيات سعادت حاصليږي او هغه دا چي الله تعالى به د هغه څخه ناراضه نه وي او د يوه بنده څخه د الله تعالى راضي كيدل د هغه په حق كي د دنيا او اخرت تر ټولو لوئ سعادت او تر ټولو لوئ فضيلت دى.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

پر وير كونكو لعنت

﴿۱۶۴۰﴾: عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّائِحَةَ وَالْمُسْتَمِعَةَ . رواه ابوداؤد .

د حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ پر وير كونكې او وير اورېدونكي باندي لعنت ويلئ دئ. ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\۴۹۲، رقم: ۳۱۲۸.

تشريح : د نوحه كونكي ښځي څخه مراد هغه ښځه ده چي د مړي ښه خصلتونه په ژړا ژړا كي بيان كړي او ځيني حضرات داسي فرمايي چي د مړي سره په زوره زوره چغو وهلو ته نوحه وايي او نوحه (اورېدونكي ښځي) هغه ښځي مراد دي چي د نوحه ويونكي ښځو سره قصدا ناستي وي د هغوی نوحه اوري او د هغوی د نوحې څخه خوند اخلي .

مؤمن ته په هر حالت كي ثواب

﴿۱۶۴۱﴾: وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

عَجَبٌ لِلْمُؤْمِنِ إِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ حَمِدَ اللهَ وَشَكَرَ وَإِنْ أَصَابَتْهُ مُصِيبَةٌ حَمِدَ

د مؤمن بنده عجيبه حال دئ چي كله خير ورته ورسيږي نو د الله جل جلاله تعريف او شكر ادا كوي او كله چي ستونزه ورته ورسيږي نو هم حمد او شكر ادا كوي

اللهَ وَصَبَرَ فَالْمُؤْمِنُ يُؤْجَرُ فِي كُلِّ أَمْرِهِ حَتَّى فِي اللُّقْمَةِ يَرْفَعُهَا إِلَى فِي امْرَأَتِهِ . رواه البيهقي في شعب الإيمان

او هم صبر كونكى اوسي ، نو مؤمن ته په دواړو حالتو كي ثواب تر لاسه كيږي تر دې چي كومه ګوله هغه پورته كړي او د خپل بي بي په خوله كي يې واچوي پر دې هم ثواب تر لاسه كوي . بيهقي .

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۱۱۶\۴، رقم: ۴۴۸۵.

تشريح : د دې حديث په ذريعه د مومن فضيلت او د هغه دا امتياز د فخر په توګه بيانيږي چې هغه د ژوند په هره لحظه کې د يوه الله تعالی شکر ګزار وي که هغه ته څه نعمت او راحت حاصل سي نو د الله تعالی تعريف کوي او د هغه شکر اداء کوي او که هغه ته څه مصيبت ور ورسيږي نو بيا هم هغه په ژبه د الله تعالی شکر اداء کوي او د هغه تعريف په بيانولو سره هغه د خپل عبوديت اظهار کوي ځکه الله تعالی مومن ته دا سعادت ورکړی دی او بل دا چې په هر مباح کار باندي ثواب ورکوي په شرط د دې چې د خير او ثواب په نيت هغه کار وکړي يعني مومن که يو مباح کار وکړي که د هغه نيت د خير وي نو هغه ته پر هغه ثواب ورکول کيږي د مثال په توګه که يو سړی د خپلي ښځي په خوله کي ګوله ورکړي او د ګولې پر وخت د هغه نيت دا وي چې زه د دې خپل حق اداء کولو لپاره چې زما پر ذمه دی او د الله تعالی د رضا له خاطره د خپلي ښځي په خوله کي ګوله اچوم نو د هغه دا معمولي مباح کار هم د هغه په حق کي د ثواب په اعتبار يو لوی سعادت ګرځي.

د مؤمن لپاره دوې دروازې

﴿۱۶۴۲﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ مُؤْمِنٍ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمايل : د هر مؤمن لپاره

إِلَّا وَلَهُ بَابَانِ بَابٌ يَصْعَدُ مِنْهُ عَمَلُهُ وَبَابٌ يَنْزِلُ مِنْهُ رِزْقُهُ فَإِذَا مَاتَ بَكَيَا

دوې دروازې وي پر يوه دروازه د هغه اعمال پورته خيژي او پر دوهمه دروازه د هغه رزق را کښته کيږي ، هر کله چې مؤمن مړ کيږي نو دواړي دروازې پر هغه ژاړي

عَلَيْهِ فَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ : فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ . رواه الترمذي

او دا معنا ده د الله پاک ددې ارشاد : (فما بكت عليهم السماء والارض) پر کافرانو باندي آسمان او ځمکي هيڅ ونه ژړل . ترمذي .

تخريج : سنن الترمذي ۵\۳۵۴، رقم: ۲۲۵۵.

تشريح : مطلب دا دی چې يوه دروازه خو هغه ده چې د هغه په ذريعه د مومن نيک اعمال چې پر ځمکه باندي د هغه په عمل نامه کي ليکل سوي دي اسمان ته خيژي او بيا هلته د اعمالو ليکلو په ځای کي دوهم وار په اعمال نامه کي ليکل کيږي، دوهمه دروازه هغه ده چې د هغه په

ذریعه رزق مځکي ته را کښته کیږي او د کوم په نصیب کي چي څومره رزق وي هغومره رسوي نو کوم مؤمن چي مري نو دواړي دروازي ژاړي ځکه چي د یوي دروازي څخه نیک اعمال راتلل او د دوهمي دروازي څخه رزق لیږل کېدی نو په دي وجه دواړي دروازي د مؤمن پر انتقال او ددي خوشبختۍ څخه پر محرومه کېدو ژاړي.

ددغه آیت کریمه څخه دا معلومیږي چي الله تعالی د کافرانو په هکله دا فرمایلي دي چي د هغوی لپاره نه آسمان وژړل او نه هم مځکي او دا چي کله مؤمن مړ سي نو په هغه باندي آسمان او مځکه دواړه ژاړي.

د اولاد په مرګ ثواب

﴿۱۶۴۳﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ كَانَ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل:

لَهُ فَرَطَانِ مِنْ أُمَّتِي أَدْخَلَهُ اللّٰهُ بِهِمَا الْجَنَّةَ فَقَالَتْ عَائِشَةُ فَمَنْ كَانَ لَهُ فَرَطٌ

زما په امت کي چي د یو چا دوه ماشومان مړه سوي وي نو الله تعالی دهغوی له کبله هغه په جنت کي داخلوي، بي بي عائشې رضي الله عنها پوښتنه وکړه او که د یو چا یو کوچني مړ سوئ وي،

مِنْ أُمَّتِكَ قَالَ وَمَنْ كَانَ لَهُ فَرَطٌ يَا مُوَفَّقَةُ قَالَتْ فَمَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ فَرَطٌ مِنْ

ستا په امت کي؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: (تاته دي د نیکۍ توفیق درکړل سي) د چاچي یو کوچني مړ سوی وي د هغه لپاره هم دا حکم دئ، بي بي عائشې بیا پوښتنه وکړه او ستاسو په امت کي چي د یو چا یو کوچني هم نه وي مړ سوئ؟ (د هغه لپاره څه حکم دئ)

أُمَّتِكَ قَالَ فَأَنَا فَرَطُ أُمَّتِي لَنْ يُصَابُوا بِمِثْلِي. رواه الترمذي و قال هذا حديث غريب

رسول الله ﷺ وفرمایل: زه د خپل امت د کاروان امیریم کومي ستونزي چي ما ته رسیدلي دي هغوی ته نه دي رسیدلي. ترمذي، دا حدیث غریب دئ.

تخريج: سنن الترمذي ۳\۳۷٦، رقم: ۱۰٦۲.

تشريح: (فرط) هغه سړي ته وايي چي د قافلې څخه مخکي منزل ته په رسیدو سره د قافلې

والا لپاره د خوراک او څيښاک سامان تيار کړي، دلته په دې حديث کي د فرط څخه مراد هغه کوچني دی چي د بالغ کيدو څخه مخکي وفات سي، داسي ماشوم ته ځکه فرط ويل کيږي چي هغه آخرت ته مخکي په رسيدو سره د خپل مور او پلار لپاره د جنت د نعمتونو بندوبست کوي يعني هغه به د خپل مور او پلار لپاره د الله تعالی څخه په شفاعت کولو سره جنت ته به يې بيايي، د حديث په آخري جملې (فانا فرط امتي ....الخ) کي د فرط څخه مړ سوی ماشوم مراد نه دی.

رسول الله ﷺ په دغه وخت کي بي بي عائشې رضي الله تعالی عنها ته د کمال تعلق او د هغه د ذاتي ځانگړتيا، اوصاف او فضائلو له کبله سوفقه په ويلو سره مخاطب کړل چي په مجموعه کي دا د فضل او کمال لقب دی د دې معنی داده چي اې عائشې ! چاته چي د الله تعالی له خوا څخه د خير او د ښو خبرو د پوښتني کولو توفيق ورکړل سوي وي.

د حديث د اخري الفاظو مطلب دادی چي زه د خپل امت لپاره د منزل اميريم په دې توگه چي زه د دوی څخه مخکي اخرت ته په رسيدو سره به شفاعت کوم او هغوی به جنت ته بيايم ځکه چي د ثواب په اندازه مصيبت او ستونزه وي يعني مصيبت او ستونزه چي څومره سخت وي هغومره ثواب زيات تر لاسه کيږي نو د دې دنيا څخه پورته کيدل د هغوی لپاره دومره لوئ مصيبت او دومره لويه پيښنه ده چي د دې برابر هيڅ لويه پيښنه نسي کيدای نو زما څخه زما د امت هر فرد به حقيقا او حکما د دې حادثې او مصيبت سره مخامخ کيږي ځکه د کومو خلکو چي کوچني اولاد د وفات کيدو سره د هغوی لپاره د اخرت ذخيره سوې نه وي نو زما د وصال دا پيښنه به د هغوی لپاره د پورتني سعادت او زيری په توگه کافي وي.

د اولاد پر وفات صبر

﴿۱۶۴۴﴾: وَعَنْ اَبِيْ مُوْسَى الْاَشْعَرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو موسی اشعري رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

إِذَا مَاتَ وَلَدُ الْعَبْدِ قَالَ اللّٰهُ لِمَلَائِكَتِهِ قَبَضْتُمْ وَلَدَ عَبْدِي فَيَقُوْلُوْنَ نَعَمْ

هر کله چي د يو مؤمن بنده زوی مړ کيږي نو الله تعالی ملائکو ته فرمايي: تاسو زما د بنده د زوئ روح قبض کړل؟ هغوی وايي هو،

فَيَقُوْلُ قَبَضْتُمْ ثَمَرَةَ فُؤَادِهٖ فَيَقُوْلُوْنَ نَعَمْ فَيَقُوْلُ مَاذَا قَالَ عَبْدِي فَيَقُوْلُوْنَ

الله تعالى فرمايي : تاسو د هغه د زړه ميوه وشكول، هغوى وايي هو، او الله تعالى پوښتنه كوي زما بنده څه وويل ؟ هغوى ورته وايي :

حَمِدَكَ وَاسْتَرْجَعَ فَيَقُولُ اللّٰهُ ابْنُوا لِعَبْدِي بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَسَمُّوهُ بَيْتَ الْحَمْدِ. رواه احمد والترمذي

ستا .تعريف يې وكړ او انا لله وانا اليه راجعون يې وويل ، الله تعالى فرمايي : زما د بنده لپاره په جنت كي يو كور جوړ كړئ او د هغه نوم بيت الحمد كښيږدئ . احمد ، ترمذي.

تخريج : الامام احمد في مسنده ۴۱۱\۴، والترمذي ۳۴۱\۳، رقم: ۱۰۲۱.

تشريح : مومن بنده د خپل ځيګر د ټوټې پر وفات د الله رب العزت تعريف او لوئي په بيانولو سره د صبر او شكر لار اختياره كړي ځكه د عبوديت د دې عظيمي جذبې په صله كي هغه ته په جنت كي يو لوئ كور بيت الحمد وركول كيږي .

د دغه كور نوم بيت الحمد ځكه دى چي هغه په مصيبت او پيښني كي د الله تعالى حمد او ثناء او د تسليم په بدله كي وركول كيږي ځكه نو د دې نوم بيت الحمد يعني د حمد او ثناء كور دى .

ستونزمن ته ډاډ وركول

﴿۱۶۴۵﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مَنْ عَزّٰى

د حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : چا چي يو ستونزمن ته ډاډ وركړ

مُصَابًا فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ " . رواه الترمذي وابن ماجه وقال الترمذي : هذا حديث غريب لا نعرفه مرفوعاً إلا من حديث علي بن عاصم الراوي وقال : ورواه بعضهم عن محمد بن سوقة بهذا الإسناد موقوفا

نو هغه ته به د هغه سره سم ثواب رسيږي . ترمذي او ابن ماجه، ترمذي ويلي دي دا حديث غريب دئ دا حديث مرفوعا يوازي د علي بن عاصم څخه روايت دئ او ځينو د محمد بن سوقة څخه په دې اسناد و سره موقوفا روايت كړئ دئ .

تخريج: سنن الترمذي ۳\۳۸۵، رقم: ۱۰۷۳، وابن ماجه ۱\۵۱۱، رقم: ۱۶۰۲.

تشريح: مصيبت زده عام دی که څه هم څوک د مرګ په مصيبت کي اخته وي يا د دې څخه ماسيوا په بلي څه پيښني کي اخته وي او د هغه سره مخامخ وي په هر حال د حديث حاصل دا دی که يو سړی چاته اطمينان او ډاډ ورکړي چي د خپل يوه قريب پر مرګ باندي يا يو مصيبت زده ته پر صبر کولو باندي حاصليږي هغه ته د صبر تلقين کوي او بيا هغه سړی صبر کوي نو ګويا دا سړی د مصيبت زړه د صبر باعث جوړيږي ځکه چي (الدال علي الخير كفاعله) يعني کوم سړی چي د ښې خبري لار ښويي هغه ته هم پر هغه لار د تلونکي په ډول ثواب حاصليږي هغه هم اجر او په سعادت سره نازول کيږي او س په دې اړه عموميت دی که غواړي نو تسلي دي خپله مصيبت زده ته په رسيدو سره وکړي يا که پر دې باندي هم قدرت نه وي نو بيا د خط په ليکلو سره يا په بله ذريعه سره اطمينان او سکون دي ورکړل سي د دواړو يو حکم دی مګر د مرفوع په حکم کي دی يا دا چي د ابن ماجه په دې روايت سره تقويت حاصليږي چي د هغه سند حسن او مرفوع دی.

ما من مسلم يعزی اخاه بمصيبة الا كساه الله من حلل الكرامة يوم القيامة.

ژباړه: کوم مسلمان چي د خپل يوه مسلمان ورور په مصيبت کي هغه ه صبر او تلقين وکړي الله تعالى به د قيامت په ورځ هغه ته د بزرګۍ فضيلت ورکوي.

﴿۱۶۴۶﴾: وَعَنْ اَبِيْ بَرْزَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ عَزّٰى ثَكْلٰى كُسِيَ بُرْدًا فِي الْجَنَّةِ. رواه الترمذي وقال هذا حديث غريب.

د حضرت ابو برزة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي هغه ښځي ته ډاډ ورکړي د کومي چي زوی مړ سوئ وي، نو په جنت کي به غوره لباس ور واغوستل سي، ترمذي دا حديث غريب دئ.

تخريج: سنن الترمذي ۳\۳۸۷، رقم: ۱۰۷۶.

د مړي د کورنۍ لپاره مېلمستيا

﴿۱۶۴۷﴾: وَعَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ لَمَّا جَاءَ نَعْيُ جَعْفَرٍ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ

د حضرت عبد الله بن جعفر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي کله د جعفر رضي الله عنه د مرګ خبر راغلئ نو نبي کريم ﷺ وفرمايل:

اصْنَعُوا لِأَهْلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا فَإِنَّهُ قَدْ جَاءَهُمْ مَا يَشْغَلُهُمْ . رواه الترمذي و ابوداؤد وابن ماجة.

د جعفر د كورنۍ لپاره ډوډۍ تياره كړئ ځكه چي هغوی ته هغه مصيبت رسيدلئ دئ كوم چي هغوی د (ډوډۍ) څخه بوخت كړي دي . ترمذي، ابوداؤد، ابن ماجة

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\ ۴۹۷، رقم: ۳۱۳۲، والترمذي ۳\ ۳۲۳، رقم: ۹۹۸، وابن ماجه: ۱\ ۵۱۴، رقم: ۱۶۱۰.

تشريح : دا حديث پر دې دلالت كوي چي كله يو سړی مړ سي نو د هغه خپلوانو او همسايه ګانو ته د هغه د اهل او عيال لپاره پخه كړې ډوډۍ وراستول مستحب دي او ډوډۍ هم دومره وي چي د مړي كور والا يې يوه ورځ او يوه شپه په ماړه نس وخوري .

د مړي كور ته استونكې ډوډۍ نور خلك خوړلای سي كه نه ؟

په دې اړه د علماؤ اختلافي اقوال دي چي ډوډۍ د مړي كورته د هغه د خپلوانو او همسايه ګانو د خوا څخه راځي د مړي د كور والا څخه ماسيوا نورو خلكو ته خوړل جائز دي كه نه ځيني علماء خو د عدم جواز قائل دي كله چي ځيني حضرات مثلاً د ابوالقاسم رحمة الله عليه قول دی چي د هغه سړي لپاره په خوړلو كي هيڅ تاوان نسته چي د مړي په كفن وركولو او ښخولو كي مصروفه وي .

او علماء ليكي كله چي د يو مړي كورته ډوډۍ په پخولو سره ورواستول سي نو پر دې وخت د دې خبري خيال ساتل پكار دی چي د مړي كور والا هم ډوډۍ خوري ځكه چي پر داسي غمناك ماحول كي خوراک څښاک ته څه خيال نه وي په خاصه توګه سره د مړي كور والا هم د غم په وجه د خوراک څښاک وغيره خواهش نه لري ځكه مناسب او بهتر دادی چي پر هغوی باندي ډوډۍ ضرور وخوړل سي چي د غم د ډېرښت او د ډوډۍ نه خوړلو په وجه په ضعف او كمزوري كي اخته نسي .

د نوحه ويونكو ښځو لپاره ډوډۍ تيارول چي خلك راټول سي او وې خوري بدعت او مكروه دی مګر په دې اړه د حضرت جابر رضی الله عنه څخه دا قول نقل دی چي موږ دا نياحت يعني د نوحه ويونكو يو ډول شميرو نو د دې ارشاد څخه خو د دې شي صريح حرام كيدل معلوميږي .

امام غزالي رحمة الله عليه فرمائي د دې مقصد لپاره د مړي د كورنۍ له خوا څخه تياره كړې ډوډۍ كي ګډيدل مكروه دي ملا علي قاري رحمة الله عليه فرمائي دا كراهت په هغه صورت

کي دی کله چي هغه ډوډی په هغه مال سره تياره سوې يي چي د يتيم وي يا د هغه سړي ملکيت وي چي موجود نه وي او د هغه د اجازې څخه پرته د هغه په مال کي تصرف وکړي او که ډوډی د داسي مال څخه تياره سوې وي چي د يتيم يا بل غير موجود سړي ملکيت وي نو بيا د هغه په ډوډۍ کي ګډون کول بېله کوم اختلافه حرام دی.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

پر مړي باندي وير

﴿۱۶۴۸﴾: عَنِ الْمُغِيْرَةَ ابْنِ شُعْبَةَ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ نِيحَ عَلَيْهِ يُعَذَّبُ بِمَا نِيحَ عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ. متفق عليه

د حضرت مغيرة بن شعبة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي ما د رسول الله ﷺ څخه اوريدلي دي چي فرمايل يې: پر چا چي وير وکول سي نو د هغه وير له کبله به د قيامت په ورځ هغه ته عذاب ورکړل سي. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۱۶۰، رقم: ۱۲۹۱، ومسلم ۲\۶۴۳، رقم: ۲۸- ۹۳۲.

﴿۱۶۴۹﴾: وَعَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا قَالَتْ سَمِعْتُ

د حضرت عمرة بنت عبد الرحمن رضي الله عنها څخه روايت دئ چي هغې وويل: ما واوريدل

عَائِشَةَ وَذُكِرَ لَهَا أَنَّ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ الْحَيِّ

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه او د هغې په مخکي دا يادونه وسول چي عبد الله بن عمر رضي الله عنهما داسي وايي چي پر مړي باندي د ژوندو خلکو د ژړا له کبله عذاب وي،

فَقَالَتْ عَائِشَةُ يَغْفِرُ اللّٰهُ لِأَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أَمَا إِنَّهُ لَمْ يَكْذِبْ وَلٰكِنَّهُ نَسِيَ أَوْ

نو هغې وفرمايل: الله جل جلاله دي ابي عبد الرحمان و بخښي، هغه دروغ نه دي ويلي مګر هيره ځيني سوې يا

أَخْطَأَ إِنَّمَا مَرَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى يَهُودِيَّةٍ يُبْكَى عَلَيْهَا فَقَالَ

په بيان كي يې غلطي وكړه ، ښېښه داده چي رسول الله ﷺ د يهودي ښځي پر قبر تيريدئ چي پر هغې ژړا كېده نو رسول الله ﷺ وفرمايل :

إِنَّهُمْ لَيَبْكُونَ عَلَيْهَا وَإِنَّهَا لَتُعَذَّبُ فِي قَبْرِهَا . متفق عليه

دا خلك پر دې ژاړي او پر هغې عذاب كيږي په قبر كي . بخاري او مسلم .

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري) : ۳\۱۵۲، رقم: ۱۲۸۹، ومسلم ۲\۶۴۳، رقم: ۲۷- ۹۳۲.

تشريح : الله تعالى دي يې وبخښي ، دا جمله په عربو كي پر داسي وخت باندي استعمال كيده كله چي يو سړي به په خپلي خبري يا په يو بحث كي خطا وكړه ، د بي بي عائشې رضي الله عنها د ارشاد مقصد دادی چي عبدالله بن عمر ﷺ په دې وخت كي د رسول الله ﷺ د ارشاد څخه چي كوم نتيجه اخستې ده هغه صحيح نه ده ځكه چي د رسول الله ﷺ ارشاد چي د هغه خپلوان ژاړي او هغه په خپل قبر كي دننه په عذاب كي اخته ده د دې مطلب يوازي دا وو چي دا خلك څومره ناپوه او نادان دي چي هغه بدبخته ښځه خو په خپل قبر كي دننه د الله تعالى په عذاب كي اخته او خوار وزار ده څرنگه چي د كافرانو حال وي نو دا خلك هغه مرحومه گڼي او د هغه سره د محبت او تعلق اظهار كوي نو رسول الله ﷺ دا خبره په خاصه توگه سره د هغه يهودی ښځي په باره كي فرمايلې ده همداسي د نورو كافرانو په باره كي به هم دا صورت حال وي چي د هغوی عزيزان او قريبان هم مرحوم په گڼلو سره او د هغوی سره د خپل تعلق او محبت په اظهار كولو سره ژاړي بيا دا چي رسول الله ﷺ خو دا هم نه وه فرمايلي چي هغه د هغوی د ژړا په وجه په عذاب كي اخته ده .

كه څه هم د بي بي عائشې رضي الله عنها د اعتراض حاصل دا سو چي رسول الله ﷺ خو د هغې ښځي د كفر په وجه فرمايلي وه چي هغه د خپل كفر په وجه په عذاب كي اخته ده او عبدالله بن عمر ﷺ دا وگڼه چي رسول الله ﷺ بطور كليه دا ارشاد وفرمايله چي مړی د ژوندو د ژړا په وجه په عذاب كي اخته كيږي .

دا خو د دې روايت وضاحت سو تر څو پوري چي د نفس مسئلې تعلق دی علماء ليكي په دې اړه د بي بي عائشې رضي الله عنها دا اعتراض هم د هغه لپاره پر خپل اجتهاد مبني دی ځكه چي د بي بي عائشې رضي الله عنها دا اعتراض هغه وخت صحيح كيدای سي كله چي د رسول الله ﷺ دا ارشاد په بيلو بيلو الفاظو سره او د حضرت عبدالله بن عمر ﷺ او د نورو صحابوو څخه نقل دی، نو د بي بي عائشې رضي الله عنها دا فرمايل چي دا ارشاد پر هغه خاص وخت باندي

او يوازي د هغې يهودي ښځې په باره کې وو په هيڅ پوهه کې نه راځي په هر حال د دې مسئلې نور وضاحت د راتلونکې حديث په تشريح کې کتلای شئ .

﴿۱۶۵۰﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ تُوُفِّيَتْ ابْنَةٌ لِعُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ

د حضرت عبيد الله بن ابي مليكة رضي الله عنه څخه روايت دئ چې د عثمان بن عفان رضي الله عنه لور مړه سوه

بِمَكَّةَ فَجِئْنَا لِنَشْهَدَهَا وَحَضَرَهَا ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ عَبَّاسٍ فَإِنِّي لَجَالِسٌ بَيْنَهُمَا

په مکه کې، موږ د هغې په جنازه او ښخولو کې ګډون وکړ، ابن عمر رضي الله عنه او ابن عباس رضي الله عنه هم ګډون وکړ، زه د دوی دواړو په منځ کې ناست وم

فَقَالَ عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ عُمَرَ لِعَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ وَهُوَ مُوَاجِهُهُ أَلَا تَنْهَى عَنِ الْبُكَاءِ

عبد الله بن عمر رضي الله عنه، عمرو بن عثمان رضي الله عنه ته چې د هغه مخته ناست وو وويل : تاسو خپل قريبان ولې د ژړا څخه نه منعه کوئ

فَإِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ فَقَالَ ابْنُ

ځکه رسول الله ﷺ فرمايلي دي چې مړي ته د هغه د کورنۍ په ژړا عذاب ورکول کيږي . (د دې په اوريدو سره) ابن عباس رضي الله عنه وويل :

عَبَّاسٍ قَدْ كَانَ عُمَرُ يَقُولُ بَعْضَ ذَٰلِكَ ثُمَّ حَدَّثَ فَقَالَ صَدَرْتُ مَعَ عُمَرَ مِنْ

حضرت عمر رضي الله عنه داسي څه ويلي دي (يعني په عامه توګه سره به يې د ژړا څخه منعه نه کولای بلکه په چغو چغو ژړا به يې منعه کولای) د دې وروسته ابن عباس رضي الله عنه دا پېښه بيان کړل چې زه يو وار د حضرت عمر رضي الله عنه سره

مَكَّةَ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ إِذَا هُوَ بِرَكْبٍ تَحْتَ ظِلِّ سمرة فَقَالَ اذْهَبْ فَانْظُرْ

د مکې څخه راستون سوم کله چې موږ بيداء نامي ځای ته راورسيدو نو حضرت عمر رضي الله عنه يوه قافله وليدل چې د کيکر تر يوې درختې لاندې تم وه ، عمر رضي الله عنه ما ته وفرمايل : ورسه او وګوره

مَنْ هٰؤُلَاءِ الرَّكْبُ فَنَظَرْتُ فَإِذَا هُوَ صُهَيْبٌ قَالَ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ ادْعُهُ فَرَجَعْتُ

چي په دې قافلې کي کوم خلک دي ، زه ورغلم نو وه مي ليدل چي په هغوی کي حضرت صهيب رضي الله عنه وو ، ما حضرت عمر رضي الله عنه ددې څخه خبردار کړ ، هغه وويل : هغه راوغواړه ، زه ورغلم

إِلَى صُهَيْبٍ فَقُلْتُ ارْتَحِلْ فَالْحَقْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَلَمَّا أَنْ أُصِيبَ عُمَرُ دَخَلَ

هغه ته مي وويل د امير المؤمنين حضرت عمر رضي الله عنه ملاقات ته راسه ، ددې وروسته په مدينه کي حضرت عمر رضي الله عنه ژوبل سو

صُهَيْبٌ يَبْكِي يَقُولُ وَا أَخَاهُ وَا صَاحِبَاهُ فَقَالَ عُمَرُ يَا صُهَيْبُ أَتَبْكِي عَلَيَّ وَقَدْ

نو صهيب رضي الله عنه ژړل او په دې ويلو سره د هغه په خدمت کي حاضر سو چي هاى زما وروره ! هاى زما اکا ، د دې په اوريدو سره حضرت عمر رضي الله عنه وفرمايل : اې صهيبه ! ايا پر ما ژاړې؟ حال دا چي

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذَّبُ بِبَعْضِ بُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي چي مړي ته د هغه د ځينو قريبانو د ژړا له کبله عذاب ورکول کيږي ، ددې پېښې بيانولو وروسته ابن عباس رضي الله عنه وويل :

فَلَمَّا مَاتَ عُمَرُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعَائِشَةَ فَقَالَتْ يَرْحَمُ اللَّهُ عُمَرَ لَا وَاللَّهِ مَا حَدَّثَ

د حضرت عمر رضي الله عنه د وفات وروسته بي بي عائشې رضي الله عنها ته ما ددې پېښې يادونه وکړه نو هغې وويل : الله جل جلاله دي پر عمر رضي الله عنه رحم وکړي په الله دي مي قسم وي ! د رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث دا نه دئ

رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِنَّ اللَّهَ يُعَذِّبُ الْمُؤْمِنَ بِبُكَاءِ أَحَدٍ وَلَكِنْ قَالَ إِنَّ اللَّهَ يَزِيدُ

چي مړي ته د هغه د قريبانو د ژړا له کبله عذاب ورکول کيږي بلکه حديث دا دئ چي الله جل جلاله

الْكَافِرَ عَذَابًا بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ قَالَ وَقَالَتْ عَائِشَةُ حَسْبُكُمُ الْقُرْآنُ { وَلَا

پر کافر مړي باندي د ژړا له کبله د هغه عذاب زياتوي ، ددې وروسته حضرت عائشې رضي الله عنها وفرمايل : (ددې په ثبوت کي) ستاسي لپاره د قرآن مجيد دا ارشاد بس دئ : (ولا

تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى } قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ عِنْدَ ذَلِكَ وَاللَّهُ أَضْحَكَ وَأَبْكَى، قَالَ

تزر وازرة وزر اخرى) : او هيڅوک به د بل چا بوج نه پورته کوي ، ابن عباس رضي الله عنه وويل : دې ته

نژدې نژدې ددې آيت مفهوم دا هم دئ چي : (وانه هو اضحک وابکی) : او هم الله ﷻ څوک خندوي او هم يې ژړوي،

ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ فَوَاللَّهِ مَا قَالَ ابْنُ عُمَرَ شَيْئًا . متفق عليه

ابن ابي ملكيه وايي ددې ټولي پېښي د اوريدو وروسته حضرت ابن عمر رضي الله عنه هم هيڅ ونه ويل . بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\ ۱۸۰- ۱۸۱، رقم: ۱۲۸۶- ۱۲۸۷- ۱۲۸۸، ومسلم ۲\ ۶۴۱- ۶۴۲، رقم: ۲۳- ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹.

تشريح : درويشتم هجري كال د ذي الحجې د مياشتي شپږويشتم تاريخ او د چارشنبې ورځ وه د سهار د لمانځه وخت حضرت عمر رضي الله عنه مسجد نبوي ته د لمانځه وركولو لپاره ولاړ، حاضرينو صفونه وتړل حضرت د مسجد په محراب كي ودريدی اوس يې لا لمونځ نه وو شروع كړی چي د مغيره ابن شعبه غلام ابولؤلؤ لعين هم تر شا ناست وو په دوو خنجرو يې پر حضرت عمر رضي الله عنه باندي حمله وكړه، د خنجر په اړخ كي ولګيدی د ځينو خلكو وينا ده چي لعين شپږ ځايه وواهه، حضرت عمر رضي الله عنه راولوېدی چي كله يې كور ته راوړی په ټوله مدينه كي دا خبر د برېښنا په ډول خپور سو، خلګ په ډلو ډلو حاضرېدل پېل سول چي په هغوی كي حضرت صهيب رضي الله عنه هم وو، هغه چي حضرت عمر رضي الله عنه په وينو رنګ وليدی نو بې اختياره په ژړا سو او دا يې وفرمايل: اې زما وروره! اې زمابادارهǃ، حضرت ابن عباس رضي الله عنه په دې پيښي سره دې ته اشاره كوي، په هر حال د حضرت صهيب رضي الله عنه دا ژړا او وينا نوحه نه وه ځكه چي نوحه هغه وي چي په لوړ اواز سره د جاهليت د زمانې په شان وي، او دلته د هغه څخه هيڅ شی نه تر لاسه كيږي مګر حضرت عمر رضي الله عنه د دې څخه هم صهيب رضي الله عنه احتياطا منعه كړ چي د غم د اظهار دا مباح طريقه چيري د حد څخه تجاوز په كولو سره داسي مرحلې ته نه ورسيږي چي شريعت د هغه څخه منعه كوي.

بي بي عائشې رضي الله عنها چي قسم په كولو سره د حديث نفي وكړه نو هلته په حقيقت كي د هغې مراد د حديث نفي نه ده مګر د هغه نتيجه نفي ده چي حضرت عمر رضي الله عنه د رسول الله ﷺ د حديث څخه اخذ كړې وه كنې تر څو پوري چي د نفس حديث تعلق دی د دې د صحيح كيدو هيڅ شک او شبهه نسته اختلاف يوازي د حديث په متعين كولو كي دی حضرت عمر رضي الله عنه او حضرت عبدالله خو د دې حديث څخه دا نتيجه اخلي چي د مړي د عذاب تعلق د هغه د كور و والا په ژړا

سره دی یعني که د مړي کور والا پر مړي ژاړي نو هغه په عذاب کي اخته کیږي که څه هم مړی مومن وي یا کافر وي بي بي عائشه رضي الله عنها فرمائي د رسول الله ﷺ دا ارشاد د کافر په حق کي دی او هغه په هر صورت کي په عذاب کي اخته وي که څه هم د هغه کور والا پر هغه ژاړي که نه ژاړي هو دومر خبره ضرور ده چي د کور والا د ژړا په وجه د کافر سړي په عذاب کي زیاتي کیږي او هغه هم په دې وجه کافر په ژړا سره خوشحاله او راضي کیږي تر دې چي ځیني کافرانو به د مرګ پر وخت دا وصیت کوی چي کله هغه مړ سي نو پر هغه دي وژړل سي او نوحه دي پر وکړل سي.

بي بي عائشه رضي الله عنها خپل مذهب چي د مړي د کورو والا لپاره د عذاب سبب نه جوړیږي پر دې باندي د آیت کریمه استدلال کوي چي (ولا تزر وازرة وزر اخری) یعني د یوه سړي ګناه د بل په اعمال نه کي نه لیکل کیږي او څرګنده ده چي هر کله یو سړی د دوهم سړي د ګناه ذمه دار نه دی نو پر هغه د هغه سړي ګناه د سزا په حکم کي نسي کیدای که د مړي کور والا ژړا یا نوحه کوي نو دا د هغه فعل دی د هغوی ګناه ده د مړي په عمل نامه کي ولي ولیکل سي او د هغوی د ګناه په وجه دي مړی ولي په عذاب کي اخته کړه سي د دې وروسته ابن عباس رضي الله عنه هم په دې ویلو سره د حضرت عمر رضي الله عنه د مذهب نفي او د بي بي عائشې رضي الله عنها د قول تائید وکی چي د انسان ژړل خنندل او د هغه خوشحالي او غم د الله تعالی لخوا څخه دي هغه دا شیان پیدا کوي ځکه ژړا ته په عذاب کي څه دخل دی.

مګر د ابن عباس رضي الله عنه پر دې قول دا اعتراض وارد کیږي چي همداسي خو د بندګانو ټول اعمال الله تعالی پیدا کوي بنده خو یوازي هغه کوي چي پر هغه د ثواب او عذاب ترتیب وي، که څوک نیک عمل کوي نو هغه ته ثواب حاصلیږي او که څوک بد عمل کوي نو هغه ته عذاب ورکول کیږي، اوس خندا که یو سړی پر یو مسلمان ورور د زیاتي خوشحالي څخه خاندي نو هغه ثواب تر لاسه کوي او که یو سړی د خپل مسلمان ورور په لیدو سره د مسخرو او سپکاوي په نیت وخاندي نو ګناه کاره کیږي همداسي د غم او خوشحالي معامله ده ځیني خوشحالی او غمونه داسي دي چي پر هغه سزا او جزا ورکول کیږي ځکه د بي بي عائشې رضي الله عنها تائید او د حضرت عمر رضي الله عنه د مذهب په نفي کي د ابن عباس رضي الله عنه دا ویل چي الله تعالی خندوي هم او ژړوي هم، پوهونکې خبره نه ده هو د ابن عباس رضي الله عنه دا قول په دې قید سره خو صحیح دی چي خندل او ژړل بې اختیاره وي یعني که په خندا او ژړا کي اختیار داخل وي نو بیا به پر هغه د ثواب او عذاب ترتیب ضروري وي.

د حديث اخري جمله حضرت ابن عمر رضي الله عنه په دې اوريدو سره هيڅ نه وويل پر دې خبري دلالت نه کوي چي ابن عمر رضي الله عنه د دې قصې په اوريدو سره د ابن عباس رضي الله عنه دا خبره ومنل مگر هغه د چپتيا په اختيارولو سره بحث ختمول مناسب وګڼل ځرنګه چي د عاقل لپاره اشاره کافي ده.

پر مړي د ژړا منع

﴿۱۶۵۱﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا جَاءَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَتْلُ ابْنِ حَارِثَةَ

د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روايت دئ چي کله د ابن حارثه ،

وَجَعْفَرٍ وَابْنِ رَوَاحَةَ جَلَسَ يُعْرَفُ فِيهِ الْحُزْنُ وَأَنَا أَنْظُرُ مِنْ صَائِرِ الْبَابِ تعني

جعفر او ابن رواحه د شهادت خبر رسول الله ﷺ ته راغلئ (چي په غزوه موته کي شهيدان سوي وه) نو رسول الله ﷺ په مسجد کي کښينستئ او پر مخ مبارک يې د غم نښي ځرګندي وي او ما د دروازې د سريو څخه په کور کي دننه د رسول الله ﷺ حال ليدئ ،

شَقِّ الْبَابِ فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ إِنَّ نِسَاءَ جَعْفَرٍ وَذَكَرَ بُكَاءَهُنَّ فَأَمَرَهُ أَنْ يَنْهَاهُنَّ

يو سړی د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سو او عرض يې وکړ : د جعفر د کورنۍ ښځي داسي داسي کوي، يعني د هغوی د ژړا يادونه يې وکړه ، رسول الله ﷺ هغه ته حکم وکړ چي هغوی د ژړا څخه منعه کړئ ،

فَذَهَبَ ثُمَّ أَتَاهُ الثَّانِيَةَ لَمْ يُطِعْنَهُ فَقَالَ انْهَهُنَّ فَأَتَاهُ الثَّالِثَةَ قَالَ وَاللهِ لَقَدْ

هغه سړی ورغلئ او دوهم وار حاضر سو او وه يې ويل هغوی نه منعه کيږي، رسول الله ﷺ وفرمايل هغوی منعه کړه ، هغه ولاړئ بيا راغلئ او وه يې ويل : په الله دي مي قسم وي

غَلَبْنَنَا يَا رَسُولَ اللهِ فَزَعَمَتْ أَنَّهُ قَالَ فَاحْثُ فِي أَفْوَاهِهِنَّ التُّرَابَ فَقُلْتُ

اې د الله رسوله ! هغوی پر موږ غالب راغلي يعني هغوی زموږ د منعه کېدو څه پروا ونه کړل، بي بي عائشه رضي الله عنها وايي زما خيال دا دئ چي د هغه په جواب کي رسول الله ﷺ دا وفرمايل چي د هغوی په خوله کي خاوري واچوه ، عائشة رضي الله عنها وايي چي ما په خپل زړه کي د هغه په اړه وويل :

أَرْغَمَ اللهُ أَنْفَكَ لَمْ تَفْعَلْ مَا أَمَرَكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَلَمْ تَتْرُكْ رَسُولَ اللهِ

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْعَنَاءِ . متفق عليه

خدای دي ستا پزه په خاورو ولړي تا ته چي رسول الله ﷺ کوم حکم در کړئ نه خو تا په هغه عمل وکړلای سو او نه دي رسول الله ﷺ پر کراره پرېښودئ د خفګان رسولو څخه. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۱۶۱، رقم: ۱۲۹۹، ؤمسلم ۲\ ۶۴۴، ۶۴۵، رقم: ۳۰- ۹۳۵.

د لغاتو حل: (العَناء): بفتح العين المهملة أي: تعب الخاطر من سماع ارتكابهن الكبائر أو الصغائر، وعدم انزجارهن بالزواجر (په عذابول).

تشريح: د هغوی په خوله کي خاوري واچوه په ښکاره داسي معلومېږي چي دا د دې خبري کنايه ده چي هغوی پر خپل حال ودرېږي ځکه چي د سخت غم په وجه د ژړا او انګولا په حالت کي نصيحت پر هغوی اثر نه کوي.

د (ارغم الله) څخه تر اخيره پوري د بي بي عائشې رضي الله عنها د ارشاد مطلب دادی چي الله تعالی دي تا ذليل کړي ځکه چي تا رسول الله ﷺ ته تکليف ورسوی او هغوی ته د تکليف رسولو سبب جوړ سوې ځکه د دې په اوريدو سره رسول الله ﷺ ته ډېر زيات غم ورسيدی چي ښځي په ګناه کبيره کي اخته دي او د منعه کولو سربېره د ژړا څخه لاس نه اخلي که تا سو په سختي سره هغوی د دې فعل څخه منعه کوي نو رسول الله ﷺ ته به دومره سخت روحاني تکليف نه وای.

﴿۱۶۵۲﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ لَمَّا مَاتَ أَبُو سَلَمَةَ قُلْتُ غَرِيبٌ وَفِي أَرْضِ غُرْبَةٍ

د حضرت ام سلمه ﷺ څخه روايت دئ چي کله ابو مسلمه ﷺ (يعني د هغې خاوند) مړ سو نو ما په زړه کي وويل: ابو سلمه په سفر کي د هيواد څخه د باندي مړ سوئ دئ

لَأَبْكِيَنَّهُ بُكَاءً يُتَحَدَّثُ عَنْهُ فَكُنْتُ قَدْ تَهَيَّأْتُ لِلْبُكَاءِ عَلَيْهِ إِذْ أَقْبَلَتْ امْرَأَةٌ

زه به پر ده داسي ژاړم چي خلک به زما د ژړا ياد يو بل ته کوي نو زه د ژړا په تياري کي بوخته وم چي يوه ښځه کور ته راغله،

مِنَ الصَّعِيدِ تُرِيدُ أَنْ تُسْعِدَنِي فَاسْتَقْبَلَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

غالبا يې زما په غم کي د زما سره د ګډون اراده درلودل، ناڅاپه رسول الله ﷺ د هغې مخته ورغلئ

وَقَالَ أَتُرِيدِينَ أَنْ تُدْخِلِي الشَّيْطَانَ بَيْتًا أَخْرَجَهُ اللهُ مِنْهُ مَرَّتَيْنِ فَكَفَفْتُ عَنِ الْبُكَاءِ فَلَمْ أَبْكِ. رواه مسلم

او وه يې فرمايل : ايا ته دا اراده لرې چې په دې كور كي شيطان داخل كړې حال دا چې دوه واره الله ﷻ هغه ددې كور څخه ايستلى دئ . ام سلمه وايي : د رسول الله ﷺ ددې الفاظو زه د ژړا څخه منعه كړم او بيا ما ونه ژړل . مسلم .

تخريج: صحيح مسلم: ۱۲/ ۶۳۵، رقم: ۱۰- ۹۲۲.

د لغاتو حل: (تُسعدني): اى تريد ان تساعدني في البكاء وتعينني في النداء (په ژړا كي مرسته).

تشريح: زه د ژړا په تياري كي مصروفه وم د دې مطلب دادى چې ما د ژړا كولو اراده كوله او په دې وخت كي د ژړا لپاره چې د كومو شيانو ضرورت وو لكه توري جامې او داسي نور مي ترتيبول .

په ښكاره داسي معلوميږي چې بي بي ام سلمه رضي الله عنها ته تر هغه وخته پوري دا معلومه سوې نه وه چې نوحه كول حرام دي كه هغې ته د دې حكم معلوم واى نو يقيني خبره ده چې هغې د دې خبري تصور هم نه سو كولاى .

د كور څخه دوه واره د شيطان د تلو څخه دا مراد دي چې يو وار خو هغه وخت شيطان د كور څخه را وايستل سو كله چې ابو سلمه رضي الله عنه د كفر او شرك د تورې جامې په كښلو سره د ايمان او اسلام نوراني جامه يې په تن كړه او په دوهم وار د كور څخه هغه وخت شيطان را وايستل سو كله چې ابو سلمه رضي الله عنه د ظلم او جهل څخه نجات پيدا كړ او د دې دنيا څخه په ايمان او اسلام رخصت سو .

دوير كولو څخه منع

﴿۱۶۵۳﴾: وَعَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ أُغْمِيَ عَلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ رَوَاحَةَ فَجَعَلَتْ

د نعمان بن بشير رضي الله عنه څخه روايت دئ كله چې پر عبد الله بن رواحه باندي بې هوښي راغلل

أُخْتُهُ عَمْرَةُ تَبْكِي وَا جَبَلَاهُ وَا كَذَا وَا كَذَا تُعَدِّدُ عَلَيْهِ فَقَالَ حِينَ أَفَاقَ مَا قُلْتِ

نو د هغه خور عمره ژړل او دا يې ويل چې اې زما غره ! افسوس او اې داسي سريه (يعني د هغه ښېگڼي يې بيانولې) كله چې عبد الله په هوښ كي راغلى نو هغه خپل خور ته وويل : تا چې څه وويل هغه ما ته د

تعریض په دول وویل سول

شَيْئًا إِلَّا قِيلَ لِي آنْتَ كَذٰلِكَ . زاد في رواية فلما مات لم تبك عليه . رواه البخاري

ايا ته داسي (غر) يې او په يوه روايت کي دا الفاظ زيات دي چي کله د عبدالله بن رواحه وفات سو نو د هغه خور پر هغه ونه ژړل . بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۷\۵۱۶، رقم: ۴۲۶۷.

﴿۱۶۵۴﴾: وَعَنْ اَبِيْ مُوْسٰى قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ:

د حضرت ابو موسى ﷺ څخه روايت دئ چي ما د رسول الله ﷺ څخه اوريدلي دي :

مَا مِنْ مَيِّتٍ يَمُوْتُ فَيَقُوْمُ بَاكِيْهِ فَيَقُوْلُ وَا جَبَلَاهُ وَا سَيِّدَاهُ أَوْ نَحْوَ ذٰلِكَ إِلَّا

هر کله چي يو مسلمان مړ کيږي او د هغه قريبان پر هغه ژاړي او دا وايي چي اې غره ! اې سرداره ! او داسي نور الفاظ...

وُكِّلَ بِهِ مَلَكَانِ يَلْهَزَانِهِ ويقولان أَهٰكَذَا كُنْتَ . رواه الترمذي و قال هذا حديث غريب حسن .

نو الله تعالى دوې ملائکي پر مړي باندي ماموره کوي او هغوی يې په سوکانو وهي او ورته وايي ايا ته داسي وې . ترمذي . او ترمذي ويلي دي دا حديث غريب حسن دئ .

تخريج: سنن الترمذي ۳\۳۲۶، رقم: ۱۰۰۳.

تشريح : د مړي څخه حقيقي مړی او مرګ ته نژدې کس هم مراد اخستل کيدای سي پر مړي باندي د ژړا او په دې وجه د مړي په عذاب کي د اخته کيدو په باره کي څه خبري په تيرو صفحاتو کي بيان سوي دي ، دلته هم د دې مسئلې په باره کي پر څو نورو خبرو باندي هم پوهيدل پکار دي .

علامه سيوطي رحمة الله عليه په شرح الصدور کي دا حديث (ان الميت ليعذب ببكاء اهله) يعني مړي ته د هغه د کور والا د ژړا په وجه عذاب ورکول کيږي د نقل کولو وروسته ويلي دي چي په دې اړه اختلافي اقوال دي چي ايا مړي ته د هغه د کور والا د ژړا په وجه عذاب ورکول

كيږي او كه څنگه، په دې اړه كي چي څومره مذهبونه دي هغه علامه موصوف داسي سلسله وار نقل كړي دي.

اول: دا حديث د خپل ظاهري الفاظو او مفهوم مطابق مطلق دى يعني وصيت يا د كافر قيد نسته مگر پر مړي په چغو چغو ژړل او د نوحه كولو په وجه مړى په عذاب كي اخته كيدل دي د حضرت عمر رضي الله عنه او حضرت ابن عمر رضي الله عنه هم دا رائې ده.

دوهم: مړى د هغه د كور والا د ژړا په وجه په مطلقا عذاب كي نه اخته كيږي.

دريم: د عذاب تعلق د حالت سره دى يعني مړى هغه وخت په عذاب كي اخته كيږي كله چي د هغه كورنۍ پر هغه ژاړي او هغه عذاب د هغوى د ژړا په وجه نه مگر دومره د خپلو گناهونو او خرابو اعمالو په وجه دي.

څلورم: دا حديث په خاصه توگه سره د كافرانو په باره كي دي دا دواړه قولونه د بي بي عائشې رضي الله عنها دي.

پنځم: دا حديث او دغه سزا په خاصه توگه د هغه سړي په باره كي ده چي د هغه په نزد د نوحه رسم او رواج وي د امام بخاري رحمة الله عليه دا مذهب دى.

شپږم: دا سزا د هغه سړي په باره كي ده چي د نوحه لپاره وصيت وكړي يعني كوم سړى چي خپلو وارثانو ته وائي نو هغه به د د كور والا د ژړا او نوحه په وجه په عذاب اخته كيږي ځكه چي دا د هغه فعل دى.

اووم: دا سزا د هغه سړي په باره كي ده چي د نوحه كولو وصيت نه وكړي كوم سړي چي د خپلي كورنۍ په باره كي دا خيال ولري چي هغوى به زما د مرگ وروسته وير كوي نو هغه ته د نوحه نه كولو وصيت كول واجبيږي.

اتم: مړي ته د هغه د كورنۍ د ژړا په وجه هغه وخت عذاب وركول كيږي كله چي هغوى د مړي هغه خبري په ژړا كي بيان كړي كومي چي په شرعي توگه سره خرابي او ډير زيات د نفرت قابل وي څرنگه چي په د جاهليت په زمانه كي به څوک مړ سو نو خلكو به په دې ويلو سره ژړل چي اې د ښځو كونډي كوونكې! اې د اولاد يتيم كوونكې، اې د كور خرابونكې.

نهم: د عذاب څخه مراد د اهل ميت د پورتني طريقې په بيانولو سره د ژړا په وجه د ملائكو پر مړي غصه كيدل دي.

لسم: د مړي كورنۍ چي ساندي كوي نو مړى په خپل قبر كي د دننه په عذاب كي اخته كيږي ځيني حضرات فرمائي چي د عذاب څخه مراد دادى چي كله د مړي كور والا په غلطي طريقې

سره ژاړي او په دې اړه غير شرعي طريقه اختياروي نو په دې وجه مړي ته ډير سخت روحاني تكليف رسيږي ځرنګه چي عالم برزخ ته د دنيا ځخه روح راځي او هلته د مخكي ځخه موجود روحونه د هغه ځخه د خپلو عزيزانو او متعلقينو په باره كي پوښتنه كوي كه يو روح ته د خپل متعلقينو په باره كي دا معلومه سي چي هغوى خراب اعمال او په ګناهونو كي اخته دي نو هغه روح ته په دې سره تكليف رسيږي او كه هغه ته معلومه سي چي د هغه متعلقين د نيكي او خير پر لار روان دي نو هغه خوشحاله كيږي .

په هر حال د دې مسئلې د پوره بحث حاصل دا سو كه مړى د هغه ګناه خپله سبب وي يعني كه هغه د مرګ مخكي دا وصيت وكړي چي پر ما دي وير وكړه سي يا په چغو چغو دي وژړل سي يا دا چي هغه وصيت خو ونه كړي خو په دې امور سره خوشحاله او راضي سي نو په دې صورت كي په حديث كي پورته عذاب به پر خپلي حقيقي معنى باندي محمول وي په دې توګه كه پر مړي باندي د مړي كور والا ساندي كوي نو هغه به په عذاب كي اخته كيږي او كه دا صورت نه وي يعني نه خو مړي وصيت كړى وي او نه هغه دا خبري خوښوي نو په دې شكل كي عذاب به پر خپلي حقيقي معنى باندي محمول نه وي مګر غم پورته كونكى به محمول وي كه ځه هم د غم كولو د زكندن په حالت كي وي يا د مرګ وروسته كه كافر وي كه مسلمان په دې باره كي تول برابر دي همدا سي د آيت (ولا تزر وازرة وزر اخرى) او هغه حديثونو په منځ كي چي په دې اړه مطلق نقل سوي دي مطابقت پيدا كوي .

د نوحې او چغو منع

﴿۱۶۵۵﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ مَاتَ مَيِّتٌ مِنْ آلِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابو هريرة ﷛ ځخه روايت دئ كله چي د رسول الله ﷺ په كورنى كي يو كس وفات سو (يعني بي بي زينب ﷝)

وَسَلَّمَ فَاجْتَمَعَ النِّسَاءُ يَبْكِينَ عَلَيْهِ فَقَامَ عُمَرُ يَنْهَاهُنَّ وَيَطْرُدُهُنَّ فَقَالَ

نو ښځي را ټولي سوې او ژړل يې، حضرت عمر ﷛ ولاړ سو او هغوى يې د ژړا ځخه منعه كړې او وه يې ترټلې ، ددې په ليدو سره

رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ دَعْهُنَّ يَا عُمَرُ فَإِنَّ الْعَيْنَ دَامِعَةٌ وَالْقَلْبَ مُصَابٌ وَالْعَهْدَ

قَرِيبٌ. رواه احمد والنسائي

رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: اې عمره! دوی پر خپل حال پرېږده ځکه چي سترګې ژاړي او زړه مصيبت زده دئ او د مرګ وخت نژدې دئ. (يعني تازه وفات دئ) احمد او نسائي.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\۴۴۴، والنسائي ۴\۱۹، رقم: ۱۸۵۸.

تشريح: په ښکاره خو دا معلومېږي چي په دغه وخت کي ښځي په کراره ژاړي چونکه حضرت عمر فاروق ؓ ددې احتياط په مراعت کولو سره چي داسي ونه سي چي ښځي نوحه ويل شروع کړي، چونکه نوحه ويل د شريعت خلاف کار دی، دوی يې ددې کار څخه منعه کول غوښتل مګر نبي کريم ﷺ، حضرت عمر ؓ ددې کار څخه منعه کړ او د دوی د عذر په بيانولو سره يې داسي اشاره وکړه چي په داسي دردناکه حالت کي ښځي د غم او تکليف د ښکاره کولو اجازه نه ورکول د احتياط تقاضا کيدای سي مګر دا د فطرت خلاف دی.

﴿۱۶۵۶﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مَاتَتْ زَيْنَبُ ابْنَةُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابن عباس ؓ څخه روايت دئ چي کله د رسول الله ﷺ لور بي بي زينب وفات سوه

وَسَلَّمَ فَبَكَتِ النِّسَاءُ فَجَعَلَ عُمَرُ يَضْرِبُهُنَّ بِسَوْطِهِ فَأَخَّرَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ

نو ښځي په ژړا سوې، حضرت عمر ؓ هغه ښځي په خپل کروړي (تازيانه) ووهلې، رسول الله ﷺ حضرت عمر په خپل لاس سره منعه کړ

بِيَدِهِ وَقَالَ مَهْلًا يَا عُمَرُ ثُمَّ قَالَ إِيَّاكُنَّ وَنَعِيقَ الشَّيْطَانِ ثُمَّ قَالَ إِنَّهُ مَهْمَا

او ورته وه يې فرمايل: اې عمره! نرمي کوه ددې وروسته يې خپلو ښځو ته وفرمايل: خپل ځان د شيطان د آواز څخه ليري وساتئ يعني په: چغو چغو د ژړا څخه، بيا رسول الله ﷺ وفرمايل

كَانَ مِنَ الْعَيْنِ وَالْقَلْبِ فَمِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمِنَ الرَّحْمَةِ وَمَا كَانَ مِنَ الْيَدِ وَاللِّسَانِ فَمِنَ الشَّيْطَانِ. رواه احمد

څه چي د سترګو څخه وي يعني اوښکي او څه چي د زړه څخه وي يعني غم دا د الله تعالی د لوري دي او د رحمت سبب دئ او څه چي د لاس او ژبي څخه وي يعني ځان وهل، جامې شکول،

وربښتان شكول، او په چغو چغو وير او ماتم كول دا ټوله د شيطان د لوري وي . احمد .

تخريج : الامام احمد في مسنده ۱\۳۳۵.

تشريح : د حديث د اخري جزء مطلب دادی چي د غم د اظهار پر وخت چي كوم شيان د لاسونو څخه ظاهريږي لكه مخ وهل ، جامې څيرل، وربښتان شكول يا هغه شيان چي په ژبه سره كيږي لكه چغي او ساندي كوي، وير كول يا د ژبي څخه داسي الفاظ راكښل چي الله تعالى ته خوښ نه وي دا ټول شيان د شيطان د خوا څخه دي په دې توګه چي كله شيطان سړی غولوي نو دا شيان ځيني صادر كيږي او شيطان دا شيان خوښوي .

يوه واقعه

《۱۶۵۷》: وَعَنِ الْبُخَارِيِّ تَعْلِيقًا قَالَ لَمَّا مَاتَ الْحَسَنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ

د امام بخاري رح څخه دا روايت تعليقا روايت دئ چي كله حسن بن حسن بن علي رضي الله عنهم وفات سو

رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ ضَرَبَتْ امْرَأَتُهُ الْقُبَّةَ عَلَى قَبْرِهِ سَنَةً ثُمَّ رُفِعَتْ فَسَمِعُوا

نو د هغه ښځي د هغه پر قبر تر يو كال پوري خيمه ودرول او بيا يې ايسته كړل بيا يې غيبي آواز واوريدئ چي ويل يې :

صَائِحًا يَقُولُ أَلَا هَلْ وَجَدُوا مَا فَقَدُوا فَأَجَابَهُ الْآخَرُ بَلْ يَئِسُوا فَانْقَلَبُوا .

څه چي ورک سوي وه ايا د خيمې په دريدو سره هغه بيرته تر لاسه سو؟ دوهم آواز راغلی : چي نااميده سوه او خيمه يې وكښل .

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۲۰۰،

تشريح : كوم وخت چي حسن بن علي رضي الله عنهما وفات سو نو د هغه ښځي پر قبر يوه خيمه ودرول چي پوره كال هلته ولاړه وه او خپله هم تر يوه كاله پوري هلته وه چي په دې خاطر د خپل خاوند د وفات غم ، مصيبت او بېلوالي احساس هره ورځ د هغې په زړه كي تازه كيدی .

په څرګنده دا معلوميږي چي هغې د خپل خاوند پر قبر باندي خيمه د دې لپاره درولې وه چي د هغه دوستان او خپلوان د ايصال ثواب او د قرآن ويلو لپاره راسي او خلك د دعائې مغفرت لپاره راجمعه سي .

د ماتم او وير كولو منعه

﴿۱۶۵۸﴾: عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ وَأَبِي بَرْزَةَ قَالَا خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ

د حضرت عمران بن حصين او ابو برزة (رض) څخه روايت دئ چي موږ دواړو د رسول الله ﷺ سره په يو جنازه كي ګډون وكړ،

فِي جِنَازَةٍ فَرَأَى قَوْمًا قَدْ طَرَحُوا أَرْدِيَتَهُمْ يَمْشُونَ فِي قُمُصٍ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ

نو رسول الله ﷺ ځيني خلك وليدل چي هغوى خپل څادرونه غورزولي وه، قميصونه يې اغوستي ... روان وه، رسول الله ﷺ د هغوى په ليدو سره وفرمايل:

ﷺ أَبِفِعْلِ الْجَاهِلِيَّةِ تَأْخُذُونَ أَوْ بِصُنْعِ الْجَاهِلِيَّةِ تَشَبَّهُونَ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ

ايا د جاهليت په فعل عمل كوئ يا د جاهليت د كارو ورته والى كوئ، ما اراده وكړه چي

أَدْعُوَ عَلَيْكُمْ دَعْوَةً تَرْجِعُونَ فِي غَيْرِ صُوَرِكُمْ قَالَ فَأَخَذُوا أَرْدِيَتَهُمْ وَلَمْ يَعُودُوا لِذَلِكَ. رواه ابن ماجه.

ستاسو لپاره دا ښيرا وكړم چي تاسو كورونو ته ستانه سئ نو په نورو شكلو كي را ستانه سئ، د راوي بيان دئ چي د رسول الله ﷺ د دې الفاظو په اوريدو سره خلكو خپل څادرونه پر سر كړل او بيا يې هيڅكله همداسي ونه كړل. ابن ماجه.

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\۴۷۶، رقم: ۱۴۸۵.

تشريح: د دې حديث څخه معلومه سوه چي په هغه زمانه كي دا رواج وو چي خلكو به د قميصونو پورته پټوان اچول.

په هر حال د جاهليت د زمانې يو رسم دا هم وو چي خلك به د جنازې سره تلل نو خپل پټوان به يې غورځول ګويا د دې څخه و خفګان ته اشاره كيږي.

علامه طيبي رحمة الله عليه فرمائي كله چي دومره لږ تغير يعني د پټو په ايستلو باندي رسول الله ﷺ دومره سخته تنبيه او سزا وفرمايله نو د هغه خلكو به څه حشر وي چي تر دې زيات دير لوى رواجونه يې اختيار كړي وي.

دوير كونكو ښځو د جنازې څخه منع

﴿۱۶۵۹﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُتْبَعَ جِنَازَةٌ مَعَهَا رَانَّةٌ. رواه احمد وابن ماجة .

د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ د هغه جنازې سره د تلو څخه منعه فرمايلې ده چي د كوم سره وير كونكې ښځه وي . احمد او ابن ماجه

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\۹۲، وابن ماجه ۱\۵۰۴، رقم: ۱۵۸۳.

تشريح : كه څه هم د جنازې سره تلل سنت دي مگر د دې بد فعل د موجودگي په وجه دا سنت پريښول پكار دی همدا اسي د شرعي خلاف شي په موجودتيا كي د جنازې سره تلل نه دي پكار.

دا حديث د دې مسئلې بنياد دی چي په كوم مجلس كي د شرعي خلاف كارونه كيږي هلته تلل نه دي پكار كه څه هم دعوت قبلول سنت دی مگر پر داسي وخت باندي د غير خبرو او افعالو په وجه پر دې سنت عمل نه كول بهتر او اولی دي .

كوچني به مور او پلار جنت ته بوځي

﴿۱۶۶۰﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلاً قَالَ لَهُ مَاتَ ابْنٌ لِي فَوَجَدْتُ عَلَيْهِ هَلْ

د حضرت ابو هريرة رضی اللہ عنہ څخه روايت دئ چي يو سړي هغه ته وويل : زما كوچني زوی مړ سوئ دي زه په هغه ډير غمجن يم ايا

سَمِعْتَ مِنْ خَلِيْلِكَ صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ شَيْئًا يُطِيْبُ بِأَنْفُسِنَا عَنْ

تا د خپل دوست (نبي كريم ﷺ) څخه يوه داسي خبره زموږ د ماشومانو په اړه اوريدلې ده چي زموږ زړونه په خوشحاله سي ؟

مَوْتَانَا قَالَ قَالَ نَعَمْ سَمِعْتُهُ ﷺ صِغَارُهُمْ دَعَامِيصُ الْجَنَّةِ يَلْقَى أَحَدُهُمْ

ابو هريرة رضی اللہ عنہ وايي د دې په جواب كي ما ورته وويل : هو، ما د رسول الله ﷺ څخه دا اوريدلي دي چي د مسلمانانو ماشومان به په جنت كي داسي وي لكه د درياب حيوانان،

أَبَاهُ فَيَأْخُذُ بِثَوْبِهِ فَلَا يُفَارِقُهُ حَتَّى يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ . رواه مسلم و احمد واللفظ له

په دوی کي چي څوک د خپل پلار سره یو ځای کیږي نو د هغه لمن به نیسي او تر هغو پوري به یې نه پریږدي تر څو پوري چي جنت ته یې داخل نه کړي. مسلم او احمد.

تخريج: صحيح مسلم ۴\۲۰۲۹، رقم: ۱۵۴- ۲۶۳۵، والامام احمد في مسنده ۲\۴۸۸ و ۵۱۰.

د لغاتو حل: (دعاميص): جمع دعموص، وهو الدخال في الامور اى انهم سياحون في الجنة، دخالون في منازلها لايمنعون من موضع.

تشريح: عاميص د دعموص جمع ده د عموص د اوبو یو کوچنی تور حیوان دی چي په عامه توګه سره په تالابونو کي چي کله اوبه کمي سي څرګنده کیږي او دا حیوانان په همېشه اوبو کي نه اوسي مګر په اوبو کي غوټه خوري او وروسته دباندي راوځي دې حیوان ته په ځینو ځایو کي جولاها هم وائي.

عموص هغه سړي ته وائي چي د باچایانو او امیرانو په معاملاتو کي ډېر زیات د خیل وي او د هغوی پر فکر او پر عمل باندي تر ډېره حده پوري اثر اچوي.

په هر حال د وفات سوو ماشومانو په جنت کي په عموص سره په دې معنی تشبیه ورکړه سوې ده چي دا ماشومان په جنت کي سیل کوي او ګرځي څرنګه چي په دنیا کي د کوچني بچیانو څخه پرده نه کیږي او یو کورته د تلو څخه نه منعه کیږي او همداسي کوچنیان هم په جنت کي چیري چي غواړي هلته تللای سي، پر دوی باندي هیڅ پابندي نسته.

په دې حدیث کي په خاصه توګه د پلار ذکر سوی دی د دې وجه داده چي په دې وخت کي به یوازي د پلار په باره کي خبره چلیده ځکه چي د هغه پر ذکر اکتفاء وکړه سي کنې تر څو پوري چي د دې مسئلې تعلق دی هغه دا چي څرنګه کوچني بچي خپل پلار جنت بیایي همداسي خپله مور هم په جنت کي داخلوي څرنګه چي په ځیني حدیثونو کي د مور او پلار دواړو ذکر سوی دی.

د اولاد د مړ کېدو اجر

﴿۱۶۶۱﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ قَالَ جَاءَتْ امْرَاَةٌ إِلَى رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُوْلَ

د حضرت ابو سعید رضی الله عنه څخه روایت دئ چي یوه ښځه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضره سوه او عرض یې وکړ: ای د الله رسوله!

اللّٰهِ ذَهَبَ الرِّجَالُ بِحَدِيْثِكَ فَاجْعَلْ لَنَا مِنْ نَفْسِكَ يَوْمًا نَأْتِيْكَ فِيْهِ تُعَلِّمُنَا مِمَّا

نارینوو ستاسو د حدیثو څخه ګټه تر لاسه کړه تاسو زموږ لپاره یوه ورځ و ټاکئ چي موږ ستاسو

په خدمت کې حاضر سو او تاسو موږ ته هغه خبري وښياست

عَلَّمَكَ اللهُ فَقَالَ اجْتَمِعْنَ فِي يَوْمِ كَذَا وَكَذَا فِي مَكَانِ كَذَا وَكَذَا فَاجْتَمَعْنَ فَأَتَاهُنَّ

کومي چي الله تعالى تاسو ته ښودلي دي ، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : ښه دئ، تاسو په فلانۍ ورځ په فلاني وخت په فلاني ځای کي يو ځای سئ نو هغه ښځي پر هغه وخت راغلې

رَسُولُ اللهِ ﷺ فَعَلَّمَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَهُ اللهُ ثُمَّ قَالَ مَا مِنْكُنَّ امْرَأَةٌ تُقَدِّمُ بَيْنَ يَدَيْهَا

رسول الله ﷺ تشريف راوړئ او هغوی ته يې هغه خبري وښودلې کومي چي الله تعالى رسول الله ﷺ ته ښودلي وې ، ددې وروسته رسول الله ﷺ وفرمايل : په تاسو کي چي چا درې ماشومان مخکي ليږلي وي (يعني وفات سوي وي)

مِنْ وَلَدِهَا ثَلَاثَةً إِلَّا كَانَ لَهَا حِجَابًا مِنَ النَّارِ فَقَالَتِ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ يَا رَسُولَ اللهِ أَوْ

نو هغه به ورته د اور پرده وي (يعني هغه به مو دوږخ ته نه پريږدي) په هغوی کي يوې ښځي وويل اې د الله رسوله ! که چيري

اثْنَيْنِ فَأَعَادَتْهَا مَرَّتَيْنِ ثُمَّ قَالَ وَاثْنَيْنِ وَاثْنَيْنِ وَاثْنَيْنِ . رواه البخاري .

چا دوه ماشومان ليږلي وي ، دوه واره هغې دا الفاظ وويل ، رسول الله ﷺ وفرمايل : د دوو هم دغه ثواب دئ. بخاري .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۱\ ۱۹۵، رقم: ۱۰۱.

﴿۱۶۶۲﴾: وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا

د حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

مِنْ مُسْلِمَيْنِ يُتَوَفَّى لَهُمَا ثَلَاثَةٌ إِلَّا أَدْخَلَهُمَا اللهُ الْجَنَّةَ بِفَضْلِ رَحْمَتِهِ إِيَّاهُمَا

د کوم مسلمان (يعني ښځي او سړي) چي درې ماشومان وفات سي الله جل جلاله به هغه په جنت کي داخل کړي ،

فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ أَوِ اثْنَانِ قَالَ أَوِ اثْنَانِ قَالُوا أَوْ وَاحِدٌ قَالَ أَوْ وَاحِدٌ ثُمَّ

صحابه کرامو پوښتنه وکړه اې د الله رسوله ! که دوه ماشومان يې وفات سوي وي ؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : د دوو هم د غه ثواب دئ ، صحابه کرامو بيا پوښتنه وکړه اې د الله رسوله ! او د يوه څه حکم دئ ؟

قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ السِّقْطَ لَيَجُرُّ أُمَّهُ بِسَرَرِهِ إِلَى الْجَنَّةِ إِذَا احْتَسَبَتْهُ . رواه احمد و روي ابن ماجة من قوله والذي نفسي بيده

رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : د يوه هم د غه حکم دئ ، بيا رسول الله ﷺ وفرمايل په هغه ذات دې مې قسم وي چې د هغه په واک کې زما روح دی چې او م کوچني چې ساقط سي خپله مور به د نامه په ذريعه جنت ته بيايي ، په دې شرط چې د هغه مور صبر کړی وي او د ثواب غوښتونکې سوې وي . احمد ، ابن ماجه ، .

تخريج: الامام احمد في مسنده ۵\۲۴۱ ، وابن ماجه ۱\۵۱۳ ، رقم : ۱۶۰۹ .

د لغاتو حل: (بسرره): السرر هو ما تقطعه القابلة من السرة. (هغه نُو چې تر زېږون وروسته پرې کيږي).

تشريح : انول نال هغه کولمې ته وائي چې د پيدا کيدو پر وخت د کوچني د نُو سره موښتې وي .ارشاد (ليجر امه بسرره) کې د آنونال څخه کوچنی او د هغه د مور په منځ کې تعلق او علاقې ته اشاره ده، گويا آنول نال به د رسی په ډول سي چې د هغه په ذريعه به هغه بچی خپله مور او پلار د جنت خوا ته راکشوي، په دې کې دې ته اشاره ده چې د هغه بچې د مړ کيدو دومره زيات ثواب دی چې اوس لا نيمګړي وه او د مور سره يې هم څه تعلق پيدا سوی نه وو نو د هغه بچي په مرګ به مور ته څومره ډېر ثواب تر لاسه کيږي .

﴿۱۶۶۳﴾: وَعَنْ عَبْدِاللهِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ مَنْ قَدَّمَ

د حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمايل : چا چي مخکي ليږلي وي (يعني مړه سوي وي)

ثَلَاثَةً مِنَ الْوَلَدِ لَمْ يَبْلُغُوا الْحِنْث كَانُوا لَهُ حِصْنًا حَصِينًا مِنَ النَّارِ قَالَ أَبُو

خپل درې نابالغ ماشومان نو هغه ماشومان به د هغه لپاره د دوږخ د اور څخه ټينګه پناه وي، ابوذر وويل :

ذَرٍ قَدَّمْتُ اثْنَيْنِ قَالَ وَاثْنَيْنِ فَقَالَ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ سَيِّدُ الْقُرَّاءِ قَدَّمْتُ وَاحِدًا قَالَ وَوَاحِدًا . رواه الترمذي وابن ماجة و قال الترمذي هذا حديث غريب

ما دوه ماشومان مخکي ليږلي دي ، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : د دوو حکم هم دغه دئ ، ابو کعب چي د قاريانو سردار دئ وويل چي ما يو کوچني مخکي ليږلئ دئ (يعني يو اولاد مي مړ سوئ دئ) رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : د يوه هم دغه حکم دئ ، ترمذي او ابن ماجه ، ترمذي ويلي دا حديث غريب دئ .

تخريج : سنن الترمذي ۳\۳۷۵ ، رقم: ۱۰۶۱ ، وابن ماجه ۱\۵۱۲ ، رقم: ۱۶۰۶ .

﴿۱۶۶۴﴾ : وَعَنْ قُرَّةَ الْمُزَنِيِّ أَنَّ رَجُلًا كَانَ يَأْتِي النَّبِيَّ ﷺ وَمَعَهُ ابْنٌ لَهُ فَقَالَ لَهُ

د حضرت قرة بن مزني رضي الله عنه څخه روايت دئ چي يو سړی به د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضريدئ او د هغه سره به د هغه زوئ هم وو ، يوه ورځ د هغه څخه

النَّبِيُّ ﷺ أَتُحِبُّهُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أَحَبَّكَ اللهُ كَمَا أُحِبُّهُ فَفَقَدَهُ النَّبِيُّ ﷺ

رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي ستا ددې زوئ سره ډېره مينه ده ؟ هغه عرض وکړ اې د الله رسوله ! ستا سره دې الله جل جلاله داسي مينه وکړي لکه څرنګه چي زه ددې زوئ سره مينه کوم ، يو وار هغه سړی راغلئ او هغه زوئ ور سره نه وو ،

فَقَالَ لِي مَا فَعَلَ ابْنُ فُلَانٍ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ مَاتَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَبِيهِ

رسول الله ﷺ د صحابه کرامو څخه پوښتنه وکړه د فلاني سړي زوئ څه سو ؟ صحابه کرامو عرض وکړ اې د الله رسوله ! هغه مړ سوئ دئ ، رسول الله ﷺ د هغه پلار ته وفرمايل :

أَمَا تُحِبُّ أَنْ لَا تَأْتِيَ بَابًا مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ إِلَّا وَجَدْتَهُ يَنْتَظِرُكَ فَقَالَ الرَّجُلُ

ايا ته دا خوښوې چي ته د جنت دروازې ته ورسې او هلته خپل زوئ انتظار کونکی ووينې ؟ (يعني دا چي ستا زوئ تا جنت ته بوزي) يو بل سړي چي دا واوريدل نو عرض يې وکړ :

يَا رَسُولَ اللهِ أَلَهُ خَاصَّةً أَمْ لِكُلِّنَا قَالَ بَلْ لِكُلِّكُمْ . رواه احمد

اې د الله رسوله ! دا زيری يو ازې د دې سړي لپاره دئ او که زموږ ټولو لپاره ؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : ستاسو ټولو لپاره دئ ، احمد

تخريج : الامام احمد في مسنده ۵\۳۵.

مړ کوچني مور او پلار جنت ته بيايي

﴿۱۶۶۵﴾ : وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ السِّقْطَ

د حضرت علي رضی الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : هر کله چي

لَيُرَاغِمُ رَبَّهُ إِذَا أَدْخَلَ أَبَوَيْهِ النَّارَ فَيُقَالُ أَيُّهَا السِّقْطُ الْمُرَاغِمُ رَبَّهُ أَدْخِلْ

د او مه کوچني د مور او پلار الله تعالی دوږخ ته د داخلولو اراده وکړي نو هغه د الله تعالی سره جګړه کوي هغه ته به وويل سي اې جګړه کوونکې اوم ماشومه ! ته داخله کړه

أَبَوَيْكَ الْجَنَّةَ فَيَجُرُّهُمَا بِسَرَرِهِ حَتَّى يُدْخِلَهُمَا الْجَنَّةَ. رواه ابن ماجة .

خپل مور او پلار جنت ته ، نو هغه کوچني به خپل مور او پلار د نامه څخه راکاږي او هغوی به جنت ته بيايي . ابن ماجه

تخريج : سنن ابن ماجه ۱\۵۱۳، رقم: ۱۶۰۸.

د لغاتو حل : (يُراغم) : يجادل ويخاصم (شخړه کوي).

پر مصيبت باندي د صبر اجر

﴿۱۶۶۶﴾ : وَعَنْ اَبِيْ اَمَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَقُولُ اللّٰهُ

د حضرت ابو امامه رضی الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : الله تعالی فرمايي :

سُبْحَانَهُ ابْنَ آدَمَ إِنْ صَبَرْتَ وَاحْتَسَبْتَ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى لَمْ أَرْضَ لَكَ ثَوَابًا دُونَ الْجَنَّةِ . رواه ابن ماجة .

اې انسانه ! که ته پر لومړی صدمه صبر وکړې او د الله څخه د ثواب غوښتونکئ سې نو زه به ستا لپاره تر جنت په کم ثواب راضي نه سم . ابن ماجه

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\۵۰۹، رقم: ۱۵۹۷.

انا لله وانا اليه راجعون ويل

﴿۱۶۶۷﴾: وَعَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا مِنْ

د حضرت حسين بن علي رضي الله عنهما څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : کوم مسلمان

مُسْلِمٍ وَلَا مُسْلِمَةٍ يُصَابُ بِمُصِيبَةٍ فَيَذْكُرُهَا وَإِنْ طَالَ عَهْدُهَا قَالَ عَبَّادٌ

سړي يا ښځي ته چي يو ستونزه ورسيږي او هغه هغه ستونزه په ياد کړي که څه هم هر څو مره زيات وخت تير سوئ وي او هر کله چي ور په ياد سي

قَدُمَ عَهْدُهَا فَيُحْدِثُ لِذَلِكَ اسْتِرْجَاعًا إِلَّا جَدَّدَ اللّٰهُ لَهُ عِنْدَ ذَلِكَ فَأَعْطَاهُ مِثْلَ أَجْرِهَا يَوْمَ أُصِيبَ بِهَا . رواه احمد والبيهقي في شعب الايمان .

او هغه وخت انا لله وانا اليه راجعون ووايي نو الله تعالى هغه ته هغه ثواب ورکوي کوم ثواب چي د مصيبت په ورځ ورکول کېدئ . احمد او بيهقي

تخريج: الامام احمد في مسنده ۱\۲۰۱، والبيهقي في شعب الايمان ۷\۱۱۷ - ۱۱۸، رقم: ۹۶۹۵.

﴿۱۶۶۸﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: " إِذَا انْقَطَعَ شِسْعُ أَحَدِكُمْ فَلْيَسْتَرْجِعْ فَإِنَّهُ مِنَ الْمَصَائِبِ " . رواه البيهقي في شعب الإيمان

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : په تاسو کي چي د يو چا د څپليو تسمه وشکيږي نو هغه ته هم پکار دي چي انا لله وانا اليه راجعون ووايي ځکه چي دا هم يو ستونزه ده .

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۷\۱۱۷، رقم: ۹۶۹۳.

د لغاتو حل: (شِسع): احد سبور النعل وهو الذي يدخل بين الاصبعين ويدخل طرفه في الثقب الذي في صدر النعل. (تسمې) .

تشريح : د څپلۍ د تسمې د پرې کېدو څخه معمولي مصيبت او تکليف مراد دی د هغه

حاصل دادی چي که د يو معمولي درجې مصيبت او تکليف هم ورسيږي نو (انا لله) ويل پکار دي لکه په يوه روايت کي چي نقل دي يو وار نا څاپه يو څراغ مړ سو نو رسول الله ﷺ دغه آيت کريمه (انا لله) وو ايه.

پر نعمت باندي شکر او زحمت باندي صبر

﴿۱۶۶۹﴾: وَعَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ قَالَتْ سَمِعْتُ أَبَا الدَّرْدَاءَ يَقُوْلُ سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ

د حضرت ام درداء ﷺ څخه روايت دئ چي ما د ابو درداء ﷺ څخه اوريدلي دي چي هغه د رسول الله ﷺ څخه اوريدلي دي

ﷺ يَقُوْلُ إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالىٰ قَالَ: يَا عِيْسٰى إِنِّيْ بَاعِثٌ مِّنْ بَعْدِكَ أُمَّةً إِذَا

چي فرمايل يې: الله تعالی حضرت عيسی عليه السلام ته وفرمايل: اې عيسی! زه ستا وروسته يو داسي قوم پيدا کوم چي هغو ته يو داسي شی تر لاسه سي چي هغه خوښوي

أَصَابَهُمْ مَا يُحِبُّوْنَ حَمِدُوا اللهَ وَإِنْ أَصَابَهُمْ مَا يَكْرَهُوْنَ احْتَسَبُوْا وَصَبَرُوْا

نو هغوی به د الله شکر ادا کړي او هرکله چي يو داشی ورته پېښ سي چي هغه نه خوښوي نو پر هغه صبر کوي

وَلاَ حِلْمَ وَلاَ عَقْلَ. فَقَالَ: يَا رَبِّ كَيْفَ يَكُوْنُ هٰذَا لَهُمْ وَلاَ حِلْمَ وَلاَ عَقْلَ؟

او د ثواب غوښتونکی وي يعني د مصيبت اخته کېدو له کبله د حلم او عقل څخه د بېګانه کېدو سربېره بيا هم صبر کوي

قَالَ: أُعْطِيْهِمْ مِنْ حِلْمِيْ وَعِلْمِيْ". رواهما البيهقي في شعب الإيمان

نو زه به ورته خپل بردباري او خپل عقل ورکړم. بيهقي په شعب الايمان کي.

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۱۷/۱۹۰، رقم: ۹۹۵۳.

تشريح: دلته د امت څخه د رسول الله ﷺ نيک او فرمانبرداره بندګان او صلحاء مراد دي د الله تعالی دا ارشاد چي نه به يې عقل وي نه به يې بردباري د دې مطلب دادی چي د دې باوجود د مصيبت او تکليف په وجه بردباري او عقل به يې ولاړ سي مګر پر تکليف او مصيبت باندي به صبر کوي او د ثواب غوښتونکي وي يعني بردباري او عقل دا دواړه داسي صفتونه دي چي د

دې په وجه انسان د مصيبت او حادثې پر وخت ژړا فرياد او بې صبري د اختيارولو څخه منعه کوي او په دې ګنهلو سره د صبر او سکون لمن به يې نيولې وي چې تاوان ګټه تکليف او راحت هر څه د الله تعالى د خوا څخه دي نو د دې دوو اوصافو څخه د کيدو سربېره د صبر او سکون لمن ټينګه نيول د تعجب قابله خبره ده ځکه حضرت عيسى عليه السلام پوښتنه وکړه چې کله د بردبارې او عقل کمښت وي نو بيا صبر کول به څنګه ممکن وي او بيا د ثواب د اميد څه معنى ده د حضرت عيسى عليه السلام د دې اشکال او د هغوى د دې حيرت د جواب د بارګاه الوهيت څخه دا ورکول سو چې پر داسې وخت باندې به د امت مرحومه د افرادو رهنمائي د عقل او پوهې، حلم او بردبارى هغه نور کوي چې کسبي به نه وي مګر د خپل خوا څخه به د عقل او بردبارى دولت بلا کسبه ورته ورکړه سي چې د هغه په وجه به پر لوى مصيبت باندې هغوى صبر کوي او د ثواب اميد لرونکي به وي.

============

بَابُ زِيَارَةِ الْقُبُوْرِ

د قبرو د زيارت بيان

دلته د پورته عنوان په قائمولو سره هغه حديثونه نقل کيږي چې د هغه څخه قبرونو ته د تلو فضائل او اداب او په دې سره متعلق احکام او مسائل معلوميږي او دا ښودل سوي دي چې قبرونو ته د تلو مقصد څه دى او هلته د تلو څه فائده ده.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړى فصل)

د قبرو زيارت مستحب دى

﴿۱۶۷۰﴾: عَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَيْتُكُمْ عَنْ

د حضرت بريدة رضي الله عنه څخه روايت دئ چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: ما تاسو منعه کړي واست د

زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَزُورُوهَا وَنَهَيْتُكُمْ عَنْ لُحُومِ الْأَضَاحِيِّ فَوْقَ ثَلَاثٍ فَأَمْسِكُوا

قبرونو د زيارت کولو څخه نو اوس تاسو د هغه زيارت کوئ، ما تاسو د درو ورځو څخه وروسته د قربانى د غوښو خوړلو څخه منعه کړي واست

مَا بَدَا لَكُمْ وَنَهَيْتُكُمْ عَنِ النَّبِيذِ إِلَّا فِي سِقَاءٍ فَاشْرَبُوا فِي الْأَسْقِيَةِ كُلِّهَا وَلَا تَشْرَبُوا مُسْكِرًا. رواه مسلم

اوس تاسو د هغه قرباني غوښه تر څو پوري چي ساتلای سئ وساتئ او ما تاسو د نبيذو څخه منعه کړي واست مگر په ژي کي د دننه د نبيذو څخه مي نه واست منعه کړي اوس تاسو چي په کوم لوښي کي غواړئ چښئ مگر نشه راوستونکئ شی هيڅکله مه چښئ. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۶۷۲، رقم: ۱۰۶- ۹۷۷.

تشريح: رسول الله ﷺ د اسلام په شروع کي قبرونو ته د تلو څخه منعه فرمايلې ده ځکه چي د جاهليت زمانه نژدې وه نو دا انديښنه وه چي شايد خلک قبرونو ته په تلو سره د کفر او شرک خبري شروع نه کړي کله چي رسول الله ﷺ وليدل چي د اسلام په زړونو کي نقش حاصل کړي دي نو رسول الله ﷺ د قبرونو د زيارت کولو اجازت ورکړه د ټولو علماء په نزد د قبرونو زيارت کول مستحب دی ځکه چي قبرونو ته په تلو سره په زړه کي نرمي راځي مرګ را يادېږي او زړه او دماغ دي پر عقيدې باندي پخته کيږي چي دنيا فاني ده د دې څخه ماسيوا نوري ډيري فائدې دي بيا تر ټولو بهتره فائده دا هم ده چي قبرونو ته په تلو سره د مړو لپاره د رحمت او مغفرت د دعا موقع حاصليږي چي د سنت څخه نقل دي چي رسول الله ﷺ به بقيع ته تشريف وړی او هلته مړو ته به يې سلام ادا کوی او د هغوی لپاره يې د مغفرت دعا کوله.

د ښځو لپاره د قبرونو د زيارت مسئله

په دې اړه د علماؤ اختلاف دی چي د اسلام په شروع کي چي د قبرونو د زيارت په باره کي کوم ممانعت فرمايل سوی وو هغه د ښځو په حق کي اوس هم پاته دی يا د خلکو په ډول هغوی ته هم قبرونو ته د تلو اجازت ورکول سوی دی د ځيني حضراتو رايه ده چي د خلکو په ډول ښځو ته هم قبرونو ته تلل صحيح دي خو د نورو حضراتو رايه داده چي د ښځو لپاره صحيح نه دي په دې اړه صحيح مسئله داده چي د ښځو لپاره يوازي د رسول الله ﷺ د روضه مطهره زيارت خو جائز دی مگر د دې ماسيوا نورو قبرونو ته تلل د هغوی لپاره صحيح نه دي د (باب الصلوة) حديث (لعن رسول الله ﷺ زائرات القبور ....الخ) د تشريح په ضمن کي په تفصيلي توګه سره مسئله فقهي په روايتونو کي بيان کړه سوې ده.

د قبرونو د زيارت ډولونه: د مقصد د اعتبار څخه قبرونو ته د تلو ډولونه دادي. اول:

یوازې د مرګ یادولو او اخرت ته د توجه کولو لپاره یوازې د قبرونو لیدل کافي دي، دا ضروري نه ده چې د صاحب قبر په باره کې دا هم معلومیدل پکار دي چې هغه څوک وو او څنګه وو . دوهم : د مغفرت دعاوې کول او د هغوی ته ثواب لیږل دا د هر مسلمان لپاره سنت ده، دریم : د حصول برکت او سعادت لپاره د اولیاء الله او بزرګان دین د مزاراتو زیارت کول کیږي ځکه چې په برزخ کې د بزرګان دین او اولیاء الله تصرف او د هغوی برکتونه بې شمیره دي .

څلورم : د قریب او دوست د حق ادا کولو لپاره د خپلوانو، مور او پلار یا اندیوال قبر ته د دې لپاره تلل چې هلته په رسیدو سره د هغوی لپاره دعاء مغفرت او ایصال ثواب کول پر ځان د هغوی حق وبولي په حدیث ابونعیم کې نقل دي کوم سړی چې د خپل مور او پلار یا په هغوی کې د یوه قبر زیارت د جمعې په ورځ وکړي نو د هغه دا فعل د حج برابر دی .

پنځم : د دیني ورور ګلوی، میني او انساني مهربانۍ په وجه څرنګه چې په یوه حدیث کې نقل دي کله چې یو سړی د مومن ورور پر قبر تیریږي او هلته سلام او دعائې مغفرت ورته کوي نو مړی هغه پیژني او د هغه د سلام جواب ورکوي .

قبرونو ته د تللو اداب او احکام : قبرونو ته د تللو څه احکام او اداب دادي چې شریعت ښودلي دي مثلاً کله چې یو سړی دعاء مغفرت او ایثال ثواب د خاطره یو قبر ته ولاړ سي نو هلته د صاحب قبر مخ ته دي داسې ودریږي چې مخ یې د قبر خوا ته او شا یې د قبلې خوا ته وي دوهم قبر ته په رسیدو سره صاحب قبر ته سلام کوي دریم په قبر سره دې لاس نه لګوي څلورم قبر دې نه ښائسته کوي پنځم د قبر مخکې دې تعظیما نه کښته کوي او نه دې قبر ته سجده کوي شپږم د قبر خاوره دې پر مخ نه موږي چې دا د نصاراوو عادت دی .

د دې احکامو او ادابو برسېره د داسو شیانو اختیارول کوم چې په شریعت کې وجود نه لري د ډیرې ګمراهۍ او ضلالت خبره ده .

د قبر سره د قرآن کریم تلاوت کول مکروه نه دي بلکه مستحب دی کله چې یو سړی مړ سي هلته سورة اخلاص اوه واره په ویلو سره د هغه ثواب دې صاحب قبر ته وربخښي د نورو ورځو په نسبت د جمعې ورځ خصوصا د ورځې په شروع کې قبر ته تلل افضل دی په حرمین شریفین کې دا معمول دی چې خلک د جمعې په ورځ د ورځې په ابتدائې برخه کې معلی او بقیع ته زیات د قبور لپاره راځي او نقل دي چې د نورو ورځو په نسبت د جمعې په ورځ مړي ته زیات علم او ادراک ورکول کیږي او هغه د جمعې په ورځ خپل قبر ته راتلونکي د نورو ورځو په

نسبت زيات پيژني ځرنګه چي مخکي هم ښودل سوي دي چي قبرونه بې ضرورته په پښو سره پايمال کول يا پر هغه تلل مکروه دي دا مستحب دی چي د مرګ وروسته تر اوو ورځو پوري د مړي لخوا د الله تعالی په نامه څه خيرات کړي.

(ونهيتکم عن لحوم الاضاحي) د دې مطلب دادی چي د اسلام په شروع کي د مسلمانانو سره مال او دولت او اسباب معيشت پراخي نه وه اکثره خلک تنګ دست وه ځکه هر سړي قرباني نه سوه کولای رسول الله ﷺ قرباني کونکو ته فرمايلي وه د قربانۍ تر درو ورځو زياته په اېښودو سره مه خورئ مګر په مسکين او غريبانو خلکو کي يې ويشئ خو کله چي الله تعالی مسلمانانو ته مال او دولت او د اسباب معيشت وسعت ورکړ او د هغوی د تنګدستي او مفلسي دور ختم سو چي د هغه په وجه هغوی ته د نورو خلکو د قربانۍ د غوښو ضرورت پاته نه سو نو بيا رسول الله ﷺ اجازت ورکړه چي د قربانۍ غوښه چي تر څومره ورځو پوري وغواړي اېښودلای يې سي.

(نبيذ) يو خاص ډول شراب دي د هغه صورت دا وي چي خرما يا انګور په اوبو کي واچوي او هغه تر يوې مودې پوري په اوبو کي وي د دې وروسته هغه د يو شراب په ډول سي، دا نبيذ تر هغه وخته پوري حلال وي تر څو پوري چي په هغه کي نشه پيدا نسي رسول الله ﷺ په شروع کي حکم ورکړی وو چي نبيذ دي په ژي کي کښېښودل سي ځکه چي ژی نری وي په هغه کي اېښودل سوي نبيذ ژر ګرمېږي او د نشې اثر يې ځي.

په نورو لوښو کي د نبيذ د اېښودو څخه رسول الله ﷺ منعه وفرمايل مثلا لاکي لوښی وغيره کي دي نبيذ نه اچوي ځکه چي په دې ډول لوښو کي اېښودل سوي نبيذ ژر ګرمېدل چي د هغه په وجه به په هغه کي نشه پيدا کيدل او هغه وخت لږ مخکي شراب حرام سوی وه او خلکو اوس لا د شرابو لذت نه وو هير کړی ځکه انديښنه وه چي خلک په کرار کرار بيا د شرابو خوا ته متوجه نسي د دې وروسته چي د شرابو د حرمت حکم په پوره توګه سره د خلکو په زړونو کي قرار ونيوی او د شرابو څخه پرهيز لازم سو نو د دې خبري څه احتمال پاته نسو اوس د خلکو خواهشات بيا د شرابو خوا ته په څه حيثيت سره هم متوجه کيدای سي نو رسول الله ﷺ تاکيد وفرمايی چي نبيذ تر هغه پوري ځېښل جائز دي تر څو پوري چي په هغه کي د نشې شبهه هم پاته نسي ځرنګه چي د حديث اخري الفاظ (ولا تشربوا مسکرا) څخه دا خبره واضحه کيږي او د هغه حاصل دادی چي د ممانعت تعلق د نشې سره دی د لوښي سره نه دي د لوښي ممانعت خو تر هغه وخته پوري يوازي د احتياط پيش نظر سوی وو اصل مقصد هغه وخت هم دا وو چي د

خلکو میلان د نشې خوا ته دوهم وار ونسي.

رسول الله ﷺ د خپل مور پر قبر

﴿۱۶۷۱﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ زَارَ النَّبِيُّ ﷺ قَبْرَ أُمِّهِ فَبَکَی وَأَبْکَی مَنْ حَوْلَهُ

د حضرت ابوهريرة رضی الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ د خپل مور د قبر زيارت وکړ، رسول الله ﷺ وژړل او ورسره خلکو هم وژړل

فَقَالَ اسْتَأْذَنْتُ رَبِّي فِي أَنْ أَسْتَغْفِرَ لَهَا فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي وَاسْتَأْذَنْتُهُ فِي أَنْ أَزُورَ

رسول الله ﷺ وفرمايل: ما د خپل پروردګار څخه اجازت غوښتئ وو چي د خپلې مور د بخښني دعاء څيني وغواړم مګر ما ته اجازه رانه کړل سوه، بيا ما د هغې د قبر د زيارت اجازه وغوښتل

قَبْرَهَا فَأُذِنَ لِي فَزُورُوا الْقُبُورَ فَإِنَّهَا تُذَكِّرُ الْمَوْتَ. رواه مسلم.

او ددې اجازه راکړل سول، نو تاسو د قبرونو زيارت کوئ ځکه چي دا مرګ په ياد وي. مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۲/۶۷۱، رقم: ۱۰۸- ۹۷۶.

تشريح: د رسول الله ﷺ د مور محترمي نوم بي بي امنه وو، د رسول الله ﷺ عمر شپږ کاله وو چي بي بي امنه د رسول الله ﷺ په اخستو سره د خپلو خپلوانو د ملاقات لپاره مدينې منورې ته ولاړه کوم وخت چي هغه د مدينې څخه مکې ته دوهم وار راتلل او ابواء ته ورسيدل چي د مکې او مدينې په منځ کي د يو ځای نوم دی نو هلته وفات سوه او هم هلته ښخه کړل سوه، يو وار چي رسول الله ﷺ د هغې قبر ته ولاړی نو د خپلې مور بي بي د بېلوالي په غم کي يې ډېر وژړل، د رسول الله ﷺ په ليدو سره هغه خلکو هم طاقت ونه کړ کوم چي د رسول الله ﷺ سره ملګري وه د رسول الله ﷺ او ښکو هغوی دومره متاثره کړل چي هغوی ټول هم په ژړا سوه.

د رسول الله ﷺ مور او پلار

د دې حديث څخه دا خبره معلومېږي چي د رسول الله ﷺ مور بي بي د کفر په حالت کي وفات سوې وه د مخکي زمانې د علماؤ خيال دادی مګر وروستني علماؤ د رسول الله ﷺ د مور او پلار اسلام ثابت کړی دی بيا د دې هم درې صورتونه بيان کړي دي چي يا خو هغوی د حضرت ابراهيم عليه السلام پر دين قائم وه يا هغوی ته د اسلام دعوت نه وو رسيدلی او هغوی په ايام فطرت کي وه او په هغوی کي د نبوت د زمانې څخه مخکي وفات سوی وو يا دا چي الله تعالی د

رسول الله ﷺ د مور او پلار د دوهم وار ژوند په باره کي چي کوم حديثونه نقل کړي دي چي هغوی پر رسول الله ﷺ ايمان راوړی که څه هم د رسول الله ﷺ د مور او پلار دوهم وار ژوندي چي د کومو حديثونو څخه نقل دي هغه بذاته ضعيف دي مګر د تعدد طريق په ذريعه د دې تصحيح او تحسين سوی دی دا خبره ګويا د مخکي زماني د علماؤ څخه پټه ده خو الله تعالی وروسته علماؤ ته دا څرګنده کړه، شيخ جلال الدين سيوطي رحمة الله عليه په دې اړه تصنيف کړي دي او دا مسئله يې په دلائلو سره د مخالفينو د شبهاتو جواب يې ورکړی دی.

په هر حال دا مسئله ډيره نازکه ده ځکه د علماؤ دا فيصله ده چي په دې اړه چپتيا اختيار سي دا د الله تعالی معامله ده الله تعالی ښه پوهيږي.

قبر ته دورتلو دعاء

﴿۱۶۷۲﴾: وَعَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَلِّمُهُمْ إِذَا

د حضرت بريدة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به مسلمانانو ته ښودل چي کله

خَرَجُوا إِلَى الْمَقَابِرِ فَكَانَ قَائِلُهُمْ يَقُولُ فِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ السَّلَامُ عَلَى أَهْلِ

تاسو قبرو ته ولاړ سئ نو دا کلمات وایاست: السلام عليكم ..... ولكم العافية. (ای

الدِّيَارِ وَفِي رِوَايَةِ زُهَيْرٍ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ

کورونووالا! مؤمنانو او مسلمانانو پر تاسو دي سلامتيا وي

وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللّٰهُ لَلَاحِقُونَ نَسْأَلُ اللّٰهَ لَنَا وَلَكُمُ الْعَافِيَةَ. رواه مسلم

موږ به هم کله چي د الله تعالی خوښه وي ستاسره يو ځای کيږو او موږ د الله تعالی څخه د ځان لپاره او ستاسو لپاره د عافيت دعاء غواړو) مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲/ ۶۷۱، رقم: ۱۰۴-۹۵۷.

تشريح: رسول الله ﷺ قبرونو ته کور ځکه وفرمايه چي څرنګه ژوندي انسانانو په خپلو کورونو کي اوسيږي همداسي مړی هم په خپلو خپلو قبرونو کي اوسيږي.

په (اهل الديار من المومنين والمسلمين) اكي من المومنين اهل الديار او د دې وضاحت دی همداسي والمسلمين د تاكيد لپاره استعمال سوی دی.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

﴿۱۶۷۳﴾: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مَرَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِقُبُورِ الْمَدِينَةِ فَأَقْبَلَ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ په مدينه کي پر يو څو قبرو تير سو

عَلَيْهِمْ بِوَجْهِهِ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْقُبُورِ يَغْفِرُ اللهُ لَنَا وَلَكُمْ أَنْتُمْ

نو د هغو په لوري ېې مخ کړ او وه يې فرمايل: السلام عليكم.... بالاثر. اې د قبرو خاوندانو! پر تاسو دي سلامتيا وي الله جل جلاله دي موږ او تاسو و بخښي تاسو

سَلَفُنَا وَنَحْنُ بِالْأَثَرِ. رواه الترمذي وقال هذا حديث حسن غريب.

زموږ څخه تر مخه ياست او موږ در پسې يو. ترمذي، دا حديث حسن غريب دئ.

تخريج: سنن الترمذي ۳\۳۶۹، رقم: ۱۰۵۳.

تشريح: د حديث الفاظ رسول الله ﷺ د قبرونو خوا ته مخ مبارک په کولو سره متوجه سو په دې کي د دې خبري دليل دی چي کله يو سړی اهل قبور ته سلام پيش کړي نو د هغه لپاره مستحب دی چي د هغه مخ دي د مړي مخ ته وي همداسي چي دعائې مغفرت او فاتحه خواني وغيره لپاره پر قبر ودريږي نو خپل مخ دي د مړي خوا ته ساتي د ټولو علماؤ او مجتهدينو دا مذهب دی او د دې مطابق د ټولو مسلمانانو عمل دی يوازي علامه ابن حجر رحمة الله عليه د دې خلاف دی هغه فرمائي زموږ په نزد مستحب دا دی چي پر قبر باندي حاضريدونکي دعائې مغفرت او فاتحه خواني پر وخت خپل مخ د قبلې خوا ته ساتي.

مظهر رحمة الله عليه فرمائي د مړي زيارت د هغه د ژوند د لېدني په ډول وي څرنګه چي د يوه سړي په ژوند کي د هغه سره د ملاقات پر وخت خپل مخ د هغه د مخ خوا ته متوجه کول کيږي همداسي د هغه د مرګ وروسته د هغه د ميت يا د هغه د قبر د زيارت پر وخت هم د مخ خيال ساتي بيا دا چي د يوه مړي په هغه طريقه او اداب کي خيال ساتل پکار دی کوم چي د هغه په ژوند کي د ناستي ولاړي پر وخت په خيال کي ساتل کيږي د مثال په توګه که يو سړی د يو داسي سړي د ملاقات پر وخت چي د خپل کمالات او فضائلو په وجه د لوړي مرتبې او د قدر خاوند وو، د ادب او احترام له موخي بالکل نژدې نه کښينستی بلکه د هغه څخه پر څه فاصله

كښېنستې نو اوس د هغه مړي يا د هغه د قبر د زيارت پر وخت هم په هغه فاصله سره دي ولاړ وي يا كښېني او كه د هغه په ژوند كي پر وخت د ملاقات هغه ته قريب كښېنستې نو كله چي د هغه د مړي د قبر زيارت كوي نو د هغه نژدې دي ودرېږي يا دي كښيني.

كله چي د يوه قبر زيارت وكړل سي نو هغه وخت دي سورة فاتحه او قل هوالله احد درې واره ووايي او د هغه ثواب دي مړي ته په وربخښلو سره د هغه لپاره د بخښني دعا وكړي مگر دومره خبره بايد په خيال كي وي چي د قبر د زيارت پر وخت نه دي قبر ته لاس وروړي او نه دي يې ښائسته كوي ځكه چي دا د نصاراوو عادت دی همداسي قبر ته سجده كول د قبر مخكي ركوع كول او د قبر طواف كول هم ډېره سخته گناه ده او د ايمان او اسلام د دعوې خلاف ده، د دې خبرو څخه پرهيز كول پكار دي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

قبر ته دورتلو دعاء

﴿۱۶۷۴﴾: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلَّمَا كَانَ

د حضرت عائشې ﷺ څخه روايت دئ چي كله به ددې شپه د رسول الله ﷺ سره وه

لَيْلَتُهَا مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ يَخْرُجُ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ إِلَى الْبَقِيعِ فَيَقُولُ

نو رسول الله ﷺ به د شپې په آخر كي د مدينې هديرې (بقيع) ته تشريف وړئ او فرمايل به يې

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَأَتَاكُمْ مَا تُوعَدُونَ غَدًا مُؤَجَّلُونَ وَإِنَّا إِنْ

السلام عليكم .... بقيع الغرقد. اې د مؤمنانو قومه! پر تاسو دي سلام وي او تاسو ته هغه شی راغلئ چي د هغه درسره وعده سوې وه سبا ته يعني د قيامت په ورځ او تاسو ته د يو ټاكلي سوي وخت مهلت دركړل سو

شَاءَ اللّٰهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِأَهْلِ بَقِيعِ الْغَرْقَدِ. رواه مسلم

او موږ هم كه الله تعالى وغوښتل تاسو ته راتلونكي يو اې الله بقيع الغرقد والا وبخښي. (بقيع الغرقد د مدينې د هديرې نوم دئ). مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۶۶۹/۲، رقم: ۱۰۲- ۹۷۴.

تشریح : په مدینه کي د یو ځای نوم بقیع دی چي په هغه کي د مدینې د خلګو قبرونه دي، دې هدیرې ته جنت البقیع هم ویل کیږي په دې ځای کي د غرقد درختي ډیري دي ځکه دې ته په دعاء مغفرت کي بقیع غرقد وفرمایل سو .

قبر ته دورتلو دعاء

﴿۱۶۷۵﴾ : وَعَنْهَا قَالَتْ كَيْفَ أَقُولُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ تعني في زيارة القبور قَالَ قُولِي

د حضرت عائشي ﷺ څخه روایت دئ چي ما د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي د قبرو د زیارت په وخت کي څه وایم ؟ رسول الله ﷺ وفرمایل : دا وایه

السَّلَامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَيَرْحَمُ اللّٰهُ الْمُسْتَقْدِمِينَ

(السلام علی..... للاحقون) : پر مؤمن او مسلمان کوروالاوو دي سلامتیا وي او الله ﷻ دي زموږ په مخکنیو

مِنَّا وَالْمُسْتَأْخِرِينَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللّٰهُ بِكُمْ لَلَاحِقُونَ . رواه مسلم .

او وروستنیو رحم وکړي او موږ هم که الله ﷻ وغواړي ستاسو سره یو ځای کیدونکي یو . مسلم .

تخریج : صحیح مسلم ۶۶۹\۳ ،رقم: ۱۰۳- ۹۷۴.

تشریح : د حضرت ابن عباس ﷺ څخه یو روایت نقل دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل کوم سړی چي د خپل یوه مومن ورو قبر ته ورورسیږي چي په دنیا کي یې پیژندی بیا هغه ته سلام پیش کړي نو د قبر خاوند هغه پیژني او د هغه د سلام جواب ورکوي .

د مور او پلار د قبروزیارت

﴿۱۶۷۶﴾ : وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ يَرْفَعُ الْحَدِيثَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ زَارَ قَبْرَ أَبَوَيْهِ أَوْ أَحَدِهِمَا فِي كُلِّ جُمُعَةٍ غُفِرَ لَهُ وَكُتِبَ بَرًّا " . رواه البيهقي في شعب الإيمان مرسلا

حضرت محمد بن النعمان ﷺ دا حدیث تر رسول الله ﷺ پوري رسولئ دئ او وایي رسول الله ﷺ وفرمایل : څوک چي هره اونۍ د خپل مور او پلار د قبرو زیارت کوي یا په هغو کي د یوه د

قبر ، نو هغه بخښل كيږي او نيک ليكل كيږي . بيهقي

تخريج : البيهقي في شعب الايمان ۲۰۱\۱٦، رقم: ۷۹۰۱.

د قبرو زيارت كول

﴿۱٦۷۷﴾: وَعَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَزُورُوهَا فَإِنَّهَا تُزَهِّدُ فِي الدُّنْيَا وَتُذَكِّرُ الْآخِرَةَ. رواه ابن ماجه

د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: ما به تاسو د قبرو د زيارت كولو څخه منعه كولاست ، اوس تاسو د هغو زيارت كوئ ځكه چي د قبرو زيارت كول سړى د دنيا څخه بې شوقه كوي او آخرت ورپه يادوي . ابن ماجه .

تخريج : سنن ابن ماجه ۵۰۱\۱، رقم: ۱۵۷۱.

تشريح : په حديث كي ګويا قبرونو ته د تلو علت بيانيږي چي قبرونو ته ولي تلل پكار دي فرمايل كيږي چي قبرونو ته تلل په حقيقت كي د انسان په زړه او دماغ كي دنيا او د دنيا د شيانو څخه د بي شوقى اظهار پيدا كوي چي همدا كول پكار دي، نو د دنيا سره زړه لګول او په خپل ژوند باندي غرور كول نه دي پكار، لوى انسانان په دې دنيا كي پيدا سوه چا چي د خپل سلطنت او حكومت په مرسته د خدائي دعوه وكړه، چا د دولت او طاقت په نشه كي د خپلي برترى مظاهره وكړه، څوک د سائنس دان او ايجاداتو په دوكه كي د خپلي برتري مظاهره كوي او چا د عزت او اقتدار په زور امن او سكون جهنم او بهيدونكې وينه په درياب كي بدله كړه چي انجام يې څرګند دي .

هو كوم وخت چي هغوى تر خاورو لاندي سوه نو څوک نوم اخستونكي يې پاته نه سو كله چي د هغو بدنونه په درياب كي واچول سوه نو د څپو يوې څپې د كبر او غرور مجسمه يې د دريابي حيوان ته وررسول او كله چي د هغوى بدن د اور شعلو ته حواله كړه سو نو د بې چارګي او بې كسى څخه پرته نور هيڅ نه وو .

قبرونو ته د تلو دوهمه وجه دا بيان سوې ده چي سړيَ ته اخرت رايادوي يعني قبرونو ته په رسيدو سره دا احساس پيدا كيږي چي د دې عالم څخه پرته يو بل عالم هم سته چي هلته تلل دي او هلته په تلو سره د دې عالم د يوه يوه عمل حساب وركول دي .

د دې څخه معلومه سوه چي هديرې ته په رسيدو سره قبرونو ته د عبرت په نظر وكتل سي او

مرګ را یاد کړه سي چي د مرګ یاد په حقیقت کي د دنیوي لذتونو فریب ځرګندونکی او د ګناهونو او معصیت هر خیرن والی پاکوونکی دی.

د ښځو د قبرو د زیارت څخه منعه

﴿۱۶۷۸﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ زَوَّارَاتِ الْقُبُوْرِ. رواه أحمد والترمذي وابن ماجه وقال الترمذي هذا حديث حسن صحيح وقال: قد رأى بعض أهل العلم أن هذا كان قبل أن يرخص النبي في زيارة القبور فلما رخص دخل في رخصته الرجال والنساء. وقال بعضهم: إنما كره زيارة القبور للنساء لقلة صبرهن وكثرة جزعهن. تم كلامه

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ پر هغه ښځو چي قبرو ته ډیري ځي لعنت ویلئ دئ، احمد، ترمذي، ابن ماجه، ترمذي ویلي دي دا حدیث حسن صحیح دئ (د ځیني عالمانو خیال دئ چي دا لعنت د اجازې تر مخه دئ بیا چي رسول الله ﷺ د قبرو د زیارت اجازه ورکړل نو په دې کي سړي او ښځي دواړه شامل سول، او ځیني علماء وایي چي د ښځو لپاره د قبرو زیارت کول مکروه دئ ځکه چي په دوی کي د صبر ماده کمه وي او هغوی ژړاوي او انګولاوي زیاتي کوي. د ترمذي کلام پوره سو.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۳\۴۴۲، رقم: ۱۰۵۶، وابن ماجه ۱\۵۰۲، رقم: ۱۵۷۵.

د مړي لحاظ کول پکار دي

﴿۱۶۷۹﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَدْخُلُ بَيْتِي الَّذِي دُفِنَ فِيهِ رَسُوْلُ اللهِ

د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت دئ چي زه به هغه حجرې ته تلم په کوم کي چي رسول الله ﷺ ښخ کړل سوئ وو

ﷺ وَأَبِي فَأَضَعُ ثَوْبِي فَأَقُوْلُ إِنَّمَا هُوَ زَوْجِي وَأَبِي فَلَمَّا دُفِنَ عُمَرُ مَعَهُمْ فَوَاللهِ

او ما به خپل جامې (څادر وغیره) لاندي ایښودل او په زړه کي به مي ویل چي دا زما خاوند دئ (یعني رسول الله ﷺ) او دا زما پلار دئ (یعني ابوبکر صدیق رضي الله عنه) نو د دوی څخه شرم او

حجاب کول پکار دي، بیا چې کله حضرت عمر ﷺ په هغه حجره کې ښخ کړل سو نو په الله قسم

مَا دَخَلْتُ إِلَّا وَأَنَا مَشْدُودَةٌ عَلَيَّ ثِيَابِي حَيَاءً مِنْ عُمَرَ. رواه احمد.

چې بیا زه هیڅکله هم حجرې ته د ننه نه سوم مګر په داسې حال کې چې خپل بدن به مې د حضرت عمر څخه د حیاء له کبله په جامو کې نغښتئ وو. احمد.

تخريج: الامام احمد في مسنده ٦\٢٠٢.

تشريح: دا حدیث په وضاحت سره د دې خبرې دلیل وړاندې کوي چې د مړي او د قبرو د زیارت پر وخت هغه لحاظ ساتل پکار دی کوم چې د هغوی په ژوند کې کیدی په دې اړه د یوه صحابي حضرت عقبه بن عامر ﷺ دا ارشاد نقل دی.

که زه پر اور یا د توري پر تیرې څوکې باندې خپله پښه کښیږدم چې د هغه په نتیجه کې زما پښه وسوزي یا پریکړل سي نو زما په نزد دا غوره ده په نسبت د دې خبرې چې زه د یوه سړي پر قبر وختږم او زما په نزد پر قبرونو بولي کول داسې دي لکه یو څوک چې په ډک بازار کې د ټولو خلګو مخکې بولي کوي.

همداسې حضرت ابن ابي الدينا د حضرت سليم بن غفير په اړه دا نقلوي چې یو ځل هغه د یوې هدیرې سره تېرېدی نو هغه ته ډېر سخت د بولو حاجت پیدا سو د هغه د کیفیت په لېدو سره خلګو ورته وویل چې د سپرلۍ څخه ولې نه را کښته کیږې او قضاء حاجت ولې نه پوره کوې، هغه وفرمایل: سبحان الله (یعني دا څومره غلطه خبره تاسو کوئ)، په الله دې مې قسم وي زه د مړو څخه داسې حیا کوم لکه څرنګه چې د ژوندو څخه یې کوم.

=============

كِتَابُ الـزكوة

د زكات بيان

د زكوة معنى : د زكوة لفظي معنى د طهارت ، بركت او زياتيدو ده، د شريعت په اصطلاح كي زكوة د خپل مال د معين مقدار هغه برخه چي شريعت ټاكلې ده مستحق مالک جوړولو ته وايي، د زكوة لغوي او اصطلاحي معنی دواړو مخ ته په ايښودو سره په دې پوه سئ چي دا كار يعني د خپل مال د ټاكلي مقدار د يوې برخي مالک جوړول د مال پاته برخه پاكول په دې كي د الله تعالى لخوا څخه بركت وركول كيږي او د هغه مال نه يوازي دا چي په دنيا كي زياتيږي مگر په آخرت كي الله تعالى د هغه په ثواب كي زياتوب كوي او د هغه مالک د ګناهونو د لويو خصلتونو مثلا بخل او داسي نورو څخه پاكوي ځكه دې فعل ته زكوة ويل كيږي.

زكوة ته صدقه هم ويل كيږي چي دا كار د خپل مال د يوې برخي په كنبلو د ايمان د دعوې پر صحت او صداقت باندي دليل دی.

زكوة كله فرض سو : صدقه فطر په دوهم هجري كي واجب سوی وو د زكوة د فرضيت په باره كي كه څه هم د علماؤ په نزد اختلافي اقوال دي خو صحيح قول دادی چي د زكوة د فرضيت حكم خو د هجرت مخكي په مكه كي نازل سوی وو خو د دې حكم په نفاذ مدينه كي د هجرت پر دوهم كال د روژې پر اول تاريخ سوی دی او د دې اعلان وكړه سو.

زكوة پر ټولو امتونو باندي فرض وو : په اجتماعي توګه سره دا مسئله ده زكوة پر انبياء عليهم السلام باندي فرض او واجب نه دي البته څرنګه چي تيرو ټولو امتونو باندي فرض وو همداسي د امت محمدي څخه مخكي پر هر امت باندي زكوة فرض وو د زكوة اندازه د مال په تحديد كي اختلاف ضرور راغلی دی مگر دا خبره اټله يا حتمي ده چي د زكوة په باره كي اسلامي شريعت ډير اسان دی او د تيرو انبياء عليهم السلام په شريعتونو كي دومره اساني نه وه.

د زكوة اهميت او تاكيد : په قرآن كريم كي دوديرش ځايه د زكوة ذكر د لمانځه سره فرمايل سوی دی په مظاهر حق كي د د دوديرشو پر ځای د درو اتيا شمير دی مگر دا صحيح نه معلوميږي د دې وخت د علماؤ تحقيق دادی چي په قرآن محيد كي د لمانځه سره د زكوة ذكر دوديرش ځايه دی، د دې سره نه يوازي دا چي د لمانځه او زكوة د دواړو كمال اتصال ښكاره

زيات وي او هغه د نصاب حد ته ورسيږي نو په هغه کي زکوة واجبيږي خو دا خبره په خيال کي ساتل پکار ده چي هغه پور د زکوة لپاره مانع وجوب دی چي د هغه مطالبه د بندګانو لخوا څخه وي، نذر، کفارات فطرانه او د دې ډول نور مطالبات چي د هغه تعلق يوازي د الله تعالى د ذات سره دی او يوه بنده ته د هغه د مطالبې کولو حق نسته د زکوة لپاره مانع وجوب نه دی .هو داسي پور چي د هغه تعلق خو د الله تعالى سره وي خو د هغه د مطالبې او وصولي حق بندګانو ته رسيږي لکه زکوة عشر ، خراج وغيره چي امام هغه وخت د الله تعالى لخوا څخه د هغه مطالبه کولای سي نو دا هم د زکوة لپاره مانع وجود دی خو د وخت امام او حاکم په مال ظاهري کي مطالبه کولای سي مثلا په حيوانانو کي يا په هغه د تجارت په مال کي چي ښار ته راوړل کيږي يا استل کيږي يا په نقدو روپو کي، ليکن په هغه مال کي چي د هغه تجارت په ښار کي دننه محدود وي نو په هغه کي حاکم يا د ښځي مهر چي د هغه تقاضا ښځه کوي نو د هغې د مهر په اندازه په مال کي زکوة نه واجبيږي .

په بحر الرائق کي دی معتمد مذهب دادی چي پور د زکوة او صدقه فطر لپاره مانع وجوب دی او مطلقا پور مانع دی که څه هم معجل يا موجل وي که څه هم د ښځي مهر موجل وي چي د هغه مدت تاجيل طلاق يا پر مرګ باندي ختميږي مګر ځيني حضرات فرمائي چي مهر موجل د زکوة لپاره مانع وجوب نه دی ځکه چي په عامه توګه سره د دې مطالبه نه کيږي پر خلاف د مهر معجل چي د هغه مطالبه کيږي خو ځيني علماؤ په دې اړه دا ليکلي دي که خاوند د ادائيګي مهر اراده ولري نو مهر موجل د زکوة لپاره مانع وجوب دی کنې نه دی ځکه چي دا په پور کي نه شمېرل کيږي .

د حضرت امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه او صاحبين يعني امام ابويوسف او امام محمد رحمة الله عليهما په منځ کي په دې اړه اختلاف دی که د يوې ښځي خاوند مالداره وي نو هغه د خپل مهر په وجه چي د خپل د خاوند پر ذمه پاته دی غنيه به ګڼل کيږي او که نه؟، يعني هغه ښځه چي هغې ته زکوة نه ورکول کيږي د صاحبينو مذهب خو دادی چي داسي ښځه به غنيه کېدل معتبر وي يعني د زکوة مستحقه به نه وي مګر دا خبره دي په ذهن کي وي چي دا اختلاف يوازي د مهر معجل په باره کي دی د مهر مؤجل په صورت کي د دړو سره حضراتو متفقه مذهب دادی چي داسي ښځه به مالداره نه وي .

د ضرورت اصلي مطلب : د ضرورت اصليه څخه مراد دا شيان دي: د اوسيدو لپاره سرای، د اغوستلو لپاره جامې، د کور لپاره اسباب، د سپرلۍ لپاره آس ، موټر سائيکل او داسي نور،

د خدمت لپاره مزدور، د استعمال لپاره وسله، د اهل علم لپاره كتابونه، د كاريگر لپاره د هغه د كسب سامان او د اسي نور، د مثال په توگه يو سړي يو ځاى د تجارت په نيت واخلى او هغه ځاى د هغه د اوسيدو ځخه فارغ هم وي نو په هغه كي زكوة واجبيږي همداسي په نورو شيانو كي هم قياس كيداى سي، كه سراى، غلام او داسي نور د خپل ضرورت او حاجت لپاره وي او د هغه د تجارت نيت نه وي نو بيا په هغه كي زكوة نه واجبيږي.

كامل ملكيت : مخكي د زكوة واجب كيدو شرائط په بيانولو سره دا شرط هم بيان كړه سوى دى چي په مال كي د هغه ملكيت په پوره او كامله توگه سره وي د كامل ملكيت ځخه مراد دا دى چي د مال اصل مالک هم وي او هغه مال د هغه په قبضه كي هم وي كوم مال چي د هغه په قبضه كي نه وي يا مالک خو وي قبضه كي نه وي يا په قبضه كي وي نو پر هغه زكوة فرض نه دى د مكاتب په گټل سوي مال كي زكوة نسته مكاتب هغه غلام دى چي د هغه اقا په دې شرط ازاد كړى وي چي هغه دومره روپى په گټلو سره هغه ته وركړي كله چي هغومره روپى په گټلو سره هغه ته ورنه كړي غلام به وي او د وركولو وروسته ته خپله پر خپل مكاتب باندي نه هغه مولى دى ځكه چي هغه مال د مكاتب په ملک كي نه دى د هغه په قبضه كي دى همداسي د مولى په قبضه كي نه دى كه څه هم د هغه په ملک كي وي.

همداسي په مال ضمار كي هم زكوة نه واجب كيږي ځكه چي هغه مال په ملكيت كي خو وي خو په قبضه كي نه وي مال ضمار هغه ته وائي چي د خپلي رسائي دباندي وي د دې څو ډولونه دي اول هغه مال چي ورک سي دوهم هغه مال چي په ځنگل كي ښخ كړه سوى وي چيري چي يې ښخ كړى وي هغه ځيني هير سي دريم هغه مال چي په درياب كي غرق سي څلورم هغه مال چي يو سړى يې په زبردستي تر لاسه كي پنځم هغه مال چي د يوه ظالم د توري په زور واخسته سي شپږم هغه مال چي بطور قرض واخستل سي او وروسته د پوروړي د پور ځخه منكر سي او څه تمسک او گواهي د هغه نه وي هغه پوروړى مالدار وي يا مفلس كه انكار كوي نو څه تمسک يا گواهي وي يا خپله قاضي په دې پوهيږي چي هغه دومره مال په پور اخستى وو مگر په دې حال كي به زكوة په دې تفصيل سره واجب كيږي چي.

اول : كه هغه پور د مال تجارت په بدله كي وي كله چي د نصاب پنځه برخي وصولي سي نو د تيرو ورځو زكوة دي ادا كړي.

دوهم : كه هغه پور د مال تجارت په بدله كي نه وي مثلا د كور اغوستو جامې خرڅي كړي يا د خدمت غلام خرڅ كړي يا د اوسيدو سراى خرڅ كړي او د هغه قيمت د رانيونكي پر ذمه پور سي

نو په هغه کي د تيرو ورځو زکوة هغه وخت واجب کيږي کله چي په اندازه نصاب وصول سي .
دريم : که پور د هغه شي په بدله کي وي چي مال نه دی مگر مهر وصيت او بدل خلع وغيره نو په دې کي زکوة هغه وخت واجب کيږي کله چي په اندازه نصاب وصول سي او پر هغه پوره کال تير سي يعني په هغه کي د تيرو ورځو څخه واجب کيږي مگر يوازي د هغه کال زکوة به واجب وي چي په هغه کي پر مال قابض وو مگر دا حکم د هغه سړي په باره کي دی چي د مخکي څخه صاحب نصاب وي که د مخکي څخه صاحب نصاب نه وي نو دا مال به د هغه په حق کي پر منزله د مال مستفاد وي په اول مال سره د دې مال به هم زکوة واجب وي او د يوه کال تيريدل به شرط نه وي .

د زکوة د اداکيدو لپاره نيت شرط دی : د زکوة د اداکيدو لپاره شرط دی چي زکوة ورکونکی د زکوة ورکولو نيت وکړي يعني دا اراده وکړي چي پر ما باندي څومره مال ورکول چي فرض دی زه يې د الله تعالی د رضا لپاره ورکوم يا کوم وخت چي د خپل مال څخه د زکوة برخه وکاږي هغه وخت د زکوة نيت دې وکړي چي دومره زکوة ورکوم .

که يو سړی خپل ټول مال د الله تعالی په لار کي خيرات کړي او د زکوة نيت ونه کړي نو د هغه د ذمې څخه زکوة ساقط کيږي يعني پر هغه د زکوة مطالبه نه پاته کيږي په شرط د دې چي هغه مال هغه د څه بل واجب په نيت نه وي وکړی هو که يو سړی ټول مال خو نه مگر لږ مال بغير د زکوة د نيت څخه د الله تعالی په لار کي خيرات کي نو د امام محمد رحمة الله عليه په نزد د هغه د مال زکوة ادا کيږي خو د امام ابويوسف رحمة الله عليه په نزد د هغه مال زکوة به ادا نه وي امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه څخه هم دا نقل دي او پر دې قول فتوی هم ده .

زکوة د ساقط کولو لپاره حيله کول مکروه دي که يو سړی دا ووايي چي مال د زکوة د ادا کولو څخه وساتل سي او د هغه صورت دا وکړي چي کال پوره کيږي نو څه ورځي مخکي خپل مال دوهم ته په هبه کولو سره هغه پر قابض کړي همدا سي د زکوة د اداکيدو څخه به وساتل سي که څه هم په دې صورت سره زکوة خو به ساقط سي خو دا څه ښه کار نه دی .

که يو سړی يو غلام د تجارت لپاره رانيسي خو وروسته د هغه څخه د خدمت اخستو نيت يې وسو نو هغه غلام به د تجارت لپاره پاته نسي مگر د خدمت لپاره به پاته سي ځکه زکوة نه واجب کيږي همدا سي که يو غلام د خدمت په نيت رانيسي بيا وروسته د هغه د تجارت نيت وکړي نو هغه غلام به تر هغه وخته پوري د تجارت په حکم کي داخل نه وي تر څو پوري چي هغه سړی هغه خرڅ نه کړي د خرڅ وروسته د هغه په قيمت کي زکوة واجب کيږي .

د نصاب تعريف

د زکوة نصاب د مال هغه خاصي اندازې ته وايي چې په هغه کي شريعت زکوة فرض کړی دی او د کومي اندازې څخه چې په کوم مال کي زکوة نه فرض کيږي مثلا اوښ لپاره پنځه او پنځه ويشت او داسي نور شمير او د پسو لپاره څلويښت او يوسلو يوويشت او داسي نور شمير او د سپينو زرو لپاره دوه سوه درهمه او د سرو زرو لپاره شل مثقاله.

د نصاب ډولونه : د نصاب دوه ډولونه دي.

اول : نامي يعني زياتيدونکی مال دوهم : غير نامي يعني نه زياتيدونکی مال بيا دا چې د تجارت مال په نفع سره زياتيږي حيوانان د کوچنيانو په پيدائش سره زياتيږي د تقديري اطلاق سره زر سپين زرو باندي کيږي دا شيان په ظاهره خونه زياتيږي مگر د زياتيدو صلاحيت لري نصاب غير نامي اطلاق د کور او د کور پر هغو اسبابو باندي کيږي چې د ضرورت اصليه څخه ماسوا وي.

په نصاب نامي او په غير نامي کي فرق : نصاب نامي او غير نامي کي فرق دادی چې پر نصاب مالک باندي زکوة فرض وي او د هغه لپاره نور زکوة نذر او د صدقات واجبه مال اخستل صحيح نه دی او د هغه لپاره صدقه فطر ورکول او قرباني کول واجب کيږي د نصاب غير نامي پر مالک باندي زکوة نه فرض کيږي خو د هغه لپاره هم زکوة نذر او صدقه واجبه مال اخستل صحيح نه دي او پر هغه هم صدقه فطر کول او قرباني کول واجب کيږي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ　　(لومړی فصل)

معاذ بن جبل ته لارښووني

﴿۱۶۸۰﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ مُعَاذًا إِلَى

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه وليږئ

الْيَمَنِ فَقَالَ إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ فَادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا

يمن ته او ورته وې فرمايل : ته يو داسي قوم ته ځې چې اهل کتاب دي (يعني يهود او نصارا دي) نو هغوی ددې خبري شاهدي ته راوبله چې د الله جل جلاله څخه پرته بل د عبادت وړ نسته

اللّٰهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللّٰهِ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذٰلِكَ فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللّٰهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ

او محمد ﷺ د الله تعالى رسول دئ او كه هغوى دا ومني نو هغوى ته وښيه چې الله تعالى پر هغوى فرض كړي دي

خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللَّهَ

پنځه لمنځونه په شپه او ورځ كي كه هغوى دا هم قبول كړي نو بيا هغوى ته وښيه چې الله تعالى

افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ فَتُرَدُّ فِي فُقَرَائِهِمْ فَإِنْ هُمْ

پر هغوى زكوة فرض كړې دئ چې د شتمنو څخه واخيستل سي او پر غريبانو وويشل سي، كه

أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ. متفق عليه

هغوى دا هم ومني نو د هغوى غوره مال (په زكوة كي) مه اخله (بلكه درميانه مال اخله) او (د زكوة په تر لاسه كولو كي) خپل ځان د مظلوم د ښيرا وو څخه وساته ځكه چې د مظلوم د دعاء او د الله تعالى په منځ كي پرده نسته. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳۵۷\۱۳، رقم: ۱۴۹۶، ومسلم ۱۱\۵۰، رقم: ۲۹-۱۹.

تشريح: كه څه هم په يمن كي مشرك او ذمي كافر هم وو خو په ټولو قومو كي د اهل كتابو كثرت وو ځكه رسول الله ﷺ حضرت معاذ ﷺ يمن ته د استولو په وخت د هغو خلكو څخه په خاصه توگه سره يوازي د اهل كتابو ذكر وكړ.

د جنگ د اعلان څخه مخكي كافرانو ته د اسلام دعوت وركول واجب دی

ابن مالك رحمة الله عليه فرمائي دا حديث په دې خبري دلالت كوي چې د كفارو په مقابله كي د اعلان جنگ مخكي د اسلام دعوت وركول واجب دی مگر دا په هغه صورت كي دی كله چې كفارو ته د اسلام دعوت نه وو رسيدلی او هغوى د الله تعالى اخري دين خوا ته د مخكي څخه نه وه بلل سوي كه صورت حال دا وي چې هغوى ته د اسلام دعوت مخكي رسيدلی وي نو اوس د جنگ مخكي هغوى ته د اسلام دعوت وركول واجب نه دی مگر مستحب دی.

د زكوة نه ادا كولو سزا

﴿۱۶۸۱﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا مِنْ صَاحِبِ ذَهَبٍ وَلَا

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي د سرو او

فِضَّةٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ صُفِّحَتْ لَهُ صَفَائِحُ مِنْ

سپينو زرو خاوند وي او هغه د هغه حق (يعني زكوة) ادا نه كړي نو د قيامت په ورځ به د هغه لپاره تخت جوړ سي

نَارٍ فَأُحْمِيَ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَيُكْوَى بِهَا جَنْبُهُ وَجَبِينُهُ وَظَهْرُهُ كُلَّمَا بَرَدَتْ

چي پر اور به تو ديږي او په هغه تخت سره به د هغه بغلونه، تندى او ملا داغيږي او هر كله چي هغه يخ سي

أُعِيدَتْ لَهُ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ

نو بيا به د دوږخ په اور كي تو ديږي او بيا به په داغيږي او هميشه به ورسره دا سي كيږي، او دا ورځ په كومه ورځ چي به دا سي ورسره كول كيږي دومره لويه وي چي د هغه اندازه به د دنيا د پنځوس زرو كلو برابر وي تر دې چي د بندګانو حساب كتاب به ختم سي

فَيَرَى سَبِيلَهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَالْإِبِلُ قَالَ وَلَا

او جنت ته تلونكي به جنت ته او دوږخ ته تلونكي به دوږخ ته وليږل سي . د رسول الله ﷺ د ارشاد اوريدو سره پوښتنه وسول چي اې دالله رسوله ! دا حكم خو د زرو دئ د اوښانو څه حكم دئ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل :

صَاحِبُ إِبِلٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا وَمِنْ حَقِّهَا حَلَبُهَا يَوْمَ وِرْدِهَا إِلَّا إِذَا كَانَ

د اوښانو خاوند هم كه هغه د اوښانو حق ادا نه كړي نو د قيامت په ورځ به د اوښانو خاوند

يَوْمُ الْقِيَامَةِ بُطِحَ لَهَا بِقَاعٍ قَرْقَرٍ أَوْفَرَ مَا كَانَتْ لَا يَفْقِدُ مِنْهَا فَصِيلًا وَاحِدًا

پرمخې د اوښانو مخكي په يو هوار ميدان كي را وغورزول سي او د هغه ټول اوښان سره د بچيانو به هلته موجود وي يعني په شمير به پوره وي او د اوښانو خاوند به په هغوى كي يو هم كم پيدا نه كړي، تر دې چي يو بچى به يې هم كم نه وي

تَطَؤُهُ بِأَخْفَافِهَا وَتَعَضُّهُ بِأَفْوَاهِهَا كُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ أُولَاهَا رُدَّ عَلَيْهِ أُخْرَاهَا فِي يَوْمٍ

او دا اوښان او بچي به ښه څاربه وي خپل خاوند به تر پښو لاندي ميده کوي او په خپلو غاښو سره به يې چيچي او هر کله چي د اوښانو يو قطار د ميده کولو او چيچلو څخه وروسته ولاړ سي نو دوهم قطار به راسي تر پښو لاندي به يې ميده کوي او په غاښو به يې چيچي او همېشه به ورسره داسي کيږي

كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ فَيَرَى سَبِيلَهُ إِمَّا إِلَى

او په کومه ورځ چي به داسي کيږي د هغې ورځي اندازه به پنځوس زره کاله وي تر څو چي د بندګانو په منځ کي به پريکړه وسي

الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ فَالْبَقَرُ وَالْغَنَمُ قَالَ وَلَا صَاحِبُ بَقَرٍ

او هغوی به دوږخ او جنت ته ولاړ سي ، د دې په اوريدو سره د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وسول اې دا الله رسوله ! د غواوو او د پسو د خاوند به څه حال وي ؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل

وَلَا غَنَمٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ بُطِحَ لَهَا بِقَاعٍ قَرْقَرٍ لَا

څوک چي د هغوی حق (زکات) نه ادا کوي د قيامت په ورځ به په هوار ميدان کي پړمخي پرې ايستل سي

يَفْقِدُ مِنْهَا شَيْئًا لَيْسَ فِيهَا عَقْصَاءُ وَلَا جَلْحَاءُ وَلَا عَضْبَاءُ تَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا

او د هغه غواوو او پسو څخه به هيڅ شی کم نه وي او د هغوی ښکرونه به غونډ نه وي او نه به مات وي او نه به په هغوی کي بې ښکره وي يعني د ټولو پر سرونو به ښکرونه وي او سالم به وي

وَتَطَؤُهُ بِأَظْلَافِهَا كُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ أُولَاهَا رُدَّ عَلَيْهِ أُخْرَاهَا فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ

دا غواوي او پسونو به خپل خاوند په ښکرو وهي او په خپلو نوکانو سره به يې نوکاري کوي او هر کله چي يو قطار خپل کار وکړي ولاړ سي نو دوهم قطار به راسي خپل کار به کوي او همداسي به کيږي او په کومه ورځ چي به داسي کيږي د هغې ورځي اندازه به

خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ فَيَرَى سَبِيلَهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا

پنځوس زره کاله وي تر څو چي د بندګانو په منځ کي پريکړه وسي او هغوی به پر خپله خپله لار

جنت او دوږخ ته ولاړ سي،

إِلَى النَّارِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَالْخَيْلُ قَالَ الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ هِيَ لِرَجُلٍ وِزْرٌ وَهِيَ

د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وسول چي اې د الله رسوله ! د آسانو څه حکم دئ ؟ رسول الله ﷺ وفرمایل : آسان پر درې ډوله دي د یو ډول سړي لپاره خو د ګناه سبب کیږي

لِرَجُلٍ سِتْرٌ وَهِيَ لِرَجُلٍ أَجْرٌ فَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ وِزْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَهَا رِيَاءً وَفَخْرًا

او د یو ډول د سړي لپاره پرده وي او د یو ډول د سړي لپاره د ثواب سبب وي ، هغه آسان چي د ګناه سبب وي د هغه سړي آسان دي چي د فخر او غرور د ښکارندوني لپاره د ریا لپاره

وَنِوَاءً عَلَى أَهْلِ الْإِسْلَامِ فَهِيَ لَهُ وِزْرٌ وَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ سِتْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي

یا د مسلمان سره د دښمني لپاره وي ، او هغه آسان چي د سړي لپاره پرده وي د هغه سړي آسان دي چي هغه د الله ﷻ په لار کي د کار اخیستلو لپاره تړلي وي

سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللّٰهِ فِي ظُهُورِهَا وَلَا رِقَابِهَا فَهِيَ لَهُ سِتْرٌ وَأَمَّا الَّتِي

او د هغوی په شاوو او غاړو کي هغه د الله تعالی حق نه هیروي دا آسان به د هغه لپاره پرده وي، او هغه آسان

هِيَ لَهُ أَجْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ فِي مَرْجٍ وَرَوْضَةٍ فَمَا

چي د ثواب سبب ګرځي د هغه سړي آسان دي چي د مسلمانانو لپاره يې د الله ﷻ په لاره کي د جهاد لپاره تړلي وي او په وربشو او وښو سره به يې ساتل،

أَكَلَتْ مِنْ ذٰلِكَ الْمَرْجِ أَوِ الرَّوْضَةِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا كُتِبَ لَهُ عَدَدَ مَا أَكَلَتْ حَسَنَاتٌ

څومره وابښه چي دغه آسان خوري د هغه په حساب کي د هغه په اندازه نیکۍ لیکل کیږي،

وَكُتِبَ لَهُ عَدَدَ أَرْوَاثِهَا وَأَبْوَالِهَا حَسَنَاتٌ وَلَا تَقْطَعُ طِوَلَهَا فَاسْتَنَّتْ شَرَفًا أَوْ

د هغو ګندګي او بولي هم په نیکیو کي شمیرل کیږي، او کوم آس چي رسۍ وشکوي یو یا دوه میدانه وځغلي

شَرَفَيْنِ إِلَّا كَتَبَ اللّٰهُ لَهُ عَدَدَ آثَارِهَا وَأَرْوَاثِهَا حَسَنَاتٍ وَلَا مَرَّ بِهَا صَاحِبُهَا

الله تعالی د هغوی د قدمو نښې او ګندګي هم په نیکیو کي لیکي، او هر کله چي د هغوی خاوند هغه ویالې ته بوځي

عَلَى نَهَرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ وَلَا يُرِيدُ أَنْ يَسْقِيَهَا إِلَّا كَتَبَ اللّٰهُ لَهُ عَدَدَ مَا شَرِبَتْ

او هغوی د ویالې څخه اوبه چښښي که څه هم د خاوند اراده د اوبو ورکولو نه وي نو د اوبو د اندازې سره سم د هغه په حساب کي نیکۍ لیکل کیږي،

حَسَنَاتٍ قِيلَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَالْحُمُرُ قَالَ مَا أُنْزِلَ عَلَيَّ فِي الْحُمُرِ شَيْءٌ إِلَّا هٰذِهِ

. د دې بیان په اورېدو سره صحابه کرامو پوښتنه وکړه چي اې د الله رسوله! د خرو څه حکم دئ؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: پر ما د خرو حکم نه دئ نازل سوئ خو یوازي یو جامع

الْآيَةُ الْفَاذَّةُ الْجَامِعَةُ { فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ } . رواه مسلم

آیت: (فمن یعمل ...) څوک چي د یوې ذرې په اندازه نیکي وکړي هغه به ووېني او څوک چي د یوې ذرې په اندازه بدي وکړي هغه به ووېني. مسلم.

تخریج: صحیح مسلم ۲/ ۶۸۰، ۶۸۲، رقم: ۲۴- ۹۸۷.

د لغاتو حل: (قرق): الاملس، (عقصاء): ملتویة القرنین، الجلحاء: التي لا قرن لها، العضباء: مکسورة القرن. (النواء): المعاداة والمنازعة (شخړه او دښمني).

تشریح: د قیامت د ورځي اندازه د پنځوس زره کاله برابر ابینو دل سوې ده مګر د دې تعلق د کافرانو سره دی یعني د قیامت په ورځ به کافرانو ته د پنځوسو زرو کالو برابر معلومیږي پاته ګناه کارانو ته د هغوی د ګناه په اندازه دراز محسوسیږي که د چا ګناه کمه او معمولي وي نو هغه ته هغه ورځ په هغه اعتبار سره کم اوږده محسوسیږي او که د چا ګناه زیاته او د شدید نوعیت وي نو هغه ته به هغه ورځ هم په هغه اعتبار سره زیاته اوږده محسوسیږي خو د الله تعالی نیک بندګان یعني مومنان کاملین ته به هغه پوره ورځ یوازي د دوو رکعتو لمانځه په اندازه معلومیږي ګویا په څومره وخت کي چي دوه رکعته لمونځ کیږي هغوی ته به هغه ورځ

يوازي د هغه وخت په اندازه محسوسيږي.

(فيري سبيله اما الى الجنة ....الخ) او هغه وخت به د جنت يا دوږخ خوا ته خپله لار ووينې د دې مطلب دادی که د يوه سړي په اعمال نامه کې د زکوة پرېښنولو ماسيوا بله څه ګناه نه وي او مذکوره عذاب چې په هغه کي اخته کړه سي د هغه دا ګناه ليري کړي نو د دې وروسته به هغه جنت ته ځي او خدای دې نه کړي که د هغه په اعمال نامه کې د زکوة پرېښنولو ماسيوا نور ګناهونه وي يا دا چې د مذکوره ګناه وروسته هم د زکوة پرېښنولو ګناه هم د هغه څخه ليري نسي نو بيا به هغه په دوږخ کي اچول کيږي.

(حتى يقضى بين العباد) کي دې خوا ته اشاره ده چې د قيامت په ورځ به د حشر په ميدان کې نور د خدای مخلوق به په حساب کتاب کي مصروفه وي خو هغه خلک چې هغوی زکوة نه وي ادا کړی په عذاب کي په اخته وي.

(ومن حقها حلبها يوم وردها) د اوښانو يو حق دا هم دی، د اوښانو والا دا قاعده وي چې هغوی خپل اوښان په دريمه يا څلورمه ورځ د اوبو د څښښلو ځای ته د اوبو لپاره بوځي په عربو کي دا يو معمول هم وو چې کوم ځای ته به د اوبو د چښلو لپاره راوستل سوه هغه به هلته خلک جمع کيدل اوښانو والا به خپلو اوښانو ته هلته اوبه ورکولې او هلته به يې د اوښانو شېدې په لويشلو سره هلته جمع سوي خلکو باندي ځيښښل په دې اړه فرمايل سوي دي که څه هم د اوښانو واجب حق خو يوازي دادی چې د هغوی زکوة دې اداء کړه سي خو د هغوی او د نورو حقونو څخه يو مستحب حق دا هم دی چې په کومه ورځ اوښان د اوبو ځيښښلو لپاره ولاړ سي د هغې ورځي شېدې په لويشلو سره په غريبانو او مسکينانو وځيښښل سي دا کار که څه هم مستحب دی مګر د همدردي له موخي او د شکر د حق د اداء په بنياد ګويا دا د واجب حکم لري ځکه په دې اړه په دومره اهميت سره بيان سوی دی د حديث د ظاهري الفاظو څخه دا معلوميږي چې د دې حق د عدم ادائيګي په صورت کي هم عذاب کيدای سي.

(ولا يريد ان يسقيها) که څه هم د مالک اراده د هغوی د اوبو څښښلو نه وي، د دې مطلب دادی چې مالک و اسانو ته د اوبو ورکولو اراده نلري مګر د دې ارادې او قصد بغير آس اوبه وځيښښي نو په دې اړه مذکوره بيان سوی دی د دې څخه اندازه لګول کيږي که چيري مالک په خپله دا اراده او قصد وکړي چې اسانو ته اوبه ورکړي نو هغه به څومره ثواب تر لاسه کوي د آسانو په باره کي د صحابوو رضي الله عنهم څخه پر يوې پوښتني باندي رسول الله ﷺ چې کوم جواب ورکړ هغه اسلوب د مخکي جوابو د اسلوب څخه جلا دی په دې وخت کي رسول الله ﷺ

چي د جواب كوم طرز اختيار كړى دى دې ته جواب على اسلوب الحكيم وائي ګويا رسول الله ﷺ پوښتنه كونكو ته وفرمايل چي د آسانو كوم حق واجب دى يوازي په دې اړه پوښتنه مه كوئ چي د دې اسانو په وجه د دې پالونكي د سعادت او نيک بختي څومره مقام حاصلوي او هغه ته د دې اسانو څخه څومره ګټي رسيږي همداسي دوهم اړخ هم چي د دې ساتونكو ته څومره ګناه حاصليږي او هغوى ته كوم تاوان رسوي.

په دې بنياد رسول الله ﷺ د اسانو درې ډولونه بيان كړي دي اول هغه اسان چي د خپل مالک لپاره د ګناه سبب ګرځي د دې په تشريح كي رسول الله ﷺ دا وفرمايل چي د دې څخه هغه اسان مراد دي چي د هغوى مالک اظهار فخر او يا د رياء لپاره ساتلي وي يعني آس د ساتلو څخه د هغه غرض دا وي چي خلک د هغه شان او شوكت ووينې او پوه سي چي دى مجاهد دى حال دا چي په واقعي كي هغه مجاهد نه وي او د فخر څخه مراد دا دى چي هغه آس په دغه نيت وساتي چي تر څان كشته پر خلكو باندي خپله لوئي ثرګنده كړي او د هغوى مخكي د فخر اظهار وكړي دوهم هغه آسان چي د خپل مالک لپاره پرده وي د دې وضاحت رسول الله ﷺ دا وفرمايه چي د دې څخه هغه اسان مراد دي چي د هغه مالک د دې لپاره تړلي وي چي هغه د الله تعالى په كار كي راسي دلته د الله تعالى په لار كي په كار د راتلو څخه جهاد مراد نه دى مګر مراد دادى چي د آسانو د ساتلو او تړلو مقصد اظهار فخر پر غرور او رياء باندي نه وي مګر هغه په ښه او نيک نيت سره وساتي مثلا اسان د دې مقصد لپاره وساتي چي هغه د الله تعالى په اطاعت او فرمانبرداري د ضرورتونو په وخت كي پر هغه سپاره سي او دا چي د خپل فقر او احتياج پرده پوشي وكړي ثرنګه چي په دې روايت كي فرمايل سوي دي (ربطها تغنيا وتعففا) يعني د نورو څخه مستغنى كيدو او د نورو مخكي د خپل احتياج او ضرورت د اظهار څخه د ساتلو لپاره د آس ساتل پكار دي مثلا تجارتي مقصد لپاره د عزيز قريب او دوست احباب ته د ورتلو لپاره پټي درمن ته د تلو راتلو لپاره د دې ډول د نورو مقاصدو پر وخت كه د آس ضرورت وي نو بل چا ته خواست كول په كښې راځي مګر كه خپل آس وي نو پكار به راسي او د پردو مخكي د اظهار ضرورت د شرمندګي څخه به وساتل سي ځكه په دې وخت كي رسول الله ﷺ آس خپل د مالک لپاره پوده ګرځولې ده چي يو خوا ته خو آس د خپل مالک د فقر او احتياج لپاره پرده وي په دې توګه چي د آس په وجه د نورو په نظرونو كي د هغه د مالک وقار قائم وي او د هغه عزت جوړوي دوهم خوا ته د آس مالک خپل ضرورت او د حاجت پر وخت د بل سړي مخكي د اظهار حاجت او د سوال او لاس د اوږدولو څخه وساتل سي.

په دې وخت کې د الله تعالى د لارې څخه دا مفهوم ځکه مراد اخستل کیږي چې په یوه عبارت کې تکرار رانسي ځکه چې د دریم ډول په ضمن کې مذکوره د الله تعالى د لارې څخه مراد جهاد دی.

په دې ضمن کې رسول الله ﷺ د آس د مالک یو وصف دا هم بیان کړی دی چې د هغوی د شا او د هغوی د غاړې او د خوراک په اړه هغه د الله تعالى حق هیر نه کړي.

په دې ارشاد کې د شا په باره کې د الله تعالى حق دادی چې پر هغه آس باندې د ښه او نیکو کارو لپاره سپورسي او که چا د هغه څخه د خپل سوارې لپاره یا پر آسپو باندې د ختلو لپاره د هغه آس وغوښتی نو د هغه ضرورت دې ور پوره کړي همداسې د غاړې حق دادی چې د هغه زکوة یې ادا کړ خو د شوافع حضراتو لخوا څخه د دې ارشاد مطلب دا بیانیږي چې مالک د خپل آس خیرګیري وکړي په دې توګه چې د هغه په واښه دانه کې څه کمي ونه کړي هغه ته یې پوره خوراک ورکړ او که هغه ته څه مرض وررورسید یا څه تکلیف وسو نو هغه یې سمدستي لیرې کړي.

په آسونو کې زکوة سته که نسته : په اصل کې د دې عبارت د مفهوم په تعین کې دا اختلاف ځکه راغلی دی چې د امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه په نزد پر هغه آسانو باندې زکوة واجب کیږي کوم چې په ځنګل کې څرول کیږي بیا د آسونو مالک په دې اړه مختار دی که وغواړي نو هغوی په زکوة کې په هر آس پسې دې یو دینار ورکړي که څه هم د هغه قیمت په ټاکولو سره د هرو دووسوو درهمو څخه پنځه درهمه زکوة ادا کړي څرنګه چې د زکوة حساب دی.

د امام شافعي رحمة الله علیه په نزد او د صاحبین رحمة الله علیهم په نزد پر اسانو باندې زکوة نه واجب کیږي د دې حضراتو دلیل د رسول الله ﷺ ارشاد دی چې پر مسلمانانو باندې د هغوی د آسونو او په غلامانو کې صدقه واجب نه ده د امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه د خوا څخه د دلیل په توګه دا حدیث پیش کیږي په هر آس پسې چې په ځنګل کې څري یو دینار دی.

تر څو پورې چې پر تعین قیمت باندې د زکوة تعلق دی په دې اړه ویل کیږي چې دا حضرت عمرفاروق رضي الله عنه څخه نقل دي امام شافعي رحمة الله علیه چې د دلیل په توګه کوم حدیث پیش کوي د دې په باره کې د امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه لخوا څخه ویل کیږي چې د دې تعلق د غازي او مجاهد د آس سره دی همداسې د غلام څخه هغه غلام مراد دی چې د خدمت لپاره ساتل سوی وي.

دریم: هغه آسونه چې د خپل مالک لپاره د ثواب سبب او ذریعه جوړیږي د دې تشریح حضرت

دا وفرمایله چي د دې څخه هغه آسان مراد دي چي د هغه مالک د مسلمانانو لپاره د الله تعالی په لار کي ترلي وي دلته د الله تعالی د لار څخه مراد جهاد دی یعني هغه د دې مقصد لپاره آسونه ساتلي وي چي کله د جهاد وخت راسي نو هغه په سوریدو سره د اسلام د دشمنانو سره جنګ وکړي د ضرورت پر وخت نورو مسلمانانو ته یې ورکړي چي پر هغه په سپریدو سره جنګ یعني جهاد وکړي.

﴿۱۶۸۲﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ آتَاهُ اللّٰهُ مَالًا

د حضرت ابو هریرة رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: چا ته چي الله تعالی شتمني ورکړې وي

فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مُثِّلَ لَهُ مَالُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ لَهُ زَبِيبَتَانِ يُطَوَّقُهُ

او د هغې زکوة یې ادا نه کړ نو د قیامت په ورځ به د هغه د شتمنی څخه یو مار جوړ سي چي د هغه په سترګو کي به دوې تورې شغلې وي او د مار څخه به طوق جوړ سي

يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ يَعْنِي بِشِدْقَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا مَالُكَ أَنَا

او د هغه په غاړه کي به واچول سي بیا به دا مار هغه تر دواړو ښکونه ونیسي او ورته وایي به زه ستا شتمني

كَنْزُكَ ثُمَّ تَلَا { لَا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ } الْآيَةَ . رواه البخاري .

او ستا خزانه یم، ددې وروسته رسول الله ﷺ دا آیت تلاوت کړ (وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ ...) کوم خلک چي بخل کوي هغوی دي دا ګمان نه کوي .... الخ. بخاري.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۳/۲۶۸، رقم: ۱۴۰۳.

د لغاتو حل: (شجاعا): الحية الذكر (نر مار).

تشریح : د ګنجي مار مطلب دادی چي د هغه پر سر به ویښتان نه وي او د ګنجي توب د مار د ډیر زیات زهر والا او د اوږده عمر کیدو علامت دی.

رسول الله ﷺ د خپل ارشاد وروسته بطور علامت د آیت کریمه تلاوت په فرمایلو سره خبر کړل په ښه ډول واوری الله تعالی هم دا ارشاد فرمائي پوره آیت دادی:

وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللهُ مِن فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُواْ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

ژباړه: کومو خلکو ته چي الله تعالی په خپل فضل سره مال ورکړی دی او په هغه کي بخل کوي نو هغوی دي د خپل هغه مال په باره کي دا گمان نه کوي چي د هغوی لپاره بهتر دی مګر هغه مال خو د هغوی په حق کي سراسر نقصان دی او یاد و لرئ چي د قیامت په ورځ د هغه مال چي په هغه کي بخل کوي طوق به ورته واچول سي یعني د هغوی هغه مال په طوق جوړولو سره د هغوی په غاړو کي واچول سي.

﴿۱۶۸۳﴾: وَعَنْ أَبِي ذَرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا مِنْ رَجُلٍ يَكُونُ

د حضرت ابوذر رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: د چا سره چي

لَهُ إِبِلٌ أَوْ بَقَرٌ أَوْ غَنَمٌ لَا يُؤَدِّي حَقَّهَا إِلَّا أُتِيَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْظَمَ مَا تَكُونُ

اوښان، غواوي یا پسونه وي او د هغوی حق (زکات) ادا نه کړي نو د قیامت په ورځ به دا شیان ډیر لوی او

وَأَسْمَنَهُ تَطَؤُهُ بِأَخْفَافِهَا وَتَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا كُلَّمَا جَازَتْ أُخْرَاهَا رُدَّتْ عَلَيْهِ أُولَاهَا حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ. متفق علیه

په بد شکل کي راوستل سي او هغه کس به په خپلو پښو سره میده. کوي او په خپلو ښکرونو سره به یې وهي او د هغوی قطارونه به یو په بل پسې داسي کوي تر څو چي د خلکو د حساب او کتاب پریکړه و سي. بخاري او مسلم

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۳\۳۲۳، رقم: ۱۴۶۰، ومسلم ۲\۶۸۶، رقم: ۳۰-۹۹۰.

عاملین خوشحالوئ

﴿۱۶۸۴﴾: وَعَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَتَاكُمُ الْمُصَدِّقُ فَلْيَصْدُرْ عَنْكُمْ وَهُوَ عَنْكُمْ رَاضٍ. رواه مسلم

د حضرت جرير بن عبد الله رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: هر كله چي تاسو ته زكوة اخيستونكي راسي نو تاسو ته پكار ده چي هغه ستاسو څخه راضي ولاړ سي. مسلم

تخريج: صحيح مسلم: ۲\۶۸۶، رقم: ۲۹- ۹۸۹.

تشريح: مطلب دادی چي كله امام وخت يا د اسلامي ادارو د خوا څخه زكوة وصولونكي راسي نو د هغوی سره د عزت او احترام معامله كوي او هغوی ته پوره پوره زكوة وركړي چي هغوی راضي او خوشحاله خپلو اولادو ته ولاړ سي.

زكوة ادا كونكي ته دعاء

﴿۱۶۸۵﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِيْ أَوْفٰى قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا

د حضرت عبدالله بن ابي اوفی رضي الله عنه څخه روايت دئ چي كله به رسول الله ﷺ ته

أَتَاهُ قَوْمٌ بِصَدَقَتِهِمْ قَالَ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى آلِ فُلَانٍ فَأَتَاهُ أَبِيْ بِصَدَقَتِهِ فَقَالَ

يو قوم د زكوة وركولو لپاره راغلئ نو رسول الله ﷺ به فرمايل: اې الله! پر آل د فلاني باندي رحمت نازل كړې، يوه ورځ زما پلار د زكوة وركولو لپاره راغلئ نو رسول الله ﷺ وفرمايل:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى آلِ أَبِيْ أَوْفٰى. متفق عليه وَفِيْ رِوَايَةٍ إِذَا أَتَى الرَّجُلُ النَّبِيَّ بِصَدَقَتِهِ قَالَ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ.

اې الله! پر آل د ابو اوفی رحمت نازل كړې. بخاري او مسلم او په يوه روايت كي دا الفاظ دي چي هر كله به يو سړی د نبي كريم ﷺ په خدمت كي د زكوة وركولو لپاره راغلئ نو رسول الله ﷺ به فرمايل: اې الله! پر ده رحمت وكړې.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۳۶۱، رقم: ۱۴۹۷، ومسلم ۲\۷۵۶، ۷۵۷، رقم: ۱۷۶- ۱۰۷۸

تشريح: د يوه سړي په باره كي يوازي د هغه لپاره لفظ په صلوة سره دعا كول يعني داسي ويل چي (اللهم على آل فلان) صحيح نه دی لفظ صلوة سره دعا يوازي د انبياء كرام لپاره مخصوص ده هو كه يو سړی د انبياء سره په متعلق كولو سره لفظ صلوة سره دعا وكړي نو صحيح ده تر څو پوري چي د رسول الله ﷺ د ذات تعلق دی چي د زكوة راوړونكو لپاره به يې لفظ صلوة سره د رحمت دعا كوله نو په دې اړه ويل سوي دي چي دا د رسول الله ﷺ د خصائص څخه دی د بل چا لپاره دا جائز نه دی.

﴿۱۶۸۶﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عُمَرَ

د حضرت ابوهريرة رضی الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ حضرت عمر رضی الله عنه

عَلَى الصَّدَقَةِ فَقِيلَ مَنَعَ ابْنُ جَمِيلٍ وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ وَالْعَبَّاسُ عَمُّ رَسُولِ

د زكوة كاركونكى وټاكئ، يو څا رسول الله ﷺ خبر كړ چي ابن جميل، خالد بن وليد او عباس زكوة نه دئ وركړئ،

اللهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا يَنْقِمُ ابْنُ جَمِيلٍ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ فَقِيرًا فَأَغْنَاهُ

نو رسول الله ﷺ وفرمايل: ابن جميل خو له دې كبله د زكوة وركولو څخه انكار كړئ دی چي (په يوه زمانه كي) هغه مفلس او نيست مند وو او اوس الله تعالى او د هغه رسول هغه شتمن جوړ كړئ (د حضرت محمد ﷺ د دعاء په بركت دی غني سو)،

اللهُ وَرَسُولُهُ وَأَمَّا خَالِدٌ فَإِنَّكُمْ تَظْلِمُونَ خَالِدًا قَدِ احْتَبَسَ أَدْرَاعَهُ وَأَعْتَادَهُ

او خالد بن وليد نو تاسو پر هغه ظلم كوئ (چي د هغه څخه زكات غواړئ) ځكه چي هغه خپل زغري او د جنګ ټول سامان د جهاد لپاره وقف كړئ دئ،

فِي سَبِيلِ اللهِ وَأَمَّا الْعَبَّاسُ فَهِيَ عَلَيَّ وَمِثْلُهَا مَعَهَا ثُمَّ قَالَ يَا عُمَرُ أَمَا شَعَرْتَ أَنَّ عَمَّ الرَّجُلِ صِنْوُ أَبِيهِ. متفق عليه

پاته سو عباس رضی الله عنه نو د هغه زكوة پر ما واجب دئ او په مثل د دې نور هم، د دې وروسته رسول الله ﷺ وفرمايل: اې عمر! ايا تا ته څرګنده نه ده چي د سړي اكا د هغه د پلار په ډول وي، بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳۳۱\۳، رقم: ۱۴۶۸، ومسلم ۶۷۶\۲، ۶۷۷، رقم: ۱۱- ۹۸۳

تشريح: ابن جميل مخكي منافق وو وروسته مسلمان سو هغه ډير زيات مسكين او محتاج وو هغه د رسول الله ﷺ په خدمت كي حاضر سو خواست يې وكړ چي زما لپاره د مال او دولت دعا وغواړه زه به د الله د راكړل سوو نعمتونو شكر ادا كوم رسول الله ﷺ د هغه لپاره دعا وكړه نو هغه د مال او دولت خاوند سو د هغه فرض وو چي الله تعالى د هغه د محتاجۍ په بدله كي

مال او دولت ورکړ حال دا چي د الله تعالی شکر یې ادا کړی وای خو هغه نا شکري وکړه تر دې
چي د زکوة د ورکولو څخه یې هم انکار وکړ ځکه په دې حدیث کي رسول الله ﷺ د هغه په باره
کي د زجر او تنبیه په توګه مذکوره کلمات وفرمایل.
رسول الله ﷺ په خپل ارشاد مبارک (الله تعالی او د هغه رسول هغه دولت مند جوړ کړ) کي د
ابن جمیل د دولت مند کېدو په نسبت په دې اعتبار سره وفرمایل چي ما ددې مقصد لپاره د الله
تعالی په دربار کي دعاء کړې وه او هغه مي د دعاء په وجه دولت مند کړ.
په دې ټول پوهیږي چي حضرت عباس ﷺ د رسول الله ﷺ اکا وو، رسول الله ﷺ د هغه زکوة پر
خپله ذمه کړ چي رسول الله ﷺ د هغه څخه د دوو کالو په یوه وار زکوة مخکي وصول کړی وو
یعني د هغه لخوا څخه د روان کال زکوة هم رسول الله ﷺ ته راغلی وو چي د هغه مطالبه کیده او
د راروان کال زکوة هم ځیني اخسته سوی وو څرنګه چي رسول الله ﷺ په خپل ارشاد کي د
ومثلها معها په ذریعه واضحه کړه.

د زکوة اخیستونکی لپاره هدیه نسته

(۱۶۸۷): وَعَنْ اَبِيْ حُمَيْدِ السَّاعِدِيِّ قَالَ اسْتَعْمَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو حمید الساعدي ﷺ څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ د زکوة کارکونکئ وټاکئ

رَجُلًا مِنَ الْاَزْدِ يُقَالُ لَهُ ابْنُ الْاُتْبِيَّةِ عَلَى الصَّدَقَةِ فَلَمَّا قَدِمَ قَالَ هٰذَا لَكُمْ

د ازد د قبیلې څخه یو سړی چي ابن اللتبیه نومیدئ کله چي هغه مدینې ته راغلی نو مسلمانانو
ته یې وویل: دا مال ستاسو دئ (یعني د زکوة مال)

وَهٰذَا اُهْدِيَ فَخَطَبَ النَّبِيُّ ﷺ فَحَمِدَ اللّٰهَ وَاَثْنٰى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ اَمَّا بَعْدُ فَاِنِّيْ

او دا مال ما ته د تحفې په ډول راکول سوی دئ، د دې پېښي په اوریدو سره رسول الله ﷺ د
خلکو په وړاندي خطبه وویل، لومړی یې د الله تعالی حمد او ثناء بیان کړه بیا یې وفرمایل: زه

اَسْتَعْمِلُ رِجَالًا مِّنْكُمْ عَلٰى اُمُوْرٍ مِّمَّا وَلَّانِيَ اللّٰهُ فَيَاْتِيْ اَحَدُهُمْ فَيَقُوْلُ هٰذَا

په تاسو کي ځیني خلک پر ځینو کارو وټاکم چي په هغه کي الله تعالی زه ټاکلی یم او بیا په
تاسو کي یو سړی راځي او دا وایي چي دا

لَكُمْ وَهٰذَا هَدِيَّةٌ أُهْدِيَتْ لِيْ فَهَلاَّ جَلَسَ فِيْ بَيْتِ أَبِيْهِ أَوْ بَيْتِ أُمِّهِ فَيَنْظُرُ

ستاسو مال دئ او دا ما ته تحفه را کړل سوې ده، هغه سړی دې د خپل مور او پلار په کور کې کښېني او وه دې ګوري

أَيُهْدٰى لَهُ أَمْ لاَ ؟ وَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيَدِهِ لَا يَأْخُذُ أَحَدٌ مِنْهُ شَيْئًا إِلَّا جَاءَ بِهٖ

چې هغه ته څوک تحفه را لیږي یا نه، په هغه ذات دې مې قسم وي چې د هغه په لاس کې زما ساه ده په تاسو کې چې څوک یو شی د (استحقاق څخه پرته) اخلي

يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُهُ عَلٰى رَقَبَتِهٖ إِنْ كَانَ بَعِيْرًا لَهُ رُغَاءٌ أَوْ بَقَرَةً لَهَا خُوَارٌ أَوْ

هغه به د قیامت په ورځ د هغه پر څټ بار کړی راوړل سي که هغه شی اوښ وي نو د هغه آواز به وي که غوا وي نو د هغې آواز به وي او که

شَاةً تَيْعَرُ ثُمَّ رَفَعَ بِيَدِهٖ حَتّٰى رَأَيْنَا عُفْرَةَ إِبْطَيْهِ ثُمَّ قَالَ اللّٰهُمَّ هَلْ بَلَّغْتُ

پسه وي نو د هغه آواز به وي (یعني دا شیان به د هغه پر څټ سپاره وي او آوازونه به کوي) ددې وروسته رسول الله ﷺ خپل دواړه لاسونه دومره پورته کړل چې موږ د رسول الله ﷺ د بغلو سپین والی ولیدئ او وه یې فرمایل: اې الله ما ستا حکم ورسوئ

اللّٰهُمَّ هَلْ بَلَّغْتُ. متفق عليه. قال الخطابي: وفي قوله: " هلا جلس في بيت أمه أو أبيه فينظر أيهدى إليه أم لا ؟ " دليل على أن كل أمر يتذرع به إلى محظور فهو محظور وكل دخل في العقود ينظر هل يكون حكمه عند الانفراد كحكمه عند الاقتران أم لا ؟ هكذا في شرح السنة

اې الله ما ستا حکم ورسوئ. بخاري او مسلم، خطابي ویلي دي چې د رسول الله ﷺ دا قول چې د خپل مور او پلار په کور کې کښېني ددې لیدو لپاره چې ایا هغه ته څوک تحفه را لیږي که یا، دا قول پر دې خبره د لیل دئ چې کوم شی د امر حرام ذریعه جوړه کړل سي هغه وسیله هم حرامه ده او هر هغه عقد چې په عقود کې داخل وي نو کتل کیږي چې ایا ددې حکم یو ازیني وخت هغه

دئ چي د اجتماع په وخت کي دئ که یا ، همداسي په شرح السنة کي بیان سوئ دئ .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۵\۲۲۰، رقم: ۲۵۹۷، ومسلم ۱۳\۱۴۶۳، رقم: ۲۶- ۱۸۳۲.

تشريح: دا قول چي هغه به یې لیدلی وو چي هغه ته څوک تحفه را استوي که نه. د دې مطلب دادی چي هغه سړي ته د تحفې وړاندیز د هغه د ذات په وجه نه دی مګر د هغه د عهدې په وجه دیکه هغه زکوة د وصولو لپاره عامل نه وای تاکل سوی مګر په خپل کور کي ناست وای نو هغه ته به هیڅ چا تحفه نه وای را استولې .

د دې څخه دا خبره معلومه سوه که عامل ته د هغه عزیز یا انډیوال تحفه ورکړي نو کتلای به سي که د هغه لپاره د هغه تحفې وړاندیز د هغه د عامل کیدو په وجه نه وو مګر د خپل تعلقات او د یارانه مراسمو په وجه دی او دا یې همیشه معمول دی نو هغه تحفه به د هغه لپاره جائز وي او که د تحفې وړاندیز یوازي د هغه د عهدې په وجه وي نو هغه تحفه به د هغه لپاره جائز نه وي څرنګه چي قاضي او نورو حاکمانو په دې اړه مسئله ده که د قاضي او حاکم دعوت وکړه سي یا هغه ته تحفه ورکړه سي نو هغه وخت دي هغه قبول کړه سي کله چي په دې پوه سي چي دا وړاندیز زما د موجوده عهدې په وجه نه دی مګر د خپل ذاتي تعلقاتو په وجه دی او د همیشه معمول مطابق دی .

خو ابن ملک رحمة الله علیه دا فرمائي چي عامل حاکم لپاره دا جائز نه دی چي هغه د چا تحفه قبوله کړي ځکه چي د تحفې وړاندیز یوازي او یوازي د هغه دا خواهش وي چي عامل زکوة کي څه برخه پریږدي او حاکم د هغه سره غیر قانوني رعایت وکړي او دا مطلقا جائز نه دی .

خطابي رحمة الله علیه د دې حدیث څخه دوې قاعدې او شرعي اصول ثابتوي . اوله قاعده او شرعي وصول دا بیانوي که د یوه حرام شي د خاطره یو مباح او جائز شی وسیله او ذریعه جوړه کړه سي نو هغه مباح او جائز شی به هم د یوه حرام مقصد وسیله کیدو په وجه حرام سي د مثال په توګه دا سي پوه سئ چي یو سړی نفع او سود د حاصلولو لپاره یو سړي ته پور ورکوي او ظاهره ده چي پور ورکول یو جائز کار دی خو پور ورکونکی سود د حاصلولو لپاره پور ورکړي ځکه د هغه پور ورکول هم حرام سو همداسي کور چي یو سړی هغه بطور ګروي واخلي چي په هغه کي بغیر د کرائې سکونت اختیار کړي یا حیوان چي هغه رهن واخسته سي او بیا بېله معاوضې پر هغه سپرتیا کوي یا د هغه څخه دوهمه فائده حاصله کړي .

دوهمه قاعده او شرعي اصول یې دا بیان فرمایلی دی که دوې جلا جلا معاملې د یوه بل سره متعلق کړه سي نو هغه وخت به دا کتلای سي چي د دې دواړو معاملو جلا جلا حکم د هغو

دواړو د یو ځای د متعلق کیدو د حکم مطابق دی که نه یعني که هغه مَعاملې جلا جلا جائز کیدای سي نو دواړه د یوبل سره د متعلق کیدو سره به هم صحیح وي او که دواړي معاملې جلا جلا صحیح نه وي نو دواړه د یو بل سره په متعلق کیدو سره به هم صحیح نه وي مثلا یو سړی چا دوهم ته د لسو روپو شی په سل روپی خرڅ کړي چي هغه ته بیا زرو روپو پور ورکوي او د هغه سود د هغه شي د قیمت په توګه وصول کړي یعني ځرنګه چي په هغه صورت کي نیوي روپی قرض کونکي ته حاصلي سوې چي د هغه د پور ګټه سود سوه دا صورت جائز نه دی ځکه که هغه د لسو روپو شی په سلو روپو خرڅوي او رانیونکي ته د پور امید ور نه کړي نو هغه به هیڅ کله هغه په دومره زیات قیمت باندي نه وای اخیستی .

او چیري چي دوې معاملې داسي وي که یوه د دویمي ځخه جلا کړي نو هم جائز او صحیح وي لکه هغه صورت مذکور کي د لسو روپو شی په لس روپی خرڅوي او د زرو روپو پور هم ورکولای نو دا دواړي معاملې جلا جلا به جائز وي ځکه په یوې بلي سره متعلق او یو ځای په کیدو سره به هم صحیح وي .

خطابي رحمة الله علیه د حدیث ځخه چي دا دوې قاعدې اخیستي دي په دې کي اوله قاعده خو بلا اختلاف د ټولو په نزد قابل قبول ده ځکه چي د ټولو امامانو مذهب کي دا قاعده تاکل سوې ده چي وسائل او ذرائع د مقاصد په حکم کي وي ځکه چي د نیکي وسیله به هم نیکي وي او د بدي وسیله به هم بدي وي مګر دوهمه قاعده د امام مالک رحمة الله علیه او امام احمد رحمة الله علیه په نزد خو قابل قبول ده ځکه چي هغوی هر هغه حیله ناجائز ګرځوي چي د هغه په ذریعه د سود وغیره د حرمت ځخه وساتل سي خو امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه او د امام شافعي رحمة الله علیه دا دوهمه قاعده نه منی د دې حضراتو په نزد حیله مباح ده خو دومره خبره دي په خیال کي ساتل وي که څه هم امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه د دې قائدې قائل نه دی مګر د دې قائدې چي مثال ورکړه سوی دی هغه صورت د امام صاحب رحمة الله علیه په نزد هم د یوې دویمي شرعي قاعدې مطابق جائز نه دی د امام صاحب رحمة الله علیه په نزد د حیلې ځیني صورتو نه صحیح دي په دې اړه ویل سوي دي چي هغوی د خطابي ذکر سوی د دوهمي قاعدې قائل نه دي .

عامل دي خيانت نه کوي

﴿۱۶۸۸﴾: وَعَنْ عَدِيِّ بْنِ عَمِيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عدي بن عمير رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

مَنِ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكَتَمْنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُوْلًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . رواه مسلم

په تاسو کي چي يو څوک په يو کار مامور سي (يعني عامل يا حاکم وتحاکل سي) او بيا هغه زموږ څخه د ستني په اندازه يا د دې څخه زيات يو شی پټ کړي نو دا پټول خيانت دئ او د قيامت په ورځ به هغه د هغه شي سره راځي . مسلم .

تخريج: صحيح مسلم ۳\۱۴۶۵، رقم: ۳۰- ۱۸۳۳.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

زکوة نه ورکونکي ته تنبيه

﴿۱۶۸۹﴾: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ { وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي کله دا آيت نازل سو (والذين.... والفضة) او کوم خلک چي سره او سپين زر يو ځای کوي،

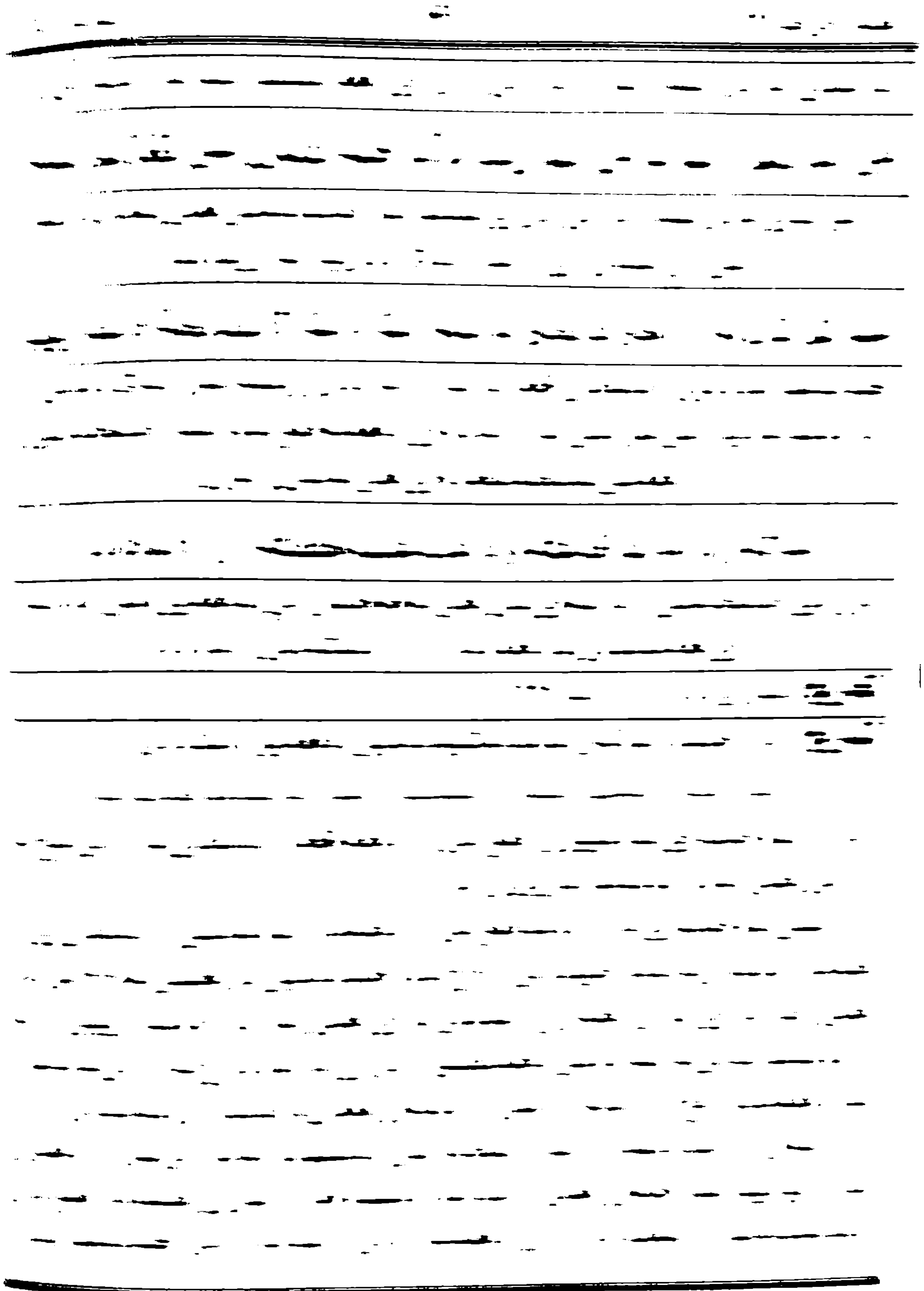
وَالْفِضَّةَ } قَالَ كَبُرَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِيْنَ فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَا أُفَرِّجُ

نو مسلمانانو دا ګران فکر وکړ، حضرت عمر رضي الله عنه خلکو ته وويل زه به ستاسو دا فکر ليري کړم

عَنْكُمْ فَانْطَلَقَ فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ إِنَّهُ كَبُرَ عَلَى أَصْحَابِكَ هَذِهِ الْآيَةُ فَقَالَ

او دا مشکل به مو حل کړم، نو حضرت عمر د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر او عرض يې وکړ اې دالله رسوله ! دا آيت ستاسو پر اصحابو دروند سوئ دئ، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل :

رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللّٰهَ لَمْ يَفْرِضِ الزَّكَاةَ إِلَّا لِيُطَيِّبَ مَا بَقِيَ

صحابه دا كيفيت په ليدو سره رسول الله ﷺ ته په دې اړه عرض وكی په دې اړه رسول الله ﷺ وفرمايل چي زكوة خو فرض سوی دی چي د دې په ادا كولو سره پاته مال پاک سي د مال څخه چي زكوة ادا كړه سي نو كوم مال چي پاته سي هغه پاک سي اوس كه هغه مال راټول كړي نو په هغه كي څه تاوان نسته په ايت كريمه كي چي كومه سزا بيان سوې ده هغه مطلقا د مال د جمع كولو په باره كي نه ده مگر د هغه صورت لپاره ده چي مال جمع كړه سي او د هغه زكوة ادا نه كړه سي كه يو د زكوة د ايستلو وروسته مال جمع كړي نو د هغه لپاره هيڅ سزا نسته.

(و ذكر كلمة) او د دې وروسته يې يوه بله كلمه ذكر كړل ، دا جمله د حديث د راوي حضرت ابن عباس رضي الله عنه ده يعني حضرت ابن عباس رضي الله عنه په دغه وخت كي دا فرمائي چي رسول الله ﷺ : و انما فرض المواريث، څخه وروسته بله جمله ارشاد فرمايلې ده خو هغه جمله څه ده ماته ياد نه ده اوس خو ماته چي څومره اندازه ياد دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل الله تعالى ميراث ځكه فرض كړی دی چي هغه ستاسو ستاسو د وارثانو حق سي گويا د دې خبري څخه هم رسول الله ﷺ دې ته اشاره وفرمايل كه مطلقا مال جمع كول د شريعت په نظر كي قابل نفرت كار وي نو الله تعالى به نه زكوة فرض كوی او نه ميراث ، د زكوة او ميراث فرض كيدل د دې خبري دليل دی چي په جائزو طريقو سره مال جمع كول بد نه دي هو دومره خبره ضرور ده چي د هغه مال زكوة ادا كيدل پكار دي.

كله چي رسول الله ﷺ صحابه كرامو ته وښودل چي تر څو پوري زكوة ادا كيږي نو مال جمع كول منعه نه دي او د صحابه كرامو رضي الله عنهم د يو مشكل او بيري څخه په وتلو سره د اطمينان او خوشحالۍ احساس وكړ، نو رسول الله ﷺ د هغوی د كيفيت په لېدو سره هغوی ته د هغه شي رغبت وركړ چي د مال څخه په هر صورت ښه دی يعني ښځه كه څه هم په دې اړه د رسول الله ﷺ د ارشاد مطلب دا وو چي نيک بخته او ښائسته ښځه د مال څخه بهتره او افضله ده ځكه چي روپۍ، سره زر او سپين زر د ذخيره كېدو شيان نه دي بيا دا چي سره زر او سپين زر په جمع كولو سره په خپله خزانه كي محفوظ وساتي ظاهره ده چي په داسي صورت كي نه د هغه تاوان او نه راحت سته هو كله چي د خپل ضرورت په وخت كي هغه خرڅ كړي او هغه ستا څخه ولاړسي نو يوازي هغه وخت هغه ستا په كار راتلای سي پر خلاف د ښځي چي هغه تر څو پوري ستا سره وي ستا د ژوند ملگرې او د راحت باعث جوړيږي كله چي ته هغې ته وگورې نو ستا طبيعت خوشحاليږي، كه ستا يو ضرورت وي نو هغه سمدستي پوره كوي، كله چي ته هغې ته يو حكم كوې نو سمدستي اطاعت كوي هر وخت ستا د نفساني سكون او راحت ذريعه جوړيږي

كله چي ته د كور څخه دباندي راوځي نو هغه ستا د كوچنيانو او ستا د مال او اسباب حفاظت كوي او د هغې څخه ستا اولاد پيدا كيږي چي نه يوازي دا چي په ژوند كي ستا قوت جوړيږي مگر د مرگه وروسته ستا جانشين كيدو سره خاندان او قوم ژوندى او روښانه ساتي همداسي د ښځي څخه ډېره زياته گټه او راحت حاصليږي بيا دا چي ښځه نه يوازي دا چي د خپل خاوند په دنيوي ژوند كي د اطمينان، سكون او خوشحالى باعث وي مگر په اخروي توگه سره هغه د ډيرو خرابو او بدو كارو څخه منعه كوي دا وجه ده چي په يوه مرفوع روايت كي دا نقل دي چي كوم سړي نكاح وكړه هغه خپل د ريمه برخه دين ټينګ كړ .

زكوة پوره ادا كوئ

﴿۱۶۹۰﴾: وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَتِيْكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت جابر بن عتيك رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

سَيَأْتِيكُمْ رُكَيْبٌ مُبْغَضُونَ فَإِنْ جَاءُوكُمْ فَرَحِّبُوا بِهِمْ وَخَلُّوا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ

تاسو ته به يوه كوچنى قافله راسي (د زكوة اخيستلو لپاره) چي مبغوض به وي هر كله چي هغوى تاسو ته راسي نو تاسو ښه راغلاست ورته وواياست او د هغوى په خدمت كي

مَا يَبْتَغُونَ فَإِنْ عَدَلُوا فَلِأَنْفُسِهِمْ وَإِنْ ظَلَمُوا فَعَلَيْهَا وَأَرْضُوهُمْ فَإِنَّ تَمَامَ زَكَاتِكُمْ رِضَاهُمْ وَلْيَدْعُوا لَكُمْ . رواه ابوداؤد .

د زكوة مال حاضر كړئ او بل هيڅ شى د هغوى او خپل په منځ كي حائل نه كړئ كه هغوى د زكوة په اخيستو كي د انصاف څخه كار واخلي نو هغوىٰ لپاره دا غوره ده او كه ظلم وكړي نو د هغوى وبال پر هغو دئ او تاسو زكوة اخيستونكي راضي كړئ او پوره زكوة وركول د هغوى رضامندي ده او كاركونكي ته پكار دي چي هغوى تاسو ته دعاء وكړي . ابوداؤد .

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\ ۲۴۵، رقم: ۱۵۸۸.

تشريح : (و ان ظلموا) او كه د ظلم معامله وكړي د دې مطلب دادى چي د زكوة د وصولولو په معامله كي كه څه هم تاسو د خپل گمان او طبيعت مطابق دا ولي ونه گڼى چي عامل ستاسو سره ظلم كوي بيا هم هغه راضي كوي يا د دې څخه مراد دادى كه بالفرض محال هغوى ظلم هم وكړي نو بيا هم د هغوى د رضا خيال ساتئ په دې صورت كي به دا وويل سي چي رسول الله ﷺ

دا جمله د مبالغې په توګه ارشاد وفرمايل چې دا خبره واضحه سي چې د عامل راضي كولو څومره اهميت دى كنې ظاهره ده كه يو سړى حقيقتا او واقعتا ظلم كوي نو د هغه د راضي كيدو څه صورت كيداى سي .

(و ارضوهم) مطلب ځرنګه چې خپله هم په حديث كي بيان سوى دى دادى چې تاسو د زكوة وصولونكو خوشحالولو او راضي كولو مخكي هيڅ كمي مه كوئ په دې توګه چې د زكوة كوم مال پر تاسو باندې په شرعي توګه سره واجب دى د هغه په ادا كولو كي خيانت او د ځنډ معامله مه كوئ مګر هغوى ته پوره زكوة وركړئ .

كه څه هم د زكوة د ادا كولو اصل فريضه د مال په ادا كولو سره پوره كيږي بيا هم زكوة وصولونكي خوشحالول د زكوة د ادا كولو يو جز دى دى نو په دې اړه احتياط كول پكار دي.كوم سړى چې زكوة وصولولو ته ولاړ سي د هغه لپاره مستحب دادى چې هغه د زكوة وركونكي په حق كي د رحمت او بركت دعا وكړي .

﴿۱۶۹۱﴾: وَعَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِاللهِ قَالَ جَاءَ نَاسٌ يَعْنِي مِنَ الْأَعْرَابِ إِلَى

د حضرت جرير بن عبد الله رضی الله عنه څخه روايت دئ چې د خلكو يو ډله د رسول الله ﷺ په خدمت كي

رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالُوا إِنَّ نَاسًا مِنَ الْمُصَدِّقِينَ يَأْتُونَا فَيَظْلِمُونَا قَالَ فَقَالَ

حاضر سول او عرض يې وكړ : زكوة اخيستونكى موږ ته راځي او پر موږ ظلم كوي ، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل :

أَرْضُوا مُصَدِّقِيكُمْ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ وَإِنْ ظَلَمُونَا قَالَ أَرْضُوا مُصَدِّقِيكُمْ زَادَ

عُثْمَانُ وَإِنْ ظُلِمْتُمْ . رواه ابوداؤد .

تاسو زكوة اخيستونكي خلك راضي كړئ ،. هغوى عرض وكړاې دالله رسوله ! كه څه هم هغوى پر موږ ظلم كوي؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : زكوة اخيستونكي راضي كوئ كه څه هم هغوى پر تاسو ظلم وكړي . ابوداؤد

تخريج : سنن ابي داؤد ۲\۲۴۶ ،رقم: ۱۵۸۹.

تشريح : نفسياتي خبره داده چې د كوم سړي څخه مال ځي د هغه په زړه كي څه نا څه تنګي راځي ځكه د زكوة د وصولونكو لخوا څخه هم د زكوة وركونكو په زړه كي څه بنه خيالات نه وي

ځکه رسول الله ﷺ کلي والا ته وفرمايل که څه هم تاسو دا ګمان کوئ چي زکوة وصولونکی زمونږ سره د ظلم معامله کوي خو تاسو په دې صورت کي هم هغوی راضي او د خوشحاله ساتلو کوشش کوئ.

مال مه پټوئ

﴿۱۶۹۲﴾: وَعَنْ بَشِيْرِ ابْنِ الْخَصَاصِيَّةِ قَالَ قُلْنَا إِنَّ أَهْلَ الصَّدَقَةِ يَعْتَدُونَ عَلَيْنَا أَفَنَكْتُمُ مِنْ أَمْوَالِنَا بِقَدْرِ مَا يَعْتَدُونَ فَقَالَ لاَ. رواه ابوداؤد.

د حضرت بشير بن خصاصية ﷛ څخه روايت دئ چي موږ رسول الله ﷺ ته عرض وکړ چي زکوة اخيستونکي پر موږ ظلم کوي يعني د اندازې څخه زيات مال راڅخه اخلي ايا په داسي حالت کي موږ خپل مال (د هغو څخه) پټوو، رسول الله ﷺ وفرمايل: يا، ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\ ۲۴۴، رقم: ۱۵۸۶.

تشريح: رسول الله ﷺ هغوی ته د زکوة د مال څخه د څه اندازه پټولو اجازت ځکه ورنه کړل چي غالبا هغوی د خپل ګمان مطابق دا وګڼل چي زکوة وصولونکی د هغوی څخه د واجب مقدار هم زيات زکوة وصولوي حال دا چي په حقيقت کي داسي نه وه مګر هغوی واجب مقدار وصولوی.

د زکوة کارکونکی اجر

﴿۱۶۹۳﴾: وَعَنْ رَّافِعِ بْنِ خَدِيْجٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت رافع بن خديج ﷛ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

الْعَامِلُ عَلَى الصَّدَقَةِ بِالْحَقِّ كَالْغَازِي فِي سَبِيلِ اللّٰهِ حَتّٰى يَرْجِعَ إِلٰى بَيْتِهِ.

رواه ابوداؤد والترمذي.

په انصاف او حق سره زکوة وصولونکی کارکونکی د الله په لار کي د غازي په ډول دئ تر څو چي هغه کور ته راستنيږي. ابوداؤد ترمذي.

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\ ۳۴۸، رقم: ۲۹۳۶.

تشريح: په حق سره د دې مطلب دا دی چي يو عامل د ثواب او د الله تعالی د رضا حاصلولو په

خاطر د زکوة د وصولولو لپاره خپل ځان وقف کړي نو دهغه د صدق او اخلاص په بناء باندي د غازي د ثواب او اجر په اندازه ثواب ورکول کيږي .

د زکوة وصولونکي لپاره هدايت

﴿۱۶۹۴﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيْهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا جَلَبَ وَلَا جَنَبَ وَلَا تُؤْخَذُ صَدَقَاتُهُمْ إِلَّا فِي دُوْرِهِمْ . رواه ابوداؤد .

عمرو بن شعيب د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلار څخه روايت کوئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : نه دي زکوة اخيستونکي حيوانان په را غوښتلو غواړي او نه دي زکوة ورکونکي حيوان ليري ځيني بيايي بلکه د حيوانان زکوة دي د هغو په کورو کي وصول کړل سي . ابوداؤد .

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\۲۵۰، رقم: ۱۵۹۱.

تشريح : جلب مطلب دادی چي زکوة وصولونکی د زکوة ورکونکو د سرايونو څخه ليري په يوه ځای کي مقيم وي او زکوة د اخستو لپاره حيوان هلته وغواړي .

د جنب مطلب دادی چي د حيوانانو مالک د خپل سرای څخه ليري ولاړ سي او زکوة وصولونکی زکاة د اخستو لپاره تکليف او پريشاني په برداشت کولو سره هلته ورسيږي او رسول الله ﷺ د دې دواړو خبرو څخه منعه کړې ده ځکه چي په اول صورت کي زکوة ورکونکي ته تکليف او پريشاني وي او په دوهم صورت کي د زکوة وصولونکي په پريشاني کي اخته کيږي د حديث اخري جمله د دې ممانعت د تاکيد په توګه استعمال سوی دی يا د حديث حاصل دا سو چي نه دي زکوة ورکونکی ليري ځي او نه دي زکوة وصولونکی چيري ليري ځای قيام نه کوي مګر د زکوة ورکونکو نژدې دي و واسيږي او د هغوی کورونو ته په وار وار تلو سره زکوة دي اخلي .

د کال تيريدو سره زکوة

﴿۱۶۹۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ مَنِ اسْتَفَادَ مَالًا فَلَا زَكَاةَ عَلَيْهِ حَتّٰى يَحُوْلَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ ، رواه الترمذي و ذكر جماعة انهم وقفوه على ابن عمر

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي مال تر لاسه کړي نو پر هغه تر هغه وخته پوري زکوة نسته تر څو چي يو کال پر تير نه سي ، ترمذي ، د محدثينو يو

ډله یادونه کوي چي هغوی دا حدیث پر ابن عمر موقوف کړئ دئ.

تخریج: سنن الترمذي ۳\۲۵-۲۶، رقم: ۶۳۱.

تشریح: مخکي په دې پوه سوي یاست چي مال مستفاد څه ته وائي، فرض کړئ که ستاسو سره اتیا بزې موجودي وي چي پر هغه کال نه وي تیر سوی په دې منځ کي یو څلویښت بزې تاسو ته نوري حاصلیږي که هغه په میراث کي حاصل سوي وي یا د تجارت څخه د ګټي په صورت کي، که څه هم یو چا تاسو ته هسي درکړې وي په هر حال همداسي د بزو شمیر د اتیا پر ځای د یو څلویښتو سو او دا یو څلویښت بزې چي تاسو ته د کال په منځ کي حاصل سوی دی دې ته مال مستفاد ویل کیږي ګویا د مال مستفاد تعریف داسو چي هغه د مال د جنس څخه وي او د کال په منځ کي حاصل سوی وي.

اوس حدیث ته راسئ، ابن مالک رحمة الله علیه فرمائي د دې حدیث مطلب دادی چي پر یوه سړي د مال په وجه زکوة فرض وي او د کال په منځ کي هغه ته نور مال د هغه جنسه حاصل سي مثلا مخکي بزې موجود وې نوري بزې ورته حاصلي سوې یا مخکي غواوي موجود وې نوري غواوي ورته حاصلي سي نو وروسته چي کوم مال حاصل سوی دی په هغه باندي تر هغه وخته پوري زکوة نسته تر څو چي کال نه وي پر تېر سوی. (دا د امام شافعي رحمه الله مذهب دی).
مګر امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه فرمائي چي اصل یعني د مخکي څخه پر موجود مال باندي پوره کال تیریدل بس دی وروسته حاصلیدونکي مال باندي پوره کال تیر سي یا تیر نسي زکوة پر جمعه سوي مال باندي واجبیږي.

په دې اختلاف باندي د مثال په توګه داسي پوه سئ مثلا د یوه سړي سره اتیا بزې وي پر هغه شپږ میاشتي تیري سوې چي بیا هغه ته یو څلویښت بزې تر لاسه سوې که څه هم هغه رانیولي یي یا په وراثت کي ورته حاصلي سوي یي یا په بله ذریعه سره یې حاصلي کړي وي خو هغه وروسته حاصلیدونکو پر یو څلویښتو بزو باندي زکوة نه واجب کیږي هو پر هغه بزو باندي هم د هغه د رانیولو یا په وراثت کي د حاصلیدلو د وخت څخه یو کال پوره سي نو زکوة پر واجب کیږي د امام شافعي رحمة الله علیه او د هغوی سره د امام احمد رحمة الله علیه دا مذهب دی، مګر د حضرت امام اعظم ابوحنیفة رحمه الله او هغه سره د حضرت امام مالک رحمه الله په نزد هغه مال مستفاد (کوم چي وروسته حاصل سوی وي) د اصل (یعني د مخ څخه موجود مال) تابع کیږي کله چي مخکي په اتیا بزو باندي د یوه کال تېریدو په وجه دوې بزې زکوة واجب کېږي دا چي په څلوېښتو بزو باندي یوه بزه زکوة واجبیږي چي دا د زکوة نصاب دی که چیري

يوه دانه هم د ځلوېښتو څخه کمه وي نو بيا زکوة نه واجبيږي.

اوس پاته سوه دا خبره چي د حديث څخه خو په ظاهره د امام شافعي رحمة الله عليه د مذهب تائيد کيږي په دې اړه د حنفي علماء د خوا څخه دليل ورکول کيږي چي د دې حديث هغه معنی نه ده کوم چي شافعي حضرات بيانوي مگر د دې مفهوم خو دادی چي کوم سړی په ابتدائي توګه باندي مال حاصل کړي نو پر هغه زکوة هغه وخت واجب کيږي کله چي يو کال پر تير سي نو په حديث کي د مال څخه مستفاد مراد نه دی.

تر کال تيريدو مخکي زکوة

﴿۱۶۹۶﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ أَنَّ الْعَبَّاسَ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ فِي تَعْجِيلِ صَدَقَتِهِ قَبْلَ أَنْ تَحِلَّ فَرَخَّصَ لَهُ فِي ذَلِكَ. رواه ابوداؤد والترمذي وابن ماجه والدارمي.

د حضرت علي ﷺ څخه روايت دئ چي حضرت عباس ﷺ د رسول الله ﷺ څخه د ژر زکوة ادا کولو په اړه پوښتنه وکړه (يعني د کال تيريدو څخه وړاندي د زکوة ورکولو پوښتنه يې وکړه) رسول الله ﷺ ددې اجازه ورکړه. ابوداؤد، ترمذي، ابن ماجه، دارمي

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\ ۲۷۵، رقم: ۱۶۲۴، والترمذي ۳\ ۶۳، رقم: ۶۷۸، وابن ماجه ۱\ ۵۷۲، رقم: ۱۷۹۵، والدارمي ۱\ ۴۷۰، رقم: ۱۶۳۶.

تشريح: د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه او اکثرو امامانو په نزد دا خبره جائز او درست ده چي پر مال باندي د کال تيريدو مخکي دي زکوة ادا کړل سي په شرط د دې چي زکوة ورکونکی د شرعي نصاب مالک وي.

د نابالغ د مال زکوة

﴿۱۶۹۷﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَطَبَ

عمرو بن شعيب د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلار څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ خطبه وويل

النَّاسَ فَقَالَ أَلَا مَنْ وَلِيَ يَتِيمًا لَهُ مَالٌ فَلْيَتَّجِرْ فِيهِ وَلَا يَتْرُكْهُ حَتَّى تَأْكُلَهُ الصَّدَقَةُ. رواه الترمذي و قال في اسناده مقال لان المثنى بن الصباح ضعيف

خلکو ته او وه يې فرمايل: څوک چي د يتيم سرپرست وي او د هغه يتيم سره مال وي نو هغه

سرپرست ته پكار دي چې د هغه په مال سره تجارت وكړي او هغه بې تجارته نه پرېږدي ، ځكه چې كه سوداګري (تجارت) په مال ونه سي او زكات ځيني وركول سي نو هغه مال كمېږي .
ترمذي ويلي دي ددې په اسنادو كي خبري سته ځكه چې مثنى بن صباح ضعيف دى .

تخريج: سنن الترمذي ۳\۳۲، رقم: ۶۴۱.

تشريح : د امام شافعي رحمة الله عليه ، امام مالک رحمة الله او امام احمد رحمة الله عليه مذهب خو دادى چې د نابالغ په مال كي هم زكوة فرض دى كله چې امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه فرمائي چې نابالغ كه څه هم يتيم نه وي په هر صورت د هغه په مال كي زكوة فرض نه دى ځكه چې په يوه دوهم روايت كي دا ارشاد دى چې د درو كسانو د مكلف كولو څخه قلم منعه سوى دى يو بيده سړى تر څو پوري چې راويښ نسي دوهم نابالغ تر څو پوري چې هغه بلوغ ته نه وي رسيدلى ، دريم ليونى تر څو پوري چې ليونتوب يې ختم نسي ، دا روايت ابوداود نسائي او حاكم نقل كړى دى او حاكم دا روايت صحيح ګرځولى دى .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

دزكوة نه وركونكي سره جهاد

﴿۱۶۹۸﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ لَمَّا تُوُفِّيَ النَّبِيُّ ﷺ وَاسْتُخْلِفَ أَبُو بَكْرٍ بَعْدَهُ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چې كله رسول الله ﷺ وفات سو نو ابوبكر صديق رضي الله عنه د رسول الله ﷺ خليفه و ټاكل سو ،

وَكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ الْعَرَبِ قَالَ عُمَرُ يَا أَبَا بَكْرٍ كَيْفَ تُقَاتِلُ النَّاسَ وَقَدْ قَالَ

په عربو كي چې څوک كافر كيدل هغوى كافران سول ، حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه د هغوى سره د جګړې اراده وكړه نو عمر رضي الله عنه ورته وويل ته ددې خلكو سره څنګه جګړه كوې حال دا چې

رَسُولُ اللهِ ﷺ أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ فَمَنْ قَالَ لَا

رسول الله ﷺ دا و فرمايل : ما ته حكم سوئ دئ چې زه تر هغه وخته د خلكو سره و جنګيږم تر څو پوري چې هغوى لااله الاالله ونه وايي نو چا چې

إِلَهَ إِلَّا اللهُ فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي مَالَهُ وَنَفْسَهُ إِلَّا بِحَقِّهِ وَحِسَابُهُ عَلَى اللهِ فَقَالَ أَبُو

لااله الاالله وويل نو هغه زما څخه خپل ځان او مال وساتئ، خو د الله تعالی او اسلام حق پر هغه پاته سو، حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه ورته وويل:

بَكْرٍ وَاللّٰهِ لَأُقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ فَإِنَّ الزَّكَاةَ حَقُّ الْمَالِ وَاللّٰهِ

قسم په خدای زه به د هغه کس سره جنګيږم چي دلمانځه او زکوة په منځ کي فرق کوي زکوة د مال حق دئ، په الله دي مي قسم وي

لَوْ مَنَعُونِي عَنَاقًا كَانُوا يُؤَدُّونَهَا إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنْعِهَا قَالَ

که خلک د ميږو بچيان هم نه راکوي کوم چي به د رسول الله ﷺ په زمانه کي ورکول کېده نو زه به په دې انکار د هغوی سره وجنګيږم،

عُمَرُ فَوَاللّٰهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ رَأَيْتُ أَنْ قَدْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ لِلْقِتَالِ فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ. متفق عليه

حضرت عمر رضي الله عنه وويل: قسم په خدای خبره هيڅ نه ده خو دا چي ما وليدل چي الله تعالی د ابوبکر رضي الله عنه سينه د غزا لپاره خلاصه کړې ده بيا ما ته څرګنده سوه چي د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه رايه صحيح وه او هغه پر حق وو. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳۰۸/۱۳، رقم: ۱۳۹۹، ومسلم ۵۱/۱-۵۲، رقم: ۳۲-۲۰.

د لغاتو حل: (عناقا): العناق الانثی من ولد المعز اذا لم تستكمل السنه. (وری چي تر کال کم وي)

تشريح: کله چي رسول الله ﷺ د دې دنيا څخه تشريف يووړی او حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه اول خليفه وټاکل سو نو څه نوي فتنې راپورته سوې په دې اړه موږ په لسم جلد کي د تذکره صديق لاندي څه رڼا اچولې ده او هلته د دې فتنوذکر په کولو سره په خصوصيت سره د فتنه ارتداء ذکر مو کړی دی د هغه متعلق مو ښودلي دي چي دا عظيمه فتنه حضرت ابوبکر رضي الله عنه په څومره جرات او تدبير سره ختمه کړه او د مرګ پر ګودريې وروغورځول.

په پورته حديث کي د دې دول يوي بلي فتنې خوا ته اشاره سوې ده د هغه صورت دا سو چي څه قبائل مثلا عطفان، بني سليم او ځينو نورو د زکوة ورکولو څخه انکار وکړ همداسي هغوی د اسلام پر دغه اهمي او بنيادي فريضې باندي عمل نه کول جلا خبره ده خو د هغي فريضې څخه انکار کول يوه دوهمه معنی لري دا وجه ده چي د زکوة څخه د منکر کېدو په خاطر هغوی

کافران سول، په حقیقي معنی کي استعمال سوی دی هسي د دې لفظ په باره کي دا تفصیل کیږي چي یا خو د هغه خلکو په باره کي لفظ د کفر په حقیقي معنی کي استعمال سوی دی ځکه چي د زکوة فرضیت قطعي دی او د فرضیت زکوة څخه انکار کفر دی یا دا چي هغو خلکو ته کافران ځکه ویل سوي دي چي هغوی د زکوة ورکولو څخه انکار وکی نو د هغوی په دغه سخت جرم او تېنګار باندي د کفر اطلاق وکړل سو .

په هر حال کومه معنی چي تاکل سوې ده د هغوی دا جرم دومره سخت وو چي حضرت ابوبکر صدیق ﷛ د هغوی سره د جنګ کولو اراده وکړه حضرت عمر ﷛ چي دا صورت حال ولیدی نو د هغه خلکو د ظاهري احوالو مطابق چي هغه خلک خو په ظاهره مسلمانان وه د هغوی په کفر کي تامل او اعتراض وکړ او حضرت ابوبکر صدیق ﷛ ورته حقیقت حال وښودی نو نه یوازي دا چي هغه هم د حضرت ابوبکر ﷛ پر فیصله همنوا سو مګر هغه ته کامل یقین هم وسو چي د حضرت ابوبکر ﷛ خواست ایماني او د هغوی تدبیر چي کومه فیصله کړې ده هغه بالکل صحیح ده .

په ځینو روایتونو کي نقل دي چي نورو صحابه کرامو حتی چي حضرت علي ﷛ هم حضرت ابوبکر ﷛ د جنګ کولو څخه منعه کړی او ورته یې وویل چي د عهد خلافت ابتدائي دور دی مخالف ډېر زیات دي داسي نه وي چي فتنه او فساد را پورته سي او اسلام ته تاوان ورسیږي ځکه په دې معامله کي هم سوچ کول پکار دی خو حضرت ابوبکر ﷛ په ډېر جرات او مېړانه سره دا جواب ورکړ که په دې معامله کي ټول خلک یو خوا ته سي او زه یوازي پاته سم نو بیا هم خپله فیصله به بدله نه کړم او د شعائر دین حفاظت او د اسلام د نظریات او اعمال د تحفظ لپاره چي ما کوم قدم پورته کړی دی په دې کي بدلون نه راځي او زه به د پوره قوم سره یوازي جنګ کوم د دې څخه حضرت ابوبکر ﷛ د صحیح رائې، جرات او مېړاني اندازه لګیږي .

د رسول الله ﷺ ارشاد : (لا اله الا الله) وواياست ، په دې کي د لا الله الا الله څخه مراد پوره کلمه توحید یعني لا اله الا الله محمد رسول الله ده ځکه چي پر دې خبري باندي اجماع او اتفاق دی چي د اسلام قبلولو لپاره یوازي لا الله الا الله ویل معتبر نه دي مګر د الله تعالی د وحدانیت په اقرار سره د رسول الله ﷺ د پیغمبري اقرار هم ضروري دی .

الا بحقه، ماسوا د اسلام، د دې مطلب دادی که پر هغه دیت لازم دی یا څه بل ډول حق د هغه پر ذمه دی نو د هغه ادا کول په هر صورت کي ضروري دي همداسي په قصاص وغیره کي به قتل کیږي .

(وحسابه على الله) او د هغه حساب د الله تعالى پر ذمه دى د دې مطلب دادى چي كوم سړى لا اله الا الله ووائي او خپل ځان مسلمان ظاهر كړي نو موږ به د هغه د مسلمانيدو اعلان كوو او د هغه سره به جنګ نه كوو او نه به موږ د هغه د باطن تحقيق او تفتيش كوو چي ايا هغه خپل په ايمان او اسلام كي مخلص او صادق دي كه نه مګر د هغه باطن حال به الله تعالى ته ورسپارو كه هغه په ظاهري توګه سره مسلمان سوى دى او په زړه سره يې ايمان نه واى راوړى څرنګه چي د منافقانو حال دى نو په دې اړه الله تعالى پوه سه او هغه پوه سه.

(من فرق بين الصلوة والزكوة) كوم سړى چي د لمانځه او د روژې په مينځ كي فرق وكړي يعني د لمانځه د وجوب خو قائل وي خو د زكوة د وجوب منكر وي يا لمونځ خو كوي مګر زكوة نه وركوي.

عناق د بزې هغه زوئ ته وائي چي د يوه كال د عمر وي حضرت ابوبكر ﷺ په خپل ارشاد كي د خپلي بچي فرض او واجب حق د غوښتلو په اړه بطور مبالغه فرمايلي دي دلته دا پر حقيقت باندي محمول دى ځكه چي نه خو د بزې هغه بچى د يوه كال څخه كم وي په زكوة كي اخستل كيږي او نه د بزې پر داسي ځامنو باندي زكوة واجب كيږي په زكوة كي د اخستو لپاره اولى درجه مسنه ده يعني هغه بچى چي د يوه كال وي كه بچى د بزو سره وي نو بيا په هغوى كي زكوة واجب كيږي مګر په هر صورت په زكوة كي به مسنه وركول كيږي دا حكم د غواوو او اوښانو دى چي د زكوة په توګه به مسنه وركول كيږي په وروستني يو قسط كي غالبا ښودل سوي دي چي د بزو مسنه خو هغه ده چي د هغه عمر يو كال وي او د غوا مسنه هغه ده چي د هغه عمر دوه كاله وي او د اوښ مسنه هغه ده چي د پنځو كالو وي.

اوس په اخركي په دې خبره هم پوه سئ چي حضرت ابوبكر ﷺ دا وفرمايل چي زه به هغوى د دې انكار په وجه د هغوى سره جنګ كوم، دلته د كفر په اړه چي كوم تفصيل بيان سوى دى همداسي د هغه قول په باره كي هم دا تفصيل دى كه هغوى د وجوب زكوة منكر سوي دي نو زه به د هغوى د كفر او ارتداد په وجه د هغوى سره جنګ كوم او كه هغه منكر زكوة خو نه دي سوي مګر زكوة نه ادا كوي نو بيا به د هغوى سره زما جنګ شعائر اسلام د حفاظت او د فتنې د بنديز لپاره وي.

بې زكاته مال به مار سي

﴿۱۶۹۹﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَكُونُ كَنْزُ أَحَدِكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

شُجَاعًا أَقْرَعَ يَفِرُّ مِنْهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يَطْلُبُهُ حَتَّى يُلْقِمَهُ أَصَابِعَهُ . رواه احمد.

د حضرت ابو هريرة ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: ستاسو خزانه به د قيامت په ورځ يو مار پک جوړ کړل سي د هغه خاوند به څيني تښتي او هغه به ورپسې ځغلي تر څو چي هغه لاندي کړي او د هغه ګوتي به ګوله کړي. احمد.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\۵۳۰.

تشريح: د خزانې څخه مراد هغه مال دی چي د هغه مالک يې راټولوي او د هغه زکوة نه ادا کوي دا حکم د هغه ټولو مالونو دی چي په ناجائزه او حرامي طريقې سره جمع کړه سوی وي.

د حديث اخري جمله حتی يلقمه اصابعه د دې دوې معناوي کيدای سي يوه خو دا معنی چي په ترجمه کي ظاهره سوې ده هغه مار به د مالک ګوتي ګوله کړي ځکه په هغو لاسونو يې مال ګټلی وو او د هغه زکوة يې نه وو ادا کړی په دې صورت کي لفظ اصابعه به د ضمير بدل وي.

دوهمه معنی دا کېدلای سي چي مالک به خپلي ګوتي د لقمې په ډول د مار په خوله ورکوي کله کله دا کيدای سي چي د مار او داسي نورو د وهم څخه بې اختياره خپلي ګوتي د هغه په خوله چخي ليکن دا دوهمه معنی څرنګه چي د انسان لږ زړه ته لويږي او په دې کي د خلکو اشکال او اعتراضات پيدا کيږي نو په دې وجه سره اوله معنی تر دوهمي معنی زياته صحيح ده.

﴿۱۷۰۰﴾: وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ عَنِ لنَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا مِنْ رَجُلٍ

د حضرت ابن مسعود ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي

لَا يُؤَدِّي زَكَاةَ مَالِهِ إِلَّا جَعَلَ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي عُنُقِهِ شُجَاعًا ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْنَا

د خپل مال زکوة ادا نه کړي نو د قيامت په ورځ به د هغه مال څخه الله تعالی مار جوړ کړي او د هغه په څټ کي به زړېدلی وي، بيا رسول الله ﷺ ددې په اړه

مِصْدَاقَهُ مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ { وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ } . الاية. رواه الترمذي و النسائي وابن ماجة.

د قرآن کريم دا آيت تلاوت کړ: ولا يحسبن الذين ...... ترمذي، نسائي او ابن ماجه.

تخريج: سنن الترمذي ۲۱٦۱۳، رقم: ۳۰۱۲، والنسائي ۱۱۱۵ – ۱۲، رقم: ۲۴۴۰، وابن ماجه ۱۱ ۵٦۸، رقم: ۱۷۸۴.

په حلال مال کي حرام مال يو ځای کول

﴿۱۷۰۱﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ مَا

د حضرت عائشې ﷺ څخه روايت دئ چي ما د رسول الله ﷺ څخه اوريدلي دي چي فرمايل يې

خَالَطَتِ الزَّكَاةُ مَالاً قَطُّ إِلاَّ أَهْلَكَتْهُ " . رواه الشافعي والبخاري في تاريخه

په کوم مال کي زکوة ګډه وه سي (يعني زکوة ځيني بيل نه سي) نو هغه مال ضائع کيږي، شافعي، بخاري

والحميدي وزاد قال: يكون قد وجب عليك صدقة فلا تخرجها فيهلك

او حميدي په دې روايت کي دا الفاظ زيات کړي چي پر تا زکوة واجب وي او ته هغه ورنه کړې

الحرام الحلال . وقد احتج به من يرى تعلق الزكاة بالعين هكذا في

نو حرام حلالو لره ضائع کوي دا حديث د هغه خلکو لپاره دليل دئ چي د زکوة عين سره د متعلق کيدو قائل دي، او همداسي په

المنتقى وروى البيهقي في شعب الإيمان عن أحمد بن حنبل بإسناده إلى

منتقى کي دي او بيهقي په شعب الايمان کي د احمد بن حنبل څخه روايت کړئ دئ چي د هغه

عائشة . وقال أحمد في " خالطت " : تفسيره أن الرجل يأخذ الزكاة وهو

موسر أو غني وإنما هي للفقراء

اسناد بي بي عائشې ته رسيږي .او احمد د لفظ (خالطت) تفسير داسي بيان کړئ دئ چي هغه څوک زکوة اخلي چي خپله په زکوة ادا کولو مامور وي يا غني وي حال دا چي زکوة د فقيرانو لپاره دئ.

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۱۳ ۲۷۳، رقم: ۳۵۲۲، وترتيب مسند الامام الشافعي ۱۱ ۲۲۰، رقم: ٦۰۷، والتاريخ الكبير للبخاري ۱۱۱ ۱۸۰، رقم: ۵۴۹.

تشريح : د رسول الله ﷺ د ارشاد دوې معناوي بيان سوي دي، امام بخاري رحمة الله عليه خو د دې مطلب دا بيانوي چي مثلا يو سړی صاحب نصاب دی او پر هغه زکوة واجب دی خو هغه د خپل مال څخه هغه برخه نه کاږي کوم چي بطور زکوة پر هغه کښل واجب دي همداسي د ملا هغه برخه چي د زکوة په توګه هغه ته کښل يې پکار وو او اوس د نه کښلو په صورت کي د هغه په حق کي حرام مال دی د هغه په اصل مال کي مخلوط سو .

امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه د دې حديث معنی دا بيانوي چي مثلا يو سړی مالدار يعني صاحب نصاب دی چي د هغه په وجه هغه د بل چا څخه زکوة په اخستو مستحق نه دی خو هغه د بل زکوة اخلی او د هغه زکوة چي د هغه په حق کي حرام دی په خپل اصل مال سره يې مخلوط کوي .

په هر حال دلته چي کومه معنی تعين سوې ده هغه د دواړو اقوالو په نظر کي نيولو د حديث مفهوم دا کيږي چي حرام مال که په هغه مال کي د زکوة هغه واجب سوې حصه نه وي ايستل سوې يا صاحب نصاب د بل چا د زکوة حاصل سوی مال واخلي په اصل کي هغه حلال مال تباه کوي نو په همدې ډول د داسي حرام مال د اخيستلو په وجه هغه پوره مال په يوه نه بله طريقه باندي ضائع کيږي يا په هغه کي تاوان پېښيږي يا د مال څخه برکت پورته کيږي يا د ګټي کولو قابل نه جوړيږي ، څرنګه چي د مرام مال څخه ګټه اخيستل هم شرعا جواز نلري .

د زکوة د اداينې تعلق په عين مال سره دی يا په ذمه سره دی

د روايت په اخر کي يوې اختلافي مسئلې ته اشاره سوې ده چي د زکوة ادا کولو تعلق په عين مال سره دی؟ د مثال په توګه په دې داسي پوه سي مثلا يو سړی مالدار يعني صاحب نصاب دی پر هغه زکوة واجب دی اوس سوال دادی چي ايا هغه د زکوة په توګه په اندازه واجب مال د هغه څخه مال کاږي کوم چي د هغه سره دی يا که هغه د مال څخه د زکوة په اندازه برخه ونه کاږي مګر د هغه قيمت ادا کړي نو په دې مسئله کي د امام شافعي رحمة الله عليه او نورو امامانو مذهب دادی چي د زکوة تعلق يوازي د مال سره دی مګر پر کوم مال چي زکوة واجب دی د هغه مال څخه په اندازه واجب مال په ايستلو سره زکوة دي ادا کړي او دا خبره هغوی د حديث د لفظ (خالطت) څخه اخيستې ده، مګر امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه فرمائي چي د زکوة تعلق په ذمه سره دی د دې مطلب دادی که صاحب نصاب د هغه مال څخه چي پر هغه زکوة واجب دی د زکوة په اندازه مال ونه کاږي مګر د هغو مره مال قيمت په زکوة کي ادا کړي نو زکوة به ادا سي او هغه به بري الذمه سي .

خو دا خبره دي هم په ذهن کي وي چي دا حديث د امام شافعي رحمة الله عليه او داسي نورو د مذکوره مذهب دليل هغه وخت کيدای سي کله چي د حديث دا معنی د حديث اصل مفهوم وګرځول سي چي د امام بخاري رحمة الله عليه لخوا څخه بيان سوی دی.
د حنفي مذهب دليلونه ملا علي قاري رحمة الله عليه په مرقات کي او د شيخ عبدالحق محدث دهلوي رحمة الله عليه په اشعه اللمعات کي په وضاحت او تفصيل سره بيان کړي دي د اوږدوالي په وجه هغه دلته نه دي نقل سوي، اهل علم دغه کتابونو ته مراجعه کولای سي.

=========

بَابُ ما تَجِب فيه الزكوة

په کومو شيانو کي زکوة واجب دی

شريعت پر څلور ډوله مالو باندي زکوة فرض کړی دی اول سائمه يعني پر څاريو باندي، دوهم پر سرو او سپينو زرو باندي، دريم پر تجارتي مال باندي که هر ډول مال وي، څلورم د فصل او درختو پر پيداوار باندي که څه هم دا څلورم ډول فقهاؤ د زکوة په لفظ سره نه دی ذکر کړی مګر دې ته عشره وائي په متفقه توګه سره د ټولو امامانو پر دې خبري اتفاق دی چي حيوان يعني اوښ، غوا، بزه ميږه، پسه او ګاميښي کي زکوة واجب دی که نر وي او يا ماده، ددې څخه پرته په نورو حيوانانو کي زکوة واجب نه دی، البته د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه په نزد په آسونو کي هم زکوة واجب دی، د دې تفصيل به په راتلونکو صفحاتو کي بيان کړل سي، همداسي په متفقه توګه سره د ټولو امامانو په نزد په سرو او سپينو زرو کي او د تجارت په مال کي زکوة واجب دی.

د کومو شيانو څخه چي تر يوه کاله پوري قائم نه پاته کيږي لکه بادرنګ، هندوانه او نوري شنګياوي او سبزيجات په دې کي د نورو امامانو په نزد زکاة واجب نه دی البته په خرما او وڅکو کي زکوة واجب دی کله چي د هغه شمير تر پنځه وسقه پوري نه وي تر پنځو وسقو څخه په کم مقدار کي وي په هغه کي هم زکوة واجب نه دی.

د حضرت امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه په نزد په هر هغه شي کي لسمه کنبل واجب دي کو شی چي د مځکي څخه پيدا وي که څه هم پيداوار يې کم وي که زيات مګر بانس لرګی او په وښو کي عشر واجب نه دی په دې اړه د امام صاحب دليل د رسول الله ﷺ دا ارشاد دی:

ما اخرجته الارض ففيه العشر

ژباړه: د ځمکي څخه په پیدا کونکي هر شي کي لسمه برخه کښل واجب دي
د ځمکي په پیداوار کي د عشر واجب کیدو لپاره څه معین مقدار شرط نه دی همداسي کال تیریدل هم شرط نه دی مګر څومره او کله چي پیداوار وي هغه وخت لسمه برخه کښل واجب کیږي د نورو مالو پر خلاف چي په هغه کي زکوة هغه وخت واجب کیږي کله چي هغه په اندازه د نصاب وي او پر هغه یو کال پوره تېر سي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

دزکوة نصاب

﴿۱۷۰۲﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ لَيْسَ فِيْمَا دُوْنَ
د حضرت ابوسعید خدري رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: نه سته په کم کي
خَمْسَةِ أَوْسُقٍ مِنَ التَّمْرِ صَدَقَةٌ وَلَيْسَ فِيْمَا دُوْنَ خَمْسِ أَوَاقٍ مِنَ الْوَرِقِ
تر پنځو وسقو خرماوو زکوة واجب نه دئ او تر پنځه اوقیه څخه کم سپینو زرو باندي
صَدَقَةٌ وَلَيْسَ فِيْمَا دُوْنَ خَمْسِ ذَوْدٍ مِنَ الْإِبِلِ صَدَقَةٌ. متفق علیه
زکوة واجب نه دئ او تر پنځو سرو (دانو) اوښانو څخه په کم کي زکوة واجب نه دئ، بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۳۲۲، رقم: ۱۴۵۹، ومسلم ۲\۶۷۳، رقم ۱-۹۷۹.

د لغاتو حل: (ذَوْدٍ): الذوذ هو مابين الاثنين الى التسع وقيل ما بين الثلاث الى العشرة والمراد منه خمس ابل من الذوذ لا خمس اذواد.

تشريح: یو وسق د اتو صاع (کاسو) برابر دی، یو صاع د اته رطل برابر او یو رطل د څلوردیرشو تولې یوه نیمي ماشې برابر دی په دې شمیر سره پنځه وسقه د انګریزي حسابه د اتیا تولو د سیر په حساب سره پنځه ویشت من دوولس نیم سیره برابر وي که څه هم پنځه ویشت منه سیره یا تر دې زیات په خرما کي لسمه برخه د زکوة په توګه راوکښل سي تر دې اندازې کم که خرما پیدا سي نو د دې حدیث پر موجب په هغه کي د زکوة په توګه لسمه برخه نه واجب کیږي امام شافعي رحمة الله علیه او په حنفیانو کي د امام ابویوسف رحمة الله علیه او امام محمد رحمة الله علیه دا مذهب دی د امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه په نزد د ځمکي په پیداوار کي څه نصاب نه دی تاکل سوی څومره چي پیداوار وي د هغه لسمه برخه کښل واجب دي، مثلاً که

چيري لس سېره پيداوار وي نو په هغه کي يو سير زکوة واجبيږي ، که چيري په لس سيره کي يو چو تانګ هم اضافه سي نو د هغه برخي څخه هم يو چتانګ ايستل کيږي .

د مځکي د نور پيداوار مثلاً غنم ، اوربشي ، نخود او داسي نور هم په دې حکم کي دي د مځکي د پيداوار د عشره په باره کي د حنفيانو په نزد فتوی د امام اعظم رحمة الله عليه پر قول ده دا حديث د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه د مذهب په ظاهره خلاف معلوميږي ځکه د هغوی د خوا څخه د دې حديث ترجمه دا بيانيږي ځکه چي هغه وخت به د خرما رانيول او اخستل د وسق په حساب کيده او د يوه وسق خرما قيمت په څلويښت درهمه وه په دې حساب سره د پنځه وسقو قيمت د دوو سوو درهمه سو چي د تجارت په مال کي د زکوة لپاره متعين نصاب دی .

اواق د اوقيه جمعه ده : يو اوقيه د څلويښتو درهمو يعني لس نيمي تولې برابر وي همداسي پنځه اوقيه د دوو سوو درهمو يعني د دوپنځوس نيم توله تقريباً دوه سوه شپاړلس ګرام، دو پنځوس تولې چي د سپينو زرو د زکوة نصاب دی، په دې اندازه کي په کمو سپينو زرو کي زکوة واجب نه دی ګويا کوم سړی چي د دوو سوو درهمو مالک وي هغه بطور زکوة پنځه درهمه ادا کوي .

دا خو د درهم نصاب وو په سپينو زرو کي د سکې څخه ماسيوا په څه دوهم صورت کي وي مثلاً د سپين زر زيورات او لوښي وي يا د سپينو زرو سکې وي نو هغه دي هم پر دې قياس کړه سي او همداسي د هغه زکوة دي ادا کړه سي بيا هم په تفصيل سره سپين زر داسي وګڼی .

يو درهم درې ماشه او يو رتي دی او د پنځو حصو د رتي برابر وي همداسي په دوو سوو کي شپږ سوه ديرش ماشې يعني دوپنځوس نيم توله سپين زر سوه نو د دوو سوو درهمو زکوة د څلويشتمي حصې مطابق پنځه درهمه سوه چي پنځلس ماشې شپږ رتي يعني په يو توله کي ماشه د شپږ رتي برابر وي همداسي د درهم څخه ماسيوا د سپينو زرو په زيوراتو يا د لوښو وغيره په صورت کي دوپنځوس نيمي تولې سوه نو د دوو سوو درهمو زکوة د څلويښتمي برخي مطابق پنځه درهمه سوه چي پنځلس ماشې شپږ رتي يعني په يوه توله کي ماشه د شپږ رتي برابر وي همداسي د درهم څخه ماسيوا د سپينو زرو په لوښو او داسي نورو په صورت کي دوپنځوس نيمي تولې يو پر دوه وي، نو د هغه د زکوة په توګه څلويښتمه برخه په يو توله کي ماشه شپږ رتې يا دومره د سپينو زرو قيمت د زکوة په توګه ادا کيږي او که سپين زر د سکې په شکل کي وي يا په کومه زمانه کي چي د سپينو زرو سکې جاري وي هغه وخت د دې حساب او تفصيل ضرورت محسوس کيدی اوس که څه هم د سپينو زرو سکې نسته بيا هم په مظاهر حق

قدیم کي دا تفصیل لیکل سوی دی ځکه دلته هم هغه نقل سوی دی هسي خو د سپینو زرو د زکوة دا بالکل صفا سکه ده د موجوده سپینو زرو څلویښتمه برخه یا د هغه برخي قیمت به په زکوة کي ادا کیږي او یوه سکه دولس ماشې او د قیمت د اعتبار څخه د یوې روپی وي نو په دې حساب سره دوپنځوس یو پر دوه توله یعني هغه دوولس ماشې والا یوه روپي پنځه انې واجب کیږي او که سکه یوولس یو پر دوه ماشه او د قیمت د اعتبار څخه د یوې روپي وي نو په دې حساب سره د دوپنځوس نیم توله سپین زر قیمت به څلور پنځوس روپی دوولس انې شپږ پر درویشت پائې برابر وي چي پر هغه زکوة واجب کیږي نو د دې څخه به د هغه سپینو زرو د روپو په حساب سره یعني هغه یوولس یو پر دوه ماشې والا یوه روپي پنځه انې لس پایانې د زکوة په توګه ورکول پکار دي .

د نصاب دا ټول حصاب د پوهیدو لپاره لیکل سوي دي که د حساب څخه زیاتي روپی وي نو د هغه هم حساب دا دی چي دوه یو پر دوه دوې نیمي روپی سلیزه یعني په هرو سلو روپو کي د دوې نیمي روپو پر حساب به زکوة ادا کیږي .

که څه هم په حدیث کي د سروزرو حساب نه دی ذکر سوی مګر په دې اړه هم پوه سئ چي د سروزرو شمیر شل مثقاله یعني اوه نیمي تولې دي تر دې کم زکوة نه واجب کیږي که په دې مقدار کي تر دې زیات مقدار کي سره زر وي نو د موجوده مقدار څلویښتمه برخه یا د هغه برخه قیمت به د زکوة په توګه ادا کیږي .

که سره زر او سپین زر دواړه په مجموعي اعتبار سره په اندازه د نصاب وي نو په هغه کي به زکوة واجب وي مثلاً د یوه سړي سره شپږ ویشت تولې سپین زر دي او د هغه سره د پاوکم شپږ ویشت توله سپین زر د قیمت په اندازه سره زر هم وي نو هغه سړی به صاحب نصاب سي او پر هغه به زکوة واجب وي همداسي که د یوه سړي سره شپږ ویشت تولې سپین زر قیمت په اندازه د تجارت مال وي او د هغه سره د پاوبالا شپږویشتو تولو سپینو زرو په اندازه نقدي روپی وي نو هغه به هم صاحب نصاب حسابیږي . او پر هغه به زکوة واجب وي .

سره زر او سپین زر په هر شکل او صورت کي چي وي په هر صورت په هغه کي زکوة واجب کیږي د دې څخه معلومه سوه چي په یو ځای کي سپین زر وي د هغه د اندازې به هم اندازه لګول کیږي که هغه اندازه نصاب ته ورسیږي نو د هغه زکوة به ادا کول کیږي، ملغلري، لعل او مرجان یا په یاقوت او نورو جواهراتو کي زکوة نه واجب کیږي که څه هم د لکونو روپو د قیمت وي هو که جواهرات د تجارت په مقصد سره وي نو پر هغه به زکوة واجب وي .

په غلام او آس كي زكوة نشته

﴿۱۷۰۳﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ صَدَقَةٌ فِي عَبْدِهٖ وَلَا فِي فَرَسِهٖ ، و في رواية قال ليس في عبده صدقة الا صدقة الفطر . متفق عليه

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : پر مسلمانانو د هغه په آس او غلام كي زكوة واجب نه دئ ، او په يوه روايت كي دا الفاظ دي چي د مسلمانانو په غلام كي زكوة واجب نه دئ مگر صدقه فطر پر واجب دئ . بخاري او مسلم .

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۳۲۷/۱۳، رقم: ۱۴۶۴؛ ومسلم ۶۷۵/۱۲، رقم: ۸- ۹۸۲.

تشريح : د حديث مطلب دادی كه غلام او آسونو د تجارت لپاره نه وي نو په هغوی كي زكوة واجب نه دی د امام شافعي رحمة الله عليه امام ابو يوسف رحمة الله عليه او امام محمد رحمة الله عليه مذهب دادی مگر د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه مذهب دادی چي كوم آسان او آسپي يو ځای د كال په اخره برخه كي په ځنگل او دښتو كي څري په هغوی كي هم زكوة واجب دی د هغه نصاب دادی چي سر يو دينار يا د هغه پوره قيمت په ټاكلو سره په هرو دوو سوو درهمو باندي په حساب سره يعني د قيمت څلويښتمه برخه دی په زكوة كي دي ادا كړه سي . فتاوی قاضي خان په درمختار او فتاوی عالمگيري كي ليكلي دي د حنفيه په نزد فتوی د امام ابو يوسف او امام محمد رحمة الله عليه پر قول ده چي پر آسانو باندي زكوة واجب نه دی .

د نصاب تفصيل

﴿۱۷۰۴﴾: وَعَنْ اَنَسٍ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَتَبَ لَهُ هَذَا الْكِتَابَ لَمَّا وَجَّهَهُ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي ابو بكر صديق رضي الله عنه هغه د بحرين په لور وليږئ نو دا حكم نامه يې وليكل

إِلَى الْبَحْرَيْنِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذِهٖ فَرِيضَةُ الصَّدَقَةِ الَّتِي فَرَضَ

د الله جل جلاله په نامه سره پيل كوم چي ډير مهربان او زيات رحم كوونكئ دئ ، دا د هغه زكوة بيان دئ چي فرض كړئ دئ

رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عَلَى الْمُسْلِمِينَ وَالَّتِي أَمَرَ اللّٰهُ بِهَا رَسُولَهُ فَمَنْ سُئِلَهَا مِنْ

رسول الله ﷺ د الله تعالى په حکم سره پر مسلمانانو ، کله چي زکوة وغوښتل سي

الْمُسْلِمِينَ عَلَى وَجْهِهَا فَلْيُعْطِهَا وَمَنْ سُئِلَ فَوْقَهَا فَلَا يُعْطِ فِي أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ

نو ددې پيمانې سره سم دي ورکړل سي او که ددې څخه زيات وغوښتل سي نو نه دي يې ورکوي : په څليرويشتو

مِنَ الْإِبِلِ فَمَا دُونَهَا مِنَ الْغَنَمِ مِنْ كُلِّ خَمْسٍ شَاةٌ إِذَا بَلَغَتْ خَمْسًا وَعِشْرِينَ

اوښانو يا ددې څخه په کم کي زکوة داسي واجب دئ چي د هرو پنځو اوښانو پر سر يو پسه دئ او هر کله چي پوره پنځه ويشت اوښان وي

إِلَى خَمْسٍ وَثَلَاثِينَ فَفِيهَا بِنْتُ مَخَاضٍ أُنْثَى فَإِذَا بَلَغَتْ سِتًّا وَثَلَاثِينَ إِلَى

نو تر پنځه ديرشو پوري يوه يوکلنه اوښه ده، د شپږ ديرشو څخه تر

خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ فَفِيهَا بِنْتُ لَبُونٍ أُنْثَى فَإِذَا بَلَغَتْ سِتًّا وَأَرْبَعِينَ إِلَى سِتِّينَ

پنځه څلوېښتو پوري دوه کلنه اوښه ده، او د شپږ څلوېښتو څخه تر شپيتو پوري

فَفِيهَا حِقَّةٌ طَرُوقَةُ الْجَمَلِ فَإِذَا بَلَغَتْ وَاحِدَةً وَسِتِّينَ إِلَى خَمْسٍ وَسَبْعِينَ

دري کلنه اوښه ده چي لائقه د ختو د اوښ وي او د يو شپيتو څخه تر پنځه اويا پوري

فَفِيهَا جَذَعَةٌ فَإِذَا بَلَغَتْ يَعْنِي سِتًّا وَسَبْعِينَ إِلَى تِسْعِينَ فَفِيهَا بِنْتَا لَبُونٍ

هغه اوښه چي د څلورو کاله وي او په پنځم کال کي داخله سوې وي، او د شپږ اويا څخه تر نيوي پوري دوه دوه کلني اوښي

فَإِذَا بَلَغَتْ إِحْدَى وَتِسْعِينَ إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ فَفِيهَا حِقَّتَانِ طَرُوقَتَا

او د يو نيوي څخه تر يو سل اوشلو پوري دوې اوښي چي د درو، درو کالو وي،

الْجَمَلِ فَإِذَا زَادَتْ عَلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ فَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ بِنْتُ لَبُونٍ وَفِي كُلِّ

او هر کله چي د یوسل او شلو څخه زیات سي نو د هر څلوېښتو پر سر دوه کلنه اوښه او د هر

خَمْسِينَ حِقَّةٌ وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ إِلَّا أَرْبَعٌ مِنَ الْإِبِلِ فَلَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ إِلَّا

پنځوسو پر سر د درو درو کلو اوښه او د چا سره چي یوازي څلور اوښان وي نو پر هغه زکوة واجب نه دئ، مگر

أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا فَإِذَا بَلَغَتْ خَمْسًا مِنَ الْإِبِلِ فَفِيهَا شَاةٌ ومن بلغت عنده من

که خاوند یې وغواړي نو په نفلي ډول سره یې ورکولای سي. هر کله چي پنځه اوښان سي نو یو پسه پر واجب دی او د چا سره چي

الإبل صدقة الجذعة وليست عنده جذعة وعنده حقة فإنها تقبل منه

دومره اوښان وي چي په هغه کي څلور کلنه اوښه واجب وي یعني د یو شپیته څخه تر پنځه اویا پوري او هغه سره څلور کلنه اوښه نه وي دري کلنه وي نو دري کلنه اوښه دي ځیني قبوله کړي

الحقة ويجعل معها شاتين أن استيسرتا له أو عشرين درهما ومن بلغت

او که ورسره وي نو دوه پسونه دي ورکړي یا شل درهم دي ورسره کړي. او د چا سره چي

عنده صدقة الحقة وليست عنده الحقة وعنده الجذعة فإنها تقبل منه

دومره اوښان وي چي په هغو کي دري کلنه اوښه واجب وي یعني د شپږ څلوېښتو څخه تر شپیتو او ښانو پوري وي او د هغه سره دري کلنه اوښه نه وي بلکه څلور کلنه اوښه ورسره وي

الجذعة ويعطيه المصدق عشرين درهما أو شاتين. ومن بلغت عنده

نو څلور کلنه اوښه به د هغه څخه اخیستل کیږي او د زکوة اخیستونکئ به هغه ته دوه پسونه یا شل درهمه بیرته ورکوي او د چا سره چي

صدقة الحقة وليست إلا عنده بنت لبون فإنها تقبل منه بنت لبون

دومره اوښان وي چي دري کلنه اوښه پر واجب وي او د هغه سره دري کلنه اوښه نه وي بلکه دوه کلنه ورسره وي نو دوه کلنه اوښه دي ځیني واخیستل سي

ويعطي معها شاتين أو عشرين درهماً . ومن بلغت صدقته بنت لبون

او زكوة وركونكى دي دوه پسونه يا شل درهمه هغه ته نور وركړي ، او د چا سره چي دومره اوښان وي چي

وعنده حقة فإنها تقبل منه الحقة ويعطيه المصدق عشرين درهماً أو

پر هغو دوه كلنه اوښه واجب كيږي او د هغه سره دوه كلنه اوښه نه وي نو درې كلنه ده دي ځيني واخيستل سي او زكوة اخيستونكى دي هغه ته شل درهمه يا

شاتين . ومن بلغت صدقته بنت لبون وليست عنده وعنده بنت مخاض

دوه پسونه وركړي ، او د چا سره چي دومره اوښان وي چي په هغو كي دوه كلنه اوښه واجب وي او د هغه سره دوه كلنه اوښه نه وي بلكه يو كلنه اوښه ورسره وي

فإنها تقبل منه بنت مخاض ويعطي معها عشرين درهماً أو شاتين . ومن

نو يو كلنه اوښه دي قبوله كړي او زكوة وركونكى دي شل درهمه يا دوه پسونه نور هم وركړي،

بلغت صدقته بنت مخاض وليست عنده وعنده بنت لبون فإنها تقبل

او د چا سره چي دومره اوښان وي چي پر هغو يو كلنه اوښه واجب وي او د هغه سره دوه كلنه اوښه وي نو هغه دوه كلنه اوښه دي واخلي

منه ويعطيه المصدق عشرين درهماً أو شاتين . فإن لم تكن عنده بنت

او زكوة اخيستونكئ دي شل درهمه يا دوه پسونه بيرته وركړي او كه يو كلنه اوښه نه وي

مخاض على وجهها وعنده ابن لبون فإنه يقبل منه وليس معه شيء وَفِي

دوه كلن (نر) اوښ وي نو هغه دي وركړي او هيڅ شى دي بيرته نه وركول كيږي .

صَدَقَةِ الْغَنَمِ فِي سَائِمَتِهَا إِذَا كَانَتْ أَرْبَعِينَ إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ شَاةٌ فَإِذَا زَادَتْ

د پسو زكوة دادئ : كه د پسو پيونكئ وي نو د څلوېښتو څخه تر شپيتو پسو پوري يو پسه واجب دئ

عَلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ إِلَى مِائَتَيْنِ فَفِيهَا شَاتَانِ فَإِذَا زَادَتْ عَلَى مِائَتَيْنِ إِلَى ثَلَاثِ

او د شپږ شلو څخه (۱۲۰) چې تر دوو سوو پورې وي نو دوه پسونه دي ، او دوو سوو څخه تر درو سوو پورې

مِائَةٍ فَفِيهَا ثَلَاثُ شِيَاهٍ فَإِذَا زَادَتْ عَلَى ثَلَاثِ مِائَةٍ فَفِي كُلِّ مِائَةٍ شَاةٌ فَإِذَا

درې پسونه دي او که تر درو سوو زيات وي نو په هر سلو کي يو پسه دئ . او که

كَانَتْ سَائِمَةُ الرَّجُلِ نَاقِصَةً مِنْ أَرْبَعِينَ شَاةً وَاحِدَةً فَلَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ إِلَّا

څرونکي پسونه تر څلوېښتو کم وي نو په هغو کي زکوة واجب نه دئ مگر که

أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا. ولا يجمع بين متفرق ولا يفرق بين مجتمع خشية الصدقة

د هغه خاوند وغواړي نو د نفل په ډول څه ورکولای سي، په زکوة کي دي زوړ (حيوان) نه ورکول کيږي او نه هم عيب داره ، او دا حکم د اوښانو او غواوو هم دئ، او په زکوة کي دي بکر (نر) نه ورکول کيږي

وما كان من خليطين فإنهما يتراجعان بينهما بالسوية وَفِي الرِّقَّةِ رُبُعُ

البته که زکوة اخيستونکي د يو مصلحت په وجه بوک (نر پسه) اخيستل وغواړي نو څه پروا نسته، ډول ډول حيوانان يو ځای کول نه دي پکار يعني د څو ډولو حيوانانو يو ځای کولو څخه دي شمير نه پوره کول کيږي او نه دي د زکوة د بيرې څخه حيوانان بيل بيل کړل سي او کوم شرعي نصاب چې د دوو برخه لرونکو يعني د دوو شريکانو په منځ کي واجب دئ هغه دي دواړه برابر وويشي ،

الْعُشْرِ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ إِلَّا تِسْعِينَ وَمِائَةً فَلَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا.

رواه البخاري

او په سپينو زرو کي څلوېښتمه برخه زکوة واجب دئ که د يو چا سره يو سل نيوي درهمه وي نو په هغو کي زکوة واجب نه دئ البته که د هغه خاوند و غواړي د خيرات په ډول يې ورکړي نو کولای سي . بخاري .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۳۱۷، رقم: ۱۴۵۴.

د لغاتو حل: (بنت المخاض): من الابل التي استکملت سنة من عمرها ولم تتم الثانية.، (بنت اللبون): ولد الناقة اذا استکمل سنتين، (الحقة): من الابل التي اتمت الثالثة من عمرها ودخلت في الرابعة، (الجذع): هو من الغنم ما کان عمره اکثر من ستة اشهر ومن الابل ما اتم السنة الرابعة ودخل في الخامسة،

تشريح : په تيرو صفحاتو کي يو حديث تير سوی دی په هغه کي فرمايل سوي دي چي تاسو زکاة وصولونکي خوشحاله کوئ، که څه هم هغوی ستاسو سره د ظلم معامله و کړي همداسي يو حديث بل تير سوی دی په هغه کي بيان سوی دی چي ځينو خلکو رسول الله ﷺ ته عرض وکړی چي زکوة وصولونکي زياتي کوي يعني د واجب مقدار څخه زيات مال اخلي، نو ايا موږ د هغوی څخه زيات غوښتونکي مال پټ کړو؟ يعني هغوی ته يې ور نه کړو، د دې په جواب کي رسول الله ﷺ هغوی د داسي کولو څخه منعه کړل مګر دلته فرمايل سوي دي چي د کوم سړي څخه زياته مطالبه وکړه سي هغه دي نه ادا کوي، په ظاهره په دغه روايتونو کي اختلاف معلوميږي د دې جواب دادی چي هغه وخت زکوة وصولونکي صحابه وو ظاهره ده چي نه خو هغوی ظالمان وه او نه د شرعي مقدرا څخه د زيات مال غوښتنه يې کوله او نه د صحابه په اړه داسي تصور کيدای سو خلکو د خپل ګمان او خيال مطابق دا وګڼله چي زموږ سره د ظلم او زياتي معامله کيږي رسول الله ﷺ د دې حقيقت په نظ کي نيولو دا حکم وکړی چي هغوی دي په هر صورت خوشحاله کړل سي او هغوی چي څه غواړي د هغه په ورکولو کي دي انديښنه نه کوي او دلته د حضرت ابوبکر ؓ په ارشاد کي د زکوة وصولونکو څخه صحابه مراد نه دي مګر نور خلک مراد دي او ظاهره ده چي د صحابه ماسيوا نورو خلکو ته د داسي خبرو ظاهريدل ممکن نه وو ځکه حضرت ابوبکر ؓ دا تحرير وفرمايه چي د زياتي مطالبې ادا ينه دي نه کيږي، په دې وضاحت سره په حديثو کي چي په ظاهره اختلاف په نظر راتلی هغه ختم سو.

(فاذا ازادت علی عشرين ومائة ....الخ) او کله چي شمير د يوسلو شل څخه زيات سي قاضي رحمة الله عليه فرمائي دا حديث شمير د مذکور څخه د تجاوز کولو په صورت کي استقرار او پر حساب باندي دلالت کوي يعني اوښان چي د يوسلو شلو څخه زيات وي نو د هغوی د زکوة حساب به د نوي سره نه شروع کوي مګر په داسي صورت کي هغه د هر څلويښتو زياتو باندي دو کليزې اوښه او د هر پنځوسو زياتو باندي د درو کليزو اوښي په حساب سره زکوة ادا کول پکار دي، د اکثرو امامانو مذهب دادی خو امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه فرمائي چي د نوي سره به حساب شروع کي د اوښانو شمير چي د يوسلو شلو څخه تجاوز وکړي

هغه وخت به دوې حقې يعني درې كليزې اوښې او يوه بزه واجب كيږي او همداسي تر اخيره پورې، د اول ترتيب مطابق به حساب كول كيږي او د امام نحفي رحمة الله عليه او امام ثوري رحمة الله عليه هم دا قول دى د دې حضراتو دليل دا ارشاد دى كله چې د اوښانو شمير تر سلو زيات سي نو د هغه حساب دې د نوي سره وكړل سي، د حضرت علي كرم الله وجهه څخه هم همداسي نقل دي.

د اوښانو د زكوة په باره كې په دومره خبري باندې پوه سئ چې د هغه د زكوة په توګه ماده اوښه يعني يا د هغې قيمت واجب كيږي كله چې د غوا او بزې زكوة كې د نر او مادې څه تخصيص نسته مګر د هغه د زكوة په توګه نر يا د هغه قيمت او ماده يا د هغې قيمت دواړه كيداى سي.

(مالم يكن عنده بنت مخاض على وجهها) او كه د هغه سره د وركولو قابله يو كليزه اوښه نه وي ابن مالک رحمة الله عليه د دې وضاحت په اړه فرمايلي دي د دې درې معناوي كيداى سي اوله د هغه سره يوه كليزه اوښه موجوده نه وي دوهم يو كليزه اوښه موجوده خو وي خو صحيح نه وي ناروغه وي په دې صورت كې هم ګويا هغه د نه كيدو په درجه كې وي دريم يوه كليزه اوښه خو موجوده وي خو د اوسط درجې نه وي ډيره قيمتي او د اعلى درجې وي معلومه دي وي چې په زكاة كې د اوسط درجې مال وركولو حكم دى.

په هر حال په دې كې چې كوم صورت هم دى د هغه حكم دا بيان سوى دى چې په داسي صورت كې ابن لبون يعني دوه كليزه اوښ به د زكوة په توګه وركول كيږي بيا د دې وضاحت يې هم فرمايلي دى چې د ابن لبون سره نور څه اخستل وركول واجب نه دي ځرنګه چې د اوښو په باره كې حكم وركړه سوى دى كه پر يو سړي باندې د زكوة په توګه د وركولو لپاره دوې كليزې اوښه واجب وه او د هغه سره دوې كليزې اوښه موجود نه وي مګر درې كليزې اوښه وي نو زكوة وصولونكى دې د هغه درې كليزې اوښه واخلي خو هغه دي زكوة وركونكي ته د دوو كليزو اوښي پر ځاى درې كليزه اوښه وركولو په صورت كې دوې بزې يا شل درهمه وركړي، ځرنګه چې د دې پر خلاف صورت هم بيان سوى دى كه زكوة وركونكى د درو كليزو اوښې پر ځاى چې پر هغه واجب ده خو موجود نه ده دوې كليزې اوښه دي وركړي نو د هغه سره دې دوې بزې يا شل درهمه نور وركړي چې د زكوة په مال كې تاوان پاته نسي په هر حال د دې څخه معلومه سوه چې فضيلت تانيت د عمر د زياتوالي په بدل كې كيږي.

كه څه هم د څريدونكي قيد يوازې د بزې د زكوة په نصاب كې لګول سوى دى مګر د دې

تعلق د هر څارويِ سره دی یعني که څه هم بزه وي یا اوښ وي یا غوا وي، په دې کي زکوة هغه وخت واجب کیږي کله چي هغه د کال پر اکثرو حصو باندي یعني د نیم کال څخه زیات په ځنګل کي وڅروي که په هغوی کي یو حیوان داسي وي چي د کال په اکثر برخه کي په کور کي ورته خوراک ورکول سي نو په هغه کي زکوة نه واجبیږي.

د بزو نصاب څلویښت بیان سوی دی که د څلویښتو څخه کمي بزې وي نو په هغه کي زکوة نه واجب کیږي بیا چي څلویښت بزې وي نو یوه بزه د زکوة په توګه واجب کیږي او که د څلویښتو زیات وي نو په یو سل اوشلو بزو کي یوه بزه واجبیږي همداسي تر دروسوو بزو پوري د شمیر د نصاب زکوة د بیانولو وروسته فرمایل سوي دي کله چي شمیر تر دروسوو زیات سي نو بیا به دا حساب وي چي پر هرو سلو بزو باندي یوه بزه واجبیږي او څلور بزې هغه وخت واجبیږي کله چي شمیر پوره څلورسوه سي د اکثرو امامانو او علماؤ دا مذهب دی مګر د حسن ابن صالح قول په دې اړه دادی چي تر درو وروسته که یوه بزه هم زیاته وي نو څلور بزې واجبیږي.

(ولا ذات عوار) او عیب دار دی نه ورکول کیږي په زکوة کي، د عیب لرونکي مال نه اخستلو حکم په هغه صورت کي دی کله چي پوره مال یا څه مال داسي وي چي په هغه کي څه عیب او خرابي نه وي که پوره مال عیب داره وي نو بیا په هغه کي د اوسطي درجې په کتلو سره به ورکول سي.

په زکوة کي د مینده اخستلو څخه منعه ځکه سوې ده چي مینده د راتلونکي نسل لپاره ساتل کیږي که مینده واخستل سي نو د بزو د مالک به تاوان وي یا هغه به د دې په وجه په پریشاني کي اخته سي یا د مینده اخستلو څخه منعه ځکه فرمایل سوې ده چي د دې غوښه بد خونده او بدبوداره وي.

(ولا یجمع بین متفرق ....الخ) او متفرق حیوان دي یوځای نه کړه سي د دې جملې په مطلب د پوهیدو مخکي د مسئلې په حقیقت پوه سئ چي مفهوم په ذهن کي قرار ونیسي، مسئله داده چي ایا زکوة پر رمه یعني مجموعه باندي دی که اشخاص یعني د مال د مالک اعتبار به وي امام شافعي رحمة الله علیه خو فرمائي چي زکوة د ګلې په اعتبار ورکول کیږي د هغوی په نزد د مالک اعتبار نه وي او دا چي حضرت امام ابو حنیفة رحمه الله و رمې ته اعتبار نه ورکوي بلکه د هغې مالک ته اعتبار ورکوي، په دې مسئله د مثال په توګه داسي پوه سئ چي د یو سړي سره اتیا بزې وي خو هغه بزې یوځای یعني په یوه رمه کي نه وي مګر جلا جلا په رمو

كي وي نو د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد زكوة پر رمه باندي واجب كيږي ځكه چي د هغوى د مذهب مطابق د هغه دواړو رمو څخه به دوې بزې زكوة وي،ليكن د حضرت امام ابو حنيفة رحمة الله عليه د مذهب مطابق د دواړو رمو څخه به يوه بزه د زكوة په توګه ايستل كيږي كه څه هم اتيا بزې په دوو ګلو كي تقسيم وي خو په ملكيت كي د يوه سړي دي ځكه د دې حساب مطابق چي د څلويښتو څخه تر يو سلو شلو پوري په تعداد كي يوه بزه واجب كيږي د هغه سړي څخه به هم يوه بزه وصول كيږي دوهم مثال دادى چي د دوو خلكو اتيا بزې وي چي په يوه رمه كي وي نو د امام شافعي رحمة الله عليه د مذهب مطابق د هغي رمې څخه به يوه بزه واخستل سي او د امام اعظم رحمة الله عليه د مذهب مطابق دوې بزې زكوة كيږي ځكه چي هغه اتيا بزې كه څه هم په يوه رمه كي وي مګر د هغه مالكان جلا جلا دي او هغوى دواړه د څلويښتو څلويښتو بزو مالكان وي چي د هغوى پر جلا شمير باندي يوه بزه واجب كيږي.

دا مسئله په ذهن كي په ايښودو سره اوس پوه سئ چي د حديث د دې جملې (ولا يجمع بين متفرق ....الخ) مطلب د امام شفعي رحمة الله عليه په نزد خو دادى چي د دې ممانعت په تعلق سره دى كه څه هم د مثال په توګه څلويښت بزې د هغه وي او څلويښت بزې د بل چا وي او دا دواړه شمير جلا جلا وي نو دا بزې چي جلا جلا او متفرق دي د زكوة كمولو لپاره دي يو ځاى نه كړل سي يعني مالك دا سوچ په كولو سره كه دا بزې جلا جلا په دوو رمو كي وي نو په دې كي به دوې بزې وركول وي او كه دواړي رمې په يو ځاى كولو سره يوه رمه كړه سي نو بيا به يوه بزه وركول وي هغه دي نه يو ځاى كوي..

همداسي (ولا يفرق بين مجتمع) او نه دي حيوانان جلا كوي په دې كي د دې ممانعت تعلق هم د مالك سره دى مثلا كه د هغه سره شل بزې وي چي د دوهم سړي د بزو په رمه كي يو ځاى سوي وي نو مالك دي بزې د هغو بزو د رمې څخه جلا كوي په دې سوچ كولو سره دا بزې په هغه رمه كي وي نو زكوة به وركول وي او كه هغه بزه د هغي رمې څخه جلا كړه سي نو د زكوة څخه به وساتل سي.

د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه په نزد د دې ممانعت تعلق ساعي يعني د زكوة وصولونكي سره دى چي هغه زكوة د اخستو لپاره متفرق بزې يو ځاى نه كړي مثلا د دوو جلا جلا خلكو سره دومره بزې وي چي جلا جلا خو حد نصاب ته نه رسيږي او پر هغه زكوة نه واجب كيږي ځرنګه چي د دواړو سره شل شل بزې وي خو كله چي د دواړو بزو يو ځاى كړه سي نو پر هغوى زكوة واجب سي نو زكاة وصولونكي لپاره دا صحيح نه دي چي هغه زكوة د اخستو لپاره

هغه بزې يو ځای کړي همداسي د دوهم ممانعت تعلق هم د زکوة وصولونکي سره دی چې زکوة د اخستو لپاره جلا جلا څاروي يو ځای نه کړي مثلا د يو سړي سره اتيا بزې داسي وي چې څلوېښت خو يو ځای وي او څلوېښت خوپه دوهم ځای کي دي نو زکوة وصولونکی د دې دواړو ځايونو د بزو دوې جلا جلا نصاب په ګرځولو سره هغه د هغه سړي څخه دي دوې بزې نه وصولوي مګر د دواړو ځايونو د بزو يو نصاب دي وګرځوي او د قاعدې مطابق يوه بزه دي وصول کړي ځکه چې بزې که څه هم جلا جلا وي مګر په ملکيت کي د يوه سړي دي نو د دواړو ځايونو مجموعه پر بزو باندي چې د هغه شمير اتيا دي يوه بزه واجبيږي.

(وما كان من خليطين) په کوم نصاب کي چې دوه خلک شريکان وي د دې جملې وضاحت هم يوه مسئله په پوهيدو باندي موقوفه ده مسئله داده چې مثلا دوه سوه بزې دي چې په هغه کي دوه خلک شريکان دي په دې حساب سره چې د يوه سړي څلوېښت بزې دي او د بل يوسل او شپيته، اوس سوال دادی چې پر بزو باندي د زکوة په توګه خو دوې بزې واجب دي خو هغه دوې بزې به د هغو دواړو څخه په کوم حساب سره وصوليږي ظاهره چې دا خو نسي کيدای چې پر اول سړي باندي خو د هغه د برخي پيش نظر د يوې بزې دو خمس واجب سي او پاته پر دوهم سړي باندي واجب سي مګر داسي به کيږي چې زکوة وصولونکی به د قاعدې مطابق د دواړو خلکو څخه يوه يوه بزه وصوله کړي خو په دې صورت کي اول سړي ته به تاوان وي ځکه چې هغه په ګډو بزو کي د هغه برخه يوازي څلوېښت بزې دي هغه به هم يوه بزه ورکوي او دوهم سړی به هم يوه بزه ورکوي چې د هغه برخه يو سلو شپيته بزې دي په دې اړه فرمايل سوي دي چې زکوة وصولونکی به د دواړو څخه يوه يوه بزه وصوله کړي مګر بيا وروسته دواړو ته پکار ده چې هغوی د خپلي خپلي برخي سره سم حساب وکړي يعني اول سړی چې د هغه څلوېښت بزې دي دوهم سړي څخه چې د هغه يوسلو شپيته بزې دي د خپلي ورکړي بزې دريم خمس وصول کړي په دې حساب سره د څلوېښتو بزو پر مالک باندي د هغه د برخي سره سم دوه خمسه راځي او پاته د يوسل او شپيتو بزو پر مالک باندي به د هغه د برخي سره سم راځي نو ارشاد (فانهما يتراجعان بالسوية) هغوی ته پکار دي چې هغوی دواړه برابر تقسيم کړي د دې دا معنی ده.

د کښتو زکات

﴿۱۷۰۵﴾: وَعَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ وَالْعُيُونُ أَوْ كَانَ عَثَرِيًّا الْعُشْرُ وَمَا سُقِيَ بِالنَّضْحِ نِصْفُ الْعُشْرِ. رواه البخاري

د حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كومه مځكه چي آسمان (باران) اوبه كړي وي يا چينو او يا په خپله شنه سوې وي نو په هغې كي لسمه برخه (زكوة) واجب دئ او كومه مځكه چي په څاه اوبه كيږي د هغې د حاصلاتو شلمه برخه واجب ده. بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۳۴۷، رقم: ۱۴۸۳.

د لغاتو حل: (عشريا): هو من النخل الذي يشرب بعروقه من ماء المطر يجتمع في حفيرة.

تشريح: مطلب دادی چي كومه مځكه په باران سره اوبه كيږي يا د چينو ويالو او ناليو په ذريعه هغه ته اوبه راځي نو د داسي مځكي څخه چي كومه غله وغيره پيدا كيږي په هغه كي به لسمه برخه بطور زكوة وركول واجب دی.

عشری، هغه مځكي ته وائي چي د عاثور څخه اوبه كيږي او عاثور هغه كندي ته وائي چي مځكه د تالاب په ډول وكيندل سي او د هغه څخه كښتو او داسي نورو ته اوبه وركول كيږي ځيني حضرات وائي عشری هغي مځكي ته وائي چي اوبو ته د نژدې كيدو په وجه هميشه تازه او شنه وي.

د خزانو زكوة

﴿۱۷۰۶﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْعَجْمَاءُ جَرْحُهَا جُبَارٌ وَالْبِئْرُ جُبَارٌ وَالْمَعْدِنُ جُبَارٌ وَفِي الرِّكَازِ الْخُمُسُ. متفق عليه

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كه حيوان څوك ژوبل كړي نو معاف دئ كه په څاه كي ولويږي مړ سي نو معاف دئ، كه په كان كښلو كي څوك مړ سي نو معاف دئ او په كان يا پخوانۍ ښخه سوې خزانه كي پنځمه برخه زكوة واجب دئ بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۳۶۴، رقم: ۱۴۹۹، ومسلم ۳\۱۳۳۴، رقم: ۴۵-۱۷۱۰.

تشريح: يو حيوان آس، غوائی، ګاميښه او داسي نور كه يو سړی زخمي كړي يا ضائع كړي يا څوك مړ كړي او په دغه وخت كي د حيوان سره د هغه مالك نه وي او دا چي د ورځي وخت وي نو د حيوان زخمي كول يا څه شی ور ضائع كول معاف دي يعني د هغه پر مالك د هغه څه بدله او جرمانه نه راځي هو كه حيوان په داسي حال كي څوك زخمي كړي يا يو شی يې وروك كړي چي پر هغه څوك سپور وي يا د هغه سره شړونكی او بېونكی وي نو په داسي صورت كي

د حيوان پر مالک بدله او جرمانه واجب كيږي ځکه چي په دې كي به كوتاهي او لا پرواهي ته دخل وي همداسي كه يو حيوان د شپې وخت په خلاصيدو سره څوک زخمي كړي يا څه شی يې وروک كړي نو د هغه پر مالک به د هغه تاوان راځي ځکه چي د شپې حيوان تړل كيږي خو هغه حيوان په تړلو سره د لاپرواهي او كوتاهي ثبوت وركړ په دغه باره كي پورته حديث كه څه هم عام دی او په دې كي څه قيد او تخصيص نسته خو د نورو حديثونو او دلائلو په نظر كي نيولو پورته قيد ذكر سوی دی.

(والبئر جبار) كه په څاه كيندلو كي څوک مړ سي نو معاف دی د دې مطلب دادی مثلا يو سړی څاه كيندل غواړي او هغه څاه د كينلو لپاره د يوه مزدور خدمتونه حاصل كړي دي اوس كه هغه مزدور په څاه كيندلو كي و ځاته ايله سي يا د ساه په بنديدو سره مړسي نو پر څاه كنونكي باندي هيڅ تاوان يعني ديت وغيره نه واجبيږي همداسي كه يو سړی په خپله مځکه يا داسي افتاده مځکه كي چي د هغه د مالک درک نه وي څاه كيندي او په هغه څاه كي يو سړی يا حيوان وغيره په غورځيدو سره مړ سي نو په دې صورت كي هم پر هغه هيڅ تاوان نه راځي هو كه څاه په لاره كي يا په څه بله مځكي كي د مالک د اجازې پرته كيندل سوی وي او په هغه څاه كي څوک سړی يا حيوان وغيره په ورغورځيدو سره مړ سي نو په دې صورت كي به د څاه كيندلو پر عاقله باندي تاوان يعني خونه بها واجب كيږي دا حكم به د هغه سړي په باره كي لارگو وي چي سره زر سپين زر د فيروزه يا خاورو د كېنلو لپاره د مځكي څه برخه وكيندي.

عاقله څه ته وائي ؟ عاقله يوه فقهي اصطلاح ده د دې په معنی د مثال په توگه داسي پوه سئ چي د يو سړي څخه يو جرم كيږي مثلا هغه پر ښكار باندي توپک وچلوي ناڅاپه بېله كوم قصد او ارادې د هغه مرمۍ د ښكار پر ځای په يو انسان كي ولگيږي او هغه مړ كړي يا د پورته صورت سره سم يو سړی په لار كي څاه كيندي او په هغه څاه كي په غورځيدو سره مړسي نو د كوم سړي په مرمۍ سره چي مرگ وسي يا د كوم سړي كيندل سوي څاه كي څوک په غورځيدو سره چي مړسي د هغه ملگري او رفيق ته عاقله وائي فرض كه هغه سړی په فوج يا په پوليس كي ملازم دی نو د هغه ملگري فوجي يا سپاهي ته عاقله وائي او كه هغه چيري ملازم نه وي نو بيا د هغه قبيله او خاندان ته به عاقله وائي.

پر عاقله باندي تاوان ولي ؟ اوس سوال دا پيدا كيږي چي غلطي خو د هغه سړي ده خو جرمانه يا تاوان د هغه ملگرو يا د هغه د اهل خاندان او پر قبيله والا باندي ولي ده د دې وجه داده كله چي د هغه سړي څخه څه غلطي وسوه او په هغه غلطي كي هم د هغه قصد او ارادې ته

څه دخل نه وو که څه هم هغه د دې څه جرمانه ولي نسي کيدای چي هغه پر هغه غلطي باندي پښيمانه نه وي او د هغه د لاپرواهي او کوتاهي آئنده د څه لوئي پيښي ذريعه جوړه سي ځکه ضروري سوه چي جرمانه او تاوان پر هغو خلکو باندي لازمه کړه سي چي د هغه نژدې اوسيدونکي او د هغه سره متعلق وي چي هغوی په مذکوره توګه سره په واک کي سي او د آئنده لپاره د هغه څخه داسي حرکت نه وسي.

په حديث کي د رکاز څخه څه مراد دي : امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه فرمائي په حديث کي چي د کوم رکاز ذکر سوی دی د هغه څخه معدن مراد دی مګر اهل حجاز د رکاز څخه د جاهليت په زمانه کي په مځکه کي پټي خزانې مراد اخلي تر څو پوري چي د حديث ظاهري مفهوم او د دې وسياق وسباق دی د دې پيش نظر هغه معنی زياته بهتره معلوميږي کومه چي امام اعظم رحمة الله عليه اخستې ده بيا دا چي خپله د رسول الله ﷺ يو ارشاد هم د رکاز د معنی وضاحت کوي نقل دي چي د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وسوه چي رکاز هغه سره او سپين زر دي چي هغه الله تعالی په مځکه کي د هغه د تخليق په وخت کي پيدا کړي دي.

د کان څخه د وتونکو شيانو ډولونه

دلته په دې هم پوهيدل پکار دي چي کوم شيان چي د کان څخه را ايستل کيږي د هغه درې ډولونه دادي:

اول هغه شيان چي منجمد وي او په اور کي په اچولو سره نرم سي او د منقش کيدو قابل وي يعني کومي سکې وغيره د منقش کيدو په کار راتلای سي لکه سره زر سپين زر او داسي نور.

دوهم: د هغو شيانو څخه چي منجمد نه وي لکه اوبه، تېل او داسي نور.

دريم: د هغه شيانو څخه چي په اور کي په اچولو سره نه نرميږي او نه د سکې وغيره لپاره استعماليدای سي لکه ډبره چونا هړتال او ياقوت وغيره په دې درو ډولو کي يوازي په اول ډول کي د زکوة په توګه خمس يعني پنځمه برخه کښل واجب دي او د دې لپاره د يوه کال تيريدل شرط نه دي د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد په معدنياتو کي يوازي سره او سپين زر کي زکوة واجب کيږي نور معدنيات مثلاً وسپنه، مس او داسي نورو کي زکوة نه واجبيږي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د غوا او غوايي زكوة

﴿۱۷۰۷﴾: عَنْ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ عَفَوْتُ عَنِ

د حضرت علي رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : ما معاف کړ زکوة

الْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ فَهَاتُوا صَدَقَةَ الرِّقَةِ مِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا دِرْهَمًا وَلَيْسَ فِي

د هغه غلامانو او آسانو (چي د تجارت لپاره نه وي) او تاسو زکوة د سپينو زرو څلوېښت درهمو باندي يو درهم ادا کوئ

تِسْعِينَ وَمِائَةٍ شَيْءٌ فَإِذَا بَلَغَتْ مِائَتَيْنِ فَفِيهَا خَمْسَةُ دَرَاهِمَ. رواه الترمذي

او پر يو سل نيوي درهمو باندي زکوة نسته او هر کله چي پوره دوه سوه درهمه سي نو پر هغه پنځه درهمه واجب دي. ترمذي،

و ابوداؤد و في رواية لابي داؤد عَنِ الْحَارِثِ الْاَعْوَرِ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ زُهَيْرٌ اَحْسِبُهُ

او ابوداؤد، د ابوداؤد په يوه روايت کي دي چي د زهير څخه نقل دئ چي زهير وويل : زما په خيال کي حارث اعور ته چي هغه وويل چي حضرت علي بيان وکړ چي

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ اَنَّه قَالَ هَاتُوا رُبْعَ الْعُشْرِ مِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا دِرْهَمٌ

رسول الله ﷺ وفرمايل : په هر څلوېښت درهمو کي تاسو څلوېښتمه برخه ادا کوئ

وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ شَيْءٌ حَتَّى تَتِمَّ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ فَإِذَا كَانَتْ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ فَفِيهَا

او تر هغه وخته پوري پر تاسو هيڅ واجب نه دي تر څو پوري چي پوره دوه سوه درهم نه سي بيا هر کله چي پوره دوه سوه درهمه سي نو په هغو کي

خَمْسَةُ دَرَاهِمَ فَمَا زَادَ فَعَلَى حِسَابِ ذٰلِكَ وَفِي الْغَنَمِ فِي أَرْبَعِينَ شَاةً شَاةٌ الى

پنځه درهمه واجب دي او څومره چي د دوو سوو درهمو څخه زيات وي په هغه حساب سره زکوة واجب دئ او په پسو کي پر هر څلوېښت باندي يو پسه واجب دئ، تر

عشرين ومائة فان زادت واحدة فشاتان الى مائتين فان زادت فثلث

يو سل او شلو پوري او هر كله چي پر دې شمير باندي يو هم زيات سي نو دوه پسونه واجب دئ تر دوو سوو پوري او كه تر دوو سوو زيات سي نو پر درو سوو باندي درې

شياة فان لم تكن الا تسع و ثلثون فليس عليك فيها شئا وَفِي الْبَقَرِ فِي كُلِّ

پسونه واجب دي او كه تر درو سوو زيات سي نو په هر سل كي يو پسه واجب دئ، او كه كم يعني يو كم څلوېښت پسونه وي نو پر هغو هيڅ شي واجب نه دئ او په غواوو كي پر هر

ثَلَاثِينَ تَبِيعٌ وَفِي الْأَرْبَعِينَ مُسِنَّةٌ وَلَيْسَ عَلَى الْعَوَامِلِ شَيْءٌ.

ديرشو غواوو باندي يو كلن ګيلګی او پر څلوېښتو باندي يوه غوا چي دوه كلنه وي او د كار پر حيوانانو باندي زكوة نسته.

تخريج: سنن ابي داوٗد ۱۲\۲۳۲، رقم: ۱۵۷۴، والترمذي ۱۶۱۳،

تشريح : (فما زاد فعلى حساب ذالک): چي د تر دوو سوو درهمو زيات وي نو په هغه كي به په دې شمير سره زكوة واجب وي په حنفيه كي صاحبين يعني امام ابويوسف او امام محمد رحمة الله عليه دا مذهب دى چي د دوو سوو درهمو څخه كوم مقدار زيات وي د هغه شمير په كولو سره څلويښتمه برخه دي په توګه د زكوة ادا كړه سي خو امام اعظم ابو حنيفة رحمة الله عليه فرمائي چي تر دوو سوو زيات په اندازه كي هلته زكوة واجب كيږي چي كله هغه اندازه تر څلويښت درهمه پوري وي او كه زيات مقدار او څلويښت ته نه ورسيږي نو بيا په هغه كي زكوة نه واجب كيږي مګر د دوو سوو درهمو زكوة به وركول كيږي امام صاحب په دې حديث كي زيات مقدار د څلويښتو درهمو پر زيات باندي محمول كړی دی او دا هغوی ځكه ويلي دي چي په ټولو حديثونو كي تطبيق يعني مطابقت وسي او څه اختلاف نه سي څرګنده.

د غوا په نصاب كي د زكوة په توګه د غوائي وركولو لپاره فرمايل سوي دي د غوا د زكوة په توګه نر او ماده دواړه برابر دي كه غوا وركړي كه غويی وركړي څرنګه چي په راتلونكي روايت كي د دې وضاحت هم سته د غوا او بزې د زكوة په توګه ماده وركول ضروري نه دي د اوښانو پر خلاف چي په هغه كي ماده وركول افضل دي مګر په غوا او بزې كي د دې څه قيد او تخصيص نسته.

علامه ابن حجر رحمة الله عليه فرمايي كه غواوي يا غوايان تر څلويښتو زيات وي نو په هغه زياته اندازه كي تر هغه وخته پوري څه شی نه واجب کيږي تر څو پوري چي شمير شپيتو ته نه ورسيږي كله چي شمير شپيته سي په هغه كي دوه تبيعې يعني د يوه كال دوه غوايان يا د دې عمر دوې غواوي به ورکول وي بيا د دې وروسته په هرو څلويښتو کي يوه مسنه يعني دوه كليزه غوا يا دوه كليزه غوايي به وركول كيږي او په هرو ديرشو كي يوه يوه تبيعه واجب كيږي مثلا اويا سي نو يوه مسنه او يوه تبيعه اتيا سي نو دوې مسنې او كه نيوي سي نو درې تبعې او كله چي سل سي نو دوې تبيعې او يوه مسنه واجب كيږي همداسي په هرو ديرشو كي يوه تبيعه او په هرو څلويښتو كي د يوې مسنې شمير ته به زكوة ادا كول كيږي.

د علامه ابن حجر رحمة الله عليه قول كه غواوي يا غويان تر څلويښتو پر زياتو اندازه كي تر هغه وخته پوري هيڅ شی نه واجب كيږي تر څو پوري چي شمير شپيتو ته نه ورسيږي په حنفيه كي د صاحبين دا مذهب دی مگر د امام اعظم رحمة الله عليه مذهب دادی چي تر څلويښتو كوم شمير هم زائد سي د هغه هم حساب په وركولو سره زكوة به ادا كيږي تر دې چي شمير شپيتو ته ورسيږي كله چي تعداد و شپېتو ته ورسيږي نو دوې تبعي واجبيږي پاته حساب به د پورته ترتيب سره سم وي كه تر څلويښتو څخه يوه هم غوا يا غويی زيات وي نو مسنه څلويښتمه برخه يا د يو تبيعه ديرشمه برخه يعني د هغه د قيمت څلويښتمه يا ديرشمه برخه وركول به ضروري وي همداسي كوم مقدار هم چي زيات وي د هغه به هغه مطابق حساب كول كيږي په حنفيه كي صاحب هدايه او د هغوی د متبعينو په رايه كي د امام صاحب رحمة الله عليه دا قول معتبر دی.

د حديث اخري جمله (وليس على العوامل شيء) د كار روزگار په حيوانانو كي هيڅ هم واجب نه دي د دې مطلب دادی چي كوم حيوان د كار روزگار وي او په ضرورياتو كي استعماليږي لكه غويان د يوي كولو يا د څاه څخه اوبه د راكښلو يا د باروړلو راوړلو د كار لپاره وي كه څه هم د هغوی شمير په اندازه نصاب وي په هغوی كي زكوة نه واجب كيږي دا حكم د اوښانو او داسي نورو په باره كي هم دی امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه امام شافعي رحمة الله عليه او امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه د دوی هم دا مذهب دی مگر امام مالک رحمة الله عليه فرمائي چي په داسي حيوانانو كي هم زكوة واجب كيږي.

﴿۱۷۰۸﴾: وَعَنْ مُعَاذٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا وَجَّهَهُ إِلَى الْيَمَنِ أَمَرَهُ

د حضرت معاذ ﷛ څخه روايت دئ چي كله رسول الله ﷺ هغه د يمن په لور وليږئ حكم يې وركړ

أَنْ يَأْخُذَ مِنَ الْبَقَرِ مِنْ كُلِّ ثَلَاثِينَ تَبِيعًا أَوْ تَبِيعَةً وَمِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ مُسِنَّةً.

رواه ابوداؤد والترمذي والنسائي والدارمي.

چي په غواوو کي پر ديرشو غواوو د يو کلن کيلگي زکوة اخله او په څلويښتو کي دوه کلنه غوا اخله. ابوداؤد، ترمذي او نسائي

تخريج: سنن ابي داؤد ٢\ ٢٣٦، رقم: ١٥٧٨، والترمذي ٣\ ٢٠، رقم: ٦٢٣، والنسائي ٥\ ٢٥، ٢٦، رقم: ٢٤٤٩، والدارمي ١\ ٤٦٥، رقم: ١٦٢٤.

د لغاتو حل: (التبيع): ما اتم الحول من البقر. (يو کلن کيلگی).

زيات زكات اخيستل

﴿١٧٠٩﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُعْتَدِي فِي الصَّدَقَةِ كَمَانِعِهَا. رواه ابوداؤد والترمذي.

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: په زکوة کي زياتي کونکی د هغه چا په ډول دئ چي د زکوة څخه انکار کونکی وي يعني د دواړو يو ډول گناه ده. ابوداؤد او ترمذي.

تخريج: سنن ابي داؤد ٢\ ٢٤٣، رقم: ١٥٨٥، والترمذي ٣\ ٣٨، رقم: ٦٤٦.

د غلې او خرماوو زكوة

﴿١٧١٠﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَيْسَ فِي حَبٍّ وَلَا تَمْرٍ صَدَقَةٌ حَتَّى تَبْلُغَ خَمْسَةَ أَوْسُقٍ. رواه النسائي.

د حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: په غله او خرماوو کي زکوة نسته تر څو چي د هغو اندازه پنځو وسقو (ديرشو منو) ته ونه رسيږي. نسائي

تخريج: سنن النسائي ٥\ ٤٠، رقم: ٢٤٨٤.

تشريح: د غلې او خرما د زکوة په باره کي په تيرو صفحو کي په تفصيل سره بيان سوی دی هلته پر يو ځای باندي د وسق وضاحت هم سوی دی.

﴿۱۷۱۱﴾: وَعَنْ مُوسٰى بْنِ طَلْحَةَ قَالَ عِنْدَنَا كِتَابُ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ عَنِ النَّبِيِّ

د حضرت موسى بن طلحه رضي الله عنه څخه روايت دئ چي زموږ سره د معاذ بن جبل هغه خط موجود دئ چي هغه ته نبي كريم ﷺ ليږلئ وو ،

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ إِنَّمَا أَمَرَهُ أَنْ يَّأْخُذَ الصَّدَقَةَ مِنَ الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيْرِ وَالزَّبِيْبِ وَالتَّمْرِ . مرسل رواه في شرح السنة

د معاذ بيان دئ چي نبي كريم ﷺ ما ته حكم راكړئ وو چي د غنمو ، اوربشو ، انگورو او خرماوو باندي زكوة وصول كړم . شرح السنة مرسلا .

تخريج: شرح السنة ٦\٤٠، رقم: ١٥٧٩.

تشريح : د دې مطلب دانه دی چي د مځكي د پيداوارو څخه نه يوازي په دې څلورو شيانو كي زكوة واجب دی مگر د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد خو د مځكي په هر پيداوار كي زكوة واجب كيږي چي د انساني ژوند لپاره غذا جوړيدای سي او د حنفيه په نزد د مځكي په هر پيداوار كي زكوة دی كه څه هم هغه د انساني ژوند لپاره غذا وي يا نه وي تر څو پوري چي د دې حديث تعلق دی نو په دې اړه ويل كيږي چي په دې علاقه كي يوازي دا څلور شيان پيداكيدل ځكه د دې څلورو شيانو په خاصه توگه سره ذكر سوی دی .

د انگورو زكات

﴿۱۷۱۲﴾: وَعَنْ عَتَّابِ ابْنِ اَسِيْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ فِي زَكَاةِ الْكُرُومِ إِنَّهَا

د عتاب ابن اسيد رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ د انگورو په اړه دا فرمايلي دي

تُخْرَصُ كَمَا يُخْرَصُ النَّخْلُ ثُمَّ تُؤَدّٰى زَكَاتُهُ زَبِيبًا كَمَا تُؤَدّٰى زَكَاةُ النَّخْلِ تَمْرًا. رواه الترمذي و ابوداؤد .

چي انگور دي اندازه كړل سي او د وچو انگورو موافق دي زكوة ادا كړل سي څنگه چي د وچو خرماوو ادا كيږي . ترمذي ابوداؤد

تخريج: سنن ابي داؤد ٢\٢٥٧، ٢٥٨، رقم: ١٦٠٣، والترمذي ٣\٣٦، رقم: ٦٤٤.

تشریح : مطلب دادی چي په انګورو او خرما کي خوږوالی پیدا سي نو یوما هر سړی دی په دې اړه دا اندازه لګوي چي د وچ کیدو وروسته به دا څومره وي بیا چي هغه وچ سي نو د امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه د مذهب سره سم هغه چي هر څومره وي د هغه لسمه برخه دي په توګه د زکوة ادا کړه سي صاحبین او د امام شافعي رحمة الله علیه د مذهب سره سم که د هغه اندازي حد نصاب یعني تر پنځه وسقه پوري ورسیږي نو لسمه برخه دي ادا کړه سي.

﴿۱۷۱۳﴾: وَعَنْ سَهْلِ ابْنِ اَبِي حَثْمَةَ حَدَّثَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت سهل بن ابي حثمة رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ فرمایلي دي

كَانَ يَقُولُ إِذَا خَرَصْتُمْ فَخُذُوا وَدَعُوا الثُّلُثَ فَإِنْ لَمْ تَدَعُوا الثُّلُثَ فَدَعُوا الرُّبُعَ . رواه الترمذي و ابوداؤد والنسائي

هر کله چي تاسو د خرماوو او انګورو زکوة اندازه کړئ نو د واجب اندازه سوي اندازې څخه دریمه حصه پرېږدي او که دریمه حصه نه پرېږدي نو څلورمه حصه پرېږدي (مالک ته). ترمذي، ابوداؤد او نسائي.

تخریج: سنن ابي داؤد ۲\ ۲۵۸– ۲۶۰، رقم: ۱۶۰۵، والترمذي ۳\ ۳۵، رقم: ۶۴۳، والنسائي ۵\ ۴۲، رقم: ۲۴۹۰.

تشریح : په اصل کي د زکوة وصولونکي ته خطاب دی چي کله تاسو د زکوة اندازه وتاکل نو هغه تعین سوې اندازه دوه په دریمي کي تاسو واخلئ او یو په دړې کي د احسان په وجه ومالک ته پرېږدئ تر څو هغه په خپلو همسایګانو او مسافرانو باندي وخوري د امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه او امام مالک رحمة الله علیه دا مذهب دی که څه هم د امام شافعي رحمة الله علیه اول قول هم دادی خو د هغوی وروسته قول دادی چي د زکوة د واجب اندازې څخه هیڅ برخه دي هم نه پرېږدي.

د دې حدیث تاویل هغوی دا کوي چي د دې تعلق د خیبر د یهودیانو سره وو رسول الله ﷺ د خیبر د یهودیانو سره نیم کاره معامله کړې وه چي نیمه خرما به د هغوی وي او نیمه به دربار رسالت ته استول کیږي څکه رسول الله ﷺ د خرما اندازه کونکو ته دا حکم ورکړی وو چي مخکي دي په هغه ټوله خرما کي دریمه برخه یا څلورمه برخه د هغه یهودیانو لپاره د احسان د

مخه پرېږدي بيا پاته خرما دي نيمی نيمی تقسيم کړي يوه برخه دي يهوديانو ته ورکړه سي او يوه برخه دي دربار نبوت ته واستول سي .

په خرماوو کي زکات

﴿۱۷۱۴﴾ : وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَبْعَثُ عَبْدَ اللهِ بْنَ رَوَاحَةَ إِلَى يَهُودَ فَيَخْرُصُ النَّخْلَ حِينَ يَطِيبُ قَبْلَ أَنْ يُؤْكَلَ مِنْهُ . رواه ابوداؤد .

د حضرت عائشي رضي الله عنها څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به عبد الله بن رواحه د خيبر د يهودو په لور ليږئ او هغه به د خرماوو اندازه هغه وخت کول چي په هغو کي به خوړوالی پيدا سو مگر د خوراک به لا نه وه . ابوداؤد

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\۲۶۰، رقم: ۱۶۰۶.

په عسلو کي زکات

﴿۱۷۱۵﴾ : وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الْعَسَلِ فِي كُلِّ عَشَرَةِ أَزُقٍّ زِقٌّ . رواه الترمذي و قال في اسناده مقال ولا يصح عن النبي ﷺ في هذا الباب كثير شئ .

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : په لس ژيو شاتو کي دي يو ژی شات واخيستل سي ، ترمذي ويلي دي ددې حديث په سند کي شبه ده او د شاتو په اړه د رسول الله ﷺ څخه زيات نقل نسته

تخريج: سنن الترمذي ۳\۲۴، رقم: ۶۲۹.

د لغاتو حل: (الزق): وعاء من جلد توضع فيه السوائل.

تشريح : د عسلو د زکوة په باره کي د امامانو اختلاف دی امام شافعي رحمة الله عليه فرمائي په شاتو کي زکوة نسته خو د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه په نزد په شاتو کي زکوة واجب دی که څه هم په کم مقدار کي وي يا په زياته اندازه کي وي په شرط د دې چي د عشرې د مځکي څخه وتلي وي د هغوی دليل دا ارشاد دی چي د مځکي په هر پيداوار کي عشر واجب دی او کوم شات چي په غرونو کي وي په هغه کي هم د امام اعظم رحمة الله عليه په نزد لسمه برخه د

زكوة په توګه كښل واجب دي.

په زيوراتو كي زكوة

﴿۱۷۱۶﴾: وَعَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَتْ خَطَبَنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت عبد الله بن مسعود ﷛ د ښځي بي بي زينب څخه روايت دئ چي زموږ په وړاندي رسول الله ﷺ خطبه وويل چي:

وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ تَصَدَّقْنَ وَلَوْ مِنْ حُلِيِّكُنَّ فَإِنَّكُنَّ أَكْثَرُ أَهْلِ جَهَنَّمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رواه الترمذي

اې ښځو د خپل مال زكوة وركوئ كه څه هم هغه ستاسو جامي وي ځكه په تاسو كي به د قيامت په ورځ زياتي دوږخياني وي. ترمذي.

تخريج: سنن الترمذي ۳\۲۸، رقم: ۹۳۵.

تشريح: اكثره د دوږخيانو وي، د دې مطلب دادى چي ښځه اكثره وخت د دنيا او د دنيا د شيانو په محبت كي راچاپيره وي چي د هغه په وجه نه يوازي دا چي زكوة نه ادا كوي مګر د الله تعالى په لار كي د خپل مال د خرڅولو په هغوى كي جذبه هم نه وي ځكه د ښځو اكثريت ته دوږخيان ويل سوي دي ښځي خبري كړه سوې كه تاسو د دوږخ د دردناكه عذاب څخه ځان ساتل غواړي نو د دنيا محبت او دنيوي عيش او عشرت د طمع او حرص څخه ځانونه وساتئ الله تعالى چي تاسو ته څه مال دركړى دى پر هغه صبر وكړى د هغه څخه زكوة او صدقه وباسى چي د قيامت په ورځ د الله تعالى رحمت ستاسو سره وي او تاسو دوږخ ته د تلو څخه وساتل سى.

د ښځو جامې زيور د زكوة په باره كي د امامانو اختلاف دى د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه مذهب خو دادى چي په مطلق زرو كي زكوة واجب دى كله چي هغه حد نصاب ته ورسيږي د امام شافعي رحمة الله عليه اول قول هم دادى امام مالك رحمة الله عليه او امام احمد رحمة الله عليه فرمائي د ښځو په هغو جامو كي زكوة واجب نه دى چي د هغه استعمالول مباح دي د كومو زيوراتو استعمالول چي حرام دي د دې حضراتو په نزد په هغه كي زكوة واجب كيږي د امام شافعي رحمة الله عليه اخري قول هم دادى د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه د مذهب دليل دا حديث دى چي د هغه څخه په مطلقا زيوراتو كي د زكوة وجوب ثابتيږي.

﴿۱۷۱۷﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ امْرَأَتَيْنِ أَتَتَا رَسُولَ

حضرت عمرو بن شعیب د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلار څخه روایت کوي چي دوې ښځي د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضري سوې

اللهِ ﷺ وَفِي أَيْدِيهِمَا سُوَارَانِ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ لَهُمَا أَتُؤَدِّيَانِ زَكَاتَهُ قَالَتَا لَا

او د هغو په لاسو کي دوه باهوګان وه د سرو زرو، رسول الله ﷺ د هغو څخه پوښتنه وکړه ایا تاسو ددې زکوة ورکوئ؟ هغوی وویل: نه،

فَقَالَ لَهُمَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى ﷺ أَتُحِبَّانِ أَنْ يُسَوِّرَكُمَا اللهُ بِسُوَارَيْنِ مِنْ نَارٍ

رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: ایا تاسو غواړئ چي الله تعالی تاسو ته د اور باهوګان واچوي،

قَالَتَا لَا قَالَ فَأَدِّيَا زَكَاتَهُ. رواه الترمذي و قال هذا حديث قد روي المثني

هغوی عرض وکړ: نه، نو رسول الله ﷺ وفرمایل: ددې زکوة ادا کړئ، ترمذي ویلي دي دا

ابن الصباح عن عمرو بن شعيب نحو هذا والمثني ابن الصباح وابن لهيعة يضعفان في الحديث و لا يصح في هذا الباب عن النبي ﷺ شيء.

حدیث مثنی بن صباح د عمر بن شعیب څخه داسي روایت کړئ دئ ابن صباح او ابن لهیه دواړه ضعیف دي په دې اړه د نبي کریم ﷺ څخه صحیح حدیث منقول نه دئ.

تخريج: سنن الترمذي ۳\۲۹، رقم: ٦٣٧.

تشريح: دا حدیث هم په وضاحت سره د دې خبري دلیل دی چي په زیوراتو کي زکوة واجب دی د امام ترمذي رحمة الله علیه دا ویل چي په دې اړه د رسول الله ﷺ څه صحیح حدیث نقل نه دی دا خبره صحیح نه ده ځکه چي د حدیثونو په نورو کتابونو کي ددې مسئلې په اړوند صحیح حدیثونه نقل دي چي ملا علي قاري رحمه الله هم په مرقات کي نقل کړي دي.

﴿۱۷۱۸﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَلْبَسُ أَوْضَاحًا مِنْ ذَهَبٍ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَكَنْزٌ هُوَ فَقَالَ مَا بَلَغَ أَنْ تُؤَدَّى زَكَاتُهُ فَزُكِّيَ فَلَيْسَ بِكَنْزٍ. رواه مالك و ابوداؤد.

د حضرت ام سلمة (رض) څخه روايت دئ چي ما به اوضاح (د كالو نوم دئ) اغوستل چي د سرو زرو وه، ما يوه ورځ د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ايا دا (كالي) هم كنز (خزانه) دئ (د كوم سزا چي په قرآن كريم كي راغلئ دئ)؟ رسول الله ﷺ وفرمايل كه دا هغه اندازې ته رسيږي چي پر هغه زكوة واجب دئ او د هغه زكوة ادا كړل سي نو بيا دا كنز نه دئ. مالك ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\۲۱۲-۲۱۳، رقم: ۱۵۶۴، ولم نجده عند مالک.

د لغاتو حل: الاوضاح: نوع من الحلي يعمل من الفضة. (يو ډول جامې چي سره زر پكښې كار سوي وي.)

تشريح: د بي بي ام سلمه ﷺ د پوښتني مطلب دا وو چي قرآن كريم د مال جمع كولو په باره كي دا سزا بيان كړې ده:

وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلاَ يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

ژباړه: كوم خلک چي سره او سپين زر جمع كوي او هغه د الله تعالى په لار كي نه خرڅوي نو هغوی د دردونكي عذاب څخه خبر كړی.

نو ايا زما د سرو زرو زيور هم په دغه وعيد كي داخل دي؟ د دې جواب رسول الله ﷺ دا وركړ چي مال په اندازه د نصاب وي چي د هغه زكوة ادا كړه سي نو هغه مال په دې سزا كي داخل نه دی ځكه چي قرآن كريم خو د دردونكي عذاب خبر د هغه مال مالک ته وركوي چي هغه بغير زكوة وركولو جمع كړي.

د تجارت مال

﴿۱۷۱۹﴾: وَعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ اَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْمُرُنَا أَنْ نُخْرِجَ الصَّدَقَةَ مِنَ الَّذِي نُعِدُّ لِلْبَيْعِ. رواه ابوداؤد.

د حضرت سمرة بن جندب ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به موږ ته حكم راكوئ چي كوم مال موږ د تجارت لپاره تيار كړئ دئ په هغو كي زكوة وركوو. ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\۲۱۱، رقم: ۱۵۶۲.

د كانو د زكوة مسئله

﴿۱۷۲۰﴾: وَعَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ

حضرت ربيعة بن ابي عبد الرحمن ﷺ د ډيرو صحابه كرامو څخه روايت كوي چي رسول الله ﷺ

أَقْطَعَ بِلَالَ بْنَ الْحَارِثِ الْمُزَنِيَّ مَعَادِنَ الْقَبَلِيَّةِ وَهِيَ مِنْ نَاحِيَةِ الْفُرْعِ فَتِلْكَ

بلال بن حارث مزني رضي الله عنه ته د قبليه نامي ځای کانونه ورکړي وه او د هغو کانو څخه تر اوسه پوري يوازي زکوة اخيستل کيږي

الْمَعَادِنُ لَا يُؤْخَذُ مِنْهَا إِلَّا الزَّكَاةُ إِلَى الْيَوْمِ . رواه ابوداؤد .

يعني څلوېښتمه برخه او خمس (پنځمه برخه) ځيني نه سي اخيستل کيدلای څنګه چي د کانو په اړه حکم دئ . ابوداؤد .

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\۴۴۳، رقم: ۲۰۶۱.

تشريح : (قبليه) د قبل خوا ته منسوب دی چي په قرع کي د يو ځای نوم دی او فرع د مکې او مدينې په مينځ کي يوه علاقه ده په قبل کي چي کوم کانونه وه رسول الله ﷺ هغه بلال ابن حارث مزني رضي الله عنه ته ورکړي وه چي د هغو کانو څخه ده په لاس راوړي او په هغه سره خپل ژوندي تېروي .

د حديث د اخري جملې مطلب دادی چي د هغو کانونو څخه زکوة يعني څلويښتمه برخه اخسته کيږي ګويا خمس دي نه ځني اخلي ځرنګه چي د کانو متعلق حکم دی امام مالک رحمة الله عليه او د يوه قول مطابق د امام شافعي رحمة الله عليه مذهب دادی چي په کانو کي هم څلويښتمه برخه واجب کيږي خمس واجب نه دی خو د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه مذهب دادی چي په کانو کي پنځمه برخه واجب کيږي څلويښتمه برخه نه واجب کيږي د امام شافعي رحمة الله عليه يو قول دا هم دی، د امام شافعي رحمة الله عليه يو دريم قول دا هم دی که د کان څخه د راوړنکي شيانو د لوئ محنت او مشقت په نتيجه کي حاصل سي نو څلويښتمه برخه واجب کيږي کنه نو په بل صورت کي خمس واجبيږي .

په هر حال حديث د حنفيه مذهب خلاف دی ځکه په دې اړه ويل سوي دي چي د حديث د مفهوم څخه دا خبره نه ثابتيږي چي د دې کانو څخه د خمس پر ځای څلويښتمه برخه د رسول الله صلی الله عليه وسلم د يوه حکم سره سم اخسته کيږي مګر دا سي معلوميږي چي د هغه وخت حاکمانو په خپل ذاتي اجتهاد سره په هغو کانونو کي د خمس پر ځای څلويښتمه برخه ضروري ګرځولې وي او ظاهره ده چي زموږ د مذهب بنياد د کتاب الله، سنت صحيحه او په قياس دی، ملا علي قاري رحمة الله عليه په مرقات کي دا خبره په ډير تفصيل سره راوړې ده اهل علم هغه کتاب ته مراجعه کولای سي

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دریم فصل)

زكوة په كومو شيانو كي سته

﴿۱۷۲۱﴾: عَنْ عَلِيٍّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَيْسَ فِي الْخَضْرَاوَاتِ

د حضرت علي رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : نه سته په سبزيجاتو كي

صَدَقَةٌ وَلاَ فِي الْعَرَايَا صَدَقَةٌ وَلاَ فِيْ أَقَلَّ مِنْ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ وَلاَ فِي

زكوة او نه په هغه درختو كي چي د چا څخه مستعار (العرايا) هغه درخته چي مالک يې بل چا ته اجازه وركړې وي چي ميوه يې ته خوره اخيستل سوي وي او پر پنځو وسقو (ديرش منه) كم اندازه باندي زكوة واجب نه دئ او نه

الْعَوَامِلِ صَدَقَةٌ وَلاَ فِي الْجَبْهَةِ صَدَقَةٌ قَالَ الصَّقْرُ : اَلْجَبْهَةُ الْخَيْلُ وَالْبِغَالُ وَالْعَبِيْدُ . رواه الدار قطني

د كار پر حيوانانو زكوة سته ، او نه پر جبهة باندي زكوة سته . صقر راوي وايي چي جبهة (آس، غاتره، او غلام ته وايي) دارقطني . (مستعار : د يو څو ورځو لپاره په پور اخيستل سوي ته وايي) .

تخريج: سنن الدار قطني ۲\۹۴، رقم: ۱.

د لغاتو حل: العرايا جمع عرية وهي النخلة التي يعطيها مالكها لغيره لياكل ثمرها عاما او اكثر.

تشريح : په تركاريو او سبزيو كي د زكوة په باره كي پوره تفصيل د باب بالكل په شروع كي بيان سوى دى عرايا د عرية جمعه ده عريه د خرما هغه ونې ته وائي چي د هغه مالک يې يو محتاج او ضرورت مند ته بطور رعايت وركړي او د پوره كال خرما د هغه ملكيت جوړه كړه چي په هغه خرما سره خپل احتياج او ضرورت پوره كړه سي دلته د داسي خرما په باره كي فرمايل سوي دي چي په هغوى كي زكوة واجب نه دى ځكه چي هغه وجوب د زكوة څخه مخكي د خپل مالک د ملكيت څخه وځي .

د دې څخه ماسيوا په حديث كي چي د كومو شيانو د زكوة په باره كي فرمايل سوي دي د هغه تولو تفصيلي ذكر په تيرو صفحو كي پر مختلفو ځايو باندي بيان سوي دي .

زکوة په کومو شیانو کې دئ

﴿۱۷۲۲﴾: وَعَنْ طَاوُسٍ أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ أُتِيَ بِوَقْصِ الْبَقَرِ فَقَالَ لَمْ يَأْمُرْنِي

د حضرت طاؤس رحمه الله ځخه روایت دئ چې معاذ بن جبل رضي الله عنه ته د غواوو د ومره شمیر راوړل سو چې په هغو کې زکوة واجب نه وو ، هغه وویل :

فِيهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْءٍ . رواه الدارقطني والشافعي وقال : الوقص ما لم يبلغ الفريضة

نبي کریم ﷺ ما ته پر دومره شمیر باندې د زکوة اخیستلو حکم نه دئ راکړئ ، دارقطني او شافعي ، مګر شافعي ویلي دي چې د وقص ځخه مراد هغه اندازه ده چې د نصاب ځخه کم وي او فرضیت ته و نه رسیږي .

تخریج: سنن الدار قطني ۲\۹۹، رقم: ۲۱، وترتیب مسند الامام الشافعي ۱\۲۳۷، رقم: ۶۴۹.

تشریح : علامه طیبي رحمة الله علیه فرمائي وقص د قاف په زیر سره د حیوانانو هغه شمیر ته وائي چې فرض حد نصاب ته نه رسیږي که ځه هم ابتدائي داسي شمیر وي یا د دوو نصابو په مینځ کې وي .

په دې خبره د مثال په توګه داسي پوه سئ چې غواوي یا غوایان تر دیرشو کم په شمیر کې وي نو په هغه کې زکوة واجب نه دی تر دیرشو کم هغه شمیر چې په ابتدائي توګه سره حد نصاب ته نه وي رسیدلي تر دیرشو کم دې تعداد ته وقص ویل کیږي .

د دوو نصابو په مینځ کې وقص دا دی مثلا دیرش غواوي یا پر غوایانو باندې زکوة واجب کیږي کله چې شمیر تر دیرشو زیات سي خو ځلویښتو ته نه رسیږي د دې منځنی تعداد د یو دیرشو ځخه واخله تر نه دیرشو پورې د زکوة په توګه ځه ورکول نه واجبیږي هو کله چې شمیر پوره ځلویښت سي نو د زکوة مقدار زیاتیږي د یو دیرشو ځخه واخله تر نه دیرشو پورې شمیر ته وقص وائي همداسي د ځلویښتو وروسته د زکوة اندازه هغه وخت زیاتیږي کله چې شمیر پوره شپیته سي د دې دواړو شمیر د منځني شمېر ته وقص وائي ځکه چې په دې شمیر کې زکوة نه واجب کیږي بیا چې شمیر د شپیتو ځخه زیات سي د زکوة اندازه هغه وخت زیاتیږي کله چې شمیر اویا سي د دې دواړو شمیر د منځني شمېر ته هم وقص ویل کیږي ځکه چې په دې شمیر

کي هم زکوة نه واجب کيږي همداسي د هر دوهمي وروسته حکم متغير کيږي په دې توګه د زکوة په اندازه کي اضافه کيږي د دوو ددويمو په مينځ کي چي څومره غوايان او غواوي وي هغه ټولو ته وقص وائي او په هغه کي زکوة معاف دی.

په حديث کي چي د کوم وقص تذکره سوې ده د هغه څخه ابتدائي وقص يعني تر ديرشو کم شمير مراد دی ځکه چي حضرت معاذ رضي الله عنه ته کومي غواوي چي راوستل سوې د هغه شمير تر ديرشو کم وو.

د دوو نصابو په مينځ کي پر وقص باندي د صاحبين په نزد مطلقا زکوة نه واجب کيږي مګر د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه په نزد د څلويښتو څخه تر شپيتو پوري په مينځ کي (وقص) خو زکوة واجب کيږي خو په پاته وقص کي نه واجب کيږي.

د دې مسئلې پوره تفصيل د دې باب د دوهم فصل په شروع کي بيان سوی دی د دې حديث په باره کي ميرک رحمة الله عليه وائي د دې اسناد منقطع دی ځکه چي حضرت معاذ رضي الله عنه سره د طاؤس ملاقات ثابت نه دی.

==========

بَابُ صَدَقَةِ الْفِطْرِ (د سرسايې بيان)

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

سرسايه پر چا واجب ده

﴿۱۷۲۳﴾: عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ فَرَضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ صدقه فطر (سرسايه) فرض کړې ده

أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ عَلَى الْعَبْدِ وَالْحُرِّ وَالذَّكَرِ وَالْأُنْثَى وَالصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ مِنَ

پر مسلمانانو باندي پر هر غلام، آزاد، نر، ښځي، کوچني او سپين ږيري باندي يو صاع (کاسه) اوربشي يا خرماوي

الْمُسْلِمِينَ وَأَمَرَ بِهَا أَنْ تُؤَدَّى قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى الصَّلَاةِ. متفق عليه

او حکم يې کړئ دئ چي دا دي لمانځه ته تر تلو وړاندي ادا کړل سي. بخاري او مسلم. صاع

تقريبا څلور سيره كيږي .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري)، ۳\۳٦۷، رقم: ۱۵۰۳، ومسلم ۲\٦۷۷، رقم: ۱۲- ۹۸۴.

تشريح : د امام شافعي رحمة الله عليه او امام احمد رحمة الله عليه په نزد صدقه فطر فرض ده د امام مالک رحمة الله عليه په نزد سنت موكده ده او د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه په مذهب كي واجب ده په حديث كي ذكر سوى لفظ (فرض) د امام شافعي رحمة الله عليه او حضرت امام احمد رحمة الله عليه په نزد پر خپلي ظاهري معنى باندي محمول دى امام مالک رحمة الله عليه فرض معنى وتاكله حنفي حضرات فرمائي صدقه فطر په دليل قطعي سره ثابته نه ده ځكه صدقه فطر د عمل د اعتبار څخه خو د فرض برابر ده مگر په اعتقادي توگه دې ته فرض نه ويل كيږي د دې مطلب دادى چي واجب ده فرض نه ده .

د امام شافعي رحمة الله عليه په مذهب كي په هر هغه چا صدقه فطر واجب ده چي خپلو لپاره يا د هغه كسانو لپاره چي د كوم له طرفه صدقه فطر وركول د هغه پر ذمه وي د يوې ورځي د خوراک نفقه ولري او د هغه د صدقه فطر د اندازې څخه هم زياته وي ، د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه د مذهب سره سم صدقه فطر پر هغه سړي باندي واجب كيږي چي غني وي يعني هغه د خپل ضرورت اصليه څخه ماسيوا دوپنځوس نيمي تولې سپين زر په اندازه اسباب وغيره مالک وي يا د هغه په اندازه سپين زر په خپل ملكيت كي لري او هغه د پور څخه محفوظ وي .

د صدقه فطر وجوب د كوچني اختر د سهار راختلو وخت دى كوم سړى چي د سهار راختلو څخه مخكي مړ سي پر هغه صدقه فطر نه واجب كيږي همداسي كوم سړى چي د سهار د راختلو وروسته اسلام راوړي او او مال تر لاسه كي يا د كوم بچي چي د سهار راختلو مخكي پيدائش وسي پر هغه صدقه فطر واجب نه ده، يو صاع د درې نيمو سيرو برابر دي په تيرو صفحو كي هم د څه اوزانو په باره كي تفصيلي بيان سوى دى .

كوم غلام چي د خدمت لپاره وي د هغه د خوا څخه د هغه پر مالک باندي صدقه فطر وركول واجب ده هو كوم غلام چي د تجارت لپاره وي د هغه د خوا څخه صدقه فطر وركول واجب نه دي همداسي كوم غلام چي وتښتي د هغه د خوا څخه هم صدقه فطر وركول واجب نه دي هو كله چي دوهم وار بيرته راسي نو هغه وخت وركول واجب دي .

اولاد كه كوچنى وي او مالداره نه وي نو د هغه د خوا څخه د هغه پر پلار صدقه فطر وركول واجب دي هو كه كوچنى اولاد مالداره وي نو بيا د هغه صدقه فطر وركول د هغه پر پلار واجب نه ده مگر د هغه د مال څخه به وركول كيږي .

غټ زوی چي ليونی وي د هغه حکم هم د کوچني اولاد په ډول دی همداسي د لوئ اولاد د خوا څخه پر پلار باندي او د ښځي د خوا څخه پر خاوند باندي د هغوی صدقه فطر ورکول واجب نه ده هو که پلار د خپل هوښيار اولاد د خوا څخه يا يو خاوند د خپلي ښځي د خوا څخه د هغوی صدقه د هغوی په اجازت سره د احسان له موخي ادا کوي نو جائز دي.

علامه طيبي رحمة الله عليه فرمايي په حديث کي من المسلمين لفظ د (عبد) او د هغه وروسته الفاظ حال واقع کيږي نو پر هيڅ مسلمان باندي د خپل کافر غلام د خوا څخه صدقه فطر واجب نه ده خو صاحب هدايه ليکلي دي د کافر غلام صدقه فطر هم د هغه پر مسلمان مالک باندي واجبيږي هغه د دې په ثبوت کي يو حديث هم نقل کړی دی چي هدايه په مرقات کي يې تاسو وويني حنفيه دلته فتوی د صاحب هدايه د قول سره سم ده (علم الفقه)

د حديث د اخري الفاظو مطلب دادی چي صدقه فطر د اختر د لمانځه مخکي ادا کول مستحب ده که يو سړی تر دې هم مخکي که څه هم يوه مياشت مخکي يا تر يوې مياشتي زيات مخکي ادا کړي نو جائز ده د اختر د لمانځه وروسته يا زيارت په ځنډ سره صدقه فطر نه ساقطيږي په هر صورت ورکول ضروري ده.

د سر سايې اندازه

﴿۱۷۲۴﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ كُنَّا نُخْرِجُ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ أَقِطٍ أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ. متفق عليه

د حضرت ابوسعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دئ چي موږ به صدقه فطر ورکول يو صاع د خوراک (يعني غنمو) څخه يا د وربشو څخه يا د خرماوو څخه يو صاع يا د پنير څخه يو صاع يا د وچو انګورو څخه يو صاع. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۳۷۱، رقم: ۱۵۰۶، ومسلم ۲\۶۷۸، رقم: ۱۷- ۹۸۵.

تشريح: علامه طيبي رحمة الله عليه فرمائي چي د طعام څخه مراد غنم دي مګر حنفي علماء وائي چي د ډوډی څخه د غنمو ماسيوا نوري غلې هم مراد دي په دې صورت کي به پر ډوډی باندي د دې وروسته عطف خاص د علی العام د ډول څخه وي.

(قروط)، يو خاص ډول پنير ته وائي دا پنير به داسي جوړيدی چي مستې په جامو كي په ترلو سره به يې زړول ، د مستو تولي اوبه به په څڅيدو څڅيدو سره توی سوې او پاته مانده برخه به د پنير په ډول په جامو كي پاته سوه هغه برخي ته به يې قروط (چكيده) ويل.

وچ انګور د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه په نزد د غنمو په ډول دي ځكه د دې څخه د صدقه فطر په ډول نيم صاع وركول پكار دي البته صاحبين وچ انګور د اوربشو په مثل ګڼي ځكه د دې حضراتو په نزد د دې څخه د صدقه فطر په توګه يو صاع وركول پكار دي امام حسن رحمة الله عليه د امام اعظم رحمة الله عليه هم يو قول دا نقل كړی دی.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

﴿۱۷۲۵﴾: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ فِي آخِرِ رَمَضَانَ أَخْرِجُوا صَدَقَةَ صَوْمِكُمْ فَرَضَ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دئ چي هغه د روژې په آخر كي خلكو ته وويل: تاسو د خپلو روژو صدقه ادا كړئ دا صدقه فرض كړې ده

رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ هَذِهِ الصَّدَقَةَ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ شَعِيرٍ أَوْ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ قَمْحٍ عَلَى كُلِّ حُرٍّ أَوْ مَمْلُوكٍ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ . رواه ابوداؤد والنسائي

رسول الله ﷺ پر هر يو مسلمان كه هغه آزاد وي يا غلام، ښځه وي يا نر ، كوچنی وي يا لوی د هر يوه د لوري څخه د يو صاع د خرماوو څخه يا اوربشو څخه او نيم صاع د غنمو څخه (وركوئ) ابوداؤد او نسائي.

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\ ۲۷۲، رقم: ۱۶۲۲، والنسائي ۵\ ۵۰، رقم: ۲۵۰۷.

تشريح: امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه د دې حديث سره سم وائي د صدقه فطر په ډول كه غنم وركړه سي نو د هغه اندازه نيمی صاع كيدل پكار دي.

د سرسايې حكمت

﴿۱۷۲۶﴾: وَعَنْهُ قَالَ فَرَضَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَكَاةَ الْفِطْرِ طُهْرَةً لِلصَّائِمِ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ وَطُعْمَةً لِلْمَسَاكِينِ . رواه ابوداؤد.

د حضرت ابن عباس ﷺ څخه روايت دئ چي د پالتو خبرو او لغو كلام څخه د پاكولو لپاره رسول الله ﷺ صدقه فطر واجب كړې ده او د مسكينانو د خوراک لپاره يې واجب كړې ده. ابوداوُد

تخريج: سنن ابي داوُد ۲۶۲/۲، رقم: ۱۶۰۹.

تشريح: مطلب دادی چي صدقه قطر د دې لپاره واجب کړه سوې ده چي د تقصيراتو كوتاهي او د ګناهونو په وجه په روژو كي چي كوم خلل پيښ سي نو صدقه فطر د هغه كوتاهيو قائم مقام سي او پر مسكينانو او غريبانو باندي د اختر په ورځ د خلكو څخه د سوال كولو څخه وساتل سي او هغوی صدقه فطر په اخستو سره د اختر په خوشحاليو كي د نورو مسلمانانو سره ګډون وكړي دار قطني د دې روايت په اخر كي دا الفاظ ذكر كړي دي. چي كوم سړی صدقه فطر د اختر د لمانځه مخكي ادا كړي د هغه صدقه مقبوله صدقه وي او كوم سړی چي د اختر د لمانځه وروسته يې ادا كړي نو د هغه صدقه به صرف د صدقو څخه يوه صدقه وي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د سرسايې اندازه

﴿۱۷۲۷﴾: عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ اَبِيْهِ عَنْ جَدِّهٖ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ مُنَادِيًا

حضرت عمرو بن شعيب د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلار څخه روايت كوي چي رسول الله ﷺ يو اعلان كوونكی وليږی

فِيْ فِجَاجِ مَكَّةَ اَلَا اِنَّ صَدَقَةَ الْفِطْرِ وَاجِبَةٌ عَلٰى كُلِّ مُسْلِمٍ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى حُرٍّ اَوْ

د مكې په كوڅو كي چي صدقه فطر پر هر مسلمان واجب ده كه نارينه وي يا ښځينه، آزاد وي يا

عَبْدٍ صَغِيْرٍ اَوْ كَبِيْرٍ مُدَّانِ مِنْ قَمْحٍ اَوْ سِوَاهُ صَاعٌ مِنْ طَعَامٍ. رواه الترمذي

غلام، كوچنی وي يا لوی دوه مد (نصف صاع) د غنمو څخه او د دې څخه پرته نور د خوراک د شيانو څخه يو صاع. ترمذي.

تخريج: سنن الترمذي ۶۰/۳، رقم: ۶۷۴.

تشريح: د دوو مد څخه مراد نيم صاع دي ځكه چي د يوه مد غله وزن د څورلسو چټانكو نژدې وي او يو صاع د درې نيمو سيرو برابر وي نو د صدقه فطر په توګه غنم پاو كم دوه سيره وركول پكار دي د غنمو اوړه او د غنمو ستوان هم د غنمو په مثل دي ځكه دا دواړه شيان هم په دې

اندازه کي ورکول پکار دي.

﴿۱۷۲۸﴾: عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ ثَعْلَبَةَ أَوْ ثَعْلَبَةَ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ أَبِي صُعَيْرٍ عَنْ

حضرت عبدالله بن ثعلبه يا ثعلبه بن عبدالله بن ابي صغير د

أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَاعٌ مِنْ بُرٍّ أَوْ قَمْحٍ عَلَى كُلِّ

خپل پلار څخه روايت کوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل: صدقه فطر واجب ده يو صاع د غنمو د

اثْنَيْنِ صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ حُرٍّ أَوْ عَبْدٍ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى أَمَّا غَنِيُّكُمْ فَيُزَكِّيهِ اللّٰهُ وَأَمَّا

دواړو د لوري که هغه کوچني وي يا لوی، آزاد وي يا غلام، سړی وي يا ښځه. ستاسو غني الله پاکوي او

فَقِيرُكُمْ فَيَرُدُّ اللّٰهُ تَعَالَى عَلَيْهِ أَكْثَرَ مِمَّا أَعْطَاهُ. رواه ابوداؤد.

ستاسو فقير ته الله تعالی زيات ورکوي څو مره چې هغه ورکړې وي. ابوداؤد

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\۲۷۰، رقم: ۱۶۱۹.

تشريح: د مشکاة په نسخو کي د حديث د راوي نوم که څه هم داسي ليکل سوی دی مگر صحيح داسي دی عبدالله ابن ثعلبه ابن ابي صغيريا ابن ابي صعير عن ابيه ....، حضرت ثعلبه صحابي دی د هغه څخه د هغه زوئ عبدالله دا روايت نقل کړی دی.

د حديث د اخري جملې مطلب دادی چي غني دي صدقه فطر ادا کوي او فقير دي هم صدقه فطر ورکوي د دې دواړو په باره کي فرمايل سوي دي الله تعالی غني د هغه د صدقه فطر ورکولو په وجه پاکيزه جوړوي او فقير ته د هغه څخه زياته ورکوي څومره چي پر هغه د صدقه فطر په توگه ورکړې ده د زکوة او صدقاتو په مسئلو کي د فقير لفظ په اصطلاحي معنی کي استعماليږي د شريعت په اصطلاح کي فقير هغه سړي ته وائي چي د يو داسي مال د نصاب مالک نه وي چي پر هغه زکوة فرض کيږي خو بالکل خالي لاسه هم نه وي حاصل دا چي د فقير څخه د موجوده دور فقير مراد اخستل نه دي پکار ځکه چي نن صبا خو فقير سوالگر وي ،دا بشارت که څه هم د غني لپاره دی چي الله تعالی د هغه په مال کي هم د هغه څخه ډير برکت ورکوي څومره چي هغه ورکړی وي مگر دلته زيری د فقير سره ځکه خاص کړ تر څو د هغه حوصله افزايي وسي او دا چي هغه د صدقه ورکولو څخه لاس په سر نسي.

بَابُ من لا تحل له الصدقة

هغه کسان چي زکوة اخيستل ورته حلال نه دي

په دغه باب کي هغه حديثونه نقل کيږي د هغه څخه به معلومه سي چي د زکوة مال کومو کومو خلکو ته اخستل او د هغه څخه فائده اخستل جائز نه ده په دې باب سره متعلق ډيري زياتي مسئلې دي ځکه مناسبه ده چي مخکي هغه ټولي مسئلې په تفصيلي توګه سره نمبر وار نقل کړه سي.

اول: کوم سړی چي صاحب نصاب وي او پر هغه زکوة واجب وي نو هغه دي د زکوة مال خپل اصل ته نه ورکړي يعني مور پلار انا نيکه او د هغوی پورته بزرګانو ته که څه هم د پلار د خوا څخه وي يا د مور د خوا څخه په هغوی کي هيڅ چاته زکوة ورکول صحيح او جائز نه دي همداسي خپل فرع ته يعني زوی، لور، لمسی، کړوسی، او د هغوی په اولاد کي هيڅ چاته هم زکوة ورکول صحيح نه دي د امام اعظم رحمة الله عليه د قول سره سم خاوند ښځي ته او ښځه دي خاوند ته زکوة نه ورکوي خو د صاحبين رحمة الله عليهما قول دادی که ښځه خپل خاوند ته زکوة ورکړي نو صحيح دي د دوی څخه ماسيوا پاته خپلوانو ته د زکوة مال ورکول صحيح دي په شرط د دې چي هغوی د زکوة مستحق وي يعني غني سيد هاشمي او کافر نه وي مګر د نورو په مقابله کي خپلو خپلوانو ته ورکول بهتر دي په دې اړه علماء ليکي که زکوة په دې ترتيب سره ورکړه سي نو ډير ښه دی چي مخکي خور ورور ته ورکړه سي د هغوی وروسته د هغوی اولاد ته بيا اکا او امه د پلار خور ته د هغوی وروسته د هغوی اولاد ته بيا ماما، خاله د مور خور ته د هغوی وروسته د هغوی اولاد ته بيا هغه خلکو ته چي ذوی الارحام وي بيا خپل پردي همسايګانو ته بيا خپل هم کسبه ته بيا خپل هموطن ته دا حکم د صدقه فطر او نذر هم دی چي په لاندي ترتيب سره ورکول افضل دي هسي که يو سړی غير او پردي ته ورکوي نو څه تاوان نه لري خو بهتر او افضل دا دي چي خپل قريبان او عزيزان مخته سي.

دوهم: خپل غلام او خپلي مينزي ته زکوة ورکول صحيح نه دي دا حکم د ام ولد يعني د هغي مينزي دی چي هغه د خپل مالک څخه اولاد وي چي د هغه مالک دي هغه ته هم زکوة نه ورکوي.

دريم: د خسرګنی قريبانو ته زکوة ورکول صحيح دی، مثلا خوابني، خسر، اخښی، خوښينه، يا د کومو خلکو سره چي د دوی په وجه قرابت وي همداسي زوم او مڅور ته زکوة ورکول صحيح

دي او د ميرې مور هم زكوة وركول جائز دی.

څلورم: د زكوة مال غني ته وركول صحيح نه دي غني هغه سړي ته وائي چي په اندازه نصاب د مال مالک وي مال که څه هم نامي وي که غير نامي نامي مال هغه ته وائي چي په هغه کي اضافه او زياتي کيږي لکه د تجارت مال نقدي روپی، سره زر او سپين زر او د سرو او سپينو زرو زيورات دا مال د شرعي قاعدې سره سم د زياتيدو صلاحيت لري همداسي داسي حيوانان هم حقيقتا نامي مال دی چي د تجارت يا زياتيدو لپاره وي، غير نامي مال هغه ته وائي چي په هغه کي اضافه او زياتي نه کيږي لکه قلعه، ځايونه، جامې، لوښي او داسي نور دا شيان هم که د ضرورت اصليه څخه زائد وي او په اندازه د نصاب وي او د پور څخه ساتل سوي وي نو هم زكوة اخستل صحيح نه دي دا ستوګني سرای، د استعمال جامې، د خوراک سامان، د خوراک پخولو لپاره لوښي، د اهل علم د ليکلو ويلو کتابونه، د جنګ لپاره اوزار اسلحه، او د کاريګرانو اوزار او دا هغه شيان دي چي په ضرورت اصليه کي حسابيږي.

پنځم: هاشمي ته زكوة وركول جائز نه دي د پنځو خلکو اولاد ته هاشمي ويل کيږي:
اول: د حضرت علي رضي الله عنه اولاد. که څه هم د بي بي فاطمې څخه پيدا وي يا د نورو بيبيانو څخه. دوهم: د حضرت جعفر رضي الله عنه اولاد. دريم: د حضرت عقيل رضي الله عنه اولاد. څلورم: د حضرت عباس رضي الله عنه اولاد، پنځم د حارث ابن عبد المطلب اولاد، د دې پنځو په سلسله نصب سره تعلق لرونکو ته هاشمي وائي د دوی غلام او مينزو ته هم زكوة وركول جائز نه دی همداسي که د دوی غلام او مينزي ازادي سي بيا هم هغوی ته د زكوة مال اخستل او خوړل جائز نه دي.

شپږم: کافر ته د زكوة مال وركول صحيح نه دي که څه هم حربي وي که ذمي وي. اووم: که يو سړی غني يا کافر يا خپل پلار يا خپل زوئ يا خپلي ښځي ته د زكوة مستحق په ګڼلو سره د زكوة مال يې ورکړ يا زكوة د ورکولو په وخت کي هغه ته معلومه نه سوه چي دی هاشمي دی يا کافر دی يا خپل پلار يې دی يا زوئ يې دی يا ښځه يې ده بيا د زكوة ورکولو وروسته هغه ته حقيقت معلوم سو نو د هغه د ذمې څخه زكوة ادا سو اوس دوهم وار د زكوة ورکولو ضرورت نسته.

اتم: د مسجد د تعمير او د مرمت لپاره يا د مړي د ښخولو او د کفن لپاره يا د مړي د پور د اداکيدو لپاره د زكوة مال وركول جائز نه دي که يو سړی په دې کي د څه کار لپاره د زكوة مال ورکړ نو د هغه زكوة نه ادا کيږي.

د زكوة مستحقين: د زكاة مستحقين فقيران دي او د شريعت په اصطلاح کي فقير هغه

سړي ته وائي چي د نصاب څخه د کم مال مالک وي، مساکين کم د زکوة مستحقان وي، مسکينان هغه خلکو ته وائي چي د هغوی سره هيڅ هم نه وي د زکوة مستحق دی ، د وخت د حاکم له خوا چي کوم خلک پر زکوة وصولولو باندي مقرر وي هغوی هم د زکوة مستحقين دي که څه هم هغوی خپله غنيان وي، په دې هم پوه سئ چي د هاشمي لپاره هغه تنخواه هم جائز نه ده کوم چي زکوة وصولونکي ته ورکول کيږي هغه خلک هم د زکوة مستحقين دي چي جهاد يا د حج د سفر مسافر وي او د هغوی سره روپۍ نه وي پاته سوي که څه هم په خپل وطن کي زياتي روپۍ ورسره موجودي وي همداسي هغه مسافرانو ته هم د زکوة مال اخستل صحيح دي که څه هم د يوه مسافر په خپل وطن کي هر څومره مال او زر وي مگر په اخر کي په دې خبره ي پوه سئ کوم سړي ته چي د يوې ورځي په اندازه د ژوند اسباب ميسر وي د هغه لپاره د سوال لاس غزول بالکل صحيح نه دي . (مولانا محمد اسحاق دهلوي رحمة الله عليه) .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

نبي کريم ﷺ ته د زکوة مال خوړل حرام وو

﴿۱۷۲۹﴾: عَنْ أَنَسٍ قَالَ مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَمْرَةٍ فِي الطَّرِيقِ قَالَ لَوْلَا أَنِّي أَخَافُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الصَّدَقَةِ لَأَكَلْتُهَا . متفق عليه.

د حضرت انس ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ پر لاره روان وو او يوه خرما يې پر لاره پيدا کړه ، رسول الله ﷺ وفرمايل : که زه نه بيريدلای چي دا خرما د زکوة ده نو ما به خوړلې وای . بخاري او مسلم .

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۴\ ۲۹۳، رقم: ۲۰۵۵، ومسلم ۲\ ۷۵۲، رقم: ۱۶۴- ۱۰۷۱.

تشريح : د دې حديث څخه څو مسئلې راوځي اوله مسئله داده چي رسول الله ﷺ ته د زکوة مال خوړل حرام وو علماء ليکي د رسول الله ﷺ په حق کي مطلقا د صدقې مال خوړل حرام وو که څه هم د صدقه واجبه يعني زکوة وغيره مال وي يا د صدقه نافله رسول الله ﷺ به په خپل استعمال کي نه راوستل، دوهمه مسئله داده چي د بني هاشم لپاره صدقه واجبه اخستل او هغه استعمالول خو حرام دي مگر صدقه نافله ورته حرامه نه ده دريمه مسئله په لار کي پروت يو داسي شی په پورته کولو سره خوړل يا خپل په استعمال کي راوستل جائز دي که څه هم هغه

اندازه او په شمير کي ډير لږ وي او دا گمان وي چي د دې مالک به دا تلاش نه کړي څلورمه مسئله د بنده مومن لپاره دا خبره اولی او افضله ده چي د هر هغه شي څخه پرهيز وکړي چي په هغه کي د حرمت ذره اندازه هم شبه وي.

نبوي کورنۍ ته زکات اخيستل حرام دي

﴿۱۷۳۰﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ أَخَذَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا تَمْرَةً

د حضرت ابوهريرة ﷺ څخه روايت دئ چي حسن بن علي ﷺ يوه خرما

مِنْ تَمْرِ الصَّدَقَةِ فَجَعَلَهَا فِيْ فِيهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِخْ كِخْ

د خرماو څخه پورته کړه او په خوله کي يې واچول، نبي کريم ﷺ د هغه د منع کولو او خرما غورزولو لپاره کخ کخ وويل،

لِيَطْرَحَهَا ثُمَّ قَالَ أَمَا شَعَرْتَ أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ. متفق عليه

بيا يې فرمايل: ايا تا ته څرگنده نه ده چي موږ خلک (يعني بنو هاشم) صدقه او زکوة نه خورو. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۳۵۴، رقم: ۱۴۹۱، ومسلم ۲\۷۵۱، رقم: ۱۶۱- ۱۰۶۹.

تشريح: (اما شعرت) ايا ته نه پوهيږې د دې جملې استعمال پر داسي وخت باندي کيږي کله چي مخاطب د څه واضحه او ظاهر امر پر خلاف يوه خبره کوي که څه هم مخاطب د امر څخه بې خبره وي گويا د دې جملې مطلب دا وي چي دا امر دومره واضحه او د ظاهريدو باوجود په تا پټ څنگه دی او ته د دې څخه لاعلم ولې يې.

په هر حال ظاهره ده چي حضرت حسن ﷺ خو هغه وخت بالکل کم عمره وو د دې ټولو خبرو څخه څه خبر وو خو رسول الله ﷺ د دې باوجود د هغه په دې اندازه سره څکه مخاطب کړ چي نور خلک په دې اړه خبر سي او هغوی ته د بني هاشم په حق کي د صدقه زکوة د مال د حرمت علم وسي.

د دې حديث څخه دا نکته هم لاس ته راغله چي پر مور او پلار باندي يي واجب دی چي خپل اولاد د شرعي خلاف کارونو او غلطو حرکتو څخه منعه کړي په دې وجه حنفي علماء فرمائي د مور او پلار لپاره دا حرام دي چي هغوی خپلو ځامنو ته د ريشمو جامې او د سرو او سپينو زرو زيورات ورواچوي.

زکوة د انسان خيري ده

﴿۱۷۳۱﴾: وَعَنْ عَبْدِالْمُطَّلِبِ بْنِ رَبِيْعَةِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ إِنَّ هٰذِهِ الصَّدَقَاتِ إِنَّمَا هِيَ أَوْسَاخُ النَّاسِ وَإِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِمُحَمَّدٍ وَلَا لِاٰلِ مُحَمَّدٍ . مسلم

د عبد المطلب بن ربيعة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : دا صدقې (زکوة او داسي نور) د خلکو خيري دي او ددې خوراک د محمد ﷺ او د هغه د اولاد لپاره جائز نه دئ. مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۲\۷۵۳، رقم: ۱۶۷- ۱۰۷۲.

تشريح : زکوة ته خيري ځکه ويل سوی دی چي څرنګه د انسان د بدن تو له چټلي په نېره صفا کيږي همداسي زکوة په ورکولو سره پاکيزګي پيدا کيږي دا حديث په دې خبري دلالت کوي چي د رسول الله ﷺ لپاره د زکوة مال اخستل حرام وو همداسي د رسول الله ﷺ اولاد ته هم زکوة اخستل حرام دی که څه هم هغوی زکوة پر وصولولو باندي مقرر وي يا محتاج او مفلس وي د حنفيه صحيح مذهب دا دی .

نبي کريم ﷺ به يوازي تحفه خوړل

﴿۱۷۳۲﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أُتِيَ

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي کله به رسول الله ﷺ ته يو چا خوراک راوړئ نو

بِطَعَامٍ سَأَلَ عَنْهُ أَهَدِيَّةٌ أَمْ صَدَقَةٌ فَإِنْ قِيلَ صَدَقَةٌ قَالَ لِأَصْحَابِهِ كُلُوا وَلَمْ

پو بنتنه به يې کول چي دا هديه ده او که صدقه، که هغه به ويل چي دا صدقه ده نو رسول الله ﷺ به صحابه کرامو ته وفرمايل تاسو يې وخورئ او

يَأْكُلْ وَإِنْ قِيلَ هَدِيَّةٌ ضَرَبَ بِيَدِهِ ﷺ فَأَكَلَ مَعَهُمْ . متفق عليه

په خپله يې نه خوړل ، او که هغه به ويل چي هديه ده نو رسول الله ﷺ به د خوراک لپاره لاس وړاندي کړي او د صحابه کرامو سره به يې خوړل . بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۵\۲۰۳، رقم: ۲۵۷۶، ومسلم ۲\۷۵۶، رقم: ۱۷۵- ۱۰۷۷.

تشريح : صدقه هغه مال ته ويل کيږي چي يو محتاج او ضرورتمند ته د مهرباني د مخه ورکول کيږي او د هغه څخه مقصد دا وي چي د الله تعالی رضا حاصله سي او په اخرت کي د هغه اجر او

ثواب ترلاسه کوي د صدقه مال اخستونکي ته يو ډول ذلت او کمتري محسوسيږي ځکه رسول الله ﷺ لپاره صدقه اخستل مطلقا حرام وو.

د هديه مطلب داوي چي يو سړی د خپل يوه لوئ او عظيم المرتبت سړي په خدمت کي څه شی د تعظيم او تکريم د مخه پيښ کړي د هديې يو خاص اړخ هم دادی چي په دنيوي توګه سره د هغه تعلق په طرفين سره دی په دې توګه چي کوم سړی چاته څه شی هديه کي نو هغه په دنيا کي د هغه بدله هم ترلاسه کوي چي چاته هغه دا هديه ورکړې ده هغه هغه ته هم څه وخت څه شی د هديې په توګه ورکوي کله چي په صدقه کي د دې سوال نه پيدا کيږي.

د تمليک مسئله

﴿۱۷۳۳﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ فِي بَرِيرَةَ ثَلَاثُ سُنَنٍ إِحْدَى السُّنَنِ أَنَّهَا

د حضرت عائشې ﷺ څخه روايت دئ چي د بريرې (د بي بي عائشې مينځي) له کبله درې سنت په وجود کي راغلل يو خو دا چي هغه

عُتِقَتْ فَخُيِّرَتْ فِيْ زَوْجِهَا وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ وَدَخَلَ

آزاده سوه او اختيار ورکړل سو چي هغه خپل خاوند قائم وساتي، دوهم دا چي رسول الله ﷺ وفرمايل د مينځي ميراث د هغه چا دئ څوک چي يې آزاده کړي. دريم دا چي

رَسُوْلُ اللهِ ﷺ وَالْبُرْمَةُ تَفُوْرُ بِلَحْمٍ فَقُرِّبَ إِلَيْهِ خُبْزٌ وَأُدْمٌ مِنْ أُدْمِ الْبَيْتِ

رسول الله ﷺ کور ته تشريف راوړ او وه يې ليدل چي د غوښو کټو بنه په جوش باندي ده بيا رسول الله ﷺ ته ډوډی او د کور سبزيجات وړاندي سول،

فَقَالَ أَلَمْ أَرَ بُرْمَةً فيها لحم؟ قالوا: بَلٰى وَلٰكِنْ ذٰلِكَ لَحْمٌ تُصُدِّقَ بِهِ عَلَى

رسول الله ﷺ وفرمايل: ايا کټو نه ده پخه چي په هغه کي غوښه وه؟ عرض يې وکړ: هو، مګر هغه د صدقې غوښه ده چي

بَرِيرَةَ وَأَنْتَ لَا تَأْكُلُ الصَّدَقَةَ قَالَ هو عَلَيْهَا صَدَقَةٌ وَلَنَا هَدِيَّةٌ. متفق عليه.

بريره ته ورکړل سوه او تاسو صدقه نه خورئ، رسول الله ﷺ وفرمايل: دا غوښه د بريره لپاره صدقه ده او زموږ لپاره هديه ده. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري)، ۹\۴۰۴، رقم: ۵۲۷۹ ومسلم: ۲\۱۱۴۴، رقم: ۱۴- ۱۵۰۴.

د لغاتو حل: (البُرمة): القدر (دېګ).

تشريح: د حديث د اولو الفاظو مطلب دادی چي بريره ﷺ چي د بي بي عائشې رضي الله عنها آزاده سوې مينځه وه د هغې په سبب درې شرعي احكام نافذ سوه اول حكم دا چي بريره ازاده سوه نو هغې ته اختيار ورکړه سو كه څه هم د خپل خاوند مغيث په نكاح كي پاته سي يا د هغه څخه بېلوالی اختيار کړي.

دې ته د علماء په نزد خيار عتق ويل كيږي يعني كومه مينزه چي د چا په نكاح كي وي نو د ازاد كيدو وروسته هغې ته اختيار دی كه غواړي نو د خاوند په نكاح كي دي پاته سي او كه غواړي نو بېلوالی دي ځيني وکړي مګر امام شافعي رحمة الله عليه فرمائي مينزي ته به دا اختيار هغه وخت حاصل وي كله چي د هغه خاوند غلام وي حنفيه وائي د هغه خاوند كه څه هم غلام وي يا ازاد هغه به په دواړو صورتونو كي مختاره وي.

د بريره خاوند مغيث غلام وو كله چي بريره د ازاد كيدو وروسته د هغه څخه جلاولای اختيار کړه ګويا هغه يې قبول نه کړ نو مغيث ډير پريشانه سو تر دې چي هغه د بريره په عشق او فراق كي په ژړا او فرياد په كولو سره ګرځېدی خو پر بريره باندي د دې هيڅ أثر ونه سو او د هغه څخه جلا سوه.

د بريره په سبب دوهم حكم دا نافذ سو ولاء يعني د مينزي ميراث د هغه سړي لپاره دی چا چي هغه ازاده كړې وه د دې تفصيل دادی چي بريره د يو يهودي مينزه وه هغه مكاتب کړه يعني يهودي هغې ته ويلي وه كه ته دومره درهمه راکړې نو ازاده به سې كوم وخت چي بريره په مطلوبه شمير درهم د جمع كولو څخه عاجزه سوه نو د بي بي عائشې رضي الله عنها په خدمت كي حاضره سوه كه هغه څه ورکړي نو خپل مالک ته په وركولو سره ازادي حاصله کړي بي بي عائشې رضي الله عنها ورته وفرمايل د خپل مالک څخه پوښتنه وکړه كه هغه تا خرڅوي نو زه به دي رانيسم بريره خپل مالک ته ورغله هغه ته يې د بي بي عائشې رضي الله عنها خواهش بيان کړ هغه خرڅولو ته تيار سو خو هغه دا هم وويل زه به په دې شرط تا خرڅه كړم چي ولاء يعني د بريره د ميراث به موږ حقداره يو بي بي عائشې رضي الله عنها رسول الله ﷺ ته دا خبر ورکړ چي يهودي داسي وائي او د هغه دا شرط دی رسول الله ﷺ وفرمايل يهودي غلط وائي، د ميرات حق د هغه چا دی چي هغه ازاده کړي اې عائشې ته هغه په رانيولو سره ازاده كړه د هغه ميراث به ستا وي د يهودي دا شرط باطل دی.

دریم حکم چي د بریره په سبب نافذ سو د هغه ذکر د حدیث په اخر کي سوی دی د دې حاصل او مطلب دادی که مستحق زکوة ته د زکوة مال ورکړه سي او مستحق زکوة هغه مال په اخستو سره یو داسي سړي ته ورکړي چي د زکوة مستحق نه وي نو د هغه لپاره به دا مال حلال او جائز وي ځکه چي زکوة ورکونکی خو یو صحیح او مستحق سړي ته مال ورکړ او هغه مال د هغه مستحق زکوة ملکیت سو اوس هغه چي کوم سړي ته خپل مال ورکوي جائز او صحیح به وي په اصطلاح کي دې ته تملیک ویل کیږي کوم چي جائز او حلال دی.

د تحفې بدله ورکول

﴿۱۷۳۴﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْبَلُ الْهَدِيَّةَ وَيُثِيبُ عَلَيْهَا. رواه البخاري

د حضرت عائشي ﷺ څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ به هدیه قبلول او د هغې بدله به یې ورکول. بخاري

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۲۱۰، رقم: ۲۵۸۵.

معمولي شی قبلول

﴿۱۷۳۵﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ دُعِيتُ إِلَى كُرَاعٍ لَأَجَبْتُ وَلَوْ أُهْدِيَ إِلَيَّ ذِرَاعٌ لَقَبِلْتُ. رواه البخاري

د حضرت ابوهریرة ﷺ څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: که د پسه د پنډۍ ما ته بلنه راکړل سي نو زه به یې قبلوم او که ما ته یو ورون په تحفه کي راکړل سي نو ره یې قبلوم (مراد ادنی او معمولي شی دئ) بخاري.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۵\۱۹۹، رقم: ۲۵۶۸.

تشریح: کراع د پسه ورون ته وائي د رسول الله ﷺ مطلب دادی که یو سړی ماته یوازي د بزې پنډۍ چي یو معمولي شی دی د خوراک لپاره راواستوي نو زه به د هغه دعوت قبول کړم همداسي رسول الله ﷺ دا هم وفرمایل که یو سړی ماته د تحفې په توګه د بزې لاس هم راواستوي نو زه به یې په ډیري خوشحالي سره قبول کړم.

په دې ارشاد کې دې ته اشاره ده چې رسول الله ﷺ به د الله تعالی د مخلوق سره په ډېر تواضع، شفقت او محبت سره مخامخ کېدی، رسول الله ﷺ دا نه غوښتل چې د ده د ذات مبارک په وجه یو د کوچني ته هم د معمولي درجې تکلیف ورسیږي هغه د خپل ځان د کمترۍ احساس ونه کړي ګویا نبي کریم ﷺ د دې ارشاد په ذریعه د دې خبرې ترغیب هم ورکړ که یو سړی تا سو ته د ډېرې زیاتې معمولي درجې تحفه راوړي نو هغه په خوشحالي او رغبت سره قبوله کړې.

د مسکین پیژندنه

﴿۱۷۳۶﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ الْمِسْكِينُ

د حضرت ابو هریرة رضی الله عنه څخه روایت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمایل: مسکین هغه څوک نه دئ

الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللُّقْمَةُ وَاللُّقْمَتَانِ وَالتَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ وَلَكِنْ

چې د خلکو څخه یې غواړي او هغه یوه ګوله یا دوې ګولې یا یوه خرما یا دوې خرماوې ورکړي

الْمِسْكِينُ الَّذِي لَا يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ وَلَا يُفْطَنُ بِهِ فَيُتَصَدَّقُ عَلَيْهِ وَلَا يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ. متفق عليه.

بلکه مسکین هغه دئ چې دومره مال نه لري چې هغه بې پروا کړي او نه چا ته د هغه محتاج کېدل معلوم وي. چې هغه ته صدقه ورکړل سي او نه هغه چا ته د غوښتلو لپاره ورسي. بخاري او مسلم.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۳۴۱\۳، رقم: ۱۴۷۹، ومسلم ۷۱۹\۲، رقم: ۱۰۱- ۱۰۳۹.

تشریح: لکه څرنګه چې په قرآن کریم کې د زکوة او صدقاتو ارزښت او فضیلت بیان سوی دی همدا سې الله تعالی په قرآن کریم کې د زکوة مصارف (ورکسان) هم بیان کړي دي، د الله تعالی ارشاد دی:

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ

ژباړه: بېله شکه د صدقې مال یوازې د فقیرانو، مسکینانو، عمالو او د مؤلف القلوب (یعني هغه خلکو لپاره چې د هغوی زړه مائل کړل سي) او د غلامانو په ازادولو کې او د پوروړي د پور ادا کولو لپاره او د الله تعالی په لار کې د خرڅولو لپاره او د مسافر لپاره دی.

په دغه آيت كريمه كي اته ډوله خلك بيان سوي دي چي د صدقو مال مثلا زكوة او داسي نورو د اخستلو مستحقين وي، د دوی پرته بل چاته د زكوة مال وركول جائز نه دي په دوی كي د حنفيه په نزد د مولفة القلوب برخه ساقط سوې ده ځكه چي د هغوی په نزد د زكات مستحقين يوازي پر اوو ډولو باندي پاته سوي دي، مولفة القلوب د اسلام په لومړني زمانه كي رسول الله ﷺ به د ځنيو خلكو د زړه مائله كولو لپاره د صدقاتو مال وركوی، په هغوی كي به ځيني كافران وه چي هغوی ته د وركولو څخه مقصد دا وو چي د هغوی په زړه كي د اسلام مينه پيدا سي او مسلمان سي، او ځيني كافرانو ته له دې كبله وركول كيدی چي هغوی د خپلو فلانونو او بدامنۍ د كارو څخه لاس واخلي، ځيني خلك داسي هم وه چي نوي په اسلام كي داخل سوي وه هغوی ته په دې وجه زكوة وركول كيدی چي د هغوی په زړه كي د اسلام بنياد ټينګ سي.

په هر حال د حديث مطلب دادی چي په دغه آيت كي د كومو مسكينانو ذكر سوی دی د هغوی څخه هغه مسكين مراد نه دی كوم چي په عام توګه ورته مسكين ويل كيږي او د هغوی كار دا وي چي د سوال كولو لپاره دروازه پر دروازه ګرځي، كومي دروازې ته چي ورسيږي د ډوډۍ يوه ټوټه يا لږ اوړه په جوال كي اچولو سره يې رخصت كړي، مګر حقيقي مسكين خو هغه وي چي د اوربشو ډوډۍ هم تر لاسه نه كړي مګر د هغوی د شرافت او عزت دا حالت وي چي د هغوی په خوا كي اوسيدونكي همسايګان هم د هغوی اصل حقيقت نه پيژني هغوی د خلكو مخكي لاس نه اوږدوي د خپل اړتيا لاس په خپرولو سره كور په كور نه ګرځي مګر هغوی پر خپل الله ﷻ باندي باور او يقين لري او په خپلو كورونو كي په صبر سره ناست وي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د نبوي كورنۍ ازاد كړي غلام ته زكات وركول

﴿۱۷۳۷﴾: وَعَنْ اَبِيْ رَافِعٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ رَجُلًا مِنْ بَنِي مَخْزُومٍ

د حضرت ابو رافع ﷛ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ د بني مخزوم يو سړی

عَلَى الصَّدَقَةِ فَقَالَ لِأَبِي رَافِعٍ اصْحَبْنِي كَيْمَا تُصِيبَ مِنْهَا فَقَالَ لَا حَتَّى آتِيَ

د زكوة وصولولو لپاره وټاكئ، هغه ابو رافع ته وويل چي ته هم زما سره ولاړ سه چي تا ته هم د زكوة څخه څه تر لاسه سي، ابو رافع ورته وويل: تر څو چي

رَسُولَ اللهِ ﷺ فَأَسْأَلَهُ فَانْطَلَقَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلَهُ فَقَالَ إِنَّ الصَّدَقَةَ لَا

د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه ونه کړم نه د رسره ځم، نو ابورافع د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سو او د هغه سړي سره يې د تلو اجازه وغوښتل رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: زکاة

تَحِلُّ لَنَا وَإِنَّ مَوَالِيَ الْقَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ. رواه الترمذي و ابوداؤد والنسائي

موږ خلکو (يعني بنو هاشم) لپاره حلال نه دئ او د بنو هاشم آزاد کړل سوی غلام هم د بنو هاشم په حکم کي داخل دئ. ترمذي، ابوداؤد، نسائي.

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\۲۹۸، رقم: ۱۶۵۰، والترمذي ۳\۴۶، رقم: ۶۵۷، والنسائي ۵\۱۰۷، رقم: ۲۶۱۱.

تشريح: حضرت ابو رافع رضي الله عنه د رسول الله ﷺ ازاد سوی غلام وو، رسول الله ﷺ هغه د زکوة مال اخستو څخه منعه کړی، ځرنګه چي موږ ته د زکوة مال اخستل صحيح نه دی همداسي ستا لپاره هم د زکوة مال اخستل حلال نه دي نو دديځ څخه معلومه سوه چي د بني هاشم غلامانو ته هم د زکوة مال اخستل رواه نه دی.

زکات د چا لپاره حلال نه دئ

﴿۱۷۳۸﴾: وَعَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن عمرو رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِيٍّ وَلَا لِذِي مِرَّةٍ سَوِيٍّ. رواه الترمذي وابوداؤد والدارمي و رواه احمد والنسائي وابن ماجه عن ابي هريرة.

د شتمن لپاره زکوة اخيستل رواه نه دئ او نه د هغه چا لپاره چي روغ او توانا وي (او د کار کسب کولو توان لري)،. ترمذي ابوداؤد، نسائي، دارمي، احمد، ابن ماجه د ابوهريرة څخه.

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\۲۸۵، رقم: ۱۶۳۴، والترمذي ۳\۴۲، رقم: ۶۵۲، والدارمي ۱\۴۷۲، رقم: ۱۶۹۹.

تشريح: غني (شتمن) پر درې ډوله وي: اول هغه سړی چي پر هغه زکوة فرض وي يعني هغه سړی د نصاب خاوند وي او د هغه پر نصاب باندي يو کال تير سوی وي، دوهم هغه سړی چي د زکوة اخيستو ور نه وي او پر هغه سرمايه او قرباني کول واجب وي يعني هغه سړی چي د چا

سره د ضرورت اصلیه څخه پرته د نصاب په اندازه یعني پنځه ویشت نیم تولې د سپینو زرو په اندازه مال وي، دریم هغه سړی چي د هغه لپاره د صدقې مال خو حلال وي مګر هغه ته د سوال لاس غزول حرام وي یعني هغه سړی چي د یوې ورځي ډوډۍ او د ستر پټولو لپاره د جامو خاوند وي.

د روغ رمټ مطلب دادی لکه څرنګه چي د غني لپاره د زکوة مال حلال نه دی همداسي د هغه سړي لپاره هم زکوة حلال او جائز نه دی کوم چي روغ رمټ وي یعني د هغه اندامونه سالم او قوي وي او هغه پر دومره ګټه کولو باندي قادر وي چي د هغه په ذریعه خپل ځان او کورنۍ وساتل سي، د امام شافعي رحمة الله علیه مذهب ددغه حدیث سره سم دی د هغه په نزد د یو داسي سړي لپاره د زکوة مال اخستل حلال نه دی کوم چي د ګټي وړ وي مګر د حنفیه مذهب دادی چي هر هغه سړي ته زکوة اخستل حلال دی کوم چي د پورتني نصاب خاوند نه وي که څه هم هغه روغ رمټ او د ګټي قابل وي.

رسول الله ﷺ هغه اړو صحابه کرامو ته د صدقو او زکوة مال ورکړ حال دا چي هغوی روغ جوړ هم وه او د ګټي وړ هم وه او تر پایه پوري د رسول الله ﷺ دا معمول وو.

د دغه حدیث په اړه ویل سوي دي چي یا خو دا منسوخ دی یا د دې حدیث مراد ظاهر دی چي کوم سړی روغ او جوړ وي او د مزدورۍ په کولو سره د خپل ځان او کورنۍ لپاره د ژوند تېرولو د اسباب برابرولو قدرت او طاقت لري نو د هغه لپاره دا غوره او مناسب نه دهٔ چي هغه د زکوة او صدقو مال په اخستو سره پر دغه ذلت باندي مطمئن او راضي سي او د تهولني یو ناکاره سړی جوړ سي مګر د هغه لپاره خو غوره او اولی داده چي هغه د خپلو لاسو په ذریعه خپله محنت او ګټه وکړي او همداسي په ماحول کي عزت مند ژوند تیر کړي.

زکات دچا لپاره حلال نه دئ

﴿۱۷۳۹﴾: عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بْنِ عَدِيِّ بْنِ الْخِيَارِ قَالَ أَخْبَرَنِي رَجُلَانِ أَنَّهُمَا أَتَيَا

د حضرت عبید الله بن عدي بن الخیار رضی الله عنه څخه روایت دئ چي ما ته دوو کسانو بیان وکړ چي

النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَهُوَ يُقَسِّمُ الصَّدَقَةَ فَسَأَلَاهُ

هغوی په حجة الوداع کي د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سول، دغه وخت رسول الله ﷺ د زکوة مال ویشئ، هغوی د رسول الله ﷺ څخه د زکوة مال وغوښتئ،

مِنْهَا فَرَفَعَ فِينَا الْبَصَرَ وَخَفَضَهُ فَرَآنَا جَلْدَيْنِ فَقَالَ إِنْ شِئْتُمَا أَعْطَيْتُكُمَا

رسول الله ﷺ هغوی ته په غور سره وکتل بیا یې لاندي باندي ورته وکتل او موږ دواړه یې قوي وليدلو بيا يې وفرمايل: كه تاسو غواړئ نو زه به يې تاسو ته دركړم

وَلَا حَظَّ فِيهَا لِغَنِيٍّ وَلَا لِقَوِيٍّ مُكْتَسِبٍ . رواه ابوداؤد والنسائي .

مگر په دې كي نه خو د شتمن برخه سته او نه د هغه چا چي د كار او كسب توان لري. ابوداؤد، او نسائي

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\ ۲۸۵، رقم: ۱۶۳۳، والنسائي ۵\ ۹۹- ۱۰۰، رقم: ۲۵۹۷.

تشريح: (حجة الوداع) د رسول الله ﷺ اخري حج ته وائي چي په هغه كي رسول الله ﷺ د الله تعالى د احكامو وضاحت وكړ او خلكو ته يې دا وويل او بيا د هغه څخه څو مياشتي وروسته د رفيق اعلى سره يو ځای سو يعني وفات سو .

د امام شافعي رحمة الله عليه د مذهب سره سم د حديث د اخري جملو مطلب به دا وي چي ستاسو خلكو لپاره د صدقې مال خوړل حرام دی مگر كه تاسو حرام مال خوړل غواړی نو زه يې دركوم گويا رسول الله ﷺ د زجر په توگه همداسي ارشاد وفرمايه .

د حنفيه په نزد د دې مطلب دادی كه تاسو د دې مال څخه اخستل غواړی نو زه به يې دركوم مگر په دې پوه سی چي كوم سړی روغ او جوړ وي او پر كټي باندي قدرت لري د هغه لپاره د صدقې مال خوړل هيڅ مناسب كار نه دی .

په ځينو حالاتو كي د غني لپاره زكوة

﴿۱۷۴۰﴾: وَعَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ مُرْسَلاً قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ

د حضرت عطاء بن يسار څخه مرسلا روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: زكوة روا نه دی

لِغَنِيٍّ إِلَّا لِخَمْسَةٍ لِغَازٍ فِي سَبِيلِ اللهِ أَوْ لِعَامِلٍ عَلَيْهَا أَوْ لِغَارِمٍ أَوْ لِرَجُلٍ اشْتَرَاهَا

د شتمن لپاره ، مگر يوازي د پنځو كسانو لپاره حلال دئ: د خدای ﷻ په لار كي جهاد كونكي لپاره ،دوهم د زكوة كاركونكي لپاره، دريم د تاوان پوره كولو والا لپاره، څلورم د هغه چا لپاره چي د يو مفلس څخه د زكوة مال خريد كړي،

بِمَالِهِ أَوْ لِرَجُلٍ لَهُ جَارٌ مِسْكِينٌ فَتُصُدِّقَ عَلَى الْمِسْكِينِ فَأَهْدَى الْمِسْكِينُ

لِلْغَنِيِّ. رواه مالك و ابوداؤد و في رواية لابي داؤد عن ابي سعيد او ابن السبيل

پنځم د هغه چا لپاره چې د هغه همسايه غريب وي او هغه ته زکوة ورکړل سي او هغه د زکوة د مال څخه هغه غني ته هديه ورکړې وي. مالک، ابوداؤد، د ابوداؤد په يوه روايت کي دي چي ابو سعيد څخه د مسافر لفظ هم نقل دئ.

تخريج: الامام مالک في الموطا ۱\ ۲٦۸، رقم: ۲۹. وابوداؤد: ۲\ ۲۸٦، رقم: ۱٦۳۵.

تشريح: د تاوان زغمونکي غني څخه مراد هغه مالداره او غني دی چي هغه ته د يو تاوان او جرمانې په توګه يو لوئ شمير يا د څه مال يوه لويه برخه ادا کول وي که څه هم هغه مالداره وي خو د هغه پر ذمه د تاوان او جرمانې کوم شمير يا مال چي وي هغه د هغه د موجوده مال او شمير څخه هم زيات دی نو د هغه لپاره جائز او حلال وي چي هغه زکوة په اخستو سره د هغه سره تاوان هم پوره کړي اوس هغه تاوان که د ديت په صورت کي وي يا په دا شکل کي وي چي يو سړی د بل پوروړی وو هغه طرفين د جنګ جګړي څخه د ساتلو لپاره يا په څه بلي وجي د هغه سړي پور پر خپله ذمه واخستی چي د هغه د خوا څخه دا قرض به زه ادا کوم په دې وجه هغه پوروړی سو يا دا شکل هم مراد اخستل کيږي چي هغه خپله د چا پوروړی وي او خپل پور د ادا کولو لپاره هغه ته د رقم او مال ضرورت وي د امام شافعي رحمة الله عليه د مذهب سره سم هغه غازي چي غني مالداره وي زکوة اخستلای سي او هغه ته زکوة اخستل صحيح دي مګر د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه په نزد هغه ته زکوة ورکول جائز نه دی ځکه چي په نورو حديثونو کي مطلقا غني ته زکوة د ورکولو څخه منعه فرمايل سوې ده د غني لپاره د صدقو مال حلال نه دی بيا دا چي رسول الله ﷺ حضرت معاذ رضي الله عنه ته چي کوم حکم فرمايلی وو په هغه کي رسول الله ﷺ دا ارشاد فرمايلی وو چي کوم قوم ته ته تللی يې د هغه قوم د مالدارانو څخه زکوة وصول کړه او د هغوی پر مسکينانو او فقيرانو باندي يې تقسيم کړه هغه حديث چي په هغه کي د حضرت معاذ رضي الله عنه په باره کي مذکوره حکم نقل دی دلته د ذکر سوي حديث څخه زيات قوي دی.

د دې څخه ماسيوا په حديث کي چي ذکر سوی دی هغه په ټولو صورتونو کي په متفقه توګه سره د ټولو امامانو په نزد صحيح دی زکوة وصولونکي ته خو د زکوة مال اخستل ځکه صحيح دی چي هغه د خپل محنت او عمل اجرت اخلي په دې صورت کي د هغوی فقيران او غنيان دواړه برابر دي، تاوان وړونکی که څه هم غني وي مګر پر هغه چي کوم پور يا مطالبه د هغه د موجوده مال څخه د زياتي په وجه د هغه د مال څخه د نه کيدو برابر ده همدا سي د

پاته دوو صورتونو معامله هم ظاهره ده چي زکوة مستحق زکوة ته حاصل سو نو لکه هغه سړی چي خپلي محلې ته ورسیدی و هغه مستحق زکوة د هغه مال مالک سو اوس که غواړي هغه دي خرڅ کړي که غواړي چاته دي يې د تحفې په توګه ورواستوي.

د زکات وېش الله جل جلاله کړئ دئ

﴿۱۷۲۱﴾: وَعَنْ زِيَادِ بْنِ الْحَارِثِ الصُّدَائِيِّ قَالَ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت زیاد بن الحارث الصدائي رضي الله عنه څخه روایت دئ چي زه د رسول الله ﷺ ته راغلم

وَسَلَّمَ فَبَايَعْتُهُ فَذَكَرَ حَدِيثًا طَوِيلًا فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ أَعْطِنِي مِنَ الصَّدَقَةِ

او د رسول الله ﷺ په لاس مي بیعت وکړ، د دې وروسته هغه يو اوږد حدیث بیان کړ بیا يې وویل: يو کس د نبي کريم ﷺ په خدمت کي حاضر سو او د زکوة مال يې وغوښتئ

فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَرْضَ بِحُكْمِ نَبِيٍّ وَلَا غَيْرِهِ فِي

، رسول الله ﷺ هغه ته وفرمايل: د زکوة په اړه الله تعالی نه خو د يو نبي په حکم راضي سو او نه د غير نبي

الصَّدَقَاتِ حَتَّى حَكَمَ فِيهَا هُوَ فَجَزَّأَهَا ثَمَانِيَةَ أَجْزَاءٍ فَإِنْ كُنْتَ مِنْ تِلْكَ الْأَجْزَاءِ أَعْطَيْتُكَ. رواه ابوداؤد.

بلکه خپله الله تعالی د زکوة مصرف (وړ) بیان کړ، الله تعالی زکوة پر اته برخو ويشلئ دئ يعني د اتو ډولو کسانو لپاره الله تعالی د زکوة مال حلال کړئ دئ که ته د هغو اتو کسانو څخه يې نو زه به زکوة درکړم. ابوداؤد.

تخریج: سنن ابي داؤد: ۲\۲۸۱ - ۲۸۳، رقم: ۱۶۳۰.

تشریح: آیت کریمه (انما الصدقات للفقراء والمساکين الاية) چي په هغه کي د زکاة د مستحقينو ذکر سوی دی چي ذکر يې لږ مخکي وسو، د دې ایت سره سم د زکوة د مستحقينو شمیر اته داسي ښيي: اول فقير، دوهم مسکين، دريم عاملين زکوة، څلورم مولفة قلوب، د دې په باره کي ښودل سوي دي چي د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه په نزد د تاليف قلب مصرف اوس نسته، پنځم غلام، شپږم پوروړی يا تاواني، اووم د الله تعالی په لار کي جهاد کونکی. د حج د سفر مسافر او طالب علم، اتم مسافرين.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

حضرت عمر رضي الله عنه او دزكات شيدې

﴿۱۷۴۲﴾: عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ أَنَّهُ قَالَ شَرِبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لَبَنًا فَأَعْجَبَهُ

د حضرت زيد بن اسلم رحمه الله څخه روايت دئ چي عمر بن الخطاب رضي الله عنه يوه ورځ شيدې وچښلې او ښه پر ولګېدلې،

فَسَأَلَ الَّذِي سَقَاهُ مِنْ أَيْنَ هَذَا اللَّبَنُ فَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ وَرَدَ عَلَى مَاءٍ قَدْ سَمَّاهُ فَإِذَا

چا چي شيدې ورکړې وې د هغه څخه يې پوښتنه وکړه چي دا شيدې د کوم ځای دي؟ هغه ورته وويل: د اوبو يو ځای ته

نَعَمٌ مِنْ نَعَمِ الصَّدَقَةِ وَهُمْ يَسْقُونَ فَحَلَبُوا لِي مِنْ أَلْبَانِهَا فَجَعَلْتُهُ فِي

د زکوة اوښان راغلل هلته يې اوبه چښلې، د اوښانو خاوند د هغه شيدې ولوښلې او دا لږ شيدې

سِقَائِي فَهُوَ هَذَا فَأَدْخَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَدَهُ فَاسْتَقَاءَهُ. رواه مالك و البيهقي في شعب الايمان

ما په خپل ژي کي واچولې دا هغه شيدې دي، عمر رضي الله عنه په خوله کي ګوته ننه ايستل او هغه شيدې يې قی کړې. مالک، بيهقي په شعب الايمان کي.

تخريج: الامام مالک في الموطا ۱\۲۶۹، رقم: ۳۱، البيهقي في شعب الايمان ۵\۶۰، رقم: ۵۷۷۱.

تشريح: د حضرت عمر رضي الله عنه دا عمل د کمال تقوی او د ډير زياتي پرهيزګاري پر بناء وو کنه تر څو چي د مسئلې خبره ده دا خو ښودل سوي دي مستحق زکوة د زکوة مال د مالک کيدو وروسته که هغه چا غير مستحق زکوة ته هبه کړل يا د تحفې په توګه يې ورکړي نو هغه په استعمال کي راوستل او هغه خوړل جائز دي په تيرو صفحاتو کي چي د بريره کومه واقعه تيره سوې ده په هغه کي رسول الله صلى الله عليه وسلم د دې مسئلې جواز بيان فرمايلی دی.

===========

بَابُ مَنْ لاَ تَحِلّ لَهُ الْمَسْئَلَةُ وَمَنْ تَحِلّ لَهُ

چا ته سوال کول روا نه دي او چا ته روا دی

علماء ليکي د کوم سړي سره چي د يوې ورځي په اندازه غذا او د ستر پټولو په اندازه جامه وي نو هغه ته د چا مخکي د سوال لاس زغول نه دی پکار ځکه چي بغير ضرورت او حاجت غوښتل حرام دي هو د کوم سړي سره چي د يوې ورځي غذا او د ستر پټولو په اندازه جامه نه وي نو د هغه لپاره سوال کول حلال دی کوم محتاج او فقير چي د يوې روځي د غذا مالک وي او هغه د ګټي قدرت لري نو هغه ته زکوة اخستل خو حلال دی خو د خلکو څخه سوال کول ورته حرام دی کوم مسکين او محتاج ته چي د يوې ورځي غذا هم حاصله نه وي او هغه د ګټلو قدرت هم نه لري نو هغه ته سوال کول حلال دی.

نووي رحمة الله عليه د مسلم په شرح کي ليکلي دي د علماء په دې خبره اتفاق دی چي بغير د ضرورت او حاجته د خلکو څخه غوښتل منعه دي البته کوم سړی چي د ګټي قدرت لري د هغه په باره کي اختلافي اقوال دي زيات صحيح قول خو دا دی چي داسي سړي ته چي په ګټلو سره خپله ګزاره کولای سي د خلکو څخه سوال کول ورته حرام دي مګر ځيني حضرات ورته مکروه وائي هغه هم په درو شرطونو سره اول دا چي په سوال کولو سره خپل ځان ذليل نه کړي دوهم دا چي په غوښتلو کي د مبالغې کار وانه خلي دريم دا چي د کوم سړي څخه سوال کوي هغه ته تکليف نه ورسوي که په دې درو شرطونو کي يو هم پوره نه وي نو بيا سوال کول بالاتفاق حرام دی.

ابن مبارک رحمة الله عليه نقل کړي دي هغه فرمائي کوم سوالګر چي د الله لپاره، په ويلو سره سوال وکړي نو ماته ښه نه معلوميږي چي هغه ته څه ورکړه سي ځکه چي دنيا او د دنيا شيان کمتر او حقير دي کله چي هغه د دنيا د يو شي لپاره د لوجه الله په ويلو سره سوال وکړي نو ګويا هغه د هغه شي لويي او عزت وکړ چي الله تعالی کمتر او حقير ګرځولی دی داسي سړي ته د زجر او تنبيه له مخي هيڅ ورکول نه دي پکار او که يو سړی په دې ويلو سره سوال وکړي چي بحق الله يا بحق محمد راکړه نو هغه ته څه ورکول نه واجب کيږي او که يو سړی خپل څه غلط او درواغ او حاجت او ضرورت په ظاهريدو سره د چا څخه څه واخلي نو هغه د هغه شي نه مالک کيږي که څه هم هغه شی د هغه په حق کي ناجائز او حرام کيږي همداسي که يو سړی چاته دا ووائي چي زه سيد يم او ماته د فلاني شي يا دومره روپو ضرورت دی او هغه سائل سيد په ګټلو

سره د هغه سوال پوره کړي خو په حقیقت کي هغه سید نه وي نو هغه هم د هغه غوښتلي شي مالک نه دی چي په نتیجه کي هغه شی د هغه په حق کي ناجائز او حرام دی.

همداسي که یو سړی سوالګر ته د نیک بخت او صالح په ګڼلو سره څه شی ورکړي حال دا چي هغه سائل په باطني توګه سره ګناه کار وي، که ورکونکي ته د هغه د ګناه خبر سوی وای نو هغه شی به یې نه ورکولای، نو په دې صورت کي هم سائل د هغه مالک نه دی هغه شی د هغه لپاره حرام دی او هغه شی د هغه مالک ته دوهم وار ورکول پر هغه واجبېږي که یو سړی چاته د هغه د بدزباني یا د هغه د چغل خوري د مضر اثراتو څخه د ساتلو لپاره څه شی ورکړي نو هغه شی به د هغه په حق کي حرام وي.

او که یو فقیر یو سړي ته د غوښتلو لپاره راسي او د هغه لاس او پښې ور مچ کړي چي د هغه په وجه د هغه سوال پوره کړي نو دا مکروه دي مګر هغه سړي ته پکار ده چي هغه فقیر خپل لاس او پښې مچولو ته نه پرېږدي.

هغه سائل او فقیرانو ته هیڅ ورکول نه دي پکار چي نغاره، ډول یا هارمونیم او داسي نور شیان ږغوي په دروازه کي سوال کوي او ګرځي، او سازکونکی (ډم) خو تر ټولو بد تر دی.

اَلْفَصْلُ الْاَوَّلُ (لومړی فصل)

سوال کول چاته روا دئ

﴿۱۷۴۲﴾: عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ مُخَارِقٍ الْهِلَالِيِّ قَالَ تَحَمَّلْتُ حَمَالَةً فَأَتَيْتُ رَسُولَ

د حضرت قبیصه بن خارق الهلالي رضی الله عنه څخه روایت دئ چي ما د یو پور ضمانت پر غاړه واخیستئ، بیا زه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سوم

اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْأَلُهُ فِيهَا فَقَالَ أَقِمْ حَتَّى تَأْتِيَنَا الصَّدَقَةُ فَنَأْمُرَ

د پور د اداکولو لپاره مي سوال وکړ، رسول الله ﷺ وفرمایل: یو څو ورځي تم سه موږ ته د زکوة مال راتلونکی دئ د هغه څخه به یې درکړو،

لَكَ بِهَا قَالَ ثُمَّ قَالَ يَا قَبِيصَةُ إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ إِلَّا لِأَحَدِ ثَلَاثَةٍ رَجُلٍ

بیا رسول الله ﷺ وفرمایل: اې قبیصه! سوال کول یوازي درو کسانو ته جائز دي:

تَحَمَّلَ حَمَالَةً فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَهَا ثُمَّ يُمْسِكُ وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ

يو هغه چا ته چي د يو پور ضمانت يې کړې وي هغه ته دومره اندازه غوښتل جائز دي چي په هغه سره خپل پور ادا کړي او د هغه وروسته بيا څه ونه غواړي، دوهم هغه کس ته چي په يو آفت او

جَائِحَةٌ اجْتَاحَتْ مَالَهُ فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ قِوَامًا مِنْ عَيْشٍ أَوْ

ستونزه کي اخته وي هغه ته دومره غوښتل پکار دي چي په هغه سره يې ضرورت پوره سي يا

قَالَ سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ حَتَّى يَقُومَ ثَلَاثَةٌ مِنْ ذَوِي الْحِجَا

ژوند يې قائم سي، دريم هغه کس ته چي لوږه پر راسي او د محل درې کسان دده شاهدي ورکړي

مِنْ قَوْمِهِ لَقَدْ أَصَابَتْ فُلَانًا فَاقَةٌ فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ قِوَامًا مِنْ

چي اوږى دئ نو هغه ته هم سوال کول جائز دي يوازي دومره چي ژوند يې پر قائم پاته سي.

عَيْشٍ أَوْ قَالَ سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ فَمَا سِوَاهُنَّ مِنَ الْمَسْأَلَةِ يَا قَبِيصَةُ سُحْتًا

يَأْكُلُهَا صَاحِبُهَا سُحْتًا. رواه مسلم.

ددې خلکو څخه پرته اې قبيصه! بل چا ته سوال کول صحيح نه دي او که يو څوک ددې څخه پرته سوال کوي نو دا سوال حرام دئ او هغه حرام مال خوري. مسلم

تخريج: صحيح مسلم: ۲\۷۲۲، رقم: ۱۰۹- ۱۰۴۴.

تشريح: حماله هغه مال ته وائي چي پر يوه سړي د ديت په توګه څو خلکو ته مال ورکول ضروري وي او څوک دوهم سړی د هغه مال د عدم ادائيګي په وجه په خپلو کي جنګ جګړي د ختمولو لپاره په مينځ کي پريوځي او هغه مال پر خپله ذمه واخلي يو د هغه په وجه پوروړی سي.
د حديث په اخري کي درې صاحب عقل او فراست خلکو شهادت چي ذکر سوی دی هغه د احتياج او ضرورت واقعي او حقيقي د کيدو لپاره په توګه د مبالغې دی او د دې خبري احساس د پيدا کولو لپاره دی چي خلک سوال کول اسان ونه ګڼي او د دې خراب کار څخه ځان وساتي.

ناحقه سوال كول روا نه دي

﴿۱۷۴۴﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ. رواه مسلم

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي د خلکو څخه د دې لپاره سوال وکړي چي د هغوی څخه مال واخلي او خپل مال زيات کړي نو هغه گويا د اور سکروټه غواړي اوس نو هغه ته اختيار دئ که ډير غواړي او يا لږ غواړي. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۷۲۰، رقم: ۱۰۵- ۱۰۴۱.

تشريح: د مال د زياتيدو مطلب دادی چي يو سړی د خپل احتياج او ضرورت په وجه نه مگر يوازي د دې لپاره د خلکو څخه سوال کوي چي د هغه مال زيات سي.

د اور د سکروټو څخه مراد د دوږخ د اور سکروټي دي د دې مطلب دادی چي داسي سړی د خپل حاجت پوره کولو لپاره نه مگر يوازي د مال زياتولو لپاره د چا څخه څه غواړي نو هغه به د خپلي دې هوس او د طمعي په وجه د دوږخ په اور کي غورځول کيږي کم يا زيات رسول الله ﷺ په توگه تنبيه ارشاد وفرمايله د دې وضاحت دادی چي بلا ضرورته د خلکو څخه سوال کول د دنيوي او اخروي اعتبار څخه په هر صورت تاواني دی او د ذلت او رسوائي باعث دی که څه هم هغه د څه حقير شي لپاره سوال وکړي او که د يو قيمتي گران او اعلی شي لپاره سوال وکړي.

د سوال كولو پای

﴿۱۷۴۵﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عُمَرٍو قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ مَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَسْأَلُ النَّاسَ حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُضْعَةُ لَحْمٍ. متفق عليه

د حضرت عبد الله بن عمرو رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: يو کس به هميشه د خلکو څخه سوال کوي تر دې چي د قيامت په ورځ به هغه په داسي حال کي راسي چي د هغه پر مخ به د غوښو يوه ټوټه هم نه وي. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۳۳۸، رقم: ۱۴۷۴، ومسلم ۲\۷۲۰، رقم: ۱۰۴- ۱۰۴۰.

تشريح: مطلب دادی چي کوم خلک بې ضرورته يوازي د کاروبار په توگه سوال کوي د قيامت په ورځ به د هغوی پر مخ به په ميدان حشر کي ذليل او رسوا کولو سره راوسته سي يا

حقیقتا به د هغوی دا حال وي چي هغوی د دې خراب او غلط فعل د سزا په توګه د هغوی پر مخ به غوښه نه وي همداسي به دا خلک د حشر په میدان کي د مخلوق خدا په مینځ کي په دې ویلو سره بې ابرو او رسوا کړه سي چي دوی په دنیا کي سوال کول خپل کاروبار ګرځولی وو نن به د هغه سزا تر لاسه کوي.

په سوال کولو کي ټینګار کول ښه نه دئ

﴿۱۷۴۶﴾: وَعَنْ مُعَاوِيَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُلْحِفُوا

د حضرت معاویة ﷺ څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: مبالغه مه کوئ

فِي الْمَسْأَلَةِ فَوَاللّٰهِ لَا يَسْأَلُنِي أَحَدٌ مِنْكُمْ شَيْئًا فَتُخْرِجَ لَهُ مَسْأَلَتُهُ مِنِّي شَيْئًا

په سوال کولو کي په الله دې مي قسم وي زما څخه چي څوک یو شی په داسي حال کي وغواړي

وَأَنَا لَهُ كَارِهٌ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيمَا أَعْطَيْتُهُ. رواه مسلم

چي د هغه ورکول زه بد ګڼم نو کوم شی چي زه ورکړم او په هغه کي دي برکت راسي (یعني دا دواړه نه سي یو ځای کیدلای) یعني څوک چي زما څخه یو شی غواړي او د هغه ورکول زه بد ګڼم نو په هغه کي دي برکت نه وي. مسلم.

تخریج: صحیح مسلم ۲\۷۱۸، رقم: ۹۹-۱۰۳۸.

د لغاتو حل: (لاتُلحِفوا): الحف في المسالة: ای الح فیها ولزمها (په فقر کي ټینګار کول).

تشریح: مطلب دادی چي دا سړی په ډیري زیاتي مبالغې سره زما څخه سوال کوي که څه هم زه د هغه سوال رد نه کړم او هغه ته زه ورکړم خو زما دا خوښه نه وي، شی او برکت دواړه یو ځای جمع کیدای نسي نو زه چي یې په ناخوښي سره کوم شی ورکړم په هغه کي برکت نه وي.

فقر کول سپکاوی دئ

﴿۱۷۴۷﴾: وَعَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت زبیر بن العوم ﷺ څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل:

لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَأْتِيَ بِحُزْمَةِ الْحَطَبِ عَلَى ظَهْرِهِ فَيَبِيعَهَا فَيَكُفَّ

په تاسو کي چي څوک خپله رسۍ واخلي او پر شا د لرګو یو پیټی راوړي هغه خرڅ کړي

اللّٰهُ بِهَا وَجْهَهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ أَعْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ. رواه البخاري

او الله تعالی د معاش په دې ذريعه د هغه عزت برقرار وساتي نو دا تر دې غوره ده چي هغه د خلکو څخه سوال وکړي او هغوی يې ورکړي يا يې نه ورکړي. بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۳۳۵، رقم: ۱۴۷۱.

د سوال نه کولو اراده کول

﴿۱۷۴۸﴾: وَعَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت حكيم بن حزام ﷛ څخه روايت دئ چي ما د رسول الله ﷺ څخه سوال وکړ

فَأَعْطَانِي ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي ثُمَّ قَالَ يَا حَكِيمُ إِنَّ هَذَا

او هغه زما سوال پوره کړ، بيا مي سوال وکړ او بيا يې راکړل، بيا يې راته وفرمايل: اې حکيم!

الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ فَمَنْ أَخَذَهُ بِسَخَاوَةِ نَفْسٍ بُورِكَ لَهُ فِيهِ وَمَنْ أَخَذَهُ

دا مال شين او خوږ دئ څوک چي دا په بې پرواهي سره تر لاسه کړي يعني د حرص او طمع څخه پرته نو په هغه کي برکت راځي او څوک چي

بِإِشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنْ

دا د نفس د طمعي سره تر لاسه کړي نو په هغه کي برکت نه راځي او د هغه حالت د هغه چا په ډول دئ چي خوري يې مگر نس يې نه مړيږي او (اې حکيمه!) لوړ لاس تر لاندي لاس غوره دئ (يعني خيرات ورکول تر اخيستلو غوره دئ)

الْيَدِ السُّفْلَى قَالَ حَكِيمٌ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أَرْزَأُ

حکيم وايي د دې وروسته ما عرض وکړ اې د الله رسوله! په هغه ذات دي مي قسم وي چي تاسو يې په حق سره راليږلي ياست او س به زه د هيچا د مال څخه څه کم نه کړم

أَحَدًا بَعْدَكَ شَيْئًا حَتَّى أُفَارِقَ الدُّنْيَا. متفق عليه

تر څو چي د دنيا څخه بيل سم. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۳۳۵، رقم: ۱۴۷۲، ومسلم ۲\۷۱۷، رقم: ۹۶- ۱۰۳۵.

د لغاتو حل: (لا ارزا): اى لا انقص ماله بالطلب منه.

﴿۱۷۴۹﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ وَذَكَرَ الصَّدَقَةَ وَالتَّعَفُّفَ وَالْمَسْأَلَةَ الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى فَالْيَدُ الْعُلْيَا هِيَ الْمُنْفِقَةُ وَالسُّفْلَى هِيَ السَّائِلَةُ. متفق عليه

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ پر منبر وفرمايل: او د صدقې او سوال کولو څخه د منع کيدو يادونه يې وفرمايل چي لوړ لاس تر لاندي لاس غوره دئ او لوړ لاس خرڅ کونکی او ورکونکی لاس دئ او لاندي لاس د سوال کونکي لاس دئ.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۲۹۴، رقم: ۱۴۲۹، ومسلم ۲\۷۱۷، رقم: ۹۴- ۱۰۳۳.

د سوال نه کولو فضيلت

﴿۱۷۵۰﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ إِنَّ نَاسًا مِنَ الْأَنْصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ فَأَعْطَاهُمْ ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ حَتَّى نَفِدَ مَا عِنْدَهُ فَقَالَ مَا يَكُونُ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَدَّخِرَهُ عَنْكُمْ وَمَنْ يَسْتَعْفِفْ يُعِفَّهُ اللّٰهُ وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللّٰهُ وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصَبِّرْهُ اللّٰهُ وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ. متفق عليه

د ابو سعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دئ چي د انصارو څو کسانو د رسول الله ﷺ څخه سوال وکړ رسول الله ﷺ د هغوی سوال پوره کړ تر څو چي څه د رسول الله ﷺ سره وه هغه ختم سول، بيا رسول الله ﷺ وفرمايل: په مال کي چي کوم شی زما سره وي زه به هغه ستاسو څخه منع نه کړم او څوک چي د سوال کولو څخه ځان ژغورل غواړي نو الله تعالى هغه ژغوري او څوک چي بې پرواهي څرګندوي الله تعالى هغه بې پروا کوي څوک

چي د صبر غوښتونکی سي الله تعالی هغه ته صبر ورکوي او د صبر څخه غوره او پراخ شی هیڅ چا ته ورکول سوی نه دئ. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳۳۵/۳، رقم: ۱۴۶۹، ومسلم ۷۲۹/۲، رقم: ۱۲۴- ۱۰۵۳.

کوم شی چي پرته د سوال څخه راځي هغه اخله

﴿۱۷۵۱﴾: وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ به

يُعْطِينِي الْعَطَاءَ فَأَقُولُ أَعْطِهِ مَنْ هُوَ أَفْقَرُ إِلَيْهِ مِنِّي فَقَالَ خُذْهُ فَتَمَوَّلْهُ وَ

ما ته د زکوة تر لاسه کولو مزدوري راکول نو ما به ویل چي زما څخه زیات څوک اړ وي هغه ته یې ورکړه، رسول الله ﷺ راته وفرمایل: په خپل مال کي یې ګډ کړه او

تَصَدَّقْ بِهِ فَمَا جَاءَكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ وَلَا سَائِلٍ فَخُذْهُ وَمَا لَا فَلَا تُتْبِعْهُ نَفْسَكَ. متفق عليه

خیرات یې کړه. کوم شی چي په دې مال کي تا ته پرته د طمع او غوښتني څخه تر لاسه سي هغه اخله او کوم چي درته دا سي تر لاسه نه سي نو په هغه مه پسې کیږه. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳۳۷/۳، رقم: ۱۴۷۳، ومسلم ۷۲۳/۲، رقم: ۱۱۰- ۱۰۴۵.

تشريح: د حديث د اخري الفاظو مطلب دادی چي کوم شی بغیر د څه طمعي او بغیر د غوښتلو حاصل سي د هغه د حاصلولو لپاره طمع مه کوه او مه د هغه منتظر اوسه لکه چي وویل سي (لارد ولا کد).

په یو بل حدیث کي نقل دي کوم سړي ته چي څه مال یا څه شی بغیر د طمعي او حرص حاصل سي او هغه واپس کړي نو ګویا هغه شی الله تعالی ته واپس کی یعني د الله تعالی د یو نعمت ناشکري یې وکړه.

یوه د عبرت کیسه: نقل دي چي یو وار امام احمد رحمة الله علیه بازار ته ولاړی او هلته یې څه سامان رانیوی چي بنان جلال هغه په پورته کولو سره د امام احمد رحمة الله علیه سره یې د هغه کور ته راوړی، کوم وخت چي هغه کور ته داخل سو نو وې لیدل چي هلته ډوډۍ د پخولو

لپاره پرانستې پرتې دي امام صاحب خپل ځوی ته حکم وکی چي یوه ډوډۍ بنان ته ورکړه، زوی چي بنان ته ډوډۍ ورکول نو هغه انکار وکی، بنان چي د کور څخه دباندي راووتی نو امام احمد رحمة الله عليه خپل زوئ ته وویل: اوس هغه ته ورسه او ډوډۍ ورکړه، زوئ یې دباندي په راوتلو سره بنان ته ډوډۍ ورکړه نو هغه سمدستي قبوله کړه هغه ته ډیر تعجب وسو چي مخکي خو یې د ډوډۍ اخستو څخه انکار وکی او اوس سمدستي قبوله کړه اخر دا څه پيښنه ده هغه د امام احمد رحمة الله عليه څخه د دې پوښتنه وکړه امام صاحب ورته وفرمايل بنان چي په کور کي داخل سو نو هغه د خوراک یو ښه شی ولیدی، د انساني او طبيعي تقاضا سره سم د هغه ورته خواهش وسو او په زړه کي د هغه طمعه پيدا سوه ځکه چي تا ډوډۍ ورکوله نو هغه دا خوښه نه کړل چي د خپل طبع خواهش تابع جوړ سي نو هغه د ډوډۍ څخه انکار وکی خو کله چي دباندي ووتی او هغه د ډوډۍ څخ قطع نظر په کولو سره روان سو او بيا ته راغلې او هغه ته دې ډوډۍ ورکړه نو اوس هغه ته هغه ډوډۍ بغير د طمعي او خواهش سره حاصله سوه ځکه هغه د الله تعالی د نعمت په ګڼلو سره سمدستي قبوله کړه.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

سوال کول بې عزتي ده

﴿۱۷۵۲﴾: عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمَسَائِلُ كُدُوحٌ

د سمرة بن جندب رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: سوال کول يو زخم دئ

يَكْدَحُ بِهَا الرَّجُلُ وَجْهَهُ فَمَنْ شَاءَ أَبْقَى عَلَى وَجْهِهِ وَمَنْ شَاءَ تَرَكَ إِلَّا أَنْ

چي په هغه سوال کونکی خپل مخ ژوبل کوي (يعني په سوال سره خپل عزت دلاسه ورکوي) څوک چي غواړي نو پر خپل مخ دي يې پاته وساتي او څوک چي پاته ساتل نه غواړي نو هغه دي يې پرېږدي مګر دا چي

يَسْأَلَ الرَّجُلُ ذَا سُلْطَانٍ أَوْ فِي أَمْرٍ لَا يَجِدُ مِنْهُ بُدًّا. رواه ابوداؤد والترمذي والنسائي

سړی د حاکم څخه سوال وکړي يا د يو داسي شي سوال وکړي چي ډير ضروري وي. ابوداؤد، نسائي

تخريج: سنن ابي داؤد ۲/ ۲۸۹، ۲۹۰، رقم: ۱۶۳۹، والترمذي ۳/ ۶۴ - ۶۵، رقم: ۶۸۱، والنسائي ۵/ ۱۰۰، رقم: ۲۵۹۸.

د لغاتو حل : (کدوح): ای جروح (زخمونه)

تشریح: مطلب دادی که تاسو سوال کوی نو کم تر کمه د داسي سړي څخه چي پر هغه ستا حق هم دی او هغه حاکم یا بادشاه دی چي د هغه په تصرف کي بیت المال او خزانه وي نو تاسو د هغه څخه خپل حق غواړی، تاسو یې مستحقین یاست نو هغه به د بیت المال څخه درکړي.

د عطاء سلطاني د قبلولو مسئله : علامه طیبي رحمة الله علیه فرمائي په دې اړه اختلافي اقوال دي چي ایا عطائې سلطاني یعني د بادشاه او حاکم عطیه قبلول جائز دي که نه؟ په دې اړه صحیح قول دادی که بیت المال او په خزانه کي حرام مال زیات وي نو د هغه څخه څه غوښتل یا د هغه څخه عطیه سلطاني قبلول حرام دي او که داسي صورت نه وي نو بیا حلال دي.

د دې حدیث د اخري جملې مطلب دادی که څه واقعي مجبوري او ضرورت وي چي د چا څخه د غوښتلو ماسیوا بله چاره نه وي مثلاً د چا ضامن سوی وي د طوفان او سیلاب په وجه فصل یې تباه سوی وي یا د څه پیښې او مصیبت په وجه دې ته رسیدلی وي نو په دې صورت نو کي د سوال کولو اجازت دی مګر یو سړی که حالت اضطراري ته رسیدلی وي که څه هم هغه اضطراري حالت د هغه د جامو د خوا څخه وي چي د ستر پټولو لپاره ورسره جامه نه وي یا د ډوډۍ خوړلو لپاره څه نه وي چي د سختي لوږي څخه یې بالکل ساه خیژي نو په داسي صورت کي د چا څخه غوښتل او خپل اضطراري حالت لیري کول واجب دی.

امام غزالي رحمة الله علیه فرمائي همداسي د هغه سړي لپاره سوال کول واجب کیږي چي د حج استطاعت یې درلودی خو حج یې ونه کی تر دې چي مفلس سو نو اوس هغه سړي ته پکار ده چي هغه د خلکو څخه د سفر خرڅ په غوښتلو سره د حج لپاره ولاړ سي.

د سوال کولو پای

﴿۱۷۵۳﴾: وَعَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ مَنْ سَأَلَ النَّاسَ

د حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک چي د خلکو څخه سوال کوي

وَلَهُ مَا يُغْنِيهِ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَسْئَلَتُهُ فِيْ وَجْهِهٖ خُمُوشٌ أَوْ خُدُوشٌ أَوْ

حال دا چي د هغه سره هغه شی وي چي هغه غني جوړ کړي نو د قیامت په ورځ به هغه په داسي حالت کي راسي چي د هغه سوال به د هغه پر مخ د زخم په شـــــکل وي،

كُدُوحٌ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا الْغِنَى قَالَ خَمْسُونَ دِرْهَمًا أَوْ قِيمَتُهَا مِنَ الذَّهَبِ . رواه ابوداؤد والترمذي والنسائي وابن ماجه والدارمي .

پوښتنه وسول اې دالله رسوله ! غني كونكى كوم شى دئ ؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : پنځوس درهم يا ددې قيمت سره زر ، ابوداؤد ، ترمذي ، نسائي ، ابن ماجه ، دارمي .

تخريج: سنن ابي داوٗد ۲\ ۲۷۷، رقم: ۱۶۲۶، والترمذي ۳\ ۴۰ - ۴۱، رقم: ۶۵۰، والنسائي ۵\ ۹۷، رقم: ۲۵۹۱، وابن ماجه ۱\ ۵۸۹، رقم: ۱۸۴۰، والدارمي ۱\ ۴۷۲، رقم: ۱۶۴۰.

د لغاتو حل: (خموش): الخدوش وخدش الجلد : قشره بعود او نحوه. (داغ او زخم)

تشريح: خموش جمع د خمش ده، خدوش جمع ده خدش او كدوح جمع د كد ده، ځيني علماء فرمائي دا ټول الفاظ قريب المعنى دي په دې توګه چي د دې ټولو معنى حاصل زخم دى ګويا په حديث كي لفظ او د راوي شک ظاهروي چي رسول الله ﷺ په دې درو كي كوم يو لفظ ارشاد فرمايلى دى .

مګر ځيني نور علماء فرمائي چي دا درې سره الفاظ متبائن دي يعني د دې درو سرو جلا جلا معناوي دي د خموش معنى ده د لرګي په ذريعه پوست كښل د خروښ معنى ده د نوكانو په ذريعه پوست كښل او د كدح معنى ده د غاښونو په ذريعه پوست كښل، ګويا همداسي د قيامت په ورځ د سائلينو تفاوت ته اشاره ده چي كوم سړى كوم سوال كوي د هغه پر مخ به معمولي زخم وي ځوک چي زيات سوال كوي د هغه پر مخ به دير ژور زخم وي او ځوک چي د سوال كولو درمياني درجه اختياروي د هغه پر مخ به د زخم هم درميانه درجه وي .

﴿۱۷۵۴﴾: وَعَنْ سَهْلِ بْنِ الْحَنْظَلِيَّةِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت سهل بن الحنظلية ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

مَنْ سَأَلَ وَعِنْدَهُ مَا يُغْنِيهِ فَإِنَّمَا يَسْتَكْثِرُ مِنَ النَّارِ قَالَ النُّفَيْلِيُّ وهو احد

ځوک چي سوال وكړي او د هغه سره دومره مال وي چي هغه غني كړي نو هغه ډير ډېل د اور غواړي ، نفيلي چي د دې حديث راوي دئ

رواته فِي مَوْضِعٍ آخَرَ وَمَا الْغِنَى الَّذِي لَا تَنْبَغِي مَعَهُ الْمَسْأَلَةُ قَالَ قَدْرُ مَا

په يو بل ځای کي وايي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : ددې وروسته سوال کول جائز نه دي چي په اندازه

يُغَدِّيهِ وَيُعَشِّيهِ وَقَالَ النُّفَيْلِيُّ فِي مَوْضِعٍ آخَرَ أَنْ يَكُونَ لَهُ شِبْعُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ أَوْ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ . رواه ابوداؤد .

د يوې ورځي او شپې په ماړه نس خوراک ترلاسه کړي، او په يو بل ځای کي يې ويلي دي چي په اندازه د يوې ورځي يا يوې ورځي او شپې د خوراک ترلاسه کول.

تخريج: سنن ابي داؤد ۱۲\۲۸۰ رقم: ۱۶۲۹.

تشريح: د سهار او ماښام د ډوډی په اندازه، د دې مطلب دادی چي د کوم سړي سره په دومره اندازه کي غذائي ضرورت موجود وي چي هغه يوه ورځ او يوه شپه خپل نس ډک کړای سي نو هغه غني دی يعني اوس د هغه لپاره جائز نه ده چي د چا مخ ته لاس وغزوي يعني سوال وکړي .
اوس د دې مخکي د ابن مسعود ﷛ چي کوم روايت تير سوی دی د هغه څخه خو دا معلوميږي چي د مال شمير چي د هغه په وجه سړی مستغنی سي او د چا څخه سوال نه کوي پنځوس درهمه دي يعني کوم سړی چي د پنځوسو درهمو مالک وي د هغه لپاره د چا څخه سوال کول حرام دی دلته چي کوم روايت نقل سوی دی په هغه کي دا اندازه د سهار او ماښام د ډوډی په اندازه بيان سوی دی او د دې وروست د عطاء ابن يسار چي کوم روايت راروان دی د هغه څخه دا خبره ثابتيږي چي کوم سړی يو اوقيه يعني د څلويښتو درهمو مالک وي هغه ته به مستغني ويل کيږي د هغه لپاره د چا څخه سوال کول مطلقا جائز نه دي .
ګويا دا درې روايتونه دي په دې کي په خپلو کي اختلاف دی د امام احمد رحمة الله عليه ابن مبارک رحمة الله عليه او اسحاق رحمة الله عليه عمل خو پر اول روايت دی چي د ابن مسعود ﷛ څخه نقل دی ځيني علماء دريم روايت معمول ګرځولی دی چي د عطاء ابن يسار څخه نقل دی د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه دا مذهب دی چي کوم سړی د يوې ورځي د غذائي ضرورياتو مالک وي هغه ته به مستغنی ويل کيږي او د هغه لپاره د چا څخه سوال کول حرام دی ګويا د امام مالک رحمة الله عليه په نزد دا حديث د نورو حديثونو لپاره ناسخ دی .

﴿۱۷۵۵﴾: وَعَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي أَسَدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ

حضرت عطاء بن يسار د بنو اسد د يو سړي څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

ﷺ مَنْ سَأَلَ مِنْكُمْ وَلَهُ أُوقِيَّةٌ أَوْ عِدْلُهَا فَقَدْ سَأَلَ إِلْحَافًا . رواه مالك و ابوداؤد والنسائي .

څوک چي په تاسو کي سوال وکړي او د هغه سره يوه اوقيه (څلوېښت درهمه يا دهغو بيه) موجود وي نو هغه د يو مجبورۍ څخه پرته سوال وکړ . مالک، ابوداؤد او نسائي .

تخريج: مالک في الموطا ۲\۹۹۹، رقم: ۱۱، سنن ابي داؤد ۲\۲۷۸، رقم: ۱۶۲۷، والنسائي ۵\۹۸-۹۹، رقم: ۲۵۹۵.

تشريح: د الحاف مطلب دادی چي هغه د اضطراري کيفيت څخه ماسوا او بېله ضرورته په ډېري مبالغې سره سوال وکړي کوم چي په خلکو کي ډېر بد او منعه دی، په قرآن کريم کي د فقراء په دې توګه تعريف سوی دی : ولا يسالون الناس الحافا : يعني هغوی د خلکو څخه په مبنلېدو سره سوال نه کوي چي تر څو د هغه سوال پوره نسي نو نه يې پرېږدي .

سوال کول په انتهايي مجبورۍ کي

﴿۱۷۵۶﴾: وَعَنْ حُبْشِيِّ بْنِ جُنَادَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت حبشي بن جناده رضی الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ لِغَنِيٍّ وَلَا لِذِي مِرَّةٍ سَوِيٍّ إِلَّا لِذِي فَقْرٍ مُدْقِعٍ أَوْ غُرْمٍ

سوال کول د شتمن لپاره جائز نه دئ او نه هغه چا ته چي روغ او توانا وي مګر د هغه کس لپاره جائز دئ چي مفلسۍ پر مځکي غورزولی وي

مُفْظِعٍ وَمَنْ سَأَلَ النَّاسَ لِيُثْرِيَ بِهِ مَالَهُ كَانَ خُمُوشًا فِي وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

يا چي ډېر پوروړی وي او څوک چي يوازي د دې لپاره د خلکو څخه سوال کوي چي د دې په ذريعه سره خپل مال زيات کړي نو دا سوال به د قيامت په ورځ د هغه پر مخ يو زخم وي .

وَرَضْفًا يَأْكُلُهُ مِنْ جَهَنَّمَ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُقِلَّ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْثِرْ . رواه الترمذي

او په دوږخ کي به تو دې د بري جوړي کړل سي او هغه به خوري ، نو څوک چي غواړي سوال دي کم کړي او د چا چي زړه غواړي نو زيات دي يې کړي . ترمذي .

تخریج: سنن الترمذي ۳\۴۳۴، رقم: ۶۵۳.

د لغاتو حل: (رضفا): الحجارة المحماة: (توده ډبره).

تشریح: پر مځکه یې غورځولی وي دا کنایه ده چې شدت محتاجي او مفلسي پر مځکه غورځولې ده چې د ولاړیدو توان هم نه لري ګویا مطلب دادی د چا مځکي لاس غزول یوازې د ډیري زیاتي محتاجي پر وخت جائز دی د حدیث اخري جمله په توګه د تنبیه او تهدید ارشاد فرمایل سوې ده څرنګه چې د کافرانو ظالمانو او د الله تعالی د باغیانو په باره کي بطور تهدید د قرآن کریم دا آیت دی :

فَمَن شَاء فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاء فَلْيَكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا

ژباړه : څوک چې غواړي مومن دي سي او څوک چې غواړي کافر دي سي موږ خو د ظالمانو لپاره اور تیار کړی دی یعني اور مو ورته تیاکلی دی .

﴿۱۷۵۷﴾: وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دئ چې د انصارو یو سړی د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضر سو

يَسْأَلُهُ فَقَالَ أَمَا فِي بَيْتِكَ شَيْءٌ فَقَالَ بَلَى حِلْسٌ نَلْبَسُ بَعْضَهُ وَنَبْسُطُ بَعْضَهُ

او سوال کول یې پیل کړ ، رسول الله ﷺ د هغه څخه پوښتنه وکړه ایا ستاسو په کور کي هیڅ هم نسته ، هغه عرض وکړ یو غټ کمبل سته چې د هغه یوه برخه پر مځکه غوړوم او یوه برخه یې اغوندم

وَقَعْبٌ نَشْرَبُ فِيهِ مِنَ الْمَاءِ قَالَ ائْتِنِي بِهِمَا قَالَ فَأَتَاهُ بِهِمَا فَأَخَذَهُمَا رَسُولُ

او یوه پیاله ده چې په هغه کي اوبه چېښم ، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل : دا دواړه شیان راوړه ، هغه سړي دا دواړه شیان راوړل ، رسول الله ﷺ هغه په لاس کي واخیستل

اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ وَقَالَ مَنْ يَشْتَرِي هَذَيْنِ قَالَ رَجُلٌ أَنَا آخُذُهُمَا بِدِرْهَمٍ قَالَ:

او وه یې فرمایل : دا څوک رانیسي ؟ یو سړي وویل : زه یې په یوه درهم رانیسم ، رسول الله ﷺ وفرمایل :

مَنْ يَزِيدُ عَلَى دِرْهَمٍ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا قَالَ رَجُلٌ أَنَا آخُذُهُمَا بِدِرْهَمَيْنِ فَأَعْطَاهُمَا

د یوه درهم څخه په زیات یې څوک رانیسي ؟ دوه واره یا دري واره رسول الله ﷺ دا الفاظ وفرمایل ،

یوه سړي وویل: زه یې په دوو درهمو رانیسم، رسول الله ﷺ هغه دواړه شیان هغه ته ورکړل

إِيَّاهُ وَأَخَذَ الدِّرْهَمَيْنِ وَأَعْطَاهُمَا الْأَنْصَارِيَّ وَقَالَ اشْتَرِ بِأَحَدِهِمَا طَعَامًا

او د هغه څخه یې دوه درهمه واخیستل او هغه انصاري ته یې ورکړل بیا یې ورته وفرمایل: په دې کې دیوه درهم د خوراک او چښناک شیان رانیسه

فَانْبِذْهُ إِلَى أَهْلِكَ وَاشْتَرِ بِالْآخَرِ قَدُومًا فَأْتِنِي بِهِ فَأَتَاهُ بِهِ فَشَدَّ فِيهِ رَسُولُ

او خپلې کورنۍ ته یې ورسوه او په دوهم درهم تبر رانیسه او ما ته یې راوړه، هغه تبر رانیوئ او د رسول الله ﷺ په خدمت کې یې حاضر کړ، رسول الله ﷺ په خپل مبارک لاس په هغه تبر کې لاستی واچوئ

اللَّهِ ﷺ عُودًا بِيَدِهِ ثُمَّ قَالَ لَهُ اذْهَبْ فَاحْتَطِبْ وَبِعْ وَلَا أَرَيَنَّكَ خَمْسَةَ عَشَرَ

او بیا یې تبر ورکړ او ورته وه یې فرمایل: ولاړ سه لرګي یو ځای کوه او پلوره یې او س چې تر پنځلسو ورځو پورې دې زه ونه وینم،

يَوْمًا فَذَهَبَ الرَّجُلُ يَحْتَطِبُ وَيَبِيعُ فَجَاءَ وَقَدْ أَصَابَ عَشْرَةَ دَرَاهِمَ

هغه سړی ولاړئ لرګي به یې راوړل او پلورل به یې، یوه ورځ هغه سړی د رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر سو نو د هغه سره لس زره درهم وه

فَاشْتَرَى بِبَعْضِهَا ثَوْبًا وَبِبَعْضِهَا طَعَامًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَذَا خَيْرٌ لَكَ

په هغو کې یې په یو څه جامې رانیولې او په یو څه یې د خوراک شیان، بیا هغه ته رسول الله ﷺ وفرمایل: دا ستا لپاره تر هغه کار غوره دئ

مِنْ أَنْ تَجِيءَ الْمَسْأَلَةُ نُكْتَةً فِي وَجْهِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَصْلُحُ إِلَّا

چې ته ګرځې او سوال کوې او د قیامت په ورځ ستا پر مخ د سوال داغ وي، سوال جائز نه دی مګر

لِثَلَاثَةٍ لِذِي فَقْرٍ مُدْقِعٍ أَوْ لِذِي غُرْمٍ مُفْظِعٍ أَوْ لِذِي دَمٍ مُوجِعٍ. رواه ابوداؤد وروي ابن ماجة الى قوله يوم القيامة.

د درو كسانو لپاره : يو خو د هغه مفلس لپاره چي مفلسي پر مځکه غورزولی وي، دوهم د هغه پوروړي لپاره چي د هغه پور درووند وي، دريم د هغه چا لپاره چي د يو چا د ديت (وژني) ضامن وي او د هغه د ادا كولو توان نه لري. ابوداؤد، او ابن ماجه تر يوم القيامة، پوري روايت كړئ دئ.

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\۲۹۲، رقم: ۱۶۴۱، وابن ماجه ۲\۷۴۰، رقم: ۲۱۹۸.

د لغاتو حل: (حِلس): هو الكساء الذي يلي ظهر البعير تحت القتب (غټ كمبل). (قعب): قدح ضخم غليظ. (پنډ لوښي).

يوازي الله تعالى ته حاجت بيانول

﴿۱۷۵۸﴾: وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ

د حضرت ابن مسعود ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : چا ته چي

أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِالنَّاسِ لَمْ تُسَدَّ فَاقَتُهُ وَمَنْ أَنْزَلَهَا بِاللّٰهِ أَوْشَكَ اللّٰهُ لَهُ

فاقه وي يعني يو سخت حاجت پېښ وي او هغه يې پر خلكو څرګند كړي د حاجت لپاره يې خواهش كړي وي نو د هغه حاجت به نه سي پوره. چا چي خپل حاجت الله ﷻ ته بيان كړ

بِالْغِنَى إِمَّا بِمَوْتٍ عَاجِلٍ أَوْ غِنًى عَاجِلٍ . رواه ابوداؤد والترمذي .

نو الله ﷻ به ژر د هغه حاجت په اندازه د بسوالي پوره كړي يعني يا خو به هغه غني كړي يا به يې ژر مړ كړي. ابوداؤد او ترمذي

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\۲۹۶، رقم: ۱۶۴۵، والترمذي ۴\۴۸۷، رقم: ۲۳۲۶.

تشريح: د حديث په اخري جمله (او غنى آجل) كي لفظ د اجل د مصابيح په اكثرو نسخو او په جامع الاصول كي په عين سره يعني عاجل قوم مراد دى چي د هغه مطلب به دا وي چي الله تعالى هغه ته ژر ګټه او اطمينان وركړي په دې توګه چي هغه به ژر شتمن او مالدار كړي. مګر په سنن ابي داود او ترمذي كي چيري چي دا روايت نقل سوى دى نو دا لفظ په الف يعني آجل دى او صحيح هم دا دى ځكه چي ژباړه يې د همدې سره سمه ده.

داسي معلوميږي چي دا حديث د قرآن كريم د دغه آيت كريمه په رڼا كي فرمايل سوى دى:

وَمَن يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا ۝ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُ

ژباړه: څوک چې د الله تعالی څخه بیریږي نو د هغه لپاره د وتلو ځای پیدا کوي او هغه ته د داسې ځای څخه رزق ورکوي چې د هغه ځای څخه یې ګمان هم نه کیږي او کوم سړی چې په الله تعالی باور لري الله تعالی هم د هغه لپاره کافي دی.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دریم فصل)

د چا څخه سوال کول پکار دي

﴿۱۷۵۹﴾: وَعَنِ ابْنِ الْفِرَاسِيِّ أَنَّ الْفِرَاسِيَّ قَالَ لِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابن فراسي رضي الله عنه څخه روایت دئ چې فراسي رضي الله عنه وویل: ما د رسول الله ﷺ څخه

وَسَلَّمَ أَسْأَلُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا وَإِنْ كُنْتَ سَائِلًا لَا بُدَّ فَاسْأَلِ الصَّالِحِينَ. رواه ابوداؤد والنسائي.

پوښتنه وکړه چې: اې د الله رسوله! ایا زه (د خلکو څخه) سوال وکړم، رسول الله ﷺ وفرمایل: یا، مګر که ضروري وي نو د نیکو خلکو څخه یې غواړه. ابوداؤد، نسائي

تخریج: سنن ابي داؤد ۲\۲۹۶، رقم: ۱۶۴۶، والنسائي ۵\۹۵، رقم: ۲۵۸۶.

تشریح: د ضرورت او اړتیا پر وخت د نیکانو څخه د غوښتني لپاره ځکه فرمایل سوي دي چې د هغوی سره حلال مال وي او هغوی مهربانه وي د غوښتونکي څخه منعه نه کوي دا وجه ده چې د بغداد فقراء او مسکینان به هغوی د خپل ضروریاتو او اړتیاوو پر وخت د امام احمد بن حنبل رحمة الله علیه دروازې ته ورتلل او هغوی ته به یې خپل ضرورت او حاجت بیانوی.

د نوموړي د تقوی او احتیاط چې کوم حالت وو د دې اندازه په دغه پیښې سره لګول کیږي چې یو وار د هغه کوروالا ته د خمیر ضرورت سو چې د امام احمد رحمة الله علیه د زوی د کور څخه یې وغوښتې د امام احمد رحمة الله علیه زوی د قاضي پر دنده وو او د هغه د سعادت او نیکۍ دا حال وو چې د خپل کور د دروازې سره به بیده کیدی ددې لپاره چې یو اړ کس بیرته ولاړ نسي، په هر حال د امام احمد رحمة الله علیه کوروالا د هغه خمیر څخه ډوډۍ پخه کړه، کله چې نوموړي امام ته ډوډۍ وړاندې سول نو هغه ته د کشف په ذریعه د ډوډۍ په باره کې څه شک او شبه پیدا سول، د کوروالا څخه یې پوښتنه وکړه، هغې ورته حال بیان کړل، نوموړي امام رحمة الله علیه د ډوډۍ خوړلو څخه انکار وکړ او د هغه په وجه کوروالا هم ډوډۍ ونه

خوړل او دا پوښتنه یې وکړه چې ایا دا ډوډۍ فقیرانو ته ورکړم نو یې ورته وویل چې ور یې کړه مګر د هغې حال او احوال ورته بیان کړه حال دا وو چې فقیرانو هم د هغې د اخیستلو څخه منعه وکړه ، په پای د کوروالا لپاره د ټول کور ډوډۍ د نوموړي په اجازه سره په دریاب کې وغورځول.

کوم شی چې پرته د سوال څخه وي

﴿۱۷۶۰﴾: وَعَنِ ابْنِ السَّاعِدِيِّ قَالَ اسْتَعْمَلَنِي عُمَرُ رضي الله عنه عَلَى الصَّدَقَةِ فَلَمَّا

د حضرت ابن ساعدي رضي الله عنه څخه روایت دئ چې حضرت عمر رضي الله عنه زه د زکات کارکونکی وټاکلم

فَرَغْتُ مِنْهَا وَأَدَّيْتُهَا إِلَيْهِ أَمَرَ لِي بِعُمَالَةٍ فَقُلْتُ إِنَّمَا عَمِلْتُ لِلَّهِ وَأَجْرِي عَلَى

د خپل کار څخه چې زه فارغ سوم او د زکات مال مې حضرت عمر رضي الله عنه ته حواله کړ نو حضرت عمر رضي الله عنه حکم راکړ چې زما د خدمت معاوضه دې ما ته راکړل سي ، ما عرض وکړ

اللَّهِ قَالَ خُذْ مَا أُعْطِيتَ فَإِنِّي قَدْ عَمِلْتُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَعَمَّلَنِي

دا کار خو ما یوازې د الله جل جلاله لپاره کړئ دئ او ددې ثواب د الله تعالی پر ذمه دئ ، حضرت عمر رضي الله عنه وفرمایل : څه چې درکړل سي هغه واخله ما هم د رسول الله ﷺ په زمانه کې دا کار کوئ او ما ته به چې اجرت راکړل سو

فَقُلْتُ مِثْلَ قَوْلِكَ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أُعْطِيتَ شَيْئًا مِنْ غَيْرِ أَنْ تَسْأَلَهُ فَكُلْ وَتَصَدَّقْ. رواه ابوداؤد.

نو ما به داسې ویل څه چې ته وایې، نو رسول الله ﷺ به ما ته فرمایل : هر کله چې تا ته بې سواله کولو یو شی درکړل سي نو هغه خوره یا یې خیرات کوه . ابوداؤد .

تخریج: سنن ابي داؤد ۲\۲۹۶، رقم: ۱۶۴۷.

تشریح: د دغه حدیث څخه معلومه سوه چې پر یو کار او خدمت باندې د بیت المال څخه مزدوري اخستل جائز دي که څه هم هغه خدمت فرض وي، لکه د بیت دا لمال منشي توب ، درس او تدریس او داسې نور، مګر د وخت د امام لپاره ضروري ده چې هغه نه یوازې د داسې خلکو بلکه د هغه خلکو هم خیال وساتي کوم چې د بیت المال په اړه ځان خبروي او یو ډول کار

پکښي کوي .

دا حدیث او هغه حدیث کوم چي د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه په اړه مخکي تیر سوی دی په ظاهره پر دې خبري دلالت کوي که یو څوک چا ته د هغه د سوال او طمعي څخه پرته یو شی ورکړي نو د هغه لپاره قبلول واجب دی، د امام احمد رحمة الله علیه او نورو امامانو دا مذهب دی، مګر جمهور علماء دا پر استحباب یا اباحت باندي محمول کړی دی .

سوال کول کله رواه دی

﴿۱۷۶۱﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ اَنَّهُ سَمِعَ يَوْمَ عَرَفَةَ رَجُلاً يَسْاَلُ النَّاسَ فَقَالَ اَفِيْ هٰذَا الْيَوْمِ وَفِيْ هٰذَا الْمَكَانِ تَسْاَلُ مِنْ غَيْرِ اللهِ فَخَفَقَهُ بِالدُّرَّةِ . رواه رزين .

د حضرت علي رضي الله عنه څخه روایت دئ چي د عرفات په ورځ هغه واوریدل چي یو سړی د خلکو څخه سوال کوي نو هغه ته یې وویل : ایا په دا ورځ او په دې ځای کي چي دلته هره دعاء قبلیږي ته د الله جل جلاله څخه پرته د بل چا څخه سوال کوې؟ نو هغه یې په دره ووهئ . رزین .

تخریج: رواه رزین.

د لغاتو حل: (الدُرة): السوط (چلاخه).

تشریح: د حضرت علي رضي الله عنه د ارشاد مطلب دا وو چي دا ستا څومره بدبختي ده چي په نن ورځ کوم چي د دعاء د قبلېدو ورځ ده او د عرفات په میدان کي کوم چي مقدس او بابرکت ځای دی ته الله تعالی پریږدي او د خلکو څخه سوال کوې ، ددې څخه معلومه سوه چي مقدس او بابرکت ځایونه مثلاً په مسجدو او داسي نورو کي د خلکو څخه سوال کول بنه خبره نه ده .

فقر او غنا څه ته وايي ؟

﴿۱۷۶۲﴾: وَعَنْ عُمَرَ قَالَ تَعْلَمُنَّ اَيُّهَا النَّاسُ اَنَّ الطَّمْعَ فَقْرٌ وَاَنَّ الْاِيَاسَ غَنِيٌّ وَّاَنَّ الْمَرْءَ اِذَا يَئِسَ مِنْ شَيْءٍ اِسْتَغْنٰى عَنْهُ . رواه رزين .

د حضرت عمر رضي الله عنه څخه روایت دئ چي هغه (خلکو ته) وویل : اې خلکو ! پوه سئ چي طمع ارتیا ده او د خلکو څخه بې پرواهي غنا ده او هر کله چي انسان د یو شي څخه انا امیده سي نو د هغه څخه بې پروا سي . رزین .

تخریج: رواه رزین.

تشریح: طمع اړتیا ده، ددې مطلب یا خو دادی چي طمع د اړتیا یو صورت دی ، او یا مطلب دادی چي طمع د اړتیا ذریعه ده یعني د طمع په وجه انسان اړ کیږي په دې توګه چي د خپل طمعي پوره کولو لپاره د نورو خلکو په وړاندي لاس غزوي، نا امېده کېدل بې پرواهي ده ، ددې مطلب دادی چي د انسان څخه ناامیدي مستغني او بې پرواه جوړوي، د ابوالحسن شاذلي رحمة الله علیه په اړه نقل دي چي د هغه څخه یو چا علم کیمیا کوم چي یوازي په دوو الفاظو کي منحصره ده وغوښتل نو هغه ورته وفرمایل : د خدای پاک د مخلوق څخه نظر وکړه یعني د یو انسان څخه امید ونه مه لره او د الله تعالی څخه د هغه شي په اړه خپل طمع منقطع کړه کوم چي ستا په قسمت کي د لیکل سوو شیانو څخه پرته دي، یعني الله تعالی چي کوم شیان ستا په مقدر کي لیکلي دي د هغه څخه پرته د نورو شیانو امید مه کوه.

د طمع معنی ده د هغه شیانو تر لاسه کولو خواهش کول چي د هغه په تر لاسه کولو کي شک وي، یعني د یو شي په باره کي دا خیال وي چي د هغه خاوند به یې راکړي که یا، هو که چیري د یو داسي شي یو داسي سړي ته د تر لاسه کولو غوښتنه وي چي د هغه سړي سره د کمال تعلق، او د میني او مروت پر بناء یقین وي که هغه شی تر لاسه سي نو دې ته به طمع نه وایو.

د سوال نه کونکي لپاره زیري

﴿۱۷۶۳﴾: وَعَنْ ثَوْبَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ يَكْفُلُ لِي

د حضرت ثوبان ﷠ څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل : څوک چي زما سره ددې خبري قول وکړي چي

أَنْ لَا يَسْأَلَ النَّاسَ شَيْئًا فَأَتَكَفَّلُ لَهُ بِالْجَنَّةِ فَقَالَ ثَوْبَانُ أَنَا فَكَانَ لَا يَسْأَلُ أَحَدًا شَيْئًا. رواه ابوداؤد والنسائي.

هغه به د خلکو څخه سوال نه کوي نو زه د هغه لپاره د جنت ضامن یم ، ثوبان وایي ما عرض وکړ : زه.ددې قول کوم، ددې وروسته به ثوبان د چا څخه سوال نه کوئ. ابوداؤد او نسائي

تخریج: سنن ابي داؤد ۲\۲۹۵، رقم: ۱۶۴۳، والنسائي ۵\۹۶، رقم: ۲۵۸۹.

تشریح: د رسول الله ﷺ د قول مطلب دا دی چي زه د هغه سړي لپاره ددې خبري ضمانت کوم چي هغه به بېله څه عذاب په جنت کي داخل کړل سي، ګویا په دې کي دې ته اشاره ده چي د چا څخه سوال نه کونکی انشاء الله تعالی د خیر د خاتمې په سعادت سره به ونازول سي.

مگر په دې خبره پوه سئ چې په دې اړه هغه صورت وتلی دی کله چې د مرگ بېره وي ځکه چې د هر زيات ضرورت منعه شيان هم رواه کوي، که يو سړی په داسي حالت کي وي چې د چا څخه هيڅ شی نه غواړي او په هلاکت کي ولوېږي نو دهغه لپاره غوښتل او خپل ځان ساتل ضروري دي، د مثال په توگه که يو سړی په سختي لوږي کي اخته سي او هغه د چا څخه په څه غوښتلو سره ونه خوري او په همدې حالت کي مړ سي نو گناه کار به مړ سي.

د سوال نه کولو حکم

﴿۱۷۶۴﴾: وَعَنْ أَبِيْ ذَرٍّ قَالَ دَعَانِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَشْتَرِطُ

د حضرت ابو ذر ﷜ څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ زه را وغوښتلم او زما څخه يې د دې خبري عهد واخيستئ چې

عَلَيَّ أَنْ لَا تَسْأَلَ النَّاسَ شَيْئًا قُلْتُ نَعَمْ قَالَ وَلَا سَوْطَكَ إِنْ يَسْقُطْ مِنْكَ حَتّٰى تَنْزِلَ إِلَيْهِ فَتَأْخُذَهُ. رواه احمد.

ته به د خلکو څخه هيڅ شی نه غواړې (يعني سوال به نه کوې) ما د دې خبري اقرار وکړ بيا رسول الله ﷺ وفرمايل: تر دې چې ستا تازيانه (کروړه) ايله سي نو (د راپورته کولو لپاره مه وايه) د سپرلۍ څخه په خپله تا سه او پورته يې کړه. احمد.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۵\۱۸۱،

تشريح: د رسول الله ﷺ د ارشاد آخري برخه د سوال پرېښودو په اړه د مبالغې په توگه دی، ځکه که چيري د چا غمچينه ولوېږي او د هغه پورته کولو لپاره يو چا ته ووايي نو د دې مطلب دادی چې هغه يو چا ته لاس وغزوی، بلکه په حقيقت کي خو هغه دده ملک دی چې هغه ته يوازي د پورته کولو لپاره وايي، مگر په دې کي هم يو ډول سوال دی ځکه رسول الله ﷺ د مبالغې په توگه د دې څخه هم منعه وفرمايل.

==========

بَابُ الْاِنْفَاقِ وَ كَرَاهِيَةِ الْاِمْسَاكِ

د خرڅ کولو فضيلت او د بخل بدوالی

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د الله ﷻ په لار کي خرڅول

﴿۱۷۶۵﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ كَانَ لِي

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: که زما سره واى

مِثْلُ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا يَسُرُّنِي أَنْ لَا يَمُرَّ عَلَيَّ ثَلَاثٌ كَيَالٍ وَعِنْدِي مِنْهُ شَيْءٌ إِلَّا شَيْءٌ أُرْصِدُهُ لِدَيْنٍ. رواه البخاري

د احد د غره په اندازه سره زر نو زما به دا خوښه نه واى چي پر هغه درې ورځي تيري سي او د هغه وروسته د هغه څخه زما سره هيڅ پاته نه سي مګر يوازي دومره چي زه د هغه څخه پور ادا کړلای سم. بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۵\۵۵، رقم: ۲۳۸۹.

تشريح: مطلب دادی چي که چيري زما سره د احد د غره په اندازه سره زر وي نو زما لپاره به تر ټولو غوره خبره دا وي چي هغه ټول سره زر په درو شپو کي دننه په خلکو باندي تقسيم کړم او د هغه څخه هيڅ هم ځان ته نه پرېږدم هو دومره سره زر خامخا پرېږدم چي په هغه سره خپل پور ادا کړم ځکه چي پور ادا کول تر صدقې هم مخکي دی د دې ارشاد څخه يوې خواته د رسول الله ﷺ ډير سخاوت معلومېږي او بلي خواته دا چي کوم خلک د خپل مال او زرو خيرات ورکوي او د الله تعالى په لار کي يې مصرفوي او خپل د راحت ذرائع مهيا کوي مثلا لوړ لوړ ښائسته ماڼۍ جوړوي، کوټې جوړوي يا داسي نور د ژوند د ارام لپاره بې حسابه مال خرڅوي خو پر هغوی د نورو خلکو حقوق وي د هغوی د حقوق ادا کول څه چي د هغوی خوا ته خيال هم نه کوي نو دا ښه خبره نه ده مګر په شرعي توګه سره ډيره زياته غلطه خبره ده.

شريعت او اخلاق نه مګر يوازي عقل او دانش او د انسان د همدردي سره سم ايا دا خبره

صحیح کیدای سي چي یو سړی خو د خپل حریص هوس او ژوند په جوړیدو سره خپلي تجوری ډکي ناست دي، د بې اندازې مال کوټې او د سره زرو او سپینو زرو خزانې جمع کوي خو یو بل سړی د هغه په مخکي د اوربشو ډوډی ته هم ضرورت لري او د هغه د تجوری خوله نه خلاصیږي یو مسکین د لوږي څخه مري خو د هغه سره دومره همدردي نسته چي په هغه مسکین باندي ډوډی وخوري چي د هغه د ژوند ډیوه مړه نسي.

هو په نن سبا زمانه کي چي سوشلزم د مساوات او انساني ورورګلوی او همدردی نعرې هر وخت وهي، نه ویني چي د مال او زر بندګان د خپل خواهش لپاره د تجوری خوله خلاصوي د خپل دنیوي راحت لپاره د مال او زر تختې هواروي، خو که څوک وږي او تندي وهلی وي د هغوی په ډول انسان هغوی ته ډوډی او اوبه ورکوي نو د هغوی تندی ورته تریب سي او د هغوی د خولې څخه د نفرت او سپکاوي الفاظ راوځي، هغوی د سخت زړه خاوندان فکر نه کوي که معامله د دې چپه وای د هغوی جزیات او احساسات به څه وای نو د جنګ په موجوده زمانه کي د مسلمانانو لپاره نه مګر د پوره انساني همدردی لپاره دا ارشاد یو دعوت عمل او د نور مینار دی.

د ملائکو دعاء د سخي لپاره

﴿۱۷۶۶﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: هيڅ يو ورځ داسي نه تيريږي

الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا

چي په هغه کي سهار وختي دوې ملائكي را نازليږي چي په هغو کي يوه دا وايي اې الله! نفقه كونكو ته د دې بدله وركړې

وَيَقُولُ الْآخَرُ اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا. متفق عليه

او دوهمه ملائكه وايي اې الله! د بخيل مال برباد كړې. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۴۰۳، رقم: ۱۴۴۲، ومسلم ۲\۷۰۰، رقم: ۵۷-۱۰۱۰.

سخاوت کوئ

﴿۱۷۶۷﴾: وَعَنْ اَسْمَاءَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ انفقي ولا تحصي فيحصي

الله عليك و لَا تُوعِي فَيُوعِيَ اللهُ عَلَيْكِ ارْضَخِي مَا اسْتَطَعْتِ . متفق عليه

د حضرت اسماء (رض) څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : نفقه کوئ او شميرل مه کوئ (ځکه که ته په شمير ورکول کوې) نو الله به يې هم په شمير درکوي او ته د فقير څخه مال مه منع کوه ګوندي الله به هم تا منع نه کړي او ورکړه څومره چي طاقت دي وي . بخاري او مسلم.

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري):۵\۲۱۷، رقم: ۲۵۹۱، ومسلم ۲\۷۱۳، رقم: ۸۸- ۱۰۲۹.

د لغاتو حل : (لاتُوعي): اى لاتمنعي فضل المال على الفقير (ارضخي): اى اعطي ولو شيئا يسيرا (يعني ورکړه که څه هم لږ وي).

تشريح : لفظ د (لا تحصى) او دا مه شميرئ د دې خو يوه معنى هغه ده کوم چي پورته ترجمه سوې ده او يوه معنى يې داده چي د مال جمع کولو لپاره يې مه شميرى او هغه د الله تعالى په لار کي په خرڅولو کي يې مه پريږده .

د حديث د اخري الفاظو مطلب دادى چي ته د خپل حيثيت او قدرت سره سم څه چي خرڅ کولاى سې هغه د الله تعالى په لار کي ضرور خرڅوه که څه هم هغه د اندازې او شمير په اعتبار هر څومره کم وي مګر هغه سپک هم مه ګڼه ځکه چي د اخلاص په نيت سره د الله تعالى په لار کي خرڅ کونکې يوه ذره د الله تعالى په نزد ډير او د عمل په ترازو کي ډېره درنه ده .

﴿۱۷۶۸﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اللّٰهُ أَنْفِقْ يَا ابْنَ آدَمَ أُنْفِقْ عَلَيْكَ . متفق عليه

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ ويلي دي چي الله جل جلاله فرمايلي دي : اې انسانه ! ته نفقه کوه (په خلګو) زه به پر تا نفقه کوم . بخاري او مسلم .

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۹\۴۹۷، رقم: ۵۳۳۵۲، ومسلم ۲\ ۶۹۰- ۶۹۱، رقم: ۲۶- ۹۹۳.

تشريح : د الله تعالى د ارشاد مطلب دادى چي اې د آدم اولاده! ته د دې فاني دنيا مال زما په لار کي خرڅ کړه چي په اخرت کي تاته ډېر قيمتي مالونه حاصل سي .

ځيني حضراتو د دې دا معنى بيانه کړې ده چي څه چي ما تاته درکړي دي د هغه څخه يو څه ته خلکو ته ورکړه چي زه تاته په دنيا او عقبى کي تر هغه څخه زيات درکړم ګويا دا دې آيت کريمه ته اشاره ده :

(وما انفقتم من شيء فهو يخالفه) څه چي تاسو د الله تعالى د رضا لپاره خرڅوى الله تعالى تاسو ته د هغه بدله خامخا درکوي.

د ضرورت څخه زيات مصرف

﴿۱۷۶۹﴾: وَعَنْ اَبِيْ اُمَامَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا ابْنَ

د حضرت ابو امامه رضی الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : اي

آدَمَ إِنَّكَ أَنْ تَبْذُلَ الْفَضْلَ خَيْرٌ لَكَ وَأَنْ تُمْسِكَهُ شَرٌّ لَكَ وَلَا تُلَامُ عَلَى كَفَافٍ وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُوْلُ . رواه مسلم

انسانه ! څه چي ستا د خرڅ څخه زيات وي ستا لپاره د هغه خرڅ کول غوره دي او مال منع کول (ساتل) ستا لپاره بد دي په اندازه د ضرورت ساتلو باندي پر تا ملامتيا نسته تر ټولو وړاندي پر خپل کورنۍ خرڅ کوه . مسلم.

تخريج: صحيح مسلم: ۱۲\ ۷۱۸، رقم: ۹۷-۱۰۳۶.

تشريح: (ولا تلام على كفاف) په اندازه د کفايت پر مال باندي ملامتيا نسته د دې مطلب دادی که ته دومره مال د ځان سره ساتې چي ستا د ژوند د بقاء لپاره ضروري وي په دې تو که چي د هغه په وجه ستا غذائي ضرورت پوره وي او ته د چا مخکي د سوال کولو څخه وساتل سې نو په دې کي هيڅ تاوان نسته او ظاهره ده چي د بقاء ژوند په اندازه د مال تعين د اشخاص د احوال او زمانې سره سم دی يعني د ځيني خلکو لپاره د بقاء ژوند په اندازه د مال اندازه کمه وي او د ځينو لپاره زياته څه خلک داسي وي چي هغوی واقعي د ضروريات ژوند لپاره د هغوی لږ مال پکار وي او څه خلک داسي وي چي د هغوی لپاره د زياتي اندازې ضرورت وي همداسي په ځينو ورځو کي د ژوند د بقاء لپاره کم مال پکار وي او په ځينو ورځو کي په زياته اندازه کي ضروري وي په ځينو حالاتو کي لږ مال کفايت کوي او په ځيني حالاتو کي د زيات مال ضرورت وي رسول الله ﷺ فرمايلي دي دا که يو سړی د خپل حيثيت سره سم د څه واقعي ضرورت او حاجت په اندازه مال او زر وساتي نو په دې کي هيڅ تاوان نسته .

د حديث د اخري الفاظو (وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُوْلُ) مفهوم دادی چي د سخاوت او خرڅ په معامله کي خپله کورنۍ مخته کول پکار دي چي د هغوی نفقه پر خپل ځان واجب وي يعني چي د

هغوی څخه کوم مال پاته سي بیا دي هغه نورو خلکو ته ورکړه سي په دې اندازې سره خرڅول هم ښه خبره نه ده چي خپله کورنۍ خو د دې ضرورتمند او محتاجه وي او نورو خلکو ته دي ورکړه سي.

د حدیث د اخري الفاظو څخه خو دا معلومیږي چي دا ارشاد هم د الله تعالی ارشاد دی که څه هم په حدیث کي صراحتا ذکر نه دی سوی مګر دا احتمال هم لري چې شاید رسول الله ﷺ د خپل ارشاد لپاره دا طرز اختیار کړی وي. (والله اعلم)

د بخیل لپاره ورکړه مشکل وي

﴿۱۷۷۰﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَثَلُ

د حضرت ابوهریرة رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل:

الْبَخِيلِ وَالْمُتَصَدِّقِ مَثَلُ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُنَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ قَدِ اضْطُرَّتْ

د بخیل او خیرات کوونکي حال د هغه دوو کسانو په ډول دئ چي د هغوی پر بدن دوې زغري وي او د هغې زغرې د تنګۍ له کبله

أَيْدِيهِمَا إِلَى ثُدِيِّهِمَا وَتَرَاقِيهِمَا فَجَعَلَ الْمُتَصَدِّقُ كُلَّمَا تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ

د هغوی دواړه لاسونه د سینې او غاړې سره موښتي وي هر کله چي صدقه ورکوونکی د صدقې ورکولو اراده وکړي

انْبَسَطَتْ عَنْهُ وَجَعَلَ الْبَخِيلُ كُلَّمَا هَمَّ بِصَدَقَةٍ قَلَصَتْ وَأَخَذَتْ كُلُّ حَلْقَةٍ بِمَكَانِهَا. متفق عليه.

نو د هغه زغره خلاصه سي او هر کله چي بخیل د صدقې ورکولو اراده وکړي نو د زغري کړۍ نوري تنګي سي. بخاري او مسلم.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۳۰۵\۱۳، رقم: ۱۴۴۳ و مسلم ۷۰۸\۲، رقم: ۷۵- ۱۰۲۱.

د لغاتو حل: (جنتان من حدید): ای وقایتان (پوښونه).

تشریح: د دې ارشاد مطلب دا دی چي سخي انسان چي کله د الله تعالی د رضا لپاره د خپل مال د خرڅولو قصد کوي نو د هغه صادقي جذبې په وجه د هغه سینه پراخه کیږي او د هغه لاس د

هغه د زړه او احساساتو تابع سي په دې توګه چي هغه مال د خرڅولو لپاره لاس اوږده وي د دې پر خلاف په داسي وختونو کي د انسان سینه تنګه سي او د هغه لاس را ټول سي.
د دې مثال رسول الله ﷺ دا ورکړی دی چي کله سخي انسان د خير او ښېګڼې اراده کوي نو د الله تعالى توفيق د هغه شاهد رسول الله ﷺ وي په دې توګه چي د هغه لپاره د خير او ښېګڼې نيکه لاراسانه کيږي او د بخيل لپاره د نيکۍ او خير لاره نوره هم سخته سي.

د بخل تاوان

﴿۱۷۷۱﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اتَّقُوا الظُّلْمَ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د ظلم څخه ځان وژغورئ

فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ

ځکه چي ظلم به د قيامت په ورځ تاريکي وي او د بخل څخه ځان ژغورئ ځکه چي بخل هلاک کړي دي هغه خلک

قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ. رواه مسلم

کوم چي ستاسو څخه وړاندي وه، بخل هغوی په دې اماده کړي وه چي هغوی وژني وکړي او حرام حلال وګڼي.

تخريج: صحيح مسلم: ۴\۱۹۹۶، رقم: ۵۶- ۲۵۷۸.

تشريح: د ظلم اصلي مفهوم دادی چي يو شی په خپل ځای کي نه استعمالول مثلاً د انسان د تخليق مقصد دادی د الله تعالى عبادت او اطاعت کول او پر نيکه لار باندي تلل اوس که د انسان نفس اماره د هغه تخليق د هغوی د مقصد څخه په ليري کولو سره د الله تعالى څخه د بغاوت سرکشي او پر بدي لاري بوځي نو دې ته به ظلم ويل کيږي نو د ظلم مفهوم په ټولو ګناهونو کي ګډ دی يعني څوک چي ګنهکار وي هغه ته به ظالم ويل کيږي.
ظلم به د تاريکۍ په شکل کي وي په دې باره کي علامه طيبي رحمة الله عليه فرمائي دا جمله پر خپلي ظاهري معنى باندي محموله ده يعني د قيامت په ورځ به ظلم د ګناه کار مخکي د تيارو په صورت کي وي چي په هغه کي به ظالم سرګردان ګرځي او د هغه په وجه به د نجات لار نه تر لاسه کوي څرنګه چي د مومن صالح په باره کي نقل دي چي هغه به د قيامت په ورځ د خلاصون لار

داسي ترلاسه کوي چي د هغوی تږولو د سعادت او نیک بختي نور به د هغوی مخ ته مخ ته زغلي چي د هغه په رڼا کي به د جنت د همیشه نیک بختیو لار د هغوی مخکي وي او هغوی به پر هغه په اطمینان او آساني سره په تلو سره د خپل رب رضا او رحمت تر لاسه کوي.

یا دا هم احتمال دی چي د تیارو څخه د قیامت د ورځي سختي مراد ده یعني دا ظالمان به د قیامت په ورځ په ډیرو سختو عذابو کي اخته وي. د بخل څخه د ځان ساتلو ځکه فرمایل سوي دي چي بخل نه یوازي دا چي د ظلم یو قسم دی بلکه د ظلم یو ډېر لوی قسم دی نو دا وجه ده چي د ظلم څخه د ځان ساتلو د یو عمومي فرمان وروسته په یو خاص ډول (د بخله څخه د ځان ساتلو) تائید فرمایل سوی دی.

بخل د ویني تویولو او حرام او حلال باعث ښودل سوی دی ځکه چي خپل مال او زر د نورو د راحت لپاره خرڅول او همداسي د خپلو مسلمانانو ورونو خیر خواهي په حقیقت کي د محبت ذریعه ده چي د هغه په اخري نتیجه کي په خپلو کي دښمني ده او دا بالکل ظاهره خبره ده چي کله د یو بل سره دښمني سي نو بیا وینه تویول هم کیږي د دې دښمنۍ یو دوهم اړخ حرامي خبري مباح او حلال ګڼل هم دي ځکه چي کوم سړی هم وي هغه د دښمني د جذباتو څخه په متاثره کیدو سره خپل دښمن ښځي د هغه مال او زر او د هغه ابرو بې عزتي او داسي نور حلال ګڼي ځکه چي چیري یو خوا ته بخل د خونریزي سبب ښودل سوی دی همداسي دویمي خوا ته هغه حرام د حلال ګڼلو باعث هم فرمایل سوی دی.

تولنیزه اړتیا

(۱۷۷۲): وَعَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ تَصَدَّقُوا فَإِنَّهُ

د حضرت حارثة بن وهب رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: خیرات کوئ ځکه

يَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ يَمْشِي الرَّجُلُ بِصَدَقَتِهِ فَلَا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهَا يَقُولُ الرَّجُلُ

یوه داسي زمانه به راسي چي خلک به خیرات په لاس کي ګرځوي او څوک قبلوونکی به نه وي او هر سړی به دا ورته وایي

لَوْ جِئْتَ بِهَا بِالْأَمْسِ لَقَبِلْتُهَا فَأَمَّا الْيَوْمَ فَلَا حَاجَةَ لِي بِهَا. متفق عليه

که تا پرون راوړی وای نو ما به اخیستی وای نن ما ته ضرورت نسته. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\ ۲۸۱، رقم: ۱۴۱۱، ومسلم ۲\ ۷۰۰، رقم: ۵۸- ۱۰۱۱.

تشريح: د الله تعالی د رضا لپاره خپل مال خرڅوئ: د دې مطلب دادی چې دا وخت د الله تعالی په لار کې خپل مال خرڅول غنیمت او په خپل حق کې باعث سعادت وګڼی ځکه چې بیا به د صدقې مال قبلونکی څوک سړی نه تر لاسه کوې ځکه چې یا خو به هغه وخت ټول خلک مالداره وي یا دا چې د دنیا څخه په بې رغبتۍ او د آخرت خوا ته د میلان او رغبت په وجه د هغوی زړونه به غني او بې پرواه وي علماء لیکي دا هم د هغې زمانې خوا ته اشاره ده کله چې دا فاني دنیا به د خپل علم اخري حدونو ته رسیدلې وي او حضرت امام مهدي علیه السلام به په دې عالم کې تشریف فرمايي.

د صدقې غوره وخت

﴿۱۷۷۳﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چې يو سړي رسول الله ﷺ ته عرض وکړ چې

الصَّدَقَةِ أَعْظَمُ أَجْرًا قَالَ أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَحِيحٌ شَحِيحٌ تَخْشَى الْفَقْرَ

د کومې صدقې ثواب زیات دئ؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: په داسې حال کې خیرات کول چې روغ یې، د مال یو ځای کولو غوښتنه او حرص لرې د مفلسۍ څخه بیرېږې

وَتَأْمُلُ الْغِنَى وَلَا تُمْهِلُ حَتَّى إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ قُلْتَ لِفُلَانٍ كَذَا وَلِفُلَانٍ كَذَا وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ. متفق عليه

او د شتمنۍ امید لرې نو په صدقه ورکولو او خیرات کولو کې سستي مه کوه تر څو چې ستا ساه حلق ته راورسیږي نو بیا ته دا وواېې چې دومره مال د فلاني لپاره دئ او دومره مال د فلاني لپاره حال دا چې ته په دې پوهېږې چې مال د فلاني دئ. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۳\۲۸۴، ۲۸۵، رقم: ۱۴۱۹، ومسلم ۱۲\۷۱۶، رقم: ۹۲- ۱۰۳۲.

تشريح: مطلب دادی چې افضله او د ډیر زیات د ثواب باعث هغه صدقه ده چې په ژوند کې په هغه زمانه کې ادا سي کله چې صحت او روغتیا ملګري وي ځکه چې د ژوند په هغه حصه کې د عمر د اوږدوالي امید د مال د جمع کولو د حوص باعث وي صحت مند او تندرست انسان نه یوازې دا چې د جنګ په میدان کې د مخکې کیدو کوشش کوي مګر د هغه جبلت طبعي د بخل خوا ته مائله وي د دننه پټ شیطان هغه د فقراو محتاجي څخه بیروي او د هغه په زړه کې دا

وسوسه او خيال ور پيدا کوي چي د الله تعالى په لار کي د خپل مال خرڅولو په وجه چيري مفلس نسم او د زيات دولت حاصلولو خواهش ډير واره د حرص او هوس تکل اختيار وی نو د ژوند په دې حصه کي د الله تعالى د رضا لپاره مال خرڅول په حقيقت کي د نيک بختي او سعادت معراج دی.

د حديث د اخرې جملې (ولا تمهل ....الخ) مطلب دادی چي په صدقه ورکولو او خيرات کولو کي زنډ ، سستي او غفلت مه کوه چي کله ژوند پر ختميدو سي ساه حلق ته راسي نو بيا وائي دومره مال د فلاني سړي لپاره دی او دومره مال د فلاني لپاره دی حال دا چي هغه وخت هغه مال د وارثانو دی په دې توګه چي د وارثانو حق متعلق سي.

په هر حال د دې ارشاد رسول الله ﷺ وضاحت داسي کړی دی چي د صحت او روغتيا په حالت کي خپل مال د الله تعالى په لار کي خرڅول د لوی فضيلت او ثواب خبره ده خو کله چي د مرګ وخت راسي نو هغه وخت د خپل مال په نيکو کارونو کي د خرڅولو وصيت کوي هغه وخت د الله تعالى په لار کي خرڅول د زيات ثواب باعث نه دي.

بخل د تاوان سبب دئ

﴿۱۷۷۴﴾: وَعَنْ أَبِي ذَرٍ قَالَ انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ جَالِسٌ

د حضرت ابوذر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي زه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سوم

فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ فَلَمَّا رَآنِي قَالَ هُمُ الْأَخْسَرُونَ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ فَقُلْتُ فِدَاكَ أَبِي

رسول الله ﷺ د کعبې شريفې په سايه کي ناست وو چي زه يې وليدم نو وه يې فرمايل: د کعبې په پروردګار دي مي قسم وي! هغه خلک په لوی تاوان کي دي، ما عرض وکړ اې د الله رسوله!

وَأُمِّي مَنْ هُمْ قَالَ هُمُ الْأَكْثَرُونَ أَمْوَالًا إِلَّا مَنْ قَالَ هَكَذَا وَهَكَذَا

زما مور او پلار دي پر تاسو قربان وي هغه کوم خلک دي؟ رسول الله ﷺ وفرمايل: ډير مال يو ځای کوونکی، خو (هغه خلک مستثنی دي) چي هغوی آخوا دېخوا او دې طرف ته يعني

مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ . متفق عليه

خپل وړاندي او وروسته او راسته چپه لور ته خرڅ وکړ او داسي خلک کم دي. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۱\ ۵۲۴، رقم: ۶۶۳۸، ومسلم ۲\ ۶۸۶، رقم: ۳۰- ۹۹۰.

تشریح: ابوذرغفاري رضي الله عنه فقر او مفلسي د خپل ژوند امتیاز جوړ کړی وو ، او همداسي هغه دنیا او د دنیا د آسائشونو ځخه مخ په ګرځولو سره غناء ، مفلسی او فقر ته ترجیح ورکړې وه ځکه رسول الله ﷺ د هغوی د تسلي او اطمینان قلب د خاطره دا حدیث ارشاد وفرمایه، ګویا په دې ارشاد کي د دنیا ځخه بې شوقي او د فقر فضیلت ته اشاره ده .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

﴿۱۷۷۵﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّخِيُّ

د حضرت ابوهریرة رضي الله عنه ځخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل : سخي

قَرِيْبٌ مِنَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَرِيْبٌ مِنَ النَّاسِ بَعِيْدٌ مِنَ النَّارِ وَالْبَخِيْلُ

نژدې دئ د الله جل جلاله رحمت ته، نژدې دئ جنت ته او نژدې دئ خلکو ته (یعني ټول يې خوښوي) او لیري دئ د دوږخ ځخه، او بخیل سړی

بَعِيْدٌ مِنَ اللّٰهِ بَعِيْدٌ مِنَ الْجَنَّةِ بَعِيْدٌ مِنَ النَّاسِ قَرِيْبٌ مِنَ النَّارِ وَلَجَاهِلٌ

لیري دئ د الله د رحمت ځخه، لیري دئ د جنت ځخه، لیري دئ د خلکو ځخه او نژدې دئ دوږخ ته او جاهل

سَخِيٌّ أَحَبُّ إِلَى اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ عَابِدٍ بَخِيْلٍ . رواه الترمذي .

سخي د الله جل جلاله په نزد تر بخیل عابد غوره دئ . ترمذي .

تخریج: سنن الترمذي ۴\۳۰۲، رقم: ۱۹۶۱.

تشریح: د جاهل سخي ځخه د عابد ضد یعني هغه سخي مراد دی چي فرائض خو کوي خو د نوافلو پابندي نه کوي همداسي د عابد بخیل ځخه مراد هغه بخیل دی چي نوافل ډیر زیات ادا کوي که ځه هم هغه عالم وي یا عالم نه وي .

په ژوند کي خیرات کوئ

﴿۱۷۷۶﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَنْ

د حضرت ابوسعید رضي الله عنه ځخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل :

يَتَصَدَّقَ الْمَرْءُ فِي حَيَاتِهِ بِدِرْهَمٍ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِمِائَةِ دِرْهَمٍ عِنْدَ مَوْتِهِ. رواه ابوداؤد.

د انسان د خپل روغتيا په ورځو كي يوه روپۍ خيرات كول د مرګ په وخت كي تر سلو روپو خيرات كولو غوره دئ. ابوداؤد

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\ ۲۸۸، رقم: ۲۸۶۶.

تشريح: مطلب دادی چي د صحت او روغتيا په حالت كي خپل مال په كم شمير او كم مقدار كي د الله تعالى په لار كي خرڅول د مرګ پر وخت د ډير زيات مال خرڅولو څخه بهتر دي او د دې په مقابله كي د ډير زيات ثواب باعث وي.

د مرګ په وخت كي د خيرات كونكي مثال

﴿۱۷۷۷﴾: وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَثَلُ

د حضرت ابو درداء رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: مثال

الَّذِي يَتَصَدَّقُ عِنْدَ مَوْتِهِ أَوْ يَعْتِقُ كَالَّذِي يُهْدِي إِذَا شَبِعَ. رواه احمد والنسائي والدارمي والترمذي وصححه.

د هغه چا چي د مرګ په وخت كي خيرات وكړي يا غلام آزاد كړي داسي دئ لكه څوک چي چا ته د تحفې په توګه هغه وخت ډوډۍ وليږي چي په خپله موړ سي، احمد، نسائي، دارمي، ترمذي، او هغه ددې تصحيح وكړه.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۶\ ۴۴۸، والنسائي ۶\ ۲۳۸، رقم: ۳۶۱۶، والدارمي ۲\ ۵۰۵، رقم: ۳۲۲۶، والترمذي ۴\ ۳۷۸، رقم: ۲۱۲۳.

تشريح: د دې ارشاد مفهوم دادی چي د مرګ پر وخت د الله تعالى په لار كي خپل مال خرڅول يا غلام ازادول د كم ثواب باعث دي ځكه چي يو ضرورتمند ته داسي وخت ډوډۍ وركول د كم ثواب باعث دی كله چي د هغه نس ډک سوی وي ځكه چي يو سړي ته د هغه د لوږې په حالت كي ډوډۍ خوړل يا د هغه سره سخاوت كول افضل او د زيات ثواب باعث دي همداسي د صحت او روغتيا په حالت كي مال د الله تعالى په رضا كي خرڅول يا غلام ازادول زيات افضل

او د زیات ثواب باعث دي.

ايمان او بخل يو د بل ضد دي

﴿۱۷۷۸﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَصْلَتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِيْ مُؤْمِنٍ الْبُخْلُ وَسُوْءُ الْخُلُقِ. رواه الترمذي.

د حضرت ابو سعید رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: په مؤمن کي دوه عادتونه سي يو ځای کیدلای یو بخل او بل بد اخلاقي. ترمذي

تخريج: سنن الترمذي ۴\۳۰۲، رقم: ۱۹۶۲.

تشريح: د دې ارشاد مطلب دادی چي دا مناسب او لائق نه دی چي په کامل مؤمن کي دا دواړه خراب خصلتونه جمع سي یا مراد دادی چي په یو مومن کامل کي دا دواړه خراب خصلتونه د دې درجې نه ذي چي هغه کله د دې څخه جلا نسي او د هغه په موجودتیا کي مطمئن او راضي وي هو که د بشریت په تقاضا یو کامل مؤمن بد خلقي وکړي یا په هغه کي بخل پیدا سي بیا وروسته هغه ته پښیماني او شرمندګي وي او د هغه په وجه هغه پښیمانه سي او خپل نفس ملامت کړي نو دا د کمال ایمان خلاف نه دی.

خلق پر هغو کارو باندي د عمل کولو نوم دی د کوم چي شریعت تعلیم ورکړی دی، خلق یا اخلاق نورو ته په کښنته کیدو سره او په ورین تندي سره د مخامخ کېدو یا په ټولو معاملو کي د نرمي کولو نوم نه دی څرنګه چي په عامو خلکو کي مشهوره وه ځکه چي په ځیني کارونو کي سختي اختیارول د ایمان تقاضا ده دلته په حدیث کي د ذکر سوي بد اخلاقۍ څخه مراد د هغه کارونو خلاف ورزي کول دي چي د هغه اسلام تعلیم ورکړی دی.

درې کسان به جنت ته ولاړ نه سي

﴿۱۷۷۹﴾: وَعَنْ اَبِيْ بَكْرِ الصِّدِّيْقِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ خِبٌّ وَلَا مَنَّانٌ وَلَا بَخِيْلٌ. رواه الترمذي.

د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: چمباز او بخیل به جنت ته ولاړ نه سي او نه هغه څوک چي په احسان اچولو سره خیرات کوي. ترمذي

تخريج: سنن الترمذي ۴\۳۰۲- ۳۰۳، رقم: ۱۹۶۳.

د لغاتو حل: (خب): (اى خداع يفسد بين الناس) (چمباز).

تشريح: مطلب دادى چي دا دړ سره به په جنت كي اولني ببله عذاب څخه نه داخليږي مگر دوى به د خپل خپل جرم سزا ترلاسه كوي نو د عذاب وروسته به په جنت كي داخليږي.
د بخيل څخه مراد هغه سړى دى چي د خپل مال څخه واجب حق نه ادا كوي د منان يوه معنى خو هغه ده كومه چي په ترجمه كي ذكر كړه سوې ده د دې دوهمه معنى د پريكونكي ده يعني هغه سړى چي د خپلو خپلوانو او قريبانو سره تعلقات پريږدي او د مسلمانانو سره د محبت معامله نه كوي.

دوه خراب عادتونه

﴿۱۷۸۰﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَرُّ مَا

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

فِيْ رَجُلٍ شُحٌّ هَالِعٌ وَجُبْنٌ خَالِعٌ. ابوداؤد، و سنذكر حديث ابي هريرة لا يجتمع الشح والايمان في كتاب الجهاد ان شاء الله تعالى.

د انسان په عادتونو كي دوه ډير خراب عادتونه دي يو خو ډير زيات بخل او بل ډيره بيره، ابوداؤد، او ډير ژر به انشاء الله د ابوهريرة حديث چي د (بخيل او ايمان نه سي يو ځاى كيدلاى) په كتاب الجهاد كي بيان كړل سي

تخريج: سنن ابي داؤد ۳\۲٦-۲۷، رقم: ۲۵۱۱.

د لغاتو حل: (الهلع): اشد الجزع والضجر، و خالع اي شديد كانه يخلع فؤاده من شدة خوفه. (ډېره بېره)

اَلْفَصْلُ الثَّالِثُ (دريم فصل)

د الله ﷻ په لاره كي د مصرفولو فضيلت

﴿۱۷۸۱﴾: عَنْ عَائِشَةَ اَنَّ بَعْضَ اَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُلْنَ لِلنَّبِيِّ

د حضرت عائشي رضي الله عنها څخه روايت دئ چي د رسول الله ﷺ ځينو بيبيانو رسول الله ﷺ ته وويل:

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَيُّنَا اَسْرَعُ بِكَ لُحُوْقًا قَالَ اَطْوَلُكُنَّ يَدًا فَاَخَذُوْا قَصَبَةً

په موږ کي به څوک ستاسو سره ژر يو ځای کيږي ، رسول الله ﷺ وفرمايل : په تاسو کي چي د
چا لاس تر ټولو لوی وي ، د دي په اوږدو سره بيبيانو لرګي را واخيستل

يَذْرَعُونَهَا فَكَانَتْ سَوْدَةُ أَطْوَلَهُنَّ يَدًا فَعَلِمْنَا بَعْدُ أَنَّمَا كَانَتْ طُولَ يَدِهَا

او په هغه سره يې خپل لاسونه اندازه کول پيل کړل، د بي بي سودې (رض) لاسونه اوږده وختل،
مګر وروسته موږ ته څرګنده سوه چي د اوږدو لاسو څخه د رسول الله ﷺ مراد

الصَّدَقَةُ وَكَانَتْ أَسْرَعَنَا لُحُوقًا بِهِ زَيْنَبُ وَكَانَتْ تُحِبُّ الصَّدَقَةَ ، رواه البخاري

صدقه او خيرات کول وه نو په موږ ټولو کي وړاندي بي بي زينب وفات سوه چي ډير خيراتونه به
يې کول ، بخاري شريف

و في رواية مسلم قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْرَعُكُنَّ لَحَاقًا بِي

او د مسلم په يوه روايت کي دا الفاظ دي چي بي بي عائشي ﷺ وويل : رسول الله ﷺ
وفرمايل : په تاسو کي زما سره ژر يو ځای کېدونکې

أَطْوَلُكُنَّ يَدًا قَالَتْ فَكُنَّ يَتَطَاوَلْنَ أَيَّتُهُنَّ أَطْوَلُ يَدًا قَالَتْ فَكَانَتْ أَطْوَلَنَا يَدًا

اوږدو لاسو والا ده ، بي بي عائشة ﷺ وايي چي بيبيانو خپل لاسونه اندازه کول پيل کړل چي د
چا لاسونه اوږده دي نو په موږ کي

زَيْنَبُ لِأَنَّهَا كَانَتْ تَعْمَلُ بِيَدِهَا وَتَصَدَّقُ .

د بي بي زينب لاسونه اوږده وه ځکه چي هغې به په خپل لاسو سره ټول کارونه او خيرات کوئ .

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري) : ۱۳\۲۸۵ ، رقم : ۱۴۲۰ ، ومسلم ۱۹۰۷\۱۴ ، رقم : ۱۰۱ - ۲۴۵۲ .

تشريح : (فعلمنا) خو وروسته موږ ته معلومه سوه : د دې مطلب دادی کوم وخت چي رسول الله ﷺ دا ارشاد وفرمايه نو موږ د لاس اوږدوالی د دې پر ظاهري معنی باندي محمول کی چي واقعتا د چا لاس تر ټولو اوږد وي هغه به ژر د رسول الله ﷺ سره ملاقات کوي نو معلومه سوه چي د لاس د اوږدوالي څخه مراد د صدقه او خيرات کثرت وو ګويا د رسول الله ﷺ د ارشاد مطلب دا وو چي د تر ټولو اوږدو لاسو والا هغه دی چي تر ټولو زيات خيرات او صدقه کوي .

د بي بي زينب رضي الله عنها په باره کي نقل دي چي هغې به په خپل لاس سره د پوست د

پخولو کار کوی بیا به يې هغه خرڅوی او کوم قیمت چې به ورته رسول الله ﷺ ایښودی هغه به يې د الله تعالی د رضا لپاره د الله تعالی په لاره کې خرڅوی.

د بني اسرائيلو واقعه

﴿۱۷۸۲﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَالَ رَجُلٌ

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمايل: په بني اسرائيلو کې يو سړي وويل:

لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ سَارِقٍ فَأَصْبَحُوا

زه نن (شپه) يو خيرات کوم، هغه مال واخيستئ روان سو او (په تياره کې) يو غله ته يې ورکړئ کله چې سهار سو نو

يَتَحَدَّثُونَ تُصُدِّقَ عَلَى سَارِقٍ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ

په خلکو کې اوازه سوه چې نن (شپه) غله ته خيرات ورکړل سوئ دئ هغه سړي چې دا واوريدل نو وه يې فرمايل: اې الله! غله ته په صدقه ورکولو تا لره تعريف دئ، ددې وروسته هغه وويل: نن به زه بيا خيرات کوم،

فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدَيْ زَانِيَةٍ فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ تُصُدِّقَ اللَّيْلَةَ

نو هغه مال واخيستئ او ووتی او يوې زنا کارې ښځې ته يې خيرات ورکړئ کله چې سهار سو نو په خلکو کې اوازه سوه چې د شپې

عَلَى زَانِيَةٍ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى زَانِيَةٍ لَأَتَصَدَّقَنَّ بِصَدَقَةٍ فَخَرَجَ

زنا کارې ښځې ته صدقه ورکړل سوې ده، هغه سړي چې دا واوريدل نو وه يې ويل: اې الله! زنا کارې ته په صدقه ورکولو تا لره تعريف دئ، ددې وروسته هغه وويل: نن به زه بيا خيرات کوم نو هغه د مال سره ووتئ

بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدَيْ غَنِيٍّ فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ تُصُدِّقَ عَلَى غَنِيٍّ فَقَالَ

او يو شتمن سړي ته يې خيرات ورکړ کله چې سهار سو نو په خلکو کې اوازه سوه چې د شپې

شتمن سړي ته صدقه ورکړل سوې ده ، هغه سړي چې دا واوريدل نو وه يې ويل :

اللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى سَارِقٍ وَعَلَى زَانِيَةٍ وَعَلَى غَنِيٍّ فَأُتِيَ فَقِيلَ لَهُ أَمَّا صَدَقَتُكَ

اې الله ! غله ته ، زناکارې ته او شتمن ته په صدقه ورکولو باندې تالره تعريف دئ ، نو هغه ته په خوب کي وښودل سول او ورته وويل سول چې : کومه صدقه چې تا

عَلَى سَارِقٍ فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعِفَّ عَنْ سَرِقَتِهِ وَأَمَّا الزَّانِيَةُ فَلَعَلَّهَا أَنْ تَسْتَعِفَّ

غله ته ورکړې ده کيدای سي چې دا يې د غلا څخه منعه کړي او کومه صدقه چې تا زناکارې ته ورکړې ده کيدای سي چې هغه د زنا څخه منعه کړي

عَنْ زِنَاهَا وَأَمَّا الْغَنِيُّ فَلَعَلَّهُ يَعْتَبِرُ فَيُنْفِقُ مِمَّا أَعْطَاهُ اللّٰهُ . متفق عليه و لفظه للبخاري .

او کومه صدقه چې تا شتمن ته ورکړې ده کيدای سي چې د هغه لپاره نصيحت او عبرت سي او څه چې الله تعالى هغه ته ورکړي دي د هغه څخه نفقه وکړي . بخاري او مسلم مگر دا الفاظ د بخاري دي .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۲۹۰، رقم: ۱۴۲۱، ومسلم ۲\۷۰۹، رقم: ۷۸ – ۱۰۲۲.

تشريح: صدقه ورکوونکي د الله تعالى تعريف د شکر په توګه وکړ چې د الله تعالى شکر دی چې ما صدقه خو ورکړه که څه هم غير مستحقين ته په لاس ورغلل او يا د تعجب په توګه د زړه د اطمينان لپاره هغه د الله تعالى تعريف وکړی .

په هر حال رسول الله ﷺ د بني اسرائيلو د هغه سړي واقعه ځکه بيان کړه چې معلومه سي چې د الله تعالى د رضا لپاره صدقه او خيرات په هر صورت غوره او د ثواب باعث دی، ځوک چې صدقه ورکړي ضرور به ثواب تر لاسه کوي .

د الله ﷻ په لاره کي د مصرف کولو برکت

﴿۱۷۸۳﴾ : وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بَيْنَا رَجُلٌ بِفَلَاةٍ مِنَ

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمايل : يو سړی په ځنګل کي ولاړ وو .

الْأَرْضِ فَسَمِعَ صَوْتًا فِي سَحَابَةٍ اسْقِ حَدِيقَةَ فُلَانٍ فَتَنَحَّى ذَلِكَ السَّحَابُ

هغه د وریځي څخه آواز واوریدئ چي د فلاني سړي باغ اوبه کړه بیا هغه وریځ یوې خوا ته ولاړه

فَأَفْرَغَ مَاءَهُ فِي حَرَّةٍ فَإِذَا شَرْجَةٌ مِنْ تِلْكَ الشِّرَاجِ قَدِ اسْتَوْعَبَتْ ذٰلِكَ الْمَاءَ

او پر یو ډبرني ځمکي باندي یې باران واوروئ او هغه اوبه په کوچنۍ نالیو کي یو ځای سوې

كُلَّهُ فَتَتَبَّعَ الْمَاءَ فَإِذَا رَجُلٌ قَائِمٌ فِي حَدِيقَتِهِ يُحَوِّلُ الْمَاءَ بِمِسْحَاتِهِ فَقَالَ لَهُ

او لویه ویاله ځیني جوړه سوه او پر مخ ولاړې هغه سړي ددې څرګندولو لپاره چي دا اوبه چیري ځي د اوبو سره روان سو ناڅاپه هغه یو سړی ولیدی چي په خپل بېلچې سره آخوا دېخوا اوبه خپروي، پوښتنه ځیني وسول چي

يَا عَبْدَ اللّٰهِ مَا اسْمُكَ قَالَ فُلَانٌ لِلِاسْمِ الَّذِي سَمِعَ فِي السَّحَابَةِ فَقَالَ لَهُ يَا

اې د الله بنده ! ستا نوم څه شي دئ ؟ هغه ورته وویل زما نوم فلانی دئ (یعني هغه نوم یې ور وښودئ کوم چي وریځي ته ویل سوئ وو)، بیا د هغه څخه پوښتنه وسول اې د الله بنده !

عَبْدَ اللّٰهِ لِمَ تَسْأَلُنِي عَنِ اسْمِي فَقَالَ إِنِّي سَمِعْتُ صَوْتًا فِي السَّحَابِ الَّذِي

تا زما د نوم څنګه پوښتنه وکړه ؟ هغه سړي ورته وویل : ما ددې وریځي څخه چي دا دهغې اوبه دي دا آواز واوریدئ

هٰذَا مَاؤُهُ وَيَقُولُ اسْقِ حَدِيقَةَ فُلَانٍ لِاسْمِكَ فَمَا تَصْنَعُ فِيهَا قَالَ أَمَّا إِذْ قُلْتَ

چي د فلاني سړي باغ اوبه کړه، نو ته دا راته ووایه چي ته په خپل باغ کي د نیکۍ کوم کار کوې؟ هغه ورته وویل : هر کله چي تا دا پوښتنه وکړه نو زه یې در ښیم

هٰذَا فَإِنِّي أَنْظُرُ إِلَى مَا يَخْرُجُ مِنْهَا فَأَتَصَدَّقُ بِثُلُثِهِ وَآكُلُ أَنَا وَعِيَالِي ثُلُثًا وَأَرُدُّ فِيهَا ثُلُثَهُ . رواه مسلم .

څه چي زما په باغ کي په لاس راځي د هغې دریمه برخه خیراتوم او دریمه برخه خپل کورنۍ باندي خرڅوم او دریمه برخه په باغ کي لګوم . مسلم .

تخریج: صحیح مسلم ۱۴\ ۲۲۸۸، رقم: ۴۵- ۲۹۸۴.

تشریح: که څه هم د وریځي اواز د باغ والا نوم صراحة اخستی وو ځرنګه چي وروسته ذکر هم سوه خو رسول الله ﷺ دا واقعه په اوریدو سره په شروع کي صراحة د هغه نوم وانه خستی مګر د لفظ فلان سره يې د هغه نوم کناية ذکر کی.

همداسي د وریځي اواز اوریدونکي سړي هم د وریځي څخه د باغ والا نوم صراحة اوریدلی وو بیا هغه د باغ والا څخه د هغه نوم ځکه وپوښتی چي هغه ته یقین وسي چي بیشکه دا هغه سړی دی چي د هغه نوم د وریځي اواز اخستی وو کوم وخت چي باغ والا د هغه نوم د پوښتلو سبب وپوښتی نو هغه د وریځي اواز په نقلولو سره هم د هغه نوم يې وانه خستی بلکه لفظ فلان يې وو ایه ګویا هغه ظاهره کړه که څه هم د وریځي اواز ستا نوم صراحة اخستی وو خو زه دا وخت ستا د خاص نامه په ځای فلان لفظ ذکر کوم، حاصل دادی چي غیبي اواز د باغ د مالک نوم ښکار ذکر کړی وو مګر اوریدونکي هغه نوم د فلان په لفظ سره کفاية تعبیر کړ او هغه ته يې وویل چي ستا نوم ما واوریدی مګر هغه مي اوس په فلان سره تعبیر کړ.

د بني اسرائیلو د درو کسانو قصه

﴿۱۷۸۴﴾: وَعَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ ثَلَاثَةً فِي

د حضرت ابو هریرة رضی الله عنه څخه روایت دئ چي هغه د رسول الله ﷺ څخه اوریدلي دي چي په بني اسرائیلو کي درې کسان وه چي

بَنِي إِسْرَائِيلَ أَبْرَصَ وَأَقْرَعَ وَأَعْمَى فَأَرَادَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَبْتَلِيَهُمْ فَبَعَثَ

یو پیس (د جزام په ناروغی اخته) دوهم پک او دریم روند وو، الله تعالی د هغوی ازموینه اخیستل وغوښتل، هغوی ته يې راولیږل

إِلَيْهِمْ مَلَكًا فَأَتَى الْأَبْرَصَ فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ لَوْنٌ حَسَنٌ وَجِلْدٌ

یوه ملائکه، تر ټولو وړاندي جزامي ته راغلل پوښتنه يې ځیني وکړه ستا تر ټولو زیات کوم شی خوښ دئ؟ هغه وویل ښکلی رنګ او

حَسَنٌ قَدْ قَذِرَنِي النَّاسُ قَالَ فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ فَأُعْطِيَ لَوْنًا حَسَنًا

ښکلی پوست او د بدن څخه د دې ناروغی لیري کیدل چي د دې له کبله خلک زما څخه نفرت کوي، رسول الله ﷺ وفرمایل: ملائکي چي دا واوریدل نو د هغه پر بدن يې لاس تیر کړ او د هغه ناروغي

ختمه سوه، او پوستيې ښکلي او پاک سو،

وَجِلْدًا حَسَنًا فَقَالَ أَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ الإِبِلُ أَوْ قَالَ الْبَقَرُ هُوَ شَكَّ فِي

ددې وروسته ملائکي ورته وويل ستا کوم ډول مال خوښ دئ؟ هغه وويل اوښان يا غواوي، (ددې حديث راوي ته شک دئ چي هغه اوښان وويل که غواوي)

ذَلِكَ إِنَّ الأَبْرَصَ وَالأَقْرَعَ قَالَ أَحَدُهُمَا الإِبِلُ وَقَالَ الآخَرُ الْبَقَرُ فَأُعْطِيَ

په جزامي او پک دواړو کي يوه اوښان وښودل او بل غواوي، رسول الله ﷺ وفرمايل: د هغه د غوښتني سره سم هغه ته بلاربي اوښي ورکړل سوې

نَاقَةً عُشَرَاءَ فَقَالَ يُبَارَكُ لَكَ فِيهَا وَأَتَى الأَقْرَعَ فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ

او ملائکي دعاء ورته وکړه چي الله دي ستا لپاره په دې کي برکت واچوي، رسول الله ﷺ وفرمايل: ددې وروسته ملائکه هغه پک سړي ته راغلل او پوښتنه يې ځيني وکړه چي ستا کوم شی خوښ دئ؟

قَالَ شَعَرٌ حَسَنٌ وَيَذْهَبُ عَنِّي هَذَا قَدْ قَذِرَنِي النَّاسُ قَالَ فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ

هغه ورته وويل: ښکلي ويښتان او ددې ناروغۍ ليري کېدل، چي ددې له کبله خلک زما څخه نفرت کوي، رسول الله ﷺ وفرمايل: ملائکي د هغه پر سر لاس تير کړ

وَأُعْطِيَ شَعَرًا حَسَنًا قَالَ فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ الْبَقَرُ قَالَ فَأُعْطَاهُ بَقَرَةً

او د هغه پکتوب ختم سو او ښکلي ويښتان ورکړل سول، بيا ملائکي پوښتنه وکړه ستا کوم مال خوښ دئ؟ هغه ورته وويل غواوي، نو هغه ته بلاربي غواوي ورکړل سوي

حَامِلًا وَقَالَ يُبَارَكُ لَكَ فِيهَا وَأَتَى الأَعْمَى فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ

او ملائکي دعاء ورته وکړه چي الله تعالی دي ستا په دې مال کي برکت واچوي، رسول الله ﷺ وفرمايل: ددې وروسته ملائکه هغه ړوند سړي ته راغلل او پوښتنه يې ځيني وکړه چي ستا کوم شی خوښ دئ؟ هغه وويل:

يَرُدُّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصَرِي فَأُبْصِرُ بِهِ النَّاسَ قَالَ فَمَسَحَهُ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ بَصَرَهُ قَالَ

يوازي دا چي الله تعالى مي روند والى ختم كړي چي په سترګو سره خلک ووينم ، رسول الله ﷺ وفرمايل : ملائكي د هغه پر سترګو لاس تير كړ نو الله تعالى هغه بنا (ليدونكى) كړ ، بيا ملائكي پوښتنه وكړه چي

فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ الْغَنَمُ فَأَعْطَاهُ شَاةً وَالِدًا فَأُنْتِجَ هٰذَانِ وَوَلَّدَ هٰذَا

ستا كوم ډول مال خوښ دئ ؟ هغه ووېل : پسونه، نو هغه ته ډيري ميږي وركړل سوې ، د درو سره په مال كي الله تعالى بركت واچوئ د جزامي او پک د اوښانو او غواوو څخه ځنګل ډک سو

فَكَانَ لِهٰذَا وَادٍ مِنْ إِبِلٍ وَلِهٰذَا وَادٍ مِنْ بَقَرٍ وَلِهٰذَا وَادٍ مِنْ غَنَمٍ ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى

او د ړانده لپاره يوه شيله د پسو ، نبي كريم ﷺ وفرمايل : ددې وروسته ملائكه

الْأَبْرَصَ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ فَقَالَ رَجُلٌ مِسْكِينٌ قَدِ انْقَطَعَتْ بِيَ الْحِبَالُ فِي

په خپل اصلي شكل كي چي وړاندي راغلې وه جزامي ته راغلل او ورته وه يې ووېل زه يو مسكين سړى يم د سفر سامان نه لرم

سَفَرِي فَلَا بَلَاغَ الْيَوْمَ إِلَّا بِاللهِ ثُمَّ بِكَ أَسْأَلُكَ بِالَّذِي أَعْطَاكَ اللَّوْنَ الْحَسَنَ

نن ورځ زه نسم كولاى چي ورسيږم اول د الله تعالى مهرباني او بيا ستا سبب كيداى سي زه تا ته د هغه ذات واسطه دركوم چي ښه رنګ او مال يې دركړئ دئ

وَالْجِلْدَ الْحَسَنَ وَالْمَالَ بَعِيرًا أَتَبَلَّغُ بِهِ فِي سَفَرِي فَقَالَ لَهُ إِنَّ الْحُقُوقَ

يو اوښ غواړم چي ددې په ذريعه خپل منزل ته ورسيږم ، جزامي په جواب كي ورته ووېل پر ما ډير حقوق دي (يعني زما ډير حقدار موجود دي او دهغوى په شتون كي تا ته څه حق نه رسيږي)

كَثِيرَةٌ فَقَالَ لَهُ كَأَنِّي أَعْرِفُكَ أَلَمْ تَكُنْ أَبْرَصَ يَقْذَرُكَ النَّاسُ فَقِيرًا فَأَعْطَاكَ

ملائكي ورته ووېل كيداى سي زه تا پيژنم ته هغه جزامي نه يې چي خلكو به در څخه نفرت كوئ ته فقير وې الله تعالى مال دركړئ ،

اللهُ مالا فَقَالَ لَقَدْ وَرِثْتُ لِكَابِرٍ عَنْ كَابِرٍ فَقَالَ إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَصَيَّرَكَ اللهُ

جزامي ورته وويل: دا مال ما ته د پلرونو او نيکو څخه په لاس راغلئ دئ، ملائکي ورته وويل: ښه دئ که ته دروغجن يې نو الله ﷻ دي بيا هغسي کړه څنګه چې پخوا وې،

إِلَى مَا كُنتَ وَأَتَى الْأَقْرَعَ فِي صُورَتِهِ فَقَالَ لَهُ مِثْلَ مَا قَالَ لِهَذَا فَرَدَّ عَلَيْهِ مِثْلَ

نو الله تعالی بيا هغسي کړ څنګه چې مخکي وو، ددې وروسته رسول الله ﷺ وفرمايل: ملائکه په خپل اصلي شکل کي پک ته راغلل او هغه ته يې هغه وويل څه چې يې جزامي ته ويلي وه، هغه هم هغسي جواب ورکړ څنګه چې جزامي ورکړئ وو

مَا رَدَّ عَلَيْهِ هَذَا فَقَالَ إِنْ كُنتَ كَاذِبًا فَصَيَّرَكَ اللَّهُ إِلَى مَا كُنتَ وَأَتَى الْأَعْمَى فِي

نو ملائکي ورته وويل ښه دئ که ته دروغجن يې نو الله تعالی دي هغسي کړه لکه څنګه چې وړاندي وې، بيا رسول الله ﷺ وفرمايل: ددې وروسته ملائکه په خپل اصلي شکل کي هغه ړوند ته راغلل

صُورَتِهِ فَقَالَ رَجُلٌ مِسْكِينٌ وَابْنُ سَبِيلٍ وَاتَّقَطَعَتْ بِيَ الْحِبَالُ فِي سَفَرِي فَلَا

او ورته وه يې ويل: زه يو مسکين سړی يم، مسافر يم د سفر سامان راسره نسته او س زه نسم کولای چې و کور ته ورسيږم

بَلَاغَ الْيَوْمَ إِلَّا بِاللَّهِ ثُمَّ بِكَ أَسْأَلُكَ بِالَّذِي رَدَّ عَلَيْكَ بَصَرَكَ شَاةً أَتَبَلَّغُ بِهَا فِي

د الله په مهرباني او ستا په ذريعه سره کيدای سي نو زه تا ته د هغه ذات واسطه درکوم چې تا ته يې بينايي دوهم وار درکړې ده، دا يو پسه در څخه غواړم چې ددې په ذريعه

سَفَرِي فَقَالَ قَدْ كُنتُ أَعْمَى فَرَدَّ اللَّهُ بَصَرِي وَفَقِيرًا فَقَدْ أَغْنَانِي فَخُذْ مَا

د خپل سفر سامان پوره کړم، ړوند وويل: زه ړوند وم الله تعالی زه ليدونکی جوړ کړم نو څومره چې دي پکار وي هغه يوسه

شِئْتَ فَوَاللَّهِ لَا أَجْهَدُكَ الْيَوْمَ بِشَيْءٍ أَخَذْتَهُ لِلَّهِ فَقَالَ أَمْسِكْ مَالَكَ فَإِنَّمَا

په الله دي مي قسم وي زه به تا ته د هغه شي د بيرته راکولو تکليف در نه کړم کوم چې ته واخلې، ددې په اوريدو سره ملائکي ورته وويل: ته دي خپل مال د ځان سره وساته

ابْتُلِيتُمْ فَقَدْ رَضِيَ اللهُ عَنْكَ وَسَخِطَ عَلَى صَاحِبَيْكَ . متفق عليه

پر تاسو ازموينه وسول، الله ﷻ ستا څخه راضي سو او ستا دملګرو څخه ناراضه سو . بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۶\۵۰۰-۵۰۵، رقم: ۳۴۶۴، ومسلم ۱۴\۲۲۷۵، رقم: ۶-۲۹۶۱

تشريح: د الله تعالى مهرباني وسي او د هغه وروسته ته ذريعه جوړه سي علماء وائي د چا مخکي د سوال کولو پر وخت دا طرز اختيارول جائز دی ځکه چي همداسي د هغوی سوال خو الله تعالى ته وي خو بنده د هغه ذريعه او سبب جوړ سي خو داسي طرز اختيارول چي په هغه کي د الله تعالى سره بنده ته هم د حاجت پوره کولو درجه ورکړه سي مثلا داسي وويل سي چي زه د الله تعالى څخه او ستا څخه سوال کوم قطعا صحيح نه دی .

سوالګر ته يو څه ورکوئ

﴿۱۷۸۵﴾: وَعَنْ أُمِّ بُجَيْدٍ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ الْمِسْكِينَ لَيَقُومُ عَلَى

د حضرت ام بجيد (رض) څخه روايت دئ چي ما رسول الله ﷺ ته وويل: اي دالله رسوله ! مسکين دريږي

بَابِي حَتى استحيي فَلا أَجِدُ في بيتي ما ادفع في يده فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى

زما په دروازه کي او ما ته شرم راځي چي هغه ته د ورکولو لپاره زما په کور کي هيڅ هم نه وي ، رسول الله ﷺ راته وفرمايل :

اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ادْفَعِي فِي يَدِهِ وَلَوْ ظِلْفًا مُحْرَقًا . رواه ابوداؤد والترمذي و

قال هذا حديث حسن صحيح .

که ستا سره سوزېدلې ثنوته هم وي نو هغه د هغه په لاس کي ورکړه (يعني که څه هم ډير لږ شی وي) ابوداؤد ، ترمذي .

تخريج: الامام احمد في مسنده ۶\۳۸۲، وابوداؤد: ۲\۳۰۷، رقم: ۱۶۶۷، والترمذي ۳\۵۲.

د عبرت یوه قصه

﴿۱۷۸۶﴾: وعن مولى لعثمان رضي الله عنه قال: أهدي لأم سلمة بضعة من لحم

د حضرت عثمان رضي الله عنه د آزاد سوي غلام څخه روايت دئ چي بي بي ام سلمة رضي الله عنها ته د (پخ کړي) غوښو يوه ټوټه د تحفې په ډول راوړل سوه،

وكان النبي صلى الله عليه وسلم يعجبه اللحم فقالت للخادم: ضعيه في البيت لعل النبي

د نبي کريم صلى الله عليه وسلم به غوښه ډيره خوښه وه، ام سلمه رضي الله عنها خادمې ته وويل چي دا غوښه په کور کي کښيږده کيداى سي رسول الله صلى الله عليه وسلم يې

صلى الله عليه وسلم يأكله فوضعته في كوة البيت. وجاء سائل فقام على الباب فقال:

وخوري، نو مينځي غوښه په تاخچه کي کښېښودل، په دا وخت کي يو سوالګر راغلئ په دروازه کي ودريدئ او وه يې ويل:

تصدقوا بارك الله فيكم. فقالوا: بارك الله فيك. فذهب السائل فدخل

اي کور والاوو صدقه راکړئ الله تعالى دي برکت درکړي هغه ته وويل سول الله تعالى دي برکت درکړي، سوالګر چي دا واوريدل نو ولاړئ او نبي کريم صلى الله عليه وسلم کور ته تشريف راوړئ

النبي صلى الله عليه وسلم فقال: "يا أم سلمة هل عندكم شيء أطعمه؟". فقالت: نعم.

او وه يې فرمايل: ام سلمه! د خوراک يو شی سته؟ هغې وويل: هو،

قالت للخادم: اذهبي فأتي رسول الله صلى الله عليه وسلم بذلك اللحم. فذهبت فلم تجد

بيا ام سلمة مينځي ته وويل ورسه هغه غوښه راواخله، مينځه چي ورغلل نو په تاخچه کي يې غوښه پيدا نه کړل

في الكوة إلا قطعة مروة فقال النبي صلى الله عليه وسلم: "فإن ذلك اللحم عاد مروة لما لم تعطوه السائل". رواه البيهقي في دلائل النبوة

مګر د هغه پر ځای يې د سپيني ډبري يوه ټوټه وليدل، نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته چي دا پېښه څرګنده سوه

نو وه يې فرمايل : هغه غوښنه د ډبرې ټوټه جوړه سوه ځکه چې تاسو هغه سوال کونکي ته ورنه کړل . بيهقي په دلائل النبوة کي .

تخريج: رواه البيهقي في دلائل النبوة.

د لغاتو حل: (المروة): الحجارة (ډبره).

د الله ﷻ پر نامه نه ورکول

﴿۱۷۸۷﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلاَ أُخْبِرُكم بِشَرِّ النَّاسِ مَنْزِلاً ؟ قيل : نعم قال : الذي يسأل بالله ولا يعطي به . رواه أحمد

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : ايا زه تاسو دا ونه ښيم چي د الله په نزد تر ټولو خراب څوک دئ ؟ صحابه کرامو عرض وکړ هو ، اې د الله رسوله ! رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : د الله په نزد په خلکو کي تر ټولو بد هغه کس دئ چي د هغه څخه د الله په نامه وغوښتل سي او هغه يې نه ورکړي . احمد .

تخريج: الامام احمد في مسنده ۱۱۹۱۳.

تشريح: مطلب دادی که يو پوښتنه کونکی د يو سړي څخه د الله تعالى پر نامه او د الله تعالى په واسطې سره په دې توګه سوال وکړي چي د الله تعالى پر نامه ماته څه راکړه او د دې باوجود هغه سړی سائل ته هيڅ نه ورکړي نو هغه د الله تعالى په نزد د ټولو خلکو څخه د مرتبې په اعتبار بد دی هو که سائل مستحق نه وي يا سائل د کوم سړی څخه پوښتنه کړې وي د هغه سره د خپل ضرورت او د هغه د کورنۍ د ضرورت زيات مال نه وي نو بيا د هغه سائل سوال نه پوره کولو په صورت کي نه خو به هغه ګناه کار وي او نه هغه د دې حديث سره سم ګناه کار وي رسول الله ﷺ دا چي د الله تعالى په نامه سره د سوال کونکي سوال نه پوره کونکی به په هغه صورت کي قابل مذمت او ګناه کار وي کله چي سائل د هغه د مال مستحق وي او د هغه سره دومره مال وي چي د هغه د ضرورياتو څخه زيات وي .

مال د يو ځای کولو لپاره نه دئ

﴿۱۷۸۸﴾: وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ أَنَّهُ جَاءَ يَسْتَأْذِنُ عَلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

د حضرت ابو ذر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي هغه حضرت عثمان رضي الله عنه ته د ورتلو اجازه وغوښتل ،

فَأَذِنَ لَهُ وَبِيَدِهِ عَصَاهُ فَقَالَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَا كَعْبُ إِنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ

عثمان رضي الله عنه اجازه ورکړه، په دغه وخت کي د ابوذر په لاس کي لکړه وه، عثمان رضي الله عنه وويل: اې کعب! عبدالرحمن

تُوُفِّيَ وَتَرَكَ مَالًا فَمَا تَرَى فِيهِ فَقَالَ إِنْ كَانَ يَصِلُ فِيهِ حَقَّ اللّٰهِ فَلَا بَأْسَ

وفات سو او مال ئيني پاته سو، اوس د هغه مال په اړه ستا څه رايه ده؟ کعب وويل: که هغه د مال څخه د الله جل جلاله حق (زکات) ورکړئ وي نو هيڅ پروا نسته

عَلَيْهِ فَرَفَعَ أَبُو ذَرٍّ عَصَاهُ فَضَرَبَ كَعْبًا وَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ مَا

د دې په اوريدو سره ابو ذر خپله لکړه پورته کړه او کعب يې ووهئ، بيا يې وويل: ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چي

أُحِبُّ لَوْ أَنَّ لِي هٰذَا الْجَبَلَ ذَهَبًا أُنْفِقُهُ وَيُتَقَبَّلُ مِنِّي أَذَرُ خَلْفِي مِنْهُ سِتَّ أَوَاقٍ

زه دا خبره نه خوښوم چي زما سره د احد د غره په اندازه سره زر وي او زه هغه خرڅ نه کړم او زما څخه دي امید وساتل سي چي زه د هغه څخه شپږ اوقيه پريږدم،

أَنْشُدُكَ بِاللّٰهِ يَا عُثْمَانُ أَسَمِعْتَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قَالَ نَعَمْ. رواه احمد

تر دې وروسته ابو ذر حضرت عثمان ته مخاطب سو او وه يې ويل: اې عثمانه! زه تا ته په الله قسم درکوم چي تا هم اوريدلي دي، درې واره ابو ذر دا الفاظ وويل، حضرت عثمان وويل هو، (يعني ما هم داسي اوريدلي دي) احمد.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۱\۶۳.

تشريح: حضرت ابوذر غفاري رضي الله عنه په يو جماعت کي ناست وو د هغه فقر او زهد امتيازي شان درلودی که دا وويل سي نو بې ځايه به نه وي چي د ابوذر غفاري رضي الله عنه ذات د فقر او زهد او استغناء په باره کي په ټول امت کي يو مثالي حيثيت درلودی دا وجه ده چي د هغوی دا نظريه ده چي د ځان سره د مال او زر اولی ترينه حصه هم جمع نه کړي مګر څه چي هم په خپله قضه او قدرت کي راسي هغه ګرده د الله تعالی په لار کي خرڅ کړی په دې وخت کي هم د هغوی دا جذبه پر هغوی غالبه راغله او هغوی چي د کعب رضي الله عنه څخه د خپل مزاج خلاف خبره واوريده نو هغه

يې ووهي.

په دې باره کي تر ټولو پوري چي د مسئلې تعلق دى هغه مخکي ښودل سوې ده، د جمهور علماء دا فيصله ده كه د مال زكوة ادا كيږي نو بيا د هغه په جمع كولو كي څه تاوان نسته كه څه هم هر څومره زيات مال وي.

د رسول الله ﷺ په ارشاد كي جمله (ويتقبل منى) په توګه د مبالغې استعمال سوى دى د دې مطلب دادى چي دومره زيات مال او زر د الله تعالى په لار كي خرڅ كړم د دې باوجود هم كاش چي قبول سي.

لفظ د (اذر) حذف او د هغه سره د احب مفعول دى، ګويا د دې پوره جملې معنى به دا وي كه الله تعالى دومره زيات مال راته راكړي او هغه زه د الله تعالى په لار كي خرڅ كړم او بيا په دربار الوهيت كي قبول هم سي نو بيا به هم زه دا نه خوښوم چي د هغه مال څخه كم تر كم شپږ اوقيه خپل وروسته پريږدم.

د رسول الله ﷺ زمانه

﴿۱۷۸۹﴾: وَعَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ صَلَّيْتُ وَرَاءَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عقبة بن حارث رضي الله عنه څخه روايت دئ چي ما د رسول الله ﷺ سره په مدينه كي د مازديګر لمونځ وكړ،

بِالْمَدِينَةِ الْعَصْرَ فَسَلَّمَ ثُمَّ قَامَ مُسْرِعًا فَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ إِلَى بَعْضِ

رسول الله ﷺ د سلام ګرځولو وروسته سمدستي ولاړ سو او د خلكو پر اوږو اوښتلو سره د خپلو څينو

حُجَرِ نِسَائِهِ فَفَزِعَ النَّاسُ مِنْ سُرْعَتِهِ فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ فَرَأَى أَنَّهُمْ قَدْ عَجِبُوا

بيبيانو د كور په لور ولاړئ، د دې په ليدلو سره خلك بيري واخيستل، كله چي رسول الله ﷺ راستون سو او وه يې ليدل چي خلك حيران دي

مِنْ سُرْعَتِهِ فَقَالَ ذَكَرْتُ شَيْئًا مِنْ تِبْرٍ عِنْدَنَا فَكَرِهْتُ أَنْ يَحْبِسَنِي

نو وه يې فرمايل: ما ته د سرو زرو يو شى را ياد سوى وو چي په كور كي پروت وو ما ته بد ده ځركنده سوه چي هغه ما منعه كړي د قرب الهي څخه

فَأَمَرْتُ بِقِسْمَتِهِ. رواه البخاري و في رواية له قا كنت خلف في البيت تبرا من الصدقة فكرهت ان ابيته.

نو د هغه د وېشلو حكم مي وركړ. بخاري. په يوه روايت كي دا الفاظ دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: ما د سرو زرو يو شی په كور كي پرې ايښی وو ما بده وګڼل چي د شپې يې د ځان سره وساتم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ١١\٣٣٧، رقم: ٨٥١، رقم: ١٤٣٠.

تشريح: د دې حديث څخه معلومه سوه چي د الله تعالى نورو شيانو ته توجه كول هغه د خداى تعالى بندګان چي دربار الوهيت ته نژدې وي د مقام قرب څخه منعه كوي يا خوبيا دا به وويل سي چي د رسول الله ﷺ دا ارشاد د امت لپاره په توګه د تعليم او تنبيه دی چي دنيا او د دنيا د شيانو رغبت او خواهش كيدل نه دي پكار.

نبي مال نه پرېږدي

﴿١٧٩٠﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ اَنَّهَا قَالَتْ كَانَ لِرَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عندي

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دئ چي د رسول الله ﷺ د ناروغۍ په زمانه كي زما سره

في مرضه سِتَّةُ دَنَانِيرَاو سبعة فَأَمَرَنِي نَبِيُّ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ

شپږ يا اووه ديناره وه ، رسول الله ﷺ ما ته حكم راكړ چي زه يې ووېشم،

أُفَرِّقَهَا فَشَغَلَنِي وَجَعُ نَبِيِّ اللّٰهِ ﷺ ثُمَّ سَأَلَنِي عَنْهَا مَا فَعَلَتْ السِّتَّةُ أَوْ

مګر د رسول الله ﷺ د درد يا ناروغۍ د بوختيا له كبله ما هغه ونه ويشئ، د دې وروسته رسول الله ﷺ زما څخه پوښتنه وكړه چي هغه شپږ يا اووه ديناره څه سول،

السَّبْعَةُ قَالَتْ لَا وَاللّٰهِ لَقَدْ كَانَ شَغَلَنِي وَجَعُكَ فَدَعَا بِهَا ثُمَّ وضعها فِي كَفِّهِ

ما وويل: ستاسو په ناروغۍ كي د بوختيا له كبله ما هغه ونه وېشل ، بيا رسول الله ﷺ هغه دينارونه را وغوښتل په خپل لاس كي يې كېښښودل

فَقَالَ مَا ظَنُّ نَبِيِّ اللّٰهِ لَوْ لَقِيَ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ وَهَذِهِ عِنْدَهُ. رواه احمد

او وه يې فرمايل: ايا د الله تعالى د نبي دا خيال دئ چي هغه د الله تعالى سره په داسي حال كي

ملاقات وکړي چي د هغه سره دا (دينارونه) وي .احمد

تخريج: الامام احمد في مسنده ١٦\١٠٤.

تشريح: د حديث د الفاظو مطلب دادی چي دا خبره د مقام نبوت خلاف ده چي د الله نبي د دنيا څخه په رخصتيدو سره د خپل حقيقي مالک سره يوځای سي نو د هغه په کور کي دي مال او زر موجود وي رسول الله ﷺ په دې اندازې سره بي بي عائشې رضي الله عنها ته تنبيه وفرمايله چي د دې اشرفيو په کورو کي پاته کيدل زما قطعي خوښه نه ده دا سمدستي وويښه.

بلال رضی اللہ عنہ ته مشوره

﴿۱۷۹۱﴾: وعن أبي هريرة أن النبي صلى الله عليه وسلم دخل على بلال

د حضرت ابوهريرة رضی اللہ عنہ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ بلال رضی اللہ عنہ ته راغلئ

وعنده صبرة من تمر فقال ما هذا يا بلال؟ قال شيء ادخرته لغد

او د هغه سره د خرماوو کوټه وه، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه اې بلاله! دا څه دي؟ بلال وويل: يو شی دئ چي ما د سبا لپاره يو ځای کړي دي (يعني د راتلونکي لپاره)

فقال أما تخشى أن ترى له غدا بخارا في نار جهنم يوم القيامة أنفق بلال ولا تخش من ذي العرش إقلالا

رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: ايا ته د دې څخه نه بيريږې چي د قيامت په ورځ به د هغه بخار د جهنم په اور کي جوړ سي، اې بلاله! دا نفقه کړه او د عرش عظيم د خاوند څخه د مفلسۍ او فقر بيره مه کوه. بيهقي.

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ٢\١١٨، رقم: ١٣٤٥.

تشريح: په ارشاد (اما تخشى ان ترى له غدا ....الخ) کي غد د صبا ورځ يعني د قيامت ورځ مراد ده نو ويل کيږي به چي په دې جملې کي د يوم القيامة د الفاظو د غد د تاکيد په توګه ارشاد فرمايل سوی دی، د بخار څخه مراد اثر دی مطلب دادی ايا ته غواړې چي د قيامت په ورځ د دې په سبب د دوږخ د اور اثر تاته ورسيږي ګويا دا د دې خبري کنايه ده چي ذخيره کول دوږخ ته نژدې ده او د دې رسول الله ﷺ وضاحت دا کړی دی که ته پر الله تعالی باندي توکل نه کوې او د فقر او افلاس د خوف څخه ذخيره تولوي نو د دې په وجه به دوږخ ته نژدې سې.

د حديث د اخري الفاظو مطلب دادی چي ذخيره كول مه كوه بلكه څه چي دي جمع كړي دي هغه د الله تعالى پر نامه خرڅوه د فقر او افلاس بيره مه كوه مگر پر الله تعالى باندي اعتماد او توكل ساته ځكه چي قادر مطلق عرش عظيم پيدا كړی دی او ستا تخليق يې كړی دی هغه به درته روزي هم رسوي.

گويا رسول الله ﷺ حضرت بلال رضی الله عنه ته دا حكم د تعليم په توگه وركړ چي كمال مقام حاصل كړه چي توكل پر ذات حق باندي كامل اعتماد دی كنې تر څو پوري چي د مسئلې تعلق دی علماء ليكي د خپل ځان او خپل اهل او خپلي كورنۍ د ضرورياتو پر اندازه ذخيره كول جائز دي.

د سخي او بخيل مقام

﴿۱۷۹۲﴾: وعن أبي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم السخاء

د حضرت ابوهريرة رضی الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: سخا

شجرة في الجنة فمن كان سخيا أخذ بغصن منها فلم يتركه الغصن حتى

په جنت كي يوه درخته ده، څوک چي سخي وي هغه به ددې درختي ښاخونه ونيسي او هغه ښاخونو به يې تر هغه وخته نه پريږدي تر څو چي

يدخله الجنة والشح شجرة في النار فمن كان شحيحا أخذ بغصن منها

په جنت كي يې داخل كړی نه وي، او همداسي د بخل په دوږخ كي يوه درخته ده څوک چي بخيل وي هغه به ددې درختي ښاخونه ونيسي

فلم يتركه الغصن حتى يدخله النار. رواهما البيهقي في شعب الإيمان

او تر هغه وخته پوري به يې نه پريږدي تر څو پوري چي په دوږخ كي يې داخل نه كړي. بيهقي په شعب الايمان كي.

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۱۷\۴۳۵، رقم: ۱۰۸۷۷.

تشريح: مطلب دادی چي سخاوت د ونې په ډول دی گويا دې وصف ته په ونې سره مشابهت وركړه سوی دی څرنگه چي ونه غټه وي او د هغه شاخونه ډير زيات وي همداسي سخاوت هم يو وصف عظيم دی چي د هغه ډير زيات شاخونه او ډولونه دي. هغه به د هغه ښاخونه ونيسي د دې مطلب دادی چي د سخاوت كوم ډولونه دي د هغه څخه به يو ډول ونيسي.

صدقه رد بلا ده

﴿۱۷۹۳﴾: وعن علي قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم "بادروا بالصدقة فإن البلاء لا يتخطاها". رواه رزين

د حضرت علي رضی الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: په صدقه او خيرات ورکولو کي تلوار کوئ ځکه چي په صدقې سره بلا او ستونزي نه زياتيږي يعني صدقه بلاوي او ستونزي منعه کوي. رزين.

تخريج: رواه رزين.

==========

بَابُ فَضْلِ الصَّدَقَة

د صدقې فضيلت

صدقه د مال هغه برخي ته وائي چي يو سړی يې د خپل مال څخه د الله تعالی د رضا او د هغه د قرب حاصلولو لپاره وباسي که څه هم هغه واجب وي يا نفلي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

صدقه او حلال مال

﴿۱۷۹۴﴾: عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ تَصَدَّقَ

د حضرت ابوهريرة رضی الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي خيراتوي

بِعَدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ وَلَا يَقْبَلُ اللّٰهُ إِلَّا الطَّيِّبَ فَإِنَّ اللّٰهَ يَتَقَبَّلُهَا

که څه هم د خرما په اندازه وي نو د پاکي او حلالي ګټي څخه دي خيرات کوي او الله تعالی نه قبلوي مګر پاک، نو خدای ﷻ به هغه قبلوي

بِيَمِينِهِ ثُمَّ يُرَبِّيهَا لِصَاحِبِهِ كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ.

متفق عليه.

په خپل راسته لاس سره بيا هغه خيرات د خيرات كونكي لپاره پالي او زياتوي يې لكه څنگه چي مور خپل (بهاڼ) د آس بچي ساتو تر دي چي هغه د غره په ډول جوړ سي . بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۲۷۸، رقم: ۱۴۱۰، ومسلم ۲\۷۰۲، رقم: ۶۳- ۱۰۱۴.

تشريح: د كسب معنی ده جمع كول دلته د كسب طيب څخه مراد هغه مال دی چي په حلالو ذريعو سره جمع كړه سي يعني د شرعي اصولو لاندي كيدونكی تجارت ، صنعت ، زراعت ، ملازمت ، او وراثت په حصه كي رسيدونكی مال .

(ولا يقبل الله الا الطيب) الله تعالی يوازي حلال مال قبلوي د دې مخكي دې خوا ته اشاره ده چي په دربار الوهيت كي يوازي هغه صدقه قبليږي چي د حلال مال وي غير حلال مال نه قبليږي او د دې څخه دا نكته هم پيدا سوه چي حلال مال خو په ښه او نيک ځای كي خرسيږي . الله تعالی هغه په خپل راسته لاس كي اخلي د دې مطلب دادی چي د الله تعالی په لار كي خرڅ كيدونكی حلال مال په دربار الوهيت كي كمال قبوليت ته رسيږي او الله تعالی د مال خرڅ كونكي څخه ډير زيات خوشحاله كيږي دا مفهوم دلته په راسته لاس سره په اخستو سره ځكه محاورتا او عرفا بيان سوي دي چي غوره او محبوب شی په راسته لاس كي اخستل كيږي .

د (پالي) څخه مراد دادی چي الله تعالی د هغه صدقې ثواب زياتوي چي د قيامت په ورځ د عمل په ترازو كي درانه وي .

د عبرت يوه كيسه د حديث په پورته رڼا كي چي دا نكته بيانه سوې ده چي حلال مال پر ښه ځای خرڅيږي په دې اړه يو سبق آموز حكايت واوري :

شيخ علي متقي عارف بالله رحمة الله عليه فرمائي يو متقي او صالح سړي كسب معاش كوی د هغه دا معمول وو چي څه به يې گټل نو مخكي به يې دريمه برخه د هغه څخه د الله تعالی په لار كي خرڅول بيا دريمه برخه به يې په خپلو ضروورياتو كي خرڅول او دريمه برخه به يې د خپل كسب معاش په ذريعه كي لگول يو ورځ هغه ته يو دنيا داره سړی راغی ورته وې ويل زه غواړم چي څه مال د الله تعالی په لار كي خرڅ كړم نو ما ته څوک مستحق سړی وښايه ، هغه وزته وفرمايل مخكي حلال مال وگټه بيا د هغه وزوسته يې د الله تعالی په لار كي خرڅ كړه هغه به خپله مستحق سړي ته ورسيږي دنيا داره سړي دا خبره پر مبالغه باندي محموله كړه شيخ ورته وفرمايل ښه دی ته ولاړ سه چي كوم سړی هم داسي ووينې چي د هغه لپاره ستا په زړه كي د رحم جذبه پيدا سي او دا په گڼلو سره چي د صدقې مال د دې بې چاره څخه زيات مستحق څوک

کیدای سي یو څه ورکړه په دوهمه ورځ هغه د یو ضعیف او ړانده سړي په خوا کي تیر سو نو هغه ځیني واوریدل چي د هغه په خوا کي ولاړ یو بل سړي ته د پرون واقعه بیانوي چي پرون ما ته یو شتمن سړی راغلی او هغه پر ما زړه وسوزی او ډېر مال یې راکړ ما هغه مال په بدکاری او شراب څښنلو کي خرڅ کړ هغه دنیا دار په دې اوریدو سره و شیخ ته راغلی او دا ټوله واقعه یې ورته بیان کړه، شیخ چي دا واقعه واورېده نو یې د خپلي ګټي څخه یو درهم هغه ته ورکړ او ورته وې فرمایل دا د ځان سره کړه او د دې ځای څخه په وتلو سره تر ټولو مخکي چي اول ستا نظر پر کوم سړي ولویږي دا هغه ته ورکړه نو هغه د شیخ په دینار سره د کور څخه دباندي راووتی د هغه نظر د ټولو مخکي پر یو سړي سم پرېوتی چي په ظاهره دولت مند معلومیدی مخکي خو هغه ته په ورکولو سره لړ.اندېښمن سو خو د شیخ حکم وو نو مجبور وو او هغه درهم یې هغه سړي ته ورکړ هغه سړي درهم واخستی او د خپل شا خوا ته روان سو د هغه سره هغه مالدار هم روان سو هغه ولیدل چي چي هغه سړی په یوه خرابه کي داخل سو او د هغه ځای څخه بلي خوا ته ولاړی هلته هیڅ شی هغه نه ولیدی دلته هغه یوه مړه کوتره ولیده بیا په هغه سړي پسي روان سو هغه قسم په ورکولو سره یې پوښتنه ځیني وکړه او ورته وه یې ویل چي ته څوک یې او په کوم مال حال کي یې هغه وویل زه یو غریب انسان یم زما کوچني کوچني بچیان دي هغوی ډیر وږي دي ما د هغوی لوږه نه سوه برداشت کولای او د ډیري زیاتي پریشاني په حالت کي د هغوی لپاره د څه انتظام کولو لخاطره د کور څخه په وتلو سره سرګردان ګرځیدم چي دا مړه کوتره مي ولیده ما دا کوتره پورته کړه او د کور خوا ته روان سوم چي د دې په ذریعه د کوچنیانو لوږه په پورته کولو سره یې اطمینان ورکړم خو کله چي الله تعالی ستا په ذریعه ماته درهم راکړ نو دا کوتره چیري مي پورته کړې وه هلته مي وغورځوله.

اوس د دې مالداره سړي سترګي خلاصي سوې او ورته معلومه سوه چي د شیخ هغه قول پر مبالغه باندي محمول نه وو مګر حقیقت دادی چي حلال مال په ښه ځای کي او حرام مال په خراب ځایکي خرڅ کیږي.

مال په خیرات سره نه کمیږي.

﴿۱۷۹۵﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ شَيْئًا وَمَا زَادَ اللّٰهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلّٰهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللّٰهُ. رواه مسلم

د حضرت ابو هريرة ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: په خيرات كولو سره مال نه كميږي او د يو چا قصور معاف كولو سره الله تعالى د هغه بنده عزت زياتوي او څوک چي د الله لپاره تواضع كوي نو الله تعالى د هغه مرتبه لوړوي. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم: ۴\۲۰۰۱، رقم: ۶۹ – ۲۵۸۸.

تشريح: دلته درې خبري ښودل سوي دي اوله خبره خو دا چي د خپل مال څخه څه حصه د الله تعالى په لار كي خرڅول كه څه هم په ظاهري توګه سره په مال كي د كمي او تاوان سبب ښكاري خو په حقيقت كي صدقه او د خيرات په مال كي د زياتي سبب ګرځي په دې توګه چي صدقه او خيرات كونكى په مال كي بركت كيږي د هغه مال د بلا او افت څخه ساتل كيږي او د هغه په عمل نامه كي ثواب زياتيږي مګر په دنيا كي هم هغه ته د هغه نعم البدل وركول كيږي او د هغه مال زياتيږي.

دوهمه خبره دا بيان سوې ده چي كوم سړى د نورو د قصور د بدلې پر اخيستلو قادر وي ددې باوجود د هغوى ګناوي ورمعافوي نو الله تعالى په دنيا او آخرت كي د هغه عزت لوړوي چونكه د يو عارف د قول څخه نقل دي (هيڅ انتقام اخيستل د عفوي او درګزر سره مساوي نه دى).

دريمه خبره دا بيان سوې ده چي كوم سړى د څه غرض او منفعت د خاطره نه مګر يوازي د الله ﷻ د رضاء او د هغه د قرب د جذبې سره تواضع او عاجزي اختياروي نو الله تعالى په دنيا او آخرت كي د هغه مرتبه لوړوي.

د جنت دروازې

﴿۱۷۹۶﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْنِ

د حضرت ابو هريرة ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: چا چي جوړى يا دوه برابر

مِنْ شَيْءٍ مِنَ الْأَشْيَاءِ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ دُعِيَ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ و للجنة ابواب

شى د الله ﷻ په لار كي خرڅ كړ نو هغه به د جنت د دروازو څخه وبلل سي او د جنت څو دروازې دي

فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّلَاةِ وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ

نو څوک چي لمونځ كوونكى وي هغه به د جنت د باب الصلوة څخه وبلل سي او څوک چي جهاد كوونكى وي

دُعِيَ مِنْ بَابِ الْجِهَادِ وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقَةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّدَقَةِ

هغه به د باب الجهاد د دروازې څخه و بلل سي او څوک چي خيرات کوونکی وي هغه به د باب الصدقة څخه و بلل سي

وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّيَامِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الرَّيَّانِ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ مَا عَلَى هَذَا

او څوک چي روژه دار وي نو هغه به د باب الريان څخه و بلل سي، د ذې په اوريدو سره حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه وفرمايل: په ځرګنده چي ددې ضرورت نسته چي

الَّذِي يُدْعَى مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ مِنْ ضَرُورَةٍ فَهَلْ يُدْعَى احد من تلك الابواب كُلِّهَا قَالَ نَعَمْ وَأَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ. متفق عليه.

د دې ټولو دروازو څخه هغه څوک و بلل سي کوم چي د يوې دروازې څخه بلل سوی وي او په جنت کي داخل سوئ وي مګر بيا هم داسي څوک سته چي په دغه ټولو دروازو و بلل سي، رسول الله ﷺ وفرمايل: زه اميد لرم چي ته به د هغو خلکو څخه وې. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۱۱، رقم: ۱۸۹۷، ومسلم: ۲\۷۱۱ - ۷۱۲، رقم: ۸۵ - ۱۰۲۷.

تشريح: دوه برابر شی مثلاً دوه درهمه دوې روپۍ دوه غلامان دوه اسان يا دوې جامې وغيره ته وايي.

(دعي من ابواب الجنة) نو هغه به د جنت دروازې ته وروبلل سي د دې مطلب دادی چي هغه سړی چي هغه په دنيا کي دوچنده شيان د الله تعالى په لار کي خرڅ کړي کله چي په جنت کي داخليږي نو د جنت د ټولو دروازو دارو څخه به هغه بلل کيږي او د هريوه به دا خواهش وي چي دا خوش نصيبه د هغه په دروازه کي جنت ته داخل سي د دې څخه معلومه سوه چي دا يو عمل د هغه اعمالو برابر دی چي د هغه په وجه د جنت په ټولو دروازو کي د داخليدو سعادت حاصليږي.

د ريان معنی ده سيراب، نقل دي چي باب الريان چي د هغه په ذريعه ډير زيات روژې نيونکي به په جنت کي داخليږي دا هغه دروزاه ده چيري چي پر روژه دار باندي په جنت کي خپل مستقر ته د رسيدو څخه مخکي شراب طهور څښل کيږي ګويا کوم سړی چي دلته په دنيا کي د الله تعالى د رضا لپاره د روژې په نيولو سره تږی سوی وي هغه به د دې لوی کار په بدله کي د

مذكوره دروازې څخه د سيراب كيدو وروسته په جنت كې داخليږي .

په يو روايت كې نقل دي رسول الله ﷺ وفرمايل د جنت يوه دروازه ده چې هغې ته باب الضحى ويل كيږي د قيامت په ورځ به اعلان كونكې ملائكه اواز وكړي چيري چې وي هغه خلك چې د څاښت يا د الله تعالى د اشراق پر لمانځه باندي به يې همېشه توب كوى دا دروازه ستاسو لپاره ده نو تاسو خلك د الله تعالى په رحمت سره دې ته داخل سى .

په يو حديث كې نقل دي د جنت د يوې دروازې نوم باب التوبه ده چې توبه كونكى به د دې دروازې په ذريعه په جنت كې داخليږي همداسي يوه دروازه به داسي وي چې د هغه په ذريعه به د الله تعالى پر رضا باندي راضي كيدونكي داخلوي .

د حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه په ارشاد كې د (فهل يدعى) څخه ما قبل جمله (ما على من دعي ....الخ) د هغوى د سوال فهل يدعي د تمهيد په توګه دى په اخر كې حضرت ابوبكر رضي الله عنه د امتيازي شان خوا ته اشاره فرمايلې ده په هغوى كې دا ټول اوصاف او خوبي تر لاسه سوې ده ځكه هغوى به په جنت كې د ټولو دروازو څخه بلل كيږي .

دابوبكر صديق رضي الله عنه نيك اعمال

﴿۱۷۹۶﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمُ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمايل : په تاسو كې د چا

الْيَوْمَ صَائِمًا قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَا قَالَ فَمَنْ تَبِعَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ جَنَازَةً

نن روژه ده ؟ حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه عرض وكړ : زما ، رسول الله ﷺ پوښتنه وكړه په تاسو كې څوك نن د جنازې سره تللى دئ ؟

قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَا قَالَ فَمَنْ أَطْعَمَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ مِسْكِينًا قَالَ

ابوبكر صديق رضي الله عنه عرض وكړ : زه ، بيا رسول الله ﷺ پوښتنه وكړه په تاسو كې چا نن مسكين ته خوراك وركړئ دئ ؟ ابوبكر رضي الله عنه عرض وكړ :

أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَا قَالَ فَمَنْ عَادَ مِنْكُمُ الْيَوْمَ مَرِيضًا قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ

ما ، بيا رسول الله ﷺ پوښتنه وكړه په تاسو كې نن چا د ناروغ پوښتنه كړې ده ؟ ابوبكر صديق رضي الله عنه عرض وكړ :

أَنَا فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مَا اجْتَمَعْنَ فِي امْرِئٍ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ. رواه مسلم

ما ، رسول الله ﷺ وفرمايل : په چا کي چي دا ټولي ښېګڼي يو ځای سي نو هغه به جنت ته ځي . مسلم

تخریج: صحيح مسلم: ۲\۷۱۳، رقم: ۸۷- ۱۰۲۸.

تشریح: مطلب دادی چي که يو سړی د ورځي روژه هم ونيسي د جنازې په لمانځه کي ګډون هم وکړي او د جنازې سره هديرې ته ولاړ سي يو مسکين ته ډوډۍ ورکړي د يو ناروغه پوښتنه وکړي نو داسي سړی به په جنت کي داخلېږي د دې مطلب دادی چي هغه به بغير حساب په جنت کي داخلېږي ځکه چي همداسي خو مطلقا د دخول جنت لپاره يوازي ايمان کافي دی يا د دې مطلب دادی چي د کومي دروازې څخه غواړي په جنت کي داخلېدلای سي .

د دې حديث څخه معلومه سوه چي پر داسي وختو باندي آنَا (زه) ويل او د حصول ثواب غرض او د خپل احوالو د خبر ورکولو په توګه خپل فضيلت بيانول منعه دي ځيني صوفيه او مشائخ چي سالکين منعه کړي دي چي پر خپله ژبه باندي انا جاري کول نه دي پکار نو د دې څخه د هغوی مراد دادی چي د تکبر په اراده او د لوړي هستۍ او انانيت په ډول انا ويل ځرنګه چي ابليس يعني حضرت آدم علیه السلام ته د سجدې کولو د حکم پر وخت د تکبر او غرور له مخه او په توګه د انانيت ويلي وه چي انا خير منه .

خيرات کول سپک مه ګڼئ

﴿۱۷۹۸﴾ : وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا نِسَاءَ الْمُسْلِمَاتِ لَا تَحْقِرَنَّ جَارَةٌ لِجَارَتِهَا وَلَوْ فِرْسَنَ شَاةٍ. متفق عليه .

د حضرت ابو هريرة رضی اللہ عنہ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : اې مسلمانو ښځو ! هيڅ يو همسايه دي خپلي همسايه ته هديه يا صدقه لېږل سپک نه ګڼي که څه هم هغه د پسه يو نوکی وي . بخاري او مسلم

تخریج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۴۴۵، رقم: ۶۰۱۷، ومسلم ۲\۷۱۴، رقم: ۹۰- ۱۰۳۰.

د لغاتو حل: (فِرسَنَ): الفِرس: عظم قليل اللحم، وهو خف البعير كالحافر للدابة. (ښنګری).

تشریح: مطلب دا چي و همسايه ګانو ته هغه شی چي ستا سره موجود وي د تحفې او صدقې په توګه لېږل سپک مه ګڼه ګويا ستا سره چي څه شی هم وي يا څه شی هم کيدای سي په لږ يا

ډېره اندازه وي و همسایګانو ته یې لېږه.

ځیني حضرات فرمائي په دې ارشاد کي هغې ښځو ته خطاب سوی دی چي چاته تحفه وراستول کیږي په دې صورت کي به د دې معنی دا وي چي په تاسو کي هېڅ څوک د خپلي همسایې تحفه سپکه نه ګڼي مګر په ډېر شوق سره دي هغه قبوله کړی که څه هم هغه هر څومره کمتره وي.

د بزې ښکر، ظاهره ده چي نه خو په تحفه کي د ورکولو قابله ده او نه دا په توګه د صدقه چاته ورکیدای سي نودا به وویل سي چي دلته دا د مبالغې په توګه بیان سوی دی مراد ځیني دادی چي په تحفه کي استونکی یا راتلونکی هر شی چي څومره حقیر او کمتر وي قبلوه یې.

دلته په توګه خاص ښځو ته دا خطاب سوی دی چي د هغوی په مزاج کي غصه اود کمو او بې قیمتو شیانو په توګه تحفه د بیرته کولو میلان زیات وي.

هر نیک عمل صدقه ده

﴿۱۷۹۹﴾: وَعَنْ جَابِرٍ وَّ حُذَيْفَةَ قَالَا قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ. متفق عليه.

د حضرت جابر رضی الله عنه او حذیفه رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: هره نیکي صدقه ده. بخاري او مسلم.

تخریج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۴۴۷، رقم: ۶۰۲۱، ومسلم ۱۲\۶۹۷، رقم: ۵۲-۱۰۰۵.

تشریح: مطلب دادی چي د نیکۍ کوم عمل وي که څه هم د هغه تعلق په ژبې سره وي یا په فعل سره او دا چي هغه د الله تعالی د رضا سره سم وي نو د هغه ثواب داسي وي څرنګه چي د الله تعالی په لار کي د مال خرڅولو ثواب دی.

نیکي سپکه مه ګڼئ

﴿۱۸۰۰﴾: وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَحْقِرَنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا وَلَوْ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ بِوَجْهٍ طَلْقٍ. رواه مسلم.

د حضرت ابو ذر رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: د نیکۍ هېڅ یو شی معمولي او حقیر مه ګڼئ که څه هم ته د خپل ورور سره په ورین تندي لیدنه وکړې. مسلم

تخریج: صحیح مسلم: ۲۰۲٦\۲، رقم: ۱۴۴- ۲٦۲٦.

تشریح: که یو سړی د چا سره په ښو اخلاقو او ورین تندي سره یو ځای کیږي نو هغه خوشحاله وي د یوه مسلمان زړه خوشحالول ښه او محبوب ترینه خبره ده ځکه دا هم نیک کار دی که څه هم په خوشحالي سره یو ځای کیدل څه عظیم الشان کار نه دی خو دا هم د کمي درجې نیکۍ ګڼل نه دي پکار.

د خیرات ډولونه

﴿۱۸۰۱﴾: وَعَنْ اَبِيْ مُوْسَى الْاَشْعَرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو موسی اشعري رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل:

عَلٰى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ قَالُوا فَإِنْ لَمْ يَجِدْ قَالَ فَيَعْمَلُ بِيَدَيْهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ

پر مسلمان صدقه واجب ده، صحابه کرامو پوښتنه وکړه که د چا سره هیڅ هم نه وي؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: په دواړو لاسونو سره دي کار وکړي مال دي تر لاسه کړي خپل ځان ته دي هم ګټه ورسوي

وَيَتَصَدَّقُ قَالُوا فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ أَوْ لَمْ يَفْعَلْ قَالَ فَيُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهُوفَ

او خیرات دي هم وکړي، صحابه کرامو بیا پوښتنه وکړه که د چا توان نه وي او داسي نه سي کولای؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: د غمجن او اړ کس مرسته دي وکړي،

قَالُوا فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ قَالَ فَيَأْمُرُ بِالْخَيْرِ قالوا فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ قَالَ فَيُمْسِكُ

صحابه کرامو عرض وکړ که داسي هم نه وکړای سي؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: د نیک کار لارښوونه دي وکړي، صحابه کرامو عرض وکړ که داسي هم ونه کړلای سي؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمایل خپل ځان دي وژغوري

عَنِ الشَّرِّ فَإِنَّهُ لَهُ صَدَقَةٌ. متفق علیه

د بدۍ څخه دا هم د هغه لپاره صدقه ده. بخاري او مسلم.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۴۴۷\۱۰، رقم: ٦۰۲۲، ومسلم ٦۹۹\۲، رقم: ۵٦- ۱۰۰۹.

تشریح: د تکلیف رسولو څخه مراد دادی چي نه خو په خپلي ژبي او لاس سره چاته تکلیف او ضرر رسوی او که د هغه په وس کي وي نو نور خلک دي هم نورو ته د تکلیف او ضرر رسولو څخه منعه کړي دا مضمون یو شاعر داسي کړی دی. مرا بخیر تو امید نیست بد مرسان

د بدن صدقه ورکول

﴿۱۸۰۲﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ سُلَامٰى

د حضرت ابو هریرة رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: د انسان په بدن کي چي څومره بندونه دي

مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلَّ يَوْمٍ تَطْلُعُ فِيْهِ الشَّمْسُ يَعْدِلُ بَيْنَ الْاِثْنَيْنِ

په هغو کي هره ورځ پر هر یوه صدقه واجب ده د دوو کسانو په منځ کي انصاف کول هم صدقه ده

صَدَقَةٌ وَيُعِيْنُ الرَّجُلَ عَلٰى دَابَّتِهٖ فَيَحْمِلُ عَلَيْهَا اَوْ يَرْفَعُ عَلَيْهَا مَتَاعَهٗ صَدَقَةٌ

او چي کومک وکړي د سړي سره پر حیوان د هغه سړي چي پر سپور یې کړي یا پورته یې کړي پر حیوان اسباب دده دا صدقه ده

وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ وَكُلُّ خُطْوَةٍ يَخْطُوْهَا اِلَى الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ وَيُمِيْطُ الْاَذٰى عَنِ الطَّرِيْقِ صَدَقَةٌ. متفق علیه

او ښه خبره صدقه ده، او مسجد ته په تلو سره چي کوم قدم پورته کوي هغه هم صدقه ده او د لاري څخه تکلیف ورکونکی شی لیري کول هم صدقه ده. بخاري او مسلم.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۶\۱۳۲، رقم: ۲۹۸۹، ومسلم ۲\۶۹۹، رقم: ۵۶- ۱۰۰۹.

تشریح: مطلب دا چي الله تعالی د انسان په بدن کي کوم مفاصل (بندونه) چي پیدا کړي دي په هغه کي د هغه حکمتونه او بې شمیره نعمتونه پټ دي نو د هغه په شکرانه کي هره ورځ پر انسان باندي صدقه لازمه ده.

(یعدل بین الاثنین ....الخ) څخه دا خبره بیان فرمایل سوې ده چي صدقه یوازي د دې نوم نه دی چي یو سړي ته د الله تعالی په لار کي مال او زر ورکړه سي مګر دا شیان یعني د دوو خلکو په مینځ کي عدل کول هم صدقه ده ځکه چي د الله تعالی په لار کي په مال خرڅولو

سره کوم ثواب تر لاسه کیږي همداسي د دې شیانو هم ډیر زیات ثواب تر لاسه کیږي ، انسان چي هره ورځ څه هم نیک کار کوي گویا هغه صدقه وکړه چي الله تعالی پر هغه د جوړونو د خوا څخه یې د شکر په توگه لازم کړې ده .

د ښې خبري څخه مراد هغه خبره ده او کلام دی چي په هغه سره زیات ثواب تر لاسه کیږي یا د سائل وغیره سره په نرمه لهجه کي خبري هم کیدای سي .

(وکل خطوة) څخه یوازي هغه قدم مراد نه دی چي لمانځه ته د تلو لپاره ایښودل سي مگر هر هغه قدم ځیني مراد دی چي په نیکه لار کي او د نیک مقصد لپاره پورته کول سي مثلاً د طواف لپاره د ناروغه د پوښتني لپاره په جنازې کي د گډون لپاره او د علم لپاره .

تکلیف ده شیان د دې څخه هر هغه شیان مراد دي چي د هغه څخه پر لار تلونکي ته د تکلیف رسیدو اندیښنه وي لکه ازغی، هډوکی، ډبره، خښته ،نجاست او داسي نور .

د انسان د بدن بندونه

﴿۱۸۰۳﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خلق كُلُّ

د حضرت عائشي رضي الله عنها څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل : پیدا کړل سوي دي هر

إِنْسَانٍ مِنْ بَنِي آدَمَ عَلَى سِتِّينَ وَثَلَاثِ مِائَةِ مَفْصِلٍ فَمَنْ كَبَّرَ اللّٰهَ وَحَمِدَ اللّٰهَ

انسان درې سوه شپیته (۳۶۰) بندونه، څوک چي الله اکبر ووایي د الله حمد وکړي .

وَهَلَّلَ اللّٰهَ وَسَبَّحَ اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ اللّٰهَ وَعَزَلَ حَجَرًا عَنْ طَرِيقِ النَّاسِ أَوْ

لااله الاالله ووایي ، سبحان الله ووایي . د الله جل جلاله څخه استغفار وغواړي او د خلکو د لارې څخه ډبرې، هډوکي یا

شَوْكَةً أَوْ عَظْمًا عَنْ طَرِيقِ النَّاسِ وَأَمَرَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ نَهَى عَنْ مُنْكَرٍ عَدَدَ تِلْكَ

ازغي لیري کړي یا یو چا ته نیکه خبره وښیي او د بدۍ څخه یې منع کړي او دا ټوله

السِّتِّينَ وَالثَّلَاثِ مِائَةِ فَإِنَّهُ يَمْشِي يَوْمَئِذٍ وَقَدْ زَحْزَحَ نَفْسَهُ عَنِ النَّارِ .

رواه مسلم .

درې سوه شپېته ته ورسېږي نو داسي سړی په دغه ورځ داسي ګرځي لکه هغه چي ځان د اور څخه لیري ساتلی يي. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۶۹۸، رقم: ۵۴-۱۰۰۷.

تشريح: مطلب دادی چي مذکوره افعال کول او د خپل جسم د دردونو په شمير د مذکوره کلمات ورد ويل او په حقيقت کي خپل بدن او د بدن د جوړونو د دوږخ د اور څخه ساتل دي. لفظ يومئذ په هغه ورځ څخه دې خوا ته اشاره ده چي پر دې خبرو باندي عمل او د دې کلماتو ورد روزانه کول پکار دی چي د هغه د ګناهونو کفاره ادا کيږي.

معنوي صدقې

﴿۱۸۰۴﴾: وَعَنْ اَبِيْ ذَرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ بِكُلِّ

د حضرت ابوذر ﷛ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : هر

تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةً وَكُلِّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةً وَكُلِّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةً وَكُلِّ تَهْلِيلَةٍ

تسبيح (سبحان الله ويل) صدقه ده او هر تکبير (الله اکبر ويل) صدقه ده او هر تحميد (الحمدلله ويل) صدقه او هر تهليل (لااله الاالله) ويل

صَدَقَةٌ وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ وَنَهْيٌ عَنْ مُنْكَرٍ صَدَقَةٌ وَفِي بُضْعِ أَحَدِكُمْ

صدقه ده، او د نيکي خبري لارښوونه کول صدقه ده او د بدي څخه منع کول صدقه ده او د خپلي ښځي يا مينځي سره کوروالي کول

صَدَقَةٌ قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَيَأْتِي أَحَدُنَا شَهْوَتَهُ وَيَكُونُ لَهُ فِيهَا أَجْرٌ قَالَ أَرَأَيْتُمْ

صدقه ده، د دې په اوريدو سره صحابه کرامو پوښتنه وکړه اې د الله رسوله! په موږ کي هر څوک خپل شهوت پوره کوي او په دې کي هم هغه ته ثواب رسيږي؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: دا راته ووايا ست

لَوْ وَضَعَهَا فِي حَرَامٍ أَكَانَ عَلَيْهِ فِيهَا وِزْرٌ فَكَذَلِكَ إِذَا وَضَعَهَا فِي الْحَلَالِ كَانَ لَهُ أَجْرًا. رواه مسلم

که چیري هغه په حرامو خپل شهوت پوره کولای نو پر هغه به گناه وای که نه؟ همداسي د هغه په حلاله طریقه شهوت پوره کول د ثواب باعث دئ.. مسلم.

تخریج: صحیح مسلم: ۲\۶۹۷، رقم: ۵۳-۱۰۰۶.

تشریح: څرنګه چي په ظاهري توګه سره صدقه د الله تعالی په لار کي خرڅولو ته وایي چي د هغه په وجه الله تعالی ورته ثواب ورکوي همداسي د مذکوره کلمات ورد کول او مذکوره اعمال په معنوي توګه سره په صدقې سره تعبیر کیږي په دې توګه چي د هغه په وجه هم ورته الله تعالی هغه ته ثواب ورکوي کوم چي د صدقې په توګه مال ورکونکو ته تر لاسه کیږي.

د خپلي بي بي او مینزي سره صحبت که څه هم بذات خود عبادت او صدقه نه ده همداسي صحابه ته هم اشکل سو مګر د خپلي بي بي حق ادا کیږي او نفس حرام کاري خوا ته ډیر زیات مائل کیدو او د شیطان د ترغیب او تحریص باوجود د الله تعالی د حکم لاندي خپل ځان د حرامو ذریعو څخه په ساتلو سره حلالي او جائزې ذریعې خوا ته مائل کوي همداسي د خپلي بي بي یا مینزي سره صحبت کونکی د صدقې ثواب تر لاسه کوي.

غوره صدقه

﴿۱۸۰۵﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ نِعْمَ الصَّدَقَةُ اللِّقْحَةُ الصَّفِيُّ مِنْحَةً وَالشَّاةُ الصَّفِيُّ مِنْحَةً تَغْدُوْ بِاِنَاءٍ وَتَرُوْحُ بِآخَرَ. متفق علیه

د حضرت ابوهریرة رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: غوره صدقه هغه زیات شیدې ورکونکې اوښه، (میږه، غوا وغیره) ده چي د شېدو لپاره یو چا ته ورکړل سي او بیا هغه زیاتې شیدې ورکونکې میږه چي د شیدو لپاره چا ته ورکړل سي چي هغه په سهار کي ډک لوښی شېدې کوي او په ماښام کي هم لوښی ډکوي. بخاري او مسلم.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۷۰، رقم: ۵۶۰۸، ومسلم ۲\۷۰۷، رقم: ۷۴-۱۰۲۰.

د لغاتو حل: (اللقحة): الناقة ذات اللبن (شېدې کوونکې اوښه). (الصفي): الغزیزة اللبن. (ښه شېدې کوونکې).

تشریح: په عربو کي دا معمول وو چي چا ته به الله تعالی توفیق ورکی نو هغه به خپله شېدې ورکونکې اوښه یا بزه چا ضرورت مند یا محتاج ته عاریة ورکوله چي د هغه په ذریعه به هغه حاجتمند خپل ضرورت د پوره کولو وروسته هغه مالک ته واپس کړه رسول الله ﷺ د دې طرز

عمل تعریف کړی دی چې دا عمل بهترینه صدقه ده .

د کښتونو صدقه

﴿۱۸۰۶﴾: وَعَنْ اَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ مُسْلِمٍ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمایل : کوم مسلمان چې

يَغْرِسُ غَرْسًا أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ أَوْ بَهِيمَةٌ إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ

یو نیالګی ولګوي یا فصل وکري او د هغه څخه انسان، مرغان او حیوانان خوراک کوي نو دا

صَدَقَةٌ. متفق عليه و لي رواية لمسلم عن جابر و ما سرق منه له صدقة .

هم د هغه لپاره صدقه ده . بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۴۳۸، رقم: ۶۰۱۲، ومسلم: ۱۳\۱۱۸۹، رقم: ۱۲- ۱۵۵۳.

تشریح: مطلب دادی که د یوه مسلمان د درختي میوه او داسي نور یا د هغه د فصله څخه انسان یا مرغان په څه طریقه څه وخوري نو د هغه مالک ته ثواب رسیږي کوم چې د الله تعالی په لار کي د خپل مال خیرات کولو ثواب دی ګویا د دې ارشاد په ذریعه مالک ته تاوان پر مال باندي تسلي ورکول کیږي چې هغه دي پر داسي وخت صبر وکړي ځکه چې د دې د تاوان په بدله کي هغه ته ډیر زیات ثواب تر لاسه کیږي .

یو اشکال او د هغه جواب : دلته یو اشکال پیدا کیږي چې د اعمال ثواب خو پر نیت باندي موقوف دی او ظاهره ده چې په صورت مذکوره کي د مالک د خوا څخه د نیت څه سوال نه پیدا کیږي نو بیا ثواب څرنګه تر لاسه کیږي، شاه عبدالعزیز محدث دهلوي رحمة الله علیه د دې په جواب کي فرمایي فصل مقصود مطلقا د نوع انساني حیات اوبقاء ده یعني بزګر چې کله په مځکه کي تخم اچوي یا د درختي بوټی لګوي نو د هغه لاندي د یو فرد د تخصیص بغیر مطلقا د نوع انساني او حیواني د ژوند د ضروریاتو د تکمیل نیت وي اوس د هغه فصله یا درختي څخه چې د انسان او حیوان کوم فرد هم فائده اخلي که څه هم هغه په ناجائزي طریقې سره فائده اخلي یا په جائزې طریقې سره، د اجمالي نیت تعلق به هغه سره وي دا جلا خبره ده چې کوم سړی په ناجائزي طریقې سره فائده اخلي خو د مالک په حق کي د هغه اجمالي نیت کافي کیږي ځکه چې د حصول ثواب لپاره اجمالي نیت کافي دی د هغه مالک ته به د هغه تاوان په بدله کي

د صدقې ثواب رسيږي.

د هر ساه لرونكي شي مرسته كول ثواب لري

﴿۱۸۰۷﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غُفِرَ

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: بخښنه وسوه

لِامْرَأَةٍ مُومِسَةٍ مَرَّتْ بِكَلْبٍ عَلَى رَأْسِ رَكِيٍّ يَلْهَثُ كَادَ يَقْتُلُهُ الْعَطَشُ فَنَزَعَتْ

يوې بد كاره ښځي ته (له دې كبله) چي هغه پر لاري تيريده چي د څاه سره يې يو سپى وليدى چي د تندي له كبله يې ژبه راوتلې وه او نژدې وو چي د تندي څخه مړ سي

خُفَّهَا فَأَوْثَقَتْهُ بِخِمَارِهَا فَنَزَعَتْ لَهُ مِنَ الْمَاءِ فَغُفِرَ لَهَا بِذَلِكَ قِيلَ إِنَّ لَنَا فِي

هغه ښځي خپله موزه وكښل او په خپل پوړني سره يې وتړل او د څاه څخه يې د هغه سپي لپاره اوبه راوكښي ددې له كبله هغه و بخښل سول، پوښتنه وسول ايا

الْبَهَائِمِ أَجْرًا قَالَ فِي كُلِّ ذَاتِ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ. متفق عليه

د حيوانانو سره په احسان كولو كي هم موږ ته ثواب تر لاسه كيږي؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: هر ساه لرونكي سره احسان كولو كي ثواب دئ. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۶\۳۵۹، رقم: ۳۳۲۱، ومسلم ۴\۱۷۶۱، رقم: ۱۵۴- ۲۲۴۵.

د لغاتو حل: (رَكِي): اى بئر (څاه).

تشريح: حضرت مظهر رحمه الله فرمائي د هر حيوان سره حسن سلوك كولو يعني په هغه باندي د خوړلو او څښلو ثواب تر لاسه كيږي، هو موذي حيوان چي د وژلو حكم لري د دې څخه مستثنى دي لكه مار، لړم او داسي نور.

دا حديث په دې خبري دلالت كوي چي الله تعالى چي كله غواړي د يوه سړي كبيره گناهونه بغير د توبي هم معافوي د اهل سنت والجماعت دا مذهب دى.

د پيشي له كبله عذاب

﴿۱۸۰۸﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ وَاَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَا قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابن عمر او ابوهريرة (رض) څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

عُذِّبَتْ امْرَأَةٌ فِي هِرَّةٍ امسكتها حَتَّى مَاتَتْ من الجوع فلم تكن تطعمها ولا تر سلها فتَأكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ . متفق عليه

يوې ښځي ته د پيشي له كبله عذاب وركړل سو چي هغه يې تړلې وه تر څو چي د لوږي څخه مړه سوه چي نه يې خوراک وركوئ او نه يې خلاصول چي د مځكي د حيوانانو څخه يو شی وخوري . بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ٦\٣٥٦، رقم: ٣٣١٨، ومسلم ١٤\١٧٦٠، رقم: ٢٢٤٢.

د لغاتو حل: (خشاش الارض): ای دوابها (د مځكي خزندې).

تشريح: د دې حديث څخه دا خبره معلومه سوه چي د حيوان سره بد سلوک او بې رحمي كول د الله تعالى په عذاب كي خپل ځان را چاپيره كول دي ، همدارنګه دا خبره هم ثابته سوه چي پر صغيره ګناه باندي هم عذاب كيدای سي د هغي ښځي دا فعل ظاهر دی چي صغيره ګناه ده د عقائد دا يوه مسئله ده چي پر صغيره ګناه باندي عذاب كيدل خلاف امكان نه دي .

په معمولي نيكۍ باندي جنت

﴿۱۸۰۹﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ رَجُلٌ بِغُصْنِ شَجَرَةٍ عَلَى ظَهْرِ طَرِيقٍ فَقَالَ وَاللّٰهِ لَأُنَحِّيَنَّ هٰذَا عَنْ طريق الْمُسْلِمِينَ لَا يُؤْذِيهِمْ فَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ . متفق عليه .

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : يو سړی تېر سو د يوې درختي پر ښاخ چي په لاره كي پروت وو هغه وويل : زه به دا د مسلمانانو د لاري څخه ليري كړم چي هغوی ته تكليف ونه رسيږي په دې خبره هغه سړی جنت ته داخل كړل سو . بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ٢\١٣٩، رقم: ٦٥٢، ومسلم ١٤\٢٠٢١، رقم: ١٢٧- ١٩١٤.

تشريح: مطلب دادی چي هغه سړی د هغه ښاخ د لاري څخه د پورته كولو اراده وكړه او بيا هغه يې پورته كړ نو هغه په جنت كي داخل كړه سو يا دا چي هغه سړی د خپل نيک او با خلوص نيت پر بناء د جنت مستحق وګرځول سو .

﴿۱۸۱۰﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ لَقَدْ رَأَيْتُ رَجُلًا يَتَقَلَّبُ فِي الْجَنَّةِ فِي شَجَرَةٍ قَطَعَهَا مِنْ ظَهْرِ الطَّرِيقِ كَانَتْ تُؤْذِي النَّاسَ. متفق عليه

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: ما يو سړی په جنت کي وليدئ چي له دې کبله جنت ته تللی وو چي هغه د لاري څخه يوه درخته پريکړه او وه يې غورزول چي خلکو ته يې تکليف رسوئ. مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۴\ ۲۰۲۱، رقم: ۱۲۹– ۱۹۱۴.

﴿۱۸۱۱﴾: وَعَنْ أَبِي بَرْزَةَ قَالَ قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ عَلِّمْنِي شَيْئًا أَنْتَفِعُ بِهِ قَالَ اعْزِلِ الْأَذَى عَنْ طَرِيقِ الْمُسْلِمِينَ. رواه مسلم و سنذكر حديث عدي بن حاتم اتقوا النار في علامات النبوة. ان شاء الله تعالى.

د حضرت ابو برزة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي ما نبي کريم ﷺ ته عرض وکړ چي اې د الله رسوله! ما ته يو داسي خبره وښيه چي زه ګټه ځيني واخلم، رسول الله ﷺ راته وفرمايل: د مسلمانانو د لاري څخه تکليف رسونکی شی ليري کوه. مسلم او ډير ژر به د عدي بن حاتم حديث (اتقوا النار) په علامات نبوت کي بيان کړل سي.

تخريج: صحيح مسلم: ۴\ ۲۰۲۱، رقم: ۱۳۱– ۲۶۱۸.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

تولنيزه نيکي

﴿۱۸۱۲﴾: عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ سَلَامٍ قَالَ لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت عبد الله بن سلام رضي الله عنه څخه روايت دئ چي کله رسول الله ﷺ مديني ته تشريف راوړ

وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ جِئْتُ. فَلَمَّا تَبَيَّنْتُ وَجْهَهُ عَرَفْتُ أَنَّ وَجْهَهُ لَيْسَ بِوَجْهِ

نو زه يې په خدمت کي حاضر سوم، د رسول الله ﷺ په مخ مبارک ليدو سره ما ته څرګنده سوه چي دا مخ درواغجن نه دئ

كَذَّابٍ فَكَانَ أَوَّلُ مَا قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ أَفْشُوا السَّلَامَ وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ وَصَلُّوا

ترټولو وړاندې رسول الله ﷺ دا وفرمايل : خلكو سلام خپور كړئ يعني هر مسلمان ته سلام ادا كوئ ، (لوږو) ته ډوډۍ وركوئ (د قريبانو) سره ښه چلن كوئ

وَالنَّاسُ نِيَامٌ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ . رواه الترمذي وابن ماجة .

او د شپې هغه وخت لمونځ كوئ چې نور خلك بيده وي نو تاسو به په سلامتيا سره جنت ته داخل سئ . ترمذي، ابن ماجه ،

تخريج : سنن الترمذي ۴\۲۵۳، رقم: ۱۸۵۵، وابن ماجه ۲\۱۲۱۸، رقم: ۳۶۹۴.

غريبانو ته خوراک ورکول

﴿۱۸۱۳﴾: وَعَنْ عَبْدِاللهِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنهما څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمايل :

اعْبُدُوا الرَّحْمَنَ وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ وَأَفْشُوا السَّلَامَ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ .

رواه الترمذي و ابن ماجة .

د الله تعالى عبادت كوئ وږو ته ډوډۍ وركوئ او په لوړ آواز سره سلام عام كړئ نو جنت ته به په سلامتيا سره داخل سئ . ترمذي او ابن ماجه.

تخريج : سنن الترمذي ۴\۱۵۳، رقم: ۱۸۵۵، وابن ماجه ۲\۱۲۱۸، رقم: ۳۶۹۴.

د خيرات ګټه

﴿۱۸۱۴﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الصَّدَقَةَ لَتُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ وَتَدْفَعُ عَنْ مِيتَةِ السُّوءِ . رواه الترمذي .

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمايل : صدقه د الله تعالى غصه يخوي او خراب مرګ ليرې كوي . ترمذي

تخريج : سنن الترمذي ۳\۵۲، رقم: ۶۶۴.

تشريح: د الله تعالی غضب يخوي د دې مطلب دادی چي كوم سړی د الله تعالی په لار كي مال خرڅوي هغه ته الله تعالی په دنيا كي عافيت او سكون وربه برخه كوي او پر هغه باندي بلاوي او آفتونه نه نازلوي.

د خراب مرګ څخه ساتي: د دې مطلب دادی چي صدقه او خيرات كونكی د مرګ پر وخت د خراب حالت څخه محفوظ وي يعني نه خو شيطان په هغه وسوسو كي اخته كوي او نه هغه سړی په څه داسي ناروغي او تكليف كي اخته كيږي تر څو چي د هغه ميلان د كفر او ناشكری خوا ته مائله سي ،حاصل دادی چي د الله تعالی د رضا لپاره خپل مال او زر خرڅولو والا خاتمه بالخير په ابدي سعادت سره نازول كيږي.

هره نيكي صدقه ده

﴿۱۸۱۵﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ مَعْرُوفٍ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: هره نيكي

صَدَقَةٌ وَإِنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ بِوَجْهٍ طَلْقٍ وَأَنْ تُفْرِغَ مِنْ دَلْوِكَ فِي إِنَاءِ أَخِيكَ. رواه احمد والترمذي.

صدقه ده او دا هم نيكي ده چي ته په ورين تندي د خپل (مسلمان) وروړ سره مخامخ سې او په خپله سلواغه د خپل وروړ لوښی ډک كړې. احمد او ترمذي.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۳\۳۴۴، والترمذي ۴\۳۰۶، رقم: ۱۹۷۰.

﴿۱۸۱۶﴾: وَعَنْ أَبِي ذَرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَبَسُّمُكَ فِي وَجْهِ أَخِيكَ لَكَ

د حضرت ابو ذر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د خپل وروړ په وړاندي ستا خندل يا مسكی كيدل

صَدَقَةٌ وَأَمْرُكَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهْيُكَ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ وَإِرْشَادُكَ الرَّجُلَ فِي

صدقه ده ، نيكه خبره كول صدقه ده ستا د بدي خبري څخه منع كيدل صدقه ده چا ته لار ښودل

أَرْضِ الضَّلَالِ لَكَ صَدَقَةٌ وَبَصَرُكَ لِلرَّجُلِ الرَّدِيءِ الْبَصَرِ لَكَ صَدَقَةٌ

صدقه ده ، ړوند سړی تر لاس نیولی بیول صدقه ده ،

وَإِمَاطَتُكَ الْحَجَرَ وَالشَّوْكَةَ وَالْعَظْمَ عَنِ الطَّرِيقِ لَكَ صَدَقَةٌ وَإِفْرَاغُكَ مِنْ

دلارې څخه ډبرې ازغی او هډوکی لیرې کول ستا لپاره صدقه ده او د خپل مسلمان ورور

دَلْوِكَ فِي دَلْوِ أَخِيكَ لَكَ صَدَقَةٌ . رواه الترمذي و قال هذا حديث غريب .

لوښی د اوبو څخه ډکول هم ستا لپاره صدقه ده ، ترمذي روایت کړی او وایي دا حدیث غریب دی .

تخريج: سنن الترمذي ۲۹۹\۴، رقم: ۱۹۵۶.

تشریح: ددې حدیث د آخري الفاظو څخه دا څرګندیږي چې د خپلي سلواغي څخه اوبه ډکول د صدقې له موخي دا د ثواب باعث دی نو په داسي حالت کي د سړي سره سلواغه نه وي نو هغه ته اوبه ورکول به تر دې زیات ثواب لري .

تر ټولو غوره صدقه

﴿۱۸۱۷﴾: وَعَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ قَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ أُمَّ سَعْدٍ مَاتَتْ فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ قَالَ الْمَاءُ فَحَفَرَ بِئْرًا وَقَالَ هَذِهِ لِأُمِّ سَعْدٍ . رواه ابوداؤد والنسائي.

د حضرت سعد بن عبادة رضی الله عنه څخه روایت دئ چې ما نبي کریم ﷺ ته عرض وکړ اې دالله رسوله ! ام سعد (یعني زما مور) مړه سوه نو کومه صدقه غوره ده ؟ رسول الله ﷺ. وفرمایل : اوبه، نو سعد رضی الله عنه څاه و کنښئ او وه یې ویل دا کوهي د ام سعد لپاره صدقه ده . ابوداؤد او نسائي .

تخريج: سنن ابي داؤد ۳۱۳\۲، رقم: ۱۶۷۹، والنسائي ۲۵۴\۶، رقم: ۳۶۶۶.

تشریح: هسي خو الله تعالی چي کوم شیان پیدا کړي دي هغه د بنده په حق کي د الله تعالی نعمت دی مګر د هغي لویو نعمتونو څخه یو لوی نعمت اوبه دي چي د دې څخه پرته د انساني ژوند بقاء ناممکنه ده بیا د مخلوق خدا لپاره د دې ضرورت دومره پراخه دی چي قدم په قدم د انسان ژوند دهغه وجود ته محتاجه دی، څه دنیا او څه آخرت د ټولو امورو لپاره د دې ډیر زیات ضرورت دی په خاصه توګه سره په هغه ښارونو او علاقو کي د اوبو ضرورت ډیر زیات محسوسیږي کومي چي ګرمي وي چل هلته د اوبولاس ته راوړل په اساني سره نه کیږي ځکه رسول الله ﷺ اوبه بهترینه صدقه ارشاد په فرمایلو سره د اوبو د حصول هره ذریعه که څه هم څاه

وي يا تالاب بهترينه صدقه جاريه ده چي تر څو پوري د هغه ذريعه موجوده وي د هغه قائمونکی به د الله تعالی په رحمتونو سره نازول کيږي.

د نيکۍ ډولونه

﴿۱۸۱۸﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَيُّمَا

د حضرت ابو سعيد رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کوم

مُسْلِمٍ كَسَا مُسْلِمًا ثَوْبًا عَلَى عُرْيٍ كَسَاهُ اللّٰهُ مِنْ خُضْرِ الْجَنَّةِ وَاَيُّمَا مُسْلِمٍ

مسلمان چي يو لوڅ مسلمان ته جامې ورکړي الله تعالى به هغه ته د جنت جامې واغوندې او کوم مسلمان چي

اَطْعَمَ مُسْلِمًا عَلَى جُوْعٍ اَطْعَمَهُ اللّٰهُ مِنْ ثِمَارِ الْجَنَّةِ وَاَيُّمَا مُسْلِمٍ سَقَى مُسْلِمًا

يو اوږي ته ډوډۍ ورکړي الله تعالى به هغه ته د جنت د ميوو څخه خوراک ورکړي او کوم مسلمان چي يو تږي باندي اوبه وچښي

عَلَى ظَمَاٍ سَقَاهُ اللّٰهُ مِنَ الرَّحِيْقِ الْمَخْتُوْمِ. رواه ابوداؤد والترمذي.

الله تعالى به هغه د مهر لګېدلو شرابو څخه اوبه کړي. ابوداؤد او ترمذي.

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\ ۳۱۴، رقم: ۱۶۸۲، والترمذي ۴\ ۵۴۶، رقم: ۲۴۴۹.

تشريح: مهر بند او د شراب څخه مراد دادی چي الله تعالى به په جنت کي پر هغه شراب څښي چي د سيل او مهر په ذريعه به د تغير و تبدل څخه محفوظ او د هغه سړي لپاره به مخصوص وي چي د هغه څخه بل څوک به يې نسي څښلای، ګويا د هغه شرابو نفاست طرز ته اشاره فرمايل سوې ده چي څرنګه يو شی ډېر اعلی او نفيس وي هغه مهر بند کولای سي چي هغه د زمانې د يخي ګرمي هوا او د نورو څخه وساتي، همداسي هغه شراب به هم ډېر اعلی او نفيس وي چي په دې کي د هغه د خوند صحيح ادارک هم نسي کيدای بيا دا چي پر هغه به مهر هم د مشک وي څرنګه چي ارشاد مبارک دی:

يسقون من رحيق مختوم ختامه مسک: په هغوی به مهر خالص شراب څښل کيږي چي د هغه مهر به مشک وي. يعني هغه شراب به د موم او لاکه وغيره په ذريعه نه بلکه د مشک په

ذريعه مهر او لاک کړل سوي يي .

په شتمنۍ کي پوازي زکات نه دئ

﴿۱۸۱۹﴾: وَعَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت فاطمې بنت قيس (رض) څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

إِنَّ فِي الْمَالِ لَحَقًّا سِوَى الزَّكَاةِ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ الَّتِي فِي الْبَقَرَةِ { لَيْسَ الْبِرَّ

په مال کي د زکوة څخه پرته هم حق سته ، بيا رسول الله ﷺ دا آيت تلاوت کړ (ليس البر ...)
نيکي پوازي دا نه ده چي

أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ } الْآيَةَ . رواه الترمذي و ابن ماجة والدارمي .

خپل مخ ختيځ يا لويديځ لورته وګرځوئ . ترمذي ، ابن ماجه او دارمي .

تخريج: سنن الترمذي ۳\ ۴۸، رقم: ۶۵۹و ۶۶۰، وابن ماجه ۱\ ۵۷۰، رقم: ۱۷۸۹، والدارمي ۱\ ۴۷۱، رقم: ۱۶۳۷.

تشريح: مطلب دادی چي د مال زکوة خو فرض دی چي ضرور ورکول يې پکار دي خو د زکوة څه نور نفل صدقات هم مستحب دي چي د هغه ورکول د ډير زيات ثواب باعث دي او هغه صدقات دادي چي سائل او قرض غوښتونکی محروم او مايوس نه کړه سي د کور سامان مثلا کټوي، پيالې او داسي نور ، يا داسي هغه سامان چي په خپله قبضه او ملکيت کي وي که څوک رعاية غواړي نو هغوی ته په ورکولو کي منعه کول نه دي پکار څوک دي د اوبو مالګي او اور اخستلو څخه نه منعه کوي او داسي نور .

د حق څخه مراد هغه شيان دي چي په ذکر سوي آيت کي بيان سوه يعني خپلو قريبانو ، يتيمانو مسکينانو د مسافرو او سوالګرو لپاره د احسان او حسن سلوک معامله کول او د غلام ازادولو لپاره مال خرڅول او داسي نور ، پورتنی پوره آيت داسي دی :

لَيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّآئِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ ۞

ژباړه : نيکي دا نه ده چي تاسو ختيځ او لويديځ (په قبله کښلو سره) هغه خوا ته مخ ګرځئ بلکه

نیکي داده چي خلک پر الله تعالی باندي، پر ملائکو باندي او پر کتابو باندي او پر پیغمبرانو باندي ایمان راوړي او مال سره د ارزښتناکه کېدو قریبانو، یتیمانو، اړو او مسافرو او غوښتونکو ته ورکړي او په غاړه خلاصولو کي یې خرڅ کړي او لمونځ کوي او زکوة ورکوي.

رسول الله ﷺ دا آیت ځکه د استناد په توګه تلاوت کړی چي په دې کي الله تعالی مخکي خو د هغه مومنانو تعریف کړی دی چي پر خپلو قریبانو، یتیمانو او مسکینانو باندي خپل مال خرڅوي د دې وروسته د لمونځ کونکو او زکوة ورکونکو تعریف یې کړی دی د دې څخه معلومه سوه چي مال خرڅول د زکوة ورکولو علیحده دي چي صدقه نفل ورته وائي ګویا رسول الله ﷺ چي دا فرمایلي وه د مال وزر په باره کي د دې ایت څخه ثابته سوه ځکه چي الله تعالی مخکي صدقات نافله ذکر کړه د هغه وروسته یې صدقه واجب یعني د زکوة ذکر یې وکړ.

د کومو شیانو نه ورکول منع دي

﴿۱۸۲۰﴾: وَعَنْ بُهَيْسَةَ عَنْ اَبِيْهَا قَالَتْ قَالَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ مَا الشَّيْءُ الَّذِي لَا

حضرت بهیسة (رض) د خپل پلار څخه روایت کوي چي د هغې پلار د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي اې د الله رسوله! هغه کوم شی دئ چي

يَحِلُّ مَنْعُهُ قَالَ الْمَاءُ قَالَ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ مَا الشَّيْءُ الَّذِي لَا يَحِلُّ مَنْعُهُ قَالَ

بندول (نه ورکول) یې جائز نه دي، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: اوبه، بیا یې پوښتنه وکړل بل کوم شی بندول؟ رسول الله ﷺ وفرمایل:

الْمِلْحُ قَالَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ مَا الشَّيْءُ الَّذِي لَا يَحِلُّ مَنْعُهُ قَالَ أَنْ تَفْعَلَ الْخَيْرَ

خَيْرٌ لَكَ. رواه ابوداؤد.

مالګه، بیا یې پوښتنه وکړه بل کوم شی دئ؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: نیکي کول ستا لپاره غوره ده. ابوداؤد.

تخریج: سنن ابي داؤد ۳\۷۵۰، رقم: ۳۴۷۶.

تشریح: د اوبو مطلب دادی چي ستا په ځمکه کي څاه او تالاب وي یا ستا په کور کي نل او داسي نور وي او د هغه څخه یو سړی اوبه اخلي نو هغه د اوبو څخه منع کول مناسب نه دی همداسي که په تاسو کي یو سړی اوبه غواړي او ستاسو سره د ضرورت زیاتي اوبه وي نو هغه

ته د وركولو څخه انكار مه كوه همداسي د مالګي د وركولو څخه انكار مه كوئ ځكه چي خلكو ته د مالګي ډير زيات ضرورت وي او خلک دا اخلي وركوي بيا دا چي د مالګي په ډول د شيانو څخه انكار كول هسي څه معنى نه لري دا ډير زيات عام او ارزانه شي دي چي د هغه څه قيمت او هيڅ قدر يې نسته.

د حديث اخري جمله پر ټولو نيكيو باندي مشتمله ده، د هغه مطلب دادی چي ستاسو څخه چي څومره كيدای سي او كومه نيكي چي كولای سی نو كوی يې د نيكي او خير د كارونو څخه خپل ځان منعه كول صحيح نه دي او نه نور خلک د نيكي څخه منع كول جائز دي ګويا په حديث كي مخكي د څو نيكيو بطور خاص ذكر كولو وروسته دا جمله ارشاد فرمايل تعميم بعد تخصيص دی او دې خوا ته اشاره ده چي لا يحل د مفهوم د اعتبار څخه د لاينبغي په معنى كي استعمال سوی دی همداسي د حديث مفهوم به دا وي چي د شيانو څخه منع كول او د هغه د وركولو څخه انكار كول مناسب نه دي.

وچه مځکه ابادول هم صدقه ده

﴿۱۸۲۱﴾: وعن جابر قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ من أحيى أرضا ميتة فله فيها أجر وما أكلت العافيةَ منه فهو له صدقة". رواه النسائي والدارمي

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: چا چي وچه مځکه اباده كړه نو په دې كي هم د هغه لپاره ثواب دئ او كوم شی چي د كښنت څخه وخوړل سي نو دا هم د هغه لپاره صدقه ده. دارمي

تخريج: النسائي في السنن الكبرى ۳\۴۰۴، رقم: ۵۷۵۷، والدارمي ۲\۳۴٦، رقم: ۲٦۰۷.

د لغاتو حل: (العافية): الجماعة (ډله).

د پور وركولو فضيلت

﴿۱۸۲۲﴾: وَعَنِ الْبَرَاءِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ مَنَحَ مَنِيحَةَ لَبَنٍ أَوْ وَرِقٍ أَوْ هَدَى زُقَاقًا كَانَ لَهُ مِثْلَ عِتْقِ رَقَبَةٍ. رواه الترمذي

د حضرت براء رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي يو چا ته د شيدو چښلو لپاره د شيدو حيوانان وركړي يا نغدي روپۍ په پور وركړي يا په لاره او كوڅه كي يو چا ته لار وښيي نو هغه

ته به د يوه غلام آزادلو ثواب ورسيږي. ترمذي

تخريج: سنن الترمذي ۴\۳۰۰، رقم: ۱۹۵۷.

د لغاتو حل: الزقاق: الطريق، يريد من دل الضال او الاعمى على طريقة. (لاره).

يو څو نبوي نصيحتونه

﴿۱۸۲۲﴾: عَنْ أَبِي جُرَيٍّ جَابِرِ بْنِ سُلَيْمٍ قَالَ اَتَيْتُ الْمَدِيْنَةَ فَرَأَيْتُ رَجُلًا

د ابو جرى جابر بن سيلم رضي الله عنه څخه روايت دئ چي كله زه مديني ته راغلم نو يو سړى مي وليدئ

يَصْدُرُ النَّاسُ عَنْ رَأْيِهِ لَا يَقُولُ شَيْئًا إِلَّا صَدَرُوا عَنْهُ قُلْتُ مَنْ هَذَا قَالُوا

چي خلک د هغه پر رايه ځي يعني څه چي هغه وايي خلک په هغه عمل كوي، هغه داسي هيڅ خبره نه كوي چي خلک عمل په و نه كړي، ما پوښتنه وكړه دا څوک دئ؟ خلكو وويل:

هَذَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَال قُلْتُ عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ

دا د الله جل جلاله رسول دئ، پر هغه دي د الله جل جلاله رحمت او سلام وي، زه (رسول الله ﷺ) ته ورغلم او وه مي ويل: عليک السلام يا رسول الله،

مَرَّتَيْنِ قَالَ لَا تَقُلْ عَلَيْكَ السَّلَامُ عَلَيْكَ السَّلَامُ تَحِيَّةُ الْمَيِّتِ قُلِ السَّلَامُ

ما دوه واره دا الفاظ وويل، رسول الله ﷺ وفرمايل: عليک السلام مه وايه، دا دمړي دعاء ده بلكه السلام

عَلَيْكَ قُلْتُ أَنْتَ رَسُولُ اللّٰهِ فَقَالَ أَنَا رَسُولُ اللّٰهِ الَّذِي إِذَا أَصَابَكَ ضُرٌّ

عليكم ووايه، ما ورته وويل تاسو د الله رسول ياست؟ رسول الله ﷺ وفرمايل: هو، زه د الله رسول يم، هر كله چي تا ته يو تكليف ورسيږي

فَدَعَوْتَهُ كَشَفَهُ عَنْكَ وَإِنْ أَصَابَكَ عَامُ سَنَةٍ فَدَعَوْتَهُ أَنْبَتَهَا لَكَ وَإِذَا كُنْتَ

او ته هغه (الله) ياد كړې نو هغه ستا تكليف ليري كوي او كه ته په وچ كالي كي اخته يې نو هغه ياد كړې نو په مځكه كي سبزيجات درته پيدا كړي او هر كله چي ته

بِأَرْضٍ قَفْرَاءَ أَوْ فَلَاةٍ فَضَلَّتْ رَاحِلَتُكَ فَدَعَوْتَهُ رَدَّهَا عَلَيْكَ قُلْتُ اعْهَدْ إِلَيَّ

په داسي ځمکه کي يې چي د درختو او اوبو څخه خالي وي يا يو داسي ځنګل کي يې چي ابادي نه لري او ستا سپرلی ورک سي او ته هغه الله ياد کړې نو هغه ستا سپرلي بيرته درکوي، د جابر رضي الله عنه بيان دئ چي ددې په اورېدو سره ما عرض وکړ: ما ته يو څه نصحيت وکړئ،

قَالَ لَا تَسُبَّنَّ أَحَدًا قَالَ فَمَا سَبَبْتُ بَعْدَهُ حُرًّا وَلَا عَبْدًا وَلَا بَعِيرًا وَلَا شَاةً

رسول الله ﷺ راته وفرمايل: ته چا ته بد مه وايه، جابر رضي الله عنه وايي ددې وروسته ما هيچا ته بد ونه ويل، يعني نه آزاد او نه غلام ته، نه اوښ ته او نه پسه ته،

قَالَ وَلَا تَحْقِرَنَّ شَيْئًا مِنَ الْمَعْرُوفِ وَأَنْ تُكَلِّمَ أَخَاكَ وَأَنْتَ مُنْبَسِطٌ إِلَيْهِ

بيا رسول الله ﷺ وفرمايل: د نيکی هيڅ يو خبره سپکه مه ګڼه هر کله چي ته د خپل ورور سره خبري کوې نو په ورين تندي ورسره خبره وکړه

وَجْهُكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنَ الْمَعْرُوفِ وَارْفَعْ إِزَارَكَ إِلَى نِصْفِ السَّاقِ فَإِنْ أَبَيْتَ فَإِلَى

چي دا هم نيکي ده، او خپل پرتوګ تر نيمي پوندۍ پوري پورته کړه او که دومره پورته دي خوښ نه وي نو تر

الْكَعْبَيْنِ وَإِيَّاكَ وَإِسْبَالَ الْإِزَارِ فَإِنَّهَا مِنَ الْمَخِيلَةِ وَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمَخِيلَةَ

خپلو بجلکو لاندي پرتوګ تړلو څخه ځان وساته، ځکه چي دا د لويي نښه ده او الله تعالی تکبر (لويي) نه خوښوي،

وَإِنِ امْرُؤٌ شَتَمَكَ وَعَيَّرَكَ بِمَا يَعْلَمُ فِيكَ فَلَا تُعَيِّرْهُ بِمَا تَعْلَمُ فِيهِ فَإِنَّمَا وَبَالُ

او څوک چي درته ښکنځل وکړي او تا ته پر هغه غيرت درسي چي هغه ته معلوم دئ نو د هغه پر هغه عيب کوم چي تا ته معلوم دئ هغه ته پيغور مه ورکوه ځکه چي د هغه ګناه

ذَلِكَ عَلَيْهِ. رواه ابوداؤد و روي الترمذي منه حديث السلام و في رواية فيكون لك اجر ذالك و باله عليه.

پر هغه ده، (پر تا نه ده) ابوداؤد، او ترمذي سلام والا حديث روايت كړئ دئ او په يوه روايت كي دا الفاظ دي چي ستا لپاره به د هغه ثواب وي او د هغه لپاره وبال.

تخريج: سنن ابي داؤد ۱۴\ ۳۴۴ – ۳۴۵، رقم: ۴۰۸۴، والترمذي ۵\ ۶۸، رقم: ۲۷۲۱و ۲۷۲۲.

تشريح: حضرت جابر رضي الله عنه دوه واره سلام ځكه ادا كړ چي يا خو رسول الله ﷺ به اول سلام نه وو اوريدلى يا دا چي رسول الله ﷺ به هغه ته د سلام طريقي ښودلو په غرض د اول سلام جواب نه وي وركړى ارشاد علكي السلام مه وايه د نهي تنزيهي په توګه دى او د حديث الفاظ عليك السلام ويل د مړي لپاره دعا ده د دې څخه په ظاهره دا خبره ثابتيږي چي كله يو سړى مړي ته راسي نو عليک السلام دي وائي السلام عليک دي نه وائي څرنګه چي يو ژوندي سړي ته ويل كيږي حال دا چي تحقيقي خبره داده چي د مړي لپاره هم السلام عليک ويل مسنون دي ځكه چي د رسول الله ﷺ په باره كي دا ثابته ده چي كله به يې د مړي د زيارت لپاره تلى نو السلام علكم به يې ويل نو رسول الله ﷺ وويل : عليک السلام د مړي دعا ده د دې معنى به دا وي چي د جاهليت په ورځو كي عليک السلام د مړي لپاره دعا ده ځيني حضرات فرمائي په عربو كي مخكي دا معمول وو چي كله به څوک قبر ته تلى نو هلته به يې د سلام لپاره دا ويل عليک السلام، نو رسول الله ﷺ د خپل ارشاد په ذريعه دې ته اشاره وفرمايله چي عليک السلام ويل د اهل عرب د معمول او عادت سره سم د مړي لپاره دعا نه ده نه دا چي د دې ارشاد څخه د رسول الله ﷺ مراد دا وو چي مړى دي سلام داسي كوي.

د حضرت جابر رضي الله عنه دا وينا چي د دې وروسته ما چاته بد ونه ويل د احتياط په توګه دى كنې تر څوپوري چي د مسئلې تعلق دى علماء ليكي چي داسي سړي ته بد ويل چي د هغه د كفر په حالت كي مړكيدل په يقيني توګه سره معلوم وي جائز دى خو افضل او بهتر دادى چي خپله ژبه د الله تعالى په ذكر كي مصروفه وساتل سي چاته بد ويل نه دي پكار ځكه چي ماسيوا د الله تعالى په بل شي كي مصروفه كيدل د تاوان باعث دى كله چي چاته د بدو په ويلو كي هيڅ تاوان نسته مګر علماء خو تر دې پوري ليكي چي پر شيطان باندي هم په لعنت نه ويلو كي څه تاوان نسته. تر څو پوري چي د پرتاګه لنګ او داسي نورو د بجلكو زړول منعه دي همداسي په قميص كي هم د بجلكو لاندي كول منعه دي.

د حديث د آخري الفاظو مطلب دادى چي كوم كس تاسو ته ښكنځل وكړي يا تاسو په خپلو عيبو وبولي او تاسو شرمنده كړي نو ستاسو به په دې كي څه تاوان وي، هغه خو خپله ګناه كاره دى نو تاسو هم خپله ژبه مه خرابوئ او د هغه بې عزتي پر خپله ذمه مه اخلئ.

بدي را بدي سهل باشد جزاء اگر مردي احسن الى من اسا

د روايت په اخري كي (وفي رواية ....الخ) د الفاظو څخه معلوميږي چي ترمذي هم دا پوره روايت نقل كړى دى په څينو حاشيو كي ليكل سوي دي چي ترمذي هم پوره روايت نقل كړى دى كه څه هم د هغه الفاظ مختلف دي دلته چي كوم روايت نقل سوى دى هغه ابوداود نقل كرده روايت الفاظ دي.

خيرات وركول

﴿۱۸۲۴﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّهُمْ ذَبَحُوا شَاةً فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَا بَقِيَ مِنْهَا قَالَتْ مَا بَقِيَ مِنْهَا إِلَّا كَتِفُهَا قَالَ بَقِيَ كُلُّهَا غَيْرَ كَتِفِهَا. رواه الترمذي و صححه.

د حضرت عائشي (رض) څخه روايت دئ چي صحابه كرامو يو پسه حلال كړ، رسول الله ﷺ پوښتنه وكړه ايا په هغه پسه كي يو شى پاته دئ؟ بي بي عائشي وويل يوازي يو ورون پاته دئ، رسول الله ﷺ وفرمايل: بيا خو ټول پسه پاته دئ (يعني پرته د ورون څخه د ټول پسه خيرات ثواب اوس هم سته). ترمذي.

تخريج: سنن الترمذي ۴\۵۵۵، رقم: ۲۴۷۰.

تشريح: بېله ورونه ټوله پاته ده: د دې مطلب دادى چي په هغوى كي خو غوښه هغه پاته ده كومه چي په خلكو كي تقسيمه سوې ده په دې توګه چي د هغه ثواب محفوظ او ثابت سو د هغه پر خلاف چي كومه حصه په كور كي پاته ده هغه فاني ده ګويا په دې آيت كريمه كي دې خوا ته اشاره ده. ما عندكم ينفدوا ما عند الله باق : څه چي ستاسو سره وي فاني دي او څه چي د الله تعالى سره دي هغه پاته كيدونكي دي.

لوڅ ته جامه وركول

﴿۱۸۲۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابن عباس ﵄ څخه روايت دئ چي ما د رسول الله ﷺ څخه اوريدلي دي

يَقُولُ مَا مِنْ مُسْلِمٍ كَسَا مُسْلِمًا ثَوْبًا إِلَّا كَانَ فِي حِفْظٍ مِنَ اللَّهِ مَا دَامَ مِنْهُ عَلَيْهِ خِرْقَةٌ. رواه احمد والترمذي.

چي فرمایل يې: كوم مسلمان يو بل مسلمان ته جامه وركړي نو تر څو پوري چي د هغه جامې يو تا هم پاته وي نو هغه سړى به د الله په امن كي وي. احمد او ترمذي.

تخريج: سنن الترمذي ۴\۵۶۲، رقم: ۲۴۸۴، لم نجده عند الامام احمد.

تشريح: دا د دنيا فائده ده چي د هغه د وركړه سوو جامو څخه يوه ټوټه هم تر څو پوري چي د هغه مسلمان پر بدن وي هغه د الله تعالى په حفاظت او امان كي وي خو په آخرت كي چي د دې كوم ثواب دى هغه بې حسابه دى.

په پټه صدقه وركول

﴿۱۸۲۶﴾: وَ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ يَرْفَعُهُ قَالَ ثَلَاثَةٌ يُحِبُّهُمُ اللّٰهُ رَجُلٌ

د حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: درې كسان داسي دي چي الله تعالى ورسره مينه كوي: يو هغه كس

قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَتْلُو كِتَابَ اللّٰهِ وَرَجُلٌ يتصدق بصدقة بِيَمِينِهِ يُخْفِيهَا أُرَهُ

چي د شپې ولاړېږي او د قرآن تلاوت كوي، دوهم هغه كس چي په راسته سره صدقه وركړي مگر چپه لاس يې هم خبر نه سي،

قَالَ مِنْ شِمَالِهِ وَرَجُلٌ كَانَ فِي سَرِيَّةٍ فَانْهَزَمَ أَصْحَابُهُ فَاسْتَقْبَلَ الْعَدُوَّ.

رواه الترمذي و قال هذا حديث غير محفوظ احد رواته ابوبكر بن عياش كثير الغلط.

دريم هغه كس چي په يو لښكر كي. ګډون وكړي د هغه ملګري ماته وخوري او هغه د دښمن په وړاندي پاته سي. ترمذي ويلي دي دا حديث غير محفوظ دئ د دې يو راوي ابوبكر بن عياش ډيري غلطۍ كوي.

تخريج: سنن الترمذي ۴\۶۰۱، رقم: ۲۵۶۷.

تشريح: د (بيمينه) څخه د صدقه وركونكي آداب ته اشاره فرمايل سوې ده چي د صدقې مال په خپل لاس سره وركړه سي يا دا چي مخكي هغه سړي ته د صدقې او خيرات مال وركړي چي خپل راسته خوا ته وي.

د چپه لاس څخه يې پټه کړي د دې مطلب دادی چې په راسته لاس سره د صدقې مال ورکړي نو چپه لاس هم د هغه څخه خبر نه وي په هغوی کې کمال د پټ والي لپاره د مبالغې په توګه فرمايل سوی دی، يعني د صدقې مال دې په ډيرې زياتې پټې طريقې سره ورکړه سي چې د صدقې مال اخستونکی په عام نظرونو کې خپله کمتري محسوسه نه کړي بيا د دې الفاظو معنی به دا وي چې د صدقې مال راسته خوا ته ورکړي نو د هغه چپه خوا والا هم خبريدل نه دي پکار. دا چې د الله تعالی د رضا لپاره او د هغه رياء او ځان ښوونې څخه د ساتلو لپاره هم داسي په پټه صدقه ورکول د زيات ثواب باعث دي.

درې کسان

﴿۱۸۲۷﴾: وَعَنْ اَبِيْ ذَرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَةٌ يُحِبُّهُمُ

د حضرت ابوذر رضي الله عنه څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمايل: د درو کسانو سره الله جل جلاله مينه کوي

اللّٰهُ وَثَلَاثَةٌ يُبْغِضُهُمُ اللّٰهُ فَأَمَّا الَّذِينَ يُحِبُّهُمُ اللّٰهُ فَرَجُلٌ أَتَى قَوْمًا فَسَأَلَهُمْ

او د درو کسانو سره الله تعالی بغض ساتي، کوم خلک چې الله جل جلاله دوستي ورسره کوي د هغو څخه يو دادئ چې هغه داسي سړي ته صدقه ورکړي چې د يو قوم څخه د غوښتلو لپاره راغلئ وو

بِاللّٰهِ وَلَمْ يَسْأَلْهُمْ لِقَرَابَةٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُمْ فَمَنَعُوهُ فَتَخَلَّفَ رَجُلٌ بِأَعْقَابِهِمْ

او هغه د غه قوم څخه د خپلولۍ د حق په نامه نه بلکه د الله تعالی په نامه سوال کړی وو مګر قوم د ورکولو څخه انکار وکړ نو د قوم څخه يو سړی را وړاندي سو او په داسي پټه يې د هغه سوال پوره کړ چې

فَأَعْطَاهُ سِرًّا لَا يَعْلَمُ بِعَطِيَّتِهِ إِلَّا اللّٰهُ وَالَّذِي أَعْطَاهُ وَقَوْمٌ سَارُوا لَيْلَتَهُمْ

د الله جل جلاله څخه پرته او د هغه سړي څخه پرته بل چا ته ښکاره نه سوه، او دوهم هغه سړی چې د قوم سره ټوله شپه ولاړئ

حَتَّى إِذَا كَانَ النَّوْمُ أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِمَّا يُعْدَلُ بِهِ فَوَضَعُوا رُءُوسَهُمْ فَقَامَ أَحَدُهُمْ

تر دې چې خوب ورته ډير خوږ سو او ټول خلک بيده وي او دی را ولاړ سي د الله تعالی په

وړاندي زارۍ كوي

يَتَمَلَّقُنِي وَيَتْلُو آيَاتِي وَرَجُلٌ كَانَ فِي سَرِيَّةٍ فَلَقِيَ الْعَدُوَّ فَهُزِمُوا وَأَقْبَلَ

او قرآن مجيد وايي او دريم هغه سړى چي په يو لښكر كي وو ، د لښكر د دښمن سره مقابله سوه او ماته يې وخوړل او دا سړى د دښمن په وړاندي د سپر په ډول ولاړ وو ،

بِصَدْرِهِ حَتَّى يُقْتَلَ أَوْ يُفْتَحَ لَهُ وَالثَّلَاثَةُ الَّذِينَ يُبْغِضُهُمُ اللَّهُ الشَّيْخُ الزَّانِي

ترڅو چي قتل سي يا فتح تر لاسه كړي ، او هغه درې كسان چي الله تعالى بغض ورسره كوي په هغوى كي يو هغه سپين ږيرى دئ چي زنا كوي

وَالْفَقِيرُ الْمُخْتَالُ وَالْغَنِيُّ الظَّلُومُ . رواه الترمذي و النسائي مثله و لم يذكر و ثلثة يبغضهم .

او دوهم تكبر كونكى فقير دئ او دريم ظلم كونكى شتمن دئ ، نسائي هم داسي روايت كړئ دئ او (ثلثة يبغضهم) يې نه دئ ذكر كړئ .

تخريج: سنن الترمذي ۴\۶۰۱، رقم: ۲۵۶۸، والنسائي ۵\۸۴، رقم: ۲۵۶۹.

تشريح: د حديث شروع چي په كوم طرز سره سوې ده د هغه څخه خو معلوميږي چي دا د رسول الله ﷺ ارشاد دى خو وروسته طرز يعني د حديث الفاظ يتملقني او زما مخكي په زارى شروع سي د دې څخه دا خبره ثابتيږي چي دا ارشاد نبوي نه دى بلكه كلام الهي دى، طرز خلاف د دې اختلاف توجيه دا كيږي چي دا حديث په حقيقت كي خو ارشاد نبوي دى مګر الله تعالى خپل نبي ته هغه كيفيت بيان كى چي د هغه او هغه بنده په مينځ كي واقع كيږي ځكه رسول الله ﷺ په دې وخت كي د هغوى كيفيت د بيانولو لپاره د الله تعالى بعينه قول نقل وفرمايه.

الشيخ الزاني: چي د سپين ږرتوب باوجود زنا كوي د لفظ شيخ څخه يا خو سپين ږيرتوب مراد دى يا به وويل سي چي دلته د شيخ څخه واده سوى مراد دى كه څه هم هغه سپين ږيرى وي يا ځوان وي لكه څرنګه چي په دغه منسوخ آيت كي دى :

الشيخ والشيخة اذا زانيا فارجموهما البتة نكالا من الله والله عزيز حكيم

ژباړه : واده سوى سړى او واده سوې ښځه كله چي دواړه زنا وكړي نو دواړه سنګسار كړى د الله تعالى د خوا څخه دا سزا ضروري ده بيشكه الله تعالى غالب ذات او د حكمت خاوند دى .

په دې کي د شيخ څخه مراد واده سوی دی که څه هم هغه ځوان وي يا سپين ږيری تکبر کونکی فقير هم د الله تعالی په نزد مبغوض گرځول کيږي مگر د فقير هغه تکبر مستثنی دی چي د يوه متکبر سره وي مگر داسي تکبر خو صدقه گرځول کيږي يعني که يو فقير چا د متکبر سره تکبر وکړی نو هغه به د الله تعالی په نزد مبغوض نه وي بلکه هغه ته به د صدقې ثواب ورکول کيږي، د بشير ابن حارث رحمة الله عليه. په باره کي نقل دي چي يو وار هغه اميرالمومنين حضرت علي کرم الله وجهه په خوب کي وليدی نو هغه ته يې ووېل چي اې اميرالمومنين! ماته څه نصيحت وکړه حضرت علي رضي الله عنه ورته وفرمايل: شتمنو ته د الله تعالی د رضا د حاصلولو لپاره او د مسکينانو سره د مهربانۍ معامله کول ډېر غوره دي، او فقيرانو ته پر الله تعالی باندي توکل او اعتماد او د مالدارانو سره د تکبر معامله کول ډېر بهتر دي.

پورته چي کوم خصلتونه ذکر سوي دي که څه هم هغه د ټولو خلکو په حق کي خراب دي مگر د دې درو سرو په حق کي ډېر زيات خراب دي ځکه چي دوی د الله تعالی دښمنان گرځول سوي دي.

﴿۱۸۲۸﴾: وَعَنْ اَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا خَلَقَ اللّٰهُ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کله چي الله تعالی پيدا کړه

الْأَرْضَ جَعَلَتْ تَمِيْدُ فَخَلَقَ الْجِبَالَ فَعَادَ بِهَا عَلَيْهَا فَاسْتَقَرَّتْ فَعَجِبَتْ

ځمکه نو هغه په لړزيدو سوه، بيا يې غرونه پيدا کړل او هغو ته يې پر ځمکه د درېدو حکم ورکړ نو ځمکه ودريدل نو حيراني سوې

الْمَلَائِكَةُ مِنْ شِدَّةِ الْجِبَالِ فَقَالُوا يَا رَبِّ هَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ

ملائکي د غرو په سختوالي، هغوی پوښتنه وکړه اې پروردگاره! ستا په مخلوق کي تر غره هم سخت شی سته؟

الْجِبَالِ قَالَ نَعَمْ الْحَدِيْدُ فَقَالُوا يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ

الله تعالی ورته وفرمايل: هو، اوسپنه ده، بيا ملائکو پوښتنه وکړه اې پروردگاره! ستا په مخلوق کي تر اوسپني هم زيات سخت شی سته؟

الْحَدِيْدِ قَالَ نَعَمْ النَّارُ فَقَالُوا يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ النَّارِ

الله تعالی ورته وفرمایل : هو، اور دئ، ملائکو بیا پوښتنه وکړه اې پروردګاره ! ستا په مخلوق کي تر اور هم سخت شی سته ؟

قَالَ نَعَمْ الْمَاءُ قَالُوا يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ الْمَاءِ قَالَ نَعَمْ

الله تعالی ورته وفرمایل : هو، اوبه دي، ملائکو بیا پوښتنه وکړه اې ربه ! ستا په مخلوق کي تر اوبو هم زیات سخت شی سته ؟ الله تعالی ورته وفرمایل :هو،

الرِّيحُ قَالُوا يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ الرِّيحِ قَالَ نَعَمْ ابْنُ آدَمَ

هواء ده، ملائکو بیا پوښتنه وکړه اې ربه ! ستا په مخلوق کي تر هواء هم زیات سخت شی سته ؟ الله تعالی ورته وفرمایل : هو، د آدم اولاده انسان دئ

تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ بِيَمِينِهِ يُخْفِيهَا مِنْ شِمَالِهِ . رواه الترمذي و قال هذا حديث غريب و ذكر حديث معاذ الصدقة تعطفئ الخطيئة في كتاب الايمان

چي په راسته لاس سره داسي خیرات کوي چي د چپه لاس څخه یې هم پټوي . ترمذي، ترمذي ویلي دي دا حدیث غریب دئ، د معاذ حدیث چي صدقه ګناهونه رژوي په کتاب الایمان کي بیان سوی دئ .

تخريج: سنن الترمذي ٥\٤٢٣، رقم: ٣٣٦٩.

تشريح: د بني آدم صدقه ورکول دې فعل ته ځکه تر ټولو زیات سخت فرمایل سوی دی چي په ډيري پټمي توګي سره چاته صدقه په ورکولو کي د نفس اماره مخالفت طبیعت او پر مزاج باندي د شیطان ملعون مدافعت لازمیږي .

کله چي د دې څخه په ذکر سوو شیانو یعني غرونه، اوسپنه، اور او داسي نورو کي دا خبره نسي تر لاسه کیدای .

په پټه صدقه ورکولو کي د نفس مخالفت او د شیطان مدافعت په دې توګه لازمیږي چي په فطري توګه سره نفس دا غواړي چي زه کله چاته مال ورکړم نو خلک دې وګوري او زما تعریف دې وکړي چي ماته په نورو خلکو فخر او امتیاز حاصل دی، هغه چي د عام نظرونو څخه په پټهولو سره چاته خپل مال ورکي نو هغه ګویا د نفس اماره مخالفت وکی او شیطان یې د ځان څخه لیري کی .

ځيني علماء فرمائي: دا ځکه زياته سخته ده چي د صدقې په وجه د الله تعالى رضا حاصليږي او ظاهره ده چي د الله تعالى رضا تر ټولو لوی شی دی.

و ذكر حديث معاذ الصدقة تطفئي الخطيئة في كتاب الايمان : او د حضرت معاذ ﷛ روايت تطفئي الخطيئة په كتاب الايمان كي نقل سوي دي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د هر شي څخه دوه دوه شيان خيراتول

﴿۱۸۲۹﴾: وَعَنْ اَبِيْ ذَرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ عَبْدٍ

د حضرت ابو ذر ﷛ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : كوم مسلمان چي

مُسْلِمٍ يُنْفِقُ مِنْ كُلِّ مَالٍ لَهُ زَوْجَيْنِ فِي سَبِيْلِ اللّٰهِ إِلَّا اسْتَقْبَلَتْهُ حَجَبَةُ

د خپل هر مال څخه دوه دوه شيان د الله ﷻ په لار کي نفقه کوي نو د جنت ټول دربانان د هغه ښه

الْجَنَّةِ كُلُّهُمْ يَدْعُوْهُ إِلَى مَا عِنْدَهُ قُلْتُ وَكَيْفَ ذٰلِكَ قَالَ إِنْ كَانَتْ إِبِلًا

راغلاست کوي او په هغوی کي به هريو هغه لره هغه د هغه شي په لور بولي چي ورسره دي، ابوذر وايي ما پوښتنه وکړه ددې څه شکل دئ؟ يعني دوه دوه شيان څنګه خرڅ کيږي، رسول الله ﷺ وفرمايل: که اوښان وي

فَبَعِيْرَيْنِ وَإِنْ كَانَتْ بَقَرًا فَبَقَرَتَيْنِ. رواه النسائي.

نو دوه اوښان او که غواوي وي نو دوې غواوي. نسائي.

تخريج: سنن النسائي ۶\۴۸-۴۹، رقم: ۳۱۸۵.

تشريح: د الله تعالى په لار کي د خرڅولو مطلب دادی چي خپل مال دي هلته خرڅ کړي کوم ځای چي په خرڅولو سره الله تعالى خوشحاله کيږي او راضي کيږي لکه حج، جهاد، طلب علم، د غريبانو او محتاجانو مرسته او داسي نور، د ځان سره د شيانو مراد د جنت ښه ښه شيان او د هغه ځای نعمتونه دي يا د دې مطلب دا چي د هغه دربان به هغه د جنت هري دروازې خواته بولي.

صدقه سايه ده

﴿۱۸۳۰﴾: وَعَنْ مَرْثَدِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ حَدَّثَنِي بَعْضُ أَصْحَابِ رَسُولِ اللّٰهِ

د حضرت مرثد بن عبد الله رضي الله عنه څخه روايت دئ چي ما ته د رسول الله ﷺ ځينو صحابه كرامو بيان كړئ دي

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ ظِلَّ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَدَقَتُهُ. رواه احمد.

چي هغوی د رسول الله ﷺ څخه اوريدلي دي چي د قيامت په ورځ به د مؤمن سايه د هغه صدقه وي. احمد

تخريج: الامام احمد في مسنده ۴\۲۳۳.

تشريح: څرنگه چي شايوان د لمر د گرمۍ څخه ساتي همداسي د قيامت په ورځ به صدقه د نجات او ارام او راحت سبب وي يا دا چي د قيامت په ورځ به صدقه يا د هغه د سايوان په شكل كي د صدقې وركونكو پر سر ودرول سي تر څو چي د هغه ورځي د گرمۍ څخه وساتل سي.

د عاشورې ورځ

﴿۱۸۳۱﴾: وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ

د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي

وَسَّعَ عَلَى عِيَالِهِ فِي النَّفَقَةِ يَوْمَ عَاشُورَاءَ وَسَّعَ اللّٰهُ عَلَيْهِ سَائِرَ سَنَتِهِ". قال سفيان: إنا قد جربناه فوجدناه كذلك. رواه رزين

د عاشورې په ورځ په خپل كورنۍ زيات خرڅ وكړي نو الله تعالى به پر هغه ټوله كال پراخي وكړي، د سفيان ثوري بيان دي چي. موږ ددې تجربه وكړه او همداسي وسول. رزين، بيهقي په شعب الايمان كي د ابن مسعود، ابوهريرة، ابوسعيد او جابر څخه روايت كړئ دئ او هغه دې حديث ته ضعيف ويلي دي.

تخريج: رواه رزين.

تشریح: بیهقي رحمة الله علیه دې روایت ته ضعیف ویلی دی مګر هغه دا هم ویلي دي که څه هم د دې طرق ضعیف دی خو د یو بل څخه تقویت ورته حاصل دی.

ځیني خلکو د عاشورې په ورځ د رانجو وهلو په باره کي چي کوم حدیث نقل کړی دی د هغه څه حقیقت نسته همداسي د عاشورې په ورځ د نورو لس افعالو په اړه چي کوم حدیث نقل کیږي دغه هم نسته البته د عاشورې په ورځ د صحیح احادیث په ذریعه یوازي روژه نیول او په خوراک کي وسعت اختیارول ثابت دي.

د خیرات کولو ثواب

﴿۱۸۳۲﴾: وَعَنْ اَبِيْ اَمَامَةَ قَالَ قَالَ اَبُوْذَرٍ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ أَرَأَيْتَ الصَّدَقَةَ مَاذَا هِيَ قَالَ أَضْعَافٌ مُضَاعَفَةٌ وَعِنْدَ اللّٰهِ الْمَزِيدُ. رواه احمد.

د حضرت ابو امامه رضي الله عنه څخه روایت دئ چي ابو ذر د نبي کریم ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي اې د الله رسوله! ما ته وښیاست چي د صدقې ثواب څه شي دئ؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: دوه برابر او دوو برابرو څخه هم زیات او د الله تعالی په نزد د دې څخه هم زیات دئ. احمد

تخریج: الامام احمد في مسنده ۵\۱۷۸،

تشریح: د حدیثو څخه د چند درچند مقدرا لس چنده تر اوه سوه پوري معلومیږي او که الله تعالی غواړي او د هغه خالص رحمت شامل وي نو د ثواب مقدار تر اوو سوو هم زیات کیدای سي څرنګه چي خپله الله تعالی فرمائي: والله یضاعف لمن یشاء : د چا لپاره چي الله تعالی وغواړي د هغه ثواب زیاتوي.

===========

بَابُ اَفْضَلِ الصَّدَقَة

د غوره صدقې بيان

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړى فصل)

غوره صدقه

﴿۱۸۳۳﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ وَ حَكِيْمِ بْنِ حِزَامٍ قَالَا قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه او حكيم بن حزام رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غِنًى وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُوْلُ. رواه البخاري و رواه مسلم عن حكيم وحده.

غوره صدقه هغه ده چي په بې پرواهي سره وركړل سي او صدقه د هغه چا څخه پيل كړه چي پر تا دهغه نفقه واجب ده. بخاري او مسلم يوازي د حكيم بن حزام څخه روايت كړئ دئ.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۲۹۴، رقم: ۱۴۲۶. ومسلم ۲\۷۱۷، رقم: ۹۵- ۱۰۳۴.

تشريح: د بې پرواهي مطلب دادى چي د صدقې مال دي په اندازه سره وركړي چي ته خپله فقير او مفلس جوړ نسې بلكه غنا پاته وي يعني د خپلي كورنۍ د ژوند د ضرورياتو په اندازه مال او اسباب وساته د دې وروسته چي څه پاته سي هغه د الله تعالى پر نامه خيرات كړه، داسي نه چي ټول مال و زر د الله تعالى په لار كي خرڅ كې او خپله كورنۍ محتاجي او لوږي ته پرېږدې رسول الله ﷺ وروسته د دې خبري وضاحت وكى چي د صدقې مال مخكي هغه خلكو ته وركړه د چا د ژوند ضروريات چي ستا د ذات سره تړلي دي د هغوى څخه چي پاته سي نو بيا يې نورو ته وركړه.

د صدقې وركولو وروسته د نفس غنا يا د مال غنا كيدل ضروري دي: په دې باره كي تحقيقي مسئله داده چي كوم سړى د الله تعالى په لار كي خپل مال وزر خرڅ كول غواړي د هغه لپاره ضروري ده چي هغه ته يا خو غنائې نفس اماره حاصل وي په دې توګه چي د نفس د سخاوت له مخي هغه خپل مال وزر د الله تعالى په لار كي خرڅوي نو د هغه څخه دا د الله تعالى

پر ذات باندي د دې درجې كامل اعتماد او توكل وي چي د هغه زړه باالكل مستغنى وي او هغه ته د دې خبري پروانه وي چي زما كوچنيان به سبا څه خوري څرنګه چي د حضرت ابوبكر رضي الله عنه په باره كي نقل دي چي هغه يو وار خپل ټول مال او اسباب د الله تعالى په لار كي د خرڅولو لپاره د رسول الله ﷺ په قدمونو كي كښېښودە نو رسول الله ﷺ ورته وفرمايل اې ابوبكره د كور والا لپاره دي څه پريښودل؟ هغه وويل: الله يعني د كورنۍ لپاره د الله تعالى پر ذات كامل اعتماد او توكل مي پرې ايښى دى چي هغه تر اوسه پوري ماته دومره مال و زر راكړي دي هغه به د سبا ورځي لپاره هم د هغوى د ژوند ضروريات پوره كړي رسول الله ﷺ د هغوى د دې سخاوت او د عظيمي جذبې تعريف وكى دا خو اوله درجه سوه دوهمه درجه داده كه غنائې نفس حاصل نه وي بيا غناء مال كيدل ضروري دى يعني د الله تعالى په لار كي دومره مال خرڅوي چي خپله مفلس او فقير نسي بلكه دومره مال پاته پريښودل ضروري دي چي د اهل وعيال د ژوند ضروريات پوره كړه سي څرنګه چي پورته ذكر سوي دي .

حاصل دا چي كه د توكل دولت نصيب سي نو بيا څه چي غواړې د الله تعالى په لار كي دي يې خرڅ كړي كه دا مرتبه حاصله نه وي نو خپله كورنۍ ته دي په صدقه او خيرات كي دومره مال وركي چي خپل اهل وعيال يې د ژوند په ضرورياتو كي محتاج نسي .

په كورنۍ د خرڅ كولو ثواب

﴿۱۸۳۴﴾: وَعَنْ اَبِيْ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَنْفَقَ الْمُسْلِمُ نَفَقَةً عَلٰى أَهْلِهٖ وَهُوَ يَحْتَسِبُهَا كَانَتْ لَهُ صَدَقَةً . متفق عليه

د حضرت ابو مسعود رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : مسلمان چي په خپل كورنۍ باندي خرڅ كوي او پر هغه د ثواب اميد ساتي نو دا هم د هغه لپاره په صدقه كي شميرل كيږي . بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴۹۷\۹، رقم: ۵۳۵۱، ومسلم ۶۹۵\۲، رقم: ۴۸- ۱۰۰۲.

﴿۱۸۳۵﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دِيْنَارٌ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : يو دينار دئ

أَنْفَقْتَهُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَدِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ فِي رَقَبَةٍ وَدِينَارٌ تَصَدَّقْتَ بِهِ عَلَى مِسْكِينٍ

چي تاسو يې د الله تعالی په لار کي خرڅ کړئ او يو دينار دئ چي په غلام آزادولو يې خرڅ کړئ او يو دينار دئ چي مسکين ته يې صدقه کړئ

وَدِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ أَعْظَمُهَا أَجْرًا الَّذِي أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ. رواه مسلم

او يو دينار دئ چي په خپل کورنۍ باندي يې خرڅ کړئ په دې ټولو کي د اجر له کبله هغه دينار تر ټولو زيات دئ چي تاسو يې په خپل کورنۍ باندي خرڅ کړئ. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۶۹۲، رقم: ۳۹- ۹۹۵.

غوره صدقه

﴿۱۸۳۶﴾: وَعَنْ ثَوْبَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفْضَلُ دِينَارٍ

د حضرت ثوبان رضی الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: غوره دينار

يُنْفِقُهُ الرَّجُلُ دِينَارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى عِيَالِهِ وَدِينَارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى دَابَّتِهِ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ

چي سړی يې نفقه کوي هغه دينار دئ چي هغه يې په خپلي کورنۍ نفقه کوي او هغه دينار دئ چي هغه يې په خپلو حيوانانو نفقه کوي چي د غزا لپاره يې ساتلي

وَدِينَارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى أَصْحَابِهِ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ. رواه مسلم.

وي او هغه دينار دئ چي په خپلو ملګرو يې نفقه کوي کوم چي په جهاد کي بوخت وي. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۶۹۱، رقم: ۳۸- ۹۹۴.

تشريح: دلته د مال و زر درې بهترينه مصرف بيان سوي دي چي پر دې درو باندي خپل مال و زر خرڅول د دوی پر نورو باندي د خرڅولو بهتر دي.

په کورنۍ د خرڅ کولو ثواب

﴿۱۸۳۷﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَلِيَ أَجْرٌ أَنْ أُنْفِقَ عَلَى بَنِي أَبِي سَلَمَةَ إِنَّمَا هُمْ بَنِيَّ فَقَالَ أَنْفِقِي عَلَيْهِمْ فَلَكِ أَجْرُ مَا أَنْفَقْتِ عَلَيْهِمْ.

متفق عليه

د حضرت ام سلمه (رض) څخه روايت دئ چي ما نبي كريم ﷺ ته عرض وكړ چي اې د الله رسوله ! كه زه د ابو سلمه په زامنو كي چي زما زامن هم دي نفقه كوم ؟ نو ايا ما ته به د دې ثواب راكول كيږي ؟ رسول الله ﷺ وفرمايل : ته پر هغو نفقه كوه څه چي ته پر هغوى نفقه كړي د هغه به ثواب تر لاسه كړې ، بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳۲۸\۱۳، رقم: ۱۴۶۷، ومسلم ۶۹۵\۱۲، رقم: ۴۷-۱۰۰۱.

تشريح: ابو سلمه رضي الله عنه يو صحابي وو ، بي بي ام سلمه رضي الله عنها د هغه په نكاح كي وه ، د ابو سلمه رضي الله عنه څو بچي وسوه عمر زينب او دره كوم وخت چي ابو سلمه رضي الله عنه وفات سو نو ام سلمه رضي الله عنها رسول الله ﷺ په نكاح كړه د هغې څخه چي كوم كوچنيان وه د هغوى اخراجات به يې هغوى ته وركول په دې باره كي هغې د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وكړه چي زه دوى ته څه وركړم ايا د دې ثواب به ماته حاصليږي كه نه؟ نو په دې صورت كي به د زامنو څخه د بي بي ام سلمه حقيقي زامن مراد دي چي د ابو سلمه رضي الله عنه څخه وه ، ام سلمه رضي الله عنها پر هغوى د مال خرڅولو په باره كي د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وكړه په دې صورت كي به د زامنو څخه مراد د ام سلمه رضي الله عنها ميرني زامن مراد وي .

په كورني د خرڅ كولو ثواب

﴿۱۸۳۸﴾: وَعَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِاللهِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَتْ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ

د عبدالله ابن مسعود د ښځي بي بي زينب څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

تَصَدَّقْنَ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ وَلَوْ مِنْ حُلِيِّكُنَّ قَالَتْ فَرَجَعْتُ إِلَى عَبْدِ اللهِ

اې ښځو ! خيرات كوئ كه څه هم هغه ستاسو د ګېڼو وي ، بي بي زينب وايي (د دې په اوريدو سره) كله چي زه خپل خاوند عبد الله ته ورسيدم

فَقُلْتُ إِنَّكَ رَجُلٌ خَفِيفُ ذَاتِ الْيَدِ وَإِنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ قَدْ أَمَرَنَا بِالصَّدَقَةِ

نو ما ورته وويل : ته يو مفلس سړى يې او رسول الله ﷺ موږ ته د خيرات كولو حكم راكړئ دئ

فَأْتِهِ فَاسْأَلْهُ فَإِنْ كَانَ ذٰلِكَ يَجْزِي عَنِّي وَإِلَّا صَرَفْتُهَا إِلَى غَيْرِكُمْ قَالَتْ فَقَالَ

اوس ته د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سه او پوښتنه وکړه که زه پر تا او ستا پر اولاد خرڅ کړم نو دا بس ده که یا؟ که دا صدقه کول بس وي نو زه به یې پر تا خرڅ کړم، یعني بل چا ته به یې نه ورکوم، بي بي زينب وايي: د دې په اورېدو سره زما خاوند عبدالله ما ته وويل:

لِي عَبْدُ اللّٰهِ بَلْ ائْتِيهِ أَنْتِ قَالَتْ فَانْطَلَقْتُ فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِبَابِ

ته په خپله ولاړه سه او د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه، زينب وايي زه ولاړم نو يو انصاري ښځه هم د رسول الله ﷺ په دروازه کي ناسته وه

رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ حَاجَتِي حَاجَتُهَا قَالَتْ وَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ قَدْ أُلْقِيَتْ عَلَيْهِ

د هغې پوښتنه هم زما د پوښتني په ډول وه، زينب وايي د رسول الله ﷺ ډير هيبت وو (يعني خلک به ځيني بيريدل)

الْمَهَابَةُ قَالَتْ فَخَرَجَ عَلَيْنَا بِلَالٌ فَقُلْنَا لَهُ ائْتِ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ فَأَخْبِرْهُ أَنَّ

ناځاپه بلال رضي الله عنه موږ ته راغلئ موږ هغه ته وويل چي د رسول الله ﷺ په خدمت کي عرض وکړه

امْرَأَتَيْنِ بِالْبَابِ تَسْأَلَانِكَ أَتُجْزِئُ الصَّدَقَةُ عَنْهُمَا عَلَى أَزْوَاجِهِمَا وَعَلَى أَيْتَامٍ

چي دوې ښځي په دروازه کي ناستي دي او دا پوښتنه کوي که هغوی خپلو خاوندانو ته او هغه يتيمانو ماشومانو ته

فِي حُجُورِهِمَا وَلَا تُخْبِرْهُ مَنْ نَحْنُ قَالَتْ فَدَخَلَ بِلَالٌ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ

چي د هغوی په روزنه کي دي صدقه ورکړي نو ايا دا بس ده؟ او رسول الله ﷺ ته دا مه ښيه چي سوال کونکي ښځي څوک دي،

فَسَأَلَهُ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مَنْ هُمَا قَالَ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَزَيْنَبُ

بي بي زينب وايي بلال د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سو د مسئلې پوښتنه يې وکړه، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه دا دواړې ښځي څوک دي؟ بلال رضي الله عنه ورته وويل يوه انصاري ښځه ده او بله زينب ده،

فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أَيُّ الزَّيَانِبِ قَالَ امْرَأَةُ عَبْدِ اللّٰهِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللّٰهِ

رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه په زینبو کي کومه زینب ده ؟ بلال ورته وویل د عبد الله کورولا ،
رسول الله ﷺ ورته وفرمایل :

ﷺ **لَهُمَا أَجْرَانِ أَجْرُ الْقَرَابَةِ وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ . متفق علیه علیه و اللفظ للمسلم .**

هغې ته به دوه برابر ثواب ورکول کیږي یو ثواب د قرابت او دوهم د صدقې بخاري او مسلم

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۳\۳۲۸، رقم: ۱۴۶۶، ومسلم ۲\۶۹۴، رقم: ۴۴-۹۹۹.

تشریح: (قَدْ أُلْقِيَتْ عَلَيْهِ الْمَهَابَةُ): د دې مطلب دادی چي الله تعالی د رسول الله ﷺ ذات اقدس هیبت او عظمت داسي پکښي جوړ کړی وو چي خلک به رسول الله ﷺ څخه مرعوب کیده او بیریده د رسول الله ﷺ بې انتها تعظیم به یې کوی په دې وجه چاته جرات نه کیدی چي هغوی نا څاپي د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سي او ظاهره ده چي د رسول الله ﷺ دا عظمت او هیبت نعوذ بالله د رسول الله ﷺ د څه بد اخلاقۍ او خشونت په وجه نه وو بلکه هغه خدایي وو چي الله تعالی د رسول الله ﷺ دا عظمت او هیبت د رسول الله ﷺ د عزت او تعظیم سبب جوړ کړی وو .

کله چي بي بي زینب رضي الله عنها حضرت بلال رضی الله عنه منع کړی وو چي د هغوی نومونه دي رسول الله ﷺ ته نه ښائي نو هغه ته د هغوی د خواهش احترام کول پکاره وو خو رسول الله ﷺ د هغه څخه د هغو ښځو نومونه وپوښتل ځکه د رسول الله ﷺ د حکم په وجه د هغه لپاره دا ضروري سوې وه چي د هغوی نومونه وښائي نو هغه د رسول الله ﷺ د حکم تعمیل وکی .

دا خو د حدیث وضاحت وو اوس دې مسئلې ته راسئ چي ایا یوه ښځه خپل خاوند ته یا سړي خپلي ښځي ته د خپل زکوة مال ورکولای سي که نه، په دې باره کي د ټولو علماؤ مذهب دادی چي هیڅ سړی دي خپلي ښځي ته د خپل زکوة مال نه ورکوي خو د دې برعکس په صورت کي امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه خو دا فرمائي چي هیڅ ښځه دي خپل خاوند ته د زکوة مال نه ورکوي نو د هغه مال څخه به خپله هم فائده حاصلوي چي جائز به نه وي صاحبین یعني امام ابویوسف او امام محمد رحمة الله علیه فرمائي چي څرنګه یو سړي ته خپلي ښځي ته زکوة ورکول جائز نه دی همداسي ښځه هم خپل زکوة خاوند ته نسي ورکولای د امامانو د دې اختلاف په وجه به وویل سي چي د امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه په نزد د دغه مذکوره

صدقې څخه به صدقه نفل مراد وي او د صاحبينو په نزد د هغه څخه صدقه نفل هم مراد كيداى سي او صدقه فرض يعني زكوة هم مراد كيداى سي.

قريبانو ته خيرات وركول

﴿۱۸۳۹﴾: وَعَنْ مَيْمُوْنَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ أَنَّهَا أَعْتَقَتْ وَلِيدَةً فِيْ زَمَانِ رَسُوْلِ اللّٰهِ

د حضرت ميمونې بنت الحارث (رض) څخه روايت دئ چي د رسول الله ﷺ په زمانه كي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَتْ ذٰلِكَ لِرَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَوْ أَعْطَيْتِهَا أَخْوَالَكِ كَانَ أَعْظَمَ لِأَجْرِكِ. متفق عليه

هغې يوه مينځه آزاده كړه، بيا رسول الله ﷺ ته د هغې يادونه وكړل، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل كه تا دا مينځه خپل ماما ته وركړې واى نو لوى ثواب به دي سوى واى. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۵\۲۱۷، رقم: ۲۵۹۲، ومسلم ۲\۶۹۴، رقم: ۴۴-۹۹۹.

تشريح: مطلب دادى چي ستا ماما ته د يو خدمتګار ضرورت وو ځكه تا هغه مينځه هغه ته وركړې وه نو تا ته به د صدقې ثواب هم تر لاسه كيدى او د صله رحمي ثواب هم.

د همسايه خيال ساتل

﴿۱۸۴۰﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ إِنَّ لِي جَارَيْنِ فَإِلَى أَيِّهِمَا

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دئ چي ما د نبي كريم ﷺ څخه پوښتنه وكړه چي اې د الله رسوله! زما دوه همسايګان دي زه په هغوى كي كومي يوې

أُهْدِي قَالَ إِلَى أَقْرَبِهِمَا مِنْكِ بَابًا. رواه البخاري

ته تحفه وليږم، رسول الله ﷺ راته وفرمايل: د چا دروازه چي ستا دروازې ته نژدې وي هغې ته. بخاري.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۵\۲۱۹، رقم: ۲۵۹۵.

تشريح: كه د چا دوه همسايه ګان وي داسي چي په هغوى كي د يوه هماسه ديوال ډير نژدې وي او د دوهم همسايه بيا دروازه ډيره نژدې وي نو هغه قريبي دروازې والا دي مخته ونيول سي. مګر په دومره خبره پوه سئ چي دلته په حديث كي حصه مراد نه ده يعني د رسول الله ﷺ د ارشاد

مطلب دا نه دى چي يوازي هغه ته دي وركړه سي دوهم ته دي نه وركړه سي مګر مراد دادى چي مخکي يا زيات دي هغه همسايه ته ورواستول سي چي د هغه دروازه زياته نژدې وي او د دې وجه په ظاهره دا معلوميږي چي د كوم همسايه دروازه زياته نژدې وي د هغه سره تګ راتګ او ملاقات زيات وي چي د هغه په وجه د هغه د حالاتو هم زيات علم وي نو د هغه سره د محبت او ښه سلوک معامله كول اعلى ده .

﴿۱۸۴۱﴾: وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا أَبَا ذَرٍّ إِذَا طَبَخْتَ مَرَقَةً فَأَكْثِرْ مَاءَهَا وَتَعَاهَدْ جِيرَانَكَ . رواه مسلم

د حضرت ابو ذر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : هر كله چي ته غوښي پخې كړې نو په هغه كي زياتي اوبه اچوه او د خپلو همسايو خبر اخله . مسلم

تخريج : صحيح مسلم ۴\۲۰۲۵، رقم: ۴۲- ۲۶۲۵.

تشريح : د دې ارشاد منشاء داده چي كله سالن پخوى نو خپل لذت او خواهش مقدم مه ساتى بلكه د همسايه د ضرورت هم خيال ساتى او د دې شكل دادى چي په كتغ كي اوبه زياتي اچوى چي ښوروا زياته وي ترڅو تاسو او همسايګان يې په ماړه نس وخورئ .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

غوره صدقه

﴿۱۸۴۲﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ قَالَ جُهْدُ الْمُقِلِّ وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ . رواه ابوداؤد .

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي ما د نبي كريم ﷺ څخه پوښتنه وكړه چي اې د الله رسوله ! كومه صدقه غوره ده ؟ رسول الله ﷺ وفرمايل : د لږ مال خاوند زيات كوښښ كول (يعني په محنت او مزدورۍ چي څه تر لاسه سي د هغه څخه وركول) او د صدقې پيل د هغه چا څخه كوه چي د هغوى پر تا نفقه واجب وي . ابوداؤد .

تخريج : سنن ابي داؤد ۲\۳۱۲، رقم: ۱۶۷۷.

تشريح : د كم مال لرونكي زيات سعي او كوښښ: د دې مطلب دادى د هغه سرې صدقه زياته

افضله ده كه څه هم د كم مال مالک وي مگر د صدقه وركولو په معامله كي خپله پوره سعي او كوښښ او مشقت وي او څه چي د هغه په وس كي وي هغه د الله تعالى په لار كي د خرڅولو ځخه دي منعه نه كوي.

د دې باب چي اول حديث تير سوى دى د هغه ځخه خو دا معلومه سوه چي بهترينه صدقه هغه ده چي په غناء حالات كي وركړه سي كله چي دا حديث هغه صدقه افضل گرځوي چي د مال د كمي په حالت كي وركړه سي نو د دې دواړو روايتونو تطبيق به داسي وي چي د صدقې د فضيلت تعلق د اشخاص او حالت او قوت توكل او ضعف يقين تفاوت سره دى اول حديث د هغه خلكو په باره كي دى چي د توكل پر معيار پوره نه پريوځي او دا حديث د هغه خلكو په باره كي دى چي هغوى ته د كامل توقع او يقين مرتبه حاصليږي.

ځيني حضرات فرمائي دلته په حديث كي مقل يعني كم مال والا ځخه غني القلب يعني هغه شخص مراد دى چي د زړه غني او بې پرواه وي په دې صورت كي به دا حديث د اول حديث د الفاظو خير الصدقة ما كان عن ظهر غنى سره سم سي همداسي حاصل به كيږي چي د هغه سړي لږ صدقه هم چي كوم مالدار خو غني زړه وي د مالدار د صدقې ځخه افضله ده كه څه هم د هغه صدقه هر څومره زياته وي.

د صدقې دوه برابر ثواب

﴿۱۸۲۳﴾: وَعَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت سليمان بن عامر ﷺ ځخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

الصَّدَقَةُ عَلَى الْمِسْكِينِ صَدَقَةٌ وَهِيَ عَلَى ذِي الرَّحِمِ ثِنْتَانِ صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ.

رواه احمد والترمذي و النسائي وابن ماجة والدارمي.

مسكين ته خيرات وركول يوه صدقه ده يعني ددې ثواب يو دئ او شناخته ته صدقه وركول صدقه هم ده او بنه چلن هم، يعني ددې صدقې دوه برابر ثواب تر لاسه كيږي. احمد، ترمذي او دارمي

تخريج: الامام احمد في مسنده ۱۴\ ۲۱۴ والترمذي ۳\ ۴۶، ۴۷، رقم: ۶۵۸، والنسائي ۵\ ۹۲، رقم: ۲۵۸۱، وابن ماجه ۱\ ۵۹۱، رقم: ۱۸۴۴، والدارمي ۱\ ۴۸۸، رقم: ۱۶۸۰.

د خیرات درجې

﴿۱۸۴۴﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ اِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابوهریرة رضی الله عنه څخه روایت دئ چي یو سړی د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضر سو

فَقَالَ عِنْدِي دِينَارٌ قَالَ اَنْفِقْهُ عَلَى نَفْسِكَ قَالَ عِنْدِي آخَرُ قَالَ اَنْفِقْهُ عَلَى

او و یې ویل: زما سره یو دینار دئ، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: دا په خپل ځان خرڅ کړه، بیا هغه وویل زما سره یو بل دینار هم دئ، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل:

وَلَدِكَ قَالَ عِنْدِي آخَرُ اَنْفِقْهُ عَلَى اَهْلِكَ قَالَ عِنْدِي آخَرُ قَالَ اَنْفِقْهُ عَلَى

په خپل اولاد یې خرڅ کړه، بیا هغه وویل زما سره یو بل دینار هم دئ.، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل په خپله کورنۍ یې خرڅ کړه، بیا هغه وویل زما سره یو بل دینار هم دئ، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل:

خَادِمِكَ قَالَ عِنْدِي آخَرُ قَالَ اَنْتَ اَعْلَمُ. رواه ابوداؤد والنسائي.

پر خپل خادم یې خرڅ کړه، بیا هغه وویل زما سره یو بل هم دئ، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل اوس نو ته ښه پوهیږې، ابوداؤد، نسائي.،

تخریج: سنن ابي داؤد ۲\۳۲۰–۳۲۱، رقم: ۱٦۹۱، والنسائي: ۵\٦۲، رقم: ۲۵۳۳.

ښه او بد انسان

﴿۱۸۴۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ اَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ النَّاسِ

د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: ایا زه تاسو ته ونښیم چي تر ټولو غوره کس څوک دئ؟

رَجُلٌ مُمْسِكٌ بِعِنَانِ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَلَا أُخْبِرُكُمْ بِالَّذِي يَتْلُوهُ رَجُلٌ

دا هغه سړی دئ چي د الله تعالی په لاره کي د غزا لپاره د خپل آس واګي ونیسي (یعني د جهاد په انتظار وي) بیا رسول الله ﷺ وفرمایل: ایا دا هم درته ونښیم چي هغه کوم یو سړی دئ چي په درجه کي هغه ته نژدې دئ،

مُعْتَزِلٌ فِي غُنَيْمَةٍ لَهُ يُؤَدِّي حَقَّ اللّٰهِ فِيهَا أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِشَرِّ النَّاسِ رَجُلٌ

دا سړی هغه څوک دئ چي د خپلو پسو سره يې کونج ناستي غوره کړې ده او د هغو پسو څخه د الله تعالی حق يعني زكوة ادا كوي ، بيا رسول الله ﷺ وفرمايل ايا زه تاسو ته تر ټولو خراب كس ونښيم ، دا هغه كس دئ چي

يُسْأَلُ بِاللّٰهِ وَلَا يُعْطِي بِهِ . رواه الترمذي و النسائي والدارمي .

د هغه څخه د الله په نامه وغوښتل سي او د هغه په نامه څه ورنه کړي . ترمذي، نسائي او دارمي

تخريج: سنن الترمذي ۴\ ۱۵۶، رقم: ۱۶۵۲، والنسائي ۵\ ۸۳- ۸۴، رقم: ۲۵۶۸، والدارمي ۲\ ۲۶۵، رقم: ۲۳۹۵.

تشريح: د دې حديث مطلب دادی چي په بهترينو او ښه خلكو كي هغه سړی هم دی چي د الله تعالی په لار كي د كافرانو سره د جنگ منتظر وي دا مفهوم ځكه اختيارول كيږي چي مجاهد يا غازي تر ټولو خلكو افضل نه دی .

همداسي د بدترين څخه هم دا مراد دی چي په بدو او خرابو خلكو كي يو هغه سړی هم دی چي د هغه څخه يو سوالگر د الله تعالی د قسم په وركولو سره سوال وكړي خو هغه يې سوال پوره نه كړي .

سوالگر مه جوابوئ

﴿۱۸۴۶﴾: وَعَنْ أُمِّ بُجَيْدٍ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رُدُّوا السَّائِلَ وَلَوْ بِظِلْفٍ مُحْرَقٍ . رواه مالك والنسائي والترمذي و ابوداؤد معناه

د حضرت ام بجيد (رض) څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : سوال كونكى داسي جواب كړئ چي يو څه وركړی كه څه هم هغه سوځېدلى ټوټه وي . مالک، نسائي، ترمذي او ابوداؤد

تخريج: الامام مالک في الموطا ۲\ ۹۲۳، رقم: ۸، وابوداؤد ۲\ ۳۰۷، رقم: ۱۶۶۷، والترمذي ۳\ ۵۲- ۵۳، رقم: ۶۶۵، والنسائي ۵\ ۸۱، رقم: ۲۵۶۴.

د لغاتو حل: المُحرق: هو المغلي بالحرق، وهو النار . (په اور ايشول سوی).

تشريح: بظلف محرق په خپل اصلي معنى كي نه دي استعمال سوی يعني د دې مطلب دا نه دی چي سائل ته دي د سوځيدو سُم وركړل سي ځكه چي دا د فائدې شی نه دی بلكه دا لفظ دلته په توكه د مبالغې استعمال سوی دی د دې مفهوم دادی چي كله يو سائل تاسو ته راسي نو هغه

خالي لاس مه استوی بلکه که هغه وخت ستاسو سره ادنی او کم شی هم وي نو ورېپ کړی.

یو څو ضروري خبري

﴿۱۸۴۷﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنِ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک چي

اسْتَعَاذَ بِاللّٰهِ فَأَعِيذُوهُ وَمَنْ سَأَلَ بِاللّٰهِ فَأَعْطُوهُ وَمَنْ دَعَاكُمْ فَأَجِيبُوهُ وَمَنْ

د الله تعالی په ذریعه در څخه پناه وغواړي نو هغه ته پناه ورکړئ او څوک چي د الله تعالی په نامه در څخه څه وغواړي نو هغه ته يې ورکړئ او څوک چي تاسو ته بلنه درکړي نو هغه قبوله کړئ

صَنَعَ إِلَيْكُمْ مَعْرُوفًا فَكَافِئُوهُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا مَا تُكَافِئُونَهُ فَادْعُوا لَهُ حَتَّى

او څوک چي احسان در سره وکړي نو د هغه د احسان بدله ورکړئ (او که بدله ممکن نه وي نو) دعاء ورته وکړئ تر څو چي

تَرَوْا أَنَّ قَدْ كَافَأْتُمُوهُ. رواه احمد و ابوداؤد والنسائي.

تا ته یقین وسي چي تا د هغه بدله ادا کړه. احمد، ابوداؤد او نسائي

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\۶۸، وابوداؤد ۲\۳۱۰، رقم: ۱۶۷۲، والنسائي ۵\۸۲، رقم: ۲۵۶۶.

تشريح: کوم سړی چي ستاسو څخه د الله تعالی په واسطې سره پناه وغواړي د دې مطلب دادی که یو سړی ستاسو د ذات په وجه یا څه بل دوهم څخه څه پیښنه او په شر کي اخته وي او هغه وخت د الله د واسطه په ورکولو سره ستاسو څخه پناه وغواړي یعني هغه وخت دا ووائي چي زه د الله تعالی واسطه په درکولو سره تاسو ته خواست کوم چي ماته د دې مصیبت څخه خلاصون راکړه نو تاسو ته پکار ده چي د هغه خواست قبول کی او د الله تعالی د نامه د تعظیم سره سم هغه د هغه آفت او مصیبت څخه وساتی (من استعاذ منکم بالله) د حرف با په باره کي دا هم احتمال دی چي د لفظ استعاذ په صله کي واقع کیږي په دې صورت کي د دې جملې معنی به دا وي چي کوم سړی د څه آفت او مصیبت پر وخت د الله تعالی څخه پناه غواړي نو تاسو د هغه سره تعرض مه کوی بلکه هغه ته پناه ورکوی او هغه ته د آفت او مصیبت څخه د خلاصي ورکولو کوشش کوی.

د حديث اخري الفاظ (حتى ترو ....الخ) ترڅو پوري چي تاسو په دې پوه نسی د دې مطلب دادی چي تاسو د هغه لپاره تاکل سوې دعا غواړی ترڅو پوري چي تاسو ته دا يقين وسي چي تاسو د هغه حق ادا کړی.

په يو دوهم روايت کي ارشاد نقل دی د کوم سړي سره چي احسان وکړه سي او د هغه احسان کونکي ته ووائي چي جزاءک الله خيرا، نو هغه د خپل محسن تعريف او د هغه احسان په بدله کي مبالغه وکړی.

دا حديث په دې خبره دلالت کوي چي کوم سړی د خپل محسن لپاره يو وار جزاک الله خيرا وويل نو هغه د احسان بدله ورکړه بلکه د حق څخه يې هم زياته بدله ورکړه ځکه چي دا جمله په ويلو سره هغه د خپل نفس په بدله ورکولو کي عاجز وګڼی او هغه يې الله تعالى ته ورو سپاری چي تر ټولو بهتر اجر او بدله هغه ورکړي نو دا جمله يو وار د مکرر او سه کرر دعا کولو برابر دی.

د بي بي عائشې ﷺ معمول: د بي بي عائشې رضي الله عنها معمول وو چي کله به يو سائل د هغه لپاره دعا وکړه نو هغې به مخکي هم د هغه لپاره دعا کوله بيا به هغه صدقه ورکوله خلکو د دې سبب وپوښتی نو هغې وفرمايله که زه د هغه لپاره دعا ونه کړم نو د هغه حق او زما حق برابر سي ځکه چي هغه زما لپاره دعا وکړه او ما هغه ته يوازي صدقه ورکړه همداسي د دواړو حسنات برابر سوه نو زه هم د هغه لپاره دعا کوم چي زما دعا د هغه د دعا بدله سي او کومه صدقه چي ما ورکړې ده هغه خالصه سي همداسي د دواړو حق برابر نه پاته کيږي بلکه زما نيکی زياتيږي.

د الله ﷻ په نامه سوال مه کوئ

﴿۱۸۴۸﴾: وَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يُسْأَلُ بِوَجْهِ اللّٰهِ إِلَّا الْجَنَّةُ. رواه ابو داؤد.

د حضرت جابر ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د الله تعالى په روی د جنت پرته بل هيڅ شی غوښتل نه دي پکار. ابوداؤد

تخريج: سنن ابي داؤد ۲/ ۳۰۹، رقم: ۱۶۷۱.

تشريح: مطلب دادی چي د الله تعالى د ذات او واسطې سره د خلکو څخه څه شی مه غواړی يعني د چا مخکي په دې الفاظو سره سوال مه کوی چي د ذات خداوندي په واسطې سره يا

بو اسطه الله ماته فلانی شی راکړه ځکه چي د الله تعالی نوم ډیر لوی دی او د هغه د ذات او د هغه د اسم دا شان دی چي هغه واسطه په جوړولو سره د دنیا حقیر شیان وغواړي هو د هغه واسطې سره جنت که غواړي یعني داسي ووائي چي اې الله مونږ ستا د ذات کریم په واسطې سره ستاسو څخه سوال کوو چي مونږ په جنت کي داخل کړې.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دریم فصل)

دابو طلحه رضی الله عنه سخاوت

﴿۱۸۴۹﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ بِالْمَدِينَةِ مَالًا مِنْ

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دئ چي د مدینې په انصارو کي د خرماوو په اعتبار ابو طلحه ډیر شتمن وو

نَخْلٍ وَكَانَ أَحَبُّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرُحَاءَ وَكَانَتْ مُسْتَقْبِلَةَ الْمَسْجِدِ وَكَانَ رَسُولُ

او د هغه تر ټولو زیات هغه باغ خوښ وو چي د هغه نوم بیرحاء وو، او دا باغ مسجد نبوي ته مخامخ وو ، رسول الله ﷺ به

اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ قَالَ أَنَسٌ فَلَمَّا أُنْزِلَتْ هَذِهِ

دغه باغ تلئ او هلته به یې خوړې اوبه چیښلې ، انس رضی الله عنه وایي کله چي دغه آیت نازل سو

الْآيَةُ { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } قَامَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ

(لن تنالوا البر ....) هیڅکله به نیکي تر لاسه نه کړئ تر څو پوري چي هغه مال د الله تعالی په لار کي خرڅ نه کړئ کوم چي ستاسو زیات خوښ وي ، نو ابو طلحه د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضر سو

ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى

او عرض یې وکړ چي اې دالله رسوله ! الله تعالی فرمایي (لن تنالوا البر حتی ...)

تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } وَإِنَّ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَيَّ بَيْرُحَاءَ وَإِنَّهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ أَرْجُو

او ما ته په خپلو شتمنيو کي د بيرحاء باغ زيات خوښ دئ زه دغه د الله تعالی پر نامه صدقه کوم او د هغه څخه د نيکی اميد لرم،

بِرَّهَا وَذُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ فَضَعْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ قَالَ فَقَالَ

چي دا به د الله تعالی په نزد زما لپاره ذخيره سي ، اې د الله رسوله ! تاسو چي کوم ځای مناسب ګڼئ دا خرڅ کړئ ، ددې په اورېدو سره

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَخٍ ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ وَقَدْ

رسول الله ﷺ وفرمايل : شاباس شاباس، دا (باغ) ګټور مال دئ ،

سَمِعْتُ مَا قُلْتَ وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ أَفْعَلُ يَا

تا چي څه وويل ما واورېدل، اوس زما په نزد مناسب دا دئ چي ته دا (باغ) په خپلو قريبانو کي وويشې ابو طلحه عرض وکړ اې د الله رسوله ! همداسي به وکړم،

رَسُولَ اللَّهِ فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ وَبَنِي عَمِّهِ. متفق عليه

نو ابو طلحه خپل بيرحاء باغ په خپلو قريبانو او د اکا په زامنو باندي وويشئ ، بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۳۲۵، رقم: ۱۴۶۱، ومسلم ۲\۶۹۳، رقم: ۴۲-۹۹۸.

تشريح: چيري چي دا احتمال دی چي بني عمه (د اکا زامن) بيانوي هلته دا احتمال هم دی چي د اقارب څخه د اکا د زامنو څخه پرته نور قريبان هم مراد دي.

وږي ته خوراک ورکول غوره صدقه ده

﴿۱۸۵۰﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ أَنْ تُشْبِعَ كَبِدًا جَائِعًا". رواه البيهقي في شعب الإيمان.

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : غوره صدقه دا ده چي ته وږی موړ کړې . بيهقي

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۳\۲۱۷، رقم: ۳۳۶۷.

تشريح: مطلب دا دی چي هر ساه لرونکی حيوان او ژوندی که مسلمان وي او که کافر که

چيري وړی وي نو هغه ته خوراک ورکول يوه غوره صدقه ده ، هو په دې حکم کي هغه موذي (ضرر رسونکي) حيوانان استثناء دي کوم چي د وژلو حکم لري ، يعني مار، لړم او داسي نورو ته خوراک او څښاک ورکول مناسب نه دي .

==========

بَابُ مَا تُنْفِقُهُ الْمَرْاَةُ مِنْ مَالِ زَوْجِهَا

د خاوند د شتمنۍ څخه د ښځي خيرات کول

د مشکوة مولف رحمة الله عليه پر ځينو ځايو باندي عنوانونه نه متعين کوي او په باب ليکلو سره مخته باب شروع کوي او د هغه لاندي هغه حديثونه نقلوي چي د تيرو بابونو متمات او ملحقات وي دلته هم موصوف يوازي په باب ليکلو سره باب شروع کړی دی او يو تاکلی عنوان يې نه دی ليکی .

خو د مشکوة په ځينو نسخو کي دلته دا عنوان ليکل سوی دی : باب ما ينفقه المراة من مال بعلها ، يعني ښځه د خپل خاوند د مال څخه چي کوم شی خرڅول غواړي د هغه بيان .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

ښځه د کور د شتمنۍ څخه خيرات کولای سي

﴿۱۸۵۱﴾ : عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَنْفَقَتْ

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : کله چي صدقه ورکړي

الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامِ بَيْتِهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ كَانَ لَهَا أَجْرُهَا بِمَا أَنْفَقَتْ وَلِزَوْجِهَا

ښځه د کور د خوراک څخه او اسراف ونه کړي نو هغې ته به د هغه ثواب رسيږي او خاوند ته به

أَجْرُهُ بِمَا كَسَبَ وَلِلْخَازِنِ مِثْلُ ذٰلِكَ لَا يَنْقُصُ بَعْضُهُمْ أَجْرَ بَعْضٍ شَيْئًا .

متفق عليه

يې د هغې د ثواب ګټلو ثواب رسيږي او اشپز ته به هم د هغه هغو مره ثواب رسيږي . او د هغوی په ثواب کي به د هيچا په ثواب کي کمي نه راځي . بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳۰۲\۳، رقم: ۱۴۳۷، ومسلم: ۷۱۰\۲، رقم: ۷۹- ۱۰۲۳.

تشريح: د دې حديث تعلق په هغه صورت سره دی کله چې خاوند ښځې ته د خپل مال څخه د صدقه خيرات کولو اجازت ورکړې وي که څه هم هغه صراحة اجازت ورکړې وي يا د لالة.

ځيني حضرات فرمائي د اهل حجاز دا رواج وو چې هغوی د خپلې ميلمستيا او سخاوت لاندې خپلو ښځو او خدمتګارانو مثلا په اشپز خانه کې اشپز ته دا اجازه ورکړې وه چې هغوی دې د ميلمنو پوره ميلمستيا کوي او فقيران او مسکينان او د همسايه ګانو په خلکو دې دوی خوري رسول الله ﷺ د دې ارشاد په ذريعه خپل امت ته ترغيب ورکوی چې دا نيک او ښه خصلت اختيار کړي.

﴿۱۸۵۲﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَنْفَقَتْ الْمَرْأَةُ مِنْ كَسْبِ زَوْجِهَا عَنْ غَيْرِ أَمْرِهِ فَلَهَا نِصْفُ أَجْرِهِ. متفق عليه

د حضرت ابو هريرة رضی الله عنه څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمايل: کومه ښځه چې د خاوند د اجازې پرته خيرات وکړي نو هغې ته به نيم ثواب ورسيږي. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۵۰۴\۹، رقم: ۵۳۶۰، ومسلم ۷۱۱\۲، رقم: ۸۴- ۱۰۲۶.

تشريح: د هغه د اجازې څخه پرته: ددې مطلب دادی چې کوم شی دا په صدقه کې ورکوي په خاصه توګه د هغه شي اجازه خاوند نه وي ورکړې ليکن دا د خاوند صراحة يا دلالة په اجمالي رضا پوهيږي او هغه شی په کمه اندازه وي نو د هغه شي د ورکولو څخه دي منعه نه کوي لکه څرنګه چې دلته په عامه توګه ښځې د دروازې و سوالګرو ته اوړه، ډوډۍ او دوې درې روپۍ ورکوي.

خزانچي هم په ثواب کې ګډون لري

﴿۱۸۵۳﴾: وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو موسی اشعري رضی الله عنه څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

الْخَازِنُ الْمُسْلِمُ الْأَمِينُ يُعْطِي مَا أُمِرَ بِهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبًا بِهِ نَفْسُهُ

هغه امانتداره مسلمان خزانچي چې د خپل بادار د حکم سره سم صدقه او خيرات ورکړي او د حکم سره سم پوره پوره او په خوښې سره

فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقَيْنِ. متفق عليه

هغه چا ته ورکړي کوم ته چې د ورکولو حکم سوی دئ نو هغه هم د دوو صدقه کونکو څخه یو دئ یعني یو خاوند او دوهم هغه. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۳۰۲، رقم: ۱۴۳۸، ومسلم ۲\۷۱۰، رقم: ۷۹- ۱۰۲۳.

تشريح: د خپل بادار څخه د صدقات او خیرات ورکونکي مزدور لپاره په دې حدیث کي څلور شرطونه ذکر سوي دي: اول د صدقې او خیرات لپاره د مالک حکم کیدل دوهم مالک چې د څو مره مال په صدقه کي د ورکولو حکم کړی وي هغه بغیر د څه کمي پوره کوي دریم په ښه زړه سره ورکول د دې شرط ځکه ذکر سوی دی چې مالک چې مال په صدقه کي د ورکولو حکم کوي ځیني مزدوران په ښه زړه سره هغه نه ورکوي څلورم مالک چې کوم سړي ته د مال ورکولو حکم کړی دی هغه ته ورکول د هغه څخه بل فقیر او مسکین ته نه ورکول.

لفظ متصدقين دوه صدقه ورکونکي خلک په صيغه سره استعمال سوی دی یعني یو خو مالک چې د هغه مال په صدقه کي ورکړه سو او دوهم مزدور چې د هغه په ذریعه صدقه ورکړه سوه همداسي مزدور د هغه دواړو څخه یو سو.

د مشکوة په یوه بله نسخه کي متصدقين د جمع په صيغې سره یعني متصدقون نقل دي همداسي د دې معنی دا سوه چې ملازم هم د صدقه ورکونکو څخه یو دی.

په هر حال د حدیث خلاصه داده چې کوم نوکر مسلمان او امانتدار وي چې د هغه مالک په صدقه کي د څه ورکولو حکم کوي هغه په پوره پوره خوشحالي سره ورکوي او د صدقې مال هغه سړي ته ورکوي چې هغه ته د ورکولو حکم ورکړه سوی وي نو هغه ملازم ته هم د هغه مالک د ثواب په ډول ثواب رسیږي.

په مړي پسي خيرات كول

﴿۱۸۵۴﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ

د حضرت عائشې (رض) څخه روایت دئ چې یو سړي نبي کریم ﷺ ته عرض وکړ:

أُمِّي افْتُلِتَتْ نَفْسُهَا وَأَظُنُّهَا لَوْ تَكَلَّمَتْ تَصَدَّقَتْ فَهَلْ لَهَا أَجْرٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ عَنْهَا قَالَ نَعَمْ. متفق عليه

زما مور ناڅاپه مړه سوه که هغې د خبرو کولو موقع تر لاسه کړې وای نو خامخا به يې د صدقې او خيرات کولو وصيت کړی وای نو که زه صدقه ورکړم ايا هغې ته به ثواب رسيږي ؟ رسول الله ﷺ وفرمايل : هو.. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۲۵۴، رقم: ۱۳۸۸، ومسلم ۲\۶۹۶، رقم: ۵۱- ۱۰۰۴.

تشريح: دا حديث پر دې خبرې دلالت کوي که يو سړی د خپل يو مړه قريب له خوا څخه د صدقې په توګه مال وغيره ورکړي نو هغه مړي ته ثواب رسيږي همداسې د مړي لپاره دعاء، استغفار وغيره هم ګټور دي، د اهل سنت والجماعت په اتفاق سره دا مذهب دی، مګر بدني عبادت لمونځ، روژه او د قرآن کريم د تلاوت وغيره په باره کې د علماؤ اختلافي قولونه دي مګر په دې اړه د باور وړ او صحيح قول دادی چې مړي ته د بدني عبادتو ثواب هم رسيږي.
امام عبدالله يافعي رحمة الله عليه ليکلي دي چې يو بزګ شيخ عبدالسلام رحمة الله عليه د هغه د وفات وروسته چا په خوب کې وليدی نو شيخ وفرمايل موږ خو به په دنيا کې ويل چې د تلاوت ثواب مړي ته نه رسيږي مګر دغه عالم ته په راتلو سره ثواب ضرور ورته رسيږي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د ښځې خيرات کول

﴿۱۸۵۵﴾: عَنْ اَبِيْ اَمَامَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ خُطْبَتِهِ
د حضرت ابو امامهؓ څخه روايت دئ چې ما د رسول الله ﷺ څخه په خطبه کې

عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ يَقُوْلُ لَا تُنْفِقُ امْرَأَةٌ شَيْئًا مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا إِلَّا بِإِذْنِ
د حجة الوداع اوريدلي چې ښځه دې د خاوند د کور څخه د هغه د اجازې پرته هيڅ نه خيراتوي ،

زَوْجِهَا قِيلَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ وَلَا الطَّعَامُ قَالَ ذَاكَ أَفْضَلُ أَمْوَالِنَا . رواه الترمذي
پوښتنه وسول چې اې دالله رسوله ! خوراک هم نه ؟ رسول الله ﷺ وفرمايل : خوراک خو زموږ په مال کې غوره مال دئ . ترمذي .

تخريج: سنن الترمذي ۳\۵۷، رقم: ۶۷۰.

تشريح: د رسول الله ﷺ د جواب مطلب دادی چې د خاوند د اجازې څخه پرته دا شيان پلورل جائز نه دي چې د دوه دی. څخه د کمې درجې وي نو دوه دی. خرڅول به څرنګه صحيح وي حال دا

چي دا غوره شئ دی .

په ظاهره په دې حديث كي او په دې باره كي ذكر په تيرو حديثو كي تكر معلوميږي مگر د دې حديثو تشريح كه مخ ته وي نو بيا هيڅ اختلاف نه معلوميږي ځكه د دې تشريح په ذريعه په حديثو كي تطبيق بيان سوی دی .

﴿١٨٥٦﴾: وَعَنْ سَعْدٍ قَالَ لَمَّا بَايَعَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النِّسَاءُ

د حضرت سعد رضی اللہ عنہ څخه روايت دئ چي كله رسول الله ﷺ د ښځو سره بيعت كوئ

قَامَتْ امْرَأَةٌ جَلِيلَةٌ كَأَنَّهَا مِنْ نِسَاءِ مُضَرَ فَقَالَتْ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ إِنَّا كَلٌّ عَلَى آبَائِنَا

نو يوه لويه ښځه چي كيدای سي د مضر د قبيلې څخه وه ولاړه سوه او عرض يې وكړ چي اې د الله تعالى رسوله ! زموږ خرڅ زموږ پلار

وَأَبْنَائِنَا وَ أَزْوَاجِنَا فَمَا يَحِلُّ لَنَا مِنْ أَمْوَالِهِمْ قَالَ الرَّطْبُ تَأْكُلْنَهُ أَوْ تُهْدِينَهُ .

رواه ابوداؤد .

زموږ پر زامنو او زموږ پر خاوندانو دئ نو ايا زموږ لپاره دا جائز دئ چي موږ د هغوی د مال څخه پرته د اجازې خرڅ وكړو ، رسول الله ﷺ وفرمايل : تازه مال خورئ او تحفه كوئ يې .

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\۳۱۶، رقم: ۱۶۸۶.

تشريح: د تازه مال څخه دوه شيان مراد دي چي د بريا څخه نه وي بلكه ژر خرابيږي لكه كتغ ، تركاري او شبدې وغيره نو د دې شيانو په استعمالولو كي د اجازت ضرورت نسته ځكه چي په عامه توګه سره خلك د دې شيانو د خرڅولو څخه منع كوي ګويا همداسي د دې شيانو د خرڅولو لپاره دلالة اجازه حاصليږي بخلاف د هغه شيانو چي وچ او نه خرابيدونكي وي چي د هغه د خرڅولو لپاره اجازه او رضا تر لاسه كول ضروري دي .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د بادار د مال څخه د غلام خيرات كول

﴿١٨٥٧﴾: عَنْ عُمَيْرٍ مَّوْلَى آبِي اللَّحْمِ قَالَ أَمَرَنِي مَوْلَايَ أَنْ أُقَدِّدَ لَحْمًا فَجَاءَنِي

د ابو اللحم آزاد کړئ غلام حضرت عمير رضي الله عنه روايت کوي چي زما بادار (ابو اللحم) ما ته حکم راکړ چي زه غوښه ټوټې ټوټې کړم، په دا وخت کي راغلئ

مِسْكِينٌ فَأَطْعَمْتُهُ مِنْهُ فَعَلِمَ بِذَلِكَ مَوْلَايَ فَضَرَبَنِي فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى

يو فقير نو ما هغه ته غوښه ورکړه نو هغه زه ووهلم، زه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سوم

اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَدَعَاهُ فَقَالَ لِمَ ضَرَبْتَهُ فَقَالَ يُعْطِي

او پېښه مي ورته بيان کړه، رسول الله ﷺ زما بادار را وغوښتئ او پوښتنه يې وکړه تا خپل غلام ولي ووهئ؟ هغه عرض وکړ:

طَعَامِي بِغَيْرِ أَنْ آمُرَهُ فَقَالَ الْأَجْرُ بَيْنَكُمَا. و في رواية قال كُنْتُ مَمْلُوكًا

هغه زما طعام زما د اجازې پرته ورکوي، رسول الله ﷺ وفرمايل: تاسو دواړو ته به ددې ثواب ترلاسه سي، او په يوه روايت کي دا الفاظ چي عمير وويل: زه غلام وم

فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَأَتَصَدَّقُ مِنْ مَالِ مَوَالِيَّ بِشَيْءٍ قَالَ

نَعَمْ وَالْأَجْرُ بَيْنَكُمَا نِصْفَانِ. رواه مسلم.

ما د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي ايا زه د بادار د مال څخه خرڅ کولای سم؟ رسول الله ﷺ وفرمايل: هو، ددې ثواب به تاسو دواړو ته نيم په نيمه رسيږي. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۷۱۱، رقم: ۸۲- ۱۰۲۵.

تشريح: علامه طيبي رحمة الله عليه فرمائي رسول الله ﷺ د عمير رضي الله عنه په شکايت د هغه آقا ابو اللحم رضي الله عنه ته چي څه وويل يا د عمير رضي الله عنه سره چي کومه رويه اختيار کړه د هغه مطلب دا نه وو چي د مالک په مال کي غلام او ملازم ته مطلقا د تصرف حق حاصل دی بلکه رسول الله ﷺ خو يوازي په دې خبري د ناخوښي اظهار وکی چي غلام او مزدور دي په دا خبري ووهل سي چي مالک خو غلطي خپل تاوان ګڼي خو په حقيقت کي هغه د مالک په حق کي غلطي يا تاوان نه وي بلکه د هغه لپاره په هغه کي بهتري او خير وي نو رسول الله ﷺ ابو اللحم رضي الله عنه ته ترغيب ورکړی چي د هغه غلام د هغه په حق کي بهتر او نيک کار کړی دی څکه هغه دي معاف کړي او هغه ثواب دي غنيمت وګڼي چي د هغه مال د خرڅولو په وجه هغه ته حاصل سوي دي ګويا د

ابو اللحم لپاره د رسول الله ﷺ رهنمائي او تعليم نه وو چي د عمير ﷛ كار رسول الله ﷺ جائز ونه ګرځوی.

=========

بَابُ مَنْ لاّ يَعُوْدُ فِي الصّدَقَةِ

د خيرات بيرته اخيستلو بيان

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

خيرات بيرته اخيستل جائز نه دي

﴿۱۸۵۸﴾: عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ حَمَلْتُ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللهِ فَأَضَاعَهُ

د حضرت عمر بن الخطاب ﷛ څخه روايت دئ چي ما د الله ﷻ په لاره كي يو سړی پر آس سپور كړ (يعني مجاهد ته مي آس وركړ) نو هغه آس خراب كړ،

الَّذِي كَانَ عِنْدَهُ فَأَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِيَهُ وَظَنَنْتُ أَنَّهُ يَبِيعُهُ بِرُخْصٍ فَسَأَلْتُ

ما اراده وكړه چي هغه رانيسم او زما دا خيال وو چي هغه به يې ارزانه را باندي خرڅ كړي، نو ما پوښتنه وكړه

النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَا تَشْتَرِي وَلَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ وَإِنْ أَعْطَاكَهُ

د رسول الله ﷺ څخه چي ايا زه يې بيرته واخلم؟ رسول الله ﷺ وفرمايل: هيڅكله يې مه رانيسه، خپله صدقه بيرته مه اخله كه څه هم هغه يې دركوي

بِدِرْهَمٍ فَإِنَّ الْعَائِدَ فِي صَدَقَتِهِ كَالْكَلْبِ يَعُوْدُ و في رواية لَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ

په يوه درهم ځكه خپله صدقه بيرته اخيستل داسي دي لكه سپی چي قی وكړي او بيا يې دوهم وار وڅټي، او په يوه روايت كي دا الفاظ دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: خپله صدقه بيرته مه اخله

فَإِنَّ الْعَائِدَ فِي صَدَقَتِهِ كَالْعَائِدِ فِي قَيْئِهِ. متفق عليه

ځكه چي صدقه بيرته اخيستونكی د هغه كس په دول دئ چي يو شی قی كړي او بيا يې و

خوري. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۳۵۳، رقم: ۱۴۹۰، ومسلم ۳\۱۲۴۱، رقم: ۷ - ۱۶۲۲.

تشريح: د حضرت عمر رضي الله عنه په ذهن كي د آس پر ارزانه بيه خيال ځكه پيدا سو چي آس كمزوره سوی وو په دې صورت كي ظاهره ده چي د هغه اصلي قيمت نه پاته كيدی يا هغه دا خيال ځكه وكی چي ما د هغه سره د احسان معامله كړې وه ځكه كيدای سي چي هغه به هم دا وخت زما سره د رعايت او انصاف معامله وكړي.

ابن ملك رحمة الله عليه فرمائي د حديث د ظاهري الفاظو او مفهوم لاندي د ځيني حضراتو مذهب دادی چي خپله وركړه سوې صدقه رانيول حرامه ده مگر اكثر علماء ليكي چي دا مكروه تنزيهي ده ځكه چي همداسي يوازي قبيح لغيره لازميږي او هغه دا چي كوم سړي ته د صدقې مال وركول كيږي هغه چي هغه مال د صدقه وركونكي پر لاس خرڅوي نو په دې وجه چي هغه صدقه په وركولو سره د هغه سره احسان وكړي هغه به يې په ارزانه قيمت وركړی نو صدقه وركونكی دي په دې صورت كي بقدر رعايت مال چي د هغه صدقې حصه وه په دوهم وار اخستونكو كي شمير كړه سي.

په هر حال صحيح او قابل اعتماد قول دادی چي د رسول الله ﷺ ارشاد (ولا تشتريه) يعني هغه مال مه رانيسی د نهي تنزيهي په توگه دی.

د صدقې بيرته اخيستو يو صورت

﴿۱۸۵۹﴾: وَعَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت بريدة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي زه د رسول الله ﷺ سره ناست وم

إِذْ أَتَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ يا رسول الله إِنِّي تَصَدَّقْتُ عَلَى أُمِّي بِجَارِيَةٍ وَإِنَّهَا مَاتَتْ

چي يوه ښځه راغلل او عرض يې وكړ اې د الله رسوله! ما خپلي مور ته يوه وينځه صدقه كړل اوس زما مور مړه سوه (ايا زه هغه بيرته واخلم)

فَقَالَ وَجَبَ أَجْرُكِ وَرَدَّهَا عَلَيْكِ الْمِيرَاثُ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّهُ كَانَ عَلَيْهَا

رسول الله ﷺ وفرمايل: ستا ثواب تا ته تر لاسه سو او ميراث هغه وينځه تا ته بيرته دركړل، يعني هغه ستا په ميراث كي ده، هغې ښځي بيا پوښتنه وكړه اې د الله رسوله!

صَوْمُ شَهْرٍ أَفَأَصُومُ عَنْهَا قَالَ صُومِي عَنْهَا قَالَتْ إِنَّهَا لَمْ تَحُجَّ قَطُّ أَفَأَحُجُّ عَنْهَا قَالَ حُجِّي عَنْهَا. رواه مسلم.

ایا زه د هغې د لوري روژې ونیسم، رسول الله ﷺ وفرمایل: هو د هغې د لوري روژې ونیسه، هغې ښځي بیا پوښتنه وکړه ایا زما مور حج نه دئ کړئ ایا زه د هغې لپاره حج وکړم؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمایل هو د هغې لپاره حج وکړه. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم: ۲\۸۰۵، رقم: ۱۵۷- ۱۱۴۹.

تشريح: (وردها عليک الميراث) يعني ميراث هغه مينځي تاته رد کړی په دې کي د ميراث خوا ته د بيرته ورکولو نسبت مجازي دی د دې جملې حقيقي معنی به دا وي چي الله تعالی هغه مينزه د ميراث په ذريعې تاته واپس کړه او هغه مينزه د ميراث په سبب ستا ملکيت سوه گويا هغه تاته په حلالي ذريعې او طريقې سره راغله.

د دې مفهوم دادی چي په صدقه کي ورکړی مال د دوهم وار اخستو کوم ممانعت چي سوی دی په دې صورت کي د ذکرسوي تعلق ممانعت سره نه دی ځکه چي دا امر اختياري نه دی بلکه دا صورت دی چي په صدقه کي ورکړی مال په توګه د ميراث په ملکيت کي راغلی دی چي ظاهره ده چي دا بالکل جائز دی.

پوښتني کونکو ته د روژې نيولو په باره کي د رسول الله ﷺ د اجازت مطلب دا وو چي په حقيقت کي روژه مه نيسه بلکه حکما يې نيسه چي د فدئې ادائيګي ده د جمهور علماء مذهب دادی که يو سړی په داسي حالت کي مړ سي چي د هغه پر ذمه فرض روژې وي نو دا د هيڅ چا لپاره جائز نه دی چي هغه د مړي د خوا څخه روژه ونيسي مگر په دې صورت کي حکم دادی چي د هغه وارثان د هغه له خوا فديه ادا کړي.

دا مسئله به په تفصيل سره مع اختلاف مذاهب انشاء الله د روژې د قضاء بيان په ضمن کي بيان کړه سي خو په دې وخت کي په اصولي توګه سره په دې پوه سی چي د عبادت څو ډولونه دي اول عبادت مالي چي د هغه تعلق يوازي د مال د ادائيګي سره دی لکه زکوة دوهم عبادت بدني چي د هغه تعلق يوازي د نفس او بدن د مشقت او محنت سره دی لکه لمونځ دريم مرکب يعني هغه عبادت چي د هغه تعلق د مال نفس او بدن دواړو سره دی لکه حج.

نو په عبادت مالي کي خو نيابت جائز دی که څه هم حالت اختياري يا حالت اضطراروي،

ځکه چي د دې مقصود د فقير او مفلس حاجت پوره کول دي نو هغه د نائب ادا کولو سره هم ادا کيږي په عبادت بدني کي نيابت په هيڅ حال کي هم جائز نه دی ځکه چي په عبادت بدني کي مقصد خپل نفس په محنت او مشقت کي اخته کول دي چي په نائب کولو کي سره نه حاصليږي، په مرکب کي نيابت د مجبوري او ضرورت پر وخت خو جائز دی مگر په حالت قدرت او اختيار کي جائز نه دی البته د نفلي حج په صورت کي حال قدر او په اختيار کي هم نيابت جائز دی ځکه چي د نفل دائره ډېره پراخه ده.

د حديث اخري الفاظ (نعم حجي عنها)، هو د هغې د خوا څخه حج وکړه د دې مفهوم د دواړو صورتونو سره متعلق دی که څه هم پر هغه حج واجب وو يا نه وو او همداسي د حج وصيت يې کړی وو يا نه يې وو کړی د وراثت لپاره دا جائز او صحيح دی چي د مورث د خوا څخه وغواړي په بل چا حج ادا کړي او که وغواړي خپله دي حج وکړي خپله د حج کولو په صورت کي د مورث اجازت شرط نه دی کله چي په بل چا حج کوي نو د هغه لپاره به د مورث اجازت شرط وي. (والله اعلم).

==============

كِتَابُ الصَّوْمِ

د روژې بيان

د صوم معنی : په لغت کي د صوم او صيام معنی ده معنه کېدل يعني مطلقا منع کيدل او د شريعت په اصطلاح کي د دې الفاظو مفهوم دادی چي د فجر څخه تر لمر ډوبيدو پوري د روژې په نيت سره خوراک څښاک جماع کول او د بدن هغه حصه چي هغه د دننه په حکم کي وي د څه شی د داخليدو څخه منع کول او روژه دار مسلمان د حيض و نفاس څخه پاکيدل د دې د صحيح کيدو د شرائطو څخه دي .

روژه کله فرض سوه ؟ د رمضان د مياشتي روژې د هجرت د اتلسمي مياشتي وروسته د شعبان په مياشت کي د تحويل قبله ګرځيدل د لسو ورځو وروسته فرض سوه ځيني حضرات وائي د دې مخکي هيڅ روژه فرض نه وه کله چي د ځيني حضراتو قول دی چي د دې مخکي هم څو ورځي روژې فرض وې چي د روژې د مياشتي د روژو د فرضيت وروسته منسوخ سوه د ځيني حضراتو په نزد خو عاشوره محرم يعني د محرم لسم تاريخ روژه فرض وه او د ځيني حضراتو قول دی چي د ايام بيض د قمري مياشتي د ديارلسم څوارلسم او پنځلسم شپو د ورځو روژې فرض دي د روژې د مياشتي روژې د فرضيت ابتدائي ورځو ځيني احکام ډير سخت وه مثلا د لمر ډوبيدو وروسته د بيده کيدو مخکي د خوراک څښاک اجازت وو خو د بيده کيدو وروسته د خوراک څښاک اجازت نه وو که څه هم څوک سړی بغير د خوراک څښاک بيده سوی وي همداسي جماع هيڅ وخت او په هيڅ حالت کي هم جائز نه وه کله چي دا احکام پر مسلمانانو باندي سخت تير سوه او د دې احکامو په وجه څو پيښي وسوې نو دا احکام منسوخ کړه سوه او څه سختي پاته نه سوه .

د روژې اهميت او فضيلت : د اسلام چي کومي پنځه بناوي دي په هغو کي روژه دريمه درجه ده ګويا روژه د اسلام دريم رکن دی د دې اهم رکن چي کوم تاکيدو او اهميت دی په هغه د شريعت ماهرين ښه پوهيدای سي، د روژې انکار کوونکی کافر او د هغې پرېښودونکی فاسق او ډېر سخت ګناه کار دی، د درمختار څخه په باب ما يفسد الصلوة کي دا مسئله او حکم نقل سوی دی چي :

ولوا کل عمدا اشهرة بلا عذر يقتل: کوم سړی چي په روژه کي بې له عذره په ډاګه په خوراک او

ځيښاک کولو وليدل سي نو هغه دي مړ کړل سي.

د روژې د فضيلت په باره کي يوازي په دومره اندازه ويل بس دي چي ځيني علماء د دې اهم ترين او باعظمت رکن ډير زيات فضائل په ليدو سره دې ته يې د لمانځه په ډول پر عظيم الشان عبادت باندي هم ترجيح او فضيلت ورکړي دی که څه هم دا د ځيني علماؤ قول دی کله چي د اکثرو علماؤ مذهب دادی چي لمونځ په ټولو اعمالو کي افضل دی او پر روژې هم ورته فضيلت حاصل دی، خو يوازي دادي کله چي په دې خبره د علماء اختلاف دی چي لمونځ افضل دی که روژه نو اوس ظاهره ده چي د لمانځه پرته بل دوهم عمل او دوهم رکن د روژې همسري نسي کولای.

د روژې فائدې : د يوه عبادت او عمل تر ټولو لويه فائده دا وي چي د الله تعالی رضا حاصله سي او د الله تعالی رحمت کامله د هغه عمل او عبادت کونکی دين و دنيا دواړه ځايه په خپل غيږه کي پټ کړي ظاهره ده چي د دې اعتبار څخه د روژې فائده به هم عظيم الشان وي خو د روژې څه نور هم روحاني او ديني فائدې دي چي د خپل اهميت او عظمت د اعتبار څخه قابل ذکر دي د هغې څو فائدې دلته بيانيږي.

اول : د روژې په وجه خاطر جمعي او سکون قلب تر لاسه کيږي د نفس اماره تيزي او تندي ځي جسماني اندامونه خاص هغه اندامونه چي د هغه نيکۍ او بدۍ نېغ په نېغ تعلق دی لکه لاس سترګه ژبه غوږ او ستر وغيره سست سي چي د هغه په وجه د ګناه خواهش کم سي او د ګناه خوا ته رجحان کم سي ځکه ويل کيږي چي کله نفس وږی وي نو ټول اندامونه ماړه وي يعني هغوی ته د خپل کار رغبت هم نه وي او کله چي نفس موړ سي نو ټول اندامونه وږي وي د هغوی خپل کار خوا ته رغبت وي په دې قول په وضاحت سره داسي پوه سی د بدن چي څومره اندامونه دي قدرت هغه خپل د مخصوصو کارو لپاره پيدا کړي دي مثلاً د سترګې تخليق د ليدو لپاره وي ګويا د سترګي کار ليدل دي د لوږي په حالت کي د هيڅ شي ليدو خوا ته نه راغب کيږي هو کله چي نس ډک وي نو سترګه خپل کار په ډير رغبت سره کوي او هغه د هر جائز او نا جائز شي د ليدو خواهش کوي، پر دې دا نور اندامونه هم قياس کيدای سي.

دوهم : د روژې په وجه زړه د خيرو څخه پاک وي ځکه چي د زړه کدورت د سترګي ژبي او د نورو اندامو د فضول کارونو په وجه وي يعني د ژبي د ضرورت او حاجت څخه زياتي خبري کوي د سترګو بلا ضرورته ليدل همداسي د نورو اندامو د ضرورت زيات خپل په کار کي مصروفه کيدل د زړه د تنګۍ او د زړه د بيري باعث وي او ظاهره ده چي روژه دار د پالتو خبرو

او فضول کارو څخه ساتل سوی وي په دې وجه د هغه زړه صاف او مطمئن وي همداسي د زړه پاکیزګي او د زړه اطمینان د ښه او نیکو کارو ته میلان او رغبت او د لوړ درجو د حصول ذریعه جوړیږي.

دریم: روژه د غریبانو او مسکینانو سره د حسن سلوک او د ترحم سبب دی ځکه چي کوم سړی کوم وخت د لوږي غم زغملی وي هغه ته اکثر هغه حالت را یادیږي نو هغه چي کله یو سړی وږی ووینی نو هغه ته د خپلي لوږي حالت را یادیږي چي د هغه په وجه د هغه ده رحم جذبه راپورته کیږي.

څلورم: روژه دار د خپلي روژې په حالت کي ګویا د فقیرانو او مسکینانو د لوږي د حالت مطابقت کوي په دې توګه چي په کوم تکلیف کي هغه اخته وي هغه تکلیف او مشقت روژه دار هم برداشتوي په دې وجه د الله تعالی په نزد د هغه مرتبه ډیره لوړه ده څرنګه چي د یوه بزرګ بشر حافي په باره کي نقل دي چي یو سړی د یخ په موسم کي د هغه په خدمت کي حاضر سو نو ویني چي هغه ناست دی او رپیږي حال دا چي د هغه سره دومره جامې ورسره وې چي هغه یې د یخ څخه ساتلای وای خو هغه جامې جلا ایښي وې هغه سړي دا صورت حال په لیدو سره په ډیر تعجب سره د هغه څخه پوښتنه وکړه چي تا د یخ په حالت کي خپلي جامې جلا ایښي دي هغه ورته وفرمایل اې زما وروره د فقراء او مساکین شمیر ډیر زیات دی په ما کي دومره وس نسته چي زه د هغوی د جامو انتظام وکړم نو کوم شی چي زما په اختیار کي دی هغه غنیمت ګڼم چي څرنګه هغه خلک د یخ تکلیف زغمي همداسي زه هم د یخ تکلیف برداشتوم نو داسي زه د هغوی مطابقت کوم.

دا جذبه موږ د هغه اولیاء او عارفینو په ژوند کي هم ترلاسه کوو چي دا د هغوی په باره کي نقل دي چي هغوی به د ډوډۍ خوړلو پر وخت اول دا د دعا کلمات ویل:

اللهم لا تواء خذني بحق الجائعین اې زما الله د وږو د حق په باره کي مواخذه مه وکړې.

د حضرت یوسف علیه السلام په باره کي نقل دي چي کوم وخت وچ کالی پوره ملک د خپل هیبت په سایه کي واخستی باوجود د دې چي خپله ورسره د غلې ډیره زیاته ذخیره موجوده وه خو هغوی یوازي په دې وجه په ماړه نس ډوډۍ ونه خوړله چیري د وږو خیال یې د زړه څخه نه ووځي او دا چي همداسي هغوی ته د وږي او قحط وهلو عوام تکلیف او د مصیبت سره مشابهت او مطابقت حاصل وي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د روژې برکتونه

﴿۱۸۶۰﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ

د حضرت ابوهريرة ﷛ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : هر کله چي پيل سي

شَهْرُ رَمَضَانَ فُتِّحَتْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَ فِيْ رِوَايَةٍ فُتِحَتْ اَبْوَابُ الْجَنَّةِ وَغُلِّقَتْ

د روژې مياشت نو د آسمان دروازې خلاصي سي او په يوه روايت کي دا الفاظ دي چي د جنت دروازې خلاصي سي او وتړل سي

أَبْوَابُ جَهَنَّمَ وَسُلْسِلَتْ الشَّيَاطِيْنُ . و في رواية فتحت ابواب الرحمة . متفق عليه .

د دوږخ دروازې او شيطانان بندي سي او په يوه روايت کي دي چي د رحمت دروازې خلاصي سي. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۱۲، رقم: ۱۸۹۹، ومسلم: ۱\۷۵۸، رقم: ۲-۱۰۷۹.

تشريح : د اسمان دروازې خلاصي سي دا ددې خبري کنايه مقصوده ده چي د دې مقدسي مياشتي په شروع کيدو سره د الله تعالی د پرله پسې رحمت نزول کيږي او د بندګانو اعمال بغير څه مانع پورته کيږي او د قبوليت دروازې به خلاصي سي بنده چي کومه دعا غواړي د لوی خدای ﷻ په دربار کي د قبوليت شرف تر لاسه کوي . .

د جنت دروازې خلاصي سي د دې څخه دې خوا ته کنايه ده چي بنده ته د هغه نيکيو او ښه کارو توفيق ورکول کيږي چي په جنت کي د داخليدو ذريعه جوړيږي .

د دوږخ دروازې بندي کيږي د دې څخه د دې خبري خوا ته کنايه ده چي روژه دار د داسي کارو څخه نيول سوی وي کوم چي په دوږخ کي د داخليدو باعث کيږي او دا ظاهره ده چي روژه دار د کبيره ګناهو څخه خوندي وي او د هغه چي کوم صغيره ګناهونه وي د هغه د روژې د برکته هغه بخښل کيږي .

شيطانان بنديان کيږي د دې مطلب دادی چي هغه شيطانان کوم چي سرکشه او باغيان وي

په زنځيرونو تړل كيږي او د هغوی هغه قوت سلب كيږئ چي د هغه په وجه هغوی د بندګانو پر دو كه كولو باندي قادره كيږي.

ځيني حضرات وائي دا جمله په اصل كي د دې خبري خوا ته كنايه ده چي د روژې په مياشت كي شيطانان د خلكو غولولو څخه منع وي او بندګان نه يوازي دا چي د هغوی وسوسې او وهمونه نه قبلوي بلكه د هغوی د مكر او فريب په جال كي مبتلي هم نه او د دې وجه دا وي چي د روژې په وجه پر انسان قوت حيوانيه مغلوبه كيږي كوم چي د غيظ و غضب او شهوت بنياد دی او د ډول ډول ګناهو باعث كيږي د دې پر خلاف قوت عقليه غالب او قوي كيږي چي د اطاعاتو او نيكې باعث وي دا وجه ده چي په روژې كي د نورو مياشتو په نسبت ګناه كمه صادره كيږي او په عباداتو او اطاعاتو كي زياتوالی كيږي.

باب الريان

﴿۱۸۶۱﴾: وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْجَنَّةِ ثَمَانِيَةُ أَبْوَابٍ فِيهَا بَابٌ يُسَمَّى الرَّيَّانَ لَا يَدْخُلُهُ إِلَّا الصَّائِمُونَ. متفق عليه

د حضرت سهل رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل د جنت اته دروازې دي په هغو كي د يوې نوم الريان دئ پر دې دروازه به يوازي روژه نيونكي جنت ته ځي. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ٦\٣٢٨، رقم: ٣٢٥٧، ومسلم ٢\٨٠٨، رقم: ١٦٦- ١١٥٢.

تشريح: (ريان) مغنى ده اوپاشي كول د دې پوره وضاحت او تفصيل په باب الصدقة د حديث نمبر دريم په تشريح كي ذكر سوی دی.

د روژې د مياشتي فضيلت

﴿۱۸۶۲﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: چا چي روژې ونيولې د رمضان په عقيدت او ايمان سره او د ثواب تر لاسه كولو په نيت د هغه ټول مخكني ګناهونه بخښل كيږي او څوک چي ودريږي (يعني تراويح يې وكړې) او په شب قدر كي د تراويح وروسته نفل وكړي

إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ . متفق عليه

د عقيدت ، ايمان او ثواب تر لاسه كولو په نيت نو د هغه ټول مخكني ګناهونه بخښل كيږي .
بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۱ ۹۲، رقم: ۳۸، ومسلم ۱۱ ۵۲۴، رقم: ۱۷۵- ۷۶۰.

تشريح: په روژې كې د دريدو مطلب دادى چې د روژې په شپو كې تراويح وكړي د قرآن كريم تلاوت وكړي د الله تعالى په ذكر او داسې نورو كې مصروفه وي او كه په حرم شريف كې وي نو طواف او عمره كوي بيا همداسې په نورو عباداتو كې ځان مصروفه ساتي .

په شب قدر كې د دريدو مطلب دادى چې په شب قدر كې د الله تعالى په عبادت او د الله تعالى په ذكر كې مصروفه وي كه څه هم د هغه شپې په شب قدر كيدو هغه خبر وي كه نه وي .
(غفر له ما تقدم من ذنبه) نو د هغوى هغه ګناه بخښل كيږي كومه چې يې مخكې كړې وي په دې باره كې علامه نودي رحمة الله عليه فرمائي يعني هغه د خير اعمال چې د ګناهونو ختمونكي دي صغيره ګناوي خو ختموي او كبيره ګناوي سپكوي او كه د يو خوش نصيب په عمل نامه كې د ګناه وجود نه وي نو بيا د مكفراتو په وجه په جنت كې د هغه درجې لوړې كيږي .

د روژې ثواب

﴿۱۸۶۳﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمايل د انسان د هر نيك عمل

يُضَاعَفُ الْحَسَنَةُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا

ثواب داسې زياتيږي چې د يوې نيكۍ ثواب لس برابر وركول كيږي تر څو چې دا ثواب اووه سوه پورې ورسيږي ، الله تعالى فرمايلي دي : مګر

الصَّوْمَ فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ يَدَعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ أَجْلِي لِلصَّائِمِ

د روژې ثواب تر دې هم زيات دئ ځكه چې روژه يوازې زما لپاره ده او زه به ددې ثواب وركوم ، (روژه نيونكى) خپل خواهشات او خپل خوراک يوازې زما د رضا لپاره پريږدي

فَرْحَتَانِ فَرْحَةٌ عِنْدَ فِطْرِهِ وَفَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ وَلَخُلُوفُ فم الصائم

او هغه ته دوې خوښۍ ترلاسه کیږي یوه خوښي د روژه ماتي پر وخت او دوهمه خوښي د خپل پروردګار سره د ملاقات پر وخت، د روژه نیونکي د خولې بوی

أَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ والصيام جنة فاذا كان يوم صوم احدكم

د الله جل جلاله په نزد تر مشکو هم زیات خوشبوداره دئ، او روژه سپر دئ هر کله چې په تاسو کې د یو چا روژه وي نو

فلا يرفث و لا يصخب فان سابه احد او قاتله فليقل اني امرء صائم.

متفق عليه

د فحش خبري دي نه کوي، نه دي پالتو چغي وهي که څوک هغه ته بد وو ايي يا د جګړې کولو اراده ورسره وکړي نو هغه ته دي وو ايي چې زما روژه ده. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۱۸، رقم: ۱۹۰۴، ومسلم ۲\۸۰۷، رقم: ۱۶۴- ۱۱۵۱.

تشريح: د نیکۍ د اجر په اړه اولی درجه لس ده چې نیکۍ خو یوه وي خو ثواب د هغه لس چنده حاصل سي بیا د دې وروسته د نیک عمل کونکي پر صدق خلوص انحصار کیږي د هغه هڅه او کوښښ او د هغه خلوص او د هغه په رښتوني نیت کي څومره پختي او کمال زیاتیږي همداسي د هغه په ثواب کي هم اضافه کیږي تر دې چې په ځیني حالاتو کي په یوې نیکۍ باندي اوه سوه چنده ثواب حاصلیږي ګویا دا اخري درجه ده مګر ځیني ځایونه او وختونه داسي هم دي چې په هغه کي یوه نیکۍ دي هم په زیات اجر او ثواب سره نازول کیږي.

د روژې دومره ډیر زیات فضیلت ولي دی؟ روژه او د دې د ثواب او فضیلت دوه سببه دي اول خو دا چې روژه د نورو خلکو د نظر څخه پټه وي د نورو عبادتو پر خلاف چې په هغه کي دا صفت نسته څومره چې هم عبادات وي هغه په څه نا څه ډول د نورو خلکو د نظرونو مخ ته راځي کله چې روژه یو داسي عبادت دی چې د هغه علم هم د الله تعالی څخه پرته یوازي روژه دار ته وي نو روژه یوازي د الله تعالی لپاره وي چې په دې کي ریاء او نمائش ته هیڅ دخل نسته نو الله تعالی د خپل ارشاد (فانه لي) څخه دې ته اشاره وفرمایل چې روژه خاص زما لپاره ده ځکه چې روژه خو صورت د ځان لپاره وجود نه لري کله چې نور عبادتونه صورة د ځان لپاره وجود لري.

دوهم دا چې په روژه کي د نفس او جسم د بدن سپکیدل او تاوان دی او پر هغه صبر کول وي کله چې په نورو عباداتو کي نه دومره سختي او تکلیف وي او نه خپل پر خواهش او طبیعت

باندي دومره جبر وي، الله تعالی د خپل ارشاد (يدع شهوته) په ذريعه دې ته ارشاره وفرمايله چي روژه دار خپل خواهش پريږدي يعني د روژې په حالت کي چي کوم شيان منعه دي د هغه ټولو څخه کناره ليري والی اختيار وي.

د لفظ (شهوته) وروسته د (طعامه) ذکر يا خو د تخصيص بعده د تعميم په توګه دی يا د شهوت څخه مراد جماع ده او د طعام څخه د جماع پرته هغه نور شيان مراد دي چي روژه ماتونکي دي د روژه مات پر وخت روژه دار ته خوشحالي په دوو وجهو کيدای سي يا خو په دې وجه چي دا هغه وخت وي چي روژه دار خپل ځان د الله تعالی حکم او خپله ذمه داري پوره کونکی محسوسوي يا دا چي د عبادت د توفيق او نورانيت په وجه خپل ځان مطمئن او خوشحاله محسوسوي چي دا په ظاهره د خوشحالی وجه ده ، د دې څخه پرته په دنيوي او جسماني توګه سره هم داسي خوشحالي محسوسيږي چي د ټولي ورځي د لوږي او تندي وروسته هغه ته خوراک څښاک حاصليږي.

د حديث د اخري جملې معنی داده که يو سړی روژه دار ته بد و رد ووايي يا د هغه سره د جنګ اراده وکړي نو هغه دي ورته انتقاما بد و رد نه وائي او نه دي د هغه سره جنګ ته تياريږي بلکه هغه سړي ته دي دا وائي چي زه روژه داريم او دا خبره دي په ژبي سره ووائي چي دښمن د خپلو ناپاکو ارادو څخه ونيول سي ځکه چي روژه دار خپل مقابل ته دا ووائي چي زه روژه داريم نو د دې مطلب به دا وي چي زما روژه ده زما لپاره دا جائز نه دی چي ستا سره جنګ وکړم او کله چي زه خپله جنګ ته تيار نه يم نو ستا لپاره هم دا مناسب نه ده چي ته د روژې په حالت کي د چا سره جنګ وکړې يا چا ته په خپلي ژبي سره بد و رد ووايې.

د لفظ (الا الصوم) په اړه حضرت مولانا شاه عبدالعزيز دهلوي رحمة الله عليه ليکلي دي د حديث ځيني شارحين په دې وخت کي وائي موږ ته دا نه وه معلومه چي د روژې دا خاصيت په څه وجه دی خو پر موږ باندي دا خبره واجبه او لازمه ده چي بغير د څه شک او شبهې موږ د دې تصديق وکړو هو ځيني محققينو علماؤ د دې خصوصيت څه اسباب بيان کړي دي ځيني حضرات وائي چي روژه هغه عبادت دی چي د جاهليت په ورځو کي هم د اهل عرب په نزد يوازي د الله تعالی د ذات لپاره مخصوص ده ځرنګه چي کفارو او مشرکانو به سجده د الله تعالی پرته د نورو شيانو لپاره هم کوله ولي هغوی به په روژه کي د الله تعالی پرته څوک نه ګڼل بلکه روژه به يې يوازي د الله تعالی لپاره نيوله.

همداسي د دې نکتې په ذريعه هم د دې خصوصيت ته اشاره کيدای سي چي په حقيقت

کي کوم سړی روژه ونیسي او همداسي هغه یوازي د الله تعالی د رضا لپاره خپل خوراک، څښناک او نور خواهشات پرېږدي نو هغه یو ډول لطافت او پاکیزګي حاصلوي ګویا هغه په دې باره کي د الله تعالی اوصاف او د خلګو سره مشابهت اختیاروي په دې توګه چي الله تعالی د خوراک څښناک څخه پاک دی همداسي هغه هم د ورځي خپل ځان د دنیوي خواهشاتو څخه پاک ساتي په دې وجه روژې ته دا خصوصیت حاصل دی.

تاسو پورته وویل چي د عربو مشرکینو په روژې کي څوک د الله تعالی سره نه شریکول خو اوس د هغوی روژه هم یوازي د الله تعالی لپاره مخصوص نه ده پاته سوې آیا تاسو نه وینی چي د ځیني بزرګانو په نامه او د هغوی لپاره هم اوس روژه نیول کیږي الله تعالی دي موږ ټول د دې ګمراهي او ضلالت د لاري څخه وژغوري او یوازي د خپل دین اسلام تابع او پابند مو دي جوړ کړي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د روژې برکتونه

﴿۱۸۶۴﴾: عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ

د حضرت ابوهریرة رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: هر کله چي

أَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ صُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ وَمَرَدَةُ الْجِنِّ وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ

د رمضان لومړۍ شپه راسي نو شیطان او سرکښ پیریانان وتړل سي، او بندي سي دروازې

النَّارِ فَلَمْ يُفْتَحْ مِنْهَا بَابٌ وَفُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ فَلَمْ يُغْلَقْ مِنْهَا بَابٌ

د دوږخ او هیڅ دروازه نه خلاصیږي، او د جنت دروازې خلاصي سي او د هغه هیڅ دروازه نه بندیږي

وَيُنَادِي مُنَادٍ يَا بَاغِيَ الْخَيْرِ أَقْبِلْ وَيَا بَاغِيَ الشَّرِّ أَقْصِرْ وَلِلَّهِ عُتَقَاءُ مِنَ

او یو اعلان کونکی اعلان کوي اې د نیکۍ غوښتونکي، د نیکۍ په لور متوجه سه او اې د بدۍ اراده کونکي د بدۍ څخه منع سه او الله جل جلاله (په دغه میاشت کي) ډیر خلک د دوږخ څخه آزادوي

النَّارِ وَذٰلِكَ كُلَّ لَيْلَةٍ. رواه الترمذي و ابن ماجة و رواه احمد عن رجل و قال الترمذي هذا حديث غريب.

او داسي هره شپه كيږي (يعني اعلان هره شپه كيږي) .، ترمذي ، ابن ماجه، احمد د يو سړي څخه روايت كړی دی ترمذي ويلي دي دا حديث غريب دئ .

تخريج: سنن الترمذي ٦٦/٣– ٦٧، رقم: ٦٨٢، وابن ماجه ٥٢٦/١، رقم: ١٦٤٢، و امام احمد في مسنده ٣١١/٤، والترمذي الموضع السابق.

تشريح: د روژې د مياشتي په شروع كيدو سره شيطانان بنديان كيږي تر څو هغوی روژه دار په مكر او فريب كي وانه چوي او د هغوی په زړونو كي وسوسې او د ناپاكو خيالاتو تخم ونه كري د دې تولو لوی ثبوت دادی چي د روژې په مياشت كي اكثر گناه كاران د گناهو څخه نيول سوي وي او د الله تعالی خوا ته متوجه وي البته داسي بد بخت هم وي چي په دې مباركي مياشت كي هم د گناه څخه نه منعه كيږي د دې وجه هغه اثرات وي كوم چي د روژې مخكي په عامو ورځو كي د شيطان غولولو په وجه د هغوی په فتنو كي راشكيل وي، يعني د هغوی ذهن او فكر او د هغوی عملي قوت د مخكي څخه د شيطان تر اثر لاندي وي، او د هغوی نفس عادي سوی وي ځكه داسي خلک د عادت په وجه د روژې په مياشت كي هم د گناه او معصيت څخه ځان نه سي ساتلای .

د الله تعالی خوا ته د متوجه كيدو مطلب دادی چي د الله تعالی بندگي د هغه د عبادت او د هغه د رضا په كارونو كي زيات د مصروفه كيدو كوښښ وكړل ځكه چي دا داسي وخت دی كه لږ نيک عمل هم په دې كي وكړه سي او د هغه ثواب به ورته حاصليږي او د معمولي درجې نيكۍ هم د سعادت او نيک بختي لوړي درجې ته رسوي .

همداسي د بدي څخه د منع كيدو مطلب دادی چي د گناه او معصيت لاره پريږدي د نيكۍ او سيده لار خپله كړي د خپلو زړو گناهونو توبه وكاږي او د الله تعالی خوا ته خپله توجه وكړي ځكه چي د قبوليت دعا او مغفرت دا غوره وخت دی .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

﴿١٨٦٥﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَتَاكُمْ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : پر تاسو راغلې ده

رَمَضَانُ شَهْرٌ مُبَارَكٌ فَرَضَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ تُفْتَحُ فِيهِ أَبْوَابُ السماء

د رمضان مبارکه میاشت د هغې روژې الله ﷻ پر تاسو فرض کړي دي، په دې میاشت کې د آسمان دروازې خلاصې سي

وَتُغْلَقُ فِيهِ أَبْوَابُ الْجَحِيمِ وَتُغَلُّ فِيهِ مردة الشَّيَاطِينُ لله فِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ

او د دوږخ دروازې وتړل سي او سرکښ شيطانانو ته توقونه واچول سي، په دې میاشت کې د الله تعالى يوه خاصه شپه ده چي غوره ده

مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ مَنْ حُرِمَ خَيْرَهَا قَدْ حُرِمَ . رواه احمد والنسائي .

تر زرو میاشتو، څوک چي ددې د خير څخه محروم سو نو هغه (د هر خير څخه) محروم سو . احمد او نسائي .

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\۲۳۰، والنسائي ۴\۱۲۹، رقم: ۲۱۰۵.

تشريح: ملا علي قاري رحمة الله عليه د دې حديث الفاظ (و تغل فيه مردة الشياطين)څخه دا مفهوم اخلي چي د روژې شريفې په مياشت کي يوازې هغه شيطانان بنديان کيږي کوم چي سرکشه او باغيان وي ګويا داسي هغه اشکال خپله رفع کيږي چي د اوس څخه مخکي د حديث په تشريح کي تير سوه په هغه صورت کي د هغه حديث پنځه الفاظ صفدت الشياطين و مردة...... عطف پر شيطان باندي (عطف د تفسيرو بيان) له امله دی .

ملا علي قاري رحمة الله عليه د دې قول وضاحت داسي کړی دی چي د دې مخکي د حديث په تشريح کي دې اشکال ته اشاره سوې ده چي د شيطانانو د بندولو سربېره هم چي کوم خلک په دې مبارکه مياشت کي په ګناه کي اخته کيږي د دې څه وجه ده؟ د دې يو جواب خو داورکړل سوی وو چي د دې وجه هغه اثرات وي کوم چي د روژې مخکي په عامو ورځو کي د شيطان د غولولو په وجه د هغوی په بدو خصلتو کي اخته کيږي، يو جواب يې دا کړی دی .

د دې اشکال دوهم جواب ملا علي قاري رحمة الله عليه د مفهوم په رڼاکي ورکړی دی چي په روژې کي په اصل کي هغه شيطانان بنديان کيږي کوم چي سرکش او باغيان وي نو کوچني او غټ شيطانان ازاد وي ځکه داسي خلک دوکه کوي چي د هغوی په وجه په روژې کي هم د ګناهونو څخه ځان نه سي ژغورلای .

خو د دې باب اول حديث څخه دا ثابته سوه چي مطلقا شيطانان بنديان کيږي ځکه د هر سرکشه شيطان څه تخصيص نسته نو د ملا علي قاري رحمة الله عليه دا جواب څه زيات موثر نه معلوميږي .

په دې اړه د مولانا شاه محمد اسحاق دهلوي رحمة الله علیه تقریر تر ټولو بهتر دی د هغه نه یوازي دا چې مسئله مذکوره کي څه اشکال نه پاته کیږي بلکه په دې باره کي نقل په ټولو حدیثونو کي تطبیق هم پیدا کیږي حضرت موصوف رحمة الله علیه فرمائي د سرکشو شیطانانو بندول څرنګه چې دا حدیث ښائي د مخصوص افراد نسبت سره دی مطلب دادی چې سرکش شیطانان خو د فاسقو خلکو د غولولو څخه منع کیږي داسي خلک په روژې کي ګناوي کمي کوي البته نور کوچني شیطانان هغوی دوکه کوي چې د هغه په وجه څه نا څه ګناه د هغوی څخه کیږي او مطلقا شیطانان د صلحاء او نیکو خلکو د غولولو څخه منع کیږي نو هغوی د کبیره ګناهونو څخه محفوظه کیږي که په شرعي تقاضا باندي د هغوی څخه څه ګناه وسي نو هغوی توبه استغفار کوي.

د ذکر سوي پورته اشکال یو دوهم جواب دادی چې څه ګناوي خو داسي وي چې د شیطانانو په غولولو سره کیږي او څه ګناوي داسي وي چې خپله د خپل نفس په تقاضا سره کیږي کومي ګناوي چې د شیطان په غولولو سره کیږي هغه ګناوي هم خلک په روژې کي کوي او کومي ګناوي چې د خپل نفس په تقاضا سره کیږي هغه په روژې کي هم کیږي.

(من حرم خیرها) کوم سړی چې د خیر څخه محرومه سي د دې مطلب دادی چې هغه ته په دې مقدسي میاشت کي د الله تعالی د عبادت لپاره د شپې بیداري توفیق نه ورکول کیږي که هغه لږ تر لږه د شپې په ابتدائي او اخري حصو کي بیداره وي او د الله تعالی بندګي کوي بیا هم هغه ته به د دې شپې د عبادت فضیلت حاصلیدی ځکه نقل دي چې کوم سړی چې لږ تر لږه د ماخستن او سهار لمونځ په جماعت سره وکړي نو هغه ته به هم د لیلة القدر د سعادتونو خپله حصه تر لاسه سي.

فقد حرم: یعني د هر شي څخه محروم سو، دا د مبالغې په توګه فرمایل سوي دي او د دې څخه مراد د پوره ثواب څخه محروم کېدل دي.

د روژې او قرآن کریم شفاعت

﴿۱۸۶۶﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ

د حضرت عبدالله بن عمرو رضی الله عنه څخه روایت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمایل:

اَلصِّيَامُ وَالْقُرْآنَ يَشْفَعَانِ لِلْعَبْدِ يَقُوْلُ الصِّيَامُ : أَيْ رَبِّ إِنِّيْ مَنَعْتُهُ

روژه او قرآن کريم به د بنده شفاعت کوي، روژه به وايي اې پروردګاره! ما دى منع کړى وو

الطَّعَامَ وَالشَّهَوَاتِ بِالنَّهَارِ فَشَفِّعْنِيْ فِيْهِ وَيَقُوْلُ الْقُرْآنُ مَنَعْتُهُ النَّوْمَ

د ورځي د خوراک او خواهشاتو څخه نو دده لپاره زما شفاعت قبول کړې، او قرآن کريم به وايي ما د خوب څخه منع کړى وو

بِاللَّيْلِ فَشَفِّعْنِيْ فِيْهِ فَيُشَفَّعَانِ". رواه البيهقي في شعب الإيمان

د شپې او دده په حق کي زما شفاعت قبول کړې نو د هغوى دواړو شفاعت به قبول کړل سي. بيهقي

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۲\۳۴۶، رقم: ۱۹۹۴.

تشريح: د قرآن کريم څخه مراد د قرآن کريم تلاوت دى، علامه طيبي رحمة الله عليه وايي چي د قرآن څخه تهجد، د قرآن کريم تلاوت، عبادت او داسي نور مراد دي، د روژې او قرآن کريم د دواړو د شفاعت ثمره به دا وي چي په روژې سره به ګناهونه ختم سي او د قرآن کريم په شفاعت سره به په درجو کي لوړوالى په برخه سي.

د شب قدر فضيلت

﴿۱۸۶۷﴾: وَعَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ قَالَ دَخَلَ رَمَضَانُ فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

د انس بن مالک رضي الله عنه څخه روايت دئ چي د رمضان مياشت پيل سوه نو رسول الله ﷺ وفرمايل:

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ هٰذَا الشَّهْرَ قَدْ حَضَرَكُمْ وَفِيْهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ مَنْ

دا مياشت پر تاسو راغلل او په دې کي يوه داسي شپه ده چي تر زرو مياشتو غوره ده څوک چي

حُرِمَهَا فَقَدْ حُرِمَ الْخَيْرَ كُلَّهُ وَلَا يُحْرَمُ خَيْرَهَا إِلَّا مَحْرُوْمٌ. رواه ابن ماجه

ددې شپې د خير څخه محروم سو نو هغه د ټولو خيرو څخه م.حروم سو او ددې شپې د نيکيو څخه يوازي بې نصيبه محروم کيږي. ابن ماجه

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\۵۲۶، رقم: ۱۶۴۴.

تشريح: ستاسو لپاره دا مياشت راغلې ده: د دې مطلب دادى چي د روژې مقدسه او بابرکته مياشت د دين او دنيا د سعادتونو او نېکبختيو څخه ډکه مياشت ده نو د دې راتلل غنيمت وګڼئ د ورځي روژه ونيسئ او د شپې د الله تعالى عبادت يعني تراويح او د قرآن کريم تلاوت

او په تهجد او داسي نورو عباداتو کي مصروف کيدل د دې مياشتي برکتونه او سعادتونه حاصل کړي او د حديث د اخري جملې مطلب دادی چي د ليلة القدر د سعادتونو څخه هغه سړی محروم کيدای سي چي د سعادت او خير په معامله کي بدنصيبه وي او د هغه د عبادت سره شوق نه وي.

د روژې د مياشتي برکتونه

﴿۱۸۶۸﴾: وعن سلمان الفارسي قال خطبنا رسول الله ﷺ في آخر يوم من

د سلمان فارسي رضی اللہ عنہ څخه روايت دئ چي په آخري ورځ رسول الله ﷺ موږ ته خطبه را کړه

شعبان فقال: " يا أيها الناس قد أظلكم شهر عظيم مبارك شهر فيه

د شعبان او وه يې فرمايل: اې خلکو! يوه لويه مياشت پر تاسو سايه غوړلې ده چي ډيره

ليلة خير من ألف شهر جعل الله تعالى صيامه فريضة وقيام ليله تطوعا

برکتناکه مياشت ده دا داسي مياشت ده چي په دې کي يوه شپه ده چي تر زرو مياشتو غوره ده، ددې مياشتي روژې الله تعالى فرض کړي دي او ددې مياشتي عبادت يې نفل ګرځولی دئ

من تقرب فيه بخصلة من الخير كان كمن أدى فريضة فيما سواه ومن

څوک چي په دې مياشت کي په نيکۍ سره د الله تعالى قرب و لټوي نو د هغه ثواب دومره دئ څومره چي د فرضو د رمضان د مياشتي پرته په نورو مياشتو کي دئ

أدى فريضة فيه كان كمن أدى سبعين فريضة فيما سواه وهو شهر الصبر

څوک چي په دې مياشت کي فرض لمونځ ادا کړي د هغې ثواب د رمضان د مياشتي پرته د نورو مياشتو د اويا فرضو برابر دئ، دا مياشت د صبر مياشت ده

والصبر ثوابه الجنة وشهر المواساة وشهر يزداد فيه رزق المؤمن من فطر

او د صبر ثواب جنت دئ دا مياشت د غمخوارۍ مياشت ده دا مياشت يوه داسي مياشت ده چي په دې کي د مؤمن رزق زياتيږي څوک چي

فيه صائما كان له مغفرة لذنوبه وعتق رقبته من النار وكان له مثل أجره

په دې میاشت کې د یوه روژه نیونکي د روژه ماتي بندوبست وکړي نو هغه د ګناهونو د بخښنې او د دوزخ د اور څخه د خلاصون سبب کیږي او هغه ته د روژه نیونکي د روژې برابر ثواب ورکول کیږي

من غير أن ينتقص من أجره شيء " قلنا : يا رسول الله ليس كلنا نجد ما

او په دې سره د روژه نیونکي ثواب هم نه کمیږي، موږ پوښتنه وکړه اې د الله رسوله ! زموږ سره دومره سامان نسته

نفطر به الصائم . فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " يعطي الله هذا

چې د روژه نیونکي روژه ماتی ورکړو ، رسول الله ﷺ وفرمایل : الله تعالى ورکوي دغه

الثواب من فطر صائما على مذقة لبن أو تمرة أو شربة من ماء ومن أشبع

ثواب هغه چا ته چې د شیدو یو غړپ یا په خرما سره یا د اوبو یوه غړپ سره د چا روژه ماتی وکړي څوک چې روژه نیونکي ته په ماړه نس ډوډۍ ورکړي

صائما سقاه الله من حوضي شربة لا يظمأ حتى يدخل الجنة وهو شهر أوله

الله تعالى به هغه زما په حوض داسي اوبه کړي چې بیا به هیڅکله نه تږی کیږي تر څو چې جنت ته ولاړ سي دا میاشت داسي میاشت ده چې په لومړی کي

رحمة وأوسطه مغفرة وآخره عتق من النار ومن خفف عن مملوكه فيه

رحمت دئ په منځ کي بخښنه او په پای کي د دوزخ څخه خلاصون دئ ، چا چي په دې میاشت کي د خپل روژه نیونکی غلام څخه لږ کار واخیستئ

غفر الله له وأعتقه من النار " . رواه البيهقي

او د هغه په کار کي یې کمي وکړل نو الله یې بخښي او د دوزخ څخه خلاصون ورکوي . بیهقي .

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۳\۳۰۵-۳۰۶،

تشريح: او د دې شپو قیام یې نفل ګرځولی دی د دې مطلب دادی چې د روژې په میاشت کي تراویح لمونځ او د دې ډول نور سنت موکده عبادتونو لپاره د شپې بیداري نفل ګرځولې ده،

كوم سړي چي د شپې بيداري وكړي او تراويح لمونځ وكړي هغه به په ډير غوره اجر او ثواب سره نازول كيږي او كوم سړي چي دا پريږدي هغه به نه يوازي د خير او شيگڼي د سعادتونو څخه محرومه سي بلكه د الله تعالى په عذاب كي به راچاپيره سي.

د دې جملې مطلب دادی چي تراويح لمونځ يې نفل گرځولی دی ځكه چي تراويح لمونځ خوسنت موكده دی او د دې لوی تاكيد دی د ابوداوړ باب (في شهادة الواحد على رؤية هلال رمضان) كي يو روايت نقل دی د هغه الفاظ دادي (فامر بلالا فنادى في الناس ان يقوموا وان يصوموا) يعني كله چي د روژې د مياشتي گواهي تيره سوه نو رسول الله ﷺ بلال رضی الله عنه ته د اعلان كولو حكم وكړ او هغه اعلان وكړ چي قيام دي وكړل سي يعني تراويح لمونځ دي وكړه سي او روژه دي ونيول سي .تر دې چي هغه به په جنت كي داخل سي ځكه يې وفرمايل چي دا خو معلومه ده چي په جنت كي د داخليدو وروسته د تندي څه وجود پاته نه پاته كيږي لكه چي د الله تعالى ارشاد دی :

انک لا تظما فيها	بې شكه تاسو به په جنت كي نه تږي كيږئ.

نو د رسول الله ﷺ د ارشاد مطلب به دا وي چي هغه سړی به د دې وروسته هيڅ كله تږی نه پاته كيږي.

د روژې لومړنۍ برخي يعني اولي لسيزي ته رحمت ويل سوی دی د دې مطلب دادی چي دا هغه زمانه وي كله چي د الله تعالى د رحمت عام نزول وي ظاهره ده كه د هغه رحمت نه وي نو بيا دي نه څوک روژه نيسي نه دي څوک تراويح كوي.

د خپل غلام او مينځي بار سپكول د دې مطلب دادی چي د روژې په مياشت كي روژه دار خپل خدمتگار او خپل د خادم سره ډير زيات د محبت او رحمت معامله كوي او د هغه په ټاكلي خدمت كي دي آسانتيا او رعايت كوي همداسي د عاهو ورځو په نسبت د روژې په حالت كي پر هغوی دي د خپل خدمت او نورو كارو بار نه اچوي.

په رمضان كي د بنديانو خلاصون

﴿۱۸۶۹﴾: وعن ابن عباس قال : كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا دخل شهر رمضان أطلق كل أسير وأعطى كل سائل . رواه البيهقي

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه روايت دئ چي كله به د روژې مياشت راغلل نو رسول الله ﷺ به بنديان ايله كړل او هر سوال كونكي ته به يې وركړه وركول . بيهقي

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۳\۳۱۱، رقم: ۳۶۲۹.

تشريح: د بنديانو څخه مراد هغه خلک هم دي چي د حقوق الله لپاره بنديان سوي وي او هغه خلک هم مراد ځيني اخستل کيږي چي د بندګانو د حقوقو د مطالباتو په خاطر بنديان کيږي کوم خلک چي د الله تعالى د حقوقو د خاطره بندي سي د هغوی د خلاصون څخه مراد به دا وي چي رسول الله ﷺ به داسي بنديان صاحب حقوق ته په ويلو سره ازادول يو احتمال دا هم دی چي رسول الله ﷺ به يوازي هغه بنديان پريښول چي خپله به د رسول الله ﷺ د حقوقو د خاطره بنديان کيده هسي خو جود او سخا د رسول الله ﷺ امتيازي وصف وو او رسول الله ﷺ به د روژي پرته په نورو ورځو کي هم د هر سوالګر سوال پوره کوی خو په روژه کي به د رسول الله ﷺ د جود او سخا څه بل کيفيت وو د حديث اخري الفاظ او د هر سوالګر مراد به يې پوره کوی د دې څخه به مراد دا وي چي رسول الله ﷺ به په روژي کي د خپل عادت او معمول څخه زياته ورکړه او سخاوت کوی.

د جنت ښکلا

﴿۱۸۷۰﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْجَنَّةَ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : جنت

تزخرف لرمضان من رأس الحول إلى حول قابل". قال: "فإذا كان أول

د کال د پيل څخه د کال تر پايه پوري د رمضان مياشتي لپاره ښکلی کيږي، رسول الله ﷺ وفرمايل: هر کله چي د روژي لومړی ورځ سي

يوم من رمضان هبت ريح تحت العرش من ورق الجنة على الحور العين

نو د عرش الهي لاندي د جنت د درختو د پاڼو څخه پر حور عين هوا چليږي،

فيقلن: يا رب اجعل لنا من عبادك أزواجا تقر بهم أعيننا وتقر أعينهم بنا". روى البيهقي الأحاديث الثلاثة في شعب الإيمان

نو حور عين وايي اې پروردګاره! خپل بندګان زموږ خاوندان جوړ کړې او د هغوی د صحبت او لذت څخه زموږ ستر کي يخي کړې او د هغوی ستر کي زموږ د صحبت او لذت څخه يخي کړې، بيهقي

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۳\۳۱۲، رقم: ۳۶۳۳.

تشريح: د کال د پیل څخه مراد د محرم اوله ورځ ده مګر دا هم ليري نه ده چي د جنت او روژې د اعتبار څخه د کال د شروع څخه د شوال لومړنی ورځ مراد وي حاصل دا چي د روژې او د روژې بركتونه يعني كثرت بخشش او مغفرت او د لوړو درجو د راتلو په خوشحالی کي جنت ټول کال سنګاريږي.

خپل بندګان زموږ خاوندان جوړ کړې، په دې کي د بندګانو څخه د الله تعالی هغه نیک او فرمانبرداره بندګان مراد دي چي د روژې په روځو کي روژه نيسي او په شپو کي په تراويح لمانځه کي مصروفه وي د رسول الله ﷺ ارشاد نقل دی چي کوم بنده د روژې په میاشت کي روژه نيسي نو د هغه د هري ورځي د روژې په بدله کي هغه ته يوه د غټو سترګو لرونکې حوره ورکول کيږي کوم چي د غميانو په خيمه کي قرار لري څرنګه چي د الله تعالی ارشاد دی: حور مقصورات في الخيام.

د روژه دار مغفرت

﴿۱۸۷۱﴾: وعن أبي هريرة قال عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال يغفر

د حضرت ابوهريرة ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: بخښنه کيږي

لأمته في آخر ليلة في رمضان قيل يا رسول الله أهي ليلة القدر؟ قال لا

د روژې په آخري شپه د محمد ﷺ د امت لپاره، پوښتنه وسول چي اې د الله رسوله! ايا هغه شب قدر ده؟ رسول الله ﷺ وفرمايل: نه،

ولكن العامل إنما يوفى أجره إذا قضى عمله. رواه أحمد

مګر کارکونکي (روژه نيونکي) ته چي هغه خپل کار پوره کړي نو د هغه کار پوره اجرت ورکول کيږي احمد.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\۲۹۲.

تشريح: د رسول الله ﷺ د جواب مطلب دا دی چي د مغفرت دا سعادت د ليلة القدر په وجه نه ورکول کيږي بلکه د هغه عظيمي فريضې د تکميل په وجه حاصليږي چي د هغه دا ادائيګي حکم الله خپلو بندګانو ته ورکړی دی او هغه روژه نيول دي د روايت الفاظ (يغفر لامته) د

رسول الله ﷺ د ارشاد څخه دى بلكه دا د ابو هريره ﷺ خپل الفاظ دي چي د هغه په ذريعه هغه د رسول الله ﷺ د الفاظو مبارکو مفهوم ادا کړی دی او بعينه د رسول الله ﷺ الفاظ يې نه دي نقل کړي چي هغه دادي (يغفر لامتي).

========

بَابُ رُؤْيَةِ الْهِلَالِ

د مياشتي ليدلو بيان

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د رمضان او شعبان د مياشتي ليدل

﴿۱۸۷۲﴾: عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَصُومُوا

د حضرت ابن عمر ﷺ څخه روايت دئ چي رسول اللهﷺوفرمايل : روژه مه نيسئ

حَتَّى تَرَوُا الْهِلَالَ وَلَا تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدُرُوا لَهُ. و في

تر څو چي د روژي مياشت ونه وينئ او روژه مه ماتوئ تر څو چي د اختر مياشت ونه وينئ، كه ستاسو په مخکي وريځ وي او مياشت ښکنده نه سي نو اندازه وکړئ، او په

رواية قَالَ الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ لَيْلَةً فلا تصوموا حتى تروه فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فاكملوا العدة ثلثين. متفق عليه.

يوه روايت کي دا الفاظ دي چي مياشت کله د يو کم ديرش شپو وي تاسو تر هغه وخته پوري روژه مه نيسئ تر څو پوري چي مياشت ونه وينئ كه ستاسو په مخکي وريځ وي نو پوره ديرش ورځي شمېرل کيږي. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۱۹\۴، رقم: ۱۹۰۶، ومسلم ۷۵۹\۲، رقم: ۲-۱۰۸۰.

تشريح: مطلب دادی چي تر څو پوري مياشت ونه ويني يا د باور وړ شهادت او د باور وړ ذرائع سره تر څو پوري چي مياشت ليدل ثابت نسي مه روژه نيسی او مه روژه په ختمولو سره اختر کوی.

مياشت كله د يو كم ديرشو شپو هم وي په اصل كي د دې خبري ترغيب وركول مقصود دى چي پر ديرشمه شپه يعني پر يو كم ديرش تاريخ دي مياشت وګوري علماء ليكي چي د شعبان پر يو كم ديرشم پر خلكو واجب كفايه دى چي د روژې د مياشتي د ليدو كوښښ وكړي .

﴿۱۸۷۳﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ صُوْمُوا لِرُؤْيَتِهٖ وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَتِهٖ فَاِنْ غُبِّيَ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا عِدَّةَ شَعْبَانَ ثَلَاثِيْنَ . متفق عليه .

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د مياشت ليدو سره روژه نيسئ او د مياشت لېدو سره يې ماتوئ، او كه وريځ وي نود شعبان ديرش ورځي پوره كړئ . بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۱۹، رقم: ۱۹۰۹، ومسلم ۲\۷۶۲، رقم: ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰-۱۰۸۱.

د مياشتي ليدنه

﴿۱۸۷۴﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّا اُمَّةٌ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : موږ

اُمِّيَّةٌ لَا نَكْتُبُ وَلَا نَحْسُبُ الشَّهْرُ هٰكَذَا وَهٰكَذَا و عقد الابهام في الثالثة

يو امي (بې تعليمه) قوم يو، ليكل، لوستل، حساب او كتاب نه پيژنو، مياشت دومره او دومره وي يعني دوه واره يې ګوتي خلاصي كړې او په دريم واريې

ثم قال الشَّهْرُ هٰكَذَا وَهٰكَذَا يَعْنِي تمام الثلاثين يعني مَرَّةً تِسْعَةً وَعِشْرِيْنَ وَمَرَّةً ثَلَاثِيْنَ . متفق عليه

بته ګوته بنده كړه، ددې دا مطلب سو چي مياشت د نهه ويشتو ورځو هم وي، او بيا يې وفرمايل : مياشت داسي، داسي او داسي وي . يعني درې واره يې ګوتي خلاصي ولرلې، ددې مطلب دا سو چي كله پوره ديرش ورځي مياشت وي او كله نهه ويشت ورځي، بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۲۶، رقم: ۱۹۱۳، ومسلم ۲\۷۶۱، رقم: ۱۵-۱۰۸۰.

تشريح: اهل عرب ته امي ځكه ويل كيږي چي هغوى به څنګه د مور د نس څخه پيدا سوه

همداسي به اوسيده ليک او لوست يې نه کوي خو رسول الله ﷺ دا اکثر د اعتبار څخه فرمايلي دي که څه هم په عربو کي تعليم عام نه وو او اکثريت يې اميان وه، خو بيا هم څه نا څه خلک د علم څخه برخمن وه ، د دې جملې څخه د رسول الله ﷺ مراد دا وو چي اهل عرب حساب کتاب بنه نه سو کولاى .

په هر حال د حديث معنى داده چي د نجوم ګرو په قاعدو باندي عمل کول زموږ طريقه نه ده او نه د نجوم قواعد او حساب څخه ځرنګه چي په جنتري کي ليکلي دي د مياشت ثبوت د باور وړ کيداى سي بلکه په دې باره کي زموږ علم يوازي د مياشتي په ليدو سره متعلق دي که مياشت وليده سي يا د مياشت ليدل د شرعي قواعد لاندي ثابت سي نو روژه مشروع کيږي يا د دې اختتام کيږي د دې خبري په اخر کي وضاحت وکړه سو چي په ځينو مياشتو کي مياشت پر نهه ويشت تاريخ پوره کيږي او په ځينو مياشتو کي پر ديرش تاريخ پوره کيږي .

د روايت د اخري عبارت دواړي جملې يعني (تمام الثلثين يعني مرة تسعا ....الخ) د راوي الفاظ دي په اولي جملې سره خو راوي د رسول الله ﷺ اخري ارشاد بيان کړى دى او د دوهمي جملې په ذريعه يې د دواړو شيانو وضاحت کړى دى .

د روژې او ذي الحجې مياشتي

﴿۱۸۷۵﴾: وَعَنْ اَبِيْ بَكْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهْرَانِ لَا يَنْقُصَانِ شَهْرَا عِيدٍ رَمَضَانُ وَذُو الْحَجَّةِ. متفق عليه .

د حضرت ابوبکرة ﷛ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : دوې مياشتي نه کميږي يعني د رمضان او ذي الحجې مياشتي . بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۲۴، رقم: ۱۹۱۲، ومسلم ۲\۷۶۶، رقم: ۳۱-۱۰۸۹.

تشريح: روژې ته اختر په دې اعتبار سره فرمايل سوى دى چي دا اختر ته نژدې وي په هر حال د حديث مطلب خو يا دادى چي په يوه کال کي د روژې مياشت او او ذى الحجه دواړي مياشتي ناقص يعني د نهه ويشتو ورځو وي يا د دې معنى داده چي د رسول الله ﷺ په زمانه مبارکه کي به دا دواړي مياشتي کمي نه وې .

يا د دې ارشاد مطلب به دا وي چي دا دواړي مياشتي به د حکم او ثواب د اعتبار څخه ناقصي نه وي که څه هم په دې کي يوه د نهه ويشتو ورځو او دوهمه د ديرشو يا دواړه د نهه

ويشتو ورځو وي خو ثواب پوره د ديرشو ورځو حاصليږي .

د شعبان اخري روژې نسته

﴿۱۸۷۶﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابوهريرة ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

لَا يَتَقَدَّمَنَّ أَحَدُكُمْ رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ رَجُلٌ كَانَ

په تاسو كي دي هيڅوک تر روژې مخكي يوه يا دوې ورځي روژه نه نيسي ، مګر نه هغه څوک

يَصُومُ صَوْمَهُ فَلْيَصُمْ ذٰلِكَ الْيَوْمَ . متفق عليه

چي د روژې نيولو عادت يې وي نو هغه دغه ورځو روژې نيولای سي . بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۲۸، رقم: ۱۹۱۴، ومسلم۲\۷۶۲، رقم: ۲۱- ۱۰۸۲.

تشريح: د حديث د اخري جز مطلب دادی چي دا منعه د هغه سړي په حق كي نه ده چي په دې ورځو كي د روژې نيولو عادي وي مثلا يو سړی د چارشنبې يا پنجشنبې په ورځ د نفلي روژې نيولو عادي وي او اتفاقا د شعبان نهه ويشت يا ديرش تاريخ هم په هغه ورځ سي نو د هغه لپاره په هغه ورځ روژه نيول ممنوع نه ده هغه دي يې ونيسي هو كوم سړی چي په دې ورځو كي د روژې نيولو عادي نه وي هغه دي ونيسي خو دومره خيال ساتل پكار دي چي دا منعه د نهي تنزيهي په توګه ده .

علماء فرمائي د روژې څخه يوه ورځ يا دوې روځي مخكي د روژې نيولو ممانعت ځكه دی چي د نفل او فرض دواړو روژو اختلاط ونسي او په اهل كتاب سره مشابهت نه وي ځكه چي هغوی به د فرض روژو سره نوري روژې هم يوځای كولې د مظهر رحمة الله عليه قول دی د شعبان په اخري ورځو كي روژه يوه ورځ يا دوې ورځي مخكي نيول مكروه دي .

مولانا اسحاق رحمة الله عليه فرمائي دلته چي د كومو روژو څخه منع كول كيږي هغه د يوم الشک روژه نه ده بلكه مطلقا د شعبان په اخري ورځو كي د روژې څخه يوه يا دوې ورځي مخكي د روژې نيولو ممانعت دی البته كوم سړی چي په دې ورځو كي د روژې نيولو عادي وي هغه د دې ممانعت څخه مستثنی دی .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د شعبان د نيمايي څخه روژه نسته

﴿۱۸۷۷﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا انْتَصَفَ شَعْبَانُ فَلَا تَصُومُوا. رواه ابوداؤد والترمذي وابن ماجة والدارمي

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: هر کله چي د شعبان نيمه مياشت تيره سي نو روژه مه نيسئ. ابوداؤد، ترمذي، ابن ماجه او دارمي.

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\ ۷۵۱، رقم: ۲۲۳۷، والترمذي ۳\ ۱۱۵، رقم: ۷۳۸، وابن ماجه ۱\ ۵۲۸، رقم: ۶۵۱، والدرامي ۲\ ۲۹، رقم: ۱۷۴۰.

تشريح: مطلب دادی چي د شعبان په اخري نصف حصه مياشت کي قضاء يا څه واجب روژې څخه پرته نوري روژې دي نه نيسي خو دا ممانعت د نهي تنزيهي په توګه دی او د دې تعلق د امت د اساني په وجه دی يعني رسول الله ﷺ د روژې بالکل په نژدې ورځو کي د روژې نيولو څخه ځکه منع فرمايلې ده چي د دې روژو په وجه خلکو ته ضعف او نا تواني ورپيښه نسي چي د هغه په وجه د روژې د مياشتي روژې پر سختي سي.

د قاضي رحمة الله عليه قول دی د دې ممانعت تعلق د هغه سړي سره دی چي هغه ته پرله پسې د روژو نيولو طاقت نه وي نو د هغه لپاره دي په دې ورځو کي روژې نه نيول مستحب دي ځرنګه چي هغه خلکو ته چي قوت برداشت نه لري د عرفې په ورځ روژه نه نيول مستحب دي چي هغه د روژې ناقابل برداشت مشقت څخه د ساتلو په هغه ورځ ذکر او په دعا کي مصروفه سي هو په کومو خلکو کي چي قوت برداشت وي د هغوی لپاره د شعبان په اخري نيمه مياشت کي روژې نيول منعه نه دي ځکه چي د رسول الله ﷺ په اړه ثابت دي چي د شعبان پوره مياشت به يې روژې نيولې.

د شعبان ورځي يادوئ

﴿۱۸۷۸﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْصُوا هِلَالَ شَعْبَانَ لِرَمَضَانَ. رواه الترمذي

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د روژي لپاره د شعبان مياشت شميرئ . (يعني د رمضان د مياشتي د څرگندېدو لپاره) ترمذي

تخريج: سنن الترمذي ۳\۷۱، رقم: ۶۸۷.

تشريح: مطلب دادی چي د شعبان د مياشتي ورځي شميرئ او ياد يې ساتئ چي د روژې د راتگ خبر درته وسي .

د شعبان د مياشتي روژې

(۱۸۷۹): وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَصُومُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ إِلَّا شَعْبَانَ وَرَمَضَانَ . رواه ابوداؤد والترمذي والنسائي و ابن ماجة

د حضرت ام سلمة (رض) څخه روايت دئ چي ما د رسول الله ﷺ څخه پرته د شعبان او رمضان پرله پسي دوې مياشتي روژې نيول د بل چا نه دي ليدلي ، ددې دواړو مياشتو پرله پسي روژې به رسول الله ﷺ نيولې . ابو داؤد ، ترمذي، نسائي او ابن ماجه .

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\ ۷۵۰، رقم: ۲۳۳۶، والترمذي ۳\ ۱۱۳، رقم: ۷۳۶، والنسائي ۴\ ۱۵۰، رقم: ۲۱۷۴، وابن ماجه ۱\ ۵۲۸، رقم: ۱۶۴۸.

تشريح: يعني رسول الله ﷺ چي به څرنگه د روژې په پوره مياشت كي روژې نيولې همداسي به يې د شعبان په پوره مياشت كي هم روژې نيولې د دې حديث مفصل وضاحت به انشاء الله په (باب صيام التطوع) كي ذكر سي .

شكمنه روژه نسته

(۱۸۸۰): وَعَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ قَالَ مَنْ صَامَ الْيَوْمَ الَّذِيْ يشكُ فِيْه فَقَدْ عَصَى أَبَا الْقَاسِمِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . رواه ابوداؤد والترمذي والنسائي وابن ماجة

د حضرت عمار بن ياسر رضي الله عنه څخه روايت دئ چا چي په شك منه ورځ روژه ونيول نو هغه د ابو القاسم ﷺ نافرماني وكړه . ابو داؤد ، ترمذي ، نسائي او ابن ماجه .

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\ ۷۴۹، رقم: ۲۳۳۴، والترمذي ۳\ ۷۰، رقم: ۶۸۶، والنسائي ۴\ ۱۵۳، رقم: ۲۱۸۷، وابن ماجه ۱\ ۵۲۷، رقم: ۱۶۴۵، والدارمي ۲\ ۵، رقم: ۱۶۸۲.

تشريح: د شعبان په ديرشمه شپه يعني پر يو كم ديرش تاريخ كه د وريځي او گرد په وجه

میاشت ونه لیده سي خو یو سړي د میاشت لیدو شاهدي ورکړي او د هغه شاهدي قبول نه کړه سو همداسي دوو فاسقانو خلکو د میاشت لیدو ګواهي ورکړه او د هغوی ګواهي قبوله نه کړه سوه د هغه په سهار چي کومه ورځ سي یعني دیرشم تاریخ نو هغه ته به (یوم الشک) ویل کیږي ځکه چي د هغه ورځ په باره کي دا هم احتمال کیدای سي چي روژې شروع سوي وي او دا هم احتمال کیږي چي روژه شروع سوې نه یي نو د دې غیر یقیني صورت په وجه دې ته د شک ورځ ویل کیږي هو که پر نهه ویشت تاریخ وریځ یا ګرد نه وي او څوک میاشت نه ویني نو دیرشم تاریخ ته به (یوم الشک) نه وایو.

په دې حدیث کي د دې ورځي په باره کي فرمایل سوي دي چي په یوم الشک کي د روژې یا د څه واجب نیت سره روژه نیول مکروه ده البته په دې ورځ د نفل روژو نیولو په باره کي څه تفصیل دی که یو سړی د شعبان د اول تاریخ څخه روژه ونیسي یا پر دیرشم تاریخ اتفاقا هغه ورځ سي چي په هغه کي یو سړی د روژې نیولو عادي وي چي د هغه وضاحت مخکي سوی دی نو د هغه لپاره په هغه ورځ روژه نیول به افضل وي.

همداسي په یوم الشک کي روژه نیول د هغه سړي لپاره هم افضل دی چي د شعبان په اخري درو ورځو کي روژه ونیسي او که دا صورت نه وي نو بیا د یوم الشک مسئله داده چي خاص دي په هغه ورځ د نفل په نیت سره روژه ونیسي او عوام دي تر غرمې پوري د خوراک او څښاک بغیر انتظار وکړي او که میاشت څه قابل قبول شهادت رانسي نو د غرمې وروسته دي روژه مات وکړي.

د ابن عمر او نور صحابه کرامو ﷺ دا معمول نقل کیږي چي دې حضراتو به د شعبان پر نهه ویشت تاریخ میاشت پیدا کوله که میاشت به یې ولیده یا د د باور وړ شهادت په ذریعه به د میاشت لیدو ثبوت وسو نو په راتلونکي ورځ به یې روژه نیوله کنې په بل صورت کي وریځ او وُ ګرځ او داسي نورو څخه د مطلع (د سپوږمۍ د راختلو ځای) صاف کیدو په صورت کي به یې روژه نه نیوله هو که مطلع به صاف نه وه نو روژه به یې نیوله او علماء فرمائي چي په دې صورت کي به د هغوی دا روژه نفل وه.

د خواص څخه مراد هغه خلک دي چي د شک په ورځ د روژې نیت کول پیژني او کوم خلک چي د دې ورځي نیت کول نه پیژني هغوی ته عوام ویل کیږي په دې ورځ د روژې نیت دا دی چي کوم سړی په هغه ورځ چي په هغه کي د روژې په باره کي شک واقع کیږي د روژې نیولو عادي نه وي هغه دي دا نیت وکړي چي زه نن ورځ د نفل روژې نیت کوم او د هغه په زړه کي دا خیال

پيدا نسي كه نن د روژې ورځ وي نو دا روژه د روژې هم ده همداسي نيت كول مكروه دي كه سبا ته د روژې ورځ وي نو دا روژه به د روژې په مياشت كي حساب وي او كه د روژې ورځ نه وي نو په نفل يا څه بل واجب كي به حساب وي خو كه چا داسي نيت وكی او په هغه ورځ روژه كيدل ثابته سوه نو هغه ورځ به د روژې مياشت كي حسابيږي د دې پر خلاف كه يو سړی په دې نيت سره روژه ونيسي كه نن د روژې ورځ وي نو زما به هم روژه وي او كه د روژې ورځ نه وي تو زما به هم روژه نه وي نو همداسي نه به نفل روژه وي نه به فرضي د روژې روژه وي كه څه هم په هغه ورځ د روژې د مياشتي روژه سي.

په شاهدي سره د روژې پيل كول

﴿۱۸۸۱﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابن عباس ﷺ څخه روايت دئ چي يو صحرائي رسول اللهﷺ ته راغلی

فَقَالَ إِنِّي رَأَيْتُ الْهِلَالَ يَعْنِي هِلَالَ رَمَضَان فَقَالَ أَتَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ

او عرض يې وكړ چي ما مياشت ليدلې ده، (يعني د روژې مياشت)، رسول اللهﷺ پوښتنه وكړه ايا ته د دې خبري شاهدي وركوې چي د الله ﷻ څخه پرته بل د عبادت وړ نسته،

قَالَ أَتَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ قَالَ نَعَمْ قَالَ يَا بِلَالُ أَذِّنْ فِي النَّاسِ أَنْ

هغه وويل هو، بيا رسول اللهﷺ پوښتنه وكړه ايا ته د دې خبري اقرار كوې چي محمد ﷺ د الله ﷻ رسول دئ، هغه وويل: هو، د دې وروسته رسول اللهﷺ بلال ته وفرمايل: خلك خبر كړه چي

يَصُومُوا غَدًا. رواه ابوداؤد والترمذي والنسائي وابن ماجة والدارمي.

د سبا څخه روژه ونيسي. ابوداؤد، ترمذي، نسائي، ابن ماجه او دارمي.

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\ ۷۵۴، رقم: ۲۳۴۰. والترمذي ۳\ ۷۴، رقم: ۶۹۱، والنسائي ۴\ ۱۳۱، رقم: ۲۱۱۱، وابن ماجه ۱\ ۵۲۹، رقم: ۱۶۵۲، والدارمي ۲\ ۹، رقم: ۱۶۹۲.

تشريح: دا حديث په دې خبري دلالت كوي چي كوم (مستور الحال) وي يعني د هغه فاسق كيدل معلوم نه وي نو د روژې د مياشت په باره كي د هغه شهادت به د باور وړ او د قبليدو قابل وي او بل دا چي د روژې د مياشتي شاهدي په وركولو سره د لفظ شهادت استعمال شرط نه دی.

د دې حدیث څخه دا خبره هم معلومه سوه چې د روژې د میاشتي په شهادت کي یوازي د یوه سړي ګواهي قبلیدای سي په حنفي مذهب کي صحیح مسئله داده چې د روژې د میاشتي لیدل د یو عادل او مستور الحال سړي د شهادت څخه ثابتیږي او دا چي د روژې د میاشتي په شهادت کي د لفظ شهادت استعمال شرط نه دی خو د یوه سړي ګواهي به په هغه صورت کي د اعتبار وړ وي کله چې لمر خاته وریځ او ګرځ و دوړي وي که د اختر میاشت د شپې وریځ او ګرځ وي نو بیا د دوو خلکو یا یوه سړي او د دوو عادلانو آزادو ښځو شهادت به د اعتبار وړ وي او دا چي په دې وخت کي به د لفظ شهادت استعمال هم شرط وي بیا د موقع لاندي د شهادت صورت هم بدلیږي که لمر خاته صاف وي نو د ډېرو کسانو شاهدي به ضروري وي.

﴿۱۸۸۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ تَرَاءَى النَّاسُ الْهِلَالَ فَأَخْبَرْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنِّيْ رَاَيْتُهُ فَصَامَ وَاَمَرَ النَّاسَ بِصِيَامِهِ. رواه ابوداؤد والدارمي

د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دئ چي خلک د میاشتي لیدو لپاره یو ځای سول، ما رسول الله ﷺ خبر کړ چي ما میاشت لیدلې ده نو رسول الله ﷺ روژه ونیول او خلکو ته یې د روژې نیولو حکم ورکړ. ابوداؤد، دارمي

تخریج: سنن ابي داؤد ۲\۷۵۶، رقم: ۲۳۴۲. والدارمي ۲\۹، رقم: ۱۶۹۲.

د لغاتو حل: صحیح التراءي هو ان یري القوم بعضهم بعضا.-

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دریم فصل)

د رسول الله ﷺ عادت

﴿۱۸۸۳﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَحَفَّظُ

د حضرت عائشي (رض) څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ به په پاملرني سره شمیرلې

مِنْ شَعْبَانَ مَا لَا يَتَحَفَّظُ مِنْ غَيْرِهِ ثُمَّ يَصُوْمُ لِرُؤْيَةِ رَمَضَانَ فَإِنْ غُمَّ عَلَيْهِ عَدَّ ثَلَاثِيْنَ يَوْمًا ثُمَّ صَامَ. رواه ابوداؤد.

د شعبان ورځي دومره چي د بلي میاشتي شمیر به یې دومره پروا نه کول، بیا د رمضان د

میاشتي په لیدو سره به رسول الله ﷺ روژه نیول ، که وریځ به وه او د یوکم دیرشو میاشت به ځرګنده نه سوه نو رسول الله ﷺ به پوره دیرش ورځي روژې نیولې . ابوداؤد .

تخریج: سنن ابي داؤد ۲\ ۷۴۴، رقم: ۲۳۲۵.

د لغاتو حل: یتحفظ: یتکلف في عد ایام شعبان لمحافظة صوم رمضان. د شعبان د ورځو په ټېنګه شمېرل.

تشریح: د رسول الله ﷺ معمول وو چي د شعبان میاشت ته به یې خاصه توجه کوله او د هغي ورځي به یې په ډېر احتیاط سره شمېرلې چي د روژې د میاشت په باره کي څه تردد پیدا نسي د شعبان پرته بلي میاشتي ته به یې دومره توجه نه فرمایله ځکه چي په بلي میاشتي سره چي شرعي امر سره سم کوم امر نه وو البته د حج میاشت به داسي وه چي د هغه سره یوه شرعي فریضه سمه وه نو هغه نادر ده چي نه خو د هغه تعلق د هر سړي سره دی او نه هر کال فرض دی .

د میاشتي په لیدو سره روژه

﴿۱۸۸۴﴾: وَ عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ قَالَ خَرَجْنَا لِلْعُمْرَةِ فَلَمَّا نَزَلْنَا بِبَطْنِ نَخْلَةَ

د ابو البختري رحمه الله څخه روایت دئ چي موږ د عمري لپاره ولاړو کله چي په نخله کي تم سوو

تَرَاءَيْنَا الْهِلَالَ فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ هُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ هُوَ ابْنُ

نو خلک د میاشتي لیدو لپاره یو ځای سوي وه ، ځیني خلکو (د میاشتي په لیدو سره) وویل دا د دریمي شپې میاشت ده ، او ځینیو وویل

لَيْلَتَيْنِ قَالَ فَلَقِينَا ابْنَ عَبَّاسٍ فَقُلْنَا إِنَّا رَأَيْنَا الْهِلَالَ فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ هُوَ

د دویمي شپې ده ، بیا چي موږ د ابن عباس رضي الله عنهما سره یو ځای سوو نو موږ هغه ته وویل چي موږ میاشت ولیدل ځینو ویل چي

ابْنُ ثَلَاثٍ وَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ هُوَ ابْنُ لَيْلَتَيْنِ فَقَالَ أَيَّ لَيْلَةٍ رَأَيْتُمُوهُ فَقُلْنَا

د درو شپو ده او ځینو ویل د دویمي شپې ده ، ابن عباس رضي الله عنهما پوښتنه وکړه: تاسو په کومه شپه میاشت لیدلې ده موږ ورته وویل

لَيْلَةَ كَذَا وَكَذَا فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَدَّهُ لِلرُّؤْيَةِ فَهُوَ

په فلانۍ شپه نو ابن عباس رضي الله عنهما وویل: رسول الله ﷺ د رمضان وخت پر یوه میاشت لیدو

موقوف کړئ دئ

لِلَيْلَةٍ رَأَيْتُمُوهُ ، و في رواية عَنْهُ قَالَ أَهْلَلْنَا رَمَضَانَ وَنَحْنُ بِذَاتِ عِرْقٍ

نو په کومه شپه چي تاسو میاشت لیدلې ده د هغه وخت څخه شمیرل کیږي، په یوه روایت کي د ابو البختري څخه نقل دئ چي موږ په عرق نامي ځای کي میاشت ولیدل

فَأَرْسَلْنَا رَجُلًا إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَسْأَلُهُ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ

او یو سړی مو د ابن عباس رضی الله عنهما په خدمت کي د تصدیق لپاره ولیږئ ابن عباس رضی الله عنهما وویل:

رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللهَ قَدْ أَمَدَّهُ

رسول الله ﷺ فرمایلي دي چي الله تعالی د روژې وخت پر میاشت لیدلو موقوف کړئ دئ

لِرُؤْيَتِهِ فَإِنْ أُغْمِيَ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ. رواه مسلم .

که پر آسمان وریځ وي نو د ورځو شمیر پوره کړئ. مسلم.

تخریج: صحیح مسلم: ۲\۷۶۵، رقم: ۲۹- ۱۰۸۸.

تشریح: مطلب دا چي د روژې دار و مدار د میاشتي پر لیدو باندي دی د میاشتي د لوی کیدو اعتبار نسته بلکه نقل دي چي د سپوږمی په شپه کي د میاشت لوی کیدل د قیامت د نژدې کېدو علامات دي دلته چي کوم روایتونه نقل کړه سوي دي هغه که څه هم په ظاهره مخالف معلومیږي خو په حقیقت کي د دې احتمال لاندي په هغه کي څه اختلاف نسته چي د دې خلکو په ذات عرق کي په جمع کیدو سره میاشت لیدلې وه بیا په هغوی کي د اختلاف پیدا کیدو په صورت کي یو سړی د ابن عباس رضی الله عنهما په خدمت کي واستول سو هغه هغه وخت د رسول الله ﷺ ارشاد نقل کړ بیا چي دا ټول خلک بطن نخله ته ورسیده نو په دې باره کي د ابن عباس رضی الله عنهما څخه بالمشافه پوښتنه وسوه نو هغه د رسول الله ﷺ د ارشاد په رڼا کي دا پورته جواب ورکړ د میاشت لیدو په باره کي څه مسئلې په ذهنو کي وساتئ:

که د شعبان په دیرشم تاریخ د ورځي د زوال مخکي یا د زوال وروسته میاشت ولیده سي نو هغه به د راتلونکي شپې میاشت وګڼل سي نو په هغه ورځ نه خو د روژې د شروع حکم ورکول کیږي او نه به د هغي ورځي د روژو نیولو لپاره ویل کیږي همدا سي که د روژې په دیرشم

تاريخ مياشت وليده سي نو نه به په هغه ورځ روژه ماتول کيږي او نه به هغه ورځ د اختر ورځ ګرځول کيږي د شعبان ديرشمه شپه يعني پر نهه ويشتم تاريخ مياشت پيداکول واجب على الکفايه دي که په يوځای کي د مياشتي ليدل ثابت سي نو د ټولو ځايونو پر خلکو به د راتلونکي ورځ روژه نيول واجب وي په دې اړه به دا اختلاف د مطالع اعتبار څخه وي مثلاً که په دهلي کي د جمعې په شپه مياشت وليدل سي او په نورو ښارونو کي د هفتې په شپه مياشت وليده سي نو د هفتې په شپه کي د مياشت ليدو اعتبار به نه وي بلکه په ټولو ښارونو کي ليدل به معتبر وي او په ټولو ځايونو کي د جمعې د ورځي روژه نيول به لازم وي د امام اعظم ابوحنيفه رحمة الله عليه ظاهري روايت دادی او د حنفيه جمهور علماء پر دې باور او اعتمادی دی چي د امام شافعي رحمة الله عليه او امام احمد رحمة الله عليه په مذهب کي د اختلاف مطالع اعتبار دی د دې حضراتو په نزد د يوه ښار والا مياشت ليدل د نورو ښارو والا لپاره کافي نه دی.

کوم سړي چي د روژې مياشت ليدلې وي او د هغه شهادت او خبر په څه وجه قابل قبول نه وي نو خپله هغه ته د خپل روايت سره سم روژه نيول پکار ده که هغه خپله هم روژه ونيسي نو پر هغه باندي قضاء لازميږي.

==========

بَابُ فِي مسائل متفرقة من كتاب الصوم

د روژې د متفرقو مسئلو بيان

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د پېشلمي برکت

﴿۱۸۸۵﴾: عَنْ اَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَةً. متفق عليه

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: پيشلمی کوئ ځکه چي په پيشلمي کي برکت وي. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۴\۱۳۹، رقم: ۱۹۲۳، ومسلم ۲\۷۷۰، رقم: ۴۵-۱۰۹۵.

تشريح: مطلب دادی چي د روژې نيولو لپاره د پيښلمي پر وخت څه نا څه خوړل پکار دي او

په یوه روایت کي نقل دي چي پیښلمی خوری که څه هم هغه د یوه سک اوبو په شکل کي وي دا حکم د وجوب په توګه نه دی بلکه د استحباب په توګه دی.

(سحر) د شپې اخري حصې ته وائي سحور د سین په زور سره اسم دی یعني سحور د سهار ډوډی ته وائي او د سین په پیښ سره مصدر دی چي د هغه معنی ده د سهار د وخت ډوډی دلته په دې روایت کي دا لفظ سحور اسم نقل کړه سوی دی د محدیثینو په نزد په محفوظ روایت کي دا لفظ داسي دی البته ځیني حضرات وائي چي بهتر او مناسب مصدر دی ځکه چي د حدیث د مفهوم لاندي د برکت تعلق د فعل یعني د سهار د وخت د ډوډی سره دی نه چي د دې تعلق د اسم سره یعني د طعام سره دی.

د برکت څخه مراد دادی چي پیښلمی خوړل په اصل کي په سنت نبوي باندي عمل کول دي ځکه د دې په وجه نه یوازي دا چي لوی ثواب حاصلیږي بلکه د روژې نیولو قوت هم راځي.

د مسلمانانو د روژو فرق

﴿۱۸۸۶﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصْلُ مَا بَيْنَ صِيَامِنَا وَصِيَامِ أَهْلِ الْكِتَابِ أَكْلَةُ السَّحَرِ. رواه مسلم

د حضرت عمرو بن العاص رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: زموږ او د اهل کتاب په روژو کي د پیشلمي کولو فرق دئ. مسلم

تخریج: صحیح مسلم ۷۷۰/۲، رقم: ۴۶-۱۰۹۶.

تشریح: د اهل کتاب په نزد په شپې کي د بیده کیدو وروسته خوراک حرام وو همداسي د مسلمانانو په نزد هم د اسلام په شروع کي دا حکم وو خو وروسته مباح سو نود پیشلمی په کولو سره د اهل کتاب مخالفت لازمیږي چي د دې عظیم نعمت د شکر ګزاري یوه ذریعه ده.

په روژې ماتولو کي تلوار

﴿۱۸۸۷﴾: وَعَنْ سَهْلٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ. متفق علیه

د حضرت سهل رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: تر څو چي خلک په روژه ماتي کي تلوار کوي (یعني د لمر لویدو سره سمدستي روژه ماتوي) نو هغوی به په خیر کي وي.

بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۹۸، رقم: ۱۹۵۷، ومسلم ۲\۷۷۱، رقم: ۴۸-۱۰۹۸.

تشريح: په روژه مات كي د تلوار مطلب دادى چي د لمر ډوبيدو وروسته دې په روژه مات كي زنډ نه كول كيږي په ښارونو كي د لمر ډوبيدو علامت دادى چي د مشرق خوا ته تور والى پورته سي يعني د كوم ځاى څخه چي صبح صادق شروع كيږي تر هغه پوري ورسيږي د آسمان په مينځ كي د تور والي رسيدل شرط نه دي.

د لمر ډوبيدو وروسته په روژه مات كي په چابكتيا كولو سره د اهل كتابو مخالفت هم كيږي ځكه چي هغوى په روژه مات كي تر هغه وخته پوري زنډ كوي تر څو پوري چي ستوري په اسمان كي په ښه ډول نه راووځي په مسلمانانو كي اهل بدعت يعني د روافض په نزد هم په دې عمل دى نو د هغوى مخالفت هم كيږي د صحيح حديثو پر موجب د ماښام د لمانځه كولو مخكي روژه مات كول سنت دى.

د روژې ماتولو وخت

﴿۱۸۸۸﴾: وَعَنْ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَقْبَلَ

د حضرت عمر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: هر كله چي راسي

اللَّيْلُ مِنْ هَا هُنَا وَأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَا هُنَا وَغَرَبَتِ الشَّمْسُ فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ. متفق عليه

شپه دې لوري څخه (يعني په ختيځ كي تور والى سي) او ورځ دې لوري ته (لوېديځ ته) ولاړه سي او لمر ولوېږي نو روژه نيونكى دي روژه ماته كړي. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۹۶، رقم: ۱۹۵۴، ومسلم ۲\۷۷۲، رقم: ۵۱-۱۱۰۰.

تشريح: (و غربت الشمس) او لمر ډوب سي په اصل كي د خپل ماقبل جملو د تاكيد په توګه استعمال سو د حديث د اخري جملې مطلب دادى چي كله د روژه مات وخت سو نو ګويا روژه دار ته روژه ماتول پكار ده څه هغه خوړلي او څښلي نه وي ځينو حضراتو ويلي دي چي د دې جملې معنى داده چي روژه دار كه د روژه مات په وخت كي داخل سو دا هم ممكنه ده چي د دې جملې معنى مراد داوي چي كله مذكوره وخت راسي نو روژه مات كول پكار دى.

صوم وصال

﴿۱۸۸۹﴾: وَعَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ منع فرمايلې ده د

الْوِصَالِ فِي الصَّوْمِ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ إِنَّكَ تُوَاصِلُ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ قال وأيكم مثلي إِنِّيْ أَبِيْتُ يطعمني رَبِّيْ وَيسقيني . متفق عليه .

روژو پرله پسې نيولو څخه (يعني داسي روژې چي روژه ماتي پکښي نه وي) يو سړي د منع كيدو د حكم په اوريدو سره وويل اې دالله رسوله ! تاسو خو پرله پسې روژې نيسيئ ؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل په تاسو كي څوک زما په ډول نه سي كيدلای ، زه شپه داسي تيروم چي زما رب په ما خوري او چښني . بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري) : ۴\۲۰۵، رقم: ۱۹۶۵، ومسلم ۲\ ۷۷۴، رقم: ۵۷- ۱۱۰۳.

تشريح: روژه پر روژه : د دې مطلب دادی چي دوې يا تر دوو زياتي روژې پرله پسې داسي ونيول سي چي په مينځ كي روژه مات نه وي روژه پر روژه د نيولو څخه ځكه منع سوې ده چي دا د ضعف سبب كيږي چي د هغه په وجه په نورو عباداتو او اطاعاتو كي تاوان واقع كيږي په دې مسئله كي د علماء په نزد اختلاف دی چي ايا د رسول الله ﷺ پرته د نورو خلكو لپاره روژه پر روژه نيول جائز دي يا حرام دي كه مكروه دي ځيني حضرات خو د هغه سړي لپاره د جواز قائل دي چي پر دې قادره وي دا حضرات وائي چي په دې صورت كي په حديث كي ذكر سوی ممانعت يوازي د رحمت او شفقت په توګه دی د هغوی دليل د بي بي عائشې رضي الله عنها دا روايت دی رسول الله ﷺ خلک د وصال روژو يعني روژه پر روژې نيولو څخه پر هغوی د رحمت او شفقت له كبله منع فرمايلې ده او ځيني صحابه مثلا عبدالله بن زبير رضي الله عنه او ځيني تابعين مثلا عبدالله بن ابي معمر عامر بن عبدالله بن زبير رضي الله عنه او د ابراهيم تيمي په باره كي نقل دي چي دې حضراتو به روژه پر روژه نيوله اكثر علماء وائي چي دا جائز نه دی امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه امام مالک رحمة الله عليه او امام شافعي رحمة الله عليه دې ته مكروه ويلي دي كه څه هم په دې خبري كي اختلاف دی چي ايا دا مكروه تحريمي دی كه مكروه تنزيهي زيات صحيح قول دادی چي مكروه تحريمي دی د جمهور علماء وينا داده چي روژه پر روژه نيول د رسول الله ﷺ د

خصائصو څخه وه او د حديث د ظاهري مفهوم څخه هم دا ثابتيږي په دې وجه اهل سلوک چي د رياضت مجاهدي او نفس کشي زيات شوق لري په يو غرپ اوبو سره يې هره ورځ روژه ماتوله چي روژه پر روژه د نيولو اطلاق ونسي.

(يطعمني ربي ويسقيني) د مراد په باره کي څو مختار قولونه دي او زيات صحيح قول دادی چي د دې څخه ظاهري خوراک څښاک مراد نه دی رسول الله ﷺ د غذائي جسماني څخه قطعا مستغني وو او کله چي په دنيوي توګه سره په مجازي محبت او خوښې کي د دې تجربه ده نو د حقيقي محبت او معنوي محبت به يې څه وايي، چي د دې په وجه د علائق دنيا څخه څومره استغناء (لاپرواهي) وي هغومره کمه ده.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د روژې نيت

﴿۱۸۹۰﴾: عَنْ حَفْصَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ لَمْ

د حضرت حفصې (رض) څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي

يُجْمِعْ الصِّيَامَ قَبْلَ الْفَجْرِ فَلَا صِيَامَ لَهُ. رواه الترمذي وابوداؤد والنسائي والدارمي و قال ابوداؤد و وقفه على حفصة معمر والزبيدي وابن عيينة و يونس الايلي كلهم عن الزهري.

تر سهار مخکي نيت ونه کړي نو د هغه روژه نه کيږي.، ترمذي، ابوداؤد، نسائي او دارمي. او ابوداؤد ويلي دي چي حديث معمر، زبيدي، ابن عيينه او يونس ايلي په بي بي حفصې پوري موقف بيان کړئ دي او د دې ټولو روايت د زهري څخه دئ.

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\ ۸۲۳، رقم: ۲۴۵۴، والترمذي ۳\ ۱۰۸، رقم: ۷۳۰، والنسائي ۴\ ۱۹۶– ۱۹۷، رقم: ۲۳۳۲، والدارمي ۲\ ۱۲، رقم: ۱۶۹۸.

تشريح: د دې حديث څخه په ظاهره خو دا معلوميږي که د روژې نيت د شپې ونه کړه سي نو روژه نه صحيح کيږي که څه هم روژه فرض وي که واجب وي يا نفل په دې باره کي د علماء اختلافي قولونه دي د امام مالک رحمة الله عليه خو مذهب دادی چي په روژه کي نيت د شپې

کول شرط دی که څه هم روژه د کوم نوعیت وي د امام شافعي رحمة الله علیه او امام احمد رحمة الله علیه هم دا قول دی مګر په معامله کي د دې دواړو په نزد دومره فرق دی که روژه نفل وي نو د امام احمد رحمة الله علیه په نزد د زوال مخکي هم نیت کیدای سي او د امام شافعي رحمة الله علیه په نزد د لمر د وبیدو مخکي پوري هم نیت کول جائز دی د حنفیه مذهب دادی چي روژه نفل او د نذر معین په روژه کي د نیمي ورځي شرعي یعني د لمر د زوال مخکي نیت کول جائز دی مګر قضاء کفاره او په نذر مطلق کي د حنفیه په نزد هم د شپې نیت کول شرط دی د دې ټولو حضراتو دلیلونه د فقهي په کتابونو کي ذکر دي.

د پیشلمي وخت

﴿۱۸۹۱﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ إِذَا سَمِعَ أَحَدُكُمُ النِّدَاءَ وَالْإِنَاءُ فِيْ يَدِهِ فَلَا يَضَعْهُ حَتّٰى يَقْضِيَ حَاجَتَهُ مِنْهُ. رواه ابوداؤد

د حضرت ابوهریرة رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: هر کله چي په تاسو کي یو څوک د سهار آذان واوري او د هغه په لاس کي د اوبو لوښی وي نو لوښی دي تر هغو نه ایږدي تر څو چي خپل ضرورت پوره نه کړي. (یعني که اوبه چښښي نو وه دي یې چښښي) ابوداؤد.

تخریج: سنن ابي داؤد ۲\۷۶۱، رقم: ۲۳۵۰.

تشریح: مطلب دادی که د سهار په وخت کي څوک خوړل څښل غواړي خو د سهار اذان شروع سوی وي نو هغه یوازي د اذان اواز په اوریدو سره خپل خوراک څښاک دي نه پریږدي مګر دا خبره دي په خیال کي ساتي چي دا حکم د هغه صورت لپاره دی کله چي دا یقین یا غالب ګمان وي چي سهار سوی نه دی او د سهار وخت پاته دی او که د دې خبري یقین یا غالب ګمان وي چي سهار سوی دی او د سهار وخت پاته نه دی پاته سوی نو بیا خوراک څښاک پریښول پکار دی ابن مالک رحمة الله علیه فرمائي که د سهار راختلو علم نه وي نو خوراک او څښاک موقوف کول نه دي پکار او که دا معلومه سي چي سهار سوی دی یا د سهار ختو شک هم وي نو خوراک څښاک دي پریږدي.

ځیني حضرات فرمائي چي په حدیث کي ذکر سوي اذان څخه مراد د مابنام اذان دی د هغه مطلب دادی که څه هم اذان په اوریدو سره خوراک څښاک پریښودل مسنون دي خو د روژه مات پر وخت که یو سړی د مابنام اذان واوري او هغه څه وڅیښي نو په هغه صورت کي څیښل دي نه

پرېږدي بلکه اول دي وڅښښي بيا دي د لمانځه لپاره ولاړ سي.

د روژه ماتي تېښگار

﴿۱۸۹۲﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ أَحَبُّ عِبَادِي إِلَيَّ أَعْجَلُهُمْ فِطْرًا. رواه الترمذي

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: الله تعالى فرمايي: زما په بندګانو کي تر ټولو زيات خوښ بنده هغه دئ چي په روژې ماتولو کي تلوار وکړي. ترمذي

تخريج: سنن الترمذي ۳\۸۳، رقم: ۷۰۰-۷۰۱.

تشريح: ژر روژه ماتونکی د الله تعالی په نظر کي تر ټولو زيات د محبوب کيدو فضيلت ځکه ورته حاصل کيږي چي هغه د خپل دغه عمل په ذريعه نه يوازي دا چي د سنت اتباع کوي بلکه د اهل کتاب او روافض مخالفت هم کوي.

په خرما يا اوبو روژه ماتول

﴿۱۸۹۳﴾: وَعَنْ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا

د حضرت سلمان بن عامر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

فَطَرَ اَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمْرٍ فَاِنَّهُ بَرَكَةٌ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى مَاءٍ فَإِنَّهُ طَهُورٌ. رواه احمد والترمذي و ابوداؤد وابن ماجة والدارمي و لم يذكر فانه بركة غير الترمذي.

په تاسو کي چي څوک روژه ماتول غواړي نو هغه ته پکار دي چي په خرما سره روژه ماته کړي ځکه چي خرما د برکت سبب ده، که خرما نه وي نو په اوبو سره دي يې ماته کړي ځکه چي اوبه پاکونکي دي. احمد، ترمذي، ابوداؤد، ابن ماجه او دارمي.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۴\ ۱۷- ۱۸، ۲۱۴، وابوداؤد ۲\ ۷۶۴، رقم: ۲۳۵۵، والترمذي ۴\ ۴۶۰-۴۷، رقم: ۶۵۸، وابن ماجه ۱\ ۵۴۲، رقم: ۱۶۹۹، والدارمي ۲\ ۱۳، رقم: ۱۷۰۱.

تشريح: په خرما او اوبو سره د روژې ماتولو حکم د استحباب په توګه دی او په خرما سره روژه په ماتولو کي په ظاهره حکمت دا معلوميږي چي کله معده خالي سي او د خوراک خواهش

په پوره توگه سره وي نو په دې صورت کي چي کوم شی خوړل کیږي معده هغه په ښه ډول قبلوي او هضموي يې په داسي حالت کي چي خوږوالی معدې ته ورسیږي نو بدن ته ډیره زیاته فائده رسوي د خوږوالي خصوصیت دا وي چي د دې په وجه په جسماني قوت کي ژر اثر کوي خصوصا قوت باصره ته په خوږوالي سره ډیره زیاته فائده رسیږي په عربو کي خوږوالی اکثر خرما ده او د اهل عرب مزاج په دې سره ډیر زیات بلد دی ځکه په خرما سره د روژه مات لپاره وفرمایل سو د خرما د نه موجودیت په صورت کي په اوبو سره روژه ماتول فرمایل سوي دي ځکه چي دا ظاهره او باطني طهارت او پاکیزگي لپاره نیک فال دی.

د رسول الله ﷺ روژه ماتی

﴿۱۸۹۴﴾: وَعَنْ اَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُفْطِرُ قَبْلَ أَنْ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ به روژه ماتول مخکي

يُصَلِّيَ عَلَى رُطَبَاتٍ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ رُطَبَاتٌ فَتُمَيْرَاتٌ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تُمَيْرَاتٌ حَسَا

تر لمانځه په تازه خرما سره روژه ماتول، که تازه خرما به نه وه نو په وچو خرماوو سره به یې ماتول او که وچي خرماوې به هم نه وې

حَسَوَاتٍ مِنْ مَاءٍ. رواه الترمذي و ابوداؤد وقال الترمذي هذا حديث حسن غريب

نو په څو غړپه اوبو. سره به یې روژه ماتول. ترمذي، او ابوداؤد، ترمذي ويلي دي دا حديث حسن غريب دئ.

تخريج: سنن ابي داود ۲\ ۷۶۴-۷۶۵، رقم: ۲۳۵۶، والترمذي ۳\ ۷۹، رقم: ۶۹۶.

تشريح: په یوه روایت کي د ابویعلی څخه نقل دي چي رسول الله ﷺ به په درو خرماوو سره یا په بل داسي شي سره چي د اور پخ سوی به نه وو روژه ماتول خوښول. ځینو خلکو چي دا ویلي دي چي په مکه مکرمه کي د مقیم خلکو لپاره دا مسنون دي چي هغوی د خرما مخکي آب زمزم په څښلو سره روژه ماته کړي یا دواړه په یو ځای کولو سره روژه ماته کړي نو دا باالکل غلطه بلکه د اتباع سنت نبوي هم خلاف ده ځکه چي رسول الله ﷺ د مکې د فتحې په کال په مکه مکرمه کي تر ډیرو ورځو پوري مقیم وو خو داسي څه عمل ځیني نقل نه دی.

خلکو ته روژه ماتی ورکول

﴿۱۸۹۵﴾: وَعَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ

د حضرت زيد بن خالد رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي

فَطَّرَ صَائِمًا أَوْ جَهَّزَ غَازِيًا فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ " . رواه البيهقي في شعب الإيمان ومحيي السنة في شرح السنة وقال صحيح

د روژه دار د روژه ماتي بندوبست وكړي يا د يو غازي سامان پوره كړي نو هغه ته به د هغه برابر ثواب وركول كيږي . بيهقي ،. او صاحب شرح السنة ويلي دي دا حديث صحيح دئ .

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۳\۴۱۸، رقم: ۳۹۵۳ ، والبغوي في شرح السنة ۳\۷۹، رقم: ۶۹۶.

تشريح: مطلب دادی چي روژه دار ته د هغه د روژې په وجه او غازي ته د هغه د جهاد په وجه چي كوم ثواب حاصليږي همداسې ثواب روژاتي د خوراک پر خوراک وركولو او مجاهد ته د جهاد پر سامان وركولو باندي هم حاصليږي هغه د خپل دې عمل په ذريعه په يوه نيک كار كي مرستيال كيږي .

د رسول الله ﷺ قول

﴿۱۸۹۶﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَفْطَرَ قَالَ ذَهَبَ الظَّمَأُ وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ وَثَبَتَ الْأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ . رواه ابوداؤد .

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به روژه ماتول نو فرمايل به يې : تنده ولاړه ، رګونه تازه سول او ثواب ثابت سو كه الله وغواړي . ابوداؤد .

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\۷۶۵، رقم: ۲۳۵۷.

تشريح: په دې ارشاد كي د امت لپاره د عبادت ترغيب دی چي په عبادت كي مشقت خو ډير لږ وي ځكه چي هغه ختم سي خو اجر او ثواب زيات وي ځكه چي هغه پاته او ثابت پاته كيدونكى دی .

د روژه ماتي دعاء

﴿۱۸۹۷﴾: وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ زَهْرَةَ قَالَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَفْطَرَ قَالَ اللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ. رواه ابوداؤد مرسلا.

د حضرت معاذ بن زهرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به کله روژه ماتول نو فرمايل به يې: (اللهم لک ....) اې الله! ما ستا لپاره روژه ونيول او ستا په رزق مې ماته کړه. ابوداؤد مرسلا

تخريج: سنن ابي داود ۲\ ۷۶۵، رقم: ۲۳۵۸.

تشريح: ابن مالک رحمة الله عليه فرمائي رسول الله ﷺ به دا دعا د روژه مات وروسته کوله په دې دعا کې د (ولک صمت) وروسته دا الفاظ (وبک آمنت وعليک توکلت) په عامه توګه سره ويل کيږي دا الفاظ که څه هم د حديث څخه ثابت نه دي خو د معنى د لحاظ څخه صحيح دي ابن ماجه روايت کړی دی چي روژه دار د روژه مات پر وخت چي کومه دعا غواړي هغه نه رد کيږي بلکه هغه قبليږي د روژه مات پر وخت د رسول الله ﷺ څخه دا ويل هم نقل دي:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ اَعَانَنِيْ فَصُمْتُ وَرَزَقَنِيْ فَاَفْطَرْتُ

ژباړه: ټول تعريفونه الله تعالى لره دي چي هغه زما مرسته وکړه چي ما روژه ونيوله او ماته يې رزق راکړی چي ما روژه ماته کړه.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

په روژه ماتي کي تلوار

﴿۱۸۹۸﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ لَا يَزَالُ الدِّيْنُ ظَاهِرًا مَا عَجَّلَ النَّاسُ الْفِطْرَ لِأَنَّ الْيَهُوْدَ وَالنَّصَارٰى يُؤَخِّرُوْنَ. رواه ابوداؤد وابن ماجة

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: دين به هميشه غالب وي تر څو پوري چي خلک په روژه ماتي کي تلوار کوي ځکه چي يهود او نصارا په روژه ماتولو کي ځنډ کوي. ابوداؤد او ابن ماجه.

تخريج: سنن ابي داود ۲\ ۷۶۳، رقم: ۲۳۵۳، وابن ماجه ۱\ ۵۴۲، رقم: ۱۶۹۸.

تشريح: څرنګه چي مخکي هم بنودل سوي دي چي يهودو او نصاراوو په روژه مات کي ځنډ

كوى چي ستوري په پوره توګه سره راووځي او په دې زمانه كي روافض جمع د رافض يا رافضي رافضيان هم د هغوى پيروي كوي نو وخت پر كيدو باندي د چابكتيا په كولو كي د اهل باطل مخالفت كيږي چي د هغه سره د دين غلبه او د دين شان ظاهريږي دا حديث پر دې خبري دلالت كوي چي د دين د دشمنانو مخالفت په حقيقت كي د دين په مضبوطي او د غلبې باعث دي او د هغوى موافقت د دين د ټاوان ذريعه ده لكه چي د الله تعالى قول دى :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ

ژباړه : اې مومنانو! يهود او نصارى دوستان مه جوړوى په هغوى كي ځيني د ځيني خلكو دوستان دي دلته په تاسو كي چي كوم سړى د هغوى سره انډيوالي كوي هغه به د هغوى څخه وي يعني د قيامت په ورځ به د هغوى سره يوځاى كيږي.

﴿۱۸۹۹﴾: وَعَنْ أَبِي عَطِيَّةَ قَالَ دَخَلْتُ أَنَا وَمَسْرُوقٌ عَلَى عَائِشَةَ فَقُلْنَا يَا أُمَّ

د حضرت بي بي عطية (رض) څخه روايت دئ چي زه او مسروق د بي بي عائشې په خدمت كي حاضر سو او هغې ته مو وويل : اې

الْمُؤْمِنِينَ رَجُلاَنِ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحَدُهُمَا يُعَجِّلُ

د مؤمنانو مور ! د رسول الله ﷺ په صحابه كرامو كي دوه كسان دي چي يو خو تلوار كوي

الإِفْطَارَ وَيُعَجِّلُ الصَّلاَةَ وَالآخَرُ يُؤَخِّرُ الإِفْطَارَ وَيُؤَخِّرُ الصَّلاَةَ قَالَتْ أَيُّهُمَا

په روژه ماتي كي او تلوار كوي په لمانځه كي او دوهم په روژه ماتي او لمونځ كي ځنډ كوي، بي بي عائشې رضي الله عنها پوښتنه وكړه څوك

الَّذِي يُعَجِّلُ الإِفْطَارَ وَيُعَجِّلُ الصَّلاَةَ قَالَ قُلْنَا عَبْدُ اللَّهِ يَعْنِي ابْنَ مَسْعُودٍ

په روژه ماتي او لمونځ كولو كي تلوار كوي ؟ موږ عرض وكړ : عبدالله بن مسعود رضي الله عنه،

قَالَتْ هَكَذَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالآخَرُ أَبُو مُوسَى . رواه مسلم .

بي بي عائشې وفرمايل : رسول الله ﷺ همداسي كول، د راوي بيان دئ چي دوهم سړي چي په

روژه ماتي او لمونځ كولو كي به يې ځنډ كوئ هغه ابو موسى دئ . مسلم.

تخريج : صحيح مسلم ۲\۷۷۱، ۷۷۲، رقم: ۴۹– ۱۰۹۹.

تشريح: عبد الله ابن مسعود ﷺ د ډير لوړي درجې عالم او فقيه وو ځكه هغه د سنت سره سم عمل وكړى ابو موسى ﷺ هم جليل القدر صحابي وو د هغه عمل د بيان جواز د خاطره وو يا هغه ته به څه عذر پيښ وو دا هم احتمال دى چي هغه به كله كله داسي د څه مصلحت او مجبوري د خاطره كول.

د پيشلمي بركت

﴿۱۹۰۰﴾: وَعَنِ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ قَالَ دَعَانِي رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِلَى السَّحُورِ فِي رَمَضَانَ فَقَالَ هَلُمَّ إِلَى الْغَدَاءِ الْمُبَارَكِ . رواه ابوداؤد والنسائي .

د حضرت عرباض بن سارية ﷺ څخه روايت دئ چي يو وار په روژه كي رسول الله ﷺ زه د پيشلمي خوړلو لپاره وغوښتلم او وه يې فرمايل د بركت خوړلو په لور راځه . ابو داؤد ، نسائي .

تخريج : سنن ابي داود ۲\۷۵۷ – ۷۵۸، رقم: ۲۳۴۴، والنسائي ۴\۱۴۵، رقم: ۲۱۶۲.

غوره پيشلمى كول

﴿۱۹۰۱﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِعْمَ سَحُورُ الْمُؤْمِنِ التَّمْرُ . رواه ابوداؤد .

د حضرت ابو هريرة ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د مؤمن غوره پيشلمى خرما خوړل دي . ابو داؤد .

تخريج : سنن ابي داود ۲\۷۵۸، رقم: ۲۳۴۵.

==========

بَابُ تَنْزِيْهِ الصَّوْمِ

د روژې پاکولو بيان

په دې باب کې دا بيانيږي چې په کومو شيانو سره روژه نه صحيح کيږي او په کومو شيانو سره د روژې ثواب باطل کيږي او هغه کوم شيان دي چې په هغه سره د روژې په ثواب کې کمې کيږي نو د هغه ټولو شيانو څخه پرهيز ضروري دی چې په هغه سره پر روژې باندې په څه نا څه حيثيت سره اثر اچوي.

که څه هم د روژې مفسدات او داسې نور په راتلونکو صفحو کې د ذکر سوو حديثو په ضمن کې په متفرقه توګه سره راځي ليکن مناسبه معلومه سول چې په دې وخت کې داسې ټولې مسئلې پر يوه ځای د فقهي د معتبر کتابونو په رڼا کې په تفصيل سره بيان کړه سي چې ګرانو لوستونکو ته فائده او اساني وي ځکه د امداد الفتاح شرح نور الايضاح څخه اخيستل سوي مسائل دلته نقل کيږي دا کتاب په عربو کې هم معتبر او مروج دی په دې کتاب کې دا مسائل په ډير ترتيب سره ذکر دي ځيني مسائل د در مختار څخه هم اخذ کړه سوي دي.

هغه شيان چې روژه نه په ماتيږي:

کوم سړي ته چې د روژې خيال نه وي او د هغه په وجه څه وخوري يا څه وڅيښي يا جماع وکي نو روژه نه فاسديږي که څه هم روژه فرض وي يا نفل.

يوه سړي په هيره جماع شروع کړه بيا سمدستي ورته ياد سو که هغه ياد په راتلو سره سمدستي خپل مخصوص اندامونه د شرمګاه څخه دباندې راوباسي نو روژه نه ماتيږي او که نه يې وباسی نو روژه به يې ماته سي په دې صورت کې به د هغه د روژې قضاء لازميږي کفاره ضروري نه ده کله چې خپل بدن ته حرکت ورنه کړي يعني د ياد راتلو وروسته زور و نه کړه چې په هغه سره انزال وسي ځکه که زور وکړي نو کفاره لازميږي لکه يو سړي ياد په راتلو باندې دباندې په راکښلو سره بيا داخل کی نو پر هغه کفاره لازميږي او که يو سړی سهار د راختو مخکې قصدا په جماع کې مصروفه سو او په دې دوران کې سهار راوختی نو هغه ته سمدستي جلا کيدل ضروري دی که سمدستي جلا نه سو بلکه بدن ته يې حرکت هم ورکړ نو په دې صورت کې کفاره لازميږي هو که بدن ته حرکت ورنه کړي او جلا هم نه وي نو يوازې روژه فاسده کيږي که يو سړی د سهار راختو د بيري څخه د جماع څخه جلا سي او بيا د سهار راختو وروسته د

جماع څخه د جلا کيدو په صورت کي انزال وسي نو د هغه پر روژه اثر نه پريوځي.

که يو سړی په هيره کي څه وخوري او وڅيښي نو نورو خلکو ته هغه ته وريادول پکار دي ځکه چي په داسي حالت کي هغه ته نه وريادول مکروه دي په شرط د دې چي په هغه سړي کي د روژې نيولو قوت وي او هغه بغير د څه مشقت او تکليف تر شپې پوري د روژې نيولو پوره طاقت لري که يو سړی يې هغه ته وریاد کړي او بيا هم هغه ته ياد نسي او هغه وخوري او وڅيښي نو په دې صورت کي پر هغه قضاء لازميږي که په هغه سړي کي د روژې نيولو قوت هم نه وي نو هغه ته نه يادول اولی دي.

د ښځي شرمګاه ته په کتلو سره د انزال کيدو په صورت کي روژه نه ماتيږي په دې باره کي د علماء اختلافي اقوال دي چي د حيوان سره بدفعلي په کولو سره د انزال کيدو په صورت کي روژه ماتيږي که نه د ځيني حضراتو په نزد خو روژه ماتيږي او ځيني حضرات وائي چي روژه نه ماتيږي هو که انزال نه وي نو په متفقه توګه سره مسئله داده چي يوازي د بدفعلي په وجه روژه نه ماتيږي.

د موټ په ذريعه د انزال کيدو په صورت کي روژه ماتيږي او قضاء لازميږي کفاره نه لازميږي په دې باره کي په دې خبره پوهيدل ضروري دي چي دا قبيح فعل په غير د روژې مياشت کي هم حلال نه دی کله چي په دې سره قضاء شهوت مقصود وي هو که تسکين شهوت مقصود وي نو بيا اميد دی چي په دې صورت کي به پر هغه څه نه وي يعني که يو سړی يوازي د لذت حاصلولو لپاره په دې فعل کي اخته وي نو د هغه لپاره قطعا حلال نه دی او که د بې قراري دا حالت وي چي د دې فعل په ذريعه د مني نه راوتلو په صورت کي په زنا کي د اخته کيدو بيره وي او هغه کار وکړي نو بيا اميد دی چي هغه ګناه کار نه وي مګر پر دې باندي هميشه توب په هر صورت کي د ګناه باعث کيږي.

د يوې ښځي په تصور کولو سره انزال وسي نو روژه نه ماتيږي همداسي د دوو ښځو په خپلو کي دا بدفعل کول يعني يوه ښځه په خپل شرمګاه سره اوږد او کلک غوندي لرګی يا ډبره وموږي او د بلي ښځي سره لکه د خلکو جماع کوي په دې سره روژه نه ماتيږي په شرط د دې چي انزال ونسي او که انزال وسي نو روژه ماتيږي او قضاء لازميږي په تيل لګولو سره روژه نه ماتيږي ځکه چي د مسامات په ذريعه د څه شي په بدن کي داخليدل د روژې خلاف نه وي داسي دی لکه چي يو سړی ولمبيږي د هغه ځيګر يخ سي همداسي رانجه په لګولو سره هم روژه نه ماتيږي که څه هم د هغه خوند په حلق کي محسوس سي يا د هغه ګړنګ يا ناړو کي ظاهر سي

ځکه چي د سترګو او دماغ په مینځ کي څه لار نسته ځکه د سترګو څخه او ښکي هم په څځیدو سره وځي څرنګه چي د یو شي او به ایستل کیږي، او دا ښودل سوي دي چي کوم شی د مسامات په ذریعه په بدن کي داخلیږي هغه د روژې خلاف نه دی بیا دا چي د رانجو په باره کي د بي بي عائشې رضي الله عنها دا روایت نقل دی چي رسول الله ﷺ د روژې په حالت کي رانجه لګول همداسي که په سترګو کي دوائي یا شېدې واچول سي او د هغه خوند یا د هغه تریخوالی په حلق کي محسوس سي نو روژه نه ماتیږي .

که د یوه سړي څخه پنبه تېر سي په داسي حال کي چي په یوه تار یې تړلي وي او نس ته داخل سي او بېرته یې د تار په ذریعه راوکاږي نو په دې صورت کي روژه نه ماتیږي او که چیري تناو پرې سي او پنبه و نس ته داخله سي نو بیا روژه ماتیږي او که څوک په خپل حلق کي لرګی یا داسي بل شی داخل کړي او د دوهم سر د هغه په لاس کي وي نو روژه نه ماتیږي همداسي که یو سړی خپله ګوته په شرمګاه کي داخله کړي یا ښځه خپله ګوته په شرمګاه کي داخله کړي نو روژه نه فاسده کیږي هو که ګوته په اوبو یا تیلو سره لنده وي نو ماتیږي، په غیبت سره روژه نه فاسدیږي البته د روژې ثواب ځي یوازي د روژه مات نیت په کولو سره کله چي څه ونه خوري او نه وڅیښي پر روژه څه اثر نه پریوځي .

د یوه سړي په حلق کي بې قصده او اختیاره دود ولاړ سي نو روژه نه فاسده کیږي ځکه چي د دې څخه ځان ساتل قطعا ناممکن دی که یو سړی د احتیاط لاندي پر داسي وخت باندي خپله خوله بنده هم کړي نو دود د پزي په ذریعه داخلیږي نو دا د لوندوالي د ډول څخه دی چي د خولې پرېوللو وروسته په خوله کي پاته کیږي او په هغه سره پر روژه اثر نه لویږي هو که قصدا یو سړی په خپل حلق کي دود داخل کړي او داخلېدل په کوم صورت سره وي نو د هغه روژه ماتیږي که څه هم لوګی د عنبر وي یا د اګربتۍ یا د دې پرته د څه بل شي وي که یو سړی د عطرو څخه شی په سوځولو سره د هغه لوګی ځان ته اخلي او هغه بویوي باوجود دې چي هغه ته دا یادوي چي زه روژه داریم نو د هغه روژه به فاسده سي ځکه چي د هغه لپاره د هغه څخه ځان ساتل ممکن دي د دې مسئلې څخه اکثر خلک غافل دي په دې باره کي احتیاط کول پکار دی په دې خبره هم پوهیدل پکار دي چي دا مسئله د مشک او ګلاب او د بلي خوشبوئي بویولو باندي قیاس کیدای نسي ځکه چي یوازي د عطرو د خوشبو دار لوګی په هغه جوهر کي چي قصدا په حلق کي داخل کړه سي کوم فرق دی په هغه ټول پوهیږي همداسي د چلم په دود سره روژه ماتیږي ځکه چي هغه په قصده راکښل کیږي او په دې سره نفس ته تسکین کیږي او په

اكثرو حالاتو كي دا د دوا په توګه استعماليږي.

خوله او ونكي په حلق كي په تلو سره پر روژې باندي څه اثر نه اچوي كله چي هغه په لږ مقدار كي وي هو كه هغه په زيات مقدار كي ولاړ سي چي په هغه سره په حلق كي ترېووالى محسوس سي نو روژه ماتيږي څه خوشبويه شى مثلا ګل، عطر او داسي نور په بويولو سره هم روژه نه ماتيږي.

د يوه سړي په حلق كي دود يا د ژرندي وړه يا مچ ولاړ سي يا د دوايانو ټكولو پر وخت يا د هغه پوڼى ترلو پر وخت د هغه څخه څه د الوتلو په صورت كي په حلق كي دننه سي نو روژه نه فاسده كيږي ځكه چي د دې شيانو څخه ځان ساتل نا ممكنه دي.

روژه دار د جنابت په حالت كي سهار چي را پورته سي نو د هغه روژه نه فاسديږي كه څه هم هغه پوره ورځ يا تر څو ورځو پوري همداسي وي او غسل او پاكي نه كوي البته د نجس كيدو او لمونځ وغيره نه كولو په وجه به د ثواب څخه محروم وي.

كه يو سړى د روژې په حالت كي د خپلي خاص عضوي په سوري كي دوائي يا تيل واچوي يا همداسي سلائي وغيره داخله كړي كه څه هم دا شيان مثانې ته ورسيږي د امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه او امام محمد رحمة الله عليه د قول سره سم روژه نه فاسده كيږي ځكه چي مثانه نه يوازي دا چي د جوف څخه دباندي ده بلكه د مثانې څخه دننه ته لارنسته ځكه كوچنى بولي هم په څڅيدو سره وځي البته د امام ابويوسف رحمة الله عليه په نزد په پورته صورت كي روژه نه پاته كيږي هو كه دا شيان مثانې ته ونه رسيږي بلكه مخصوص عضوي په سوريانو پوري محدود وي نو د درو سرو حضراتو په نزد روژه نه فاسده كيږي.

يو سړى كه په اوبو كي كښيني او اوبه د هغه په غوږو كي ولاړي سي يا هغه خپل غوږ ګروي او د غوږ خيري ښكاره سي بيا هغه اوبه په غوږ كي ننه باسي او همداسي څو واره وكړي بيا هم روژه نه فاسده كيږي.

د يوه سړي په پزه كي د دماغ څخه په كښته كيدو سره بلغم راسي او هغه پورته وخيږوي يا تير يې كړي څرنګه چي اكثر بې تميزه او كثيف الطبع خلك كوي نو روژه نه ماتيږي د چا د خولې څخه ناوړي ووځي او هغه قطع كيږي نه بلكه د تار په توګه په بهيدو سره زني ته راسي او بيا هغه ناوړي پوره په كښلو سره تيري كړي نو روژه نه ماتيږي هو كه ناوړي را بهيږي نه بلكه په قطع كيدو سره توى سي او بيا هغه په خوله كي واچوي نو روژه ماتيږي په ډكه خوله بلغم په تيرولو سره د امام ابويوسف رحمة الله عليه په نزد روژه ماتيږي خو د امام اعظم ابو حنيفه رحمة

الله عليه په نزد په دې سره روژه نه ماتيږي د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد کله چي د بلغم په توکلو باندي قادر وي او د دې باوجود يې تيري کړي نو روژه فاسده کيږي.

په بې اختياره قی وهلو سره روژه نه فاسديږي که څه هم قی په ډکه خوله وي يا تر دې زيات وي همداسي په هغه صورت کي هم روژه نه ماتيږي کله چي راغلی قی بې اختياره تر حلق لاندي را ولويږي که څه هم هغه هر څومره وي مګر د امام يوسف رحمة الله عليه په نزد په دې صورت کي روژه ماتيږي هو که هغه قصدا تير کړي او په ډکه خوله وي نو د ټولو په نزد روژه نه صحيح کيږي البته کفاره نه لازميږي او که په ډکه خوله نه وي نو روژه نه فاسده کيږي او که يو سړی قصدا قی وکړي او په ډکه خوله وي نو په متفقه توګه سره مسئله داده چي روژه نه پاته کيږي او که په ډکه خوله نه وي نو د امام ابويوسف رحمة الله عليه په نزد روژه نه فاسده کيږي او صحيح داده د امام محمد رحمة الله عليه قول دی چي په ډکه خوله نه کيدو په صورت کي هم روژه ځي کوم قی چي په قصدًا وکړه سي او په ډکه خوله نه وي او هغه بې اختياره د حلق څخه را ولويږي نو روژه نه فاسده کيږي قصدا د تيرولو په باره کي دوه قوله دي صحيح قول دادی چي په دې صورت کي روژه نه فاسده کيږي.

څه چي د غذا د ډول څخه نه وي او د شپې د غاښونو په مينځ کي پاته سوی وي نو د ورځي هغه په تيرولو سره روژه نه فاسده کيږي په شرط د دې چي هغه د نخود د مقدار څخه کم وي او د خولې څخه دباندي په راباسلو سره ونه خوږه سي همداسي د چا د غاښونو څخه يا د خولې د څه دننه حصې څخه وينه ووځي او حلق ته ولاړه سي نو روژه نه فاسديږي په شرط د دې چي نس ته ونه رسيږي يا نس ته ورسيږي خو په ناړو سره په مخلوط کيدو سره او تر ناړو کم او د هغه خوند په حلق کي محسوس نسي که څه هم وينه نس ته ورسيږي او که هغه پر ناړو باندي غالبه وي يا د ناړو برابر وي نو روژه فاسده کيږي.

که يو سړی په اندازه د نخود يو شی دباندي په خوله کي واچوي او هغه په خوله کي نشر هم سي نو روژه نه فاسده کيږي په شرط د دې چي په حلق کي محسوس نسي يا دا چي بغير د ږوولو هغه شی تير سي او په حلق کي دهغه خوند محسوس نسي بيا هم روژه ماتيږي او که څه شی د هغه شيانو څخه وي چي د هغه کفاره لازميږي نو کفاره به ضروري وي کنې قضاء به لازميږي.

هغه شيان چي په هغه سره روژه فاسديږي اوپه هغه سره قضاء او كفاره لازميږي :

تر ټولو مخكي په دې خبري پوهيدل ضروري دي چي د روژې د فاسد كيدو په صورت كي كفاره پر كومو خلكو باندي او په كومو حالاتو كي لازم كيږي .

كفاره هغه وخت لازميږي كله چي روژه لرونكى مكلف يعني عاقل اوبالغ وي روژه د روژې د مياشت څخه وي يعني د روژې قضاء په روژو كي هم كفاره نه لازمه كيږي نيت يې د شپې نه وي كړى كه سهار د راختو وروسته يې نيت كړى وي نو پر روژه ماتيدو باندي كفاره نه لازميږي د روژې ماتيدو وروسته څه داسي امر پيښ نسي چي كفاره ساقط كونكې وي لكه حيض او نفاس كه روژه د ماتيدو وروسته په دې كي څه پې پيښ سي نو كفاره نه لازميږي د دې تفصيلي بيان به مخ ته راسي همداسي روژه د ماتولو مخكي داسي شى پيښ نسي چي په هغه سره كفاره ساقطه كيږي لكه سفر كه يو سړى د سفر په حالت كي روژه ماته كړي نو كفاره نه لازميږي هو كه يو سړى د سفر مخكي روژه ماته كړي نو كفاره نه ساقطه كيږي روژه په خپلي مرضي او خواهش سره ماته كړه سي كه د زور په حالت كي روژه ماته كړه سي نو كفاره نه لازميږي په روژې ماتولو كي قصدا او اختيار ته دخل دى د هيري په صورت كي كفاره نه واجب كيږي او دا چي روژه دار مضطرب نه وي ځكه چي پر مضطرب باندي كفاره نه لازميږي كله چي دا ټول شرطونه تر لاسه سي او لاندي مضرات صوم (يعني د روژې د ماتولو شيانو) څخه يو صورت پيښ سي نو كفاره او قضاء دواړه لازميږي .

د دې وروسته اوس وګورى چي هغه كوم شيان او صورتونه دي چي په هغه سره روژه فاسده كيږي او د هغه په وجه كفاره او قضاء دواړه لازميږي جماع كول بچه بازي كول په دې دواړو صورتونو كي فاعل او مفعول پر دواړو باندي كفاره او قضاء لازميږي خوراک څښناک كه څه هم په توګه د غذا يا په توګه د دوا وي د غذائيت معنى او په محمول كي پر هغه شي وي چي د هغه خوراک لپاره طبيعت خواهش وكړي او د هغه په خوراک سره د نس د خواهش تقاضا پوره كيږي د ځيني حضراتو قول دادى چي د غذا شى به هغه ته ويل كيږي چي د هغه په خوړلو سره د بدن اصطلاح وي او د ځيني حضراتو وينا داده چي غذا هغه شيانو ته ويل كيږي كوم چي عادتا خوړل كيږي .

كه يو سړى د باران اوبه يا واوره تيره كړي يا امه غوښه وخوري كه څه هم هغه مرداره ولي نه وي نو كفاره لازميږي همداسي پوست وچه سوې غوښه او غنم په خوړلو سره هم كفاره واجبه كيږي هو كه دانه نيمه غنم په خوله كي په اچولو سره وزبيږل سي او هغه په خوله كي خپره سي نو

کفاره نه لازمیږي د خپلې ښځې او محبوب ناړي په تیرولو سره هم کفاره واجب کیږي ځکه چې په دې کې هم د طبیعت خواهش دخل دی هو د دې پرته د نورو ناړو تیرولو په صورت کې کفاره نه واجب کیږي البته روژه ماتیږي او قضاء لازمیږي مالګه په کم مقدار کې په خوړلو سره خو کفاره لازمیږي په زیات مقدار کې په خوړلو سره په استغنی کې دې قول ته روایت مختار ویل سوی دی مګر په خلاصه او هندیه کې لیکلي دي چې مختار یعني قابل قبول او لائق اعتماد مسئله داده چې مطلقا مالګه په خوړلو سره کفاره واجبه کیږي که څه هم مالګه زیاته وي یا کمه وي که د ناروتي وربشي وخوړل سي نو کفاره نه لازمیږي ځکه چې امې وربشي نه خوړل کیږي مګر دا د وچو اوربشو مسئله ده که تازه اوربشي په راکښلو سره وخوړل سي نو کفاره لازمیږي د ګل څخه پرته خاوره مثلا ملتاني وغیره د خوړلو په باره کې مسئله داده که هغه عادتا وخوړه سي نو پر هغه هم کفاره لازمیږي او که نه وخوړه سي نو بیا کفاره نه لازمیږي.

یو حدیث دی چې د هغه الفاظ دادي (الغیبة تفطر الصیام) غیبت روژه ختموي په ظاهره خو د دې څخه دا معلومیږي که یو روژه دار غیبت وکړي نو د هغه روژه ختمیږي مګر علمائې امت پر اجتماعي طریقه باندي د دې حدیث تاویل دا کړی دی چې د حدیث مراد دا نه دی چې غیبت په کولو سره روژه ختمیږي بلکه د دې مراد دادی چې کوم روژه دار په غیبت کې مصروفه سي د هغه د روژې ثواب ختمیږي.

حدیث او د دې دا تاویل په ذهن کې وساتی او اوس دا مسئله واوری که یو سړی د چا غیبت وکړي او د هغه وروسته قصدا ډوډۍ یې وخوړه نو پر هغه کفاره لازمیږي که څه هم هغه ته دا حدیث معلوم وي یا معلوم نه وي او که څه هم د حدیث په پورته ذکر سوي تاویل خبر وي یا خبر نه وي او دا چې مفتي د کفارې لازمیدو فتوی ورکړې ده یا نه ځکه چې حدیث او د هغه د تاویل څخه قطعي نظر د غیبت وروسته د روژې ختمیدل قطعا خلاف قیاس دی.

همداسي یو حدیث افطر الحاجم والمحجوم د ښکر وهونکو او لګونکي د دواړو روژه ماتیږي د دې حدیث هم دا تاویل سوی دی چې وینه په کښلو روژه دار ته کمزوري پیدا کیږي او د زیاتي ویني وتلو په صورت کې د روژې ماتیدو بیره کیدای سي ځکه د وینو کښونکي په باره کې دا امکان کیږي چې د ویني څه قطره د هغه نس ته ورسیږي ځکه رسول الله ﷺ د احتیاط لاندي دا وفرمایل چې روژه ختمیږي کنې په حقیقت کې په وینو کښلو سره روژه نه ماتیږي.

د حدیث (الغیبة تفطر الصیام) پر خلاف د دې مسئله داده که یو سړی د وینه کښلو وروسته د دې حدیث لاندي په دې ګمان سره چې روژه ختمیږي قصدا خوراک څښاک وکړي نو

پر هغه کفاره یوازې په هغه حالت کې لازمیږي کله چې هغه د دې حدیث ذکر سوی پورته تاویل څخه چې جمهور علماء نقل کړی دی خبر وي یا دا چې یو فقیه او مفتي دا فتوی کړې وي چې وینه په کښلو سره روژه ماتیږي که څه هم د هغه دا فتاوی به هم په حقیقت کې خلاف وي او د دې ذمه واري به پر هغه وي او که د دې حدیث تاویل معلوم نه وي نو کفاره نه لازمیږي (الغیبة تفطر الصیام ، افطر الحاجم والمحجوم) د دواړو د حدیثونو په احکامو کې پورته ذکر سوی فرق ځکه دی چې په غیبت سره د روژې ماتیدل نه یوازې دا چې خلاف قیاس دی بلکه د دې حدیث پر ذکرسوي فرق د ټولو علماؤ امت اتفاق دی کله چې وینه په کښلو سره د روژې ماتیدل نه یوازې دا چې دا خلاف قیاس نه وي بلکه د دې حدیث پر مذکوره تاویل د ټولو علماؤ اتفاق نسته ځکه چې ځیني علماء مثلا امام او زاعي رحمة الله علیه وغیره د دې حدیث پر ظاهري مفهوم باندي په عمل کولو سره وائي چې وینه په کښلو سره روژه ماتیږي همداسي یو سړی په شهوت سره د یوې ښځي سره هم خواب سو یا د یوې ښځي سره یې بغیر انزال مباشرت فاحشه وکړ یا رانجه یې ولګول یا رګ یې وواهه یا د حیوان سره یې بد فعلي وکړه خو انزال ونه سو یا په خپلي کونه کي یې ګوته داخله کړه او دا ګمان په کولو سره چې روژه ولاړه هغه قصدا څه خوراک او څه څښاک وکی نو په دې صورت کي هم کفاره هغه وخت لازمیږي کله چې فقیه یا مفتي د پورته شیانو په باره کي دا فتوی ورکړې ده چې په دې سره روژه ماتیږي که څه هم د هغه دا فتوی غلطه او د حقیقت خلاف وي که مفتي فتوی ورنه کړي نو کفاره نه لازمیږي ځکه چې په پورته شیانو سره روژه نه ماتیږي .

پر هغه ښځه کفاره واجبیږي چې د روژې په حالت کي د یو داسي سړي سره په رضا او رغبت او په خوشحالي جماع وکړه چې پر جماع کولو باندي مجبوره کړه سوی نه وه نو کفاره به یوازي پر هغي ښځي واجبه وي پر هغه سړي به نه وي .

یوې ښځي په دې پوهیدو سره چې سهار راختلی دی هغې دا د خپل خاوند څخه پټ کړ نو د هغې خاوند د هغه سره صحبت وکی او هغه ته معلومه نه وه چې سهار راختلی دی نو په دې صورت کي هم یوازي پر ښځي باندي کفاره واجبیږي نه پر سړي باندي .

په کومو شیانو سره کفاره لازمیږي ؟

یوې ښځي په قصد دوده وخوړل یا په رضا او رغبت یې جماع وکړه او په هغه ورځ د هغه ورځي حیض ورته شروع سو یا په نفاس کي اخته سوه نو هغې د ذمي څخه کفاره ساقط کیږي همداسي که یو سړی په هغه ورځ په یو داسي مرض او تکلیف کي اخته سو چې په هغه کي روژه

نه نیول جائز دي او دا چي مرض او تکلیف قدرتي وي نو کفاره ساقطیږي د قدرتي قید د دې لپاره دي چي فرضًا که یو سړي په قصده روژه ماته کړه او بیا خپل ځان یې داسي زخمي کی چي په هغه حالت کي د روژې نه نیولو اجازت وای یا خپل ځان یې د بام یا غره څخه غورځولی وای نو ظاهره ده چي په داسي صورت کي هغه تکلیف او مرض به د هغه خپل د لاسه وي په داسي صورت کي د علماء اختلافي قولونه دي ځیني حضرات خو وائي چي په دې صورت کي هم کفاره ساقطه کیږي کله چي د نورو حضراتو قول دی چي کفاره نه ساقطه کیږي او د کمال د قول سره سم مختار او زیات صحیح قول دا دی چي کفاره نه ساقطه کیږي.

په جمع العلوم کي لیکلي دي که یو سړی د زیات تلو یا څه کار په وجه خپل ځان په څه تکلیف او مشقت کي اخته کی تر دې چي هغه ته ډیره زیاته او سخته تنده ولویده او هغه روژه ماته کړه نو پر هغه کفاره لازمیږي مګر ځیني حضرات وائي چي کفاره نه لازمیږي او دا قول بقائي رحمة الله علیه هم اختیار کړی دی څرنګه چي په تاتار خانیه کي نقل دي.

د کفارې مسئلې

د یوې روژې په کفاره کي یو غلام ازادول پکار دي که څه هم هغه غلام کافر وي که د غلام ازادول ممکن نه وي یا په یوه ځای کي غلام نسي ترلاسه کوای نو بیا تر دوو میاشتو پوري شپیته ورځي پرله پسې روژې نیول واجب دي د دې روژو پیوست او په داسي ورځو کي خیال ساتل ضروري دی چي په هغه کي د اخترو ورځ او ایام تشریق هر ډول روژې نیول منع دي که په مینځ کي د څه عذر په وجه د یوې ورځي روژه فوت سي نو بیا د نوي سره به شروع کول ضروري دي، مخکي چي څومره روژې نیول سوي وي د هغه هیڅ حساب به نه کیږي هو که یوې ښځي ته حیض راسي او په هغه وجه په مینځ کي روژې ناغه سي نو څه تاوان نه لري خو د نفاس په وجه د ناغه کیدو په صورت کي به هم د نوي سره روژې شروع کول کیږي او که د مرض یا سپین ږیرتوب په وجه د شپیتو روژو نیولو قدرت نه وي نو بیا شپیته محتاجو ه ډوډۍ ورکول په ماره نس واجب دي همداسي که غواړي نو پر هغوی دي په یوه ورځ کي دوه وخته یعني سهار او ماښام ډوډۍ وخوري که څه هم دوې ورځي د سهار وخت یا دوې ورځي د ماښام وخت یا ماخستن او د سهار تر وخته پوري ډوډۍ وخوري خو شرط دا دې چي په اول وخت پر کومو محتاجو باندي ډوډۍ وخوره سي دوهم وخت هم هغه محتاجو ته ډوډۍ ورکړه سي که چا یو وخت په شپیتو محتاجو باندي ډوډۍ وخوره او بیا دوهم وخت د هغه پرته په نورو شپیتو محتاجو باندي یې ډوډۍ وخوره نو دا نه کافي کیږي بلکه کفاره هغه وخت ادا کیږي کله چي

هغه د دوا ړو جماعتونو څخه پر يوه جماعت باندي بيا دوهم وار يو وخت ډوډی وخوري هو که يو سړی پرله پسې تر شپيتو ورځو پوري په يوه محتاج باندي ډوډی خوري نو څه تاوان نه لري همداسي کفاره ادا کيږي يوه بله خبره دا چي يو سړی په يوه ورځ شپيته يا د هغه څخه کم په محتاجو د ډوډی په اندازه صدقه يو محتاج ته ورکړي نو هغه به د ټولو لپاره ادا نه وي بلکه د يوه محتاج لپاره به ادا وي.

په شپيتو محتاجو باندي د ډوډی خوړلو په اړه د غنمو ډوډی ببله کتغه کافي کيږي يعني که شپيته محتاجو ته يوازي د غنمو ډوډی ببله کتغه په ماړه نس يې ورکړي نو حکم پوره کيږي پر خلاف د وربشو ډوډی چي په هغه سره کتغ ضروري دی ځکه چي د وربشو ډوډی د سخت کيدو په وجه عادتا ببله کتغه نسي خوړل کيدای کله چي د غنمو ډوډی ببله کتغه هم په ماړه نس خوړل کيدای سي ځکه ويل سوي دي چي د غنمو ډوډی خپل کتغ په خپل ځان کي لري نو کوم سړی چي د غنمو د ډوډی سره سالن وغوښتی هغه وږی نه دی.

يو شرط دا هم دی چي په کومو شپيتو محتاجو ډوډی وخوړه سي هغه به ټول وږي وي په هغوی کي به هيڅ څوک په ماړه نس نه وي او که په ماړه نس وي او د وږي په ډول يې نه خوري نو د هغه پر ځای دي بل وږي کښينوي او په هغه باندي ډوډی خوړل ضروري ده.

په هر حال کي يا خو د پورته ذکر سوي طريقو او شرط سره سم پر محتاجو باندي ډوډی دي وخوري يا دا چي هر محتاج ته دي د نصف صاع يعني يو کلو شپږ سوه درو ديرش گرامه غنم يا د هغه اوړه ورکړل سي که څه هم يو صاع دري کيلو دوه سوه شپږ شپيته گرامه اوربشي يا انګور يا خرما يا د هغه قيمت ورکړه سي که څه هم ټولو محتاجو ته په يوه وخت کي ورکړه سي يا دا چي په جلا جلا وختونو کي ورکړه سي.

که يو سړی په قصده جماع کولو سره يا په قصده په خوړلو سره څو روژې ماتي کړي نو د هغه ټولو لپاره يوه کفاره کافي کيږي په شرط د دې چي هغه په مينځ کي څه کفاره ادا کړې نه وي مثلا يوه سړي لس روژې وخوړې او د هغه په مينځ کي کفاره ادا نه کړه نو هغه د لسو روژو لپاره به يوه کفاره کافي سي که په مينځ کي څه کفاره يې ادا کړه نو بيا وروسته د روژې لپاره دوهمه کفاره ضروري کيږي بيا دا چي هغه ماتي سوي څو روژې که څه هم د يوه روژې وي که څه هم د دوو روژو وي په دې باره کي صحيح مسئله دغه ده څرنګه چي په در مختار کي ذکر دي خو ځيني حضرات وائي چي پورته ذکر سوی حکم د هغه صورت لپاره دی کله چي هغه روژې د يوې روژې وي او که هغه روژې د څو روژو وي نو د هري روژې لپاره جلا جلا کفاره ضروري کيږي

فتاوى عالمگيريه كي دا قول اختيار كړه سوي دي .

هغه شيان چي په هغه سره قضاء لازميږي خو كفاره نه لازميږي :

په دې باره كي قاعده كليه داده كه په څه داسي شي سره روژه فاسده سي چي د غذا د ډول څخه نه وي يا كه وي نو د څه شرعي عذر په وجه هغه نس يا دماغ ته رسول كيږي يا څه داسي شى وي چي په هغه سره د شرمگاه شهوت په پوره توگه سره ختم سوى نه وي لكه موټ او داسي نور نو په داسي شيانو سره كفاره نه لازميږي بلكه يوازي قضاء ضروري ده كه روژه دار په روژې كي اومې وريجي يا وچ اوړه وخوري نو روژه نه صحيح كيږي او قضاء واجب كيږي او كه څوك د اوربشو يا غنمو اوړه په اوبو كي په اغږلو سره او په هغه كي خواړه په يو ځاى كولو سره وخوري نو په دې صورت كي كفاره لازميږي .

كه يوسړى په يوه وار زياته مالگه وخوري يا د گل ارمتي څخه پرته څه داسي خاوره وخوري چي هغه عادتا نه خوړه كيږي يا هډوكى يا پنبه او داسي نور يا خپلي ناړي تيري كړي چي د ريښم او جامې او داسي نورو په رنگ مثلا ژړ ، زرغون باندي متغير سوى وي او هغه ته خپله روژه هم ياد وه يا كاغذ يا د هغه په ډول څه بل داسي شى يې وخوړى چي عادتا نه خوړه كيږي يا اومه ميوه يې وخوړه چي د پخيدو مخكي عادتا نه خوړه كيږي او هغه په پخولو سره او مالگه په يوځاى كولو سره ونه خوړه يا داسي تازه جوز يې وخوړى چي په هغه كي مغز نه وو يا شگه ، اوسپنه ، تانبه ، سره زر ، سپين زر يا ډبري كه څه هم هغه د زمرود وغيره وي تيري كړه نو په دې صورتونو كي كفاره نه واجبه كيږي يوازي قضاء لازميږي همداسي كه كلمو د صفا كولو لپاره پيچكاري ولگوي يا په پزه كي دوا واچوي او د هغه څخه څه حلق ته ولاړ سي يا په دواړو غوږونو كي تيل واچوي نو په دې صورت كي هم يوازي قضاء لازميږي كفاره نه واجب كيږي .

په غوږ كي په قصد د اوبو اچولو په باره كي مختلف اقوال دي ، هدايه ملتقي ، در مختار او په شرح وقايه او داسي نورو كي ذكر دي چي په دې صورت كي روژه نه ماتيږي خو په قاضي خان او فتح القدير كي ليكلي دي په دې باره كي صحيح مسئله داده چي روژه نه پاته كيږي او قضاء لازميږي .

يوه سړي د نس په زخم كي دوا واچول او هغه نس ته ولاړه يا د سر په زخم كي يې دوائي واچوله او هغه دماغ ته ورسيده يا په حلق كي د باران اوبه يا واوره ولاړه او هغه يې قصدا تيره نه كړه بلكه په خپله د حلق څخه لاندي ولاړه يا خولې په پړ هو للو كي حلق ته اوبه لاندي ولاړې يا

په پزه کي اوبه په اچولو سره دماغ ته وختې يا په زور په چا باندي روژه ماته کړه که څه هم د جماع په سبب يعني خاوند په زوره د ښځي سره جماع وکړه يا ښځي په زوره د خاوند سره جماع وکړه نو په دې ټولو صورتونو کي کفاره نه لازميږي بلکه قضاء لازميږي هو د جماع په اړه په زور کونکي باندي کفاره لازميږي او د چا سره چي زور سوی وي پر هغه يوازي قضاء لازميږي.

که يوه ښځه چي مينځهٔ وي که څه هم حرم وي يا منکوحه د خدمت او کار روزګار کولو په وجه د ناروغه کيدو په وجه روژه ماته کړي نو پر هغې قضاء لازميږي همداسي که مينزه په داسي صورت کي روژه ماته کړي کله چي کار روزګار مثلا يو شی پخوي يا جامې د مينزلو په وجه ضعف او ناتواني ورته ورسيږي نو په دې صورت کي به هم قضاء پر واجب کيږي په دې ضمن کي دا مسئله په ذهن کي کښينول پکار ده که يوې مينزي ته آقا د څه داسي کار لپاره ووائي چي د فرض د اداء څخه مانع وي نو د هغه خبره د منلو څخه انکار کول پکار دی.

يو سړي د روژه دار په خوله کي د خوب په حالت کي اوبه واچولې يا خپله روژه دار د خوب په حالت کي اوبه وڅيښلې نو د هغه روژه ماته سوه او پر هغه قضاء واجب ده دا مسئله په هيره د خوراک څښاک په صورت کي قياس کيدای نسي ځکه که خوب والا يا هغه سړی چي د هغه عقل نه وي پاته سوی څه حيوان حلال کړي نو د هغه مذبوحه حلاله نه ده د دې پر خلاف که څوک د حلالولو پر وخت بسم الله ويل ځيني هير سي نو د هغه حلال سوي حيوان غوښه خوړل جائز دی همداسي دلته مسئله داده چي د هيري په حالت کي د خوراک څښاک کونکي روژه نه ماتيږي هو که يو سړی د خوب په حالت کي خوراک څښاک وکړي نو د هغه روژه ماتيږي.

يوه سړي که په هيره سره په روژه کي څه وخوړل بيا يې د هغه وروسته په قصده وخوړل او د هغه وروسته يې په قصده جماع وکړه يا د ورځي يې د روژې نيت وکړ بيا قصدا خوراک څښاک يې وکړ يا جماع يې وکړه يا د شپې د روژې نيت يې وکړ بيا په سبا کيدو سره يې سفر وکړ بيا د هغه وروسته د اقامت نيت يې وکړ او څه خوراک څښاک يې وکړ که څه هم په دې صورت کي د هغه لپاره روژه ماتول جائز نه وو يا د شپې څخه د روژې نيت يې وکړ سهار ته مقيم وو بيا يې سفر وکی او مسافر سو او د سفر په حالت کي قصدا خوراک څښاک يا جماع يې وکړه که څه هم په دې صورت کي د هغه لپاره روژه ماتول جائز نه وو نو په دې ټولو صورتونو کي يوازي قضاء لازميږي کفاره نه واجب کيږي په ذکر سوي مسئلې کي د سفر په حالت کي د خوراک قيد ځکه لګول سوی دی که يو سړی د سفر شروع کولو وروسته خپل څه هير شی د اخستو لپاره خپل کورته بيرته راغی او په خپل کور کي يا خپل ښار او د ابادي څخه د جلا کيدو مخکي په قصده

خوراک وکړي نو په دې صورت کې قضاء او کفاره دواړه لازمیږي.

که یو سړی تېوله ورځ خوراک څښاک او نور ممنوعات د روژې څخه منعه وو خو نه هغه د روژې نیت وکړ او نه یې روژه ماته کړه یا چا سړي پیښلمی وخوړی یا جماع یې وکړه په داسې حالت کې د سهار د ختو په باره کې هغه ته شک وو حال دا چې هغه وخت طلوع فجر سوی وو یا یو سړي د لمر پریوتو غالب گمان سره روژه ماته کړه حال دا چې هغه وخت لمر نه وو ډوب سوی نو په دې صورت کې د کفارې لازم کیدو په باره کې دوه قوله دي چې په هغه کې د جعفري فقهي مختار قول دادی چې د لمر ډوبیدو د شک په صورت کې کفاره لازمیږي همداسې که د یوه سړي غالب گمان دا وي چې لمر ډوب سوی نه دی خو د دې باوجود روژه ماته کړي او په حقیقت کې لمر ډوب سوی نه وي نو پر هغه کفاره لازمیږي.

یو سړي ته د حیوان یا مړي سره د بدفعلي کولو په وجه انزال وسو یا د چا ورون یا نو په لاس موږلو سره مني توي سول یا د چا په بله وجه انزال وسو یا بېله اداء د روژې میاشت روژه یې ماته کړه نو په دې ټولو صورتونو کې کفاره نه واجبه کیږي بلکه قضاء لازمه کیږي همداسې که چا د روژه داري ښځي سره د خوب په حالت کې جماع وکړه نو د هغې ښځي روژه ولاړه او پر هغې یوازي قضاء لازمیږي کفاره نه واجب کیږي یا دا چې د یوې ښځي د شپې څخه د روژې نیت وکی کله چې سهار سو نو هغه لیونی سوه او د هغې لیونتوب په حالت کې چا د هغې سره جماع وکړه نو په دې صورت کې پر هغې ښځي د هغې روژې قضاء لازمیږي.

که یوې ښځي په خپل شرمگاه کې اوبه یا دوائي واچوله یا په تیلو یا اوبو سره یې گوته لنده په خپلې کوني کې یې داخله کړه یا چا داسې استنجاء وکړه چې اوبه د حقنه ځای ته ورسیدې که څه هم داسې لږ پېښیږي یا د استنجاء په کولو کې د زیاتي مبالغې په وجه اوبه شرمگاه ته ورسیدې نو قضاء واجب کیږي.

یوه سړي ته بواسیر وي او د هغه مسی دباندي راووځي او هغه پریولي که هغه مسی پورته د پورته کیدو مخکي وچې کړه سي نو د هغه پورته په ختلو سره روژه نه ماتیږي ځکه چې داسې اوبه د بدن یوې ظاهري حصې ته رسیدلي وې او بیا د بدن دننه حصې ته د رسیدو مخکې زائل سوې هو که مسی پورته د ختو مخکي وچې نسي نو روژه فاسده کیږي.

که یوه ښځه په تیلو یا اوبو سره گوته لنده کي او د شرمگاه په دننه حصه کې یې داخله کړي یا یوه ښځه دا شیان د خپل شرمگاه په دننه حصه کې داخله کړي او دا شیان دننه پټ سي نو روژه نه پاته کیږي او قضاء لازمیږي هو که د لرگي یو سر په لاس کې وي یا دا شیان د ښځي د

شرمگاه دباندي حصې پوري ورسيږي نو روژه نه فاسده کيږي داسي چي يو سړي تار تير کی په دې توګه چي د هغه يو سر د هغه په لاس کي وي او بيا هغه تار دباندي راوکاږي نو روژه نه فاسده کيږي او که د هغه يو سر په لاس کي نه وي بلکه ټول تير کړي نو روژه ماتيږي او قضاء لازميږي .

کوم سړی چي په خپل قصد او اختيار سره د څه شي دود په خپل دماغ يا خپل نس کي واچوي نو د هغه روژه فاسده کيږي او قضاء لازميږي خو ، يعني که د دې دواړو دود قصدا داخل کړي نو ليري نه ده چي کفاره هم لازمه سي ځکه چي د دې دود نه يوازي دا چي قابل انتفاع دی بلکه اکثر دواء هم استعماليږي همداسي د سګريټ بيړی او چلم دود هم د داخلولو په صورت کي کفاره لازمه کيدای سي .

که يو سړی په قصده قی وکړي که څه هم هغه په ډکه خوله نه وي نو د هغه روژه ځي او قضاء لازميږي په دې باره کي ظاهري روايت دادی مګر امام ابويوسف رحمة الله عليه فرمائي چي قصدا د قی کولو په صورت کي روژه هغه وخت فاسده کيږي او قضاء لازميږي کله چي قی په ډکه خوله راغلی وي که په ډکه خوله نه وي راغلی نو روژه نه فاسده کيږي نه قضاء لازميږي زيات صحيح او مختار قول دادی .

که يوه سړي ته په خپله ډکه خوله قی راغلی او هغه يې تير کړی يا د يو سړي په غاښونو کي نښتی څه شی د نخود برابر يا تر هغه زيات وو يا يوه سړي د شپې څخه نيت نه وکی په ورځ کي هم هغه نيت نه وو کړی چي په هيره يې څه خوراک او څه څښاک وکی او د هغه وروسته يې د روژې نيت وکی نو په دې ټولو صورتونو کي روژه نه صحيح کيږي او قضاء لازميږي يا همداسي څوک روژه دار بې هوشه سو که څه هم هغه تر مياشتي پوري بې هوشه وي پر هغه قضاء لازميږي هو د هغي ورځي قضاء نه لازميږي د کومي ورځي يا کمي شپې څخه چي بې هوشه سوی دی ځکه چي د مسلمان په باره کي نيک ګمان کول پکار دی کيدای سي چي په هغه شپه کي نيت کړی وي او همداسي د هغي ورځي روژه پوره سي اوس د هغه وروسته چي څومره ورځي بې هوشه وي د هغه به قضاء راوړي د بې هوشي شروع کيدو ورځ په باره کي هم که دا يقين وي چي نيت يې نه وو کړی نو د هغي ورځي د روژې قضاء به ضروري وي د بې هوشي د ورځو د روژو قضاء به ضروري وي که څه هم هغه هيڅ خوراک څښاک ونه کی خو د روژې نيت تر لاسه نه سو ځکه د بې هوشي په حالت کي د هغه بغير نيت څه خوراک څښاک نه کول او د ټولو شيانو څخه ځان نيول کافي او کار آمد کيږي نه که پر يوه سړي باندي د روژې په پوره

میاشت کي لیونتوب خپور وي نو پر هغه قضاء نه واجب کیږي هو که پوره میاشت لیونتوب نه وو نو بیا قضاء ضروري کیږي او که پر یوه سړي باندي پوره میاشت په دې توګه لیونتوب خپور وو چي په ورځ کي یا په شپه کي د نیت وخت د ختمیدو وروسته به ښه سو نو بیا هم قضاء نه ضروري کیږي بلکه دا پوره میاشت به د لیونتوب په حکم کي وي.

که یو سړي په روژه کي د روژې نیت ونه کی او بیا په هغه ورځ کي خوراک څښناک وکی نو د امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه د قول سره سم په دې صورت کي به کفاره واجب نه وي یوازي قضاء لازمیږي خو د صاحبین رحمة الله علیهم قول دادی چي کفاره واجب کیږي.

د یوه سړي روژه ماته سوه که څه هم د هر عذر په وجه ماته سوې وي بیا هغه عذر ختم سو نو اوس د هغه لپاره ضروري ده چي هغه په پاته حصه کي د روژې د احترام په توګه خوراک څښناک او د نورو ممنوع شیانو څخه پرهیز وکړي همداسي هغې ښځي ته هم د ورځي په پاته حصه کي په روژه کي د ممنوعو شیانو پرهیز ضروري وي چي په حیض یا نفاس کي اخته وه او د لمر ختو وروسته پاکه سوه او مسافر چي په ورځ کي څه وخت مقیم سو ناروغه روغ سو د لیوني سړي لیونتوب ولاړی هلک بالغ سو کافر اسلام راوړی دې ټولو خلکو ته هم د ورځي په پاته حصه کي خوراک څښناک او د نورو ممنوعو شیانو څخه پرهیز کول پکار دی پر دې ټولو به هم د هغې ورځي د روژې قضاء لازمه وي البته موخر الذکر پر دواړو باندي قضاء لازمیږي.

کومه ښځه چي په حیض او نفاس کي اخته وي یا هغه سړی چي د ناروغۍ حالت کي وي یا هغه سړی چي د سفر په حالت کي وي د دوی لپاره د خوراک څښناک څخه پرهیز ضروري نه دی بیا هم د دوی لپاره دا حکم دی چي د عامو خلکو د لېدو څخه د ځان ساتلو لپاره په پټه توګه سره یې خوراک او څښناک وکړی.

د روژاتي ر لپاره مکروه او غیر مکروه شیان

د روژه دار لپاره د یو شي څیښل یعني په څکلو سره یې تو کول مکروه دي په ذخیره کي نقل دي چي د روژه دار لپاره بې ضرورته د څه شي خوند کتل مکروه دی هو د عذر په صورت کي مکروه نه دی مثلا یوه سړي د خوراک څښناک یو شی رانیوی او دا بیره ورته وه که د هغه خوند ونه ګورم نو دو که به سم بیا دا شی به زما د مرضي سره سم نه وي نو په دې صورت کي که هغه د هغه شي خوند وکتی نو مکروه به نه وي.

په فتاوی نسفی کي نقل دي که د یوې ښځي خاوند بد اخلاق او ظالم وي او په ډوډۍ کي د مالګي مرچ او مصالحه باندي د کمي بیشي سره د سختي معامله کوي نو د هغې لپاره هم

جائز دی چي هغه د کتغ خوند وګوري چي د خپل خاوند د ظلم او تشدد څخه وساتل سي او كه خاوند نيک او نيک مزاج وي بيا ښځي ته د هغه شي خوند کتل جائز نه دی دا حکم د مينزي هم دی بلکه هغه نوكر او ملازم هم په دې حکم کي شامل دی چي ډوډی پر پخولو باندي مقرر وي.
بې له عذره څه شی ږوول مکروه دی مثلا يوه ښځه وغواړي چي ډوډی وغيره په ميده کولو سره خپل کوچني ته يې ورکړي که د هغې سره څوک هوشياره کوچنی انجلی وي يا څوک حائضه وي نو په هغې باندي دي يې په ميده کولو سره ورکړي.
خپله دي يې نه ميده کوي په دې صورت کي خپله په ميده کولو سره ورکول مکروه دی هو که غير روژه دار يې پيدا نه کی نو بيا دي يې خپله ور ميده کړي په دې صورت کي به مکروه نه وي.
روژه دار ته مصطګی ژوول مکروه دی که څه هم سړی وي يا ښځه ځکه د هغه په ژوولو سره د روژې د ختميدو يا روژې نه نيولو اشتباه کيږي هسي خو سړي ته د بېله روژې په حالت کي هم ژوول مکروه دی هو د څه عذر په وجه او هغه هم په خلوت کي ژوول جائز دی ځيني حضراتو ويلي دي د مصطګي ځوېښل د خلکو لپاره مباح دی کله چي د ښځو لپاره مستحب دی ځکه چي د هغوی په حق کي مسواک قائم مقام دی مصطګي د يو ډول رنګ مشهور ګوند چي د دوا په توګه استعماليږي دی په پښتو کي ورته ژاوله ويل کيږي.
د روژې په حالت کي مچه اخستل او د ښځو سره مباشرت يعني هغوی تر غاړي باسل وغيره مکروه دي په شرط د دې چي د انزال بيره وي که دا بيره او انديښنه نه وي نو بيا مکروه نه دی.
قصدا په خوله کي ناوړي جمع کول او هغه تيرول مکروه دي همداسي روژه دار ته د هغه شيانو اختيارول هم مکروه دی چي د هغه په وجه کمزوري لاحق کيدو بيره وي لګه رګ په زوره وهل وينه کښل وغيره وغيره هو که د دې په وجه د ضعف احتمال نه وي نو بيا مکروه نه دی.
د روژې په حالت کي رانجه لګول بريتونه غوړول او مسواک کول که څه هم د زوال وروسته مسواک کړه سي او دا چي مسواک تازه وي يا په اوبو کي لوند سوی وي مکروه نه دی د اوداسه پرته هم خوله پرېولل او په پزه کي اوبه اچول مکروه نه دی همداسي غسل کول او يخ والی د حاصلولو لپاره لنده جامه پر بدن اچول مکروه نه دي مفتي به قول دا دی ځکه چي د رسول الله ﷺ څخه دا ثابت دي دا روايت به په راروانو صفحو کي راسي. د روژه دار لپاره چي کوم شيان مستحب دي پيښلمی خوړل پيښلمی په ځنډ سره خوړل او په وخت کيدو باندي په روژه مات کي تادي کول کله چي په فضاء کي وريځ نه وي په کومه ورځ چي په فضاء کي وريځ وي په هغه ورځ په روژه مات کي احتياط يعني دوې درې دقيقې ځنډ ضروري دی.

هغه عذرونه چي د هغه په وجه د روژې نه نيولو اجازت دی :

داسي عذرونه چي د هغه په وجه روژه نه نيول مباح دي لس دي :

اول : مرض ، دوهم سفر، دريم اکراه، يعني زور، څلورم حمل، پنځم ارضاع ،يعني بچي ته شېدې ورکول، شپږم لوږه، اووم تنده، اتم ډېر زيات بوډاتوب ، نهم حيض، لسم نفاس، دا عوارض او عذرونه په تفصيل سره لاندي بيانيږي :

مرض : که روژې په نيولو سره د څه نوي مرض پيدا کيدو يا موجوده مرض د زياتيدو بيره وي نو په دې صورت کي روژه نيول نه ده پکار همداسي که دا گمان وي چي د روژې په نيولو سره په صحت او جوړتيا کي ځنډ راځي نو هم روژه نيول نه ده پکار ځکه چي ډېر واره د مرض زياتي او په هغه کي ځنډ د هلاکت باعث جوړيږي .

مرض د هغه شي نوم دی چي د طبيعت د تغير باعث کيږي او د هغه په وجه د طبيعت سکون په بې ارامي کي بدليږي او دا کيفيت مخکي په باطني توگه سره محسوس کيږي بيا د هغه اثر پر بدن باندي ظاهريږي مرض که د هر ډول وي که څه هم د سترگو خوږ وي د بدن د څه زخم په صورت کي وي يا دا چي د سر درد او تبي او داسي نورو په شکل کي وي کله چي په هغه کي زياتي يا د هغه د اوږديدو بيره وي نو د روژې نه نيولو اجازت دی بلکه د روژې د نيت کولو وروسته هم که څه مرض پيدا سي مثلا مار لړم يې وچيچي يا تبه وي نو د هغي ورځي روژه نيول هم ورته ضروري نه ده بلکه بهتره داده چي روژه ماته کړي .

علماء ليکي که يو غازي او مجاهد د روژې په مياشت کي د دين د دښمنانو سره جنگ کوي او هغه ته بيره وي چي د روژې په وجه به ورته ضعف پيدا سي چي د هغه په وجه به په جنگ کي تاوان پيدا سي نو د هغه لپاره دا جائز دی چي هغه روژه ونه نيسي که څه هم مسافر وي يا مقيم پر دې علماء دا مسئله هم قياس کړې ده چي کوم سړي ته سخته تبه راځي او هغه د وارپه ورځ د تبي راتلو مخکي خپله روژه ختمه کړي د دې بيري په وجه چي نن به تبه راځي چي د هغه په وجه به کمزوري راته ورسيږي نو په دې کي هيڅ تاوان نسته او که هغه ورځ تبه هم رانسي نو صحيح داده چي پر هغه کفاره نه واجبيږي ، او په فتاوی عالگيريه کي ليکلي دي چي په دواړو صورتونو کي کفاره لازميږي .

همداسي که بازار والا د روژې په ديرشم تاريخ ډول او نغاره يا د ټکانو اواز واوري او دا گمان وکړي چي دا نن د اختر د ورځي کيدو اعلان دی روژه ماته کړي او بيا وروسته ورته

معلومه سي چي دا د اختر د ورځي د كيدو اعلان نه وو بلكه په بل څه سبب دا ډول وه يا مرمى توغول سوي وې نو په دې صورت كي هم پر هغه كفاره نه واجبه كيږي .

سفر : سفر كه څه هم جائز وي يا نا جائزه بې مشقته وي لكه ريل ګاډى او هوائي جهاز او موټر او داسي نور په پښو يا د آس وغيره پر سپاري باندي په هر حال كي روژه نه نيول جائز ده خو بې مشقته په سفر كي مستحب دادى چي روژه ونيول سي په شرط د دې چي د هغه د سفر ټول ملګري بغير د روژې نه وي او په ټولو كي خرڅ مشترک وي هو كه د هغه د سفر ټول ملګري روژه نه نيسي او د ټولو خرڅ مشترک وي نو بيا روژه نه نيول افضل دى چي د ټول جماعت موافقت وي .

كه يو سړى د سهار ختو مخكي سفر په شروع كولو سره مسافر سي نو د هغې ورځي روژه نه نيول د هغه لپاره مباح دى كه يو سړى د روژې په حالت كي د سهار ختو وروسته سفر شروع كړي نو اوس د هغه لپاره روژه نيول به مباح نه وي البته د ناروغى كيدو په صورت كي د لمر ختو وروسته سفر شروع كونكي لپاره روژه نه نيول به مباح وي او به هر صورت كفاره نه لازميږي بلكه يوازي قضاء واجب كيږي كه څه هم د سفر په حالت كي د ناروغى په وجه روژه ماته كړي يا پرته د ناروغى .

اكراه : يعني زور، كوم سړى چي په روژه نه نيولو باندي مجبوره كړه سي هغه ته هم شريعت د روژې نه نيولو يا روژې ماتولو اجازت وركړى دى مثلاً يوه سړي يو روژه دار په زور سره په غورځولو سره د هغه په خوله كي څه شى واچوى يا يو سړي روژه دار مجبوره كړى كه روژې ونيسي نو مړ به دي كړم يا ډير سخت به دي ووهم يا ستا د بدن څه حصه به پرې كم نو په دې صورت كي د هغه لپاره روژه ماتول يا روژه نه نيول جائز ده .

حمل : حاملې ښځي ته روژه نه نيول جائز دى په شرط د دې چي د خپل ځان او د بچي د تاوان بيره وي يا په عقل كي او جسماني كمزوري به يې ډيره زياته سي يا كيدونكى بچي پر صحت به خراب اثر پريوځي يا خپله په څه ناروغي او هلاكت كي به اخته سي نو د هغې لپاره جائز دى چي هغه روژه قضاء كړي .

ارضاع : يعني شېدې وركول څرنګه چي حاملې ښځي ته روژه نه نيول جائز دى همداسي شېدې وركونكي ښځي ته هم روژه نه نيول جائز ده كه څه هم هغه بچى د هغې وي يا د بلي ښځي بچي ته په اجرت يا مفت شيدې وركوي په شرط د دې چي د خپل صحت او روغتيا د خرابي يا بچي د ضرر بيره وي كومو خلكو چي دا ويلي دي چي په دې باره كي د شيدې وركونكو ښځو څخه نه يوازي دائي مراد ده نو دا خبره غلطه ده ځكه چي په حديث كي مطلقا

شیدې ورکونکي ښځي ته د روژې نه نیولو اجازت ورکړه سوی دی که څه هم هغه مور وي یا دائي د الله تعالی ارشاد دی :

ان الله وضع عن المسافر الصوم وشطر الصلوة وعن الحبلی والمرضع الصوم

ژباړه : الله تعالی د مسافرانو لپاره روژه او نیم لمونځ معاف کړی دی همداسي د حاملې او شېدې ورکونکي ښځي لپاره یې هم روژه معافه کړې ده .

یا دا که په دې باره کي څه تخصیص دی نو د قیاس تقاضا داده چي تخصیص د ائي پر ځای د مور وي ځکه چي د دائي لپاره د چا بچي ته شېدې ورکول واجب او ضروري نه دی هغه خو یوازي اجرت د اخستو لپاره شېدې ورکوي که هغه غواړي نو دا کار پرېښودای سي کله چي د مور معامله چېړه ده خپل بچي ته شېدې ورکول پر هغې دیانة واجب دی په داسي حال کي چي پلار یې مفلس وي .

شېدې ورکونکي ښځي ته دواء څېښل جائز دی کله چي طبیب یا ډاکټر ووائي چي دا دوائي بچي ته فائده ورسوي ، په پورته مسئلې کي ښودل سوي دي چي حامله او شېدې ورکونکي ښځي لپاره روژه نه نیول جائز دی کله چي هغې ته د خپل ځان یا د بچي د تاوان بیره وي نو په دې باره کي پوه سی چي د بیري څخه مراد دادی چي یا خو د څه سابقه تجربې په وجه خپل ځان یا د بچي د تاوان غالب ګمان وي یا دا چي یو مسلمان او مسلکي طبیب چي د هغه کردار د عقیدې او عمل د اعتبار څخه قابل اعتماد وي دا خبره وکړي چي د روژې په وجه به ورته تاوان ورسیږي .

لوږه او تنده : په کوم سړي باندي چي د لوږي او تندي دومره غلبه وي که خوراک او څېښاک ونه کړي نو مړ به سي یا په عقل کي به یې خلل وسي یا هوش او حواس به یې ختم سي نو د هغه لپاره هم روژه نه نیول جائز دی او د روژې نیت د کولو وروسته که داسي حالت پیدا سي بیا هم هغه ته اختیار دی چي روژه ماته کړي نو کفاره نه لازمیږي یوازي قضاء واجب ده خو شرط دادی چي روژه دار به په خپله خپل نفس په دومره مشقت کي په اخته کولو سره دا حالت پیدا نه کړي مثلا چي په خپله یې نفس په دې توګه په مشقت کي اخته کړ چي بغیر څه سخت ضرورت او اوږده منډه یې ووهله چي د هغه په وجه د سختي تندي څخه په مجبوریدو سره روژه یې ماته کړه نو پر هغه کفاره لازمیږي که څه هم ځینو حضراتو ویلي دي چي کفاره نه لازمیږي .

د علي بن احمد رحمة الله علیه څخه د پیښې او مزدوري کونکو په باره کي پوښتنه وسوه که یو مزدور په دې پوه سي که زه په دې کار کي اخته یم نو په داسي ناروغي کي به اخته سم چي په هغه

كي روژه نه نيول مباح دی حال دا چي هغه خپل او د خپلي كورنۍ نس د مړلو لپاره پر هغه كار كولو باندي مجبور دی نو ايا په ناروغۍ كي د اخته كېدو مخكي د هغه لپاره روژه نه نيول مباح د ه كه څنګه؟ نو علي بن احمد رحمة الله عليه د دې خبري څخه په سختۍ سره منع وكړه.

مګر په دې باره كي تر ټولو پوري چي د مسئلې تعلق دی په در مختار كي ليكلي دي چي په دې صورت كي كه هغه ته ذكر سوې بيره وي نو هغه ته پكار ده چي نيمه ورځ نو محنت او مزدوري وكړي او نيمه ورځ ارام وكړي چي د ژوند اسباب هم موجود سي او روژه هم دلاسه ولاړه نسي.

سپين ږيري توب : شيخ فاني او سپين سري فاني لپاره هم جائز دی چي هغه روژه نه ونيسي شيخ فاني او سپين سرې فاني هغه سړي او ښځي ته وائي چي د ژوند اخري مرحلې ته رسيدلي وي د فرض ادائيګي څخه قطعا مجبوره او عاجزه وي او جسماني طاقت يې ورځ په ورځ كمزوره كيږي تر دې چي د كمزورۍ په وجه هغوی ته قطعا اميد نه وي چي آئنده به روژه ونيسم.

حيض او نفاس : كومه ښځه چي په حيض او نفاس كي اخته وي نو د هغې لپاره هم جائز دي چي هغه روژه ونه نيسي.

فديه : په پوره عذرونو كي يوازي سپين ږيری او سپين سري لپاره جائز دی چي د خپلو روژو فديه ادا كړي هو د هغه سړي لپاره هم فديه وركول جائز ده چي د هميشه روژو نيولو نذر يې منلی وي خو د هغه څخه عاجزه وي يعني كه يو سړی دا نذر ومني چي زه به هميشه روژې نيسم كه څه هم وروسته هغه د معيشت د اسباب حاصلولو يا څه بل عذر په وجه خپل نذر پوره نه كړ سم نو د هغه لپاره جائز دی چي هغه روژې نه نيسي البته هره ورځ دي فديه ادا كړي د دې پرته د نورو ټولو عذرونو مسئله داده چي عذر زائل كيدو وروسته د روژو قضاء ضروري ده فديه وركول صحيح نه ده يعني فديه په وركولو سره روژه نه معافه كيږي ځكه كه يو معذور د خپل عذر په حالت كي مړ سي نو پر هغه د هغه روژو د فديې وصيت كول واجب نه دی چي د هغه د عذر په وجه مړ سوی وي او نه د هغه پر وارثانو دا واجب دی چي هغوی فديه ادا كړي كه څه هم عذر د ناروغۍ وي يا د سفر يا ذكر سوي پورته عذرونو كي څه بل عذر وي هو كه يو سړی په داسي حالت كي مړ سي چي د هغه عذر زائل سوی وي او هغه قضائي روژې نيولای سي خو هغه قضائي روژې ونه نيولې نو د هغه لپاره ضروري ده چي د هغه ورځو د روژو د فديې وصيت وكړي چي په هغه كي د مرض څخه خلاصي په ترلاسه كولو سره صحت ياب سوی وو يا سفر په پوره كولو سره مقيم وو يا كوم عذر چي وو هغه زائل سوی وو.

كه يو سپين ږيری د سفر په حالت كي مړ سي نو د هغه د خوا څخه د هغه د روژو فديه

ورکول ضروري نه دي کوم چي په هغه کي مسافر وو ځکه چي يو بل شخص د سفر په حالت کي وفات سي نو دهغه لپاره د سفر روژې معاف کيږي همداسي د هغه لپاره هم د هغه ورځو روژې به معاف وي.

پر کوم سړي چي فديه لازمه وي او هغه فديه په ورکولو باندي قادره نه وي نو بيا اخري صورت دادی چي الله تعالى ته استغفار وکړي ناشوني نه ده چي ارحم الرحمين هغه معاف کړي.

د فديې اندازه : د هري ورځي روژې په بدله کي د فديې اندازه نيمی کاسه يعني يو کلو شپږ سوه درو ديرش گرامه غنم يا د دې قيمت دی فديه او په کفاره کي چي څرنگه تمليک مالک يا خاوند کيدل جائز دی همداسي اباحت طعام د ډوډی مباح جائز کيدل هم جائز دي يعني که غواړي نو د هري ورځي په بدله کي دي پورته بالا مقدار يو محتاج ته ورکول او که غواړي نو هره ورځ دي دواړه وخته په وږي په ماړه نس ډوډی باندي وخوري دواړه صورتونه جائز دي د صدقه فطر پر خلاف چي په هغه کي د زکوة په توگه مالک کيدل ضروري دی په دې باره کي په دې وصول پوه سی چي صدقه لفظ اطعام يا ډوډی په خوړلو سره مشروع دی په دې کي تمليک او اباحت دواړه جائز دي او کومه صدقه چي په لفظ ايتا يا ادا سره مشروع دی په هغه کي تمليک شرط او ضروري دی اباحت قطعاً جائز نه دی.

قضا روژې : قضا روژې پرله پسې نيول شرط او ضروري نه دي بيا هم مستحب دي چي د کوم سړي عذر زائل سي هغه دي سمدستي روژې پيل کړي ځکه چي په دې کي ځنډ مناسب نه دی، هسي خو مسئله داده کله چي وغواړي وه دي يې نيسي د لمانځه په ډول په دې کي ترتيب فرض نه دی.

دلته په دې خبره هم پوهيدل پکار دي چي په شريعت کي ديارلس ډوله روژې دي په هغه کي اوه ډوله روژې خو هغه دي چي على الاتصال پرله پسې نيول کيږي.

اول د روژې د مياشتي روژې، دوهم د کفارې ظهار روژې، دريم د قتل د کفارې روژې، څلورم د کفاره يمين روژې، پنځم په روژې کي قصدا د ماتي سوي روژو د کفارې روژې، شپږم د نذر معين روژې، اووم د واجب اعتکاف روژې.

او شپږ ډوله روژې داسي دي چي په هغه کي اختيار دی که څه هم پرله پسې يې ونيسي که يې جلا جلا ونيسي،

اول نفل روژې، دوهم د روژې د مياشتي قضائي روژې، دريم د متعه روژې، څلورم د فديه حلق روژې، پنځم د اختر د جزاء روژې، شپږم د نذر معين روژې.

صحيح دادى چي نفل روژې هم بغير د څه عذره ماتول جائز نه دي هو دومره خبره ده چي نفل روژه د شروع كولو وروسته واجب كيږي كه هغه په هر حالت كي هم ماته كړه سي نو د هغه قضاء ضروري كيږي هو پنځه ورځي داسي دي كه په هغه كي نفل روژې د شروع كولو وروسته ماتي كړه سي نو قضاء واجب كيږي دوې ورځي د كوچني او لوى اخترو او درې ورځي د تشريق د ذي قعده يوولس دوولس ديارلس تاريخ دى په دې ورځو كي روژه نيول منعه ديسس په دې ورځو كي چي روژه د شروع څخه نه واجب كيږي نو د هغه پر ماتولو قضاء نه واجب كيږي.

كه يو سړى د دې پنځو ورځو د روژو نذر ومني يا د پوره كال د روژو نذر ومني نو په دې دواړو صورتونو كي په دې ورځ كي دي روژه نه نيسي بلكه په نورو ورځو كي دې د ورځو په بدله كي دي روژې ونيسي.

په اخر كي په يوه مسئله هم پوه سى چي كله په كوچني كي د روژې نيولو طاقت راسي نو هغه ته دي د روژو نيولو لپاره وويل سي او كله چي هغه د لسو كالو سي نو د روژې نه نيولو په صورت كي دي پر هغه سختي وكړه سي او هغه دي په روژو نيولو باندي مجبوره كړه سي څرنگه چي د لمانځه په باره كي حكم دى.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړى فصل)

روژه پاكه ساتئ

﴿۱۹۰۲﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلّٰهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ. رواه البخاري.

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي درواغ ويل او خراب كار پرېښودل نه پرېږدي (په روژه كي) نو الله ته ددې ضرورت نسته چي څوک خپل خوراك او څښاك پرېږدي. بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۱۶\۱۴، رقم: ۱۹۰۳.

تشريح: (دلغو او باطل كلام) څخه مراد هغه خبري دي چي د هغه د ژبي څخه د كښلو په صورت كي گناه لازميږي لكه كفريات ويل، درواغ ويل، غيبت كول، بهتان ويل، كه څه هم د زنا بهتان وي يا څه بله بدي، او لعنت كول يا د دې ډول هغه خبري چي د هغه څخه ځان ساتل

ضروري دي ، د حديث حاصل دا سو كوم روژاتي كه د پالتو او لغو باطل څخه خپل ځان ونه ژغوري او نه يې د بدو افعالو څخه ځان وساتي نو دا روژه د الله تعالى په دربار كي هيڅ قدر نه لري صرف روژاتې ته لوږه او تنده پاته سوه .

په دې خبره په زيات وضاحت سره داسي پوه سی چي د روژې اصل مقصد څه دی ؟ دا چي انسان خپل نفساني خواهشات كم كړي او خپل نفس اماره د الله تعالى د رضا تابع جوړ كړي كله چي دا مقصد حاصل نه سو چي نه روژه دار لغو خبري پريښودلې او نه يې خراب كارونه پريښوده چي د روژو خلاف دي نو الله تعالى ته څه ضرورت دی چي هغه روژه دار يوازي د لوږي تندي څه پرواه وكړي يا هغه خوا ته د مهربانۍ نظر وكړي .

گويا د پروانه كولو څخه مراد دادی هغه خوا ته توجه نه كول او د هغه روژه د قبوليت شرف سره نه نازول او ظاهره ده چي داسي روژه دار ته دي الله تعالى توجه ولي وركړي دې نادان بيشكه هغه شيان خو پريښودل چي د روژې په مياشت كي د هغه د پريښولو حكم دي كه څه هم هغه په نورو ورځو كي مباح دی مثلا خوراك څښاك ، جماع او داسي نور خو هغه شيان يې اختيار كړه چي هغه روژه څه چي په هيڅ حالت كي هم اختيارول يې نه دي پكار او هغه حرام دي .

مشائخ ليكلي دي چي د روژې درې درجې دي يوه روژه خو د عوام ده چي په هغه كي د خوراك ، څښاك او جماع څخه خپل ځان منع كول دوهمه روژه د خواص ده چي په هغه كي ټول اندامونه او حسيات د حرام او مكروه خواهشاتو او لذاتو څخه ساتل كيږي بلكه د داسي مباحو شيانو څخه هم پرهيز وي چي د د نفس ماتولو خلاف دي او دريمه روژه د اخص الخواص ده چي په هغه كي پرته د حق څخه د هر شي څخه كليه پرهيز وي بلكه د ناحق خوا ته توجه هم نه وي .

د ښځي څخه مچه اخيستل

﴿۱۹۰۳﴾ : وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقَبِّلُ وَيُبَاشِرُ وَهُوَ صَائِمٌ وَكَانَ أَمْلَكَكُمْ لِإِرْبِهِ . متفق عليه

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به د روژې په حالت كي مچه اخيستل او مباشرت به يې كوئ (يعني بدن به يې د بدن سره يو ځای كوئ) او رسول الله ﷺ پر خپل بدن به واك لرلو كي تر تاسو خلكو ډير توانا وو . بخاري او مسلم

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري) ۱۴۹/۴، رقم: ۱۹۲۷، ومسلم ۷۷۷/۲، رقم: ۶۵ - ۱۱۰۶.

تشریح: د حاجت څخه مراد شهوت دی مطلب دادی چي رسول الله ﷺ د نورو خلکو په نسبت خپل خواهشات او پر شهوت باندي ډیر زیات واک درلودلو باوجود چي د خپلو بیبیانو څخه به يې مچه اخستل او ځان ته به یې رانژدې کولې خو د صحبت څخه به یې ځان ساتی ظاهره ده چي د نورو خلکو په داسي صورت کي پر خپل شهوت باندي واک پیدا کول ډېر سخت دي.
په پورته ذکر سوي مسئلې کي د اهل علم په نزد اختلاف دی د حنفیه مذهب دادی چي مچه اخستل، مساس کول او د ښځي د بدن سره ځان مښلول د روژه دار لپاره مکروه کار دی کله چي په داسي صورت کي په جماع کي مصروفه کیدل یا د انزال کیدو بیره وي او که دا بیره نه وي نو مکروه نه دی.

په جنابت کي د روژې نیت جائز دی

﴿۱۹۰۴﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُدْرِكُهُ الْفَجْرُ فِي رَمَضَانَ وَهُوَ جُنُبٌ مِنْ غَيْرِ حُلُمٍ فَيَغْتَسِلُ وَيَصُومُ. متفق علیه

د حضرت عائشې (رض) څخه روایت دئ چي په روژې کي به کله داسي وسول چي پر رسول الله ﷺ به د جنابت په حالت کي سهار سو، او دا جنابت به د احتلام له کبله نه وو، (بلکه د کوروالی له کبله به وو) نو رسول الله ﷺ به غسل کوئ او روژه به یې نیول. بخاري او مسلم.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۵۳، رقم: ۱۹۳۰، ومسلم ۲\۷۸۰، رقم: ۷۶-۱۱۰۹.

تشریح: مطلب دادی چي رسول الله ﷺ ته به د احتلام په وجه نه بلکه د جماع (کوروالی) په وجه د غسل کولو ضرورت کیدی او د رسول الله ﷺ به په دغه حالت کي روژه وه او بیا به یې غسل وکړی، ددې څخه معلومه سوه چي د جنابت په حالت کي د سهار راختلو څخه مخکي غسل کول ضروري نه دی بلکه په داسي حالت کي د روژې نیت کیدای سي او بیا سهار په پورته کېدو سره په غسل کولو کي هیڅ پرواه نسته او د جماع په وجه ناپاکي اختیاري وي نو کله چي په داسي صورت کي بېله غسل کولو روژه نیول جائز دي نو د احتلام په سبب د ناپاکۍ په حالت کي روژه نیول خو په اولی درجه صحیح دي، بلکه د روژې په حالت کي که احتلام وسي نو پر روژې باندي څه اثر نه لویږي. من غیر حلم: او دا جنابت به د احتلام په وجه نه وو ددې په خاصه توګه ذکر ځکه سوی دی چي انبیاء علیهم السلام ته به احتلام نه کیدی ځکه چي دا په خوب کي د شیطان د راتلو اثر وي او دا ظاهره ده چي هغوی ددې څخه خوندي دي.

په روژه کي وينه کښل

﴿۱۹۰۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ احْتَجَمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ وَاحْتَجَمَ وَهُوَ صَائِمٌ. متفق عليه

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به د احرام او روژې په حالت کي ښکر وهئ. بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۷۴، رقم: ۱۹۳۸، ومسلم ۲\۸۶۲، رقم: ۸۷- ۱۲۰۲.

تشريح: شيخ جزري رحمة الله عليه فرمايي چي د ابن عباس رضي الله عنه مراد دادی چي رسول الله ﷺ د احرام په حالت کي روژه نيولې وه او هغه وخت يې وينه وکښل او د ابن عباس رضي الله عنه دا مراد د ابوداؤد د يوه بل روايت په رڼا کي اخيستل سوی دی چي د هغه الفاظ دادي:

انه صلى الله عليه وسلم احتجم هو صائما محرما: يعني نبي کريم ﷺ هغه وخت وينه وکښل کله چي د احرام په حالت کي او روژه دار وو.

په هر حال مظهري رحمة الله عليه فرمايي چي د احرام په حالت کي وينه کښل جائز دي په شرط د دې چي وېښته مات نسي همداسي د امام اعظم ابوحنيفة رحمة الله عليه، امام شافعي رحمة الله عليه او امام مالک رحمة الله عليه په اتفاق سره دا مذهب دی چي روژه نيونکي ته بېله کراهته وينه کښل رواه دي مګر امام محمد رحمة الله عليه فرمايي چي د وينه کښونکي او د چا څخه چي وينه کښل کېږي د دواړو روژه باطله کېږي مګر کفاره نه واجبېږي.

په هېره خوراک او څښاک کول

﴿۱۹۰۶﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ نَسِيَ وَهُوَ صَائِمٌ فَأَكَلَ وَشَرِبَ فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللّٰهُ وَسَقَاهُ. متفق عليه

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي د روژې په حالت کي په هېره سره خوراک او څښاک وکړي نو هغه دي خپله روژه پوره کړي ځکه چي څه هغه په هېره سره خوړلي او څښلي دي هغه الله تعالى په خوړلي او څښلي دي. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۵۵، رقم: ۱۹۳۳، رقم: ۶۶۶۹، ومسلم ۲\۸۰۹، رقم: ۱۷۱- ۱۱۵۵.

تشريح : دا حكم علی الاطلاق د هري روژې لپاره دی كه فرضي روژه وي يا نفلي او داسي نور، كه يو روژه دار په هيره يو شی وخوري يا وڅښي نو د هغه روژه نه باطليږي، د ټولو امامانو مذهب دا دی، البته امام مالک رحمة الله عليه فرمايي كه چيري دا صورت د رمضان په روژو كي پيښ سي نو د هغه قضا ضروري ده.
په هدايه كي ليكلي دي چي كله د خوراک او څښاک په باره كي دا حكم ثابت سو نو د جماع په باره كي به هم دا حكم وي يعني كه يو سړی د روژې په حالت كي په هيره سره جماع وكړي نو د هغه پر روژه به څه تاثير نه لويږي.

د روژې كفاره

﴿۱۹۰۷﴾: وَعَنْهُ قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي موږ د رسول الله ﷺ سره ناست وو چي

جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ هَلَكْتُ قَالَ مَا لَكَ قَالَ وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي وَأَنَا

يو سړی حاضر سو او عرض يې وكړ اې دالله رسوله ! زه هلاک سوم، رسول الله ﷺ پوښتنه وكړه څه وسول؟ هغه ووېل : ما د روژې په حالت كي د خپلي ښځي سره كوروالي وكړه،

صَائِمٌ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ هَلْ تَجِدُ رَقَبَةً تُعْتِقُهَا قَالَ لَا قَالَ فَهَلْ

رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : ايا ستا سره يو غلام سته چي هغه آزاد كړې ؟ هغه ووېل :نه، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل ايا

تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ قَالَ لَا فَقَالَ فَهَلْ تَجِدُ إِطْعَامَ

ته دومره توان لرې چي پرله پسې دوې مياشتي روژې ونيسئ ؟ هغه ووېل : نه، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : ايا ته شپيتو مسكينانو ته ډوډۍ وركولای سې؟

سِتِّينَ مِسْكِينًا قَالَ لَا قَالَ فَمَكَثَ النَّبِيُّ ﷺ فَبَيْنَا نَحْنُ عَلَى ذٰلِكَ أُتِيَ النَّبِيُّ

هغه ووېل : نه، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : كښينه، او رسول الله ﷺ پټه خوله كښېنستئ لكه د يو چا انتظار چي كوئ، غرض دا چي موږ همداسي ناست وو چي رسول الله ﷺ ته

ﷺ بِعَرَقٍ فِيهَا تَمْرٌ وَالْعَرَقُ الْمِكْتَلُ الضحم قَالَ أَيْنَ السَّائِلُ فَقَالَ أَنَا

يو عرق (دخرماوو کځوړه) راوړل سوه، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه: پوښتنه کوونکی چیري دئ؟ هغه وویل حاضریم،

قَالَ خُذْهَا فَتَصَدَّقْ بِهِ فَقَالَ الرَّجُلُ أَعَلَى أَفْقَرَ مِنِّي يَا رَسُولَ اللهِ فَوَاللهِ مَا

رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: دا واخله او خیرات یې کړه، هغه وویل: اې دالله رسوله! ایا پر هغه چا یې خیرات کړم چي تر زما زیات اړ وي؟ قسم په خدای!

بَيْنَ لَابَتَيْهَا يُرِيدُ الْحَرَّتَيْنِ أَهْلُ بَيْتٍ أَفْقَرُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي فَضَحِكَ النَّبِيُّ

د مدینې په دواړو لورو کي په هیڅ کور کي زما تر کورنۍ زیاته اړ نسته، د دې په اورېدو سره رسول الله ﷺ ته خندا ورغلل

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ ثُمَّ قَالَ أَطْعِمْهُ أَهْلَكَ. متفق عليه

تر دې چي د رسول الله ﷺ مخکي غاښونه مبارک ښکاره سول، بیا یې وفرمایل: ښه دئ په خپل کورنۍ یې وخوره. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۶۳، رقم: ۱۹۳۶، ومسلم ۲\۷۸۱، رقم: ۱۸۱- ۱۱۱۱.

تشریح: کوم سړی چي د رمضان روژه قصدا ماته کړي که په خوراک، څښاک او یا جماع وغیره سره وي نو پر هغه کفاره واجبېږي او د کفارې ترتیب هم هغه دی کوم چي په پورتني حدیث کي ذکر سوی دی یعني یو غلام آزاد کړي او یا دوې میاشتي پرله پسې روژې ونیسي او که دا یې هم په وس نه وي نو آخري درجه داده چي شپیتو مسکینانو ته دوه وخته ډوډۍ ورکړي او په دې کي اختیار دی چي هر مسکین ته اومه د خوراک شیان ورکړي یا پاخه شیان ورکړي، په دې صورت کي هر مسکین ته پاو کم دوه سیره غنم یا درې نیم سیره اوربشي ورکړل سي که پاخه وي یا اومه، په دې صورت کي هغه شپیتو مسکینانو ته په یوه ورځ دواړه وخته په ماړه نس ډوډۍ ورکول کیږي.

خپل کورنۍ ته په کفاره ورکولو سره کفاره نه ادا کیږي که هغه د اصولو څخه وي (یعني پلار، نیکه او داسي نور) او که د فروع څخه وي (یعني زوی، لمسی او داسي نور).

او كوم چي د حديث تعلق دی نو د هغه ښځه خپل كورنۍ ته د كفارې وركولو جواز ثابتيږي ، په دې اړه د علماؤ اختلافي قولونه دي چي آيا د هغه سړي د ذمې ښځه كفاره ادا سوه كه يا؟ د اكثرو علماؤ دا رايه ده چي كفاره ادا سوه او دا حكم يوازي د هغه سړي سره خاص دی چي رسول الله ﷺ هغه ته په خاصه توګه اجازه وركړې وه چي خرماوي چي د كفارې په توګه د هغه د لوري وركول كيږي هغه په خپل كورنۍ باندي وخوري دا يو خاص معامله ده ځكه د بل چا لپاره دا جائز نه دي .

ځيني حضرات دا وايي چي هغه وخت د هغه د ذمې ښځه كفاره ادا سوې نه وه بلكه د هغه پر ذمه پاته وه او ددې وجه دا بيانوي چي د كفارې ادا كول بالفعل هغه وخت ضروري وي كله چي كفاره وركونكی سره د هغه او د هغه د كورنۍ د خوراک ښځه پرته دومره مال موجود وي چي د كفارې په توګه وركړل سي كنه نو په دريم صورت كي هغه كفاره د هغه پر ذمه پاته وي چي كله د هغه توان پيدا كړي نو كفاره دي ادا كړي .

سلمه بن صخر الانصاري البياضي ډير زيات اړوو ځكه رسول الله ﷺ هغه ته اجازه وركړه چي هغه وخت هغه خرماوي خپل كورنۍ باندي وخوري مګر وروسته چي توان پيدا كړي نو كفاره دي ادا كړي .

د ځينو حضراتو وينا داده چي مخكي دا حكم وو چي كفاره به خپل كورنۍ ته هم وركول كيدل ، رسول الله ﷺ سلمه رضي الله عنه ته وويل چي هغه خرماوي په خپل كورنۍ باندي وخوري مګر وروسته دا حكم منسوخ سو ځكه اوس مسئله داده چي هيڅكله دي كفاره په خپل كورنۍ باندي نه خوري .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د خپلې بي بي ښځه مچه اخيستل

﴿۱۹۰۸﴾: عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُقَبِّلُهَا وَهُوَ صَائِمٌ وَيَمُصُّ لِسَانَهَا . رواه ابوداؤد .

د حضرت عائشې (رض) ښځه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به د روژې په حالت د هغې ښځه مچه اخيستل او د هغې ژبه به يې ژوول . ابوداؤد .

تخريج: سنن ابي داود ۱۲\۷۸۰، رقم: ۲۳۸۶.

تشريح : كه څه هم دا حديث ضعيف دی مگر د ټولو امامانو په نزد د بل چا (يعني خپل بي بي) په ناوړه لګېدو سره روژه ماتيږي ځکه که چيري دا حديث د احتمال په درجه هم ومنل سي نو دا به وويل سي چي رسول الله ﷺ د بي بي عائشې رضي الله عنها ژبه په خپل مبارکه خوله کي په اخيستو سره به يې ناوړي د خولې څخه دباندي نه غورځولې يا هغه به يې نه تېرولې.

په روژه کي د ښځي سره يو ځاى والى

﴿۱۹۰۹﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ

د حضرت ابوهريرة ﷛ څخه روايت دئ چي يو سړي د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه

الْمُبَاشَرَةِ لِلصَّائِمِ فَرَخَّصَ لَهُ وَأَتَاهُ آخَرُ فَسَأَلَهُ فَنَهَاهُ فَإِذَا الَّذِي رَخَّصَ لَهُ

شَيْخٌ وَالَّذِي نَهَاهُ شَابٌّ . رواه ابوداؤد.

چي هغه د روژې په حالت کي د خپل بي بي سره ګډون کوي، رسول الله ﷺ هغه ته اجازه ورکړه، يو بل سړی راغلئ هغه هم د اسي سوال وکړ ،رسول الله ﷺ هغه منع کړ ، چا ته چي يې اجازه ورکړه هغه سپين ږيری وو او څوک چي يې منع کړ هغه ځوان وو. ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داود ۲\۷۸۰، رقم: ۲۳۸۷.

تشريح : په ضعيف توب کي د سړي جذبات زيات نه پاريږي او د هغه په اړه دا بېره نه وي چي هغه به صرف د مباشرت په نتيجه کي د جماع خواهش په واک کي نه کړل سي ځکه رسول الله ﷺ سپين ږيري ته خو اجازه ورکړل ددې پر خلاف د ځوان سړي جذبات ژر پاريږي او د هغه په باره کي دا بيره هم وي چي هغه د مباشرت په نتيجه کي خپل جذبات په واک کي نه درلودو سره او جماع به وکړي ځکه رسول الله ﷺ هغه د روژې په حالت کي د مباشرت څخه منع کړ اوس په دې باره کي اختلاف دی ځيني حضرات وايي چي دا نهي تحريمي ده او حال دا چي ځيني حضرات وايي چي دا نهي تنزيهي ده.

په روژه کي قی وهل

﴿۱۹۱۰﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ ذَرَعَهُ الْقَيْءُ

د حضرت ابوهريرة ﷛ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : پر چا چي قی غلبه وکړي (يعني په خپله قی ورسي) د روژې په حالت کي

فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ وَمَنْ اسْتَقَاءَ عَمْدًا فَلْيَقْضِ . رواه الترمذي وا بوداؤد

نو پر هغه قضا واجب نه ده او چې په قصد سره قی وکړي پر هغه قضا واجب ده . ترمذي، ابوداؤد

وابن ماجه والدارمي ، وقال الترمذي هذا حديث غريب لا نعرفه الا

او ابن ماجه او دارمي، ترمذي ويلي دي دا حديث غريب دئ موږ د

من حديث عيسي ابن يونس و قال محمد يعني البخاري الا اراه محفوظا

عيسي بن يونس د اسناد څخه دا روايت پيژنو، امام بخاري فرمايلي دي زه دا حديث غير محفوظ ګڼم .

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\ ۷۷۶، رقم: ۲۳۸۰، والترمذي ۳\ ۹۸، رقم: ۷۲۰، وابن ماجه ۱\ ۵۳۶، رقم: ۱۶۷۶ والدارمي ۲\ ۲۴، رقم: ۱۷۲۹.

تشريح : (ومن استقاء عمدا) او چا چې په قصد سره قی وکړه په دې کې د قصد قيد لګولو سره ګويا د هيري استثنی فرمايل سوې ده يعني که روژه دار په داسي حالت کي قصدا قی وکړي چي هغه ته خپل روژه ياد وي نو د هغه روژه نه پاتيږي او پر هغه قضا واجيبږي ددې پر خلاف که روژه دار قصدا قی وکړي مګر هغه ته ياد نه وي چي زما روژه ده نو پر هغه قضا نه واجيبږي ، د قي په اړه پوره وضاحت د باب په پيل کي تير سوی دی دا مسئله په تفصيل سره هلته کتلای سئ .

﴿۱۹۱۱﴾: وَعَنْ مَعْدَانَ بْنِ طَلْحَةَ اَنَّ اَبَا الدَّرْدَاءَ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

د معدان بن طلحهؓ څخه روايت دئ چي ابو درداء دا حديث بيان کړئ دي چي رسول الله ﷺ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاءَ فَأَفْطَرَ قَالَ فَلَقِيتُ ثَوْبَانَ فِي مَسْجِدِ دِمَشْقَ فَقُلْتُ اَنَّ

قی وکړ او ددې وروسته يې روژه ماته کړه ، ددې وروسته معدان د دمشق په مسجد کي د ثوبان سره يو ځای سو او هغه ته يې وويل :

اَبَاالدَّرْدَاءَ حَدَّثَنِيْ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاءَ فَافْطَرَ قَالَ

ابو درداء ما ته دا حديث بيان کړئ دي چي رسول الله ﷺ قی وکړ بيا يې روژه ماته کړه ، ثوبان وويل

صَدَقَ أَنَا صَبَبْتُ لَهُ وَضُوءَهُ. رواه ابوداؤد والترمذي والدارمي

ابو درداء رښتيا ويلي دي او ما د رسول الله ﷺ د اوداسه لپاره لوښی د اوبو ډک کړی وو. ترمذي، ابوداؤد، او دارمي.

تخريج: سنن ابي داود ۲\۷۷۷، رقم: ۲۳۸۱، والترمذي ۱\۱۴۲، رقم: ۸۷، والدارمي ۲\۲۴، رقم: ۱۷۲۸.

تشريح: مطلب دادی چي رسول الله ﷺ د يو عذر په وجه خپل نفلي روژه په قصد قی کولو سره ماته کړې وه که هغه عذر د ناروغی وو يا د ضعف، په هر حال د عذر قيد ځکه لګول سوی دی چي رسول الله ﷺ به بېله عذره نفلي روژه هم نه ماتول ځکه چي د الله تعالى ارشاد دی: (لاتبطلوا اعمالكم) يعني خپل اعمال مه باطلوئ.

د حديث آخري الفاظ (و انا صببت له وضوءه) څخه امام اعظم ابوحنيفة رحمة الله عليه او امام احمد رحمة الله عليه او داسي نورو دا مسئله اخذ کړې ده چي په قي سره اودس ماتيږي او امام شافعي رحمة الله عليه او نورو علماء په قي سره د اودس ماتېدو قائل نه دي هغوی فرمايي چي دلته اودس کولو څخه خوله پرېولل او مخ پرېولل مراد دي.

په روژه کي مسواک وهل

﴿۱۹۱۲﴾: وَعَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيْعَةَ قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا لَا أُحْصِي يَتَسَوَّكُ وَهُوَ صَائِمٌ. رواه الترمذي و ابوداؤد،

د حضرت عامر بن ربيعة ﷺ څخه روايت دئ چي ما رسول الله ﷺ د روژې په حالت کي په مسواک وهلو دومره واره ليدلی دئ چي زه يې شميرلای نه سم. ترمذي او ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\۷۶۸، رقم: ۲۳۶۴، والترمذي ۳\۱۰۴، رقم: ۷۲۵.

تشريح: دا حديث ددې خبري دليل دی چي روژه دار ته هر ډول مسواک وهل جائز دی په دې باره کي ددغه حديث څخه پرته نور هم ډير حديثونه منقول دي چي په مرقات کي په تفصيل سره ذکر سوي دي.

د روژې په حالت کي د مسواک وهلو په باره کي د علماؤ اختلافي اقوال هم سته امام اعظم ابوحنيفة رحمة الله عليه او امام مالک رحمة الله عليه خو فرمايي چي د روژې په حالت کي هر ډول مسواک وهل جائز دی که هغه شين يا تازه وي يا په اوبو کي لوند سوی وی همداسي هر

وخت مسواک وهلای سي که د لمر د زوال څخه مخکي وخت وي یا د لمر د زوال څخه وروسته وخت وي، د امام ابویوسف رحمة الله علیه قول دادی چي روژه دار لپاره تازه او لوند مسواک وهل مکروه دی ، امام شافعي رحمة الله علیه فرمايي چي د لمر د زوال څخه وروسته مسواک وهل مکروه دی.

په روژه کي په سترګو کي رانجه اچول

﴿۱۹۱۳﴾: وَعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت انس بن مالک رضی الله عنه څخه روایت دئ چي یو سړی نبي کريم ﷺ ته راغلی

قَالَ اشْتَكَتْ عَيْنِي أَفَأَكْتَحِلُ وَأَنَا صَائِمٌ قَالَ نَعَمْ . رواه الترمذي وقال ليس اسناده بالقوي و ابو عائلة الراوي يضعف .

او عرض يې وکړ چي زما سترګي خوږېږي ايا د روژې په حالت کي رانجه پکښي اچوم؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : هو، . ترمذي وويل ددې اسناد قوي نه دي د ابوعاتکه راوي کمزورتيا بيان سوې ده.

تخريج: سنن الترمذي ۳\۱۰۵، رقم:: ۷۲۶.

تشريح : دا حديث پر دې خبره دلالت کوي چي د روژې په حالت کي رانجه لګول بېله کراهته جائز دي ، د اکثرو علماؤ دا مذهب دی ، امام ابوحنيفة ، او امام شافعي رحمة الله عليهما فرمايي چي د روژې په حالت کي رانجه لګول مکروه نه دي که څه هم د هغه خوند په حلق کي محسوس سي ، او د امام احمد ، اسحاق او سفيان رحمة الله عليهم په نزد مکروه دي ، امام مالک رحمة الله عليه څخه ځينو خلکو د کراهت قول نقل کړی دی او ځينو خلکو د عدم کراهت، دا حديث که څه هم ضعيف دی مګر په دې باره کي نور حديثونه هم نقل سوي دي ځکه نو هغه ټول په يو ځای کېدو سره قابل استناد او استدلال جوړېږي.

پر سر اوبه تويول

﴿۱۹۱۴﴾: وَعَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَقَدْ رَأَيْتُ

د نبي کريم ﷺ د ځينو صحابه کرامو څخه روايت دئ چي هغوی وليدئ

رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْعَرْجِ يَصُبُّ الْمَاءَ عَلَى رَأْسِهِ وَهُوَ صَائِمٌ مِنَ الْعَطَشِ أَوْ مِنَ الْحَرِّ. رواه مالك و ابوداؤد.

رسول الله ﷺ په عرج نامي ځای کي چي د روژې په حالت کي د سختي تندي يا زياتي ګرمۍ له کبله يې پر سر مبارک اوبه اچولې. مالک، ابوداؤد

تخريج: الامام مالک في الموطا ۱\ ۲۹۴، رقم: ۲۲، وابوداؤد ۲\ ۷۶۹، رقم: ۲۳۶۵.

تشريح: عرج د مکې او مدينې په مينځ کي د يو ځای نوم دی، ابن مالک رحمة الله عليه فرمايي چي دا حديث ددې خبري دليل دی چي د روژې په حالت کي پر خپل سر اوبه اچول يا په اوبو کي دننه کښېنستل مکروه نه دي.

په نورالايضاح کي چي د فقه حنفي يو معتبر کتاب دی ليکلي دي چي د مفتي د قول سره سم صحيح مسئله داده چي د روژې په حالت کي يخ والی تر لاسه کول او د ګرمۍ ددفع کولو لپاره لمبېدل او پر خپل بدن باندي په اوبو لوند ټوکر تېرول مکروه نه دي او په درمختار کي هم دا منقول دي.

په وينه کښلو سره روژه ماتيږي

﴿۱۹۱۵﴾: وَعَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى رَجُلًا

د حضرت شداد بن اوس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ بقيع ته تشريف يوړئ

بِالْبَقِيعِ وَهُوَ يَحْتَجِمُ وَهُوَ آخِذٌ بِيَدَيَّ لِثَمَانِيَ عَشْرَةَ خَلَتْ مِنْ رَمَضَانَ

او هلته يې يو سړی وليدئ چي ښکر وهي او د روژې اتلسمه نيټه ده رسول الله ﷺ زما لاس نيولی وو، رسول الله ﷺ چي هغه ښکر وهونکی وليدئ

فَقَالَ أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ. رواه ابوداؤد وابن ماجة والدارمي قال

نو وه يې فرمايل: ښکر وهونکی او د چا څخه چي د ښکر له ذريعه وينه کښل کيږي د دواړو روژه ماته ده. ابوداؤد، ابن ماجه، دارمي،

الشيخ الامام محي السنة رحمه الله وتاوله بعض من رخص في الحجامة

امام محي السنة وفرمايل د ښکر په ذريعه وينه کښنونکي په اړه د روژې ماتولو اجازه ورکونکو تاويل کړی دئ. يعني د چا څخه چې وينه وکښل سي د هغه د کمزوري له کبله او

اي تعرضاً للافطار المحجوم للضعف والحاجم لانه لا يأمن من ان يصل شئ الى جوفه بمص الملازم.

د ښکر کونکي له دې کبله چې د روژې ماتولو ته نژدې دئ کله چې هغه ښکر راکاږي نو د هغه نس ته خامخا څه ځي.

تخريج: سنن ابي داود ۲\ ۷۷۲، رقم: ۲۳۶۹، وابن ماجه ۱\ ۵۳۷، رقم: ۱۶۸۱، والدارمي ۲\ ۲۵، رقم: ۱۷۳۰.

د لغاتو حل: الملازِم: هي قوارير الحجامين: (د وينه کښنونکو بوتلان).

تشريح: په (بعض مَن رخص) کي د بعض څخه مُراد جمهور يعني اکثر علماء دي او د اکثر علماؤ دا مذهب دی چې د روژې په حالت کي په وينه کښلو کي څه پرواه نسته ځکه چې د ابن عباس رضي الله عنه صحيح روايت منقول دی چې رسول الله ﷺ د احرام او روژې په حالت کي وينه کښل ، د امام اعظم ابو حنيفة رحمة الله عليه ، امام شافعي رحمة الله عليه او امام مالک رحمة الله عليه دا مذهب دی ، د دغه حضراتو د لوري دغه حديث هغه مراد اخيستل کيږي چې امام محي السنة نقل کړی دی چې روژه ماتېدو ته نژدې کيږي يعني په ډک ښکر راکښلو سره وينه زياته وځي چې د هغه په وجه ضعف سستي او ناتواني دومره زياته کيږي چې په دې باره کي دا خوف پيدا کيږي چې هغه د خپل ځان ساتلو لپاره روژه ماته کړي او د ښکر راکښونکي په باره کي دا ويره وي چې د ښکر په خولې سره راکشولو کي کيدای سي چې د دغه عمل په وخت کي دويني يو څاڅکی د هغه نس ته ورسيږي.

ځيني حضرات وايي چې په ډک ښکر وينه کښلو سره روژه نه ماتيږي البته د ضعف کېدو په وجه د ځان د هلاکت بيري سره مکروه کيږي ، د ځينو حضراتو قول دادی چې دغه ارشاد په خاصه توګه د هغه دوو کسانو لپاره دی چې هغوی په ښکر سره وينه کاږي او د راکښلو په وخت کي په غيبت کي اخته وه نو هغه دواړه په غيبت کي د بوخت کېدو په وجه رسول الله ﷺ د تنبيه په توګه وفرمايل چې د دوی دواړو روژه ماته سوې ده ، ځيني علماء دا هم وايي چې دا حکم مخکي وو او بيا منسوخ سو .

په قصد سره روژه نه نیول

﴿۱۹۱۶﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ اَفْطَرَ

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي په روژه کي

يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ رُخْصَةٍ وَلَا مَرَضٍ لَمْ يَقْضِ عَنْهُ صَوْمُ الدَّهْرِ كُلِّهِ

پرته د اجازې، عذر يا ناروغۍ څخه روژه ونه نيسي نو د هغه ټول عمر روژه نيولو سره د هغې

وَاِنْ صَامَهُ . رواه احمد والترمذي و ابوداؤد وابن ماجة والدارمي والبخاري في ترجمة باب و قال الترمذي سمعت محمدا يعني البخاري يقول ابو المطوس الراوي لا اعرف له غير هذا الحديث .

بدله نه سي پوره کيدلای . احمد ، ترمذي، ابوداؤد، ابن ماجة، دارمي، بخاري ترمذي ويلي دي ما د امام بخاري څخه واوريدل چي هغه ويل: د ابو المطوس څخه پرته ما ددې حديث هيڅ بل روايت نه دي تر لاسه کړئ.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\۳۸٦، وابوداؤد ۲\۷۸۸، رقم: ۲۳۹٦، والترمذي ۳\۱۰۱، رقم: ۷۲۳، وابن ماجه ۱\۵۳۵، رقم: ۱٦۷۲، والبخاري ۴\۱٦۱، رقم: ۱۹۳۵ والدارمي ۲\۱۸، رقم: ۱۷۱۴.

تشريح: بېله رخصته په قصد سره روژه نه نيولو څخه مراد دادی چي شريعت د روژې نه نيولو لپاره د سفر په حالت کي چي کوم رخصت يعني اجازه ورکړې ده ددې څخه پرته هغه حالت هر کله چي روژه نيول ضروري دي په قصد سره روژه ونه نيسي په دې باره کي د باب په پيل کي تفصيلي بيان سوی دی، د حديث آخري الفاظو: (وان صامه) د مخکي جملې د تاکيد په توګه ارشاد فرمايل سوی دی.

دا حديث د رمضان د روژې اهميت او عظمت د اظهار لپاره د مبالغې په توګه فرمايل سوی دی ، د حديث مراد دادی چي د فرض روژې ثواب دومره زيات دی چي هغه په نفلي روژو سره نسي اداء کيدای که څه هم يو څوک ټول عمر روژې ونيسي ، په دې باره کي تر څو پوري چي د مسئلې تعلق دی علماء ليکي که يو سړی د رمضان يو روژه ونه نيسي بيا وروسته قضائي روژې ونيسي نو د هغه د ذمې څخه فرض ادا سول همدا سي که يو سړی د رمضان يو روژه

قصدا ماته کړي او بیا د هغې د کفارې په توګه دوې میاشتې روژې ونیسي نو هغه بري الذمه کیږي.

علامه ابن حجر رحمة الله علیه فرمایي چې د حدیث ظاهري مفهوم دادی که یو سړی د رمضان روژه ونه نیسي او بیا د هغه په بدله کې ټول عمر روژه ونیسي نو هغه بري الذمه کیږي نه، د حضرت علي ﷺ او ابن مسعود ﷺ دا مذهب وو، مګر اکثر صحابه او د علماؤ مذهب دادی چې د یوې روژې په بدل کې د دویمې ورځې روژه کیږي یعني که په رمضان کې یوه ورځ روژه ونه نیسي او د هغه د قضا په توګه په یو بله ورځ روژه ونیسي نو فرض ادا کیږي که څه هم دا صورت وي چې د رمضان هغه روژه چې ده نه وه نیولې د ګرمۍ د یو سختۍ او یا د ورځې د لوی والي په وجه او د هغه د قضا په توګه په یخ کې او په کوچنۍ ورځې کې روژه ونیول سي، همداسې صحیح مسئله داده چې لمونځ هم د روژې په حکم کې دی که یو وخت لمونځ ونه کړي نو په دوهمه ورځ د هغه قضا کولو سره فرض ادا کیږي ځکه چې په دغه دواړو کې هیڅ فرق نسته بلکه د ټولو علماؤ په نزد لمونځ د روژې څخه غوره دی.

بې ګټې روژه او عبادت

﴿۱۹۱۷﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمْ مِنْ

د حضرت ابوهریرة ﷺ څخه روایت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمایل: ډیر

صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ وَكَمْ مِنْ قَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ قِيَامِهِ إِلَّا السَّهَرُ. رواه الدارمي و ذكر حديث لقيط بن صبرة في باب سنن الوضوء.

روژه نیونکي دي چې هغو ته د هغوی د روژو د تږې پرته نور څه په لاس نه ورځي او ډیر د شپې عبادت کونکي داسې دي چې هغوی ته د ویښ پاته کېدو څخه پرته نور څه په لاس نه ورځي. دارمي، او د لقیط بن صبرة حدیث په سنن الوضوء کې ذکر سوی دئ.

تخریج: سنن الدارمي ۲\۳۹۰، رقم: ۲۷۲۰.

تشریح: مطلب دادی چې کوم څوک روژه ونیسي مګر د هغه په نیت کې اخلاص نه وي او نه هغه د دروغو، غیبت، بهتان او داسې نورو شیانو څخه پرهیز کوي نو د هغه روژه بیله روحه ده چې هغه وږی او تږی خو وي مګر هغه د روژې کمال او ثواب نه تر لاسه کیږي که څه هم د هغه د ذمې څخه فرض ساقط کیږي همداسې کوم سړی چې د شپې په عبادت کې بوخت وي او هغه ته

د قلب د حضوري، او د نيت د صدق دولت ميسر نه وي يا د هغه عبادت ددنيا د ګټي ، ريا لپاره وي نو هغه ته هيڅ ثواب نه تر لاسه کيږي او دا بالکل داسي دي لکه چي يو سړی بېله عذر نه په جماعت سره لمونځ کوي که څه هم د هغه ذمه خلاصيږي چي د هغه لمونځ قضا ضروري نه وي مګر د ثواب او دولت څخه محروم وي همداسي نور عبادات مثلا د حج، زکوة او داسي نورو مسئله هم داده، که د نيت اخلاص حاصل نه وي نو د مال ضائع کېدو او جسماني مشقت او محنت څخه پرته نور هيڅ په لاس نه راځي.

حاصل دا چي کوم عبادت وي که دنيت ، اخلاص، قلب حضوري او صرف د الله تعالیٰ د رضا او خوښۍ جذبه نه وي نو هغه بېله روح وي چي په هغه سره نه د قرب الهي سعادت ميسر کيږي او نه د اجر او ثواب دولت تر لاسه کيږي.

و ذکر حديث لقيط بن صبرة في باب سنن الوضوء، او د لقيط بن صبره روايت (کوم چي د مصابيح صاحب دلته نقل کړ په باب سنن الوضوء کي يې ذکر سوی دی).

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

روژه کله نه ماتيږي.

﴿۱۹۱۸﴾: عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابوسعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

ثَلَاثٌ لَا يُفْطِرْنَ الصَّائِمَ الْحِجَامَةُ وَالْقَيْءُ وَالِاحْتِلَامُ . رواه الترمذي وقال هذا حديث غير محفوظ وعبدالرحمن بن زيد الراوي يضعف في الحديث

دري شيان دي چي د روژه دار روژه نه ماتوي : يو خو وينه کښل، دوهم قی چي خپله راسي، او دريم احتلام. ترمذي ، ترمذي ويلي دي چي دا حديث غير محفوظ دئ ددې يو راوي عبد الرحمن بن زيد چي په حديث کي کمزور ګڼل سوی دئ

تخريج: سنن الترمذي ۳\۹۷، رقم: ۷۱۹.

تشريح: دا روايت دار قطني ، بيهقي او ابوداؤد هم نقل کړی دی او د ابوداؤد د روايت په باره کي محدثينو ليکلي دي چي هغه اشبه بالصواب يعني صحت ته زيات نژدې دی.

﴿۱۹۱۹﴾: وَعَنْ ثَابِتِ الْبُنَانِيِّ قَالَ سُئِلَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَكُنْتُمْ تَكْرَهُونَ الْحِجَامَةَ لِلصَّائِمِ عَلٰى عَهْدِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا إِلَّا مِنْ أَجْلِ الضَّعْفِ. رواه البخاري

د حضرت ثابت البنانی رضی الله عنه څخه روایت دئ چي د انس رضی الله عنه څخه پوښتنه وسول ایا تاسو به د روژه دار لپاره په ښکر وینه کښل بد ګڼل ؟ هغه وویل : یا، البته له دې کبله مو مکروه ګڼل چي په ښکر وهلو سره روژه دار کمزوری کیږي کیدای سي چي ده د کمزورتیا څخه روژه ماته سي . بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\ ۱۷۴، رقم: ۱۹۴۰.

تشريح : یعني ددې اعتبار څخه وینه کښل به یې مکروه ګڼل چي په هغه سره ضعف او ناتواني لاحق کیږي چي د هغه په وجه پر روژه باندي اثر لویږي ، نه په دې اعتبار چي د هغه په وجه روژه نه پاتیږي .

﴿۱۹۲۰﴾: وَعَنِ الْبُخَارِيِّ تَعْلِيقًا قَالَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ يَحْتَجِمُ وَهُوَ صَائِمٌ ثُمَّ تَرَكَهُ فَكَانَ يَحْتَجِمُ بِاللَّيْلِ.

د امام بخاري (رح) څخه دا روایت تعلیقا روایت دئ چي ابن عمر رضی الله عنه به د روژې په حالت کي ښکر لګول پرېښودئ ، په شپه کي به یې بیا ښکر لګوئ .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\ ۱۷۳- ۱۷۴.

تشريح : ابن عمر رضی الله عنه د ورځي د روژې په حالت کي وینه کښل مګر د احتیاط په وجه یې ترک کړی وو یا دا چي د ضعف د ډیري څخه یې پرهیز کوی .

امام بخاري رحمة الله عليه د ځینو حدیثو د سند څخه پرته ذکر کړی دی څرنګه چي پورتني حدیث ته بغیر سند روایت نقل کولو ته بطریق تعلیق نفل کول ویل کیږي د پورته ذکر سوي روایت د نقل په اړه مناسب دا وه چي د مشکوة مصنف د قاعدې او معمول سره سم مخکي خو وایي عن ابن عمر الخ ، بیا وروسته رواه البخاري تعلیقا الفاظ نقل کوي.

د ناړو په تیرولو سره

﴿۱۹۲۱﴾: وَعَنْ عَطَاءٍ قَالَ إِنْ تَمَضْمَضَ ثُمَّ أَفْرَغَ مَا فِي فِيهِ مِنَ الْمَاءِ لَا يَضِيرُهُ

د حضرت عطاء رحمه الله څخه روایت دئ که روژه دار په خوله اوبه ولغړوي او بیا اوبه د خولې څخه وباسي نو روژې ته څه تاوان نه رسیږي

إِنْ يَزْدَرِدْ رِيقَهُ وَمَاذَا بَقِيَ فِي فِيهِ وَلَا يَمْضَغُ الْعِلْكَ فَإِنْ ازْدَرَدَ رِيقَ الْعِلْكِ لَا

او څه چي په خوله کي دننه پاته سي د هغه په تیرېدو کي څه پروا نسته او روژه دار دي ژاولي نه ژوېي او که د ژاولو ناړي تیري کړي نو د هغه روژه ماته سوه که یا،

أَقُولُ إِنَّهُ يُفْطِرُ وَلَكِنْ يُنْهَى عَنْهُ. رواه البخاري في ترجمة باب.

زه په دې اړه څه نه وایم مګر ددې څخه ځان منع کولای سي. بخاري.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۴\۱۵۹،

تشریح: په لفظ د مابقي کي حرف د ما موصوله دی او ددې عطف لفظ ریقه باندي دی ددې پوره جملې مطلب دادی که یو روژه دار د خولې پریوللو څخه وروسته خپل ناوړي یا د اوبو هغه لوندوالی چي په خوله پریوللو کي پاته سوی وو تیر کړي نو د هغه پر روژه اثر نه لویږي ځکه چي ددې څخه پرهیز قطعا ممکن نه دی.

ژاولي د علک ترجمه ده، دا د ژاولو په ډول یو شی دی چي د غاښو د ناروغیو او د غاښو د تقویت لپاره استعمالیږي، په مخکي زمانه کي به خلکو دا د غاښونو د تقویت لپاره په خوله کي اېښودل او ژوول به یې، د روژې په حالت کي ددې د ژوولو څخه منع فرمایل سوې ده البته په پورتني حدیث کي ددې خبري وضاحت سوی دی چي په ژاولو ژوولو سره کومي ناوړي په خوله کي جمع سي د هغه په تېرولو سره روژه نه ماتیږي ځکه چي هغه خو په خوله کي په منبلو سره پاته سي د هغه یو جز بیل نه وي چي هغه حلق ته ولاړ سي او په هغه سره روژه ماته سي مګر د احتیاط په توګه ددغه ناوړو تېرولو څخه هم منع فرمایل سوې ده، د حدیث الفاظ (ولکن ینهی عنه) کي پورتنی نهي تنزیهي ده، علماء فرمایي چي یو شی ژوول که هغه ژاولي وي یا بل مکروه شی وي، هو د ضرورت په وخت کي د ماشوم په خوله کي ورکولو لپاره د هغه یو توته ژوول جائز دي مګر دا خبره باید په فهم کي وي چي د ژاولو ژوولو کراهت په هغه صورت کي

دی کله چي دا یقین وي چي د هغه یو شی د حلق څخه نه دی تیر سوی که حلق ته د تللو یقین وي نو بیا روژه ماتیږي.

که یو خیاط یا یو سړی رنګ سوی تار په خوله کي واچوي او د هغه ناړي د تار د رنګ په ډول سي او هغه تیر کړي نو روژه فاسد کیږي او که پر ناړو رنګ غالب نسي نو روژه نه فاسدیږي.

===========

بَابُ صَوْمِ الْمُسَافِرِ د مسافر د روژې بیان

په دغه باب کي هغه حدیثونه نقل کیږي چي د هغه څخه د مسافر د روژې په اړه احکام او مسائل استنباط کیږي چي آیا د سفر په حالت کي روژه نیول جائز دي یا نه، او دا چي د مسافر لپاره روژه نیول افضل دي یا روژه نه نیول افضل دي ؟

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

په سفر کي روژه نیول

﴿۱۹۲۲﴾: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَنَّ حَمْزَةَ بْنَ عَمْرٍو الْأَسْلَمِيَّ قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ

د حضرت عائشې (رض) روایت دئ چي حمزه بن عمرو اسلمي رضي الله عنه د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَأَصُومُ فِي السَّفَرِ وَكَانَ كَثِيرَ الصِّيَامِ فَقَالَ إِنْ شِئْتَ فَصُمْ وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ . متفق علیه

ایا زه په سفر کي روژه ونیسم او حمزه به ډیري روژې نیولې ، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل :که غواړې نو نیسه یې او که یې نه غواړې نو مه یې نیسه. بخاري او مسلم

تخریج : صحیح البخاري (فتح الباري): ۱۴\ ۱۷۹، رقم: ۱۹۴۳، ومسلم ۱۲\ ۷۸۹، رقم: ۱۰۳- ۱۱۲۱.

تشریح : د علماؤ پر دې خبره اتفاق دی چي د سفر په حالت کي روژه نیول او نه نیول دواړه جائز دي که څه هم سفر تکلیفي وي یا په آرام سره وي مګر دا خبره ضروري ده که په سفر کي تکلیف نه وي نو روژه نیول غوره دي او که تکلیف وي نو بیا روژه نه نیول غوره دي، د امام اعظم ابو حنیفة رحمة الله علیه په نزد دا مسئله د هر سفر لپاره ده که مباح او د رواه کارو لپاره سفر وي

يا د معصيت او خرابو كارو لپاره وي، او د امام شافعي رحمة الله عليه مذهب دادى چي د روژې نه نيولو د اجازې تعلق يوازې د مباح او جائز سفر لپاره دى كه چيري د معصيت او خرابو كارو لپاره سفر وي نو په دې صورت كي د روژې نه نيول جائز نه دي .

﴿۱۹۲۳﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ غَزَوْنَا مَعَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دئ چي موږ د رسول الله ﷺ سره غزا ته روان سوو

وَسَلَّمَ لِسِتَّ عَشْرَةَ مَضَتْ مِنْ رَمَضَانَ فَمِنَّا مَنْ صَامَ وَمِنَّا مَنْ اَفْطَرَ فَلَمْ

د روژې پر شپاړسمه، په موږ كي ، چي قوي وه روژه ونيول او څينو (چي كمزوري وه) نه ونيول

يَعِبْ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ . رواه مسلم

روژه نيونكو روژه خوړنكو ته او روژه خوړنكو روژه نيونكو ته بد نه وويل . مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۷۸۹، رقم ۹۳- ۱۱۱۶.

روژه نه نيول غوره دي

﴿۱۹۲۴﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ سَفَرٍ فَرَأٰى

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ په سفر كي وو

زِحَامًا وَرَجُلًا قَدْ ظُلِّلَ عَلَيْهِ فَقَالَ مَا هٰذَا فَقَالُوْا صَائِمٌ فَقَالَ لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ

الصَّوْمُ فِي السَّفَرِ . متفق عليه

چي په يو ځاى كي يې ګڼه ګوڼه وليدل او بيا يې يو سړى وليدئ چي (د لمر څخه) د ژغورني لپاره سايه پر جوړه سوې وه، رسول الله ﷺ پوښتنه وكړه دا څه دي؟ خلكو ورته وويل: روژه دار دئ، رسول الله ﷺ وفرمايل: په سفر كي روژه نيول نيكي نه ده . بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۸۳، رقم: ۱۹۴۶، ومسلم ۲\۷۸۶، رقم: ۹۲- ۱۹۴۶.

تشريح: د حديث د آخري الفاظو مطلب دادى كه د روژې نيولو په صورت كي د ضعف او ناتوانى په وجه د روژه دار دومره حالت خراب سي نو د هغه لپاره په سفر كي روژه نيول غوره خبره نه ده بلكه غوره او افضل دادى چي هغه روژه ونه نيسي .

﴿۱۹۲۵﴾: وَعَنْ اَنَسٍ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السَّفَرِ فَمِنَّا

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي موږ د رسول الله ﷺ سره په سفر كي وو په موږ كي ،

الصَّائِمِ وَمِنَّا الْمُفْطِرِ فَنَزَلْنَا مَنْزِلاً فِيْ يَوْمٍ حَارٍ فَسَقَطَ الصَّوامُوْنَ وَقَامَ

د ځينو روژه وه او د ځينو روژه نه وه، يوه ورځ په ګرمي كي موږ په يو ځاى كي تم سوو د كومو خلكو چي روژه وه هغوى د كمزورى څخه ولويدل

الْمُفْطِرُوْنَ فَضَرَبُوا الأبنية وَسَقوا الرِّكَابَ فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ ذَهَبَ الْمُفْطِرُونَ الْيَوْمَ بِالْأَجْرِ . متفق عليه

او د چا چي روژه نه وه هغوى په خپلو كارو كي بوخت وه ، هغوى خيمې.هم ودرولې او ښان يې هم اوبه كړل ،.(د دې په ليدلو سره) رسول الله ﷺ وفرمايل : نن هغه خلكو ثواب تر لاسه كړ چي روژه يې نه وه نيولې . بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ٦\٨٤، رقم: ٢٨٩٠، ومسلم ٢\٧٨٨، رقم: ١٠٠- ١١١٩.

تشريح : يعني د كومو خلكو چي نن روژه نه وه زيات كامل ثواب د هغوى په برخه كي راغلى ځكه چي په داسي وخت كي د هغوى لپاره روژه نه نيول غوره وه، لفظ د اليوم څخه دې ته اشاره ده چي د روژې نه نيولو دا فضيلت د روژه دار د خدمت له كبله تر لاسه سو نه چي مطلقا او دا حديث ددې خبري دليل دى چي د الله تعالى د نيک او صالح بندګانو خدمت د نفل څخه غوره دي .

په سفر كي روژه ماتول

﴿۱۹۲۶﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ روان سو د

الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ عُسْفَانَ ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَرَفَعَهُ إِلَى يَدَيْهِ

مدينې څخه مكې ته ، رسول الله ﷺ تر عسفان نامي ځاى پوري روژه ونيول ، عسفان ته چي ورسيدو نو رسول الله ﷺ اوبه وغوښتلې خلكو ته د ښودلو لپاره يې په لاس كي اوبه پورته كړې

لِيُرِيَهُ النَّاسَ فَأَفْطَرَ حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ وَذٰلِكَ فِي رَمَضَانَ فَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ

بيا يې وڅښل، يعني روژه يې ماته کړه، همدا سي رسول الله ﷺ تر مکې پوري سفر وکړ يعني په سفر کي يې روژه ونه نيول، او دا د روژې مياشت وه، ددې وروسته ابن عباس ﷺ

يَقُولُ قَدْ صَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَفْطَرَ فَمَنْ شَاءَ صَامَ وَمَنْ

خلکو ته وويل چي رسول الله ﷺ په سفر کي روژه نيولې هم ده او خوړلې يې هم ده نود چا چي خوښه سي روژه دي ونيسي او د چا چي

شَاءَ أَفْطَرَ. متفق عليه و في رواية لمسلم عن جابر انه شرب بعد العصر.

خوښه سي نو ماته دي يې کړي. بخاري او مسلم. او د مسلم په يوه روايت کي دا الفاظ دي چي رسول الله ﷺ په عسفان کي د مازديگر وروسته روژه ماته کړه.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۸۶، رقم: ۱۹۴۸، ومسلم ۲\۷۸۵، رقم: ۸۸- ۱۱۱۳.

تشريح: رسول الله ﷺ اوبه په لاس کي اخيستو سره ځکه وڅښلې چي خلک ووينې چي د سفر په حالت کي روژه ماتول جائز دي يا دا مقصد وو چي نور خلک هم د رسول الله ﷺ په پيروي کي خپل روژه ماته کړي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

په سفر کي د روژې عفوه

﴿۱۹۲۷﴾: عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ الْكَعْبِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت انس بن مالک الکعبي ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

إِنَّ اللهَ تَعَالَى وَضَعَ شَطْرَ الصَّلَاةِ أَوْ نِصْفَ الصَّلَاةِ وَالصَّوْمَ عَنِ الْمُسَافِرِ وَعَنْ

الله تعالى د مسافر لپاره نيم لمونځ معاف کړئ دئ او د مسافر لپاره او د

الْمُرْضِعِ أَوِ الْحُبْلَى. رواه ابوداؤد والترمذي والنسائي وابن ماجة.

شيدو ورکونکي (ښځي) او حاملې (ښځي) لپاره يې روژه معاف کړې ده. ابوداؤد، ترمذي،

نسائي، ابن ماجه.

تخريج: سنن ابي داود ۲\ ۷۹٦، رقم: ۲۴۰۸، والترمذي ۳\ ۹۴، رقم: ۷۱۵، والنسائي: ۱۴\ ۱۸۰، ۱۸۱، رقم: ۲۲۷۴ وابن ماجه ۱\ ۵۳۳، رقم: ۱٦٦۷.

تشريح: نيم لمونځ يې معاف کړی دی : ددې مطلب دا نه دی چي د مسافر لپاره هم مخکي څلور رکعته لمونځ فرض وو بيا وروسته هم دوه رکعته کولای سي بلکه مطلب دادی چي الله تعالی د مسافر لپاره د پيل څخه نيم لمونځ فرض کړی دی چي هغه دي څلور رکعتيز لمونځ دوه رکعته کوي او دوه رکعته قضا واجب نه ده همداسي د روژې د معافی مطلب دادی چي د سفر په حالت کي روژه نيول واجب نه ده مګر د سفر پوره کولو څخه وروسته چي کله مقيم سي نو د هغه روژو قضا راوړل ضروري دي.

د تي ورکونکې او حاملې ښځي په باره کي مخکي هم ښودل سوي دي چي د هغوی لپاره هم جائز دي که چيري د روژې په وجه ماشوم يا خپله هغوی ته د تکليف او تاوان رسيدو غالب ګمان وي نو هغوی دي روژې نه نيسي مګر د عذر ختمېدو څخه وروسته به هغوی قضا راوړي، او فديه نه لازميږي، دا امام اعظم ابو حنيفة رحمة الله عليه دا مذهب دی مګر د امام شافعي رحمة الله عليه د مذهب سره سم پر هغوی فديه هم واجب ده.

په ارام سفر کي روژه نيسئ

﴿۱۹۲۸﴾: وَعَنْ سَلْمَةَ بْنِ الْمُحَبَّقِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ كَانَ لَهُ حَمُولَةٌ تَأْوِي إِلىٰ شِبْعٍ فَلْيَصُمْ رَمَضَانَ مِنْ حَيْثُ أَدْرَكَهُ ". رواه أبو داود

د حضرت سلمة بن الحبق (رض) څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د چا سره چي ښه سپرلۍ وي چي هغه په آرامه سره خپل منزل ته ورسوي نو هغه ته پکار دي چي چيري روژه راسي نو روژه دي ونيسي. ابوداؤد.

تخريج: سنن ابي داود ۲\ ۷۹۸ - ۷۹۹، رقم: ۲۴۱۰.

تشريح: دا حکم د استحباب او فضيلت په توګه دی کنه د ټولو علماؤ په نزد په اتفاق سره مسئله داده چي د سفر په حالت کي روژه نه نيول جائز دي که څه هم سفر د آرام او سکون وي هسي خو دا حديث ضعيف دی.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د رسول الله ﷺ ناراضګي

﴿۱۹۲۹﴾: عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ عَامَ الْفَتْحِ إِلَى

د حضرت جابر ﷛ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ ولاړئ د مكې د فتح په ورځ

مَكَّةَ فِي رَمَضَانَ فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ كُرَاعَ الْغَمِيمِ فَصَامَ النَّاسُ ثُمَّ دَعَا بِقَدَحٍ

مكې ته د روژې په مياشت كي، په دې سفر كي رسول الله ﷺ تر كراع الغميم نامي ځاى پوري روژه نيولې وه او د ده ملګرو هم روژه نيولې وه، بيا يوه ورځ رسول الله ﷺ اوبه راوغوښتلې

مِنْ مَاءٍ فَرَفَعَهُ حَتَّى نَظَرَ النَّاسُ إِلَيْهِ ثُمَّ شَرِبَ فَقِيلَ لَهُ بَعْدَ ذٰلِكَ إِنَّ بَعْضَ

هغه يې په لاس كي پورته كړې چي خلك يې ووينې او بيا يې وڅښلې، ددې وروسته رسول الله ﷺ ته وويل سول چي ځينو

النَّاسِ قَدْ صَامَ فَقَالَ أُولٰئِكَ الْعُصَاةُ أُولٰئِكَ الْعُصَاةُ. رواه مسلم

خلكو روژه نيولې ده، رسول الله ﷺ وفرمايل: هغوى نافرمانه دي او سخت ګناه كار دي. مسلم

تخريج: صحيح مسلم: ۲\۷۸۵، رقم: ۹۰- ۱۱۱۴.

تشريح: هغه خلك پاخه ګناه كار دي، رسول الله ﷺ د خپل زياتي ناراضګى د اظهار په توګه دا الفاظ دوه واره ارشاد وفرمايه، رسول الله ﷺ اوبه په خپلو لاسونو كي پورته كولو سره ځكه څښلي وې چي خلك هم خبر سي چي الله تعالى د سفر په حالت كي د روژې نه نيولو كومه اجازه وركړې ده د هغه په باره كي د رسول الله ﷺ پيروي وكړي، مګر هغوى د روژې په نيولو سره ګويا د رسول الله ﷺ د فعل مخالفت وكړ او د الله تعالى د لوري وركړل سوى اجازه او آساني يې قبوله نه كړه ځكه رسول الله ﷺ د هغوى په دغه عمل د ناراضګى اظهار وفرمايه او داسي يې وفرمايل چي ګويا د سفر په حالت كي د روژې نيول حرام دي.

په سفر كي روژه نيول ګناه ده

﴿۱۹۳۰﴾: وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ صَائِمُ رَمَضَانَ فِي السَّفَرِ كَالْمُفْطِرِ فِي الْحَضَرِ . رواه ابن ماجة .

د حضرت عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : په سفر كي د روژې نيول داسي دي لكه په كور كي د روژې نه نيول . (يعني سخته گناه ده) ابن ماجه، دا حديث د علماؤ په نزد منسوخ دئ .

تخريج : سنن ابن ماجه ۱\ ۵۳۲، رقم: ۱۶۶۶.

تشريح : ددغه حديث څخه معلومه سوه چي څرنگه د حضر په حالت كي روژه نه نيول د لوى گناه خبره ده همداسي د سفر په حالت كي روژه نيول يوه لويه گناه ده مگر اكثر علماء وايي چي يا خو دا حديث منسوخ دى يا په هغه حالت باندي محمول دى كله چي په سفر كي روژه د تكليف سبب وي يا د روژه دار د هلاكت بيره وي .

په سفر كي روژه نه نيول غوره ده

﴿۱۹۳۱﴾ : وَعَنْ حَمْزَةَ بْنِ عَمْرٍو الْأَسْلَمِيِّ أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنِّيْ أَجِدُ بِي قُوَّةً

د حضرت حمزة بن عمرو اسلمي رضي الله عنه څخه روايت دئ چي هغه رسول الله ﷺ ته عرض وكړ اې دالله رسوله ! زه توان لرم

عَلَى الصِّيَامِ فِي السَّفَرِ فَهَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د روژې نيولو په خپل سفر كي، ايا گناه به وي كه زه روژه ونيسم ؟ رسول الله ﷺ ورته وفرمايل :

هِيَ رُخْصَةٌ مِنَ اللّٰهِ فَمَنْ أَخَذَ بِهَا فَحَسَنٌ وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَصُومَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ . رواه مسلم

د روژې نه نيولو د الله د لوري اجازه ده ځكه چي څوك ددې اجازې څخهگټه تر لاسه كړي غوره ده او څوك چي روژه نيول خوښوي پر هغه هيڅ گناه نسته . مسلم .

تخريج : صحيح مسلم ۲\ ۷۹۰، رقم: ۱۰۷– ۱۱۲۱.

تشريح : په دې حديث كي دې ته اشاره ده چي كه څه هم د سفر په حالت كي روژه نيول د گناه خبره نه ده مگر غوره خبره دا ده چي روژه ونه نيول سي .

==========

بَابُ الْقَضَاءِ　(د قضائي روژو بيان)

د روژې نه نيولو يا ماتولو په باره کي درې حکمه دي :

۱. په هيره کي د روژې ماتولو په صورت کي نه کفاره واجبيږي او نه قضا .

۲. بېله عذره په قصد سره روژه ماتولو په صورت کي کفاره واجبيږي .

۳. بېله يو عذره مثلا ناروغي يا سفر په حالت کي روژه نه نيول يا د ماتولو په صورت کي قضاء واجبيږي .

په دغه باب کي د قضائي روژو احکام او آداب بيانيږي او صحيح دادي چي دلته د قضائي روژو څخه مراد د رمضان المبارک روژې دي .

اَلْفَصْلُ الْاَوَّلُ　(لومړی فصل)

قضايي روژې

﴿۱۹۳۲﴾: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ يَكُونُ عَلَيَّ الصَّوْمُ مِنْ رَمَضَانَ فَمَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقْضِيَ إِلَّا فِي شَعْبَانَ قَالَ بن سعيد تعني يَحْيَى الشُّغْلُ مِنَ النَّبِيِّ أَوْ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . متفق عليه

د حضرت عائشي (رض) څخه روايت دئ چي پر ما باندي قضائي روژې وې مګر ما به د شعبان د مياشتي څخه پرته په بله مياشت کي د قضاء راوړلو توان نه درلودئ ، يحيى بن سعيد راوي وايي ، حضرت عائشة د رسول الله ﷺ په خدمت کي زياته بوخته وه له دې کبله د روژې د مياشتي هغه روژې چي د حيض له کبله به پاته سوي وې هغې به تر لسو مياشتو پوري نه سوې نيولای او په شعبان کي به هغې ته د نيولو موقع په لاس ورتلل . بخاري او مسلم.

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۱۸۹، رقم: ۱۹۵۰. ومسلم ۲\۸۰۲- ۸۰۳، رقم: ۱۵۱- ۱۱۴۶

تشريح : بي بي عائشي ﷺ د رمضان هغه روژې چي د حيض په وجه به قضا کېدې د شعبان څخه پرته په يو بله مياشت کي د نيولو فرصت نه وو تر لاسه کړی ځکه چي په نورو ورځو کي به د رسول الله ﷺ په خدمت کي هر وخت بوخته وه او همداسي به تياره اوسيده چي رسول الله ﷺ يې

کوم وخت د خدمت او صحبت لپاره وبولي او دا حاضره سي ، رسول الله ﷺ به د شعبان په میاشتو کي اکثره روژې نیولې ځکه په دغه میاشت کي به بي بي عائشې رضي الله عنها ته مهلت وو نو د هغې په ذمه چي به د رمضان کومي روژې پاته وې د هغو قضا به يې راوړل .

د ښځي نفلي روژه

﴿۱۹۳۳﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَحِلُّ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَصُومَ وَزَوْجُهَا شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ . رواه مسلم

د حضرت ابو هريرة ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د خاوند په شتون کي د هغه د اجازې پرته ښځي ته نفل روژې نيول جائز نه دي او ښځي ته پکار دي چي د خاوند د اجازې څخه پرته څوک کور ته نه پرېږدي . مسلم .

تخريج : صحيح مسلم ۲\۷۱۱، رقم: ۸۴- ۱۰۲۶.

تشريح : د لومړني حکم مطلب دادی چي د کومي ښځي خاوند د هغې سره موجود وي نو د هغه د اجازې څخه پرته ښځي ته نفلي روژې نيول جائز نه دي اجازه که دلالة وي يا صراحتا ، او ددې منع وجه داده چي په دې صورت کي سړی د صحبت او داسي نورو په اړه په تکليف او پريشانه کيږي .

ددغه حديث څخه مطلقا د نفلي روژو نيولو منع معلوميږي دا حديث د امام شافعي رحمة الله عليه د مذهب نفي کوي، شوافع حضرات وايي چي ښځه د عرفات او عاشورا روژې د خپل خاوند د اجازې څخه پرته هم نيولای سي .

د دوهم حکم مطلب دادی چي د يو ښځي لپاره دا جائز نه دي چي د خپل خاوند د اجازې څخه پرته يو سړی خپل کورته را دننه کړي که څه هم هغه قريب وي يا پردی وی، تر دې که چيري يو ښځه راسي نو هغه دي هم د خپل خاوند د اجازې څخه پرته دننه نه راولي په دې باره کي ددې خبري خيال ساتل پکار دي چي د خاوند د رضا علم هم د هغه د اجازې حکم کي وي يعني د چا په باره کي که خاوند په خوله سره اجازه نه وي ورکړې مگر ښځه په دې پوهيږي چي د هغه سړي په راتلو به خاوند ته څه ناخوښي نه وي نو په دې صورت کي هغه سړی کور ته دننه کولای سي ځکه دا هم دلالة اجازه ده .

د ښځې د روژو قضاء

﴿۱۹۳۴﴾: وَعَنْ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّةِ أَنَّهَا قَالَتْ لِعَائِشَةَ مَا بَالُ الْحَائِضِ تَقْضِي

د حضرت معاذة العدوية (رض) څخه روايت دئ چي ما د بي بي عائشې ﷞ څخه پوښتنه وکړه دا څه وجه ده چي حائضه ښځه قضائې روژې نيسي .

الصَّوْمَ وَلَا تَقْضِي الصَّلَاةَ قَالَتْ عَائِشَةُ كَانَ يُصِيبُنَا ذٰلِكَ فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ. رواه مسلم

او قضاء لمونځ نه کوي، هغې وفرمايل : د رسول الله ﷺ په زمانه کي به موږ ته دا (حيض) پيښېدئ موږ ته به د روژو د قضاء حکم وو او د لمانځه د قضاء راګرځولو حکم به راته نه وو . مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۱\ ۲۶۵، رقم: ۶۹ - ۳۳۵.

تشريح : سوال کوونکي د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه د حائضې ښځي په باره کي د لمانځه او روژو د تفريق وجه و پوښتل، مګر بي بي عائشې رضي الله عنها د هغې وجه بيانولو پر ځای پوره‌تنی جواب ورکړ ، دا دې ته اشاره ده چي د هري مسئلې وجه پوښتل يا د هغه د علت لټول يو اعلی مقصد نه دی بلکه د شان عبوديت غوښتنه يوازي دا کيدل پکار دي چي شارع کوم حکم ورکړی دی د هغه علت پوښتلو څخه پرته پر هغه عمل کول پکار دي ، دا ممکن ده چي بي بي عائشې رضي الله عنها د سوال سره سم دا فرمايلي دي که د لمانځه د قضا حکم يې ورکړی دی نو حائضه ښځه به ډيره زياته په مشقت او تکليف کي اخته کيدل ځکه چي د حيض په ورځو کي ډير زيات لمونځونه پريښودل کيږي هغه ټول به هره مياشت قضا کول پر ښځه ډيره زيات تکليف وای ځکه په هغه کي د آساني سوې ده چي د حيض د ورځو لمونځونه د حائضي په حق کي معاف کړل سول ، او روژه په کال کي يوازي يو وار راځي او د هغه په قضا کي دومره زيات تکليف او پرواه نه وي ځکه پر حائضې باندي د هغې قضاء واجب وګرځول سوه مګر بي بي عائشې رضي الله عنها ددغه جواب څخه پرهيز کولو سره پورتنی طريقه اختيار کړل او د بحث مباحثې لار يې بنده کړل ځکه کيدای سي چي پوښتنه کونکې دا علت اورېدو سره ويلي وای چي زه خو د لمانځه په قضا کي څه تکليف او حرج نه محسوس کوم بيا ولي دلمانځه قضا راوړل واجب نه دي .

د مړي له طرفه روژې

﴿۱۹۳۵﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامٌ صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ. متفق عليه

د حضرت عائشې (رض) څخه روایت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک چې مړ سي او د هغه پر ذمه قضائي روژې وي نو د هغه د لوري دې وارث روژې ونیسي یعنې فدیه دې ورکړي. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\ ۱۹۲، رقم: ۱۹۵۲، ومسلم ۲\ ۸۰۳، رقم: ۱۵۳- ۱۱۴۷.

تشريح: کوم سړی چې وفات سي او د هغه پر ذمه روژې واجب وي نو د هغه په باره کې هم د علماؤ اختلافي مذهب دی اکثر علماء چې په هغو کې امام اعظم رحمة الله علیه، امام مالک رحمة الله علیه او امام شافعي رحمة الله علیه هم شامل دي فرمايي چې د داسي سړي د لوري دې بل سړی روژې نه نیسي بلکه د هغه وارثان دې د هغه د هري روژې په بدله کې یو مسکین ته فدیه ورکړي، ددغه حضراتو د لوري ددغه حدیث دا تاویل کیږي چې دلته د روژې څخه مراد فدیه ورکول دي ځکه چې فدیه ورکول هم په منزله د روژې نیولو ده او مخکې حدیث ددې توجیه او تاویل بنیاد دی.

د مړي د لوري د روژې نه نیولو ځکه منع کیږي چې په یو حدیث کې چې ددې باب په آخر کې راځي په وضاحت سره ددې منع فرمایل سوې ده، امام احمد رحمة الله علیه د حدیث پر ظاهري مفهوم باندې په عمل کولو فرمايي چې د مړي د طرفه دې د هغه وارثان روژې ونیسي.

د پورتنۍ مسئلې په اړه د حنيفه مذهب دادی که مړ کیدونکی د فدیې په باره کې وصیت وکړي نو پر وارث باندې د مړي د لوري څخه د پورتنۍ فدیې ادا کول واجب دي بلکه هغه فدیه د مړي د دریمي برخې د مال څخه ورکول کیدای سي که د فدیې مقدار د هغه د مال د مقدار څخه زیات وي نو پر وارث باندې به د فدیې د هغه مقدار ادا کول واجب نه وي کوم چې د دریمي برخې مال څخه زیات وي، هو که وارث هغه زیات مقدار هم ادا کړي نو نه یوازې دا چې د وارث دا عمل به جائز سي بلکه پر مړي به د هغه احسان هم وي مګر دا خبره دې په خیال کې وي چې دا پوره مسئله په هغه صورت کې ده کله چې د مړي پر ذمه هغه روژې وي چې د هغه قضا د هغه د مرګ څخه مخکې ممکن وي مثلاً د رمضان د میاشتې د تېرېدو څخه وروسته په یو داسي

میاشت کي هغه وفات سو چي په هغه کي د مرګ څخه مخکي د رمضان یو څو روژې قضا سوي وي (مثلاً د رمضان په میاشت کي هغه وفات سوی وي او د وفات څخه مخکي څو روژو نیولو څخه پاته سوی وي) چي د هغه قضا ممکن نه ده نو بیا نه خو د هغه تدارک یعني د هغه روژو په بدله کي فدیه ورکول لازم دي او نه پر مړ کېدونکي باندي د قضاء سوو روژو ګناه به وي، د ټولو علماؤ دا مذهب دی البته طاوس رحمة الله علیه او قتاده رحمة الله علیه وایي چي د هغه روژو تدارک او فدیه به هم لازم وي چي د هغه د قضا ممکن کېدو څخه مخکي هغه وفات سوی وي.

د امام شافعي رحمة الله علیه مذهب دادی که مړ کیدونکی وصیت وکړي یا ونه کړي د هغه د فوت سوو روژو بدله د هغه د ټول مال څخه فدیه ادا کول ضروري دي، په پورتنی مسئله کي د امام احمد رحمة الله علیه چي کوم مذهب دی هغه د لومړني حدیث په تشریح کي بیان سوی دی.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

﴿۱۹۳۶﴾: عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ

د حضرت نافع ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک چي

مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامُ شَهْرٍ فَلْيُطْعَمْ عَنْهُ مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مِسْكِينٌ. رواه الترمذي وقال والصحيح انه موقوف علي ابن عمر.

مړ سي نو پکار دي چي د ده د طرف څخه د هري روژې په بدل کي مسکین ته ډوډۍ ورکړي. ترمذي

تخریج: سنن الترمذي ۹۶/۳، رقم: ۷۱۸.

تشریح: د هري روژې په بدله کي په مسکین ډوډۍ خوري: ددې مطلب دادی چي د هري روژې په بدله کي به پاو کم دوه سیره غنم یا درې نیم سیره اوربشي یا ددې قیمت ادا کړل سي او دا مقدار د لمانځه د فدیې هم دی چي د هر لمانځه په بدله کي دي دومره فدیه ادا کړل سي.

دا حدیث د جمهورو علماؤ دلیل دی د هغوی مذهب دادی که د یو مړ کیدونکي پر ذمه د رمضان روژې وي نو د هغه د لوري دوهم سړی دي روژې نه نیسي بلکه وارثان دي د هغه په بدله کي فدیه ادا کړي، ددې څخه مخکي چي کوم حدیث تیر سوی دی غالب امکان دی چي هغه منسوخ وي او دا حدیث ناسخ وي مګر څرنګه چي پورته ښودل سوي دي چي دا حدیث په

منسوخ نه گرځولو سره دديې چي کوم تاويل کيږي د هغه بنياد دا حديث دى.
دا روايت که څه هم موقوف دى لکه څرنګه چي امام ترمذي رحمة الله عليه وفرمايل مګر په حکم کي مرفوع دى ځکه چي دا ډول تشريعي امور هيڅ صحابي د خپل عقل څخه نسي بيانولاى، نو ابن عمر رضي الله عنه به دا مضمون خامخا د رسول الله ﷺ څخه اوريدلى وي ځکه نو هغه نقل کړ.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د ابن عمر رضي الله عنه وينا

﴿۱۹۳۷﴾: عَنْ مَالِكٍ بَلَغَهُ اَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يُسْأَلُ هَلْ يَصُومُ أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ أَوْ

د حضرت مالک رضي الله عنه څخه روايت دئ چي د ابن عمر رضي الله عنه څخه به دا ډول پوښتني کېدلې چي څوک دي د چا پر ځاى روژې ونيسي؟

يُصَلِّي أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ فَيَقُولُ لَا يَصُومُ أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ وَلَا يُصَلِّي أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ. رواه في الموطا.

د چا پر ځاى دي لمونځ وکړي؟ هغه به ددې په جواب کي ويل چي نه دي څوک د چا پر ځاى روژې نيسي او نه دي د چا پر ځاى لمونځ کوي. مؤطا.

تخريج: الامام مالک في الموطا ۱\۳۰۳، رقم: ۴۳.

تشريح: د حضرت امام مالک، امام اعظم ابو حنيفة رحمة الله عليه او امام شافعي رحمة الله عليهم مذهب دادى چي لمونځ او روژه د مړي د لوري ادا کول صحيح نه دي هو د حنيفه په نزد دا جائز دي چي يو سړى د يو عمل ثواب بل چا ته وبخښي.

===========

بَابُ صِيَامِ التَّطَوّعِ (د نفلي روژو بيان)

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د رسول الله ﷺ نفل روژې

﴿۱۹۳۸﴾: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ حَتَّى

د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ به پر له پسې روژې نيولې تر دې چې

نَقُولَ لَا يُفْطِرُ وَيُفْطِرُ حَتَّى نَقُولَ لَا يَصُومُ وَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ

موږ به ويل چې اوس به رسول الله ﷺ روژې نه پرېږدي او كله چې به يې روژې نيول پرېښودل نو موږ به ويل اوس به رسول الله ﷺ روژې نه نيسي، او ما نه دي ليدلي چې رسول الله ﷺ

اسْتَكْمَلَ صِيَامَ شَهْرٍ قَطُّ إِلَّا رَمَضَانَ وَمَا رَأَيْتُهُ فِي شَهْرٍ أَكْثَرَ مِنْهُ صِيَامًا فِي

د رمضان د روژو پرته د يوې مياشتې روژې پوره نيولې وي او د شعبان څخه پرته يې په بله مياشت كې زياتې روژې نه دي نيولې،

شَعْبَانَ، و في رواية قَالَتْ كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ كُلَّهُ وَكَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ إِلَّا قَلِيلًا. متفق عليه.

په يوه روايت كې دا الفاظ دي چې بي بي عائشې رضي الله عنها وويل: رسول الله ﷺ به د شعبان د پوره مياشتې روژې نيولې او په شعبان كې به يې روژې نيولې مګر څو ورځې به يې پرېښودلې. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\ ۲۱۳، رقم: ۱۹۶۹، ومسلم ۲\ ۸۱۰، رقم: ۱۷۵- ۱۱۵۶.

تشريح: د حديث د لومړنيو جملو مطلب دادی چې رسول الله ﷺ به هميشه نفلي روژې نه نيولې بلكه په دې اړه د رسول الله ﷺ معمول مبارک دا وو چې كله به يې پر له پسې تر څو ورځو پورې روژې نيولې تر دې چې د رسول الله ﷺ د روژو كثرت او تسلسل ليدو سره به خلكو دا ګمان كوی چې اوس شايد رسول الله ﷺ د روژو نيولو لړۍ ختم نه كړي، او كله به داسې وو چې رسول الله ﷺ به پر له پسې تر څو ورځو پورې روژې نه نيولې تر دې چې خلكو به فكر كوی چې

کيدای سي اوس به رسول الله ﷺ هيڅکله روژې نه نيسي.

د دوهم روايت الفاظ: (کان يصوم الخ) کي اخري جمله يعني دوهم لفظ کان د جملې اول وضاحت مقصود دی چي د شعبان پوره مياشت ځنې مراد دادی چي رسول الله ﷺ به د شعبان د اکثرو ورځو روژې نيولې د ځينو حضراتو په نزد مراد دادی چي رسول الله ﷺ په يوه کال کي د شعبان پوره مياشت او په دوهم کال کي د شعبان اکثري ورځي روژې ونيولې.

﴿۱۹۳۹﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ شَقِيقٍ قَالَ قُلْتُ لِعَائِشَةَ أَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى

د حضرت عبدالله بن شقيق رضي الله عنه ځنې روايت دئ چي ما د عائشې رضي الله عنها ځنې پوښتنه وکړه چي ايا رسول الله ﷺ به

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ شَهْرًا كُلَّهُ قَالَتْ مَا عَلِمْتُهُ صَامَ شَهْرًا كُلَّهُ إِلَّا رَمَضَانَ

د يوې مياشتي پوره روژې نيولې؟ هغې وويل: زه نه پوهيږم چي رسول الله ﷺ د کومې مياشتي پوره روژې نيولي دي پرته د رمضان ځنې،

وَلَا أَفْطَرَهُ كُلَّهُ حَتَّى يَصُومَ مِنْهُ حَتَّى مَضَى لِسَبِيلِهِ. رواه مسلم

او هيڅ يوه مياشت داسي نه ده تيره سوې چي په هغه کي دي رسول الله ﷺ روژې نه وي نيولې، ترڅو چي رسول الله ﷺ وفات سو، مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲/ ۸۱۰، رقم: ۱۷۳- ۱۱۵۶.

د کوچني اختر وروسته دوې روژې

﴿۱۹۴۰﴾: وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ سَأَلَهُ

د حضرت عمران بن حصين رضي الله عنه ځنې روايت دئ چي رسول الله ﷺ د هغه ځنې پوښتنه وکړه

أَوْ سَأَلَ رَجُلًا وَعِمْرَانُ يَسْمَعُ فَقَالَ يَا أَبَا فُلَانٍ أَمَا صُمْتَ سُرَرَ هٰذَا الشَّهْرِ

او يا رسول الله ﷺ د بل چا ځنې پوښتنه وکړه او عمران واوريدل چي اې د فلاني پلاره! ايا تا د آخري شعبان روژې نه ونيولې.؟

قَالَ أَظُنُّهُ قَالَ يَعْنِي رَمَضَانَ قَالَ الرَّجُلُ لَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ فَإِذَا أَفْطَرْتَ

فَصُمْ يَوْمَيْنِ . متفق عليه

هغه عرض وکړ :یا ، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل : هر کله چي ته د رمضان د روژو څخه فارغ سېنو دوې روژې نوري ونیسه (یعني د کوچني اختر وروسته) . بخاري او مسلم .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۲۳۰، رقم: ۱۹۸۳صحيح مسلم: ۲\۸۲۰، رقم: ۱۹۹– ۱۱۶۱.

د لغاتو حل: سُرر: ای آخره (په آخر کي).

تشريح : د کوم چا څخه چي د رسول الله ﷺ د شعبان د آخري روژو په باره کي پوښتنه کړې وه هغه عمران وو یا بل سړی هغه د عذر په توګه پر خپل ځان باندي د هري میاشتي آخري دوو ورځو روژې واجب ګرځولي وې ، یو وار د شعبان آخري دوو ورځو کي هغه روژې ونه نیولې نو رسول الله ﷺ هغه ته وفرمایل کله چي د رمضان میاشت ختمه سي نو د شعبان آخري دوو ورځو په بدله کي دوې روژې ونیسه .

ځیني حضرات وایي چي د هغه عادت دا وو چي په هره میاشت کي به یې آخري دوې ورځي روژې نیولې ، یو وار په اتفاق سره هغه د شعبان دوې آخري ورځو کي روژې ونه نیولې نو رسول الله ﷺ هغه ته د استحباب په توګه وفرمایل چي د رمضان روژې ختمېدو سره ددغه دوو ورځو په بدله کي دوې روژې ونیسه .

په محرم کي د روژو فضیلت

﴿۱۹۴۱﴾ : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَفْضَلُ الصِّيَامِ بَعْدَ رَمَضَانَ شَهْرُ اللهِ الْمُحَرَّمُ وَأَفْضَلُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ صَلَاةُ اللَّيْلِ .رواه مسلم

د حضرت ابوهریرة رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل : د رمضان د روژو څخه وروسته تر ټولو غوره روژې د محرم دي او تر فرض لمانځه وروسته تر ټولو غوره لمونځ د شپې لمونځ دئ . مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۲\۸۲۱، رقم: ۲۰۲– ۱۱۶۲.

تشريح : مطلب دادی چي د محرم په میاشت کي نفلي روژې نیول د لوی فضیلت او سعادت خبره ده ، ځیني حضرات وایي چي دلته د محرم دمیاشتي څخه مراد یوم عاشوره ده چي د هغه روژې نیول ډېر زیات فضیلت لري ، او د هغو تائید ددې څخه وروسته راتلونکي حدیث څخه

هم معلومیږي ، د حدیث ځیني حافظان وایي چي د رجب د میاشتي د روژو نیولو په باره کي حدیثونه منقول دي چي په هغو کي اکثر د ځان څخه جوړ سوي یعني د نورو اختراع ده .

په دې حدیث کي د محرم د میاشتي نسبت الله تعالی ته سوی دی ، علماء لیکي چي دا نسبت د تخصیص په وجه نه دی چي ددې مطلب به دا وي چي یوازي محرم د الله تعالی میاشت ده بلکه ټولي میاشتي د الله تعالی دي ځکه په دې موقع په خاصه توګه د الله تعالی لور ته د محرم د میاشتي نسبت د دغه مبارکي میاشتي د شرف او فضیلت د اظهار په توګه دی .

د حدیث د دوهمي برخي څخه دا معلومیږي چي د شپې لمونځ (تهجد) د سنت مؤکده د لمونځو څخه هم غوره دی حال دا چي داسي نه ده ځکه ویل کیږي چي دلته پوره عبادت داسي دی فرض لمونځ او د هغه سنت مؤکده لمونځ څخه وروسته تر ټولو غوره لمونځ د شپې لمونځ دی یا ددې تاویل به دا کیږي چي په دې اعتبار خو د تهجد لمونځ د سنت مؤکده د لمانځه څخه افضل دی چي په تهجد کي مشقت او تکلیف زیات وي او دا چي تهجد د ریا او ځان ښوونې څخه هم پاک وي او سنت مؤکده لمونځ په دې اعتبار سره افضل دي چي د هغه د کولو ډیر زیات تاکید فرمایل سوی دی او دا چي هغه د فرض لمونځو تابع دي ، په آخر کي په دې خبره باندي هم پوه سئ چي وتر لمونځ هم په فرض لمونځو کي داخل دی .

د عاشورا په ورځ روژه

﴿۱۹۴۲﴾ : وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روایت دئ چي ما نبي کریم ﷺ نه دئ لیدلئ چي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَحَرّٰى صِيَامَ يَوْمٍ فَضَّلَهُ عَلَى غَيْرِهِ إِلَّا هٰذَا الْيَوْمَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ وَهٰذَا الشَّهْرَ يَعْنِي شَهْرَ رَمَضَانَ . متفق عليه

د یوې ورځي د روژې نیولو اراده کوي او د نورو ورځو تر روژو نیولو یې غوره کښي مګر ددې ورځي د روژې یعني د عاشورا د ورځي او ددې میاشتي د روژې یعني د رمضان . بخاري او مسلم

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\ ۲۴۵، رقم: ۲۰۰۶. ومسلم ۲\ ۷۹۷، رقم: ۱۳۱- ۱۱۳۲.

تشريح : مطلب دا دی چي رسول الله ﷺ به د یوې ورځي روژه د بلي ورځي تر روژو افضل نه ګرځول البته د عاشورې روژه به یې د نورو ورځو پر روژو فضیلت ورکوی همداسي د رمضان د

میاشتي روژو ته به یې پر تولو روژو فضیلت ورکوی .
علماء لیکي چي دا د ابن عباس رضي الله عنهما فهم او گمان دی چي هغه د رسول الله ﷺ د احوال او اقوال څخه داسي پوه سوی دی کنه تر څو پوري چي د حقیقت تعلق دی نو یوم عرفه او ددې ورځي روژې د یوم عاشورې او ددې ورځو د روژو څخه افضل دي .

﴿۱۹۴۳﴾: وَعَنْهُ قَالَ حِيْنَ صَامَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَاشُوْرَآءَ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روایت دئ چي کله رسول الله ﷺ د عاشورا د ورځي روژه ونیول

وَ اَمَرَ بِصِيَامِهِ قَالُوا يَا رَسُوْلَ اللهِ انه يوم يعظمه اليهود والنصارى فَقَالَ

او خلکو ته یې ددې ورځي د روژې حکم وکړ نو خلکو وویل اې دالله رسوله ! په دې ورځ خو یهود او نصارا عظمت کوي،

رَسُوْلُ اللهِ ﷺ لَئِنْ بَقِيْتُ إِلَى قَابِلٍ لَأَصُوْمَنَّ التَّاسِعَ . رواه مسلم

رسول الله ﷺ وفرمایل :که زه تر راتلونکي کال پوري ژوندی پاته سوم نو په نهم تاریخ به هم روژه نیسم . مسلم

تخریج: صحیح مسلم: ۲\ ۷۹۸، رقم: ۱۳۳- ۱۱۳۴.

تشریح : د عاشورې په ورځ د روژو نیولو لړۍ څنگه پیل سوه ؟ ددې وضاحت به ددې باب د دریم فصل په لومړني حدیث کي راسي او د هغه خلاصه داده چي نبي کریم ﷺ د مکې څخه مدیني ته په هجرت راغلی نو یهودیان یې د عاشورې په ورځ په روژه نیولو ولیدل د هغوی څخه یې پوښتنه وکړه چي ددې ورځي څه ځانگړتیا ده چي تاسو روژې نیسي ؟ هغوی وویل : دا ډیره عظیمه ورځ ده په دغه ورځ الله تعالی موسی علیه السلام او د هغه قوم ته نجات ورکړ او فرعون او د هغه قوم یې غرق کړل ، موسی علیه السلام د شکر په توگه په دغه ورځ روژه نیولې وه ځکه موږ هم روژه نیسو ، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل : ستاسو په نسبت موږ موسی علیه السلام ته زیات نژدې یو ددې څخه وروسته رسول الله ﷺ د عاشورې په ورځ روژه ونیول او صحابه کرامو ته یې د روژې نیولو حکم ورکړ .

دا واقعه د هجرت په لومړنیو ورځو کي ده گویا هغه وخت رسول الله ﷺ صحابه کرامو ته د عاشورې د ورځي د روژې نیولو حکم ورکړی وو او هغه د وجوب په توگه وو ، دلته چي کوم

صورت ذکر سوی دی هغه د رسول الله ﷺ د دنیا ژوند په آخري کال کي سوی دی دلته چي رسول الله ﷺ کوم حکم ورکړ هغه د استحباب په توګه دی ځکه په دې باره کي د وجوب حکم منسوخ سوی دی او د هغه ځای استحباب ونیوی دلته صحابه کرامو وویل د هغه په جواب کي رسول الله ﷺ وفرمایل که زه په راتلونکي کال په دنیا کي پاته سم نو په نهم تاریخ به روژه نیسم.

اوس په دې کي احتمال دی چي یا خو د رسول الله ﷺ مراد دا وو چي د محرم د لسم تاریخ (عاشورا) پر ځای یوازي پر نهم تاریخ به روژه نیسم یا دا چي لسم او نهم تاریخ به روژه نیسم، لومړنی احتمال زیات صحیح معلومیږي او ددې څخه مقصد دا وو چي د یهود او نصارای مخالفت وکړل سي مګر الله تعالی ته چي څه منظور وه هغه وسول او رسول الله ﷺ په راتلونکي کال کي پاته نسو بلکه په هغه کال د ربیع الاول په میاشت کي په حق ورسیدی، همداسي که څه هم رسول الله ﷺ د میاشتي په نهم روژه ونه نیول مګر علماء لیکي چي د رسول الله ﷺ عزم او ارادې په وجه د امت لپاره د محرم په نهم تاریخ روژه نیول سنت ګرځول سوې ده.

محقق علامه ابن همام رحمة الله علیه فرمایي چي د عاشورې په ورځ روژه نیول مستحب دي مګر ددې سره د عاشورې څخه یوه ورځ مخکي یا یوه ورځ وروسته هم روژه نیول مستحب دي ددې مطلب دادی چي یوازي د عاشورې په ورځ روژه نیول مکروه دي ځکه چي په دې سره د یهودو سره مشابهت لازمیږي.

د عرفات دورځي روژه

﴿۱۹۴۴﴾: وَعَنْ أُمِّ الْفَضْلِ بِنْتِ الْحَارِثِ أَنَّ نَاسًا تَمَارَوْا عِنْدَهَا يَوْمَ عَرَفَةَ فِي

د حضرت ام فضل بنت حارث (رض) څخه روایت دئ چي د رسول الله ﷺ د عرفات د ورځي

صِيَامِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ بَعْضُهُمْ هُوَ صَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ

د روژې په اړه د هغوی ﷺ په شتون کي د خلکو په منځ کي اختلاف سو، ځینو وویل نن د رسول الله ﷺ روژه ده او ځینو ویل

لَيْسَ بِصَائِمٍ فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ بِقَدَحِ لَبَنٍ وَهُوَ وَاقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ بِعَرَفَةَ فَشَرِبَهُ. متفق علیه

روژه یې نه ده، ما رسول الله ﷺ ته د شېدو یو لوښی ولیږئ، رسول الله ﷺ په دغه وخت کي پر

اوښ سپور د عرفات په ميدان كي ولاړ وو ، رسول الله ﷺ د شېدو پياله واخيستل او وه يې چېښلې . بخاري او مسلم.

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري)؛ ۲۳٦\۱٤، رقم؛ ۱۹۸۸، ومسلم ۷۹۱\۱۲، رقم: ۱۱۰- ۱۱۲۳.

تشريح : بي بي ام فضل رضي الله عنها د حضرت عباس رضي الله عنه زوجه محترمه او د نبي كريم ﷺ اكا ماينه وه ، ددې حديث څخه معلومه سوه چي د عرفات په ورځ روژه نيول د حج كونكو لپاره مسنون نه ده البته د نورو خلكو لپاره مسنون ده .

د عرفات دورځي روژه

《۱۹٤٥》: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَائِمًا فِي الْعَشْرِ قَطُّ . رواه مسلم

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دئ چي ما رسول الله ﷺ هيڅكله (د لوی اختر په لومړی) لسيزه كي په روژو نيولو نه دئ ليدلئ . مسلم

تخريج : صحيح مسلم ۸۳۳\۱۲، رقم: ۹- ۱۱۲۳.

تشريح : د عشره څخه د ذي الحجې لسيزه يعني د اول څخه تر لسم پوري مراد ده، ددې حديث څخه خو په ظاهره دا معلوميږي چي رسول الله ﷺ په دغه لسيزه كي هيڅ كله روژه نه ده نيولې او حال دا چي په يوه روايت كي منقول دي چي په غه لسيزه كي هره ورځ (پرته د لسم يعني د اول څخه تر نهم پوري) د روژو ثواب د يوه كال د روژو برابر دی او ددغه لسيزي هره شپه كي د الله تعالى د عبادت لپاره بيداره كېدل په شب قدر كي د عبادت لپاره د بيداره كېدو د ثواب برابر دی، نو د بي بي عائشې رضي الله عنها د پورتني روايت د مراد په باره كي علماء ليكي چي دلته بي بي عايشې رضي الله عنها د خپل علم نفي كړی دی چي ما رسول الله ﷺ پر روژو نيولو نه دی ليدلی او څرګنده ده چي د بي بي عائشې رضي الله عنها نه ليدل ددې خبري دليل نه دی چي رسول الله ﷺ روژه نه ده نيولې، كيدای سي چي رسول الله ﷺ په دغه عشره كي روژه نيولې وي او بي بي عائشې رضي الله عنها ته خبر نه وي ، يا په آخري درجه كي دا احتمال كيدای سي چي رسول الله ﷺ ددغه لسيزي د روژو پورتنی ثواب خو بيان كړ مګر خپله رسول الله ﷺ ته په دغه لسيزه كي د روژو نيولو اتفاق نه وي سوی .

غوره نفلي روژې

﴿۱۹۴۶﴾: وَعَنْ أَبِيْ قَتَادَةَ أَنَّ رَجُلاً أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ كَيْفَ

د حضرت ابو قتادة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي يو سړی د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سو او عرض يې وکړ تاسو څنګه

تَصُومُ فَغَضِبَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مِنْ قَوْلِهِ فَلَمَّا رَأَى عُمَرُ رضي الله عنه غَضَبَهُ قَالَ

روژه نيسئ ؟ د دې په اوريدو سره رسول الله ﷺ په غضب سو، حضرت عمر رضي الله عنه چي د رسول الله ﷺ غصه وليدل نو دا کلمات ويل يې پيل کړه :

رَضِينَا بِاللّٰهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ غَضَبِ اللّٰهِ

(رضينا ......) موږ د الله په رب کېدو، د اسلام په دين کېدو، او د محمد ﷺ په نبي کېدو راضي يو، موږ د الله جل جلاله څخه د الله د غضب

وَغَضَبِ رَسُولِهِ فَجَعَلَ عُمَرُ رضي الله عنه يُرَدِّدُ هٰذَا الْكَلَامَ حَتّٰى سَكَنَ غَضَبُهُ فَقَالَ

او د هغه د رسول د غضب څخه پناه غواړو، حضرت عمر رضي الله عنه څو واره دا جملې وويلې تر څو چي د رسول الله ﷺ غصه پای ته ورسيده، بيا حضرت عمر رضي الله عنه وويل :

عُمَرُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ كَيْفَ بِمَنْ يَصُومُ الدَّهْرَ كُلَّهُ قَالَ لَا صَامَ وَلَا أَفْطَرَ أَوْ قَالَ

اې د الله رسوله! د هغه چا څه حال دئ چي هميشه روژه نيسي، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : هغه نه روژه ونيول او نه يې وخوړل، يا يې داسې وفرمايل :

لَمْ يَصُمْ وَلَمْ يُفْطِرْ قَالَ كَيْفَ مَنْ يَصُومُ يَوْمَيْنِ وَيُفْطِرُ يَوْمًا قَالَ وَيُطِيقُ

هغه روژه هم نه ونيول او روژه ماتی يې هم نه وکړ، بيا حضرت عمر رضي الله عنه پوښتنه وکړه د هغه سړي څه حال دئ چي دوې دوې ورځي روژه نيسي او يوه ورځ يې خوري ؟ رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک د دې توان لري،

ذٰلِكَ أَحَدٌ قَالَ كَيْفَ مَنْ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا قَالَ ذَاكَ صَوْمُ دَاوُدَ عَلَيْهِ

بيا حضرت عمر رضي الله عنه پوښتنه وکړه : څوک چي يوه ورځ روژه نيسي او يوه ورځ يې خوري ؟ رسول الله ﷺ

وفرمايل: دا د داؤد عليه السلام روژه ده،

السَّلَامُ قَالَ كَيْفَ مَنْ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمَيْنِ قَالَ وَدِدْتُ أَنِّي طُوِّقْتُ ذٰلِكَ

بيا حضرت عمر رضي الله عنه پوښتنه وکړه څوک چي يوه ورځ روژه نيسي او دوې ورځي يې خوري؟
رسول الله ﷺ وفرمايل: زه غواړم چي زما دې توان په برخه سي،

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ ثَلَاثٌ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ فَهٰذَا

بيا رسول الله ﷺ وفرمايل: درې روژې د هرې مياشتي او د رمضان څخه تر رمضان پوري دا

صِيَامُ الدَّهْرِ كُلِّهِ صِيَامُ يَوْمِ عَرَفَةَ أَحْتَسِبُ عَلَى اللّٰهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي

د ټول کال يعني د ټولي زمانې روژې دي، او د عرفات د ورځي د روژې زما د الله جل جلاله څخه اميد
دئ چي دا روژه به د هغه کال ګناهونه چي

قَبْلَهُ وَالسَّنَةَ الَّتِي بَعْدَهُ وَصِيَامُ يَوْمِ عَاشُورَاءَ أَحْتَسِبُ عَلَى اللّٰهِ أَنْ يُكَفِّرَ
السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ. رواه مسلم

تر دې دمخه سوي وي او او د هغه کال ګناه چي ددې وروسته دئ ټولي ليرې کړي او د عاشورا د
ورځي روژه د الله څخه اميد لرم چي د يوه کال مخکي ګناهونه به ليرې کړي. مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۲\۸۱۸- ۸۱۹، رقم: ۱۱۶۲.

تشريح: سوال کوونکي ته خو دا پکار وه چي د رسول الله ﷺ څخه يې په خپل باره پوښتنه کړې واى چي زه نفلي روژې څرنګه او کله ونيسم چي رسول الله ﷺ د هغه د احوال او کوائف سره سم جواب ورکړى واى مګر هغه د ځان په باره کي د پوښتني کولو پر ځاى د نبي کريم ﷺ په باره کي پوښتنه وکړه، څرګنده ده چي دا نه يوازي د اداب نبوت خلاف وه بلکه دا تر يو حده پوري بې ادبي هم وه ځکه پر رسول الله ﷺ د غصې آثار څرګند سول يا دا چي د رسول الله ﷺ احوال او کوائف بالکل د دوهم نوعيت وه، د رسول الله ﷺ افعال او عبادات کي د کثرت او قلت هم اسرار او مصالح وه او ظاهره ده چي اسرار او مصالح د هر سړي په افعال او عبادت کي نسي کيداى، رسول الله ﷺ ډيري روژې نه نيولې ځکه چي رسول الله ﷺ به د مسلمانانو د مسائلو او مصالحو او د ازواجو مطهراتو د حقوقو د ادا کولو او د دباندي څخه د راتلونکو ميلمنو په

کارو کي بوخت وو په داسي صورت کي دا ممکن نه ده چي رسول الله ﷺ نقلي روژې ډيري نيولاى .

(من يصوم الدهر) : کوم څوک چي هميشه روژې نيسي د هغه په اړه څه حکم دى ؟ پوښتنه کونکي په اصل کي د رسول الله ﷺ څخه دا پوښتنه کول مګر هغه غلط طرز اختيار کړ ځکه حضرت عمر رضي الله عنه د هغه سوال په داسي انداز کي په ډير ادب او عاجزي سره وپوښتي چي کوم سړى هميشه روژې نيول غواړي د هغه په باره کي د شريعت څه حکم دى ؟ ايا داسي سړى د خپل دغه عمل په وجه د شريعت په نظر کي غوره دى يا نه ؟ ددې سوال په جواب کي رسول الله ﷺ چي کومه جمله (لاصام ولا افطر) وفرمايل په دې باره کي علماء ليکي چي دا جمله يا خو د داسي سړي لپاره د تنبيه په توګه ده يا دا چي د هغه سړي د حال خبر دى چي نه خو يې روژه ونيول ځکه چي داسي روژه نيول د شريعت د حکم مطابق نه ده او نه هغه بېله روژې پاته سو ځکه چي هغه خوراک او څښاک او ټول شيان پرېښودل .

امام شافعي رحمة الله عليه او امام مالک رحمة الله عليه فرمايي چي دا ارشاد هغه سړي په اړه دى کوم چي منعه سوي روژې هم نيسي يعني ټول کال روژې نيسي حتى چي د اخترو او ايا تشريق روژې هم نه پرېږدي ، هو که يو سړى په دغه منع ورځو کي روژې نه نيسي نو دا ارشاد به د هغه په حق کي نه وي او هغه ددغه ورځو څخه پرته په نورو ټولو ورځو کي روژې نيسي نو څه پرواه نسته ، ځه چي ابوطلحه انصاري رضي الله عنه او حمزه بن عمرو اسلمي رضي الله عنه ددغه منع ورځو څخه پرته په نورو ټولو ورځو کي روژې نيولې ، او رسول الله ﷺ هغوى نه منع کول، يا دا چي د هميشه روژو نيولو د منع علت دادى چي داسي روژې نيول انساني بدن ضعيف او کمزورى کوي چي د هغه په وجه داسي سړى جهاد او د نورو حقونه ادا کوي نو هميشه روژه نيول که يو سړى په ضعف او کمزورۍ کي اخته نه کړ نو د هغه لپاره هميشه روژې نيول پرواه نه لري، حنفي محقق علامه ابن همام رحمة الله عليه فرمايي چي هميشه روژې نيول مکروه تنزيهي دي ځکه چي په دې سره ضعف او ناتواني لازميږي ، همداسي په فتاوى عالمګيري او درمختار کي هم دا ليکلي دي چي صوم دهر (يعني هميشه روژې نيول) مکروه دي .

(ويطيق ذالک احد) : يعني څوک ددې توان لري : ددې مطلب دادى که يو سړى پر دوو ورځو روژې نيولو او يوه ورځ خوړلو باندي قادر وي او په هغه کي دومره قدرت وي چي داسي روژې ونيسي نو د هغه لپاره څه پرواه نسته يا ددې جملې مطلب دادى چي داسي روژه نيول افضل دي .

(ذالک صوم داؤد) : يعني دا د حضرت داؤد عليه السلام روژه ده : ددې مطلب دادى چي د روژو

نیولو دا طریقه ډیره معتدله او درمیانه ده او په دې کي د عبادت او عادت رعایت دی ، اسلام د ټولو آسماني مذهبو یو ښکلی مقام دی ځکه په مذاهب سره توازن او د اعتدال لار ښودلې ده د هغه په نظریاتو او اعمالو کي نه افراط سته او نه تفریط ، ځکه ځیني مفکرین اسلام دا کلیه بیان کړې ده چي د علم په تر لاسه کولو کي په دومره اندازه سره کوښښ کول پکار دي چي د هغه په وجه د عمل لار بنده نسي او په اعمالو کي هم په داسي طریقه سره بوختیا نه وي چي د هغه په وجه د علم رڼا تر لاسه نه کړل سي د دغه کلیې حاصل دادی چي د علم تر لاسه کول باید انسان د زیات سعي او کوښښ په وجه د عمل څخه منع نه کړي .

او په عمل کي ډېره بوختیا یې د علم څخه د باندي نه کړي بلکه اعتدال او په توازن سره دواړي لاري خپلي کړل سي ځکه ویل سوي دي چي خیر الامور اوسطها و شرها تفریطها او افراطها ، یعني د یو شي خیر او غوره والی د هغه په میانه لاره کي دی او د هغه خرابي د حد څخه زیاتوب او د حد څخه کمتوب کي ده ، ځکه فرمایل سوي دي :

(افضل الصیام صوم داؤد علی نبینا وعلیه السلام) :

ژباړه : په نفلي روژو کي تر ټولو غوره روژه د حضرت داؤد ؑ روژه ده .

(وددت اني طوقت) : یعني زه دا خوښوم چي په ما کي دومره طاقت راسي یعني دا زما خوښ دی چي حق تعالی ما ته دومره طاقت او قوت راکړي چي په هره څلورمه ورځ روژه ونیسم یعني یوه ورځ خو روژه ونیسم او دوې ورځي روژه وخورم ، او په دې اړه د نورو حقوق او د مسلمانانو په مصالح کي بندیز رانسي ګویا د دې ارشاد څخه دې ته اشاره ده چي زه د دې طاقت نه لرم خو دا چي د الله تعالی د لوري ما ته دا طاقت او قوت راکړل سي ، حاصل دا چي رسول الله ﷺ د نفلي روژو نیولو په اړه دا صورت هم خوښ کړ که څه هم د رسول الله ﷺ په سبب د عدم طاقت په دغه عمل ونه کړ .

په هره میاشت کي د درو درو روژو څخه مراد د ایام بیض یعني د هري میاشتي د دیارلسم ، څوارلسم او پنځلسم تاریخ روژې دي ، مګر ځیني حضرات وایي چي د هري میاشتي د هر درو تاریخو روژې د پورتني ثواب سبب دي او دا قول صحیح معلومیږي لکه څرنګه چي د بي بي عائشې رضي الله عنها یوه روایت چي مخته راځي دد دې وضاحت کړی دی .

د دوشنبې د ورځي روژه

﴿۱۹۴۷﴾ : وَعَنْهُ قَالَ سُئِلَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَوْمِ

الاِثْنَيْنِ فَقَالَ فِيهِ وُلِدْتُ وَفِيهِ أُنْزِلَ عَلَيَّ . رواه مسلم

د حضرت ابو قتادة رضی الله عنه څخه روایت دئ چي د رسول الله ﷺ څخه د دوشنبې د ورځي د روژې په اړه پوښتنه وسول، نو رسول الله ﷺ وفرمایل: زه په دې ورځ پيدا سوی يم او په دې ورځ قرآن نازليدل پيل سول . مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۲\۸۲۰، رقم: ۱۹۸ - ۱۱۶۲.

تشريح : د پوښتني کولو مقصد يا خو د رسول الله ﷺ د روژو نيولو سبب معلومول وو او يا دا مقصد وو چي د دوشنبې په ورځ روژه نيول مستحب ولي دي ؟ په هر حال د دوشنبې په ورځ د روژې نيولو او ددې د فضيلت سبب دادی چي په دغه ورځ رسول الله ﷺ پيدا سوی دی او په دغه ورځ دين فطرت په دنيا کي نازليدل پيل سول او په همداسي توګه نړيوالو ته يو عظيم نعمت ترلاسه سو ځکه نو د دغه د شکرانې په توګه د دوشنبې په ورځ روژه نيول کيږي .

په هره مياشت کي درې روژې

﴿۱۹۴۸﴾: وَعَنْ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّةِ أَنَّهَا سَأَلَتْ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

د حضرت معاذة العدوية رضی الله عنها څخه روايت دئ چي هغې د بي بي عائشې رضی الله عنها څخه پوښتنه وکړه

وَسَلَّمَ أَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ

ايا رسول الله ﷺ به په هره مياشت کي درې روژې نيولې ،

قَالَتْ نَعَمْ فَقُلْتُ لَهَا مِنْ أَيِّ أَيَّامِ الشَّهْرِ كَانَ يَصُومُ قَالَتْ لَمْ يَكُنْ يُبَالِي مِنْ أَيِّ أَيَّامِ الشَّهْرِ يَصُومُ . رواه مسلم

هغې وويل: هو، ما بيا پوښتنه وکړه چي د مياشتي په کومو ورځو کي به يې روژې نيولې ؟
هغې وويل: رسول الله ﷺ ددې پروا نه کول په کومو ورځو کي چي به يې غوښتل روژې به يې نيولې . مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۲\۸۱۸، رقم: ۱۹۴ - ۱۱۶۰.

تشريح : د دغه حديث څخه معلومه سوه چي په هره مياشت کي درې ورځي روژې نيول کافي دي په کومه ورځ چي غواړي روژه دې ونيسي، د ديارلسم، څوارلسم او پنځلسم تاريخ شرط نه

دی ، په اکثرو حدیثو او آثارو کي دغه درې تاریخونه ذکر سوي دي ځکه په دغه درو تاریخو کي روژې نیول افضل دي ، په هره میاشت کي د درو روژو نیولو نور صورتونه هم سته چي مخته به راسي .

د ټولي زمانې روژه

﴿۱۹۴۹﴾: وَعَنْ اَبِيْ اَيُّوْبَ الْاَنْصَارِيِّ اَنَّهُ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ اَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ كَانَ كَصِيَامِ الدَّهْرِ . رواه مسلم

د حضرت ابو ایوب انصاري رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل : څوک چي د رمضان د میاشتي روژې ونیسي بیا په شوال کي شپږ روژې ونیسي نو لکه هغه چي د ټولي زمانې لپاره روژې ونیولې . مسلم

تخریج : صحیح مسلم ۸۲۲\۲، رقم: ۲۰۴- ۱۱۶۴.

تشریح : لکه څرنګه چي د دغه حدیث څخه معلومه سوه چي د رمضان د روژو څخه وروسته د شوال په میاشت کي شپږ روژې نیول د لوی ثواب او فضیلت باعث دي ، د دغه روژو په اړه د امام شافعي رحمة الله علیه په نزد غوره داده چي د رمضان څخه سمدستي وروسته یعني د دوهم تاریخ څخه تر اوووم تاریخ پوري پرله پې دا روژې ونیول سي او د امام اعظم ابوحنیفة رحمة الله علیه په نزد په متفرقه توګه سره دغه روژې نیول غوره دي یعني په ټوله میاشت کي کله چي وغواړي شپږ روژې دي ونیسي .

منع روژې

﴿۱۹۵۰﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْفِطْرِ وَالنَّحْرِ . متفق علیه

د حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ د کوچني اختر او لوی اختر په ورځ د روژې نیولو څخه منع فرمایلې ده . بخاري او مسلم

تخریج : صحیح البخاري (فتح الباري)، ۲۳۹\۴، رقم: ۱۹۹۱. ومسلم ۸۰۰\۲، رقم: ۱۴۱- ۸۲۷.

تشریح : د نحر څخه جنس یعني د نحر ټولي ورځي مراد دي او دلته دا لفظ تغلیبا ذکر سوی دی ځکه چي په ایام تشریق کي هم روژې نیول حرام دي ، د دې مسئلې وضاحت دادی چي د نحر

(قربانۍ) درې ورځې دي او د تشريق هم درې ورځې دي مګر د ټولو مجموعه څلور ورځې کيږي په داسي توګه چي د ذي الحجې لسم تاريخ يوازي د نحر ورځ ده او ددې څخه وروسته دوې ورځې يعني يوولسم او دوولسم تاريخونه ايام نحر هم دي او ايام تشريق هم دي او ددغه دواړو تاريخونو څخه وروسته يوه ورځ يعني ديارلسم تاريخ يوازي يوم تشريق دی، خلاصه دا چي دا پنځه ورځې داسي دي چي په دې کي روژې نيول حرام دي:

١. د کوچني اختر ورځ.
٢. د لوی اختر ورځ.
٣. د لوی اختر څخه وروسته يعني يوولسم، دوولسم او ديارلسم تاريخ.

﴿١٩٥١﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاَ صَوْمَ فِيْ يَوْمَيْنِ الْفِطْرِ وَالأَضْحٰى. متفق عليه

د حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: په دوو ورځو کي روژې نسته يعني کوچنی اختر او لوی اختر. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۳\۷۰، رقم: ۱۱۹۷، ومسلم ۲\۷۹۹، رقم: ۱۴۰– ۸۲۷.

د تشريق ورځې

﴿١٩٥٢﴾: وَعَنْ نُبَيْشَةَ الْهُذَلِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيَّامُ التَّشْرِيقِ أَيَّامُ أَكْلٍ وَّذِكْرِ اللّٰهِ. رواه مسلم.

د حضرت نبيشة الهذلي رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د تشريق ورځې (يعني د ذي الحجې يوولسم، دوولسم او ديارلسمي نېټې) د خوراک، څښاک او د الله د يادولو ورځې دي. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۸۰۰، رقم: ۱۴۴– ۱۱۴۱.

تشريح: ايام تشريق درې ورځې دي: د ذي الحجې يوولسم، دوولسم او ديارلسم تاريخونه، دلته د ايام تشريق لفظ تغليبا ذکر سوی دی ځکه چي يوم نحر (د قربانۍ ورځ) هم د خوراک او څښاک ورځ ده بلکه اصل خو هغه ورځ ده او دا درې ورځې د هغه تابع دي نو په دغه څلورو

ورځو کي روژې نيول حرام دي.

ابن همام رحمة الله عليه فرمايي چي په نوروز او مهرجان کي روژه نيول مکروه دي ځکه چي په دغه ورځو کي روژه نيولو سره ددغه ورځو تعظيم لازميږي کوم چي په اسلامي شريعت کي منع دي ،هو که يو سړی د خپل معمول سره سم د مخکي څخه روژې نيولي وي او په اتفاق سره دا ورځ هم د هغه د معمول په مينځ کي راسي نو بيا ددغه ورځو روژې پرواه نه کوي.

(و ذکر الله): ددغه جملې څخه خبرتيا مقصد ده چي دغه ورځي که څه هم د خوراک،څښاک او خوشحالۍ ورځي دي مگر په دغه کارو کي د بوختيا سربيره د الله تعالی د ياد او عبادت څخه غافل کېدل نه دي پکار گويا ددغه آيت کريمه په لور اشاره سوې ده:

وَاذْكُرُواْ اللّٰهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ

ژباړه: او د شمېر په ورځو کي الله تعالی يادوی.

او د ذکر الله څخه مراد په ايام تشريق کي د لمونځو څخه وروسته ويونکي تکبيرات، د قربانۍ کولو وخت او تکبيرات او د حج کونکو لپاره رمي جمار (د شيطانانو ويشتل) او داسي نور دي.

د جمعې په ورځ روژه

﴿۱۹۵۳﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَصُوْمُ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَّا أَنْ يَصُومَ قَبْلَهُ أَوْ يَصُومَ بَعْدَهُ. متفق عليه

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: په تاسو کي چي څوک د جمعې د ورځي روژه نيسي نو داسي دي يې نيسي چي د هغه څخه يوه ورځ مخکي يا يوه ورځ وروسته دي هم روژه نيسي. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۲۳۲، رقم: ۱۹۸۵. ومسلم ۲\۸۰۱، رقم: ۱۴۷- ۱۱۴۴.

تشريح: مطلب دا چي يوازي د جمعې په ورځ دي روژه نه نيسي بلکه د جمعې د ورځي د روژې سره دي د پنجشنبې يا شنبې په ورځ هم روژه نيسي او که په دواړو ورځو يعني شنبې او پنجشنبې کي او د هغه سره د جمعې په ورځ روژه ونيسي نو غوره ده، په حديث کي يوازي د جمعې په ورځ د روژې نيولو څخه منع ذکر سوې ده چي د نهي تنزيهي په توگه ده ، علامه ابن همام رحمة الله عليه فرمايي چي د امام اعظم ابو حنيفة رحمة الله عليه او امام محمد رحمة الله

عليه په نزد يوازي د جمعې په ورځ روژه نيولو كي هيڅ پرواه نسته.

﴿۱۹۵۴﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَخْتَصُّوا لَيْلَةَ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: مه خاصوئ شپه د

الْجُمُعَةِ بِقِيَامٍ مِنْ بَيْنِ اللَّيَالِي وَلَا تَخُصُّوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ بِصِيَامٍ مِنْ بَيْنِ

جمعې د عبادت لپاره او د جمعې ورځ د روژې لپاره

الْأَيَّامِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِي صَوْمٍ يَصُومُهُ أَحَدُكُمْ. رواه مسلم

مګر نه هغه وخت چي ستاسو د روژې ورځ جمعه راسي. مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۲/۸۰۱، رقم: ۱۴۸- ۱۱۴۴.

تشريح: يهودو د شنبې ورځ د عبادت لپاره خاص كړل او هغوی يوازي ددغه ورځي تعظيم كوی او همداسي عيسايانو د يكشنبې ورځ د عبادت لپاره خاصه كړل او هغوی يوازي ددغه ورځي تعظيم كوی او په دغه ورځ په عبادت كي بوخت وي، رسول الله ﷺ د مسلمانان ددغه غلطي طريقې څخه منع كړل چي تاسو ددغه دواړو ډلو په ډول يوازي د جمعې شپه او د جمعې ورځ د تعظيم او عبادت لپاره مه خاصوئ تر څو په معامله كي ددغه دواړو ډلو مشابهت رانسي ، هو شريعت چي د جمعې د ورځي كوم فضيلت او ارزښت بيان كړی دی هغه خو پر حق دی او ددغه ورځي دومره اهميت او عظمت ساتل پكار دي كه څه هم په دې كي د يوې ډلي مشابهت هم نه وي مګر د خپل لوري ددغه ورځي په تعظيم او تخصيص كي زياتوب مه كوئ، او يا ددغه مخالفت مقصد دادی چي بنده ته پكار دي چي په خپل ټولو وختو كي په عبادت او طاعت كي بوخت وي او هر وخت د الله تعالى د رحمت اميدوار وي يو خاص وخت د عبادت لپاره خاصول او په پاته وختونو كي غافل او سيدل نه دي پكار.

د حديث آخري الفاظ : (الا ان يكون في صوم...الخ) ددې مطلب دادی چي د مثال په توګه د يو سړي معمول وو چي هغه په هره لسمه يا يوولسمه ورځ روژه نيول او په اتفاق سره پر هغه جمعه راغله ، يا يو سړي نذر ومنی چي زه به په هغه فلاني تاريخ روژه نيسم او هغه تاريخ د جمعې په ورځ راغلی نو ددغه عذرونو په وجه يوازي د جمعې په ورځ روژه نيول منع نه دي، امام نووي رحمة الله عليه فرمايي چي د تهجد د لمانځه لپاره د جمعې شپه خاصول په دغه

حديث كي په صراحت سره منع سوې دې او پر دې باندي د ټولو علماؤ اتفاق دی، او علماء صلوة الرغائب په بدعت او مکروه ګرځولو کي دا حديث د دليل په توګه اختيار کړی دی، صلوة الرغائب : هغه لمانځه ته ويل کيږي چي په خاصه توګه د رجب د مياشتي څخه مخکي د جمعې په شپه به کول کيدی ، علماؤ د دغه لمانځه د بدعت او خرابۍ او د دغه لمانځه د اختراع کونکو د ګمراهۍ او ضلالت د وضاحت لپاره ځانګړي کتابونه هم ليکلي دي.

مولانا اسحاق رحمة الله عليه به فرمايل چي د دغه حديث په اړه شارحينو چي کوم پورتني توجيهات بيان کړي دي نو دا د هغه حضراتو د مذهب سره سم دي چي د هغوی په نزد يوازي د جمعې په ورځ روژه نيول مکروه دي مګر د حنفي مذهب سره سم د دغه حديث د دغه توجيهاتو هيڅ ضرورت نسته.

ځکه د حنفيه په نزد يوازي د جمعې په ورځ روژه نيول مکروه نه دي ، په فتاوی عالمګيري کي ليکلي دي چي يوازي د جمعې په ورځ روژه نيول جائز دي بلکه په درمختار کي خو دا مستحب بيان سوي دي ، په دې اړه د حنفيه دليل هغه حديث دی چي د عبد الله ابن مسعود ﷺ څخه روايت دی او په دوهم فصل کي به راسي ، نو کيدای ي چي د عبد الله بن مسعود ﷺ حديث د ټولو حديثو لپاره ناسخ وي چي د هغه څخه د جمعې په ورځ روژه نيول منعه معلوميږي.

د الله ﷻ په لاره کي روژه

﴿۱۹۵۵﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ مَنْ صَامَ يَوْمًا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بَعَّدَ اللّٰهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِيْنَ خَرِيْفًا . متفق عليه

د حضرت ابو سعيد خدري ﷛ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي د الله په لاره کي يوه ورځ روژه ونيسي الله تعالى هغه د دوږخ څخه د اويا کاله په فاصله ليري ساتي . بخاري او مسلم

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ٦\٤٧، رقم: ٢٨٤٠، ومسلم ١٢\٨٠٨، رقم: ١٦٨- ١١٥٣.

په اعمالو کي ميانه روي

﴿۱۹۵۶﴾: وَعَنْ عَبْدِاللّٰهِ ابْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ قَالَ لِيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى

د حضرت عبد الله بن عمرو بن العاص ﷛ څخه روايت دئ چي ما ته رسول الله ﷺ وفرمايل :

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا عَبْدَ اللَّهِ أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّكَ تَصُومُ النَّهَارَ وَتَقُومُ اللَّيْلَ

اې عبدالله ! زه خبر سوى يم چې ته هره ورځ روژه نيسې او د شپې عبادت کوې،

فَقُلْتُ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَلَا تَفْعَلْ صُمْ وَأَفْطِرْ وَقُمْ وَنَمْ فَإِنَّ لِجَسَدِكَ

ما عرض وکړ هو، اې د الله رسوله ! رسول الله ﷺ وفرمايل : داسې مه کوه ، روژه نيسه هم او پرېږده يې هم، د شپې عبادت هم کوه او د شپې خوب هم کوه، ځکه چې ستا د بدن هم

عَلَيْكَ حَقًّا وَإِنَّ لِعَيْنِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَإِنَّ لِزَوْجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَإِنَّ لِزَوْرِكَ

پر تا حق دئ ، ستا د سترګو هم پر تا حق دئ او ستا د ښځې هم پر تا حق دئ او ستا د ميلمه هم

عَلَيْكَ حَقًّا لا صام من صام الدهر صوم ثلثة ايام من كل شهر صوم

پر تا حق دئ ، چا چې هميشه روژه ونيول نو هغه روژه نه ونيول ، په مياشت کې درې ورځې روژې نيول

الدهر كله صُمْ كُلَّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَاقْرَإِ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ شَهْرٍ قَالَ قُلْتُ

د ټول عمر د روژو نيولو سره سم دي ، او په مياشت کې يو وار قرآن کريم وايه ، ما عرض وکړ :

أُطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ صُمْ أَفْضَلَ الصَّوْمِ صَوْمَ دَاوُدَ صِيَامَ يَوْمٍ وَإِفْطَارَ

زه تر دې زيات توان لرم ، رسول الله ﷺ وفرمايل : نو بيا غوره روژه نيسه يعني د داؤد عليه السلام روژه ،

يَوْمٍ وَاقْرَأْ فِي كُلِّ سَبْعِ لَيَالٍ مَرَّةً وَلَا تَزِدْ عَلَى ذَالِكَ . متفق عليه

يوه ورځ روژه نيول او يوه ورځ نه نيول ، او په اوو شپو کې يو قرآن کريم (ختموه) او تر دې زيات نه . بخاري او مسلم .

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۴\۲۱۷، رقم: ۱۹۷۵، ومسلم ۱۲\۸۱۲، رقم: ۱۸۱- ۱۱۵۹.

تشريح : شريعت په اعمالو کې پر ميانه روئ او اعتدال باندې ډېر زور ورکړی دی ، په نفلي عباداتو او اعمالو کې نه دومره کمي او کوتاهي کول پکار دي چې په هغه سره په روحاني ترقۍ کې کمزوري او د لوړو درجو په ترلاسه کولو کې خنډ پيدا سي او نه دومره زياتوب کول پکار

دی چي په هغه سره بدني توان بالكل ختم سي ، او په دنيوي مباح كارونو كي بنديز څرګند سي ځكه رسول الله ﷺ حضرت عبد الله رضي الله عنه منع كړ چي نه خو دومره زياتي روژې نيسه او مه دومره د شپې ويښيږه چي د هغه په وجه نور ضروري او فرض عباداتو كي خلل واقع سي او نه نور انساني او ټولنيز حقوق تر پښو لاندي سي ، په هره مياشت كي دري دري روژې نيولو سره د هميشه روژو ثواب ځكه ليكل كيږي چي د هري نيكۍ بدله لس نيكۍ ليكل كيږي څرنګه چي په څو ځايو كي ښودل سوي دي په دې حساب سره دري روژې په اعتبار د ثواب او جزا د ديرشو روژو برابر سوې او په مياشت كي دري روژې نيونكى ګويا د پوره مياشت روژه نيونكى سو .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د دوشنبې او پنجشنبې روژې

﴿۱۹۵۷﴾: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُوْمُ الِاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ . رواه الترمذي والنسائي .

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به د دوشنبې او پنجشنبې د ورځي روژې نيولې . ترمذي او نسائي .

تخريج: سنن الترمذي ۳\۱۲۱، رقم: ۷۴۵، والنسائي ۴\۲۰۲، رقم: ۲۳۶۰.

تشريح : د بندګانو چي كوم اعمال دي ملائكي هغه هر سهار او مابنام پورته كوي او بيا هغه د الله تعالى په دربار كي په دوو ورځو كي وړاندي كيږي ، د دغه وضاحت سره سم په دغه حديث او هغه حديث كي چي تعارض پاته نه سو چي د هغه څخه ثابته سوې وه چي د بندګانو د سهار اعمال د شپې د اعمالو څخه مخكي پورته وړل كيږي او يا دا به وويل سي چي هره ورځ هر عمل په تفصيلي توګه سره وړاندي كيږي او بيا په دغه دواړو ورځو كي ټول اعمال په اجمالي توګه سره وړاندي كيږي .

د بندګانو عملونه

﴿۱۹۵۸﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ تُعْرَضُ الْأَعْمَالُ يَوْمَ الِاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ فَأُحِبُّ أَنْ يُعْرَضَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ . رواه الترمذي

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د الله (په دربار کي) د دوشنبې او پنجشنبې په ورځ عملونه وړاندي کيږي نو زه دا خوښوم چي زما عملونه وړاندي کړل سي او زما روژه وي . ترمذي

تخريج: سنن الترمذي ۳\ ۱۲۲، رقم: ۷۴۷.

د ايام بيض روژې

﴿۱۹۵۹﴾: وَعَنْ اَبِيْ ذَرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا اَبَا ذَرٍّ إِذَا

د حضرت ابوذر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : اې ابوذره !

صُمْتَ مِنَ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَصُمْ ثَلَاثَ عَشْرَةَ وَأَرْبَعَ عَشْرَةَ وَخَمْسَ عَشْرَةَ . رواه الترمذي والنسائي .

هر کله چي ته روژې نيول وغواړې نو په مياشت کي درې ورځي روژه نيسه يعني د هري مياشتي په ديارلسم، څورلسم او پنځلسم باندي . ترمذي او نسائي

تخريج: سنن الترمذي ۳\ ۱۳۴، رقم: ۷۶۱. والنسائي ۴\ ۲۲۳، رقم: ۲۴۲۳.

تشريح: په هره مياشت کي درې ورځي د نفلي روژو نيولو په اړه څو طريقې نقل سوي دي مګر غوره طريقه داده چي په پورتنيو درو تاريخو کي چي ايام بيض ورته ويل کيږي روژې ونيول سي .

د جمعې په ورځ روژه

﴿۱۹۶۰﴾: وَعَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به د

يَصُومُ مِنْ غُرَّةِ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَقَلَّمَا كَانَ يُفْطِرُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . رواه الترمذي والنسائي و رواه ابوداؤد الى ثلثة ايام .

هري مياشتي په پيل کي درې ورځي روژې نيولې، او داسي به ډير کم کيدل چي د جمعې په ورځ به يې روژه نه وه . ترمذي، نسائي او ابوداؤد .

تخريج: سنن ابي داؤد ۲\ ۸۲۲، رقم: ۲۴۵۰. والترمذي ۳\ ۱۱۸، رقم: ۷۴۲. والنسائي ۴\ ۲۰۴، رقم: ۲۳۶۸.

تشريح : مخكي يو څو حديثونه تير سوي دي چي د هغو څخه معلوميږي چي يوازي د جمعې په ورځ نفلي روژه نيول نه دي پکار او حال دا چي دغه حديث د هغه حديثو برعکس معلوميږي، ددې حديث تاويل دادی چي رسول الله ﷺ به د جمعې سره يوه ورځ مخکي يا يوه ورځ وروسته هم روژه نيول يا دا چي يوازي د جمعې په ورځ روژه نيول د رسول الله ﷺ سره خاص وه، لکه څرنګه چي د وصال روژې يوازي د رسول الله ﷺ لپاره خاص وې مګر دا تاويل د هغه حضراتو د مذهب سره سم دی چي د جمعې په ورځ روژه نيول جائز بولي ځکه د حنفيه په نزد ددې تاويل څه ضرورت نسته بلکه هغوی د جمعې په ورځ ذ روژې جواز د دغه حديث څخه ثابتوي.

د نفلي روژو پيل

﴿۱۹۶۱﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ يَصُومُ مِنَ الشَّهْرِ السَّبْتَ وَالْأَحَدَ وَالِاثْنَيْنِ وَمِنَ الشَّهْرِ الْآخَرِ الثُّلَاثَاءَ وَالْأَرْبِعَاءَ وَالْخَمِيسَ. رواه الترمذي

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به په مياشت کي د شنبې، يکشنبې او دوشنبې په ورځ روژې نيولې او په بله مياشت کي به يې د سه شنبې، چهارشنبې او پنجشنبې په ورځ روژې نيولې. ترمذي.

تخريج: سنن الترمذي ۳\۱۲۲، رقم: ۷۴۶.

تشريح : په لومړني حديث کي د جمعې په ورځ د روژې نيولو يادونه وه او په دغه حديث کي د اونۍ د پاته ورځو په باره کي ذکر سوی دی، معلومه سوه چي رسول الله ﷺ به د اونۍ په ټولو ورځو کي روژه نيول، ټولي ورځي د الله تعالی دي ځکه رسول الله ﷺ دا مناسب نه ګڼل چي په ځينو ورځو کي روژه ونيسي او په ځينو کي روژه ونه نيسي، ګويا په دې اړه هم رسول الله ﷺ د عدل او اعتدال لار اختيار کړې وه.

﴿۱۹۶۲﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ يَأْمُرُنِي أَنْ أَصُومَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ أَوَّلُهَا الِاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ. رواه ابوداؤد والنسائي.

د ام سلمة (رض) څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به ما ته فرمايل چي: په هره مياشت کي

دريٍ ورځي روژه نيسه او دا روژې د دوشنبې او پنجشنبې د ورځي څخه پيل كوه. ابوداؤد او نسائي

تخريج: سنن ابي داود ۲\۸۲۲، رقم: ۲۴۵۲. والنسائي ۴\۲۲۱، رقم: ۲۴۱۸.

تشريح: په لفظ (والخميس) كي واو د او په معنى دى، ددې مطلب دادى چي په هره مياشت كي دريٍ روژې نيسه په داسي توګه چي لومړۍ روژه د دوشنبې په ورځ او دوهمه او دريمه روژه د سه شنبې او چارشنبې په ورځ وي، يا لومړۍ روژه د پنجشنبې په ورځ وي او پاته دوې روژې د جمعې او شنبې په ورځ وي.

په طبراني كي او يعني او الخميس لفظ ذكر دي، په هر حال د روژه نيونكي اختيار دى چي شروع د دوشنبې د ورځي څخه وكړي يا د پنجشنبې د ورځي څخه دواړي ورځي مباركي دي.

د هميشه روژو نيولو منعه

﴿۱۹۶۳﴾: وَعَنْ مُسْلِمٍ الْقُرَشِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَوْ سُئِلَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت مسلم القرشي رضي الله عنه څخه روايت دئ چي ما يا بل چا د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وكړه

وَسَلَّمَ عَنْ صِيَامِ الدَّهْرِ فَقَالَ إِنَّ لِأَهْلِكَ عَلَيْكَ حَقًّا صُمْ رَمَضَانَ وَالَّذِي

د هميشه لپاره د روژې په اړه، نو رسول الله ﷺ وفرمايل: پر تا ستا د كورنۍ هم حق دئ، ته د رمضان د مياشتي روژې نيسه

يَلِيهِ وَكُلَّ أَرْبِعَاءَ وَخَمِيسٍ فَإِذَا أَنْتَ قَدْ صُمْتَ الدَّهْرَ. رواه ابوداؤد والترمذي

او د رمضان څخه وروسته شپږ روژې او د هري چارشنبې او پنجشنبې په ورځ روژه نيسه، (ددې په نيولو سره) لكه تا چي د ټول عمر لپاره روژه ونيول. ابوداؤد او ترمذي

تخريج: سنن ابي داود ۲\۸۱۲، رقم: ۲۴۳۲. والترمذي ۳\۱۲۳، رقم: ۷۴۸.

تشريح: مطلب دادى چي د هميشه روژو نيولو څخه كمزورتيا رامينځته كيږي چي د هغه په وجه نه يوازي دا چي د حقوقو په ادا كولو كي خلل لويږي بلكه په نورو عباداتو كي هم تاوان او حرج واقع كيږي، ځكه نو هميشه روژې نيول مكروه دي، هو كوم سړي ته چي د ضعف او كمزورتيا بيره نه وي نو د هغه لپاره هميشه روژې نيول مكروه نه دي بلكه مستحب دي، همدارنګه د هميشه روژو نيولو د منع په اړه نقل سوي حديثونه او د هغه مشائخو او سلفو عمل كي چي هميشه يې روژې نيولې پورتنى وضاحت سره تطبيق هم كيږي او كيداى سي چي دلته

کوم حدیث ذکر سوی دی هغه به رسول الله ﷺ ددغه حدیث څخه مخکي فرمایلی وي چي په هغه کي ښودل سوي وه چي په هره میاشت کي درې روژې نیولو سره د همیشه روژو ثواب حاصلیږي.

په یوه بله خبره باندي هم پوه سئ: په تېرو مخونو کي د تشریق په څنګ کي علامه ابن همام رحمة الله علیه هغه اقوال نقل کړي وه چي د هغو څخه دا ثابت کیدل چي د همیشه روژو نیول مستقلا مکروه دي او په در مختار کي هم دا منقول دي چي همیشه روژې نیول مکروه تنزیهي دي، او حال دا چي دلته دا خبره ښودل سوې ده چي همیشه روژې نیول هغه وخت مکروه دي کله چي د روژه دار ضعف او کمزوري کي د اخته کېدو بیره وي که چیري د ضعف او کمزورۍ بیره نه وي نو بیا مکروه نه دي، په دغه ټولو اقوالو کي مطابقت پیدا کړي چي د کومو قولو څخه د همیشه روژو مطلقا مکروه کیدل ثابتیږي او په حقیقت د هغه محمول هم خوف ضعف دی یعني ددغه اقوال مطلب هم دادی که د ضعف بیره وي نو همیشه روژې نیول مکروه دي او که دا بیره نه وي نو بیا مکروه نه دي.

د عرفات په ورځ روژه

﴿۱۹۶۴﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ بِعَرَفَةَ. رواه ابوداؤد

د حضرت ابوهریرة رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ د عرفات په میدان کي د عرفات د ورځي د روژې نیولو څخه منع فرمایلې ده. ابوداؤد.

تخریج: سنن ابي داود ۸۱۶\۲، رقم: ۲۴۴۰.

تشریح: حج کوونکی که چیري د عرفات په ورځ روژه ونیسي نو کیدای سي چي دده په بدن کي ضعف او کمزوري راسي چي د هغه په وجه په عرفات کي نور افعال او ارکانو کي تاوان او خلل واقع سي ځکه د داسي سړي لپاره د عرفات د روژې نیرلو منع وفرمایل سول مګر دا منع د نهي تحریمي په توګه نه ده بلکه دا نهي تنزیهي ده.

د شنبې د ورځي روژه

﴿۱۹۶۵﴾: وَعَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ بُسْرٍ عَنْ اُخْتِهِ الصَّمَّاءِ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

عبدالله بن بسر د خپلي خور بي بي صماء څخه روایت کوي چي هغې وویل: رسول الله ﷺ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَصُومُوا يَوْمَ السَّبْتِ إِلَّا فِيمَا افْتَرَضَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَإِنْ

وفرمايل : د شنبې په ورځ روژه مه نيسئ پرته د هغه روژو څخه چي پر تاسو فرض سي، که

لَمْ يَجِدْ أَحَدُكُمْ إِلَّا لِحَاءَ عِنَبَةٍ أَوْ عُودَ شَجَرَةٍ فَلْيَمْضُغْهُ. رواه احمد وابوداؤد والترمذي وابن ماجة والدارمي

تاسو د روژه ماتي لپاره شي پيدا نه کړئ نو د انګورو پوست يا د درختي لرګي دي وځبېښي، احمد، ابوداؤد، ترمذي، ابن ماجة او دارمي.

تخريج: الامام احمد في مسنده ٦\٣٦٨، وابوداؤد ٢\٨٠٥، رقم: ٢٤٢١. والترمذي ٣\١٢٠، رقم: ٧٤٤، وابن ماجه ١\٥٥٠، رقم: ١٧٢٦. والدارمي ٢\٣٢، رقم: ١٧٤٩.

تشريح: كه په دغه ورځ روژه نيول ضروري واى : ددې مطلب دادى كه چيري يو ضروري روژه واى مثلا فرضي يعني د رمضان روژې واى يا كفاره او نذر يا قضائي، همداسي سنت مؤكده روژې لكه د عرفات، عاشورا روژې چي دا هم د ضروري روژو په حكم كي دي او يا بله يو مسنون او مستحب روژه وي كه په دغو كي يو روژه د شنبې په ورځ راسي نو هغه به د شنبې په ورځ نيول منعه نه وي.

(فان لم يجد احدكم الخ) ددې مطلب دادى كه يو سړى د شنبې په ورځ روژه ونيسي نو هغه ته پكار ده كه چيري هغه څه تر لاسه نه كړي نو د انګورو د تاک پوستكي يا د درختي لرګي ځوبښلو سره دي روژه ماته كړي او كه دا ډول هيڅ شى هم تر لاسه نه كړي نو بيا هم په يو طريقې سره دي روژه ماته كړي.

د شنبې په ورځ روژه نيول ځكه منع دي چي په داسي كولو سره ددغه ورځي تعظيم لازميږي او د يهودو مشابهت كيږي كه څه هم يهود په دغه ورځ روژه نه نيسي ځكه چي د هغوى په نزد دا د اختر ورځ ده هغوى ددغه ورځي ډير تعظيم كوي مگر د اكثرو علماؤ په نزد د شنبې په ورځ د روژې منع د نهي تنزيهي په توګه ده.

د الله جل جلاله په لار كي يوه روژه

﴿١٩٦٦﴾: وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ صَامَ

د حضرت ابو امامة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : څوک چي روژه ونيسي

يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ جَعَلَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّارِ خَنْدَقًا كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ. رواه الترمذي

يوه ورځ د الله ﷻ لپاره يوه نو الله تعالى د هغه او د دوږخ په منځ كي يوه كنده جوړه كړي ځنګه چي د آسمان او ځمكي تر منځ ده. (يعني ډير ځيني ليري سي) ترمذي.

تخريج: سنن الترمذي ۴\۱۴۳، رقم: ۱۶۲۴.

تشريح: في سبيل الله: د دې مطلب دادى چي په جهاد كي يا د حج په لاره كي يا په عمره كي يا د علم تر لاسه كولو په وخت كي يا صرف د الله تعالى د رضا او خوښي په خاطر يوه ورځ روژه ونيسي، د خندق څخه مراد ډير سخت خنډ دی.

د يخ روژه

﴿۱۹۶۷﴾: وَعَنْ عَامِرِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عامر بن مسعود ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

الْغَنِيمَةُ الْبَارِدَةُ الصَّوْمُ فِي الشِّتَاءِ. رواه احمد والترمذي وقال هذا حديث مرسل و ذكر حديث ابي هريرة ما من ايام احب الى الله في باب الاضحية.

يخ غنيمت (په ژمي كي د روژې نيول دي. احمد او ترمذي، ترمذي ويلي دي دا حديث مرسل دئ د ابو هريرة ﷺ حديث ما من ايام احب الى الله، د اضحيې په باب كي تير سو

تخريج: الامام احمد في مسنده ۴\۳۳۵. والترمذي ۳\۱۶۲، رقم: ۷۹۷.

اَلْفَصْلُ الثَّالِثُ (دريم فصل)

د عاشورا د ورځي روژه

﴿۱۹۶۸﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدِمَ

د حضرت ابن عباس ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ تشريف راوړ

الْمَدِينَةَ فَوَجَدَ الْيَهُودَ صِيَامًا يَوْمَ عَاشُورَاءَ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

مدينې ته نو يهوديان يې وليدل چي د عاشورا د ورځي روژه يې ده، رسول الله ﷺ د هغوی څخه پوښتنه وکړه

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا هَذَا الْيَوْمُ الَّذِي تَصُومُونَهُ فَقَالُوا هَذَا يَوْمٌ عَظِيمٌ أَنْجَى اللَّهُ

تاسو په دې ورځ روژه نيسئ؟ دا ورځ څنګه ده؟ يهوديانو وويل: دا ډيره د عظمت ورځ ده په دې ورځ خلاصون ورکړل سو

فِيهِ مُوسَى وَقَوْمَهُ وَغَرَّقَ فِرْعَوْنَ وَقَوْمَهُ فَصَامَهُ مُوسَى شُكْرًا فَنَحْنُ

حضرت موسی عليه السلام او د هغه قوم ته او فرعون او د هغه قوم يې غرق کړ، نو حضرت موسی عليه السلام په دې ورځ د شکر په ډول روژه ونيول او موږ هم

نَصُومُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَحْنُ أَحَقُّ وَأَوْلَى بِمُوسَى

روژه نيسو، د دې په اورېدو سره رسول الله ﷺ وفرمايل: د موسی عليه السلام په پيروي کي موږ زيات حقدار يو

مِنْكُمْ فَصَامَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ. متفق عليه

تر تاسو، نو رسول الله ﷺ خپله هم روژه ونيول او نورو خلکو ته يې هم د روژې نيولو حکم ورکړ. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۲۴۴، رقم: ۲۰۰۴، ومسلم ۲\۷۹۵، رقم: ۱۲۷- ۱۱۳۰.

د شنبې او يکشنبې روژې

﴿۱۹۶۹﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ

د حضرت ام سلمة (رض) څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به کله روژه نيول

يَوْمَ السَّبْتِ وَيَوْمَ الْأَحَدِ أَكْثَرَ مَا يَصُومُ مِنَ الْأَيَّامِ وَيَقُولُ إِنَّهُمَا يَوْمَا عِيدًا

نو زيات وخت به يې د شنبې او يکشنبې په ورځ روژه نيول او فرمايل به يې: دا دواړي ورځي د

الْمُشْرِكِينَ فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أُخَالِفَهُمْ. رواه احمد

د اختر ورځي دي مشركانو ته غوارم چي په دې ورځو کي د هغو مخالفت وکړم. احمد.

تخريج: الامام احمد في مسنده ٦\ ٣٢٣-٢٣٤.

تشريح: د مشركينو څخه مراد يهود او نصارا دي او هغوی ته يې مشرک ځکه وفرمايل چي يهود خو حضرت عزير عليه السلام ته د الله تعالى زوی وايي او نصارا (عيسايان) حضرت عيسى عليه السلام ته د الله زوی وايي.

مخکي يو حديث تير سوی دی چي په هغه کي د شنبې په ورځ د روژې نيولو څخه منع فرمايل سوې ده او دا حديث د هغه څخه بالكل برعكس دی نو په دغه دواړو حديثو کي تطبيق دادی چي ددغه حديث تعلق خو يوازې د رسول الله ﷺ د ذات سره دی يعني دا د رسول الله ﷺ د ځانګړتياوو څخه دی او د تير حديث تعلق يوازې د امت سره دی يعني هغه منع د امت د ځانګړتياوو څخه نه ده يا دا به وويل سي چي کومي روژې منع سوې دي هغه روژې دي چي د هغه ورځي د تعظيم په توګه ونيول سي او غوره روژه هغه ده چي د يهودو او نصارا د مخالفت له کبله ونيول سي.

د عاشورا د روځي روژه

(۱۹۷۰): وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت جابر بن سمرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به

يَأْمُرُنَا بِصِيَامِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ وَيَحُثُّنَا عَلَيْهِ وَيَتَعَاهَدُنَا عِنْدَهُ فَلَمَّا فُرِضَ

موږ ته د عاشورا په ورځ د روژې نيولو حکم راکوئ او ترغيب به يې راکوئ، او د عاشورا د ورځي په نژدې راتلو سره به يې زموږ پوښتنه کول، بيا چي کله فرض سوې

رَمَضَانُ لَمْ يَأْمُرْنَا وَلَمْ يَنْهَنَا وَلَمْ يَتَعَاهَدْنَا عِنْدَهُ. رواه مسلم

د رمضان روژې نو نه يې موږ ته د عاشورا د ورځي د روژې نيولو حکم راکوئ او نه يې منع کولو او نه يې زموږ خبر اخيستئ. مسلم

تخريج: صحيح مسلم ٢\ ٧٩٥. رقم: ١٢٥-١١٢٨.

تشريح: لفظ د (يامرنا) د مشكوة په اكثرو نسخو کي د (نا) څخه پرته يعني يوازې (يامر) دی مګر په صحيح مسلم کي (يامرنا) منقول دی.

سنت مؤکده روژې

﴿۱۹۷۱﴾: وَعَنْ حَفْصَةَ قَالَتْ أَرْبَعٌ لَمْ يَكُنْ يَدَعُهُنَّ النَّبِيُّ ﷺ صِيَامَ عَاشُورَاءَ وَالْعَشْرَ وَثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ وَرَكْعَتَانِ قَبْلَ الْفَجْرِ. رواه النسائي.

د حضرت حفصة (رض) څخه روايت دئ چي څلور شيان دي چي رسول الله ﷺ به هيڅکله نه پرېښودل. يو د عاشورا روژې، دوهم نهه روژې د ذي الحجې، دريم درې روژې د هري مياشتي او څلورم دوه رکعته د سهار څخه ترمخه. نسائي. (د عشر څخه مراد نهه ورځي دي ځکه د قرباني په ورځ روژه نيول حرام دي).

تخريج: سنن النسائي ۴\۲۲۰، رقم: ۲۴۱۵.

د ايام بيض روژې

﴿۱۹۷۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يُفْطِرُ أَيَّامَ الْبِيضِ فِي حَضَرٍ وَلَا سَفَرٍ. رواه النسائي.

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به هيڅکله د ايام بيض روژې نه پرېښودلې، نه په کور کي او نه په سفر کي (د ايام بيض څخه مراد د هري مياشتي ديارلسم، څورلسم او پنځلسمي نېټې دي). نسائي.

تخريج: سنن النسائي ۴\۱۹۸، رقم: ۲۳۴۴.

تشريح: د ايام بيض څخه مراد د سپوږمۍ د شپو ورځي دي يعني د قمري مياشتي ديارلسم، څوارلسم او پنځلسم تاريخونه، نو په ايام بيض کي بيض سپين والي ته وايي، يعني د دغه شپو صفت دی چي د هغه ورځو ته ايام بيض ويل کيږي، دغه شپو ته بيض ځکه ويل کيږي چي په دغه شپو کي د سپوږمۍ رڼا پوره وي، ګويا پوره شپه ځلانده او روښانه وي، يا به دا ويل کيږي چي د دغه ورځو روژې د ګناهونو تيارۍ ليري کوي او زړونه روښانه کوي، يا دغه ورځو ايام بيض ځکه ويل کيږي چي حضرت آدم عليه السلام د جنت څخه مځکي ته را کښته کړل سو نو د هغه ټول بدن تور سوی وو او کله چي د هغه توبه قبوله سوه نو حکم ورته وسو چي په دغه ورځو کي درې روژې ونيسه او هغه په ديارلسمه ورځ روژه ونيول نو دريمه برخه بدن يې سپين

او روښانه سو ، په څورلسمه ورځ چي يې روژه ونيول نو دوهمه برخه بدن يې سپين او روښانه سو او په پنځلسم تاريخ چي يې روژه ونيول نو ټول بدن يې سپين او روښانه سو .

په هره مياشت کي د درو روژو نيولو ترتيب

دلته په دې خبره پوهيدل پکار دي چي هغه درې روژې چي په هره مياشت کي يې نيول مسنون دي په اړه دوولس شيان منقول دي :

١. غير متعين يعني په ټوله مياشت کي کله چي و غواړي درې روژې دي ونيسي .
٢. د مياشتي په لومړنيوو ورځو کي يعني په اول، دوهم او دريم تاريخ .
٣. د مياشتي د شنبې، يکشنبې او دوشنبې په ورځو کي .
۴. د مياشتي د سه شنبې، چار شنبې او پنجشنبې په ورځو کي .
۵. په ايام بيض کي يعني په ديارلسم، څوارلسم او پنځلسم تاريخ کي .
٦. لومړۍ روژه د دوشنبې په ورځ او دوې د سه شنبې او چار شنبې په ورځ .
٧. لومړۍ روژه د پنجشنبې په ورځ او دوې روژې د جمعې او شنبې په ورځ .
٨. لومړۍ روژه د نوي مياشتي د دوشنبې په ورځ او دوې روژې په دوو پنجشنبو کي .
٩. لومړۍ روژه د نوي مياشتي په پنجشنبه کي او دوې په دوشنبه کي .
١٠. د دوشنبې او پنجشنبې په ورځ او بيا د راتلونکي اونۍ د دوشنبې په ورځ .
١١. په هره لسيزه کي يوه ورځ .
١٢. د مياشتي په آخري درو ورځو کي .

دا خبره مخکي ښودل سوې ده چي غوره داده چي په ايام بيض يعني ديارلسم، څوارلسم او پنځلسم تاريخ بايد دا روژې و نيول سي هسي خو اختيار دی چي کله هم او څرنګه وغواړي روژې نيولای سي ثواب په هر حال حاصليږي .

په ټول کال کي د سنت روژو شمېر يو پنځوس دی ، درو ديرش روژې خو دادي يعني په حساب د درو روژو په هره مياشت کي ، نهه روژې د ذي الحجي د مياشتي په لومړنۍ تاريخ څخه تر نهم تاريخ پوري ، يوه ورځ د عاشورا ، يوه ورځ د عاشورا څخه مخکي يا وروسته ، يوه ورځ د شعبان د پنځلسم تاريخ او شپږ روژې د شوال کوم چي د شش عيد روژې هم ورته ويل کيږي.

د بدن زکات

﴿۱۹۷۳﴾: وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِكُلِّ

شَيْءٍ زَكَاةٌ وَزَكَاةُ الْجَسَدِ الصَّوْمُ . رواه ابن ماجة .

د حضرت ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د هر شي زكوة سته او د بدن زكات روژه ده . ابن ماجة .

تخريج: سنن ابن ماجه ١\ ٥٥٥، رقم: ١٧٤٥.

تشريح : د زكوة معنى زياتېدل او طهارت دى ، څكه نو د هر شي لپاره زكوة دى ، ددې مطلب به دا وي چي د هر شي لپاره زياتوب دى چي د هغه شي څخه په يو څه برخه وركولو سره تر لاسه كيږي يا دا چي د هر شي لپاره پاكي او دطهارت يوه ذريعه تاكل سوې ده چي د هغه په وجه هغه شي پاک او طاهر كيږي ، د بدن زكوة يعني د بدني د روغتيا او صحت او د بدن د روحاني پاكۍ او طهارت ذريعه روژه ده چي د روژې په وجه كه څه هم په ظاهره د بدن د طاقت او قوت يو څه برخه ويلي كيږي او ناقص كيږي مگر په حقيقت كي روژه د بدن د نشو او نما او صحت كي د بركت او زياتوب يوه ذريعه جوړيږي او ددې په وجه بدن د گناهونو څخه پاكيږي نو زكوة عبادت ماليه دى او روژه طاعت بدنيه دى .

د مسلمانانو په خپل منځ كي ناراضگي

﴿١٩٧٤﴾: وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَصُومُ الِاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسَ

د ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به د دوشنبې او پنجشنبې په ورځ روژه نيول،

فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّكَ تَصُومُ الِاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسَ فَقَالَ إِنَّ يَوْمَ الِاثْنَيْنِ

د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وسول چي اې د الله رسوله ! تاسو د دوشنبې او پنجشنبې په ورځ روژه نيسئ ؟ رسول الله ﷺ وفرمايل :هو، د دوشنبې

وَالْخَمِيسَ يَغْفِرُ اللّٰهُ فِيهِمَا لِكُلِّ مُسْلِمٍ إِلَّا مُهْتَجِرَيْنِ يَقُولُ دَعْهُمَا حَتَّى يَصْطَلِحَا . رواه احمد وابن ماجة

او پنجشنبې په ورځ الله تعالى د هر مسلمان گناهونه معاف كوي خو د هغه خلكو گناهونه نه معافوي چي په خپل منځ كي ملاقات پريږدي او د هغوى په نسبت فرمايي : دوى پريږدئ تر څو چي صلح وكړي . احمد او ابن ماجة .

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\۳۲۹، وابن ماجه ۱\۵۵۳، رقم: ۱۷۴۰.

تشريح: رسول الله ﷺ د سوال په مرسته ددغه دواړو ورځو بزرګي او فضيلت څرګند کړ چي زه ددې بزرګۍ او فضيلت سره سم او د الله تعالى د رحمت عام او د هغه د لوري د مغفرت او بخښني د لوی نعمت د شکر په توګه ددغه دواړو ورځو روژه نيسم.

د الله ﷻ د رضا لپاره روژه

﴿۱۹۷۵﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ صَامَ يَوْمًا ابْتِغَاءَ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي د الله ﷻ د رضا لپاره يوه ورځ روژه ونيسي

وَجْهِ اللّٰهِ تَعَالَى بَعَّدَهُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ جَهَنَّمَ كَبُعْدِ غُرَابٍ طَارَ وَهُوَ فَرْخٌ حَتّٰى مَاتَ هَرِمًا. رواه احمد وروي البيهقي في شعب الايمان عن سلمة بن قيس

الله تعالى هغه ددوږخ څخه دومره ليري کوي څومره چي د کارګه يو بچی په هوا والوزي او په دې حال کي سپينږيری سي او مړ سي. احمد او بيهقي په شعب الايمان کي د سلمه بن قيس څخه روايت کړئ دئ.

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\۵۲۶.

تشريح: ويل کيږي چي د کارګه عمر زر کاله وي، نو وه يې فرمايل که چيري کارګه د خپل عمر د پيل څخه د عمر تر آخري برخي پوري والوځي نو فکر وکړه چي هغه به څومره لار ووهي، همداسي الله تعالى روژه دار د دوږخ څخه ليري ساتي، د بيهقي رحمة الله عليه څخه منقول دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د روژه دار خوب عبادت دی، د هغه پټه خوله والی تسبيح دی او د هغه عمل په څو څو چنده دی، د هغه دعاء مقبوله ده او د هغه ګناهونه بخښل سوي دي.

د بيهقي رحمة الله عليه څخه دا هم منقول دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: الله تعالى د بني اسرائيلو نبي ته دا وحي راوليږل چي خپل قوم خبر کړه چي کوم بنده زما د رضا تر لاسه کولو په خاطر يوه ورځ روژه ونيسي نو زه نه يوازي دا چي د هغه بدن روغ او توانا کوم بلکه هغه ته ډير زيات ثواب هم ورکوم.

د خطيب رحمة الله عليه څخه منقول دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کوم سړی چي په دغه طريقه روژه ونيسي چي دده د روژو څخه څوک خبر نسي نو الله تعالى دده لپاره ثواب د جنت

څخه پرته په بل شي نه راضي کيږي يعني دده ثواب دادی چي دی به جنت ته داخل کړي، د عبراني رحمة الله عليه څخه منقول دي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د الله تعالى سره يو ستر خوان دی چي پر هغه داسي نعمتونه دي چي نه يو سترګي ليدلي دي ، نه يو غوږ اوريدلي دي او نه د چا په زړه کي د هغه خيال تير سوی دی او پر د غه دستر خوان به يوازي روژه نيونکی کښيني.

==========

بَابُ فِي الْاِفْطَارِ مِنَ التَّطَوّعِ

د نفلي روژو ماتول

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د نفلي روژې نيت

﴿۱۹۷۶﴾: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دئ چي نبي کريم ﷺ يوه ورځ ما ته راغلی

فَقَالَ هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ فَقُلْنَا لَا قَالَ فَإِنِّي إِذْنْ صَائِمٌ ثُمَّ أَتَانَا يَوْمًا آخَرَ

او وه يې فرمايل ايا ستا سره د خوراک يو شی سته؟ موږ وويل :يا، نو رسول الله ﷺ وفرمايل : بنه دئ، ما د اوس څخه روژه کړه، بيا همداسي بله ورځ رسول الله ﷺ راغلئ او پوښتنه يې وکړه

فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ أُهْدِيَ لَنَا حَيْسٌ فَقَالَ أَرِينِيهِ فَلَقَدْ أَصْبَحْتُ صَائِمًا فَأَكَلَ . رواه مسلم

موږ عرض وکړ اې د الله رسوله زموږ کره په تحفه کي حيس (چکبده) راغلې ده ، رسول الله ﷺ وفرمايل : ما ته يې وښياست نن سهار ما د روژې نيولو اراده کړې وه بيا رسول الله ﷺ هغه وخوړل. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم: ۲\۸۰۹، رقم: ۱۷۰- ۱۱۵۴.

د لغاتو حل: حَيسٌ: تمر يخلط بسمن ودقيق: (خرما چي اوړه او غوړي ورسره ګډ سي).

تشريح : ما اوس روژه نيولې ده :ددې مطلب دادی چي ما د روژې نيت کړی دی ، ددې څخه

معلومه سوه چي د نفلي روژې نيت په ورځ کي کول جائز دی ، د اکثرو امامانو دا مذهب دی مگر امام مالک رحمة الله فرمايي چي روژه هر ډول وي يعني فرض ، سنت يا نفل وي د هغه نيت د شپې څخه کول واجب دی ، ددې مسئلې پوره تفصيل په تيرو صفحو کي بيان سوی دی .

(حيس) د يو خوراک نوم دی چي د ماليدې په ډول وي او د خرما ، غوړو او کرت څخه هم جوړيږي ، په هر حال د حديث د آخري الفاظو مفهوم دادی چي رسول الله ﷺ د روژې په حالت کي د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه حيس په اخيستلو سره وخوړی ، ددې څخه معلومه سوه چي بېله عذره نفلي روژه ماتول جائز دي ، د اکثرو علماؤ مذهب دادی مگر امام اعظم ابوحنيفة رحمة الله عليه او د هغوی پيروان علماء فرمايي چي نفلي روژه په پيل کولو سره د هغه څخه وروسته پوره کول واجب دي او ماتول يې جائز نه دي ، هو د يو عذر په وجه مثلاً د مېلمه په وجه يا داسي بل عذر وي نو بيا يې ماتولای سي مگر په دې صورت کي هم د هغه قضا واجب کيږي ، دا حديث په دې باره کي د حنيفه د مذهب خلاف دی ځکه ددې تاويل دا کيږي چي رسول الله ﷺ بېله عذره روژه نه وه ماته کړې بلکه رسول الله ﷺ ته يو داسي عذر وړاندي سوی وو چي د هغه په وجه يې روژه ماته کړه چي هغه دلته ذکر سوی نه دی ، په دغه مسئله کي د حنيفه دليل مخته را روان دی .

د نفلي روژې ماتول

﴿۱۹۷۷﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أُمِّ سُلَيْمٍ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ بي بي ام سليم ته تشريف يوووړ ،

فَأَتَتْهُ بِتَمْرٍ وَسَمْنٍ قَالَ أَعِيدُوا سَمْنَكُمْ فِي سِقَائِهِ وَتَمْرَكُمْ فِي وِعَائِهِ فَإِنِّي

هغې د رسول الله ﷺ په خدمت کي خرما او غوړي وړاندي کړل ، رسول الله ﷺ وفرمايل : غوړي په ژی کي واچوه او خرما وي په لوښي کي ځکه چي زه

صَائِمٌ ثُمَّ قَامَ إِلَى نَاحِيَةٍ مِنَ الْبَيْتِ فَصَلَّى غَيْرَ الْمَكْتُوبَةِ فَدَعَا لِأُمِّ سُلَيْمٍ وَأَهْلِ بَيْتِهَا . رواه البخاري

روژه ده ، بيا رسول الله ﷺ د خوني يو کونج ته تشريف يوووړ نفل لمونځ يې ادا کړ او بي بي ام سليم او د هغې د کورنۍ لپاره يې دعاء وکړل . بخاري .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۲۲۸، رقم: ۱۹۸۲.

تشريح: په څرګنده دا معلومیږي چي رسول الله ﷺ د ام سلیم ؓ د میلمستیا سربیره ځکه روژه ماته نه کړه چي رسول الله ﷺ پوهیدی چي په دې سره ام سلیم ؓ نه خفه کیږي.

په دې اړه چي آیا میلمستیا د نفل روژه نیونکي لپاره عذر دی که یا، که څه هم د مشائخو په نزد اختلاف دی مګر صحیح خبره داده چي د میلمه او کوربه دواړو لپاره میلمستیا عذر دی، په شرط ددې چي کوربه صرف د میلمه په راتلو او د ځان سره د خوراک نه خوړلو په وجه نه یوازي دا چي خوشحاله نسي بلکه ناراضه هم سي همداسي په خوراک کي د کوربه نه ګډون سره د میلمه زړه ماتیږي او یا د هغه د خفه کېدو بیره وي نو په داسي حالت کي میلمستیا عذر دی، او که دا معلومه سي چي د هغه زړه نه خفه کیږي نو روژه ماتول نه دي پکار، دا حدیث پر دې خبره دلالت کوي چي د روژه نیونکي میلمه لپاره دا مستحب دي چي هغه د کوربه او د هغه د کورنۍ په حق کي د خیر دعاء وکړي.

﴿۱۹۷۸﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دُعِيَ

د حضرت ابوهریرة ؓ څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: کله چي بلنه ورکړل سي

أَحَدُكُمْ الى طعام وهوصائم فليقل اني صائم و في رواية قال إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ

په تاسو کي یو چا ته د خوراک او د هغه روژه وي نو دا دي ووایي: چي زما روژه ده او په یوه روایت کي دا الفاظ دي چي هر کله تاسو ته بلنه درکړل سي

فَلْيُجِبْ فَإِنْ كَانَ صَائِمًا فَلْيُصَلِّ وَإِنْ كَانَ مُفْطِرًا فَلْيَطْعَمْ. رواه مسلم

نو هغه د بلونکي بلنه ومني او که روژه یې وي نو دوه رکعته لمونځ دي وکړي او که روژه یې نه وي نو هغه ډوډۍ دي وخوري. مسلم.

تخريج: صحيح مسلم ۲\۸۰۵، رقم: ۱۵۹-۱۱۵۰.

تشريح: که روژه نیونکی میلمه د خوراک نه کولو په وجه کوربه په پریشانۍ کي اخته سي یا د خوراک نه کولو په وجه د دښمنۍ او نفرت پیدا کېدو بیره وي نو په دغه صورت کي د نفلي روژې ماتول واجب دي او که میلمه په دې پوه سي چي کوربه د ډوډۍ خوړلو په وجه خوشحاله خو سي مګر د ډوډۍ نه خوړلو په صورت کي پریشاني نه رامنځته کیږي نو په دغه صورت کي

نفلي روژه پوره كول مستحب دي او كه د هغه په نزد دواړي خواوي برابري وي نو د هغه لپاره غوره داده چي هغه ووايي چي (اني صائم) يعني زما روژه ده ، كه څه هم بلونكي ته ورسي يا ور نسي .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

﴿۱۹۷۹﴾: عَنْ أُمِّ هَانِئٍ قَالَتْ لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْفَتْحِ فَتحِ مَكَّةَ جَاءَتْ فَاطِمَةُ

د حضرت ام هانئ (رض) څخه روايت دئ چي د مكې د فتح په ورځ كله چي مكه مكرمه فتحه سوه نو بي بي فاطمة (رض) راغلل

فَجَلَسَتْ عَلىٰ يَسَارِ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ وَأُمُّ هَانِئٍ عَنْ يَّمِيْنِهِ فَجَاءَتِ الْوَلِيْدَةُ

او د رسول الله ﷺ چپه خوا ته كښېنستل او بي بي ام هانئ د رسول الله ﷺ راسته خوا ته كښېنستل ، نو يوه مينځه راغلل

بِإِنَاءٍ فِيْهِ شَرَابٌ فَنَاوَلَتْهُ فَشَرِبَ مِنْهُ ثُمَّ نَاوَلَهُ أُمَّ هَانِئٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ

او د هغې سره د څښلو يو شی وو مينځي هغه لوښی رسول الله ﷺ ته ورکړ ، رسول الله ﷺ لږ اوبه و څښلې او بيا يې ام هانئ ته ورکړ ، ام هانئ اوبه وڅښلې

فَقَالَتْ يَا رَسُوْلَ اللهِ لَقَدْ أَفْطَرْتُ وَكُنْتُ صَائِمَةً فَقَالَ لَهَا أَكُنْتِ تَقْضِيْنَ

او بيا يې وويل اې دالله رسوله ! زما روژه وه او ما وڅښلې ، رسول الله ﷺ پوښتنه وكړه ايا تا يو قضائي روژه نيولې وه ؟

شَيْئًا قَالَتْ لاَ قَالَ فَلاَ يَضُرُّكِ إِنْ كَانَ تَطَوُّعًا . رواه أبو داود والترمذي

هغې وويل :نه، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : كه دا نفلي روژه وه نو هيڅ پروا نسته . ابوداؤد. ترمذي

والدارمي وفي رواية لأحمد والترمذي نحوه وفيه فقالت : يا رسول الله أما

دارمي ، احمد او د ترمذي په يوه روايت كي دا الفاظ دي چي ام هانئ وويل : اې دالله رسوله !

إني كنت صائمة فقال : " الصائم أمير نفسه إن شاء صام وإن شاء أفطر .

زما روژه وه، رسول الله ﷺ وفرمايل: نفل روژه نيونکی د خپل نفس خاوند دئ که روژه ونيسي او که يې وخوري.

تخريج: الامام احمد في مسنده ٦\٣٤١، وابوداود ٢\٨٢٥، رقم: ٢٤٥٦. والترمذي ٣\١٠٩، رقم: ٧٣١.

تشريح: د خپل نفس مالک دی: ددې مطلب دادی چې نفلي روژه نيونکی خود مختاره دی که غواړي نو روژه دې ونيسي يعني د روژې نيت دې وکړي او که غواړي روژه ماته کړي يعني روژه نه نيول اختيار کړي، يا ددې مطلب به دا وي چې نفلي روژه نيونکی د روژې نيولو څخه وروسته هم مختار دی که غواړي روژه پوره کړي او که غواړي ماته يې کړي، په دې صورت کې به ددې تاويل دا وي چې نفلي روژه نيونکي ته ددې خبرې اختيار دی که د هغه سره يو مصلحت وي مثلا يو څوک يې ميلمستيا وکړي يا يو داسې مجلس ته ورسي چې د هغه په باره کې دا معلومه وي که په روژه ماتولو سره د هغوی سره خوراک او څښاک ونه کړي نو خلک به پريشانه سي نو په دغه صورت کي هغه روژه ماتولای سي چې په خپلو کي د مينې او قرابت فضا برقراره وي نو په دغه الفاظو او معنی سره ا استدلال نسي کيدای چې د نفلي روژې ماتولو څخه وروسته د هغه قضا ضروري نه ده حال دا چې ددې څخه وروسته راتلونکی حديث په ډير وضاحت سره د قضا روژې کېدل ثابت کړي دي.

د بي بي ام هاني رضي الله عنها ددغه روايت په اړه د محدثينو په نزد کلام دی، امام ترمذي رحمة الله عليه فرمايي چې ددې اسناد محل بحث دي او منذري رحمة الله عليه ويلي دي چې دا ثابت نه دی او ددې په اسناد کي ډېر اختلاف دی.

﴿۱۹۸۰﴾: وَعَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَنَا وَحَفْصَةُ

حضرت زهري د عروة څخه او هغه د حضرت عائشې ﷺ څخه روايت کوي چې زما او د حفصې

صَائِمَتَيْنِ فَعُرِضَ لَنَا طَعَامٌ اشْتَهَيْنَاهُ فَأَكَلْنَا مِنْهُ فَقَالَتْ حَفْصَةُ يَا رَسُولَ

روژه وه، موږ ته خوراک وړاندې سو چې د هغه په خوشبويي سره زموږ خواهش زيات سو او موږ د هغه څخه خوراک وکړ، بي بي حفصې رسول الله ﷺ ته بيان وکړ چې

اللهِ إِنَّا كُنَّا صَائِمَتَيْنِ فَعُرِضَ لَنَا طَعَامٌ اشْتَهَيْنَاهُ فَأَكَلْنَا مِنْهُ قَالَ اقْضِيَا

زموږ دواړو روژه وه او موږ ته خوراک وړاندې کړل سو نو موږ وخوړل، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: ددې روژې

يَوْمًا آخَرَ مَكَانَهُ. رواه الترمذي و ذكر جماعة من الحفاظ رووا عن

بله قضائي راوړئ، ترمذي، دا حديث د حفاظو يو ډلي د زهري څخه

الزهري عن عائشة مرسلا ولم يذكروا فيه عن عروة وهذا اصح و رواه

ابوداؤد عن زميل مولى عروة عن عروة عن عائشة.

او زهري د بي بي عائشې څخه مرسلا روايت كړئ دئ چي په هغه كي د عروة يادونه نسته دا صحيح ده، ابوداؤد دا د عروة د آزاد كړي غلام زميل څخه او زميل د عروة څخه او عروة د بي بي عائشې څخه روايت كړئ دئ. ترمذي.

تخريج: سنن الترمذي ۳\۱۱۲، رقم: ۷۳۵، وابوداؤد ۲\۸۲۶، رقم: ۲۴۵۷.

تشريح: د حنفيه مذهب دادی که يو سړی خپل نفلي روژه ماته کړي نو د هغه قضا ضروري ده ددغه حضراتو دليل دغه حديث دی ځکه چي رسول الله ﷺ دا حکم کړی دی چي ددې په بدله کي د قضا په توګه يوه روژه ونيسئ او دا حکم د وجوب په توګه ثابتيږي مګر د شوافع په نزد د نفلي روژې قضا واجب نه ده ځکه د هغوی په نزد دا حکم د استحباب په توګه دی، د روايت آخري خبري زهري د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه دارسال په توګه نقل کړي دي په دې کي لفظ د ارسال د اسناد څخه نه بلکه سقوط راوي په معنی کي دی، د هغه مطلب دادی چي انقطاع واسطه يعني د لومړني روايت د اسناد په لړۍ کي د زهري او د بي بي عائشې په مينځ کي چي د عروه په واسطه وه هغه په دغه روايت کي نسته که څه هم دغه اصطلاح په دغه معنی کي هم استعماليږي مګر مشهوره داده چي مرسل هغه حديث ته وايي چي تابعي يې د صحابي د واسطې ذکر کولو پرته نقلي کړي.

د روژې دار په مخکي خوراک کول

﴿۱۹۸۱﴾: وَعَنْ أُمِّ عُمَّارَةَ بِنْتِ كَعْبٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ

د حضرت ام عمارة بنت كعب (رض) څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ زموږ كورته راغلی

عَلَيْهَا فَدَعَتْ لَهُ بِطَعَامٍ فَقَالَ لَهَا كُلِي فَقَالَتْ إِنِّي صَائِمَةٌ فَقَالَ إِنَّ الصَّائِمَ

هغې خوراک ورته راوغوښتئ، رسول الله ﷺ ام عمارة ته وفرمايل: ته يې هم وخوره، هغې

وويل زما روژه ده، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل كله چي د روژاتي په مخكي خوراک كيږي

إِذَا أُكِلَ عِنْدَهُ صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ حَتّٰى يَفْرَغُوْا. رواه احمد والترمذي و ابن ماجة والدارمي

نو ملائكي تر هغه وخته پوري پر هغه باندي رحمت ليږي تر څو چي خوراک كونكي د خوراک څخه فارغ سي. احمد، ترمذي، ابن ماجة او دارمي.

تخريج: الامام احمد في مسنده ٦\ ٣٦٥، والترمذي ٣\ ١٥٣، رقم: ٧٨٥، وابن ماجه ١\ ٥٥٦، رقم: ١٧٤٨، والدارمي ٢\ ٢٨، رقم: ١٧٣٨.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

﴿١٩٨٢﴾: عَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ دَخَلَ بلال على رسول الله ﷺ وهو يتغدى فقال

د حضرت بريدة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ د سهار ډوډۍ خوړل چي بلال رضي الله عنه دده مبارک په خدمت كي حاضر سو،

رسول الله ﷺ الغداء يا بلال قال إني صائم يا رسول الله فقال رسول الله

رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: اې بلاله! د سهار خوراک حاضر دئ، بلال عرض وكړ اې د الله رسوله! زما روژه ده، رسول الله ﷺ وفرمايل:

ﷺ نأكل رزقنا وفضل رزق بلال في الجنة أشعرت يا بلال أن الصائم

موږ خپل رزق خورو او د بلال رزق په جنت كي دئ بيا يې وفرمايل: اې بلاله ايا تا ته څرګنده ده چي د روژاتي

نسبح عظامه وتستغفر له الملائكة ما أكل عنده. رواه البيهقي في شعب الإيمان

هډوكي تسبيح وايي او تر څو چي د هغه په مخكي خوراک كيږي د هغه لپاره ملائكي بخښنه غواړي. بيهقي په شعب الايمان كي

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ٣\ ٢٩٧، رقم: ٣٥٨٦.

بَابُ لَيْلَةِ الْقَدْرِ (د شب قدر بیان)

په دغه باب کې د لیلة القدر عظمت، فضیلت او هغه وختونه بیانیږي چې په هغو کې ددغه مقدس ساعت د راتلو قوي امید وي، دغه شپې ته لیلة القدر ځکه ویل کیږي چې د بندګانو د رزق، د هغوی د ژوند او مرګ او هغه واقعات او کارونه چې په ټول کال کې کیدونکې دي هغه ټول په دغه شپه کې لیکل کیږي، ځینې حضرات وایي چې ددغه شپې د عظمت په وجه ددې نوم لیلة القدر دی.

ددغه شپې په ټاکنه کې ډیر زیات اقوال دي، د اکثرو حدیثو څخه دا خبره ثابتیږي چې دا مقدسه شپه د رمضان المبارک په میاشت کې راځي په خاصه توګه د رمضان د آخري لسیزې په طاقو شپو کې او په خاصه توګه اووه ویشتمه شپه لیلة القدر وي او اکثر علماء اووه ویشتمه شپه لیلة القدر مني.

د لیلة القدر سعادت په خاصه توګه د امت محمدي لپاره مخصوص سوی دی چې ددغه امت خلک د خپل لږ عمرونو سربیره زیات ثواب تر لاسه کړي، په دې اړه یو روایت هم منقول دی چې د هغه خلاصه داده کله چې رسول الله ﷺ ته د مخکنیو امتونو د زیات عمرونو په باره کې معلومه سوه نو رسول الله ﷺ افسوس وکړ چې زما د امت خلک به په دغه لږ عمرونو کې د هغه خلکو په ډول زیات نیک کار نسي کولای نو الله تعالی د رسول الله ﷺ په واسطه دده امت ته د لیلة القدر عظیم سعادت ورکړ کوم چې تر زرو میاشتو غوره ده.

په یو بل روایت کې چې د ابن ابي حاتم رحمه الله څخه منقول دی بیان سوی دی چې یوه ورځ نبي کریم ﷺ د بني اسرائیلو د څلورو کسانو ذکر وکړ چې هغوی تر اتیا اتیا کالو پوري د الله تعالی عبادت وکړ او د هغوی یوه لحظه هم د الله تعالی په نافرماني کې تیره نه سوه او هغه کسان دا وه:

۱. حضرت ایوب علیه السلام.
۲. حضرت زکریا علیه السلام.
۳. حضرت حزقیل علیه السلام.
۴. حضرت یوشع ابن نون علیه السلام.

د دې په اورېدو سره صحابه کرامو ډېر تعجب وکړ او آرزو یې وکړه چې کاش زموږ هم دومره عمرونه وای چې موږ هم دومره اوږد وخت پوري د الله تعالی په عبادت کې بوخت وای،

بيا حضرت جبرائيل عليه السلام رسول الله ﷺ ته تشريف راوړ او هغه وويل اې محمد ﷺ ! ستا امت ته دي د هغه خلكو د اتيا اتيا كالو په عبادت كي تعجب نه وي الله تعالى خير او ښېګڼه عطا كړل ، نو هغه د رسول الله ﷺ په وړاندي (انا انزلناه في ليلة القدر) پوره سورت وواپه چي د هغه په ذريعه دا عظيم زيرى وركړل سوى دى چي ليلة القدر ستاسو او ستاسو امت ته وركړل سوې ده او د هغه شيانو څخه غوره ده چي هغه لپاره تاسو او ستاسو امت ارزو كوي ، پر دغه عظيم زيرى او خوشبختى باندي رسول الله ﷺ ډېر زيات خوشحاله سو.

دلته دا خبره هم په ذهن كي ساتل پكار دي چي د زرو كالو څخه درو اتيا كاله او څلور مياشتي جوړېږي ځكه يې وفرمايل چي : (خير من الف شهر) يعني ليلة القدر د زرو مياشتو څخه غوره ده چي درو اتيا كاله او څلور مياشتي سوې.

په ليلة القدر كي د الله رب العزت د رحمت خاص تجلي د دنيا پر آسمان باندي د لمر لوېدو د وخت څخه تر سهار پوري وي په دغه شپه كي ملائكي او ارواح طيبة، علماء او عابدين سره ملاقات لپاره راكښته كيږي په دغه مقدسه شپه كي د قرآن كريم نزول وسو دا هغه شپه ده چي په دې كي د ملائكو پيدائش وسو ، په دغه شپه كي د حضرت آدم عليه السلام ماده جمع كېدل پيل سول ، په دغه شپه كي د جنت درختي ولګول سوې ، په دغه شپه كي د عبادت ثواب د نورو وختونو د عبادت څخه ډېر زيات وي او دا هغه مقدسه شپه ده چي په هغه كي بنده د ژبي او زړه څخه وتلي دعاء د الله تعالى په دربار كي په قبوليت سره نازول كيږي.

شريعت په واضحه توګه سره يوه شپه په ټاكني سره نه ده ښودلې چي ليلة القدر په فلانى شپه كي ده، دا شپه پټه ساتل سوې ده ، ددې وجه داده كه چيري دا څرګنده سي نو د عبادت او طاعت په لور به د خلكو ميلان نه واى بلكه هغوى به يوازي ددغه شپې په عبادت كولو سره دا ګنلاى چي موږ د پوره كال عبادت څخه هم زيات ثواب تر لاسه كړ ځكه نو دا شپه ټاكل سوې نه ده چي خلك هر وخت په عبادت او طاعت كي بوخت وي يوازي پر يوه شپه باندي په اعتماد كولو سره نه كښيني.

علماء ليكي كوم څوك چي ټول كال د الله تعالى د عبادت لپاره د شپې بيداري اختيار كړي نو انشاء الله تعالى هغه ته به د شب قدر سعادت خامخا تر لاسه سي ځكه ويل سوي دي : (من لم يعرف قدر ليلة لم يعرف ليلة القدر) كوم سړى چي د شپې قدر ونه پيژني يعني د الله تعالى د عبادت لپاره يې د شپې بيداري ونه كړه نو هغه به د ليلة القدر عظمت او سعادت څه وپيژني ، ځيني علماء وايي چي ددغه شپې يو څه داسي نښي سته چي د حديثو او آثارو څخه منقول دي

او ځیني نبني اهل کشف خلکو پیژندلي دي ، طبري رحمة الله علیه د یو ډلي څخه نقل کړی دی
چي په دغه شپه کي درختي الله تعالی ته سجده کوي او پر مځکه لویږي او بیا بیرته خپل حالت
ته راسي همداسي په دغه شپه کي هر شی سجده کوي.

مګر صحیح خبره داده چي ددغه شپې د تعین په اړه دا شیان لیدل شرط نه دي ځکه چي
اکثر خلک دا مقدسه شپه تر لاسه کړي مګر هغه درختي پر سجده نه ویني او نه ټول شیان ورته
په سجده کولو معلومیږي ځکه کیدای سي چي په یو ځای کي دوه خلک موجود وي او هغه
دواړه شب قدر تر لاسه کړي او په هغوی کي یوه ته دا نبني معلومي سي مګر دوهم ته هیڅ
محسوس نه سي ، په هر حال تر ټولو لویه نښه داده چي په دغه مقدسه شپه کي د الله تعالی
عبادت، ذکر او مناجات ، خشوع او خضوع او اخلاص او توفیق تر لاسه کیږي نو پوه دي سي
چي دا عظیم سعادت تر لاسه سو .

په دغه شپه کي د بیداري کولو لپاره صحیح مسئله داده چي د شپې په اکثره برخه کي د الله
تعالی د عبادت لپاره بیداره کېدل معتبر دي ، هو که یو سړی ټوله شپه بیداره وي نو غوره ده په
شرط ددې چي په داسي کولو سره په یو ناروغی او تکلیف کي اخته نسي کنه نو د شپې په کومه
برخه کي چي د بیداره کېدو او عبادت او ذکر کي د بوختیا توفیق ورته تر لاسه نسي نو انشاء
الله تعالی مقصد به یې تر لاسه سي : ولیس للانسان الا ما سعی و کان سعیه مشکورا. رزقنا
الله. آمین.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د شب قدر شپې

﴿۱۹۸۳﴾: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْوِتْرِ مِنْ الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ . رواه البخاري

د عائشي (رض) څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل : شب قدر د روژې د آخري لسیزي په طاقو نیټو کي لټوئ . (یعني یوویشتم، درویشتم، پنځه ویشتم، اووه ویشتم او نهه ویشتم کي) . بخاري .

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري)، ۴\۲۵۹، رقم: ۲۰۱۷.

تشریح : د رمضان په آخري لسیزه کي د طاق شپو څخه مراد : یوویشتم، درویشتم ، پنځه ویشتم، اووه ویشتم او نهه ویشتم شپې دي .

﴿۱۹۸۴﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ أَنَّ رِجَالًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُرُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْمَنَامِ فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرَى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَأَتْ فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ فَمَنْ كَانَ مُتَحَرِّيهَا فَلْيَتَحَرَّهَا فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ. متفق عليه

د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دئ چي د رسول الله ﷺ ځینو اصحابو ته شب قدر د روژې په آخري اووه شپو کي په خوب کي وښودل سو، نو رسول الله ﷺ وفرمایل: ستاسو خوبونه په آخري اوو شپو متفق سول، نو څوک چي شب قدر لټوي هغه دي يې په آخري اوو شپو کي و لټوي. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۲۵۶، رقم: ۲۰۱۰. ومسلم ۲\۸۲۲، رقم: ۲۰۵-۱۱۶۵.

تشريح: احتمال دی چي د آخري شپو څخه هغه شپې مراد وي چي د شلو څخه سمدستي وروسته دي يعني د يو ويشتمي څخه تر اووه ويشتمي شپې پوري يا تر ټولو آخري اووه شپې هم مراد کيدای سي يعني د درويشتمي شپې څخه تر نهه ويشتمي شپې پوري او نهه ويشم تاريخ يقيني وي ځکه ددې مطابق دې حساب وکړل سي په دې باره کي آخري احتمال يعني دا چي د درويشتمي شپې څخه تر نهه ويشتمي شپې پوري مراد دي.

﴿۱۹۸۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي تَاسِعَةٍ تَبْقَى فِي سَابِعَةٍ تَبْقَى فِي خَامِسَةٍ تَبْقَى. رواه البخاري

د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: لټوئ شب قدر د روژې په آخري لسيزه کي. يعني په يو ويشتم، اووه ويشتم او پنځه ويشتم کي. بخاري

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۲۶۰، رقم: ۲۰۲۱.

تشريح: د ليلة القدر تر لاسه کولو لپاره د رمضان د آخري لسيزي د يو څو شپو دلته ذکر سوی

دی چي په دغه شپو کي عبادت او ذکر کي بوختيا اختيار کړل سي چي ليلة القدر په دغه شپو کي په يوه شپه کي راسي نو د هغه سعادت به تر لاسه سي ، په حديث کي د شپو د ترتيب په اړه چي کوم طرز اختيار کړل سوی دی د هغه وضاحت په ترجمه کي سوی دی چي په دغه ترتيب سره مراد يوويشتمه، درويشتمه، پنځه ويشمه شپه ده مگر په دې اړه په حديث کي ذکر سوي شپې همداسي د آخر څخه هم شميرل کيدای سي چي ليلة القدر و لټوئ د شلمي شپې څخه وروسته په نهمه شپه کي چي هغه يو کم ديرشمه شپه ده او د شلمي شپې څخه وروسته په اوومه شپه کي چي هغه اووه ويشتمه شپه ده او د شلمي شپې څخه وروسته پنځمه شپه کي چي هغه پنځه ويشتمه شپه ده ، دا وضاحت زيات صحيح معلوميږي مگر علامه يحيى رحمة الله عليه فرمايي چي په حديث کي کومي شپې ذکر سوي دي د هغو څخه مراد دادی چي درويشتمه، څليرويشتمه شپه او شپږ ويشتمه شپه ده

﴿۱۹۸۶﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اعْتَكَفَ

د حضرت ابوسعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ اعتکاف وکړ

الْعَشْرَ الْأَوَّلَ مِنْ رَمَضَانَ ثُمَّ اعْتَكَفَ الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ فِيْ قُبَّةٍ تُرْكِيَّةٍ ثُمَّ

د روژې په لومړۍ لسيزه کي ، بيا يې په منځنۍ لسيزه کي په يوه ترکۍ خيمه کي بيا

أَطْلَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ إِنِّي اعْتَكَفْتُ الْعَشْرَ الْأَوَّلَ أَلْتَمِسُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ ثُمَّ اعْتَكَفْتُ

(يوه ورځ يې) د خيمې څخه سر راوايستئ او وه يې فرمايل : ما په لومړۍ لسيزه کي شب قدر لټولو لپاره اعتکاف کړئ وو ، بيا ما

الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ ثُمَّ أُتِيتُ فَقِيلَ لِي إِنَّهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ فَمَنْ كَانَ اعْتَكَفَ

په منځنۍ لسيزه کي اعتکاف وکړ نو ما ته يوه ملائکه راغلل او هغې راته وښودل چي شب قدر د روژې په آخري لسيزه کي دئ نو څوک چي زما سره اعتکاف کول غواړي

مَعِي فَلْيَعْتَكِفِ الْعَشْرَ الْأَوَاخِرَ وَقَدْ أُرِيتُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ ثُمَّ أُنْسِيتُهَا وَقَدْ

نو هغه دي په آخري لسيزه کي اعتکاف وکړي ، ما ته شب قدر په خوب کي ښودل سوی وو خو زما څخه هير سو ،

رَأَيْتُنِي أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ مِنْ صَبِيحَتِهَا فَالْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ

ما په خوب کي خپل ځان په داسي حال کي وليدئ چي زه د شب قدر په سهار کي په اوبو او خټه کي سجده کوم، تاسو شب قدر په آخري لسيزه کي لټوئ

وَالْتَمِسُوهَا فِي كُلِّ وِتْرٍ فَمَطَرَتْ السَّمَاءُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ وَكَانَ الْمَسْجِدُ عَلَى عَرِيشٍ

او په هر طاق شپه کي يې لټوئ، د راوي بيان دئ په کومه شپه چي رسول الله ﷺ شب قدر ليدلى وو په هغه شپه باران سوى وو او د مسجد بام د خرماوو د لښتو څخه وو

فَوَكَفَ الْمَسْجِدُ فَبَصُرَتْ عَيْنَايَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى جَبْهَتِهِ

او په هغه باران سره مسجد و څښېدئ، ما د رسول الله ﷺ پر مخ مبارک

أَثَرُ الْمَاءِ وَالطِّينِ مِنْ صَبِيحَةِ إِحْدَى وَعِشْرِينَ، متفق عليه في المعنى

د خاورو او اوبو نښي وليدلې او دا د يوويشتمي ورځي سهار وو. بخاري او مسلم

واللفظ لمسلم الى قوله فقيل لي انها في العشر الاواخر و الباقي للبخاري و

في رواية عبدالله بن انيس قال ليلة ثلث و عشرين. رواه مسلم

. د امام مسلم په يوه روايت کي يوازي تر عشر اواخر پوري ذکر دئ او پوره حديث د امام بخاري څخه نقل دئ او د عبدالله بن انيس په روايت کي د دروېشتم لفظ نسته. مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۲۵۶، رقم: ۲۰۱۶، ومسلم ۲\۸۲۴، رقم: ۲۱۳- ۱۱۶۷.

تشريح: ترکي خيمه د يو ډول خيمې نوم وو چي په نمده نامي ځای کي جوړېدل او په سايز کي کوچنى وه، دغه خيمې ته په فارسي کي خرګاه وايي، د روايت په آخر کي لفظ د من صبيحة کي من د معنى په اعتبار د في پر ځای استعمال سوى دی او دا د بصرت متعلق دی.

په هر حال د روايت په آخر کي چي څه بيان سوى دی د هغه خلاصه دا ده چي رسول الله ﷺ په کومه شپه کي ليلة القدر په خوب کي ليدلى وو نو په خوب کي يې دا هم وليدل چي زه د ليلة القدر په سهار کي په اوبو او خاورو کي سجده کوم او هغه شپه باران سوى وو، رسول الله ﷺ چي سهار په مسجد کي لمونځ کړى وو نو په دغه حال کي يې سجده وکړه چي د مسجد مځکه د

بام څرګندېدو په وجه ختمې وه چې د هغه نښه د رسول الله ﷺ پر مخ مبارک څرګنده وه ، ګویا راوي هغه باران د رسول الله ﷺ د خوب د شپې نښه وګرځول او دا واقعه د یوویشتمې یا درویشتمې شپې وه ځکه راوي ددغه نښې په ذریعه دا معلومه کړه چې لیلة القدر په یوویشتمه یا درویشتمه شپه کې دی ځکه په دغه شپه کې رسول الله ﷺ لیلة القدر ولیدی .

د شب قدر نښه

﴿۱۹۸۷﴾: وَعَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ قَالَ سَأَلْتُ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ فَقُلْتُ إِنَّ أَخَاكَ ابْنَ

د زر بن حبیش رحمه الله څخه روایت دئ چې ما د ابی بن کعب رضی الله عنه څخه پوښتنه وکړه چې ستا (دیني) ورور

مَسْعُودٍ يَقُولُ مَنْ يَقُمِ الْحَوْلَ يُصِبْ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فَقَالَ رَحِمَهُ اللهُ أَرَادَ أَنْ لَا

ابن مسعود رضی الله عنه وایي څوک چې د کال په ټولو شپو کې عبادت وکړي نو هغه شب قدر تر لاسه کوي، ابی بن کعب وویل : الله دې پر هغه رحم وکړي هغه له دې کبله ویلي دي چې داسې نه وي

يَتَّكِلَ النَّاسُ أَمَا إِنَّهُ قَدْ عَلِمَ أَنَّهَا فِي رَمَضَانَ وَأَنَّهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ وَأَنَّهَا

چې خلک پر دې شپه باور وکړي ، حال دا چې ابن مسعود رضی الله عنه ته څرګنده وه چې شب قدر په روژه کې وو او د روژې په آخري لسیزه کې دئ او هغه

لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ ثُمَّ حَلَفَ لَا يَسْتَثْنِي أَنَّهَا لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ فَقُلْتُ

اووه ویشتمه شپه ده ، ابی بن کعب رضی الله عنه قسم واخیستی چې هغه اووه ویشتمه شپه ده ، او انشاء الله یې نه وویل، ما پوښتنه وکړه چې

بِأَيِّ شَيْءٍ تَقُولُ ذٰلِكَ يَا أَبَا الْمُنْذِرِ قَالَ بِالْعَلَامَةِ أَوْ بِالْآيَةِ الَّتِي أَخْبَرَنَا رَسُولُ

ته په څه دلیل سره داسې وایې ؟ هغه وویل : په هغه نښو سره چې موږ ته رسول الله ﷺ ښودلي دي

اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهَا تَطْلُعُ يَوْمَئِذٍ لَا شُعَاعَ لَهَا . رواه مسلم

یعني ددې شپې په سهار چې لمر راخیژي نو په هغه کې رڼا نه وي (یعني ډېره کمه رڼا یې وي) مسلم.

تخریج : صحیح مسلم: ۱۱/ ۵۲۵،رقم: ۱۷۹- ۷۶۲.

تشریح : (ان لا یتکل الناس) یعني چې خلک په باور کولو سره نه کښېني ، ددې مطلب دادی چې که څه هم دا قول صحیح دی چې لیلة القدر په اووه ویشتمه شپه کې دی او د غالب ګمان په

اعتبار پر دې فتوا هم ده مګر ابن مسعود رضي الله عنه دا ځکه متعين نه ګڼل چې خلک په دغه قول باور ونه کړي او په دې ګڼلو سره چې ليلة القدر په اووه ويشتمه شپه کې ده يوازې په دغه شپه کې د عبادت لپاره د شپې بيدارې کوي او په پاته شپو کې يې پرېږدي نو هغه په زياتو شپو کې خلک د بيدارې په لور راغب کولو لپاره وويل چې ليلة القدر د کال په يوه شپه کې راتلای سي.

اووه ويشتمه شپه د ليلة القدر ګرځولو په اړه د ابی بن کعب رضي الله عنه قسم اخيستل د غالب ګمان په وجه وو ځکه هغه په قسم کولو سره انشاء الله ونه ويل، که يو سړی په قسم کولو سره انشاء الله هم ووايي نو نه يوازې دا چې قسم يقيني نه سو بلکه په شرعي توګه سره هغه منعقد کېږي هم نه، نو ابی بن کعب رضي الله عنه قسم وکړ او انشاء الله يې ونه ويل چې قسم جزما وي.

په دغه حديث کې د ليلة القدر يوه نښه دا ښودل سوې ده چې کومه شپه ليلة القدر وي د هغې په سهار کې لمر راخيږي نو تر يو څه وخته پورې په هغه کې شعاوې نه وي ځيني د نظر خاوندان فرمايي چې دا نښه داسې ده چې د هغه په واقع کېدو کې څه شک او شبه نسته او ددې مشاهده کېدای سي.

د روژې په آخري لسيزه کې

﴿۱۹۸۸﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْتَهِدُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مَا لَا يَجْتَهِدُ فِي غَيْرِهِ. رواه مسلم

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دئ چې رسول الله ﷺ به د روژې په آخري لسيزه کې دومره هڅه کول چې په بله لسيزه کې به يې دومره نه کوئ. مسلم

تخريج: صحيح مسلم ۲\۸۳۲، رقم: ۸- ۱۱۷۵.

تشريح : مطلب دادی چې رسول الله ﷺ به د رمضان په آخري لسيزه کې عبادت او طاعت ډېر کوی ځکه چې په دغه لسيزه کې د ليلة القدر عظيم سعادت تر لاسه کېږي.

﴿۱۹۸۹﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ شَدَّ مِئْزَرَهُ وَأَحْيَا لَيْلَهُ وَأَيْقَظَ أَهْلَهُ. متفق عليه

د عائشې (رض) څخه روايت دئ چې کله به د روژې آخري لسيزه راغلل نو رسول الله ﷺ به خپل لونګ ټينګ وتړئ د شپې به ولاړېدئ او خپل کورنی به يې هم پورته کول. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۲۶۹، رقم: ۲۰۲۴، ومسلم ۲\۸۳۲، رقم: ۷- ۱۱۷۴.

تشریح : لونګ تینګ تړل : دا په اصل کي ددې خبري کنایه ده چي رسول الله ﷺ به په آخري لسیزه کي د خپل عادت او معمول څخه هم ډېر زیات عبادت او مجاهده کول ، یا ددې خبري څخه هم کنایه کیدای سي چي په دغه لسیزه کي به رسول الله ﷺ د خپلو بیبیانو څخه بیل اوسیدی یعني صحبت او مباشرت څخه به یې پرهیز کوی .

د شپې رونول : مطلب دادی چي رسول الله ﷺ به د شپې په اکثره برخه کي یا په پوره شپه کي لمونځ، ذکر او د قرآن کریم په تلاوت کي بوخت وو .

دلته ددې خبري خیال ساتل پکار دي چي په یوه روایت کي دا منقول دي چي : (انه علیه السلام ما سهر جمیع اللیل کله) : یعني رسول الله ﷺ به ټوله شپه بیداري نه کول، ددې څخه مراد دادی چي رسول الله ﷺ به همیشه یا اکثر ټوله شپه نه ویښېد ، نو یوه یا دوې شپې ټوله شپه ویښ کېدل ددغه روایت خلاف نه دي ، او خپل کورنۍ به یې بیداره کول : یعني رسول الله ﷺ به خپلو بیبانو مبارکانو، لوڼو ، مینزو او غلامانو ته د آخري لسیزي په ځینو شپو کي د بیدارۍ تلقین کوی او هغوی به یې د الله تعالی په عبادت کي بوخت ساتل تر څو د لیلة القدر سعادت د هغوی په برخه سي .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د شب قدر دعاء

﴿۱۹۹۰﴾ : عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُوْلَ اللهِ أَرَأَيْتَ إِنْ عَلِمْتُ اَيُّ لَيْلَةٍ لَيْلَةَ

د حضرت عائشې (رض) څخه روایت دئ چي ما د نبي کریم ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي اې د الله رسوله ! که ما ته شب قدر څرګند سي

الْقَدْرِ مَا أَقُوْلُ فِيْهَا قَالَ قُوْلِيْ اللّٰهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي . رواه احمد وابن ماجة والترمذي و صححه .

نو زه په هغه کي څه ووایم ، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل : دا کلمات وایه: (اللهم ...) اې الله ته عفوه کونکی یې عفه کول خوښوې نو ما معاف کړې . احمد ، ابن ماجة او ترمذي دې حدیث ته صحیح ویلي دي .

تخریج : الامام احمد في مسنده ۱۷۱/٦، والترمذي ٤۹۹/٥ ،رقم، ۳٥۱۳. وابن ماجه ۱۲٦٥/۲، رقم: ۳۸٥۰

تشریح : علماء ليکي چي دغه دعاء د دنيا او آخرت د ټولو ښېګڼو لپاره جامع ده ځکه چي د الله تعالی د لوري د بنده په معامله کي عفو، معافي، بخښنه تر ټولو لوی عظيم سعادت دی چي د هر خير او ښېګڼي د عروج نقطه ده، په يوه روايت کي فرمايل سوي دي چي د بنده د لوري د الله تعالی په دربار کي هيڅ سوال د عافيت او بخښني څخه غوره نه دی.

﴿۱۹۹۱﴾: وَعَنْ اَبِيْ بَكْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ

د حضرت ابو بکره رضي الله عنه څخه روايت دئ چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اوريدلي دي چي

اُلْتَمِسُوهَا يعني ليلة القدر فِي تِسْعٍ يَبْقَيْنَ أَوْ فِي سَبْعٍ يَبْقَيْنَ أَوْ فِي خَمْسٍ يَبْقَيْنَ أَوْ فِي ثَلَاثٍ أَوَاخِرِ لَيْلَةٍ. رواه الترمذي

شب قدر په يوويشتم، دروېشتم، پنځه وېشتم او اووه وېشتم شپو کي لټوئ يا په آخري شپه کي يې لټوئ. ترمذي

تخریج: سنن الترمذي ۳\۱۶۰، رقم: ۷۹۴.

شب قدر په هره روژه کي وي

﴿۱۹۹۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ فَقَالَ هِيَ فِي كُلِّ رَمَضَانَ. رواه ابوداؤد و قال رواه سفيان و شعبة عن ابي اسحاق موقوفا على ابن عمر.

د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما څخه روايت دئ چي د رسول الله ﷺ څخه د شب قدر په اړه پوښتنه وسول، نو رسول الله ﷺ وفرمايل: دا په هره روژه کي وي، ابوداؤد.

تخریج: سنن ابي داود ۲\۱۱۱، رقم: ۱۳۸۷.

تشریح : د هر رمضان دوې معناوي دي: يوه معنا خو داده چي هيڅ رمضان د شب قدر څخه خالي نه وي يعني هر کال چي رمضان راځي نو په هغه کي ليلة القدر هم راځي، دوهمه معنی داده چي شب قدر د رمضان په پوره مياشت کي په يوه شپه کي راتلای سي او د آخري لسيزي څه خاصوالی نسته، مګر ددې معنی سره سم به دا تاويل کيږي چي مخکي خو رسول الله ﷺ ته

معلومه سوې وه چي ليلة القدر په ټول رمضان کي يوه شپه راتلای سي مګر وروسته دا ثابته سوه چي ددغه مقدسي شپې لرونکي يوازي آخري لسيزه ده د آخري لسيزي څخه پرته په بله يو برخه کي ليلة القدر نه راځي .

د يو صحابي تجربه

﴿۱۹۹۳﴾ : وَعَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ اُنَيْسٍ قَالَ قُلْتُ يَارَسُوْلَ اللهِ اِنَّ لِيْ بَادِيَةً اَكُوْنُ

د حضرت عبد الله ابن انيس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي ما عرض وکړ اې د الله رسوله ! زما کور په ځنګل کي دئ زه هلته اوسيږم

فِيْهَا وَاَنَا اُصَلِّيْ فِيْهَا بِحَمْدِ اللهِ فَمُرْنِيْ بِلَيْلَةٍ اَنْزِلُهَا اِلٰى هٰذَا الْمَسْجِدِ فَقَالَ

او هلته لمونځ کوم د الله جل جلاله شکر دئ نو ما ته يوه شپه وښياست (يعني شب قدر) چي په هغه کي زه د عبادت لپاره مسجد نبوي ته حاضر سم ، رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل :

اَنْزِلْ لَيْلَةَ ثَلٰثٍ وَّعِشْرِيْنَ قِيْلَ لِابْنِهٖ كَيْفَ كَانَ اَبُوْكَ يَصْنَعُ قَالَ كَانَ يَدْخُلُ

په درويشتمه شپه راسه ، د عبد الله د زوی څخه پوښتنه وسول چي ستا پلار به څه کول ؟ هغه ووېل : هغه به ننوتئ

الْمَسْجِدَ اِذَا صَلَّى الْعَصْرَ فَلَا يَخْرُجُ مِنْهُ لِحَاجَةٍ حَتّٰى يُصَلِّيَ الصُّبْحَ فَاِذَا صَلَّى

په درويشتم تاريخ د مازديګر د لمانځه وروسته مسجد نبوي ته او د مسجد څخه به د يو کار لپاره نه وتئ تر څو چي د سهار لمونځ به يې وکړ بيا

الصُّبْحَ وَجَدَ دَابَّتَهٗ عَلٰى بَابِ الْمَسْجِدِ فَجَلَسَ عَلَيْهَا فَلَحِقَ بِبَادِيَتِهٖ . رواه ابو داؤد .

د سهار د لمانځه وروسته به د مسجد څخه راووتئ او پر خپل سپرلي به چي د مسجد د باندي به ولاړ وو سپور سو او خپل ځنګل ته به تلئ . ابو داؤد .

تخريج : سنن ابي داود ۲\۱۰۸، رقم: ۱۳۸۰.

تشريح : دلته يو اشکال پيدا کيږي چي ددغه روايت سره د ليلة القدر تعين لازميږي او حال دا چي هغه متعين نه دی ، نو ددې جواب دادی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم عبد الله رضي الله عنه ته په کوم کال دا خبره

ښودلې وه په هغه کال به ليلة القدر په درويشتمه شپه راغلی وي چي د هغه علم به رسول الله ﷺ ته سوی وو ، رسول الله ﷺ هغه ته وفرمايل چي درويشتمي شپې ته مسجد نبوي ته راسه مګر عبدالله رضی الله عنه د هغه څخه دا وګڼل چي شب قدر هر کال په دغه تاريخ کي وي او کوم چي ددې خبري تعلق دی چي رسول الله ﷺ ته هم شب قدر متعين معلوم نه وو نو ددې څخه مراد دادی چي رسول الله ﷺ ته د هر کال د شب قدر تعين معلوم نه وو نو رسول الله ﷺ ته کله د شب قدر متعين کېدل ددې خلاف نه دي .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د رسول الله ﷺ څخه د شب قدر هيريدل

﴿۱۹۹۴﴾: عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبادة بن صامت رضی الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ راووتئ د کور څخه

لِيُخْبِرَنَا بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ فَتَلَاحَى رَجُلَانِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَقَالَ خَرَجْتُ لِأُخْبِرَكُمْ

مونږ ته د شب قدر د خبر را کولو لپاره ، نو دوه مسلمانان يې په جګړه وليدل ، رسول الله ﷺ وفرمايل : زه تاسو ته د شب قدر د خبر درکولو لپاره راوتلی وم

بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ فَتَلَاحَى فُلَانٌ وَفُلَانٌ فَرُفِعَتْ وَعَسَى أَنْ يَكُونَ خَيْرًا لَكُمْ

چي فلانی او فلانی مي په جګړه وليدل ، د شب قدر خبر زما څخه پورته کړل سو ، کيدای سي ستاسو لپاره په دې کي خير وي

فَالْتَمِسُوهَا فِي التَّاسِعَةِ وَالسَّابِعَةِ وَالْخَامِسَةِ . رواه البخاري

نو تاسو يې په نهه ويشتمه ، اووه وېشتمه او پنځه وېشتمه شپه کي ولټوئ . بخاري .

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۲۶۷، رقم: ۲۰۲۳.

د لغاتو حل: فتلاحى: اى تخاصم وتنازع (په خپلو کي جګړه يې وکړه).

تشريح : ځيني حضرات فرمايي چي دوه کسان چي په هغه ځای کي په جګړه سوي وه په هغو کي د يوه نوم عبدالله ابن ابي حذروا او د دوهم نوم کعب ابن مالک وو .

د ليلة القدر تعين پورته کړل سو : ددې مطلب دادی چي د هغه دواړو د جګړې په وجه د

ليلة القدر د تعين علم زما د ذهن څخه محوه کړل سو ، ددې څخه معلومه سوه چي په خپلو کي جګړه کول او منافرت او دښمني اختيارول ډېره خرابه خبره ده په دې وجه سړی د ډېرو برکتو او خير څخه محروم کيږي .

کيدای سي ستاسو لپاره دا غوره وي : د دې مطلب دادی چي د ليلة القدر په باره کي چي کوم تعين ما ته ښودل سوی وو نو اوس را څخه هير سوی دی که تاسو ته ما ښودلی وای نو تاسو به يوازي په هغه شپه په باور کولو سره ناست وای اوس د هغه د تعين د علم نه کېدو په صورت کي نه يوازي دا چي تاسو خلک به د هغه په لټولو کي ډېر زيات کوښښ کوئ بلکه په عبادت او طاعت کي به هم زياتوب کوئ چي ظاهره ده ستاسو په حق کي غوره او د خير خبره ده .

د شب قدر فضيلت

﴿۱۹۹۵﴾: وعن أنس قال : قال رسول الله ﷺ : " إذا كان ليلة القدر نزل

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل : هر کله چي شب قدر راسي نو

جبريل عليه السلام في كبكبة من الملائكة يصلون على كل عبد قائم أو

جبرائيل عليه السلام د ملائکو د ډلي سره راځي او پر هر هغه بنده رحمت ليږي يا د هغه د بخښني لپاره دعاء غواړي چي په ولاړه يا

قاعد يذكر الله عز وجل فإذا كان يوم عيدهم يعني يوم فطرهم باهى

په ناسته د الله ذکر او عبادت کوي ، بيا چي کله د مسلمانانو د اختر ورځ سي نو الله تعالی د

بهم ملائكته فقال : يا ملائكتي ما جزاء أجير وفى عمله ؟ قالوا : ربنا

خپلو بندګانو په سبب په ملائکو فخر کوي او فرمايي : اې زما ملائکو ! د هغه مزدور څه مزدوري ده کوم چي خپل کار پوره کړي ؟ ملائکي عرض کوي اې الله !

جزاؤه أن يوفى أجره . قال : ملائكتي عبيدي وإمائي قضوا فريضتي عليهم

د هغه مزدوري داده چي پوره بدله ورکړل سي ، الله تعالی فرمايي : اې زما ملائکو زما غلامانو او زما مينځو فرض ادا کړل

ثم خرجوا يعجون إلى الدعاء وعزتي وجلالي وكرمي وعلوي وارتفاع مكاني

بيا هغوی د كورو څخه د دعاء لپاره عيد ګاه ته ووتل زما دي په خپل عزت، جلال، كرم، علو او

لأجيبنهم . فيقول : ارجعوا فقد غفرت لكم وبدلت سيئاتكم حسنات .

لوړ منزلت قسم وي چي زه به د دوی دعاء قبوله كړم بيا الله تعالى فرمايي : خپلو كورو ته ستانه سئ ما تاسو و بخښلاست او ما ستا سو ګناهونه په نيكيو بدل كړل .

قال : فيرجعون مغفورا لهم " . رواه البيهقي في شعب الإيمان

رسول الله ﷺ وفرمايل : نو مسلمانان د عيد ګاه څخه په داسي حال كي ستنيږي چي د هغوی ګناهونه بخښل سوي وي . بيهقي.

تخريج : البيهقي في شعب الايمان ٣\ ٤٣٤، رقم: ٣٧١٧.

د لغاتو حل : كبكبة: ای جماعة (ډله).

==========

بَابُ الْاِعْتِكَافِ (د اعتكاف بيان)

د اعتكاف معنى په لغت كي په يو ځای كي پاته كېدل او په يو ځای كي بند او سيدل دي او د شريعت په اصطلاح كي د اعتكاف مفهوم دادی چي د الله تعالى د رضا او خوښۍ لپاره د اعتكاف په نيت سره په يو مسجد كي كښيني .

د اعتكاف لپاره نيت د هغه مسلمان او مسلماني معتبر دی چي عاقل وي او د جنابت ، حيض او نفاس څخه پاک وي ، د رمضان په آخري لسيزه كي اعتكاف كول سنت مؤكده دی ځكه نبي كريم ﷺ به د رمضان په آخري لسيزه كي هميشه اعتكاف كوی، په در مختار كي ليكلي دي چي سنت مؤكده على الكفايه دی يعني كه يو سړی هم اعتكاف وكړي نو د ټولو له لوري حكم ادا كيږي او په دې صورت كي نور اعتكاف نه كونكو باندي هيڅ ملامتيا نسته،

د اعتكاف لپاره په ژبه سره نذر منلو باندي اعتكاف واجب كيږي كه هغه في الحال وي لكه يو څوک ووايي چي زه د الله تعالى لپاره پر خپل ځان د دومره ورځو اعتكاف لازم كوم ، او كه معلق وي لكه يو څوک ووايي چي زه دا نذر منم كه زما دا كار وسي نو زه به دومره ورځي اعتكاف كوم .

د اعتكاف دوه ډولونه دي: يعني سنت مؤكده كوم چي د رمضان په آخري لسيزه كي دی او

دوهم واجب چي د هغه تعلق د نذر سره دی ، ددغه دواړو ډولو څخه پرته دريم قسم اعتكاف مستحب دی ، يعني د رمضان د آخري لسيزي څخه پرته په يو بله مياشت كي اعتكاف كول مستحب دي

د مستحب اعتكاف لپاره د زيات وخت مقدار متعين نه دی كه يو سړی د ټول عمر اعتكاف نيت وكړي نو هم جائز دی البته د لږ وخت په باره كي د علماؤ اختلافي اقوال دي ، د امام محمد رحمة الله عليه په نزد د مستحب اعتكاف لپاره كم وخت متعين نه دی د ورځي او شپې په يو لږ برخه كي د يوې دقيقې لپاره هم بلكه ددې څخه هم په كم وخت كي د اعتكاف نيت كيدای سي ، د امام اعظم ابوحنيفة رحمة الله عليه ظاهري روايت هم دادی او د حنفيه په نزد پر دغه قول فتوا ده ، نو دهر مسلمان لپاره مناسب داده چي هغه كله هم مسجد ته داخليږي كه دلمانځه لپاره وي يا د يو بل مقصد لپاره نو هغه ته پكار ده چي د اعتكاف نيت وكړي چي زه د اعتكاف نيت كوم تر څو پوري چي په مسجد كي يم .

په داسي كولو سره بېله تكليفه په ورځ كي څو واره د اعتكاف سعادت او فضيلت تر لاسه كيږي ، د امام ابويوسف رحمة الله عليه په نزد د اعتكاف كم وخت د ورځي زياته برخه يعني نيمائي ورځي څخه زياته برخه ده او د امام اعظم رحمة الله عليه يو بل قول دادی چي د اعتكاف كم وخت يوه ورځ ده ، دا قول د امام اعظم رحمة الله عليه د پورتني ظاهري روايت څخه پرته دی پر كوم چي فتوا نسته .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د ښځو اعتكاف

﴿۱۹۹۶﴾: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ حَتّٰى تَوَفَّاهُ اللّٰهُ ثُمَّ اعْتَكَفَ أَزْوَاجُهُ مِنْ بَعْدِهِ. متفق عليه

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به د روژې په آخري لسيزه كي اعتكاف كوئ تر څو چي الله تعالى دده مبارك روح قبض كړ، بيا د رسول الله ﷺ وروسته د هغو ازواجو هم اعتكاف كوئ . بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۴\۲۷۱، رقم: ۲۰۲۶، ومسلم ۲\۸۳۱، رقم: ۵- ۱۱۷۲.

تشريح : د حديث د آخري جملې مطلب دادی چي د رسول الله ﷺ د وفات څخه وروسته د

رسول الله ﷺ بیبیانو مبارکانو به په خپلو کورو کي اعتکاف کوی نو په دې وجه فقهاؤ لیکلي دي چي د ښځو لپاره مستحب داده چي په مسجد البیت (د کور په مسجد) کي اعتکاف وکړي، که چیري مسجد البیت (یعني د کور مسجد نه وي) نو د کوریو برخه په مسجد گرځولو سره دي په هغه کي اعتکاف کوي بېله ضرورته د هغه برخي څخه د باندي دي نه وځي د کور هغه برخه به د هغوی په حق کي د مسجد په حکم کي سي، ښځو ته په مسجد کي اعتکاف کول مکروه دي.

په روژه کي سخاوت

﴿۱۹۹۷﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجْوَدَ النَّاسِ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ تر ټولو خلکو زیات سخي وو

بِالْخَيْرِ وَكَانَ أَجْوَدُ مَا يَكُونُ فِي رَمَضَانَ كَانَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامِ يَلْقَاهُ كُلَّ

د خلکو سره د ښېگڼي کولو او گټي رسولو په اعتبار، په خاصه توگه د روژې په میاشت کي به یې سخاوت ډیر زیات سو،

لَيْلَةٍ فِي رَمَضَانَ يَعْرِضُ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْقُرْآنَ فَإِذَا لَقِيَهُ

جبرائیل علیه السلام به د روژې په هره شپه د رسول الله ﷺ سره لیدنه کول، رسول الله ﷺ به د هغه په مخکي قرآن کریم وایه کله چي به

جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامِ كَانَ أَجْوَدَ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ. متفق علیه

ورسره جبرائیل علیه السلام ملاقات کوئ نو د رسول الله ﷺ سخاوت به د باران راوړونکي هواء څخه هم زیات تیزېدئ. بخاري او مسلم.

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۱\۳۰، رقم: ٦، ومسلم ۴\۱۸۰۳، رقم: ۵۰- ۲۳۰۸.

تشریح : اجود الناس بالخیر : ددې مطلب دادی چي نبي کریم ﷺ به د الله تعالی مخلوق ته د نورو په نسبت ډیره زیاته گټه رسول، او د خلکو سره به یې ډېره زیاته ښېگڼه کول، په خاصه توگه د رمضان په مقدسه میاشت کي د رسول الله ﷺ دا وصف د معمول څخه هم زیات وو، ځکه چي دغه میاشت د برکت ورځي دي او په دې کي هره نیکي د نورو ورځو په مقابله کي د ډېر زیات اجر او ثواب باعث دي.

د هوا د څپو څخه مراد هغه هوا ده چي د باران سره راځي ، ددې جملې خلاصه داده چي د باران راوستونکي هوا ګټه عام وي او ډيره وي مګر د جبرائيل عليه السلام د ملاقات په وخت به نورو ته د خير او ګټي رسولو لپاره د رسول الله ﷺ دا جذبه او عمل د هغه خوا څخه هم زيات وو ، دا حديث دې خبري ته اشاره کوي چي په برکتناک او افضل وختو کي او د نيک او مقدسو خلکو د صحبت په وخت کي انسان ته په ښيګڼي کولو کي زيات کوښښ کول پکار دی .

په ظاهره خو دا حديث د باب الاعتکاف سره اړوند نه معلوميږي مګر په دغه باب کي دا حديث ځکه نقل سوی دی چي رسول الله ﷺ به په رمضان کي اعتکاف هم کوی چي د يو لوی درجې نيکي ده او ددې حديث خلاصه داده چي رسول الله ﷺ به په رمضان کي ډېره زياته نيکي او ښيګڼه کول .

دوفات د کال حال

﴿۱۹۹۸﴾ : وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ يَعْرِضُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْقُرْآنَ

د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه څخه روايت دئ چي قرآن کريم به هر کال (د جبرائيل عليه السلام په واسطه) رسول الله ﷺ ته يو وار وړاندي کېدئ ،

كُلَّ عَامٍ مَرَّةً فَعَرَضَ عَلَيْهِ مَرَّتَيْنِ فِي الْعَامِ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ وَكَانَ يَعْتَكِفُ

او په کوم کال چي رسول الله ﷺ وفات سو نو په هغه کال دوه واره وويل سو ، او رسول الله ﷺ به اعتکاف کوئ

كُلَّ عَامٍ عَشْرًا فَاعْتَكَفَ عِشْرِينَ فِي الْعَامِ الَّذِي قُبِضَ . رواه البخاري

هر کال لس ورځي او په کوم کال چي وفات سو په هغه کال يې شل ورځي اعتکاف وکړ . بخاري .

تخريج : صحيح البخاري (فتح الباري): ۹\۴۳، رقم: ۴۹۹۸.

تشريح : ددې مخکي حديث څخه خو معلومه سوه چي رسول الله ﷺ به د جبرائيل عليه السلام مخکي قرآن کريم وايه او دا حديث دا ښيي چي جبرائيل عليه السلام د رسول الله ﷺ په مخکي قرآن کريم وايه ، مګر په دغه دواړو حديثو کي څه ټکر نسته ځکه چي يو وار به جبرائيل عليه السلام قرآن کريم وايه بيا به د هغه وروسته رسول الله ﷺ وايه ، لکه څرنګه چي دوه حافظان دور کوي ، ددې څخه دا خبره ثابته سول چي دور کول هم سنت دی .

رسول الله ﷺ د خپل ژوند په آخري کال کي د معمول خلاف دوه واره د قرآن کریم دور وکړ او شل ورځي يې اعتکاف وکړ ځکه چي د الله تعالی په دربار کي د حاضرۍ وخت نژدې وو او د شوق منزل مخته بيا د عشق هغه تږولي بې تابۍ او د وصاف محبوب شوق ولي به نه زياتيدی ، يو چا څه ريښتيا ويلي دي :

وعده وصل چون شود نزدیک　　آتش شوق تیز تر گردد

يعني د محبوب سره د ملاقات وعده چي پوره کيږي نو د شوق اور نور هم زياتيږي .

د رسول الله ﷺ په دغه عمل کي د امت لپاره يوه خبرتيا هم ده چي د هر انسان لپاره ضروري ده چي کله د هغه ژوند آخري دور ته ورسيږي نو د خير او نيکۍ په لار کي د معمول څخه زيات کوښښ باید وکړي او د الله تعالی ملاقات او د هغه مخکي پيښي لپاره د طاعت او فرمانبردارۍ او د نيکو کارو په ذريعه پوره پوره تياري وکړي.

د عتکاف ادبونه او شرطونه

﴿۱۹۹۹﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا اعْتَكَفَ يُدْنِي إِلَيَّ رَأْسَهُ وهو في المسجد فَأُرَجِّلُهُ وَكَانَ لَا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إِلَّا لِحَاجَةِ الْإِنْسَانِ . متفق عليه

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دئ چي کله به رسول الله ﷺ اعتکاف کوئ نو د مسجد دننه به يې ما ته سر را وايستئ نو ما به سر وربومونځ کړئ ، د اعتکاف په وخت کي به رسول الله ﷺ يوازي د انساني حاجت لپاره کور ته راتلی. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\ ۲۷۳، رقم: ۲۰۲۹. ومسلم: ۱\ ۲۴۴، رقم: ٦ – ۲۹۷.

تشریح : دا حديث ددې خبري دليل دی که چيري اعتکاف کونکی خپل يو اندام د مسجد څخه د باندي کړي نو اعتکاف نه باطليږي او دا خبره هم ثابته سوه چي د معتکف لپاره ژمونځ کول هم جائز دي . علامه ابن همام رحمة الله عليه فرمايي که معتکف د خپل بدن يو اندام په مسجد کي دننه په يو لوښي کي پريولي نو څه پروا نسته په شرط ددې چي په هغه سره مسجد چټل نسي.

د حاجت انساني په ضمن کي د امام اعظم رحمة الله عليه مذهب ادی که معتکف بېله حاجته د يوې دقيقې لپاره هم د اعتکاف د ځای څخه ووځي نو د هغه اعتکاف فاسديږي.

د حاجت يعني ضرورت دوه ډولونه دي : (۱) : طبعي : يعني تشي او ډکي بولي، د جنابت غسل ، البته د جمعې د غسل په باره کي يو صريح حديث منقول نه دی مګر په شرح اوراد کي

ليكلي دي چي د غسل لپاره د معتكف د باندي وتل جائز دي كه غسل واجب وي لكه د جنابت غسل او كه نفل وي لكه د جمعې د ورځي غسل او داسي نور.

دوهم ضرورت شرعي دی لکه د اخترو د لمونځو لپاره ، اذان يعني كه چيري د آذان كولو ځاى د مسجد څخه د باندي وي نو هلته تلل هم په حاجت كي داخل دي او په دې سره اعتكاف نه باطليږي ، او بيا دا چي د صحيح روايت په موجب په دغه حكم كي مؤذن او غير مؤذن شامل دي ، د جمعې د لمانځه لپاره د باندي وتل هم په حاجت كي داخل دي مگر په دې اړه باندي دا خبره معلومه وي چي د جمعې د لمانځه لپاره د اعتكاف د ځاى څخه د لمر د زوال پر وخت دي ووځي كه چيري جامع مسجد ليري وي نو داسي وخت دي ووځي چي جامع مسجد ته په رسيدو سره د جمعې لمونځ ، تحية المسجد او د جمعې سنت وكړل سي ، د لمانځه څخه وروسته سنت كولو لپاره په جامع مسجد كي پاته كېدل جائز دي ، كه يو سړی د لمانځه څخه زيات وخت په جامع مسجد كي تير كړي نو كه څه هم د هغه اعتكاف نه باطليږي مگر مكروه تنزيهي دی ، همداسي كه يو معتكف سره خادم وغيره نه وي نو د خوراک راوړلو لپاره كور ته تلل هم په ضرورت كي داخل دي.

كه چيري مسجد ونړيږي يا يو څوک يې په زور د مسجد څخه وباسي او معتكف د هغه مسجد څخه په وتلو سره سمدستي بل مسجد ته داخل سي نو د هغه اعتكاف نه فاسديږي همداسي كه يو معتكف د ځان او مال د بيري څخه بل مسجد ته ولاړ سي نو د هغه اعتكاف نه فاسديږي.

كه چيري يو معتكف د تشو يا ډكو بولو لپاره يا د يو بل شرعي عذر لپاره د مسجد څخه ووتي او هلته پوروړی ورسره يو ځاى سو چي هغه ودروی نو د امام اعظم ابو حنيفة رحمة الله عليه په نزد د هغه اعتكاف فاسد سو او صاحبين يعني امام ابويوسف او امام محمد رحمة الله عليهما فرمايي چي نه فاسديږي.

يو سړی په اوبو كي ډوبيږي يا په اور كي سوځي او معتكف د هغه د ژغورني لپاره دباندي ووتی يا د جهاد لپاره چي اعلان وسي يا د شهادت وركولو لپاره د اعتكاف ځاى پريښودو سره د باندي ووځي نو په دغه صورتو كي اعتكاف فاسديږي ، مطلب دا چي د شرعي حاجت او ضرورت سره سم پورتني كوم عذورنه چي بيان سوي دي ددې څخه پرته كه يو معتكف د يوې دقيقې لپاره هم د باندي ووځي كه څه هم هغه وتل سهوا وي نو د هغه اعتكاف فاسديږي البته د صاحبينو په نزد دومره آساني ده چي د هغه اعتكاف هغه وخت به فاسديږي كله چي هغه د ورځي اكثره برخه د باندي ووځي.

د پورتني حديث څخه يوه دا مسئله هم اخيستل كيږي چي د معتكف لپاره په مسجد كي حجامت كول جائز دي په شرط د دې چي په مسجد كي وينتان وغيره ونه غورځوي.

د عمر رضي الله عنه د جاهليت د زمانې نذر

﴿۲۰۰۰﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ كُنْتُ نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ أَعْتَكِفَ لَيْلَةً فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ قَالَ فَأَوْفِ بِنَذْرِكَ. متفق عليه

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي حضرت عمر رضي الله عنه د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وكړه چي د اسلام راوړلو څخه مخكي ما نذر ايښى وو چي يوه شپه به په مسجد حرام كي اعتكاف كوم، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: خپل نذر پوره كړه. بخاري او مسلم.

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۴\۲۷۴، رقم: ۲۰۳۲. ومسلم ۳\۱۲۷۷، رقم: ۲۷- ۱۶۵۶.

تشريح: جاهليت هغه حالت ته وايي چي په هغه كي اهل عرب د رسول الله ﷺ د نبوت څخه مخكي وه، ځيني حضرات وايي چي د جاهليت څخه مراد هغه حالت دى چي د اسلام د تبليغ عام او د هغه د ظهور څخه مخكي وو، حاصل دا چي د رسول الله ﷺ د پيغمبرى او د اسلام د ظهور څخه مخكي په عربو كي چي كومه تهولنه وه هغه ته جاهليت او هغه وخت چي كوم دور وو هغه ته د جاهليت زمانه ويل كيږي. خپل نذر يې پوره كړ: دا حكم د استحباب په توګه وو، كه چيري حضرت عمر رضي الله عنه د اسلام قبلولو څخه مخكي نذر منلى وو او كه د اسلام قبلولو څخه وروسته يې دا نذر منلى وو نو بيا دا حكم د وجوب په توګه وو.

د علامه طيبي رحمة الله عليه سره سم دا حديث پر دې خبره دلالت كوي كه چيري د جاهليت په حالت كي منل سوى نذر د اسلام د احكامو موافق وي نو د اسلام قبلولو څخه وروسته هغه نذر پوره كول واجب دى، د امام شافعي رحمة الله عليه دا مذهب دى مګر امام ابو حنيفة رحمة الله عليه فرمايي چي هغه نذر به صحيح نه وي او د هغه د اسلام څخه وروسته پوره كول ضروري نه دي، د امام اعظم رحمة الله عليه دليل د فقهي په كتابونو كي مذكور دى د دغه حديث هغه معنى مراد اخلي كوم چي پورته ذكر سوې ده.

د واجب اعتكاف لپاره روژه شرط ده

علامه طيبي رحمة الله عليه فرمايي چي دا حديث د دې خبري دليل دى چي د اعتكاف صحيح كيدو لپاره روژه شرط نه ده لكه څرنګه چي د امام شافعي رحمة الله عليه مذهب دى مګر د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه په روايت سره ظاهر دا دى چي د نفل اعتكاف لپاره خو روژه

شرط نه ده مګر د واجب اعتکاف لپاره روژه واجب ده، د صاحبینو هم دا قول دی ، او د حنفیه په نزد پر دې فتوا ده ، د امام مالک رحمة الله علیه او دیو بل روایت سره سم امام اعظم رحمة الله علیه هم دا فرمايي چې مطلقا د اعتکاف لپاره روژه نیول شرط ده که هغه واجب وي یا نفل.

د حنفیه له لوري ددغه حدیث په اړه دا ویل کیږي چې د حضرت عمر ﷺ د اعتکاف په اړه ددې څخه پرته چې نور روایتونه منقول دي په هغه کي اعتکاف سره د روژې ذکر هم دی ، ابوداؤد، نسائي او دارقطني چي کوم روایتونه نقل کړي دي هغه حاصل دادی چي حضرت عمر ﷺ د جاهلیت په زمانه کي پر ځان دا لازم کړی وه چي یوه شپه به په کعبه کي دننه اعتکاف وکړي بیا هغه په دې اړه د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه نو رسول الله ﷺ ورته وفرمایل اعتکاف وکړه او روژه ونیسه ، دا خو ګویاد هغه حدیث جواب وو او کوم چي د حنفیه د دلیل تعلق دی نو اوس مخته د بي بي عائشې رضي الله عنها یو حدیث : ولااعتکاف الا بصوم را روان دی او د هغه څخه دا خبره په وضاحت سره ثابتیږي چي واجب اعتکاف بېله روژې نه صحیح کیږي که یو سړی په نذر منلو سره یوازي د شپې د اعتکاف نیت وکړي نو هغه به لغو ګڼل کیږي ځکه چي شپه د روژې محل نه دی هو که یو سړی دا نذر ومنی چي زه به په رمضان کي اعتکاف کوم نو د رمضان روژې د اعتکاف صحیح کیدو لپاره کافي کیږي ، همداسي که یو سړی نفلي روژه ونیسي او بیا په هغه ورځ د اعتکاف نذر وکړي نو دا به صحیح نه وي.

که یو سړی نذر ومني چي په فلاني رمضان کي به اعتکاف کوم مګر هغه په ټاکلي رمضان کي اعتکاف ونه کړ نو اوس د هغه لپاره ضروري ده چي د قضا په توګه په نورو ورځو کي اعتکاف وکړي او په ځانګړې توګه سره د اعتکاف لپاره روژې ونیسي دا قضا به په بل رمضان کي صحیح نه وي او نه به په داسي ورځو کي صحیح وي چي په هغه کي قضا روژې نیسي یا بل شی کوي.

که یو سړی د څو ورځو اعتکاف نیت وکړي نو د هغه ورځو د شپو اعتکاف هم لازمیږي همداسي د دوو ورځو د اعتکاف نذر منلو سره د هغه دو شپو اعتکاف هم لازمیږي مګر د امام ابویوسف رحمة الله علیه په نزد په دغه صورت کي یوازي د یوې شپې اعتکاف لازمیږي.

که یو سړی نذر ومني چي زه به یوه میاشت اعتکاف کوم نو پر هغه د یوې میاشتې اعتکاف علی الاتصال لازمیږي که څه هم هغه د نذر منلو پر وخت علی الاتصال نه وي ویلي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د شلو ورځو اعتكاف

﴿۲۰۰۱﴾: عَنْ اَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْتَكِفُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ فَلَمْ يَعْتَكِفْ عَامًا فَلَمَّا كَانَ فِي الْعَامِ الْمُقْبِلِ اعْتَكَفَ عِشْرِيْنَ. رواه الترمذي و روى ابوداؤد وابن ماجة عن ابي بن كعب.

د حضرت انس ﷛ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به په آخري لسيزه کي اعتکاف کوئ د روژې مګر يو کال يې اعتکاف ونه کړ، بيا چي دوهم کال راغلئ نو شل ورځي اعتکاف يې وکړ، ترمذي، ابوداؤد، ابن ماجة د ابی بن کعب څخه.

تخريج: سنن الترمذي ۳\ ۱۶۶، رقم: ۸۰۳. و سنن ابي داود ۲\ ۸۳۰، رقم: ۲۵۶۲، وابن ماجه ۱\ ۵۶۲، رقم: ۱۷۷۰.

تشريح: غالبًا دغه حديث د تير روايت وضاحت دی کوم چي د ابوهريره ﷛ څخه منقول دی او په هغه کي ښودل سوي دي چي رسول الله ﷺ د خپل ژوند په آخري کال کي شل ورځي اعتکاف وکړ، د علامه طيبي رحمة الله عليه د قول سره سم دا حديث پر دې خبره دلالت کوي که سنت مؤکده فوت سي نو د هغه دي قضاء هم راوړل سي څرنګه چي د فرضو قضا راوړل کيږي مګر په دې باره کي دا خيال ساتل پکار دي چي دا تشبيه يوازي د قضا په باره کي ده کنه د فرضو قضا هم فرض ده او د سنت مؤکده قضا هم سنت ده فرض يا واجب نه ده.

د اعتکاف ځای ته ننوتل

﴿۲۰۰۲﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِذَا اَرَادَ اَنْ يَّعْتَكِفَ صَلَّى الْفَجْرَ ثُمَّ دَخَلَ فِيْ مُعْتَكَفِهٖ. رواه ابوداؤد وابن ماجة.

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دئ چي کله به رسول الله ﷺ د اعتکاف اراده وکړل نو د سهار لمونځ به يې ادا کړ او بيا به خپل د اعتکاف ځای ته تلئ. ابوداؤد او ابن ماجه.

تخريج: سنن ابي داود ۲\ ۸۳۰، رقم: ۲۴۶۴، وابن ماجه ۱\ ۵۶۳، رقم: ۱۷۷۱.

تشريح: امام اوزاعي رحمة الله عليه او امام ثوري رحمة الله عليه دا حديث د خپل مذهب

دليل گرځولی دی چي د اعتکاف پيل د روځي د پيل څخه کېدل پکار دی ، او د څلورو امامانو مذهب دادی که يو سړی يوه مياشت يا د يوې لسيزي او داسي نور اعتکاف وکړي نو د اعتکاف پيل دي د ورځي د آخري برخي يعني لمر لوېدو څخه مخکي کوي او د اعتکاف په آخري ورځ دي د لمر لوېدو څخه وروسته د اعتکاف څخه راووځي ځکه ددې حديث تاويل کيږي چي رسول الله ﷺ به د اعتکاف نيت سره د لمر لوېدو څخه مخکي مسجد ته راتلی ټوله شپه به په مسجد کي وو ددې څخه وروسته چي د سهار لمونځ به يې وکړ نو د مسجد هغه برخي کي به داخل سو چي د هغه څخه د يو شي په چاپيره کولو سره د حجرې په شکل کي به جوړيدی تر څو د خلکو څخه بيل سي ، نو د رسول الله ﷺ د اعتکاف پيل خو به د ماښام د وخت څخه کيدی او د اعتکاف په ځای کي به سهار داخليدی .

په اعتکاف کي د ناروغ پوښتنه

﴿۲۰۰۳﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُودُ الْمَرِيضَ وَهُوَ مُعْتَكِفٌ فَيَمُرُّ كَمَا هُوَ فَلَا يُعَرِّجُ يَسْأَلُ عَنْهُ. رواه ابوداؤد وابن ماجة

د حضرت عائشې (رض) څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ به په اعتکاف کي د ناروغ پوښتنه کول نو د مسجد څخه به سيده تلئ او نه به کيږيدی د ناروغ پوښتنه به يې وکړه . ابن ماجه او ابواؤد

تخريج: سنن ابي داود ۲\۸۳۶، رقم: ۲۴۷۲، وابن ماجه ۱\ ۵۶۵، رقم: ۱۷۷۶.

تشريح : رسول الله ﷺ چي به څنګه وو هم هغسي به تيريدی : ددې مطلب دادی چي رسول الله ﷺ به پر کوم اعتکاف باندي وو هم هغسي به يې د مريض پوښتنه کول نه دا چي رسول الله ﷺ بلي خوا ته ميلان کوئ او نه به دريدی بلکه پوښتني کولو ته به سيده تلی .

فلا يعرج : دا د ماقبل د اجمال وضاحت دی ددې لفظ معنی داده چي نه خو به د مريض سره دريدی او نه به د خپل لاري څخه په آخوا کېدو سره بلي خوا ته متوجه کيدی ، همداسي لفظ د يسال په طريقه د استيناف بيان دی د لفظ يعود . (استيناف د نوي سره پيل کوي) .

حسن رحمة الله عليه او نخعي رحمة الله عليه وايي چي د جمعې د لمانځه او د ناروغ د پوښتني لپاره د معتکف د باندي وتل جائز دي مګر د څلورو امامانو په نزد په دې اړه مسئله داده که چيري د يو طبعي يا شرعي ضرورت لپاره د باندي ووځي او په دغه دوران کي که د ضرورت دفع کولو څخه مخکي يا وروسته د يو ناروغ پوښتنه وکړي يا د جنازې په لمانځه کي

شریک سي نو څه پرواه نسته په شرط ددې چي ددغه کارونو په وخت کي نه خو د خپل لاري څخه بیل سي او نه تر لمانځه زیات ودریږي ، که چیري ددغه کارو لپاره خپل لار پریږدي یا تر لمانځه زیات ودریږي نو اعتکاف به باطل سي .

همدارنګه په خاصه توګه یوازي د ناروغ د پوښتني لپاره یاد جنازې د لمانځه لپاره د اعتکاف څخه ووځي نو اعتکاف به ختم سي هو که یو سړی د اعتکاف نذر داسي مشروط کړي چي زه به د اعتکاف په حالت کي د ناروغ پوښتني ، د جنازې لمانځه او د نصیحت مجلس ته د حاضرۍ لپاره د اعتکاف د ځای څخه وځم نو بیا وتل جائز دي .

د اعتکاف ادبونه

﴿۲۰۰۴﴾ : وَعَنْهَا قَالَتْ السُّنَّةُ عَلَى الْمُعْتَكِفِ أَنْ لَا يَعُودَ مَرِيضًا وَلَا يَشْهَدَ

د حضرت عائشې (رض) څخه روایت دئ چي د اعتکاف کونکي لپاره سنت طریقه داده چي هغه د یو ناروغ پوښتنه ونه کړي او ولاړ نه سي

جَنَازَةً وَلَا يَمَسَّ امْرَأَةً وَلَا يُبَاشِرَهَا وَلَا يَخْرُجَ لِحَاجَةٍ إِلَّا لِمَا لَا بُدَّ مِنْهُ وَلَا

د جنازې دلمانځه لپاره ، ښځي ته لاس ور نه وړي، او نه مباشرت وکړي او د یو ضرورت لپاره د باندي ولاړ نه سي مګر دداسي ضرورت لپاره وتلای سي چي د هغه څخه چاره نه وي ،

اعْتِكَافَ إِلَّا بِصَوْمٍ وَلَا اعْتِكَافَ إِلَّا فِي مَسْجِدٍ جَامِعٍ . رواه ابوداؤد .

او اعتکاف د روژې څخه پرته نه صحیح کیږي او اعتکاف په لوی مسجد کي صحیح دئ (یعني داسي مسجد چي په جماعت سره لمونځ پکښي کیږي) ابوداؤد .

تخریج: سنن ابي داود ۸۳۶\۲، رقم: ۲۴۷۳.

تشریح : د مباشرت څخه مراد هغه شیان دي چي د جماع ذریعه جوړیږي لکه مچه اخیستل، بدن سره مښلول، غاړه تر غاړه کېدل او دا ډول نور حرکات، نو دا شان د کوروالي او مباشرت د معتکف لپاره حرام دي ، فرق یوازي دومره دی چي په کوروالي سره اعتکاف باطلیږي که په قصد سره وکړل سي یا بېله قصده ، که د ورځي وي یا د شپې وي ، او په مباشرت سره هغه وخت اعتکاف باطلیږي چي کله انزال وسي که چیري انزال ونسي نو اعتکاف نه باطلیږي .

د معتکف لپاره په مسجد کي خوراک، څښاک او بیده کېدل جائز دي ، همدارنګه رانیول

او پلورل هم جائز دي په دې شرط چي د رانيولو او پلورلو شيان مسجد ته را نه وړل سي ځکه چي د رانيولو او پلورلو شيان مسجد ته راوړل مکروه تحريمي دي او دا چي معتکف رانيول او پلورل يوازي د خپل ذات او خپل کورنۍ د ضرورت لپاره کوي نو جائز به وي او که د تجارت لپاره وي نو بيا جائز نه دی.

دا خبره هم په ذهن کي راوستل پکار ده چي په مسجد کي رانيول او پلورل د غير معتکف لپاره هم په هيڅ ډول جائز نه دی ، د اعتکاف په حالت کي پټه خوله کېښېنستل هم مکروه تحريمي دي ، هو خرابي خبري ، درواغ، غيبت او داسي نور شيان دي د خولې څخه نه باسي بلکه د قرآن کريم تلاوت، نيک کارونه، حديث، تفسير او د انبياؤ او صالحينو پر قصو باندي مشتمل کتابونه يا دا ډول نور ديني کتابونو مطالعه او د الله تعالی د ذکر يا د ديني علم زده کولو يا ښودل، تصنيف او تاليف او ژباړه کي دي خپل وخت تېروي.

خلاصه دا چي پټه خوله کېدل عبادت نه دی ، او مباح خبري هم بېله ضرورته مکروه دي او که د ضرورت لاندي وي نو بيا پروا نسته ، په فتح القدير کي ليکلي دي چي په مسجد کي بېله ضرورت خبري کول حسنات (نيکۍ) داسي خوري لکه اور چي وچ لرګي خوري.

د حديث الفاظ : (د اعتکاف لپاره روژه ضروري ده): دا خبره په وضاحت سره ثابته سوه چي اعتکاف بېله روژې نه صحيح کيږي په دې باره کي د حنفيه د مذهب دليل دا حديث دی.

د جامع مسجد څخه مراد هغه مسجد دی چي په هغه کي پنځه وخته لمونځ په جماعت سره کيږي ، د امام احمد رحمة الله عليه هم دا قول دی ، د امام مالک رحمة الله عليه ، امام شافعي رحمة الله عليه او صاحبينو په نزد په هر مسجد کي اعتکاف کول صحيح دی ، او که چيري د جامع مسجد څخه هغه مسجد مراد سي په کوم کي چي د جمعې لمونځ کيږي نو بيا د دې مفهوم به دا وي چي اعتکاف په هغه مسجد کي غوره دی په کوم کي چي د جمعې لمونځ کيږي ، علماء ليکي چي غوره اعتکاف هغه دی چي په مسجد حرام کي وي او بيا د هغه وروسته په مسجد نبوي کي او بياد هغه وروسته په مسجد اقصی يعني بيت المقدس کي او بيا د هغه وروسته په جامع مسجد کي وي، او بيا په هغه مسجد کي چي په هغه لمونځ کونکي زيات وي .(په کوم مسجد کي چي پنځه وخته لمونځونه په جماعت سره کيږي او د جمعې لمونځ هم پکښې کيږي په هغه کي اعتکاف کول غوره دی) .

اَلْفَصْلُ الثَّالِثُ　(دريم فصل)

د رسول الله ﷺ اعتكاف

﴿۲۰۰۵﴾: عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ إِذَا اعْتَكَفَ طُرِحَ لَهُ فِرَاشُهُ أَوْ يُوضَعُ لَهُ سَرِيرُهُ وَرَاءَ أُسْطُوَانَةِ التَّوْبَةِ. رواه ابن ماجة.

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي کله به رسول الله ﷺ اعتكاف کوئ نو فرش به ورته وغوړول سو يا د توبې د ستني (ميل) شاته به کټ واچول سو. ابن ماجه.

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\ ۵۶۴، رقم: ۱۷۷۴.

تشريح: په مسجد نبوي کي د يوې ستني نوم توبه دی ددې وجه تسميه داده چي د يو صحابي ابولبابه انصاري رضي الله عنه څخه يو کوتاهي سوې وه او د هغه په وجه هغه خپل ځان په دغه ستن پوري تړلی وو او تر څو ورځو پوري همداسي تړلی وو کله چي هغه توبه قبوله سوه نو رسول الله ﷺ هغه د ستني څخه خلاص کړ.

د معتكف اعمال

﴿۲۰۰۶﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي الْمُعْتَكِفِ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ د معتكف په اړه فرمايلي دي چي

هُوَ يَعْكِفُ الذُّنُوبَ وَيُجْرَى لَهُ مِنَ الْحَسَنَاتِ كَعَامِلِ الْحَسَنَاتِ كُلِّهَا. رواه ابن ماجة.

هغه د ګناهو څخه ساتلی وي او د هغه لپاره نيکۍ جاري وي داسي نيکۍ لکه د کونکي د ټولو نيکو کارونو. ابن ماجه.

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\ ۵۶۷، رقم: ۱۷۸۱.

تشريح: د ګناهونو څخه خوندي وي: يعني کوم سړی چي د نيکو او غوره مقصدو لپاره په مسجد کي پاته سي نو د هغه شان دادی چي هغه د اکثر ګناهو څخه خوندي کيږي، لفظ د يجری په راء مهمله سره د مجهول صيغه ده او ځينو حضراتو ويلي دي چي دا صيغه معروفه ده ددې مطلب دادی چي کوم سړی د اعتكاف په حالت کي وي او هغه د اعتكاف په وجه د نيکو اعمالو

مثلا د ناروغ پوښتنه، د جنازې لمونځ او داسي نورو نيکو کارو څخه منع وي نو د هغه لپاره د هغه نيکو اعمالو د ثواب لړۍ جاري کيږي لکه څرنگه چي د هغه نيکي کونکو لپاره وي، او د مشکوة شريف په يوه صحيح نسخه کي دا لفظ په راء معجمه سره د معروف په صيغه يجرى منقول دى او د هغه معنى داده چي اعتکاف کونکى د خپل اعتکاف په وجه د کومو نيکو اعمالو مثلا د ناروغ پوښتنه ، د جنازې لمونځ، د جنازې سره تلل، د مسلمانانو سره ليدنه، نيک معاملات يا دا ډول نور نيک کارونه نو هغه ته ددغه نيکو اعمالو داسي ثواب ورکول کيږي لکه څرنگه چي د هغه اعمالو کونکو ته ورکول کيږي ، په هر حال يوازي د الفاظو فرق دى او مفهوم د دواړو يو دى .

د اعتکاف برکتونه او گټي دادي چيٌ د معتکف زړه د دنيا د کارو د چټليو څخه پاک وي، هغه خپل نفس الله تعالى ته سپارلى وي، په پرله پسې عبادت کي اوسي، د الله تعالى قرب هغه ته ډير زيات تر لاسه کيږي، د الله تعالى رحمت پر هغه نازليږي، هغه د الله تعالى په قلعه او پناه کي اوسي او د شيطان د مکر او چم څخه خوندي وي .

د معتکف مثال د هغه سړي په ډول دى چي د پاچا پر دروازه دريږي او د خپل حاجت درخواست وړاندي کوي همداسي معتکف هم په ژبه سره وايي چي اې زما مولى! اې زما پروردگاره! زه ستا په دروازه کي پروت يم ددغه ځاى څخه به تر هغه وخته پوري نه ليري کيږم تر څو پوري چي ته زما بخښنه ونه کړې ، زما مقصد پوره نه کړې او زما ديني او دنيوي غم را څخه ليري نه کړې .

==============